LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.29

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՄԵՐՁԱԿԱՅ ԿԱՅԱՐԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Յունաստան, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Միւս երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 2 Octobre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2614

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

»»»» • • ««««

«Դաշնակցութեան Օր»ը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Փարիզի մէջ:

«Յառաջ»ի մէջ պարզ յայտարարութեան վրայ, «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահը լեցուած էր խուռն եւ մանաւորապէս երիտասարդ բազմութեամբ:

Եկած էին ոչ թէ պարելու (պար չկար այս տարի), այլ Դաշնակցութեան պատգամը լսելու:

Բեմին ճակատը զարդարուած էր Դաշնակցութեան զինանշանով, աջ եւ ձախ կողմերն ունենալով հայկական եւ ֆրանսական դրօշները:

Վարագոյրը բացուելով, ներկաները յոտնկայս ու խմբովին երգեցին «Մշակ բանուոր»ը:

Նախագահ ընկեր Հ. Օհանջանեանը բացման յայտարարութեամբ հանդէսը, փառաբանեց Դաշնակցութեան 44 տարիներու գործունէութիւնը, յիշեց այն դաժան պայքարը զոր Դաշնակցութիւնը մղեց օտար բռնակալութեան դէմ և կոչ ուղղեց երիտասարդութեան՝ բարձր պահել Դաշնակցութեան դրօշը, զայն առաջնորդելու համար նորէն դէպի յաղթանակ:

Ընկեր նախագահը յիշեց ազատագրական պայքարի ընթացքին ինկած նահատակները եւ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգել անոնց յիշատակը: Այս առթիւ, Օր. Համբարձումեան դաշնակի վրայ նուագեց Շոփէնի «Մահուան քայլերգ»ը: Յետոյ Օր. Գիւլ-գիւլեան երգեց «Կռունկ, ուստի կուգաս» եւ «Ազուորներ» երգերը, ջերմ ծափերու մէջ: Ընկ. Ուզունեան մեծ ներշնչումով արտասանեց Վարուժանի «Զարդը» եւ Ահարոնեանի «Հայրենիքիս համար»ը:

Այնուհետեւ նախագահը բեմ հրաւիրեց ընկ. Վրացեանը, որ ընդարձակ ու կուռ բանախօսութեամբ մը ներկայացուց Դաշնակցութեան գործը եւ մեր հակառակորդներու թափած ջանքերը՝ այդ գործը քանդելու:

«Հայ ժողովուրդի վերջին կէս դարու պատմութիւնը փաստօրէն Դաշնակցութեան պատմութիւնն է: Դաշնակցութիւնն է որ իմաստ ու բովանդակութիւն է տուած այդ պատմութեան: Հանեցէք Դաշնակցութեան պատմութիւնը, դուք պիտի ունենաք աժգոյն պատկեր մը, որ ոչ ոք պիտի կրնայ խանդավառել:

Սակայն մեր կեանքի վերջին տասնամեակին երեւան եկան հայ համայնավարները: Նոր կուսակցութիւն մը, որու գաղափարները ժխտումն են Դաշնակցութեան տենչերուն: Ի՞նչ բանի կը ձգտի Դաշնակցութիւնը եւ ի՞նչ բանի կը ձգտին համայնավարները: Դաշնակցութեան 44 տարիներու գործունէութեան հիմնական նպատակը մէկ է— հայ ժողովուրդի քաղաքական եւ տնտեսական ազատագրումը: Կարճ խօսքով կը պահանջենք Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան մը: Մեր հիմնական այս նպատակին կատաղօրէն դէմ են համայնավարները: Սակայն մեր ճամբաները կը բաժնուին ոչ միայն այս հիմնական խնդրի շուրջ, այլ եւ ուրիշ ընկերային հարցերու մէջ:

Այսօր հայ համայնավարները, ռուսական սուինի շնորհիւ նստած են Հայաստանի մէջ, իրենց կռնակն ունենալով Չեկան:

Անոնք ամէն ջանք կը թափեն արմատախիլ ընելու Դաշնակցութիւնը երկրի մէջ, թէ իբրեւ մտայնութիւն եւ թէ իբրեւ կազմակերպութիւն: Եւ ատոր համար կը դիմեն Չեկայի ծանօթ միջոցներուն — գնդակահարութիւն, աքսոր եւն.:

Չբաւականանալով Հայաստանով, հայ համայնավարները իրենց կարմիր ժանիքները երկարած են մինչեւ արտասահման, ուր նոյնպէս կ'ուզեն մեռցնել Դաշնակցութիւնը: Արտասահմանի մէջ իրենց դաշնակիցները եղած են ռամկավարները եւ ուրիշ անգոյն ու աննշան տարրեր:

Ի՞նչ է արդիւնքը իրենց մղած պայքարին — Դաշնակցութեան ամրապնդումը բոլոր ճակատներուն վրայ: Մանաւանդ կատաղի եղաւ հակառակորդներու գրոհը Ամերիկայի մէջ: Ու ճիշդ ատոր համար ալ աւելի բուռն է Դաշնակցութեան աճումն ու ծաւալումը նոյն այդ երկրին մէջ — դաշտահանդէս հինգ, նոյն իսկ 10 հազար հոգիով, մատաղ սերունդի փարումը հայկական մշակոյթին, անգլիերէն հրատարակուած «Հայրենիք»ով, որուն բաժանորդներուն թիւը 2400ը կ'անցնի: Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս բոլորը, եթէ ոչ այն որ Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարները ոչ մէկ արդիւնք կրնան տալ այնքան ատեն, որքան որ չեն իրականացած հայ ժողովուրդին հիմնական ու տարրական պահանջները: Զիս չի զարմացներ համայնավարներու մղած պայքարը, որովհետեւ բոլոր հիմնական կէտերու շուրջ, գաղափարական գետնի վրայ, մեզի դէմ են: Սակայն ի՞նչ ըսել ռամկավարներուն, որոնց տպագրուած ծրագիրը եւ վարած քաղաքականութիւնը հիմնովին տարբեր են մէկը միւսէն: Դեմոկրատ կը յայտարարեն իրենք զիրենք եւ կը հանդուրժեն համայնավարներու ամէնէն հակադեմոկրատ արարքներուն: Եկեղեցասէր կը հռչակեն իրենք զիրենք եւ ձայն չեն հաներ, երբ Հայաստանի մէջ եկեղեցիները ախոռներու կը վերածուին: Արտասահմանի մէջ Հայը կը յայտարարեն անձեռնմխելի, սակայն ոչ մէկ տող կը գրեն, երբ Հայաստանի մէջ հազարաւորներ կ'աքսորուին եւ ուրիշներ կը գնդակահարուին:

Անշուշտ այս մեր տարագրի օրերն ալ պիտի անցնին, սակայն բան մը որ պիտի մնայ անջնջելի, այդ մեր թափած ջանքն ու աշխատանքն է: Ապագայ պատմագիրը, անկասկած, գրելով մեր վերջին կէս դարու պատմութիւնը, գրած պիտի ըլլայ Դաշնակցութեան պատմութիւնը: Գործենք ու պայքարինք, պայքարողները իրենց ճամբան անխուսափելիօրէն պիտի հանդիպին ամէն տեսակի դժուարութիւններու: Մեր վարձատրութիւնը պիտի մնայ անաչառ պատմութիւնը»:

Ընկ. Վրացեանի բանախօսութիւնը կը վերջանայ բուռն ծափերու մէջ որմէ յետոյ տասը վայրկեան դադար կը տրուի:

Դադարէն յետոյ Խաչիկեան յաջողութեամբ արտասանեց կըտոր մը Գէորգ Մեսրոպէն: Օր. Օսմանեան արտասանեց Սիամանթոյի «Ջօն առ Անահիտ» եւ Թումանեանի «Հոգեհանգիստը», ջերմ ծափերու արժանանալով: Ընկերներու առիթման վրայ, խօսեցաւ նաեւ Շ. Միսաքեան, որ խանդավառ ծափերով ընդունուեցաւ եւ տաք շունչով ներկայացուց Դաշնակցութեան գլխաւոր գիծերը.

— «Տօնելով Դաշնակցութեան Օրը, մենք տօնած կ'ըլլանք յիշատակը բոլոր անոնց որ առաջին «Ոչ»ը արտասանեցին տարիներ առաջ, ստրկամտութեան եւ բռնակալութեան դէմ, անոր եռեւէն արձակելով ըմբոստութեան առաջին զնգակը, դրօշով կամ առանց դրօշի: Մինչեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ստեղծումը՝ ուրիշները վարժուեր էին իրենց ձիերուն եռեւը կամ առջեւը ձգել մեզ, մեր գլխուն շաչեցնելով խարազանը: Դաշնակցութիւնը հիմնովին փոխեց այդ վիճակը. ան ձիուն վրայ նստաւ տիրաբար, սովրեցուց ձի հեծնել եւ խարազանը շաչեցնել բռնաւորներուն գլխուն, զարնել զարնողին եւ յարգանք, նոյն իսկ երկիւղ պարտադրել աշխարհասասան քաջագործութիւններով: Տարիներ եւ տարիներ կ'երգէինք.— «Թէ մէկ անձնուէր մարդ ունենայինք: Դաշնակցութեան կազմակերպական ուժը մէկի տեղ տասը, յիսուն, հարիւր, եւ հազարներ ստեղծեց մինչեւ համաշխարհային պատերազմը, արթնցուց, խմորեց, տիրաբար ձեւաւորեց այս ժողովուրդին ռազմական առաքինութիւնները, իբրեւ անոր յառաջապահ գունդը, եփիտասարդացուց անոր սիրտն ու միտքը, եւ դարձաւ անպարտելի ազդակ մը որուն դէմ ի զուր կը ճակատին գոյնզգոյն թշնամիներ: Մեր յեղափոխական կռիւներուն մէջ, ունինք յատկանշական դէպք մը: Ֆէտայի մը, որուն անունը դժբախտաբար չեմ յիշեր, կը սպաննուի լերան մը վրայ: Ընկերները չուզելով որ թշնամին իմանայ անոր մահը, անոր «փափախ»ը կ'անցընեն ժայռի մը կատարէն եւ մարմինը կ'առնեն կը տանին: Քիւրտերը խաբուելով, կրակի կը բռնեն «փափախ»ը: Այսպէս են մեր հակառակորդներն ալ: Անոնք միայն «փափախ»ը կը տեսնեն, իրենց հարուածները կ'ուղղեն անոր, բայց չեն տեսներ բուն Դաշնակցութիւնը իր կենդանի եւ անկործանելի առաքինութիւններով եւ իր անսասան կերպարանքով: Ահա թէ ինչո՞ւ միշտ ալ դատապարտուած են պարտութեան եւ յուսախաբութեան»:

Ընկեր Օհանջանեան այս խօսքերով փակուած յայտարարեց հանդէսը եւ ներկաները յոտնկայս ու միաշունչ, մեծ խանդավառութեան մէջ երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը:

Երբ սրահը կը ձգէինք, կը մտածէի թէ որքա՜ն անսպառ են հայ ժողովուրդի խանդավառութեան ու հաւատքի աղբիւրները:

Վա՜յ անոնց որ մինչեւ այսօր չեն հասկցած այս ժողովուրդին ոգին...

Ա. Մ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր փախստականներ Հայաստանէն

ԹԱւՐԻԶ, 19 սեպտ. (Յառաջ) — Երկու խումբով Խ. Հայաստանէն Թաւրիզ հասած են հետեւեալ հայրենակիցները.—

ԱՌՋԻՆ. — *Գօգօս Աշճեան, 19 տարեկան, վարսաւիր, Աստաֆարակցի, Յունաստանէն մեկնած: Յարութիւն Գուճիկեան, 19 տ., դերձակ, Արմաւիրցի, Յունաստանէն մեկնած: Արշամ Աւագեան, 19 տ., վարսաւիր, Արմաւիրցի, Յունաստանէն մեկնած: Յակոբ Աւագեան, 17 տ., վարսաւիր, Արմաւիրցի, Յունաստանէն մեկնած:*

ԵՐԿՐՈՐԴ. — *Լեւոն Մէհթէրեան, 27 տարեկան, կօշկակար, Սեբաստացի, Յունաստանէն մեկնած: Գեորգ Վէզիրեան, 33 տ., բանուոր, Գրօսացի, Յունաստանէն մեկնած: Սարգիս Սայեան, 36 տ., սափրիչ, Մէրսինցի, Յունաստանէն մեկնած: Յարութիւն Մութաֆեան, 26 տ., Իզմիրցի, շոֆէօր, Յունաստանէն մեկնած: Սարգիս Գէրպէրեան, 42 տ., էտիրնէցի, Յունաստանէն մեկնած: Հայկազ Մարկոսեան, 23 տ., Աստափազարցի, Յունաստանէն մեկնած: Միրանուշ Բարթիկեան, 27 տ., Թոքաթցի, Յունաստանէն մեկնած:*

ԽՄԲ. — Նախապէս փախած էին չորս խումբեր եւս:

ԵՐԿՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

— •• —

Եուկոսլաւիոյ թագաւորին Սոֆիա այցելութեան առթիւ, որ վերջացաւ կիրակի օր, պաշտօնական գեկոյց մը հրատարակուեցաւ երկու մայրաքաղաքներուն մէջ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ գոհացուցիչ ելք մը յանգեցան երկու վեհապետներու եւ անոնց նախարարներուն խօսակցութիւնները՝ քաղաքական եւ տնտեսական հարցերու եւ գործակցութեան մասին: Դիւրացնելու համար տնտեսական յարաբերութիւնները, մօտերս նոր գիծեր պիտի բացուին սերպեւպուլկար սահմանին վրայ, մէկը՝ Ցարիպրոտ - Տրակոմանի խիւսիսակողմէն, երկու հատ ալ՝ հարաւէն: Յետոյ, անցագիրներու ձեւակերպութիւնները, որոնք զգալապէս կրճատուած էին վերջերս, աւելի պարզ ձեւի մը պիտի վերածուին, դիւրացնելու համար յարաբերութիւնները Պուլկարներու եւ Եուկոսլաւներու: Եւ վերջապէս, միջոցներ ձեռք պիտի առնուին զարգացնելու համար երկու երկիրներու մշակոյթի յարաբերութիւնները:

Բառն տարիէ իվեր, առաջին անգամ է որ այսքան ջերմ յարաբերութիւններ կը մշակուին երկու երկիրներուն միջեւ:

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնները րրաւ այս մերձեցման առթիւ, Սոֆիայէն անցած ատեն.— Երկու թագաւորներուն տեսակցութիւնը յաղթանակ մըն է պալքանեան ժողովուրդներու խաղաղութեան, իմաստութեան եւ եղբայրութեան համար»: Թուրքիոյ արտաքին գործավարը գոհունակութիւն յայտնեց որ պուլկարական կառավարութիւնը լուծած է Մակեդոնական կազմակերպութիւնը եւ կ'ուզէ խաղաղութեամբ ապրիլ իր դրացիներուն հետ: Խօսելով Իվան Միխայլովի փախուստին վրայ, Թէվֆիք Րիւշտի բացատրեց թէ միջազգային ասպնջականութեան օրէնքները կը պարտադրեն ապաստան տալ փախստականին, առանց վնասելու թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց, ինչպէս որ ապաստան տուին Պ. Թրոցքիին, թէեւ Թուրքիա զինակիցն է Խ. Միութեան: «Եւ սակայն, թուրք կառավարութիւնը որ եւ է պարագայի մէջ թոյլ չպիտի տայ որ Պ. Միխայլով խառվարար գործունէութեան նուիրուի»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ »Ը

»»» • «««

Բարոյականէն զատ, նիւթապէս ալ ուշագրաւ էր «Դաշնակցութեան Օր»ուան տօնակատարութիւնը Փարիզի մէջ, կիրակի գիշեր:

Մուտքը վճարովի էր բոլորին համար:

Զարդանիշը կը սպասէր... սանդուղին գլուխէն:

Հրապարակ հանուած էր Կեդր. Կոմիտէին բացառիկ հրատարակութիւնը, « Դաշնակցութեան Օր »ը:

Ցրուիչ մը «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւը կը ցուցնէր... ուշ մնացողներուն:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի անդամուհիները զարդանիշ կը բաժնէին սրահին մէջ:

Ընկեր մը Հայաստանի քարտէս կը ծախէր դադարի պահուն:

Անշուշտ օրուան գլխաւոր նորութիւնն էր « Դաշնակցութեան Օր »ը: Մեծկակ — « Դրօշակ »էն ալ մեծ — հատոր մը, 32 էջ, 29 յօդուածով եւ 30 պատկերով, ամբողջը սպասուած փայլուն թուղթի վրայ:

Զրոյց մը՝ խմբագրութեան անդամներէն մէկուն հետ:

— Ի՞նչպէս գլուխ հանեցիք այս ձեռնարկը:

— Ճիշդ մէկ շաբաթէն: Կեդր. Կոմիտէն նախապէս նամակներ ուղղած էր շարք մը ընկերներու — կարծեմ 40-50 — եւ յօդուածները սկսան տեղալ: Որոշած էինք հրատարակել միայն 24 էջ, ստիպուեցանք բարձրացնել 32ի: Անցեալ կիրակի սկսան շարել, այսօր, կիրակի, վերջացաւ: Այս 32 էջն ալ չբաւեց. հարկ եղաւ «ջարդել» շարք մը գրութիւններ, եւ դուրս ձգել ուրիշներ:

— Բայց, չը՞ պիտի վշտանան գրողները:

— Մեր մէջ առանձ սովորութիւններ չկան: Ամէնէն ծանօթ ընկերէն մինչեւ վերջին համեստ գրողը իր պարտականութիւնը կատարած է, պատասխանելով Կեդր. Կոմիտէի հրաւէրին: Դժբախտաբար ուշ սկսանք, այլապէս կարելի էր 40 էջի վերածել:

— Կը յուսա՞ք դիւրաւ սպառել:

— Տարակո՞յս կայ: Տպած ենք 2000 օրինակ: Այս հանդէսին մէջ միայն մէկ ընկեր արդէն ծախած էր 200: Տակաւին տօնակատարութիւններ պիտի ըլլան պրովինցներու եւ գաւառի մէջ: Առ նուազն հինգ հարիւր Փարիզ, հինգ հարիւր Մարսէյլ, ի՞նչ կը մնայ անդին, եթէ հաշուենք միւս քաղաքներն ալ...

— Ի՞նչ է եղած այդ հրատարակութեան գլխաւոր նպատակը:

— Օրուան տօնին առթիւ, ներկայացնել Դաշնակցութեան զանազան երեսները: Տալէ ցները վերլուծումներ կատարած կամ յուշեր պատմած են, երիտասարդները՝ իրենց իղձերը բանաձեւած, միջանկեալ՝ բազմաձայն արտայայտութիւններ, համաձայն խառնուածքի եւ կարողութեան:

Հատորը թղթատելէ յետոյ, համոզուեցայ թէ ինչու ամէն յաջողութիւն մօտեցած էր խմբագրութիւնը:

Խօսակիցս աւելցուց.

— Ինչ որ չկրցանք հրատարակել, կը յանձնենք « Յառաջ »ին: Չէ՞ որ «Դաշնակցութեան Օր» է ամբողջ հոկտեմբերը: Այս կերպով տկարայ գրականն ալ կը դարմանուի...

ՎԱՀԷ

Գերմանիա ժընե՞ւ պիտի վերադառնայ

«Պերլինէր Թակպլաթ» շատ կարեւոր յօդուած մը հրատարակեց սեպտ. 30ին, շեշտելով Ազգերու Դաշնակցութեան կարեւորութիւնը, մանաւանդ Խ. Միութեան անդամակցութենէն յետոյ: Յօդուածագիրը կը բացատրէ թէ Գերմանիան չի կրնար նըկատի չառնել Ազգերու Դաշնակցութեան դերը՝ իր իսկ իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այս հրատարակութիւնը բարենշան է եւ թէ Գերմանիա միջոցներ կը խորհի Ժընեւ վերադառնալու համար:

Ռումբ մը պայթեցաւ նախկին ռուս ռազմիկներու կեդրոնին մէջ

Կիրակի իրիկուն ժողովային մեքենայ մը պայթեցաւ Եան Կ'էլիզէի կողմը, Քոլիզէ փողոցին մէջ (թիւ 29), ուր կը գտնուի նախկին ռուս ռազմիկներու ընկերակցութեանց ընդհ. դաշնակցութեան կեդրոնը: Ժամը 8.30ին, ընկերակցութեան պաշտօնեաներէն Ամօլով, որ պառկած էր գրասենեակներէն մէկուն մէջ, արթնցաւ ուժգին ցնցումէ մը: Անմիջապէս հագուելով, տեսաւ որ տեղէն ելած եւ տախտակամածին վրայ նետուած է առաջին յարկի մուտքի դուռը, զոր կղպած էր: Տակաւին կը վառէին լրագրի կտորներ, որոնք ապահովաբար ռումբին վրայ փաթթուած էին, եւ թանձր մուխ մը կը բարձրանար սանդուղին մէջ: Պ. Ամօլով անմիջապէս հեռախօսին գլուխ անցաւ եւ օգնութիւն խնդրեց ոստիկանութենէն: Դէպքը հաղորդեց նաեւ Զօր. Միլլէրի, որ նախագահն է ընկերակցութեան, ինչպէս եւ ծովակալ Քէտրովի (դեր-նախագահ): Քիչ յետոյ հասան ոստիկանական եւ դատական պաշտօնեաները եւ քննութեան ձեռնարկեցին: Պայթումի պահուն մարդ չկար առաջին յարկին վրայ, այնպէս որ մարդկային զոհ չէ եղած: Նիւթական վնասներն ալ աննշան են: Մուտքի դուռը խորտակուած է եւ պատ մը թեթեւօրէն վնասուած: Ռումբը քանդուելով, հաստատուեցաւ թէ պահածոյի երկու-երեք տուփեր լեցուած էին վառօդով եւ իրարու կապուած առասանով մը: Յետոյ ռումբը լրագիրներու մէջ փաթթուած եւ երկաթեայ թելերով կապուած էր սանդուղի բազրիքին:

Յետոյ դատաւորները պատուհանը լարելով եւ բակին լոյսը մարելով, անհետացեր են: Ովքե՞ր են դատագիրները: Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, ծովակալ Քէտրով պատմեր է թէ երկար ատենէ ի վեր, Զօր. Քութէփովի անհետացումէն առաջ թէ վերջը, սպառնալիքներ կը ստանան զանազան շրջանակներէ: Իսկ այս անգամ պետական յարկի սանդուղին առաջին յարկին վրայ գտնուեցան երկու նամակներ: Երկուքն ալ ռուսերէն են, մեքենագիր, եւ մէկը միւսին պատճէնը: Ահա բովանդակութիւնը.—

« Այս անգամ պարզապէս ազդարարութիւն է որ կ'ընենք. մենք չուզեցինք արիւն թափել: Յաջորդ անգամ աւելի ծանր պիտի ըլլայ, որովհետեւ ամէն բան օրը կը հանենք »:

Ստորագրութիւնը՝ «Միացեալ ճակատի կամաւորները »:

Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկած է, դատագիրները երեւան հանելու համար:

— • —

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»ի պատասխանատու տնօրէն Պ. Մորիս Քլէռ, ուա հրաժարական տուաւ, ուժգնօրէն բողոքելով Պ. Մարսէլ Քաշէնի դէմ թէ «գռեհիկ սուտեր» կը հրատարակէ: Տնօրէնը մինչեւ հիմա դատապարտուած է 14 տարի բանտարկութեան եւ 21,000 ֆրանք տուգանքի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 7.— ԹՈՒՐՔԻԱ

»»»· ·«««

Յօդուածը ստորագրած է Գ. Վալքըրի:

Դարերու իրենց անփոփոխ վիճակէն յետոյ, ԺԹ. դարու վերջաւորութեան, Թրքուհիները կը սկսին շարժում ցոյց տալ, եւ երկչոտօրէն կը յայտնեն իրենց փափաքները: Կ'ուզեն որ փոփոխութիւններ մտցուին իրենց կենցաղի, դաստիարակութեան մէջ, դուրս ելլեն հարեմէն եւ գործօն ու հաճելի կեանքի մը մասնակից ըլլան: Այս բաղձանքները կը յայտնեն, արեւմտեան քաղաքակրթութեան հետ շփում ունեցող բարձր դասու կիները, որ կը յուսան մասամբ գոհացում ստանալ, երբ կը յայտարարուի 1908ի Սահմանադրութիւնը, բայց, երկրի խառնակ վիճակը, Տրիպոլսոյ, Պալքանեան եւ մեծ պատերազմները — պատճառ կ'ըլլան, որ երկրորդական գծի վրայ ձգուի այս հարցը:

Լօզանի դաշնագրով կատարելապէս ազատագրուած Թուրքիան իր առաջին պարտականութիւններէն մին կը նկատէ կիներու ազատագրումը, վստահ ըլլալով որ անոնք կրնան մեծ դեր մը խաղալ նոր գաղափարներու յաջողութեան եւ ծաւալման մէջ: Կը հաստատուին շարք մը օրէնքներ, որոնցմէ ոմանք ժողովրդական զանգուածին պարտադրելու համար՝ բռնութեան իսկ կը դիմեն:

Թրքուհիի ինքնագիտակցութիւնը գլխաւորաբար կը խթանուի, երբ իրեն կուտան՝ այր մարդու հաւասար քաղաքական իրաւունքներ Թաղապետական ընտրութեանց առեն: Ընտրելէ զատ, կրնայ եւ ընտրուիլ: Այդ մարմիններէն ներս մտնող կիները այնքան չափ օգտակար կ'ըլլան եւ իրենց ազդեցութիւնը կը բանեցնեն, շատ մը հարցեր ի նպաստ կնոջ լուծելու համար:

Նախապէս՝ միայն քաղաքներու բնակիչներու տրուած այս իրաւունքը 1933ի Հոկտեմբերին քուէարկուած օրէնքով մը կը տրուի նաեւ գիւղացի կիներուն: Նոյն նիստին մէջ Ազգ. կուսակցութեան քարտուղարը հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէ.

— «Թրքական քաղաքային օրինագիրքը կնոջ կուտայ ընտանեկան, վարչական եւ ընկերային հաւասարութիւն, բայց այդքանով չի վերջանար տակաւին. յարմար վայրկեանին՝ կիներուն պիտի տանք նաեւ երեսփոխանական ընտրութեանց մասնակցելու եւ ընտրուելու իրաւունքը»:

Արմատական փոփոխութիւն մը կարելի է նկատել նաեւ քաղաքային օրինագիրքի մը որդեգրումը, որովհետեւ, մինչեւ այդ օրը, ամուսնութեան, ընտանեկան եւ երբեմն նոյն իսկ դատական խնդիրները կը լուծուէին կրօնական օրինագիրքի՝ Շէրիաթի սկզբունքներուն համաձայն: Արմատօրէն կը փոխուին այդ օրէնքները, երբ քէմալականութիւնը կ'իւրացնէ, եւրոպական երկիրներու յատուկ նոր օրինագիրքը, որուն յօդուածներէն մին կ'արգիլէ բազմակնութիւնը:

Ութ տարիէ ի վեր գործադրուող այս օրէնքը, եթէ չէ կրցած վերջնականապէս անհետացնել դարերու սովորութիւնը, դարձեալ շօշափելի արդիւնքներ տուած է: Անշուշտ, մէկ օրէն միւսը չի վերնար մահմետական հին այս սովորութիւնը, բայց, նոր գաղափարներով սնած սերունդները հետզհետէ կ'ազատուին անկէ:

Օրէնքին հակառակ գաղտնի կենակցութիւնները եթէ բռնուին, տուգանքի կ'ենթարկուին: Կը պատժուին նաեւ անոնք՝ որ գաղտնի յարաբերութիւններէ զաւակներ կ'ունենան, եւ չեն արձանագրեր պետութեան տոմարներուն մէջ: Այս օրէնքի հրատարակութեան վրայ, հարիւր հազարաւոր ապօրինի զաւակներ իբրեւ օրինական կ'արձանագրուին, յետագային, ժառանգական խնդիրներու առեն բարդութիւններ չյարուցանելու համար: (ԽՄԲ.— Մինչեւ երկու միլիոն կը հաշուէին այդ «ապօրինիները»):

Թուրքիոյ նոր օրինագիրքը, սանձ կը դնէ նաեւ՝ ամուսնալուծման: Ընթերցող հայրենակիցներէն շատերը կը յիշեն, որ Թուրքիոյ մէջ, մահմետական ամուսին մը կրնար ուզած ատենը՝ իր կինը մօրը տունը ճամբել, դարձեալ բառ Շէրիաթի, ասիկա կը կոչուէր ապահարզան (պօշամաք): Եթէ չեմ սխալիր, պզտիկ «վնասուց հատուցում» մը կ'ընէին եւ ... կը վերջանար ամէն բան: Այժմ օրինապէս արգիլուած է այդ: Առաջ, միայն այրն էր որ կրնար զատուիլ, — իգական սեռին արգիլուած էր այդ բանը— հիմա՝ կին մը եւս կրնայ ամուսնալուծում պահանջել, արդարանալի պատճառաբանութիւններով: Ամուսնալուծումներուն չափ մը դնելու համար, ուրիշ կարգ մը երկիրներու նման դժուարացուցած են ձեւակերպութիւնները, եւ շատերը նկատի առնելով այս պարագան, ետ կը կենան իրենց մտադրութենէն: Պահ մը զգալապէս կը նուազին ամուսնալուծումները, բայց, ժամանակ մը վերջ՝ դարձեալ կը շատնան, այս անգամ տնտեսական պատճառներով: Շատերը կը նախընտրեն զատ – զատ ապրիլ, ահաբեկ՝ զաւակներով ծանրաբեռնուելիք ընտանիքի մը հեռանկարէն:

Թրքուհիին տրուած իրաւունքներէն մին է նաեւ՝ աշխատանքի ազատութիւնը: Ճարտարարուեստէն մինչեւ պաշտօնատուններ, բոլոր դռները լայնօրէն կը բացուին իր առջեւ, եւ ինչպէս կը կարդանք թերթերու մէջ, շատերը օգտուած են արդէն այդ իրաւունքէն, որ, իրեն հետ կը բերէ նաեւ՝ կարգ մը առաւելութիւններ ամուսնացած կիներուն համար: Օրինակ, ծննդաբերութենէն քանի մը ամիս առաջ եւ վերջ հանգստանալու իրաւունք, եւն. որոնք՝ որքան ալ մեծ բան մը չըլլան, դարձեալ յառաջդիմութիւն մըն են անցեալի վրայ: Կառավարութիւնը ներկայիս կ'ուսումնասիրէ աշխատանքի նոր օրէնքները, որոնց գործադրութեամբ մեծապէս պիտի պաշտպանուի երկսեռ աշխատաւորութիւնը, ու մասնաւորաբար՝ կիները:

Մայրութեան թէ ժողովուրդի աճման մասին որոշ ձեռնարկներ կատարուած չեն դեռ: Կան մանր – մունր օրէնքներ, բայց, անգամ մը որ կին երեսփոխաններ բազմին խորհրդարանին մէջ, հաւանական է, աւելի ուշադրութիւն պիտի դարձուի այս հարցերուն:

Ճարտարարուեստի եւ պետական պաշտօններէն զատ, մեծ թուով Թրքուհիներ կը մտնեն ազատ ասպարէզներէն ներս: Ուսուցչական ճիւղին մէջ իրենց գծուած սահմանները կ'ընդլայնուին, եւ այսօր, մեծ է թիւը այն Թրքուհիներուն, որոնք՝ բարձրագոյն ուսուցման մէջ տեղ գրաւած են, նոյնիսկ մէկ քանի հոգի, Պոլսոյ համալսարանական ամպիոնները կը գրաւեն: Դարձեալ, շնորհիւ Մ. Քէմալի թոյլտուութեան, այսօր կան փաստաբան, դատաւոր, բժիշկ, քիմիագէտ, լրագրող, ճարտարապետ, եւն. Թրքուհիներ: Լեցուած են նաեւ գեղարուեստական ճիւղերը, նկարչութիւն, թատրոն, երաժշտութիւն: Ըստ յօդուածագրին, իրր թէ մասնաւոր հակում մը ցոյց կուտան գիտութեան: Անցեալ տարի, Պոլսոյ համալսարանի բնագիտութեան ճիւղին կը հետեւէին 320 աղջիկներ, իսկ քիմիագիտութեան՝ 75: Թէ ուսանողութեան եւ թէ պաշտօններու մէջ, շատերը՝ իրենց յամառ եւ այրերէն աւելի ուշադիր աշխատանքով կը հասնին նախանձելի դիրքերու:

Ինչպէս կը տեսնուի, միւս երկիրներու մէջ եղածին պէս Ֆէմինիստ շարժում չկայ Թուրքիոյ մէջ: Նախաձեռնութիւնը աւելի այրերուն եւ կառավարութեան կը պատկանի: Թէ ինչո՞ւ. գիտենք պատճառները: Թրքուհիներու մեծ զանգուածը դեռ կը մնայ անուս եւ նախապաշարեալ: Քանի մը տարի առաջ, օտար կանացի կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները երբ Թուրքիա կ'այցելէին, կը հրաւիրէին վարիչ Թուրք կիները, որ գան իրենց երկիրները եւ ուսումնասիրեն ծրագիրները, միեւնոյն ատեն մասնակցելով միջազգային աշխատանքներուն: Թրքուհիները կը պատասխանէին.— «Մենք կ'ուզենք, նախ եւ առաջ, մեր կիներու մտաւոր մակարդակը բարձրացնել. մեր շահը այդ կը պահանջէ: Երբ Անատոլուի մեր քոյրերը հասնին մտաւորական այն աստիճանին՝ որ մենք կ'ուզենք, այն ատեն միայն կրնանք աւելի ընդարձակ ծրագիր ունենալ, եւ մասնակցիլ միջազգային հարցերուն»:

Այս նպատակով, թաղային խումբեր կը շրջին երկրի բոլոր անկիւնները, բացատրելու համար իրենց սեռակիցներուն, ... մայրութեան, եւ զաւակներու խնամքին նոր ձեւերու անհրաժեշտութիւնը: Դժուար աշխատանք մը, որ պիտի արդիւնաւորուի անկասկած, քանի որ մտադրած են ամէն տարի այդպիսի այցելութիւններ կատարել:

Այսպէս, Թուրք ընկերային կեանքին մէջ անշուք տեղ մը գրաւող «հանըմ էֆէնտի» ները կամաց – կամաց կը թօթափեն դարերու թմրութիւնը: Նախապէս, հարեմական գաւիթն էին իրենց միակ աշխատանքը, այսօր, մարդկային գործունէութեան բոլոր ճիւղերը կը գրաւեն, սկսեալ հանրային աշխատանքներէն: Անկախութեան պատերազմի ժամանակ, Քէմալը կրցաւ Թրքուհիներուն հայրենասիրութիւնը բոցավառել, Խալիտէ, Ֆաթմէ, Ալիշէ «չավուշ»ներ ստեղծելով, վաղը՝ պիտի պատրաստէ քաղաքացի Թրքուհիներ: Կ'ընդունիմ, որ շատ բաներ կապկօրէն կ'ընդօրինակեն եւ կը չափազանցեն — ինչպէս ժողովուրդը շատցնելու համար բազմայրութեան գաղափարը (կին մը քանի մը ամուսիններ ունենայ) — բայց՝ վաղը կը վարժուին, եւ մի զարմանաք, սիրելի տիկիններ եւ օրիորդներ, եթէ տասը – քանի տարի վերջ, «լէպլէպիճի»ներու աղջիկները շատ մը բաներու մէջ ձեզի դաս տալու ելլեն:

Յօդուածաշարքի վերջաւորութեան, դեռ պիտի խօսիմ այս մասին:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՑՈՒԼԻՍ

ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջերս Անգլիոյ մէջ հնարած են շարժամեքենայ մը, որուն միջոցաւ ծովի ջուրը կը թորուի, եւ ելեկտրական հոսանքի մը շնորհիւ կը տարրազատուին ջուրը կազմող երկու գլխաւոր տարրերը՝ թթուածինը եւ ջրածինը:

Այդ երկու կազային մարմինները իւրացնելով՝ կը ներմուծեն մեքենային մէջ եւ մօտով կը վառեն, այսպէս ձեռք բերելով բարձր բարեխառնութիւն ունեցող շոգի մը, որ կը ճնշէ մխոցներու վրայ: Ծովի ջուրը այդ ձեւով կ'առնուի, կը թորուի եւ ի հարկին կը պահուի ընդունարաններու մէջ. առով կարելի կ'ըլլայ շատ քիչ ջուրով եւ անսահման ժամանակով մեքենան շարժման մէջ դնել:

Այս գիւտին առաւելութիւնը կը կայանայ սա կէտին մէջ որ ձեռք բերուած կազը 2300 քիլոկրամ ծանրութեամբ կը ճնշէ 2,5 սանդիմեդր քառակուսի չնչին տարածութեան վրայ: Ասկէ զատ, ջրածինով բանող այդ շարժամեքենան չի տաքնար, աղմուկ չի հաներ եւ բնաւ ցնցում չունի:

Եթէ այս գիւտը պէտք եղած գործնական արդիւնքը տայ, կարելի պիտի ըլլայ շոգենաւերը ծովի ջուրով բանեցնել, փոխանակ հանքածուխի կամ մազութի: Կը յուսացուի որ ընդծովեաներն ալ այդ մեքենային շնորհիւ պիտի կարենան ամիսներով մնալ ջուրին տակ, եւ ի հարկին չելլելու համար անհրաժեշտ թթուածինը պատրաստել:

*** Ֆրանսացի գիտնական Մ. Տիւսօ հնարած է «Անտամէքանիկ» կոչուած մեքենական նօթֆօրմիլ մը, որով կարելի պիտի ըլլայ փոխադրական միջոցները գործածել առանց վարիչ մեքենավարի:

Ինքնաշարժ կառքին մէջ հաստատուած է մեքենայ մը, որուն մէջ կը գտնուի ճախարակի ձեւով փաթթուած թուղթի գլան մը: Մեքենան շարժման մէջ մտնելով կը դարձնէ գլանը եւ թուղթի վրայ գտնուած ծակոտիքները կը վարեն ինքնաշարժին ուղղութիւնն ու ելեկտրական կարգաւորումը: Միայն թէ որպէսզի մեքենական այս գիւտը կարենայ իր նպատակին ծառայել, պէտք է որ նախապէս չափուած ըլլայ ինքնաշարժին կտրելիք հեռաւորութիւնը, ճշդուի թէ ան քանի վայրկեան պիտի մնայ իրր նպատակակէտ որոշուած տեղին մէջ, եւ այդ պայմաններուն համաձայն ծակծկուած ըլլայ գլաններուն վրայ փաթթուած թուղթը: Ասկէ զատ, ինքնաշարժը իր ընթացքին մէջ պէտք չէ արգելքներու հանդիպի, որոնք կրնան զայն իր ճամբէն շեղեցնել: Ասոր համար պէտք պիտի ըլլայ ինքնաշարժներուն երթեւեկը հաստատել երկաթուղիի ճամբաներու վրայ:

*** Փրոֆ. Փիքառ անդրմթնոլորտին մէջ կատարած վերելքի ատեն, 16000 մեդր բարձրութեան վրայ երկինքը բոլորովին սեւ տեսած է:

Երկրիս մակերեսին վրայ մենք երկինքը կապոյտ կը տեսնենք, որովհետեւ օդին մէջ առկախ մնացած հիւլէական մարմինները իրարու կը փոխանցեն ամէն ուղղութիւններէ եկած լոյսերը, ըլլայ ցոլացումով, ըլլայ բեկբեկումներով: Միւս կողմէ, լոյսը ինքնին տեսանելի չէ, այլ կը տեսնուի միայն այն առարկաներով, որոնց վրայ կը զարնէ: Երկինքը, հակառակ բոլորովին լոյսին մէջ գտնուած ըլլալուն, սեւ կ'երեւայ, որովհետեւ անոր մէջ առարկայ չկայ: Հեռադիտակին ալ երկինքը մեզի սեւ կը ցուցնէ:

*** Համուլէքի բնական գիտութեանց համաժողովին մէջ, Լայփցիկէն Փրոֆ. Լ. Վայխման կարգ մը յայտարարութիւններ բրած է օդի վիճակին վրայ անդրմթնոլորտի ազդեցութեան մասին:

Անդրմթնոլորտի մէջ գոյութիւն ունեցող տաք ու պաղ հոսանքներուն ուսումնասիրութիւնը պիտի թոյլատրէ կանխատեսել եղանակներու չորութեան կամ խոնաւութեան շրջանները: Կիկլոններու եւ հակակիկլոններու շրջաններուն մէջ կարելի եղած է որոշ կանոնաւորութիւն մը հաստատել: Այդ գննութիւնները կարեւոր նոր ազդակ մը պիտի ծառայեն օդի գուշակութիւններուն համար:

Արդարեւ, վերոյիշեալ իրողութեանց վրայ հիմնուելով է որ կարելի եղած էր գարնան սկիզբը գուշակել այս ամառուան եղանակին երկարատեւ գեղեցկութիւնը:

Ձեռք բերուած արդիւնքը մեծ օգտակարութիւն պիտի ունենայ օդային ճամբորդութեանց համար:

*** Նիւ – Եորք բնակող գիտնական մը գտած է 50 միլիոն վոլթի ուժով ելեկտրական ճառագայթներ, որոնք կրնան ոչնչացնել 400 քիլոմեդր հեռաւորութեան վրայ գտնուած հազարաւոր սաւառնակներ եւ մէկ անգամէն բնաջինջ ընել միլիոնաւոր մարդիկ:

Ահռելի ուժով բեռնաւորուած այդ ճառագայթները պատերազմի ատեն պաշտպանողական դիրքերու համար միայն կարելի պիտի ըլլայ գործածել, որովհետեւ անոնց արտադրութեան համար անհրաժեշտ է ունենալ մնայուն ու զօրաւոր ելեկտրական կայան մը:

*** Անգլիացիները յաջողած են շինել ելեկտրական խոշոր հայելի մը, որուն արձակած լոյսը ամենազօրաւոր կերպով կը թափանցէ ամպերու մէջէն, առանց կորսնցնելու սաստկութիւնը:

Այդ ելեկտրական հայելիին միջոցաւ կարելի պիտի ըլլայ պատերազմի ատեն երեւան հանել թշնամի օդանաւերուն ներկայութիւնը: Ասկէ զատ, խոշոր հեռադիտակներուն համար, ան օժանդակ լոյսի աղբիւր ծառայելով, հեռաւոր մարմինները աւելի յստակ ու որոշ պիտի ցուցնէ, որովհետեւ այդ եղանակով պիտի չկորսուին հեռադիտակի ներքնամասի մթութեան մէջ կազմուած հեռաւոր մարմիններուն պատկերները:

*** Հոկտեմբեր ամսուն սկիզբը, 600 գիտնականներ ժողով պիտի գումարեն Լոնտոնի եւ Քէմպրիճի մէջ: Այդ համագումարին մէջ գիտական խիստ կարեւոր հարցեր քննութեան պիտի ենթարկուին:

Փրոֆ. Ժօլիօ պիտի տեղեկացնէ թէ յաջողած է գտնել «Սինթէթիկ ռատիօմ» կոչուած նոր արտադրութիւն մը, որ այդ հազուագիւտ մետաղին բոլոր յատկութիւնները կը կրէ եւ կը ... բայ եւ չափազանց աժան է:

Ձեկոյց մը եւս պիտի հաղորդուի արուեստական հանքային աղի մը մասին, որ քանի անգամ աւելի զօրաւոր է բնական արտադրութենէն, եւ պիտի գործածուի բժշկութեան, երկաթի, պողպատի եւ ուրիշ մետաղներու ու խառնուրդներու պատրաստութեան մէջ, բազմապատկելով անոնց կարծրութիւնը:

Վերջապէս Փրոֆ. Միլլիքան բոլորովին նոր տեսութիւն մը պիտի պարզէ աստղային ճառագայթներու ծագման մասին:

ՀՐԱՉԵԱՅ [illegible]

Թ. Գ.— Դիտակալն վերջից [illegible] վերջին բառը պէտք է ըլլայ՝ ՏԱՐՐ, եւ ոչ թէ դար (տե՛ս Յառաջ թիւ 2606):

Խորհրդային Ռուսիան ԿԸ ՎԱԽՆԱ՞Յ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷ

Մոսկուան կը վախնա՞յ պատերազմէ: Ճափոնի հետ պատերազմի պարագային խորհրդային իշխանութիւնը կրնա՞յ վստահիլ բանակին: Ճափոնի հետ պատերազմ մը սկիզբէն իսկ քաղաքական պատերազմի պիտի չվերածուի՞, ու անսահման Ռուսիոյ զինեալ ազգերը իրենց զէնքերը փոխանակ Ճափոնի ուղղելու, Ռուսիոյ պիտի չդարձնե՞ն:

Ամէն մարդ այս հարցումը կ'ուղղէ: Կարելի է ըսել որ մեծապէս հանելուկը այս է՝ Ծայր Արեւելքի մէջ հրդեհի մը ծագման հետ կապուած:

Լեհական հեռագրական գործակալութեան Մոսկուայի թղթակիցը՝ Կէրսոն – Օթմար կը փորձէ այդ հարցումներուն պատասխանել: Օթմար երեք տարիէ ի վեր կը գտնուի Ռուսիա: Ռուսի մը նման ռուսերէն կը խօսի. մօտիկ յարաբերութիւններ հաստատած է ռուս մտաւորականութեան հետ, «Իզվէսթիա»ի եւ «Փրավտա»ի խմբագրատուներուն մէջ իր գինքը կը զգայ իր թերթին՝ «Կազէթա Փոլսքա»յի խմբագրատան մէջ եւ նուրբ դիտող մըն է: Խորհրդային Ռուսիայէն իր ուղարկած թղթակցութիւնները միշտ արտակարգ հետաքրքրութիւն առթած են: Լեհաստանի մէջ ան հրատարակեց մեծ գիրք մը՝ «Նոր Ռուսիան», որ մեծ յաջողութիւն ունեցաւ: Օթմար վերջերս Մոսկուայի լեհ ներկայացուցիչին հետ, երկարօրէն շրջագայեցաւ Ռուսիոյ մէջ: Իր վերադարձին, յօդուածաշարքով մը տուաւ իր տպաւորութիւնները եւ Ճափոնի հետ հաւանական պատերազմի մը շուրջ իր նախատեսումները:

Ան կ'ըսէ.— «Պատերազմի մասին վճռական նշանակութիւն ունի բանակին ու ժողովուրդին բարոյական տրամադրութիւնը: Ինչ կը վերաբերի քաղաքային բնակչութեան, կարելի չէ որ եւ է կասկած ունենալ թէ բանուորներն ու մտաւորականները իրենց պարտականութիւնը պիտի կատարեն խորհրդային հայրենիքին հանդէպ: Քաղաքային երիտասարդութիւնը, նոյն իսկ այն որ կ'ըլլէ կոմկուսակցական խոր շրջանակէն, պիտի պատերազմի մեծ խանդավառութեամբ: Այսպէս կոչուած «ծեր մտաւորականութիւնը» այսօր պետական պաշտպանութեան խնդրի

ՁԵԿՈՒՑՈՒՄ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»»· ·«««

ԽՄԲ.— Քանի մը շաբաթ առաջ արտատպած էինք Գ. Աղասի Խանջեանի զեկուցումը Հայաստանի խորհրդային գրողներու համագումարին մէջ:

Պատկերը լրացնելու համար, այժմ կ'արտատպենք այն զեկուցումը զոր Գ. Դրաստամատ Սիմոնեան կարդաց Մոսկուայի ընդհ. համագումարին մէջ, ազգային գրականութեան մասին:

Անշուշտ աւելի լաւ պիտի ըլլար եթէ թարգմանէինք, կամ գոնէ հայերէնի վերածէինք այն անձոռնի ոտաբանութիւնները որ կը գործածուին թութակաբար: Բայց այս անգամ ալ կը շեղինք մեր սովորութենէն, որպէս զի «քարեկամները» անգամ մը եւս գաղափար կազմեն հայ լեզուի մշակման մասին, այն երկրին մէջ «որ կոչւում է Հայաստան»:

Յաջորդաբար պիտի տանք նաեւ Ա. Բակունցի եւ Ե. Չարենցի բանախօսութիւնները:

Խորհրդային սոցիալիստական հանրապետութիւնների գրողների համագումարը մի նշանակելի ուղենիշ է դէպի միասնական, միջազգային սոցիալիստական կուլտուրան մեր կատարած ընդհանուր առաջընթացի ճանապարհին:

Մեր մեծ կուսակցութեան եւ բանուոր դասակարգի առաջնորդ ընկեր Ստալինը մեզ սովորեցնում է, որ այդ միասնական համամարդկային կուլտուրան ստեղծւում է ազգային կուլտուրաների՝ ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրաների զարգացումով:

Ազգային կուլտուրայի կառուցումը հսկայական թափ ու ծաւալ է ստացել նաեւ խորհ. Հայաստանում, նրա գոյութեան 14 տարուայ ընթացքում:

Հայկական կուլտուրան պատկանում է Արեւելքի ամենահին կուլտուրաների թւին, պատմագրութիւնը հայկական առաջին դրական յիշատակարանները վերագրում է Ե. դարին, երբ կազմուեց հայկական այբուբենը: Սակայն բոլոր տւեալները կան ենթադրելու, որ Հայերի մօտ գիրը գոյութիւն է ունեցել նաեւ Ե. դարից առաջ՝ նրանից պատմութեան նախաքրիստոնէական շրջանում:

Մեծ հայ պատմագէտ, «բանաստեղծների հայր» Մովսէս Խորենացին, որին պատմագիտութիւնը վերագրում է մեր թուարկութեան Ե-րդ դարը, իր «Հայոց Պատմութեան» գրքում յաւերժացրել է մի քանի հատուածներ այն դիւցազներգութիւնների, առասպելների, աւանդութիւնների ու երգերի մասին, որոնք լսել է նա ժողովրդական երգիչների ու պատմիչների բերանից:

Ներկայումս ֆոլկլորիստները, Հայաստանի կուլտուրայի պատմութեան Ինստիտուտի ղեկավարութեամբ, հաւաքում ու գիտականօրէն մշակում են դարերի խորքից բխող ժողովրդական բազմահարուստ ստեղծագործութիւնը: Դրա հետ զուգընթաց, նրանք արժէքաւոր աշխատանք են կատարում խորհրդային հայկական ֆոլկլորը հաւաքելու ուղղութեամբ:

Վալերի Բրիւսովը, իր պատմական – գրական երկում, որը կրում է «Հայաստանի պօէզիան եւ նրա միասնութիւնը դարերի ընթացքում» վերնագիրը եւ զետեղուած է «Հայաստանի պօէզիան» ժողովածուի մէջ, մասնաւորապէս նշում է «հայ երգի բառային արտայայտութեան նրբութիւնը»:

«Այդ պօէզիան, — ասում է Վ. Բրիւսովը, — ծաղկում է բառ արեւելեանի, իմաստուն է բառ արեւմտեանի, զերծ վէճը՝ առանց յաւակնութեան, կիրքը՝ առանց մոլեգնութեան, հրճուանքը՝ որին խորթ է անզսպութիւնը: Իսկ ձեւերի յստակ նրբագեղութիւնը, — եզրակացնում է Բրիւսովը, — եւ մտայղացմանը ցուցաբերւող մտեցման առանձնայատկութիւնը թոյլ են տալիս հայ ժողովրդական պօէզիան անուանել գեղարուեստագէտ ժողովրդի երգեր»:

Հայ ժողովրդական ստեղծագործութեան մէջ առանձնապէս աչքի է ընկնում «Սասունցի Դաւիթը»: Սասունցի Դաւիթին վերաբերող այդ պոէմը հայկական էպոսի մարգարիտն է: Հայ աշխատաւոր ժողովուրդը Սասունցի Դաւիթին մէջ մարմնաւորել է իր լաւագոյն գծերն ու խոհերը: Այդ պոէմը մինչեւ այժմ էլ պատմում եւ երգում են ժողովրդական մասսաները: «Սասունցի Դաւիթ» պոէմն իր պատկերների իրական ճշմարտութեամբ, ձեւի նրբագեղութեամբ, երեւակայութեան հարստութեամբ, ժողովրդական իմաստութեան ու պարզութեան արտայայտութեամբ, հանդիսանում է համաշխարհային էպոսի լաւագոյն նմոյշներից մէկը: Նրա նշանակութիւնը հայկական ժողովրդական պօէզիայի սահմաններից շատ հեռու է գնում: Մօտ ժամանակներս այդ պոէմն ամբողջութեամբ կը դառնայ ընթերցողների լայն մասսաների սեփականութիւն՝ ռուսերէն թարգմանութեամբ:

Հայաստանի պօէզիայի պատմութեան մէջ աչքի ընկնող տեղ է գրաւում ԺԳ–ԺԶ. դարերի լիրիկան: Յիշեալ դարերի պօէզիան ամէնից աւելի ինքնուրոյն բնոյթ է կրում: Այդ շրջանը բնորոշւում է աշխարհիկ սուբեկտիւ – ինտիմ լիրիկայի զարգացումով (Ֆրիկ, Գրիգոր Ախթամարցի, Նաղաշ, Նահապետ Քուչակ եւ ուրիշները):

Հայաստանը ԺԵ. ԺԸ. դարերում դառնում է Պարսկաստանի եւ Թուրքիայի երկարատեւ փոխադարձ պատերազմների թատերաբեմ:

Թէպէտ ԺԷ. դարում երկրում գրական կեանքը մարում է, սակայն ժողովրդական ստեղծագործութիւնը շարունակւում է ապրել: Այդ ստեղծագործութեանը միանում է նաեւ աշուղների պօէզիան: Աշուղը ժողովրդական բանաստեղծ է, որ երաժշտական գործիքի նուագակցութեամբ երգում է իր կամ ուրիշների երգերը ժողովրդական ժողովներում, խնջոյքներում ու հարսանիքներում: Իր բանաստեղծական ուժով չգերազանցուած հայ աշուղ է Սայաթ – Նովան, Հայաստանից Թիֆլիս վերաբնակուած մի արհեստաւորի որդի, որն ապրում էր ԺԸ. դարում: Նա գրել ու երգել է իր երգերը հայերէն, վրացերէն եւ թուրքերէն: Այդ մոռացուած աշուղին [illegible] յայտնագործեց հայ [illegible] Հախվերդեանը, որ 1852 թուականին Մոսկուայում հրատարակեց նրա բանաստեղծութիւնների առաջին ժողովածուն՝ նուիրուած սիրոյ թեմաներին:

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

2-10-34

...մէջ կանգնած է «պրուսիլովեանդիր»... վրայ, այսինքն՝ պիտի կռուի ... պաշտպանութեանը համար ռուս պե... տութեան, զոր, ըստ իրեն, կը ներ... կայացնէ խորհրդային Ռուսիան,— ... անկախ բոլշեւիկեան ըէժիմէն ու իր ... յարաբերութենէն, Քաղաքային իբր ... բնակչութենէն 25 միլիոնը ... 30 միլիոն բնակչութենէն 25 միլիոնը ... պիտի պաշտպանեն Խորհ. Միութիւ... նը ծափոնի դէմ։ Մնացեալ հինգ մի... լիոնը ամենադէշ պարագային ան... տարբեր պիտի մնան։ Գալով գիւղա... կան բնակչութեան, չափազանց դժ... ուար է բնորոշել անոր տրամադրու... թիւնը։ Դեռ կը թուի թէ նոյն իսկ ... կոլտնտեսական շրջանակները ներդաշ... նակ համաձայն չեն գիւղին տրամա... դրութիւնը։ Համաձայն խորհրդային ... գնահատումներին, պե... տութիւնը գիւղին մէջ կրնայ վստա... հիլ միմիայն կարմիր բանակի պա... տերազմի վերջին քանի մը զօրակոչեալ... ներուն, որոնք քաղաքականօրէն լաւ ... պատրաստուած են։ Գոյութիւն ունին ... նաեւ գիւղական այնպիսի տարրեր — ... ես հաստատած եմ իմ ա... կանջներովս — որոնք թաքուն յոյսեր ... կը սնուցանեն թէ պատերազմ մը իր... են արդիւնք կրնայ ունենալ նաեւ ... կացութեան փոփոխութիւնը։ Համա... ձայն իմ տպաւորութիւններուս, գիւ... ղական բնակչութեան հակայ մեծա... մասնութիւնը անտարբեր պիտի մը... նայ։ «Առաքելական ճշմարտու... թեան» տեսակէտէն խորհրդային գիւ... ղին տրամադրութիւնը կը ներկայա... ցնէ 140 միլիոննոց անորոշութիւն ... մը, որ կրնայ կռահել երկրի մը մէջ, ... որ քաղաքացիներուն թոյլատրուած ... չէ խնդամտութենէ զատ որ եւ է ... այլ արտայայտել։

«Նախապէս՝ խորհրդային Ռուսիան ... պատրաստուած է պատերազմի. եւ ա... ւելի լաւ քան նախկին Ռուսիան։ Խոր... հրդային գինուորական ճարտարար... ուեստը այսօր գրեթէ առանձինն պի... տի կրնայ գոհացնել կարմիր բա... նակին պէտքերը՝ պատերազմի մը ... ընթացքին։ Աւելի դժուար պիտի ըլ... լայ պարենաւորումը, բայց անցեալ ... տարուան պահեստով պիտի կարե... նան սնուցանել բանակը եւ բնակչու... թիւնը մէկ կամ մէկուկէս, մինչեւ ... երկու տարի։

«Խորհ. Միութեան խոցելի մասը ... կը կազմէ փոխադրութիւնը, որուն ... համար Վորոշիլով հրապարակաւ ... յայտարարեց կուսակցական համա... գումարին մէջ թէ «պետութեան ... պաշտպանութեան պէտքերու բարձ... րութեան վրայ չի գտնուիր»։ Խորհ. ... օդային ուժը կը գերազանցէ ... Ճափոնականը։ Բայց, Կովկասը, որ ... Միութեան խարիսխն է, շատ հե... ռու է. հակ մօտակայ նաւթի հորերը ... նոր գտնուած են։ Խորհ. Միու... թեան մարդկային պահեստը 17 մի... լիոն կը հասնի։ Եթէ խորհրդային ... Ռուսիաչէն կախուած ունենայ, ան ... պիտի նախընտրէր «երեսնամեայ խա... ղաղութիւնը» ամենալաւ հետանկար... ներով պատերազմէ մը...»։

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

Աւելի 600 տարի առաջ շաքարը բո... լորովին անծանօթ էր Եւրոպայէն։ Հին ... Յոյները, Հռովմայեցիները, Բիւ... զանդիոնի կայսրերը եւ նոյնիսկ միջին ... դարու ցեղապետները անուշեղէններ ... պատրաստելու համար միայն մեղր կը ... գործածէին.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԹՐԱԿԻԱՆ

Պուքրէշի մէջ փրանսերէն լեզուով լոյս տեսնող Լ'Էնտէփանտանս Ռու – մէն թերթը կը գրէ.—

«Հանրապետութեան հաստատու – մէն առաջ, քէմալականներու ամ – բողջ ճիգը ուղղուած էր դէպի Անա – տոլու։ Արեւմտեան Թրակիան որ նախկին օսմ. կայսրութեան ամենա – գեղեցիկ նահանգներէն մին է, վերջին 25 տարուան ընթացքին պատերազմի դաշտ մըն էր։ Քաղաքները քանդուած էին թշնամիներէն, իսկ գիւղերը մոխ – րակոյտներու վերածուած էին։ 1922ին երբ Թուրքերը վերագրաւեցին զայն ոչինչ բրած են հոն, որովհետեւ Թրա – կիան դեռ եւս կը նկատուէր գօտի մը զոր պէտք չէ պաշտպանել։ Այս պատճառաւ, օտարականը որ ճեպըն – թացով կը ճամբորդէր, Խոփրէէի մօտ թրքական սահմանը անցնելէ վերջ իր շուրջը կը տեսնէր անապատ մը — քանի մը խեղճ ու կրակ գիւղակներ, փոքրիկ կայաններ, ծածկուած հե – ռուները, ու ամէն տեղ անծայր թշ – ուառութիւն մը. բայց ժամանուրա – պէս այն օրէն ասդին երբ Պուլկարիոյ մէջ ցանկութիւններ սկսան Թրակիոյ համար, որ ամբողջովին թրքական է, Թուրքերը լքեցին իրենց անփութու – թիւնը։ Էնկիւրիի կառավարութիւնը հասկցաւ իր սխալը ու որոշեց վերա – շինել կորսնցուցած ժամանակը։ Ան – ցան հազիւ վեց ամիսներ այն օրէն, ասդին, երբ ստեղծուեցաւ մարզպա – նութիւն մը, որուն կեդրոնն է Խոփր – նէն։ Թրակիոյ բոլոր կողմերը ծը – նունդ առաւ տենդագին գործունէու – թիւն մը։ Սկսան ճամբաներու եւ խը – ճուղիներու ցանցի մը շինութիւնը 50. արդիական գիւղերու, որոնց մէջ պի – տի պատսպարուին այն Թուրքերը որ պիտի գան Պուլկարիայէն եւ Ռուլը – մանիայէն։ Գործարաններ պիտի կա – ռուցուին Խոփրնէի, Ռոտոսթոյի եւ Քըրքքիլիսէի մէջ։ Ալփուլլուի մէջ ար – դէն իսկ շինուած է շաքարի գործա – րան մը, իսկ պահածոյի գործարան մը Կէլիպոլու։ Միւս կողմէ, Թուրք կառավարութիւնը կ'օգտագործէ Մա – րաւոյի (Ռոտոսթոյի երկաթուղիի կայարանը) եւ Մարմարայի մօտ գտ – նուող հանքերը, նման այն երկաթայ խաւերուն որոնք կը գտնուին Սալի – նովայի (Տէմիր Գափու) վրայ, ուր սուլթան Մէհմէտ իր առաջին թնդա – նօթները ձուլեց՝ անոնցմով ամբակո – ծելով Բիւզանդիոնը։ Թրքական Թը – րակիան ուրիշ հարստութիւններ եւս ունի։ Մթրանճա լեռներուն մէջ կը գտ – նուին եւրոպական Թուրքիոյ ամենա – լաւ անտառները։ Թուրք կառավա – րութիւնը կը պատրաստուի զանոնք օգտագործել արմատական ձեւով մը։ Ասկէ զատ, Թուրքիա ծրագրած է 200.000 Թուրք գաղթականներ հոն տեղաւորելու քաղաքականութիւնը. Թուրքեր որոնք խոյս կուտան Պալ – քաններ Թերակղզիէն։ Անգամ մը որ եւրոպական Թուրքիան բնակչութիւն ունենայ, Անատոլուի նման, ան եւս պիտի կարենայ երկրագործական եւ ճարտարարուեստական վայր մը ըլ – լալ։ Անգամ մը որ Թրակիան վերա – ծնի, պիտի ակնկալուի նաեւ Պոլսոյ վերելքը, որուն ճակատագիրը կապ – ուած Թրակիոյ ճակատագրին։ Այս է նոր Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի, երբ յուլիս ամսուն Ե – րեւանի մէջ գումարուեցաւ քրտա – գէտներու համաժողովը, մասնաւոր ուշադրութեամբ քննուեցաւ քիւրտ ժողովուրդին բանահիւսութեան վե – րաբերեալ խնդիրները։

Մշակոյթի Պատմութեան Մարմնին կից քրտագիտական հատուածը մին – չեւ այս տարի հաւաքած է քրտական բանահիւսութեան վերաբերեալ բազ – մաթիւ նիւթեր, զորս ներկայիս կ'ու – սումնասիրէ փրոֆ. Խաչատրեան՝ հը – րատարակութեան յանձնելու համար յետոյ։

Առաջին անթիւ հրատարակութեան պիտի յանձնուի Ռուստէմ Զալը, ա – րեւելեան ժողովրդական բանահիւ – սութեան այդ մարգարիտին քրտական փոփոխակը։

«Ռուստէմ Զալը» բանաստեղծական մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայա – ցնէ եւ Ֆերդուսիի «Շահնամէ»ին աղ – բիւրները ուսումնասիրելու համար կարեւոր նիւթ մը կը բերէ։ Քաղա – քակրթութեան Պատմութեան Մարմ – նին քրտագիտական հատուածը ձեռք ձգած է նաեւ քրտագէտ ուսուցիչ Իս – րայէլ Միրաքեանի հաւաքածն, որ նոյնպէս կը պարունակէ արժէքաւոր կտորներ քրտ. բանահիւսութենէն։ Միրաքեան չափածոյ թարգմանու – թիւն մը կատարած է։ Այս ուսուցիչը միաժամանակ գրի առած է 19րդ դա – րու առաջին կիսուն Ալաշկերտի մէջ տեղի ունեցած անցուդարձերուն վե – րաբերեալ ժողովրդական զրոյցները։

Հրատարակութեան յանձնելու հա – մար, ներկայիս փրոֆ. Խաչատրեան սկսած է ուսումնասիրել նաեւ այս նիւթերը։

Շուտով լոյս կ'ընծայուի քրտագի – տական համաժողովին տեղեկագիրը հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով։

Մանր լուրեր

Աւարտեցաւ եւ շահագործման յանձնուեցաւ Ղարաքիլիսէի երկրորդ բաղնիքը, որ մէկ ժամուան մէջ կը սպասարկէ 35 հոգիի։ Մինչեւ տարե – վերջ շահագործման կը յանձնուին Ալրարայի, Ղամարլուի, Վեդիի, Բասարգեչարի, Թալինի, Սարդարա – բադի, Ախտայի, Դիլիջանի, Շամշա – դինի, Փաշալուի, Աշտարակի, Մեղ – րիի, Կոտայքի, Իջեւանի, Սիսիանի, Մարտունիի, Գիւղատնտեսային բաղ – նիքները։

Ութ շրջաններու բաղնիքի կաթ – սաները ղրկուած են արդէն իրենց տեղերը։

⁂ Այս տարի, աշնան, Ռուսիոյ եւ արտասահմանի միջեւ մշակութային կապ հաստատող ընկերութիւնը Ֆի – լատելֆիայի մէջ (Ամերիկա) կը կազ – մակերպէ նկարչական ցուցահանդէս մը, որուն կը մասնակցին նաեւ Հա – յաստանի նկարիչները։ Պիտի ղրկուի 25—30 նկար։

⁂ Ներկայիս աշխատանք կը թափ – ուի Սաղմոսավանք գիւղէն խմելու ջուր տանելու Աշտարակ եւ Վաղար – շապատ։ Այս ջուրէն պիտի կրնան օգ – տուիլ նաեւ Աշտարակի եւ Վաղար – շապատի գիւղերը։

⁂ Անդրկովկասեան մեքենաշարժ հեծելանիւի մրցումներուն ընթաց – քին, որոնք տեղի ունեցան վերջերս Թիֆլիսի մէջ, Հայաստան շահեցաւ առաջնութիւնը, Վրաստան երկրորդ հանդիսացաւ, իսկ Ազրբէջան՝ եր – րորդ։

⁂ Երեւանէն Մոսկուա մեկնեցաւ Հայաստանի ծանր աթլէթիզմի լաւա – գոյն վարպետ՝ կոփամարտիկ Անդ – րանիկ Պապիկեան, որ պիտի մասնակ – ցի Մոսկուայի մրցումներուն։ Այդ մրցումներէն վերջ Պապիկեան պիտի մեկնի Նովիկկիա, մասնակցելու կո – փամարտի մրցումներուն։

⁂ Դիլիջանի վիէննական աթոռի գործարանը փակուեցաւ, փոխադր – ուելու համար Իջեւան։ Այս փոխա – դրութիւնը կը կատարուի գործարա – նը մօտեցնելու համար անտառին։ Ի – ջեւանի գործարանը այնպէս մը պիտի շինուի, որ կէս առ կէս համեմատու – թեամբ աւելի արտադրէ։ Տարւոյն վերջը պատրաստ կ'ըլլայ գործարա – նը, որ աթոռէն զատ, պիտի պատ – րաստէ փայտէ գործիքներ Երեւանի, Լենինականի, Թիֆլիսի եւ Բագուի մանուածներուն համար։

⁂ Վաղարշապատի մէջ դպրոցական նախապատրաստութիւնները լաւ վեր – ջացած էին այս տարի։ Երջանին մէջ շինուած է 7 նոր դպրոց, որոնք ունին 15 դասարան։ Նորոգուած են 135 դա – սարաններ։

⁂ Ալլահվերդիի մէջ շահագործման յանձնուեցաւ հեռախօսի նոր կայան մը, որ ունի 100 թիւ։ Շուտով կ'ու – նենայ 200 թիւ։ Կայանին շինութեան համար ծախսուած է 70.000 րուբլի։ Հեռախօսի նոր սարքեր դրուած են Աշտարակի (50 թիւ), Ալրարայի (30 թիւ), Արարատի (30 թիւ) մէջ։ Լենի – նականի հեռախօսային սարքը եւս պիտի փոխուի եւ պիտի ունենայ 1800 թիւ։

⁂ Հոկտեմբերին Երեւանի մէջ տե – ղի պիտի ունենայ Հայաստանի նկա – րիչներուն առաջին համագումարը։

⁂ Լենինականի պետական թատրո – նին եղանակը վերարացուեցաւ հոկ – տեմբեր 1ին, Ժամագործն ու հուր. ներկայացումով։ Թատրոնին մէջ առնուած է նաեւ Զանանի Շահնամէն։ Հին խաղացանկէն պիտի կրկնուին հետեւեալ բեմադրութիւնները, —Ա – րիշի երախան, Ցատակում, Սէր ու խարդաւանք, Մեծապատիւ մու – րացկաններ, Դատաստանը։ Դեբրա – նական խումբը լրացուած է առաւե – լապէս երիտասարդ ուժերով։

⁂ Ֆերդուսիի 1000ամեակի հանդի – սաւորութիւններուն առթիւ, Երեւա – նի պետական թանգարանին մէջ պիտի բացուի նոր ցուցահանդէս մը, նը – ւիրուած՝ Ֆերդուսիի եւ պարսկական մշակոյթին։ Պիտի ցուցադրուին Ֆեր – դուսիին աշխատութիւնները, անոր ժա – մանակակից դրամները եւ Ֆերդուսիի ստեղծագործութիւնն ու դարաշրջա – նը պատկերացնող առարկաներ։

Նոյն հանդիսութիւններուն առթիւ, Հայաստանի պետական հրատարակ – չական ընկերութիւնը հատուածներ պիտի հրատարակէ Ֆերդուսիի ստեղ – ծագործութիւններէն, Շահնամէէն, չքեղ տպագրութեամբ, նկարազար – դուած Մ. Սարեանի կողմէ։

Հանդիսութեանց կը մասնակցի պարսիկ բանաստեղծ Սայիտ Նաֆո – սի։ Պիտի տրուին նաեւ դասախօսու – թիւններ։

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ նորգաղթը

— o —

«Աւսպարէզ» հետեւեալ խորհրդա – ծութիւնները կ'ընէ Թուրքիոյ ներ – գաղթի ծրագրին առթիւ (14 սեպտ.).

— «Թուրք բնակչութիւնը, թիւով քիչ, գրեթէ անհրաւորացած է երկրի ընդարձակ տարածութեան վրայ։ Կացութիւն մըն է այս, որ կրնայ աշ – խարհի նոյնիսկ ամենաժիր ցեղն ալ ձախողեցնել, յառաջդիմութեան անիւը դան – դաղեցնել։

Այս վտանգաւոր պարագան կ'ըմբռ – նէին թուրք վարիչները այն օրէն, երբ որոշեցին ոչնչացնել ոչ-թուրք տարրը երկրին լայնածաւալ տարածութեան վրայ։ Ասկէ ծագում առաւ ներգաղթի խնդրին այժմէականութիւնն ու կեն – սականութիւնը, լեցնելու համար դա – տարկ երկիրը, Օսմանեան քաղաքա – կանութիւնը ալ ալ քաղաքանութեան կապուած ա – ռաջ։

Այնպէս այդ ներգաղթը ուզեցին կատարել Թուրքերը, այս – թուրքա եղանակով մը, պարտադրելով գաղ – թականներուն երթալ եւ տեղաւոր – ուելու մասնաւորապէս արեւելեան Անատոլուի նահանգները — Հայաստան, ուր գիրով համեմատաբար զուրկ է բնակչութենէ։ Բայց այդ պարտա – դրանքը արդիւնք չտուաւ։ Ուզեցին օգնութեան խոստումով հրապուրել, դար – ձեալ ապարդիւն։

Ժողովուրդը չէր ուզեր տեղաւոր – ուիլ Հայաստանի պարապ նահանգնե – րուն մէջ երկու գլխաւոր պատճառնե – րով.

1. Թուրք գաղթականութեան բնազ – դը իրեն կ'ըսէր թէ օտարի մը իրա – ւունքը եղող հողին վրայ է որ պիտի հաստատուի եւ օր մը դարձեալ պար – տաւորուած պիտի ըլլայ գաղթելու։

2. Թրքական կեդրոններէ հեռու եւ երկաթուղային հաղորդակցութեան չգոյութեան պատճառով, դատա – պարտուած պիտի ըլլայ մեռացու – թեան, եթէ նոյն իսկ ապա – տամբ քրտութիւնը զինքը հանգիստ ձգէ տեղաւորուելու։

Ինչպէս կ'երեւի ներկայ ծրագրէն, թուրք կառավարութիւնը ներգաղթի համար ընդունած է աւելի գործնա – կան ձեւեր։ Գաղթականութիւնը պի – տի տեղաւորէ աստիճանաբար, հա – ղորդակցութեան զարգացման հետ զուգընթացաբար։ Ինչպէս նաեւ ռազ – մավարական նկատումներով։

Առայժմ գաղթականութիւնը կը տեղաւորուի Թրակիոյ մէջ, ուր միշտ վտանգ կայ օտար յարձակումներու, եւ դէպի արեւելք՝ մինչեւ Տիգրանա – կերտի նահանգը, ուր շուտով պիտի հասնի երկաթուղին եւս։

Ժամանակի մը համար հաւանաբար գաղթականութիւն չպիտի տեղաւոր – ուի հայկական բարձրաւանդակին վրայ, մինչեւ որ ոչնչացուի քրտա – կան վտանգը եւ հոն տարուին երկա – թուղային գիծերը։ Բայց յայտնի է որ այդ ուղղութեամբ կը կատարուի յամառ աշխատանք։ Ասիկա քանի մը տարիներու յապաղում մըն է միայն, որմէ յետոյ աստիճանաբար պիտի լեցուին նաեւ հայկական դատարկը – ւած նահանգները։

Այս ներգաղթին հետ այժմ համե – մատութեան դրէք հայկական ներ – գաղթի ձեռնարկը, ո'չ միայն անծրա – գիր եւ աննպատակ, այլ նաեւ խարե – պատիր քայլ մը, որ իր նաեւ կը ծածկէ ներգաղթէն ու պետութեան զօրացումէն տարբեր եւ մեզի համար վնասակար դիտաւորութիւններ»։

Բողոքագիր մրցանակ

— o —

ՊՈՍԹԸՆ.— Երկու տարի առաջ Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնս քայ – լերգի մրցում մը բացաւ, որուն մաս – նակցողներուն թիւը շատ քիչ ըլլա – լուն պատճառով, ընտրութիւնը յե – տաձգեց անորոշ ժամանակով։

Այժմ որոշած ըլլալով փակել մըր – ցումը, կ'ուզենք յայտարարել, որ մրցման ժամանակը պիտի լրանայ 1934 դեկտ. 31ին։

Անոնք որ այս ժամանակամիջոցին կը փափաքին մասնակցիլ մրցման, կրնան ղրկել իրենց ոտանաւորները կեդր. վարչութեան։

Մրցման պայմաններն են.—

1.— Հեղինակութիւնները պէտք է ըլլան 3–5 տուննոց չափածոյ գը – րուածքներ, որոնք խորհրդանշեն Հայ Կ. Խաչի հետապնդած նպատակները։

2.— Բոլոր ոտանաւորները մեզի հասած պէտք է ըլլան մինչեւ դեկտ. 31։

3.— Մասնակցող իւրաքանչիւր անհատ իր գրուածքին պէտք է ղրկէ երկու օրինակ. մէկը տպագրուած, միւսը անստորագիր։

4.— Իւրաքանչիւր մասնակցող կը – նայ մրցման ղնել մէկէ աւելի ոտա – նաւորներ։

5.— Առաջնութիւնը շահող ոտանա – ւորին հեղինակը պիտի ստանայ 25 տոլար։

6 — Բոլոր գրուածքները պէտք է ղրկել կեդր. վարչութեան հասցէին.

Armenian Relief Corps, P. O. Box, 14, B. B. Sta. Boston Mass.

Ստացուած ոտանաւորները գնահա – տելու համար կազմած ենք յանձնա – խումբ մը, որուն որոշումը վերջնա – կան պիտի ըլլայ բոլոր անստորա – գիր օրինակները։

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ.

ՏԻՐԱՆ

Տիրանայի Էնոր Նահանգի հողա – գործներէն մէկը, նեղ կացութեան մէջ ըլլալով, իրեն գիմող հարկահաւաքին կը գրէ.

— «Բարի եղէք կարդալու, Ս. Մատթէոսի աւետարանին ԺԸ. գլու – խին՝ 26րդ տունը։ Շատ երախտա – պարտ պիտի ըլլամ, եթէ յաջորդ տուռ – նով պատասխանէք ինծի »։

Պաշտօնեան կը բանայ Աւետարանը, եւ կը կարդայ.

— «Տէր իմ, համբերեցէք եւ ամէնը պիտի վճարեմ »։

Յաջորդ տունը.— «Այն ատեն, Տէ – րը մեղքնալով, արձակեց զայն եւ պարտքն ալ յիշատակեց »։

Հարկահաւաքը կը պատասխանէ.

— «Կը ցաւիմ յայտարարելու, որ տուրքերու թեթեւացման ներկայ օ – րէնքները չեն նախատեսած Ս. Մատ – թէոսի Աւետարանին ԺԸ. գլուխին 26 եւ 27րդ տուներու ի նպաստ հար – կատուներու գործադրութիւնը. այն – պէս որ, խնդրեմ, որոշեալ ժամանա – կին տուրքերը բերէք, եթէ չէք ուզեր դատարան իյնալ »։

ՄԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (10)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Այս բոլոր անցուդարձին անդեակ էր Զօղան, որ ներսը ամուսինները կը պատուրէր։ Մօրս եւ Խերսոյի լալուն ձայները լսելով, անմիջապէս դուրս ցատկեց եւ սկսաւ պատմել Ուսո – յին։ «Ի՛ն'ըս», շուտով դուրս. իրա – ւունք չունիս եղբօրս գերիներուն զը – պել, երբ անիկա ներկայ չէ. հիմակ ... կը փրցնեմ մեքեններուն, ... շուտ հեռացիր»։

Ուսոն ականջները կարուած չան նման դուրս ելաւ տունէն։

Ընթերցո՛ղ, պիտի զարմանաս թէ այդ օրերուն մէջ կարելի՞ է այդչափ համարձակ պատասխան տալ։ Բայց պէտք է գիտնալ որ երբ դանակը ոս – կորին հասնի եւ մահը աչքերուդ առ – ջեւ տեսնես, կը մոռնաս ամէն բան, եւ վախը գոյութիւն չունենար։ Եթէ պատերազմի մէջ եղած էք, եւ դիրքե – րուն վրայ սպասած, վախը լերան մը ծանրութեան չափ կը ճնշէ մարդու սրտին, մինչեւ որ փամփուշտ մը պայթի, անոր հետ ալ կը փարատի ա – մէն բան։ Նոյնն էր եւ իմ պարագան, երբ կը վիճէի Ուսոյի հետ։

Ուսո հեռանալէն յետոյ, Զօղանէն խնդրեցի որ Ուսոյին բրածներու մա – սին բան մը չխօսի Ֆարոյին, բայց ան մերժեց։ «Եղբայրս պէտք է որ հասկնայ, թերեւս ուրիշ միջոց մը կը խորհի ձեր մասին»։

×

Երեկոյեան խուզարկութենէն վե – րադարձան, իրենց հետ բերելով Նոր – շէնցի տղայ մը 18 տարեկան։ Տղան խոստացած էր 10 քիլէնոց ցորենի մը հոր ցուցնել, եթէ ողջ ձգեն։ Բոլորն ալ չալկած ծրարներ ունէին, որուն գոհերու գոյքերը։ Ֆարոյի քակած ծը – րարը Խըրէ Խաչկայ հագուստներն էին, քանի մը գնդակի ծակեր կային բաճկոնի կռնակի վրայ եւ արիւնոտ էր եւ դեռ թաց։ Արիւնոտ էին նոյն – պէս տաբատը, վարտիքն ու շապիկը, վերարկուն ոչ արիւնոտ էր եւ ոչ ալ գնդակի ծակեր ունէր։ Ամերիկայէն եկած էր Խաչիկ, յայտնի էր իր հա – գուստը։ Ուրիշ մը անոր կօշիկները առած էր, շատ կը ցաւէր որ կօշիկ – ները իր ոտքերուն փոքր կուգային։ Բաճկոնի քովի գրպանը ինքնահոս գրիչ մը կար, Քիւրտերը չեն համար – ձակիր դպչիլ, վախնալով թէ ատրճա – նակ է։ Ֆարօն կանչեց եւ հրամայեց բանալ։ Բացի ցոյց տուի.— Ի՞նչ է այս։— Գրիչ է, կ'ըսեմ։ Կը քակեմ եւ գրիչի կը վերածեմ ու ցոյց կուտամ այս անասուններուն, որ ջարդելէ ու կողոպտելէ զատ ոչ մէկ բանէ լուր ունէին։ «Հա՛, ես կը կարծէի որ ատր – ճանակ է։ Առոր տէրը երկու հոգի մեռցուց ատրճանակով եւ մէկն ալ գէշ կերպով վիրաւորեց. վերջը սպան – նուեցաւ»։

Զօղան պատմեց Ուսոյի ըրածը եւ Ֆարօ խնդալով ըսաւ.— Վրէժ լուծել կ'ուզէ, ես իրբեւ մարդ իր տունէն հանեցի այն անձը որմէ 30 ոսկի առած ըլլալով կը պահէր ու տարի սպաննե – ցի։ Եթէ Ուսօն տղամարդ էր, թող ինք ալ տանէր սպաննելու, ես անոր գասը վաղը կուտամ։ Իսկ դու Զօղան, բեռներ պատրաստէ, վաղը Նորշէնէն ցորեն պիտի բերենք։

Առտուն կանուխ երկու այլ պատ – րաստեցին, 10 զինուածներ վրան նս – տան, Նորշէնի տղան առին, Ֆարօն գիս ալ կանչեց եւ միասին ճամբայ ինկանք։ Ճամբան շարունակ լուրջս կը նայիմ, ամէն տեղ, ամէն փոս կա – յին դիակներ։ Շատեր ուռած, ուրիշ – ներ պայթած ու հալած էին եւ հողը սեւցած էր։

Նորշէնի տղան որու անունը դժ – բախտաբար մոռցած եմ, կը դողայ, դեղնած մնացեր է։ Կը հասկնամ որ կը վախնայ։ Կը հարցնեմ.— Ի՞նչ ու – նիս, ի՞նչու կը դողաս։

— Կը վախնամ որ ուրիշներ մեր հորը գտած ու ցորենը հանած տա – րած ըլլան, կ'ըսէ. Ի՞նչ պիտի ըլլայ այն ատեն իմ վիճակս։

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, պիտի ըլլայ այն, ինչ որ եղաւ մեր ամբողջ ցե – ղին։

Հասանք ցորենի հորին վրայ։ Ծը – քուած կը մնար։ Ցորենը տասըը ա – նոցներէն աւելի ուրախ ու երջանիկ է։ Կը լեցնենք 10 բեռ։ Կը բառնանք այ – լերուն եւ դուրս կ'ելլենք։ Նորշէն, Ալաշկերտի գաղթականներէ է Քիւրտ – ներով լեցուն, տանն ու վրայ կ'ընեն տուները, կը քանդեն, կը մաղեն հո – ղը, եւ ոսկր կը փնտռեն։ Ոչ մէկ ըլ – նէկ Նորշէնցի չտեսանք, ջարդուած – ներէն զատ։ Զրաղացի մը առջեւ քա – րէ կամուրջը անցած ատեն, այլէ – րէն մէկին տանիք կտրեցաւ ու գունտը վար ինկաւ։ Քիւրտերը ա – ռանց ժամանակ կորսնցնելու, ողջ այլը առին անցան, եւ գիս իբրեւ պահապան կարդան այլին քով ձգե – ցին, ցորենը պահելու։ Աղաչեցի,պա –ղատեցայ թէ ինձ համար վտանգա – ւոր է։ Եթէ ուրիշներ գան, գիս ալ պիտի մեռցնեն եւ ցորենն ալ պիտի տանին։ Ոչ ոք լսեց։ Միայն Ֆարօն ըսաւ.— Հեռացիր այլէն ու կանաչ – ներու մէջ պահուէ, մինչեւ մեր վե – րադարձը, եթէ ուրիշներ եկան ցո – րենը տանելու, գիտցիր թէ ո՞ր կողմը կը տանին, այսչափ։

Անոնց հեռանալէն յետոյ, ջուրի բացած ակօսի մը միջով կը յառաջա – նամ։ Երկու կանաչ խոտեր, առատ արճախներ ծածկած են փոսը, քանի կ'երթամ փոսը կը խորանայ։ Անօ – գուտ է, եթէ բախտը չժպտի, ուր որ ալ ըլլամ կը բռնուիմ։ Բախտիս յանձ – նուելով կը պառկիմ փոսին մէջ։ Քիչ մը վերջ պզտիկի մը ձայնը կը հասնի ականջիս. «Մամա՛, մամա՛»։ Կը սարսամ. գիտեմ որ իմ ցեղիս բե – կորներէն մէկն է։ Ձայնը նորէն.— «Մամա՛, մամա...»։ Կը հասկնամ որ ճիչը այն փոսին մէջէն է, ուր ես պառ – կած եմ։ Փոսին վրայ սողալով կը յա – ռաջանամ։ Հարիւր քայլի վրայ կը տեսնեմ զիակ մը, կը յառաջանամ։ Հոն է պզտիկը, ինկած զիակին վրայ։ Երբ պզտիկին աչքերը ինծի հանդիպե – ցան, դողացան ու գլուխը նետեց զիակի սրտին։ Կին մըն է, պզտիկին մայրը, եւ աղջիկ մը՝ չէկ ու գանգուր մազերով, ցամքած, կմախացած։ Մօրը աջ ծիծին վերեւ խոշոր սեւ փոս մը բացուած էր։ Կ'երեւի ջարդի օրը կրցած է կարուանէն ճողոպրիլ, փա – խած է, բայց վիրաւորուելով իր պզ – տիկին հետ հազիւ կրցած է ինքզինքը հոս նետել։

Կը մօտենամ, պզտիկին ձեռքը կը բռնեմ, զարմնալ աչքերը չի բանար, միշտ գլուխը մօր կուրծքին։ Խարխը – լած վէրքէն դեղին հեղուկ մը հոսի։ Վէրքին մէջէն, հեղուկին հետ ինք – նաբերաբար դուրս կուգան հազա – րաւոր որդեր, ու կ'երթան տեղաւոր – ուիլ այդ անմեղ պզտիկ արարածին քթին, բերնին, աչքերուն ու ականջ – ներուն մէջ։ Անոր դեղին մազերուն մէջ կը վխտան, անդադար զաննա – լով։ Մայրը շատոնց մեռած չէ, դու – ցէ օր մը առաջ։ Մարմինը դեռ հո – տած չէր, վէրքէն զատ։

ՄԱՐԴԻԿ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Չեկայի վարիչ մը կը դատապարտուի 10 տարուան

Ալիուս Արծիչեւ, Թուլայի (Ռուսաստան) Չեկային նախկին նախագահը, տասը տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցաւ: Այս մարդը համաշխարհային մրցանիշը կոտրած էր իբրեւ բազմակին: Հինգ տարուան ընթացքին 58 կնոջ հետ ամուսնացած եւ 102 զաւակներու հայր եղած էր: Վճռագիրը մինչեւ իսկ աւելի կը տրամադրէ դրամ չվճարել բանտարկեալին եւ տրամադրելի գումարը յատկացնել անոր բազմանդամ ընտանիքին պահպանման: Անշուշտ ոչինչ գումար է եղածը, բայց արժէք ունի իբրեւ սկզբունքի խնդիր:

Խորհրդային Միութեան ընդհ. ժողովը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Խ. Միութեան 160 միլիոն ժողովուրդէն 90 միլիոնը պիտի մասնակցին Խ. Միութեան ընդհ. ժողովի պատգամաւորներու ընտրութեան: Համագումարը տեղի պիտի ունենայ յունուար 15ին, Մոսկուայի մէջ: Թէեւ սահմանադրութիւնը կը տրամադրէ ընդհ. ժողով գումարել երեք տարին անգամ մը, բայց վեց տարի անցած է վերջին համագումարէն ի վեր: Այս անգամ, հազարաւոր կուլակներ եւ իրենց ընտանիքները վերստացած են իրենց ընտրական իրաւունքները, հինգ տարի պարկեշտօրէն աշխատած ըլլալով ... աքսորի մէջ: Անոնք որ ոսկիի եւ լնռակիի (փլաթին) հանքերուն մէջ աշխատած են, անոնք ալ պիտի վերստանան իրենց իրաւունքները երեք տարուան աշխատանքէ յետոյ:

Հաւանողը ճեղք մը կը բանայ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ ազգ. նոր կազմակերպութեան համար դիմում կատարած է Թաղաք. ժողովը: Կառավարութիւնը կը խազցնէ այս գործը, աւելի շատ կարեւորութիւն տալով անհատական դիմումներու:

Վերջին լուրերու համաձայն (26 սեպտ.), ժողովին նոր վարչութեան մասին նոր դիմում մըն ալ կատարուած է Կուսակալութեան, հետեւեալ անձերուն կողմէ — Գ. Գ. Դաւիթ Սառւլեան, Բարսեղ Ալպաճեան, Սարգիս Գըլըճեան, Երուանդ Գէորգեան (ուսուցիչ) եւ Երուանդ Ջամպազճեան:

Դիմողները կը խնդրեն որ ակումբ մը բանալու արտօնութիւն տրուի, եւ ակումբին յանձնուի համայնական գործերու վարչութիւնը: Այս առթիւ ներկայացուցած են նաեւ 18 յօդուածէ բաղկացեալ ծրագիր մը, որ ի մէջ այլոց կը նախատեսէ եկեղեցական տարազի փոփոխութիւնը:

»»»··«««

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆի արտաքին նախարար Պազր խան Քազէմի, որ Լոնտոն կը գտնուէր, Փարիզ եկաւ: Յետոյ պիտի երթայ Ժընեւ եւ Եգիպտոս:

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ երեւան եկան Լիլի ոստիկանութեան պաշտօնեաներէն Մարիանիի մասին, որ բանտարկուած է իբրեւ աւազակ: Թղթածրարին մէջ գտնուեցաւ նամակ մը, որ դեռ 1932-ին կը մատնանշէր այդ պաշտօնեային խարդախութիւնները:

ԳԵՐՄԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ուսանողները զինուորագրութեան հրաւիրուած են, մէկ տարուան համար: Ֆրանսական թերթերը կը բողոքեն այս տնօրինութեան դէմ, զայն հակառակ համարելով Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց:

300 ԳԵՐՄԱՆ ՀՐԵԱՆԵՐԸ առժամապէս ընդունուեցան Սիրայի մէջ (Յունաստան), մինչեւ որ վերջնական կարգադրութիւն մը ըլլայ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ„Ը

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԵԻՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ, ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԵՐԷՑ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

32 ՄԵԾԱԴԻՐ ԷՋ: ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Յայտարարութիւն՝ ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ, Արեւմտեան Եւր. Կեդր. Կոմիտէի տասնամեակը՝ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Դաշնակցութեան բուռնցքը՝ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Դաշնակցութեան խօսքն ու գիրը՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Վարդգէսը փախցնելու փորձը՝ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ինչպէս շուարեցուցի ընկ. Ցովսէփ Արղութեանը՝ ՑՈՎՍԷՓ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ոյժը՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ստեփաննոս նախավերկայ վանքի խուցը՝ Գ. ԲԱԼԱՑԵԱՆ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ հայկական դատը՝ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, Հերոսական շրջանէն՝ ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարութիւն՝ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ, Զեյթուն (Ստեփան Ղազարեան)՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒՐԶԱՆԴ, Մեր խաչալը՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Անցեալի յուշերէս՝ Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ոյժը՝ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Փառք Դաշնակցութեան՝ ՆԱՐԿԻՍ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անպար կուսակցութիւն է՝ ԲԵՆՕ, Դաշնակցութեան օրերը գաւառի մէջ՝ ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ, Անցած ճամբան՝ Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ, Պանք Օթոմանի դէպքէն վերջ՝ ԼԵՒՈՆ ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Դաշնակցութեան աւանդապաշտութիւնը՝ Լ. ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ, Համբաւատուութեան, զինակոչի եւ ուխտի օր՝ ՊՕՂ. ՀԻՒՍԵԱՆ, «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օր»ը՝ ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԱԼԵԱՆ, Գաղափարապաշտ հակառակորդներ՝ ՏՈՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ, Փոթորկայոյզ Ատեան եւ Դաշնակցութիւնը՝ ԱԼ. ՎԱՆԻ, Ինչպէս Դաշնակցական եղայ՝ Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ, Գաղափարի չէնքին առջեւ՝ ՀՐԱՉ ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ, Միշտ անասան եւ անվեհեր՝ ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ, Մուշեղ Զաքարեան՝ ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30 ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Գուէպան Մարսէյէի ընդարձակ սրահին մէջ

(146, Chemin des Chartreux).

Կը նախագահէ ընկ. Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը խօսին ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ընկերուհի Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Ջ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Ջութակի վրայ պիտի նուագէ յայտնի երաժշտագէտ ընկ. ԱՐԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (Լիոնէն հրաւիրուած). Պիտի երգեն օրիորդներ՝ ՏՈՎՄԱՐ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (Լիոնէն հրաւիրուած) եւ ՀԵՐԱ ԴԸՄՊԸԼԵԱՆ. Պիտի արտասանեն ընկերներ Կ. ԹԻՒԹԷԼԵԱՆ, Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ եւ Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԻԱՆԵԱՆ.

Չանելի եւ սիրուն անակնկալներ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ

Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ:

ՊԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐ.

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

13 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Պիտի խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

ՊՕՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ՍԸՆՕՆ, ՄՈՒԼԷՆ ՊԼԷՕՒ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ...ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Պիտի խօսի ընկեր ԼԵՒՈՆ ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՊՈՒՐԿ-ՔՈԼՕՆԺԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՓՕՆ Տ'ՕՊԻՆԵԱՅԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Պիտի խօսի ընկեր ԼԵՒՈՆ ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. Ֆլէչըր — Թարգմ. Փ.

— Ինծի նայէ, բարեւ ոստիկանը տղուն, երբ թըլըֆօրըրախումբին մօտեցած էր. բաւական գործ տեսայ այս առտու եւ քիչ մը եւս կրնամ տեսնել. հոս պիտի մնամ մինչեւ որ ես ու խուզարկուն քանի մը քննութիւններ կատարենք. եթէ կինը վերադառնայ...

— Անիկա վերադառնալիք չունի, պարոն ոստիկան:

— Եթէ վերադառնայ, Թըրըֆըրտը ամէնէն մօտակայ ոստիկանին դրկէ եւ անցած - դարձածը պատմէ անոր. ես հիմա կուգամ. Թըրըֆըրտին ամէն ինչ ըսէ, բայց չըլլէ հրատարակէ, ոչ տակաւին... սա հեռագիրն ալ ինծի տուր անգամ մը... մի հեռանար մինչեւ իմ վերադարձս:

Հեռագիրը գրպանը դրաւ եւ Ամերիկացին հետ միասին դիմացի խանութպանին գացին:

— Մեր բարեկամին քանի մը տեղեկութիւններ տուեր ես, բարեւ ոստիկանը այցելուներու ընթացքին հանդիպած էր իրեն...

— Շնորհակալ ենք քեզի...

Ոստիկանը նշան ըրաւ Ամերիկացիին ու երկուքը մէկը ճամբայ ելան. խանութին կողմը նայեցան անգամ մը. հիւրանոցին մէջ Ճէնիսընն ու Լըրոպրոզը տաք վիճաբանութեան մը բռնուած էին: Շարունակեցին իրենց ճամբան ու երբ փողոցին անկիւնը հասան, Ոստիկանը գրպանէն հանեց հեռագիրը:

— Կը տեսնե՞ս թէ այս հեռագիրը ուրկէ ղրկուած է, հարցուց Ամերիկացին. Կրէնվիլ փողոցէն, բայց դուն գիտես թէ այդ փողոցը ուր է... բանմ... Կրէնվիլ փողոցը, արիւլիս, Պրանդուիք Սքուէրին մօտիկն է, այսինքն ըժիշկ Պրառւնին ալ հետ...

Ամերիկացին սուլեց:

— Ինչ բանի հէ՞, շարունակեց ոստիկանը. հիմա քալէ Կրէնվիլ փողոցին նամակատունը երթանք եւ հասկնանք թէ այդ հեռագիրը ղրկողը ով է... երեք ժամ առաջ ղրկուած է, ուրեմն գիւրաւ կրնանք գտնել... բժի՞շկն էր թէ Տիկին Նիքօլա Ճէքին...

կանը այցելուներ մարդուն ձեռքին մէջ դնելով. այդ խանութը կը վարէ եղեր, ըսեր ես, Տիկին Րիկրէյթըրը եւ ուրիշ կին մը որ արտաքինով անոր շատ կը նմանի եւ խանութին տէրն է եղեր, գիշերները ուշ ատեն կուգայ եղեր. լաւ. հիմա ըսէ նայիմ, այդ կիները ցերեկ ատեն տեսա՞ծ ես...

— Ոչ, երբեք, միայն գիշերները...

— Այդ կինն ու Տիկին Րիկրէյթըրը միասին տեսա՞ծ ես...

— Երբեք. տիկին Րիկրէյթըրը խանութէն դուրս նայած ատենը, մէկ, երկու վայրկեան տեսած եմ, իսկ միւս Տիկինը միայն գիշերները կը տեսնեմ:

— Վերջին անգամ զինքը ե՞րբ տեսար...

— Վստահ չեմ, բայց կարծեմ երէկ գիշեր կամ նախորդ գիշերը. միշտ ուշ ատեն... ես, ինքս ալ ուշ պառկող մարդ եմ... փողոցը վեր, վար պտըտելով ծխամորճ կը քաշեմ... այդ

ինծի անանկ կուգայ որ գիշերները ուշ ատեն այդ խանութը եկողը Տիկին Ճէքինն է, բժիշկին քոյրը եւ Ալֆրէտին քեռիկինը... ի՞նչ կ'ըսես... հէլօ, Թաքսի... ի՞նչ կ'ըսես, հէ՞, կրկնեց ոստիկանը երբ կառքը իրենց մօտեցաւ:

Ամերիկացին թեւերը ծալլած, նայուածքը վար եւ բերանը պրկուած՝ սպասեց մայթին վրայ: Ցանկարծ վեր նայեցաւ ու խնդաց. կարծես նոր տեսակէտ մը ինկած էր միտքը:

— Ըսեմ թէ ինչ կը խորհիմ, բարեւ. կարծեմ Տիկին Րիկրէյթըրն ու Տիկին Նիքօլա Ճէքինը միեւնոյն անձն են...

— Իրա՞ւ այդպէս կը խորհիս, զարմացաւ ոստիկանը. ես ալ շիտակը այդ տեսակ կասկած մը ունիմ, կրնայ ըլլալ, չեմ գիտեր...

— Տարակոյս չկայ, պատասխանեց Ամերիկացին երբ կառքին մէջ մտան. հիմա կացութիւնը աչքիդ առջեւ բեր: Ալֆրէտ Ճէքին երբ Քրառւնտէյլ փողոցին մէջ բժիշկին կը սպասէր, վերադարձին անոր ըսեր էր թէ «զարմանալի բան մը տեսած էր»: Հիմա կրնանք հետեւցնել որ անիկա հանդիպած էր իր քեռիկնոջ որ Րիկրէյթըր անունին տակ բուսահաւաքի խանութ

մը կը պահէ: Երեւակայէ ուրեմն... փողոցին մէջ վեր, վար ման կուգայ բժիշկին սպասելով. խանութին պատուհանը լոյս մը կը նշմարէ, ներս կը նայի եւ ո՞վ տեսնէ — քեռիկինը. ներս կը մտնէ. չենք գիտեր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ, բայց կարծեմ տունէն չինուած շաքարները որոնցմէ հատ մը տղան անմիջապէս կ'ուտէ. շատ վարպետ ու շատ անբարեխիղճ կին, չի տակը... բայց անիկա Տիկին Րիկրէյթը՞րն է. կարծեմ. դիմացի խանութպանը կ'ըսէ որ երբեք այդ երկու կիները միասին տեսած չէ.

Երբեմն մէկը կը տեսնէ, երբեմն միւսը, կը թուի թէ այդ խանութին տէրը Տիկին Նիքօլա Ճէքինն է — Րիկրէյթըր անունով —, իսկ յանկարծ հեռացած է իբրեւ Տիկին Նիքօլա Ճէքին. գալով այն հարցին թէ անիկա նախաճաշը խանութը կ'առնէր այս առաւօտ, կը նշանակէ որ սովորութիւն ունէր գիշերներն ալ այնտեղ անցընելու՝ երբեմն. ահաւասիկ կին մը որ երկու տարբեր կեանքեր կը վարէ... անիկա կրնանք սուտակել, սակայն... բժիշկին սպասուհին կրնայ ըսել թէ Տիկինը գիշերները դուրսը կը մնա՞ր երբեք կամ կրնայ որոշ գաղափար մը

տալ մեզի անոր սովորութիւններուն մասին... աղջիկն ալ գիտնալու է...

— Օ՜հ աղջիկը, ըսաւ ոստիկանը, շատ բան գիտէ. մայրը կը պաշտպանէ. չե՞ս յիշեր թէ սպասուհին ... էր անոնց խօսակցութիւնը... մանաւանդ վերջապէս... բայց մեղսակից է ... կարելի է հեռագիրը ղրկողը աղջիկն էր... հիմա նամակատունէն կը հասկնանք...

— Այս աղջիկը գրկած է, ըսաւ Ամերիկացին. կասկած մը ունենալ... այս առտու որ խնդիրը ծանր է ... կինը երկու ժամէ ի վեր հեռացած արդէն....

(Շար.)

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ

Ի գիտութիւն Փարիզի ... ժանթիյիի եւ շրջանի հայ ծնողներուն, կը հաղորդենք թէ՝ Դպրոցասէր ... նանց մասնաճիւղի մանկապարտէզը կը վերաբացուի 4 հոկտ. հինգշաբթի օր, եւ նոյն առաւօտեան կը սկսի դասաւանդութիւնը:

Արձակուրդի շրջանը փակուած ... լալով, այսուհետեւ դպրոցը փակ ... այն հինգշաբթի եւ կիրակի՝ ամբողջ օրը:

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.289

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԼ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 3 Octobre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2615

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՕՐ ԸՍԵՄ, ՔՆԱՑԻՐ...

»»»··«««

Հարցեր, հարցե՜ր, մէկը միւսէն ծանրակշիռ: Բոլորն ալ կապուած՝ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան հետ...

Եւ սակայն, որո՞ւ հոգն է հատեր:

Կը տրնիս, կ'որոճաս, կը վերլուծես, ելքեր կը փնտռես: Կը ... մտածելու եւ գործելու վարժեցնել գոնէ գրոց-բրոցները:

Երբեմն ալ, ամբողջ պարապին հաւաքելով, զգաստութեան, ... եւ պարկեշտութեան հրաւէր կ'ուղղես, առ որ անկ է:

Որո՞ւ հոգ: Ոչ ոք պատասխանատու կը զգայ ինքզինքը:

Բարեմիտներ կը կարդան ու կ'անցնին: Չարամիտներ ջուր կը ծեծեն, փրփուր կը ցանեն աղէտ, անօգուտ եւ անհարթ ... թիւններով:

Եւ օրէ օր կը մթագնի հորիզոնը: Մէկ տարիէն միւսը, շրջանը ..., գաղութէ գաղութ անշնչելի կը դառնայ մթնոլորտը:

Եթէ թշնամին իր սեփական միջոցներով դաւ մը սարքէր, այնքան պիտի յաջողէր, որքան կ'ըլլայ ինքնաբերաբար:

Պիտի յաջողէր այնքան թմրեցնել մեզ, քակել ներսէն եւ դուրսէն, ջլատել մեր կորովը, միութեան զատապարտել մեր ինքնապաշտպանութեան ազդակները:

×

Ահաւասիկ նոր հարց մը,— արժանի՝ բոլորիս մտահոգութեան:

Աչքի առջեւ ունինք Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան գրասենեակին վերջին տեղեկագիրը, ներկայացուած՝ վեցերորդ յանձնաժողովին (1934 սեպտ. 22):

Տեղեկագիրն է՝ Պ. Ռոֆայէլ, Յունաստանի ներկայացուցիչ: Նիւթը՝ «Ռուս, հայ, ասորի, քաղդէացի եւ թուրք տարագիրներ»:

Ամփոփապէս ամփոփենք ինչ որ կապ ունի հայ գաղթականութեան հետ, յանգելու համար բուն հարցին:

Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ 800,000 ռուս, 170,000 հայ, 14,000 ասորի, քաղդէացի եւ ուրիշ փախստականներ կան:

Անշուշտ նկատի ունի միայն անոնք որ ուղղակի կամ անուղղակի հոգեր կը պատճառեն իրեն:

Ահաւասիկ հատուած մը, աւելի որոշ գաղափար տալու համար.

— «Առնեց գրեթէ իւրաքանչիւրը փառօրէն հարց մը կը ներկայացնէ գրասենեակին համար, եւ կարելի է գաղափար մը կազմել հարցին նիւթական կողմի տագնապին լայնութեան մասին, երբ յիշենք որ, կարգ մը երկիրներու մէջ, փախստականներուն 50 առ հարիւրը գործազուրկ են եւ 25 առ հարիւրը՝ անբնական աշխատանքի, ըլլալով անկարներ եւ մանուկներ: Կը հետեւի թէ ընտանիքներու այն անդամները որ կ'աշխատին տակաւին, ստիպուած են գրեթէ անհանդուրժելի բեռ մը կրել»:

Տեղեկագրէն կ'իմանանք թէ՝ Սուրիոյ հայ գաղթականներէն աւելի քան 20,000 հոգի գաղթակայաններէն հանուելով, տեղաւորուած են հողագործական գաղութներու կամ քաղաքամասերու մէջ, իսկ 700 ընտանիքներ տեղաւորուած են իբրեւ արհեստաւոր, ... առեւտրական եւայլն, փոխ առնելով 200 ... ֆրանք:

Ցաւոք, 17,000 փախստականներ օգնութիւն ստացած են կանխավճարներով կամ գաղթ. կազմակերպութեանց տրուած նպաստներով: «Բոլորը մէկ հաշուելով, գրասենեակը այսպէս կամ այնպէս օգնութեան հասած է աւելի քան 90,000 փախստականներու»: (Անշուշտ բոլորն ալ Հայեր չեն):

Այս նախնական ծանօթութիւններէն յետոյ, տեղեկագիրը վեցերորդ յանձնաժողովին ուշադրութեան կը յանձնէ երկու հիմնական խնդիրներ.—

1. Նկատի առնելով որ հետզհետէ դժուար կը դառնայ գործ ճարել Եւրոպա ապաստանած փախստականներուն եւ նոյնիսկ պահել արդէն իսկ տեղաւորուած փախստականները, գրասենեակը ամբողջ ուշադրութիւնը նուիրած է ծովերէն անդին տեղաւորման միջոցներ գտնելու: (Ինչպէս Ասորիներու համար՝ Բրազիլիոյ մէջ, ծրագիր մը որ ջուրը ինկաւ):

2. Յատկապէս հայ գաղթականներուն համար, «կարելի է կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերել, յառաջ տանելով անոնց տեղաւորումը Երեւանի Հանրապետութեան մէջ»:

Այս առաջարկութեամբ, Նանսէնեան գրասենեակը վեցերորդ յանձնաժողովին յանձնած է համապատասխան բանաձեւ մը:

Այսպէս, պիտի շարունակուին բանակցութիւնները, հայ գաղթականները Հայաստանի մէջ տեղաւորելու համար, «իբրեւ ... միջոցներէն մէկը այդ հարցը կարգադրելու», ինչպէս ... են հայկական իրաւասու կազմակերպութիւններն ալ:

Բայց, ի զօրու է նաեւ միւս ծրագիրը,— միջոցներ խորհիլ, գաղթականները տեղաւորելու համար ծովերէն անդին (Եւրոպայէն դուրս): Այս առթիւ, կը խնդրուի կառավարութիւններէն տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց երկրամասերու յարմարութեանց մասին: (Ինչպէս ըրին Անգլիա եւ Ֆրանսա, ... Կուլանայի կամ արեւմտեան Ափրիկէի մէջ, Ասորիներու համար...):

Արդէն, ահաւասիկ հարցերէն մէկը,— հայ գաղթականները կրնան փոխադրուիլ Հայաստան, բայց հաւանական է որ դրկուին նաեւ ծովերէն անդին, ո՛ւր որ յարմար տեղ գտնուի:

Արդ, ո՞վ պիտի հսկէ, որպէսզի երկրորդ ծրագիրը չգործադրուի, կամ գործադրուի մեր շահերուն համապատասխան եղանակով մը:

Երեւանը օրօր կը կարդայ. «Օրօր ըսեմ, քնացիր», իսկ արտասահմանը կորնցուցեր է իր գլուխը:

Եւ դեռ ողբերգութեան մէկ երեսն է այս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— •• —

ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ՝ ՆԵՐՔԻՆ ՇՈՒԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ դրամական մեծ դժուարութիւններ կը տիրեն Խ. Միութեան մէջ: Բազմաթիւ պաշտօնեաներ քոշակ չեն ստացած ամիսներէ ի վեր, մասնաւորապէս Կովկասի կարգ մը քաղաքներուն եւ Մոսկուայի զանազան վարչութեանց մէջ: Կառավարութիւնը հիմնական բարենորոգումներ կը պատրաստէ ներքին առեւտուրին համար: Կ'ըսուի թէ պիտի անհետանան այն հաստատութիւնները — օրինակ «Տորգսին»ը — որ ոսկեդրամ ռուբլիով կը ծախեն եւ անոնց տեղ պիտի գործեն միայն մէկ տեսակ փոքրաքանակ խանութներ: Այս հաստատութեանց մէջ գիները պիտի որոշուին թղթադրամ ռուբլիով, բայց աւելի բարձր սակով մը քան կը հաշուեն այսօր: Առով կ'ուզեն ամրացնել թղթադրամին արժէքը եւ աւելցնել քոշակաւորներու գնման կարողութիւնը:

Միեւնոյն տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը մեծ դժուարութիւններ կը կրէ երկրորդ հնգամեակի ծրագիրներուն գործադրութեան համար: Այս առթիւ գործավարներու խորհուրդը որոշած է նախապէս խիստ քննութեան մը ենթարկել որ եւ է նոր ծրագիր, որովհետեւ բազմաթիւ զեղծումներ գործուած են: Այս կացութեան առջեւ, Մոսկուայի մէջ նոր միջոցներ կը խորհին, արտաքին փոխառութիւն մը կնքելու համար: Առայժմ որ եւ է հեռանկար չի տեսնուիր, Մ. Նահանգներուն հետ կատարուած բանակցութիւններն ալ ձախողած ըլլալով:

Նոր գործադուլի վախ Մ. Նահանգներուն մէջ

—·—

Մ. Նահանգներու աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, որ բացուեցաւ հոկտեմբեր 1ին, նախագահ Կրին յայտարարեց թէ ընդհանուր գործադուլ պիտի հաչակուի, եթէ գործատէրերը չընդունին բանուորներու պաշտպանութեան համար ծրագրուած բարենորոգումները: Գլխաւոր պահանջն է ընդհանրացնել շաբաթական 30 ժամ աշխատանքը, որպէսզի աւելի շատ բանուորներ գործ գտնեն: «Բաւական չէ չորս միլիոն գործազուրկներու փրկութիւնը: Մենք հաւասարապէս դէմ ենք ե՛ւ համայնավարութեան ե՛ւ փաշականութեան եւ երկուքն ալ չեն կրնար հող գտնել Ամերիկայի մէջ: Բայց, կառավարութեան պարտականութիւնն է ստիպել որ գործարանատէրերը աշխատանք ճարեն գործազուրկներուն, աւելի արդար բաշխումի մը ենթարկուի հարստութիւնը եւ բարձրացուի ապրուստի մակարդակը»:

Ամերիկայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան անդամներուն թիւը 481,000 հոգի աւելցած է 1933ի վրայ, հասնելով 2,608,000ի:

Նախագահ Կրին զեկուցում մը յայտնեց որ Քալիֆորնիոյ մէջ յաջող պայքար մղուած է Չինացիներու եւ «արեւելեան ածան աշխատանքին դէմ»:

Խորհուրդներու համագումարին առթիւ

»»»··«««

Գրած էինք թէ յունուար 15ին տեղի պիտի ունենայ Խորհուրդներու 7րդ Ընդհ. Ժողովը Մոսկուայի մէջ: Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը կ'ըսէ թէ պատգամաւորներու ընտրութիւնները պիտի սկսին 1934 նոյ. 1ին եւ պէտք է վերջանան 1935 յունուար 10ին: Պատգամաւորներու թիւը պիտի ըլլայ իբր 2000 հոգի, աւելի քան 90 միլիոն ընտրողներու համար (այր եւ կին): Չինուորները եւ նաւազները ընտրութեանց պիտի մասնակցին ճիշդ այնպէս ինչպէս քաղաքացիները: Երկրորդ հրամանագիր մը զանազան բարեփոխումներ կը մտցնէ ընտրութեան ձեւակերպութեանց մէջ, որոնք նշանակուած են 1930 հոկտ. 3ին, մասնաւոր հրահանգով մը: Ինչպէս գրած էինք, իրենց իրաւունքները պիտի վերստանան կարգ մը դասակարգերու պատկանող զրկեալներ: Այսպէս, կուլակները (ունեւոր գիւղացի) որոնք արտաքսուած էին իրենց գիւղերէն, պիտի կրնան մասնակցիլ ընտրութեանց, «եթէ երեւան եկած են իբրեւ պարկեշտ աշխատաւորներ եւ ուժ տուած են խորհրդային իշխանութեան ձեռնարկներուն»: Առնոք կրնան ընտրելի ալ դառնալ, կարգ մը վերապահումներով: Իրենց քաղաքացիական իրաւունքներուն վերահաստատումը կը տարածուի նաեւ իրենց ընտանիքին վրայ:

Անգլիոյ աշխատաւորներուն համագումարը

»»»··«««

Երկուշաբթի օր բացուեցաւ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան ընդհ. ժողովը: Առաջին նիստին իսկ, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մերժուեցաւ բանաձեւ մը որ կը վերաբերէր կուսակցութեան անդամներուն եւ համայնավարներու յարաբերութեանց: Մեծամասնութիւնը եւ փոքրամասնութիւնը համաձայնեցան յարուցել ժողովին ընթացքին կամ ձեւափոխման մասին: Ցաւոք, երկու հոսանքներն ալ ուժգնօրէն ծառացան Փաշականութեան դէմ, դատապարտելով բոլոր բռնի մեթոտները: «Ֆաշականութիւնը կա՛մ յեղափոխութեան պիտի յանգի, եւ կամ պատերազմի», յայտարարեց նախագահը: Հետեւաբար, Աշխատաւորական կուսակցութիւնը թոյլ չպիտի տայ որ կառավարութիւնը անտարբեր կամ թոյլ ընթացք բռնէ անոր հանդէպ:

Ռումանիոյ դահլիճին հրաժարումը

Գ. Թիթուլէսքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, իր հրաժարականը ղրկեց Ժընեւէն, առողջական պատճառներով: Այս հեռագրին վրայ, ամբողջ դահլիճը հրաժարեցաւ: Թագաւորը նորէն Գ. Թաթարէսքուի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ...

»»»·«««

Շուտով կը լրանայ քսանամեակը ոչ միայն հայաջինջ սարսափներուն, այլեւ «կը փնտռուի»ներուն:

Չէ՞ որ, 1915էն ի վեր, ժողովուրդին կէսը կը փնտռէ միւս կէսը:

Պոլիս էինք, սիւնակներով ցանկեր կ'երեւային բոլոր թերթերուն մէջ: Ցրուեցանք աշխարհի ամէն կողմը,— «կը փնտռուի»ն կը հալածէ մեզ ամէն տեղ:

Եւ ի՜նչ սրտառուչ տեսարաններ կը պատահին, յաճախ:

Կը յիշեմ Իզմիրցի հայր մը, որ «կը փնտռուի»ի գրել կուտար «Ճակատամարտ»ի վարչութեան քարտուղարին:

Կը փնտռէր չորս մանչ զաւակները, մէկ-մէկ յայտնեց անունները, բայց չկրցա՜ւ յիշել չորրորդը: «Ի՞նչ էր, ի՞նչ էր, մոռցե՞ր եմ», աղաղակեց եւ անկիւն մը քաշուեցաւ, աչքերը թաց:

Իրապէս ալ, կարելի չեղաւ իմանալ չորրորդ անունը...

Սուրիոյ թերթերը պարբերաբար պատմութիւններ կը հրատարակեն, 10-15 տարի վերջ իրար գտած մայրերու, զաւակներու կամ քոյր-եղբայրներու:

Ուրիշ ազգեր ալ ունին «կը փնտռուի»ներ, իբրեւ հետեւանք աշխարհամարտի պատերազմին:

Փարիզի մէջ, անհատ մը, «ազգին սաներու հաստատութեան» անօրէնը, պարբերաբար «կը փնտռուի»ներ կը հրատարակէ մամուլին մէջ, ծանուցանելով ոչ միայն կորսուածներ, այլ եւ գտնուածներ:

Այսպէս, երէկ երկար ցանկ մը հրատարակած էր, 1915էն ի վեր կորսուած զաւակներու կամ ծնողներու, բոլորն ալ՝ Ֆրանսայի հիւսիսային-արեւելեան շրջանէն, ուր տեղի ունեցան ամէնէն կատաղի կռիւները:

Բոլոր մանրամասնութիւնները յար եւ նման են մեր ազգերուն,— «Գիտցողներէն կը խնդրուի հաղորդել...»:

Կը նշանակէ թէ Ֆրանսան ալ աւելի բախտաւոր չէ, իր կորսուած զաւակները գտնելու համար:

Դառնալով մեր հոգերուն, թելադրութիւն մը, այս առթիւ:

Անանք որ «կը փնտռուի»ներ կը հրատարակեն այս կամ այն թերթին մէջ, յաճախ կ'աւելցնեն,— կը խնդրուի Ֆրանսայի (կամ Սուրիոյ, Ամերիկայի, Յունաստանի եւն.) թերթերէն արտատպել:

Այս կոչը շատ քիչ անգամ ընկալի կ'առնուի, առօրեայ զբաղումներու մէջ:

Որպէսզի նպատակին հասնի եւ գաղութէ գաղութ լուր ունենան, պէտք է ըսելու—

Որ եւ է թերթի մէջ հրատարակուած «կը փնտռուի» կարմիր մատիտով գծել եւ ղրկել այն թերթին որուն արտատպումը անհրաժեշտ կը համարուի:

Այս գործը կրնայ կատարել կա՛մ թերթին վարչութիւնը (եթէ յանձնառու է) եւ կամ ծանուցումին տէրը:

Օգտակար է, նաեւ, որ Կ. Խաչը իր «գտնուած»ներու ցանկը հաղորդէ բոլոր թերթերուն:

Հայրենի մէկն ալ գտնուի, մխիթարութիւն է:

Վ.Ա.Հ.

100 նոր ցեղակրոններ

«Հայրենիք»ի սեպտեմբեր 15ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

ՍԹՈՆԻԸՆ ՍԻԹԻ, 12 սեպտեմբեր.— Հիանալի ժողով մը ունեցանք այս երեկոյ Արմէնիա սրահին մէջ, ուր խօսեցաւ ընկեր Նժդեհ: Աւելի քան 700 հոգի ներկայ էին: Ունեցանք 100 ցեղակրօն նոր անդամներ: Ոգեւորութիւնը կատարեալ էր:

Օգնութիւն կարօտ հայ ընտանիքներու

Ի գիտութիւն Մեծագոյն Պաթերնի հայ հասարակութեան, այսու կը ծանուցանենք որ մեր եկեղեցին այժմ ի վիճակի է ուտելիքներով եւ հագուստեղէններով նպաստական օգնութեան ձեռք երկարելու Պօթերնի կարօտ հայ ընտանիքներուն: Նպաստներ կը տրուին.— Ա. Անոնց՝ որ անգործ են եւ քաղաքէն նպաստ չեն առնար: Բ. Անոնց որ փոքր շաբաթական մը կ'առնեն եւ սակայն մեծ կարօտութիւն ունին:

⁂ Գ. Վ. Սրբուհեանեանցի ղեկավարութեամբ կազմուած է հայ աղջ. երգչախումբ մը աշխարհիկ եւ եկեղեցական երգեր սորվեցնելու համար: Փափաքողներ եւ երգելու յարմարութիւն ունեցողներ տանց խարութեան կ'ընդունուին երգչախումբին մէջ:

⁂ Միջ — Հողարարձական Մարմինը շուտով կարգադրութիւններ պիտի ընէ կարօտ հիւանդներու ձրի բժշկական խնամք հասցնելու: Այս մասին շուտով կուտանք հարկ եղած մանրամասնութիւնը:

Ո՞վ պայթեցուց ռումբը

Գրած էինք թէ կիրակի իրիկուն ռումբ մը պայթած է ռուս նախկին սպաներու ընկերակցութեան կեդրոնին մէջ: Թերթերը այս գաւազրութիւնը կը վերագրէին «Միացեալ ճակատ»ին, քանի որ սպաներ այդ անունով: Ներկայ պարագաներուն մէջ, «Միացեալ ճակատ»ը կը նշանակէ համայնավար-ընկերվարական միացեալ ձեւը: Ինչպէս իրողութիւնը բոլորովին տարբեր է: Նոյնինքն Զօր. Միլլէր բացատրած է թէ «Միացեալ ճակատ»ը ռուսերէն լրագիր մըն է որ պարբերաբար կը հրատարակուի Փարիզի մէջ եւ հակառակ է իրենց կազմակերպութեան: Առանք ընդդիմադիր խմբակցութիւն մը կազմած են եւ նախկին սպաներու միութեան դէմ կը պայքարին մաքրագործում պահանջելով:

Այս առթիւ, «Վօզրոժտենիէ» կ'ըսէ կը պահանջէ լուծել ամբողջ պահանջները կազմակերպութիւնները եւ ամենապէս վտարել անոնց ղեկավարները:

Ծանր պատիժներ Պուլկարիոյ մէջ

Ֆիլիպէի մահուան ատեանը վերջացնելով 123 կարմիր զինուորներու դատավարութիւնը, մահուան դատապարտեց 9 հոգի, որոնց երկուքին պատիժը յետոյ վերածուեցաւ ցկեանս բանտարկութեան: Ուրիշ 33 ամբաստանեալներ դատապարտուեցան 1-12 տարի բանտարկութեան, 39 հոգի դատապարտուեցան յետաձգման պայմանով, իսկ 42 հոգի անպարտ արձակուեցան:

Սլիվէնի ատեանն ալ դատելով 26 համայնավարներ, 23ը դատապարտեց 1-10 տարի բանտարկութեան:

Իտալիոյ բնակչութիւնը 43 միլիոն

1934 օգոստոս 31ին Իտալիոյ բնակչութիւնը կը հասնէր 42,964,000ի: Տարին չլրացած պիտի հասնի 43 միլիոնի: Տասը տարուան մէջ ժողովուրդը աւելցած է չորս միլիոն, հակառակ ծնունդներու նուազման, (1,124,000 ծնունդ՝ 1924ին, իսկ 997,450 ծնունդ՝ 1933ին): Կը նշանակէ թէ մահերու թիւը զգալապէս նուազած է տասը տարուան ընթացքին: Այս առթիւ թերթերը կը շեշտեն թէ Փաշականութեան ապագան սերտ կապ ունի բնակչութեան յաւելման հետ: Ամբողջովին մշակուած եւ ջրարբի Իտալիայի մէջ տեղ կայ 60 միլիոնի համար:

(Աւելին ու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

26.—ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆԻ ԽԱՂԵՐԸ՝ ՌՈՒՍԻԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԲԱԺՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նեղուցներու քննութեան յատկացուած նիստը շատ հանդիսաւոր կերպով տեղի ունեցաւ։ Բազմաթիւ քարտուղարներու, զինուորական, նաւային ու տնտեսական մասնագէտներու եւ թարգմաններու կողքին կը տեսնուէին պետութեանց լիազօրները։ Այնտեղ էին Սթամպուլիսքին, Սթանչիեւը (Պուլկարիա), Տուքան, Տիտամանդին (Ռումանիա), Չիչերինը եւ Ռաքովսքին (Ռուսիա), Մտիվանին (Վրաստան), Վորովսքին (Ուկրայնա) եւ ուրիշներ։ Կը նախագահէր Անգլիոյ արտաքին նախարարը։

Ըսմէթ՝ Լորտ Քըրզընի հրաւէրին վրայ ոտքի ելաւ ու կարդաց Թուրք պատուիրակութեան տեսակէտները այդ հարցին մասին։ Անիկա շնորհալից նախադասութիւններով իր գոհունակութիւնը յայտնեց Ռուսիոյ, Ուկրայնայի եւ Վրաստանի պատուիրակներուն ներկայութեան համար եւ յետոյ կարդաց Ազգային Ուխտին 4րդ յօդուածը։ Կանգ առաւ յանկարծ. լռութիւն կը տիրէր սրահին մէջ։ Քանի մը վայրկեան վերջը Լորտ Քըրզըն արտասանեց հետեւեալ բառերը.—

Կը յուսամ թէ թուրք պատուիրակութեան մասնակցութիւնը այս վիճաբանութիւններուն՝ չպիտի սահմանափակուի միայն Ըսմէթ փաշայի յայտարարութեամբ զոր հիմա լսեցինք։ Նկատած եմ որ թուրք պատուիրակութիւնը քանի մը համեստ ճոխաբանութիւններով կը պարզէ յաճախ իր տեսակէտները զորս ինտզիետէ կ'ընդլայնէ. վստահ եմ թէ այս հարցին մէջ ալ այդ ձեւով պիտի շարժի։ Կը կարծէի թէ Ըսմէթ փաշան մեզի պիտի յայտնէր իր տեսակէտը Նեղուցներու զինաթափումին մասին եւ ցոյց պիտի տար թէ ինչպէս կարելի է հաշտեցնել Թուրքիոյ շահերը ուրիշներու շահերուն հետ որոնք առնչութիւն ունին այս հարցին հետ։ Եթէ փաշան չբացատրէ իր միտքը, մեր վիճաբանութիւնները ոչ եւ է արդիւնքի մը չպիտի յանգին։ Եթէ Ըսմէթ փաշան չուզէ խօսիլ, ուրիշ պատուիրակ մը պիտի խօսք առնէ։

Ասոր վրայ Քէմալիստանի ներկայացուցիչը խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ հասկցուց թէ վիճաբանութիւնը շարունակելու միտք չունէր։ Լորտ Քըրզըն հրաւիրեց Չիչերինը։ Խորհրդային Ռուսաստանի ներկայացուցիչը որ կը խօսէր Վրաստանի եւ Ուկրայնայի անունով ալ, երեք գլխաւոր առաջարկներ ըրաւ.—

Առաջին.— *Նեղուցները տեւականօրէն բաց պիտի ըլլան առեւտրական նաւերու համար։*

Երկրորդ.— *Նեղուցները տեւականօրէն գոց պիտի մնան պատերազմական նաւերու առջեւ։*

Երրորդ.— *Թուրքիան իրաւունք պիտի ունենայ Նեղուցները ամրացնելու՝ արտաքին յարձակումի մը դէմ։ Ռումանիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ լիազօրները հիմնովին տարբեր առաջարկներ ներկայացուցին — Նեղուցները միջազգային վարչութեան մը պիտի ենթարկուէին եւ պատերազմական նաւերը ազատ անցք պիտի ունենային։*

Ցետոյ Լորտ Քըրզըն էր որ խօսք առաւ.—

Միայն քանի մը բառ պիտի ըսեմ. նպատակ չունիմ քննադատութիւններ ընելու կամ պատասխան տալու այն յայտարարութեանց որոնք եղան քիչ առաջ, որովհետեւ լրջօրէն պէտք է մտածենք անոնց մասին։ Սակայն եւ այնպէս խորհրդաժողովը պէտք է ըմբռնէ կացութիւնը. Թուրքիոյ պատուիրակութիւնը չուզեր իր տեսակէտները պարզել առայժմ։ Ռուս պատուիրակութիւնը ներկայացուց իր ծրագիրը։ Շատ յատկանշական է որ այդ ծրագիրը, որուն գլխաւոր նպատակն է թրքական շահերու պաշտպանութիւնը, մէջտեղ կը դրուի Ռուսաստանի կողմէ։ Քիչ առաջ, երբ Պարոն Չիչերինը մտիկ կ'ընէի, խորհեցայ թէ անիկա իր դերը փոխած էր եւ գլուխը անցուցած էր Ըսմէթ փաշայի «խալփախ»ը։ Պ. Չիչերին կ'ըսէ թէ իր պարզած տեսակէտները Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ տեսակէտներն են. *լաւ, ինչո՞ւ Թուրքիան այդպէս չըսեր։* Պ. Չիչերինը կը ներկայացնէ Ռուսաստանը, Ուկրայնան եւ Վրաստանը։ Ցայտնի կ'ըլլայ հիմա թէ անիկա կը ներկայացնէ նաեւ Թուրքիան։ Երկար ատենէ ի վեր հանդիպիլ կ'ուզէի Պ. Չիչերինին, անունը թուղթի վրայ տեսած էի միայն. շատ ուրախ եմ որ իրեն կը հանդիպիմ իր քառապատիկ անձնաւորութիւնով։ Ցոյս ունիմ որ խորհրդաժողովը պիտի տեղեկանայ շուտով թէ Պ. Չիչերինի տեսակէտները թուրք պատուիրակութեան տեսակէտնե՞րն են թէ ոչ։

Ըսմէթ իրար անցաւ. խորհրդակցեցաւ իր շուրջիններուն հետ եւ յայտնեց թէ Ռուսիոյ տեսակէտը գրեթէ համապատասխան էր Թրքական տեսակէտին։

— Ուրեմն Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ առաջարկները միեւնո՞յնն են, հարցուց Լորտ Քըրզըն, որ արդէն պատրաստ էր վիճաբանելու։

Ըսմէթ չլսեց այդ հարցումը. կրկնեցին։ «Փաշային զգուշական դէմքը վախի արտայայտութիւն մը առաւ. մթնոլորտը լարուած էր. փաշան կակազեց, բայց շնորհալից նախադասութիւններով յայտնեց թէ պատրաստ էր նկատի առնելու դաշնակից պետութեանց առաջարկներն ալ։ Չիչերին ապշեցաւ. Թուրքերուն միացեալ ճակատը փշրուած էր. խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ»։

Լորտ Քըրզըն օգուտ քաղեց այդ խումէն։ Յաջորդ օրը, դեկտեմբեր 5ին, յարձակողականի անցաւ։

«Դաշնակից պետութիւնները թոյլ չեն կրնար տալ որ Ռուսիոյ Սեւ Ծովու նաւատորմը ազատ անցք ունենայ Նեղուցներէն», ըսաւ ան։ Չիչերին սահմանակից երկիրներու շահերուն մասին կը խօսէր, բայց նկատի անգամ չէր ուզեր առնել Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ բաղձանքները։ Եթէ Ռուսիոյ առաջարկը ընդունուէր, Նեղուցները Թուրքիոյ հսկողութեան պիտի ենթարկուէին եւ Սեւ Ծովը պիտի վերածուէր ռուսական լիճի մը։ Ռուսական պատուիրակութիւնը այդպէս կ'ըմբռնէր ազգերու իրաւունքներու հաւասարութեան եւ համաշխարհային խաղաղութեան վարդապետութիւնը։

Այս հեղինակաւոր յառաջաբանէն յետոյ, Լորտ Քըրզըն ներկայացուց Դաշնակիցներու առաջարկը որ շատ քիչ փոփոխութիւն կրեց յետագային։ Ահաւասիկ անոր գլխաւոր գիծերը.

1. Առեւտրական նաւեր.— *Խաղաղութեան ատեն՝ հաղորդակցութեանց բացարձակ ազատութիւն, պատերազմի ատեն — ազատութիւն կը վայելեն միայն չէզոք նաւերը։*

2. Պատերազմական նաւեր.— *Խաղաղութեան ատեն՝ հաղորդակցութեան ազատութիւն, պայմանաւ որ նաւերու թիւն ու տարողութիւնը համապատասխանէ Սեւ Ծովու նաւային պետութիւններուն որ եւ է մէկուն ուժին. պատերազմի ատեն՝ ազատութիւն կը վայելեն միայն չէզոքները։*

3. *Նեղուցներու երկու եզերքները զինաթափ պիտի ըլլան։*

4. *Միջազգային վարչութիւն մը պիտի հաստատուի Թուրքիոյ նախագահութեան տակ։*

Յաջորդ օրը Ըսմէթ ներկայացուց Թուրքիոյ հակառաջարկները։ Քըրզընի պայմանները ամբողջովին չընդունելով հանդերձ, ան կը մերժէր Չիչերինի բանաձեւը։

Դաշնակիցներու եւ Թուրքիոյ առաջարկները քննուեցան մասնախումբի մը կողմէ որ իր տեղեկագիրը խորհրդաժողովին ներկայացուց դեկտեմբեր 18ին։ Չիչերին յայտարարեց թէ գոյացուած համաձայնութիւնը մասնաւորաբար ուղղուած էր Ռուսաստանի դէմ եւ «ժխտումն էր Թուրքիոյ ապահովութեան եւ անկախութեան տարրական պահանջներուն»։

Դեկտեմբեր 20ին Ըսմէթ ընդունեցաւ Լորտ Քըրզընի «Նեղուցներու պայմանագիրը», Չիչերին մերժեց ստորագրել։

Հետեւաբար Լորտ Քըրզըն յաղթեց այս հարցին մէջ ալ եւ հաստատեց դաշնակից եւ բարեկամ պետութիւններու համերաշխութիւնը։ Աւելին,— ան փարատեց Թուրքերուն այն համոզումը թէ «իրենք յաղթականներ էին» եւ որոշ չափով խզում յառաջ բերաւ խորհրդային Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ զինակցութեան մէջ։ Անգլիան այլեւս ապահոված էր Նեղուցներու ազատութիւնը. Սեւ Ծովը ռուսական լիճ մը չէր հիմա։

Այս յաջողութիւնները ձեռք բերաւ ան շնորհիւ իր անհատականութեան եւ ցոյց տուաւ որ Մեծն Բրիտանիան կը պահէր տակաւին իր հեղինակաւոր ձայնը միջազգային խնդիրներու կարգադրութեան մէջ։

Ցետոյ անցաւ Մուսուլի հարցին։

X

Այդ հարցը օրակարգի մէջ նշանակուած էր նոյեմբեր 27ին, բայց Ըսմէթի խնդրանքով յետաձգուած էր, որպէսզի անգլիացի եւ թուրք մասնագէտները ուսումնասիրեն զայն։ Դեկտեմբեր 7ին Ըսմէթի հիւրանոցին մէջ տեղի ունեցան առաջին խօսակցութիւնները։ Թուրքերը կը պահանջէին Մուսուլի ամբողջ նահանգը։ Անգլիացիները պատասխանեցին թէ բանակցութիւն չէին կրնար վարել այդ հիման վրայ։ Ցուշագիրներ փոխանակուեցան դեկտեմբեր 14ին, 23ին եւ 26ին։ Սակայն Յունուար 23ին էր որ սկսաւ կռիւը որուն մասին պիտի խօսինք հետզհետէ։ Ի՞նչ գործեր կատարեց Լորտ Քըրզըն այդ քանի մը շաբաթներու ընթացքին։

X

Լորտը Նեղուցներու հարցին մէջ ռուսեւթուրք համաձայնութիւնը ջախջախելէ յետոյ, խորհրդաժողովին յաջորդ երեք նիստերը յատկացուց փոքրամասնութեանց խնդրին։ Այստեղ ալ ուշագրաւ յաղթանակ մը տարաւ եւ Թուրքիան անջատեց Ռուսաստանէն. ասիկա իր գլխաւոր նպատակն էր արդէն։

Լորտ Քըրզըն գիտէր թէ Թուրքիան Հայերու, Քաղդէացիներու եւ թուրք պետութեան սահմաններուն մէջ բնակող մնացեալ քրիստոնեայ կամ խառն փոքրամասնութեանց խնդիրներուն մէջ որ եւ է զիջողութիւն չպիտի ընէր։

Անիկա վստահ էր թէ թուրք պատուիրակութիւնը հասկցած էր որ «աշխարհի դատաստանը իրենց դէմ էր»։ Այնպէս որ աշխատեցաւ համոզել Ըսմէթը որպէսզի Թուրքիան Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնէ։ Եթէ այդ ծրագիրը յաջողէր, Մոսկուան եւ Էնկիւրին միանգամընդմիշտ կը բաժնուէին։ Խորհրդային Ռուսաստանը թոյլ չէր տար որ իր արբանեակներն ու բարեկամները անդամակցէին ժընեւի հիմնարկութեան, որ դրամատիրական եւ աշխարհակալ պետութեանց շահերուն կը ծառայէր միմիայն։ Լորտ Քըրզըն կ'ուզէր որ Թուրքիան Արիսպագոսին անդամակցէր, որպէսզի ապացուցանէ թէ Թուրքիոյ դաշնակցութիւնը ոչ եւս էր։

Դեկտեմբեր 12ին Անգլիոյ արտաքին նախարարը ներկայացուց խնդրոյ առարկայ փոքրամասնութիւններուն անցեալ ու ներկայ պատմութիւնը։ Դաշնագրի կնքումէն յետոյ Պոլիս պիտի մնային 350.000 Ցոյներ, ըսաւ ան։ Փոքր Ասիոյ մէջ կային քրիստոնեայ Ասորիներ ինչպէս նաեւ Քիւրտեր։ «Անատոլուի հայ բնակչութիւնը, որ ժամանակին երեք միլիոն էր, այժմ նուազած էր 130.000ի»։ Ըսմէթ փաշան պիտի հաւանէր այդ ջլուած խմբակներուն յատկացնել վայր մը, որպէսզի անոնք համախմբուէին իրենց ուզած ձեւով(*)։

Ըսմէթ կարդաց երկարապատում գայլի աւետարան մը։ Անոր պատմութիւնը կը սկսէր Սուլթան Մահմուտի օրէն. կը յիշէր Վոլթէրը, Միշլէն, Սէնեօպօսը, Լավիսը եւ ուրիշներ՝ ապացուցանելու համար թէ Թուրքիան միշտ շատ աւելի բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուած է իր փոքրամասնութիւններուն եւ մեծ պետութիւններն են որ քաջալերած են այդ փոքրամասնութիւնները, որպէսզի անոնք ապերախտ ուղղութիւն մը ունենան հայրենիքին հանդէպ։ «Թուրքիա մնացող Հայերը, ըսաւ Ըսմէթ, արդէն հասկցած պիտի ըլլան թէ բարի քաղաքացիութիւնը անխուսափելի անհրաժեշտութիւն մըն է իրենց համար»։ Եւ փաշան իր ամբաստանութեան ճառը աւարտեց շեշտելով թէ «Փոքրամասնութիւններուն լաւագոյն երաշխիքը երկրին օրէնքներն են եւ այն ազատախոհ քաղաքականութիւնը զոր Թուրքիան կը գործադրէ հանդէպ այն համայնքներուն որոնց անդամները չեն շեղած թուրք քաղաքացիի իրենց պարտականութիւններէն»։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Նիքոլսըն հետեւեալ պատմական նօթերը կուտայ հայ ժողովուրդին մասին.— փոքր Ասիոյ Հայերուն թիւը նուազեցաւ 1895–97ի եւ 1915ի ջարդերուն պատճառով։ Մեծ պատերազմի նպատակներուն մէջ ամէնէն շնորհալից կերպով յայտարարուածներէն մէկն ալ այդ ժողովուրդին Ազգային Տուն մը ապահովելու խոստումն էր։ Ցոյս կար որ Անկախ Հայաստան մը պիտի հիմնուէր ամերիկեան հոգատարութեամբ։ Սէվրի դաշնագրով այդ տեսակ Տուն մը ստեղծուեցաւ թուղթի վրայ։ Սահմանները պիտի որոշուէին Նախագահ Ուիլսընի կողմէ։ Ռուսական Հայաստանի մէջ «Դաշնակցական» հանրապետութիւն մը ստեղծուած էր, բայց բոլշեւիկները անմիջապէս ջախջախեցին զայն եւ հողերը բաժնուեցան Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Դաշնակիցները կը յուսային հայկական տուն մը հաստատել Կիլիկիոյ մէջ, Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ, սակայն Ֆրանքլէն Պույյոն ջուրը ձգեց այդ ծրագիրը։ Ցետոյ Դաշնակիցները բոլորովին լքեցին Հայաստանն ու Հայերը։

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ

Ժառանգորդն ենք այս անունին։ Ու հպարտ անով, վասնզի հոն կը գտնենք ցասումը հայ ցեղին ու փրկութիւնը՝ յափշտակուած հայրենիքին։

Շուրջ կէս դարու իր պայքարներէն ու մարտնչումներէն յետոյ ալ՝ Դաշնակցութիւնը մնաց կանգուն, յաղթ ու առնական՝ ինչպէս կանգնած է Հայոց աշխարհի հզօր տիտանը — Արարատը։

Ու պիտի ապրի Դաշնակցութիւնը, հակառակ բոլոր գալերուն որ կուգան դուրսէն ու ներսէն։ Ան երբեք խոցելի չպիտի ըլլայ, երբ բազմահազար երիտասարդութիւն մը հոգիով ու սրտով, պինդ փարած է անոր կը տոկայ ու կը գործէ հաւատքի եւ կարգապահութեան ձգումներով։

Ըլլալ Դաշնակցական՝ կը նշանակէ ըլլալ մէկ փշրանքը շարչարուած հայրենիքին։ Հայրենիքի համար է որ եղած ենք Դաշնակցական եւ կ'ուզենք շարունակել կռիւը, որ մեզի յանձնուած է անցնող սերունդը իր պարտականութեան լիութիւնը չապրած։ Երէկ փորձութեան ալիքի մը պէս անցաւ Դաշնակցութեան վրայէն ու այսօր աւելի հզօրացած է ան՝ հաւատքի ու գիտակից ծառայութեամբ։ Ինչպէս երէկ Հայոց լեռներուն վրայ, այսօր ալ Դաշնակցութեան դրօշը բարձր է մեր ձեռքերուն մէջ, եւ կ'առաջադրենք թէ բնաւ թոյլ չպիտի տանք որ ինկնայ յեղափոխական սուրբերու — Ներսէսներու, Հրայրներու, Մուրատներու եւ առնական Անդրանիկներու պաշտած դրօշը։

Թող շարունակուի կռիւը մեր շուրջը, թող բարձրանայ շնային ոռնոցը անոնց՝ որ կը հայհոյեն ու կը գալեն մեզի դէմ, չենք փախչիր, կանգնած ենք մեր դիրքերուն վրայ ու պատրաստ գալիք որ եւ է պատահականութեան։ Կանգուն ու հզօր պիտի մնայ հայ յեղափոխականներուն արի բանակը, որովհետեւ մենք անոր տուած ենք մեր սիրտը, մեր հոգին, մեր բազուկն ու կամքը։

Բարձր պէտք է ըլլայ դրօշը առնական Դաշնակցութեան ու խիզախ եւ յանդուգն՝ իր կամքը գերուժ։ Դաշնակցութեան Օրը մեր հաղորդութեան օրն է, որպէսզի ամէն Դաշնակցական,— ըլլայ բանտի նկուղներուն մէջ թէ օտար պողոտաներու վրայ, պիտի ներշնչուի շունչովը անոնց՝ որոնք գերհզօրներ էին եւ մեզմէ առաջ ամբողջ տարիներ ապրեցան խորհուրդը Հայոց լեռներուն։

Համբերութիւն, տոկունութիւն, զոհողութիւն ու կամքի պարտադրութիւն,— այս պէտք է ըլլայ ամէն Դաշնակցականի կեանքը։

Թ. ՀԵՐՈՑԵԱՆ

ՀԱՒԱՏՔՈՎ ԵՒ ԴԷՊԻ ԳՈՐԾ

Գաղտամունքի եւ ուխտի օր է այսօր։ Բոլոր դաշնակցական ընկերները, անոնք որ մտած են մեր յեղափոխական հսկայ կազմակերպութեան ամէն ներս, պէտք է որ ունենան իրենց ինքնամփոփումի եւ խոկումի պահը։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ստեղծուած ըլլալով հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար, մեր ցեղին գոյութեան պայքարը կը պահանջէ որ մեր կազմակերպութիւնը վերստանայ իր անցեալի խանդավառութիւնը, որովհետեւ թշնամին [illegible] է եւ ոխերիմ։

Այն որ կը մկրտուի Դաշնակցութեան աւազանին մէջ կ'ընդունուի իբրեւ ողջակէզ մը հայ ժողովուրդի ազատագրութեան խորանին առջեւ։ Իւրաքանչիւր տարուան այս օրը, բոլոր այն ընկերները որ չեն թրծուիր այդ գաղափարով, բոլոր գաղափարով տկարները, թերահաւատները պէտք է լքեն մեզ։ Մեր խուրձերը պէտք է ըլլան կուռ եւ երկաթեայ։ Այս կը պահանջէ հայ ժողովուրդի կենսական շահը։ Որովհետեւ մեծ է այս մեծ օրուան նշանակութիւնը։ Կէս դարու հերոսական պայքարէ եւ մարտնչումներէ վերջ այսօր կանգնած ենք մեծ առաքելութեան մը գլուխը՝ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի ստեղծումը։ Իբրեւ այս մեծ գործի զինուորները մեզմէ իւրաքանչիւրը պատասխանատու է անոնց առջեւ որ ողջակիզուեցան կամ այսօր կը տուայտին բանտերու մէջ եւ ամէն տեղ, հաւատքով եւ հերոսութեամբ։

Նման մեծ գետերու որ կը բխին բարձրաբերձ եւ ձիւնապատ լեռներու կողերէն, եւ ներքին, անդիմադրելի ուժով մը՝ յաղթահարելով բոլոր խոչընդոտները կը միանան ովկիանոսներու մեծ ընտանիքին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ալ ծնելով հայ ժողովուրդի գոյամարտի [illegible] մարտնչումներէն, կը ներկայացնէ այն ներոյժ հոսանքը որ կը դիմէ դէպի միացեալ եւ անկախ Հայաստան։ Մեր առջեւ հսկայական թումբեր կան, բայց մեր կրանիթեայ հաւատքը եւ մեր վճռական կամքը պիտի յաղթահարեն բոլորին։ Դաշնակցութեան խոյանքին դէմ կը փշրուին բոլոր վէմերը, փարխոցները եւ [illegible]։ Ցեղին ազնուագոյն սերունդէն հազարաւորներ ինկած են հաւատալով անոր յաղթանակին, հազարաւորներ կան որ այսօր կը հաւատան պատրաստ եւ հազարաւորներ պիտի միանան մեզ մինչեւ որ թշնամին խոնարհի։

Թող մեր հաւատաւոր հանգամանքը [illegible] լայ մեր սիրելի ընկերոջ, հայ ժողովրդի մեծ մարգարէի պատգամը.

—«Վա՛յ նրան ում ազատութիւն մարտական չէ, ում բռունցքը բարձրանում հարուածելու արիւնարբու անողոք թշնամուն»։

ԳԱՐԻՄԱՑԻ

ՁԵԿՈՒՑՈՒՄ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սկսած ԺԷ. դարից ուժեղանում է հայ գաղութների ստեղծումը Ռուսաստանում (Ն. Նախիջեւան, Սեւ ծովի ափին՝ Թէոդոսիա), Ֆրանսայում (Մարսէյլ, Փարիզ), Հնդկաստանում, Կ. Պոլսում, Թիֆլիսում, Վենետիկում ու Վիէննայում։ Այդ գաղութների զգալի մասը երկար ժամանակ հանդիսացել են Հայերի կուլտուրական կեանքի օջախներ։

ԺԸ. դարի սկզբներում Վենետիկում հիմնւում է մի կրօնական միաբանութիւն, որը կոչւում է Մխիթարեանների միաբանութիւն։ Ցետագայում նրանից առանձնանում է Վիէննայի միաբանութիւնը։ Այդ երկու միաբանութիւններն էլ գոյութիւն ունեն մինչեւ այժմ։ Մխիթարեանները մինչեւ 19րդ դարի երկրորդ կէսը շատ բան են արել հայ լեզուի, Հայաստանի պատմութեան ու գրականութեան ուսումնասիրման ասպարիզում, ինչպէս եւ բազմաթիւ թարգմանութիւններով եւրոպական գրականութիւնը ժողովրդականացնելու բնագաւառում։

Նոյն այդ Վենետիկում, 1513 թուականին տպագրուեց հայերէն գիրքը։ Առաջին հայերէն թերթը լոյս տեսաւ Հնդկաստանում 1794 թուականին։

ԺԹ. դարի սկզբից հայ գրականութիւնը բաժանւում է երկու ճիւղի՝ այսպէս կոչուած արեւմտեան գրականութեան, այսինքն տաճկահայերի գրականութեան, եւ արեւելեան գրականութեան՝ ռուսահայերի գրականութեան, իսկ Պարսկաստանի Հայերի գրականութիւնը յարում է արեւելեան Հայերի գրականութեան։ Արեւմտեան գրականութիւնը զարգանում է գլխաւորապէս Ֆրանսական գրականութեան ազդեցութեամբ, իսկ արեւելեան Հայերի գրականութիւնը զարգանում է ռուսական գրականութեան ազդեցութեամբ։

Երիտասարդների ամբողջ սերունդներ դիմում են ռուսական բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները՝ Դորպատի համալսարանը, Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը, Վենետիկ, Փարիզ։ Սկսում է զարգանալ նոր աշխարհիկ գրականութիւնը, իր նոր թեմատիկայով։

ԺԹ. դարի երկրորդ կէսի այդ գրականութիւնը կրում է հայ բուրժուազիայի քաղաքական ու սոցիական ձգտումների եւ խնդիրների կնիքը։

Բուրժուական իտէոլոգիա ունեցող գրողները գեղարուեստական գրականութեան մէջ սկսում են մշակել ազգային իտէոլոգիան եւ ռոմանտիկ գոյներով պատկերել ապագայ «Մեծ Հայաստանը» (Րաֆֆի, Պատկանեան, եւն.)։

Ռուսահայերի նոր գրականութեան հիմնադիրն է համարւում Խաչատուր Աբովեանը (1804—1848)։ *Նա օգտագործել է ժողովրդական բարբառն իր «Վէրք Հայաստանի» վէպի համար։ Այդ վէպով սկսւում է 19րդ դարի գրականութեան պատմութիւնը։ Չնայած իր նացիոնալիստական գաղափարներին, վէպն ունի մի շարք [illegible] տեղեր, որոնք պատկերում են գիւղացու կեանքը, նրա տնտեսական ու քաղաքական ճնշուած վիճակը։*

60ական թուականների ամենացայտուն դէմքն է Միքայէլ Նալբանդեանը (1829—1866), *մի փայլուն հրապարակախօս, մտածող, քննադատ ու բանաստեղծ։ Նա Գերցէնի բարեկամն էր, անձնական կապ էր պահպանում Բակունինի հետ, որի համար ձերբակալուել ու նետուել է Պետրոպաւլովսկի բերդը, որտեղ նստել է երեք տարի։ Նրա հիմնական գրուածքը՝ «Հողագործութիւնը», արգիլուեց ցարական գրաքննութեան կողմից։ Այդ գրուածքում նա քարոզում է հողի համայնացումը։*

ԺԹ. դարի երկրորդ կէսի հայ գրականութեան մէջ ականաւոր տեղ է գրաւում մեծագոյն թատերագիր Գաբրիէլ Սունդուկեանը (1825—1912) *ռէալիստական թատերգութեան հիմնադիրը։ Սունդուկեանն իր ստեղծագործութիւնները գրել է հայերէն։ Նրա դերակատարների մեծ մասը արհեստաւորներ են, մանր մարդիկ։ Սունդուկեանը վարպետօրէն ցոյց է տուել վաշխառուական առեւտրական դրամատիրութեան ներկայացուցիչների դէմքը։ Թէպէտ Սունդուկեանը գրել է հայերէն, սակայն նրա ստեղծած պիեսները այնքան ընդհանուր է Անդրկովկասի բոլոր ժողովուրդների համար, որ ընկեր Վրացիները նրան համարում են նաեւ վրացական թատերագիր։ ԺԹ. դարի վերջերի հայ գրականութեան խոշորագոյն դէմքն էր* Յովհաննէս Թումանեանը, *որ հիանալի պոէմներում ու [illegible] մէջ պատկերել է քայքայուող նահապետական գիւղը։*

Հայաստանի արդի յեղափոխական գրականութեան ակունքները հասնում են 20րդ դարի սկզբին։ Այդ ժամանակներում հայ գրականութեան մէջ առաջ է գալիս յեղափոխական նկատելի մի հոսանք։ Այդ հոսանքի ամենախոշոր դէմքն է Հայաստանի եւ Անդրկովկասի ժողովրդական բանաստեղծ, կոմունիստ կուսակցութեան հնագոյն անդամ, հայ պրոլետարական պոէզիայի հիմնադիր Յակոբ Յակոբեանը։ 1905 *թուականի նախօրեակին, նա իր ոտանաւորներում երգել է յեղափոխական հրդեհի արշալոյսը, պրոլետարիատի վերահաս յաղթանակը։*

Յակոբ Յակոբեանի հետ միասին, մինչխորհրդային շրջանի յեղափոխական գրականութեան ներկայացուցիչներն են հանդիսանում բանաստեղծուհի Շուշանիկ Կուրղինեանը, *բանւոր թատերագիր* Անուշաւան Վարդանեանը, Արազին։

Հայաստանի խորհրդային գրականութիւնն իր շարքերում ունի [...] խորհրդային շրջանի հայկական գր[...] կանութեան ամենայայտ ներկայացուցիչներին։ Խորհրդային պլատֆորմի վրայ են անցել լաւագոյն կուլտուրական ուժերը, որոնք յեղափոխութիւնից առաջ գտնւում էին հայկական բուրժուազիայի նացիոնալիստական իտէոլոգիայի ազդեցութեան տակ։

Այժմ այնտեղ՝ արտասահմանում, [...] իմպերիալիստների չէժքերը [...] հակայեղափոխական Դաշնակների [...] նեն մեռնող միայնակ ազգայնական գրականութեան խղճուկ դէմքեր։

Հայաստանի խորհրդային գրողների ընտանիքում մինչ յեղափոխական [...] հայ գրողներից ամենախոշոր դէմք[...] ժողովրդական գրող Ալեքսանդր Շիրվանզադէն, որ հսկայական ազդեցութիւն է գործել հայ գրականութեան վրայ, ռէալիստական գրականութեան հիմնադիրը պրոզայում, [...] Գալլաքը։

(Շար.)

(2)

«Գող գայլը»

Հայ երիտասարդներու յաջողութիւնները

— o —

Ցաւալի դէպք մը Պէյրութի մէջ

Սեպտ. 23ին հետեւեալ ցաւալի դէպքը պատահած է Պէյրութի մէջ.—

Պէյրութի կիրակնօրեայ ամէնէն չէն դրօսավայրն է աղաւնիներու Նշանաւոր Թեան վայրը։ Ցանկապատէն դուրս եւս հարիւրաւորներ կը սպասեն, յափշտակելու համար այն վիրաւոր աղաւնիները, որոնք դուրս կ'իյնան։

Նոյն ձեւով, սեպտ. 23ին, երբ նորը որսորդներու գնդակէն վիրաւորուած աղաւնի մը ցանկապատէն դուրս կ'իյնայ, հայ երիտասարդ մը կը յարձակի եւ կը յաջողի բռնել։ Սակայն այդ միջոցին դուրսը գտնուող որսորդ մը կ'ուզէ խլել հայ երիտասարդի ձեռքէն այդ վիրաւոր աղաւնին, առարկելով թէ ինք զարկած է զայն։ Հայը կ'ընդդիմանայ այդ անարդար պահանջին դէմ։ Որսորդի մէկ բարեկամը՝ Եուսուֆ կը միջամտէ եւ կ'ուզէ բռնի դրաւել աղաւնին՝ սպառնալով հայ երիտասարդին։ Եուսուֆ կը սկսի նաեւ գարշելի հայհոյութիւններ թափել Հայերու հասցէին։

Ներկայ Հայերը կը վիրաւորուին եւ կ'ազդարարեն Եուսուֆին որ չհայհոյէ։ Այս վերջինը սակայն աւելի կատղած ...

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՂԱԹՕՆ ՊԷՑ ԿԸ ՏՐԵՆՁԱՅ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԷՄ

Ո՞Վ ԱՒԵԼԻ ՍՈՒՐՃ ԿԸ ԽՄԷ

Հակառակ տնտեսական տագնապին, սուրճին սպառումը նուազած չէ երբեք, գէթ կարգ մը հարուստ երկիրներու մէջ։ Պատերազմէն առաջ եւ հիմա, Միացեալ Նահանգները, Ֆրանսա եւ Գերմանիա կը գտնուին գլուխը սուրճ սպառող երկիրներու ցանկին։

	1931	1932
Մ. Նահանգներ	786.000	675.000
Ֆրանսա	193.000	186.888
Գերմանիա	185.623	129.600
Պելճիքա	51.600	49.560
Շուէտ	52.800	38.600
Իտալիա	43.800	40.800
Հոլանտա	41.000	34.000
Հունգարիա	32.673	25.820
Տանըմարքա	32.232	26.168
Սպանիա	26.409	22.107

Եթէ սուրճի սպառումը բաժնենք բնակչութեան վրայ, այս ցուցակը տարբեր պատկեր մը կը ներկայացնէ.

Տանըմարքա կուգայ ցուցակին գլուխը տարեկան մարդ գլուխ 8.18 քիլօկրամ սպառումով, յետոյ Շուէտ (7.42), Նորվեկիա (6.02), Պելճիքա (5.86), Միացեալ Նահանգները (5.86), Հոլանտա (4.95), Ֆրանսա (4.65), Զուիցերիա (4.33)։ Ճիշդ ատեն մէջ սուրճի սպառումը գրեթէ աննշան է (30 թոն 1932ին), Թուրքիոյ մէջ կը սպառի 200 թոն, Ճափոնի մէջ՝ 1800 թոն, Իրլանտայի մէջ 170 թոն։

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻՆ ԽԱՂԵՐԸ

— o —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 սեպտ.).

— «Բարեգործականի ազգային գործունէութիւնը սկսաւ յունահայ գաղութին մէջ։ Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ կրթական քննիչ նշանակուեցաւ Պ. Վահէ Բագրատունեան, իսկ Հին Յունաստանի համար Պ. Խանիկեան։ Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ մէջ Բարեգործականին ներակայ հազիւ 1-2 վարժարան կայ, իսկ Հին Յունաստանի մէջ 4-5։ Երկու կրթական քննիչներուն համար, Բարեգործականը տրամադրած է բաւական պատկառելի գումար մը, աւելի քան 150 հազար տրախմի։

Այս նշանակումներուն նպատակը կրթական գործին զարկ տալ չէ։ Կրթական քննիչ մը պէտք է ունենայ որոշ պատրաստութիւն եւ խմտութիւն վարժարանային խնդիրներու մասին։

Խոսդութիւն է որ բլլայ Պ. Բագրատունեան, ըլլայ Պ. Խանիկեան չեն լրացներ կրթական քննիչի բոլոր պայմանները։ Թերեւս ուրիշ յատկութիւններ եւ կարողութիւններ ունենան անոնք, բայց պաշտօն եւ փոխ...

ԳԱՆՁԵՐ ՔՐԵՄԼԻ ՄԷՋ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Վարդուբիւն

Մասնաճիւղ մը եւս

Գնդեցիկ

ԼՐԱԳԱՂ

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ) (11)

Ց. — ՌՈՒՍԵՐԸ Կ'ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ԿԸ... ՆՈՒԱՃԵՆ

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ (Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

«Հիթլէր իշխանուհի» մը պիտի առնէ

Փարիզի գերման տարագիրներուն թերթը կը գրէ թէ Հիթլէր իր իշխանութիւնը ամրապնդելու համար, իբրեւ կին պիտի առնէ Սաքս-Քոպուրկի գահաժառանգ իշխանուհին։ Ինչպէս որ Նափոլէոն ամուսնացաւ Աւստրիոյ Մարիա Լուիզա արքայադստեր հետ, Հիթլէր ալ կ'ուզէ իշխանուհի մը առնել, կայսերական հարստութիւն մը հիմնելու համար։ Սաքս-Քոպուրկի գերդաստանը արդէն խնամութիւններ ունի Անգլիոյ, Շուէտի, Պելժիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ ուրիշ արքայական տուներու հետ։ Թերթը այնքան վստահ է իր լուրին վաւերականութեան վրայ որ, կ'աւելցնէ թէ նշանտուքը եւ հարսնիքը տեղի պիտի ունենան այս ամառ վերջը։ Սաքս-Քոպուրկի տունը նախկին արքայական գերդաստաններուն մէջ առաջինն էր որ ճանչցաւ ազգային-ընկերվարական իշխանութիւնը։ Դուքսը ինք պետն է հարուածային վաշտի մը եւ վերջերս իր տղուն հարսնիքին հրաւիրեց Հիթլէրը։

Փաստաբանը փաստաբանին դէմ

Անցի օր ծանր միջադէպ մը պատահեցաւ դատական պալատին մէջ։ Փաստաբան Քարզան նրբանցքին մէջ տեսնելով Սթավիսքիի փաստաբաններէն Իւպէրը, վրան խոյացաւ, օձիքէն բռնեց եւ պոռաց.

— Դո՛ւրս ելէք. ձեր ներկայութիւնը ամօթ մըն է այստեղ... Ձենք ուզեր տեսնել ձեր երեսը։

Ներկաները միջամտեցին եւ յարակից սենեակ մը առաջնորդեցին Իւպէրը, որ անգամ մը անձնապահութիւն փորձած էր, բոլ վերջերս ալ արկածի ենթարկուեցաւ։ Յարձակողը կ'ըսպառնար նոր դէպք մը յարուցանել, բայց կարելի եղաւ կանխել, կողմնակի դուռէ մը դուրս հանելով Պ. Իւպէրը։

Սթավիսքիի գործը ընդհանուր ջղագրգռութիւն պատճառած ըլլալով, միշտ կը վախցուի այսպիսի դէպքերէ։

■■■■

ՕԴԱՆԱՒԻ ՄԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ պատահեցաւ անցի օր, Ամիէնի շրջակաները։ Օդանաւորդ Լըմուան փորձեց վար իջնել, բայց անկարգելը չբացուելով, ինկաւ ջարդուփշուր։ Ձամբորդ մը յաջողեցաւ ազատիլ գործածելով իր անկարգելը, բոլ ուրիշ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ։

✕ Իսկ Մուրատ խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյեան նոյնպէս Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներէն խնդրելի է չբացակայիլ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ ԵՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Գուէպան Մարսէյէի ընդարձակ սրահին մէջ

(146, Chemin des Chartreux).

Կը նախագահէ ընկ. Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը խօսին ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ընկերուհի Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Զուրթակի վրայ պիտի նուագէ յայտնի երաժշտագէտ ընկ. ԱՐԵՍՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (Լիոնէն հրաւիրուած)։ Պիտի երգեն օրիորդներ՝ ՏԱՎԻՆԱՐ Տ. ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ (Լիոնէն հրաւիրուած) եւ ՀԵՐԱ ԳԸՄԳԸԼԵԱՆ։ Պիտի արտասանեն ընկերներ Կ. ԹԻՒԹԻՒԼԵԱՆ, Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ եւ Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Հաճելի եւ սիրուն անակնկալներ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ

Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ։

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐ։

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք։

Այս տարի «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ը պիտի տօնուի միայն Մարսէյլի մէջ։

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

15 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Պիտի խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ «ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Պիտի խօսի ընկեր ԼԵՒՈՆ ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՊՈՒՐԿ-ՔՕԼՕՆԺԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՓՕՆ Տ'ՕՓՆԵՅԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Պիտի խօսի ընկեր ԼԵՒՈՆ ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 Հոկտեմբեր Կիրակի կէս օրէ յետոյ

Պիտի խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 21ին, Կիրակի կէս օրէ յետոյ

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

ՌԸՆԸԺԻ ՄԷՋ

6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ, ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԵՐԷՑ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

32 ՄԵԾԱԴԻՐ ԷՋ։ ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ձօնտարարութիւն՝ ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ, Արեւմտեան Եւր. Կեդր. Կոմիտէի տասնամեակը՝ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Դաշնակցութեան բռունցքը՝ Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Դաշնակցութեան խօսքն ու գիրը՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Վարդգէսը փախցնելու փորձը՝ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ինչպէս շուարեցուցի ընկ. Յովսէփ Արղութեանը՝ ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ոյժը՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Ստեփաննոս նախավկայ վանքի կռիւը՝ Գ. ԲԱԼԱՑԵԱՆ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ հայկական դատը՝ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, Հերոսական շրջանէն՝ ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարութիւն՝ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ, Զէյթն (Ստեփան Ղազարեան)՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ, Մեր խաչը՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Անցեալի յուշերէս՝ Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական ոյժը՝ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ, Փառք Դաշնակցութեան՝ ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սխալ կուսակցութիւն է՝ ԲԵՆՕ, Դաշնակցութեան օրերը գաւառի մէջ՝ ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ, Անցած ճամբան՝ Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ, Պանք Օթօմանի դէպքէն վերջ՝ ԼԵՒՈՆ ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Դաշնակցութեան աւանդապաշտութիւնը՝ Լ. ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ, Համբաւարաւութեան, գինակոչի եւ ուխտի օր՝ ՊՕՂ. ՀԻՒՍԵԱՆ, «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օր»ը՝ ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ, Գաղափարապաշտ հակառակորդներ՝ ՏՈՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ, Փոթորկայոյզ Անիան եւ Դաշնակցութիւնը՝ ԱԼ. ՎԱՆԻ, Ինչպէս Դաշնակցական եղայ՝ Ս. ՄԻԼՏՕՆԵԱՆ, Գաղափարի չէնքին առջեւ՝ ՀՐԱՉ ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ, Միշտ անտառան եւ անմեհեր՝ ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ, Մուշեղ Զաքարեան՝ ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, 24 էջ։ Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ։ Բաժանորդագրութեան պայմաններն են,— Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆր.։ Դիմել՝ Dr. Aïvazian. 17, Rue Damesme. PARIS (13)։

ԾԱՆՕԹ.— Բաժանորդներուն կը ղրկուի Հոկտեմբերի 1ին, 2 եւ 3ին։

ԾԱՆՕԹ.— Բաժանորդները բոլորն ալ կը ստանան մինչեւ շաբաթ օր։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

ՈՐՍՈՐԴԸ.— ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՓԻՒՌԸ.— ԱՐԵՒԱԾԱԳԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ.— ԱՆՄԱՀԸ.— ԷՆՈՒՔ ՈՂՋ ՄՆԱՆ.— ԱՌՔՕ.— ՄՕՍՕ.— (ԼԷՅԼԱՆ)։

Գրեց՝ ՎԻՐԳԷՆ ԳԼԱԿ (Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ)

Գին 15 ֆրանք։

Դիմել L. Kévonianի, 17, Rue Damesme, Paris (13).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին յարգանքներս եւ երախտագիտութիւններս կուգամ յայտնել Տքթ. Վ. ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԼԵԱՆի, որ ամէն ջանք չխնայեց երիցուհի տիկին Տ. Ե. Թէրզեանը ստոյգ մահէ մը փրկելու, դարմանումը յանձնելով ֆրանսացի մեծանուն վիրաբոյժ Տքթ. ՔՈՒՋԷՆի, որ ամենադժուարին գործողութեամբ յաջողեցաւ փրկել կեանքը։

22 Սեպտեմբեր 1934

ՇԱՒԱՐՇ ՔՀՆՅ. ԹԵՐԶԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ Սէն-Ժէռոմի Հայոց

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ» հանդէսի նկարագրութեան մէջ, արտասանողներու կարգին, «Խաչիկեան» — պիտի ըլլայ Տիկին Ա. Խաչիկեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ միութեան վարչութիւնը խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Գազազեան ընտանիքին, որ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Գ. Գազազեանի մահուան տարելիցին առթիւ 100 ֆրանք կը նուիրեն դպրոցին։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Հեռանայ, չհեռանայ ես վինչը կը բռնեմ, բսաւ ոստիկանը եւ Ամերիկացին կառքին մէջ ձգելով նախակառոյնէն ներս մտաւ։ Երկու վայրկեան վերջ վերադարձաւ.

— Այո, այնպէս է, հեռագիրը աղջիկը ղրկեր է, բսաւ գլուխը թօթվելով. իր ձեռքովը տարեր է, բժիշկին տանը մօտ ենք, եկուր...

Գրունգուէյ Սքուէրի տունը շատ գեղեցիկ բնակարան մըն էր, պատուհանները մաքուր, ներկերն ու պըղտիկները՝ փայլուն խնամքով պահուած տուն մըն էր։ Սպասուհին ալ որ դուռը բացաւ, շատ սիրուն տարազ մը ունէր։

— Տունը մարդ չկայ, բսաւ. ամէնքն ալ դուրս ելած են։

Ոստիկանն ու Ամերիկացին ներս մտան. սպասուհին դուռը գոցեց։

— Ինծի նայէ, զարմաւ ոստիկանը սպասուհիէն՝ ցած ձայնով. ի՞նչ պատահեցաւ այս առտու, բայց նախ ինծի բսէ թէ Տիկինը ո՞ւր է եւ երէկ գիշեր...

— Ոչ, առաջուընէ ալ ըսելու էի ձեզի բայց չհամարձակեցայ. Տիկինը շատ գիշերներ դուրսն է, կարծեմ հիւանդապահութիւն կ'ընէ տեղ մը... ցերեկն ալ, ամբողջ օրը դուրսն է... ոչ, երէկ գիշեր չեկաւ...

— Իսկ այս առտո՞ւ, բժի՞շկը, օրիո՞րդը ո՞ւր են... բան մը տեսա՞ր, լսե՞ցիր...

— Նախաճաշէն առաջ բժիշկը օրիորդին հետ կը խօսէր... ամէն ինչ շատ սրտմտեցաւ. ներս - դուրս կ'երթայ կուգայ, տեղայն բան մը բաներ լսեցի... կարծեմ անոր կը պատմէր երէկ գիշեր տեղի ունեցող խօսակցութիւն մը... ձեր անունն ալ լսեցի...

— Գանդրոնէն խօսակցութեան մասին յայտնած է, գիտել տուաւ ոստիկանը Ամերիկացիին, լաւ, յետո՞յ...

— Ոչինչ, բժիշկը շատ կանուխ մեկնեցաւ, իսկ օրիորդը գրասենեակին առջեւն անցաւ եւ հեռագրի թուղթի մը վրայ բաներ մը գրեց. յետոյ ան ալ դուրս ելաւ. վերադարձին սենեակը բարձրացաւ, հագուած-ազուած վար իջաւ եւ բսաւ որ առտուն հոս չպիտի ըլլար... յետոյ գնաց եւ տակաւին չէ եկած...

— Գիտե՞ս թէ ուր գնաց...

— Կիլֆըրտ փողոցին կողմը գնաց, միայն այդքան տեսայ. կարելի է թաքսի մը առաւ, ընդհանրապէս թաքսիով տեղ կ'երթայ եւ կառքը հոս, դուռին առջեւը կուգայ, բայց այսօր այդպէս չըրաւ...

— Գիտե՞ս թէ բժիշկը ուր է...

— Հիւանդներուն այցելութեան գացած ըլլալու է կարծեմ, բայց չեմ գիտեր թէ ուր է... սովորաբար ժամը մէկին տունները կուգայ...

— Կարելի է նորէն կուգանք, բսաւ ոստիկանը. եթէ անոնցմէ որ եւ է մէկը վերադառնայ մի ըսեր որ եկած էինք...

Ու երկուքը միասին դուրս ելան. երբ քանի մը քայլ յառաջացած էին, Ուօմըրզլի իր բարեկամին դարձաւ հեգնական ժպիտով մը.

— Մեզմէ առաջ ճամբայ ելեր են, խաբերբը. բայց հոգ չէ, հեռու տեղ չեն կրնար երթալ, շուտով կը բռնենք... հիմա քանի մը օգնականի պէտք ունինք, Քէյլնէկթընին հետ ձայնենք եւ գործի սկսինք... քալէ...

Երբ անկիւնը հասան Ամերիկացին կանգ առաւ եւ գլուխը թօթվելով ըսաւ.

— Կը ներես, Ուօմըրզլի, բայց իմ գործս այլեւս լմնցաւ. ատիկա քու գործդ է. ես, մեր ընկերութեան կողմէ եկայ հաւկնալու համար թէ Ալֆրէտ Ճէքքինը մեր գործերո՞ւն համար սպաննուած էր. յայտնի եղաւ որ սպանութեան շարժառիթը մեզի հետ առնչութիւն չունի... անիկա սպաննուած է իր քեռիկնոջ կողմէ որպէսզի ժառանգութիւնը իրեն եւ իր զաւակներուն մնայ. այդքանը կը բաւէ ինծի, ես այլեւս գեր չունիմ... կնիկներուն ետեւէն իյնալու միտք ալ չունիմ, սիրած բանս չէ...

— Ինչպէս կ'ուզես, գոնէ անոնցմէ մէկը, գտնեց ոստիկանը. մարդասպանուհի...

— Այո, բայց ինծի՞ ինչ, բսաւ Ամերիկացին զոր կերպով. ուրեմն մնաս բարով...

Ոստիկանին ձեռքը սեղմեց եւ գլուխը թօթվելով ճամբայ ինկաւ դէպի իր պանդոկը. ալ ետին չնայեցաւ։

Ուօմըրզլի նայեցաւ անոր ետեւէն քանի մը բոպէ. յետոյ բացականչութիւն մը արձակեց որուն մէջ թէ զարմանք կար, թէ ուրախութիւն եւ քաղաքի դէպի ամէնէն մօտիկ հեռաձայնը։

(ՎԵՐՋ)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋԵՎԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 4 Octobre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2616

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԳԼՈՒԽ ՄԸ ԵՒՍ, 1907Ի ԳՈՐԾԵՐԷՆ

»»»··«««

Շարունակենք վերլուծել Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն կարեւոր մասերը:

Անցեալ անգամ (29 սեպտ.) պարզեցինք թէ Իթթիհատը ի՛նչ առաջադրութեամբ կը մօտենար Փարիզի ծանօթ համաժողովին:

Ան կ'ուզէր ապահովել մասնաւորաբար Հայերու մասնակցութիւնը, պարզապէս տապալելու համար համիտեան բռնակալութիւնը:

Յուշերու շարունակութեան մէջ, այս պարագան կը շեշտուի առանց երկդիմի բառերու:

Համաժողովը (քոնկրէ) կը գումարուի, գործունէութեան ծրագիր մը կը մշակուի, յայտարարութիւն մը կը հրատարակուի եւ գործի կը սկսին:

Այս առթիւ, Իթթիհատի կեդրոնը գաղտնի շրջաբերական մը կը ղրկէ իր մասնաճիւղերուն, պարզելով իրենց առաջադրութիւնները եւ մանաւանդ բացատրելով Հայերու հետ համաձայնութեան, գործակցութեան արժէքը:

Քանի մը հատուածներ այդ շրջաբերականէն.

— «Անկէ զատ, անպէտ պատրուակներով արիւն թափող եւ երկրիս մէկ ազգին անկախ կեանքին համար շատ վտանգաւոր օտար միջամտութիւններ հրաւիրող Հայերն ալ այս համաձայնութեան շրջանակին մէջ առնուեցան: Դրօշակեանները, որ Հայերու ամէնէն մեծ յեղափոխական կուսակցութիւնը կը կազմեն, մեզի միացան այս բռնակալ վարչութիւնը տապալելու համար: Միայն թէ այս միութիւնը միայն գործնականին կը վերաբերի. իւրաքանչիւր կուսակցութիւն նորէն իրեն ծրագրով պիտի գործէ: Այս համաձայնութիւնը երկու օգուտ ունի մեր երկրին համար: Առաջին՝ պարապ տեղը արիւն թափող եւ օտար միջամտութիւններ հրաւիրող կուսակցութեանց վնասակար շարժումներուն դէմ պատնէշ քաշել, երկրորդ՝ հասարակաց շահեր ունեցող քրիստոնեայ տարրերուն ուժերէն օգտուիլ: Միութեան սահմանը պիտի շարունակուի մինչեւ Ապտիւլ Համիտի վարչութեան տապալումը եւ Երեսփ. Ժողովին բացումը: Անկէ վերջը իւրաքանչիւր կուսակցութիւն ազատ պիտի ըլլայ իր ծրագիրը գործադրելու: Մենք անգամ մը կառավարութիւնը տապալելէ եւ Երեսփ. Ժողովը բանալէ յետոյ, մեր ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺՈՎ, ՈՉ ԱՓ ՄԸ ՀԱՅԵՐԷՆ, ՈՉ ԻՍԿ ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԿԸ ՎԱԽՆԱՆՔ»:

Ուրեմն, այսքան պարզ եւ բացորոշ է եղած Ահմէտ Րիզաներու, Պէհա Շաքիրներու եւ Տոքթ. Նազըմներու նպատակը, առաջին օրէն իսկ:

Այս իմաստով նամակներ գրուած են եւրոպական եւ ասիական Թուրքիոյ բոլոր մասնաճիւղերուն, հրահանգելով համակերպիլ եւ գործակցիլ:

Ինչպէս դիտել տուած էինք այս շարքին սկիզբէն, Իթթիհատ-Թէրագգըն առաջին անգամ կապ հաստատած էր Կովկասի Թուրքերուն հետ, օգտագործելով «Իսլամական եղբայրութիւններ» եւ ուրիշ միութիւններ:

Փարիզի կեդրոնին վերակազմութենէն յետոյ, Իթթիհատը աւելի կ'ամրապնդէ այդ յարաբերութիւնները, գետինը հարթելով ապագայ սերտ գործակցութեան համար:

Գրեցինք, նաեւ, թէ մասնաւոր պաշտօնով Կովկաս եւ Պարսկաստան ղրկուած էր Խոճէր Նաճին, որ կազմակերպութեան կարիքներ առնէր ամէն կողմ:

Արդ, Իթթիհատը չէր կրնար Կովկասի Թուրքերէն գաղտնի պահել նոր իրողութիւնը,— Հայերու հետ գոյացած համաձայնութիւնը:

«Միայն թէ— յուշագիրն է որ կ'ըսէ — Կովկասի մասնաճիւղին գրուած նամակը տարբեր ձեւ ունէր, այնտեղի Իսլամներուն եւ Հայերուն մէջտեղը շատ բացուած ըլլալով»:

Իսկապէս ալ, բոլորովին տարբեր բաներ կը գտնենք այդ նամակին մէջ:

Իթթիհատի կեդրոնը նախ կը յայտնէ թէ շատ ցաւ զգացած են տրուած տեղեկութիւններէն (Կովկասի Հայերու եւ Թուրքերու յարաբերութեանց մասին):

Յետոյ, չվիրաւորելու համար Կովկասի Թուրքերուն զգացումները, կը փորձէ այն տպաւորութիւնը ձգել թէ Հայերը իրենք պէտք ունէին միութեան եւ գործակցութեան.

— «Հայերուն կացութիւնը շատ գէշ է այս օրերս: Ոչ Պարսկաստանի, ոչ Թուրքիոյ, ոչ ալ Ռուսիոյ մէջ յոյս ունին: Մեզի հետ միասնաբար գործելէն ուրիշ փրկութեան ճար չկայ անոնց համար: Մենք այս անգամ համաձայնութիւն մը կնքեցինք Հայերուն հետ: Այս համաձայնութիւնը միայն ներկայ վարչութիւնը տապալելու համար է: ԱՅՍ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՊԱԼԵԼԷ ՅԵՏՈՅ, ՈՉ ՀԱՅԵՐԷՆ, ՈՉ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԷՆ, ՈՉ ԻՍԿ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԿՐՆԱՆՔ ՎԱԽՆԱԼ: Անշուշտ մեր հեռատեսութեան եւ հայրենասիրութեան մասին կասկածներ չէք ունենար, տեսնելով որ համաձայնեցանք Հայերուն հետ: Ա՛յդ կը պահանջէր երկրին շահը»:

Եւ այսպէս մինչեւ վերջը,— մասնաւոր ճիգ մը՝ Կովկասցիներու սիրտը շահելու, կարծես մեղք մը չքմեղացնելու...

Միեւնոյն ատեն, յոյս կը յայտնուի որ կնքուած համաձայնութեան շնորհիւ, Հայերը այլ եւս գէշութիւններ չպիտի ընեն Կովկասի Թուրքերուն: «Եթէ գէշութիւններ ընեն, լուր տուէք մեզի: Մենք ձեզ կը պաշտպանենք առանց արիւն թափելու»:

Դեռ աւելի կարեւոր պարագայ մը.

— «Եթէ Հայերու սպառազինումը իսկապէս ճիշդ է, շուտով իմացուցէք մեզի թէ ո՛ւր տեղի կ'ունենայ եւ ի՛նչ նպատակներով, որպէսզի աշխատինք առաջքը առնել ժամ առաջ»:

Կարճ խօսքով՝ նոյն գործակցութիւնը Կովկասի հետ, ամէն կէտի մէջ եւ սկիզբէն մինչեւ վերջը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մ. ՔԷՄԱԼ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱ՞Ն Կ'ԵՐԹԱՅ

ՆՈՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՌՈՒՍԻՈՅ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն անգլ. թերթերուն.—

Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ Մ. Քէմալ մօտերս Թէհրան պիտի երթայ, համաձայնութիւն մը կնքելու համար Ռուսիոյ, Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ: Այս ճամբորդութիւնը երեւութապէս փոխադարձ այցելութիւն մըն է, քանի որ Շահը Էնկիւրի եկաւ անցեալ գարնան: Այստեղ կը խոստովանին թէ Քիւրդի խնդիրը կարեւոր ազդակ մը պիտի կազմէ այս նոր համաձայնութեան մէջ, բայց գլխաւոր նպատակը քաղաքական է. Թուրքիա պիտի օգտուի նոր համաձայնութենէն, վերագինելու համար Տարտանէլը, կատարեալ գիտութեամբ եւ բարոյական աջակցութեամբը Խ. Միութեան որ նմանապէս պիտի օգտուի այս կարգադրութենէն: Մ. Քէմալի կառավարութիւնը արդէն իսկ նախնական քայլերն առած եւ ծրագիրները կազմած է, փութացնելու համար Տարտանէլի վերագինումը:

Թէհրան գտնուած ատեն, Մ. Քէմալ ուրիշ գործերու կարգին իբրեւ իրաւարար պիտի գործէ Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ, սահմանային եւ ուրիշ վէճեր կարգադրելու եւ բարեկամական համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար:

Այս հարցը, ինչպէս եւ Տարտանէլի վերագինումը յայտնապէս կը հակասեն Անգլիոյ շահերուն, այնպէս որ, Էնկիւրիի մէջ կ'ընդունին թէ Լոնտոն կա՛մ պիտի բողոքէ եւ կամ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ:

Ֆրանսայի նահանգային ընտրութիւնները

»»»··«««

Այս կիրակի տեղի կ'ունենան Ֆրանսայի նահանգային եւ շրջանային ընդհ. ժողովներու ընտրութիւնները: Առաջին ընտրութեան համար թեկնածու ներկայացած են 5000 հոգի, որոնց մէջ կան չորս նախարարներ, 167 երեսփոխաններ եւ 79 ծերակուտականներ, իսկ երկրորդին համար՝ 3000 հոգի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, բացի Փարիզի շրջանէն եւ Սէնի նահանգէն: Շրջանային ժողովներու ընտրութիւնը տեղական կարեւորութիւն ունի, իսկ նահանգային ընդհ. ժողովներու ընտրութիւնը՝ ազգային եւ մեծ հետաքրքրութիւն կը պատճառէ այս տարի, նկատի առնելով քաղաքական կացութիւնը: Ընտրեալները մեծ մասով քաղաքական կարեւոր կուսակցութեանց անդամներն են եւ յաճախ կը կազմեն կորիզներ՝ ապագայ երեսփոխաններու, նախարարներու եւ ծերակուտականներու: 1872 փետր. 15ին օրէնքը կը սրամադրէ որ նահանգային ընդհ. ժողովները ի հարկին խորհրդարանի դեր կատարեն, պետական հարուածի մը կամ օտար արշաւանքի մը պարագային:

Արդէն իսկ բուռն պայքար մը կը մղուի աջերու եւ ձախերու միջեւ, կարելի եղածին չափ շատ քուէ հաւաքելու համար:

Համեմատականի մնացած ընտրութիւնները պիտի կատարուին յաջորդ կիրակի:

Յունական գաղթականներո՞ւն ալ հող պիտի տան

»»»··«««

Աթէնքէն կը գրեն.—

Երեսփ. ժողովի պատկան յանձնաժողովին մէջ տեղի ունեցաւ վիճաբանութիւն մը յոյն գաղթականներու զետեղման հարցին շուրջ: Այս առթիւ, աթենահայ ժողովրդական յանձնախումբի դիմումներուն վրայ, Երեսփ. ժողովի փոխ-նախագահներէն Քօնտիլիսեան երեսփոխան հայասէր Պ. Աթինոյէնիս, պահանջած է, որպէսզի Յոյներու կարգին հայ գաղթականներուն ալ ձրի հող տրուի Յունաստանի մէջ, որպէսզի Հայերն ալ կարենան տուն-տեղ շինել: Յանձնաժողովը չէ սպառած վիճաբանութիւնը եւ յոյս կայ որ յառաջիկայ նիստին նպաստաւոր որոշում մը կը տրուի:

Օդանաւ մը ծովանոյն հօրը զարնելով

Անգլիական Փարիզ բանող օդանաւ մը թանձր մշուշին մէջ կորսուելով, ջախջախուեցաւ եւ ծովամոյն կորաւ Մանշի մէջ, երեքշաբթի ժամը 11ին: Մեքենավարին եւ վեց ճամբորդներու դիակները գտնուեցան քանի մը ժամ վերջը, բոլորովին անճանաչելի դարձած: Օդանաւը Փարիզ կուգար: Արկածին լուրը առած էր գերմանական շոգենաւ մը, որ անմիջապէս հասաւ ուրիշ նաւի մը, եւ սկսան խուզարկութիւններ կատարել: Ոչ մէկ մարդկային մարմին անվթար մնացած էր. բոլորն ալ յօշոտուած բեկորներ էին,— սրունքներ, թեւեր, գլուխներ եւ մարմնի զանազան մասեր: Ջուրը արիւնոտած էր մէկ մղոն տարածութեան վրայ: Օդանաւն ալ ջարդուփշուր եղած էր. նոյն ճամբորդներու գոյքերը կտոր կտոր եղած էին: Մասնագէտներ կը կարծեն թէ արկածը հետեւանք է պայթումի:

Ցոյցեր դատարաններու վերաբացման առթիւ

Դպրոցներու վերամուտէն յետոյ, երեքշաբթի օր ալ տեղի ունեցաւ դատարաններու վերաբացումը: Այս առթիւ դատական նախարարը խախտեց աւանդութիւնը, ներկայ չըլլալով արարողութեան: Սթաւիսքիի գայթակղութեան եւ դատաւոր Փրէնսի սպանութեան առթիւ կիրքերը բորբոքած ըլլալով, Պ. Շէռոն խոհեմութիւն համարած էր բացակայիլ:

Հակառակ այս զգուշութեան, անախորժութիւններ պակաս չեղան: Շատեր կը պոռային, հեգնութեամբ.— «Կեցցէ՛ Փրինս»: Միեւնոյն ատեն ցոյցեր եղան ատեանի ծանրութեան դէմ եւ շատեր իրենց ատեանի թուղթերը գետին նետելով կոխոտեցին:

Ծեքէ ծաղկեպսակ մը դրուած էր պատերազմի մէջ մեռած դատաւորներու յիշատակարանին առջեւ, ի պատիւ դատաւոր Փրէնսի: Արարողութեան բացառիկ երեւոյթներէն մէկն էր դատաւոր Փրէնսի փառաբանութիւնը՝ ընդհ. դատախազ Պ. Կօռէլի կողմէ:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՒՐ ՈՒՆԻ՞ ԱԹԷՆՔԻ ԵՒ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ: Ո՞ՒՐ ԿՈՒԶԵՆ ՅԱՆԳԻԼ, ԱՅՍ ՃԱՄԲՈՎ:

Շնորհակալ ենք հայ հայրենակիցներէն...

«Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ կը կարդանք.—

Յայտնի է թէ Հայերը, Ռուսները եւ Հրեաները իրենք իրենց մէջէն յանձնաժողովներ կազմած են օժանդակելու համար Օդանաւային Միութեան: Հայոց յանձնաժողովը որ նախապէս 4000 ոսկի յանձնած էր, վերջին անգամ ալ 3000 ոսկի յանձնած է: Յանձնաժողովը եռանդով կը շարունակէ իր աշխատանքը եւ շատ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս հայրենասիրական պարտականութեան:

Ինչպէս յայտնի է, օդանաւերը երկրին պաշտպանութեան մէջ կարեւոր ուժ մըն են: Այս տեսակէտով, մեր հայրենակիցներու ցոյց տուած եռանդը մասնաւորապէս գովելի է: Օդանաւային միութեան հանդէպ ցոյց տրուած այս շահագրգռութիւնը եւ զարդ տեղի ունեցած օժանդակութիւնները ցոյց կուտան որ մեր հայրենակիցները իրենց հայրենասիրութիւնն ու ջանքերը ակնկալուածէն աւելի մեծ արդիւնքի պիտի հասցնեն: Կը գնահատենք եւ ջերմապէս կը շնորհաւորենք թիւ 1 յանձնաժողովը (հայկական):

Միւս թերթերն ալ նոյն ձեւով կ'արտայայտուին:

Իսկ այս պատմութի՞ւնը

Բերայի եկեղեցապատկան կալուածներէն՝ Պալըքփազարի կողմը գտնուող եւ «Ծէտէօղլու» կոչուած խանութներու վարձակալներուն ազդարարութիւն տրուած է եկեղեցական մասնաճիւղի պաշտօնեային կողմէ թէ՝ այսուհետեւ վարձքերը ուղղակի եկեղեցական մասնաճիւղին պէտք է վճարեն եւ ոչ թէ Կալուածոց հոգաբարձութեան: Չեկուցումը բերանացի եղած է:

Դիմում կատարուած է, «Թիւրիմացութիւնը» հարթելու համար:

Պուլկարիոյ Թուրքերը կը փախչի՞ն թէ կը տեղաւորուին

Պոլսոյ Թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Սեպտեմբեր 27ին, Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն 127 գաղթականներ եկան. վաղը Թրակիա պիտի ղրկուին այնտեղ տեղաւորուելու համար: Եկած գաղթականներէն մէկ մասը Պուլկարիայէն Ռումանիա փախածներէն են: Վերջին մէկ ամսուան ընթացքին Պոլսոյ ճամբով Թրակիա եւ Կէլիպոլու 7000էն աւելի գաղթական ղրկուած են: Այսչափ գաղթականներ ալ ուղղակի եկած են Թրակիա:

Ուրեմն, 14.000 Թուրքեր անցած են Թուրքիա:

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.— Պուլկարիոյ մէջ խժդժութեանց ենթարկուած մեր ցեղակիցներուն կարեւոր մէկ մասը վերջերս սկսաւ մայր հայրենիքը գաղթել: Օր չանցնիր որ խումբ խումբ աղէտեալներ չգան Պոլիս: Երկու օր առաջ ալ 40 ընտանիքներէ բաղկացեալ կարաւան մը եկաւ եւ մէկ երկու օրէն Թէքիրտաղ եւ շրջականները տեղաւորուելու պիտի ղրկուին:

⁂ Փազարճըքի (Ռումանիա) Եըլտըրըմ թերթն ալ կը գրէ թէ մինչեւ հիմա Պուլկարիայէն 400է աւելի Թուրքեր ապաստանած են Ռումանիա, բոլորովին թշուառ վիճակով: Վերջերս ալ եկաւ 24 հոգիէ բաղկացեալ կարաւան մը, մեծ մասով կիներէ եւ աղջիկներէ բաղկացեալ: Այդ խեղճերը կը պատմեն թէ պատառ մը հաց գնելու դրամ չունին:

⁂ Պուքրէշի Թուրք գլխաւոր հիւպատոս Սուլթի պէյ այցելած է այն հինգ հարիւր Թուրք գաղթականներուն որոնք Պուլկարիայէն Սիլիսթրէ փախած եւ մզկիթի մը մէջ տեղաւորուած են: Հիւպատոս Սուլթի պէյ գաղթականներուն հարցուցած է թէ ինչո՞ւ փախան Պուլկարիայէն:

Գաղթականները ըսեր են թէ Պուլկարիոյ մէջ իրենց կրած հալածանքին չեն կրցած դիմանալ եւ փախչելու ստիպուեր են: «Գաղթականները իրենց հետ ոչ մէկ բան առած են, ծերերն ու տղաքը գիշեր ատեն գաղտնապէս սահմանը անցնելով Ռումանիա ապաստանած են»:

Հայ հօր մը եւ տղուն դժբախտ արկածը

ԱՆԻԷՐ, (Յառաջ) — Քանի մը օր առաջ Ստեփան Պալեան, բնիկ Սեվերեկցի, երբ հեծելանիւով տղուն հետ կը վերադառնար իր Արժանթէօյի բանջարանոցէն, ճամբան բեռնատար կառք մը կը զարնէ եւ հայր ու որդի գետին կը փռուին արիւնլուայ: Ոստիկանութիւնը հասնելով քննութիւն կը կատարէ, եւ Ստեփանն ու իր 4 տարեկան պզտիկը կը փոխադրեն Արժանթէօյի հիւանդանոցը: Ստեփանի վէրքը բաւական ծանր է, ականջին ետեւը ճեղք մը բացուած ըլլալով. իսկ պզտիկը թեթեւապէս վիրաւորուած է:

Արկածեալ հայրենակիցը, որուն բանջարանոցը կը գտնուի Արժանթէօյի դաշտահանդէսներու վայրը, այս ամառ կազմակերպուած բոլոր դաշտահանդէսներուն թէ նիւթապէս ու թէ բարոյապէս օգնեց, մանաւանդ իր Տիկինը որ Կ. Խաչի անդամուհի է, իր տնական սարքերը սիրով տրամադրեց Կ. Խաչի դաշտահանդէսին, իսկ Տարօնցիներու դաշտահանդէսին, ուր տեղատարափ անձրեւի բռնուեցանք, իր պզտիկ տունը սիրով տրամադրեց ժողովուրդին: Կը մաղթենք որ շուտ բժշկուի: Յ. Ա.

Դրամի եւ թուղթերու անկում սակարանին մէջ

Քանի մը օրէ ի վեր խուճապ կը տիրէ սակարանին մէջ: Ինկած են ոչ միայն դրամներու, այլեւ արժեթուղթերու գիները: Պանք տը Ֆրանսի պարտաթուղթերը 10.000էն վար ինկան, իջնելով 9825ի. ինչ որ միայն մէկ անգամ պատահած է 1925էն ի վեր, 1931ին, երբ իջաւ մինչեւ 9950ի: Ուրիշ ելեւմտական եւ ճարտարարուեստական թուղթեր ալ զգալի անկումներ ունեցան: Այս իրողութիւնը ընդհանուր մտահոգութեան մատնած է ելեւմտական շրջանակները:

⁂ Անգլ. ոսկին որ 74.35ի իջած էր երկուշաբթի օր, յաջորդ օրը իջաւ մինչեւ 74ի, ինչ որ երբեք տեսնուած չէր: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ այս անկումը հետեւանք է ոչ միայն մեծաքանակ վաճառման, այլեւ մասնաւոր ծրագրի մը, որպէսզի անգլ. ոսկին յարմարի աշխարհի եւ մանաւանդ ամերիկեան արտածման գիներուն: Նախագահ Բուզվէլթի վերակազմութեան ծրագրէն եւ տոլարին անկումէն ի վեր, անգլ. կառավարութիւնը իր դրամը կը յարմարցնէ տոլարին ելեւէջներուն: Այսօր աւելի շեշտուած է այս քաղաքականութիւնը, քան մէկ տարի կամ վեց ամիս առաջ:

⁂ Անգլիոյ ելմտական նախարարը ճառ մը խօսելով, ըսաւ.— Կը սկսինք ձանձրանալ միջազգային խորհրդաժողովներէն. թերեւս աւելի լաւ պիտի ըլլայ որ առայժմ գոհանանք քիչ մը աւելի սեղմ խօսակցութիւններով: Տակաւին հասած չենք այն օրուան երբ կարելի պիտի ըլլայ դրամական միջազգային չափանիշ մը որոշել: Անցեալ 12 ամիսներու ընթացքին ստեռլինը ամուր մնաց բանաւոր սահմանով մը: Կը յիշեմ թէ վերջին տկարութիւնը անցողակի բան է, բայց միեւնոյն ատեն կարեւոր կը գտնեմ որ եւ է մակարդակի վրայ պահպանել մեր դրամը: Կառավարութեան քաղաքականութիւնն է պահպանել ստեռլինին անկախութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

»»»··«««

Վերջին մէկ երկու տարուան ընթացքին հիմնովին փոխուեցան թուրքեւպուլկար յարաբերութիւնները։

1931ին, երբ Մուշանով, Մալինովի իբրեւ յաջորդը, իշխանութեան եկաւ, Պուլկարիան դրեթէ օղակուած էր քաղաքականապէս։ Ու կառավարութիւնը իր ակնարկը դարձուց դէպի Էնկիւրի։ Այն ատեն, պակաս չեղան, ի հարկէ, պուլկար քաղաքական դէմքեր, որոնք դիտել տուին թէ «Թուրքիան ոչինչ կուտայ ու ոչինչ կրնայ տալ Պուլկարիոյ, եւ թէ հարկ է ակնարկները դարձնել արեւմուտք»։ Հակառակ ատոր, սակայն, Մուշանով, որ հեղինակն համբաւուած է որպէս «լաւատես», այցելեց Էնկիւրի։ Կը յիշուի, անշուշտ, որ Սօֆիան ալ, իր կարգին, ընդունեց Ըսմէթն ու Թէվֆիք Րիւշտին։

Երկար չտեւեց, սակայն, ժողվածոր խօսքերու եւ «անկեղծ բարեկամութեան» շրջանը։ Շատ չանցած Պալքանեան ուխտը կանխեցին Թուրքեւ-Հելլէն համաձայնութեամբ՝ Էնկիւրին ու Աթէնքը։ Պուլկարիան, կարուկ կերպով, ինքզինքը գտաւ ճզմուած դիրքերու առջեւ։

Ատկէ առաջ ալ կային դժգոհեցուցիչ երեւոյթներ։ Օրինակ, Թուրք մամուլը առատ մը անօրինակ վայնասուն մը փրցուց՝ Թաղկրաաի մէջ, իբրեւ թէ Թուրք գերեզմանի մը վրայ եղած «յարձակման» մը առթիւ։ Իսկ անկէ վերջ, ծայր տուին Թուրքերու սովորական մեղադրանքները,—Պուլկարիոյ Թուրքերու ··· «կրած նեղութիւններու» մասին։

Սահղուած այս պզդութիւնը աւելի շեշտուեցաւ, երբ Պուլկարիա, իրաւամբ, չուզեց իրմէ անցնիլ այսպէս կոչուած «պալքանեան ուխտ»ին, որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ անւականացումը իր իրաւունքներու բռնաբարման։

Ուրեմն, այս կերպով, որոշ էր, այլեւս թէ Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ բարեկամութիւնը տեղի տուած, ու սկսած էր փոխադարձ դժգոհութեան շրջան մը։ Այդ դժգոհութիւնը, սակայն, անվստահութեան բնոյթ ստացաւ, Թուրքեւ-Հելլէն զինակցութեամբ ու «ընդհանրական սահմաններու» պաշտպանութեան փոխադարձ յանձնառութեամբ։ Այդ անվստահութեան արձագանգն էր, դարձեալ, այն անտեղի վէվէլուկը զոր Թուրք մամուլը հանեց Թրակեան կազմակերպութեան համագումարին առթիւ։

Յիշենք, անցողակի, որ Սօֆիայի Թուրք դեսպանատան անդամ եւ «Ճումհուրիէթ»ի աշխատակից Ալի Նաճի արտաքսուեցաւ Պուլկարիայէն, Թուրք թղթակից մը, այժմու կառավարութեան օրով, հրաւէր չստացաւ պաշտօնական առթիւ մը, մինչ բոլոր օտար թղթակիցները հրաւիրուեր էին, Պուլկարիայէն Թուրքիա փախչող ու սահմանին վրայ հրացանազարկ քանի մը Փոմաքներու շուրջ կրկին աղմուկ մը բարձրացաւ, եւ, ի վերջոյ, դեռ ամիս մը առաջ, Շիփկայի յիշատակարանի բացման առթիւ «դիւրացած Էնկիւրին» կրկին աղմկել, վրդովիլ ու ··· ողբանալ սկսաւ։

Այս բոլոր դէպքերէն յետոյ, եթէ ընթերցողը մտաբերէ նաեւ այն անտական մեղադրանքները որոնք կ'ըլլան իրարու հասցէին՝ մէկ կողմէ Թուրք եւ միւս կողմէ պուլկար մամուլին կողմէ, ինչպէս նաեւ՝ Պուլկարիոյ սահմաններէն ներս հրատարակուող Թուրքերէն եւ պուլկարերէն թերթերու միջեւ, պարզ կ'ըլլայ թէ շարունակական այս լարուածութիւնը՝ կառավարութենէ կառավարութիւն եւ մամուլէ մամուլ՝ շատ բնականօրէն արդէն իսկ ստեղծած է նաթրային հակատրամադրութիւններ։ Որովհետեւ, ծանօթ իրողութիւն է, որ կառավարութեանց քաղաքականութիւններն ու հանրային տրամադրութիւնները փոխադարձաբար կ'ազդեն իրարու։

Երբ հետեւինք երկու երկիրներու փոխադարձ յարաբերութիւններուն, աչքի կը զարնէ ուշագրաւ պարագայ մը։ Թուրքիան, որ կ'ուզէ իրեն կապել Պուլկարիան, տասեւլապէս կ'աղմկէ, կը դժգոհի, «լաւ փող կ'ընէ», եւ, ծիծաղելի վէվէլուկներ կը բարձրացնէ։

Ի՞նչ է ատոր պատճառը։

Այն որ, նախ, Թուրքիա կը ճգնի օգտագործել Պուլկարիոյ արտաքին-քաղաքական համեմատաբար աննպաստ կացութիւնը, եւ բարոյապէս պարտադրել անոր ինքզինքը։

Միտք մը, որ ոչ մէկ արդիւնք կուտայ, սակայն։

Ան կը ձգտի, նաեւ, հետեւիլ այն առակին թէ «չէակին հըրսըզ էվ սահիպինի պաստըրըր»···

Եւ առաւելապէս հոս պէտք է փնտռել աղմուկին գաղտնիքը։

Պարզենք քանի մը բառով։

Պուլկարիոյ մէջ կայ Թրքական հոծ զանգուած մը։ Այսինքն՝ մնացորդները այն ամէնի խուժանին, որ երբեմն իր եաթաղանին ենթարկած էր նաեւ Դանուբի հարաւային հողամասը։ Այդ զանգուածը, սակայն, Պուլկարիոյ մէջ կը վայելէ դրեթէ անօրինակ ազատութիւն մը։ Պուլկարիան երկիր մըն է, ուր մարդ նուազագոյն չափով կը զգայ իր օտար մը ըլլալը։ Իսկ Թուրքերը, բոլոր կառավարութիւններու օրով, վայելած են անհամեմատ առաւելութիւններ։

Այն օրէն ասդին, սակայն, երբ քէմալական րէժիմը հաստատուեցաւ նաեւ Թրակիոյ մէջ, Թրքական զանգուածի գործակալութիւնը սկսաւ գործել Թուրքիայէն Պուլկարիա։ Էտիրնէն դարձաւ կեդրոն մը, իսկ Սօֆիայի քէմալական Թուրքերը ներշնչման ակ։

Ու այսպէս ստեղծուած քէմալական հոսանքը ոստայն նետեց բոլոր Թրքաբնակ վայրերը։ Թափանցեց նոյնիսկ գիւղերը։ Կազմուեցան, համաձայն կարգ մը պուլկար թերթերու մերկացումներուն — որոնց արձագանգը եղած է յաճախ, Յառաջ ,— «Թուրանական միութիւններ», մշակութային դիմակին ներքեւ, բայց յայտնապէս քէմալական — քաղաքական նկատումներով։ Առաջ դրին Թուրք դպրոցներէն ներս։ Ձեռք առին Թրքական համայնքային գործերը։ Եւ, պէտք է խոստովանիլ որ, մեծ նուաճումներ գործեցին այդ ուղղութեամբ։

Մինչ այդ, պուլկար կառավարութիւնը յաճախակի անգամներ փորձեց Էնկիւրիի յիշեցնել կարգ մը անլոյծ մնացած խնդիրներ, որոնց կարգին եւ Թրակիայէն վտարուած Պուլկարներու ստացուածքներու խնդիրը եւայլն։ Խոստումներ տրուեցան, եւ սակայն, Էնկիւրի ճիշդ հակառակն ըրաւ,— փչեց նաեւ հոս ու հոն մնացած Պուլկարներն ալ···։

Ուրեմն, եթէ նոյնիսկ լրագրային աղմուկը գոյութիւն չունենար, այս վերջին երկու խնդիրները լուրջ պատճառներ էին որ պուլկար կառավարութիւնը ուշի ուշով հետեւէր Էնկիւրիի քայլերուն։

Իսկ այդ ուշադրութիւնը ինքնին փոխադարձ լարուածութեան բնոյթ պէտք էր ստանար այն օրէն ասդին, երբ Էնկիւրի «տենդագին կերպով կ'ամրացնէ Էտիրնէն» եւ «Թրակիոյ մէջ ռազմափորձեր կը կատարէ»։

Այս տեսակէտէն, աւելցնենք, նաեւ, Պուլկարիոյ մէջ, Թրքական սահմանին մօտ, Թուրք բնակչութեան միջեւ քարոզչութեամբ եւ դաւադրական այլ գործերու նուիրուած Թուրք գործակալներու ձերբակալութիւնը, զոր կը հաղորդէր օտար թերթ մը եւ զոր անկարելի չենք գտներ, հակառակ անոր որ մեզի՝ հեռուէն դիտողներուն՝ լրացուցիչ ծանօթութիւններ կը պակսին։

Այսպէս կամ այնպէս, ուրեմն, Թուրքեւպուլկար յարաբերութիւնները աննպաստ բնոյթ մը ստացած են, եւ օր օրի կը սրուին։

Եւ այս՝ այնպիսի շրջանի մը, երբ այդ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը կրնար զգալապէս փոխել Պալքաններու ընդհանուր կացութիւնը։

Այս տեսակէտէն նուազ ուշագրաւ չէ այն ճիգը զոր երկուստեք ի գործ կը դնեն, որոշ ատենէ մը ի վեր, Սօֆիան ու Պելկրատը, երկու սլաւ ազգեր, բարեկամական կամուրջ մը նետելու համար։ Ցար Պորիսի Պելկրատ ըրած այցելութենէն վերջ, ահա Ալեքսանդր թագաւորը կ'այցելէ Սօֆիա, արժանանալով ջերմ ցոյցերու։ Երբ նկատի ունենանք որ պալքանեան երկրորդ պատերազմէն ասդին որքան լարուած էին իրարու դէմ Սերպն ու Պուլկարը, ինչպէս նաեւ այն որ՝ պալքանեան յարաբերութիւններու մէջ իսկ չափազանց վերապահ էին, իսկ Պելկրատը առիթ չէր փախցներ չարակամ խայթոց մը աւելի տալու համար Պուլկարիոյ, Ալեքսանդր թագաւորին այցելութիւնը, նոյն իսկ փոխադարձութեան մը հանգամանքով, ապացոյց մըն է թէ պալքանեան ուխտի հիմնաքարերէն մին՝ Եուկոսլաւիան կը մերձենայ Պուլկարիոյ, ի հեճուկս Թէվֆիք Րիւշտիի, եւ հակառակ Էնկիւրիի բազմազան խաղերուն ու դաւերուն ···

Կը մնայ գիտնալ թէ այս բոլորին մէջ ինչ դեր կը խաղան Մոսկուան ու Փարիզը։ Առանց երբեք ենթարկուելու քաղաքական վերլուծումներ ընելու փորձութեան, կ'ուզէի ուշադրութեան յանձնել պարագայ մը եւս։ Այն որ, վերջերս Պուլկարիա դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատեց,— պատերազմէն ասդին առաջին անգամ ըլլալով — Խ. Միութեան հետ։ Վերահաստատման բանակցութիւնները տեղի ունեցան Էնկիւրիի մէջ՝ Սուրիցի եւ պուլկար դեսպանին միջեւ։ Եւ շատ հաւանական է որ, Թուրք կառավարութեան միջնորդութեամբ։

Ռուսիա, որ կռնակ եղած է Թուրքիոյ, շատ բնականօրէն պիտի ուզէ բարելաւուած տեսնել Թուրքեւպուլկար յարաբերութիւնը։ Պէտք ունի՞, սակայն, ազդակներ՝ իր ցանկութիւնը իրականացնելու համար։ Ու միւս կողմէ՝ Փարիզը որ Եուկոսլաւիան կը հովանաւորէ եւ միջին Եւրոպայի ու Պալքաններու մէջ դերը կ'ուզէ իր ձեռքը պահել, նպաստաւոր պիտի գտնէ՞ Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ լարուած վիճակը։

Չենք գիտեր։ Անհաւանական չէ, որ Թուրքիան աջակցելով, իսկ Եուկոսլաւիան՝ ժպտելով, փորձեն սանձել Սօֆիայի հասանութիւնը, պալքանեան ուխտին միանալու մասին։ Թէեւ, Պուլկարիա թէ արտաքնապէս եւ թէ ներքնապէս այսօր աւելի ամուր, աւելի կորովի եւ աւելի շրջահայեաց է։

Իսկ ինչո՞վ մեկնել Պելկրատի մերժումը՝ Պալքանեան խորհրդաժողովի իր մասնակցութեան մասին՝ զայն գտնելով «աւելորդ»···

Վ.

ԱՐԵՒԱՓԱՌ ՀՍԿԱՆ

Այսօր, երբ քառասունըչորս տարիներու սեմին կանգնած, ուխտաւորի անսահման հաւատքով եւ անխարդախ զգացումներով, կ'ուզենք յետադարձ ակնարկ մը նետել ու չափել այն հսկայ անջրպետը, դառն ու տաժանելի ճամբան, որմէ անյողդողդ քալեց մեր ուխտ սերունդը եւ որ վիճակուած է մեզի, Դաշնակցական ներկայ սերունդին, ո՛չ վախի, ոչ վհատութեան, ոչ ալ անփառունակ նահանջի զգացումներն են որ կը պաշարեն մեր սիրտերը։ Այլ աւելի քան երբեք խիզախ, յանդուգն եւ գօտեպնդուած Հայոց աշխարհի անլուր տառապանքներէն, արեան խրախճանքներէն, եւ բրգացած գանկերու եւ կմախքներու նեմեսիսեան պատգամէն, կը քալենք դէպի առաջ, բարձր բռնած այն արիւնաներկ դրօշը, զոր մեզի աւանդ ձգեց սքանչելին Քրիստափոր։

Եւ այսօր, այս տօնական եւ հանդիսաւոր օրերուն, երբ սիրտերը անսահման կերպով կը փղձկին, առնական եւ թաքուն տրամադրութիւնները թեւ ու թռիչք կ'առնեն, եւ արահետները կը թնդան խուռներամ եւ յաղթական բազմութիւններուն ծափերու եւ բացագանչութիւններու տարափին տակ, փառքեր եւ դափնիներ չէ որ կը սպասենք մենք հայ ժողովուրդէն։

Միայն կ'ուզենք որ, այս հանդիսաւոր օրերուն, երբ մեր բազմազան եւ բազմափոխ հակառակորդները անսահման լրբութեամբ նիզակ կը ճօճեն աջէն ու ձախէն, ամէ՛նքը, ամէնքը, առանց սեռի ու դասակարգի խտրութեան, ե՛ւ բանուորը, ե՛ւ գիւղացին, եւ մտաւորականը, եւ չէզոքը, եւ ինչո՞ւ չէ հակադաշնակցական խուժանը նաեւ, լռեն պահ մը, պարպեն իրենց հոգիները քինախնդրութիւններէ եւ խորհին քաղաքական - յեղափոխական այն մեծ եւ առնական կազմակերպութեան մասին, որ 44 տարիներ անդադար, ցաւատանջ երկունքով մը վարեց մեր ազատագրական փոթորկոտ պայքարը։

Եւ այս ճամբուն վրայ, զոհելով հազարներ ու հազարներ իր ընտիր զաւակներէն, որոնք յափշտակուած անկախութեան եւ ազատութեան ար-բաղան կարօտէն, լեռներ մագլցեցան, զարկին ու զարնուեցան, բաժնելով Հայոց աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, ե՛ւ յոյս, ե՛ւ կամք, ե՛ւ հաւատք ե՛ւ բռունցք։

Մանաւանդ կ'ուզենք որ, զուգակշիռ մը կատարուի երէկուան Քիւրտին համար «Ֆլա», Թուրքին համար «ռայա», Պուլկէին Ռուսաստանի համար վախկոտ «սարմեաշկա» Հայուն եւ այսօրուան գոյն ու դիմագիծ, ուղղութիւն եւ ծրագիր ունեցող ցաւատանջ բազմութիւններուն միջեւ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը երբեք մինակ չձգեց հայ ժողովուրդը թէ իր դժուարին օրերուն եւ թէ ուրախութեան եւ փառքի վայրկեաններուն։

Քառասունեւչորս տարիներ անդադար Դաշնակցութիւնը մնաց պատնէշի վրայ եւ առաջին դիրքերու մէջ, շատ անգամ մինակ, կուրծք տալով ոչ միայն արտաքին, ընդհանուր թշնամիին, այլ եւ ներքին մութ ու դաւադիր ուժերուն։

Ցոյց տուէք որ եւ է դէպք, քաղաքական եւ հանրային որ եւ է շարժում, որուն մէջ Դաշնակցութեան եթէ ոչ ղեկավարութիւնը, գէթ շունչը եւ անուղղակի ճնշումը եւ ազդեցութիւնը չերեւան։

Ո՞ր մէկը յիշել. Թրքահայ ժողովուրդի ազատագրական պայքա՞րը, Հայ-Թաթարական կռիւնե՞րը, հայ ժողովուրդին մասնակցութի՞ւնը ռուսական եւ պարսկական յեղափոխութիւններուն, բարենորոգումներու խնդի՞րը, կամաւորական շարժումնե՞րը, հայկական ինքնապաշտպանութեան կազմակերպո՞ւմը 1914–1918ին, Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծո՞ւմը 1918 Մայիս 28ին, փետրուար ապստամբութի՞ւնը, Հայաստանի Հանրապետութեան անկումէն վերջ, հայ ժողովուրդի ազգային - քաղաքական տենչերու հետապնդո՞ւմը արտասահմանի մէջ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը խտացած կամքն է հայ ժողովուրդին։ Եւ անոր դրօշին տակ, այսօր համախմբուած հոծ հայ բազմութիւնները, արժանաւոր ժառանգորդները քառասնամեայ ճիգերու վերելքին։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անպարտելի ուժն է, արիւնափառ տարուշար, յաղթահասակ սերմնացանն ու արի քարոզիչը հայ ժողովուրդին։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այն հսկայական ուժն է, որ սորուկ եւ այլափոխուած Հայուն տուաւ գոյն եւ դիմագիծ, կամք եւ ժողովուրդի բերնին մէջ դրաւ լեզու եւ ձեռքին մէջ զէնք։ Եւ սորվեցուց թէ «զէնքով միայն կայ Հայոց փրկութիւն»։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Հայ ժողովուրդին սրբազան եւ տօնական եռն է, անոր արժանապատուութիւնը։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այսօր, աւելի քան երբեք, զինուած ու ամրացած իր խոր հաւատքին եւ նեմեսիսեան կամքին մէջ, մեզ կը ներկայանայ իր քառասունըչորս տարիներու թիկնեղ ու պարթեւ հասակով, որպէս միակ եւ անզուգական ղեկավարը մեր քաղաքական եւ ազգային տենչերու եւ իտէալներու։

Եւ մենք երկիւղածութեամբ խոնարհելով 44ամեակի սեմին առջեւ մեր ամբողջ էութեամբը, մեր ամբողջ մտածումովը կ'աղաղակենք բարձրաձայն.

Փա՛ռք քեզի Դաշնակցութիւն,
Փա՛ռք ծնունդիդ վահագնեան,
Փա՛ռք անցեալիդ,
Փա՛ռք ներկայիդ։

Եւ միեւնոյն ժամանակ չմոռնա[լ] գոչել բանաստեղծին հետ.

— «Մենք պիտի երթանք հո՛ն ··· քու սպիտակ կամքը պիտի ··· մայէ»···

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆ

Պատրաստուած է այն ամբողջ բառաշարքը (70.000), որ պիտի մտնէ հայկական համայնագիտարանի մէ[ջ] ··· 15 հատոր։

Համայնագիտարանին իւրաքանչիւր հատորը պիտի ունենայ 70 պրակ ··· իւրաքանչիւրը պատկերազարդ, գունաւոր եւ սեւ բազմաթիւ քարտէսներով։

Այս տարի լոյս պիտի տեսնէ առաջին հատորը, որ արդէն յանձնուած է տպագրութեան։ Գալ տարի լոյս կը տեսնեն 2րդ, 3րդ եւ 4րդ հատորները։

«Ա» տառով սկսած յօդուածներու նկարներն ու քարտէսները (105 հատ) պատրաստ են արդէն։

Համայնագիտարանին գունաւոր քարտէսներուն պատրաստութիւնը եւ տպագրութիւնը կը կատարուի Մոսկուայի մէջ, բայց մէկ մասը, Հայաստանի շրջաններուն գունաւոր քարտէսներուն տպագրութիւնը, կը կատարուի Երեւանի մէջ։

«ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ»

Դատական պալատ մը կը շինուի ներկայիս, Շահումեան փողոցին վրայ, քաղաքային պարտէզին դիմաց։ Շէնքը պիտի բաղկանայ երեք յարկէ, պիտի ունենայ 39 սենեակ եւ 3 դատասրահ։

Այս շէնքին մէջ պիտի տեղաւորուին դատական գործավարութիւնը, դատախազութիւնը, Գերագոյն դատարանը, աշխատանքի բանակը։

Շէնքին նախագիծը պատրաստած է ճարտարապետ Բայեւ։ Շինութեան համար պիտի ծախսուի 600.000 ռուբլի։

Հողային աշխատանքները սկսած են եւ շէնքը պատրաստ կ'ըլլայ գալ տարի մայիսին։

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Հայաստանի կրթական գործավարութեան հրատարակած վիճակագրութենէն կը քաղենք հետեւեալ թիւերը.

	1920—1921
Նախակրթարան	4[illegible]
Աշակերտութիւն	45.8[illegible]
Միջնակարգ վարժարան	[illegible]
Աշակերտութիւն	1.6[illegible]
Համալսարան	[illegible]
Ուսանողութիւն	[illegible]

	1933—1934
Նախակրթարան	7[illegible]
Աշակերտութիւն	82.96[illegible]
Միջնակարգ վարժ.	[illegible]
Աշակերտութիւն	100.[illegible]
Բարձ. վարժարան (տեխնիկում)	[illegible]
Ուսանողութիւն	22.3[illegible]
Վարժապետանոց	[illegible]
Ուսանողութիւն	19[illegible]
Համալսարան	[illegible]
Ուսանողութիւն	6[illegible]

ՁԵԿՈՒՑՈՒՄ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»»··«««

Յետ հոկտեմբերեան հայկական գրականութեան ամէնից աւելի խոշոր ներկայացուցիչն է Եղիշէ Չարենցը։ Այս տարի լրանում է նրա գրական քսանամեակը։ 1918 թուականին լոյս տեսաւ նրա մեծ պոէմը՝ «Ամբոխները խելագարուած»։ Այս պոէմում Չարենցը փայլուն կերպով արտացոլեց ռուսական պրոլետարիատի քաղաքացիական պատերազմը։ Յաջորդ պոէմում, որ կրում է «Ամենապոէմ» վերնագիրը, Չարենցը երգում է պրոլետարիատի զինուած ապստամբութիւնը եւ յեղափոխութեան յաղթանակը։ Գեղարուեստական առանձին արժէք է ներկայացնում նրա «Երկիր Նայիրի» վէպը։ Այդ ստեղծագործութեան մէջ հեղինակը մերկացնում է հայ բուրժուական նացիոնալիստական կուսակցութեան՝ «Դաշնակցութեան» սոցիալ - քաղաքական էութիւնը եւ կծու ծաղրի է ենթարկում հայկական մանր բուրժուազիայի ազգային ռոմանտիզմը։ Չարենցի ստեղծագործութեան մէջ պատուաւոր տեղ են գրաւում «Լէնինեան պոէմները»՝ «Լէնինն ու Ալին», «Լէնինը», «Բալլադ Վլադիմիր Իլիչի, մուժիկի եւ մի զոյգ կօշիկի մասին»։ Արեւելքի ու արեւմուտքի վերահաս յեղափոխութեան են նուիրուած նրա «Ստամբուլ» եւ «Կոմունարների պատը» պոէմները, որոնք գրել է նա 1924—25 թ. արտասահմանում գործուղման մէջ գտնուելիս։

Վերջին տարիներս Չարենցն իր ուժերը փորձում է փիլիսոփայական պոէզիայի բնագաւառում։ Չարենցը հսկայական ազդեցութիւն է գործել հայ պոէզիայի վրայ։ Խորհրդային Հայաստանի բանաստեղծների և խորհրդային Անդրկովկասի հայ բանաստեղծների մեծ մասը, իր զարգացման մէջ աւելի կամ պակաս չափով ենթարկուել է Չարենցի ազդեցութեան։ Դժբախտաբար մինչեւ այժմ այդ խոշոր բանաստեղծի լաւագոյն ստեղծագործութիւնները, որոնք մեծ նշանակութիւն ունեն ամբողջ Միութեան գրականութեան համար, ռուսերէն չեն թարգմանուած։

Բանաստեղծ Ազատ Վշտունին յատուկ տեղ է գրաւում խորհ. Հայաստանի գրականութեան մէջ։ Նա միակն է հայկական պոէզիայում, որ արեւելեան աշուղների եւ արեւելեան կլասիկ պոէզիայի ձեւով երգում է Արեւելքի ստրկացած ժողովուրդների յեղափոխական ազատագրական պայքարը։ Նրա պոէմները, որոնք նուիրուած են Հնդկաստանի յեղափոխական շարժման «Թոմ Ռոյ», Չինաստանի «Չին աղջիկը», Թուրքիային ու Պարսկաստանին, յեղափոխական պոէզիայի լաւագոյն օրինակներն են։

Ալազան, նախկին գրաշար, Գրողների Միութեան պատասխանատու քարտուղարը եւ Հայաստանի «Գրական Թերթի» խմբագիրը, սկսել է գրել 1922 թուականից։ Բանաստեղծ եւ պրոզայիկ, օչերկիստ։ 1933 թուականին լոյս տեսաւ նրա ոտանաւորների եւ պոէմների ժողովածուն՝ «Մաքառումներ» վերնագրով։ Այդ ժողովածուն բնորոշ է նրանով, որ գրանում Ալազանը նպատակ է դնում տալ «շինարարութեան ու յաղթանակի երգերը» եւ բանաստեղծական ձեւով ներկայ Հայաստանը հակադրել նրա պատմական անցեալին «Դարը դարի դէմ» պոէմում։ Ալազանի բանաստեղծութեան առաջին հանգրուաններում նախնական բնոյթ ունի։ Վերոյիշեալ ժողովածուում Ալազանը հասնում է արդէն նշանակալի զարգացման ու խորացման՝ իր պոէզիայի բնագաւառում։ Ալազանը վերջերս լոյս ընծայեց մի մեծ ինդուստրիէլ վէպ՝ «Վաթսուներորդ հորիզոնում»։ Վէպի նիւթն է Հայաստանի պղնձահանքերի բանուորների կեանքն ու պայքարը։

Գուրգէն Մահարի՝ լիրիկ բանաստեղծ, որ սկսել է գրել 1922 թուականից։ Մինչեւ վերջին ժամանակներս նրա ոտանաւորներն ու պոէմները, որոնք կրում են սուբյեկտիւ ինտիմ պոէզիայի կնիք, շօշափում էին վերաբերմունքը դէպի հայ հին գիւղը, դէպի Հայաստանի բնութիւնը եւ հայ ժողովրդի անցեալը։ Այստեղ Գուրգէն Մահարիի մօտ դրսեւորւում է մինչ յեղափոխական գիւղացիական կենցաղի, գիւղական կեանքի հիմունքների եւ գիւղական բարքերի որոշ իդէալականացում։

Նայիրի Զարյան, որպէս բանաստեղծ, սկսել է զարգանալ խորհրդային իշխանութեան ժամանակ։ Նրա ամենից արժէքաւոր ստեղծագործութիւնն է «Ռուշանի Քարափը» մեծ պոէմը։ Այդ պոէմում կոլտնտեսային շարժումն առաջին անգամ գտել է ցայտուն արտացոլում։

ԴԷՊԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՌԵԱԼԻԶՄԸ

Հայաստանի խորհրդային պրոզան ի տարբերութիւն պոէզիայից, ունի մինչ յեղափոխական հայ գրականութեան մէջ յայտնի մի շարք ներկայացուցիչներ։ Այդ ներկայացուցիչների մէջ ամենախոշոր դէմքն է ժողովրդական գրող ու թատերագիր Շիրվանզադէն։ Շիրվանզադէն ռէալիստական դպրոցի հիմնադիրն է։ Չնայած իր տարիքին եւ գրականութեան ասպարէզում իր կատարած կէս դարի աշխատանքին, Ալեքսանդր Շիրվանզադէն շարունակում է աշխատել նոր ստեղծագործութիւնների վրայ, մասնաւորապէս «Քաոս» վէպի շարունակութեան վրայ։ Այդ վէպը հրատարակուել է յեղափոխութիւնից առաջ և հանդիսանում է Շիրվանզադէի ամենախոշոր ու արժէքաւոր ստեղծագործութիւնը։ Վէպը մերկացնում է Բագուի հայ բուրժուազիայի շահագործող էութիւնը եւ Բագուի պրոլետարիատի գոյութեան անտանելի պայմանները։

Մինչ յեղափոխական պրոզայիկների խմբին է պատկանում նաեւ Դերենիկ Դեմիրճեանը։ Բացի Դեմիրճեանից նոյն խմբին են պատկանում Թօքո··· Ստեփան Զօրեանը, Վահան Թոթովենցը, վաստակաւոր գ··· Բակէլ Մանուէլեանը։ Վերոյիշեալ գ[ր]ողները պատկանում են ինչպէս ··· գրականութեան մանր - բուրժուական ··· հոսանքին։ Իմպերիալիստական [պա]տերազմի ժամանակ նրանց ստեղծագործութիւնը համակուած էր խ[ա]ղաքական տրամադրութիւններով ··· Ստեփան Զօրեանը եւ Դերենիկ Դեմիրճեանը, պատերազմի տարիներ[ին] գրած իրենց մի քանի պատմուածք[ներ]ում, տրամայնօրէն ··· բազմից հիասթափուած մտաւորական[ութեան] մարդասիրական խաչալ···ը։

Ստեփան Զօրեանը Հայաստանի ··· չոր պրոզայիկներից մէկն է ··· կանութեան ասպարէզ է մտել ··· րիալիստական պատերազմի ··· րին։

(Շար.)

(3)

Մանկատուն

— o —

Հայաստանի մէջ մանկատուն կը կոչուի որբանոցը

Երեւանի կրթական տեսչութեան կողմէ 1931 հոկտեմբերին հիմնուե-ցաւ մանկատուն մը, ուր տեղաւոր-ուեցան առաջին առթիւ 116 որբեր, Ամերիկեան Նիր Իսթ Րըլիֆի նախ-կին որբերէն։–70ը մեծահասակ էին, այնպէս որ մէկ տարի վերջ անոնք տեղաւորուեցան արդիւնարերութեան եւ նաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ

Այս մանկատունը մինչեւ հիմա կե-րակրած եւ դաստիարակած է 292 պա-տանի Ներկայիս ունի 100 երախայ։ 9ը դպրոցական հասակ ունին եւ տեղաւորուած են դպրոցներու մէջ, մնացեալ եօթը մանկապարտէզ կը յա-ճախեն Դպրոց յաճախողներէն 89ը առաջնութիւն շահած են։ Անոնց մէջ կան օժտուած պատանիներ, այսպէս անանք նուագելու, ուրիշներ ճարտա-րապետութեան ձիրքեր ունին։

Որբանոցին հիմնադրութենէն ի վեր կազմուած է մարմնակրթական խումբ մը որ մեծ դեր կը խաղայ.

Որբանոցը կը գտնուի երկյարկ, ա-րեւոտ եւ լուսաւոր շէնքի մը մէջ, որ վերանորոգուած է եւ մաքուր կը պահուի Լաւ է նաեւ սնունդը։ Ա-նի նաեւ իր բժիշկը։ Միակ թերու-թիւնն այն է որ պատրաստութիւն անուած չէ ձմեռուան համար։ Ծ-րախաներ տաքուկին կօշիկ ու հա-գուստ չունին, մանկապարտէզը հայ թաքթուած չէ։

Մանր լուրեր

— o —

Դեկտեմբերին Երեւանի մէջ տեղի կունենայ Հայաստանի երաժիշտներու առաջին համագումարը։Այդ առ-թիւ Պետական Հրատարակչականը որոշած է հայ երաժիշտներու գործե-րէն ժողովածու մը լոյս ընծայել։

⁂ Ճահճաչորացման յանձնուեցան Լէ-նինականի, Վէզիի, Արթիկի նորաշէն նամակատուները։ Այս տարուան վեր-ջերը կ'աւարտին Սարդարապատի, Բէշիշքէնդի, Արարատի, Ամասիայի նամակատուները

⁂ Աշտարակ – Եղվարդ – Արարատ-Երեւան – Փաշալու հեռախօսի գիծ մը կը շինուի ներկայիս․ Պիտի նախատեսի 48 350 րուբլի։

⁂ Երկրաբան Դեմեխինի գիտական յանձնախումբը աւարտեց Դիլիջանի մօտակայ Բլդան – Ձայի ուսումնասի-րութիւնը. Պարզուեցաւ որ Բլդան – Ձայի ակը կուտայ օրական 100.000 լիտր, եւ իր յատկութեամբ կը յիշե-ցնէ Բորժոմի ջուրը։ Ներկայիս Կիս-լովոդսկի ջրաբուժական հիմնարկու-թեան մէջ փորձեր կը կատարուին Բլ-դան – Ձայի «Դիլիջան» անունով կոչ-ուած այդ ջուրով բուժելու առողջա-րանային յատկութիւնները։ Շուտով կը սկսի ջուրի վաճառումը։

⁂ Մոսկուայի ձայնասփիւռի կեդրոնին պահանջով, Հայաստանի երա-ժշտագէտներու Միութիւնը որոշած է Մոսկուա ղրկել երաժիշտներ Նիկո-ղայոս Տիգրանեանի, Ա. Տէր Ղեւոնդ-եանի, Կարօ Զաքարեանի, Դանիէլ Ղազարեանի, Մարտին Մազմանեանի նուագախումբի եւ օփերայի յատուկ աշխատութիւնները, որոնք ձայնաս-փիւռով պիտի հաղորդուին Մոսկ-ուայի կայանէն։

⁂ Երաժիշտ Դանիէլ Ղազարեանի 25ամեայ երաժշտական գործունէու-թեան տարեդարձին առթիւ, որ պիտի տօնուի մօտ օրէն, Պետական Հրա-տարակչականը որոշած է լոյս ընծա-յել արուեստագէտին ընտիր երգերու ժողովածուն։

Բազմարակրթութեան պատմու-թեան կաճառը ձեռնարկած է ակադե-մական Մառի հայագիտական ուսում-նասիրութիւններուն հատընտիր ժո-ղովածուին հրատարակութեան։

⁂ Նոյն կաճառը, Լէնինի մահուան տասնամեակին առթիւ, որոշած է հը-րատարակել Հայաստանի ժողովրդա-կան բանահիւսութեան նիւթերէն կազմուած «Լէնինը Հայաստանի ֆոլ-քլորում» խորագրով ժողովածու մը։

⁂ Սեպտ․ 6ին պրոլետարական զբօ-սաշրջաւի ընկերութեան կողմէ խումբ մը բարձրացաւ Մայմեխի սարը (3.071 մէթր)։ Սեպտ․ 24ին ուրիշ խումբ մը այցելեց Սեւանի շրջանի պատմական յուշարձանները։ Ասով կ'աւարտի զբօսաշրջաւի եղանակը։

Զբօսաշրջաւի ընկերութիւնը այս ե-ղանակին կատարած է 5 արշաւ դէպի Արագած (4093 մէթր), 2 արշաւ դէ-պի Մայմեխ եւ մէկական արշաւ դէպի Ալմաղան ու Հաղիս։ Լեռնային ար-շաւանքներուն մասնակցած են 250 հոգի։

ՍԿԻՒԹԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

Մնացորդներ

»»» ։«««

Գիտութեանց Ակադեմիային Անդր-կովկասեան մասնաճիւղին Ազրբէջա-նի հատուածը վերջերս արշաւանք մը կազմակերպած էր դէպի Շամխորի Գետաբեկի շրջանը, պատմա – ազգա-գրական քննութիւններ կատարելու նպատակով։ Այս արշաւախումբը քննութեան առած է Շամխոր եւ Զի-գամ գետերուն աւազանները մինչեւ անոնց ակունքը (Սեւանի շրջակայքը), որոնք ուսումնասիրուած չէին մինչեւ այժմ։ Երեւան հանուած են մինչեւ այժմ անյայտ գերեզմանաթումբեր, որոնք, ինչպէս կ'ենթադրուի, կը պատկանին սկիւթական մշակոյթին։ Երեւան հանուած են նաեւ քրիստո-նէական հին գերեզմաններու զանա-զան տեսակներ, կիկլոպեան շինու-թիւններ, որոնք կը պատկանին նոյն այդ գաւառաշրջանին, այսինքն պղնձի դարուն (առաջին հազարամեակը նախ քան Քրիստոսի թուականը)։

Գերեզմաններու ձեւէն կարելի է եզրակացնել, որ այդ շրջանի բնակ-չութեան ժառանգութիւնը չէ ընդ-հատուած պղնձի դարաշրջանէն մին-չեւ քրիստոնէական առաջին թուա-կանը, երբ կը յայտնուին արդէն քը-րիստոնէութեան առաջին ժամանակ-ներու հայկական յուշարձանները։ Հաւաքուած ազգագրական նիւթերը մինչեւ ԺԸ. դարու երկրորդ կէսը բացառաբար հայկական են։ Հայ բը-նակչութեան հեռանալէն վերջ, անոնց տեղը կը գրաւեն թուրք լեռնական-ներ, իսկ ԺԹ. դարու 40ական թուա-կաններուն հայկական գիւղերու ա-ւերակներուն վրայ հաստատուեր են ռուս աղանդաւորներ։.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Բարեգործականին «խմացուն» գործերը

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ (28 սեպտ․)․—

Բարեգործականը, այլ եւս առանց գիմակի կ'իջնէ հրապարակի իր սան-յիններուն ապաւինած պայքարի ազ-գակի ճակատ կը յարդարէ համայն-քին դէմ, իր պառակտիչի դերը յա-ջողապէս գլուխ հանելու եւ ինտր քայլեցնելու համար։

Ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, թէ ժողովրդական կամքով իշխանութեան գլուխ եկած ազգային մարմինները, կրթական այս տարեսկիզբին անհրա-ժեշտ եւ նպատակայարմար դատեցին համայնքիս կրթական յարկէն հեռա-ցնել՝ վերջին մէկ տարուան ընթաց-քին ասոնք – ձեռքով ազգային իշ-խանութեանց դէմ պայքարի լծուած կարգ մը վարժապետներ, որոնց կար-գին եւ անցեալ տարուան տնօրէնը։

Ծանօթ է նմանապէս, որ ազգային իշխանութիւնները, իրենց այս օրի-նական քայլին պատճառով գէշ մարդ եղան Բարեգործականի կեդրոնին հետ, որուն պաշտպանեալներն էին գիներէն քացախ դարձած եւ հեռաց-ուած այդ տէօնմէ վարժապետները։ Ասիկա, յաչս Բարեգործականի, կը նշանակէր չկիրարկել անոր նշանաւոր «կրթական ծրագիրը», որուն Այֆան եւ Օմէզան, ռամկավար-ժամ հակա-դաշնակցական վարժապետներ վար-ձեր էր միայն։

Առեղծուած կացութիւնը չմարսեց Բարեգործականի կեդրոնը, որ, Սե-լանիկի մէջ, դայթակղութեան քար դարձած եւ քանիցս պարտուած էր։ Ու սկսաւ խլրդային գործունէութիւն մը վարձկաններու, Բարեգործականի Սելանիկի ճիւղին եւ Փարիզի ու Ե-դիպտոսի կեդրոններուն միջեւ, յան-գելու համար՝ ի հեճուկս Սելանիկի ազգային իշխանութեանց «նոր» վար-ժարան մը բանալու գայթակղալի ձեռնարկին։

Բարեգործականը, նոր վարժարան բանալու արտօնութիւն բացարձակա-պէս չէր կրնար— եւ չի կրնար — առ-նել։ Ու որպէսզի, ամէն գնով կարե-նայ վարժարանական ճակատը յար-դարել Սելանիկի ազգ. իշխանու-թեանց եւ անոր հոգատարութեան յանձնուած ազգ. վարժարաններու դէմ, անիկա գնաց եւ ինկաւ՝ իր բուհճրական քարոզչութեամբ անուն հանած Դանիական միսիոնարութեան գիրկը։

Այս միսիոնարութիւնը, այս տարի, որոշած էր կէս առ կէս գոցել իր դը-րոցին դասարանները, վերածելով զայն եռամեայ դասընթացքի եւ պա-հելով միայն ձեռագործի բաժինը։ Կարելի էր հետեւաբար — խորհեցան վարձկան բարեգործականճիներն ու անոնց կեդրոնները — համաձայնու-թեան մը գալ այդ միսիոնարութեան հետ, որ չէնք ալ ունի, դրամ ալ։ Ու ծայր տուին բանակցութիւնները վա-րիչ – պորտաբոյծ Մալէզեանի ու Դանիական միսիոնարութեան Տանր-մարքայի կեդրոնին միջեւ, Սելանիկի դպրոցը, միսիոնարութեան հետ գոր-ծակցաբար բանեցնելու համար։ Անկէ հինգ վեց օր առաջ, ինչպէս կ'իմա-նանք շատ վաւերական աղբիւրէ, բա-նակցութիւնները վերջացած են, եւ թէ Մալէզեան եւ Դանիական միսիո-նարութեան կեդրոնը, իրենց այստե-ղի ներկայացուցիչներուն, հեռագրով հաղորդած են այս պարագան։

Կայացած համաձայնութեամբ, մի-սիոնարները Բարեգործականին կը փոխանցեն Ցրանք փողոցի իրենց շէնքը, անոր բոլոր կարասիներով եւ ասկէ զատ, միսիոնարութիւնը յանձն կ'առնէ —անշուշտ ի վարձ իր քարոզ-չական նպատակներուն — տարեկան ՈՒԹՍՈՒՆ հազար տրախմի յատկա-ցնել դպրոցի պիւտճէին համար (մնա-ցեալ գումարը պիտի հայթայթէ Բա-րեգործականը)։

Դարձեալ, ըստ գոյացած համա-ձայնութեան, ամբողջութեամբ պիտի պահուի դանիական դպրոցի նախկին ուսուցչական կազմը, որուն անդա-կանները պիտի վճարուին միսիոնա-րութեան կողմէ։ Կը նշանակէ որ կրօ-նական — բուհճրական — փրօփա-կանտը այս տարի պիտի շարունակ-ուի ընդ հովանեաւ Բարեգործակա-նի...

Բարեգործականի յայտարարու-թեամբ իսկ Դանիական վարժարանը փակուած է այլ եւս պաշտօնապէս եւ «նոր» վարժարանին հոգը յանձնուած է Բարեգործականին։ Այս վերջինը սակայն իր անունով արտօնութիւն չունի եւ չի կրնար ունենալ, հետե-ւաբար եւ «նոր» վարժարանը կը բաց-ուի տիկին Հիւրմիւզիադիս անուն յոյն ուսուցչուհիի մը ունեցած մէկ հին արտօնագրով, որ ի զօրու էր՝ ցարդ դանիական անունը կրող յիշեալ հաստատութեան համար, ուր կը պաշ-տօնավարէր նաեւ արտօնագիրը ունե-ցող կինը։

«Հունձ»

«Բէշօր Օղլու» երգիծաթերթը (Պո-լիս) կը գրէ 26 սեպտ․ի թիւին մէջ․—

Այս տարի մեր բոլոր վարժարաննե-րուն մէջ հազարաւոր աշակերտներ կրկնեցին իրենց կարգերը։ Վերաքն-նութեան ընթացքին իսկ խումբ խումբ չյաջողածներ կան։ Ամէն ոք արտնեգեցաւ այս իրողութենէն։ Բայց կ'ենթադրենք գոնէ թէ այդ աշա-կերտները տարի մը եւս մնալով իրենց կարգին մէջ, դասն դաս մը առած կ'ըլլան։ Այս երիտասարդները, ո-րոնք վաղուան Թուրքիոյ մէջ պար-տականութիւններ պիտի ստանձնեն եւ գործեր պիտի տեսնեն, կ'ուզենք յե-ցուն գլուխով հրապարակ նետուել, փո-խանակ կոզմնակցութեամբ ու պա-րապ գլուխներով դպրոցէն ելլելու, թող տարի մը եւս մնան ու իրենց կարգացածը մտնան։

Ներկայիս ամէն ինչ իր գիտութիւ-նը կամ գիտելիքը ունի։ Բեռնակրու-թիւնն իսկ գիտելիքով կ'ըլլայ։ Այս բանը խօսինք մեր գլուխը»։

ՈՍՏՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ ԱԼ ԻՆՁՄԷ

Նոյն թերթը, վերեւի խորագրով կը գրէ․—

Գիտէ՞ք, կարգ մը պաքաճներ կան․ ասոնք ու ան կը խաբեն,փոխ կ'առ-նեն նոյն իսկ ստորագրութիւն ու մուրհակ կուտան, բայց ընաւ նպա-տակ չունին պարտք վճարելու։ Գե-տութիւնն ալ անոնց նմանեցան Տեւէք, պատուրագմէն առջին, հաշ-տութեան եւ բարեկամութեան ի խն-դիր ճիշդ 240 դաշինքներ կնքուեր են․․ կարելի չէ նոյն իսկ միտք պահել թէ ասոնցմէ ամէն մէկը ինչո՞ւ կնք-ուած են։ Բայց, ի՞նչ հարկ այդքան բարակը փնտռելու։ Քանի որ գործը թուղթին վրայ պիտի մնայ՝ առար-տըհէ մինչեւ իրիկուն ստորագրէ կեցիր ․․․ Նոյն իսկ, եթէ կ'ուզես, ինձմէ ալ ստորագրութիւն մը գիր․․ Ըսածս շատ ճիշդ է, — ժենագոյն գաշինքը չէնքն է․․․

ՄԱՄՈՒԼ

« ՑԵՏՆԵԱԼ ԱՍՈՐԻՆ »

— o

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 սեպտ․).

— «Սկզբնական շրջանին, երբ իր կուսութիւնը պահած էր տակաւին համայնավար վարդապետութիւնը, ռամկավար ... կար, թէ բոլշեւիզմը վերապահ է իր վերաբեր-մունքին մէջ դէպի Ռամկավարու-թիւնը, որովհետեւ այս վերջինը իր էութեամբ աւելի քան պահպանողա-կան է, մինչ առաջինը՝ յեղափոխա-կան։ Տարիներ անցան, փոխուեցաւ աշխարհը, փոխուեցան նաեւ այս հա-սանքները, եւ երբեմնակի այն սը-պառութիւնը ... թէ պահպանողական ոյժը բոլշեւիզմն է, մինչ յեղափոխականը՝ Ռամկավա-րութիւնը։

Այս գունափոխութիւնը իսկ ոչինչ փոխեց սակայն բոլշեւիզմի եւ ռամ-կավարութեան միջեւ։ Հակառակ այն փաստի, որ ռամկավարութիւնը աւե-լի անվերապահ ձեւով սկսաւ փառա-բանել համայնավար իշխանութիւնն-երը եւ աւելի ջերմ սիրով կապուեցաւ խորհրդային իրաւակարգին (քան ին-քը համայնավար կուսակցութիւնը), այնուամենայնիւ, օգտագործելով հանդերձ Ռամկավարութիւնը, բոլ-շեւիզմը շարունակեց տորել ու կոխ-կռտել այս անպատիւ խամաճիկը։

Այսօր բոլշեւիզմը պաշտօնապէս գործակցութեան ուխտեր կը կնքէ պատահած անցորդին հետ․ խորհր-դային իշխանութեան համար այլ եւս բնու-թիւն չկայ դաւանանքի տեսակէ-տով․ Քրեմլը այսօր բարեկամ է բո-լոր անոնց — յետադէմ, յաճախ յա-կատ թէ, յեղափոխական — որոնք վա-ղը իրեն հետ պիտի ըլլան պատերազ-մի եւ խաղաղութեան հարցերու մէջ։ Ու ընդհակառակը․ Քրեմլը այսօր դէմ է բոլոր անոնց, որոնք վաղը պատե-րազմի եւ խաղաղութեան ․․․ մէջ իրեն հետ պիտի չըլլան։

Նաեւ այս տեսակէտով ռամկավա-րութիւնը առաջին տեղը կը բռնէ Քը-րեմլի բոլոր գործակիցներուն մէջ․ ․․․ իսկ․ լիովին եւ կատարեալ ամբերապահութեամբ, ռամկավարու-թիւնը բոլշեւիզմի գիրկը նետուե-ցաւ, իր բոլոր ակնկալիքները կապե-լով կարմիր ուժին յաջողութեանց։ Առանց սեւէ քօղարկումի, պարզ ու մեկին բառերով, ռամկավարութիւնը յանուն իր պատգամաւորական ժո-ղովներու բազմիցս յայտարարեց, թէ իմէ տրամաբանութեամբ վրայ այն քաղաքականութիւնն ունի, ինչ քաղաքականութիւն որ Ռուսաստանն ունի․ այլ խօսքով՝ թէ իմէ պատե-րազմի մը պարագային պիտի ըլլայ հոն, ուր պիտի ըլլայ Ռուսաստանը։

Անօգուտ անցաւ սակայն նաեւ այս անձնատուութիւնը։

Ռուսաստանը այսօր հաշուի կ'առ-նէ իր գործակիցներէն «Յետնեալ Ա-սորին» իսկ, սակայն հաշուի չառներ միայն եւ բացառաբար ռամկավա-րութիւնը։

Չէ․ կ'օգտագործէ իր պլոծ ու սեւ արարքներուն համար մասնաւո-րաբար ընդդէմ Դաշնակցութեան (իր-րեւ ազգային ոյժ, իբրեւ լրտես եւ մատնիչ նայթայթող խամաճիկ), բայց երբեք հաշուի չառներ իբրեւ լուրջ գործակից, որ ունի իր կշիռն ու արժանապատուութիւնը։

«Բոլոր զաղափարները մէկ հատիկ զաղանիք միայն ունին», — կը գրէր համայնավար օրկաններէն «Նոր Ու-ղի» իր անդրանիկ թուին խմբագրա-կանով, «ռամկավարները Դաշնակ-ցութեան հետ մրցելու իրենց պայ-քարին մէջ կ'ուզեն կռթնիլ խորհ․ Հայաստանի ժողովրդականութեան վրայ, յաչս գաղութահայ աշխատա-ւորութեան։ Ամենահասարակ ու է-ժանագին խաղ մը»։

«Խորհրդային Հայաստանի հանդէպ ռամկավար կուսակցութեան դիրքը ... անձնագոյն չարիքով բացատրուիլ է ան-շուշտ ռամկավարութեան եւ Դաշնակ-ցականներու միջեւ եղած թշնամանք-ներ», — կ'ենթադրէ խորհրդային վարիչ դէմքերէն (էր նրբամն ․․․) Արտ․ Կարինեան։

Ցնմար չեն բոլշեւիկները, այսինքն քան կը հասկնան անոնք։

Անոնք գիտեն, որ քանի կայ ռամ-կավարութեան հոգէառ հիւծախտը, Դաշնակցութիւնը․ապա կարելի է ե՛ւ օգտագործել այս անպատիւ խամա-ճիկը ե՛ւ ամէն առիթով թուք նետել անոր երեսին։

Հոն, ուր կարելի է առնել առանց տալու, ինչո՞ւ բոլշեւիզմը տալու մտածելու պիտի խորհէր։

Հաւատարմութիւն, յլութութիւն, ժառանգութիւն,— անա այն դիմիրը, որ բոլշեւիզմը վերապահած է իր անպատիւ տորուկին»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԷՆՍԷՆ.— Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկ․ Վէնսէնի մասնաճիւղի յանձնա-խումբը կազմուած է հետեւեալներէ․— Ատենապետուհի՝ տիկ․ Վ․ Աչճեան, ատենադպրուհի՝ Տիկ․ Հ․ Հատրմեան գանձապետ՝ տիկ․ Դ․ Եղիաեան, խոր-հրդական՝ տիկ․ Ի․ Բարսեղեան, եւ տիկ․ Է․ Մալլեան։

Ընդհ․ հասցէ․— Տիկ․ Հատրմեան, 19. Rue de Strasbourg, Vincennes.

Անշուշտ բոլոր քաղաքցիները պիտի բարոյապէս յանձնախումբին շուրջը, մէկկի գնելով ամէն մեծ, յաջողու-թեամբ գլուխ հանելու համար պարտա-կանութեան, ի նպաստ մանկապարտէ-զին։

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՕՐ․ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ԱՐՇՐՈՒՆԵԱՆ (Կղզուանցի) եւ ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (Հիւսէյնիկցի, Խարբերդ) Նշանուած

Պուա – Քոլոմպ, 30 սեպտ․ 1934

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ինչպէս ժամանակին ծանուցուած էր, յառաջիկայ նոյեմբեր մէկ, կէս օ-րէն յետոյ, օգտուելով Մեծեյզի (Բուռէն) անտառին սրահներէն, Արայ Գարթեւեան սէնֆօնիք մեծ նը-ւագահանդէս մը սարքած է Սալ Կա-վոյի մէջ։

Երաժշտական այս ցերեկոյթին պիտի մասնակցի ծանօթ արուեստա-գիտուհի Լիւսի Տէմիրճեան, ընկե-րակցութեամբ 50 հոգինոց սէնֆօնիք նուագախումբի

ԵՐԲ ՀԱՑԱՁԻՆՁ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (12)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ–– (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»» ․․«««

— Աւզակի լեռ բարձրացէք․չիար-մէք գիւղ մտնել, ընաւ ճամբաներէն չհառաջանաք, երկուքն ալ վտան-գաւոր են։

Ու գրկելով հրացանը կորաւ մու-թին մէջ։ Դեռ մինչ այդ, չէինք հա-ւատար թէ ազատ ենք եւ փրկուած։

Գուցէ չասէր գիտեան Գործվարայ Զարօն եւ Գեղամերու Սրբերն, Եր-կուքն ալ տարիներու ընթացքին Հայ ջարդելու մեցանակ էին շահած։

Բայց այս տագնապալի բոպէին Զարօ կը դթայ, կը կարեկցի, կ'ազա-տէ ու տարրակ մը ցարեն ու հացով մեր ճամբու կը դնէ.

Ու շալկած ցորենի տոպրակը, Բեր-սոն դրկած Հերմինը, իսկ Նորշէնի աղան շալկած Լուսավարդը, մայրս որ տկար էր եւ ջարդուած, կը քալենք ճամբէն դուրս․ Փուշ ու տատասկ մեր բոպիկ ոտքերուն բարձ ու բամ-պակ դարձան։ Կ'աճապարենք Քան Հասնիլ եւ հոն ծուարած ժողովուրդին փրկութեան աւետիս տալ։

×

Թաթուլայ կողերով կը հասնինք Ցարօ քաղոն, հոն կը գտնենք հարիւ-րի չափ մեր գիւղացիներէն։ Հոն են նաեւ իմ քարայրի մէջ թաղուած 2 ընկերներս, Բրսոն եւ Մօսոն, որոնք փաթթուած երեսներս կը համբուրեն։ «Ի՞նչպէս քաջութիւն ունեցար այդ գազաններուն յանձնելու եւ քու անձդ վտանգելով մեզ փրկեցիր, բան մը որ ոչ ոք կրնար համարձակիլ։ Այսօրուը-նէ սկսեալ մեր կեանքի օրերը կը պարտինք քեզ, սիրելի Մարգար, եւ չպիտի մոռնանք»։

Կուտամ տեղեկութիւններ Քիւր-տերու գիւղէն հեռանալու մասին։ Ի-րենք լեռնէն տեսած էին անոնց փա-խուստը, բայց ի՞նչ կ'անցնի կը դառ-նայ տեղեկութիւն չունէին։ «Թուսա-կան բանակը վաղը Դուրանի մէջ պի-տի տեսնենք, անոր յառաջապահներ Գիլիշու ձորով մտած են Դուրան, Ալզազբիւր, Թիլ, Միկրագոմ, եւ մին-չեւ Ցրօնք հասեր են։ Քիւրտերը սար-սափահար կը խօսին Հայերու վրէժ-խնդրութեան մասին, ահա փրկու-թեան աւետիս»։

Եւ Մօսոն կը դրկենք վեր, Զարէ Սերոբին եւ ուրիշներուն աւետիս տա-լու։

Ցորենի տոպրակը կը բանամ ու բուռ-բուռ կը բաժնեմ ժողովուրդին. Նորշէնի Վարդկայ Մանուկի Սօղոն ու Ցովէփ եւ Ըոկօ Գասպարի Միհրիչ ալ մեր գիւղացիներու հետ վար էին իջեր Քանայ լեռնէն, անոնց ալ զա-րին կուտամ ու ամէն կողմ կրակներ կը սկսին պլպլալ, ցորեն կը խաշեն, կամ կը խարկեն ուտելու համար։Ալ վախ չկայ եւ կրակի լոյսէն ոչ ոք կը խրաչի։ Նորշէնցիներէն երեքն ալ հարուստներ էին, մանաւանդ Միհրի-չը ունէր ճերմակ զուլպայ մը լեցուն դրամ, եթէ բանմ ոսկի էր չէմ գիտեր, դժբախտաբար այդ դրամի կող-քին նոյն իսկ տաբճանակ մը չունէր․ Նոյնն էր եւ Սօղոն։ Ցովէփ ունէր տարճանակ մը մինակ 7 փամփուշ-տով։

Առտուն արշալոյսին, երգելով Թա-թուլայ գլուխը բարձր քարերու վրայ նստած ռուս բանակի յառաջացումը կը դիտենք։ Այդ օր հեռուներն երթալ պահուըտելու միտք չունինք, ազատ ենք, ազա՛տ։ Արեւը կը ծագի, ռուս բանա-կին տեղ կը տեսնենք Քոսուրայ լեռ-նէն դէպի Սիմ լեռ փախչող Քիւրտեր, անհաշիւ արջառ եւ ոչխար։ Սակայն ռուս բանակ չկայ։ «Օ՛ վերջը կու-գայ», կ'ըսէ մէկը։ «Թող բարով իջ-նով գան, թող քիչ մը ուշ գան», կ'ը-սէ ուրիշ մը, զիրենց Աստուած ու Քրիստոս, զիրենց հօրն ու մօր հոգին ու մարմինը, ձայն կուտայ քաջակա-րով Ցարօ Մուշօն, որու կինն ու 3 տարեկան աղջիկը Կամէ Ռւսոյի տղայ Մահմէտ առեւանգած էր, ջարդին առաջին օրը, իսկ ինք, մայրը Հովսօն, 2 տարեկան տղուն հետ ճողոպրած էին

Երեք օր շարունակ, Քոսուրայ ա-րէն, դէպի Սիմ սար խուճապահար կը փախչին Աշիթէն ոդասելով, Վարդենիսցի Հասրաթ որ Ձխուրայ շամբի մէջ ապաստանած էր շատ մը Հայերով, կ'ազատի իր բոլոր խում-բով եւ կը միանայ ռուս յառաջապահ-ներուն։ Մեզ հասնելով, բանակին հետ կը նահանջեն։

Երեք օր յետոյ Քիւրտերու փա խուստը դադրեցաւ, չորրորդ օրը դէպի Սիմ լեռ փախչող Քիւրտեր, ի-րենց արջառով ու ոչխարով ետ դար-ձան դէպի Քոսուր եւ մեր գիւղը բա-կաւ նորէն լեցուեցաւ Քիւրտերով։ Հին գերագ օրը Մանուկեայ խաճիներու մէջ, արշալոյսին, ապահովուած խո-շոր կրակի մը բոլորտիքը քնացած մեր գիւղացիները կը ջարդուին, 22 ․․․ որոնց մէջ էր իմ պաշտելի անդրանիկ Սար-գիս, նոյնպէս, Մոսոն, Աւօն, Ներ-սիկ։ Անոնց Միրօն Թաւլջյան Թա-ւուններու մէջ կ'ազատի, կ'ազատի նոյնպէս պզտիկ անդրանիկ Վահան, գիւղեներու տակ մնալով, իսկ Մկ-րտիչ երկու տղան՝ Գրիգոր ու Անդրա-նիկ գերի կը տարուին։ Հոս սպան-նուեցան Հազրոյ Հլօն եւ Մնօ Սան-փան, բոլորն ալ մեր գիւղացիները

Զոքանչս Ֆեարդ, յանելով Սարգիսի մահուան լուրը, կաթուածահար մե-ռաւ 24 ժամէն։

Քանայ լերան վրայ եղած ժողո-վուրդը խուճապահուներէն սարսափա-հար կը փախչին, ու զարկմեր մեր գիւղի կողմը կը դառնան։ Մեր գիւ-ղի կողմէն եկած ուրիշ խուճապահու խումբ մը դառնաք կը հաղածէ, բար-ձեալ Քանայ լեռ բարձրացնելով։ Այսպէս մինչեւ իրիկուն ալեկոծու-թեան մատնուած։Ալ տեղէ տեղ փախ-չելու ուժ չմնաց․ հիւանդ, անօթի կ'իյնան անզօր ու անզգամ դահիճ-ներու ձեռքը, որոնք կը պատանդէին դրամ կամ նախապէս պահուած զոյք ու կարասի։ Եթէ ունի եւ կուտայ, ազատ կը ձգեն, բայց ուրիշ խումբ մը կը բռնէ եւ որովհետեւ ալ բան չու-նի տալու, գնդակի կ'իջնէ պլխուն։

Հինգերորդ օրը զարձեալ չփարձեցինք մեր տեղը փոխել եւ ոչ ալ հե-ռուներ երթալ պահուըտիլ։ Կէս օրուան ժամանակ, մեզմէ վեր, Զարէ Սերո-բի եւ Ճամբարի Արթինի Թաքսաստ-ները կը բռնուին, ազամարդիկ չկան, հեռուները պահուած են։ Կիներներ կը խոշտանգուին, կը չարչարուին եւ ա-ւարի կ'ենթարկուին։ Տարուած էինք անոնց տառապանքով, յանկարծ մենք մեզ պաշարուած գտանք։ Հայիւ կը-ցանք տասը քայլ ընտանիքներէն հե-ռանալ։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար․)

ՄԵԹՐՈՅԻ Շաթլէի գիծը երկու ժամ դադարման դատապարտուեցաւ երեքշաբթի առտու ժամը 8—10, անծանօթ անձնաւորութեան մը հետեւանքով: Անծանօթ մը ինքզինքը նետած էր գծին վրայ: Երթեւեկը խանգարուեցաւ նաեւ գետնին երեսը, ահագին բազմութիւն խռնուած ըլլալով:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ կազմուեցաւ կայզմեց Գ. Թաթարէսքու, առժամապէս ստանձնելով արտաքին նախարարութիւնը: Կը սպասուի Գ. Թիթուլէսքուի վերադարձին, նորէն ստանձնելու համար այդ նախարարութիւնը:

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր հինգշաբթի երեկոյ սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուան ժամը 7.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ:

× Իսկ Մուրատ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն նոյնպէս Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ընտրութիւն խումբերու նոր վարչութեանց:

ՓՕՆ ՏՕՊՆԱՅԻ Կարին ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ընկ. Յ. Կարապետեանի բնակարանին մէջ:

× Կը խնդրուի Սէն-Փիէռի ընկերներէն ներկայ ըլլալ:

ՎԻԷՆԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30 ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Պուէպլան Մարսէյի ընդարձակ սրահին մէջ

(146, Chemin des Chartreux).

Կը նախագահէ ընկ. **Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ**

Կը խօսին ընկ. **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ** եւ ընկերուհի Տիկ. **Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ**

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Գ. Ռ. Մ. *ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* նուագախումբը: Բեմին վրայ պիտի նուագէ յայտնի երաժշտագէտ ընկ. *ՕՒԷՏԻՍ ՄԵԼՔՈՒԹԵԱՆ*... Պիտի երգեն օրիորդներ *ՄՈՎՍԷՍ Տ. ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ (Լիոնէն հրաւիրուած)* եւ *ՀԵՐԱ ԳԸՄԳԸՃԵԱՆ*, պիտի արտասանեն ընկերներ *Կ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ*, *Գ. ՊԷՆՏԻՐԵԱՆ* եւ *Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ*:

Չաքելի եւ սիրուն անակնկալներ *ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ* Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ:

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐ:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

Այս տարի «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ը պիտի տօնուի միայն Մարսէյլի մէջ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26ԻՆ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Պիտի խօսի ընկեր **ԼԵՒՈՆ ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ**

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓՕՆ ՏՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Պիտի խօսի ընկեր **ԼԵՒՈՆ ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ**

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 Հոկտեմբեր կիրակի կէսօրէ յետոյ

Պիտի խօսի ընկեր **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

ՌԸՆԱԺԻ ՄԷՋ

6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՅ – ՁՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Հոկտ. 13ի Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ԹՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՍՐԱՀԸ, **13, Rue Pierre – Curie** Métro: Porte d'Italie

ՀԱՅԿԱԿԱՆ, ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Ընկերակցութեամբ Թաթուլի Յակոբի, ուտի Թաշվարդի եւ ջութակահար Մկրտիչի

Երգ – արտասանութիւն եւ անակնկալներ

ՃՈՒԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊՈՒՖԷ *ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.*

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութեան վարչութիւնը եւ իր բոլոր անդամ-անդամուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն *ՏԻԿՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ*ի դառնալէս մահուան առթիւ՝ իր եղբօր՝ Գ. Վ. Սարգիսեանի, իր տիկնոջ, քոյրերուն եւ ազգականներուն: (Կնիք)

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

3 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հոկտ. 16ի Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Տեղիս սիրողներու մասնակցութեամբ կը ներկայացուի՝ **ՄԱՏՆԻՉԸ**

Տոմսերու գիներ՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1, Bld. du Nord, 1, le Raincy (S. & O)

Վարժարանը բացուած է Հոկտեմբեր 1 ին.

Գրիավոր աշակերտուհիներուն թիւը լրացած է, կ'ընդունուին միայն թոշակաւոր աշակերտուհիներ դիւրամատչելի պայմաններով:

Վարժարանը կ'ապահովէ իր աշակերտուհիներուն առողջ դաստիարակութիւն: Խնամով կ'աւանդուին ուսման բոլոր ճիւղերը, ֆրանսացի եւ հայ մասնագէտ ուսուցիչներու կողմէ: Հոգ կը տարուի հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն:

Մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի ձեռարուեստի եւ ձեռագործի ճիւղերուն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ կիրակի կէսօրերէ առաջ:

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՄՆԱՐՍՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1, Place Chateau - St. GRATIEN (S. et O.)

Վարժարանս կ'ընդունի գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, սկսեալ 6 տարեկան փոքրիկներէ. Ֆրանսերէն լեզուի, ֆրանսերէն աւանդուելիք դասերուն եւ մարմնամարզի համար մասնաւոր կարգադրութիւն եղած է մերձակայ Ecole Libreի վարչութեան հետ, միշտ վերապահելով հայերէն լեզուի, ձեռագործի եւ հայերէնով աւանդուելիք դասերը, ինչպէս նաեւ երգ. դաշնակ եւլն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *օրացոյց 1935*

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ*

1.— Ազգային քննական պատմութիւն, Բագրատունեաց Հարստութենէն մինչեւ Ռուբինեանց Հարստութիւն:

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ազատագրական պատմական դէպքերու եւ դէմքերու, առանց կուսակցական խտրութեան:

3.— Կրօնական տօներու լիակատար յիշատակութիւն:

4.— Օրացոյցին ծակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. զինանշանով՝ եզերուած գոյնզ. եռագոյնով, մէջտեղը «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՅԱՄԱՐՏԸ» (գծուած Հ. Ալեանաքի կողմէ):

5.— Օրացոյցին ներքեւ *Դաշնակցութեան Երդումը:*

6.— Ձախ կողմը *Միքայէլ Վարանդեան, Մ. Նալբանդեան եւ Թումանի մարտական խումբը:*

7.— Աջ կողմը *Հայր Աբրահամ, Գամառ Քաթիպա, Բաաքեր եւ Տէլիպապայի ֆէտայիներու խմբանկարը:*

8.— Օրացոյցին մէջ զետեղուած են անցեալ տարուան կոյգին վրայի նկարները եւ եօթը նոր նկարներ:

Հայրենակիցներ, չզրկուելու համար այս գեղեցիկ հրատարակութենէն դիմեցէք այժմէն Միութեան հասցէին՝

Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille

Գին՝ Մարսէյլի 5 Ֆր.: Գաղութներ 5.50: Պալքաններ եւ Սուրիա 5:

Տպագրութիւն՝ ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

Կ'ուզուի Ափիկսօր

Փարիզէն 100 քիլոմեթր հեռու քաղաքի մը մէջ հաստատուած ծանօթ դերձակատունէ մը կ'ուզուի լաւ ափիէսօր (appiéceur) մը որ կարենայ կարել 200 կտոր մէկ տարուան մէջ:

Կը պահանջուի շատ լաւ յանձնարարականներ իր աշխատած տեղերէն: Մանրամասնութեանց համար դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Le Gérant: H STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme, PARIS (13e)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

Լ Ի Զ Ա Ս Ո Ր Ո Ք Ի Ն Ա

(ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

ԽՄԲ.— Թարգմանաբար կը հրատարակենք այս պատմուածքը, հակառակ անոր որ գիտենք թէ աճորեալները, մահուան սպառնալիքին տակ, տաժանակիր աշխատանք է որ կը տանին, Այսուհանդերձ, ընթերցողը կրնայ ըմբռնել «ինչն ու ինչը» ու գաղափար մը կազմել իրենց ամուսիններէն անջատուած ու հիւսիսային ցուրտին մէջ... «վերակրթուող» կիներու կամ այրերու իրական կեանքի մասին:

Նոր ձերբակալուեր էին Լիզան:

— Ե՞ս: Ի՞նչ ըրի որ բանտ կը տանին: Ոճրագործուհի՞, ե՞ս: Առաջին անգամն է որ կը լսեմ... Ի՞նչ, ամուսնո՞յս կ'օգնէի: Կին մը պարտաւոր է օգնել իր ամուսնոյն՝ եթէ կը սիրէ զայն... Ես կը ծախէի ինչ որ կը բերէր. բայց թէ ո՛ւրկէ կը բերէր՝ չէի հետաքրքրուեր... Այո, մէկ կամ երկու անգամ ընկերացայ իրեն... գիշեր մը, ճամբուն վրայ սայլա՞կ մը կեցուցինք... Թերեւս, բայց կ'ուզէ՞ինք իմանալ թէ ժամը քանին է... Միւսները վախցան եւ սկսան կրակել: Որով, անշուշտ, մենք ալ պաշտպանուեցանք դիմեցինք... յետոյ Սիմոնը մեկնեցաւ՝ հետը առած մ'ին ու կառքը. բայց թէ ո՞ր պահեց զանոնք՝ ինչո՞ւ ու ալ ... :

Քսանեւչորս տարեկան էր, գունատ ու կլոր, յանդուգն, հաստ յօնքերով՝ որոնք քթարմատին վրայ կը միանային, եւ ակնարկով մը որ զարմանք մնած միշտ իրեն թարթիչներուն ետեւն:

— Առէք զիս, դուք ամենազօր էք... չարժեր խօսիլ, բան մը պիտի չըսեմ:

Եւ, ամէն մէկ հարցաքննութեան, Լիզա ալ աւելի յամառ դուրս կուգար:

— Ի՞նչ կ'ուզէք հարցնել ինծի, առ ու նա՞... եղա՞յր. Թող քննիչներու կայանի մը մէջ հաղորդուի է... քո՞ւրը: Ուսուցչուհի է, տղաքը՝ պիոներներ... իմ պատճառաւ զանոնք մեղադրելու ոչինչ ունիք... Իսկ եթէ ես չեմ ընդգրկած ձեր ճամբան, յանցանքը ձերն է: Ամուսինս՝ Սիմոնը՝ ինչո՞ւ անծանօթ ուղղութեամբ դրկեցիք:

Եւ ահա, Լիզային կը յայտարարեն թէ հիւսիսային կայան մը պիտի ղրկուի, հոն, ուր անօրինակ երկարութեամբ ջրանցք մը կը շինուի՝ Սպիտակ ծովը միացնելու համար Լէնինկրատի.

Ուրիշ ձերբակալուածներու հետ՝ զայն ուղարկեցին որոշուած տեղը: Լէնինկրատէն անցան ձմեռնային ձիւնին տակ: Երկար օրեր Ռուսին Մուրմանսքի մէջ, առանց երբեք գիտնալու թէ երբ պիտի շարունակեն ճամբան. Իսկ վակոնին մէջ խօսակցութիւնը ընթացք կը առնէր.

— Աշխատանքի եւ վերակրթութեան կայա՞ն: Դեռ ինչեր պիտի չպրպտեն... Վերակրթութի՜ւն...

Լիզա իր սուրը կը գիտէր: Ամէն ինչ նոր ու տարօրինակ կը թուէր իրեն: Ու միշտ կը խորհէր իր դժբախտութեանը մասին:

Կայարան մը, ճամբայ դռնապաններն.

— Կարելի՞ է իջնել:

— Ոչ, պատասխանեց երիտասարդ պահակ մը որ դրած էր գոյն գարդերով գդակ մը եւ հրացանը բռնած էր ձեռքը:

— Որքա՞ն կը սպասենք ամիսը՝ հասնելու համար մարդոց վրայ:

— Ոչինչ, քաղաքացուհի: Ես եթէ ստանայի, ինծ պիտի տային որեւէ աշխատանքի օրավարձ, որովհետեւ ես եւս տարագիր մըն եմ:

— Տարագի՞ր մը:

— Այո, տարագիր մը: Արդէն եօթը տարի է ու հիմայ վերահսկողութեան գունդին մէջ եմ...

Առտու մը, շատ կանուխ, երբ ամէն կողմ սառած էր, հասան կայանը ու գիրենք տարին տաղաւարներու մէջ: Կանչեր: Փոխադարձ կանչեր: Բան մը կորսնցնող կա՞յ: Ո՞վ կը բանաձեւէ պահանջները: Կը սկսին տեղաւորման. Նիհարկուկ Մանիան Լիզային դրացուհին է: Տաղաւարները ցած են, փոքրիկ պատուհաններով, գետին փռուած անկողիններու շարք մը, փայտէ սատոատող մը եւ կրակուէ սանիք մը՝ հողով ծածկուած: Երկաթէ վառարան մը՝ տաքցնելու համար բնակիչները: Բայց, սակայն ատժամեայ բնակութիւն՝ մըն է, քանոնք մը Տարագիրները՝ աւելի լաւ սարքուած ու վերջնական բնակավայրերը ղրկելէ առաջ, հոդ պատուաստուած կ'ընեն անոնց՝ ժանտատենդի դէմ:

— Հինգ տարի պէտք է մնալ հոն եւ ամէն օր աշխատիլ... Ոչ, պիտի չկարենամ... եթէ Սիմոնը չգտնեմ, առանձին պիտի փախչիմ...

Ահա թէ ինչու չէ շուկած իր անկողինը: Պառկած է վրան, յոգնաբեկ, անզգայ կեանքին, մարդոց եւ ինքզինքին հանդէպ: Ու այսպէս պառկած կը մնայ ան, եւ միայն իր գոյութեան փոքրիկ մանրամասնութիւնները կը բախին իր յիշողութեանը: Այդ պահուն, իր աչքէն հանած է քանի մը լուսանկարները, ուր ինք կ'երեւի՝ անհասաստայի գդեակի մը ճակատը, նաեւ շրջանակուած հայելի մը, բռնաձողիկի տուփ մը, մկրատ մը, եւ, հին լրագրի մը մէջէն հանած է անձեռոց մը՝ դնելու համար իր անկողնին վրայ: Ջնջուած է հայելին, ու վրան՝ թառամած ծաղիկ մը, որ, ինք եւս չի գիտեր թէ ինչպէս է եկած ու մտած իր արկղը: Կը նետէ ընդհանուր ակնարկ մը ու կը ճաթի խնդալէն.

— Դէհ, լաւ. սաանկ՝ կարելի է ապրիլ... հաւաքէ, աղջիկներ.

Հանդիպակաց անկիւնը, խմբարի կը սանտրուի՝ ոլորուն բերնով ձուլքուն: Կը ջանայ իր ճակտին ձախ կողմէն մը շինել չէկ խոպոպ մը, կ'ուզէ յան կերպ մը պռռչտալէն:

Գիշերը կ'իջնէ... քասանեքի տաղաւարին մէջ՝ ձմեռուան երկար գիշերը Առաջին գիշերը, որ պիտի անցընեն...

Գիշերուան հետ կը հասնի եւ տարաբախտութիւնը... Պետութենէն գողցուածներուն քանի մը հազար րուպլիներուն տակը: Հիմա՝ մնացեր հոս, կեանքդ... Այո, կոլխոզի քանի մը չափ ցորենին համար մնացեր հոս՝ ամբողջ կեանքդ: Եւ ազնիւ ... ները, ուր ժամ մըն է բարձրաձայն կը վիճէին տեղի եւ հասանելիքին համար: Աճաւասիկ լսեր կը խօսին:

Ցանկարծ, լռութիւնը կը խզէ ձայնի մը ուտելու սուր ու խռպոտ. Թատրոն չէին նշմարած՝ գործով գրաւած ըլլալնուն: Ու պռռչտուն կը պատմէ.

Ա. ԱՖԻՆՈԳԷՆՈՎ

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire Schavarch Missakian

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Rue Damesme PARIS (13)

Téléphone: Glacière 15-70

Metro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ			
Ֆրանսա եւ գաղութներ	90 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Միւս երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ
5
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
5 Octobre
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° [illegible]

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ՞ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ ՏԱԼ, ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ

»»»..«««

Ուրիշ խնդիրներ ալ կը յուզէ Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան գրասենեակը, ուշադրութիւն հրաւիրելով գաղթականներու կացութեան մասին:

Վեցերորդ յանձնաժողովին (քաղաքական) ներկայացուած բանաձեւը անհրաժեշտ գիտել կուտայ. —

Կարգ մը կառավարութեանց համար յաճախադէպ է դարձեր իրենց երկրէն արտաքսել փախստականները, նոյն իսկ աննշան յանցանքներու համար:

Նկատի առնելով այս ընթացքին «ծանր հետեւանքները գրաւելու պետութեանց համար», բանաձեւը կը հրաւիրէ կառավարութիւնները իրենց երկրէն չարտաքսել փախստականները, մինչեւ որ մուտքի անցագիր ստացուած չըլլայ սահմանակից երկրէ մը:

Այս առթիւ, բանաձեւը կը յիշէ թէ՝ 1933 հոկտ. 28ի պայմանագրով ճշդուած է գաղթականներու իրաւական վիճակը: Այդ պայմանագիրը մասնաւորապէս կը արամադրէ օտարականներու վերաբերեալ տնօրինութիւնները անխտիր չգործադրել գաղթականներուն համար, նկատի առնելով անոնց բացառիկ վիճակը:

Արդ, որպէսզի արժէք ունենայ այս պայմանագիրը, անհրաժեշտ է որ շահակից պետութիւնները իրենց հաւանութիւնը յայտնեն անյապաղ:

×

Այսպէս ուրեմն, սեղանի վրայ կան երկու հիմնական խնդիրներ.— 1. Գաղթականներու տեղաւորումը իրենց գտնուած երկիրներուն մէջ կամ այլուր. — 2. Անոնց իրաւական վիճակին ամրապնդումը:

Երկու հարցերուն առթիւ ալ, Նանսէնեան Գրասենեակը միշտ շփում ունեցած է հայկական կազմակերպութեանց հետ, իմանալու համար անոնց տեսակէտները:

Խնդիրը այն է որ, շատ մը բաղձանքներ կամ բանաձեւեր մնացած են թուղթի վրայ:

Առնենք արտաքսման խնդիրը.

Հակառակ բոլոր բանաձեւերուն եւ պայմանագրութեանց, Ֆրանսան, որ ամէնէն բարեացակամն է, մինչեւ այսօր ալ արտաքսման հրամանագիրներ կ'արձակէ

Եւ այս՝ գիտնալով հանդերձ որ երթալիք տեղ չունի հայ կամ ռուս գաղթականը:

Վարչական իշխանութիւնը տառապէս հետեւելով օրէնքին, կարմիր թուղթեր կը յանձնէ ոստիկանութեան: Այնուհետեւ ենթական կը մատնուի անորոշ, ապօրէն, ջղագրգիռ վիճակի մը:

Ճիշդ է, պարբերաբար յետաձգումներ տեղի կ'ունենան: Բայց, ի՞նչ օգուտ, քանի որ արտաքսեալը չի կրնար որ եւ է գործ կատարել:

Ան օրէնքէ դուրս է ամէն տեղ, եւ յաճախ բանտ ալ կ'իյնայ:

Շատեր,— մանաւանդ Ռուսեր,— համակերպած են այս անտանելի վիճակին, չաբաթ մը թափառելով, երկու շաբաթ ալ բանտ պառկելով...

Այս տաժանելի կացութիւնը կարելի է ամփոփել երկու բառի մէջ,— դատական վճիռ եւ անկանոն թուղթ:

Ամէն անգամ որ այս հարցը կը յուզուի, ձեռնհաս շրջանակները կը պատասխանեն,— ի՞նչ ընենք, ճար չկայ ...

Ընդունելով հանդերձ բոլոր դժուարութիւնները, կը կարծենք թէ բոլորովին անճար չենք:

Տագնապին բուն պատճառը այն է որ այս գործն ալ բախտին կամ անհատներու բարեացակամութեան ձգած ենք, ինչպէս ուրիշ հոգեր:

Գոնէ վերջին տարիներս, մենք չենք իմացած որ հաւաքական դիմում մը կատարուած ըլլայ, բանաւոր ելք մը գտնելու համար այս տագնապին:

Անշուշտ մեր ձեռքը չէ փոխել երկրին օրէնքները: Այդպիսի պահանջ ալ դրուած չէ որ եւ է առեն:

Բայց, օրէնքը ամէն դուռ փակած չէ վարչական տնօրինութեանց առջեւ:

Ֆրանսացիները իրենք ալ կը խոստովանին այդ պարագան, եւ վերջերս քանի մը թերթեր առաջարկեցին աշխատանքի դաշտերու հաստատել, արտաքսելի օտարականներուն համար:

«Ուրեմն աքսորե՞լ տանք»:

Ո՛չ. բայց փորձենք ելք մը գտնել:

Օրինակ, Նուազագոյն չարիք մը չէ՞, եթէ արտաքսման դատապարտուած դժբախտ մը արտօնուի Ալժերիա կամ Մարոք հաստատուելու եւ հողագործութեան նուիրուելու

Միջանկեալ խորհրդածութիւն մըն է այս:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ պէտք ունինք մեր տունը կարգի դնելու, եւ աշխօրէն կազմակերպելու անճար հայրենակիցներու պաշտպանութեան գործը:

Քանի մը տարի առաջ թելադրեցինք միացնել գաղթ. երկու գրասենեակները,— փորձուեցաւ եւ ձախողեցաւ:

Վերջերս առաջարկեցինք որ բանուորները իրենք ձեռնարկեն մասնաւոր գրասենեակ մը հաստատելու, գոնէ իրենց առօրեայ հոգերուն համար,— ոչ մէկ շարժում:

Իսկ արտունջները կը շարունակուին նոյն միօրինակութեամբ,— ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, ի՞նչ կը բանին Գաղթ. գրասենեակները, եթէ անոնք անզօր են, հապա ո՞ւր դիմենք...

Խոստովանինք որ Եւրոպա իյնալէ յետոյ, մեր գիտցածներն ալ մոռցանք:

Անատոլուի մէջ, գիւղացի ակրտէր մը գարման կը գտնէր շատ մը ցաւերու: Իսկ մենք անճարներ ենք այս պողոտաներուն վրայ, հակառակ այնքան փաստերու, տխրումներու եւ գիրքերու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

»»»..«««

ԱԶԵՐԸ ՑԱՂԹԵՑԻՆ ԲՈԼՈՐ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երրորդ նիստով վերջացաւ Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան համագումարը (երեք շաբաթ կը բաւէ՞ հայկական որ եւ է ժողովի համար ...):

Երկրորդ նիստին մէջ, կուսակցութեան ձախ թեւը խստօրէն քննադատեց կեդր. վարչութեան վարանոտ եւ բարեխառն քաղաքականութիւնը, եւ պարսաւանքի քուէ առաջարկեց, բայց պարտուեցաւ 205,000ի դէմ 2,146,000 ձայնով: (Պատգամաւորները այնքան ձայն ունին որքան անդամ կը ներկայացնեն իրենց շրջանին մէջ): Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Հէնտէրսըն, պատերազմի եւ խաղաղութեան մասին: Նախկին նախարարը շեշտեց թէ աշխատաւորական կուսակցութիւնը երբեք չպիտի թոյլատրէ որ Մեծն Բրիտանիա պատերազմի դիմէ կամ օգնէ ուրիշ որ եւ է օտար պետութեան՝ այդ ոճիրը գործելու: «Եթէ երբեք որ եւ է կառավարութիւն փորձէ պատերազմի մէջ խլել Անգլիան, իր առջեւ պիտի գտնէ աշխատաւորական շարժման բոլոր միացեալ ուժերը»:

Ընդդիմադիր բանախօսը նոր ճիգ մը փորձեց, որպէսզի ընդունիլ տայ ընդհ. գործադուլի սկզբունքը, պատերազմի պարագային: Մեծամասնութիւնը դիտել տուաւ թէ անկարելի է նախատեսել բոլոր պարագաները եւ անխոհեմութիւն պիտի ըլլար որոշ յանձնառութեան տակ մտնել անորոշ հանգամանքներու հանդէպ: Այս տեսակէտը լիովին կը համապատասխանէ անգլիական խառնուածքին եւ քուէարկուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ:

Այս առթիւ բսենք որ համագումարին մեծամասնութիւնը անգամ մը եւս մերժեց որ եւ է գործակցութիւն համայնավարներուն հետ:

Համագումարը բանաձեւ մըն ալ քուէարկեց, քաղաքական փախստականներու ապաւէնի իրաւունքի մասին:

Ռումանական տագնապին ներքին ծալքերը

— •• —

Տեղական թերթերը երկար մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Ռումանիոյ նախարարական տագնապի մասին, որ սերտ կապ ունի Փոքր Համաձայնութեան ճակատագրին, հետեւաբար եւ Ֆրանսայի քաղաքականութեան հետ:

Նոր դահլիճը կազմուած է արդէն, բայց կացութիւնը պարզ չէ տակաւին: Մանաւանդ որ արտաքին նախարարութիւնը բաց կը մնայ:

«Թայմզ»ի թղթակիցը դիտել կուտայ թէ՝ 1928էն ի վեր, երբ ազգ. գիւղացիական կուսակցութիւնը ապարէզէն քշեց ազատականները, Ռումանիա երեք նոր ընտրութիւններ եւ 11 դահլիճներ ունեցաւ, միեւնոյն ատեն մատնուելով տնտեսական եւ դրամական ծանր տագնապի մը: Այսօր, թէեւ իր 17,500,000 բնակիչներուն եկամուտը 1928ի կէսն է եւ երկրին ելեւմուտքը լրջօրէն խանգարուած, սակայն աճնշան է գործազուրկներու թիւը, հազիւ 20,000: Բնակչութեան չորս հինգերորդը գրեթէ ինքնաբաւ գիւղացիներ են եւ հաւանաբար մնացեալէն շատերն ալ կրնան հողագործութեամբ զբաղիլ: Կուսակցութիւնները սովորութիւն բրած ըլլալով պաշտօնի կոչել իրենց հետեւորդները, չափազանց ծանրաբեռնուած է պետական մեքենան: «Ներկայ նիւթացոյցին գրեթէ կէսը կը ծախսուի թոշակներու համար: Կարելի է նամբել 225,000 պետական պաշտօնեաներէն առ նուազն 50,000ը, առանց բան մը կորսնցնելու»:

Ինչո՞ւ նոր տուրք նաւսաշհցին

—— —

Գրեցինք թէ խորհ. իշխանութիւնը նոր տուրք մը հաստատած է այն հողագործներուն վրայ որոնք մաս չեն կազմեր հաւաքական տնտեսութեանց: Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը կը տրամադրէ կրկնապատիկ կամ քառապատիկ տուրք գանձել «չարակամ» թերացողներէն եւ կուլակներէն, յետոյ նաեւ այն շրջաններէն ուր գիւղացին աւելի շատ դրամ ունի քան ուրիշ տեղեր: Այս տուրքէն ազատ են այն ընտանիքները որոնք զինուոր անդամներ ունին կարմիր բանակին մէջ կամ կը պատկանին պահեստի բանակի որոշ դասերուն:

Ի՛նչ խօսք որ նոր կարգադրութեան նպատակն է բռնի հաւաքական տնտեսութեան մղել ազատ մնացած գիւղացիները: Երկու տարի առաջ, կառավարութիւնը կասեցուց համայնացման պայքարը, բացատրելով թէ առաջին շրջանը լրացած է: Այն ատեն կ'ըսէին թէ գիւղացիներուն 2)3ը մտած է հաւաքական տնտեսութեանց մէջ (կոլխոզ): Դուրս մնացած գիւղացիներուն թոյլ տրուած էր միանալ իրենց ազատ կամքով: Այս ամառ կառավարութիւնը հասկցուց թէ երկու տարուան զինադուլը վերջացած է: Հակառակ հաւասար աչքով նայելու խոստումներուն, ոչ-հաւաքական տնտեսութեանց հրամայուեցաւ իրենց հունձքին հարիւրին 50ը յանձնել պետութեան: Յունիսին հրամայուեցաւ եկամուտի ծանրատուրք մը գանձել դրամով, արմտիքի ընդհանուրտուրքէն զատ եւ անա նոր տուրքը: Այս բոլորը մէկ հարիւրին 75-100ի կը բարձրացնեն տուրքի համեմատութիւնը եւ պիտի կտրեն ազատ մնացած գիւղացիներու մէջքը:

Հաւաքական տնտեսութեան առաջին շրջանը կատարուեցաւ գլխաւորաբար բռնի դէպի կոլխոզ քշելով գիւղացիները: Այս անգամ կառավարութիւնը կ'ուզէ նոր շրջանը լրացնել ծանրագոյն տուրքերու ենթարկելով գիւղացիները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԽԵՆԴ» ՄԻ ԸՍԵՐ, «ՑԻՄԱՐ» ԸՍԷ...

»»».«««

Պոլիս գրաքննիչ մը ունէինք, խոճ գուցեալ Միհրան էֆէնտին, որ յօդուածները կարդացած ատեն կ'աղաւաղէր.

— « Խենդ » մի՛ գրեր, «ջիմար» բսէ:

Պատճա՞ռը.— Աղաւնի Համիտ իրին խենդ արգելափակած ըլլալով իր եղբայրը՝ Մուրատը, երբ այդ բառը գործածուէր, ակնարկութիւն եղած կ'ըլլար

Այս պատմութիւնը յիշեցի, կարդալով հետաքրքիր աշխատակցի մը գրութիւնը «Զւարթ»ի մէջ.

Անշուշտ ձեր աչքէն ալ չվրիպեցաւ:

Հաշակաւոր Աղաթօն պէյր վերջերս գրքոյկ մը կը հրատարակէ,— «Նուպարաշէն»:

Պէյն ալ գտնուելով Հայաստանի սիրողներու առաջին շարքին վրայ — հիմա պէյերն ու փաշաները են որ կը սիրեն Հայաստանը — գիրքէն օրինակ մը կը ղրկէ Երեւան:

— «Ժամանակին յիշեալ գիրքս Հայաստանի վարիչներուն ղրկեցի, որպէսզի գաղափար մը ունենան. դժբախտաբար նկատողութեան չառնուեցաւ եւ Նուպարաշէնի յատակագիծին եւ շէնքերու շինութեան գործը ծանօթ, մեծ ճարտարապետ անուանի ակադեմիկոս Թամանեանի յանձնուեցաւ, որ քանի մը տարիներ յետոյ միայն պատրաստեց շէնքերու շինութեան յատակագիծը»:

Ուրեմն, ոչ միայն նկատի չեն առներ պէյին գրքոյկը, այլեւ անփորձ կը ձգձգեն գործը:

Եւ պէյը կ'ողբայ.—

«ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԳՈՒՈՒՄԱՐՆԵՐ ՆԵՏԵՑ ՄԻԵՑԱԼ ԶՈՒՐ ՏԵՂԸ ԵՒ ՈՍԿԵՅՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԱՐԱՐՏԵՑԱՆ»:

Յանկարծ Միհրան էֆէնտի մը կը փրփրայ, ալակելով.

— Էքսէլա՛նս, այստեղ անյարմար բառեր կան. «անուղիղներ» շատ է. յու չի հինչեր նաեւ «ծախուեցան զուր տեղը»:

Բայց գիրքը տպուած. Ո՛չ ՞ոչ: Պէյը կամ քաղաքագէտ է, ամեն «ա-նագին»ը կը վերածեն «բարւոքներ»ի, իսկ միւս երեք «միլիոն» բառերը կ'արհեն:

Այսպէս, նաեւ, շարունակութեան մէջ:

Պէյը գրած կ'ըլլայ.— «Շէնքերու շինութիւնը տարիներով ուշ մնաց եւ ՊԱՐԱՊ ՏԵՂԸ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՈՍԿԻՆԵՐ ՎԱՏՆԵՑ»:

Գրաքննիչը խենդը յիմարի վերածելով, այս վերջին խօսքը կայդալ կուտայ այսպէս.— «բաւական ծախսեր ըրաւ »:

Կը զարմանամ որ գրաքննիչին աչքէն փախած է շատ վտանգաւոր խօսք մը:

Աղաթօն պէյ երկու տեղ դիտել կուտայ.

— Եթէ գործը գիւղացի պարզ նարտարապետի մը յանձնուած ըլլար, երէ շատ աւելի աժան եւ թէ շատ աւելի կարճ միջոցի մէջ 3—400 տուներ շինուած կ'ըլլային, մինչդեռ այսօր ՀԱԶԻՒ 40—50 ՏՈՒՆԵՐ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԱՒԱՐՏԱԾ ԵՒ ԲՆԱԿՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ»:

Ի՞նչպէս պատահած է այս անսովոր վրիպումը:

Անպատճառ գրաքննիչը Մատամ Փոմփատուր կարդալով զբաղած էր, ինչպէս հանգուցեալ Միհրան էֆէնտին:

ՎԱՀԷ

Ընտրութիւնները Խ. Միութեան մէջ

— —

Ամբողջ Խ. Միութեան մէջ պատրաստութիւններն սկսած են քաղաքներու եւ գիւղերու պատգամաւորներուն ընտրութեան համար, որ տեղի պիտի ունենան նոյ. 1էն դեկտ. 10: Հոկտեմբերին կամ յունուարի սկիզբը պիտի կատարուին շրջանային խորհուրդներու եւ զանազան հանրապետութեանց համագումարները, որ պիտի ընտրեն Դրդ. ընդհ. ժողովին պատգամաւորները: Այս ժողովը պիտի գումարուի յունուար 15ին: 18 տարին լրացուցած ամէն քաղաքացի պիտի մասնակցի ընտրութեանց: Ընտրողներու թիւն է 90 միլիոն, որոնք պիտի ընտրեն 2000 պատգամաւորներ, ինչպէս գրած ենք:

Անգլեւռուս յարաբերութիւնները

——

Անգլիոյ պահպանողական թերթերը դիտել կուտան թէ անցեալ փետրուարին կնքուած առեւտրական դաշնագիրը օգտակար եղած է միայն Խ. Միութեան համար: Այսպէս, 1933 մարտէն օգոստոս Խ. Միութիւնը Անգլիա ղրկած է 6,058,000 անգլ. ոսկիի ապրանք, իսկ 1934ի նոյն ժամանակամիջոցին՝ 8,314,000 ոսկիի: Այդ, նոյն շրջաններուն Անգլիա Ռուսաստանի ծախած է միայն 1,797,000 եւ 1,801,000 ոսկիի ապրանք: Ուրեմն Անգլիա 1933ին կորսնցուցած է 4,261,000 ոսկի, իսկ այս տարի պիտի կորսնցնէ աւելի քան 6,513,000 ոսկի:

Միւս կողմէ, թերթերը կը հաստատեն թէ Մոսկուա վերջերս Անգլիոյ պետական դրամատան դիմած է փոխառութեան մը համար, բայց մերժողական պատասխան տրուած են:

Հանրօգուտ շինութեանց բացումը

Չորեքշաբթի օր բացուեցան առաջին երկու շինարանները հանրօգուտ շինութեանց, [illegible] վարչապետ Պ. Տումէրկի: Այս առթիւ աշխատանքի նախարարը ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ ձեռնարկուած շինութեանց շնորհիւ աշխատանք պիտի ճարուի բազմաթիւ բանուորներու, շինութեանց, մետաղագործութեան եւ ելեկտրականութեան մէջ, պիտի բացուի 100,000 բան կիր եւ կրագիւս, 220,000 բան երկաթ եւ պողպատ, 25,000 բան պղինձ թել, 440,000 խորանարդ մեթր քար եւն.: Ուրիշ ձեռնարկներ ալ պիտի բացուին Փարիզի եւ գաւառի մէջ: Տարուան վերջը, լիբր մէկ միլիառ ֆրանքի ապսպրանք տրուած պիտի ըլլայ:

Վարչապետն ալ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ, գործազուրկներուն աշխատանք նարելու համար:

ՎԱՐԶԱՊԵՏԻՆ ՆՈՐ ՃԱՌԸ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Երէկ գիշեր Պ. Տումէրկ նոր ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակով, օրուան հարցերու մասին: Մասնաւորապէս ծանրացաւ տնտեսական կացութեան վրայ, պարզելով կառավարութեան առաջադրութիւնները, եւ մանրամասնութիւններ հաղորդեց քաղաքական հարցերու եւ վերակազմութեան ծրագրի մասին, լրացնելով սեպտ. 24ի յայտարարութիւնները:

ՓՈԽԱՆԱԿ ՊԱՂԱՐԻՆՈՎ ԼԸՍԵԼՈՒ ԻՐ ԴԷՄ ԵՂԱԾ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՊԱՐԿԵՇՏՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ ԻՐ ԻՍԿ ԾՐԱԳԻՐ ԿԱՆՈՆԱԳՐԻՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ, ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԿՈՒՄԷ ԱՆԿՈՒՄ ԿԸ ԳԼՈՐԷ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, ԳՈՐԾԻՔ ԴԱՌՆԱԼՈՎ ՉԱԽԱՒԵՐ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻ ՄԸ ԵՒ ԱԳԻԿԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՁԵՌՔԸ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — Գ.— ՀՈԼԱՆՏԱ ԵՒ ՇՈՒԷՏ

»»»··«««

Հինէն ի վեր, կնոջ ազդեցութիւնը զօրաւոր եղած է այս երկրի մէջ: Անգլիոյ Զարլզ Բ. Թագաւորին նախարարներէն մէկը՝ Ուիլըմ Թէմփըլ, երբ 1660 թուականին կ'այցելէ Հոլանտա, կը տեսնէ՝ որ «կինը կը խառնուի պետութեան գործերուն, եւ մասնաւորաբար՝ բացարձակ տէրն է ընտանիքին մէջ: Ամուսինը ստիպուած կը հպատակի մաքրութեան եւ կոկիկութեան ընդունուած օրէնքներուն»:

Ցոյց տալու համար կնոջ տիրապետութիւնը տանը սեմէն ներս, կը պատմեն թէ, ազնուական կին մը կը ստիպէ եղեր, որ՝ իր տունը այցելութեան եկողները առանց բացառութեան իրենց կօշիկները հանեն, որպէսզի տունը չաղտոտի

Ներկայիս, դարեր վերջ — գրեթէ նոյն վիճակը կը շարունակուի, եւ կինը կը մնայ ընտանիքի թագուհին:

Իրապաշտ եւ գործնական Հոլանտուհին, ամէն բանէ աւելի կը սիրէ մնալ՝ լաւ մայր եւ լաւ տանտիկին մը: Չի խառնուիր ամուսնին գործերուն, բայց չուզեր որ՝ ան ալ խառնուի տանը գործերուն: Ընդհանրապէս ինքն է որ կը զբաղի դրամական հաշիւներով եւ զաւակներու կրթութեամբ, ու շատերը՝ Հոլանտացի ազգը անկրթութիւնը, քմահաճ բնաւորութիւնը, բռնակալական ձգտումները կը վերագրեն կիներու ազդեցութեան:

Հոլանտացի մայրերը, զգալով միութեան եւ համագործակցութեան անհրաժեշտութիւնը, կը կազմեն «Տանտիկիններու Ընկերակցութիւն», որ 30.000 անդամներ ունի երկրին մէջ: Կազմակերպութեան ազդեցութիւնը մեծ է, եւ կառավարութիւնն անգամ յաճախ անոր օժանդակութիւնը կը խնդրէ, տնտեսական կարեւոր հարցեր լուծելու համար:

Խաթուններու այս ընկերակցութիւնը կը կազմակերպէ օգնութեան սրահներ, կը զբաղի ընտանիքը հետաքրքրող բոլոր հարցերով, նոր տանտիկիններուն անհրաժեշտ գիտելիքներ կը սորվեցնէ, կեանքի սղութեան դէմ պայքարելու համար վիճակագրութիւններ կը պատրաստէ, անգործ կիներ կը տեղաւորէ, եւն.:

Կայ նաեւ ուրիշ կարեւոր միութիւն մը, «Գիւղացի Կիներու Ընկերակցութիւն», համեմատաբար նոր: Գիւղերը բնակող կիներ յաճախադէպ ժողովներով իրարու քով կուգան եւ կը վիճաբանին գործնական խնդիրներու շուրջ:

Տունի կինէ մը ըլլալով հանդերձ, Հոլանտուհին կը հետաքրքրուի նաեւ ընկերային եւ մտաւորական հարցերով: Բազմաթիւ կիներ կարեւոր գիրքեր կը գրեն գրականութեան եւ գեղարուեստի մէջ: Նոյնիսկ քանի մը Հոլանտուհիներ եղած են՝ կիներու ազատագրական առաջին շարժումը առաջնորդներու հետ:

Բարձրագոյն ուսման դռները կը բացուին 1871ին միայն, եւ առաջին ուսանողուհին կ'ըլլայ՝ Ալէթա Ժագոպս: Բայց այդ թուականէն առաջին, ուսանողուհիներու թիւը երթալով կը շատնայ, հասնելու համար ներկայի հարիւրին քսան համեմատութեան:

Պարզ է, որ իրենց ուսումը աւարտելէ վերջ՝ շատերը կ'օգտագործեն զայն, եւ կան կին փաստաբաններ, բժիշկներ, ուսուցչուհիներ, — չորս հատը համալսարանի դասախօս — թանգարանապահներ եւն.: Ցօդուածագիրը կ'ըսէ թէ «Հոլանտուհիները կը սիրեն կիներու յատուկ գործերու մէջ աշխատիլ, եւ ծանր հարկադրանքի տակ միայն կ'ընդունին այրերու սահմանուած աշխատանքները, ինչպէս՝ հանրակառքի տոմսակավաճառ, երկաթուղիի գործօն պաշտօնեայ եւն. եւ ընդհանրապէս իրենց գործը կը ձգեն՝ երբ ամուսնանան»:

19րդ դարու սկիզբները, Հոլանտայի մէջ եւս ծայր կուտայ կիներու քուէարկութեան հարցը, որ սուր կերպարանք մը չառներ, Հոլանտացի կիները գրեթէ ազատագրուած ըլլալով: Պայքարը կը վարէ «Կանացի Շահերու Ընկերակցութիւն»ը օժանդակութեամբ ձախակողմեան տարրերու: 1917ին ձեռք կը ձգեն ընտրուելու իրաւունքը, եւ երկու տարի վերջ միայն ընտրելու իրաւունքը: Իրենց օգնողներուն շնորհակալութիւն յայտնելու համար, կը քուէարկեն աջակողմեան կուսակցութիւններուն ի նպաստ, անգամ մը եւս ցոյց տալով կիներու պահպանողական տրամադրութիւնները

Հոլանտական խորհրդարանին մէջ ներկայիս կան 5 կին երեսփոխաններ, նախորդէն չորս պակաս: Ոմանք, փէմինիստ շարժման տկարացման կը վերագրեն այս երեւոյթը, բայց, հակառակ ասոր, կարգ մը միամիտներ դեռ կը պահանջեն, որ խորհրդարանին կէսը կիներէ բաղկացած ըլլայ: Տեսականապէս՝ կիները իրաւունք ունին պետական բոլոր պաշտօններուն, բայց գործնականին մէջ, կարգ մը ճիւղեր արգիլուած են, — դատաւոր, պետական խորհուրդներ, եւն.

Միւս երկիրներու իրենց սեռակիցներուն նման, Հոլանտուհիները եւս առաւելապէս կը զբաղին ընկերային աշխատանքներով: Կ'օժանդակեն մանուկներուն, ծերերուն, հիւանդներուն մայրերուն: Կը հսկեն հանրային բարոյականին եւ առողջապահութեան վրայ, մեծապէս օգտակար ըլլալով ռազմիկանութեան: Շնորհիւ իրենց՝ կը նուազի պոռնկութիւնը: 60ի մօտ կանացի կազմակերպութիւններու Դաշնակցութեան նախագահն է Օր. Փօրտա Բաց, աջակողմեան երեսփոխանուհի մը, միեւնոյն ատեն փաստաբան Ամսթէրտամի մէջ:

ՇՈՒԷՏ

Աշխարհագրական դիրքին պատճառաւ դարեր շարունակ կղզիացած, զերծ արտաքին ազդեցութիւններէ, երբեմնի այս պատերազմասէր ժողովուրդի կիները կ'ազատագրուէին շատ կանուխ: Ցաճախադէպ պատերազմներով ընտանիքէ եւ երկրէն հեռու՝ մնացող այրերուն տեղը կը բռնեն կիները. կը հսկեն եւ կը վարեն համայնքի գործերը, պէտք եղած պարագային նոյնիսկ զէնքի դիմելով, ու իրենց մէջ կ'արթննայ ընկերային դեր մը ունենալու գիտակցութիւնը:

Ուրիշ պարագայ մը եւս, մինչեւ աւատականութիւնը՝ երկրին մէջ ի զօրու կ'ըլլան գերման ցեղային աւանդութիւնները, որոնց համաձայն, կինը իրաւականօրէն այրերու հաւասար էր: Կին մը եւ այր մը ժառանգական միեւնոյն իրաւունքները ունէին, եւ այր մը եթէ կինը ծեծէր՝ խստօրէն կը պատժուէր:

Աւատականութիւնը վերջ կուտայ այս ազատութիւններուն, կինը կը դնէ երկրորդական աստիճանի վրայ, եւ այսպէս կը շարունակուի մինչեւ 18րդ դարու կէսը: 1793ին, շուէտացի Թօրիլտ փիլիսոփան կը գրէ կիներու ազատագրումը պահանջող առաջին գիրքը, բայց արդիւնք մը չի տար, մինչեւ որ 1840ի մօտերը, Ֆրէտէրիքա Պրէմէր անունով կին մը կը կազմէ կանացի առաջին կազմակերպութիւնները, եւ կը ձեւաւորէ իրենց պահանջները

Ճիշդ այդ պահուն, երկրի քաղաքականութեան վրայ իշխող ազատական շունչը, միացած երկսեռ ուսանողութեամբ աղջիկներու եւ մանչերու միջեւ հաստատուած բարեկամութեան, կը նպաստէ այդ պահանջներուն իրականացման: 1845ին հրատարակուած օրէնք մը կ'ընդունի՝ երկու սեռերու ժառանգական հաւասար իրաւունքները: 1846ին կիները կը ստանան առեւտուրի եւ իրենց վաստակը իրենց ուզածին պէս գործածելու ազատութիւն: 1884ին չափահասութեան տարիք կ'որոշուի 21ը: Մինչ այդ, 1864ին, թաղապետական ընտրութեանց մասնակցելու իրաւունքը ձեռք բերած կ'ըլլան արդէն:

30 — 40 տարուան կայուն շրջանէ մը վերջ, պայքարը կը վերսկսի, եւ 1903ը պատմական թուական մը կ'ըլլայ Շուէտուհիներուն համար: Պաշտօնատուներէն մինչեւ արհեստները՝ բոլոր դռները կը բացուին եւ կիները կ'ունենան՝ այրերու հաւասար ընտրական իրաւունքներ: Անկէ վերջ քաղաքական կեանքի մէջ կը գրաւեն լաւ դիրքեր: Բազմաթիւ թաղապետական կին խորհրդականներէն զատ, կան տասնեակ մը կին երեսփոխանուհիներ, որոնք ընկերային հարցերու մէջ յաճախ իրենց ձայնը լսելի ընել կուտան:

Պետական պաշտօններէն զատ, ազատ ասպարէզները եւս կը հաշուեն մեծ թիւով կիներ: 1909ին իրենց կը թոյլատրուի նաեւ հիւանդանոցներու եւ համալսարաններու բժշկական ճիւղին մէջ պաշտօնավարել: Մինչ այդ արգիլուած էր:

Այրերու վտանգաւոր մրցակիցներ կը դառնան՝ մանաւանդ առեւտուրի եւ գրասենեկային աշխատանք տանող կիները: Նիւթական անկախութեան ձգտումով, բարձր դասու պատկանող շատ մը աղջիկներ շուկայ կ'երթան եւ կը գրաւեն գրասենեակներու, ապահովագրական ընկերութիւններու այրերու սահմանուած տեղերը եւ որովհետեւ միեւնոյն գործը կ'ընեն աւելի աժան՝ նախապատուութիւնը կը տրուի իրենց:

Այս առաւելութեան տուացումով, վերցած են նաեւ մայրերու թեւերուն տակ ամուսինի մը սպասող աղջիկները: Ընենք որ, դպրոցները երկսեռ են, որով՝ Շուէտուհիները փոքր հասակէն այրերու հետ շփման մէջ ըլլալով, երբ կը մեծնան չեն քաշուիր անոնց հետ իրենց ուզածին պէս խօսելու: Ցօդուածագիրը, Պ. Սէօտէրլինտ կը գրէ. — «Հազուադէպ են միայն ծնողքի համաձայնութեամբ եղած ամուսնութիւնները Երիտասարդները իրենք կ'ընտրեն իրենց ապագայ ամուսինները եւ ընդհանրապէս տարեկից են իրարու»:

Համաշխարհային տնտեսական տագնապը եւ անկախ ապրելու փափաքը նուազեցուցած են ամուսնութեան թեկնածուներու թիւը: Կ'ամուսնանան անոնք որ ապահովուած աշխատանք մը ունին, եւ ընտանիք կազմելէ վերջ, կը խուսափին բազմաթիւ զաւակներ ունենալէ:

Շուէտուհին, ինչ դասակարգի ալ պատկանի, ամուսնանալէն յետոյ մասամբ կը պահէ իր աղջիկնութեան ազատութիւնը, եւ թերեւս այդ է պատճառը, որ ամուսնալուծումները ընդհանրացած են: Զատուած ամոլին ինչքերը հաւասարապէս կը բաժնուին այր եւ կնոջ միջեւ, բայց ծանր պարտականութիւններ դրուած են այրմարդուն վրայ՝ եթէ զաւակներ կան մէջտեղը: Երկրին օրէնսդրութիւնը կը պաշտպանէ մայրերը եւ պզտիկները, այնպէս որ՝ շատերը նկատի առնելով այս պարագան, ետ կը կենան իրենց մտադրութենէն: Ապօրինի զաւակներու հայրութիւնը ճշդելու համար, պետութիւնը կը դիմէ արեան քննութեան, եւ գլխաւորաբար կնոջ երդումին:

Հիւսիսային այս հողամասի զաւակները, իրենց կլիմային պէս պաղարիւն են: Սիրային ոճիրներ շատ քիչ կ'ըլլան ու կը պատժուին խստօրէն:

Ահա, նրբակազմ, բարձրահասակ եւ մարդիկ Շուէտուհիները:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

— օ —

Օրը օրին գրած էի Մարսէյլ քաղաքի թեմական ընտրութիւններու մասին, շեշտելով անոր կարեւորութիւնը մեր բազմամարդ գաղութին համար:

Ցիշողութիւնները թարմացնելու համար, արձանագրեմ Մարսէյլ քաղաքի երեսփոխաններու անունները. — Գ. Գ. Սուրէն Արզումանեան, Տքթ. Մելքոնեան, Փօղոս Հիւսեան, Վրթանէս Ղազարեան, Գրիգոր Պալասանեան, Յ. Պապիկեան, Յ. Շալճեան, Փօղոսեան եւ Բարունակ Զիլճեան.

Մարսէյլ քաղաքի այս յաջող ընտրութիւններէն վերջ, անմիջապէս որոշուած էր կատարել նաեւ արուարձաններու ընտրութիւնները, որպէսզի կարելի ըլլայ գումարել Երեսփ. Ժողովը եւ ընտրել Կեդր. Վարչութիւն մը:

Ի մեծ ուրախութիւն պարկեշտ եւ գիտակից հասարակութեան եւ ի մեծ տխրութիւն զաւեշտիրներուն, արհեստով խառնակիչ ստմկավարներուն, արուարձաններու ընտրութիւններն ալ կատարուեցան յաջողութեամբ:

Ահաւասիկ մանրամասնութիւնները —

Պոմոն – Սէն – Ժիւլիէն — Գ. Գ. Գէորգ Քիւրատջեան, Հայկ Զաթիկեան, Միհրան Տարաքճեան եւ Գէորգ Եօթնեղբայրեան:

Քամփաներ Ֆրէզ — Պ. Յակոբ Գարակէօզեան:

Սէն Լու — Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան, Կարապետ Ճանիկեան եւ Թաշիկ Դաւիթեան:

Սէն – Ժէրոմ — Տօքթ. Սիվրիհիսարլեան եւ Յարութիւն Սանտալեան:

Պուլվար Օտտօ — Ոսկեան Քէնտիրեան, Մկրտիչ Թաշտաուրեան եւ Գարեգին Հայրապետեան:

Սէնթ – Անթուան — Սարգիս Արմաղանեան եւ Արամ Աւտօեան:

Լասիօթա — Ազգին Մարտիրոսեան

Դեռ վեց շրջաններ կան, որոնց ընտրութիւնները չեն վերջացած զանազան պատճառներով: Այդ շրջաններն են Նիս, Թուլոն, Կարտան, Տրակինեան, Էքս եւ Սէն Մարկրիթ:

×

Սեպտ. 23ին, կիրակի օր, Առաջնորդարանի մէջ գումարուեցաւ Երեսփ. Ժողովի առաջին նիստը:

Ընտրուած բոլոր երեսփոխանները ներկայ էին:Ժողովը անցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Երեսփոխանները օրակարգի հարցերուն մօտեցան բարեխղճութեամբ եւ համերաշխութեամբ:

Առաջին ժողովի օրակարգն էր. —

1.— Ընտրութիւն առժամեայ մայր դիւանի:

2.— Վաւերացում ցարդ կատարուած ընտրութեանց:

3.— Ընտրութիւն մնայուն մայր դիւանի.

4.— Ընտրութիւն ազգ. կեդր. վարչութեան:

5.— Հրաժարական առաջնորդ Պալաքեան եպիսկոպոսի:

Առժամեայ դիւանը ընտրուեցաւ ժողովի երիցագոյն անդամ Պ. Միհրան Տարագճեանէ (նախագահ) եւ կրտսերագոյն անդամ Պ. Գ. Քիւրատջեանէ (քարտուղար):

Իսկ մնայուն դիւան ընտրուեցան. — Գ. Գ. Վրթանէս Ղազարեան Ա. նախագահ, Յարութիւն Շալճեան, Բ. նախ. Ազգին Մարտիրոսեան Ա. քարտուղար, Տօքթ. Սիվրիհիսարլեան Բ. քարտուղար:

Ցարդ կատարուած ընտրութիւնները վաւերացնելէ վերջ, ժողովը անցաւ դժուարագոյն հարցին, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ընտրութեան: Ընտրուեցան. — Գ. Գ. Սուրէն Արզումանեան, Յ. Պապիկեան, Տօքթ. Մելքոնեան, Փօղոս Հիւսեան, Գէորգ Քիւրատջեան, Հայկ Զաթիկեան, Անդրէասեան:

Ժամանակը շատ ուշ ըլլալով, ժողովի մնացած օրակարգը եւ այլ հարցեր յետաձգուեցան յաջորդ նիստին: Օրը օրին կը գրեմ յետագային:

⁂ Այս յաջող ընտրութիւնները քունը փախցուցած են մեր գոյնզգոյն հակառակորդներուն, որոնք յանկարծակիի եկած, աջ ու ձախ իյնկեր են, չկրնալով մարսել եղածը: Այս խառնիճաղանճին գլուխը կը գտնուին ստմկավարները:

Իրենց համբաւաւոր նամակը որ շարադրուած է ժամկոչի հոգեբանութեամբ եւ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, արդէն շատ բան կ'ըսէր իրենց հոգեկան թշուառութեան մասին: Մարդիկը թրջած հաւու կը նմանէին այդ նամակին հրատարակութենէն ի վեր, եւ ապա կը ցանեն աջ ու ձախ, գրաւոր թէ բանաւոր, կարծելով թէ պատիւ պիտի ընենք պատասխանելու...

⁂ Ֆրանսական բանակի հայ նախկին լեգէոնականները, Արարատի հերոսամարտին տարեդարձին առթիւ, Փրատոյի մայր եկեղեցիի մէջ, սարքած էին յիշատակի հանդէս մը:

Խուռներամ ժողովուրդ մը փութացած էր ներկայ ըլլալ, յարգելու համար յիշատակը ամէն անոնց որ ոգի ի բռին մաքառեցան Թուրք արիւնարբու վոհմակներուն դէմ Հրէշատանի այդ հողամասին վրայ եւ զարկին ու զարնուեցան:

Ներկայ էին քաղաքապետին եւ զինուորական իշխանութեան ներկայացուցիչները, Ֆրանսական նախկին կռուողները, Հրեղէն Խաչի ներկայացուցիչները, իրենց դրօշակով եւ Սուրբէն Արթօ:

Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք. պատարագեց եւ կատարեց հոգեհանգիստի արարողութիւնը, մէկիկ մէկիկ յիշատակելով անուններն այն հերոսներուն, որոնք ինկան Արարատի ճակատին վրայ:

Եւ ապա քանի մը խօսքերով փառաբանեց Արարատի հերոսամարտի հայ հերոսները ըսաւ. — «Երբ ... կամաւորները մեկնեցան Փորթ Սայիտէն դէպի ճակատ, նաւուն մէջ օրհնեցի զիրենք: Եւ այսօր երբ հաւաքուած ենք հոս, տխուր բայց նուիրական պարտականութիւն մը կատարելու համար, մեր մտածողութիւնները կ'երթան դէպի հոն, այդ ... ժամային վայրկեաններն, որ ... քաջեր բրին այն ինչ որ չէին կրցան ընել համաձայնական բանակի Արարատի բարձունքին վրայ ... Զոր. Ալլէնպիի եւ համաձայնական բանակներու զօրավարներու ... յաջողութիւնները հայ զինուորներու կատարած գործին եւ կուսակցութեան մասին:

Կ'արժէ յիշատակը անոնց որ ֆրանսական բանակի դեկավարութեան տակ ինկան հերոսաբար: Մենք Արարատի ճակատին վրայ ինկած հերոսներու ոսկորներէն մաս մը ... եւ Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքին մէջ զետեղած ենք, համեստ յիշատակարանի մը տակ: Ու ամէն տարի ... կատարենք իրենց յիշատակին ... մար հանդիսութիւններ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւններ»

Եւ ապա Պ. Տիրան Թէքէեան ... կին ծովային սպայ Փրանսական բանակին մէջ, մաքուր Ֆրանսերէնով ... թարգմանեց Պատրիարքին խօսքեր

Արարողութենէն վերջ, Ֆրանս... հիւրերը եկեղեցիի մօտակայ սրահի մը մէջ պատուասիրուեցան ... նախկին լեգէոնականներու կողմէ

Ցիշատակի այս արարողութեան ... րենց մասնակցութիւնը բերած ... ազգային զանազան կազմակերպութիւններ ներկայացուցիչներով ... հաւաքարար:

Եւ յաջորդ օրը Ֆրանսական թերթերը նկարներով միասին, գրած ... այս առթիւ գնահատական տողեր

ՀՐԱՉԵԱՅ

«50.000 ՀԱՒԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ»

օօօօ

Պաղեստինի մէջ, Թէլ – Ավիվէն ... հեռու, կազմուած է հրէական գաղութ մը, որուն անունը, եբրայերէն ... կը նշանակէ «Աղբիւր կենաց»:

Այս գաղութը հիմնուեցաւ այն ...եաններուն համար, որոնք Պաղեստի... կուգային իրենց գրպանին մէջ հազար ... սթերլինով: Իւրաքանչիւր ներգաղ... թող 850 սթերլին կը յատկացնէ ... փոքրիկ ագարակ մը կը գնէր, — ... տուն մը, բանջարանոց մը եւ 600 ... ծառ հաւ: Այս ձեւով գաղութը դար... ձաւ ագարակ – քաղաք մը, որ հետզհետէ բարգաւաճեցաւ եւ սկսաւ ... կիթ ծախել մեծ քանակութեամբ ... Պաղեստին 100 միլիոն հաւկիթ կը ... րածէր առաջ, — կը յուսացուի որ ... ագարակ – քաղաքը բաւական պիտի ... ըլլայ գոհացնելու երկրին ... շուկան:

Այնպէս որ հաւկիթ ածող այս ... գաքը հիմա կը կոչուի, Արաբներ... մէջ, ոչ թէ «Աղբիւր կենաց», ... «50.000 հաւերու քաղաքը».

ՁԵԿՈՒՑՈՒՄ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»»··«««

Այդ ժամանակուայ նրա մանր պատմուածքները բնորոշւում են պատերազմական կեանքի եւ հայ գաւառական կեանքի էպիզոդների նկարագրութեամբ: Սակայն Ստեփան Զօրեանը, որպէս գրող, իր տաղանդը զարգացնելու լիակատար հնարաւորութիւն է ստանում միայն խորհրդային պայմաններում: «Ցեղկոմի նախագահը», «Դրադարանի աղջիկը», պատմուածքներում եւ «Սպիտակ քաղաքը» վէպում դրալի շրջադարձ է նըկատւում դէպի մեր իրականութեան թէմաները: Առաջին պատմուածքում Ստեփան Զօրեանը նկարագրում է գիւղի յեղափոխական կոմիտէի նախագահի պատկերը: «Դրադարանի աղջիկը» պատմուածքում նա պատկերացնում է գաւառական քաղաքի յեղափոխական ընդյատակը եւ ստեղծում է բոլշեւիկուհու յաջող տիպը: «Սպիտակ քաղաք» վէպում Ստեփան Զօրեանը ծաւալում է խորհրդային Հայաստանի խուլ քաղաքներից մէկի բուռն աճման պատկերը: «Սպիտակ քաղաքը» հանդիսանում է վերջին շրջանի մեր գեղարուեստական պրոզայի նշանակալից ստեղծագործութիւններից մէկը:

Վահան Թոթովենցը նոյնպէս սկսել է գրել պատերազմի տարիներին: Նրա առաջին պատմուածքները եւ գեղարուեստական օչերկները տուրք են տալիս մանր բուրժուազիայի ազգային ռոմանտիզմին: Վահան Թոթովենցը խորհ. Հայաստանում ազատագրւում է այդ ռոմանտիզմից եւ ոտք է դնում յեղափոխական իրականութիւնն ըմբռնելու հողի վրայ: Նրա «Բազուռ» մեծ վէպի նիւթն է Բազուռի պրոլետարիատի յեղափոխական անցեալը: Նա անպայման արժանի է ռուսերէն թարգմանուելու:

Վաստակաւոր գերաւան Միք-Մանուէլեանն իր ստեղծագործութեան խորհրդային շրջանում տուել է մի շարք պատմուածքներ, որտեղ պատկերացւում են նոր, սոցիալիստական կենցաղի մոմէնտները:

Մինչյեղափոխական գրողների խմբին են պատկանում Խնկօ Ապերը եւ Զապէլ Եսայեանը: Խնկօ Ապերը կենցաղագիր է եւ մանկական գրող: Նրա մանկական առակները, ոտանաւորներն ու պատմուածքները մեծ հետաքրքրութեամբ են կարդում երեխաները: Զապէլ Եսայեանը Հայաստան է եկել արտասահմանից, որտեղ նա, Հայաստանում խորհուրդները յաղթանակելուց յետոյ, իրեն յայտարարեց խորհրդային իշխանութեան կողմնակից: Արտասահմանեան Հայերի շրջանում յայտնի Զապէլ Եսայեանը, իր յօդուածներում ու գեղարուեստական օչերկներում, լուսաբանում էր սոցիալիստական շինարարութիւնը:

Խորհրդային Հայաստանի տաղանդաւոր եւ ամենախոստումնալից պրոզայիկն է Ակսել Բակունցը: Որպէս գրող, Բակունցը պատկանում է յետ հոկտեմբերեան սերունդին, թէպէտ նա ունի յեղափոխութիւնից առաջ գրուած առանձին չհրատարակուած պատմուածքներ: Ակսել Բակունցի առաջին պատմուածքները լոյս են տեսել 1923–24 թուականներին: Այդ պատմուածքներում Բակունցը դեռ դասակարգային մօտեցում չի ցուցաբերում իր նկարագրած երեւոյթներին ու անձերին:

Բակունցն առաւելապէս գիւղացիական գրող է: Մանր պատմուածքներում նա վարպետօրէն պատկերում է վերակառուցւող հայկական գիւղի հին կենցաղը: Այդ առաջին պատմուածքներն ընթերցող հասարակութեան ուշադրութիւնը բեւեռեցին մինչ այդ անյայտ երիտասարդ հեղինակի վրայ: Այդ պատմուածքները, որոնք հրատարակուած են «Մթնաձոր» վերնագիրը կրող առանձին ժողովածուով, լաւագոյն կերպով արտացոլում են խորհրդային Հայաստանի գիւղի կերպարանափոխութիւնը: Այդ պատմուածքներից յետոյ լոյս ընծայուեց նրա «Ցովնաթան Մարչ» ստուար վէպը՝ ուղղուած հայ նացիոնալիստական մտաւորականութեան դէմ:

Խորհրդային Հայաստանի պրոզայում աւելի քան պոէզիայում, նկատելի են այն թերութիւնները, որոնց մասին խօսեց պրոլետարական մեծ գրող Մաքսիմ Գորկին իր ելոյթներում: Թէպէտ խորհրդային պրոզայիկների ստեղծագործութիւնները վկայում են, որ գաղափարական-հոգեբանական խոր տեղաշարժեր են կատարուել պրոլետարիատի աշխարհահայեացքին տիրապետելու ուղղութեամբ, այնուամենայնիւ շատ ստեղծագործութիւններ տառապում են սխեմատիզմով, խնամքով չեն մշակուած, երբեմն գունազրկուած են պատկերները

Հայ գրականութեան ամէնից աւելի ետ մնացող բնագաւառն է թատերագրութիւնը: Գրողների համեմատաբար փոքր մասն է նուիրւում թատերագրութեան:

Նշենք միայն Դերենիկ Դեմիրճեանի մեծ յաջողութիւն ձեռք բերած «Քաջ Նազար»ը: Դեմիրճեանը «Քաջ Նազար» ժողովրդական հէքեաթը վարպետօրէն օգտագործել է հայ նացիոնալիստական ինտելիգենցիայի ծաղրելու համար: Հայաստանի պետական թատրոնի վաստակաւոր դերասան Ջանանի «Շահնամէ» պիէսը երրորդ մրցանակի արժանացաւ համամիութենական մրցութեան մէջ:

ՍՏԵՂԾԵՑԻՆՔ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

»»»·«««

Հայաստանում ապրում է մօտ 100 հազար Թուրք եւ 25 հազար Քիւրտ: Գրողների Միութեան կից կան թրքական եւ քրտական սեկցիաներ: Այդ սեկցիաներում աշխատում են բազ... ...ոտպէս երիտասարդ գրողներ որոնց ստեղծագործութիւնները տպագր... մամուլում, ալմանախներում եւ ... տարածւում են առանձին ժողովածու...ներում. Հրատարակեց քրտ... գրականութեան մի ժողովածու ... յաստանում խորհրդային իշխան...թեան կազմակերպուելու առաջին ... տարիներին, քիւրտ աշխատա...թեան համար կազմուեց լատին... այբուբեն եւ բացուեց մանկավար...կան տեխնիկում:

Ցայտնի է, որ Քիւրտերն իրենց ... բողջ պատմութեան ընթացքում ... չեն ունեցել: Հայաստանում կազ...ուած այբուբենով հրատարակուե... բազմաթիւ դասագրքեր, քաղաքա...կան ու տնտեսական գրականութ... հայ – քրտական բառարան

(4) (Շար.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ... թղթակիցներէ իրենց գրութիւն... գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ... միայն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՊԺԳԱԼԻ ԽԱՂԵՐ
ԸՆԴ ՀՈՎԱՆԵԱՒ Հ.Բ.Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

— о —

Ինչպէս ծանօթ է, քանի մը տարիէ ի վեր Բարեգործականը հրապարակ նետած էր «կրթական ծրագիր» մը, որուն գործադրութեան համար զգուշութեամբ կը շարժին եւ յարմար առիթին կը սպասեն։

Այս տարի սակայն նոյն հաստատութիւնը քաջալերուած հոս ու հոն Դաշնակցութեան դէմ բացուած անզօր պայքարէն, ինքզինքը փորձեց ...ոյմ Աթէնահայ գաղութին մէջ։

...Նոր շրջանը չսկսած, պաշտօնական փափաքներով, հոս ու հոն ... տարածայնել՝ «Այս տարի Բարեգործականը պիտի ստանձնէ ազգ. վարժարանաց նիւթական եւ բարոյական պատասխանատուութիւնը եւ պիտի ունենայ վերին հսկողութիւն, մասնաւորաբար՝ ուսուցիչներու ընտրութեան ...ւորջին մէջ»։

..., պատճառ հրահանգը։ «Ու-... ուսուցիչները փոխել ... Բարեգործականին համակիր տարրերէն»։

... ամէն ակսաւ շարժիլ։ Զգուշ... վարժարանի առաջին հարուածը ...ժնես տալ Ֆիքսի մէջ, ժողով մօտ... վրայ։ Գոռալ ու կանչել։ Վայ... ... եւ լրութիւններ։ ... պահպանութիւնը,— վարժարան... ընտրելի ուսուցիչներ Զաքար Զաքարեանն ու Մանուկ Ա. Մանուկեանն ինչո՞ւ։ Արամ... Դաշնակցական են։

Անոր պարզ հին կայ։ Այս երկու ուսուցիչները «պէտք է հրաժարին Դաշնակցութենէն ... եւ հրապարակ...»

Հասկցա՞ք հիմա։ Այս բոլորը կ՚ըլլան Բարեգործականի բարձին տակ...

Այս անբարոյ առաջարկը նողկանօք կը մերժուի երկու ընկեր ուսուցիչներուն կողմէ։

Ու մեր ազգերը վարժարանը լե... ցոյցին սիրողասէր ապիկարներ, ... «ուսուցիչներով», «մա... նկէօներով եւ ... նուագածուներով», հնչակեան, ռամկավար եւ ... -ներով։

Այս բարի ծաղիկները կը կարծէին թէ, իրենց գալը պիտի յաջողէր, եւ Ֆիքսի ժողովուրդը, որ բազմաթիւ ...ներով իր զգացումը յայտնած էր ազօրէն վարչութեան, նշա... Կարապետին (առաջնորդը) եւ Ֆիքսի «թաղականներուն դէմ, պի... կը մերժէր ամէն բան։

Բայց ... Ֆիքսեցին չմարսեց։ Ու «Բարեգործականի» լարած ծուղակին մէջ ինկողներն եղան նոյնինքն հա... դաշնակցական պլոքը, իր հովանաւոր «Բարեգործականով»։

Դաշնակցական երկու ուսուցիչներէն ընկ. Զաքարեան հրաւիրուեցաւ Քոքինիա՝ իբրեւ տնօրէն Ջաւարեան վարժարանի, ընկ. Մանուկեան հը... րաւիրուեցաւ Ֆիքսի հայ կաթողիկէ վարժարանը։ Ու Ֆիքսեցին պայքարի ...ներէն վարժարանը, ու հիմա, ...հակադաշնակցական փոքրամասնութիւն ... «ուսուցիչներով», ...ներու վրայ կը թագաւորէ, որովհետեւ աշակերտներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը հեռացած է։

Բոլոր Աթոռներէն յետոյ, հիմա ալ սոււտ խենթ ձեւանալ կը փորձեն եւ հաւար կը փրցնեն իրենց քուրջի կտորով, «թաղականներով եւ «ժուռնալներով»։

Սակայն, միայն Ֆիքսը չէ որ բարոյական ապտակը զարկաւ հակադաշնակցական խմբակցութեան երեսին։ Լիփասօմեան եւ Քոքինիան ալ արժանի դասը տուին։

Լիփասօմայի մէջ փորձեցին գործադրել Բարեգործականի հաշակաւոր «կրթ. ծրագիրը» առաջարկելով արձակել դաշնակցական ուսուցիչները եւ անոնց տեղ ընդունիլ իր թեկնածուները։

Թաղականութիւնը տուաւ արժանի դասը, ձամբու դնելով բոլորը եւ վերահաստատելով նախկին կազմը, այցելու տնօրէնութեամբ՝ Գ. Առաքել Կիւրեղեանի։

Լիփասօմացիները կեցած են թաղականութեան կողքին, եւ ոչ մէկ կարեւորութիւն կ՚ընծայեն ազօրէն վարչութեան կողմէ եղած նոր նշանակումներուն։

Նոյն պատկերը նաեւ Քոքինիայի մէջ։ Քոքինիոյ թաղականութիւնը օրուան ատենապետն է բժիշկ Խոտէժիկեան, վճռապէս արտաքսեց Արիս Գափայեանը որ շնորհիւ Մազմեանի եւ Բարեգործականին, քանի մը տարիէ ի վեր տնօրէնն էր այդ յարկին։ Գ. Առաքել Կիւրեղեան Քոքինիոյ վարժարանին ալ այցելու տնօրէն նշանակուած է, ուսուցչական երիտասարդ եւ օգտակար ուժերու հետ։

Ահա, ընդհանուր պատկերը աթենահայ գաղութին։ Ինչպէս կը տեսնուի, Բարեգործականի հակադաշնակցական պայքարը իր պաշտպանութեան տակ առնելով կը փորձէ պառակտել ... եւ ո՜վ ունայնամտութիւն, քայքայե՜լ ... Դաշնակցութիւնը, անօթի ձգել Դաշնակցական ուսուցիչները։

Իր չար բախտէն, ոչ մէկ Դաշնակցական ուսուցիչ անպաշտօն մնաց։ Ընդհակառակն՝ բոլորն ալ տեղաւորուեցան լաւագոյն պայմաններով։ Եթէ կայ՝ անպաշտօն եւ երեսէ ինկած մը, այն ալ պլոքին պաշտպանելը կարմիր հնչակեան՝ Արիս Գափայեանն է։

ՓԱՑԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
«Հ.Յ.Դ. Օրը»

— о —

ՊՈՒՏՕ, 2 Հոկտ. (Ցառայ)— Այս տարի ալ տօնեցինք «Դաշնակցութեան Օր»ը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Մուլէն — Գլէոյի ընդարձակ սրահին մէջ։ Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը որուն մէջ աչքի կը զարնէր երիտասարդութիւնը։

Բեմին կեդրոնը զետեղուած էին Հ. Յ. Դ. զինանշանը եւ երրորդութեան նկարները որոնք շրջապատուած էին հայրենիքներու խմբանկարներով, հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով։

Ընկ. նախագահը հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մշակ Բանուորի»ով զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս։ Ընկ. Հ. Թաշճեան քանի մը խօսքերով պարզեց «Դաշնակցութեան Օր»ուան նշանակութիւնը։ Արտասանութիւններ բրին փոքրիկն Ն. Քէնտիրեան՝ «Հայ դրօշին», ընկ. Մ. Կիրակոսեան «Դաշնակցութիւն», ընկ. Կ. Տօնէրեան ուղերձ մը կարդաց։ Գ. Հ. Եփրեմեան մէջ ընդ մէջ ջութակով «Մեծանեակ, ծիծեռնակ»ը եւ «Ես լռեցի մի անուշ ձայնը» նուագեց։ Ներկայացին տիկիններ Վ. Ճերմակեան, Ն. Տօնէրեան եւ ընկ. Մ. Նաթբեան, Ֆանթէզի մըն ալ Գ. Հայկազեանի կողմէ։

Ընկ. Ա. Քէնտիրեան մօտ մէկ ժամ խօսեցաւ Դաշնակցութեան դերին շուրջ, պատմեց թէ ինչ դժուարին պայմաններու մէջ ծնունդ առաւ, ոտնձգեաւ այս հզօր կուսակցութիւնը, իր ծոցէն արտադրելով Նիկ. Դումաններ, Սերոբներ, Գէորգ Չաւուշներ, Վարդգէններ, Քեռիներ, Համազասպներ, Անդրանիկներ եւ անթիւ ու անանուն հերոսներ որոնք մեր նորագոյն պատմութեան փառքը կերտեցին։ Ընկերը ակնարկելով խաչակրութեան, շեշտեց.— «Մեր կուսակցութիւնը որ հայ առնականութեան բըռունցքն է, ոչ վախ ունի եւ ոչ ալ վհատութիւն, մանաւանդ այս վասորերուն ուր հայ կեանքը կատարեալ քաոս մը վերածուած է։ Մեր փառապանծ պատմութեան տիտանները կը պատգամեն.— Քալէ՛, ով մարտական մեծ կուսակցութիւն, մինչեւ որ կըրկին անգամ յաղթանակ պարտադրես՝ դարերու մէջէն վիժած բռնեկին եւ քու ցեղիդ ցրուած բեկորները մայր հողին տիրանալով, հազար ու հազար բերաններէ ովսաննա աղաղակեն»։

Յումբ մը սիրողներ ներկայացուցին «Մեր ամաթէօրները», զաւեշտ երկու արար։

Հանդէսէն վերջ ուղղուեցանք ընկ. Ա. Քէնտիրեանի բնակարանը ուր կազմակերպուած էր ընկերահամակրական խնճոյք մը։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Գ. Անանեան։ Մէջ ընդ մէջ կը հնչէին մարտական եւ յեղափոխական երգեր։ Իսկ Գ. Հ. Եփրեմեան եւ ընկ. Մ. Կիրակոսեան ջութակով եւ «պանծօ»յով աւելի թափ կուտային խրախճանքին։

Տիկ. Քէնտիրեան կարմրցուած նապաստակ մը նուիրեց «Մուրատ» խումբին, փափաք յայտնեց որ աճուրդի դրուի։ Կարճ ժամանակուան մէջ կոկիկ գումար մը գոյացաւ։ Աճուրդը շահեցաւ Գ. Գ. Թաշճեան։ Եղան զանազան պարեր։ Ընկ. Գ. Հայկազեան ներկաները զուարճացուց իր ֆանթէզիներով։

Ժամանակը ուշ էր եւ դժուարաւ բաժնուեցանք սեղծուած մթնոլորտէն։

Ն. Տօնէրեան

ԱՅԱ ՍՕՖԻԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Հաֆիմլէթ Միլլէի մէջ Պիւրհան Ասաֆ, խօսելով այն որոշման մասին, որով թանգարանի կը վերածուի Այա — Սոֆիան, կը կարծէ թէ վերջ կը գտնեն այլ եւս կարգ մը ցանկութիւններ. «Երբ թրքական բանակը գրաւեց Կ. Պոլիսը, մզկիթի վերածուեցաւ Այա — Սոֆիան։ Այնուհետեւ քրիստոնեայ արեւմուտքը այնքան արիւն թափեց՝ նետելու համար մահիկը քրիստոնէական տաճարի մը կատարէն։ Երբ ցարերը, մինչեւ Պալքանեան պատերազմ, զօրաշարժ կը կատարէին Թուրքիոյ դէմ, սիրական նշանախօսք մը կը պտտցնէին,— խաչը տնկել Այա — Սոֆիայի կատարը։

Թուրքիոյ աշխարհիկ հանրապետութիւնը կուգայ վերջ դնել արեւմտեան քրիստոնէական այդ մոլեռանդութեան, Այա — Սոֆիան վերածելով թանգարանի, որուն նշանակութիւնը մէկ է այլ եւս մարդկութեան բոլոր անդամներուն համար։ Որքան ալ աշխատեցան վարկաբեկել թրքական բանակը, փաստ է որ այսօր Պոլսոյ փէշթի մէջ, մինչեւ ուր հասան թըրքական բանակները, բաղնիքի մը գմբէթէն զատ ուրիշ որ եւ է յիշատակարան չէ մնացած, ընդհակառակն Պոլսոյ մէջ Այա — Սոֆիան կը մնայ արուեստի բոլոր արժէքով, մահիկին պաշտպանութեան տակ։

Այա — Սոֆիան մզկիթ դարձած էր այդպէս խորհրդանշելով թրքական բանակներու յառաջխաղացումը, ընդդէմ խաչակրութեան։ Այա — Սոֆիան թանգարան կը դառնայ այսօր խորհրդանշելով թրքական արուեստին եւ գիտութեան յառաջդիմութիւնը։ Մեծն Սինանի երկու հրաշալիքները, Սիւլէյմանիէ եւ սուլթան Սէլիմի մզկիթները կը պատկերացնեն թրքական ներքին կեանքը, իսկ Այա — Սոֆիան եւ սուլթան Ահմէտը, երկուքն ալ թանգարան դարձած, կը վկայեն թըրքութեան հասունութիւնը, պարպըւած կրօնական մոլեռանդութենէ»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Կիրակի օր տեղի ունեցան ընդհ. Ֆրանսայի մէջ փրոֆէսիոնէլ խումբերուն 6րդ ախոյեանական ֆութպոլի մրցումները։ Ամէնէն հետաքրքրական մրցումները կատարուեցան Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ։

Փարիզի մրցումը տեղի ունեցաւ Սթատ Քոլոմպի մէջ։ Այս մրցումին կարեւորութիւնը նկատի առնելով Երկաթուղիի Ընկերութիւնը տրամադրած էր յատուկ շոգեկառք մը, որ մինչեւ Սթատ կը տանէր։

Մրցող խումբերն էին Ռասինկ Գրլիւպ Փարի (Ֆէրպի) եւ Ռասինկ Գըլիւպ Սթրազպուրկ։ Այս մրցումը հետաքրքրական էր անոր համար որ Ալզասի խումբը դասաւորման գլուխը կը գտնուէր 2 կէտի առաւելութեամբ, եւ այս իսկ պատճառաւ Փարիզի խումբը անոր հաւասարելու համար ամէն ջանք պիտի թափէր։ Մրցումը սկսաւ ժամը ճիշդ 3ին խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։

Յառաջ սկսելէն քանի մը վայրկեան վերջ Ալզասի խումբին յառաջապահները արագ վայրէջքով մը մօտենալով Փարիզի բերդին իրենց յառաջապահը զօրաւոր «շիւթ»ով մը կը նշանակէ կէտ մը, որ բնաւ չէր սպասուեր եւ խաղացողները իրենց ալ ապշած մնացին. Անկէ վերջ գնդակը միշտ կանոնաւորաբար մէկ բերդէն միւսը տարուբերուելէ յետոյ, առաջին խաղը լրացաւ 1ի դէմ 0ով։

Հինգ վայրկեան դադարէ վերջ, խաղը ալ աւելի հետաքրքրական հանգամանք առաւ։ Երկու բերդապահներուն արթնութիւնը շատ մը վտանգաւոր վայրէջքներէ ազատեց գնդակը։ Բայց 13րդ վայրկեանին խառնաշփոթութենէ մը օգտուելով Ալզասցիները նորէն կէտ մը կը նշանակեն։ Ժողովուրդը միաբերան կը պոռայ եւ կը քաջալերէ իր խումբը, որպէսզի գոնէ հաւասար արդիւնք մը առնէ։

Այս ցոյցերէն քաջալերուելով Փարիզի խումբը սկսաւ բուռն յարձակողական մը։ Գնդակը միշտ Սթրազպուրկցիներու բերդին առջեւ է։ Ժողովուրդը կ՚աղաղակէ։ Խաղը լրանալու հինգ վայրկեան կայ։ Այլ եւս յոյսերը կտրուած են եւ ամէն ոք կ՚ըսէ թէ Փարիզ յաղթուեցաւ։ Բայց ահա հակառակորդը չուարումի մատնելով կը նշանակեն գեղեցիկ կէտ մը։ Ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէ մըցումին ելքին։ Խաղը լրանալու երեք վայրկեան մնացած «քօրնէ» մը կ՚ըլլայ Սթրազպուրկի եւ Թաուինկէն Քէնէտի ոգի ի բռին գնդակը քաշելով կը նշանակէ հաւասարեցնող կէտը։ Ու երկու խումբերը 2—2ով հաւասար կը մնան։ Այս մրցումին ընդհ. հասոյթը եղած է 127.000 Ֆր. որ անցած կիրակիի մրցանիշն ալ կոտրեց։

⁂ Մարսէյլի մէջ ալ մրցեցան Փարիզի խումբերէն Ռէտ Սթառ Օլմ — փիք եւ Օլէմփիք տը Մարսէյլ։ Այս մրցումը կատարուեցաւ ջղագրգիռ մթնոլորտի մը մէջ եւ քիչ մնաց որ կռիւի յանգէր եւ արիւնահեղութիւն ըլլար։ Դատաւորը շատ դժուար կացութեան մը մատնուեցաւ։ Ռէտ Սթար Օլէմփիքի խաղացողները յարձակումի ենթարկուեցան թէ խաղացողներէն եւ թէ հանդիսատեսներէն քարի բռնուելով։ Այս առթիւ Փարիզի Ակումբը ծանր բողոքագիր մը ներկայացուց Ֆութպոլի Ընդհ. Դաշնակցութեան տալով.—

1.— Դատաւորը հինգ վայրկեան աւելի երկարեց խաղին պայմանադրական ժամը։

2.— Այդ հինգ վայրկեանէն օգտուելով Օլէմփիք տը Մարսէյլ առաջացաւ կէտ մը եւ յաղթական ելաւ, շահելով նաեւ խաղին հասոյթը։

3.— Հանդիսատեսները քար նետեցին խաղացողներուն եւ դատաւորին վրայ։

4.— Ռասինկ, Մարսիլիոյ խաղացողներէն, թըռաւ Շանթրէյի երեսին։

5.— Օլէմփիք տը Մարսէյլի հանդերձապահը զարկաւ Լանժիլիէի երեսին։

Շաբաթ օր Քարտիֆի (Անգլիա) մէջ տեղի ունեցաւ 55.000 հոգիի ներկայութեան Անգլիոյ եւ Կալլէսի երկիրի ազգային ֆութպոլի խումբերու միջեւ միջազգային մրցում մը։ Անգլիական խումբը շարունակ պարտութեան մատնեց իր հակառակորդը, 4 0ով։ Այս մրցումով Անգլիոյ ներկայացուցչական խումբը երկու միջազգային մրցումներ է որ կը շահի։

⁂ Անգլիական եւ իտալական ներկայացուցչական ֆութպոլի խումբերուն մրցումը տեղի պիտի ունենար Հոկտ. 14ին, բայց իտալական Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը երկու անգամ նամակ գրելով Անգլիոյ Ֆութպոլի Դաշնակցութեան, ուզած է յետաձգել սոյն մրցումը։ Իտալացիները կ՚առարկեն թէ այս տարեշրջանին առաջ դրած խումբ մը չի կրնար դըրկել Անգլիա, եւ կ՚առաջարկէ որ մրցումը յետաձգուի եկող տարուան։ Իր բացատրութիւնները բերանացի ալ անգիէ պարզելու համար Իտալիոյ Ֆութպոլի Դաշնակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Անգլիա.

ՀՐԱՆՏ ՍԻՐԱԳԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— о —

«Հայրենիք» գիտէ կատարել խմբագրականի մը մէջ (15 սեպտ.).

— «Հոկտեմբեր 6ին Նիւ Եորքի մէջ պիտի գումարուի ամերիկահայոց Երեսփոխանական ժողովը։

Երեսփոխանական ժողովի օրակարգի կարեւորագոյն հարցերէն մէկը Ամերիկայի Հայոց Ազգ. Սահմանադրութեան վերաքննութիւնն է։

Ինչպէս յայտնի է, ներկայ Սահմանադրութիւնով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը նկատուի ոչ միայն Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ գերագոյն հոգեւոր պետ, այլ եւ եկեղեցւոյ հետ կապուած որոշ խնդիրներու մէջ վարչական վերին իշխանութիւն։

Խորհրդային իշխանութիւնը Էջմիածնի միջոցաւ կ՚ընէ վարչական այնպիսի կարգադրութիւններ, որոնք ուղղուած են հայ ազգային խտէալներու եւ նոյն իսկ Հայոց եկեղեցւոյ դէմ արտասահմանի մէջ. Հայաստանի մէջ Հայոց եկեղեցւոյ դէմ մահացու կռիւ վարող խորհրդային իշխանութիւնը իրեն ենթակայ, հլու կամակատար Էջմիածնի միջոցաւ կը ջանայ քանդել Հայոց եկեղեցին արտասահմանի մէջ։

Այս պայմաններու տակ արտասահմանի մէջ Հայոց եկեղեցին խորհրդային իշխանութեան ոտնձգութիւններէն պաշտպանելու միակ միջոցն է խլել խորհրդային իշխանութեան ձեռքէն այն զէնքը, որով ան միջամուխ կ՚ըլլայ հայ եկեղեցւոյ ներքին գործերուն։

Այդ զէնքը սահմանադրութեամբ կաթողիկոսին տրուած վարչական իրաւունքներն են։

Սահմանադրութենէն պէտք է վերցնել բոլոր այն յօդուածները, որոնք վարչական իրաւունքներ կ՚ապահովեն կաթողիկոսին. կաթողիկոսը պէտք է մնայ միայն հոգեւոր պետ Հայոց եկեղեցւոյ դաւանական ծիսական խնդիրներու մէջ։ Հայոց եկեղեցւոյ հետ կապուած բոլոր միւս խնդիրներու կարգադրութեան իրաւունքը պէտք է անցնի Կրօնական եւ Երեսփ. ժողովին․․․

Գումարուելիք Երեսփ. ժողովը այս իմաստով պէտք է վերաքննէ մեր Ազգ. Սահմանադրութիւնը եւ այդ նոր հիմերով պէտք է կազմակերպէ մեր ...։

Երեսփ. ժողովի երկրորդ կարեւորագոյն խնդիրն է կրթական հարցը։

Երեսփ. ժողովը եւ գալիք Ազգ. Կեդրոնական Վարչութիւնը իրենց եռանդի եւ նիւթական միջոցներու առաւելագոյն չափը տրամադրելու են կրթական գործին։

Կրթական գործը ամերիկահայ գաղութի մէջ կը ծաւալի օր օրի։ Ու սակայն ամերիկահայոց կրթական գործը հեռու է կազմակերպուած ըլլալէ ամուր հիմերու վրայ դրուած ըլլալէ։ Գրեթէ ամէն բանի պակաս ունի ամերիկահայ դպրոցը. պակաս արդիական դասագիրքերու, պակաս պատրաստուած ուսուցիչներու, պակաս կրթական ընդհանուր ծրագրի։

Այս բոլորի մասին ոչ միայն լրջօրէն խորհելու, այլ եւ անմիջապէս գործնական քայլեր առնելու են Երեսփ. ժողովը եւ անկէ բխելիք մարմինները։

Բոլշեւիկեան պրոպագանտը մուտք գործած է նաեւ ամերիկահայ դպրոցը։ Բոլշեւիզմի գործակալ հոգի հրատարակած կոմունիստական դասագիրքեր կը կիրառուին կարգ մը հայ դպրոցներու մէջ, որոնց ղեկավարութիւնը կը գտնուի սովետական տարրերու եւ հօկինեններու ձեռքը։

Միջոցներ ձեռք առնելու է ազատելու հայ դպրոցը բոլշեւիկներու ապազգային եւ քայքայիչ ազդեցութենէն»։

ՅԵՏՈՅ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (13)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»··«««

Գտակած ենք անտառի թաւուտին մէջ իբրեւ մեռելներ։ Բայց Քիւրտերը վարպետ են։ Զգեցին ընտանիքները ու սկսան շրջակայ պուրակները խուզարկել։ Գտան զիս, ինչպէս Խանմօ Մօսոն, Ցարօ Մուշօն, քեռթիող Սիմօն, Հաւմի Արգաբը եւ Խարբիզի Գեանկան։ Այս վերջինները ու մեռնելու մօտ հիւանդ ձգեցին խնայելով գնդակ մը։ Ես ու Մօսոն մէկ մէկ Քիւրտի կողմէն բռնուած ենք. Ցարօ Մուշօն՝ ուրիշի մը կողմէ, իսկ Սիմօն ու Արգար հինգ ուրիշ Քիւրտերէ։

Ռուսական մօսին հրացանը գրուած է ճակտիս.— կամ դրամ կամ մահ։ Բերսօն ու մայրիկս ներկայ են։ Բերսօ քովը մնացած հինգ ոսկին առնելով մօտեցաւ Քիւրտին։

— Առ աղա, մեր առաջին եւ վերջին կոպէկն է, առ ու ամուսինս ազատ ձգէ։

Քիւրտին աչքերը չոր բացուեցան, դեղին ոսկիները տեսնելով, զիս անցուց իր աջ կողմը, դրամները գանձեց, ու պատուիրեց որ իր ընկերներուն բան մը չըսենք տուածի մասին։ Ամէն Քիւրտ իր զոհին հետ է — Դրամ կամ մահ։ Մէկը միւսին չի խառնուիր։ Հրացանը դարձաւ Մօսոյի ճակտին.— Դրա՛մ կամ մեռար։ Կարճ ու կտրուկ։ Անոր ալ մայրը Խանմօն, իր նոր հարսին հետ ներկայ է, ու ծրար մը անութին տակ.—Ահա՛, աղա, խուրպան։ Ու կը քակէ ծրարը, ցոյց կուտայ իր հարսին թանկագին լաթերը եւ Մահմէտ մարգարէին անունով երդում կ՚ընէ թէ դրամ չունի։ Քիւրտը Մօսոն ալ անցուց իմ քով եւ ծրարը առաւ։

Մեզմէ 40 քայլ վար Ցարօ Մուշօն է իր դահիճին դէմ. Ներկայ էր մայրը՝ Հավօն, Մուշոյին երկու տարեկան տղան շալակը կապած։ Կուլան, կը պաղատին թէ բան մը չունին։ Վերջին պահուն Քիւրտը հրացանը դարձուց Մուշոյի սրտին.— «Կապուտիկ աչքեր, ես քեզ լաւ կը ճանչնամ, Գչարէ Խալիլի սպանութեան առթիւ բանտարկուած էիր», բսաւ ու ձեռքը տարաւ բլթակին։ Հավօն ինքզինքը տուաւ հրացանի բերանը. կապարը ծակեց անոր սիրտը ու պզտիկ կինակէն դուրս ելաւ աղիքներէ հետ մէկտեղ։ Խոտի նման ինկաւ Հավօն, առանց Մուշոյի մահը տեսնելու։ «Քանի ողջ եմ, չպիտի մոռնամ, ո՜խ մայրիկս թաւ Մուշոյի բերնէն։ Հրացանը դարձաւ Մուշոյի կողմը, եւ ահա երերալէն ինկաւ Մուշօն մօրը եւ տղուն գիակին վրայ։ Անոնց արիւնները խառնուեցան իրարու հետ, ու լճացաւ այն մութ ու մամուռ թուփերու տակ։

Մեզ բռնող Քիւրտը ինծի եւ Մօսոյին բսաւ.

— Զօրանքն ի վեր փախէք, հիմա կուգայ եւ ձեզ ալ կը մեռցնէ։

Փախանք որչափ ուժ ու կորով ունէինք ու կորսուեցանք անտառին մէջ։ Ազատած էինք այդ օրը։

Սիմօն ու Արգար կը խոստանան թէ պահուած ապրանքներ ունին գիւղը եւ պիտի ցոյց տան։ Եւ խուզարկու խումբը միանալով, առին տղաքը ու վար իջան գիւղ։ Սակայն ուրիշներ գտեր տարեր էին անոնց ապրանքները։ Ուստի երկուքն ալ կը սպաննուին տեղին վրայ։

Անոնց հեռանալէն յետոյ, փոս մը բացինք ու թաղեցինք երեք սպաննուածները եւ զոքանչս Ֆիտօրս, ու պատրաստուեցանք մեկնելու։ Ամէն մարդ իր մասին կը մտածէ եւ իրեններուն։ Գտանք մը կինակս, մէկ ալ Բերսոյին, թաւուտներու մէջէն կը յառաջանանք։Մայրիկս անկարող քալելու, մեզմէ կը կտրի ետ կը մնայ։ Ցանկարծ աղիողորմ ձայնով մը կանչեց.— Ա՜խ, Մարգար զիս պիտի ձըգե՞ս։ Կը վախնար մայրս, որովհետեւ ձգողներ եւ անտէր մնացողներ շատ կային։ — Ձէ մայրիկ, չէ, մեռնիմ ալ ձեր մօտ մեռնիլ կ՚ուզեմ։

Կը բարձրանանք Քանայ լեռ ու կ՚անցնինք Մառնկայ կողմ։ Այդ օրը ցերեկին խուզարկութիւն չկար լեռը, բայց անօթութիւնը կը խեղդէր։ Երեկոյեան Սերոբի ու Արթինի հետ վար կ՚իջնենք դաշտ, ցորենի խուրձերը լեռ կը հանենք, յաջորդ օրը զանոնք կը ծեծենք ու ցորենի վերածելով կը խաշենք ուտելու համար։

Քիւրտերն ալ դաշտէն ցորէն կը քաղեն եւ ձմրան պաշարի պատրաստութիւն կը տեսնեն։ Զարհուրելի մեզ ալ միջոց կուտային։ Օր կ՚ըլլար որ խուզարկութիւն չէր կատարուեր եւ մենք ալ գիշերները ցորեն, խաղող, ծխախոտ գողնալու կ՚իջնէինք գիւղեր, բայց այդ ճամբուն զոհերն ալ շատ են։

Ցերեկին Գալաքցի Մանուկ քովս եկաւ ու զիս մերիններէն առանձնացուց, Բերսոն հետեւեցաւ մեզի։ Մանուկ բսաւ.

— Մարգա՛ր, վաղը գիշեր Վահան Փափազեան Քանը պիտի ձգէ, ու պիտի անցնինք ռուսական բանակ, գուցէ ազատինք, գուցէ մեռնինք։ Ես եմ որ վայրագի դեր պիտի կատարեմ։ Թէեւ որոշուածներէն դուրս ալ ոք պիտի ընդունին, եկուր, ես ինչպէս ալ ըլլայ քեզ ընդունիլ կուտամ։

— Սակայն ի՞նչ ընեմ ընտանիքս, ըսի։

— Քանի որ չենք կրնար օգտակար ըլլալ, սպառուած ենք ձգել, ես ալ մերինները, նոյն իսկ եղբայրս ձգած եմ։

Բերսօն որ ներկայ էր, խեղդուած ձայնով մը բսաւ.

— Գնա՛, Մարգար, դուն ալ, եւ սկսաւ հեծկլտալ։

— Ձէ, Բերսօ, կը նախընտրեմ ձեզի հետ մեռնիլ, գոնէ հանդարտ խղճով, քան իմ փրկութեան մասին խորհիլ, ազատիլ ու չգիտնալ թէ դուք ինչպէս մեռաք։

Մանուկ բսաւ.

— Մարգար, երկրորդ անգամ կ՚ուխտեմ, երբ ազատ անցնիմ ու զէնք մը ձեռք բերեմ, գոնէ իմ հետ եղած աղաքները համոզելով պիտի վերադառնամ ձեզ փրկելու, հակառակ պարագային եթէ ընկեր չգտնեմ, կ՚ուխտեմ դարձեալ մինակս գալ եւ ձեզ փրկել։

Յաջորդ իրիկուն Փափազեան մեկնեցաւ Քանէն, իր հետ առաւ մեր գիւղացիներէն Գալաքցի Մանուկը, Երանոսի Բրսօն, Ասատուրի Սմբօն, Գալաճոյ Լեւոն, Գօզէ Պետրոս եւ Խանմօ Մօսոն։ Այս վերջին երկուքը, Գէլիճանոյ գլուխը խմբին ջուր բերելու կ՚երթան, կը բռնուին Քիւրտերէն ու տեղն ու տեղը կը սպաննուին, մնացածները ազատ անցան ռուսական բանակ։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Ապրուստը սղա՞ծ է թէ աժանցած

Ելմտական Նախարարութիւնը երէկ զեկոյց մը հրատարակեց, համոզելու համար թէ ապրուստը աժանցած է ոչ թէ ոսկեվճարի դրութենէն հրաժարած, այլ անոր կապուած երկիրներու մէջ: Այսպէս, 1931 սեպտեմբերէն մինչեւ 1934 օգոստոս մեծաքանակի գիները իջած են,— Ֆրանսայի մէջ՝ հարիւրին 21, Իտալիոյ մէջ՝ 16, Պելճիոյ մէջ՝ 20, Հոլանտայի մէջ՝ 15, Զուիցերիոյ մէջ՝ 15, Լեհաստանի մէջ՝ 22:

Այս բոլորն ալ պահած են ոսկեվճարի դրութիւնը: Ընդհակառակն, գիները բարձրացած են այն երկիրներուն մէջ որ լքեցին ոսկեվճարի դրութիւնը: Այսպէս, Անգլիոյ մէջ՝ հարիւրին ցուկէս, Մ. Նահանգներուն մէջ՝ 20, Ճափոնի մէջ՝ 37 եւն.:

Զեկոյցը յետոյ մանրամասնօրէն կը բացատրէ թէ Ֆրանսայի մէջ գիները իջած են ոչ միայն մեծաքանակի, այլ եւ փոքրաքանակի համար: Կարագը որ 20 ֆրանք էր 1933 սեպտեմբերին, 13ի կը ծախուէր 1934 սեպտեմբերին, հաւկիթին հազարը՝ 525էն իջած է 420ի, պանիրը՝ 255էն 190ի (Քամամպէռ), ճերմակ խաղողը՝ (100 քիլօն) 450էն 160ի եւն.:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ իրիկուան ժամը 7.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ:

Իսկ «Մուրատ» խումբի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կարէն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկ. Յ. Կարապետեանի բնակարանին մէջ:

× Կը խնդրուի Սեն-Փիէռի ընկերներէն ներկայ ըլլալ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Միութեան Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

3 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյ:

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կ. Խաչի ՌՈՄԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին
կը խօսի՝ Տիկին Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ *ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*
6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Salle des Ingénieurs Civilsի ընդարձակ սրահներուն մէջ
19 Rue Blanche **Métro: Trinité**
Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Երգ, պար եւ արտասանութիւն:
Կը ներկայացուի *ԹԻՒ ՀԻՆԳ ԽԵԼԱԳԱՐԸ* (զաւեշտ)
Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերին: կը նուագէ Փարիզի ծանօթ
PIZAROի նուագախումբը Orchestre ARGENTINE
Պարի սիրահարներուն աչքը լոյս:
ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: *ԱՃՈՒՐԴ ՁԿԱՅ:*
Բոլոր տոմսերը թոմպոլայի իրաւունք ունին:
Տոմսերու գիներ՝ այրերու 10 ֆրանք, կիներու՝ 7.50:
ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6Ի ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆԸ
Հաղորդկց. միջոց.— Օթօպիւս 4, 9, B, AJ, AF, CN5, CE 26

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Շավիլի մ. ճիւղին կողմէ, այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ: կը հրաւիրուին անդամ անդամուհիները եւ համակիրները: Չաճելի ժամանց:

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին իր Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ֆլորիա ճաշարանին մէջ, 61, M. le Prince: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կարմիր խաչի Պանթէօ-Քաշանի մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ կարմիր խաչի Շրջ. Վարչութեան, Տիկ. [illegible] Բիւզանդին եւ ամէն անոնց, որոնք իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը բերին մասնաճիւղին բացման հանդէսի առթիւ:

Վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի եղբայրս Փանոս Ալեքսանեան, որ կը բնակէր Asnières, իսկ [illegible] Bois Colombes (Փարիզ [illegible]). Իր մասին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել ինծի՝ Գ. Ալեքսանեանի, Mas de Poulagères, par St. Martin de Crau (B. du Rh.):

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
Պուլպան Մարսիյէի ընդարձակ սրահին մէջ
(146, Chemin des Chartreux).
Կը նախագահէ ընկ. **Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ**
Կը խօսին ընկ. **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ** եւ ընկերուհի Տիկ. **Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ**

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ռ. Մ. *ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* նուագախումբը
Զուլթակի վրայ պիտի նուագէ յայտնի երաժշտագէտ ընկ. *ԱՐԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (Լիոնէն հրաւիրուած)*: Պիտի երգեն օրիորդներ *ՏՕՎԻՆԱՐ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (Լիոնէն հրաւիրուած)* եւ *ՀԵՐԱ ԳԸՄԳԸՃԵԱՆ*: Պիտի արտասանեն ընկերներ *Կ. ԹԻՒԹԻՒՃԵԱՆ, Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ* եւ *Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ*:

Չաճելի եւ սիրուն անակնկալներ *ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ*
Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ:
ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐ:
Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:
Այս տարի «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ը պիտի տօնուի միայն Մարսէյլի մէջ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի երեկոյ:
Կը խօսի ընկեր *ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ*

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ԻՆ, ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
Պիտի խօսի ընկեր **ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ**
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
Պիտի խօսի ընկեր **ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ**
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 Հոկտեմբեր կիրակի կէս օրէ յետոյ
Պիտի խօսի ընկեր **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**
Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

ՌԸՆՍԱԺԻ ՄԷՋ

6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

13 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Պիտի խօսի ընկեր **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ԻՆ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 21ին, կիրակի կէս օրէ յետոյ
Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 20ին Շաբաթ երեկոյ

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի երեկոյ
Կը խօսի ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Վերոյիշեալ հանդէսներուն մէջ պիտի ծախուի Կեդր. Կ. Կոմիտէի հրատարակած «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ» բացառիկ թիւը: Գին 1 ֆրանք

Մուրատեան Վարժարան, Սեվր

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամսուն սկիզբը

Վարժարանը կ'ընդունի գիշերօթիկ, կէս գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ սաներ: Ցուցութիւնը նկատի առնելով օրուան տնտեսական պայմանները, վերապահուած է թոշակի հարցը եւ ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայէ իրենց զաւակներուն ազգային բարձրագոյն դաստիարակութիւն տալ ուզող ծնողներուն:

Մանրամասն տեղեկութիւններու կամ արձանագրութեան համար դիմել Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան.-

Secrétariat du Collège Arménien S. Moorat, 26, Rue Troyon, Sèvres (S. & O.)

Ծախու է կօշկակարի խանութ մը

46, Rue Thiers, Billancourt, Métro: St. Cloud կամ Marcel Sembat

Խանութը կրնայ ուրիշ գործի ալ յարմարիլ: Տարեկան վարձք 2500 ֆրանք, առանց շարժի: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ Գ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆի:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) **17, Rue Damesme, PARIS (13e)**

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ԼԻԶԱ ՍՈՐԱՏԻՆԱ

(ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

— Բոլորը յարձակումի՝ Սպիտակ եւ Պալթիկ ծովերու ջրանցքին շինութեանը համար: Պալթիկ ծովէն Սպիտակ ծով տանելիք նաւարկելի ճամբուն շինութեան պատմութեանը մէջ յունուար ամիսը յաղթանակի ամիս մը պէտք է ըլլայ: Այսօր, մեր բաժանումունքի ակումբին մէջ, կայանի վաշտապետը դասախօսութիւն մը պիտի ընէ.

— Նորութի՞ւն մը կայ արդեօք… Աղատ արձակման օրէ՞նք մը…
Բայց ձայնասփիւռը ներսէն մասին կը խօսիր: Այլ՝ այն վաշտի աշխատանքի մասին, որ պէտքնէ կ'ընէ, եւ չէ ուզած որ գինքը ուրիշ մը փոխարինէ: Ու տասնեւչորս ժամ շարունակաբար աշխատած է… Այս վաշտը հարիւրին երկու հարիւր գլած է ծրագիրը:

Ուրիշ ձայն մըն է որ կը խօսի հիմա.— Հարուածային տասնապետ մը կ'ըսէ թէ՝ ինչպէս ինք առաջ չարաշ գործ մը, նոյնիսկ գող մըն էր, եւ աշխատանքէն ընդդիմաբար կը խոյսէր երբ ջրանցքի շինարանը եկաւ:

Մէկ խօսքով, ինչ որ կ'ըսէր սաստիկ, կը թուէր թէ ուրիշ աշխարհէ մը կուգայ… Աշխարհի մեծագոյն ջրանցքը կը կառուցուի… Լիզային ինչո՞ւն է պէտք սորվիլ: Իր ինչո՞ւն է պէտք թէ այսինչը կամ այնինչը կը վերակրթուի աշխատելով: Ա՜հ, եթէ ինք կարենար իր տունը մեկնիլ ու ոչ ոք զինքը վար դնէր: Որովհետեւ, չէ՞ որ հոս կարելի չէ ապրիլ… Ու երբեք կարելի պիտի չըլլայ…

Այս ու յաջորդ գիշերները, Լիզա չէր կրնար հաշտուիլ այս կայանին մէջ ապրելու գաղափարին հետ: Ու անհանդարտ քուն մը կը քնանար:

Քասուանքի մտնողները չէին կրնար չփման մէջ ըլլալ միւս տարագիրներուն հետ: Կ'աշխատէին հակողութեան տակ ու անխօս: Բայց, Լիզան աշխատանքի չգնաց առաջին օրը: Քամիոնէ մը աւազ պիտի պարպէին: Աւազը սառած էր ու ցուրտը հագուստներէն ներս կը թափանցէր: Իսկ այս [illegible] …

[illegible] էր ծանր ու անհաճոյ էր:

Լիզա փորձեց տագաւարի պետին խօսիլ իր ամուսնոյն մասին: Բայց եւ չորս ժամ վերջ իրեն կ'իմացնէին թէ ամուսինը կայանը չէր գտնուեր: Մոլեգնած՝ պետին առջեւ թափեց կոշտ ու կոպիտ խօսքեր ու մերժեց յաջորդ օրը գործի երթալ: Իր լուռ արամադրութիւնը, իր անընկճելի յամառութիւնը փոխուեցան կնոջ անսահման լրբութեան մը, որ, կորսնցնելիք բան մը չունենալով, բնաւ չէր վախնար: Զինքը «Մրիահեր» ն որակեցին: Պակսեցուցին իր հացի բաժինը. Անկէ յետոյ իր անպակ ապուրը ստացաւ մասնաւոր կիշէէ մը, որուն վրայ անվարժ ձեռք մը գրած էր.— «Իրենց անունը առկէ կը սատան ծրիակերներն ու դատարկապորտները որոնք մեծ ջրանցքի շինութեան դէմ խափանարարութիւն կ'ընեն»:

Այս պարագան բնաւ չազդեց անոր: Կ'առնէր իր ապուրը, կ'երթար հեռուն, կը նստէր անկողնին վրայ, լեցուած տխրութեամբ մը որ զինքը կը մաշեցնէր:

Օր մը, եկաւ պետ մը. հաստամարմին, գեղադէմ, ու դէմքը հոգին ասրուած: Ուղիղ կանգնեցաւ Լիզայի առջեւ եւ հարցուց.

— Ինչո՞ւ չես ուզեր աշխատիլ:
Լիզա չպատասխանեց:
— Գիտե՞ս թէ ինչ կը կառուցանենք հոս: Բացատրեցի՞ն քեզի:
Լիզա կը շարունակէր չպատասխանել:

— Անշուշտ իրենց բացատրեցի, ընդմիջեց տագաւարին հակիչ կինը, երեսուն եւ հինգ տարեկան, երկայնահասակ ու նիհար՝ կին մը: Իրենց բացատրեցի թէ անոնք որ լաւ կ'աշխատին ջրանցքին մէջ, պիտի ունենան հաշուուած աշխատանքի իրենց օրը. եւ, եթէ, օրինակ, երեք ամիս աշխատի, 4 ամսուան նուազում պիտի ունենայ: Ամէն բան բացատրեցի, վերջապէս:

Ան ի՞նչ կ'ըսէ:
— Ա՜ն. Ոչինչ:
— Լաւ: Մեզ առանձին ձգեցէք:

Մարիա, նիհարկեկ կինը, հեգնական ծիծաղ մը փրցուց եւ հակիչուհիին թեւը մտնելով առաւ գնաց:

Ահ, Լիզան երկար տանն տագաւարը պիտի չմնայ.

Լիզա միեւնոյն մտածումը ունեցաւ. « Անոնք բոլորը այսպէս են, խօսին իրենց օրէնքներու մասին… մինչեւ որ կնոջ մը հանդիպին… »

Վերահսկիչին նոյ Ֆրանսանը [illegible] մէջ, երկուքն ալ առանձին մնացին. Լիզա անկարելի յաւեց պետին. [illegible] կանուխ գալու էր»

Ու՝ ձեռքը դրաւ անոր ուսին
Պետը հասկցաւ ու խնդաց
— Զուր տեղը ժամանակ կը կորսնցնես, Սորոքինա: Դուն կը խորհիս պետին դարպասել քիչ մը ու կեանքի մը ճամբան կը գտնուի [illegible] դէն: Լաւ, մեր քով, նման աշխատանքներու համար պետերը կը [illegible] տարկեն: Նոյնիսկ [illegible] հանգ մը կայ որ կ'ըսէ — [illegible] հետ յարաբերութեան [illegible] որ փորձէ պէտք վերաբերուիլ [illegible] բռնութիւն ի գործ դնէ [illegible] ուախնդրութեան դէմ [illegible] ծածկելով պետի իր գիրքը [illegible] ամբողջ խստութեամբը պիտի [illegible] ժուի… դուն աւելի լաւ պիտի [illegible] Սորոքինա, եթէ [illegible] չյամառիս: Ինչու յամառիլ [illegible] րին կեանքին մը, եւ ոչ ալ [illegible] ներու ապուրի դլութեան մէջ [illegible] դուն հաճոյք պիտի զգաս [illegible] բողջ կեանքդ ապագային մէջ [illegible] չո՞ւ կ'ուզես խորտակել զայն

Ա. ԱՖԻՆՈԳԷՆՈՎ

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Metro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Պելճիգա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 6 Octobre 1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2618

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԿՈՄԻՏԷՆ

»»»··«««

Երկրորդ անգամն է որ կը գործածենք այս խորագիրը, Հ. Բ. Ը. Միութեան դէմ: Եւ կը գործածենք բառին ամբողջ իմաստով:

Այլ եւս ոչ մէկ տարակոյս, որ Բարեգործականը խելակորոյս արշաւի մը ձեռնարկած է, բոլոր ճակատներուն վրայ:

Ամբողջ մէկ տարի հետախուզական աշխատանքներ կատարելէ, զանազան ռազմախաղեր փորձելէ յետոյ, ան իջած է փողոց, իր Կեդր. Վարչութեամբ, վարիչ – պատուիրակով, կրթական քննիչներով եւ զանազան գործակալներով:

Իջած է փողոց — չափուելու համար բոլոր այն տարրերուն հետ որ բարեւի չեն կենար իր առջեւ:

Պայքարը սուր է այս անգամ, որովհետեւ Կեդր. Վարչութիւնը գործաշարժ հռչակած է, գործադրելու համար իր կրթական ծրագիրը:

Ի՞նչ կը տրամադրէ այդ ծրագիրը.—

Բարեգործականի ամբողջական լուծին ենթարկել ազգ. մարմինները ու դպրոցները:

Ինքն իրեն տալով ազգ. իշխանութեան մը կամ կրթական խորհուրդի մը հովերը, Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը ամբողջ դերը է իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը:

Նպաստ կ'ուզէք,— պատրաստ եմ տալու, պայմանաւ որ.

1. Մասնաճիւղ մը կազմէք ձեր շրջանին մէջ:

2. Ընդունիք իմ կրթական ծրագիրս, առանց վերապահութեան

3. Ձեր ուսուցչական խումբը կազմէք իմ հաւանութեամբ: Իմ յանձնած կը հանէք, ո'վ որ առաջարկեմ՝ առանց վերապահութեան կը տեղաւորէք:

— Բայց մենք ազգ. իշխանութիւն ունինք այստեղ, Թաղ. Խորհուրդ, Հոգաբարձութիւն, Ուսում. Խորհուրդ:

— Ի՞նչ կ'արժեն ձեր Մարմինները, քանի որ ես պիտի վճարեմ պահանջուած նպաստը:

— Սակայն չէ՞ որ դուք բարեգործական հաստատութիւն էք, բնդհանրական եւ անխտրական ...

— Ես թշնամիներ ունիմ, պիտի ջախջախեմ: Բարոյական ոյժս չյաջողե՞ց, նիւթականս կ'օգտագործեմ: Ան ալ չեղա՞ւ՝ կ'արձակեմ. վճարումները կը դադրեցնեմ, կը փակեմ, անօթի կը ձգեմ, փողոց կը նետեմ... Կա՛մ ինծի հետ, կամ ինծի դէմ:

Կը չարախօսէ՞ նք: Բարեհաճեցէք իմանալ միայն Սուրիոյ, Կիպրոսի եւ Ցունաստանի անցուդարձը:

Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը սակարկութեան կը դիմէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, իր նպաստները կարելու կամ յարունակելու համար, եւ կը խայտառակուի:

Նոյն բռնայական փորձը կը կատարէ Սելանիկի եւ Աթէնքի մէջ, ահագին կիրք յարուցանելով եւ լայն ճեղքեր բանալով:

Մէկ ձեռքով, իբրեւ թէ իր սեփական ագարակն ըլլար, վեց ուսուցիչներ եւ պաշտօնեաներ կ'արձակէ Կիպրոսի Մելքոնեան հաստատութենէն, անոնց փոխարէն տեղաւորելով իր թեկնածուները:

Անշուշտ այս բոլորը կը կատարուին «ազգասիրական» առաջադրութիւններով.

Այո, ազգասիրակա՛ն գործ է միջնադարեան հաւատաքննութեան ենթարկել խումբ – խումբ ուսուցիչներ եւ փողոց նետել:

Ազգասիրութի՛ւն է մարմին մարմնի, թաղ թաղի, հոսանք հոսանքի դէմ հանել, մաս մը ուկոր առաջարկելով:

Ազգասիրութի՛ւն է «չանթաժ»ի դիմել, դպրոցին դէմ դպրոց բանալով (Սելանիկ), կամ շէն դպրոցներ նօսրացնելով (Աթէնք):

Եւ այս բոլորը՝ կռնակ տալով քաղաքական խմբակցութեան մը, որ Բարեգործականի առաջին նպաստընկալն է, իր գործիչներով եւ թերթերով:

Գաղտնիք չէ որ Բարեգործականի խելակորոյս «օլիկարշի»ն այս արշաւ եւ գրգռիչ գործերը կը կատարէ ի հեճուկս Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Ան կ'ուզէ չափուիլ, խտրութիւն չդնելով միջոցներու մէջ, բայց միեւնոյն ատեն կորսնցնելով իրականութեան գիտակցութիւնը:

Որովհետեւ, ե՞րբ է տեսնուած որ բամպակը կրակին մօտենայ, առանց բռնկելու կամ պայթելու:

Եւ ո՞ւր է տեսնուած որ, կուսակցութիւններ եւ նպաստընկալներ կարենան աղարտել կարդալ քաղաքական – յեղափոխական հաստատմամբ, ծաւալուն ուժի մը, առանց սայթաքելու եւ արգահատելի դառնալու:

Որ եւ է դիմակ չի կրնար պարտկել Բարեգործականի ներկայ վարիչներուն խարդախութիւնը: Անոնց ամմար եւ ամարդի քաղաքականութիւնը, որ ուրիշ բանի չպիտի ծառայէ, եթէ ոչ աւելի խորացնել գաղութներու պառակտումը, եւ վնասել նոր սերունդին փրկութեան:

Հ. Բ. Ը. Միութեան բուն թշնամիներն անոնք են որ իրենք իրենց թոյլ կուտան դիմակաւոր կոմիտէի դեր կատարել, խեղաթիւրելով ե՛ւ ծրագիր ե՛ւ կանոնագիր:

Զորս պատի մէջ սրուած որոշումները, գաղտնի ժողովներն ու «պէնտէկեան»ներու յայտնի կամ անյայտ պայքարները չեն որ պիտի ամրապնդեն ու ժողովրդականացնեն Բարեգործականը:

Ո՛չ ալ «իմարէթխանէ»ի հոգեբանութիւնն է որ սէր եւ համակրանք պիտի ապահովէ:

Այս ժողովուրդը երկար չի կրնար հանդուրժել ափ մը տղէտ եւ ոխակալ մարդոց պղտոր խաղերուն:

Բուն իսկ Բարեգործականի անդամներուն կ'իյնայ խելքի կանչել այս մարդիկը, որոնք տարիներէ ի վեր օրօր կը ցանեն, ցորեն քաղելու պատրուակով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏ ԿԸ ՅԱՐԴԱՐԷ

Ընկերվարական-համայնավար ճակատին դէմ

»»»··«««

« ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՊԱԳԱՆ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ Է ... »

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Տումէրկ հինգշաբթի գիշեր ալ ռատիօական ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակով: Օգտուելով նահանգային ժողովներու ընտրութեանց պայքարէն, վարչապետը լուրջ ազդարարութիւններ ազդեց ընկերվարական – համայնավար ճակատին գործունէութեան առթիւ, եւ առաջարկեց կազմել «ազատութեան եւ հայրենիքի միացեալ ճակատ», հակազդելու համար ծայրայեղ տարրերուն դէմ:

— « Հասած ենք վճռական ժամու մը, ճամբաներու դժուարին խաչաձեւումի մը: Ֆրանսայի ապագան վտանգի մէջ է. վտանգի մէջ է նաեւ ձեզմէ իւրաքանչիւրին ապագան: Այդ ապագան պիտի ըլլայ այն ինչ որ կ'ուզէք: Ձեզի կ'իյնայ ընտրել ճամբան՝ անկարգութեան եւ բարեկարգութեան միջեւ, ձեր հայրերուն շահած ազատութեանց եւ իրաւունքներու ջնջման եւ պահպանման միջեւ, ներքին եւ հետեւաբար արտաքին խաղաղութեան եւ քաղաքացիական պատերազմին միջեւ որ մայրն է արտաքին պատերազմին: Ես ձեզի կ'ըսեմ մերկ ճշմարտութիւնը: Դուք կրնաք հաւատալ կամ ոչ: Եթէ չէք հաւատար ինծի, շատ մօտաւոր ապագայ մը, աւա՜ղ, պիտի ապացուցանէ թէ իրաւունք ունէի»:

Ճառին կէսէն աւելի ուղղուած էր ձախակողմեան հոսանքներուն քաղաքականութեան դէմ: Վարչապետը հայրենասիրական բոլոր լարերը թրթռացուց, որպէսզի ժողովուրդը զգուշանայ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու խաղերուն: « Անհատի մը համար, կուսակցութեանց զինադուլէն աւելի բարձր բան մը պէտք է,— սիրտերու եւ կամքերու միութիւնը: Հարկ է մոռնալ ամէն կուսակցական ոգի, մինչեւ որ յաջողի իմ պահանջած ճիգս:

Պ. Տումէրկ մերթ ծաղրելով, մերթ յարձակելով, մասնաւորապէս ծանրացաւ Լէօն Պլումի ընկերվարական կուսակցութեան վրայ, որ արմատականներուն հետ մնաց «որքան ատեն որ կրնար շագանակը կրակէն քաշել առանց իր մատները այրելու », բայց փոխանակ ազգ. դահլիճին միանալու եւ ներքին եւ արտաքին պատերազմը կանխելու, իր ճակատագիրը կապեց համայնավարութեան հետ: Բացատրեց թէ երկու հոսանքներն ալ բռնութեան եւ դիկտատուրայի կը ձգտին: «Այդ ծրագիրը կրնայ խօսիլ կարգ մը երկիրներու ժողովուրդներու սրտին, բայց Ֆրանսայի մէջ՝ ոչ մեր խառնուածքին կը համապատասխանէ, ոչ մեր ոգիին, ոչ ալ պայծառութեան եւ ազատութեան մեր սիրոյն »:

« Ես կը սարսափիմ պատերազմէն: Եւ ճիշդ ատոր համար է որ ստանձնեցի իշխանութիւնը: Անցեալ փետրուարի քաղաքացիական պատերազմը շուտով պիտի յանգէր արտաքին պատերազմի: Այդպէս ալ վաղուան քաղաքացիական պատերազմը պիտի դառնայ արտաքին պատերազմ, աւելի շուտ քան կը կարծէք »:

« Պ. Տումէրկ անգամ մը եւս բացատրելով, իր տեսակէտները, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է ունենալ հեղինակաւոր եւ սահմանադրութեամբ ճանչցուած վարչապետ մը, ինչպէս եւ տիրաբար գործելու հնարաւորութիւն: Յետոյ պարզեց տնտեսական գերագոյն խորհուրդի ծրագիրը: Այս մարմինը պիտի բաղկանայ հողագործներէ, առեւտրականներէ, գործարանատէրերէ, արհեստաւորներէ եւ բանուորներէ եւ պիտի գործէ իբրեւ խորհրդատու օրուան կառավարութեան: Յետոյ, արդարադատութիւնը բացարձակապէս անկախ պիտի ըլլայ վարչական իշխանութենէն, զոհացում պիտի տրուի հանգստեան թոշակաւորներու որոնց մասին սխալներ գործուած են: Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին գինիի եւ ցորենի վաճառման տագնապը մեղմացնելու համար:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերը

Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերը իրենց ազգ. խորհուրդները կը գումարեն այս միջոցին: Կարմիր թեւը (Սէնթ-Էթիէն) իր ժողովին մէջ անմիջապէս բանաձեւ մը քուէարկելով, գրկեց ընկերվարական թեւին, առաջարկելով ձուլել երկու հոսանքները եւ կազմել մէկ դաշնակցութիւն:

Ինչպէս կ'երեւայ, Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութիւնը (Սէ– Ժէ– Թէ) համաձայն է արհեստակցական կազմակերպութեանց միութեան, բայց չուզեր անձնապան ըլլալ, կամ լքել արհեստակցական միջազգային դաշնակցութիւնը: Իսկ միւս թեւը անհանդարտելի գտնելով բարենորոգչական մարզանքները, կը պահանջէ միանալ յեղափոխական գետնի վրայ, այսինքն յարիլ կարմիրներուն:

Խնձնաշարժի 28րդ ցուցահանդէսը

Հինգշաբթի օր մեծ հանդիսաւորութեամբ տեղի ունեցաւ ինքնաշարժի 28րդ ցուցահանդէսին բացումը, Կռան Փալէի մէջ: Թերթերը էջերով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այս առթիւ (անշուշտ վճարովի), ներկայացնելու համար ինքնաշարժի ճարտարարուեստութեան զարգացումը՝ 1770էն ի վեր: Միեւնոյն ատեն կը շեշտեն թէ երկու միլիոն Ֆրանսացիներ կ'ապրին շնորհիւ այս ճարտարարուեստութեան որ Ֆրանսա առաջին տեղը կը բռնէ, Եւրոպայի մէջ:

Ցուցադրուած են ինքնաշարժի բոլոր տեսակները, նախնականէն մինչեւ ամէնէն արդիականը եւ քանի մը հազար ֆրանքոցէն մինչեւ ամէնէն շքեղ կառքերը:

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԶՕՒՏԻ ՎՃԱՐԵՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ կրթական գործավարութիւնը որոշմամբ մը տուրքէ զերծ հռչակած է «Թուրք փոքրամասնութեանց» դպրոցները. իբրեւ հանրային կրթութեան ծառայող: Այս իրաւունքէն չեն կրնար օգտուիլ օտար դպրոցները եւ փոքրամասնութեանց անհատներու կողմէ շահու համար բացուած դպրոցները:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ, ՊՈՒԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԸ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ:

Պոլսոյ քաղաքապետ. ընտրութիւնները եւ Հայերը

Պոլսոյ Քաղաք. Ժողովը հետեւեալ զեկոյցը ուղղած է հայ հասարակութեան, քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ.—

Քաղաքական ընտրութեանց մասնակցիլ ամէն հայրենակիցի նուիրական պարտականութիւնն է:

Պոլսոյ քաղաքապետական ընտրութիւնները սկսած ըլլալով, Քաղ. Ժողովս պարտք կը համարի հրաւիրել բոլոր հայ համայնքը, որպէսզի ամէն անհատ անձամբ եւ անվրէպ ներկայանայ քուէարկութեանց շրջաններ եւ մասնակցի ընտրութեանց:

Ժողովս վստահ է թէ հայ համայնքը որ միշտ ուղղամիտ ու բոլորանուէր ծառայած է հանդէպ մեր սիրելի հայրենիքին իր պարտականութեանց մէջ, խանդավառ ու եռանդագին պիտի բերէ իր մասնակցութիւնը ընտրութեանց, այս առթիւ եւս փայլուն ապացոյցը տալով իր անսահման սիրոյն ու հաւատարմութեան հանդէպ Թուրք Հանրապետական կառավարութեան.

⁂ Քաղ. Ժողովի խմբովին կը մասնակցի ընտրութեան

Հակահրէական ցոյց մը Պուքրէշի մէջ

Ցիտուն հակահրէական ուսանողներ կոխելով Պուքրէշի « Ֆաքլա » թերթին խմբագրատունը, ծեծեցին խմբագիրը եւ աշխատակիցներէն մէկը. Ետքը ջարդուփշուր ըրին ինչ որ անցաւ իրենց ձեռքին տակ: Երկու խմբագիրները հիւանդանոցփոխադրուեցան շատ ծանր վիճակի մէջ:

Ճարտարական աշխատանքը 30 ժամ

Սան Ֆրանչիսկոյէն կը հեռագրեն թէ երկու խոշոր ճարտարարուեստութիւններ, որոնց մէկը, 19,000 բանուոր ունի, պայմանագրութիւններ կնքեցին, շաբաթական աշխատանքը վերածելով 30 ժամուան: Պայմանագիրը կ'ընդգրկէ նաեւ գործադուլի իրաւունքը

●●●●

ԶՄԵՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

Մի մոռնաք այս գիշեր (Հոկտ. 6-7) մէկ ժամ ետ տանիլ ձեր ժամացոյցը:

Հրեաները ինչպէս կը տեղաւորուին Սուրիոյ մէջ

Սուրիական թերթերը կը գրեն.—

Տիւր Շուէյրի մէջ այս տարի բացուեցաւ մեծ եւ գեղեցիկ պանդոկ մը, որուն շինութեան համար ծախսուած է մօտաւորապէս 30,000 հնչ. ոսկի: Հրէական ընկերութիւն մը այժմ բանակցութիւններ կը վարէ պանդոկին տիրոջ հետ, գնելու համար ամբողջ շէնքը:

Սիոնականները ամէն միջոց ի գործ կը դնեն բազմանալու համար հովանաւորեալ երկիրներու մէջ: Գլխաւորաբար հետեւեալ երեք միջոցները ձեռք առած են անոնք.—

1) Կազմուած է Անգլօ-պաղեստինեան ընկերութիւն մը, որուն դեկավարութիւնը ստանձնած են երեք հրեայ դրամատէրներ.

2) Այս դրամատիրական ընկերութիւնը կալուածներ գրաւ առնելով դրամ կուտայ, 100էն 6 տոկոսով.

3) Տոկոսով դրամ կուտայ առհասարակ բոլոր կալուածատէրերուն. սակայն Պաղեստինի սահմանին մօտ շրջաններու համար տոկոսը փոխանակ 100էն 6ի, 3—4 կը գանձէ, պայմանաւ որ կալուածները գրաւի առնէ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հրեաները տեսնելով որ ուղղակի գնելու ձեռնարկները դժուարութեանց կը հանդիպին եւ տեղացիները գրգռելու պատճառ կ'ըլլան, որոշած են այս ձեւով կալուածատէր դառնալ:

Սուրիոյ ազգայնականները կը բողոքեն

Դամասկոսի մէջ Ազգայնականները ժողով մը գումարելով, հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած են.—

Յայտնի վաճառական Թօֆիք Գատպանիի բնակարանին մէջ տեղի ունեցած հաւաքոյթին մասնակցեցան փաստաբաններ, բժիշկներ, առեւտրականներ, երիտասարդներ եւ ժողովուրդի բոլոր խաւերու ներկայացուցիչներ: Ճառեր խօսեցան Եաթթ Հօգի, Ճէմիլ Մէրտէմ պէյ բաւ այդ հաւաքոյթին մէջ.— «Մօտ օրէն Փարիզ կ'երթամ պատուիրակութեան մը հետ. հոն՝ Ֆրանսայի հանրային կարծիքին սեփականութիւնը պիտի դարձնեմ մեր երկրի աղէկրական վիճակը եւ պիտի հասկցնեմ այս քաղաքականութեան աղիտաբեր հետեւանքներն ու վնասները »:

Հաւաքոյթը ի վերջոյ, որոշեց հետեւեալ բողոքը ղրկել Ազգերու Դաշնակցութեան, մարզպանին միջոցաւ

« Սուրիոյ մայրաքաղաքին մէջ գումարուած եւ ամբողջ ժողովուրդը ներկայացնող այս ժողովը կը բողոքէ մարզպանին Աղեքսանդրիոյ մէջ ըրած յայտարարութեանց դէմ: Սուրիոյ բոլոր շրջաններն ալ շատ գէշ կացութեան մը մէջ կը գտնուին քաղաքականապէս, տնտեսապէս եւ առեւտրական ու երկրագործական տեսակէտներով: Տեղի ունեցած բաժանումները, խորհրդարանի եւ ժողովուրդի վստահութիւնը չի վայելող դահլիճի մը իշխանութեան գլուխ մնալը, գիտակցաբար անանկութեան կ'առաջնորդեն երկիրը:

Երեք պատուիրակներ ճամբայ ելած են դէպի Ֆրանսա :

Պ. Պարթու Հռոմ կ'երթայ

Արտաքին նախարարը Հռոմ պիտի երթայ նոյեմբերի առաջին օրերը, համաձայն երկար ատենէ ի վեր տրուած որոշման մը: Այժմէն կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի կ'ունենան երկու մայրաքաղաքներուն միջեւ, պատրաստելու համար խօսակցութեանց օրակարգը: Տարակոյս չկայ թէ տեսակցութիւնը մեծ արժէք պիտի ունենայ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ յարաբերութեանց, ինչպէս եւ միջազգային կացութեան բարւոքման համար:

Եուկոսլաւիոյ թագաւորը Փարիզ կուգայ

Եուկոսլաւիոյ թագաւորն ու թագուհին, որոնք Սոֆիա այցելած էին անցեալ շաբթու, Հոկտեմբեր 4ին ճամբայ ելան Պելկրատէն, Փարիզ գալու համար: Ճամբորդութիւնը կը կատարուի « Տուպրովնիք» մարտանաւով, որ Մարսէյլ կը սպասուի այս օր – վաղը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան, որ կապ ունի ոչ միայն երկու երկիրներու յարաբերութեանց, այլեւ Իտալիոյ եւ Պալքանեան պետութեանց հետ:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ԱՆԿԱԽ, ԱՆԽՏՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻ՞ՒՆ Է, ԹԷ ՈՐՈՇ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ:

ԻՐ ԿՈՉՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՋԱԿՑԻ՞Լ Է ԹԷ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԷԿ ՄԱՍԸ ՄԻՒՍԻՆ ԴԷՄ ՀԱՆԵԼ, ԱԶԳ. ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ ՍՏՐԿԱՑՆԵԼ, ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ԽԱՄՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԾԵԼ, ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐ ՄԱՔՐԵԼ :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

27.— «ԱՇԽԱՐՀԸ ԹՈՅԼ ՉՊԻՏԻ ՏԱՅ ՈՐ ԱՅՍ ԹՇՈՒԱՌ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ»..

Լորտ Քըրզըն Ըսմէթի կարդացած ճառին պատասխանելով, խնդրեց որ փաշան ժամանակակից ոգիով մօտենայ այս շատ կենսական հարցին»:

Թուրքիան ստորադաս համարելու կամ նուաստացումներու ենթարկելու խնդիր չկար: Եթէ Թուրքիան Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցէր՝ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն մասին իր ընդունելիք պայմանները համապատասխան պիտի ըլլային միւս պետութիւններուն կողմէ ընդունուած պայմաններուն: Եթէ ընդհակառակն մերժէր անդամակցիլ, նոր բարդութիւններ պիտի ստեղծուէին:

— «Աշխարհը իր աչքերը յառած է Հայաստանի եւ Թուրքիոյ վրայ եւ թոյլ չպիտի տայ որ այս թշուառ ժողովուրդը թուրք կառավարութեան քմահաճոյքին յանձնուի, առանց որ եւ է պաշտպանութեան»:

Ցաւալի պիտի ըլլար եթէ խորհրդաժողովը լուծուէր այս տեսակ հարցի մը պատճառով:

— «Երբ մենք այստեղէն հեռանանք — եւ ձեր կարծածէն աւելի շուտ կրնանք հեռանալ — բովանդակ մարդկութիւնը պիտի նայի մեր վերջին երկու օրուան աշխատանքներուն վրայ... Կացութիւնը չի կրնար այսպէս անորոշ կերպով տեւել. Եւրոպան ուրիշ գործեր ունի. մենք ամէնքս ալ ուրիշ գործեր ունինք կատարելիք: Փոքրամասնութեանց խնդիրը ամէն բանէ աւելի հետաքրքրութիւն ստեղծած է եւ խորհրդաժողովին դատաստանը պիտի ըլլայ համաձայն այն որոշումներուն զորս պիտի տանք այդ հարցին մէջ: Եթէ Թուրքերը անմատչ դիրք մը բռնեն, եթէ խորհրդաժողովը լուծուի; եթէ ստիպուինք մեկնիլ, ո՞վ է որ իր ձայնը պիտի բարձրացնէ, ամբողջ աշխարհին մէջ, ի նպաստ թուրք պատուիրակութեան:

Ըսմէթ յայտնապէս ազդուած էր լորտ Քըրզընի բառերէն: Յետաձգում խնդրեց: Եթէ խզում յառաջ պիտի գայ, Մուսուլի պէս կարեւոր խնդիր մը թող ըլլայ պատճառը, մտածեց Թուրքիոյ պատուիրակը: Թէեւ խզումի հաւանականութիւններ չկային դեռ:

Յաջորդ օրը, դեկտեմբեր 14ին, Ըսմէթ յայտնեց թէ Թուրքիան հաշտութեան կնքումէն անմիջապէս յետոյ պիտի անդամակցի Ազգերու Դաշնակցութեան: Այդ յայտարարութիւնը սփոփարար տպաւորութիւն մը թողուց խորհրդաժողովին վրայ: Ու անմիջապէս «փոքրամասնութեանց մասնախումբ» մը ընտրուեցաւ, Իտալիոյ երկրորդ պատուիրակ Մոնթանյայի նախագահութեան տակ:

Նիքըլսըն դիտել կուտայ թէ փոքրամասնութիւնները շատ չնչին ապահովութիւններ ստացան եւ սակայն Լորտ Քըրզըն «ճեղք մը եւս բացած էր Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ»:

×

Ինչպէս յայտնի է, անգլիացի Լորտին եւ Թուրք փաշային ճառախօսական մրցումը որ եւ է արդիւնք չտուաւ հայ ժողովուրդին իրաւական շահերուն տեսակէտէն: Շատ յատկանշական է որ արտաքին նախարարը ի մէջ այլոց խօսեցաւ Հայերուն մասին. չէ՞ որ «բանը բանէն անցած էր» այլ եւս. կ'արժէ՞ր Թուրքերուն հետ վէճի բռնուիլ՝ հալածական ժողովուրդի մը սիրոյն... Հաւանական է որ Լորտ Քըրզըն Լոնտոնէն չմեկնած՝ խորհեցաւ.

— Նեղուցները ապահով, Մուսուլը գրաւեմ, Թուրքիան եւ Ռուսիան իրար ձգեմ, մնացածը դիւրին է... Հայերը վեց հարիւր տարի սպասեցին, թող քիչ մը եւս համբերեն...

Իսկ փաշան շատ լաւ սորված էր իր դասը Էնկիւրիի մէջ. ան դիտէր թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը հայ ժողովուրդին անունը պիտի յիշէր... առ ի քաղաքավարութիւն եւ չպիտի համարձակէր պատերազմի չարժառիթի մը վերածել Հայաստանի խնդիրը: Միւս կողմէ լորտ Քըրզըն բացարձակապէս չէր հաւատար թէ Թուրքիան կրնար գոհացում տալ հայկական պահանջներուն:

Մետասաներորդ ժամուն Դաշնակիցները հայ ժողովուրդը զոհեցին իրենց շահերուն:

×

Դեկտեմբեր 20ին երբ Ըսմէթ ընդունեց նեղուցներու դաշինքին պայմանը, խորհրդաժողովին մասնախումբերը պատրաստած էին արդէն դաշնագրին հողային, զինուորական, ելմտական տնտեսական եւ «դատիթիւլասիոններու» յօդուածները: Մինչեւ յունուար 23 խորհրդաժողովը երկու նիստ ունեցաւ: Աշխատանքները կը կատարէին զանազան հարցերու համար նշանակուած մասնախումբերը: Շատ մը խնդիրներ կը կարգադրուէին մանաւանդ անձնական տեսակցութիւններով, որոնք շատ ձանձրացուցիչ էին Լորտ Քըրզընի համար: Իր պատուիրակութեան անդամներէն մէկը իր յուշատետրին մէջ կը գրէ հետեւեալ նօթերը՝ Դեկտեմբեր 22 Թուականով.—

Քըրզըն տարօրինակ տրամադրութիւն ունի այս առտու, գրեթէ զուարթ: Երէկ գիշեր խօսակցութիւն մը ունեցած էր Ըսմէթի, Պառէրի եւ Կառոնիի հետ: Վերջին երկուքը կը քծնին Ըսմէթի շուրջը «Ձեր վսեմութիւնը» կոչելով ամէն մէկ խօսքին, «բարեկամ եւ սիրելի պաշտօնակից» անուանելով զայն: Այս պարագան կը զզուեցնէ Քըրզընը: Ամէն բան ծայրէն պիտի սկսէր նորէն ժամը 11ին եւ Լորտը բարձրաձայն կը հառաչէր քանի ժամը կը մօտենար: Աթոռէն ելաւ եւ սկսաւ կապկել Կառոնին, Ըսմէթի հետ խօսիլ ձեւացնելով, շոյելով, մեղրածորան խօսքեր ուղղելով անոր. որքան կարելի է բարձրաձայն: Ամբողջ ժամանակը մերթ կը խնդար կեղծելով Կառոնին եւ մերթ բացագանչելով թէ քանի մը վայրկեանէն ամէն բան ծայրէն պիտի սկսէին: Տարօրինակ մարդ: Այդ միջոցին հասան Ըսմէթ եւ միւսները: Ըսմէթ ըստ սովորութեան ետ առաւ ինչ որ գիտցած էր երէկ: Քըրզըն նորէն իր բիկնաթոռին մէջ ընկղմուեցաւ ուժասպառ յուսահատութեան մը շարժումով: Կ'ըսէ որ եթէ Ըսմէթին հետ առանձին մնայ, կրնայ անոր խօսք հասկցնել. մեզի պէս ան ալ կ'ըսէ՝ այդ պզտիկ մարդը, բայց Կառոնի՜ն... Քըրզըն նորէն սկսաւ կապկել եւ իր տրամադրութիւնը լաւացաւ»:

Լորտ Քըրզըն ուրիշ տեսակցութիւններ ալ կ'ունենար, ամէնուն հետ էր:

«Տօքթ. Նանսէն կ'երեւայ նախաճաշէն յետոյ պատմելու համար ահաւորութիւնը յոյն փախստականներու հարցին: Հարըլտ Սփէնտըր կուգար ճաշէն յետոյ եւ կը մեղադրէր Անգլիան Յունաստանի դէմ գործած դաւաճանութեան համար: Աղա Պետրոս կը ներկայանար կէս օրուան ճաշէն առաջ եւ կը յիշեցնէր այն բոլոր խոստումները զորս Անգլիա ըրած էր Ասորիներուն: Պ. Օլիվըր Պօլտուին, որ կապուած էր հայկական պատուիրակութեան, դառնութեամբ լի նամակներ կ'ուղղէր Մեծն Բրիտանիոյ «ուղղամտութեան» մասին: Վենիզէլոս կուգար յոռետես գուշակութիւններ ընելու Պոլսոյ օրթոտոքս պատրիարքութեան ապագային մասին. Պ. Տուքա (Ռումանիա) կուգար խաղաղի առաջարկներ ներկայացնելու. Պ. Նինչիչ (Սերպիա) բողոքներ կ'ընէր Սելանիկի համար. Պ. Հայաշի (Ճափոն) կը գանգատէր օդէն»:

Այդ յամառախեղդ տեսակցութիւններուն ընթացքին, Լորտ Քըրզընի ինքնատիպ նկարագիրը եւ տիրապետող խառնուածքը երեւան կուգային երբեմն իրենց ամբողջ ուժգնութեամբ:

Անգամ մը տաք վիճաբանութիւն ունեցաւ Ֆրանսացի ծովակալ Լաքազի հետ: Նեղուցներու խնդրին մասին կը խօսէին, երբ ծովակալը դպրոցական աշակերտի մը պէս վախկոտ՝ մատը վեր հանեց եւ խօսք ուզեց:

Քըրզըն խիստ ակնարկ մը նետեց անոր եւ պատասխանեց.

— *Կը խնդրեմ լռել*

Ծովակալը բարկացած՝ սրահէն մեկնեցաւ: Արտաքին նախարարը ներողութիւն պէտք է խնդրէր. բայց ո՞վ պիտի համարձակէր այդ տեսակ առաջարկ մը ընել իրեն: Անգլիացի ծովակալ Սըր Ռօճըր Քէյզ միջնորդի դեր կատարեց. ձախողեցաւ: Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն մէկը մօտեցաւ Քըրզընին:

— Երբեք, երբեք ներողութիւն չպիտի խնդրեմ այդ անտանելի նապաստակէն, պոռաց Լորտը:

Պաշտօնատարը անոր վեհանձնութեան կոչում ըրաւ ու քանի մը վայրկեան վերջը Քըրզըն թուղթի կտորի մը վրայ ցաւ յայտնեց ծովակալին:

Երբ անգամ մը արտաքին նախարարը չափէն աւելի զուարթ տրամադրութեան մէջ ընդունեց Չիչէրինը:

Ռուսաստանի պատուիրակը այդ զուարթութեան մէջ նուաստացում տեսաւ եւ այդ մօքով յայտարարութիւն մըն ալ ըրաւ «Մանչեսթըր Կարտիըն»ի թղթակցին:

Պուլկարիոյ գիւղացի վարչապետը Սթամպոլիյսքի աւելի բախտաւոր չէր իր տեսակցութեան ընթացքին: Անիկա Լորտին դիմած էր՝ Եգէականի վրայ բաց դուռ մը ուզելու համար: Քըրզըն որ հպարտ էր իր ազնուական ծագումին համար, անընդունակ էր մտերմանալու միջին դասակարգի մարդոց հետ: Սակայն բացառապէս որոշ մտերմութիւն ցոյց տուաւ Սթամպոլիյսքիին: Բնականաբար մերժեց անոր խնդրանքը եւ փոխարէն տնտեսական ապահովութիւններ խոստացաւ: Երբ պուլկար լեռնորդը կը մեկնէր, Քըրզըն մինչեւ վերելակը ընկերացաւ անոր եւ ձեռքը դրաւ անոր ուսին վրայ՝ բարեկամի մը պէս:

Բացատրեցի վարչապետին թէ այս շարժումը հազուադէպ է լորտի մը համար, ըսաւ Քըրզըն յետոյ իր բարեկամներուն:

Դեկտեմբեր 31ի կիրակի օրը լորտ Քըրզըն Փարիզ եկաւ խորհրդակցելու համար վարչապետ Պօնըր Լօին հետ որ այդ պահուն Փարիզ անցած էր, որպէսզի Փուանքարէին հետ կեցնէ Ռուրը գրաւելու ծրագրէն:

Անգլիացի վարչապետը հասկցուց իր արտաքին նախարարին թէ «Թրքական խնդիրը պէտք է կարգադրուի որ եւ է պայմանով»: Քըրզըն Լօզան վերադարձաւ յունուար 2ին:

— *Ուրեմն վարչապետը որ եւ է քաջալերութիւն չունի, հարցուց իր քարտուղարներէն մէկը:*

— *Վարչապետին ոտքերը սառեր են, յուսահատօրէն սառեր են, պատասխանեց Քըրզըն հառաչելով:*

Քանի մը օր ետքը, Լէյտի Քըրզընի կը գրէր հետեւեալ տողերը.

— «Պօնըր Լօն կ'ուզէ որ հեռանանք Մուսուլէն, Նեղուցներէն եւ Պոլիսէն. կը նախընտրէ որ ամէն բանէ հրաժարինք, բայց կռիւ չառնենք. զարմացեր է իմ սառնասիրտ պատասխանատուութիւններուս համար եւ կը պահանջէ որ տեղի տամ ամէն հարցի մէջ»:

Այս յուսահատական պայմաններուն մէջ է որ լորտ Քըրզըն վերսկսաւ իր աշխատանքները:

Յունուար 4ին (1923) Փարիզի հաւաքումներու խորհրդաժողովը ձախողեցաւ: Յունուար 11ին Ֆրանսացիները գրաւեցին Ռուրը: Դաշնակիցներու միացեալ ճակատը սկսեր էր քանդուիլ: Ֆրանսայի գլխաւոր լիազօրը՝ Պառէր, Հռոմ վերադարձաւ՝ հիւանդութեան պատրուակով: Քըրզըն յուսահատութեան վայրկեաններ ունեցաւ. Բացատրեցին իրեն թէ Անգլիոյ բոլոր պայմանները ընդունուած էին արդէն. Բայց կը մնար Մուսուլի խնդիրը: Թուրքերը «Տէյլի Էքսփրէս»ի կամ կարգ մը ուրիշ թերթերու քննադատութիւններէն քաջալերուած, համոզուեցան թէ լորտ Քըրզըն այդ փափուկ հարցին մէջ որ եւ է քաջալերութիւն չպիտի ստանար Լոնտոնէն: Անոնք կը հաւատային նոյնպէս որ եթէ անպայման խզում մը յառաջ գար, լորտը չպիտի ուզէր որ այդ խզումին պատճառ հանդիսանար միմիայն Անգլիան ու Թուրքիան շահագրգռող խնդիր մը: Այդ պայմաններուն մէջ կացութիւնը կրնար յանկարծ յեղաշրջուիլ եւ լորտ Քըրզըն ստիպուած կ'ըլլար հրաժարիլ իր նախորդ յաղթանակներէն՝ վերջնական պարտութենէ մը խուսափելու համար:

Այս հաւանականութիւնը կարծես նոր ուժ եւ եռանդ տուաւ լորտին: Մոռցաւ Պօնըր Լօի յուսահատութիւնները որոնցմով ինքն ալ սկսեր էր վարակուիլ. պատրաստ էր կռուելու, ընդհանուր յարձակողական պիտի սկսէր հիմա.

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ յստակ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀՄԱՅՔԸ

— o —

Կ'ուզէի՞ք հասկնալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծութիւնն ու հմայքը. Դաշնակցութեան գրաւոր պատմութենէն առաջ, դաշնակցական թերթերէն առաջ, դաշնակցական բանախօսէն առաջ մտիկ ըրէք անկիւնը քաշուած, ինքն իր մէջ ամփոփուած համր զանգուածին պատմութիւնները:

Կ'ուզէ՞ք ճանչնալ իրական Դաշնակցութիւնը: Մտէք հասարակ ժողովուրդի խաւերէն ներս՝ ծունկ — ծունկի նստեցէք ծերուկին ու երիտասարդին, բանուորին ու մշակին քով, պատմել տուէք իրենց իսկ ապրած, իրենց իսկ գիտցած պատմութիւններէն Դաշնակցութեան մեծութեանը մասին, ականջ դրէք անոնց խօսքին ու պարզ խորհրդակցութեանց:

Ո՞վ պատմած է իրենց Դաշնակցութեան մասին: Ի՞նչն է որ զիրենք կապած է այդ ուժին: Ի՞նչէն անոնք իրենց յոյսը, իրենց հաւատքը, իրենց երջանիկ ապրումներու թելը անքակտելի կապերով կապեր են այդ անունին, հակառակ այնքան վերիվայրումներու եւ ծանր հիասթափումներու..

Ի՞նչու ... ի՞նչպէս...

Հարցումնե՛ր, որոնց պատասխանը կրնայ տալ ինքը, Դաշնակցութենէն դուրս գտնուած համակիր, հայրենասէր զանգուածը: Հայ արի ժողովուրդին գիտակից տարրը:

— *Ո՞րն է այն յիմար համբակը որ, քառասունըհինգ տարուան փորձուած քաջ հովիւը լքէ եւ իր յոյսն ու հաւատքը կապէ ամառն մարգարէներու եւ վարձու թափառաշրջիկներու ազատ քայլերին, կ'ըսէր անցեալները մէկ ոտքը գերեզմանը հասած բարի ծերունի մը:*

— *Հայոց ազատութեան լոյսն ու արեւը Դաշնակցութենէն պիտի գայ: Բացի Դաշնակցութենէն, մեր իրականութեան մէջ, ոչ ոքի վրայ յոյս ունիմ, կ'ըսէր չէզոք, չափահաս հայրենակից մը:*

— *«Հպարտ եմ եւ երջանիկ, որ ամուսինս, զոյգ եղբայրներս, զաւակներս ազատութեան սրբազան սեղանին վրայ ողջակիզուեցան եւ Դաշնակցութեան սուրբ դրօշին տակ նահատակուեցան: Գոհ եմ որ զաւակներս անոնց սուրբ ճամբայովը քալեցին» կ'ըսէր մայր մը — այրի մը արդար հպարտութեամբ:*

— *Ամենամեծ անիրաւութիւնը կ'ընեն չէզոքները հանդէպ «Դաշնակցութեան օրհնուած տօնակատարութիւնը դուրս նախատելով, թող տուէք մեզի որպէսզի հասկնանք թէ մենք ինչո՞վ տարբեր ենք ձեզմէ, կը տրտնջար արոտացու հայրենակից մը:*

— *Այսքա՞ն փորձեր էք, այսքան տաղտուկ Դաշնակցութեան հպարտ ու յաղթական դուրս գալը՝ իրական յարգանք ներշնչել կուտայ ինծի*

— *Կը հիանամ Դաշնակցութեան հմայքին ու կարգապահութեան վրայ, կ'ըսէր թունդ հակառակորդ մը:*

— *Գառնուկի մորթով ծպտուած գայլերը թող փորձ չընեն իրենց հիւցած ամասոլներով մեզ ոտքի վրայ քնացնելու: Այդ զարը անցած է. Կ'ուզենք որ ցեղը ապրի, ուրեմն ուժ տանք անոր անկեղծ ներկայացուցիչին, կ'ըսէր բանախօս մը չէզոք հանդէսի մը մէջ:*

Դեռ երկար է շարքը: Բայց ո՛չ, բաւական է: Եթէ չէզոք զանգուածը այսքան կը զգայ, եթէ ժողովուրդի արթնութիւնը այսքանին կը զօրէ դաշնակցական երիտասարդին, դաշնակցական շարքին համար յուսահատութիւններու եւ ծանր խորհրդածութիւններու տեղի չի մնար

Ժողովուրդը արթնցաւ, զայն արթնցուցին: Աշխատեցան քնացնել զինքը կասկածելի փոփոխքներով, բայց ... մեծ համրը ըմբռնեց չար փափսուքին իմաստը եւ ընդոստ ծառացաւ:

Օգտագործեցէք, սիրելի ընկերներ, ցեղին այդ սրբազան ծառայումը Գործի՛, գործի, բոլորս մէկ, եւ բայրական, Դաշնակցականի նախաձեռն խանդաղատանքով լծուինք գործի:

Ժողովուրդին հետ, ժողովուրդին համար: Միշտ հետամուտ մեծ երազին իրականացման:

Միշտ արթուն պահակը Հայկական ցեղին եւ արժանի ժառանգորդը Հոկտեմբեր Մէկի:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԱ

Ծնունդներու նուազման դէմ

>>>. <<<

Միլհաուզի մէջ վերջերս տեղի ունեցաւ «բազմանդամ ընտանիքներու եւ բազմածնութեան համագումար մը, ուր կարդացուեցան հետաքրքրական զեկոյցներ զանազան երկիրներու բնակչութեան աճման, երախաներու առողջութեան, ընտանիքի պաշտպանութեան մասին:

Այդ զեկոյցներուն մէջ, ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւեց Ֆէրնան Պօվրայի զեկոյցը «Եւրոպայի բնակչութեան մասին»: Ըստ Պօվրայի Եւրոպայի գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ ծնունդները կամ անշարժական են, կամ աստիճանական նուազումի մը ենթակայ: Բացառութիւն կը կազմէ Ռումանիան:

Այս երեւոյթին առջեւ, ամէնէն աւելի վտանգուած կարելի է համարել Ֆրանսան, որովհետեւ իր ծնունդներուն նուազումը նոր երեւոյթ մը չէ:

Այս երեւոյթը ո՞ւր կրնայ տանիլ Եւրոպան: Բնակչութեան նուազումէն զատ, Եւրոպա կը գտնուի նոյնքան ծանր մտահոգութեան մը առջեւ.— ծերերու համեմատութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ:

Քայքայուող Եւրոպայի մէջ, երկու երկիրներ միայն, Իտալիա եւ Գերմանիա, ծնունդներու նուազման դէմ իրենց պայքարով, կը հաստատեն թէ յաջողութեամբ կարելի է դարման մը գտնել այս կացութեան մէջ: Այդ հաւատքը կը ներշնչէ երկրի վարիչներուն կամքը: Արդարեւ, շնորհիւ ձեռնարկուած միջոցներու, Իտալիոյ մէջ ներկայ տարուան առաջին վեց ամիսներու ընթացքին աւելի շատ ծնունդներ տեղի ունեցած են քան նախորդ երկու տարիներու ընթացքին: Եւ այս՝ հակառակ տնտեսական տագնապին, որ կը տիրէ երկրին մէջ: Եւ այս՝ ի՛ր շնորհիւ Մուսոլինիի ջանքերուն, կառավարութեան նիւթական օժանդակութեան, որ կը կատարուի աւելի քիչ չափով քան Ֆրանսայի մէջ.

Գերմանիոյ մէջ ծնունդներու յա-

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

>>>. <<<

Վերջերս քրտերէն լոյս տեսաւ «կոմունիստական մանիֆէստը»: Վերջին երեք տարում սկսեց զարգանալ քրդական գեղարուեստական գրականութիւնը՝ քրդական հարուստ ֆոլկլորի հողի վրայ: Նախկին հովիւները, բատրակներն ու նրանց զաւակները, կրթութիւն ստանալով քրդական մանկավարժական տեխնիկում եւ Հայաստանի պետական համալսարանում, մայրենի լեզուով առաջ են տանում քրդական կուլտուրայի զարգացումը, որ համապատասխան ազդեցութիւն է գործում նաեւ Ս. Միութեան սահմաններից դուրս ապրող քրդերի մասսաների համար:

Խորհրդային Հայաստանի գրականութեան մէջ հայ ժողովրդի անցեալ պատմութեան հարցերը նշանակալի տեղ են գրաւել: Փորձեր են արւում գեղարուեստական խօսքով գնահատել այդ անցեալ պատմութիւնը: Դա հսկայական կարեւորութիւն ունեցող խնդիր է եւ այդ խնդրին դէմ առնելով, սայթաքում են մեր մի շարք տաղանդաւոր գրողները, ընկնելով նացիոնալիստական բնոյթի առանձին սխալների մէջ: Այդ սխալները ծաւալուն քննադատութեան ենթարկուեցին Հայաստանի գրողների վերջին համագումարում: Գրողներ Զարեանը, Գուրգէն Մահարին, Ակսել Բակունցը, Վահան Թոթովենցը, անցեալի պատմութեան հարցերին նուիրուած իրենց մի շարք երկերում, թոյլ են տուել որոշ չափով խոշորացնելու այդ անցեալը, ոչ քննադատաբար վերաբերուել դրան: Նրանք բաւականաչափ չեն ցոյց տուել հայ ժողովրդի անցեալում տեղի ունեցած դասակարգային պայքարը:

Այն, ինչ որ ստեղծել է Հայաստանի խորհրդային գրականութիւնը, մեզ հիմ է տալիս ենթադրելու որ հայ գրողներն ունեն ստեղծագործական հսկայական պոտենցիա: Բարձր պահելով իրենց ձեռքում մարքսիզմ — լենինիզմի ջահը, համաձայն ընթանալով բանուոր դասակարգի հետ, մեծ կոմունիստական կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, Հայաստանի գրողները կը գտնուեն խորհրդային գրականութեան առաջին շարքերում: Այս պատմական համագումարից յետոյ, նրանք նոր ուժով, նոր եռանդով կը ձեռնարկեն մեր մեծագոյն էպոխային ներդաշնակ մեծ երկերի ստեղծմանը: Աւելի սերտ համախմբուելով կոմունիստական կուսակցութեան դրօշի տակ, Հայաստանի գրողներն առաջ կը գնան դէպի նոր նուաճումներ:

Ա. ԲԱԿՈՒՆՑԻ ՃԱՌԸ

ԽՄԲ.— Գրողներու Միութեան Մոսկուայի համագումարին պատգամաւոր գացած էր նաեւ Զանգեզուրցի տաղանդաւոր գրող Բակունց, որ վերջերս ծանր քննադատութիւններու ենթարկուեցաւ իր ազգային մոլորումներուն համար.

Տարբերուելով իր ազգային ձեւով, խորհրդային միասնական գրականութիւնը, իր ժանրերի ու թեմատիկայի բազմազանութեամբ, ներկայացնում է մարդկութեան ամբողջ պատմութեան մէջ չտեսնուած գրականութիւն: Սկսած իրենց անգրագիտութիւնից նոր վերացրած աշուղներից մինչեւ պրոլետարական գրականութեան մեծ վարպետ Մաքսիմ Գորկին, խորհրդային գրողների միասնական բանակը ճախճախում է հոգեւոր սարկութեան, քաղքենիութեան ու ազգային սահմանափակուածութեան ճըթանները, սեփականութեան արգահատանքի հանդէպ զզուանքի, կապիտալիզմի մնացորդների ամբողջ կոմպլէքսի կապանքները:

Այդ գրականութիւնը միաժամանակ դաստիարակում է միլիոնաւոր աշխատաւորներին, սէր զարգացնելով նրանց մէջ դէպի խորհրդային հայրենիքը, դէպի իր աշխատանքը եւ օգնելով կուսակցութեան՝ կերտելու այդ միլիոնաւորներից հիանալի մարտիկներ, որոնք պայքար են մղում Լենինի, Ստալինի գործի համար, կոմունիզմի համար:

Միմիայն աշխատաւոր մարդկութեանն են պատկանում թէ նիւթական եւ թէ հոգեւոր բոլոր հարստութիւնները:

Միմիայն այժմ կարելի է դուրս բերել պատմութեան ընդերքում թաղուած եւ համաշխարհային նշանակութիւն ունեցող գանձերը, նոր ձեւով գնահատել ամբողջ անցեալը, մեր կուլտուրայի բոլոր անուանի մարդկանց: Այդտեղից են բխում այն յուխուն բերկրանքը, այն ուրախալի երգերը, որոնք լսւում են մեզ մօտ ամենուրեք՝ Մինսկից մինչեւ Վլադիվոստոկ, Արխանգելսկից մինչեւ Երեւան: Լեզու առած աշխատաւորները, լեզու առած ճնշուած ժողովուրդները, որովհետեւ այլ եւս երկիւղ չկայ, որ նրանց սովի կ'ենթարկեն, որ ստիպուած կը լինեն տանել հալածանքն ու անարգանքը:

Հոկտեմբերեան մարտերում, կուսակցութեան դրօշի տակ եւ միմիայն նրա ղեկավարութեամբ, ռուս բանուորների առաջապահ ջոկատի օգնութեամբ, այդ ժողովուրդների աշխատաւորները ձեռք բերին հայրենիք: Նրանք վռնդեցին իրենց տէրերին, ժողովրդի նոյնպիսի ոխերիմ թշնամիներին, ինչպիսին էր ռուսական բուրժուազիան: Նրանք ձեռք բերին հայրենիք՝ ազգային խորհրդային հանրապետութիւններ: Ամբողջ Խորհրդային Միութիւնը բոլոր ազգութեան աշխատաւորների միասնական հայրենիքն է: Կուսակցութիւնը, հայրենիք նուաճելով Հոկտեմբերեան մարտերում, աշխատաւոր մասսաներին առաջնորդեց դէպի լուսաւոր կեանք, դէպի անդասակարգ հասարակութիւն, դէպի սոցիալիզմի լիակատար յաղթանակ: Ահա թէ որտեղ է խանդավառութեան աղբիւրը, այն երիտասարդ մրրկայոյզ խանդավառութեան աղբիւրը, որ հնչում է ե՛ւ մեր ճառերում, ե՛ւ մեր երգերում, ե՛ւ մեր գրքերում:

Ի՞նչ է եղել մեր անցեալը.

Ես չեմ յիշատակի ոչ անունները ոչ էլ պատմական տարեթիւեր. Ես կը յիշեցնեմ միայն Ա. Մ. Գորկու կատարելապէս ճշմարիտ հետեւեալ խօսքերը — «Մենք այսինքն ռուսական գրականութիւնը, ռուս գրողներ իրաւունք չունենք անտեսելու ազգային փոքրամասնութիւնների գրական ստեղծագործութիւնը միայն այն պատճառով, որ մենք աւելի շատ ենք: Արուեստի արժէքը չափւում է ոչ թէ քանակով, այլ որակով: Եթէ մենք անցեալում ունեցել ենք Պուշկին, ապա այդ չի նշանակում որ թաթարները, Հայերը, Վրացիները, Ուկրայնացիները եւ միւս ժողովուրդները ընդունակ չեն տալու մեծ վարպետներ գրականութեան, երաժշտութեան, նկարչութեան, ճարտարապետութեան բնագաւառում»:

Հանդէս եկողներից շատերը խօսում էին անցեալի ազգային կուլտուրայի մեծ գրողների մասին:

(5)

(Շար.)

րունդ մը պահելու հոգածութեամբ Պարզելով վարակիչ եւ վտանգաւոր հիւանդութիւններու ախտաճանաչ-ման դանազան փուլերը՝ դասախօսը թուեց անոնց դէմ պայքարելու նախ-նական միջոցները։

Մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրե-ցին ներկաները, մանաւանդ մայրերը եւ վստահ ենք որ պիտի օգտուին։

Այս դասախօսութեան նուիրուած էր այդ օրը եւ գեղարուեստական որ եւ է բաժին չէր նախատեսուած, սա-կայն օգտուելով ներկաներու բարձր տրամադրութենէն Պ. Ս. Տէր Թով-մասեան առաջարկեց գեղարուեստա-կան բաժին մը սարքել։ Անդամակցեր ընտրուեցաւ Պ. Ա. Գիւլխանդանեան, որ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղ-ծեց իսկոյն, շարժման մէջ դնելով բոլոր տրամադրելի ուժերը։ Եւ ահա երգեր, արտասանութիւններ եւ ճա-ռեր, բոլորն ալ հայրենաշունչ։

Պ. Ս. Տէր Թովմասեան խօսք առնե-լով շեշտեց թէ մանաւանդ մայրերը պէտք է ջանան նոր սերունդին ներ-շնչել եւ աւանդել, բժիշկին առած թանկագին խորհուրդներուն զուգըն-թաց՝ նոր եւ առողջ ոգի մը, որպէսզի անոնք չժառանգեն իրենց մեծերուն անհամերաշխ ոգին.

Տիկին Ա. Սարգիսեան իր թրթռուն ձայնով հմայեց եւ յուզեց ներկաները հարազատ ժողովրդական երգերով եւ քերթուածի մը արտասանութիւնով (Դանիէլ Վարուժանի «Հօրս բանտին մէջ»)։ Տիկ. Է. Թէքիրեան շատ յա-ջող նուագեց երկու դասական կտոր-ներ, հակառակ անոր որ սրահին դաշ-նակը բոլորովին հին ու անպէտ գոր-ծիք մըն էր դարձեր։ Տիկ. Է. Կիւլ-պօյեան այնքան ներշնչումով երգեց սիրելի երգ մը Կոմիտասէն։ Տիկ. Զ. Տէր Թովմասեան «Հայաստանը» եր-գեց իր խոր ու գեղեցիկ ձայնով։ Պ.Պ. Հ. Մատթէոսեան եւ Պ. Հ. Ջահրճ-եան հաճելի անակնկալ մը պատճա-ռեցին իրենց սրտաբուխ ու գեղեցիկ երգերով, Պ. Վ. Մանուկեան յաջո-ղութեամբ արտասանեց Զարենցի «Հայաստանը», Պ. Յակոբ Խաչա-տուրեան սիրուն արտասանութիւն մը ըրաւ։ Պ. Շտիկեան քանի մը անգամ-ներ երգեց գեղեցիկ սիրերգներ եւն.։ Պ. Թէքիրեան խիստ զուարթ արտա-սանութեամբ մը խնդացուց ներկա-ները, փոքրիկն Միրայր Բաբերդեան, երկու անգամ արտասանեց հայրենա-շունչ գեղեցիկ քերթուածներ։

Պ. Ա. Գրրդճեան խօսք առնելով յստակօրէն պարզեց տիրող ցաւոտ հայ իրականութիւնը եւ կոչ ըրաւ ներշնչուելու անդարձ կացող մեր մե-ծերու ոգիէն։ Այսօր Պ. Հ. Սարգիսեան պատկերացուց տարագիր հայութեան կեանքը եւ ջերմագին գովեց Տր. Կ. Խաչին կատարած փրկարար դերը։

Վերջին խօսքն առաւ յարգելի բժիշ-կը, շեշտելով պարտականութիւնները յանուն նոր սերունդի պահպանման։

Պ. Ա. Գիւլխանդանեան հանդէսը փակեց քաջալերական խօսքերով եւ յարատեւ եռանդ ու յաջողութիւն մաղթեց Տր. Կ. Խաչի անձնուէր ան-դամ-անդամուհիներուն։

Ժամը 7ն անցած էր եւ ներկաներն ակամայ միայն մեկնեցան խիստ գոհ տպաւորութեամբ, փափաքելով որ յաճախակի ըլլան այսպէս հարա-զատօրէն հայկական, ուրախ ու աղ-նուացնող հաւաքոյթները։ Եւ բոլորը տարին իրենց հետ հայրենի խորհուր-դով գեղուն օրուան քաղցր յիշատա-կը։

Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հեռախօսի նոր գծեր

Հայաստանի հեռագրական — թղ-թատարական վարչութիւնը այս տա-րի կատարած է մեծ նուաճումներ։ Այս տարուան ծրագրով՝ պէտք էր զետեղել 142 քիլոմէթր հեռագրական գիծ, մինչդեռ արդէն 182 քիլոմէթրի կը հասնի, այսպէս իրարու կապելով Ղամարլուն, Վաղարշապատը, Միղ-րին, Վէջին, Բասարգեչարը եւ այլ շրջաններ։ Այս աշխատանքներուն համար ծախսուած է 207.555 րուբլի։

Անկէց զատ աշխատած է գիւղերը միացնել իրարու եւ շրջանային կեդ-րոններու հետ հեռախօսային ցանցով մը։ Միայն այս տարի հեռախօսային գիծերով իրարու կապուեցան 37 գիւ-ղեր, որոնց մէջ՝ Ղափան-Աքծեմա-նիկ, Աշտարակ-Եղվարդ-Փարպի-Օշական-Ղըլթամուր, Վէջի-Ծի-րագլու-Ենգիջա, Միղրի-Լիճք, Ղամարլու-Աղբաշ-Ջոհրաբլու, Մարտունի-Բասարգեչար-Երեւան ուղիղ գիծով։ Ներկայիս կ'աշխատի Բասարգեչարը միացնել Փաշալուի։

Վարչութիւնը վերանորոգած է նա-եւ 1500 քիլոմէթր գիծ, փոխան 241 ախին։

Հայաստանի թղթատարական — հե-ռագրական վարչութեան այս գոր-ծունէութիւնը, որով առաջնութիւն գրաւեց այլ հանրապետութիւններու մէջ, գնահատութեան արժանանալով՝ վարձատրուեցաւ Մոսկուայի կողմէ 5000 րուբլի պարգեւով մը։

Այժմ կ'աշխատի ձայնասփիւռով Երեւանը կապել Թիֆլիզի, Բագուի եւ Մոսկուայի հետ ուղիղ գիծով։ Ձայ-նասփիւռի կեդրոնական կայանը պի-տի շինուի բուն Երեւանի մէջ հա-ղորդման ապասարկութիւնով, իսկ ըն-կալուչ կայանը՝ Նոր Մալաթիայի մէջ։ Երեւանի կայանին հաղորդում-ները պիտի կարենան լսել ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ Ամերիկայի մէջ։

Գծին կառուցման նախնական աշ-խատանքները սկսելու համար 200 հազար րուբլի յատկացուած է, իսկ ամբողջ գծին ընդհանուր արժէքը պիտի ըլլայ մէկ միլիոն րուբլի։

Այս տարի մայիսին սկսաւ գործել օդային թղթատար Երեւան-Բայա-զիտ-Մարտունի-Բասարգեչար գի-ծով։ Այս գիծով օրական կը փոխա-դրուին 50—60 քիլօ ծանրութեամբ կապոցներ։ Օդային թղթատարական գիծով Երեւան կապուած է Թիֆլիզի, ուր կը փոխադրուին մինչեւ 150 քիլօ կշռող կապոցներ։ Շուտով կը բաց-ուի Երեւան-Զանգեզուր գիծը։

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ooоo

Երկրաբանական քննութիւններու Հայաստանի մասնաճիւղը Ելենովկա-յի մէջ կ'ուսումնասիրէ Սեւան-Զան-գի ջրագծին վրայ կառուցուելիք ե-լեկտրակայաններու ջրանցքի եւ փա-պուղիի ուղղութիւնը։ Ներկայիս ու-սումնասիրութեան համար փորուած է 1300 մէթր։ Քննութեան կ'ենթար-կուին նաեւ Զանգի գետին ակը, գե-տակին յատակը 2 մէթր խորացնելու համար։ Քննութիւնները ցոյց տուին, որ փապուղին պիտի անցնի մեծ մա-սամբ կարծր ժայռերու մէջէ։ Այդ աշխատանքները պէտք է աւարտին մինչեւ 1935ի սկիզբը։ Փորելու աշ-խատանքները կը ղեկավարէ ճարտա-րագէտ Միրզոյեան, իսկ գիտական աշխատանքները՝ Բեռման։

Կանանչ խաղաղներ

— o —

Բնակավայրերը կանաչազարդելու աշխատանքը, որ կը կատարուի Հա-յաստանի մէջ, կ'ենթադրէ ոչ միայն գեղեցկագիտական, այլ եւ առողջա-պահական մտահոգութիւն մը։

Այս տեսակէտներէն մեկնելով, Հա-յաստանի իշխանութիւնը հրահանգ տուած է կանանչութեամբ զարդարել քաղաքներն ու գործարանային բնակ-չութեանց վայրերը։

1932էն ի վեր արդէն աշխատանք կը թափուի այս ուղղութեամբ, մասնա-ւորաբար Երեւանի, Լէնինականի, Ղարաքիլիսայի, բանուորական ա-ւաններու եւ շրջանային այլ կեդրոն-ներու մէջ։ Այս գարնան Երեւանի մէջ տնկած են 4350 ծառ եւ 14.200 տունկ, — այս աշխատանքներուն համար ծախսուած է 500.000 րուբլի։ Լէնինա-կանի մէջ տնկած են 10.102 ծառ, ծաղկազարդած են 14.029 քառ. քիլօ-մէթր տարածութիւն։ Տնկած են 1940 մշտադալար բոյսեր, 28.357 թուփեր։

Ղարաքիլիսայի քաղաքին եւ քի-միական գործարանին միջեւ ստեղծը-ւած է կանանչ գօտի մը, ուր տնկած են 9000 ծառ։

Ն. Ախտայի մէջ մէկուկէս հեկտար տարածութեամբ պարտէզ-զբօսա-վայր մը կը շինուի,— տնկած են 4000 ծառ։

Վաղարշապատ եւ իր գիւղերուն մէջ տնկուած են 5000 ծառ, քաղա-քային պարտէզը ընդարձակուած է մինչեւ 3.5 հեկտար։

«Խորհ. Հայաստանի» աշխատակիցը Ս. Արեւշատեան, կը գանգատի մի-այն, որ տունկերուն տեսակները քիչ են, մշակումը կը կատարուի անխր-նամ, ջերմոցները եւ տնկարանները անբաւական են։ Միւս կողմէ կ'առա-ջարկէ կազմել «Բոյսերու Բարեկամ-ներու» անունով ընկերութիւն մը։

Երեւանի օփերան

— o —

Երեւանի օփերան եղանակի բացու-մը կատարեց հոկտեմբեր 1ին «Ալ-մաստի» ներկայացումով։

Այս տարի իր խաղացանկին մէջ կ'ն-րեւին, բացի անցեալ տարուան օփե-րաներէն, հետեւեալ նոր գործերը.—

Քաջ Նազար, երաժշտութիւն Ցարօ Ստեփանեանի։

Անուշ, երաժշտութիւն Արմէն Տիգ-րանեանի։

Թագաւորին հարսնցուն, երաժշ-տութիւն Ռիմսկի-Քորսակովի։

Գիւղական պատիւ։

Այս բեմադրութիւններէն զատ պի-տի տրուին պարային ներկայացում-ներ,— Կարմիր կակաչ, Փարիզի բո-ցը, Ծովահէնը։ Այդ բեմադրութեանց համար Օփերային տնօրէնութիւնը հրաւիրած է 45 հոգինոց պարախումբ մը, որու մէջ կը մտնեն Թէնկէ, Սե-միոնովա, Գոնգիրելովա, Դեմիդո-վա, եւն.։ Հրաւիրուած են նոր դե-րասաններ՝ Եախոտով (պարիթոն), Օվչիննիկով (թէնօր), Պլատոնովա (սոփրանօ), Սոկրատեան (թէնօր), Բարայեան (սոփրանօ) եւ ուրիշներ։

Երաժշտախումբի երբեւ ղեկավար հրաւիրուած է Սվերդլովի օփերային գլխաւոր երաժշտապետ Վ. Ի. Փի-րադեան։

Գլխաւոր բեմադրիչը կը մնայ Բուրճալեան։ Անուշի բեմադրութեան համար, սակայն, հրաւիրուած է Գուլ-յակեան։ Թագաւորին հարսնցուն բե-մադրութեան համար՝ Մոսկուայի մեծ թատրոնին բեմադրիչը Բարա-տով։

Օփերայի եւ պարային ներկայա-ցումներու արտաքին ձեւաւորման համար հրաւիրուած են նկարիչ Մ. Սարեան եւ Միքայէլ Արուտչեան։

Անուշ եւ Քաջ Նազար օփերաներու պարի ղեկավար նշանակուած է Վահրամ Արիստակէսեան։ Օփերային շէնքը վերանորոգուած է եւ բարե-կարգուած՝ ծխարանը։

ՄԱՄՈՒԼ

«ԽՄԲԵԹԽԱՆԷ»Ն ԵՒ ԻՐ ՁԱՐԱՇՈՒՔ ԴԵՐԸ

Պուքրէշի «Արագած» խմբագրական-ներու շարքի մը մէջ վերլուծելով գա-ղութներու կազմալուծման պատճառ-ները, հետեւեալ խորհրդածութիւն-ները կ'ընէ Բարեգործականի մասին (20 սեպտ.).

— «Գաղութներու ներկայ քաոսը արծարծող ազդակներէն մէկն ալ Բա-րեգործականն է։

Կազմակերպութիւն մը որ պէտք է մնար բոլոր հոսանքներէն վեր եւ ու-րիշ մտահոգութիւն չունենար բայց ե-թէ ամոքումը հայ կարօտութեանց, դարձած է ինքն ալ կողմ մը այն ար-տառոց կռիւին մէջ որ այս պահուս կը մղուի մէկ կողմէ Դաշնակցութեան ու իր համակիրներուն եւ միւս կողմէ այն խառնիճաղանճին միջեւ՝ ուր գա-ցած խառնուխ ենտած են գոյնէ ու հո-սանքէ մարդիկ, կարմիրն ու աղան, հնչակեանն ու տիրացուն, պատուելին ու ռամկավարը։

Բարեգործականը այդ խառնիճա-ղանճին ամէնէն պսպղուն զարդերէն մէկն է։ Ան տեղ տեղ նոյն իսկ յծուկն է գաղթային կռիւներուն։

Զգիտի քննենք հոս թէ ինչ կ'ընէ ան արդարացնելու համար իր գոյութիւ-նը, ոչ ալ տեղն է եծարր դնելու այն փշրանքները զորս երբեմն կը նետէ աջին ու ձախին՝ աչքերու փոշի փչե-լու համար, իբր թէ իր կոչումը ար-դարացուցած ըլլար։

Ինչ որ վրդովեցուցիչ է՝ Բարեգոր-ծականի գործօն մասնակցութիւնն է գաղթային վէճերուն, զորս յաճախ ինքն իսկ կը հրահրէ։ Ցանձնուած Ռամկավար քլիքի մը՝ որ անընդհատ կը կրծէ Բարեգործականը ներսէն եւ զայն կը դարձնէ տեսակ մը միջնա-բերդ Ռամկավար կուսակցութեան, Բարեգործականի կեդրոնը, ինքզինք մեկուսացուցած հոծ զանգուածներէն ու ականջը խցած անոնց կարիքներուն, վերածուած է քաղաքական կուսակ-ցութեան մը եւ անընդհատ վէճ կը գրգռէ գաղութներուն մէջ։

Շատ պիտի չտենէինք ռամկավար-ներու տիրապետութիւնը Բարեգոր-ծականի վրայ, եթէ անոնք զայն գոր-ծիք դարձուցած չըլլային իրենց կու-սակցական շահերուն։ Ռամկավարնե-րու այս միահեծան գիրքը Բարեգոր-ծականի մէջ՝ խրտչեցուցիչ պիտի չըլլար, այո՛, եթէ անոնք Բարեգոր-ծականը պահէին չէզոք ու անաչառ դիրքի մը վրայ, անեղծ թողլով անոր համազգային բնոյթը։ Իրականին մէջ սակայն, Բարեգործականը ուրիշ բան չէ բայց եթէ տեսակ մը խմաքէթհանէ ուր հաւաքուած են ռամկավար գոր-ծիչները մեծով պզտիկով, զայն վերա-ծելով կուսակցական կռուանի մը։

Ոչ իսկ պիտի խրտչէինք այն իշ-խանական թռչակներէն զորս Բարե-գործականը կապած է ռամկավար շէֆերու, եթէ անոնք կարենային հա-մապատասխան աշխատանք տանիլ Բարեգործականէն ներս, պահելով հանդերձ իրենց թթու կուսակցականի հանգամանքը։ Համամիտ չենք զանա-զան պաշտօնակիցներու ըրած խծբը-ծանքներուն, որոնցմով բերնի ծամոց կ'ընեն յաճախ ռամկավար գործիչնե-րուն ստացած նոխարարական թո-շակները։ Բարեգործականի նման կազմակերպութիւն մը արդար էր որ բացառիկ արժանիքներու տէր եւ լաւ վարձատրուած պաշտօնէութիւն մը ունենար։ Պէտք է խոստանալ աւելի այդ թոշակները գրպանող մարդոց ապիկարութիւնը, եւ այն կուսակցա-կան ոգին զոր անոնք կը դնեն իրենց գործունէութեան մէջ. Բարեգործա-կանը վերածելով ռամկավար անկե-լանոցի մը։

Պէտք է խոստանալ մանաւանդ այն զգուելի մտայնութիւնը որ Բարեգոր-ծականը միջնաբերդ դարձուցած է կուսակցական գռեհիկ կռիւներու։ Առնենք օրինակներուն ամէնէն թարմը։ Այն զարշելի պայքարին գլուխը, զոր «միացեալ ճակատ» կոչուած ա-մօթանքը կը մղէ Ամերիկահայ գա-ղութին մէջ, Բարեգործականի մար-նաճիւղերը կեցած են, եւ անոնք են, որ կը կազմեն ողնասիւնը Դաշնակցական Ցանձնախումբերուն։ Զուտ բարե-գործութեան նուիրուած կազմակեր-պութիւն մը ի՞նչ գործ ունէր այս պժ-գալի պայքարներուն մէջ՝ եթէ իսկ կուսակցական կիրքով շաղախուած չըլլար»։

ԶՕՄ

ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԶՕՄի Փարիզի մասնաճիւղին կազ-մակերպած առաջին հաւաքոյթը տե-ղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը։ Ներկայ էին Միութեան անդամ եւ ոչ անդամ ե-րիտասարդներու խումբ մը, ինչպէս նաեւ համակիրներ։

Ժամը 9.30ին վարչութեան ներկա-յացուցիչ Ա. Յովհաննէսեան բացու-մը կատարեց, յայտնելով ներկանե-րուն հաւաքոյթին նպատակը,— թէ այսուհետեւ յաճախակի պիտի կազ-մակերպուին այս տեսակ հանդիպում-ներ, որպէսզի երիտասարդութեան ա-ռիթ մը ընծայուի խօսելու օրուան խնդիրներու շուրջ, փոխադարձ լու-սաբանութիւններ տրուին այն հար-ցերուն մասին, որոնք մութ կը մը-նան շատերուն։

Յետոյ հրաւիրեց Պ. Քիպարեանը, որ նախագահելով կոչ ըրաւ ներկայ երիտասարդներուն համախմբուիլ ԶՕՄի դրօշին տակ։ Վերջացնելու առեն ա-ւելցուց.— Ուրիշ որ եւ է միութենէ աւելի սրտիս մօտիկ կը զգամ ԶՕՄը, եւ վստահ եմ թէ դուք պիտի չլքէք ձեր սիրելիներու արդար դատը։ Մի հետաքրքրուիք ուրիշներով, անոնք ձգեցէք իրենց գլխուն, դուք խակա-կան ժառանգորդներն էք հայ ժողո-վուրդին։

Յետոյ թառխատ Պ. Յովհաննէսեան նուագեց ընտիր կտորներ Հայաստանի գեղջկական երգերէն։ Տէր եւ Տիկին Սարօ Սաքոբեան շուրջ-պար բռնեցին մինչ օժանդակներու չէշէրը կը պար-պուէին իրարու ետեւէ.— Ներկայ մը

ՄԵՐ ՀԱԼԱԾԱՆՔԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (14)

ՔԱՆԱՅ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Մանուկ կը մտնէ Փեթարայ Մա-...ւսի հարիւրեակին մէջ, ու երբ գինք ...կը բերէ, չի կրնար ուրիշ ընկեր ...ալ, գիշեր մը կը մտնէ Թուրք բա-...ին մէջ, երբեւ Հաճի Ֆէրօ, Հա-...ի գունդի մարտիկներէն, լաւ ա-...խօս, ու կ'անցնի անվտանգ, ...ղայ կը բարձրանայ Քան, ուր ...կ արդէն ձիւն կար գետինը։ Ձիւն ու բուքի մէջ, քար ու ծերպէ, օրերով կը փնտռէ ապաստաղները,— 18 հոգի որոնց մէջ եւ իր եղբայրը Բարսեղ։ ...ր կ'առնէ որ ես Քիւրտերէն բո-...ուած եմ ու տակաւին ողջ կը մնամ, ...երկու անգամ, Աստուր Ցարոյի կի-...ր եւ Տէր Սարգիսի Աբգարի կինը ...ւաօ, գիշերով գիւղ կը դրկէ, որ-...ղջի միջոցով մը ինծի լուր տան, ...ական անկարելի կ'ըլլայ։ Անոնք չեն կրնար գիւղ մտնել. Եւ Մանուկ իր 18 հոգիները առած անգամ մըն ալ կը մտնէ Թուրք բանակատեղին, ցերեկ-... իրր Թուրքերու ու Քաջանցներու մէջ պահուելով եւ գիշերները քալելով։

Վերջին հանգրուանին մեր գիւղի Ալօ Պօղոսի Արշակ, դադարի ժամուն կը քնանայ. խումբը շարժած առեն անդիտուն վրայ քնացած կը մնայ, ան-ջուշտ կը բռնուի ու կը սպաննուի, իսկ մնացած 17 հոգին, անվնաս ան-ցան ռուսական բանակ։

Չեմ կարծեր որ գտնուին մարդիկ որոնք արեան ու կրակի ծովէն ազա-տին, ու անգամ մըն ալ ինքնաբերա-բար դառնան այդ սարսափելի դժոխ-քը, ինչպէս հերոս Մանուկը։ Բայց անդուլ թախտր երկար մինչեւ շատուա ու Զուլֆայի կամուրջին միւս կողմը գոհ գնաց քոլերային։ Հանգիստ, քու ոսկորներուդ, սիրելի Մանուկ։

Վ. Փափազեանի մեկնելէն երկու օր վերջ, Քանայ լերան վրայ հան-դիպեցայ Բոէեան Միսաքի, իր ըն-դուն՝ Գուրգէնի հետ։ Խնդրեց երբեւ ծանօթ, որ զինք ալ հետս պահելու տանիմ։ Եւ առի հետս։ Դժուար էր Բոէեանի հետ պահուիլու երթալ։ Ցե-րեկ առեն, թէ կը ծխէր եւ թէ կը հազար, երկուքն ալ վտանգաւոր էին։ Վերջին օրը Քանէն վար իջաւ զին-ուած խումբ մը։ Պօյէ Արշակն էր, Սասնոյ խորտակումէն ազատած։ Իր-բեւ տղամարդ կը կանչէր.

— Ով որ կրնայ քալել եւ կ'ուզէ, թող մեզի հետեւի. մենք դէպի ռուս-սական բանակ կ'երթանք, փախչողը թող գայ։

Եւ բռնի Բոէեանը միացուց իրեն, եւ տարաւ ազատեց։ Արշակի խումբը մօտաւորապէս 70ի կը հասնէր։ Սա-կայն ես դարձեալ մերժեցի հերոսին հետ երթալ ազատուիլ, աչքի առջեւ ունենալով մերիններուն դժբախտ վիճակը։

Գ. ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԳՐԵՑԻՆՔ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

— o —

Զարդին առաջին օրերը, ցերեկ ա-տեն Քիւրտերը բռնած էին գիւղերը։ Գիշերը անոնք կը նօսրանային եւ մենք խմբովին գիւղերը կ'իջնէինք, աւարէն մնացած փշրանքները լեռ փոխադրելով։ Ցախդեցանք փոխա-դրել նոյն իսկ քանի մը երկանաքա-րեր, ցորեն աղալու համար։ Սակայն Քիւրտերը կռահելով գիշերով մեր գիւղ իջնելը, բռնեցին ճամբաները եւ այդ առթիւ ալ բաւական զոհեր տուինք։

Այսպէս թէ այնպէս, կը հանէր Մանդիկ ու Բաղնեար գիւղերու վաս-տակը. ժամանակ մըն ալ այդ վաս-տակով խարուեցանք։ Այ ճարահատ վար կուգայինք եւ 3—4 ժամ հեռու դաշտէն ցորեններու որանք լեռ կը տանէինք։ Քիւրտերը անմիջապէս կարեցին այդ գիծն ալ ու մենք մը-նացինք Քանայ փոքրիկ պուրակին մէջ օղակուած։

Քիւրտերը երեւի բաւ համարելով խոտ ու ցորենի քաղերը, դարձեալ նեղցուցին օղակը։ Մանաւանդ որ Ա-լաշկերտի քիւրտ գաղթականները ռուսական բանակին առջեւէն գաղթե-լով, լեցուած էին դաշտ։ Գիշերները դաշտին մէջ անոնց վառած կրակները կը նմանէին երկնքի աստղերուն։ Ահա կը պրծնի չորանը Ալաշկերտցի Քիւր-տերուն, երբեւ թէ եղածները քիչ կուգային. Քանայ լերան իւրաքան-չիւր փոսն ու պուրակը ողողուած են Քիւրտերով։

Ամբողջ 21 օր տոկացի, առանց ոչ ոքի ձեռք իյնալու։ Բայց այդ 21 օր-ուան մէջ մեր հինգ անձի կերակուրն եղած է միայն մէկ կրիայ։ Ալ բնաւ-նիջէս չեմ զատուիր եւ անոնց հետ կը պահուիմ. գոնէ մէկտեղ մեռնինք, իրարու խառնելով մեր արիւնը։

Լերան մէջ ապրող իմ բախտակից-ներէս շատ ցանցառ թիւ մը մնաց։ Ով որ միջոց մը գտաւ, ձգեց այդ արիւ-նոտ լեռը եւ հեռացաւ։ Շատեր գա-ցին Քիւրտերու գիւղերը մեռնելու համար, իսկ ոմանք կրցան ապրելու միջոց ստեղծել, այդ ալ բախտ էր։ Ուրիշներ խմբովին ուղղակի քաղաք (Մուշ) գացին եւ յանձնուեցան կա-ռավարութեան։ Անոնց տեղը որոշ-ուած էր,— Մեղրագետի Խաքերու կամուրջին տակ։ Ջուրը չկենալով քշել դիակները, բերդ, միւս բերդ կապած էր։ Իսկ մեծամասնութիւնը գիւղ իջաւ. դարձեալ ոստիկանապետ Ահմէտ էֆ. տեղաւորած էր զանոնք եւ արտօնած որ գիւղի շրջակայ ար-տերէն հասկաքաղ ընեն ապրելու հա-մար։ Օրէ օր լեռը կը նօսրանար եւ գիւղը կ'ուռէր։ Գիտենք, ամէնքս ալ գիտենք դաւը, բայց ի՞նչ ընէ այն խեղճ ու կրակ մարդը որ երկու պզ-տիկներ ունի, գիշեր ցորեկ արիւն ար-ցունք թափող. «Հայրի՛կ, հա՛ց, մամա՛, հա՛ց»։ Անօթութիւնը կը կոր-սնցնէ մարդուն խելքը։

Ահա այս տագնապալի րոպէին է, որ մայրս ու Բեռսօն կը փորձեն գիւղ իջ-նել, իսկ ես կը հակառակիմ։ Բեռսօն լաւ.

— Մարգար, մեր վաթսուն օր է որ լեռնէ լեռ, բուլէ բուլ, եւ պուրակէ պուրակ փախցուցիր պահեցիր եւ այդչափ օրերու մէջ կարօտ չմնացինք շատերու նման, ապրելու չափ բան մը ճարեցիր։ Խորհէ որ 21 օրէ որ հինգ հոգիիս կերածը մէկ կրիայ էր, նայէ պզտիկները կմախացան, ա՛լ ճար չկայ լեռը մնալու։ Իջնենք գիւղ, գիտեմ հոն մահ կայ, բայց հոս ալ կայ, ուրիշ եղանակով։ Մահը ընկե-րաց հարսանիք է հոն. մենք ալ հաս-կաքաղ կ'ընենք, կրնանք քեզ ալ լե-րան մէջ բաժին հանել, դուն լեռը մնացիր ու պահուէ, իսկ մենք գիւղը իջնենք.

Անզօր եմ անոնց դէմ կենալու. ա-նոր համար որ անօթի պիտի մեռ-նին եւ ես չեմ կրնար օգտակար դառ-նալ։ Կը համբուրուինք եւ արցուն-քով կը բաժնուինք։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՆՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

Իսկ «Մուրատ» խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին։

ՓՕՆ Տ'ՕԳՆԱՑԻ Կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկ. Յ. Կարապետեանի բնակարանին մէջ։

× Կը խնդրուի Սէն Փիէռի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Գատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Միութեան Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՓԱՐԻԶԻ Հայոց Եկեղեցիին օծման երեսունեւերորդ տարեդարձին առթիւ Ճաշէ եպսկ. Գասպարեան պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ։ Այս Կիրակի։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Տը. Հ. Կ. Խաչի Շավիլի Մ-ճիւղին կողմէ, այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Մասուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ՝ կը հրաւիրուին անդամուհիները եւ համակիրները։ Հաճելի ժամանց։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Գուէպան Մառսէյէի ընդարձակ սրահին մէջ

(146, Chemin des Chartreux).

Կը նախագահէ ընկ. Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Կը խօսին ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ընկերուհի Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

*Ա՛ՆԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՒԹ*ակի վրայ պիտի նուագէ յայտնի երաժշտագէտ ընկ. Պիտի երգեն օրիորդներ՝ *ԾՈՎԻՆԱՐ Տ. ԳԵՏՐՈՆԵԱՆ (Լիոնէն հրաւիրուած)* եւ *ՀԵՐԱ ԳԸՄԳԸԼԵԱՆ*, պիտի արտասանեն *ՌԱՍԵԱՆ (Լիոնէն հրաւիրուած)* եւ ընկերներ Կ. *ԹԻՒԹԷԼԵԱՆ*, Գ. *ՔԷՇԻՇԵԱՆ* եւ Վ. *ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ*.

Հաճելի եւ սիրուն անակնկալներ *ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ*

Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ։

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ *ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐ*.

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք՝

Այս տարի «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ը պիտի տօնուի միայն Մարսէյլի մէջ

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի երեկոյ

Կը խօսի ընկեր ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Պիտի խօսի ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՓՕՆ Տ'ՕԳՆԱՑԻ ՄԷՋ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին

Պիտի խօսի ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

ՌԸՆԱԺԻ ՄԷՋ

6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Վաղը կիրակի երեկոյ

Կը խօսի ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

Վերոյիշեալ հանդէսներուն պիտի ծախուի ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ հրատարակած «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ» բացառիկ թիւը։ Գին 3 ֆրանք

Գաւառներու եղած ապսպրանքներու համար ղրկել 4 Ֆր. նամականիշ։

Տիկին Մ. Թէրզիպաշեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր ամուսնոյն

ԳՐԻԳՈՐ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 3 հոկտեմբեր, չորեքշաբթի օր, 90 տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Լարիպուազիէռ հիւանդանոցին մէջ, 41 Պուլվար Շափէլ, Փարիզ. Մէթրօ՝ Շափէլ, եկեղեցական արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ *Րիւ Սէն Վէնսէն տը Փօլի* եկեղեցիին մէջ։

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂՔԱՏ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲԵՐՈՒ

20 հոկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 22ին

Salle de Fêtesի մէջ **30, rue du Casino, Enghien-les-Bains**

գեղարուեստական ճոխ բաժին.

Առաջնակարգ նուագախումբ «*ԱՐԻՍ*»,

կը մասնակցի Պ. *ԱԼԵՄՇԱՀ*ի նուագախումբը՝

մասնակցութեամբ օրիորդ *ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ*ի

ՃՈԽ ԳԻՒՖԷ.

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1, Place Chateau - St. GRATIEN (S. et O.)

Վարժարանս կ'ընդունի գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, սկսեալ 6 տարեկան փոքրիկներէ։ Ֆրանսերէն լեզուի, ֆրանսերէն աւանդուելիք դասերուն եւ մարմնամարզի համար մասնաւոր կարգադրութիւն եղած է մեծակայ Ecole Libreի վարչութեան հետ. մեզ վերապահելով հայերէն լեզուի, ձեռագործի եւ հայերէնով աւանդուելիք դասերը, ինչպէս նաեւ երգ, դաշնակ եւայլն։

ԱՄՍԱԿԱՆ 250 ՖՐԱՆՔ.

Մանրամասնութիւններու համար դիմել վարժարանի տեսչութեան Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ կիրակի օրեր։

Հաղորդ միջոց — *Կառ Տիւ Նորտէն Անկիէն եւ անկէ Օթոպիւս։*

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԽՆՋՈՅՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Հոկտ. 13ի Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՍՐԱՀԸ, 13, Rue Pierre – Curie Métro: Porte d'Italie

ՀԱՅԿԱԿԱՆ, ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Ընկերակցութեամբ Քանոնի Յակոբի,

ուտի Քաջվարդի եւ ջութակահար Մկրտիչի

Երգ – արտասանութիւն եւ անակնկալներ

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ԳԻՒՖԷ *ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

ԼԻԶԱ ՍՈՐՈՔԻՆԱ

(ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

— Դուք խորամանկեցիք զայն։

— Ինչո՞ւ, կ'ըսես այդպէս, «մե՞նք»։ Լաւ գիտես թէ դէպքերը ինչպէս տեղի ունեցան եւ թէ ինչու դուն հոս ես։ Ինծմէ չէ որ պիտի սորվիս այդ բոլորը, ասկէ զատ առոր համար չեմ եկած հոս... բայց, ահա թէ ինչ կ'ուզեմ ըսել քեզի։ Դուք հոս բազմաթիւ էք, պիտի կառուցանէք ջրանցք մը որ իր նմանը չունի աշխարհի մէջ։ Անշուշտ, դիւրին չէ աշխատանքը։ Բայց, ինչ աշխատանք։ Ան հոյակապ նպատակ մը ունի։ Առանց ջրանցք մը երբ կը բանան կը նշանակէ թէ երկիրը պիտի հարստանայ։ Անոնք որ կը փափաքին մարդոց բարեկեցութիւնը, հպարտ պէտք է ըլլան՝ անձնապէս այս աշխատանքին մասնակցած ըլլալնուն համար։ Լաւ հասկցիր, եթէ մարդիկ լաւ ապրին, աւելի քիչ գողեր, սրախօսներ եւայլ տեսակ չարեր պիտի գտնուին։

Եւ, քով քովի, անձնակին մէջ, անոնք երկար խօսեցան։ Նախ, պետը կը խօսէր ու Լիզա մէկ ականջով մտիկ կ'ընէր, ցուրտ օդին մէջ հնչող այս քիչ մը խուլ, հանդարտ եւ պարզ ձայնին երեւէջները։

— Բայց, իր ջրանցքի մասին այս պատմութիւնները լսելով ի՞նչ կ'ուզէ եւ, յանկարծ, բարկացած, գոչեց

— Ի՞նչ կը փափաքիք ինծմէ։

— Կ'ուզեմ որ աշխատիս

— Բայց դուք մարդու բնաւ պէտք չունիք... մարդ պիտի կարծէր թէ որովհետեւ կը մերժեմ աշխատիլ, բոլոր շինութիւնները ի դերեւ պիտի ելլեն։ Ձեր ջրանցքը 240 քիլոմեդր է, իսկ ես առանձին կին մըն եմ. եւ պետ մը կուզայ զիս համոզելու։

— Բայց ինչո՞ւ պիտի մերժէին առանց ընկերուհի մը, մի՞թէ չես կարդար մեր թերթերը, առանց առոր, դուն պիտի գիտնայիր որ մենք հոս երկու բան կ'ընենք։ Ջրանցք մը, այո, եւ, միանգամայն, խիղճեր կը շինենք

— Իսկ ես ի՞նչ կրնամ ըլլալ, եթէ համաձայնիմ այստեղ բուրգը լուալ կամ ձեր քարերը շարժել։

— Այդ աշխատանքը կատարելով, դուն քու օգտակար դերդ պիտի կատարես։ Աշխատանքի ամէն մէկ ձեւ պատուոյ առարկայ է ընկերվարական երկրին մէջ։ Եւ ամէն տեսակ աշխատանքի մէջ դուն կրնաս հերոսուհի մը դառնալ։ Բայց ես կը հասկնամ քեզ։ Դուն կ'ուզես արհեստ մը սորվիլ, օրակեալ բանուորուհի մը դառնալ... Ուրեմն, գնա ապարան։ Դուն պիտի սորվիս թերթ մը կազմել, տպել... դուն կրթուած ես, յայտնի է... նոյնիսկ բաւական կրթուած։ Այս պայմաններուն մէջ, առիթը դժուար չէ։ Եկուր ուրեմն վաղը։ Պիտի ապդարարեմ որ ձգեն ու մեկնիս։

Ու Լիզա որոշեց փորձել։

Տպարանի իր ընկերուհիներուն՝ Մանիայի եւ սլորաւն թերնով Շուրքային հետ իր հրաժեշտ շատ կարճ եղաւ։

Նոր տպարանին մէջ, ուր Լիզա միացաւ տպարանի երիտասարդ բանուորուհիներուն, փայլէ գեանանկարիններ չկային։ Իրական անկողիններու չարք մը։ Մարդ ինքզինքը պիտի կարծէր ակումբի մը կարմիր անկիւնը,— թերթերով ծածկուած սեղան մը, գիրքեր, երեսներու վրայ գրուած նշանաբաններ, զորս յաճախ տեսած էր Լիզա։

Ամէն բանուորուհի, ծայլող թէ բազմագրող, ունէր իր տետրակը, որուն վրայ գիշերը կը գրէր ընդհանուր դաստիարակութեան ուսուցչին կողմէ տրուածները

Բանուորները հասարակաց կեանք մը ունէին։ Փոքրիկ վէճերն ու վիճաբանութիւնները կը լուծուէին հաւասարար

Գործը միասին կ'ընդհատէին ու աշխատանքը կանխաւ կը բաժնէին։

Լիզա հետաքրքրուեցաւ նաւագարդ իր արհեստով։ Ան կրնար առանձին մնալ հոն՝ գրերու արկղին քով։ Ու կրնար գրերը մէկը միւսին ետեւէն քաշել՝ առանց որ մէկը իր գլուխը ցուցնէր հարցումներով։ Ոչ ոք կը պոռար։ Տաք էր։ Օդը աղյուսած էր նկարի ու քարիւղի հոտերով։ Լիզա իր անցեալին ու ապագային մասին կը մտածէր։

Երբեմն նոյնիսկ իրեն այնպէս կը թուէր թէ՝ բանտի խնդիր չկար. այլ ինք հոն էր իր յօժար կամքովը՝ արհեստ մը սորվելու համար։

Հաղուադէպ կերպով նամակներ կը ստանար։ Եղբայրը երկու անգամ գրեց իրեն։ Իմացաւ որ իրենց գիւղին մէջ կը պատրաստուէին ցորեն ցանելու, որ իր տալը յղի էր եւ թէ կեանքը իրապէս հետաքրքրական էր։ «Գրէ մեզի թէ, կ'ըսէր եղբայրը, հոդ ինչպէս կ'անցնես ժամանակդ։ Կը յուսամ որ առկէ պիտի ելլես իբր Սովետ Միութեան պատուաւոր քաղաքացուհի մը՝ որպէսզի աշխատաւէր ընտանիքիդ ծոցը վերադառնաս»։ Մէկ խօսքով, իր նամակին վերջաւորութեան, կը կրկնէր այն խօսքը զոր Լիզա կը կարդար կայանի թերթին մէջ — «վերակրթութիւն» — եւ կամ կը լսէր ռատիոյով կամ միթինկներու մէջ։

Տարագիրները վերակրթելու համար կամքի այս անխոնջ փորձերը կը սկսէին ազդել իր մտքին։

Լիզա, հեզօրէն կազմելով յօդուածներու խորագիրները, սկսաւ մտածել թէ խնդիրը կը վերաբերէր ուրիշ բանի մը եւ ոչ թէ միեւնոյն բառերը կրկնելու,— կը վերաբերէր նախադասութեան զրութեան մը որուն խորհուրդն ու իմաստը դեռ չէր ըմբռներ ինք։

Երեք ամիս վերջ, միւս բանտարկուհիներու ներկայութեան, Լիզա յայտարարեցին թէ իր վարքը լաւ էր, թէ օրինակելի ձեւով մը կ'աշխատէր եւ թէ այս շրջանին առանց... ուան դադար մը պիտի օգտուի

Լիզա որ եւ է պատասխան չտուաւ... Աչքերը գետին յառած մնացին... լուռ հառաչ մը ունեցաւ.

Իր ընկերները հեգնեցին զինք «կը հառաչէ մէկ մարդ, կայանէն ալ... կամակութեամբ պիտի բաժնուի»

Բայց Լիզա որոշած էր աւելի լաւ... ընել յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին։

... Գիշերը, կրթական շրջանի... նիստէն, բարձրաձայն ընթերցումէն վերջ եւ ռատիոյի ունկնդրութենէն վերջ... բանուորուհիները ապագայի ծրագիրներ կը մշակէին։ Բոլորը տեղեկ էին... արհեստին ու կրնային աշխատիլ... Երիտասարդ պահակ մըն էր, ... կին համայնավար մըն էր, ... կուգար իրենց խումբին քով։

Ա. ԱՖԻՆՈԳԷՆՕՎ

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԿԱՅԱՐԱՆ ՄԵՏՐՕ՝ Metro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Ընդհ. Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 7 Octobre 1934

... ՏԱՐԻ - 10e Année № 2019

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐԲԱՐՈՍԱԿԱՆ

Տեսա՞ք աչքէ անցուցեր էն Խ. Հայաստանի գրականութեան վերաբերեալ զեկուցումները, որ կ'արտատպուին «Յառաջ»ի մէջ, ... գիտել կուտան ապշահար.

— Բայց ի՞նչպէս կարելի է այս բարբարոսութիւններ փոխադրել «Յառաջ»ի մէջ, որ այնքան նախանձախնդիր է լեզուի մաքրութեան եւ նրբութեան...

Պատասխանը կանուխէն տուած էինք

Ինչպէս Ա. Խանջեանի զեկուցման առթիւ, այս անգամ ալ, երբ ձեռնարկեցինք «Խ. Հայաստան»էն արտատպելու Դ. Սիմոնեանի, Նախանցի եւ Զարեանցի զեկուցումները, գիտէինք որ շատ քիչեր պիտի հասկնան:

Եւ սակայն, հարկ է երբեմն չեղիլ մեր հաստատած կանոնէն:

Հարկ է երբեմն նոյնութեամբ չարել տալ խորհրդային Հայաստանի հրատարակութիւնները, փոխանակ ԹԱՐԳՄԱՆԵԼՈՒ, որպէսզի ամէնէն բարեմիտներն ալ կարենան դատել,— ե՞րբ կ'ըսենք թէ յառաջ:

Արդ, կարդացէք եւ դատեցէք: Դեռ այս շարքը ալ տատա ... ունիք ճաշակելու եւ որոճալու:

Մենք չպիտի խօսինք տրուած զեկուցումներու բովանդակութեան մասին:

Չպիտի գրադինք արծարծուած տեսակէտներով:

Նոյն իսկ չպիտի մատնանշենք զեկուցումներուն համառօտ, անյստակ ալքատութիւնը: (Զմոռնանք որ այդ զեկուցումները կարդացուած են Մոսկուայի մէջ, Խ. Միութեան բոլոր մասերէն եւ աշխարհի զանազան կողմերէն եկած գրագէտներու առջեւ):

Մեր խօսքը լեզուի եւ շարադրութեան մասին է:

Լեզու մը, որուն բարբարոսութեան առջեւ գրաշարն անգամ ... պարտք սեպեր է Հայերէնի վերածել կարգ մը ... բառեր ...

Անշուշտ այդ զեկուցումները գրուած էին ռուսերէն, եւ յետոյ հայերէնի թարգմանուելով, հրատարակուեցան «Խ. Հայաստան»ի մէջ:

Կամ բնագիրը հայերէն էր, եւ ռուսերէն թարգմանութիւնը կատարուեցաւ Մոսկուայի մէջ, իսկ հայերէնը յանձնուեցաւ «Խ. Հայաստան»ի:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, որ եւ է չքմեղանք չունին հեղինակները:

Եթէ ռուսերէն գրուած էր եւ իրենք թարգմանեցին կամ թարգմանել տուին,— գէթ մէկ անգամ աչքէ անցուցի՞ն:

Իսկ եթէ հայերէն էր եւ ա՛յդ էր իրենց պաշարը, գոնէ չհարցուցի՞ն քիչ մը աւելի բան գիտցողի մը:

Ծա՞ռ է այսքան մը նախանձախնդրութիւն, երբ հարցը կապ ունի գրականութեան հետ:

Ցեղին համբակը ինքն իրեն թոյլ չպիտի տար այդքան վրայ ... բան գրի առնել եւ մամուլին յանձնել, յանուն երեսուն հայաստանի:

Ի՞նչ ըսել կ'ուզեն, վերջապէս, քար անտարբերութեան ... լեզուի մշակումը, հայրենի հարստութեանց համախմբումը, կուսակցական ժողովներէն, թղթակցութիւններէն մինչեւ գրական զեկուցումները:

Մէկ հատիկ պզտիկ բառի կը հանդիպիս Դ. Սիմոնեանի զեկուցման սկիզբը — «ուղենիշ» — եւ յետոյ խիճ ու քար, թիթեղ եւ փայտի կտորներ, միջազգային պողոտաներէն փոխ առնուած «պոնտոններ»:

Փորձէք հարցնել,— երբ «ուղենիշ»ը կը գտնես ու կը գործածես, ինչո՞ւ կը մերժես աջանշել «մշակոյթ»ը եւ թութակի պէս կը կրկնես «կուլտուրա»ն:

Ո՛ր մեղքին համար չես գործածեր պատուական «արձակ»ն ու «արձակագիր»ը, եւ կը ծամծմես «պրոզա»ն եւ «պրոզայիկ»ը:

Յեղափոխական թափը կը կտրէ՞, կարմիր գիծը կը ծռի՞, ... դէմ կը մեղանչե՞ս, եթէ «պոէզիա»ն կոչես «բանաստեղծութիւն» կամ «քերթուած» (տեղին համեմատ), կամ «ինտերնացիոնալիստական»ը գրես ազգայնական, «լիրիկա»ն՝ «քնարերգութիւն», «պերսոնաժ»ը՝ անձնաւորութիւն, «սոցիալ»ը՝ ընկերային, «ժանր»ը՝ սեռ, շրջան, «ինտելիգենցիա»ն՝ մտաւորականութիւն, «պլան»ը տարեգիրք, «էպոխա»ն՝ դարաշրջան, «ռեսուրս»ը՝ երգիծական, «...»՝ բանին

Բայց, ո՞ր մէկը, ո՞ր մէկը Փակէ աչքերդ եւ ժողվէ,— «ինտերնացիոնալիստական ինտելիգենցիա», «ինդուստրիալ վէպ», «բուրժուա-նացիոնալիստական ռոմանտիզմ»:

Բարեհաճեցէք աշխարհաբարի թարգմանել հետեւեալ նախադասութիւնը.

— «Իսկ ձեւերի յատուկ նրբագեղութիւնը — եզրակացնում է ... — եւ մտայղացմանը ցուցաբերուող մօտեցման օրիգինալութիւնը թոյլ են տալիս հայ ժողովրդական պոէզիան անուանել դեղափառ ... ժողովրդի երգիր»:

Անխոհեմութեա՞ն հետեւանք են այս բոլորը, թէ անհոգութեան:

Եւ մէկը, եւ միւսը: Իսկ եւ իսկ հայկական ախտ մը, որուն ... համար այսօր, այս աղտոտ երկիրներուն մէջ անգամ ... չեն խնայեր դաս մը մարդիկ:

Արդարեւ, լեզուի աղճատման, աղքատացման եւ օտարացման ... չարիք չեն գործեր մեր յօդուածագիրներն ու խմբագիրները, նոյնութեամբ օրինակելով կամ կապկելով Կովկասի մէջ մշակուած այլանդակութիւնները:

Հասա՞ծ է ժամանակը որ ճակատ մըն ալ այս բարբարոսութեան դէմ կազմուի: Ոչ թէ կուսակցական գիմադրութեամբ, այլ ... հակադրելով, անընդհատ մատնանշելով, ծաղրելով, ... հարկին դաս տալով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ ԽՈՐՀՐԴ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային իշխանութիւնը մանրամասն հրահանգ մը հրատարակեց, Սովետներու ընդհանուր ընտրութեանց մասին, որոնք պիտի կատարուին Նոյեմբեր 1էն դեկտեմբեր 10, 7րդ համագումարին համար:

Այս հրահանգին համաձայն, ընտրական յանձնախումբեր պիտի կազմուին բոլոր գործադիր կոմիտէներուն եւ խորհուրդներուն մօտ, ընտրութիւնները վարելու համար: Սահմանադրութեան տրամադրութեամբ, ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունին, առանց սեռի, կրօնի, ցեղի եւ ազգութեան խտրութեան, 18 տարին լրացուցած բոլոր քաղաքացիները որ իրենց ապրուստը կը շահին արտադրիչ եւ ընկերութեան համար օգտակար աշխատանքով մը: Ընտրող եւ ընտրելի են նաեւ կարմիր բանակին եւ նաւատորմին զինուորները, ինչպէս եւ աշխատելու համար Խ. Միութեան մէջ բնակող օտարականները, պայմանաւ որ այս վերջինները պատկանին բանուոր կամ գիւղացի դասակարգին եւ վարձու աշխատաւոր չգործածեն: Քուէարկութեան իրաւունք կրնայ տրուիլ նաեւ այն օտարահպատակ պաշտօնեաներուն, ճարտարագէտներուն, արհեստագէտներուն որ Խ. Միութեան մէջ կը բնակին եւ ապացուցած են իրենց հաւատարմութիւնը հանդէպ խորհրդային իշխանութեան: Ոչ ընտրող, ոչ ալ ընտրելի կրնան ըլլալ անոնք որ վարձու աշխատաւոր բանեցուցած են կամ կը բանեցնեն տակաւին, շահ ստանալու համար, անոնք որ իրենց աշխատանքին եկամուտով չեն ապրիր, անոնք որ առեւտուր բրած են կամ կ'ընեն, ինչպէս եւ անոնք որ զրկուած են ընտրական իրաւունքներէ, իրենց դասակարգին բերումով,— ցարական կամ սպիտակ բանակներու սպաները, ոստիկանութեան նախկին պաշտօնեաները, անոնք որ եկեղեցւոյ կամ կուլակներու ծառայութեան մէջ եղած են կամ են, եւ վերջապէս անոնք որ արտաքսուած են խորհրդային իշխանութեան կամ հաւաքական տնտեսութեանց դէմ գործած ըլլալով:

Նոյն հրահանգին համաձայն, իրենց ընտրական իրաւունքները պիտի կրնան վերստանալ անոնք որ առնուազն հինգ տարի նուիրուած են արտադրիչ աշխատանքի եւ ապացուցած են իրենց հաւատարմութիւնը:

Ընտրութեանց թեկնածուները կրնան առաջարկուիլ ընտրական ժողովէն առաջ կամ անոր ընթացքին, կազմակերպութեանց կամ անհատներու կողմէ: Ընտրութիւնը կը կատարուի ձեռամբարձ եւ մեծամասնութիւն շահողները ընտրուած կը հռչակուին:

Էռիօ կը ձաղկէ կարմիրները

Պ. Էռիօ, որ անպաշտօն նախարար է ազգ. դահլիճին մէջ, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Լիոնի մէջ, ուժգնօրէն յարձակելով ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն դէմ եւ պաշտպանելով կառավարութիւնը: «Մեզի համար կ'ըսեն թէ փաշականներ ենք: Ովքե՞ր են ըսողները,— ճիշդ անոնք որ բացէ ի բաց իրենց ծրագիրներուն մէջ դրած են խորհրդարանական հաստատութեանց ջնջումը եւ բռնապետիկներու դիկտատուրայի հաստատումը, անոնք որ պարարտ եկամուտներ ունին եւ յեղափոխութիւն կը ծախեն «ամոքինկ»ով, անոնք որ շքեղ դղեակներու մէջ նստած՝ յիշատակներ կը գրեն ժողովուրդի թշուառութեան մասին: Որո՞նք են որ կ'ըսեն թէ ես փաշական եմ,— անոնք որ կապկելով նացիներն ու փաշականները, կը սեղմեն իրենց բռունցքները, փոխանակ բարձրացնելու իրենց թեւերը, որ կը զարդարուին շքանշաններով եւ մեզ կ'առաջնորդեն դէպի դարաշրջան մը ուր քաղաքացիի մը կարծիքը պիտի ճանչցուի իր շապիկին գոյնով: Ես իրաւունք ունիմ ծաղրելու այդ բոլոր ապուշ մեղադրանքները»:

Հետզհետէ սաստկացնելով շեշտը, բանախօսը մանաւանդ յարձակեցաւ ընկերվարականներուն վրայ, որոնք երեք դարձուցած են արմատականներուն: Բացատրեց թէ 1934 փետրուարին իր կուսակցութիւնը երկու ճամբայ ունէր,— կա՛մ ծանրացնել անկարգութիւնը եւ կամ զինադուլ կնքել: Ինք ընտրեց վերջին ելքը եւ պիտի շարունակէ գործել այդ ուղղութեամբ:

Քաղաքական տեսակէտով մեծ արժէք ունի այս ճառը, քանի որ այսօր իսկ տեղի կ'ունենան նահանգային ընդհ. ժողովներու ընտրութիւնները: Դատելով Պ. Էռիոյի արտայայտութիւններէն, արմատականները պիտի շարունակեն ուժ տալ ազգ. դահլիճին, փոխանակ սակարկութեան մտնելու ձախակողմեան ճակատին հետ: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ այս ճառը, միանալով Պ. Տումէրկի վերջին բանախօսութեան հետ, մեծ ազդեցութիւն պիտի գործէ այսօրուան ընտրութեան վրայ:

Ընդհանուր գործադուլ Սպանիոյ մէջ

Ամբողջ Սպանիան յեղափոխական փոթորիկէ մը բռնուած է այս միջոցին: Պ. Լըռուի դահլիճը հազիւ կազմուած, ընդհանուր շարժում մը պայթեցաւ Մատրիտի մէջ, տարածուելով երկրին ամէնէն հեռաւոր մասերուն մէջ: Կ'ըսուի թէ ըմբոստութիւնը միաժամանակ սարքած են ընկերվարականները, համայնավարները եւ նոյնիսկ չափաւոր հանրապետականները, գաղտնի դիկտատուրա մը կազմելով: Շարժումը պայթեցաւ գործադուլներով: Երկաթուղային ... բանուորներ ... Ամբողջ Սպանիան ... Առաջին առթիւ բռնուեցան 40 հոգի: Վիրաւորներուն թիւը հինգ հարիւրի կը մօտենայ, որոնց 100ը շատ ծանր: Ձերբակալուած են աւելի քան 500 կասկածելիներ. Տեղ տեղ ոստիկանութիւնը անզօր ըլլալով, զինուորները զրկուեցան: Օդանաւեր ալ կ'օգնէին զսպողական գործողութեանց: Քաթալոնիա, որ միշտ ապստամբ շրջան մը եղած է, առիթէն օգտուելով հանրապետութիւն հռչակեց, բայց յայտարարութեան ընթերցումը յետաձգուեցաւ, զանազան միջամտութիւններու վրայ: Մայրաքաղաքը ամայի երեւոյթ մը ունի գիշերները:

Վերջին լուրերու համաձայն, 500 հոգի ձերբակալուած են միայն Մատրիտի մէջ. իսկ ամբողջ Սպանիան ալ հաշուելով, գժուար է ճշդել բուն թիւը: Ընդհանուր գործադուլի լուրեր կը հասնին բոլոր նահանգներէն:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԱՆԱՍՆԱԿԱՆ

Երբ Նիւ Եորքի դատավարութիւնը սկսաւ, «Կոչնակ», Ամերիկայի բողոքական – ռամկավար անկեղանոցը, կը գրէր բառ առ բառ.

«... *Եւ ահա թէ ինչո՛ւ Գէւոնդ արքեպիսկոպոսի պատուական արիւնին գինը չի կրնար հատուցուիլ մի քանի թշուառականներու ախտաժէտ արիւնով*: («Հայաստանի Կոչնակ», 1934 յունիս 30):

Երբ դատը շահեցան, նոյն Քաւոր Պետրոսը կը փսփսար.

— «*Կ'ուզենք հոս յիշեցնել միայն թէ դատական յաղթանակի քաղցրալուր երգերուն կը խառնուին աղբական մեղեդիներ ալ*»:

Նոյն «յաղթանակ»ին առթիւ, Ամերիկայի «Բանուոր»ը — հայ կարմրուկներուն պաշտօնաթերթը — կը պարծենար թէ «մասսա»ներու ճնշումին վրայ էր որ դատարանը այդ վճիռը տուաւ:

Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ.

Չէ՞ որ կինեւ փողոց իջան, Վարդուկներ գաւազան նօնեցին դաշնակցական «կէնկուկ»ներու գլխուն, հազարաւոր տոմսեր բաժնուեցան կեղծ ստորագրութիւններով, պատիժ պահանջելու համար: Նւայլն, եւ այլն:

Դարձեալ, նոյն«յաղթանակ»ին առթիւ, հռչակաւոր որջը, Դուրեան յանձնախումբ, որ տասնեակ հազարաւոր տոլարներ հաւաքած էր, շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց ընդհանուր դատախազ Քամբենկիին:

Եւ հիմա վերջին արարը:

Տեսնելով որ ձեռնարկներ կը կատարուին տրուած անարդար եւ ըմբոստացուցիչ վճիռին վերաքննութեան համար, բոլշեւիկ «Բանուոր»ը կը կաղկանձէ.

—«*Այն ժամանակ երբ աշխատաւորական զանգուածներու ճնշման տակ արդարադատութիւնը եկեղեցական հրեշտակներ ... Մատթէոս Լէյլեկեան ու Նշան Սարգիսեանը, որպէս առաջին կարգի ոճրագործներ, Դաշնակցութիւնը վերստին կ'ապաւինի օրինական միջոցներուն՝ դատական աւելի բարձր մարմիններուն:*

Խորհրդային Հայաստանի բարեկամ—Հակաֆաշիստ Ժողովրդական Մարմինը պէտք է գլխաւորէ պայքարը Դաշնակցութեան դէմ ՁԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎՃՌԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ԲՈՂՈՔ ՊԷՏՔ Է ՍՏԻՊԵՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ, ՄԵՐԺԵԼ ԴԱՏԱՊԱՐՏԻ ՎԵՐԱՆԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌՆՈՒԻԼԸ ԵՒ ԳԱՀԱՆՋԵՆ ԱՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՅԱՊԱՂ »: (22 օգոստ.):

Ինչպէս կը տեսնէք, ախորժակները սուր են երկու կողմէն ալ, կարմիր թէ ղեղին

Թէեւ կրպրու հակոտնեայ եւ տրամագծօրէն ախտրիմ թշնամի, միեւնոյն կարօտն ունին երկուքն ալ, պատուելին եւ կարմիր ժամկոչը,— ժամ առաջ սեղմել ելեկտրական կանթը:

Գռնչուններն ալ այդպէս չէ՞ն, երբ ազդանշանի կը սպասեն կախաղանին չուանը քաշելու համար:

Մէկ տարբերութեամբ,— գռնչունները լեզու եւ գիր չունին, իրենց հոգեկան թարախն ալ թուղթի վրայ փրսելու համար:

ՎԱՀԷ

ԳՆԱՑ ԳԱՐՈՒՆ, ԵԿԱՒ ԱՇՈՒՆ: ԻՍԿ ՆԵՐԳԱ՞ՂԹԸ...
ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՐԱՒԱՆԸ ՄԵԿՆԵՑԱՒ 1933 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ: ԱՅԴ ՕՐԷՆ ԱՍԴԻՆ, ԶԱՆԱԶԱՆ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐ ՏՐՈՒԵՑԱՆ ՆՈՐ ԿԱՐԱՒԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ: ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...
1933 ՅՈՒԼԻՍԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ: ԱՐԴԻ՞ՒՆՔԸ...

Մուսոլինիի պտոյտները հիւսիսային Իտալիոյ մէջ

Պ. Մուսոլինի քանի մը օրէ ի վեր պտոյտներ կը կատարէ հիւսիսային Իտալիոյ մէջ, սկսելով Միլանէն: Այս առթիւ, անշուշտ ճառեր ալ կը խօսի, ոգեկոչելով հին փառքերը, Միլանի մէջ, միջնադարեան հրապարակի մը առջեւ խօսելով, յիշեց 12րդ դարու պատմութիւնը: Ծեծեց թէ այդ շրջանին քաղաքի Միլանցիներն էին որ յաղթեցին Ֆրէտէրիք Պարպարոսայի եւ դուրս քշեցին տեւտոնեան թշնամիները: «Եթէ այդ բանը կարելի եղաւ խաւարակուռ դարերուն, մեր քանի մը քաղաքներուն կողմէ, խորհեցէք թէ Իտալայի ժողովուրդը ինչե՛ր կրնայ ընել այսօր, կազմակերպուած՝ ֆաշականութեամբ եւ ... յաղթանակի ոգիով»:

Յետոյ «Ասաջնորդ»ը աչքէ անցուց գործարանները, ագարակները եւ նոր հաստատութիւններու բացումը կատարեց: Թերթերը կը գրեն թէ այս առթիւ շատ բարկացաւ որ ... գին դրած է նախատուած, իր բնդունելութեան համար: Իր դժգոհութիւնը չյայտնելու համար, մերժեց անցնիլ ի պատիւ իրեն շինուած յաղթական կամարի մը տակէն: «Ասոկալի ...է. Եթէ կ'ուզէք, դուք անցէք, ես չեմ անցնիր», բառ. կուսակցութեան տեղական քարտուղարին

Իր պտոյտները վերջացնելէ յետոյ, քաղաքական մեծ ճառ մը խօսեցաւ Հոկտեմբեր 5ին, Միլանի մայր եկեղեցւոյ մեծ հրապարակին վրայ: Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած է այս այցելութեան առթիւ.

«Վերադարձուցէ՛ք մեր քով մնացած թուղթերը»

Անգլիոյ բոլոր նախկին նախարարները, անոնք որ պաշտօն վարած են 1919էն ի վեր, հրահանգ ստացած են կառավարութեան վերադարձնել իրենց քով մնացած պետական վաւերաթուղթերը: Այս խնդիրը կապ ունի իբր 100 նախկին նախարարներու հետ, մէջն ըլլալով Լոյտ Ճորճը, լորտ Սնօտընը, Չըրչիլը, Հէնտըրսընը, Չէմպըրլէնը եւն.: Հին աւանդութեան մը համաձայն, Մեծն Բրիտանիոյ դահլիճին անդամները իրաւունք ունին իրենց քով պահելու բոլոր փաստաթուղթերու պատճէնները, հակառակ այն իրողութեան որ անոնց վրայ նշանակուած է «Գաղտնի» կամ «Կառավարութեան սեփականութիւն»: Արդ, վերջերս զիտուած է որ մէկ-երկու նախարարներու մահէն վերջը, անոնց թուղթերը ծախուած են, կրտսերներուն կողմէ, գրավաճառներուն հետ մէկտեղ: Ծախողները չեն հասկցեր թուղթերուն կարեւորութիւնը, եւ երբեմն շատ կարեւոր փաստաթուղթեր քանի մը ֆրանքի ծախու հանուած են փողոցներու մէջ:

Ահա թէ ինչու յանձնարարուած է բոլոր փաստաթուղթերը վերադարձնել կառավարութեան. Գրեթէ բոլոր նախկին նախարարները համակերպած են, բացի աշխատաւորական Լէնսպրիէն, որ պատասխանած է թէ պիտի պահէ իր քով եղած թուղթերը:

Ամէն նախկին նախարար իրաւունք ունի աչքէ անցընելու իր պաշտօնավարութեան շրջանին վերաբերող ատենագրութիւնները, երբ որ ուզէ:

Երկու «առաջնորդ»ները կը բանակցին

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Հէօթ Ֆիլիփ իշխանը, որ ազգական է Իտալիոյ թագաւորին, վերջերս Հռոմ գացած է, մասնաւոր պաշտօն մը ստացած ըլլալով Հիթլէրէն: Գլխաւոր նպատակը եղած է բարւոքել երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները, որոնք աղտոտուած էին Աւստրիոյ վերջին դէպքերէն: Միւս կողմէ, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Հիթլէր կ'ուզէ տասնամեայ դաշնագիր մը կնքել Մուսոլինիի հետ, չմիջամտելու համար Աւստրիոյ գործերուն: Այս նպատակով մասնաւոր հրահանգներ տրուած են Հռոմի գերման դեսպանին: Գերմանիա միեւնոյն ատեն տնտեսական զիջումներ կը խոստանայ Իտալիոյ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 10. — ՍՊԱՆԻԱ

»»»··«««

Վերջին տասնեակ մը տարիներու ընթացքին, կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան Սպանուհիներու կեանքին մէջ։ Յեղաշրջումը կ'ըլլայ չափազանց արագ եւ ակնբախ, գլխաւորաբար հանրապետական վարչաձեւի հաստատումէն վերջ։

Մինչեւ ութ տասը տարի առաջ, պարկեշտ երիտասարդ աղջիկ մը չէր կրնար մինակը դուրս ելլել, միշտ իրեն կ'ընկերանար կին մը։ Միայնակ դուրս ելլելը կը նկատուէր յանդգնութիւն, տաքարիւն Սպանիացիներու նետած ակնարկներուն եւ ձեռքի շարժումներուն պատճառաւ, այնպէս որ ծանրաբարոյ Սպանիացիները կ'ըսէին — «Պարկեշտ կին մը պէտք է տուն վերադարձած ըլլայ արեւի մայրամուտէն առաջ»։

Իր հայրենակիցներու բնաւորութիւնը գիտնալով, անախորժ դէպքերու առաջքը առնելու համար, Մատրիտի ոստիկանական տեսուչներէն մին կը հրամայէր, որ սինէմաներու մէջ այրերու եւ կիներու տեղերը զատ ըլլան։ Ուրիշ մը խիստ պատիժներ կը սահմանէր անոնց՝ որ անցնող – դարձող աղջկան խօսք կը նետեն։

1928ի սկիզբները, կիներու ազատագրման շարժումը նոր թափ մը կ'առնէ։ Իգական նոր սերունդը, օրինակ առնելով ուրիշ երկիրներու իր սեռակիցներուն վայելած ազատութենէն՝ կ'աշխատի հետզհետէ թօթափել հինցած սովորութիւնները։ Այս փոփոխութեան մէջ մեծ դեր կը կատարէ նաեւ սինէման, մանաւանդ ամերիկեան ժապաւէնները, որ ընդհանրապէս ազատագրուած Ամերիկուհիներու կեանքի հայելին են։ Օգնութեան կը հասնի հանրապետական վարչաձեւը, եւ իրեն հետ կը բերէ շատ մը նոր սկզբունքներ.

Ընկերվարական երեսփոխան եւ նախնական կրթութեան տնօրէն Ռոտոլֆօ Լօփիսի նախաձեռնութեամբ, ուսուցչանոցներու դռները կը բացուին աղջիկներու առջեւ։ Իմէ առաջ, արդէն ընդունուած են երկու սեռերու հաւասար իրաւունքները՝ երկրորդական եւ համալսարանական կրթութեան մէջ, բայց, շատ քիչեր կ'օգտուին անկէ. կը նախընտրէին անհատական միասեռ վարժարանները։ Հիմա, մեծ թիւով ուսանողուհիներ կը յաճախեն պետական դպրոցները եւ յետոյ կ'օգտագործեն իրենց ուսումը, բան մը, որ մինչ այդ հազուադէպօրէն տեղի կ'ունենայ, որովհետեւ Սպանիոյ մէջ կիներու աշխատանքը ուրիշ երկիրներու չափ ընդհանրացած չէ։ Ասոր պատճառը այն է, որ երկիրը մեծ պատերազմին մասնակցած չըլլալով, զինուոր գացողներուն տեղը կանացի ձեռքերով լեցնելու հարկադրանքին տակ չէ եղած։ Սակայն, աւելի յետոյ դրամ շահելու եւ ծախսելու փափաքէն մղուած Սպանուհին, մասամբ ալ աղքատ տնտեսական տագնապէն, մուտք կը գործէ գործարաններէն, գրասենեակներէն ներս։ Նախապէս, ամէնուն տեղ կ'ըլլայ — գործերու առատ շրջանն է— բայց, ծաւալուն համաշխարհային տագնապին հետեւանքով, լուրջ մրցակիցներ կը դառնան այրերուն, դժգոհութիւններու տեղի տալով։

Ճիշդ է, հին սովորութիւններու համաձայն, ամուսնացող Սպանուհիները կը ձգեն իրենց աշխատանքները, մասամբ տեղ բանալով այրերուն, սակայն, կ'երեւի թէ, անգամ մը դրամ վաստկելու համը առնողները, հրաժարելու աճապարանք ցոյց չեն տար։

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել, որ եթէ իգական շարժումը յանկարծ կ'ուժովնայ վերջին 7—8 տարիներու ընթացքին, անկէ առաջ, արդէն զանազան ձեւերու տակ քիչ թէ շատ գոյութիւն ունեցած է։

Այսպէս, գիւղի մը մէջ, շատ հին ժամանակներէ ի վեր, տարին մէկ անգամ գործերուն վարչութիւնը կը յանձնուի կիներուն։ Մէկ օր կը տեւէ իրենց թագաւորութիւնը։ Ֆէմինիսթ մը եղած է նաեւ Փրիմօ տը Րիվէրան, Սպանիոյ դիկտատորը։ Գ. Օսօրիօ ի Կալլարտօ կը գրէ գիրք մը, «Նամակ երիտասարդ աղջկան մը», քաղաքային իրաւունքներու հարցերու մասին, որով կը բողոքէ կիներու ունեցած իրաւական ցաւալի կացութեան դէմ։ Կին մը չի կրնար տուն մը վարձել, դրամատան մէջ անձնական հաշիւ պահել եւն.։

Յառաջապահ կիներու առաջին միութիւնը կը կազմուի Մատրիտի մէջ, «Լիսէօում գլիւպ» անունով, բայց աւելի հանրապետութեան հաստատումէն վերջ կը բազմանան կանացի կազմակերպութիւնները, եւ բոլոր կուսակցութիւնները կ'ունենան կիներու մասնաճիւղեր

1931ի առաջին ընտրութիւններուն, — հանրապետական — կ'ընտրուին երկու երեսփոխանուհիներ, Օր. Վիքթորիա Քէնթ (արմատական – ընկերվարական) եւ Օր. Քլարա Քամբոամօր (արմատական)։ Քիչ յետոյ, մասնակի ընտրութեան մը մէջ կ'ընտրուի նաեւ Տիկ. Մարկարէթթա Նիլքէն ընկերվարական։

Նոյն տարուան հոկտ. 1ին, ժողովի օրակարգի վրայ կուգայ սահմանադրութեան 36րդ յօդուածը, որ քուէարկութեան իրաւունք կուտար կիներուն։ Պահպանողական տարրերը կը հակառակին. իրենց կը միանայ նաեւ Օր. Քէնթը, ըսելով թէ «Սպանուհիները դեռ չունին քուէարկելու հասունութիւնը»։ Երկար բարակ վիճաբանութիւններէ վերջ, շնորհիւ ընկերվարականներու եւ Քաթալաններուն (տեղական ինքնավարութիւն ունեցող նահանգ մը), օրէնքը կը քուէարկուի՝ 120ի դէմ 160 ձայնով։ Նախ քան այդ, արդէն ի նպաստ կիներու ընդունուած էին հետեւեալ օրէնքները —

ՅՕԴ. 25.— «Ընկերային դասակարգը, սեռը, կրօնական դաւանանքները չեն կրնար իրաւական առանձնաշնորհումներու հիմք ծառայել»...

ՅՕԴ. 40.— «Բոլոր Սպանացիները, առանց սեռի խտրութեան, կրնան ընդունուիլ պետական կամ հանրային պաշտօններու մէջ»...

ՅՕԴ. 53.— «Բոլոր սպանիական քաղաքացիները, քսան երեք տարեկանէ վեր, կրնան երեսփոխան ընտրուիլ»..

Անցեալ տարուան վերջաւորութեան երբ տեղի կ'ունենան հանրապետութեան երկրորդ ընտրութիւնները, իրարանցում մըն է ծայր կուտայ, բոլոր կուսակցութիւնները կ'աշխատին, որ իրենց քաշեն կին քուէարկողները, որոնք ի հեճուկս հանրապետականներուն, իրենց քուէները կուտան գլխաւորաբար ծայրայեղ տարրերուն։

Սպանիացի կիները հանրապետութեան կը պարտին նաեւ ամուսնալուծուելու իրաւունքը, մինչ այդ արգիլուած։ Սահմանադրութեան 43րդ յօդուածը կ'ըսէ — «Ընտանիքը պետութեան պաշտպանութեան տակ է։ Ամուսնութիւնը հիմնուած է ամուսիններու հաւասար իրաւունքներու վրայ, եւ կրնայ լուծուիլ փոխադարձ համաձայնութեամբ, կամ մէկուն արդարանալի պատճառաբանութիւններով»։ Խորհրդարանին ներկայացուած օրէնքը, իր նախնական վիճակին մէջ աւելի պարզ է. գրեթէ կը մօտենայ նոր Ռուսիոյ օրէնքին, բայց յետոյ կը փոխուի։ Բաժանման ձեւակերպութիւնները շատ պարզ են, եւ միւս երկիրներու պէս չեն քաշքշուիր։

Շատեր կը կարծեն, թէ այս օրէնքը շատ մը ամուսնալուծումներու պատճառ պիտի ըլլայ, բայց այդպէս չի պատահիր։ Օրէնքին գործադրութեան առաջին տարին, 1933 ապրիլ 1էն 1934 ապրիլ 1, մօտաւորապէս 4500 խնդրանքներ կը ներկայացուին. թիւ մը որ շատ չէ, բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու։ Հեղինակաւոր Սպանիացի մը բնական կը գտնէ ասիկա, գիտնալով որ «իր հայրենակիցները չեն սիրեր հրապարակել ընտանեկան խնդիրները, այլ կը նախընտրեն իրենք իրենց մէջ կարգադրել»։

Աջակողմեան տարրերը ուժգնօրէն կ'ընդդիմանան այս օրէնքին, զայն նկատելով ընտանիքի հիմերը քանդող։ Ժողովրդական հողագործական կուսակցութեան պետը, Գ. Ժիլ Ռօպլէս կ'ըսէ օտար թղթակցի մը. «Ամուսնալուծումը նախատինք մըն է մեր վարչապետութեան, որուն հիմնական սկզբունքը ընտանիքի պաշտպանութիւնն է։ Այս բանը չի յարմարիր նաեւ մեր նկարագրին։ Սպանիացի ամոլները կրնան իրարու հետ կռուիլ, բայց, երկուքէն ոչ մէկը պիտի ուզէ՝ իր կէսը տեսնել ուրիշի մը բազուկներուն մէջ։ Աւելի ցեղային եւ թերեւս կլիմայական խնդիր մըն է»։ Պահպանողականները կը յուսան օր մը փոխել այս օրէնքը, բայց, կ'ըսեն թէ կիները որոշած են իրենց այս իրաւունքը պաշտպանել։ Ըստ կիներու, այս օրէնքը այնքան ալ մեծ վտանգ մը չի սպառնար ընտանիքին. աւելի յեղափոխական օրէնքներ դրած է ինքնավար Քաթալոնիան (Պարսէլոնի նահանգը). Այսպէս, ամուսնացած կին մը այր մարդու հաւասար քաղաքային իրաւունքներ ունի։ Ամուսինը չի կրնար կնոջ վրայ իշխել, ոչ ալ զայն ներկայացնել։ Կին մը երբ ընտանեկան պարտականութիւնները կը կատարէ, ազատ է ուզածին պէս աշխատելու, առնելու, ծախելու, եւն.։ Առ այժմ, այս օրէնքը տարածուած չէ երկրին միւս մասերուն վրայ, բայց, յետագային երբ երիտասարդները գործի գլուխ գան, հաւանական է որ ընդունուի բոլորին համար։

Մոլեռանդ Սպանիոյ մէջ ([illegible] հաւատաքննութիւնները) կրօնը եւս զգալապէս կը տկարանայ։ Կրօնականներու դէմ եղած հալածանքը պահ մը հակադարձ շարժում մը կը ստեղծէ, բայց տեւական չի կրնար ըլլալ։ Արդիականացման հոսանքը կը զօրանայ օր ըստ օրէ, եւ եկեղեցին կ'աշխատի յարմարիլ ստեղծուած պայմաններուն։

Այսպէս, [illegible] Սպանիոյ կիները ուշ կը սկսին, բայց արագօրէն կը յառաջանան արդիականացման ճամբուն վրայ. Պահպանողական հին սերունդը խորթ աչքով կը նայի այս նորութիւններուն վրայ, հազար անգամ «մեղա՜յ Տէր» ըսելով, բայց նորերը կարեւորութիւն տուած չունին։

Յօդուածագիրը՝ Գ. Կասթօն Պլան կ'ըսէ — «Ձենք գիտեր ուր պիտի յանգի այս յեղափոխութիւնը։ Հրահանգիչ փորձի մը առջեւ կը գտնուինք, եւ աւելի հետաքրքրական է անոր համար՝ որ տաքարիւն եւ ջղային ժողովուրդի մը հետ է իրենց գործը»։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԲԱՂԷՇՑԻ ՀԱՅ ՄԸ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ՄԷՋ ԺԷ. ԴԱՐՈՒՆ

»»»··«««

ԻՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԵՂԲՕՐ ԿՈՂՄԷ

Ի թուին Հայոց ՌՃԼԲ (1683), փետրվար ամսոյ Բ. աւուրն ես Բաղիշեցի Մահտեսի Շահմուրատս գնացի ի թագաւորանիստ քաղաքն Վերսալիա (Վէրսայլ), տեսայ զԹութունճի Յովհաննէս վարդապետն, Սեբեանցի Զաքարիա վարդապետն, Հալպացի Ղազարոսի որդի Յովսէփն, Երզրումցի Յովհաննէսի որդի Գրիգորն, Ղազանճի Մուրատն, Ռոկան վարդապետի քվէր որդի Սողոմոնն։ Նաեւ տեսաք Ֆրանսայու թագաւորն (Լուի ԺԴ.), զկինն, զորդին եւ զեղբայրն, զեղբօր հարսն եւ զվեզիրն։ Տեսաք զաշբայներն եւ զայլ ամենայն սալթանաթն աշխարհին. գեղեցիկ շինուածք ոսկեղէն, արծաթեղէն եւ ճէվահիրեղէն. ութն կամար մէկ մէկի վրայ, արծաթեղէն եւ թուրլու թուրլու ամարաթով։ Եւ մին երկայն սրահ, որ է խաղալոյ տեղ, որ կէսն շինած էր, եւ զկէսն նոր կու շինէին. որ վեց միլիոն խարճ կու գնայր, որ իւր ղափուն էր, եւ ամենայն երկրի վրայ մէթհանելու տեղ կայր. թահմին արաք որ ԺԶ. միլիոնի պարդ կայր։

Այն տեղէն գնացաք ի պաղչան։ Առաջին նէրաիփանն կայր 5 հաւուզ ջրով լիինք. եւ հաւուզներու մէջն կերպ կերպ ծաղիկ շինովի պղնձէ ոսկեջրած. աջակողմեանն այսպէս, ձախակողմեանն այլ այնպէս։ Նորա ներքեւն թէքրար տեսաք այլ եւս 5 հաւուզ մեծ՝ ջրով լիինք. մէջ ջրին ծովային ձի, եւ մարդիկ, որ բերաններէն ջուր կու փչէր. եւ հաւուզներու բոլորն՝ զօրաններ, մէյմուններ եւ ամենայն ազգ կենդանիներ՝ որ ջուր կու փչէին։ Եւ նորա ներքեւն հաւուզ մի այլ կայր բոլոր եւ մեծ, որ չորս բոլորն՝ չորս եղանակն է, եւ ամենայն եղանակն՝ իւր կենդանիքներ՝ որ բերաններովն ջուր կու փչէին։ Եւ նորա ներքեւն կայր երկայն ծով մի, որոյ մէջն կայր 17 նաւ մեծ եւ փոքր՝ ոսկով զարդարած, թափով եւ առանց թափի, զայս գրածներս աջրային կու բանեն մինչեւ ի ներքին կողմն։ Իսկ յայս կողմս եւ յայն կողմն կայ անպատմելի արարմունք. 36 դուռն ունի երկաթէ. ամէն դուռն մէջ 36 կերպ շինուածք ունի, որն երկաթի, որն քարի, որն մէրմէրի, որն պղնձի, ամէնն ոսկով վարաղած։ Որչափ ծովային, օդային, յանային եւ դաշտային, եւ որչափ Աստուծոյ ստեղծուածք որ կան, կերպ կերպ թռչունք, անասունք, գազանք, սողունք, լողունք, ամէնն շինած էր, ամէնու բերնէն ջուր կու թափի։ Այսքան շինուածքն մեծութիւնն Բ. միլ է, որն որ ամէնն շինուածով լի է. 3 միլն մին աղաճ է. 6 աղաճն մին մէնզիլ է։ Այս Բ. միլ տեղն ամէնն շինուածք է, գետնի տաշամէն արճիճ է, արճճի գինն 45 միլիոն է, որ 45 միլիոնն կ'անէ Օսմանցւոց 90 000 քիսան. այս ներսի շինուածքն է։ Թո՛ղ զդրսի շինուածքն, որ Բ. (երկու անգամ) այնչափ է։ Եւ ի թագաւորի սէրային Բ. թալայ կայ, որ սէրայի դիմացն է, թալայ սանէն տիվանխանայ է. 55 միլիոն է. Թո՛ղ զմիջինն եւ զէթրաֆն։ Ելեալ անտի՝ գնացաք ի ղուշխանան. տեսաք անհուն թռչունք՝ ազգ եւ ազգ կերպ թռչունք։ Կայր քէնքուլատը հաւ մի, որ 600 զուտուշ էր. օրն մի զուտուշ խարջ ունէր։ Կայր օրդակ (բադ) մի, որ ներքի չանէն հօխայ մի ջուր կու տանէր։ Միրամարդ շատ տեսաք։ Կայր կով մի՝ որն 9 ոտք ունէր, եւ ուսն որպէս ըղտու էր։ Տեսաք սպիտակ ագռաւ մի, որ թագաւորի մասխարան էր, մարդոց պէս կու խօսէր եւ շան պէս կու հաջէր։ Բաղայ, թաւուս դուշի, հնդստնեայ կատու, Սպանիու սամսար, ջրի շուն, զէքէթի կատու, ջրի կով, Հապաշի ոչխար. տափայ դուշի (ջայլամն) եւ այլ կերպ կերպ կենդանիք, որ ոչ էաք տեսեալ՝ տեսաք, ո՛չ լեզուաւ պատմել կուգայ, եւ ո՛չ գրով իմացնել, ո՛չ սաել կուգայ եւ ո՛չ գրել։

Դարձեալ այնչափ որ հաւուզներն լից էին, ամէն 126 հաւուզ էր. այն Ա. հաւուզն որ նաւեր կու բանին մէջն, շրջապատն շատ ընդարձակ է. ամէնու ջուրը քաշովի է, որ գիշեր ցերեկ 60 ձի Բ. դոլապով համաշայ ջուր կու քաշէն. այն ջրի Ա. հոխան կէս զուտուշ խարճ ունի։

Դարձեալ տեսաք զթագաւորի հացատունն։ Ինքն եւ կինն ի միասին կու նստին. թագաւորն յաջ դիհն, եւ կինն ի ձախ դիհն. տիվանխանայի յաջ դիհն թագաւորի տղայն եւ իւր կինն։ Թագաւորի դիմաց՝ եղբայրն եւ իւր կինն. ձախ դիհն՝ հօրեղբօր որդին, եւ կամ հօր եղբօր աղջիկն։ Իսկ թագաւորն՝ սեղանի վերին դիհն կու նստի, չորս կողմ սեղանին՝ որչափ մեծամեծք կան, վեզիր, փիփիլյօլ, մարքէզ, ճէնթուլոնք, եպիսկոպոսք, եւ այլ մեծամեծք չուրջ զսեղանովն կու կանգնին, թէ կամի՝ կու խօսի ընդ նոսա։

Եւ կերակուրն որ կու բերին, յառաջն սկսանի ջրի կերակուր, միս խաշած, յետոյ խորոված միս, յետոյ մեծ թռչունք, յետոյ փոքր թռչունք, յետոյ չէքէրլէմէյով էմիշտոց (մրգեղէն), չէքէրլէմէ չոր, յետոյ միրգ պանիր, եւ ամենայն կերպ ուտելացն լինի աւելի քան զ55 կամ 60 թիրլիւ.

Իսկ Վերսալիա քաղաքն է մեծ եւ վայելուչ որսի տեղ. եւ չորս կողմն է լեառն. եւ ինքն է դաշտ եւ բարեձեւ. եւ ունի գեղեցիկ շինուածք, եւ մեծամեծ սէրայներ, զոր Աստուած վայելել տացէ թագաւորին եւ ամենայն քրիստոնէից, եւ ի ցնծութիւն աստապեալ ազգիս Հայոց։

Եւ տեսաք զՄիւսէօ... (անունը կը պակսի) մեն հայեւոր կարմիր մարդ. սէնեօր Ռօֆինին (գահաժառանգին) որ ազայ է եղեր իւրն, այս վերոգրեալ հաւուզին եւ շատրվաններուն ջրերուն տեղն՝ ամէնն … գինի է լցեր, թէ հաւուզներն, եւ թէ զաղբրներն, եւ թէ այն մեծ հաւուզ որ 17 կեմի կայ վերան, զայն … ցեր է գինով (գինիով), եւ թանքար է բովանդակ երկրին. ամէնաէան եկած են՝ մեծ եւ փոքր՝ … կանայք՝ ծերք եւ տղայք, 7 օր կերած եւ խմած են լիով, երկրին ամենայն պատիւ է արեր, այնչափ խմած եւ դեռ շատ գինին ի տեղն է մնացեր. տեսէք որչափ հիանալի եւ զարմանալի բան է։

Կրկին փետրվարի երեքում որն ԺԱ. ժամուն թագաւորի եղբայրն եւ իւր կինն տարան զիս ի սարայն իւրեանց, կամեցան զիմ պատկերս կերպարանելոյ, նա՛ եւս զիւր սէրայներն եւ զիւր խազինայքն եւ զամենայն շինուածքն եւ այլ ինչ որ կայր՝ ցոյց ետուր մեզ. որ ես էի իմ թէրճիմանն Հալպացի Յովսէփ … Յորժամ դարձաք յետս, եւ … խոնարհիլ թագաւորի եղբօրն եւ կնոջն, եհարց իմ թէրճիմանին թէ … ւանեցաք՞. զմեր որպիսութիւնն … պատասխանեցաք՝ թէ Աստուած … եղբօր թագաւորութիւնն եւ զիւր … ձրութիւնն հաստատուն պահեսցէ … տաս եւ ի հանդերձելումն։

Եւ թէ մի ըստ միոջէ գրենք … չափն աւելի ձանձրութիւն է լինի … գացն եւ ընթերցողացն։ Եւ տեսա… մեր տեսած բանն՝ միայն թէ … թէ չէ լեզուօք պատմել չի գայ … յօք չտեսնողն չի հաւատար։

Ֆրանսայու երկիրն 19 արքեպիսկոպոս կայ. 600 քորեպիսկոպոս … 50.000 տաճարէց կայ. թո՛ղ զայլ … հանայքն՝ որ տասն անգամ 1000 … քահանայք կան տէֆթէրով.

Դարձեալ չորս հազար քաղաք կայ մեծ եւ փոքր, ամէնը գեղեցիկ շինուածք եւ պարսպօք, չէն եւ պայծառ։ Դարձեալ Ֆրանսայի երկիրն լայնքն 230 աղաճ է։

Դարձեալ 3000 կաթողիկէով եկեղեցի կայ, որ հանապազ պատարագ կու մատուցվի եւ մկրտութիւն կու լինի. Այս մէկ թագաւորի երկիրն է. … թագաւորաց մինն այս է. քան զԽոզանիօլն եւ քան զՆէմցէն փոքր այս է … տալ ուժով է եւ մալով. եւ կոխ… բար զինուոր բազում եւ շատ ունի, դուրս պարապար (հաւասար չկա… նեմն թագաւորաց մէջն, զորոյ զթագաւորութիւնն Տէր Աստուած հաստատուն պահեսցէ մինչեւ ի կատարած աշխարհի, ամէն։

ԲԱՂԻՇՆՑԻ ՄԱՀՏԵՍԻ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏ

(Հ. Բ. Ը. Մ. Նուպարեան Մատենադարանի ձեռագիրներէն քաղուած)։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՏԵՒԷ՞

Գ. Սքինըր, Ինկիլիզի ամերիկեան դեսպանը, որ Փարիզ կը …, անցեալ օր ճաշի հրաւիրուած էր Ամերիկեան գաղութին կողմէ։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, փառաբան… Թրքական յեղաշրջումը։ Ըսելով թէ Մ. Քէմալ մեծ մարդ մըն է եւ այդ պէս ալ պիտի մնայ պատմութեան մէջ։ Իր համոզումով, Թուրքիոյ ներկայ վարիչներուն մահէն վերջն ալ կանգուն պիտի մնայ հանրապետութիւնը, ամէն աշխատանք տարուած ըլլալով այդ ուղղութեամբ։ Այս առթիւ պատմեց թէ լուրջ միջոցներ ձեռք առնուած են, հողագործութիւնը զարգացնելու, կրթութիւնը տարածելու եւ Թուրքիան արդիական պետութիւն մը վերածելու համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՏՂՈՒ ՀՈԳԻՆԵՐ

»»»··«««

Այն տարին ձմեռը երկար տեւեց։ Անանկ ցուրտ կ'ընէր որ, կարծես ամէն բան ձիւնին հետ գրկախնդուած, մեռած կ'երեւէր։ Արեւը չնչաստաւ, դունատ լոյս մը կը ղրկէր ցրտասառոյց ամպերէն։ Ձիւնը, ճերմակ մուշտակի պէս, արծաթէ յորձանքներ կ'երկարէր մինչեւ աչքերուդ տեսած տեղը։ Երբեմն, ուղեւոր թռչուններ, վերը, ամպերուն քովէն, յամրընթաց, ամայի հորիզոնին խորը կ'անհետանային՝ հովի լալագին շչիւնին պէս արձագանգ մը թողլով իրենց ետին։

Փողոցի մը անկիւնը, երկու տղաք, անտարբեր ու զուարթ, ձիւնագնդակ կը շինէին, երբեմն մարդակերպ, երբեմն ալ կենդանիի ձեւով կը դիզէին ձիւնը, ու հողի կտորներով ծուռ ու մուռ կը շինէին՝ խոշոր քիթեր, տձեւ բերան ու երեք մատի թանձրութեամբ յօնքեր։ Լերան մարդու կը նմանի, կ'ըսէին, շունի կը նմանի, կատուի, իրանը այծի, պոչը ոչխարի, նայէ, գլուխը առիւծի կը նմանի՝ կ'ըսէին ու չէին կրնար բռնել իրենց ծիծաղը։ Ձայներնին ամայի փողոցին կենդանութիւն կուտար, ու խուսափուկ արձագանգի մը նման, անմիջապէս կը սառէր ցուրտէն։

Իրենց հոգն անգամ չէր։ Կը թուէր թէ, ձիւնին անսահման տարածութիւնը կեանքի հաճոյքը ու իրենց երազը, կը խաղային ձիւնին մէջ, իրենց հոգիին քաղցրութիւնովը բարախուն։ Վրանին գլուխնին ձիւնոտած, հետզհետէ, պաղը մոռցնելու դոփելով, կը կծէր, ձեռքերնին կարմրէն կապոյտի անցնելով, ուռիլ սկսեր էր։ Իրենց մուճակները թրջած, ոտքերնին գրեթէ ջուրին մէջ, սառելու վրայ, «Հայկազն, եկուր մեր տունը երթանք» ըսաւ Միսաք, ու վազվռտելով, գլտորելով ձիւնին մէջ, վեր ելան։

Միսաքին մայրը աղջկանը հետ դրացիին տունը գացեր էր։

Վառարանը վառեցին, տաքնալէն ետք, «անօթի եմ, եկուր, խոհանոցը երթանք», ըսաւ Միսաք Հայկազնի, ու երբ դուրս թռաւ թռչունի մը պէս զուարթ, Հայկազն անշարժ, տախտակամածին կպած, կարծես, կը մտածէր՝ այտերը վարդագոյն, լայն ճակատը տանելիք մը տարտամութեան մէջ մնացած։ Միսաք վերադառնալով, «եկուր, մի վախնար, եկուր, եկուր» կրկնեց անճառելի քաղցրութեամբ. [illegible] Հայկազն, գեղեցկատ ու ամբոքայլ, մինչեւ խոհանոցին դուռը գընաց, նորէն կեցաւ, գլուխը կախ՝ մանկական միամտութեամբ։ «Ներս մտիր, ներս», կրկնեց Միսաք, ու բռնելով իր բարեկամին ձեռքէն, ծիծաղով մը ներս քաշեց զայն։

Մէկէն, արիւնը տակն ու վրայ ըրաւ անորժաբեր հոտ մը զարկաւ քթին։ Ուրախութենէն տարուած, չորս դին կը նայէր, բայց կախարդուած, բառ չէր կրնար հանել բերնէն։

Սրճինները ապուխտներուն քով կը կախուէին ձեղունէն, օղակ օղակ, բայց զիմացը, պատէն կախուած մաքթաղերծ պզտիկ խոզ մը տպշուելով մառնեց զինքը։ Այդ լման կենդանին ինչ ընելու կուգար հոն, կը մտածէր՝ դէմքին տխրական հրայրքը պահած։ Սեղանի մը վրայ, շարք մը ապակիէ պզտիկ բռունկներ, անուշ բանդակ ըլլալու էին ատոնք կը մտածէր։ Կարմիր, դեղին ու նարինջի գոյնով գոյները կը խածնէին իր ըստամոքսը։

Նոյն պահուն, Միսաք սանի մը կափարիչը վերցուց, համեղ ու գրգռիչ հոտ մը բռնեց խոհանոցը։ Արդար եղով տապկուած երկու բաղեր էին, զորս իր հօրեղբայրը նուէր ղրկեր էր գիւղէն։ Ձիւնի պէս ճերմակ հաց մը ջարդեց Միսաք, ու երկու բարեկամները սկսան ուտել բաղերուն ամէնէն համեղ ու փափուկ մասերը։ Կտոր մը երշիկ, պանիր ու կծուած բանդակ ալ կերան, Միսաք համոզեց իր բարեկամը որ, գինին այս կերակուրներու համը, հոտը կը հանէ, աղաչանքով կ'ուզէր խմցնել վերջապէս։ Հայկազն, վախնալով, նախ չուզեց համակերպիլ, բայց երկրորդ, երրորդ ումպէն ետք, պարպեց լման գաւաթ մը, մինչեւ որ իր տղայական զուարթութիւնը բարձրացաւ, մեծցաւ, ու իր հետ մեծցող բոլոր տառապանքները ցնցեց արմատէն։ Արդէն ամէն մէկ պատառին, միտքը կ'երթար կը գտնէր իր տունին վիճակը։ Պզտիկ եղբայրը յիշած տանն մանաւանդ, հացի պատառները ոլոր մոլոր կ'երթային վար կոկորդէն, ու հոգեկան տեսակ մը վիճակի մէջ, կարծես ծաղրող քրքիջ մը կը լսէր եռեւէն, ու ինքնամոռացումի մէջ, տանն տանն, աչքերը փակած կը մնային՝ ալիւրի փոքրիկ պարկերուն, պահածոյ տուփերուն, գինիի խոշոր տակառին վրայ։

Թէեւ տղայ, բայց աղքատութիւնը շատ խորունկ բաներ ներշնչած իրեն, կը մտածէր որ, չունեւորները կը լուէին ու կը սռէին՝ իրենց պատիւին համար, ունեւորներն ալ կը սռէին՝ չունեւորը խաբելու համար։

Ու չառերու արցունքները կը յիշէր. .

Հանճարը տարիք չունի։

Հայկազն, քանի մը անգամներ կեանքին խորը իջած, եղած մէկուն պէս կ'ազեկոչէր անցեալը, թէեւ հազիւ տասը տարեկան կար։

Միսաք խմճոր մը կեցնելով, չորսի բաժնելէն ետք, երկուքը ձգեց Հայկազնի բաժակին մէջ, ու «մի՛ ամըչնար, կե՛ր, խմէ՛, կը կրկնէր, կերակուրը մտածելով չեն ուտեր», ու իր զուարթութիւնը կը չատնար երթալով։

Հայկազն երկրորդ բաժակը պարպելէն ետք, թեւը բռնած, մանկական միամտութիւնով, մառանը խուզարկելու սկսաւ։

Միսաք, ուտելիքներու բոլոր գանձերը բացաւ իր բարեկամին, մէկ մէկ կտոր կերան ամէնէն ալ, մեղր … քանի մը տեսակ բանդակ. յետոյ … կին նստելով սեղան, արեւին … երգեցին, գեղջուկին պարը, … գարունը երգեցին, ու երբ ձեռք … քի տուած, «բարեւ ըսէք … գէին իրենց սրտին ձայնովը … քի մայրը դրան առջեւ կեցած … նայէր խոհանոցին խորը … տեսարանին։ Ինք, հարիւր … կուած Հայկազնի մօրը հետ, … պատուէր տուած էր աղուն, … մը եւս չտեսնելու համար … հետ, չխաղալու, փողոցէ փողոց … գնչուի զաւկին հետ չթափառելու … մար, իր տղան, հազար անգամ … տեսած էր Հայկազնի, իր մանկական … հոգիի ձայնին տակ, մոռնալով … սպառնալիքները։

Ի՞նչ էր այս տեսարանը։

Քիչ առաջուան դրացիին տունը …

ԺԱՄԵՐԸ

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ

Թի՛ք Թաք, Թի՛ք Թաք...

Գիշերային մթութեան ու առանձ- նութեան մէջ, սպառնողին կը հնչեն ժամանակին անդադար ու համաչափ զարկերը. Հնչիւններ՝ միակերպ ու ամփոփօրէն կանոնաւոր, ընդմիջա- կանօրէն մեքենային բանը,— անընդ- հատ շարժումը կեանքին։

Մթութիւն ու երազ ողջագուրուած են — ամէն ինչ լուռ է. միայն ժամա- ցոյցը սառն ու չարաչարին կը նը- ... բողոքներուն անդադրումը ... ու անխափ կը զարնէ, եւ իւրաքան- չիւր հնչիւն հետ կեանքը բոպէով մը կը կարճնայ, ժամանակի ամենափոքր մասով մը, որուն մեզմէ իւրաքան- չիւրին, բոպէով մը, որ ալ յաւէտ պիտի վերադառնայ մեզի։

Ոտքին կուգան այս բոպէները եւ կ'անյայտանան։ Ոչ ոք պիտի ... ասար։ Եւ տակաւին կան ... ճշմարիտներ, որոնց չէ պատահած ..., որոնք աւելի կարեւորներ՝ ... ամէն ինչէն կախում ունի մեր եր- ջանկութիւնը ինչպէս ապրիլ, որ ... գիտակցիլ թէ անհրաժեշտ ... կեանքին, որ չկորսնցնենք համայն բոպէները, եւ չանյայտանայ ոչ մէկ բոպէ առանց խլելու ... մը հոգիս։

X

Թի՛ք - Թաք, Թի՛ք Թաք...

Կեանքին մէջ, ժամերէն աւելի անդգայ ոչ մէկ բան կայ։ Անոնք միշտ ... կանոնաւորութեամբ կը ... թէ ձեր ծննդեան բոպէին, եւ ... այն պահուն երբ դուք ձեր պա- ... խոկումներուն ծաղիկը կը ... ցաւալիօրէն։ Եր ծննդեան ... սկսիլ, մարդ միշտ ալ աւելի ... կ'երթայ դէպի մահը։ Եւ երբ ... պիտի սկսիք խորպալ հոգեմար- ... մէջ, ժամերը սառն ու անտարբեր ... համրեն անոր բոպէները։ Եւ ... համրելու այս սառն ձեւին մէջ ... ինչ բան մը, որ ամենադէտ է, ... որ յոգնած է իր այս գիտութեան ... եւ իսկ։ Ոչ կը յուզուին անոնք, եւ ... մէկ բանի կը խնայեն ... Անոնք ... անտարբեր են. իսկ մենք եթէ կ'ու- ... ապրիլ, պէտք է առեղծենք ու- ... ժամեր, լեցուն զգացումներով ու ... խորհուրդ, լեցուն գործունէութեամբ, ... որոնք փոխանակեն այս տխուր, մի- ... ու հոգին վլտի մէջ մխրճող ... անտարբեր ու · սառնագին ... ժամերը

X

Թի՛ք - Թաք, Թի՛ք - Թաք ...

Ժամերուն անդադրում շարժման ... անյարժ կէտ չկայ։ Ո՞րը ուրեմն պիտի կոչենք ներկայ ժամանակ։ Այ- ... ծնուած բոպէի մը եռեւէն ուրիշ ... կուգայ, որ առաջինը կը գլորէ ան- ... ութեան անդունդին մէջ..

Թի՛ք – Թաք։ Եւ դուք երջանիկ էք։ Թի՛ք – Թաք։ Եւ ահա ձեր սիրտը յե- ... վշտի զայրագին թոյնով։ Եւ ... կրնայ ամբողջ ձեր կեանքի ըն- ... ձեզի հետ մնայ, — ձեր ամ- ... կեանքի բոլոր ժամերու ընթաց- ... — եթէ դուք չգիտնաք ... ձեր ... բոպէին նոր ու կենդա- ... մը ...։ Տառապանքը գայ - ... գեղեցկութիւն է, ան ունի միգի գիւ- ... ու անխուսափելիօրէն տխրական - ... փառնդուոր մենաշնորհը։ Եւ ... մը դրուած ձեզ, ան այլ եւս ... թոյլտուերը որ պահանջենք ուրիշ,

աւելի բարձր իրաւունքներ մարդու համար։ Իսկ ան, այնքան առատ է — ահա՛ տառապանքը — որ բոլորովին է ամանցեր, եւ ալ ոչ մէկու ուշադրու- թիւնը կը գրաւէ իր վրայ։ Ասոր հա- մար իսկ, հաւիւ թէ արժէ խնայել տառապանքը, այլ՝ հարկ է աւելի՛ ինքնատիպ ու աւելի արժէքաւոր բա- նով մը գրաւել։ Տառապանքը որ եւ է արժէք չներկայացնող հիժ մըն է։ Եւ ոչ ոքի, ոչ մէկ բանի համար պէտք է արտօյաս։ Մխիթարութեան յատ- կացուած խօսքերը հազիւ թէ կը պա- րունակեն այն բանը, ինչ որ մարդս կը փնտռէ անոնց մէջ։ Այն ատեն մի- այն աւելի լեցուն ու չահագրգռելի է կեանքը, երբ մարդս կը պայքարի խոչընդոտի մը դէմ, որ կ'արգիլէ իր ապրիլը։ Դռուի մէջ անհնարելիօրէն կ'անցնին տխուր ու տաղտկալից ժա- մերը։

X

Թի՛ք – Թաք, Թի՛ք Թաք...

Մարդուս կեանքը ծիծաղելիօրէն կարճ է։ Ի՞նչպէս ապրիլ։ Ոմանք յա- մառօրէն կը բաժնուին կեանքէն, իսկ ոմանք ամբողջութեամբ անոր կը յանձնուին. Առաջինները իրենց օրե- րուն վերջաւորութեան մէջ հոգեպէս աղքատ պիտի ըլլան, ինչպէս նաեւ՝ իրենց յիշատակներուն մէջ. երկրորդ- ները՝ հարուստ թէ մէկ եւ միւս կող- մէ։ Իսկ ինչպէս առաջինները նոյն- պէս եւ միւսները պիտի մեռնին, ու ոչ մէկ բան պիտի մնայ իրենցմէ, եթէ անշահախնդրօրէն չեն յանձնած իրենց միտքն ու սիրտը կեանքին... Եւ երբ դուք պիտի մեռնիք, ժամերը անդգայ պիտի համրեն ձեր հոգեվարքին բո- պէները — Թի՛ք – Թաք։ Եւ այդ բո- պէներուն մէջ կը ծնին նոր մարդիկ, քանի մը հոգի բոպէի մէջ, իսկ դուք ոչ եւս էք ... եւ ոչ մէկ բան չպիտի մնայ կեանքին մէջ ձեզմէ, բացի ձեր մարմնէն՝ իր զարշահոտութեան հետ։ Մի՞թէ ձեր հպարտութիւնը չըմբոս- տանար այս ինքնակամ առեղծագոր- ծութեան դէմ, որ ձեզ նետած է կեան- քին մէջ ու յետոյ ձեզ հանած անկէ, եւ ... միայն այսքա՞ն։ Կեանքին մէջ ձեզ համար յիշատակներ կերտեցէք, եթէ դուք հպարտ էք ու վիրաւորուած կը զգաք ձեր ստորադասութեան համար՝ ժամանակի թաքուն նպա- տակներուն առջեւ։ Յօրինեցէք կեան- քին մէջ ձեր ունեցած դերին վրայ,— արձան մը որ չինուած է, յետոյ ան- չարժօրէն չէնքի մը մէջ պառկած ու ամէնէն եւս գրուած ու անյայտա- ցած ..

Թէ տաժանագին եւ թէ յիմար բան մըն է ադիւս մ'ըլլալը, չէ՞։ Եւ պիտի չըլլաք ադիւսի հանգոյն, եթէ միայն ունենաք միտք ու հոգի, եւ եթէ ու- զէք կեանքի մէջ հետադնդել զգա- ցումներով ու խոհերով առլցուն գե- ղեցիկ ու մրրկածուփ ժամերը։

X

Թի՛ք – Թաք, Թի՛ք – Թաք...

Եթէ մտածէք միայն, թէ ի՞նչ էք դուք ժամերու անսահման շարժումին մէջ, ջախջախուած պիտի մնաք ձեր ոչնչութեան գիտակցութեանը առջեւ։ Թող այս գիտակցութիւնը վիրաւորէ ձեզ, թող ան հպարտութիւն մը զար- թեցնէ ձեր մէջ եւ ստիպէ ձեզ զգուանք մը զգալ կեանքին հանդէպ — որ այնքան կը նուաստացնէ ձեզ — ու կր- ռիւ յայտարարել անոր դէմ։ Ի՞նչ նը- չանաբանով։ Երբ բնութիւնը զրկած է մարդս չորս ոտքով քալելու ընդու- նակութենէն, տուած է իրեն նաեւ ա- ռաջնորդ մը — խղճալը։ Եւ այն ժա-

մանակէն ի վեր ան, անգիտակցօրէն ու բնազդօրէն կը ձգտի դէպի աւելի գեղեցիկը, միշտ ալ աւելի վերը։ Այս ձգտումը կերտեմեցէք գիտակցաբար, ու սորվեցուցէք մարդոց որ հասկնան թէ, դէպի գերագոյն բարին եղած ձգտումին մէջն է ճշմարիտ երջան- կութիւնը։ Մի՛ արտնջաք, անկարո- ղութենէ ու առ հասարակ ոչ մի բանէ մի՛ տրտնջաք։ Միակը, ինչ որ ընծա- յարերէ ձեր տրտունջը ձեզի, ցա- ւակցութիւնն է այն, ողորմութիւն՝ հոգեպէս աղքատներուն։ Բոլոր մար- դիկ միեւնոյն ձեւով ապերջանիկ են, բայց անոնցմէ ալ աւելի ապերջանիկ են անոնք, որ կը պճնուին իրենց ա- պերջանկութեամբ։ Այդ մարդիկը ու- րիշներէ աւելի ծարաւի են որ իրենց հանդէպ ուշադրութիւն դարձուի, այլ ամէնէն աւելի անարժան են անոր։ Ձգտում դէպի առաջ, — ահա կեանքի նպատակը։ Թող մեր ամբողջ կեանքը ձգտում լինի, ու այն ատեն անոր մէջ պիտի գտնուին վսեմ ու սքանչելի ժա- մեր ..

X

Թի՛ք – Թաք, Թի՛ք – Թաք ....

«Ինչո՞ւ լոյսը տրուած է մարդուն, որուն առջեւ ճամբան խափանած է, իսկ գիշեր պարփակած խաւարի մէջն։ Այսպէս է հարցուցեր ծերունին Ցոբ Աստուծուն։ Ալ չկան տառնէ յան- դուգն մարդիկ, որոնք գիտակցելով հանդերձ, որ Աստուծոյ զաւակներն են, սանձուած անոր նմանութեամբ ու կերպարանքով, կարենան ծերունի Ցոբի նման խօսիլ Անոր դէմ։ Այսօր առհասարակ մարդիկ շատ ատեն կը գնահատուին։ Եւ քիչ կը սիրեն կեան- քը, նոյն իսկ ի վիճակի չեն ինք- ... գինքնին լաւագոյն կերպով սիրելու։ Իսկ միեւնոյն ատեն կը վախնան մահ- ուընէ, թէպէտեւ ոչ ոք ճողոպրած է անկէ։ Անխուսափելին օրինաւոր է։ Եւ ահա այն ատենէն ի վեր, որ մարդս յայտնուած է երկրիս վրայ, միշտ կը մեռնի, ու վերջապէս պէտք է որ վարժուի այս բանին։ Նպատակին հա- սած ըլլալու գիտակցութիւնը կա- րող է ժահուան հանդէպ զգացուող երկիւղը փարատել, իսկ պատուաւոր կերպով կորուած կեանքի ճամբան կրնայ խաղաղութեամբ կնքել մեր վախճանը։ Թի՛ք – Թաք... ու ահա մարդուս եռեւէ կը մնան միայն իր արարքները։ Եւ կ'ընդհատին անոր համար ժամերը անմիջապէս՝ անոր բաղձանքներուն հետ, ու կուգան ու- րիշ ժամեր — ժամեր, որոնք իր կեան- քը կը գնահատեն, անկարեկիր ժա- մեր ...

^

Իրականութեան մէջ, ամէն ինչ բո- լորովին պարզ է, աշխարհահռչակնե- րու հակասութիւններէն, սուտերէն ու չարիքներէն յառաջ եկած այս խառ- նաշփոթութեան մէջ։ Եւ պիտի ըլլար ալ աւելի պարզ, եթէ մարդիկ իրար գինէին ու ամէն ոք հետեւող մը ու- նենար իր թերութեանց։

Մէկը եթէ նոյնիսկ մեծ է, դարձեալ փոքր է միշտ։ Անհրաժեշտ է որ իրար հասկնանք, ահա մենք ամէնքնիս ալ աւելի մութ ու աւելի դէշ կերպով կը խօսինք, քան թէ կը խորհինք։

Մարդս չի տիրապետեր բաւակա- նաչափ խօսքերու, որ կարենայ իր սիրտը պարզել ուրիշներուն առջեւ, ու ասոր համար, ասէկ կեանքին մա- սին գերագոյն արժէք ու կարեւորու- թիւն ունեցող միտքեր կը ճզմուին անհետօրէն, այն պատճառով, որ միաժամանակ հնար չէ եղած զանել

անոնց անհրաժեշտ եղող ձեւերը։ Միտքը կը ծնի... անկեղծ բաղձանք ունի մարմնաւորուելու՝ բառերու, ա- ճուր եւ պարզ բառերու մէջ... իսկ բառեր՝ չկան։

Աւելի մեծ ուշադրութիւն դէպի ժառանգներ, օգնեցէք անոնց որ ծը- նանին, եւ անոնք միշտ պիտի վերա- դնեն ձեր աշխատանքերը։ Ցաւոք, ու ամէն բանի մէջ միտք կայ, նոյնիսկ քարերէն ճեղքի մը մէջն ալ պիտի գտ- նէք զայն, եթէ միայն ուզէք։ Եթէ մարդիկ կամենան՝ ամէն բանի պիտի մասնեն։ Եթէ ուզեն՝ անոնք պիտի իչխեն կեանքին եւ ոչ թէ անոր գերին մնան, ինչպէս հիմա։ Միայն յայտ- նուի ապրելու բաղձանքը եւ՝ հպարտ գիտակցութիւնը իր ուժին, ու՝ ամ- բողջ կեանքը ինքնին սքանչելի ժամե- րու չարան մը պիտի ըլլայ, ամբող- ջական յայտնագործում մը հոգեկան ուժերու, ազնուագոյն յոյզերով ար- գասաւոր՝ ժեծագոյն ժամեր։

X

Թի՛ք Թաք, Թի՛ք – Թաք...

Կեցցեն հոգեպէս զօրաւորները, մարդիկ առնացի — մարդիկ՝ որոնք կը ծառայեն ճշմարտութեան, արդա- րութեան ու գեղեցկութեան։ Զանոնք մենք չենք ճանչնար, ինչու որ հպարտ են ու կարիք չունին վարձատրու- թեան։ Մենք չենք տեսներ թէ անոնց ի՞նչպէս ուրախութեամբ կը բոցա- վառեն իրենց սիրտերը։ Երբ կը լու- սաւորեն կեանքը իր գեղեցկութեամբ, անոնք կը բռնադատեն որ կոյրերն իսկ տեսնեն։ Պէտք է որ կոյրերը տեսնեն, որոնք՝ այնքան բազմաթիւ են, պէտք է որ բոլոր մարդիկ սրատեսով ու զգ- ուշութեամբ տեսնեն, թէ ո՞րքան կոյտ, անարդար ու տգեղ է իրենց կեանքը։ Կեցցէ այն մարդը, որ կը տիրապետէ իր բաղձանքներուն։ Ամբողջ աշխարհը անոր սրտին մէջն է, համաշխարհային ամբողջ վիշտը, մարդոց բոլոր տա- ռապանքները — անոր հոգւոյն մէջ։

Ձարիքն ու կեանքի տխմը, սուտն ու անգթութիւնը անոր թշնամիներն են։ Եւ ան՝ երբ ամբողջ ժամերը չարալլօրէն կը կորսնցնէ կռուին մէջ, իսկ իր կեանքը առլի է բուռն ուրա- խութեամբ, գեղեցիկ բարկութիւնով ու հպարտ հաստատամտութեամբ...։ Մի՛ արտնջար, ասիկա ամենավսեմ ու ամենագեղեցիկ իմաստութիւնն է երկրիս վրայ...։ Կեցցէ այն մարդը, որ կարող կ'ըլլայ սուսր մնալ ամէն տեսակ աղերսանքի ու տրտունջի։ Մի միայն երկուք են կեանքի ձեւերը,— փտում ու այրում։ Վախկոտներն ու ընչաքաղցները առաջինը պիտի նա- խընտրեն, իսկ առնացի ու շռայլ մար- դիկ՝ երկրորդը։

Մեր կեանքին ժամերը դատարկ են, թախծալի ժամեր,— լեցնենք զանոնք գեղեցիկ չահատակութիւններով, ա- ռանց խնայելու մենք մեզի, եւ այն ա- տեն պիտի ապրինք գեղեցիկ, ուրա- խութեան տաղերով առլցուն, եւ բու- որն հպարտութիւն առթող ժամեր։ Կեցցէ այն մարդը, որ չի կրնար խը- նայել իր անձին։

Թարգմ. Կ. Գ. ԼԱԼ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՑ-ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամ- սաթերթ բժշկութեան եւ առողջապա- հութեան, Թիւ 1։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. Aïvazian, 17 Rue Damesme PARIS.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

— o —

Տոքթ. Ժիլպէր Ռոպէն, որ ծանօթ է հոգեկան հիւանդութեանց մասին իր ուսումնասիրութիւններով, նոր գոր- ծով մը կը վերլուծէ երիտասարդու- թեան տագնապը։

Երիտասարդ մը եւս ինք, այս բը- ժիշկը, հարցին կը մօտենայ ոչ միայն իբրեւ գիտուն մը, այլ եւ իբրեւ իր սերունդին ներքին փոթորկումներուն հաղորդակից։ Ահա թէ ինչո՛ւ իր վեր- լուծումները տեսաբանական ըլլալէ աւելի իրաքննական են բոլորովին։ Իր գործին մէջ դուք չէք գտներ այն թե- րութիւնը, որ յատուկ է տարէցներու աշխատութեան, — երիտասարդու- թիւնը անցուցած մարդիկ երբ կը մօտենան այս հարցին, կը նմանին այլ եւս Բուդաfի մը պարապ աչքին, որ կը դիտէ առանց զգայութեան։ Ան- կից՝ համակրանքի եւ զգացումի պա- կասը, որ կը նշմարուի շարքած- տեսած մարդոց ուսումնասիրու- թիւններուն մէջ։

Տոքթ. Ժիլպէր Ռոպէնի աչքը կը մատնէ թէ կը զգայ նախ ինչ որ կը փորձէ հասկնալ։ Անիկա զօրովի ար- տայայտութիւն մը ցոյց կուտայ այն տրամին հանդէպ, ուր կ'ապրի երի- տասարդութիւնը։ Եւ առաջին առթիւ կ'աշխատի պաշտպանել երիտասար- դութիւնը ընդդէմ ծանօթ ամբաստա- նութիւններու։ Ոչ, կ'ըսէ ան, արդի երիտասարդները չեն, որ հիւանդ են, այլ ներկայ ժամանակն է միայն հի- ւանդը։

Անշուշտ հիւանդ ժամանակները, իրենց կարգին, կ'ազդեն նաեւ երի- տասարդութեան վրայ՝ տագնապ մը առնեցնելով իր մէջ։

Երիտասարդութիւնը կը մատնէ տագնապի զանազան երեւոյթներ,— ոմանք յաւիտենական են, որովհետեւ կազմախօսական – բնախօսական ծա- գում ունին (օրինակ սեռային տագ- նապը), ոմանք այժմէական են, կապ- ուած դարաշրջանի մտահոգութեանց։ Սխալ է ենթադրել թէ սեռային տագ- նապն է որ հիմա երիտասարդութիւ- նը կը մղէ այն կերպարանափոխու- թեան, որով կը ճանչցուին անոնք։ Երիտասարդութիւնը այժմ ամէն բա- նէ առաջ կը կրէ տնտեսական մտահո- գութիւններու ազդեցութիւնը (primum vivere)։ Դարաշրջանն իսկ կը յատ- կանշուի արդէն տնտեսական պայքա- րի տարօրինակութիւններով, որոնք խռովայատուկ մթնոլորտ մը կը շինեն։ Այս մթնոլորտին մէջ ամէնէն աւելի պիտի տառապէին անշուշտ երիտա- սարդները։ Ահա թէ ինչու, իրենց տաք եւ մատղաշ տարիքին մէջ ապ- րուստի հոգով բռնկած, շատեր կը մատնուին անել։

Անոնք որ շատ տկար են ըմմադրե- լու կամ տոկալու կարողութեամբ, փրկութեան կամ ազատութեան միակ պատեհութիւնը կը կարծեն գտնել զարուեստական ըրախօսներու մէջ (կին, գինի, թմրեցուցիչ դեղեր)։ Իսկ անոնք որ զօրաւոր են, չափազանց կը կառչին ընդդէմ տնտեսական կեանքի արգելքներուն, եւ անօրինակ խոյանքով մը կ'աշխատին տապալել ընկերային հին ճարտարապետութիւ- նը, դառնութեամբ լեցուելով հինե- րուն դէմ, որոնք, անհեռատես կամ պահպանողական, պատճառ դարձան այդ խոչընդոտներու կուտակումին։

Սխալ է մեղադրել արդի երիտա- սարդութիւնը թէ իտէալ չունի։ Ընդ- հակառակն, արդի երիտասարդու- թիւնը, ինչպէս կարգ մը երկիրներու մէջ օրինակը ցոյց կուտայ, իտէալ կը պահանջէ իր ժեծերէն,— հեռաւոր ու աղուոր նպատակ մը, որուն նը- ւիրէր իր ուժերը եւ խանդավառու- թիւնը։ Արդարեւ, այսպէս է որ ի- տալական ու գերմանական երիտա- սարդութիւնը ընդունեց իրեն տրուած միսթիսիզմը,— իր ցեղին կամ իր պատմութեան գերագնահատումը,ա- տուածացումը եթէ կ'ուզէք։ Եւ այդ միսթիսիզմով թաթախուած՝ կ'աշ- խատի երկնել հայրենի նոր փառքեր։ Ճիշդ է թէ խանդավառութեան ա- ռարկան չէ անպայման, որ ջերմու- թեամբ կը լեցնէ այդքան երիտասար- դութիւն,այլ երիտասարդական խան- դավառութիւնն ինքն իսկ է որ կը բո- ցավառի տրուած առարկայով մը։ Եւ եթէ ուրիշ երկիրներ չարժադան- գեր երիտասարդութեան կանչը, պատճառն այն է որ երիտասարդու- թեան տրուած չէ խանդավառութեան հորիզոն մը։

Այս երեւոյթէն կը հետեւի թէ ար- դի երիտասարդութիւնը չունի քննա- դատական ոգի, ընտրութեան ճաշակ, բայց չէ՞ որ երիտասարդութիւնը կը յատկանշուի միայն խոյանքով, խան- դավառութեամբ, կրակով։ Անշուշտ այս երիտասարդութիւնն ալ ունի իր ճաշակը, միայն թէ ոչ սովորական ձեւով, հիներու հասկցած եղանա- կով,— կարելի է ըսել արդի երիտա- սարդները իրենց յատուկ ճաշակ եւ քննադատական ոգի մը ունին, բայց ինչ որ կը պահանջեն, քննադատական ոգին կամ ճաշակը չէ, այլ բոլորովին ուրիշ բան։ Կը պահանջեն խանդավա- ռութեան առարկայ մը, իտէալ մը։ Եւ երբ այդ իտէալը չի տրուիր իրենց, կատաղութեամբ կը յարձակին ըն- կալեալ սովորութիւններու եւ ընկե- րային հինցած կարգերու վրայ, փոր- ձելով վերագնահատել կամ տապալել զանոնք, որպէսզի ապատին այն ճնշող մթնոլորտէն, զոր աւելի կը ծանրա- ցնէ տնտեսական պայքարը։

ՌԸՆԱՆ ԵՒ ԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԻՏՔԵՐԸ

— • —

Պոլ Ժաափար վերջերս հրատարա- կեց հետաքրքրական ուսումնասիրու- թիւն մը Ռընանի մասին (Էրնէստ Ռը- նան եւ իր հանրապետութիւնը), ուր վերլուծման կ'ենթարկէ այս մեծ մը- տաւորականին քաղաքական համո- զումները։

Ժաափարի գիրքը պատմութիւնն իսկ է Ռընանի քաղաքական վարդապե- տութեան։

Ռընան շատ քննադատուած է իր գիրքերուն կամ իր տարուբերում- ներուն համար։ Արդարեւ Ռընան նախ ցոյց տուաւ գիտական զգոյշին ազ- դեցութիւնը երբ դեռ նոր կը մանէր ասպարէզ, 1850էն եաքը՝ գերմանա- կան եւ աղնուապետական ազդեցու- թիւն մը, 1875էն վերջ յարած էր ժո- ղովրդապետութեան.

Ժաափար, բոլոր այս քաղաքական ծփանքներուն մէջ, միութեան գիծ մը կը գտնէ, մտածման չարունակական յառաջխաղացութիւն մը,— տեսակէտ մը որ դժուար թէ համոզէ ընթերցո- ղը։

Աւելի հետաքրքրական է գիրքին վերջին գլուխը, որ կը կրէ հետեւեալ խորագիրը «Ռընան եւ ազատականու- թիւնը»։ Հետաքրքրական նախ անոր համար, որ Ժաափար քաղաքական գէմք մըն է եւ գիտէ, Ռընանի գիմա- գծումով,արծարծել օրուան մէկ հար- ցը։ Ներկայիս, գրեթէ ամէն երկրի մէջ, հալածանք մը ծայր տուած է ընդդէմ ազատականութեան, մանա- ւանդ հաստատուած դիկտատուրանե- րու նորոյթի այս օրերուն։ Ժաափար, կարծես Ռընանը կենդանացնելով, կ'աշխատի պաշտպանել ազատակա- նութիւնը։ Ճիշդ է թէ Ռընան եւս յա- ճախ յարձակած է ազատականութեան վրայ, բայց չփոխելով զայն ընկերա- յին բնապաշտութեան հետ, — վար- դապետութիւն մը հիմնուած մարդուս բարութեան հաւատքին վրայ,— զոր ծնոյց ԺԸ. փիլիսոփայական դարը։ Քննադատելով այդ սխալ հասկցուած ազատականութիւնը, Ռընան կը մե- ղադրէր հեռեւորդները, որ կը մոռ- նան անցեալը եւ դաստիարակչական աւանդութիւնները։ Անհրաժեշտ է որ, կ'ըսէ ան, իմացականութիւնը ունեն- դրէ պատմութեան։ Եւ ի՞նչ է արդէն իմացականութիւնը,— եթէ ոչ հա- մադրութիւնը անցեալի փորձերուն, հետեւաբար պատմութեան։ Կարելի չէ, իմացականութիւնը բնական երե- ւոյթ մը համարելով մարդուն, ու-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

... պատմութիւնները, բոլոր խօս- ... մինչեւ Տիկին Իսկուհի, որովհե- ... ժամերով խօսած էին ասոր անոր ... ու բամբասանքի նմանող խօս- ... որոշուն կը տաքնային, իրենց ... աւելի կը մօտենային իրա- ...

Բայց իրենց պատմութիւնները ծի- ... ալ կ'անցնէին, վերջապէս ... ալ կին, իրենք գիրենք արտա- ... ամէնէն ճշմարիտ բառերը ...։

Եւ մանաւանդ գինովի մը պէս, ... տիկին Իսկուհի .. ինչ կ'ը- ... իր տունին մէջ այդ թախծոտ ... տղան։ Վրան նայելն ան- ... գար։ Բայց անոր աղուոր, ա- ... նման սեւ յօնքերը, կրակի պէս ... աչքերուն ինչ մը կուտային ... կը սիրէր իր տղուն գեղեցիկ ... վերջապէս իր տղուն ուրիշ ու- ... կը տեսնէր ... Ո՛չ, ո՛չ, ... գինովին տղուն իր տունին մէջ ... մտածումը բան մը փոխեց իր ... հիմակ գինովի մը ձայնը կը ... գինով մըն էր երգողը, ու փրո- ... գեղեցիկ գինով մը, իր տունին ... գինովցած, ան ալ թշնամի ... պարկի թշնամի մը։ Եւ Հայկազուն

քանի բերանը կը լարէր, ձայնը պաշ- տուքի պէս կուգար, գինովի մը ձայ- նին ուրիշ մէկ եղանակը · ·

Ո՛չ, ո՛չ, անկարելի է մոռնալ մա- նաւանդ այն օրուան ծաղրանքը, այս տղուն տարօրինակ ծաղրանքը, երբ ինք բաւնցքը տնկած անոր մօտը, կ'ուզէր սաստել, բայց վերջապէս քա- նի մը բառ։ Ա՜հ, աչքին առջեւն էր դեռ այդ տեսարանը, երբ իր եւ մօրը մէջտեղ կանգնած, պռոսպ ծիծաղի խառնուած այնպիսի դէմքով մը որ, բերանը բացած ատեն,ակռաները կ'ե- րեւային սրտած ,անոր բերնին մէջ կը տեսնէր փոս մը զարհուրելի։

Մըլուր, հասած փողոցի մը անկիւ- նը գինովներու նման իրենց կեանքը անցընող այդ կնոջ կ'ուզէր հասկնալ թէ ո՞վ էր ինք, ու գիմանալու բան չէր մանաւանդ, երբ իրմէ աւելի կը պոռար ...

Այս պահուն աչքին առջեւ եկաւ Հայկազենց փողոցը, աղտոտ, ճամ- բուն վրայ քարերը տնկուած ցիցի պէս, խառնխռնած տուները փտած տախտակներով բռնուած, փփլուկ տուներ։ Մանաւանդ օր մը, անձրեւէն ետք աչքերով տեսեր էր այդ փողոցը, ճահիճ մը մէկ ծայրէն միւսը, այդ

ճահիճին մէջ է որ կ'ապրէին,կը մեծ- նային տասնեակները, ու այս անգամ սրդանքը հասած մինչեւ շրթունքնե- րը, կարծես իր տղուն այդ ճահիճին պլլկած, երեսի աղուոր կարմիրնե- րուն տեղ մեռելի մը գեղնութիւնը տեսնել կարծելով, աչքերը գլուխը խուժած, աչքերը չորցած բիծերու նման իր կատաղութիւնը կը տեսնէր մթնոլորտին մէջ թռչտուն։

Միսաքն ու Հայկազը, այս պահուն գրաւեր ընկեր, հազար բարեւ եր- գած ատենները,երբ ծոեցին իրենց գլ- յուխները, Հայկազը լաց խղդուածի պէս, տեսաւ Միսաքի մայրը։

Միսաքն ու Հայկազը, այս պահուն դակելով, գնաց պլլուեցաւ մօրը,բայց թեթեւ հարուած մը, գնդակի նման գլտորեց զայն սանդղամածին վը- րայ, յետոյ, բռնեց Հայկազի թեւէն, հրեց, դուրս նետելու համար։ Ձեռ- քը չէր գիտեր ինչի՛ հանդիպեցաւ։ Երբ խուզարկեց գրպանը, գտաւ խն- ձոր, կաղին, ընկոյզ, ու թաշկինակին պլլած կտոր մը բաղի միս։

Աչքերը արցունքով լեցուն, աղջիկ եղրօրս համար գրպանեցեր, բառ Հայկազը ·

— Ո՛վ տուաւ, ո՛վ տուաւ, կը պո-

ռար խենդի պէս տիկին Իսկուհին։

— Ես տուի, ես տուի, կրկնեց, չորեքնեց Միսաք, աչքերը մօրը տն- կելով։

—Ո՛չ, ո՛չ, կը սուտ՝, կը սուտ պա- տասխանեց Հայկազը, գինի բերել գացած ատենը գրպանեցի տիկին, կը սուտ Միսաքը, կը սուտ՝։

Այն ատեն Միսաք աւելի յուզուած, պոռաց ձայնով.— Մայրի՛կ, մայ- րիկ մի բարկանար, ես տուի, ես տը- ւի, կ'աղաչէր ու կը պլլուէր մօրը՝ փոթորիկի պէս ցնցելով զայն։

Տանը կատուն պզտիկ շէկիկին հետ քովէ քով, վախնալով կարծես եղա- ծէն, դիմացը կծկտած, կը նայէին ի- րենց խելօք աչքերով։

Տիկին Իսկուհի, ձեռքի եղածը նե- տեց չան ու կատուին առջեւ։

Գլուխը քիչ մը երկնցուց կառուն, յետոյ, ոտքերուն տակ գլտորող կա- ղիններուն հետ սկսան խաղալ իրենց թաթիկներով։ Քիչ ետք, կրկին քովէ քով, գրեթէ գլուխ գլխի, իրենց ա- ռաջուան հանդարտութեամբ, երկու հանդիսատեսներու նման, սկսան նա- յիլ իրենց առջեւ պարզուած տեսարա- նին.

Ձմեռ էր։

Քաղաքը ձիւնին տակ ծածկուած, տուներուն լռութիւնը աւելի խո- րունկ, կը ծածկէր քաղաքը գերեզմա- նի նման։

Տիկին Իսկուհի կը դողար։ Լեզուն ծայրը շատ բառեր փակած, չէր կը- նար արտասանել, անոնք ձիւնի փը- րանքի սարսուռ կուտային մարմի- նին։

Ալ զադտնիք չունէր, իր տունը կարծես գողեր մտած, երբ ամուսնոյն տալիք պատասխանին կը մտածէր ...

Ա՜հ, սիրտը կծկուած, այդ դեղուհի տղուն աչքերը աւելի կը նեղէին գին- քը, աչքերը կը տաքնար կապարի նը- ման։ Ամուսնոյն ձայնը ականջներուն խորը կը ճչար, կ'որոտար կարծես, ու

— Դո՛ւրս, չան լակոտ, դուրս տա- նէս պառալով, երբ կ'ուզէք դուրս նետել զայն գնդակի նման, Հայկազը լեղի պատառ եղած, հագեւ կրցաւ քայլ մը առնել, ու չան լակոտի մը պէս փռուած գետին, կերպարանք վախեց արիւնի նման։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

բանալ պատմութեան արժէքը, կամ ի- մացականութիւնը հակադրել պատ- մութեան, ինչպէս կ՚ընեն բնապաշտ- ները: Պատմութեան ուսումն է մի- այն, իբրեւ աղբիւր քննադատական ո- գիի, որ կ՚առաջնորդէ մարդկութիւ- նը իրական ազատականութեան: Ան- սոս որ բարձր մշակոյթի այդ ուսու- մը, արհամարհանքի առարկայ, խայ- կուտայ ցեղի կամ գասակարգի բռնա- տիրական բնազդներու հոյածանքին առջեւ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՅԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օտոսի Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին իր սեփական Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՕՆ ՏՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Պիտի խօսի ընկեր ԼԵՒՈՆ ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14ին

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

13 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Պիտի խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

×

Վերոյիշեալ հանդէսներուն պիտի ծախուի Եւր. Կ. Կոմիտէի հրատարակած «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ» բացառիկ թիւը: Գին 3 ֆրանք

Գաւառներու եղած ապսպրանքներու համար զրկել 4 Ֆր. Նամականիշով:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

3 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կ. Խաչի ՌՕՄԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

կը խօսի՝ Տիկին Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳՈՅՆԱՄԱՐՏ օրացոյց 1935

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

1.— Ազգային զինական պատմութիւն, Բագրատունեաց Հարստութենէն մինչեւ Ռուբինեանց Հարստութիւն:

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ազատագրական պատմական դէպքերու եւ դէմքերու, առանց կուսակցական խտրութեան:

3.— Կրօնական տօներու լիակատար յիշատակութիւն:

4.— Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը՝ եռերուած զոյգ եռագոյնով, մէջտեղը «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՅՆԱՄԱՐՏԸ» (գծուած Հ. Ալեանաքի կողմէ):

5. Օրացոյցին ներքեւ Դաշնակցութեան երբորդութիւնը:

6.— Ձախ կողմը Միքայէլ Վարանդեան, Մ. Նալբանդեան եւ Թումանի մարտական խումբը:

7.— Աջ կողմը Հայր Աբրահամ, Գամառ Քաթիպա, Բաշէնի եւ Տէլի-պապայի ֆէտայիներու խմբանկարը:

8.— Օրացոյցին մէջ զետեղուած են անցեալ տարուան կոյզին վրայի նկարները եւ եօթը նոր նկարներ:

Հայրենակիցներ, չզրկուելու համար այս գեղեցիկ հրատարակութենէն դիմեցէք այժմէն Միութեան հասցէին՝

Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille.

Գին՝ Մարսէյլի 5 Ֆր.: Գաղութներ 5.50: Պալքաններ եւ Սուրիա 5:

Տպագրութիւն՝ ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Հավիլի Մ.ճիւղին կողմէ, այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները եւ համակիրները: Շաթիլի ժամանց

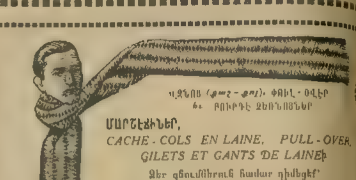

Ունիմ նաեւ Փարիզի տանս մէջ կահաւորուած սենեակ մը, առանձին կնոջ մը եւ կամ օրիորդի մը համար:

Նոյնպէս բոլոր անոնց՝ որոնք ... խորհրդով, երգերով եւ ... եւ զօրաւոր ու ձեռնհասութիւն ... առնեցին: Վարչութիւն

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՄԵՐՁԱԿԱՅ ԿԱՅԱՐԱՆ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 9 Octobre 1934

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2020

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁԱԽԵՐՈՒ ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Քաղաքական «միացեալ ճակատ»էն յետոյ, ահաւասիկ արհեստակցականը՝ Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար հոսանքներուն միջեւ։

Կիրակի օր որոշ ելքի մը յանգեցան Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն միջեւ կատարուած բանակցութիւնները։ Բանաձեւերու մասին վերջնական որոշում պիտի տրուի այսօր իսկ, երեքշաբթի։

Մեծ տարբերութիւններ չկան երկու բանաձեւերուն միջեւ, որոնք խմբագրուած են երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ։

Երկուքն ալ անհրաժեշտ կը գտնեն արհեստակցական միութիւններուն ձուլումը, պայմանաւ որ անոնք բացարձակապէս անկախ ըլլան իրենց կառավարութեանց, քաղաքական կուսակցութեանց, փիլիսոփայական ազանդներու կամ ուրիշ արտաքին խմբակցութեանց հանդէպ։ Միակ ղեկավար կանոնը պիտի ըլլայ արհեստակցական վիճարանութիւն իրենց ընդհ. ժողովներուն մէջ եւ մեծամասնութեամբ տրուած որոշումներուն գործադրութիւնը։ Իւրաքանչիւր անդամ իրաւունք ունի ազատօրէն յայտնելու իր տեսակէտը եւ պաշտպանելու զայն։ Անդամները կրնան պատկանիլ իրենց նախընտրած քաղաքական խմբակցութեան։

Հիմնական կէտերու մասին այսպէս համաձայնելէ յետոյ, երկու բանաձեւերը տեսակէտի կամ խմբագրութեան տարբերութիւններ կը ներկայացնեն, միացումը իրականացնելու ձեւակերպութեանց մասին։

Այդ վիճելի կէտերն են որ պիտի ճշդուին այսօր, բոլոր խոչընդոտները վերցնելու եւ միացումը հաշտելու համար։

Երկու կողմերն ալ վստահ են այս ձեռնարկին յաջողութեան մասին, փոխադարձաբար դիւրացուցած, հարթած ըլլալով ճամբան։

Արտակարգ դէ՞պք մըն է որ կը կատարուի մեր աչքերուն առջեւ.

Ո՛չ։ Այն օրէն ի վեր որ Պ. Տումէրկ իշխանութեան գլուխ անցաւ եւ ձեռնարկեց հրամանագիր – օրէնքներով կառավարելու երկիրը, ձախակողմեան հոսանքները հարկադրուած էին ինքնապաշտպանութեան դիմելու։

Շատեր կը կարծէին թէ հրամանագիր – օրէնքները հետեւանք էին բացառիկ սպառնալիքի մը, նիւթացոյցը հաւասարակշռելու անհրաժեշտութեան։

Մինչդեռ, առաջին օրէն իսկ, ազգ. դաշինքը որոշած էր բան մը փոխել այս երկրին կարգ ու սարքին մէջ։

Ցուցիկ – յուշիկ եւ հետեւողական, Պ. Տումէրկ ճամբայ կը բանար բուն իսկ սահմանադրութեան փոփոխման համար։

Ան «հայրաբար» կը պատրաստէր հանրային կարծիքը, զօրացնելու համար իշխանութեան թաթը, համաձայն Անգլիոյ կամ ուրիշ երկիրներու օրինակին։

Այսպէս ալ յայտարարեց, ուղղակի խօսելով ժողովուրդին հետ, ի սփիւռս բովանդակ Ֆրանսայի։

Ձախակողմեան հոսանքները անձկութեամբ կը հետեւէին նոր իշխանութեան ձեռնարկներուն։

Անոնց կարծիքով, քօղարկեալ ֆաշականութիւն մըն է որ կը փորձուի Ֆրանսայի մէջ, հետեւաբար,—միացեալ ճակատ՝ պաշտպանելու համար ժողովրդապետական ազատութիւնները։

Այսպէս էր որ իրականացաւ առաջին փորձը, 1934 յուլիս 15ին, երբ ընկերվարական կուսակցութեան արտակարգ Ազգ. Խորհուրդը 366ի դէմ 3471 ձայնով կը հաստատէր գործակցութեան բանաձեւը։

Այս բանաձեւին հիման վրայ, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց վարչութիւնները բանակցելով, կազմեցին խառն մարմին մը, հաւաքաբար ցոյցեր կատարելու համար։

Այդ մարմինը տիրաբար կը գործէ մինչեւ այսօր, եւ նոր ցոյցեր սարքած է այս շաբթու։

Արդարեւ, գործակցութեան ծրագիրը, որ վաւերացուեցաւ յուլիս 27ին, կը տրամադրէ միահաբար պայքար մը կազմակերպել ամբողջ երկրին մէջ, շարժման մէջ դնելով աշխատաւոր բազմութիւնները։

Պայքարը յառաջ պիտի տարուի բողոքի ցոյցերով եւ միթինկներով, իսկ խորհրդարանին մէջ՝ սերտ գործակցութեամբ։

Անշուշտ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը։ Բայց, մէկը միւսին չպիտի դաւաճանէ, այս պայքարի ընթացքին։

Տեսակէտի արծարծումները, փոխադարձ քննադատութիւնները կրնան շարունակուիլ, առանց հիմնական կամ նախատական արտայայտութեանց։

Մինչեւ այսօր, յաջողութեամբ յառաջ տարուեցաւ այս պայքարը, որուն կը նպաստէ Մոսկուայի բռնած կրաւորական դիրքը։

Այդ յաջողութեան ապացոյց մըն է նաեւ երկու արհեստակցական Դաշնակցութեանց միացման ձեռնարկը, որ երազ կը համարուէր երէկ.

Ահա թէ ինչ հրաշքներ գործել կուտայ ինքնապաշտպանութեան բնազդը։

1920ի պառակտումէն ի վեր իրար կը դգէին երկու հոսանքները, անյուր անարգանքներ տեղալով, փոխադարձաբար։

Վերահաս վտանգը իրարու մօտեցուց երէկուան թշնամիները, իբրեւ դասակարգային պայքար մը մղելու համար օրուան իշխանութեան դէմ։

Կը յաջողի՞ն թէ ոչ,— ուրիշ հարց է։

Մեզի համար մէկէ աւելի հրահանգիչ դասեր կան այս իրողութեան մէջ։ Անհրաժեշտ է որ գոնէ մեր «ուսումնական»ները ուշադրութեամբ հետեւին այս քաղաքական եւ ընկերային խմորման ելեւէջներուն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կացութիւնը գրեթէ անփոփոխ

Կիրակի օր տեղի ունեցան Ֆրանսայի նահանգային ընդհ. ժողովներու ընտրութիւնները, բացի Փարիզի շրջանէն եւ Սէնի նահանգէն։ Պիտի ընտրուէին 1518 անդամներ։ Հակառակ շաբաթներէ ի վեր մղուած բուռն պայքարին, մեծ փոփոխութիւններ տեղի չունեցան կացութեան մէջ։ Ընտրուեցան 1192 անդամներ, իսկ համեմատականի մնացին 308 հոգի։ Ուղղափառ ընկերվարականները, որ նախապէս ունէին 63 անդամ, այս անգամ կրցան ընտրել միայն 58։ Համայնավարները պահեցին իրենց թիւը, 11։ Արմատական – ընկերվարականները, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն, ընտրեցին 400 հոգի (նախապէս 399)։ Ուրեմն, Էռիոյի, Տարտիէի եւ Շօթանի կուսակցութիւնը կրցած է պահել իր դիրքերը, հակառակ աջակողմեան մամուլի բուռն պայքարին որ կը տեւէր միացեալ փետրուարէն ի վեր։ Ընկերվարական – համայնավար միացեալ ճակատն ալ չյաջողեցաւ ծանր հարուած տալ։ Համեմատականի մնացած ընտրութիւններուն մէջ կան 66 արմատական – ընկերվարականներ, 31 ընկերվարականներ եւ երկու համայնավարներ։

Ներքին գործերու նախարարութիւնը արտակարգ դիւրութիւններ տրամադրած էր, ընտրութեանց արդիւնքը ժամ առաջ հաղորդելու համար։ Գետնայարկը դրուած էին 20 արագաշարժ գործիքներ, 17ը՝ հեռագիր ընդունելու և 3ը՝ փոխանցելու համար։ Այս գործիքները կրնային 400 հեռագիր արձանագրել մէկ ժամուան մէջ, այսինքն մէկ վայրկեանի մէջ 7 հատ։ Եւ սակայն, հեռագիրները այնքան ալ արագ չհասան։

ՄԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— •• —

ՔԱԹԱԼՈՆԻԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ՀՌՉԱԿԵՑ. ՑԵՏՈՅ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱՒ

Ինչպէս գրած էինք, ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը ընդհ. գործադուլ հռչակուած էր ամբողջ Սպանիոյ մէջ։ Յեղափոխական շարժումը ոստնկանալով, յանգեցաւ ծանր խռովութեանց։ Քաթալոնիա, որ սկիզբէն ի վեր ապստամբ շրջան մը եղած է, առիթէն օգտուելով անկախ հանրապետութիւն հռչակեց, առժամեայ կառավարութեամբ, սակայն վարդի մը կեանքն ալ չունեցաւ այս անկախութիւնը։ Առժամեայ կառավարութիւնը կանոնաւոր զօրքին կողմէ պաշարուելով անձնատուր եղաւ խմբովին եւ քանդակուեցաւ մարտանաւի մը մէջ։ Թղթակից մը կը հաշուէ թէ նոր հանրապետութիւնը տեւեց ճիշդ 9 ժամ 45 վ. առտուան ժամը 8.30էն մինչեւ իրիկուան ժամը 6.15։ Նախագահը՝ Լուիս Քոմփանիս, իւր անբելով հռչակեց անկախութիւնը եւ դարձեալ ինքն էր որ հաղորդեց թէ իր կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ տեղի տալ գերազանց ուժերու առջեւ, որպէսզի աւելորդ զոհեր չտան։ Երկու յայտարարութեանց միջեւ, Պարչելոնա ենթարկուեցաւ քաղաքացիական պատերազմի մը սարսափներուն։ Մատրիտի կառավարութեան հաւատարիմ մնացած զօրքը պաշարեց Պարչելոնայի անջատ կառավարութեան շէնքը, ծանրապէս վնասելով անոր գորական ճակատը։ Հրացանները եւ գնդացիրները գիշեր ցերեկ կ'որոտային քաղաքին մէջ։ Կիրակի առտու 150 հոգի սպաննուած էին երկու կողմէն, 500 հոգի վիրաւորուած, իսկ 500 հոգի ձերբակալուած։ Մահուան դատապարտուեցաւ հազարապետ Փէրէզ Ֆարաս, որ կը հրամայէր ապստամբ Քաթալոնիոյ բանակին, որովհետեւ ոչ միայն սպանիական բանակին համազգեստը հագած էր ըմբոստութեան առեն.այլև պատճառ եղած հաւատարիմ զինուորներու մահուան։ Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ դասալիք զինուորներն ալ մահուան պիտի դատապարտուին, երբ ձերբակալուին։ Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած է նաեւ նախկին վարչապետ Ազիանա, իբրեւ գլխաւոր դրդիչը այս յեղափոխական շարժումներուն։ Ուրիշ հեռագիր մըն ալ կ'ըսէ թէ փախած է։ Կռիւները կը շարունակուին Սպանիոյ զանազան մասերուն մէջ, թէեւ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է։

Բանակին հրամանատարը յայտարարութիւն մը հրատարակելով, հրամայեց որ բոլոր բանուորները եւ պաշտօնեաները անմիջապէս իրենց տեղերը վերադառնան եւ գործի սկսին, այլապէս խիստ պատիժներու պիտի ենթարկուին։

Իրազեկներ կը յայտնեն թէ երկու օրուան խռովութեանց ընթացքին սպաննուած են աւելի քան 400 հոգի։

Խռովութեանց գլխաւոր պատճառներէն մէկն է ներկայ կառավարութեան կազմը, որ շատ պահպանողական կը համարուի։ Միապետականներն անգամ շնորհաւորեցին Լրուռի դահլիճը, ձեռք բերուած յաջողութեանց առթիւ։ Ինչ կը վերաբերի Քաթալոնիոյ ապստամբութեան ձախողման, գլխաւոր պատճառն այն է որ ապստամբները չէին կարծեր թէ այնքան գերազանց ուժեր պիտի դրկուին իրենց դէմ, որովհետեւ սպարապետը, Զօր. Պաթէ ինքն ալ Քաթալոն է։ Յետոյ, շատեր բացարձակ անջատում պահանջելով, չէին միացած շարժման։

Բազմաթիւ օտարականներ փախան Սպանիայէն։ Խիստ հսկողութեան տակ առնուած են սահմանները, արգիլելու համար հրապարակներու փախուստը։ Ոստիկանութենէն զատ, շարժման մէջ դրուած են 15,000 զինուորներ։ Մարոքէն ալ զինուորներ փոխադրուեցան։

41 ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 6 թուականով.— «Այնթապ» նաւակը, որ կը քաշէր Նալըվայէն եկած շոգենաւ մը, ընդհարեցաւ ուրիշ նաւու մը հետ։ Ցիստերեք ճամբորդներէ 41ը խեղդուեցան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

1683—1934

»»»·«««

Կարդացի՞ք, չէ՞, կիրակի օր։

1683ին Բաղէշցի Մահտեսի Շահմուրատ կուգայ Փարիզ. կ'այցելէ «թագաւորանիստ քաղաքն Վերսալիա» (Վերսայլ) եւ բերանաբաց կը նկարագրէ անոր հրաշալիքները։

— *«Տեսաք գմէքրայներն եւ գայլ ամենայն սալթանաթն սէրային. գեղեցիկ շինուածք ոսկեղէն, արծաթեղէն եւ ճէվահիրեղէն, ուրն կամար մէկ մէկի վրայ, արծաթեղէն եւ թուրլու թուրլու ամարաթով»։*

Եւ այսպէս «պաղչաճ», «հավուզ – ները՝ «ջրով լիքն», «զորտներ եւ մէյմուններ եւ ամենայն ազգ կենդանիներ՝ որ ջուր կու փչէին»։

Յետոյ թագաւորին նաշը,— «ամենայն կերպ ուտելեացն լինի աւելի քան 955 կամ 60 թիւըլու»։

Մահտեսին չի մոռնար համրել նաեւ եպիսկոպոսներն ու տէյտէրները, կարտինալներն ու պատարագները, քաղաքներն ու անոնց մէջ եղած եարսութիւնները

Վերջապէս բաներ, որոնց «աչօք չտեսնողն չի հաւատար»։

Բարեբախտաբար, 250 տարի վերջը ազգովին տեսանք ամէն բան,— «սէրայները, խազինայքն եւ զամենայն շինուածքն»։ Այնպէս որ, չհաւատալու պատճառներ չունինք։

Երկու հարիւր յիսուն տարի յետոյ, եթէ Վերսայլը շատ բան կորսնցուցած է իր շքեղութենէն, Փարիզը այնպիսի հրաշալիքներ ունի որ Մահտեսի Շահմուրատը երազին մէջ անգամ չէր կրնար տեսնել։

Բաներ, բանե՛ր որ «ոչ լեզուաւ պատմել կուգայ եւ ոչ գրով իմացնել. ո՛չ ասել կուգայ եւ ո՛չ գրել»։

Ուրեմն, մեր տեսածներով կամ լսածներով կրնանք տողարէգ կարդալ Բաղէշցի Մահտեսի Շահմուրատին։

Բայց, կրնա՞նք նոյն բանն ընել նաեւ... խելքով կամ յառաջդիմութեամբ։

Այսինքն, կրնա՞նք ապացուցանել թէ շատ բան փոխուած է այն օրէն ի վեր, եւ մենք օրը իրիկուն չենք ըներ միայն շաղիք վազցնելով օտարին փառքերուն առջեւ։

Այսօր ալ չունի՞նք հազարաւոր տաբեց, եւ մանաւանդ երիտասարդ «Մահտեսի»ներ, որոնք միայն Փարիզի «սարայներն» ու «հավուզ»ները կը տեսնեն, կ'ոգեւորուին անոր «պաղչա»ներով եւ «մէյմուն»ներով, եւ մոռցեր են ջուրին կուտան։

Եթէ այդպէս չըլլար, ինչո՞ւ այսքան շուտ պիտի փրթէին կապերը՝ անոնց եւ հայկական կեանքին հետ։ Եւ ինչո՞ւ այնքան շատ «ըլվանթէն»ներ կամ «քոզմոփոլիթ»ներ պիտի ունենայինք։

Բաղիշեցի Մահտեսի Շահմուրատ մէկ առաւելութիւն ունէր մեր վրայ. — Այս բոլոր շքեղութիւնները տեսնելէ յետոյ, կը վերադառնար հայրենիք, եւ անշուշտ կը մոռնար։

Իսկ մենք, նոյն շքեղութիւններուն մէջ շլացած եւ խելակորոյս, հայրենի՞քն է որ կը մոռնանք...

ՎԱՀԷ

ԳԱՒԱՌԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿԸ ՀԱՐՑՆԷ.—

13—15 ՏԱՐԵԿԱՆ. ԱՑՍԻՆՔՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱՐԻՔԻՆ ՀԱՍԱԾ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԻ ՏՈՄՍ (ՔԱՌԹ ԷՆՏԻՍԹՐԻԷԼ) ՉԵՆ ՏԱՐ։ ՈՐՈ՞Ւ ԴԻՄԵՆ։ ՉԿԱ՞Յ ՈՐՈՇ ՀԱՍՑԷ ՄԸ։

• ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆՔ ՄԵՆՔ ԱԼ.— ԿԱ՞Յ ՈՐՈՇ ՀԱՍՑԷ ՄԸ։

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ, ՅԻՇԵՑՆԵ՞ՆՔ ԹԷ՝ ԵԿԱԾԸ ՁՄԵՌ Է ԵՒ ՆՈՐ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ։ ՈՒ՞Ր ԴԻՄԵՆ ԱՆՃԱՐՆԵՐԸ, ԵՐԲ ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԻՆ «ՀԷՎԱԼԷ» Կ'ԸՆԷ։

Աշխատանքի երկու ռէնսիխաններուն միացումը

Այսօր վերջնական որոշում պիտի տրուի Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն միացման մասին։ Երկու միութեանց ազգ. խորհուրդները մինչեւ կիրակի զբաղեցան այս հարցով, եւ բանաձեւեր փոխանակեցին։ Ինչպէս կ'երեւայ, սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է արդէն, եւ կը մնայ ճշդել կարգ մը մանրամասնութիւններ։

Այսօր, երեքշաբթի, Աշխատանքի Դաշնակցութեան համայնավար թեւին դիւանը խառն ժողով պիտի գումարէ ընկերվարական թեւին հետ, վերջնական բանաձեւ մը կազմելու համար։

Մուսոլինիի ճառը օրուան հարցերու մասին

Պ. Մուսոլինի շաբաթ օր մեծ ճառ մը խօսեցաւ օրուան հարցերու մասին։ Ակնարկելով Եուկոսլաւիոյ, ըսաւ թէ կարելի չէ բարելաւել արեւելեան հարեւանին հետ եղած յարաբերութիւնները, եթէ անոնք պիտի շարունակեն իրենց թերթերը լեցնել մեզի համար իրապէս վիրաւորիչ բանավէճերով։ «Որպէսզի բարեկամական քաղաքականութիւն մը սառած չմնայ դիւանագիտական ձեւակերպութեանց մէջ եւ ժողովուրդներու սրտին խորքն իջնէ, նախապայման է որ կասկածի տակ չդրուի իտալական բանակին արժէքը։ Այդ բանակը իր մարմինէն մաս կազմող ձգեց Քարսոյի եւ Մակեդոնիոյ խրամներուն մէջ։ Մենք 600,000 զոհեր տուած ենք հասարակաց դատին համար։ Մենք պաշտպանած ենք եւ պիտի պաշտպանենք Աւստրիոյ անկախութիւնը։ Անոնք որ կ'ըսեն թէ Աւստրիա յարձակողական զինումներ ունի եւ կ'ուզէ տեսակ մը թէւարկութիւն հաստատել Աւստրիոյ վրայ, կա՛մ բանէ տեղեկութիւն չունին, եւ կամ գիտակցաբար սուտ կը խօսին։ Տարակոյս չկայ թէ առնուազն մէկ տարիէ ի վեր զգալապէս լաւացած են մեր յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ։ Մթնոլորտը բարելաւած է եւ եթէ համաձայնութեանց յանգինք – ինչ որ կը յուսանք — անոնք շատ օգտակար պիտի ըլլան թէ երկու երկիրներուն եւ թէ Եւրոպայի շահերուն համար։ Այդ բանը պիտի տեսնենք հոկտեմբերի վերջը եւ նոյեմբերի սկիզբը (կ'ակնարկէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին այցելութեան)։

«ՔԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՂԱԶԱՐՈՍԸ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉՊԻՏԻ ԱՌՆԷ»

Իտալիոյ «Առաջնորդը» խօսեցաւ նաեւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի մասին, անգամ մը եւս հռչակելով անոր սնանկութիւնը — «Ժողովուրդներու յարաբերութեանց բարելաւումը օգտակար է մանաւանդ անոր համար որ զինաթափութեան խորհրդաժողովը սնանկացած է։ Տարակոյս չկայ թէ քաղաքացի Հէնտէրսըն յամառ է, ինչպէս ամէն Անգլիացի։ Բայց ան երբեք չպիտի յաջողի ողջնցնել զինաթափութեան Ղազարոսը, որ խորապէս թաղուած է գրահներու եւ թնդանօթներու լեռնակուտակ դէզին տակ։ Ահա թէ ինչու պէտք չէ զարմանալ, եթէ մենք վճռապէս կը միանանք Իտալիոյ ժողովուրդին զինուորական պատրաստութեան վրայ։ Արհեստագիտական դրութեան ուրիշ մէկ երեւոյթն է այս։ Այսպէսով կարելի չէ ճշդել երբեւէ ժամանակացոյց մը։ Եւ պէտք չէ ենթադրութիւններ ընել շատ երկար պայմանաժամերով։ Ֆաշականութիւնը ներկայ դարուն քաղաքակրթութեան տիպարը պիտի ըլլայ։ Մէկ բան գոյութիւն ունի երբեւէ կրանիթեայ խարիսխ մը — մեր տենդը, մեր հաւատքը, մեր կամքը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԱՐՆԵՐԷՆ...

»»»· ·«««

75ամեայ Հայոց ազգային Սահմա– նադրութիւնը գերեզմանուած, Պատ– րիարքարանը զրկուած իր բոլոր իրա– ւունքներէն, Ընդհանուր Ժողովը խա– փանուած եւ Խառն ու Քաղաքական Ժողովները ջնջուած,— ահա Պոլսէն ստացուած վերջին լուրերը։

Նախապատերազմեան շրջանին այս լուրերէն մէկ հատն իսկ բաւական պիտի ըլլար ցնցելու եւ ոտքի հանելու համար բովանդակ հայ ժողովուրդը։ Այսօր սակայն, երբ ծով–արիւն կայ մեր ետին, երբ մարդկային խիղճը կրցաւ հաշտուիլ Ապրիլ 24ի հետ, երբ գերի հայրենիք մը իր զաւակներու բերնով օրն ի բուն կը փառաբանուի իբրեւ ազատ եւ երջանիկ դրախտ, եւ երբ ամողջ «միացեալ» մը սիրայօժար փռուած է Թուրքին եւ Ռուսին ոտքե– րուն առջեւ,—այս բոլոր զարհուրանք– ներէն վերջ Թերեւս «ըմբռնելի» դառ– նայ նաեւ այս նոր հարուածը։

Կ'ուզենք քար դնել մեր սրտին ու գէթ մէկ հատի՛կ արդարացուցիչ պատճառ գտնել այն վայրագ հալա– ծանքին մէջ, որ դարաւոր բորենին բացած է մեր դէմ։

Անհնար է, նման պատճառ չկայ։

Հայութենէն Թշուառ բեկոր մը մը– նացած էր այս ոճրագործ երկրին մէջ, հաւատարմութեան ամէնէն անխար– դախ կապերով կապուած անոր իշ– խանութեան։ Հայը այլ եւս ոյժ չէր ոչ իբրեւ քանակ եւ ոչ իբրեւ որակ։ Ան այլ եւս նոյն պահանջ չունէր իշխա– նութենէ մը, որ իրմէ խլած էր գրեթէ ամէն իրաւունք։ Մոռցած իր դպրո– ցին եւ եկեղեցիին շուրջ, հաւատար– մաբար գլուխ ծռած իշխանաւորին առջեւ, ան կը քաշկռտէր ազգային Թշուառ կեանք մը՝ առանց նոյն մէ– կուն որ եւ է ձանձրոյթ պատճառելու։

Այս կոյր հաւատարմութիւնն իսկ ծանր եկաւ վայրագ իշխանաւորին, որ կը շարունակէ դարձեա՛լ յարձա– կիլ իր զոհին վրայ ու կրկին յօշոտել զայն։

— Եթէ յեղափոխութենէ հեռու մը– նայինք, եթէ միայն մէկ պահանջ ունենայինք — դպրոց եւ եկեղեցի, եւ եթէ վերը Աստուած ճանչնայինք, իսկ վարը՝ միայն Թուրքը, տէր պիտի մնայինք մեր ստացուածքին ու պիտի չնաշակէինք մեզ վիճակուած զար– հուրանքները ···

«Երջախոհները» տասնամեակներ շարունակ այս շան–քարոզը կար– դացին հայ ժողովուրդին, ամէն ան– գամ երբ խօսք եղաւ իրաւունքի եւ հայրենիքի պաշտպանութեան մասին։

Թուրքը բոլոր դիւրութիւններն ու– նէր այս համոզումը մեր ժողովուր– դի մէջ արմատացնելու եւ զայն հոգե– ւին քայքայելու համար. կը պահան– ջուէր գուրգուրալ այն Թշուառ բեկո– րին վրայ — անվտանգ ու հաւատա– րիմ — որ տակաւին կապուած էր Թր– քական հողին. կը պահանջուէր վերջ տալ բոլոր հալածանքներուն եւ խա– ղաղ կեանք պարգեւել բուռ մը ժողո– վուրդի.

Չըրաւ սակայն, որովհետեւ կը հա– լածէ ոչ անոր համար՝ որ հպատակը յեղափոխական է, այլ անոր համար՝ որ Հայ է, կը հալածէ ոչ այն պատ– ճառով՝ որ զէնք պահել գիտէ, այլ այն պատճառով՝ որ գիտէ պահել իր լե– զուն, իր կրօնքը, բարքերը ու սո– վորոյթները։

Օգոստ. 21ին Մամլոյ Տնօրէնու– թեան վարիչներէն Սապրի Էթէմ պէյ իր քով հրաւիրելով պոլսահայ մա– մուլի ներկայացուցիչները, կը յայ– տարարէ անոնց.

— Կարգ մը հայերէն թերթեր վար– չաձեւին վեց նշանաբաններէն «կրօնէ անկախութիւն» (լաիքլիք) նշանաբա– նին չանսալով՝ կրօնական հարցերու աւելի սիւնակ կը յատկացնեն, ինչ որ ուշադրութիւնը հրաւիրած է պատկան իշխանութեան։

Անհաւատարմութեա՛ն եւ յեղա– փոխութեա՛ն նոր ու երբեք չմտած– ուած ու չերեւակայուած ձեւ մը···

Ոչ ոք կը յուսար, թէ օր մը, փրկ– չական 1934ին, Թուրք իշխանութիւն– ները, անհաւատարիմ ու յեղափոխա– կան ոգի պիտի տեսնեն այն բանին մէջ որ իր ամէն իրաւունքներէն հրաժա– րած Հայը կը խօսի միմիայն իր եկե– ղեցիի եւ անոր կից վարժոցի մասին։

Պատմութիւնը նաեւ այս ռումբը պայթեցուց հայ «երջախոհներու» գլ– խուն։

Ըմբոստութիւն մը սակայն, որ կ'արտայայտուի ոչ թէ «յառաջադէմ» գործքերով, այլ «յետադէմ» արարք– ներով։

Յեղափոխակա՛ն Թուրքը անկարող է հանդուրժել, որ իր ստեղծած աշ– խարհի՛կ ու յառաջադէ՛մ երկրին մէջ Հայը միշտ նոյն պահպանողական մնայ, կապուած կրօնքին եւ եկեղե– ցիին։

Ու կը խզէ ահա այդ կապը, ազ– գային իրաւունքներու վերջին մնա– ցորդները գերեզման դնելով, յանուն յառաջդիմութեա՛ն եւ ի մեծ ցնծու– թի՛ւն հայ ժողովուրդի։

«Հայերու մէջ ընդհանուր գոհու– նակութիւն պատճառած է այն պարա– գան,— կը գրէր Ճումհուրիյէթ իր սեպտ. 14 թիւով,— որ ամիսներէ ի վեր Թրքահայերը զբաղեցնող խնդիրը լուծուեցաւ բուն իսկ Նախոյեան պատրիարքին եւ Քաղաքական Ժողո– վին հաւանութեամբ»։

Ուրեմն պատրիարքը գո՞հ է եղեր՝ որ իրմէ խլուած են իր իրաւունքնե– րը.

Քաղաքականը երջանի՛կ է եղեր՝ որ որոշած են զինք Թաղել.

Եւ հայ ժողովուրդը երախտա– պա՛րտ է եղեր հայրախնամ կառա– վարութեան, որ զինք, վերջապէս, կ'ազատէ ազգային իրաւունքներու ծա՛նր ու անհաճելի՛ բեռէն։

Այս տողերուն մէջ միայն հեգնանք չունինք, այլ եւ իրականութիւն.

Պոլսոյ Հայ կաթոլիկ հասարակու– թեան երեւելիներէն Տոքթ. Վէնսան Գասապեան ամէ քանի մը օր առաջ [illegible] մը կը բողոքէր, որ Հայը Պոլսոյ մէջ «Հայ հայրենակից» կը կոչուի.

«Եթէ երբեք զատորոշութեան մը պէտքը կայ, թուրք քրիստոնեայ Լու– սաւորչականներ ըսելու էր մեզ»։

Շարունակութեան մէջ հայ կրթու– թեան անդրադառնալով, «միացեալ» այս Պոլսեցիակ յաւելեր կը գրէր.

«Պէտք է որ հոգի տանք մեր զա– ւակները թուրք դպրոցներու մէջ մեծ– ցնելու համար։

Այս շրջանին մէջ ի՞նչ բանի է մաս– նաւոր վարժարաններ ունենալ»։

Թող ընթերցողը միամտաբար չկար– ծէ թէ Հայութենէ հրաժարած եւ Թուրք դարձած Գասապեաններու հա– մար ոեւէ սրբութիւն կայ «Քրիստո– նեայ Լուսաւորչականութեան» մէջ։ Եթէ վաղը իշխանութիւնը բերան բա– նայ նաեւ այս «դաւանութեան» դէմ, տարակոյս չկայ, որ «առաջնա– յինի» այս լամուկները նոյնքան դիւ– րութեամբ պիտի հրաժարին նաեւ «Քրիստոնեայ լուսաւորչականութե– նէն»։

Թող ընթերցողը չկարծէ միամա– մանակ, որ այս «տարրանքէն» կայ միայն կաթոլիկ հասարակութեան մէջ։ Պոլսահայ մամուլի զուգապ տե– ղեկատուութենէն որոշապէս կը տես– նուի, որ «միացեալը» արմատ ձգած է նաեւ հոս։ Գաղտնիք չէ, որ լուսա– ւորչական Գասապեանները արդէն նախապատրաստած էին նոր «բարե– փոխութեանց» հողը, բառ երեւոյթին, պիտի «ըմբոստանար» ժողովուրդը, պիտի առապէր պատրիարքը, ջնջէր Սահմանադրութիւնը եւ վարէին նոր ու արդիակա՛ն վարչակարգ ստեղծէր···

«Ազգարար» իր սեպտ. 14ի թիւով կը գրէր.

«Ջանազան անհատներու կողմէ ժամանակէ մը ի վեր հրապարակին վրայ շարժում մը կար՝ վարչաձեւի փոփոխութեան ձեռնարկելու հա– մար»։

Շարժման հեղինակները, թերթի տեղեկութեանց համաձայն, իշխա– նութեանց [illegible] մը կը պատրաստէին, որով «կը պա– հանջուէր փոխել Պատրիարքութիւնը եւ վարչութիւնը, ջնջել լիազները բա– ւականանալ միայն Ուսումնակրթու– թեամբ եւ ոյժ տալ անոր, ազգ. Հի– ւանդանոցի հոգաբարձութեան, խը– նամակալութեան եւ Կալուածոց հո– գաբարձութեան պաշտօնները ենթար– կել պետական վաւերացման»։

Ինչպէս կը տեսնէք, լուրջ պատ– ճառներ ունինք Թուրք կառավարու– թեան երախտապա՛րտ մնալու իր նոր «բարեփոխութեանց» համար [illegible] այդ «բարեփոխութիւնները» եթէ տեղի չունենային վերէն (անաղմուկ ու անցնցում), տեղի պիտի ունենա– յին վարէն (աղմուկով ու ցնցումով)։

Սոսկ է միայն, թէ «բարեփոխու– թիւնները» — գիտակցաբար թէ ան– գիտակցաբար — կէս ճամբան ձգուած են. «վարէն» եւ «վերէն» բաժանմունք– ներուն, այլ խօսքով՝ աղերսողներուն եւ զանոնք գոհացնողներուն միջեւ տակաւին չկա՛յ եղեր լրիւ եւ վերջնա– կան համերաշխութիւն

Որովհետեւ «վարէն», ինչպէս կը տեսնուի, կը պահանջէին եղեր ջնջել լիազներն ու կառավարական վաւե– րացման ենթարկել ազգային հաստա– տութեանց պաշտօնները, մինչ «վե– րէն» այս ամէնուն մասին տակաւին խօսք չկայ։

Չաճապարենք սակայն. տարակոյս չունենանք՝ որ այսօր–վաղը [illegible] պիտի դառնան դուռն նաեւ այս «ա– ղերսանքներ»ը եւ դառն զայն գոհ պիտի ձգէ նաեւ այս տեսակէտով։

[illegible] մը Ըսմէթ փաշա կը յայ– տարարէր.

— Ո եւ է երկրի մէջ փոքրամաս– նութեան իրաւունքները պաշտպան– ուած չեն այնպէս, ինչպէս Թուրքիոյ մէջ

Այլեւս փաշան մոռցած էր յի– շատակել փոքրամասնութեանց միւս պաշտպանի՛ն, Ազգաժողովին անու– նը, որ արթուն պահակի նման իր հովանին տարածած կը պահէ բոլոր փոքրամասնութիւններու վրայ···

ՕՐՈՒԱՆ ՎԷՃԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

»»» ·«««

ՔՐԷՅԹՕՐՏ (Անգլիա).— Ամէն ան– գամ որ որ եւ է թերթի մը սիւնակնե– րուն մէջ կը հանդիպիմ մեր ազգային դրօշակին դէմ բացուած պայքարին, կը զարմանամ թէ մարդիկ ի՞նչպէս կը կուրանան երբեմն, արեւուն ճառա– գայթներն անգամ չտեսնելու աստի– ճան։ Իսկ ամէնէն զարմանալին՝ ճիշդ է ըսել սարսափելին այն է որ, մէկ կամ խումբ մը մարդոց կողմէ չէ այդ բացուած պայքարը, այլ կարգ մը կուսակցութիւններու կողմէ, ո– րոնք ամէն մեղքիս վրայ յաւակնու– թիւնը ունին ազգային ղեկ վարելու։

Ոչ մէկ ատեն ինքզինքս չեմ կրցած համոզել այս տեսակ պայքարի մը լրջութեան եւ օգտակարութեան մա– սին։ Այն բոլոր ազգերը որ մեծ եղած են, իրենց գլխաւոր պարտականու– թիւնը նկատած են ազգային նուիրա– կանութիւններուն ընծայել մեծագոյն յարգանքը, քաջ գիտնալով թէ այդ նուիրականութիւններն են որ զիրենք առաջնորդած եւ բարձրացուցած են։

Չեմ կրնար առանց խոր յուզումի յիշել անգլիացի ժողովուրդին մէկ գեղեցիկ սովորութիւնը.— Թատրոնի մը, շարժանկարի մը եւ նոյն իսկ ըն– տանեկան մեծ հաւաքոյթներուն ո– րոնց մանաւանդ է նուագախումբ մը, տեղին յարմարութեան համեմատ, կը պարզուի ազգային դրօշակը եւ կը նուագուի ազգային քայլերգը, որուն միջոցին խոր լռութեան մը մէջ հազա– րաւոր ժողովուրդ քարացած կը մը– նայ, գլխարկը ձեռքը եւ գլուխը ըն– դի գետին խոնարհած, յարգանքի խորին արտայայտութեամբ։

Մինչդեռ մեր մէջ, շնորհիւ կարգ մը կուսակցութիւններու, այդ տե– սակ հաւաքոյթներուն առեն ժողո– վուրդին կէսը նստած, կէսը ոտքի վրայ է

Երբ մենք ալ ունեցանք մեր ան– կախութիւնը, ունեցանք նաեւ մեր սեփական դրօշակն ու քայլերգը, զորս յարգեցինք բոլորս առանց բացառու– թեան։ Անոնք յարգուեցան միեւնոյն ժամանակ օտարներուն կողմէ։ Այդ պայքարը բացողներն կրնա՞ն ուրա– նալ թէ իրենցմէ ո եւ է մէկը պար– ծանքով չհանեց իր գլխարկը եւ չխո– նարհեցուց իր գլուխը այդ դրօշակին առջեւ։ Ո՞ր մէկուն բերանը ազնուու– թեամբ չերգեց «Մեր Հայրենիք»ը։

Ի՞նչ է պատճառ ուրեմն այս ու– րացումին։

Եթէ կը մտածէք որ այդ անկախու– թիւնը Դաշնակցութեան նախաձեռ– նութեամբ իրականացաւ, մի՞թէ Դաշ– նակցութիւնը զայն իր սեփականու– թիւնը կարծեց։ Ինչո՞ւ կը մոռնաք որ դուք ալ ունեցաք այդ միջոցին ձեր խօսքի եւ գործի ազատութիւնը, իսկ եթէ ձեզի եղած պաշտօնի հրաւէրնե– [illegible]

[illegible] ուածներու անխորհուրդ հովանաւորը, Թուրքիան՝ արդէն եկած եւ բազմած է Ազգաժողովին մէջ···

Այսքան անըմբռնելիութիւն եւ այսքան ոճիրներ տակաւին կուտակուած չէին մեր ժողովուրդին վրայ։

(Խմբագրական «[illegible]»)

տառապանքով եւ զոհաբերութիւննե– րով։ Եւ եթէ Դաշնակցութիւնը, ժո– ղովուրդին սրտէն իսկ բխած եւ անոր տառապանքներուն ժամանակից՝ ղեկա– վարեց այդ շարժումը տարիներու զոհաբերութեամբ, ա՞յդ ալ յանցանք է։ Ձեզմէ ո՞ր մէկուն խանգարեց այդ չէր այն ժամանակ։ Ենթադրենք թէ գոյութիւն չունենար Դաշնակցութիւ– նը, մի՞թէ հայ ժողովուրդը չունէր ազատագրական տենչ, չէ՞ք կարծեր որ ուրիշ կուսակցութիւն մը մարմին պիտի առնէր այդ հոգը ինք ստանձնե– լու համար։

Ուրեմն կուսակցութիւն մը եթէ կատարած է հայ ժողովուրդին սրտին մօտիկ գործ մը, պէտք է հալածե՞լ, փոխանակ շնորհակալ ըլլալու

Կ'ըսէք թէ Դաշնակցութիւնը սխալ– ներ գործեց։ Բայց ինչո՞ւ կը մոռնաք թէ ձեր պաշտելին կարմիր արծն էր որ, իբրեւ թէ մարդոց եւ ազգերու իրաւունքներու պաշտպանի կեցուած– քով, ձեռք կարկառեց գորշ գայլին, մեզ դաւելով անոր մարդկային արիւ– նէ չկշտացող ժանիքներուն եւ շատ տեսնելով մեր ափ մը հողը։

Ո՞ր կուսակցութիւնը յաւակնու– թիւնը պիտի ունենար երբեք սխալ չգործելու այդպիսի շրջանի մը մէջ։

Միակ ճարը, բոլշեւիկ ըլլալն էր, կ'ըսէք։ Այդ ալ փորձուեցաւ ու անոր ալ պտուղները ճաշակեցինք։ Բախտը այս անգամ ալ մեզմէ երես դարձուց, օդը ցնդեցան մեր բոլոր զոհողու– թիւնները եւ դարձեալ մնացինք ան– տէր, ի սփիւռս աշխարհի։ Փորձը մինչ ցոյց տուաւ թէ, նոյն իսկ վեց հարիւր տարիներ վերջ կրնանք ան– կախութիւն ունենալ, եթէ մեր մօտին մէջ հաստատապէս անզառացուած ըլ– լայ այդ գաղափարը։ Իսկ եթէ մեր պապերն ու նախահայրերը մեզի չկը– տակէին Աւարայրի ոգին ու անոր ա– ռաջնորդ զինանշանն ու դրօշը ու ձեզ պէս մոռնալով ամէն բան, լքէին ազ– գային նուիրականութիւնները, մենք ալ այսօր մաանուած պիտի ըլլա– յի՞նք Պեսարապիոյ կամ Լեհաստանի գաղութներուն բախտին։

Եւ այսօր ի՞նչ է տարբերութիւնը մեր այսօրուան գաղթականութեան եւ այդ կորսուողներուն միջեւ։ Դժբախ– տաբար քիչ մը աւելի գէշ։ Այդպէս ա– մէն մէկ խմբակը տեղ մը տարտղնը– ւած է, իրարմէ բաժան բաժան, ամէն մէկը իր գտնուած երկրին սովորու– թիւններուն ենթարկուած, հետզհետէ մոռնալով հայրենի աւանդութիւնն– երը, բարքերը եւ նոյն իսկ մայրենի բարբառը, օր քան օր քայլ մը աւելի առնելով դէպի ձերմակ ջարդ։ Այս կացութեան մէջ, պէտք չէ՞ որ մեր սրբութիւններուն փարելով զանոնք մեր զաւակներուն փոխանցելու ջա– նանք, աւելի երկար ապրելու համար։

Գիտեմ ձեր առարկութիւնները.— Ներկայիս ունինք խորհրդային հան– [illegible]

[illegible] տեսակէտը տարբեր է, պէտք բաց։ Լաւ ուրեմն եթէ համոզուած էք, ին– չո՞ւ դուք բոլորդ չէք երթար եւ ձեր ունեցած բարոյական ու նիւթական օժանդակութիւններով չէք օգներ հայրենիքին

Եթէ ձեր նպատակը կուսակցութիւն մը հալածել է, այդքա՞ն ալ խեղճ [illegible] նիք գիտնալու թէ կուսակցութիւն մը հալածել չի նշանակեր ազգային նուիրականութիւն հալածել

Ես Դաշնակցական չեմ, բայց Դաշ– նակցականի մը պէս «ազգային [illegible]» ունեցող մէկն եմ, անոր համար ալ [illegible] եւ ինծի պէս մտածողներու [illegible] թիւնը անոնց հետ է։

Որով եւ իմ եռագոյնս ունիմ իր– բեւ իմ ազատութեան ճանապարհ– ուած [illegible] եւ «Մեր Հայրենիք»ս իր– բեւ քայլերգ, անոր ճամբուն վրայ զոհուելու ատեն։ Ուստի մի՛ սպասէք երբեք այդ իր գոյնին պէս կարմիր արիւնոտ եւ օտար դրօշը սիրել [illegible] լու ինծի, որովհետեւ գիտեմ թէ այդ դրօշակը տարիներ ամբողջ սարսափ ու սուգի տակ պահելով աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին ամբողջ բնակչու– թիւնը, իր գաղափարները բռնի ուժով տարածելու գնով, դրասանկերու [illegible] բանեց իր իսկ արենակիցները, որոնց շարքին նաեւ իմ հայրենակիցներս.

Այդ դրօշը՝ որ անարգեց բոլոր ազ– գային եւ պատմական սրբութիւնները ու նուիրականութիւնները, որ եկե– ղեցին վերածեց Թատրոնի եւ [illegible] գաւայրերու, որ քանդեց [illegible] այդ դրօշը որուն կարմիր հովանիին տակ հարիւրաւոր մտաւորականներ [illegible] դնդակահարուեցան կամ կախաղան– ուեցան բանտերու նկուղներուն մէջ մենիշխան վայրագութեամբ. այդ դը– րօշը որուն հրամանով [illegible] կորսուեցան Սողոմեան կղզիներու [illegible] Սիպերիոյ սառնամանիքներուն մէջ այդ դրօշը որ մատաղ տարիքին իսկ խեղդեց բոլոր ազգային զգա– ցումները մեր մանուկներուն սրտին մէջ եւ պատմականօրէն [illegible] զգացումներու մէջ, այդ դրօշը որուն ա– հաւորներուն պատմութիւնները [illegible] մէն օր կ'իմանանք այն փախստական– ներէն՝ որոնք ձեր իսկ ընտրութեամբ գրկուած էին հոն։

Վերջապէս այդ դրօշը դուք [illegible] էք կախելու ձեր իսկ բաժնած եկեղե– ցիներուն եւ դպրոցներուն վրայ եւ թող ան ձեզի բարեխօս ըլլայ.

Ձեզ երբեք խանգարող չպիտի ըլ– լայ։

Բայց, ի՞նչ կ'ուզէք մեզմէ եւ ին– չո՞ւ կը փորձէք սանձահարել մեր նուիրականութիւնները։ Կարդացա՞ծ էք երբեք որ եւ է ազգի մը պատմու– թեան մէջ որ ազգի մը դրօշակը իր իսկ ազգակիցին կողմէ մարդկային [illegible] գործածուի.

Հերիք է այլ եւս, ամէն բան իր չափն ու սահմանը ունի։ Եթէ զրկը– ւած էք ազգային զգացումէ, գոնէ քիչ մը մարդկային արժանապատուութիւն ունեցէք։ Իսկ եթէ այդ ալ կը պակսի ձեզ, գոնէ քաշուեցէք ձեր պատեանին մէջ, լաչակ մը անցուցէք ձեր գլխու– [illegible]

ՄԵԼՔՈՆ ՏԷՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

✤ 14րդ դարուն [illegible] անգամ Արեւելքէն Արեւմուտք փո– խադրուեցաւ։

Մինչ այդ, ամբողջ երեք դար, շա– քարը միայն դեղարաններու մէջ կը ծախուէր։

ՁԵԿՈՒՑՈՒՄ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սակայն նախկին բանտում՝ հին ցարական Ռուսաստանում այդ բոլոր ժողովուրդները չէին էլ կարող տալ այնպիսի հսկաներ, ինչպիսին է Պուշ– կինը։ Պուշկինի ծաղկման տարիներին կայսրութեան ծայրերկրներում դեռ որոտում էին պատժիչ արշաւախմբե– րի Թնդանօթները։ Այդ փոքր ժողո– վուրդների մի [illegible] փոխում էին միսով։ Եւ նուաճումից յետոյ, փոքր ժողովուրդներն ընթանում էին հոգեւոր աղքատացման ուղիով, կրկնակի լծի տակ՝ ռուսական եւ ի– րենց հայրենի բուրժուազիայի լծի տակ։

Երկու օրինակ բերեմ։ Մեր գրակա– նութեան հիմնադիր Աբովեանը (19րդ դար) մի զարմանալի դէմք է ոչ մի– այն իր ունեցած գրական նշանակու– թեամբ, այլ եւ իր կեանքի ուղիով։ Նա տեսել է պարսկական տիրապե– տութիւնը, պատահաբար մտել է Դորպատի համալսարանը, եղել է Գէ– թէին շրջապատող հասարակութեան մէջ, ծանօթ է եղել Ժուկովսկու հետ եւն.։ Հայաստան վերադառնալով Նիկոլայ առաջինի գազանային ռէժի– մի էպոխայում, նա անհետ կորաւ։ Մնաց միայն մի աւանդութիւն նրա կառքին մասին եւ նրա նոյնքան ա– ռասպելական գերեզմանի մասին Օ– խոտան երկրում։

Նրա գրքերը վկայում են, որ հայ ժողովրդի զարգացման նորմալ պայ– մաններում Աբովեանից դուրս կը գար եթէ ոչ Պուշկին, յամենայն դէպս մի մեծ գրող։

Եւ մի՞թէ Վրաստանի, Ուկրայնայի եւ այլ երկրների պատմութեան մէջ քիչ են այդպիսի զարմանալի դէմքեր։

Վերցնենք Միքայէլ Նալբանդեա– նին։ Նա նոյնպէս խոշորագոյն դէմք է հայ գրականութեան մէջ. Բակունինի, Օգարեվի բարեկամը, կապ է ունեցել Լոնդոնի պրոպագանդի գործի հետ եւ այլն, եղել է դեմոկրատիկ գրա– կանութեան հիմնադիրներից մէկը. Նա նստել է Պետրոպավլովսկի բեր– դում եւ զոհուել է այնպէս, ինչպէս զոհուել են այդ ժամանակի բոլոր պայծառ դէմքերը

Այդ օրինակները բերելով, ես ու– զում եմ ասել, որ միայն այժմ մենք հնարաւորութիւն ունենք մտնելու մեծ գրականութեան ասպարէզը, որովհե– տեւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւ– նը մեզ հնարաւորութիւն տուեց ազատ տեմպով մտնել գրականութեան մէջ այն, ինչ որ ասաց այստեղ Ալէքսէյ Մաքսիմովիչը։

Մի փոքրիկ դիտողութիւն։ Մենք բոլորս էլ լսեցինք այստեղ Շեւչենկո– յի, Ռուսթավելու, Յովհաննէս Թու– մանեանի եւ այլ գրողների մասին։ Բայց ես պէտք է ասեմ, որ սխալ կը լինէր յիշատակել նրանց անունները, առանց աւելացնելու, որ Տարաս Շեւ– չենկօն պատկանում է բոլոր ժողո– վուրդներին։ Ես հայ գրող լինելով, իմն եմ համարում նրան, նոյնպէս հարազատ ինչպէս Թումանեանին (ծա– փեր)։ Ես Ռուսթավելուն համարում եմ ինձ հարազատ նոյնպիսի գրող, ինչպէս Խորենացուն։ Նա մեր ընդհա– նուր գանձն է։

Պէտք է վերյիշել Լէնինի հիանալի խօսքերը հին գրականութեան դեմո– կրատիկ տարրերի եւ դրանք օգտա– գործելու մասին։ Այստեղ Ուկրայնա– յի ներկայացուցիչը, Տարաս Շեւչէն– կոյի օրինակով, պարզորոշ ու համո– զիչ կերպով ցոյց տուեց, թէ ինչպէս Շեւչենկոյի ժառանգութեան սխալ օգտագործումը շփոթութիւն եւ սը– խալներ է առաջացնում, երբ կլասիկ– ներին վերաբերւում են ոչ քննադա– տաբար, մոռնալով Լէնինի ցուցում– ները. Ուկրայնայի ներկայացուցչի զեկուցումից յետոյ, պարզ դարձաւ, որ Շեւչենկոյի ստեղծագործութեան նոր գնահատումն այնչափ բարձրա– ցրեց նրա, որպէս ուկրայնական, եւ ոչ միայն ուկրայնական, այլ եւ բոլոր ճնշուած ժողովուրդների, հանճարեղ բանաստեղծի նշանակութիւնը։

Պէտք է նշել այն երկրորդ աղբիւրը, որտեղից ազգային գրողները կարող են ոչ միայն ստեղծագործական խթան ստանալ, այլ եւ կենդանի նիւթ քա– ղել։ Ազգային ֆոլքլորից ոմանք օգտագործեցին այդ ուղին, սակայն այստեղ քիչ խօսուեց դրա մասին։ Եթէ մենք վերցնենք առաջներում ճնշուած ժողովուրդների պատմու– թիւնը, ապա կը տեսնենք, որ նրան– ցից շատերը հազարաւոր տարիների ընթացքում ենթարկուել են պատմա– կան զանազան ազդեցութիւնների, օ– րինակ՝ հայ ժողովուրդը — Պարսիկ– ների, Հելլէնների, Պարթեւացիների, արեւմուտքի, արեւելքի ազդեցու– թիւններին եւն.։ Եւ այդպէս ուրեմն, այդ հին ժողովուրդները նման են այն «փոխուած» մարդուն, մեր էպո– խայի ամենաբնորոշ մարդուն, որի մա– սին այստեղ խօսուեց որպէս գործու– նեայ մարդու մասին··· Այդ [illegible] ութիւնը, պատմական ուղիի ճա– խուղերը, պատմական շատ ազդե– ցութիւններով յագեցուած լինելը, ազ– դեցութիւնների այդ հսկայական խը– տացումը կազմում է երբեմն աւելի կարեւոր աղբիւր, քան հին գրողների ծանօթ անունները։

Ընկեր Ստալինը Հոկտեմբերեան յե– ղափոխութիւնից յետոյ հէնց առաջին տարում, օրինակ բերելով Հայաս– տանը ասել էր թէ դա բնորոշ մի ան– կիւն է, որտեղ իմպերիալիստների ա– [illegible] ձեւ են ըն– դունել։ Նա խօսեց այդ ժողովրդի հերոսական զաւակների մասին, որոնք մեծ կուլտուրա են ստեղծել, բայց եւ այնպէս ընկճուած են մնացել։ Անհե– տացե՞լ է արդեօք այդ հերոսութիւ– նը։ Նա տասնապատկուել է այժմ։ Տասնապատկուել է ոչ միայն կուլ– տուրայի բնագաւառում, այլ եւ [illegible] շինարարութեան ասպարէ– զում։

Պատմական անցքերի քննադատա– կան վերանայման ուղին ամէնից ար– ժէքաւոր աղբիւրն է գրականութեան մէջ նոր լուծման մտցնելու համար

Փոխւում է ոչ միայն էկոնոմիկան այլ եւ նորանում է ամբողջ ժողո– վուրդը։ Դուք յիշում էք, որ Գոգոլը «Մեռեալ Հոգիներ»ի մէջ [illegible] գիւղացիների [illegible] Սակայն ով ճանաչում [illegible] կոլտնտեսականներին, կ'ասի, որ [illegible] Այժմ գիւղացին ճիշդ, [illegible] խօսում։

Վերցնենք երեխաների ցուցակը [illegible] վերաբերմունքը։ Մի՞թէ այդ [illegible] չէ՞ տալիս, թէ փոխուել է ժողովրդի հոգեբանութիւնը եւ աճել է նրա կուլ– տուրականութիւնը։ Հին ժամանակ– ներում մանաւանդ մեր արեւելեան ժողովուրդների մէջ, կարծես սովոր չէր սպասում, որ սիրի երեխաներին Այժմ փոխուել են հին կենցաղի այ– եւ ուրիշ շատ ձեւեր։

Հսկայական հետաքրքրութիւն է ներկայացնում ժանրի հարցերը, դրա մասին քիչ խօսուեց։

(6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հանրակառք Երեւանեան Փողոցներու

Երեւանի հանրակառքի ընկերու-թեան ճարտարապետը, Եուզբաշեան, … յայտարարութիւններն ը-… լոյս - Հայաստան թերթին.
… կ'աշխատինք հանրակառ-ներքային երկաթուղիին, որ-… գիծը միացնել Հանրակառքի բեռ-… կայարանէն Հանրակառքի բեռ-… վակոններով կատարուի ապ-… փոխադրութիւնը, այսպէս … փոխադրական ծախսերը: … Արարատ … գիծը լաւագոյն ապացոյ-… է, որ մեր Հանրակառքի գիծերը … յարմար են շոգեկառքի ամէն … վակոններ ընդունելու: Այս … ժամ «Արարատ» գործ-… օրական կը շահի 1000 րուբ-… փոխադրական ծախսե-… 80ը: Այս փորձը աչքի … ունենալով, այժմ կը պատրաս-… չինել նոր գիծ մը, որ Երեւա-… միացնէ Փահամոյի, Սեւա-… Ձէյթարի եւ Մեքենաշինա-… գործարաններուն հետ: Այս չորս … գործարանները միասին ունին տարե-… 600 վակոնի պահանջ, եւ անոնց … փոխադրական ծախսերը կը հասնին … 1.200.000 րուբլի: Հանրակառ-… գիծով փոխադրութեան պարա-… ծախսերը կը կրճատուին եւ կը … մինչեւ 300.000 րուբլի, տա-… աւելով 900.000 րուբլի խնա-… Այս գիծին երկաթները … են արդէն, Երեւանի մէջ: … պիտի հիմնենք նոր գիծ … Հացի գործարանը, որ ունի … 1500 վակոն պահանջ: Ներ-… փոխադրական ծախսերը կը … 250.000 րուբլի, իսկ Հանրա-… գիծով փոխադրութեան պա-… ծախսերը կը նուազին մին-… 60.000 րուբլի.
Նոր գիծ մը պիտի շինուի նաեւ դէ-… կայան, որ պիտի … 1 գծին, արուեստական … գործարանին մօտ:
Այս բոլորէն զատ, մտադիր ենք … էլեկտրագործ գիծի վերածել … – Քանաքեռ – Արզնի նոր եր-… եւ օգտագործել Հանրա-… համար, այսպէսով Քանաքեռ … հիանալի հանգստավայր … Երեւանի համար.
… մը եւս այն, որ վերջերս … ձեւի մը բերինք Հանրա-… արհեստանոցը, իր լրիւ սար-… այնպէս որ այժմ չկայ Հան-… մաս մը, որ չկարենանք վե-… մեր արհեստանոցին մէջ:

ԴԺՆԿՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

(… Հայաստանի մէջ կը կայ-… 23 սեպտ.) —
… գիւղացիները եւ աշխատաւոր-… հէքիմներու, զառամէլըհնե-… ապաստ, կ'ուզեն … բարեկարգ հիւանդանոց-… մէջ, խղճամիտ բժիշկներու … բայց առողջապահական … այնքան խեղճ է, որ դարձեալ … ու պատու բժիշկներու … Ալլահվերդիի մէջ … շրջանը ունի 4 հիւանդանոց, 2ը … վայրերուն (Ալ-… Շամլուղ), միւս 2ը գիւ-… մէջ (Կողբ, Լամբալու), 95 մահճակալներով: Բուժարաններ կան Մանէսի, Շամլուղի եւ Ալլահվերդիի մէջ: Երկու բուժակայաններ կը սպասարկեն արտադրութեան (Մանէս, Ալլահվերդի): Շրջանը ունի նոյնպէս կաթնամատոյց կայան մը: Ահա առողջապահական ամբողջ ցանցը:

Շրջանի այս առողջապահական ճակատին վրայ կը գործեն 18 բժիշկ, 2 ատամնաբոյժ, որոնք անշուշտ չեն կրնար գոհացնել շրջանին պահանջները: Բաւական է ըսել, որ Դսեղի ենթաշրջանին նման հեռաւոր վայրերուն մէջ այսօր բժիշկ չկայ, եւ ամբողջ ենթաշրջանին առողջապահական գործը յանձնուած է երկու բուժակներու, որոնք անկարող են բժշկութիւն ի գործ դնելու: Օրինակ մը,— Սեպտեմբեր 8ին Հ. Դաւթեան կաթուածահար կ'իյնայ Լոռուտի սարին վրայ: Հիւանդը կը բերեն Լոռուտի բուժակին մօտ, ան ալ հիւանդը կը ղրկէ Դսեղի բուժակին, ան ալ իր կարգին կը ղրկէ Ղարաքիլիսա Այսուեց եւս մասնագիտական բուժումի յարմարութիւններ չկենալով, հիւանդը կը ղրկուի Մանէս, ուրկէ՝ Ալլահվերդիի հիւանդանոցը: Հիւանդանոցն ալ մասնագիտական յարմարութիւն չունենալով, կը մերժէ եւ հիւանդը կը ղրկուի Մանէս: Եթէ բուժակներուն վերեւ բժիշկ մը գտնուէր, պակաս կ'ըլլային հիւանդին ճամբորդութիւնն ու տառապանքը:

Մասնագիտական բժշկութեան նարցը շատ ցաւոտ է շրջանին մէջ: Մանէսի բուժարանը չունի կարգ մը մասնագիտութեանց նուիրուած բժիշկներ, եւ ամբողջ շրջանը կը տառապի անկէ: Այսպէս, շունի աչքի, քթի, կոկորդի, ականջի մասնագէտներ, վիրաբոյժ չկայ, չկայ նաեւ մանուկներու հիւանդութեանց մասնագէտ: Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչ կրնայ ընել բուժարանին վարիչը, երիտասարդ բժիշկ Ս. Օհանջանեան, որ առիպուած է դեղ տալ ամէն տեսակ հիւանդութեանց.

Բուժարանի աշխատանքներուն մեծ հարուած մը կը հասցնէ լապորատուարի չգոյութիւնը: Ձկայ շոգաքննութեան սարքաւորում, այս պատճառով քննութեան ներկայացող բանուորը կը ղրկուի Ղարաքիլիսա կամ Լենինական, զրկելով իր աշխատանքէն: Բնաբուժական սպասարկութիւնն ալ թերի է:

Առողջապահական գործավարութիւնն ալ յանցանք ունի. Մէկ տարուան քննիչ մը մէկ անգամ միայն շրջանս այցելեց: Հակառակ 7 բժիշկի պահանջին, ոչ միայն նոր բժիշկ չի ղրկեր, այլ եւ շարունակ կը փոխէ բժիշկները կամ կը պակսեցնէ, (մէկ տարուան ընթացքին, վերջին անգամ, 5 բժիշկ կանչեց տարաւ շրջանէն): Ահա թէ ինչու բանուորներու բժշկութեան հարցը անհամաձայնելի վիճակ մը կը պարզէ:

Թերի է նոյնպէս գպրոցներուն առողջապահական սպասարկութիւնը: Շրջանը ունի միայն մէկ դպրոցական բժիշկ:

Պէտք է խոստովանիլ որ բժիշկներու ապրուստի եւ նպարեղէնի մատակարարութիւնն ալ քննադատելի է նոյն չափով: Կողբի եւ Ուզունլարի մէջ վար կը դրուի բժիշկներուն յատկացուած նպարեղէնէն մաս մը, թէեւ ղրկուած էր պետական «նորմայով»: Մատակարարութեան գործավարը բիզ ղրկած էր բժիշկներուն, բայց ճամբան բիզը անպայման կը կիսուի «երբոր պէտ»…

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ծովային լուրեր

— • —

Այս գիշեր, երեքշաբթի, Փալէ տէ Սփորի մէջ տեղի պիտի ունենայ ըմբշամարտութեան միջազգային մեծ մրցում մը, որուն կազմակերպիչն է Բաուլ Փաօլի: Մրցումին պիտի մասնակցին՝ հունգարացի, եւրոպացի, ամերիկացի, յոյն, Ֆրանսացի եւ իտալացի յայտնի ըմբշամարտիկներ:

Ֆրանսերէն թերթերը կը յիշեն նաեւ Զարլզ Մանուկեանը, եթէ չենք սխալիր Ամերիկայի մէջ երեք հայ ըմբշամարտիկներ կան, (որոնք են՝ Մայք Նազարեան, Զարլզ Մանուկեան՝ ընդհանուր Ամերիկայի ծովային ախոյեան եւ Արամ Ճօզէֆ՝ Քալիֆորնիա քաղաքին ախոյեան): Մանուկեան, որուն հակառակորդն է ամերիկացի Օզուալտ, շատ մեծ յաղթանակներ տարած է թէ՛ Նիւ Եորքի, թէ՛ Ֆիլատէլֆիոյ մէջ: Ամբողջ Ֆրանսայի բոլոր թերթերը սիւնակներ յատկացուցած են այս մրցումին, մասնաւոր տեղեկութիւններ տալով Ժիմ Աթլասի (Յոյն) եւ Զարլզ Մանուկեանի մասին:

Անշուշտ Փարիզահայ մարզասէրներ պիտի ուզեն քաջալերել:

×

Պանթէօ – Քաչանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողքին կազմուած նորեկ աթլէթիք խումբը, որ տարուան մը գոյութիւն ունի, անցած կիրակի կազմակերպած էր մրցում մը Վարդապետներու (Փաթրոնաժ) դաշտին վրայ:

Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը եւ մասնաւորապէս ծնողքներ՝ քաջալերելու համար նորահաս մարզիկները: Խումբը կը բաղկանայ 25 — 30 երիտասարդներէ՝ 14էն 25 տարեկան: Բաժնուած է երկու մասի, մեծերէ ու պզտիկներէ: Մեծերը իրենց առօրեայ աշխատանքէն վերադառնալով, առանց յոգնութիւն առնելու դաշտ կը վազեն փորձեր ընելու: Իսկ փոքրիկները՝ Ֆրանսական եւ «Յառաջդիմասիրաց»ի վարժարանները յաճախող աշակերտներ են:

Ահա մրցումներուն արդիւնքը —

ՄԵԾԵՐ

100 մեդր վազք.— Ա. Արսէն Զաքրբեան՝ 11 երկվ. 5/10, Բ. Գարգէս Զգրկանեան, Գ. Վրէժ Գէորգեան:

200 մեդր վազք.— Ա. Արսէն Զաքրբեան՝ 24 երկվ., Բ. Արամ Աշըք-կէօզեան, Գ. Գարգէս Զգրկանեան, Դ. Վրէժ Գէորգեան:

800 մէթր վազք.— Ա. Գարգէս Զգրկանեան՝ 51 երկվ., Բ. Արսէն Զաքրբեան, Գ. Արամ Աշըքկէօզեան, Դ. Մարգար Խաչիկեան:

Բարձրութիւն ցատկել.— Ա. Արսէն Զաքրբեան՝ 1 մեդր 37, Բ. Գարգէս Զգրկանեան եւ Գ. Վրէժ Գէորգեան՝ 1 մեդր 35, Դ. Արամ Աշըքկէօզեան եւ Ե. Մարգար Խաչիկեան 1 մեդր 33:

Երկայնութիւն ցատկել.— Ա. Գարգէս Զգրկանեան՝ 4 մեդր 57, Արամ Աշըքկէօզեան 4 մեդր 25, Գ. Արսէն Զաքրբեան 3 մեդր 95:

Ծանրութիւն նետել.— Ա. Արսէն Զաքրբեան 8 մեդր 62, Բ. Գարգէս Զգրկանեան 8 մեդր 30, Գ. Նուբհան Թէքէրեան 8 մեդր 15:

ՊԶՏԻԿՆԵՐ

60 մեդր վազք.— Ա) Պետրոս Զգրկանեան 12 երկվ., Բ) Անդրանիկ Գաբրիէլեան, Գ) Փիլիպպոս Փիլիպպոսեան:

100 մեդր վազք.— Ա) Սարգիս Կարապետեան՝ 14 երկվ. 5/10, Բ) Կայծիկ Պետրոսեան, Գ) Սամուէլ Նորիկեան:

200 մեդր վազք.— Ա) Յակոբ Յովհաննէսեան 30 երկվ., Բ) Անդրանիկ Ալիքսանեան, Գ) Խաժոն Պետրոսեան:

Բարձրութիւն ցատկել.— Ա) Յակոբ Յովհաննէսեան 1 մեդր 27, Բ) Անդրանիկ Ալիքեան 1 մեդր 25:

Երկայնութիւն ցատկել.— Ա) Յակոբ Յովհաննէսեան 3 մեդր 54, Բ) Խաժոն Պետրոսեան 3 մեդր 49, Գ) Կայծիկ Պետրոսեան 3 մեդր 19:

Ծանրութիւն նետել.— Ա) Անդրանիկ Ալիքեան 6 մեդր, Բ) Յովսէփ Ղանջէրեան 5 մեդր 76, Գ) Խաժոն Պետրոսեան 5 մեդր 03:

Գալով Ֆութպոլի մրցումին, մեծերը յաղթեցին պզտիկներուն 2ի դէմ 1 կէտով: Պարկերու խաղին մէջ ալ առաջին եկան երկու փոքրիկներ՝ Համբար Զաքրբեան եւ Ժաքօ Քիւրքճեան, մեծ խանդավառութիւն առթելով:

Գովելի է Պանթէօ – Քաչանի երիտասարդութիւնը որ իրեն բան – գործ ըրած է սփորը:

⁂ Մեր ընթերցողներէն մին կարծելով թէ վրիպած է մեր աչքէն, ղրկած է մեզ «Լ'Օթօ» եւ «Միրուար տէ Սփոր» թերթերէն մէկ-մէկ կտոր, որոնց մէջ գրուած է թէ՝ Սուրիոյ եւ Հայաստանի կռփամարտի ախոյեան Նուլլա փաշա առպարէզ կարգացած է Ֆրանսացի Կիւսթավ Հիւմէրիի, բայց այս մրցումը յետաձգուած է.

Առաջին անգամն է որ կը լսենք, Նուլլա փաշա … հայ կռփամարտիկի մը անունը: Այսպիսի սխալներու յաճախ կը հանդիպինք Ֆրանսական թերթերուն մէջ, որոնք դեռ մինչեւ այսօր Ամերիկայէն Փարիզ հասած ըմբիշ Զարլի Մանուկեանի համար Յոյն եւ Սուրիացի կը գրեն:

ՀՐԱՆԴ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԱՆՁՆԱՏՈՒՈՐԱԿԱՆ

ՍԱՖՐԻՋՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

— o —

«Յառաջ»ի մէջ, քանի մը անգամ կարդացի փարիզահայ սաֆրիջներու գովելի մէկ ձեռնարկը: Սակայն, Ֆլորիայի ճաշարանին մէջ կատարուած անդրանիկ ժողովէն ի վեր՝ որոշ արդիւնք մը երեւան չելաւ:

Ինչո՞ւ արդեօք: Չեմ գիտեր: Ինչպէս ամէն միութիւններու, անշուշտ այս գնահատելի մէկ գործին մէջ ալ անհամաձայնութիւններ եղան: Բայց այս պատճառ մը չէր, որ այնքան եռանդով սկսած ձեռնարկ մը անմիջապէս լռութեան դատապարտուէր: Կը սպասէինք, որ անդրանիկ ժողովին յաջորդէր երկրորդը ու երրորդը եւ այսպէս շարունակաբար: Ու գործը քայլ առ քայլ պատրաստուած ծրագրին համաձայն: Մանաւանդ այս օրերուն:

Եթէ չհաշուենք ամբողջ Ֆրանսահայ գաղութը, մինակ Փարիզը իր արուարձաններով ունի առնուազն 50էն աւելի սաֆրիչ գործատէրեր, որոնք ներկայ պայմաններու մէջ կրնան մեծ դեր կատարել ի նպաստ իրենց հայրենակից գործաւորներուն: Ունինք հեռ թիւով անգործներ որոնք ամիսներէ ի վեր գործի կը սպասեն գրասենեակներու առջեւ.

Հետզհետէ անգործ հայրենակից-ներու շարքը կ'երկարի: Պատճառը ամէնուս ծանօթ է:

Ճիշդ ժամանակն է, որ սաֆրիջներու նորակազմ միութիւնը հրապարակ իջնելով հաւաքէ անգործութեան դատապարտուած բոլոր ընկերները ու տեղաւորէ ինքն իր մէջ…

Դեռ երէկ էր, որ հայրենակից մը իր ցաւը կ'պատմէր.

— Եղբայր, ամիսներէ ի վեր՝ այս գրասենեակին առջեւ կը սպասեմ: Անօգուտ: Մինչեւ հիմա կառավարութենէն նպաստ կը ստանայի, ան ալ կտրեցին: Ըսէք, ի՞նչ ընեմ, ուր՞ւ դիմեմ: Զաւակներս հաց կ'ուզեն…

Այս, ցաւին մէկ կողմն է տակաւին:

Որքան գնահատելի պիտի ըլլար եթէ իւրաքանչիւր գործատէր բարի նախանձով մը համոզուած՝ դարման ըլլար իր անգործ հայրենակիցին ցաւը:

Եթէ պահ մը հետեւինք մեզ նման օտարներու օրինակին, արդէն, մասամբ դարմանած կ'ըլլանք զայն:

Գիտի թողո՞ւնք որ թշուառութեան մատնուին մեր հայրենակիցները:

Մ. Պէրպէրեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԵՂԾԻՔԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 սեպտ.).

— «Ռամկավարութիւնը գիտէ, որ տարբեր բան է իշխանութիւնը եւ տարբեր՝ հայրենիքը: Այս երկուքը միշտ չեն նոյնանար իրարու: Դարերով մեր իշխանաւորը Թուրքն էր, առանց մեր աչքին նոյնացած ըլլալու մեր հայրենիքին. Ռուսը եկաւ աւելի քան դար մը բազմեցաւ մեր հողերուն վրայ, առանց երբեք այդ հողերուն նոյնանալու:

Այս ճշմարտութիւնները գիտէ մինչեւ իսկ վերջին մանուկը: Շուրջ հոգը դար կառուցանք բոլոր իշխանաւորներու դէմ, որովհետեւ ազգովին շուրջ հոգը դար մնացինք հայրենիքի հետ: Ունեցանք նաեւ չկառոյցներ. սակայն անոնք իշխանութեան հետ էին, որովհետեւ, յայտնապէս հայրենիքի դէմ էին: Այս վերջինը (որ գոհ կը պահանջէ) ստորադասած էին առաջինին (որ իրենց շահ կ'ապահովէ):

Նոյնն է պատկերը նաեւ այսօր: Հայութիւնը դէմ է Թուրքին, որովհետեւ անոր մէջ իր հայրենիքը չի տեսներ. հայութիւնը դէմ է Ռուսին, որովհետեւ նաեւ անոր մէջ չի տեսներ իր հայրենիքը: Տեսնողներ կան սակայն. իշխանութեան հետ ըլլալով (որ շահ կ'ապահովէ իրենց)՝ այս վերջինները դէմ են հայրենիքին (որ գոհ կը պահանջէ իրենցմէ):

Արարիչը սրիկան ձգած չէ առանց պաշտպան վիճակի մէջ. ստեղծած է սուտն ու կեղծիքը եւ զայն օժտած այս հզօր զէնքերով: Իր հայրենիքը օտարին վաճառող սրիկան ի վիճակի է ամէնէն հայրենաշունչ ճառերը արտասանելու: «Միացեալ»ը աշխարհ չեկաւ անձնդ ու պիտի չմեկնի անժառանգ: Նոյնքան հին է հայրենադաւութիւնը, որքան հին է մեր ծերացած աշխարհը:

Այս ամէնը գիտէ նաեւ այն տիպը, որ Ռամկավարութիւն անունը կը կրէ: Գիտէ միաժամանակ նաեւ այն, որ եթէ կան կոյրեր, կան նաեւ տեսնողներ. կեղծիքը զօրաւոր շպար է, բայց ոչ բոլորին համար: Բիւր բիւրաւորներու աչքին համար աւելի կլիտ ունի քան հեղեղը այն պոռնիկ — հայաստանեան — բառերու, որ օրն ի բուն կը թափէ ռամկավար պղծութիւնը, առանց գլխացն ու երակ բանալու:

Ո՞ւր որոնել գաղտնիքը: Ինչո՞ւ Ռամկավարութիւնը առանձնած է իր էութեանն այնքան անյարիր եւ իրեն համար այնքան դժուարին դեր մը,— պաշտպանել իշխանութիւն մը, որ կարմիր դրօշ պարզած է բովանդակ ռամկավար աշխարհի դէմ. ծննկայոք որոնել գործակցութիւնը ոյժի մը, որ գինք տմարդաբար կը տրորէ ամէն քայլափոխի:

Հարցումը կը վերաբերի նաեւ Բոլշեւիզմին, թէեւ ոչ նոյն տարազաւ-թեամբ:

Ինչո՞ւ Բոլշեւիզմը պիտի յօժարէր օգտագործել, մինչեւ իսկ առյուսկի դերին մէջ, Ռամկավարութիւնը, որուն հանդէպ կատարեալ գարշանք ունի »:

ՄԵԾ ՓԱՐԻԶԸ

— • —

Փարիզի քաղաքապետութիւնը ժամանակէ մը ի վեր կը մշակէ հսկայ ծրագիր մը՝ մեծցնելու համար մայրաքաղաքին շրջագիծը: Սահմանելու համար իրապէս Մեծ Փարիզ մը:

Այդ ծրագիրով, Փարիզ պիտի ունենայ 35 քիլոմեթր շառաւիղով բոլորակ քաղաքի մը տարածութիւնը (Շառաւիղը կը սկսի Նոթր Տամէն, որ կը համարուի Փարիզի կեդրոնը):

Այս ձեւով, Փարիզ պիտի պարփակէ Ֆոնթուազը, Սէնի հովիտը մինչեւ Մէօդոնի շրջակայքը, Շէվրէօզի հովիտը, Հարաւէն պիտի տարածուի մինչեւ Լիմուր, Արփաժոն եւ Քորպէյ, ըրբս ձգելով Մըլոնը, ներս առնելով Արժէնթիլէյի անտառը, Մարնի հովիտը մինչեւ Լանյի, Հիւսիսէն իր շրջագիծին վրայ պիտի ունենայ խռոչ մը որ պիտի կազմէ Ուազ նահանգը:

Այսքան ընդարձակ քաղաք մը, իրապէս գերքաղաք մը, իր ծրագիրով կը թելադրէ վերադասաւորութեան ենթարկել Փարիզի մօտակայ համայնքներու հին ու նոր ծրագիրները: Անհրաժեշտ է նախ ճշդել ճամբաներու ձեւն ու գիծերը, ինքնաշարժով հաղորդակցութեան ցանցը, խուսափելու համար խճողումէն: Նոյնպէս պէտք է ճշդել օդանաւերու կայանի, գերեզմանատուներու, հանրային հաստատութիւններու, պարտէզներու եւ հրապարակներու տեղերը:

Այս հսկայ Փարիզը պիտի ունենայ 189 գիւղ, (ներկայիս ունի 59 գիւղ):

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

— • —

ՎԷՆՍԷՆ, 5 հոկտ.— Դպրոցասէր Տիկ. Ընկ. Վէնսէնի մասնաճիւղի մասին ձեր թերթին մէջ 4 հոկտ. թիւին մէջ «Թաղեցին» տպագրութեամբ գրութիւնը չի համապատասխաներ իրականութեան:

Կը խնդրուի այսուհետեւ նկատի չառնել որ եւ է գրութիւն Գ. Հայրապետեանի կողմէ՝ որ չէկողյացուած է զանազան կեղծիքներ գործած ըլլալով:

(Նախաձեռնութիւնը կոռդալ Դ. Էջ)

ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (15)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Գիշեր գեղ, անմնաս կը հասնին … տունը, ուր են մեր միւս ազ-… Միւս օրը ցորեկին կ'երթ-… աւելցած ըլլալու եւ պզտիկ-… եւ թէ իրենց որուան հացը կը … ստանան:
Դուրսէն Մանմուտ աղէն, որ Բեր-… նոր տուն մարապան էր, կը տես-… Բերսօն, կը ներողանայ որ իրենց չէ … կ'առնէ մերձինները կը տանի … Բերսոյի հօր տունը դար եւ-… ցուցած էր. Կ'իմանամ իմ ողջ ըլ-… Բերսոյին կը պատուիրեն.— … Մարգարը, Թող գայ, քաղաք կը … եւ իրրեւ կօշկակար իրեն … կ'հանեմ, որու շնորհիւ … աղատած կ'ըլլաք.
… վար իջայ գիւղ եւ զաղ-… դտայ մերձինները: Բերսօն … տեղեկութիւններ Մանմուտ ա-… բաններուն մասին: Իրաւ ալ … այդ օրը դեռ քաղաքի արհես-… կօշկակար, հացագործ, … պայտար, երկաթա-գործ, օրուան պէտանի տարրերը իրենց բնատանիքներով ողջ կը մնային, ընական է ժամանակի մը համար: «Աւիթ մըն է ըսաւ, Բերսօն, գուցէ փրկուինք այդ միջոցով, երբոր Մանմուտ աղային հետ քաղաք գնաս »:

«Լաւ, ըսի, ձեր փրկութեան համար կը փորձեմ այդ կրակն ալ նետուիլ, բայց ես գիտեմ որ փրկութիւն չկայ»: Իսկ ընթերցող, մի զարմանար որ անխոհեմ քայլեր կ'առնեմ, ի՞նչ ընէ այն որ ծովը ինկած է, միթէ հանդիպող փրփուրին ձեռք չի՞ զարներ փրկութիւն փնտռելու, կամ չէ՞ պըլլուիր հանդիպող օձին: Նոյնն էր իմ ցաւալի պարագան: Իմ փրկութիւնս չէր խնդիրը, այլ անոնց որ տարիներ շարունակ կը պալտէի իբրեւ Աստուած մը եւ որոնք որ այսօր ուրիշ նըման դէմս կը դողան ու աղերսանօք կը պաղատին,— փորձենք, գուցէ փրկուինք:

Յաջորդ օրը կէսօրէն յետոյ, կը համբուրեմ ամէնքն ալ ու երկու բեռ ցորեն եղներով բեռցած, կը քշեմ Մանմուտ աղայի տունէն: Ան ճերմակ ձին նստած ու գրկած գերմանական հինգնոցը, կ'առաջնորդէ: Ծծմակայ կամուրջին վրայ կը հանդիպինք Խասգիւղի Հախվերդի օնպաշիին, որ Մանմուտին կը հարցնէ.

— Ո՞ւր կը տանիս քանթիրը:

— Քաղաք կը տանիմ, իբրեւ կօշկակար վէնթգա առնելու:

— Հա՛, հա՛, հա կը խնդայ Հախվերդի օնպաշին:

Այդ արդէն բաւական է որ հասկնամ թէ կառափնատ կ'երթամ. կ'երթամ մեռնելու դուռ, որպէսզի իմ խնամքս փրկեմ մահուընէն:

Ճամբան դիակները ալ սովորական բաներ են, անոնցմով հետաքրքրուող չկայ: Մանմուտ երդում պատ կ'ըլլայ, թէ ոչ Հայ սպաննած է եւ ոչ ալ կողոպտած է: Ինչպէս հաւատամ այս գազանին, որ Ջարդի առաջին օրը Տէր Ղազարի Տիգրանի կին Անոն առեւանգած եւ տարած էր քաղաք, իսկ իր 20 տարուան կին Ֆաթիմէը գայլանալով ձգած գացած էր իր հօր տունը: Իր եղբօր յաճուկ Մոսիկը նոյն օրը առեւանգած էր Տէր Գրիգորի երէցկինը՝ Վերգինը եւ այսօր երկու հայ բեկորներ կը գտնին ու կը ծիւրին իր հարէմին մէջ, իսկ ինք երդում կ'ընէ թէ Հայու վնասած չէ:

Քալելով կը հասնինք Տերգեւանք գիւղի տակ: Ճամբէն քիչ մը վար կը քշէ ձին եւ «հօս եկուր» կ'ըսէր ինծի: Սառով ցոյց կուտայ ձորակը ուր հազարաւոր դիակներ դիզուած են իրարու վրայ.

— Այս, Մշոյ քաղաքի ժողովուրդն է, որ տեղահանելով հոս ջարդեցինք, կ'ըսէ Մանմուտ. բոլորը կիներ ու պզտիկներ էին: Շատերը իրենց դրամները կը կլլէին եւ ցոյց չէին տար: Շատերու փորերը ճեղքելով աղիքներուն մէջէն ոսկիներ կը հանէինք: Կը վստահցնեմ որ այս դիակներու մէջ տակաւին յեցուն ոսկիներ կան: Այս ջարդուածներուն չափ ալ տարինք Ալի Ջոնան գիւղը եւ մարագներու մէջ վառեցինք: Անոնցմէ անբաժան մնաց եւ վառեցաւ «Մուրախտան» (խօսքը Մշոյ առաջն. առաջնորդ Վարդան վարդապետ Յակոբեանի մասին էր):

Մութ էր երբ քաղաք մտանք: Երբ տուն հասանք, Անոն ու Վերգինը տեսնելով իմ ողբալի վիճակս սկսան հեկեկալ: Լացաւ նոյնպէս եւ Մանմուտի եղբօր աղջիկ Նուբէն, որ տարիներ շարունակ ամառները գիւղը կ'անցը-նէր, միասին այգին մէջ, երկու տարիէն խենդ ու խելառներ, ինչե՞ր չանցան դարձան այդ ճամբուն վրայ: Նուբէ կը հարցնէ.

Ինչո՞ւ Մանմուտ քեզ հոս բերաւ:

Գարգեցի խնդիրը: Զայրացած ըսաւ.

— Երեք ամիս է որ Անոն եւ Վերգինը իբրեւ կին առած ու միւսիւլման ըրած է, կրցա՞ւ պատել, որ քեզ պատէ: Ամէն օր տարիկաններ մեր տունը կուխելով Անոն ու Վերգինը կը պահանջեն, ալ ծակ չմնաց որ հոն չխոթէինք: Չեմ հաւատար որ վաղը Մանմուտ քեզ կառավարութեան չյանձնի: Կը տանի եւ այդ կ'ըլլայ քու «վէնթգա»դ: Ձեռքերդ կապած կը քշուիս Խոփերու կամուրջին տակ, հոն ուր օրական հարիւրաւորներ կ'երթան անդարձ. ահա քու փրկութեան վէնթգան:

Նուբէն, Անոն եւ Վերգինը վեր ելան, իսկ ես մնացի սրահը:

Կուզայ Նուբէն, թաշկինակի մէջ պլլուած քիչ մը ծխախոտ ու պրակ մը թուղթ կ'երկարէ ինծի եւ կ'ըսէ.— Այս թող ըլլայ մեր տարիներու քաղցրութեան վերջին բարիքը ընդունէ. Թշուա՛ռ գերի: Ու կ'աւելցնէ: — Աբրօն առտուն գիւղ կ'երթայ, անոր պատուիրած եմ քու մասին, բեռներուն մէջ պահուէ ու գիւղ դարձիր հոն մեռիր: Ապա Անոն եկաւ, ճանկ մը աղ ու Վերգինը երկու սոխ, լալագին ծոցս կը խոթեն: Անոն կ'աւելցնէ.— Տար իմ սիրալիր բարեւներուն հետ իմ անուշ համբոյրներս իմ մարութ-րոս ազգին, ա՛խ, հազար երանի քեզի որ վաղը կը դառնաս կառափնատ եւ կը խառնես քու արիւնդ պաշտելի ցեղիս մաքուր արեան հետ: Կը համբուրեն զիս ու կը ձգեն սխոսի մթութեան մէջ:

Ժ— ԴԷՊԻ ԿԱՌԱՓՆԱՏ

Արեւը ծագած էր, երբ Աբրոյի հետ սայլի վրայ եղած բեռներուն մէջ պահուեցայ: Ալ եռուկը գաղրած է. գամբռնային լռութիւն կը տիրէ. Տալոյ կամուրջին տակ դիզուած դիակներ, քարուքանդ բանջարանոցներ եւ պարտէզներ: Հայերէ յափշտակուած հազարաւոր աշխարհ հօտեր անտէր ու անկարգ կը շրջին շրջակայ այգիներուն մէջ ու սայլը գնդալով կը յառաջանայ:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Եթէ ճշմարիտ խաղաղութիւնը ունենանք, բռնաւոր խաղաղութիւնը որ չի կրնար անջատուիլ արդարութենէն, կրնանք մեր հրացաններուն բերանը ղարդարել ձիթենիի ոստերով։ Այլապէս, վստահ եղէք թէ մենք մեր սուինները պիտի զարդարենք մեր բոլոր յաղթանակներուն ոսկիով եւ ծաղկերով »։

Այս ճառը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, հակառակ իր հռետորական ուժգնութեան, որ գլխաւոր յատկանիշն է Ֆաշիզմանութեան։ Ինչպէս կ'երեւայ, Մուսոլինի տրամադիր է լեզու գտնելու իր երկու գլխաւոր դրացիներուն, Ֆրանսայի եւ Եուկոսլաւիոյ հետ, որոնց հետ շատ մը վիճելի խնդիրներ ունի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ սարսափելի ցուրտ կ'ընէ Անատոլուի գաւառներուն մասերուն եւ մասնաւորապէս Էրզրումի մէջ, ուր ջերմաչափը զերոյէն վար իջած է մինչեւ եօթը աստիճան։

ԹԷՀՐԱՆ հասաւ Թուրք զինուորական պատուիրակութիւնը, նախագահութեամբ Զօր. Ֆախրէտտին փաշայի, որ նախապէս Մոսկուա կը գտնուէր։

ՄԱԼԹԱՅԻ համալսարանին մէջ այլեւս իտալերէն դասախօսութիւններ չպիտի ըլլան, անգլերէնը եւ տեղական լեզուն միայն պաշտօնապէս արտօնուած ըլլալով։ Իտալերէնը արգիլուած է նաեւ դատարաններուն մէջ, հակառակ իտալական մամուլին բողոքներուն։

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԿԻՆԵՐ Պոլսոյ գաւառին օգնելով, մասնակցելու համար « Նոր Կինը » կոչուած կազմակերպութեան մէկ ցոյցին, որուն պատուակալ նախագահն է Գ. Մարգէ, աշխատանքի նախարարը։ Պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի Տիկին Մարիզ Գասթէլ, հռչակաւոր օդաչուհին։

ԴԱՏԻ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ Նախկին զօրավար Պասուի տը Ֆուռթու, իբրեւ մեղսակից Սթավիցքիի գայթակղութեանց, ամբաստանուած ըլլալով թէ չահագործած է իր հանգամանքը, անձնական շահերու համար։ (Արդէն վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է ուրիշ յանցանքի մը համար)։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ նախկին զօրավարը դիմումներ կատարած է պատերազմական նախարարին, որպէսզի ապսպրանքներ ստանայ անգլ. ընկերութեան մը համար, որ հարիւրին 15 միջնորդչէք խոստացած էր իրեն, իւրաքանչիւր ապսպրանքի համար։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷԹՐՈՅԻՆ՝ (ստորերկրեայ երկաթուղի) առաջին մասը վերջացած ըլլալով, բացումը պիտի կատարուի Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձին։

ԻԶՄԻՐԻ ԱՌՋԵՒ երկու Ֆրանսական Թորփիլանաւեր նշմարուած ըլլալով, Թրքական եզերապահները թնդանօթ արձակեցին օդին մէջ, որպէսզի արգիլուած գօտին չմտնեն։ Ֆրանսական մարտանաւերը սախալ…եցան հեռանալ։

ԿՈՉ

ընդհ. նոգլատի ծայրենակիցներու

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նոգլատի եւ Շրջ. Ընդհ. Հայր. Միութիւնը իր կարօտ հայրենակիցներուն անմիջական օգնութեան հասնելու նպատակով հրապարակ հանած է Սամուէլ Զավուշի լուսանկարը։

Ֆրանսայի բոլոր ժամանցիներուն դրկուած ըլլալով նոյն լուսանկարները, փափաքողները հաճին դիմել իրենց շրջանի Վարչութեան կամ Կեդրոնին՝

Kayayan. 9, Place des Gd. Carmes Marseille.

Վարչութիւն

La Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame. PARIS (13e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻԳՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30 ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30 ին, Զարդարեան Գրադարանը 181, Cour Lafayette.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

13 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Պիտի խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

14 Հոկտեմբեր Կիրակի կէս օրէ յետոյ

Պիտի խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Պիտի խօսի ընկեր ՍԵԵՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 21ին, կիրակի կէս օրէ յետոյ

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԸՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 20ին Շաբաթ երեկոյ

✕

Վերոյիշեալ ձանդէսներուն պիտի ծախուի ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ … «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ» բացառիկ թիւը։ Գինը 3 ֆրանք։

Գաւառներու եղած ապսպրանքներու համար դրկել 4 Ֆր. նամականիշ։

Իր ծանուցած պարահանդէսն ալ չեղեալ կը համարուի։

Մանկապարտէզը հոկտ. 4էն ի վեր բաց է եւ կը շարունակուի կանոնաւորաբար, Օր. Մայտա Ճենկուշեանի ղեկավարութեամբ։ Փափաքողները կը խնդրուի դիմել Տիկ. Սալերեանի (Mme Salerian, 69 Rue de Strasbourg, Vincennes)։ Իսկ մանկապարտէզի հասցէն է (1, Rue du Midi) Փլաս տը լա Մէրի, Վէնսէն, որճարանի առաջին յարկը։ Բուն վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալներէ. — Նախագահուհի՝ Տիկ. Նազլըքեարեան, ատենապետուհի՝ Տիկ. Սալերեան, ատենադպրուհի՝ Տիկ. Բարսեղեան, գանձապահուհի՝ Տիկ. Աշճեան, խորհրդական՝ Տիկ. Ազատեան։

Վարչութիւնս նկատի ունենալով ներկայ տագնապը կ'ընդունի ձրի աշակերտներ։

(Կնիք)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1935

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳԱՑԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

1.— Ազգային քննական պատմութիւն, Բագրատունեաց շարստութենէն մինչեւ Ռուբինեանց շարստութիւն։

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ազատագրական պատմական դէպքերու եւ դէմքերու, առանց կուսակցական խտրութեան։

3.— Կրօնական տօներու լիակատար ցիշատակութիւն։

4.— Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը՝ եզերուած զոյգ եռագոյնով, միջտեղը «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՅԱՄԱՐՏԸ» (գծուած Հ. Ալեքսանդրի կողմէ։

5.— Օրացոյցին ներքեւ Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը։

6.— Ձախ կողմը Միքայէլ Վարանդեան, Մ. Նալբանդեան եւ Թուրքահայ մարտական խումբը։

7.— Աջ կողմը Հայր Աբրահամ, Գամառ Քաթիպա, Ռոստոմ եւ Տէր-Աւետյայի ֆէտայիներու խմբանկարը։

8.— Օրացոյցին մէջ զետեղուած են անցեալ տարուան կողքին վրայի նկարները եւ եօթը նոր նկարներ։

Հայրենակիցներ, չզրկուելու համար այս գեղեցիկ հրատարակութենէն դիմեցէք այժմէն Միութեան հասցէին՝

Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Ma…

Գին՝ Մարսէյլի 5 Ֆր.։ Գաւառներ 5.50։ Գաղթավայրներ եւ Սուրիա 5.

Յ պարբերութիւն՝ ՍՆՈՒԿ ԱՐՄԵՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

… Իր փնտռեմ եղբայրս Փանոս Աւետիսեան, որ կը բնակէր Asnières, իսկ յետոյ փոխադրուեցաւ Bois Colombes (Փարիզի շրջան)։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել եղբօր՝ Գ. Աւետիսեանի, Mas de Poulagères, par St. Martin de Crau (B. du Rh.)

Միհրան Չիլէքեան կը փնտռէ իր քրոջը այրի Տիկին Յաննի Ղազարեան (Պոլսեցի), որ քանի մը տարի առաջ կը բնակէր Պուա-Քոլոմպ (Փարիզի շրջան)։ Իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Մ. Չիլէքեանի 22 rue de Bey, Blida (Algérie).

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

4)

ԼԻԶԱ ՍՈՐՈՔԻՆԱ

(ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

Պետական հիմնադրամներ իւրացնելուն պատճառաւ արտաքսուած ըլլալով կուսակցութենէն, ան կը ջանար հիմա հասկցնել այս տասնեւհինգ կիներուն թէ ինչպէս պէտք է պաշտպանել ընկերվարական սեփականութիւնը, թէ ինչու սուրբ է ան, եւ թէ, դրամատէր թշուառական պորժուաներու սեփականութենէն ինչով կը տարբերի։

Գարունը ուշ յայտնուեցաւ այն շրջանին մէջ ուր կայանը կը գտնուէր։ Մայիսի սկիզբ, ձիւնը դեռ հալած չէր։ Իրական տաքը սկսաւ յունիսին։ Լիզա շատ կը փափաքէր դուրս ելլել։ Իր երկչոտութիւնը փարատած էր, այլեւս լռակեաց չէր ու չէր ներփակուեր։

Գիտէր որ՝ շինարանին շուրջի ծառերը հարթելու համար 4 միլիոն ռուբլի պէտք է պայթեցնել։

Գիտէր որ Լէնինկրատէն Սորոքի գալու համար, 16 օր շոգենաւով պէտք էր քալել եւ թէ հիմա, ջրանցքով, միայն 7 օրուան ճամբայ էր։

Գիրքեր մը, Լիզա նստած էր բազմամարդ ակումբին մէջ, ուր տեղի պիտի ունենար կայանի բանուորներուն ժողովը։ Պետր ճառ մը խօսեցաւ։ Խօսեցաւ տարագիրներու վերակրթութենէն եւ դժուար արդրգելներուն մօտ քաղաքացութիւնը խորացնելու անհրաժեշտութենէն։ Զանոնք չփախել, այլ օգնել անոնց որպէսզի հասկնան թէ ուր է իրենց սխալը։ Եւ տալու համար օրինակ մը, ան մատնանշեց Լիզա Սորոքինան։

Երբ անոր անունը արտասանեց, Լիզայի սիրտին բաբախումը կանգ առաւ։ Գլուխը հակեցաւ, եւ զգաց որ դէմքը ծածկուեցաւ կարմիր գոյնով։

— Ահա Լիզա Սորոքինան։ Զայն կը կոչէին «Արիական»։ Բայց ընկեր Աֆանասիէվ զայն լաւ ճամբու մէջ դրաւ եւ Սորոքինան այժմ հարուածայինի պէտ է։ Ան այս սրահին մէջ, ձեր մէջեւ կը գտնուի։

Բանուորուհիները՝ գոհ՝ կը ծափահարէին։ Ուսուցչուհին, որ Լիզայի քով նստած էր, ըսաւ անոր.— « Հիմա պէտք է որ դուն խօսիս »։ Լիզա ժամանակ չունեցաւ մերժելու, քանի որ ամէն կողմէ իր անունը կուտային — « Լիզա, Լիզա, Սորոքինա »։ Լիզա կանգնեցաւ՝ երկչո՞տ ու առանց գիտնալու թէ ինչ պիտի ըսէ։ Ուղղուեցաւ դէպի առեան։ Ցառաջացաւ մինչեւ սեղանը՝ իր դողդղացող մատները ճմռթկելէն։ Իր լռութիւնը իրեն կը թուէր արտնեղիչ կերպով երկար։

Վերջապէս, յաջողեցաւ ըսել թէ Լիզա Սորոքինա կ'աշխատի տարածուն… ու ինք հաւ չէր գիտեր թէ ինչպէս եղած էր հարուածայինի պէտ… թէ պիտի շարունակէր աշխատիլ… եւ, չգիտնալով թէ ինչ պէտք է աւելցնել, շատ պարզօրէն յայտարարեց թէ ինք երբեք չէ ուզած յափշտակիչ մը ըլլալ եւ թէ ազնուութիւն էր որ զինքը կ'անգրանացնէր։

Սրահը խնդալէն մարեցան ու ծափահարեց։ Լիզա, օգտուելով աղմուկէն, անհետացաւ Երբանալին մէջ։

Քանի մը օր յետոյ, Լիզա, երբ այդ միթինկին տեղեկագրութիւնը կը չահէր թերթին մէջ, հասաւ այնտեղ ուր պետը զինքը խնդրոյ նիւթ ըրած էր։ Կրկին շառագունեցաւ, բայց երբ թերթը լոյս տեսաւ, կտրեց այդ ճառը, դրաւ պահարանի մը մէջ եւ ղրկեց իր հողագէտ եղբօրը։

Կայանէն գրուած իր առաջին նամակն էր այդ։

Ցետոյ, ամէն ինչ իր բնական ընթացքը ստացաւ։ Լիզային պահանջեցին կոչ մը գրել այն բանուորներուն համար որոնք կը մերժէին աշխատիլ։ Պատճէնը հուաքարար արձագրուեցաւ։ Լիզա իր կոչը տարաւ բանտ, ուր փակուած էին այդ բանուորները։ Զանոնք համոզեց երթալ աշխատանքի եւ գրեց իր առաջին յօդուածը՝ լրագրին համար։ Զայն անձամբ շարեց, արդագրեց փորձերը եւ սպասեց մամուլին առջեւ որպէսզի թերթը հիւ նայ »։

Ցաճախ կը խօսէր շինարանի պետերուն հետ՝ կայանի կեանքի մասին։ Առօրեայ խնդիրներէն անցաւ ընդհանուր խնդիրներուն,— ի՞նչ է այս ջրանցքը։ Ինչո՞ւ կը կառուցանեն զայն։ Չէ՞ն կրնար կազմակերպել առջեւ մը դէպի ջրամբարները։

Արշաւը կազմակերպուեցաւ։

Ջրամբարներուն մօտը գտնուող փայտէ մթերքները անոնց աչքին առջեւն էին՝ պարապարանի մը տախտակամածին նման։

Ինչ որ դեռ եւս չէր հասկնար Լիզա, այն էր թէ՝ ինչպէ՞ս կրցած էին հաշուել ջուրին ճամբան՝ 240 քիլոմեթրի վրայ, այս ջուրին, որ ջրամբարներէն կ'անցնի, կ'իյնայ ջրանցքը, ջրանցքէն լիճը կ'անցնի, եւ անկէ կրկին կը հոսի ուրիշ ջրամբարներով ջրանցքի մը մէջ։

— Ասիկա դատախարակութեան խնդիր մըն է, կը հառաչէր Լիզա։ Երբ մարդ զարգացած է, ամէն բան կրնայ ընել։

Երկրորդ ձմրան, որակեալ բանուորուհի էր, ու արհեստը սորվեցուց նոր հասած տարագրուհիի մը։ Անոր աչքերուն մէջ ալ գիտէր տեսնել միեւնոյն վախը, միեւնոյն անհասկացողութիւնը զոր ինք կ'ունենար, ու կը գտնէր բառեր՝ զանոնք փարատելու համար։

Դարձաւ սիպար բանուորուհի մը։ Ոչ մէկ դատախօսութենէ կը բացակայէր. Վերջապէս, ստացաւ արձակուրդը,— անմիջապէս պիտի …ուէր ջրանցքի լրացումէն յետոյ… մա կը հասկնար ճերմակ… Պալթիկ ծովը միացնող այս ջրանցքի… նշանակութիւնը։ Կը հասկնար… կերպով կ'իրագործուէին երկու… կապ գործեր,— ջրանցք մը բաց… նկարագիրներ վերակազմել, Ջրանցքը… կը ստեղծուէր մարդոց աշխատանքը… վը, եւ մարդիկ կը վերանորոգուէին… ջրանցքը շինելով։

Ջուրը կառեցնող թումբերը… վերցուեցան եւ, ջուրը պատնէշներուն մէջ կուտակուեցաւ։ Լիզա… բանեց որ իր օրինաւոր բաներ… այդ ստեղծագործութեան մէջ։

Ու գիտէր նաեւ որ ինք արժանացած էր հարուածայինի պատուանշանին… քին մէջ, որոնք, ջրանցքին… շօգենաւով, Ճերմակ ծովէն… բաց պիտի երթային…

Ա. ԱՖԻՆՈԳԷՆՈՎ

(Վերջ)

ՎԱՂԸ՝ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԻՒԻՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 Ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 10 Octobre 1934

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2621

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՈԳԵՐ ՈՒՆԻՆՔ

»»»· ·«««

Մեր աշխատակիցները յաճախ ուելորդ եռանդ կը սպառեն, գրի առնելով Թղթակցութիւններ՝ այս կամ այն հոսանքի հան – գէններու եւ ճառախօսութեանց մասին:

Այսպէս, անցեալ շաբթու ստացանք շարք մը նամակներ, որ կը նկարագրեն Ամերիկայէն եկած ռամկավար եւ հնչակեան պատգամաւորներու ցնպարանութիւնները:

Նամակագիրները նոյն իսկ յոգնութիւն կրած էին աթոռները համրելու:

Ցեռայ, արտասանուած ապուշ խօսքերը բանի տեղ դնելով, իրենց կարգին սուր սլաքներ շարած էին, խելքի կանչելու համար խօժանափարները.

Աւելորդ պատիւ եւ զուր յոգնութիւն:

Արդարեւ, ի՞նչ օգուտ ունի կամ գրաղիլ այնպիսի հակա – ռակորդներու հետ, որոնք Դաշնակցութիւնը կը հալածեն ոչ թէ այս կամ այն գործը գատելով, այլ պարզապէս բնախօսական հակառակութեամբ.

Մէկուն համար՝ Դաշնակցութիւնը «Ներքին Չարիք է» (միշտ գլխագիր). միւսին համար՝ «Վասակեան»:

Եւ երկուքը մէկ հազար աղբիւրէ ջուր կը բերեն, համոզելու համար թէ՝ անգամ մը որ այս կազմակերպութիւնը քանդուի, ամէն ինչ կը շտկուի, եւ հայ ժողովուրդը կը դառնայ աշխարհի ամէնէն երջանիկ ազգը:

Իրենց չար բախտէն, ինչ որ փորձեցին մինչեւ հիմա Դաշնակցութիւնը քանդելու համար, ընդհակառակն ծառայեց աւելի ամրացնելու եւ զօրացնելու:

Այն աստիճան որ, Դաշնակցութիւնը այսօր իսկապէս մտածողութեան մատնուած է, այսքան բազմութիւն — չարք եւ համակիր — վարելու, կուտակուած եռանդը օգտագործելու համար:

Չէ՞ որ այս բոլորը տեղի կ'ունենան հայրենիքէն դուրս, օտար պզտոններու վրայ...

Կը կարծէք թէ իրենք չե՞ն գիտեր այս իրողութիւնը,— Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծաւալումն ու զօրացումը:

Ի՞նչպէս թէ: Այն ատեն, ինչո՞ւ տարիներ եւ տարիներ պիտի տեւէր այս անօրակելի արշաւը:

Երբ թշնամին պարտուած, ինկած, ջարդուած է, այլ եւս կը գրաղի՞ս թէ մտացութեան կուտաս: Գիշեր – ցերեկ անոր մղձաւանջո՞վը կ'ապրիս, թէ համրաղ կը քալես, անտեսելով եւ արհամարհելով զայն:

×

Այսքանը՝ իբրեւ յառաջաբան, անցնելու համար բուն հարցին:

Ուրեմն, կարելի եղածին չափ քիչ զբաղիլ հակառակորդներով, մանաւանդ անոնց ժողովներով ու ճառերով, եւ ուշադրութիւնը կեդրոնացնել աւելի կարեւոր հոգերու վրայ:

Այդ հոգերուն գլխաւորը՝ գաղութներու ընկերային – տնտեսական կեանքն է: Մտացութեան տրուած կամ բախտին ձգուած գլուխ մը:

Արդարեւ, միշտ եւ ամէն քաղաքի մէջ տեղեկութիւններ կը ստանաք ազգային կեանքի մասին, բանկալէն մինչեւ դպրոցը, կամ ժողովները: Բայց, քանի՞ հոգի պարտականութիւն կը սեպէն հետեւիլ բուն ընկերային – տնտեսական կեանքի ելեւէջներուն, որ այնքան սերտ կապ ունին արմատախիլ ժողովուրդի ճակատագրին հետ:

Առնենք միայն Ֆրանսայի պարագան:

Քանի մը շրջաններ բոլորեցինք 1921էն ի վեր, երբ առաջին կարաւանները կը հասնէին Մարսէյլ եւ Փարիզ, տարածուելով ամէն ուղղութեամբ:

Նախ ունեցանք թշուառութեան շրջան մը, իբրեւ անծանօթ միջավայրին եւ անվարժ՝ գործարանային կեանքին:

Կամաց – կամաց վարժուելով, սկսանք բոլորել տանելի, կարելի է ըսել չէն շրջան մը, որ տեւեց մինչեւ 1926, երբ ծագեցաւ առաջին տագնապը,— գործազրկութիւն:

Այդ օրէն կը սկսի երրորդ շրջանը:

1927ին տագնապը հասած էր սաստկագոյն աստիճանին: Յետոյ քիչ մը մեղմացաւ, տեւելով մինչեւ 1932, իսկ անկէ ի վեր ոչ իսկ օրուան իշխանութիւնը կրնայ ըսել թէ ո՛ւր կ'երթանք...

Այդ օրերուն էր որ հաստատուեցաւ հարիւրին տասնէն աւելի օտար չբանեցնելու օրէնքը:

Եւ այդ օրէն ի վեր օտարները կը՞ պրկեն անընդհատ, մանաւանդ Փարիզի մէջ:

Արդ, հայկական մամուլին մէջ քանի՞ թղթակից կրնաք համրել, որ զբաղի այս կարգի խնդիրներով:

«Յառաջ»ը բախտաւոր է այս տեսակէտէն: Համեստ աշխատաւորներ պարբերաբար լուրեր կը հաղորդեն գործազրկութեան ընթացքի, աշխատանքի պայմաններու մասին: Տեղեկութիւններ՝ որոնք այնքան հաճոյքով հրատարակութեան կը տրուին:

Եւ սակայն, չի բաւեր:

Անհրաժեշտ է աւելի ուշադրութեամբ հետեւիլ տնտեսական-աշխատաւորական կեանքի ելեւէջներուն, արձանագրել սեւն ու ճերմակը: Շահն ու կորուստը:

Բոլորովին տարբեր է մեր կեանքը՝ այս համայնական պզտոններուն վրայ:

Երէկ՝ հողին կապուած, այսօր՝ ծխնելոյզին, մենք ստիպուած ենք հետեւիլ օրուան շարժումին, որ մեքենաբար կը վարէ մեզ:

Մենք այսօր կը գտնուինք այլապէս ծանր մտահոգութիւններու առջեւ: Եւ որպէսզի կարենանք դիմանալ, անհրաժեշտ է որ գիտնանք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ մեր շուրջը, մեր գլխուն վերեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

— •• —

Գրած էինք թէ փրանսական երկու թորփիլակալածներ բռ – պառնալիք ստացած ըլլալով, ստիպուեր են հեռանալ Իզմիրի նաւահանգիստէն:

Ֆրանսայի ծովային նախարարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց այս մասին.— Ինչպէս յայտնի է, երկու թորփիլակալածներ, «Կէփառ» եւ «Քասար» այս միջոցին պտոյտ մը կը կատարեն Արեւելքի ջուրերուն մէջ: Ֆրանսական կառավարութիւնը արտօնութիւնխնդրած էր թրքականկառավարութենէն, որպէսզի այս նաւերը այցելեն Իզմիր եւ Պոլիս: Թրքական կառավարութիւնը արտօնութիւն տուած էր Պոլսոյ համար, բայց վերջին պահուն հարկ դատած էր մերժել Իզմիրի համար: Օդին աննպաստ ըլլալով, մարութեան պատճառաւ հաղորդակցութիւնները դժուարացած ըլլալով, ծովակալ Ռիվէ չէր կրցած ստանալ արգելիչ հեռագիրը եւ ուղղուած էր դէպի Իզմիրի ծովածոցը: Բայց, թրքական ծովեզերքի մարտկոցը իբրեւ ազդարարութիւն կրակ բացած ըլլալով, երկու թորփիլակալածները նամբան փոխեցին եւ գացին Միտիլլի, ուր հրահանգ խնդրեցին: Արտաքին նախարարը իմանալով այս դէպքը, ծովային նախարարին հետ խորհրդակցելէ յետոյ յարաբերութեան մտաւ Էնկիւրիի դեսպանին հետ, ստուգելու համար բոլոր հանգամանքները: Շնորհիւ այս տեսակցութեան, որ շատ սիրալիր էր, հաստատուեցաւ թէ եղածը պարզ թիւրիմացութիւն մըն է եւ չի կրնար փոխել երկու մարտանաւերուն ուղեգիծը: «Կէփառ» եւ «Քասար» այժմ Սելանիկ կը գտնուին եւ քանի մը օրէն Պոլիս պիտի ըլլան:

⁂ Պոլսէն ալ կը հեռագրեն թէ միջադէպը կարգադրուած է գոհացնելով երկու կողմերը:

Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին Փարիզի մէջ

Եուկոսլավիոյ Ալեքսանդր թագաւորը Մարսէյլ հասաւ երէկ իրիկուն, մարտանաւով մը եւ ընդունուեցաւ աննախընթաց պատիւներով: (Թագուհին կուգայ շոգեկառքով): Դիմաւորելու համար Մարսէյլ գացած էին ծովային եւ արտաքին գործերու նախարարները: Թագաւորը Փարիզ կը հասնի այսօր իսկ եւ պիտի իջնէ Քրիյիոնի հիւրանոցը:

Փարիզի ազգայնական թերթերը ամբողջ սիւնակներ կը նուիրեն այս այցելութեան, որ քաղաքական հանգամանք ունի: Ֆրանսա կ'ուզէ ոչ միայն ամրապնդել երկու երկիրներու բարեկամութիւնը, որ մասնաւորապէս տաքցաւ մեծ պատերազմի օրերուն, այլեւ բարւոքել Եուկոսլավիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները: Երկու երկիրները միշտ ծուռ կը նային իրարու եւ վերջերս նորէն լարուեցան յարաբերութիւնները, երբ թերթերը սկսան փոխադարձաբար վարկաբեկել իտալական եւ սերպիական բանակները: Անշուշտ բուն վէճը Ադրիականի տիրապետութեան հարցն է:

Փառաւոր ընդունելութիւններ սարքուած են Փարիզի մէջ, ի պատիւ արքայական հիւրերուն, մանաւանդ որ Ալեքսանդր թագաւորը ճանչցուած է իբրեւ ազգային հերոս, քաջաբար կռուած ըլլալով պատերազմի ընթացքին:

Նահանգային ժողովներու ընտրութեանց առթիւ

Հակառակ այն իրողութեան որ մեծ փոփոխութիւններ տեղի չունեցան նահանգային ընդհ. ժողովներու ընտրութեանց մէջ, երկու կողմն ալ «յաղթութիւն» կ'աղաղակեն: Հաւանական չէ որ յառաջիկայ կիրակի օրուան համեմատականի ընտրութիւնները— 317 աթոռ — կարեւոր փոփոխութիւններ յառաջ բերեն: Ազգայնական մամուլը կը ցնծայ ձեռք բերուած արդիւնքին համար: Նոյն իսկ Պ. Էռիօն գոհ է, քանի որ իր կուսակցութիւնը կրցաւ պահել դիրքերը, հակառակ մղուած բուռն պայքարին: Համայնավար եւ ընկերվարական պաշտօնաթերթերը կը շեշտեն թէ կարեւոր շահեր ունեցած են 1928ի ընտրութեանց վրայ: Իրականին մէջ, երկուքն ալ կորսնցուցած են:

Նահանգային ընդհ. ժողովներու անդամները կ'ընտրուին վեց տարուան համար, եւ երեք տարին անգամ մը կը նորոգուին կէս առ կէս: Այս անգամ ալ կէսին ընտրութիւնն էր որ կը կատարուէր: Բացառութիւն եղած է միայն 1914ին, պատերազմին պատճառաւ, երբ բոլոր գործողութիւնները դադրեցան, եւ 1919 դեկտեմբեր 14ին տեղի ունեցաւ ամբողջական ընտրութիւն:

Լինտպէրկի առեւանգիչը պիտի դատուի

Հակառակ բոլոր ուրացումներուն, գերմանացի Հաուփթման ամբաստանուած է իբրեւ առեւանգիչը եւ սպանիչը Լինտպէրկի երախային եւ պիտի դատուի մօտ օրէն: Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ երդուեալներու ատեան մը կազմուած է քսան ատենակալներէ, որոնց երեքը կիներ են, լսելու համար վկայութիւնները: Ատեան կանչուած են 23 վկաներ, որոնց մէկը Լինտպէրկ ինքն է:

ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐԻ «ՀԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ» ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ՇՔԵՂ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՇԸՔԵՂԱՇՈՒՔ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՆԵՐՈՎ:

ԱՅՍ ՏԱՐԻ—ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՄԻՍ ԱՌԱՋ—ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍԱՐՔՈՒԵՑԱՒ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ, Ի ՊԱՏԻՒ ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ, ՈՐՈՒՆ Կ'ԸՆԿԵՐԱՆԱՅԻՆ ՈՒՐԻՇ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐ:

ԱՆՇՈՒՇՏ ԼԱՒ ԲԱՆԵՐ ԵՆ ԱՍՈՆՔ ԵՒ ՊԷՏՔ Է ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ:

ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ, Ի՞ՆՉ ՕԳՈՒՏ ԱՅՍ ՑՈՒՑԱԴՐԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՒ ՇՌԱՅԼԱԲԱՆ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐԷՆ, ԵՐԲ ԱՆՃԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ՔԱՐԷ ՔԱՐ ԿԸ ԶԱՐՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԳԼՈՒԽԸ, ՉՈՒՆԵՆԱԼՈՎ ԻՐԱՒԱՍՈՒ ՄԱՐՄԻՆ ՄԸ ՈՐ ՏԻՐԱԲԱՐ ՍՏԱՆՁՆԷՐ ԻՐԵՆՑ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՄՐՑԵԼԻ

Զուտ հայկական բոյս մը ունինք·— «մարքսիստական»·

Բառ մը՝ որով չափազանց կը պարծենան Սոցիալ – Դեմոկրատ Հնչակեանները, ասպարէզ կարդալով բոլորին: Մինչեւ իսկ բոլշեւիկներուն:

Արդարեւ, ո՞վ կրնայ մրցիլ Հնչակեաններուն հետ, երբ օրակարգը «մարքսիստական» է:

Եւ մանաւանդ՝ երբ տեսաբանը... Ատափազարցի է:

Կարդացէք եւ ողբացէ՛ք ծեր տգիտութեան վրայ·

— «*Հետեւելով միշտ գաղափարաց նոյն կարգին, մենք պէտք չէ պահանջենք որ մեր Խորհրդային Հայաստանը՝ թէ իսկ ի վիճակի եղած ըլլայ, Տաճկահայաստանը գրաւելու փորձ ընէ առանձնապէս, ոչ ատիկա անօգուտ արկածախնդրութիւն, գիտական ընկերվարութեան մերժումն է – բուն անհաշտ «ազգայնական» չէ – դում մըն է միայն այլեւս ներկայիս միջազգային ընկերային ընդհանուր իրականութեան մէջ:*

Եթէ այդպիսի քաղաքական արկածախնդրութեան զօրավիգ ըլլալու տրամադրութեամբ թելադրանքներ ալ ըլլան, անհա ատոնք օրհասական քափիթալիզմի խաղցախ եւ նենգամիտ խաղերը պէտք է նկատել: Հերիք այլեւս մեր քաղաքական միամտութիւններ» (Երիտ. Հայաստան, 19 սեպտ.)

Ուրեմն, մենք թշուառներս մեղանչած կ'ըլլանք «մարքսիստական» փիլիսոփայութեան կամ գիտական ընկերվարութեան դէմ, եթէ պահանջենք որ խորհրդային իշխանութիւնը Անիկայ Հայաստանին կցէ Վասպուրականը, Բաղէշն եւ Տարօնը, կամ Բասէնն ու Ալաշկերտը, առ առնուազն կէս միլիոն հայ պանդուխտներու տեղաւորելու համար.

Նայնքան ծանր մեղք է, անշուշտ, խնդրել որ վերագրաւեն Կարսը, միջազգային դրամատիրութեան ժանիքէն փրկելու համար առնուազն 150 – 200,000 թանուորներ:

Անշուշտ «Երիտ. Հայ.»ի խմբագրութիւնն ալ համաձայն է այս տեսութեան, քանի որ պարտք սեպեր է նամակատուփով մը շնորհաւորել իր աշխատակիցը·

— «*Մենք եւս ուրախ ենք, որ Գրդ ընդհ. գերագոյն ժողովը ընդգրկեր է մարքսիստական յեղափոխական ուղեգիծ, պահելով կուսակցութեան պատմահնարտականութիւնը, շեշտելով կուսակցութեան ծրագրի գլխաւոր նպատակներու ընթացման եւ ընդհանրացման վրայ*»:

Դժբախտաբար, շատ քիչեր կը հասկնան այս ոսկի միտքերը եւ ոսկերիչ հայերէնը: Այլապէս, շատո՞նց փրկուած կ'ըլլայինք:

... Եւ տակաւին զարմացողներ կան որ «քիթապսըզ Արմավուտօները պետութիւն ունեցան, իսկ մենք Սասունէն մինչեւ Սէն ֆշուեցանք, ազգի – ազգի ուսումնականներով եւ անպա՛տ գիտելիքներով:

Ի՞նչ կ'ըսէք, մեր կացութիւնը տարբեր չէ՞ր ըլլար, եթէ կարելի եղածին չափ քիչ ունենայինք շտեմարաններ՝ «պիտանի եւ անպիտան գիտելիաց»:

ՎԱՀԷ

ԱՅՍՕՐ, ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋ, ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

"ՍՊԻՏԱԿ ԱՐՇԻՒԸ"

ՈՐ ՆՈՅՆՔԱՆ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԵԱՄԲ ՊԻՏԻ ԿԱՐԴԱՑՈՒԻ ՈՐՔԱՆ ՆԱԽՈՐԴԸ, «*Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...*»

Քանի մը թուանշաններ՝ Թուրքիոյ մասին

«Վագըթ»ի մէջ կը կարդանք.—

վիճակագրութեանց համաձայն, Թուրքիոյ մէջ կիները այրերէն շատ են: Այսպէս, 1000 այրի դիմաց 1079 կին կայ: Բայց եւ այնպէս, Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի նման կարգ մը նահանգներու մէջ այրերու թիւը աւելի մեծ է. Օրինակ, Կարսի մէջ 1000 այր մարդու դէմ 820 կին կայ:

Պոլսոյ մէջ կան.— 281.606 ամուրի այր՝ 165.459 աղջիկներու փոխարէն, 90.786 որբեւայրի այր՝ 71.076 նոյն վիճակով կիներու դիմաց, 20.795 ամուսնալուծուած այր՝ 60.126 ամուսնալուծուած կիներու փոխարէն:

Անգարայի մէջ կան 2312 որբեւայրի այր՝ 22.227 այրի կիներու փոխարէն:

Թուրքիոյ բնակչութեան 13 միլիոն 269.606ը իսլամ է, 103.900ը օրթոտոքս, 81.872ը հրեայ, 77.433ը հայ, 39.511ը կաթոլիկ, 24.307ը բողոքական:

Թուրքիոյ մէջ, թուրքերէնէն յետոյ, ամէնէն շատ խօսուած լեզուն արաբերէնն է: Այսպէս, 134.273 հոգի արաբերէն կը խօսին: Յետոյ կուգան միւս լեզուները.— յունարէն՝ 119.822, սպաներէն՝ 68.900, հայերէն՝ 64.745, փրանսերէն՝ 8.496, իտալերէն՝ 7248:

1927ին Պոլսոյ մէջ 2899 ամուսնութիւն կատարուած է. 928ին՝ 3920, 929ին՝ 2924, 930ին՝ 4352, 931ին՝ 4708, 932ին՝ 4813:

Կիները ամէնէն աւելի 19 – 24, երիտասարդները՝ 30 – 34 տարեկանին կ'ամուսնանան:

Հինգ միլիոն գերման երիտասարդներու մարզանքը

Աւելի քան մէկ միլիոն գերման երիտասարդներ, 16 — 18 տարեկան, լրացուցին նախնական զինուորութեան շրջանը: Մօտերս հինգ միլիոն հոգի եւս պիտի հրաւիրուին, համաձայն պաշտօնական զեկոյցի մը: Ծրագիրը կը տրամադրէ երեք անջատ խումբերու բաժնել երիտասարդները, 16, 17 եւ 18 տարեկան եւ անոնց սորվեցնել.— 1. Ֆիզիքական մարզանքներ, վազք՝ 100 — 3000 մեթր, ոստում, փայտէ ձեռնառումբ նետել, նշան առնել, լողալ: 2. Դաշտային մարզանքներ, քարտէսագրութիւն, տեղագրութիւն, հեռաւորութիւն չափել, հետազօտութիւններ կատարել եւայլն: 3. Նշանաձգութիւն հրացանով եւ ատրճանակով: Միեւնոյն ատեն մղում կը տրուի բարոյական կրթութեան, թունդ հիթլերական սերունդ մը պատրաստելու համար:

⁂ Մօտերս վերջնական ձեւ պիտի ստանայ նաեւ պարտաւորիչ աշխատանքի դրութիւնը, որուն նախնական փորձերը կատարուեցան տարուան սկիզբը: Կառավարութեան տեսակէտով, այս դրութիւնը ոչ թէ տարապարհակ աշխատանք մը պիտի ըլլայ կարօտ գործաւորներու համար, այլ պատիւ մը:

Կացութիւնը միշտ վտանգաւոր է Սպանիոյ մէջ

Հակառակ պաշտօնական լաւատեսութեան, յեղափոխական խմորումները կը շարունակուին Սպանիոյ մէջ: Նոր անակնկալներու կը սպասուի մէկ օրէն միւսը: Մասնաւորապէս խռովայոյզ վիճակ մը ունին Աստուրիազի, Պարչելոնայի եւ Անտալուզիոյ շրջանները, ուր անիշխանական տարրերն ալ միացած են յեղափոխականներուն: Առջի օր նորէն կրակ տեղաց նոյնիսկ Մատրիտի մէջ: Զօրքը չորս օրէ իվեր անընդհատ կռուի մէջ ըլլալով, ջղագրգռուած էր եւ աջ – ձախ կը կրակէր մեքենաբար: Հրացանաձգութենէ զատ, ռումբեր պայթեցան հեռաձայնի կեդրոնին մէջ: Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ համայնավարները կը փորձեն օգտուիլ առիթէն, նոր խռովութիւններ յարուցանելու համար:

Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺԸ

Վերջերս տեղական պարբերական մը երկու յաջորդական թիւերու մէջ հրատարակեց հետաքրքրական յօդուած մը՝ Կարմիր բանակի մասին։ Այդ յօդուածին մէջ կը նկարագրուի 1925էն խորհրդային Ռուսիոյ կրած արմատական փոփոխութիւնը զինուորական տեսակէտով։ Ցոյց տրուած թիւերէն ու տուեալներէն երեւան կուգայ որ կարմիր բանակը, որուն կը յենու խորհրդային իշխանութիւնը, աշխարհի ամէնէն զօրաւոր բանակներէն մէկն է այժմ։

Ան կը բաղկանայ,—

ա) Ցեւական զինուորներէ։

բ) Քաղաքապահ զօրքէ (միլիցիա)։

Քաղաքապահ զինուորները կը կոչուին «ցամաքային միութիւններ»։ Անոնք կը բաղկանան,—

1.— Ցեւական զինուորներէ։
2.— Փոփոխական միաւորներէ.
3.— Մասնաւոր միաւորներէ եւն.։

Ցեւական զինուորներու թիւն է շուրջ 562,000, իսկ քաղաքապահ՝ զօրքը՝ 800,000։

Գլխաւոր հրամանատարութիւնը·

Ծանօթ է որ խորհրդային ընկեր. համր. միութեան մէջ ամբողջ իշխանութիւնը կը բխի Սովետներէն, որոնց վերին օրկաններն են՝ պարբերական համագումարներն ու կեդրոնական գործադիր կոմիտէն։ Անոնց իբրեւ օժանդակ կը գտնուի գործավարներու խորհուրդը.

Երկրին զինուորական վարչութիւնը յանձնուած է (ծովային, ցամաքային եւ օդային) զինուորական եւ ծովային գործերու ժողովրդային գործավարին։

Գլխաւոր կամ վերին հրամանատար մը, որ նշանակուած է գործավարներու խորհուրդէն, ընդհանուր հրամանատարի պաշտօնը կը կատարէ։

Զինուորական ու ծովային գործերու համար ժողովրդային գործավարին կ'օգնէ հաւաքական խորհուրդ մը, որ կը կոչուի զինուորական յեղափոխական խորհուրդ։ Անոր ղեկավարութեան տակ կը գտնուին բանակին ընդհանուր սպայակոյտն ու վարչական պաշտօնէութիւնները։ Զինուորական յեղափոխական խորհուրդին քաղաքական բաժինը կը վարէ բանակին քաղաքական գործունէութիւնը։

Զինուորական կազմակերպութիւնը

Պաշտպանութեան շրջանին Կարմիր բանակը ունի,—

ա) Դաշտային զինուորներ,
բ) Ուսուցման բաժանում,
գ) Օժանդակ վերջապահ զինուորներ,
դ) Մասնաւոր զինուորներ (քաղաքային սահմանապահներ եւն.)։

Զինուորական շրջաններ

Զինուորական տեսակէտով՝ խորհրդային Ռուսիան բաժնուած է 11 զինուորական շրջաններու,— Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Ուկրայնայի, Կովկասի, Պելոռուսիայի, Միջին-Ասիայի, Սիպիրի, Ղազախի, Ծայր. Արեւելքի եւայլն։

Բանակին կազմը

Խորհրդային բանակը կը բաղկանայ 23 զօրաբանակ յեռնային զինուորներէ (73 զօրաբաժին), 14 զօրաբաժին հեծելազօրքէ, 14 զօրաբաժին անկախ հետեւակներէ, 7 գումարտակ անկախ հեծելազօրքէ, 47 ցամաքային զօրաբաժիններէ։

Ամէն մէկ շրջանի վերին օրկանն է զինուորական յեղափոխական խորհուրդը։

Բանուորական եւ գիւղական Միլիս

Այս զօրքը ենթակայ է ներքին իշխանութեանց։ Իր պաշտօնն է ներքին, կարգի խանգարման, ընդհանուր շարժման արգելքին դէմ պայքարիլ։ Ան կազմուած է կամաւորներէ եւ կը բաղկանայ 120,000 հոգիէ

ԶՕՐԱԿՈՉ

Բոլոր քաղաքացիները պարտաւոր են պաշտպանել երկիրը։ Բայց, զինուորները բացառապէս բանուորական շրջանակներէ կը կանչուին։ Բանուորուհիները կրնան ծառայել իբրեւ կամաւորներ։ Քաղաքացի եւ ոչ-բանուորները կը կազմեն մասնաւոր պահեստ մը, եւ խաղաղութեան շրջանին կը վճարեն զինուորական տուրք մը։

Պատերազմի շրջանին անոնք կ'ապահովեն կռնակի ծառայութիւնը։

Ա.— Բոլոր այն երիտասարդները որոնք լրացուցած են 19րդ տարին, ենթակայ են զինուորական ուսուցման։

Բ.— Բոլոր այն քաղաքացիները որոնք լրացուցած են 21րդ տարին, կը կանչուին հինգ տարուան իրական ծառայութեան։ Այդ ծառայութիւնը կրնայ ըլլալ նաեւ բանակէն դուրս։

1.— Դրօշի տակ զինուորութիւնը կը բաղկանայ նախապատրաստական անընդհատ շրջանէ մը՝ 2, 3 կամ 4 տարուան։

2.— Քաղաքապահ զօրքին մէջ զինուորական ծառայութիւնը կը բաժնուի, ա) առաջին տարին՝ երեք ամիս զինուորական ուսում, բ) յաջորդ տարիներուն՝ քանի մը ամիս (5—8)։

ՊԱՀԵՍՏԻՆԵՐ

Պահեստի զինուորութիւնը կը բաժնուի,—

Առաջին պահեստ — մինչեւ 34 տարեկան

Երկրորդ պահեստ —մինչեւ 40 տարեկան.

Զօրակոչիկներու բաշխումը, տեւական զինուորութեան կամ միլիսի մէջ, վիճակով տեղի կ'ունենայ։ Տարեկան նորագիրներու 33 առ հարիւրը կ'երթայ լրացնելու գործօն կամ իրական բանակը, 25 առ հարիւրը՝ շարժուն ցամաքային միութիւնները (միլիս), 42 առ հարիւրը կը ստանան զինուորական ուսում՝ բանակէն դուրս.

ԶՕՐԱՇԱՐԺ

Զօրաշարժը կը յայտարարուի գործավարներու խորհուրդին կողմէ։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Խորհրդային բանակը ունի,— 15 հետեւակային, չորս հեծելազօր, չորս թնդանօթաձիգ, երկու յառաջապահներու, երկու օդանաւային եւ հինգ մասնաւոր դպրոցներ։

Ասոնցմէ զատ, ան ունի չորս ակադեմիաներ,— Մոսկուայի զինուորական ակադեմին, Մոսկուայի օդային ակադեմին, Լէնինկրատի արհեստագիտական ակադեմին եւ Լէնինկրատի արհեստագիտական նոր ակադեմին.

ՑԵՒԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ

1924էն ի վեր, կանոնաւոր կամ տեւական բանակը կը հաշուէ 562,000 զինուորներ եւ 45.000 սպաներ

Քաղաքական տեսակէտով հրամանատարութիւնը կը բաղկանայ 51 առ հարիւր անկուսակցականներէ.

Ամէն տարի կը հրաւիրուին 1.200 հազար նորագիրներ։ Անոնցմէ 400.000ը ազատ կը ձգուին իբր անատակներ եւ կամ ընտանեկան պատճառներով. 800,000ը կը ծառայեն, 260,000ը տեւական բանակին մէջ, 200,000ը Միլիսի, իսկ մնացեալ 340,000ը զօրանոցներէ դուրս կը սորվին

ՕԴԱՅԻՆ ՏՈՐՄԻՂԸ

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, խորհրդային բանակի օդային տորմիղը արտակարգօրէն զօրացած է։ Առաջին հնգամեակը արձանագրեց 5000 օդանաւերու շինութիւնը, զանազան տեսակներէ։ Այս օդանաւերը պէտք է բաշխուին 62 գունդերու միջեւ։

Մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձուի այն օդանաւերուն որոնք նախատեսուած են ռմբակոծութեան։ Վերջերս անոնք շինեցին չորս շարժիչ մեքենաներով օդանաւեր, որոնց գործունէութեան շրջանակը կ'անցնի 4000 քիլոմէթրը։ Ապագայ պատերազմին մէջ օդային տորմիղին դերը շատ լաւ ըմբռնած են Ռուսերը։

Դեռ 1928էն սկսած, Ռուսիա որոշած է զօրացնել իր զինուորական օդանաւորդութիւնը։ Նոյն իսկ իր հրապարակներուն եւ պողպատապատ ինքնաշարժերուն շինութենէն առաջ։

Այստեղ սովետները տէր են սեփական ու ամբողջովին անկախ զինական ճարտարարուեստի մը։ Պատերազմի մը պարագային, այդ ճարտարարուեստը ի վիճակի է բանակին բոլոր պէտքերը բաւարարելու, զէնք, հրասայլ, զրահապատ ինքնաշարժ, շոգեկառք եւ օդանաւ տալու։

Ներկայիս խորհրդային զինուորական ուժին ամէնէն իրական տարրն է օդային տորմիղը։ Թէ ցամաքային բանակին եւ թէ ծովային տորմիղին կը նային իբրեւ երկրորդական արժէքով ուժերու։ Ընդհակառակն, ռազմական վերին հրամանատարութիւնը կը խորհի թէ պատերազմի մը պարագային օդային տորմիղը պիտի խաղայ վճռական դեր մը։ Սահմանագլուխները կառուցուած են բազմաթիւ օդային խարիսխներ։

Ներկայիս, խորհրդային Ռուսիան ունի 25 մասնաւոր օդանաւային դպրոցներ, ուր ամէն տարի 3000 աշակերտներ կը յաճախեն, օդանաւորդ ըլլալու համար։ Մինչեւ 1933 յունուար 1, այդ դպրոցները հանած են 9400 օդանաւորդներ։ Առաջին հնգամեակը շինած է 47 օդանաւային գործարաններ որոնք կ'աշխատին, անընդհատ, գիշեր եւ ցերեկ։

Խորհ.-Միութեան օդային ուժերը կը բաղկանան,

1.— Ռմբակոծիչ տորմիղներ — 900 օդանաւ։

2.— Որսորդական տորմիղներ —900 օդանաւ

3.— Հետախուզիչ տորմիղներ — 900 օդանաւ։ Ներկայիս, խորհրդային Ռուսիա ունի աւելի քան 400 օդանաւեր։

Ամէն մէկ տորմիղ կը բաղկանայ 3—5 խումբերէ, եւ ամէն մէկ խումբ ունի 12ական օդանաւ։

Խորհրդային օդանաւորդութեան տարածման ի նպատա ամենամեծ ծառայութիւնը կը մատուցանէ Օսովիաքիմ միութիւնը, որ 12 միլիոն անդամ ունի եւ որուն պարտականութիւնն է երկրին օդային եւ տարրաբանական կազմակերպումը կատարել։

Միութիւնը ունի 11.000 կեդրոններ՝ ուսուցման յատուկ, որոնց 1400ը՝ օդանաւորդութեան, տարրաբանութեան, իսկ 208ը գիտական աշխատանոցներ։

Սովետներու ունեցած յաջողութիւնը՝ օդանաւորդութեան մէջ՝ անվիճելի է։ Ատիկա կը պարտին, ամէն բանէ առաջ, գերմանական ճարտարարուեստին օժանդակութեան եւ անոր բանակին աջակցութեան։

Օդանաւորդներու մասնաւոր վարժարանը կ'ընդունուին նաեւ կիներ։ Դասընթացքները կը տեւեն 18 ամիս եւ անվճար են։ Աշակերտները, անվճար սնունդ, բնակարան եւ հագուստ զատ կը ստանան նաեւ թոշակ մը։

1931ին, [illegible] մէջ օդանաւային բաժնի համար նախատեսուած ծախքերը 154 միլիոն ռուբլի էին։ 1932ին այդ գումարը բարձրացաւ 210 միլիոնի։

ՆԱՒԱՅԻՆ ՏՈՐՄԻՂ

Սովետներու ծովային տորմիղի մասին առայժ ծանօթութիւններ կը պակսին։ Հաւանաբար տուեալներէ կարելի է եզրակացնել, սակայն, թէ Խորհ.-Միութեան ծովային ուժը ներկայիս աւելի դէշ վիճակի մը մէջ է, քան պատերազմէն առաջ։

ԾԱԽՔԵՐԸ

Վերջին չորս տարուան ընթացքին Կարմիր բանակի ծախքերը միշտ աւելցած են,— 1930ին՝ 1125 միլիոն ռուբլի, 1931ին՝ 1410 միլիոն, 1932ին՝ 1518 միլիոն, 1933ին՝ 1678 միլիոն.

ԱՌՈՒՄԸ

Անցեալ ամիս, Պերլինի մէջ դատախազութիւն մը բրաւ խորհրդային օդանաւորդ մը որ նոր փախած է Ռուսիայէն։ Իր նիւթն էր Կարմիր բանակը։ Ըստ իր թէ բանակը պաշտօնապէս 562.000 հոգիէ կը բաղկանայ, իսկ իրականին մէջ մէկ միլիոն է։ Ի հարկին, ան կրնայ զօրանալ անմիջապէս քանի որ քաղաքացիները զինուորական հիմնական կրթութիւն առած են։ Ճարտարարուեստին նպատակն է իր զինուորական պէտքերը հայթայթել երկրին ներսը։ Ծանր ճարտարարուեստը 150 առ հարիւր իր դրամագլուխը աւելցուցած է բաղդատմամբ պատերազմի առջի շրջանին, նաեւ՝ տարրաբանական ճարտարարուեստը։

ՖԵՐԴՈՒՍԻԻ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻ տօները սկսան Թէհրանի մէջ, համաժողովի մը բացումով։ Այս ժողովին կը մասնակցին բոլոր օտար եւ պարսիկ արեւելագէտները։ Բացման ճառը խօսեցաւ վարչապետ Ք. Ֆորուղի, ջերմապէս բարիգալուստ մաղթելով օտար հիւրերուն եւ շեշտելով թէ Ֆերդուսին իր հանճարով կը պատկանի համաշխարհային գրականութեան։

ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որ կը տրամադրէ ալպանական դպրոց ղրկել Եպիրոսի շրջանին յոյն տղաքը։ Այս որոշման վրայ հելլենական փոքրամասնութիւնը դասադուլ հռչակեց եւ հիւպատոսարանի պաշտօնեաներէն մէկը ձերբակալուեցաւ։ Այս առթիւ բողոքագիր մը ուղղուած է Ազգերու Դաշնակցութեան։

ՅՈՒՇԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻ ԳԻՒՂԷՍ

Տարուան այս եղանակին գիւղացիները գաղտուրէն տուն կը քաշուէին կամաց կամաց։ Իւրաքանչիւր տուն ապահոված կ'ըլլար իր մէկ տարուան պարէնը։ Ձմրան փեթակները կը լեցուէին զանազան ուտեստեղէններով, մինչեւ յաջորդ տարուան կալերը։ Ժամանակին կը վարձէին գիւղին ուսուցիչն ու քահանան։

Այլ եւս ոչ մէկ հոգ կ'ունենար։ Ամբողջին համար ալ հանգստանալու պահ էր, մինչեւ գարնան մարտ եւ ապրիլ ամիսները։ Գիւղին մէջ կը սկսէր եռուզեռը, հարսանիք, նշանտուք, տօնախմբութիւն, բոլորը իրարու կը յաջորդէին։ Ամէն տեղ անպակաս էր դաւուլ – զուռնան։ Գիւղացիները կ'ըսէին թէ [illegible] Քուլուլին ուսերը ծռած են տավուլը կախելէն։ Տավուլճի Քուլուլը գիւղին մէջ ամէնէքէն սիրուած մարդն էր, շնորհիւ իր սրախօսութիւններուն եւ լաւ թմբուկ զարնելուն։ Ով որ հարսանիք ունենար, կանխաւ պէտք էր լուր տար եւ ապահովէր անոր ներկայութիւնը, առանց անոր թմբուկին հարսանիքները համ չէին ունենար եւ բոլոր հարսնեւորները գժգոհ կը մնային։ Տարուան այս եղանակին Քուլուլը պարապ շաբաթ չէր ունենար։ Եթէ պատահէր որ շաբաթ մը պարապ մնար, գիւղին որ մէկ փողոցէն որ անցնէր, այսպէս կը պոռար.

— Ով որ հասուն տղայ եւ աղջիկ ունի, թող շուտով ամուսնացնէ, քանի Քուլուլը ողջ է։

Ի՜նչ քաղցր էր այն ժամանակուան կեանքը, մենք տակաւին մանուկ, ոչինչ գիտէինք աշխարհի ցաւերէն։ Երբ հայրենի դաշտերը եւ լեռները կը ծածկուէին ճերմակ ձիւնով, ամէն տուն կը վառէր իր աւանդական թոնիրը, մեծով ու պզտիկով կը բոլորուէին շուրջը, անվերջ կը պատմէին հէքեաթներ եւ մեր հին պատմութիւնները մինչեւ գիշերուան ուշ ժամանակ։ Ո՜վ կը մտածէր վաղուան դարձի կամ ապրուստի մասին, ամէն տուն ունէր իր ներքին զուրգ, իւրաքանչիւր տան մառանին մէջ առատ կարասներ կային, գինիի եւ օղիի։ Երբ դրացի մը կը ցանկար այցելել, անմիջապէս պատրաստ էր գոլով գինին։ Երբ որ մի քանի մը դրացիներ յուսահոգի հօրս աչքի լոյս եկած էին, իր նոր տուն մէկ եղան համար, բոլորուեցան տաքուկ թոնիրի շուրջ։ Քանի մը վայրկեանէն մայրս պատրաստեց կոկիկ սեղան մը անուշ գինիով եւ զանազան ուտելիքներով։ Գինիի գոլերը պարպուեցան գիւղական մաղթանքներով բոլորին առողջութեան մասին եւ բացուեցաւ ընդհանուր խօսակցութիւն։ Ամէնքն ալ կը խօսէին իրենց եզներուն եւ գարնանացանքի մասին, մէկը կ'ըսէր.— Ես այս տարի գիւղին առջեւի արտը պիտի ցանեմ, ուրիշ մը՝ Ես Աբէքնուն թումբը գարի պիտի ցանեմ, երրորդ մը՝ Ես Սեւ Հողի առջեւ բամպակ պիտի ցանեմ։

Այս խօսակցութեան մէջ յանկարծ, Էկոբենց Թաչօն գինիի գոլը վերցնելով առաջարկեց խմել հայ ֆէտայիներու կենացը։ «Թէեւ մենք այսօր նստած ենք տաք թոնիրի շուրջը եւ անուշ անուշ կը խօսինք ու կը խմենք, բայց ո՞վ գիտէ անոնք այս վայրկեանին ո՞ր քարայրի տակ պատսպարուած են, այս բուք ու բորանին»։ Էկոր Թաչօին այս խօսքերուն վրայ ամէնքն ալ վեր կեցան ու գինիի գոլերը պարպեցին այդ ֆէտայիներու կենացը.

Էկոր-Թաչօն գիւղին մէջ յայտնի Դաշնակցական մըն էր։ Ամերիկա գացած ու ետ. սահմանադրութենէն յետոյ վերադարձած էր իր հայրենի օճախը։ Իր տունը գիւղի Դաշնակցականներու հաւաքավայրն էր. Ցայ իր տունը կուգային մեզի անծանօթ դէմքեր։ Շատեր կ'ըսէին թէ Էկոր Թաչօն ազատութիւն է բերեր գիւղ։ Եւ այսպէս կեանքը կ'եռար գիւղին մէջ։ Հետզհետէ դպրոցները կը զարգանային, կազմակերպած էին Դաշնակցական պատանեկան միութիւններ, ամբողջ գիւղի երիտասարդութիւնը երթալով կը խմբուէր միութեան շուրջ։ Բայց աւաղ, այս կեանքը երկար չտեւեց։ Մեր դարաւոր ոսոխը իր դիւային ծրագիրները գործ դրաւ [illegible] օր մը յանկարծ խառնաշփոթութիւն մը պատեց ամբողջ գիւղը, [illegible] շղթայած էին գիւղին [illegible], [illegible] գիւղին մեծերը եւ [illegible] յայտարարեցին թէ ով որ զէնք ունի թող հանէ, կառավարութեան հրամանն է։ Այս պատրուակով աչքի ինկած երիտասարդութիւնը խումբ խումբ շղթայեցին ու առաջնորդեցին Խարբերդի բանտը ու անկից ալ [illegible] անդնդախոր ձորը, եւ այսպէս շարունակաբար քանի մը շաբաթ, մինչեւ որ գիւղի երիտասարդութեան վերջիններին։ Ետքոյ գիւղի մնացեալ մասին յայտարարեցին թէ պէտք է տեղափոխուիք ու մէկ օրէն միւս օրը գիւղացիները դուրս թափեցին իրենց դարաւոր խրճիթներէն եւ վայրագօրէն կացնահարեցին ու մորթոտեցին, առանց խնայելու ծերին ու մանուկին։ Անոնց անմեղ արիւնը ողողեց Տէր Զօրի անապատները։ Այսպէս քարուքանդ եղան մեր հայրենի քաղաքները եւ գիւղերը։

Մենք ալ՝ մնացորդներս որ հրաշքով ազատուած ենք այս ահաւոր աղէտէն եւ ցրուած աշխարհի չորս հովերուն, գրկուած մեր բոլոր իրաւունքներէն, պատառ մը չոր հացի համար մեր գլուխը հազար ու մէկ քարի կը զարնենք, վարակուած ենք զանազան ցաւերով, կարօտ ենք հայրենի լեռներուն ու դաշտերուն, օդին ու ջուրին։ Այս բոլոր չարիքներուն պատճառը մեր դարաւոր թշնամին [illegible] հանգիստ սրտով նստած է իր ոջխին մէջ, բրբիջներ կ'արձակէ, իսկ մենք առանց վայրկեան մը անդրադառնալու այս ահաւոր չարիքին, կատաղի պայքար կը մղենք իրարու դէմ, ի վնաս մեզի ...

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

** Ասողկան (սիրոյ Աստուած) արձաններ նոյնպէս կը գտնուին Բագուան անուանի գիւղին մէջ, որոնց յիշատակին ազաւնի կը թողէին, վարդեր կը ցրուէին եւ իրարու վրայ ջուր կը սրսկէին։

Հայաստանի քրիստոնէութիւն ընդունելէ յետոյ, այդ հանդէսները յարմարցուցին Քրիստոսի այլակերպութեան տօնին հետ։

** Կռապաշտութեան շրջանին զանազան կենդանիներ կը զոհէին կուռքերուն, որոնց միսերը կը բաժնէին քուրմերուն եւ աղքատներուն։ Քրիստոնէական կրօնը հաստատուելէ յետոյ այդ սովորութիւնը փոխուեցաւ Մատաղի։ Ուրեմն, Մատաղը կռապաշտութենէ մնացած սովորութիւն մըն է։

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ազգային գրականութիւնների հիմնական թերութիւնն է համարւում այն որ գրականութիւնները ենթարկւում են այն ձեւերի ազդեցութեան, որոնք արդէն յաղթահարել են խոշոր վարպետները։ Այժմ ոչ ոք չի կարող գրել այնպէս, ինչպէս Թումանեանն էր։ Ես այսպէս կ'ասէի՝ 19րդ եւ 20րդ դարերում որ եւ է հայ կամ ոչ հայ վարպետի յաղթահարած ձեւերը յաճախ, ընդօրինակումների շնորհիւ, խոչընդոտ են հանդիսացել գրական նոր ձեւերի զարգացման համար։

Ո՞րտեղ է ուրեմն ճիշդ ուղին։ Այդ ուղին է՝ վերադարձ դէպի սկզբնական աղբիւրները, դէպի ժողովրդական ստեղծագործութիւնները։ Ես աչքի առաջ ունեմ ոչ թէ վերադարձ դէպի ժողովրդական ստեղծագործութեան հին աղբիւրները, դէպի Ֆոլկլորը,— թէպէտ ֆոլկլորն եւս ապրում ու զարգանում է,— այլ դէպի ժողովրդական ստեղծագործութեան բուն աղբիւրները։

Մեծ հետաքրքրութիւն է ներկայացնում գեղարուեստական պատմական խրոնիկի ժանրը։ Այս տեսակէտից մեծ արժէք ունեն հսկայական քանակութեամբ հայկական պատմական այն խրոնիկները, որոնք չի օգտագործել գեղարուեստական գրականութիւնը։ Մեր գրողների պարտականութիւնն է՝ վերանայել դրանք, ուսումնասիրել, վերցնել նրանց էպիկութիւնը, խտութիւնը, լեզուի գունեղութիւնը, արտայայտութիւնների ճոխութիւնը եւ բառերի մեծ տնտեսումը, որ չափազանց բնորոշ է գեղարուեստական խրոնիկի համար։

Մեր կուսակցութեան առաջնորդ, սոցիալիզմ կառուցող միլիոնաւոր բանուորների եւ կոլտնտեսականների իմաստուն ուսուցիչ ընկեր Ստալինը մեզ, գրողներիս, անուանեց մարդկային հոգու ինժիններ։ Եկէք աշխատենք նոյնքան անձնուիրաբար, նոյնքան ազնուօրէն, նոյնքան կրքոտ, ինչպէս աշխատում է միայն մեր էպոխայի լաւագոյն մարդիկ՝ բոլշեւիկները, եւ այն ժամանակ մենք կ'արդարացնենք խորհրդային գրողի բարձր կոչումը (ծափեր)։

Ե. ՉԱՐԵՆՑԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Ներկայումս, այս համագումարում մեր առջեւ բացուող ամէնից նշանակալից երեւոյթը, իմ կարծիքով, ազգային գրականութիւնների վերաբերող զեկուցումներն են։ Դա մեր համագումարի ամենախոշոր գրական արդիւնքներից մէկն է, որի նշանակութիւնը ներկայումս դժուար է հաշուի առնել պատշաճ չափով։

Հէնց այստեղից է, որ մենք պէտք է անցնենք այն խնդիրների քննարկմանը, որոնք ծառացել են մեր առջեւ ներկայումս։ Խորհրդային կուլտուրական շինարարութեան ընդհանուր նուաճումների մէջ ազգային գրականութեան դերը մեծ է։ Ուսումնասիրուած է ազգային կուլտուրայի ոչ միայն ներկան, այլ եւ անցեալը։

Ես վերցնում եմ հայկական պոէզիան, անցեալի եւ ներկայի պոէզիան, որովհետեւ վերջինս ինձ աւելի է ծանօթ, քան որ եւ է այլ ազգային գրականութիւն։ Ես տեսնում եմ, որ այնպիսի վարպետներ, ինչպիսիք են մեր միջնադարեան աշխարհի բանաստեղծները, չի կարելի գտնել ուրիշ ոչ մի գրականութեան մէջ, հարկաւ ոչ նրանց հանճարեղութեան իմաստով, այլ ձեւերի ու երանգների իմաստով, ձեւերի մշակման իմաստով։ Այսօր նրանք մեծ օգնութիւն են ցոյց տալիս ինձ ձեւեր կերտելու ասպարէզում։

Խորհրդային գրականութեան լաւագոյն բանաստեղծները՝ Պաստերնակը եւ Տիխոնովը — նրանք իմ կոլեգաներն են,— շատ բանով հարստացնում են իմ ստեղծագործական փորձը։ Ես գիտեմ ուկրաինական հիանալի բանաստեղծներին՝ Բաժանին, Ռիլսկուն, Տիչինային։ Ես տեսնում եմ, որ այդ ընկերների արուեստում եւս կայ մի բան, որ յատուկ է միմիայն նրանց։ Եւ այդ տեսակէտից նրանք բազմացնում են խորհրդային պոէզիայի ստեղծագործական փորձը։

Նոյնը կարող եմ ասել իմ վրացի ընկերների բարձր վարպետութեան մասին։ Վերջապէս, այսօրուան հայկական պոէզիայում ես տեսնում եմ ականաւոր շատ հեղինակներ։

Ուրեմն ի՞նչ եզրակացութիւն պէտք է հանել։ Ինչ վերաբերում է անցեալի ժառանգութեան, ապա կարելի է ասել, որ Միութեան մէջ բնակւող բոլոր ժողովուրդների բանաստեղծական ժառանգութեան լաւագոյն մասի քննադատական ուրացումը միայն կարող է նպաստել խորհրդային պոէզիայի աճմանն ու զարգացմանը։

Մեզ մօտ սովորութիւն է դարձել ազգային գրականութեան պրոզայիկ ստեղծագործութիւններն ընթերցողին տալ վատ թարգմանութեամբ, թարգմանուած այնպիսի անձնաւորութիւնների միջոցով, որոնք ոչ մի առնչութիւն չունեն գրականութեան հետ։ Ես մինչեւ այժմ էլ չգիտեմ ոչ մի թարգմանութիւն, որ կատարած լինի վարպետը։ Ինչո՞ւ Տուրգենեւը կարող էր թարգմանել Մոպասանի գրուածները, Բլոկը՝ [illegible] գրուածները եւն.։ Ինչո՞ւ մեր լաւագոյն վարպետները չեն կարող թարգմանել։ Եթէ այդ բանը ժամանակին արուած լինէր, մենք այսօր ականատես չէինք լինի այնպիսի տխուր պատկեր, երբ ազգային գրականութեան հարցերի շուրջը հանդէս են գալիս միմիայն ազգային գրողները, իսկ ընկեր Բուխարինը հարկադրուած չէր լինի նշել միայն Յակոբեանին որպէս հայկական պոէզիայի ուշադրութեան արժանի ներկայացուցիչը։

Այժմ, ընկերներ, ես կ'անցնեմ մի աւելի ընդարձակ հարցի՝ գրական վարպետութեան ու քննադատութեան պրոբլեմներին։

Քննելով այդ հարցը, ես պէտք է յիշատակեմ խորհրդային լաւագոյն գրողներից մէկի՝ Էրենբուրգի ելոյթը։ Շատ կողմերով նշանակալից այդ ելոյթում կային վերագրուած ինքնասիրութեան նոտաներ, որ կարող է այնպիսի տպաւորութիւն գործել, թէ հեղինակը տրտնջում է կեանքի դէմ։

Էրենբուրգի խօսքերը՝ Պաստերնակի ստեղծագործութեան բարդութեան եւ մասսաների [illegible] մասին, այսօր դէթ մեզ համար որոշ անախորժութիւն պէտք է [illegible]։ Ես շատ եմ սիրում Պաստերնակին։ Իմ ստեղծագործութեան վրայ որոշ կողմով ես նման եմ նրան։ Սակայն ես կարծում եմ, որ մեր բարդութիւնը մասամբ [illegible] բարդութիւն է, որ պէտք է յաղթահարենք մենք կոլեկտիւ [illegible] հաղիւ թէ զգայ ու ըմբռնի աշխարհի [illegible] մեր բարդ [illegible] միջով, այսինքն մեր այսօր [illegible] բարդ արուեստի [illegible] միջոցով (ծափեր)։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐՈՒ ԱՃՄԱՆ ՊԱՅՔԱՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ծնունդներու աճման պայքար մը կը կատարուի ներկայիս դրեթէ ամէն երկրի մէջ. թիւը շատցնելու, բնակչութիւնը բազմացնելու այս պայքարին արդիւնք առած է կարգ մը երկրներու մէջ. Այսպէս Իտալիա կը ձգտի իր բազմածնութեան.

Մուսոլինի ալ ... բազմածնութեան պայքարին արդիւնքէն եւ ահագանգ կը հնչէ «ճերմակ ցեղին մահը» յոդ-ւածով մը.

Ֆաշական կուսակցութիւնը այս պայքարին լծուած է 1923էն սկսեալ: Այդ պայքարին մասին կարելի չէ նը-պաստաւոր նախատեսութիւններ ընել դեռ հիմա, որովհետեւ պատճառը սերունդն է որ ամուսնութիւն կը կնքէ այս շրջանին, այնպէս որ ծնունդներու յաւելման արձանագրու-թեանց մէջ անպայման պիտի նշմարուին նոր ոչ վայրէջքներ, գէթ կա... Եւ յետոյ պէտք է նկատել, 30ն ի վեր Եւրոպա կը մատ-նայ երեւոյթ մը, որ մա-հուան կը պատճառէ,— միջին կեանքը կը բարձրանայ հետզհետէ, ծնունդներու թիւը կ'աւելնայ, ամէն երկրի մէջ բնակչութիւնը կը ... :

Անոնց աղքատացումը այս երկու պատ-ճառներով,— պատերազմի երկարա-տեւութեան կրճատեալ թիւը եւ ըն-տանութեանց մէջ ծնելոց բազմու-թիւնը.— Իտալիա ալ ի բոլոր կ'աշ-խատի բարձրացնել իր թիւը. 1929ին Իտալիա 78 միլիոն վարկ բացաւ մայ-րութեան եւ մանկութեան պաշտպա-նութեան համար, այդ վարկը 1933ին բարձրացուց 136 միլիոնի: Անկէց ..., կրօնքի միջոցներ ձեռք առաւ, ..., ծանր պատիժ-ներ ..., որպէսզի ոչ ոք փոր-ձի վիժում կատարել: Բոլոր ամու-րիները, 25էն մինչեւ 65 տարեկան, ... տուրքերու: Այս ձեւով 111 միլիոն հասոյթ ունեցաւ 1932—1933– ... Միւս կողմէ, բազմանդամ ընտա-նիքները գերծ համարեց ամէն տեսակ տուրքէ: Դարձեալ նահանգապետու-թեան ամէն լիազօրութիւն տրուած է, որպէսզի արգիլէն գէպի քաղաք ..., որովհետեւ քաղաքը կը խոր-տակէ երկրագործութեան մէջ բնտա-նի կապն ու բարոյականը

... վերջապէս, գիւղերու մէջ, ճա-նապարհ չորցնելու նպատակով՝ ... հայթայթելով գիւղացիու-թեան, կ'աշխատուի արգիլել ըլլալ ... արտագաղթին: Պարգեւներ ... յատկացուած են բազ-մանդամ ընտանիքներու.

Այս իրապէս ճարտար միջոցները ... արդիւնք մը տուի՞ն:

Պէտք է խոստովանիլ, որ ար-դիւնք գոհացուցիչ չէ տակաւին: ... ամուսնութեանց հա-մեմատութիւնը 7,1էն իջաւ 6,4ի, միւս կողմէ նուազեցան ծնունդները: 1925–ին 28,4 էր ծնունդներու համեմատու-թիւնը, 1933ին՝ 23,7: Բայց մանուկ-ներու մահերը նուազեցան,— այս- ... 1925ին մանուկներու մահուան համեմատութիւնն էր 17,2, իսկ 1933– 3,6.

Այս արդիւնքը առաջին անգամ յու-սահատեցնող ... պիտի պատճառէր ան-... Որովհետեւ պայքար կը կա-... ոչ թէ անխախտ պահելու հա-մար ծնելոց թիւը, այլ որպէսզի նոր ուժեր առնէ երկիրը: Անյաջողու-թեան պատճառները յիշեցինք վերը: Բազմածնութեան պայքարը պիտի տայ անշուշտ իր պտուղը ուշ կամ կանուխ: Իտալիոյ մէջ հասկցած են այս վերջին տարիներու պայքարէն, որ անհրաժեշտ է նաեւ բարոյական նոր դաստիարակութիւն մը տալ ժո-ղովուրդին,— պէտք է ոչ միայն դիւ-րութիւններ տալ «զաւակ ընելու», այլեւ ժողովուրդը հոգեպէս մղել այդ գործին:

Ինչ որ ալ ըլլայ, Իտալիա այսօր լաւ զինուած է բազմածնութեան պայքարին համար: Իտալական թերթ մը, քննելով Տուչէին աղաղակը «աճե-ցէք եւ բազմացէք» իմաստով, վեր-լուծելով ամուսնութեանց եւ ծնունդ-ներու թուական շարժումը, կ'աւել-ցնէ.

— Ցաչողած ենք քանդել «մէկ հա-տիկ զաւկի» գաղափարը, ինչպէս եւ աւանդական սէրը կամ առանձնաշը-նորհը որ կը տրուէր «մէկ հատի-կին»: Ընտանիքներէն զաւակ կ'ու-զենք, այնքան շատ որքան մեծ է վը-տանգը, որ կը սպառնայ երկրին: Ծը-նունդներու աճումով միայն կրնայ ա-ճիլ եւ բարգաւաճիլ Իտալիան եւ դառնալ իրապէս մեծ:

** Վիճակագրութիւն մը, որ ցոյց կուտայ թէ վերջին 60 տարիներու ըն-թացքին ի՛նչ համեմատութիւն կը ներկայացնէին ամուսնութիւններն ու ծնունդները.—

1872 — 1875 իւրաքանչիւր ամուսնութիւն կուտար միջին հաշիւով 4,7 զաւակ:

1876—1880	4,9
1881—1885	4,3
1886—1890	4,8
1891—1895	4,8
1896—1900	4,7
1901—1905	4,4
1906—1910	4,1
1911—1914	4,2
1915—1918	6,7
1919—1921	2,4
1922—1925	3,5
1926—1930	3,6
1931—1933	3,6

Իսկ այս տարի, առաջին եօթը ա-միսներու ընթացքին՝ 3,9:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

— o —

Ժընեւի աշխատանքի միջազգային գրասենեակին պատրաստած վիճա-կագրութեան համաձայն, այս տարի, ամրան երեք ամիսներու ընթացքին փոքրիկ բարելաւում մը կը նշմարուի գործազրկութեան տագնապին մէջ, բաղդատմամբ անցեալ տարուան ամ-րան երեք ամիսներու կացութեան:

Սակայն երկիրները առանձին առ-նուած պարագային, գործազրկու-թեան տագնապը ծանրացած է մա-նաւորապէս հինգ երկիրներու մէջ,— Չեխօսլովաքիա, Ֆրանսա, Իռլանտա, Լեհաստան, Փորթուկալ: Վերջերս տագնապը նոյնքան ծանրացաւ նաեւ Պելճիքայի, Սպանիոյ, Հոլանտայի, Զուիցերիոյ մէջ:

Գալով միւս երկիրներուն, գործա-զրկութեան ամառնային պարբերա-կան մեղմացումը այնքան նշանակելի չեղաւ, որքան գարնան: Եւրոպայի մէջ, միակ երկիրը, ուր գործազրկու-թեան տագնապը մեծապէս բարւոքե-ցաւ, Շուէտն է:

Սէնտիքաներու տուած վիճակա-գրութեանց համաձայն, գործազրկու-թեան տագնապը կը պատկերացուի հետեւեալ թիւերով զանազան երկիր-ներու մէջ.—

Գերմանիա 1933 օգոստոսին 4 մի-լիոն 790,806, 1934 օգոստոսին 2 մի-լիոն 955,204, Չիլի 1933 յուլիսին 66 հազար 22, 1934 յուլիսին 28,020, Սպանիա 1933 օգոստոսին 285,898, 1934 օգոստոսին 320,907, Միացեալ Նահանգ 1933 օգոստոսին 11,793,000, 1934 օգոստոսին 10,772,000, Ֆրանսա 1933 սեպտեմբերին 263,602, յունիսին 352,312, 1934 սեպտեմբերին 357,672, Մեծն Բրիտանիա 1933 սեպտեմբերին 2,411,137 եւ 1934 սեպտեմբերին 2 մի-լիոն 136,578, Իտալիա 1933 սեպտեմ-բերին 888,560 եւ 1934 սեպտեմբերին 866,570:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարզական տօն

Անցեալ տարուընէ ի վեր, սեպտեմ-բեր 18ը հռչակուած է Հայաստանի մարզական տօն, երբ տեղի կ'ունենան ողիմպիական մրցումներ Երեւանի մէջ

Այս տարի, մարզական այդ տօնին առթիւ, Հայաստանի մարմնակրթա-կան գերագոյն խորհուրդի նախագա-հը, Ա. Գալոյեան, հետեւեալ յայտա-րարութիւններն ըրաւ Խորհ. Հայաս-տանի խմբագրին.— Մարմնակրթա-կան գործունէութիւնը նոր երեւոյթ է Հայաստանի մէջ: Միապետութեան օ-րով մեր մէջ մարմնակրթական ոչ մէկ կազմակերպութիւն: Դաշնակ-ցութեան օրով սկաուտական պատա-հական աշխատանքներ որբանոցներու մէջ: Վերջին տասնամեակին միայն մարմնակրթութիւնը արմատ արձա-կեց Հայաստանի մէջ, եւ հետզհետէ կը ծաւալի ու կը բարգաւաճի:

Քաղքենի երկիրներու մէջ կ'աշխա-տին մարզական կազմակերպութիւնը ծառայեցնել պատերազմական նպա-տակներու, ընդհակառակն խորհ. մեր երկրին մէջ մարմնակրթութիւնը կը դառնայ օժանդակ ազդակ մը ար-դիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսու-թեան, միաժամանակ երկրի պաշտ-պանութեան համար պատրաստելով մարզուած քաղաքացիներ:

Հայաստանի մէջ մարմնակրթական կազմակերպութեան բարգաւաճման լաւագոյն ապացոյցն այն է, որ ան-ցեալ տարի, Երեւանի մէջ, մարզա-կան այս տօնին կը մասնակցէին 12 հազար հոգի, բայց այս տարի՝ 20 հազար հոգի: Անցեալ տարի Հայաս-տանի կազմակերպուած մարզիկնե-րուն թիւն էր 40.000, այս տարի՝ մօտ 72.000:

Բայց այս չէ դեռ բոլորը: Քանա-կային աճման զուգընթաց՝ մարմնա-կրթական ասպարէզին մէջ մենք այժմ ունինք որակային հսկայ նուաճում-ներ: Երեք տարիէ ի վեր մարզական տեսակէտով կը գրաւենք երրորդ տե-ղը ամբողջ Ռուսիոյ մէջ: Մինչեւ այժմ կատարած ենք 172 Հայաստան-եան եւ միջազգային մրցումներ, ո-րոնք մեծ նշանակութիւն ունին մար-մնակրթութեան զարգացման համար՝ երբեմն կատարուած նուաճումներու ցուցադրութիւն եւ կամ մղում դէպի նոր նուաճումներ: Մարզական զանա-զան խաղերու մէջ Հայաստանի մար-զիկները շահեցան 122 հանրապետա-կան, 49 անդրկովկասեան, 8 միու-թենական (ամբողջ Ռուսիոյ) մրցա-նիշեր: Այս նուաճումները նոր թափ ու եռանդ տուին մեր մարմնակրթա-կան աշխատանքներուն, բարձրացնե-լով մեր մարզիկներուն ոգին, աւելի եւս խորացնելով անոնց շարքերը եւ զանոնք մղելով դէպի համաշխարհա-յին մրցանիշեր:

Այժմ արդէն ունինք լաւագոյն յատկութիւններով օժտուած մարզիկ-ներ, ինչպէս Գասպարեան, Համբար-ձումեան, Վարդանեան, Մնացա-կանեան, Դուլգերեան, Զօրեան, Բասս-ով եւ ուրիշներ, որ աչքառու հանդի-սացած են զանազան մրցումներու ընթացքին, Երեւանի, Բագուի, Թիֆ-լիսի եւ Մոսկուայի մէջ:

Անհատական այս յաջողութիւննե-րուն հետ, պէտք է արձանագրել նաեւ այն զանգուածային արժէքը, զոր ցոյց կուտան մեր մարզիկները՝ օժան-դակ հանդիսանալով թերացող ար-դիւնաբերական կամ գիւղատնտեսա-կան ձեռնարկներուն: Այսպէս Ալլահ-վերդիի, Լէնինեան հանքերու, Լէնի-նականի, Մանարանի, Կոյարանի մարզիկները մեծ գեր կը խաղան երկ-րին աշխատանքի կշռոյթին մէջ: Մա-նաւանդ պէտք է յիշել Դինամոյի մարզիկները, իրենց կուռ ու վար-պետ կազմակերպութեամբ:

Արդար է որ պարծենանք եւ կը պարծենանք այս նուաճումներով, ո-րոնք ձեռք ձգուած են 10 տարուան կարճ ժամանակամիջոցի մը, թերի պայմաններու մէջ (մարզադաշտի, սրահի եւ գործիքի պակաս), նիւթա-կան սուղ միջոցներով, փոքրաթիւ ղե-կավարներով

Բայց չենք ուզեր հանգչիլ յաղթու-թեան այս դափնիներուն վրայ, եւ չենք ալ ուզեր աչք փակել թերու-թիւններուն առջեւ: Ունինք թերու-թիւններ ալ: Այսպէս մեր 70 հազար-նոց մարզական բանակին մէջ ունինք այնպիսիներ, որոնք դեռ չեն տիրա-պետած մարզական արուեստին: Այդ ուղղութեամբ դեռ գործ ունինք կա-տարելիք: Անհրաժեշտ է պատրաստել լաւ մարզիչներ:

Միւս կողմէ շրջաններու մէջ (գա-ւառները) մարզանքը ծաւալած չէ այնքան: Մարմնակրթական մեր կազ-մակերպութիւնը ուժեղ է մասնաւո-րապէս կեդրոններու մէջ, մանաւանդ Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ: Պէտք է որ մարմնակրթական կազմակեր-պութիւնը ծաւալի գիւղերու, գիւղա-տնտեսական կայաններու մէջ եւ ամէն տեղ:

Եւ վերջապէս դեռ քիչ է ունենալ 70 հազարնոց մարզական բանակ մը ամբողջ Հայաստանի մէջ: Որովհետեւ կը նշանակէ թէ ժողովուրդին հսկայ զանգուածը դեռ դուրս կը մնայ մար-զական կազմակերպութիւններէն,— մեր ճիգը պիտի ըլլայ խտացնել շար-քերը, աւելի եւս մեծցնել մարզիկնե-րու բանակը:

Մանր լուրեր

Սեպտեմբեր 12ին մրրկախառն սաս-տիկ կարկուտ տեղաց Սեւ Քարի մէջ, մօտ 25 վայրկեան: Կարկուտը ամբող-ջովին փճացուց Սեւ Քարի 36 հեկտար ծխախոտին, որու միայն առաջին եւ երկրորդ քաղն էր կատարուած: Բան-ջարանոցները և պտղատու ծառերը վը-նասուած են ամբողջութեամբ: Կար-կուտէն վերջ հեղեղ մը սկսաւ եւ քշեց տարաւ 2 գոմէշ, 2 ձի, 1 եզ, 3 էշ, 5 խոզ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՎԱՒԵՐ ԿՈՆԴԱԿ

— o —

Իրազեկ մը գրած կուտայ «Հայրե-նիք»ի մէջ (22 սեպտ.).

— «Հայր Մորդուկէսեանին կոն-դակը մենք տեսանք: Այդ կոնդակին տակ կային միայն երկու պարզ ստո-րագրութիւններ, եւ ուրիշ ոչինչ: Այդ ստորագրութիւնները հաստատող ո-չինչ կար հոն: Կոնդակին վրայ ո՛չ Կաթողիկոսարանի կնիքը կար, եւ ո՛չ ալ Հոգեւոր Գերագոյն խորհուրդին պաշտօնական կնիքը, եւ ո՛չ ալ այդ երկու ստորագրութիւնները վաւե-րական ընող որ եւ է նշան մը կը տեսնուէր հոն:

Այս տողերը գրողը երկար տարի-ներ ապրած է Էջմիածնայ մէջ եւ շատ մօտէն ծանօթ է Կաթողիկոսարանի եւ անոր Հոգեւոր խորհուրդի կամ նախկին Սինօդի գործելակերպին:

Արդ՝ կաթողիկոսին ստորագրու-թիւնը— նոյն իսկ իր հարազատ ձեռ-քովը գրուած ըլլայ — ոչ մէկ վաւե-րական չի կրնար սեպուիլ այն բոլոր պաշտօնական գործերուն մէջ, երբ անիկա վաւերացուած չէ նոյն այդ Կաթողիկոսարանի դիւանին կողմէն եւ կնքուած չէ ոչ միայն մանիշակա-գոյն մելանով, այլ նաեւ սեւ զմուռ-ով: Նմանապէս Հոգեւոր Գեր. խոր-հուրդի, ինչպէս եւ նախկին Սինօդի որոշումները չեն կրնար վաւերական համարուիլ, եթէ անոնք բնդուննուած ու վաւերացուած չեն կաթողիկոսին կողմէն: Այդ ստորագրութիւնները ոչինչ կ'արժեն — բացի անձնական բարեկամական նամակներէ — եթէ չեն վաւերացուած դիւանի կողմէն յատուկ կնիքով եւ սեւ զմուռով:

Աշխարհի մէջ որ եւ է թագաւորի պաշտօնական ստորագրութիւնը — նոյն իսկ եթէ իսկական ըլլայ, ո-րեւէ վաւերական չի սեպուիր, եթէ նախապէս արքայական կամ պետա-կան դիւանի կամ կառավարութեան կողմէ վկայուած ու վաւերացուած չըլլայ:

Հայոց մէջ որ եւ է եկեղեցական տիկնոջ, կամ դպրոցասիրաց, կամ որբախնամ միութիւն կամ Կ. Խաչ ու-նի իր յատուկ կնիքը, որով կը վարէ իր վարչական թղթակցութիւնները:

Հապա ուրեմն ինչպէ՞ս կրնայ ըլլալ, որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը չի գործածեր իր կնիքը:

Որ եւ է մարդ պիտի կրնար անվա-ւեր կոնդակներ շինել տալ, ստորա-գրել տալ, եւ ղրկել պատկան տեղե-րը:

Եւ, ահա՛, այսպէս պա՛րզ եւ մեզի համար բոլորովին անծանօթ եւ չվա-ւերացուած ստորագրութիւններ կրող կոնդակներ կը ղրկուին եւ երկու բազ-մաչափ ու ծերունի հայ հոգեւորա-կաններ կարգալոյծ կ'ըլլան»:

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՊԱՌԱԿՏԷՆ

Միւնոյն թերթի խմբագրականէն.—

— «Այլ եւս ո եւ է մէկու համար գաղտնիք չէ, որ համայնավարներն ու անոնց գործիք եղող Ռամկավարները որոշած են ամէն գնով պառակտել Հայր. Միութիւնները ալ ճիշդ այն-պէս, ինչպէս որ պառակտեցին հայ եկեղեցին Ամերիկայի մէջ: Արդէն ի-րենց թերթերու մէջ անոնք չեն իսկ ծածկեր, որ այդ նպատակը կը հետա-պնդեն:

Ակնյայտ կը նշանակէ, որ ուր որ պա-տահմամբ Հայրենակցականներու վարչութիւնն ու դրամները իրենց մարդոց ձեռքն են, պիտի հեռացնեն Դաշնակցականները, իսկ ուր որ վար-չութիւնն ու դրամները ամբողջովին իրենց ձեռքը չեն, ամէն ջանք պիտի թափեն զանոնք Դաշնակցականներու ձեռքէն առնելու, իսկ չկարենալու պարագային իրենք պիտի հեռանան ու իրենց առանձին միութիւնները կազմեն:

Հետաքրքրական է, որ իրենց այս պառակտիչ ծրագիրը առաջ տանելու համար, համայնավարներն ու Ռամ-կավարները իւրացուցած են նոյն գը-ռեհիկ գործելակերպը, որուն հետեւեցան հայ եկեղեցին պառակ-տելու մէջ: Այն է՝ կ'աշխատին հա-ւատացնել միամիտներուն թէ Դաշ-նակցականներն են որ կ'ուզեն պա-ռակտել Հայրենակցականները, Դաշ-նակցականները հակառակ են Ներգաղ-թի եւ շինարարական ձեռնարկներուն, թէ Դաշնակցականները կը ձգտին ա-մայի ձգել Հայրենակցականներու յատկացուած հողերը Հայաստանի մէջ, թէ Դաշնակցականները կ'ուզեն միշտ օտարութեան մէջ պահել հայ-կական բեկորները եւն.»:

ԽՕՍՔ ԵՒ ԳՐԻՉ

Ո՞վ աւելի կը խօսի կամ կը գրէ,— Ֆրանսացինե՞րը, Գերմանացինե՞րը, Անգլիացինե՞րը, Իտալացինե՞րը, Ցոյնե՞րը թէ Հայերը:

Այս հետաքրքրական հարցին մասին վիճակագրութիւն մը լոյս տեսաւ Ֆը-րանսական մամուլին մէջ, վերջերս:

Մինչեւ հիմա ընդունուած է թէ աշխարհի վրայ ամէնէն շատախօս ժո-ղովուրդն է Ֆրանսացին: Արդարեւ Ֆրանսացին կը նախընտրէ խօսիլ քան թէ նամակ գրել: Չէ՞ք տեսներ, ար-քունքի եւ սիրոյ շրջանին, Ֆրանսա-ցի երիտասարդը փողոց կ'ելլէ անմի-ջապէս՝ գտնելու իր սիրականը, մինչ-դեռ հայ երիտասարդը, նոյն այդ շրջանին, իր սենեակը կը մտնէ, դուռ ու պատուհան կը գոցէ եւ նամակ կը գրէ իր եարին: Վիճակագրութիւնէն կը յայտնուի, որ Անգլիացին հակա-ռակն է Ֆրանսացիին,— չի խօսիր, այլ կը գրէ:

Ցիշեալ վիճակագրութեան համա-ձայն, Անգլիոյ մէջ գրուած նամակնե-րէն տարեկան իւրաքանչիւր բնակիչի կ'իյնայ 78, Միացեալ Նահանգներու մէջ՝ 67, Զուիցերիոյ մէջ՝ 59,7, Գեր-մանիոյ մէջ՝ 55,9, Տանըմարքայի մէջ՝ 41,6, Աւստրիոյ մէջ՝ 38,2, Պել-ճիքայի մէջ՝ 29,4, Շուէտի մէջ՝ 26,4, Ֆրանսայի մէջ՝ 26, Իտալիոյ մէջ՝ 20:

Ֆրանսացի երգիծագիր մը կ'աւել-ցնէ թէ Ֆրանսացիները, նամակա-գրութեան վարպետ Տիկին տը Սէ-վինեէի երկրին մէջ հիմա շատ քիչ նամակ կը գրեն, որովհետեւ գիտեն թէ ... Թղթատարական վարչութիւնը կատարեալ չէ եւ մարդիկ, այստեղ, աւելի գիւրին եւ արագ կրնան հոգիով եւ սիրտով հաղորդակցիլ, երբ կը խօսին քան թէ կը գրեն:

ԶԱՐՈՒՀԻ Ն. ՕՀԱՆԵԱՆ

եւ

ՕՆՆԻԿ ՓՕՑԱՃԵԱՆ

ամուսնացած

ՄԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (16)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Ժամէն աւելի կը ճամբորդէինք, ոչ ... անցորդ գտնուած է գիւղացիի ... ճանապարհ, չկան էշերու կարա-... որ քաղաքին կեանք ու կեն-... թիւն կուտային իրենց փոխա-... խօս ու յարգով, ցախ ու փայ-... կոթ-մածունով: Այս ամէնուն ... պիտի դիւրէ, արեւն ու արփին... ... Ցամխա Աղէգ գետը ... անցեալ րսեմ որ, թէեւ մերօ-... մն էի, սակայն համարձակու-... չէի ունեցած որ եւ է Թուրքի ... ձեռք բարձրացնել. Հիւրիէթի ... 1909ին, որ մեզի նոր օրեր ... խոստանար, գաւառի պատուակ մը ... կարծած ատեն, Թուրք իշխանը ... էր 7 էշերը ձգած էր գրաւներէս ... խառնուած մէջ արածելու, ... անիրաւ կռնակի վրայ երկն-... էր գետին.

... կ'եսայ, չյաւէ՞ց տարինե-... ընթացքին ձեր բրած ու մարած ... եւ տակաւին այս ադատ ...

քարուն մէջ, զուգ դարձեալ ձեր հին անհաւատութիւնը չփոխեցիք: Քամի կ'եր-թամ, եր կողքին եղած իշավարի փայտը կը վերցնեմ ու զօրս դաւ դաւ պատուիրեցեր տփոց մը կը քաշեմ: Երբ կը տեսնէի անոր լացն ու պաղա-տանքը, մկաններս աւելի կը զօրա-նային ու սիրտս կ'ուզէր այս նոր տե-սարանին աղէկ,— պատրաստ Թուրք մը Հայու մը առջեւ, ինչպէս արջը բոզի առջեւ:

Այսօր վեց տարի է անցեր, ու ահա անգութ բախտը մեզի դէմ գիմաց կը բերէ ծեծ կերած իշավարին: Ուն ըներ են, մեր գիւղի աւարը դեռ կը քալեն էշերով: Կը մօտենան սայլին, Արարոյէն հաց կ'ուզեն եւ կը սկսին թեւերը փնտռել եւ ահա կը ձերբա-կալեն զիս թեւերու տակէն եւ կը հանեն լոյս արեւ: Անոնց հետ տեսայ մեր գիւղի Տէր Սարգիսը Վարդանի Խաչօն եւ Ռշոյ Գասպարի Դաւօն (վերջինս ողջ է եւ այժմ ՍԷՆԹ ԷԹԻ-էն), երկուքն ալ 10—12 տարեկան, որ իրրեւ ծառայ կամ գերի գիւղէն բռնած քաղաք կը տանէին.

Իշավարներու մէջ տեսայ ու ճանչ-ցայ ան որ ժամանակին ծեծած էի, բայց ան զիս չի ճանչնար: Զէյթ այն օրուան իմ երջանկութիւնս, ամէն բան այլափոխուած, մանաւանդ մազ ու մօրուք իրար խառնուած: Արարոյէն ճշդեցին իմ ով ըլլալս ու ահա մէջտեղ եկաւ ծեծ ուտողը.

— Ալվառինճի քեաթիպ, Հիւրիէ-թին ինծի ծեծ մը քաշեր կը յիշե՞ս, խուրպան ըլլամ այն Աստուծոյն որ քեզ իմ ձեռքը հասցուց:

Ու զայրոյթ պէս յարձակեցաւ վը-րաս: Ժայռի նման կը դիմանամ անոր տուած հարուածներուն, ոչ թեւ կայ, ոչ հալիւ, ոչ դուռ, ոչ կարեկցու-թիւն (ես ալ տառանց էի), կը տեսնեմ Դաւոյի եւ Խաչոյի անվերջ լալը: Ծե-ծը կը դադրի ու փայտը վար կ'իյնայ եւ ես կը կենամ: Ծուռէն կը հանեն միւս ձիաւոր տարիկան մը, որ յիշեա-լին մեծ եղբայրն էր, կուտայ տեղե-կութիւններ ու կը հրահրէ: Ու ահա տարիկանը եղբօրը դակաւը ինչ կը լրացնէ, ու ես զգայազիրկ կ'իյնամ: Ուրիշ իշավար մը կը նեղանայ ու կ'ը-սէ.— Եթէ ես քու տեղդ եղած ըլլա-յի, կը խղդէի, կը կարմրէի սաթէ, եւ երբեք չպիտի ըսէի որ ժամանակին ծեծ կերած եմ Հայէ մը, իսկ դուն աւանց ամչնալու կը պարծենաս քու ծեծուելուդ համար: Հետեւաբար խղճի հակառակ է այս տանջանքը, գնդակ մը բաւէին հանեցէք: Կը հանեն զիս տղոց ու կը սկսինք ճամբան դէ-պի եառ, դէպի Մուշ: Կը վիճին զիս մեռցնելու եղանակի մասին. Հազիւ 12 տարեկան Թուրք յաճուկ մը կը խնդ-րէ որ ձգեն իրեն ինք սպանէ, որով-հետեւ, կ'ըսէ, սպանութեան այս ա-ռատութեան մէջ, թէեւ կիներ ու պզտիկներ սպաննեցի, սակայն հա-սակաւոր Հայ մը չկրցայ ձեռք բերել սպաննելու համար, կ'աղաչեմ, ինծի ձգեցէք այս մարդը մեռցնելու գործը եւ դուք մտիկ ըրէք: Ու կը համաձայ-նին: Առաջնորդը պատրաստ խանչէ կը քաշէ պզտիկ դաշոյնը: Կը հասնինք Տէրգեվանք գիւղի տակ, ձորակի մէջ, ուր ջարդուած են Մշոյ քաղաքի կի-ները եւ պզտիկները: «Հոս, հոս կը կանչեն իրարու, թող երթայ բարեւ-ներ տանի իր հօրեղբայրներուն: Կար-նած են ամէնքը: Վերջին քանի մը հարուածները տալէ յետոյ, ձեռքերս ու ոտքերս կապելու ատեն, խնդրեցի մէկ րոպէ, ծոցիս մէջ եղած երկու տուփ, աղը եւ ծխախոտը հանեցի ու յանձնեցի Դաւոյին եւ բսի.

— Եթէ բախտը մեզի եւ ողջ մնաք, եւ օր մը իմ պարագաներէս որ եւ է մէկը ողջ գտնէք, ըսէք թէ ինչպէս մեռայ, չմոռնաք բարեւներս տալ իմ պաշտելի Եղբօրս, մայրիկիս եւ համբոյրներ իմ գեղանի ձագերուս:

Անմիջապէս յարձակեցան եւ ծեծը Դաւոյի ձեռքէն խլեցին: Կարծեցին թէ ոսկի էր տուածս: Հասկցան սխա-լը, սակայն ծխախոտը իրարու վրայ բաժնեցին ու կապեցին ձեռքերս: Դա-հիճն միշտ պատրաստ: Ահա կը լսուի ձիու մը ոտքերուն ձայնը: Կուգա՛յ, կուգայ, ինչն է, Տուրսուն չաւուշը, կը գոռան, կը կանչեն, եկուր, Ալվա-ռինճի քեաթիպը կը սպաննենք:

Տուրսուն, Քօթանենց Տուրսունը, արեւնարբու ու հայաջինջ, բայց մի-եւնոյն ատեն մեր գիւղի Ահմէտ ա-ղայի հօրեղբօր տղան, կը հասնի, ձիէն կ'իջնէ, աչքերս արձակել կուտայ ու կը հարցնէ.

— Ո՞ւսկից կուգայիր, քեաթիպ, եավրում:

Ըսի որ առաջին օրը Ահմէտ աղան երկու բեռ ցորեն, Հաչոյ Մահմուտի ընկերակցութեամբ քաղաք ղրկեց, այսօր դարձեալ անոնց սայլի հետ գիւղ կը դառնայի, բռնուեցայ ասոնց մէջ:

— Ո՞վ կար սայլի հետ Հաչոյենց տունէն.

Ըսի որ Արարօն էր եւ բնաւ ձայն չհանեց բռնուելուս համար:

— Լաւ, դարձաւ միւսներուն, ի՞նչ պիտի ընէք այս մարդը:

— Պիտի մեռցնենք:

— Զեմ կարծեր, այդ կրնայիք ընել այն ատեն, երբ ես ներկայ չէի, իսկ հիմակ աղատ է ան: Մէջ մտաւ ու-տիկանը եւ ըսաւ.— Կառավարութեան յանձնելու կը տանիմ:

— Իրա՛ւ, թող զաւակ, ես ո՞վ եմ, հայտէ քեաթիպ եավրում, գնա ուղ-ղակի գիւղ, տեսնեմ ով է այն քաջը որ կը համարձակի քու եռեւէդ գալ:

Կը քալեմ, սիրտս ու աչքս Դաւոյէն անձկէ յետոյ, բայց ան կը դգայ որ, կը կասկածիմ, կը վերադառնայ ինծի մինչեւ Առխա գետ, ու կը պատուիրէ ուղղակի լեռ բարձրանալ, ճամբան վտանգաւոր է, կ'ըսէ ու ետ կը դառ-նայ:

ՄԱՐԳԱՐ ՊԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Թուրքիոյ առեւտուրը Սուրիոյ մէջ

Երեք շաբաթ առաջ խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւն մը հասած էր Սուրիա եւ Լիբանան՝ ուսումնասիրելու համար այն միջոցները որոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլար ապագային ուժեղացնել եւ բարւոքել խորհրդային Ռուսիոյ եւ հովանաւորեալ երկիրներու առեւտրական յարաբերութիւնները։

Պատուիրակութիւնը, արդէն իսկ բազմաթիւ գնումներ կատարած է Լիբանանի առեւտրականներէն։

Խորհրդային «Զիրանին» նաւը Տրիպոլիէն մեկնած է անցեալ. 2ին 1000 թոն բուրդ տանելով իր հետ Սեւ ծովի Օտեսա նաւահանգիստը։

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւնը կը բանակցի կարգ մը առեւտրականներու, հետ բամպակ եւ մորթ գնելու համար մեծ քանակութեամբ, որ նոյնպէս պիտի ղրկուի Ռուսիա։ Բամպակի եւ մորթի այս ապսպրանքը զգալապէս բարձրացուցած է անոնց գինները։

Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մերձեցումը

Անցեալ փետրուարէն ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուին Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեանց միջեւ, աւելի սերտացնելու համար երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները։ Այս բանակցութիւնները վերջացան դպրոցական դասագիրքերու վերաքննութեամբ, որպէսզի հարթուին կարգ մը թիւրիմացութիւններ։ Դիտուած է որ թէ Գերմանիոյ եւ թէ Լեհաստանի մէջ պատմութեան դասագիրքերը չափազանց ազգայնական են եւ միակողմանի։

Արդ, լուրջ քննութիւն մը պիտի կատարուի, թէ քաղաքական և թէ պատմական անցեալի արձանագրութիւնը այսօրուան պայմաններուն յարմարցնելու, այսինքն փոխադարձ վիրաւորանքները դարմանելու համար։

Միեւնոյն ատեն յաջող բանակցութիւններ կը կատարուին, կարգ մը առեւտրական վէճեր կարգադրելու համար։

Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսական մամուլը «ապերախտ» կը կոչէ Լեհաստանը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈԼՍՈՅ ԿՐՕՆ. ԺՈՂՈՎԸ Հոկտեմբեր 2ին նիստ գումարեց նախագահութեամբ պատրիարքին, որ լուսաբանութիւններ հաղորդեց հոգեւոր եւ վարչական գործերու անջատման մասին, «համաձայն հանրապետական կառավարութեան սկզբունքներուն»։ Ժողովին ատենապետը շնորհաւորեց Պատրիարքին իմաստութիւնը, որով կատարեալ հանութիւն յայտնած է ազգ. գործերու նոր վարչաձեւին։

ՍԱՄԱԹԻՈՅ կայանը կէս առ կէս եւ երեք օրուան մէջ պարպելու արդարութիւն ուղղուած ըլլալով, 50 հոգի փոխադրուեցան նոր կայանը, իսկ 150 հոգի՝ Օրթագիւղի կայանը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ տեղաւորման համար արեւելեան նահանգները գացած էր ընդհ. տնօրէն Ալի Կալիպ պէյ։ Այժմ վերադարձած է Տրապիզոն եւ ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ Սեւ ծովու շրջանին մէջ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9 1/2ին, Զորզարեան Դրադարանը 181, Գուր Լաֆայէթ։

ԵՐԵԿՈՅԹ–ԽՆՋՈՅՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՍՆՈՅ – ՁՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Հոկտ. 13ի Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՍՐԱՀԸ, 13, Rue Pierre – Curie Métro: Porte d'Italie

ՀԱՅԿԱԿԱՆ, ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Ընկերակցութեամբ Քանոնի Ցակոբի,

ուտի Քաջվարդի եւ ջութակահար Մկրտիչի

Երգ – արտասանութիւն եւ անակնկալներ

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

Մուրատեան Վարժարան, Սեվր

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամսուն սկիզբը

Վարժարանը կ'ընդունի գիշերօթիկ, կէս-գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ սաներ։ Ցեղչութիւնը նկատի առնելով օրուան տնտեսական պայմանները, վերադարձած է Թոշակի հարցը եւ ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայէ իրենց զաւակներուն ազգային բարձրագոյն դաստիարակութիւն տալ ուզող ծնողներուն։

Մանրամասն տեղեկութիւններու կամ արձանագրութեան համար դիմել Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան.

Secrétariat du Collège Arménien S. Moorat, 26, Rue Troyon, Sèvres (S. & O.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. ԼԻՈՆԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ», ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ հովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

13 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ԽՐՈՒՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ ընկեր Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Արտասանութիւն՝ ընկ. Ջ. Ալէմեանէ, ջութակ. յայտնի արուեստագէտ ընկ. Ա. Մելքոնեանէ,

կ'երգեն.— Օր. Ծ. Տէր-Գէորգեան եւ Պ. Վ. Զանտըեան.

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆր., կնիկներու մուտքը ազատ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 21ին, կիրակի կէս օրէ յետոյ

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ ԱՆՏՈՔ խմբակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ ՆԺԴՈՒՀ ԿԵՓԻՆ ԾԵ ՍԷՆ ԷԹԻԷՆԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբերու

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Սալ Տ'Արմոնիի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի ընկեր ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական ընտիր կտորներ պիտի նուագէ

[illegible]

[illegible]

[illegible] (պաւէլ)։

ՇԱՐՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 20ին Շաբաթ երեկոյ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶՕՐԱՒՈՐ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2 1/2ին

2, Rue Alexandre Cuilmantի սրահին մէջ, Մէտրոյի կայարանին դիմացը

Կը նախագահէ ընկեր Ա. ԽՈՒՐՇՈՒՏԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊՈՒՐԿ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.

ՊԸՆԵԷՕ ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

×

Վերոյիշեալ հանդէսներուն պիտի ծախուի ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ հրատարակած «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ» բացառիկ թիւը։ Գին 3 ֆրանք։

Գաւառներու եղած ապսպրանքներու համար ղրկել 4 ֆր. նամականիշով։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS, 13e

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ակումբին ժամացոյցը կէս գիշեր զարկաւ։ Երկու մարդիկ – սրահին միակ յաճախորդները — վառարանին առջեւ, զէմ դիմաց նստած էին։ Մէկը իր ժամացոյցը բաղդատեց զարնող ժամացոյցին հետ

— Կէս գիշեր եղաւ, Ճօն, դիտել տուաւ այս վերջինը իր ընկերոջ։

Սըր Ճօն Տէյվիտսըն, որուն ուղղուած էին այս խօսքերը, յայտնի էր որ չլսեց իր ընկերոջ խօսակցութիւնը, այնքան խորասուզուած էր իր մտածումներուն մէջ։ Իր ընկերը անոր այդ տարօրինակ արտայայտութիւնը այդ իրիկունը քանի մը անգամ դիտած եւ նոյնպէս զարմացած էր։

— Կէս գիշերը անցաւ, Ճօն։

Օգնական – ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիս, Սքոթլէնտ Եարտի (Լոնտոնի Ապահովութեան տեսչութիւնը) իր պաշտօնակիցներուն կողմէ պարզապէս Հ. Ա. սկզբնատառերով ծանօթ՝ կրկնած էր իր դիտողութիւնը։

Այս անգամ միւս մարդը իմացած էր ընկերոջ խօսքերը, որովհետեւ յանկարծ ուշքի եկաւ.

— Ի՞նչ ըսիր, Հ. Ա.— կէս գիշե՞ր եղաւ

— Այո, Ճօն։

Սըր Ճօն Տէյվիտսըն, օձախին ժամացոյցին յառելով աչքերը,

— Իրաւ որ ուշ է, ըսաւ, եւ իր առջեւը գտնուած կէս – լեցուն գաւաթը վերցնելով՝ մէկ ումպով պարպեց։

Երբ մէկը Մարլպըրը Ակումբի ուխտին մէկ ումպով կը կլլէ առանց գոհունակութեան նշանի մը, կը նշանակէ թէ այդ մարդը անպայման մտքին մէջ բան մը ունի։

— Կարծեմ ամէն մէկս իր տեղը երթալու ժամանակն է, Հ. Ա.։

Օգնական – ոստիկանապետ Հ. Ա. փոխանակ համաձայնելու կամ ոչ, աթոռին վրայէն առջեւը ծռելով յարեց.

— Ի՞նչ էր ան, Ճօն։

Հ. Ա. սովոր էր առհասարակ չյուզուած հարցումները մէկէն մէջտեղ դնելու. խրոխտութիւն մը որուն արժէքը ոճրագործ մը աւելի լաւ կ'ըմբռնէ։

Սըր Ճօն հակառակ իր կամքին ժպտեցաւ.

— Ձեզ հասկնար, Հ. Ա. ի՞նչ ըսել կ'ուզես.

— Ճօն։

Օգնական – ոստիկանապետին խոժոռ աչքերը յառեցան իր ընկերոջ վրայ. Սըր Ճօն Տէյվիտսըն աչքերը վար կախեց.

— Օ՜, իրական ոչ ինչ.. ոգի մը միայն։

Հ. Ա. ժպտեցաւ. «բայց, ըսաւ առաջին անգամն է որ Լոնտոնի հանրածանօթ վիրաբոյժ մը ինծի կը խոստովանի որ ինքը սիրահարած է ոգիի մը հետ »։

— Ո՛վ խօսեցաւ սիրոյ մասին, բողոքեց Սըր Ճօն։

Օգնական – ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիս ուսերը ցնցեց։

— Օգուտ չունի, Ճօն, աւելի լաւ կ'ըլլայ որ խրոխտութիւնը պատմես։

Սըր Ճօն իր աջին սեղանին զանգը հնչեցուց։

— Հ. Ա. կ'ուզե՞ս ուիսքի եւ սոտա մըն ալ առնել։

— Պայմանով որ պատմութիւնդ պատմես, պատասխանեց Սքոթլէնտ Եարտի պաշտօնեան։

— Երկու ուիսքի – սոտա, հրամայեց Սըր Ճօն, յետոյ դառնալով իր ընկերոջ.

— Այդ դէպքը տեղի ունեցաւ երեք գիշեր առաջ... Բինըրի փողոցին անցած ատենս...

— Ճօն, եթէ դէպքը պատահեցաւ Բինըրի փողոցին մէջ, գիշեր ատեն, լաւ է որ սպասես մինչեւ սպասաւորը մեր խմիչքները բերէ եւ հեռանայ... անիկա ամուսնացած մարդ է, երեք երախայի հայր. ուստի չեմ ուզեր որ իր բարոյականը եղծանես։

— Հ. Ա., սոսկալի ապուշ մըն ես դուն։

— Զգուշաւոր ապուշ մը, ճշդեց Հ. Ա.։

Սպասաւորը ըմպելիները մատուցանեց։

— Ուրեմն, Ճօն, կ'ըսէիր թէ...

— Ալ ըսելիք չունիմ։

— Եւ սակայն պիտի պատմես։

Սըր Ճօն գլուխը շարժելով ըսաւ.

— Կարծեմ մէջդ գտնուող ոստիկանն է որ կը փափաքի ուրիշներու գաղտնիքները թափուած տեսնել քու ականջներուդ մէջ։

— Եթէ ոճրագործները այդքանը միայն մտածէին՝ շատ մը տաղտուկէ եւ նեղութենէ ազատուած կ'ըլլայի, յարեց Հ. Ա. սառնօրէն։

Սըր Ճօն սիկարէթ մը վառեց, երկու, երեք անգամ ծխեց, յետոյ աչքերը իր ընկերոջ դէմքին դարձնելով ըսաւ.— ինչպէս արդէն ըսի, այդ դէպքը երեք գիշեր առաջ պատահեցաւ. եւ ատկէց ի վեր շատ փոխուած եմ։

— Հըմ։

— Հէյմարքէթ թատրոնը գացած էի եւ քալելէն տուն կը վերադառնայի։ Բինըրի փողոցէն հազիւ քանի մը քայլ առած, գետինը, աչքերս փայլուն բանի մը հանդիպեցան. վերցուցի և տեսայ որ արժէքաւոր ադամանդաքարէ ապարանջան մըն էր։

— Ինչպէ՞ս գիտցար թէ արժէքաւոր էր, ընդմիջեց Հ. Ա.։

— Քարերու տեսակները բաւական լաւ ճանաչող մըն եմ, Հ. Ա.։

— Լաւ, շարունակէ։

— Հազիւ գետնէն վեր ուղղուած՝ իգական ձայն մը ականջիս ըսաւ, «Օհ, փառք Աստուծոյ, ապարանջանս գտեր էք»։ Նաեւ դարձայ եւ տեսայ որ քովս կեցած է ամենագեղեցիկ կին մը որուն նմանը երբեք տեսած չէի։

— Ուստի առանց որ եւ է հարց ու փորձի ապարանջանը…

հարցուց խստութեամբ օգնական – ոստիկանապետը

— Կ'ուզեմ որ թոյլ տաս պատմութիւնս վերջացնելու, առանց ընդմիջումի, գոչեց բարկութեամբ Ճօն։

— Ներողութիւն. խնդրեմ շարունակէ։

Շատ բնականօրէն յանձնեցի, նախ ձայնէն եւ յետոյ կնոջ արտակարգ գեղեցկութենէն… այս … կարողացայ ըսել թէ՝ … ապարանջանը ձե՞րն է, Տիկին … պատասխանեց … կառքիս մէջ մտած ատենս … ըլլալ … որ կորսուած է, ուստի … վար ցատկեցի եւ … անիկա … կցայ, պատասխանեցի … ինծի երկարելով ըսաւ. «Իրաւ … դուք գտաք, եւ ոչ թէ … մը »։ Ապարանջանը թեւը … յետոյ, բան մը զոր չեմ կրնար … ցատրել, ձեռքս … նոր ներկայացուցի այցաքարտ… (Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameseme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա :	250 »	130 »	
Ամերիկա :: ::	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ .	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 11 Octobre 1934

ԺԹՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2622

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Արտաքին նախարար Պ. Պարթու եւս վիրաւորուած բլլալով մեռաւ

Ամբոխը չարաչար մեղցուց ահաբեկիչը, որ Խրուաթ մըն է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՋՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՄԲՈՂՋ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Երէկուան «Ցառաջ»ը տպուած եւ թղթատարին յանձնուած էր արդէն, երբ հեռագիրը հաղորդեց յանդուգն ահաբեկում մը, Մարսէյլի մէջ.— Յուկոսլավիոյ Ալեքսանդր թագաւորը եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Պարթու սպաննուած, թիկնապահ Զօր. Ժոռժ ծանրապէս վիրաւորուած, ահաբեկիչը բզիկ – բզիկ եղած ոստիկան մը մեռած, 10 այր եւ կին վիրաւորուած:

Անթելը անընդհատ կը բաշխէր, վայրկեանէ վայրկեան հաղորդելով մանրամասնութիւնները, թերթերը իրարու ետեւէ յաւելուածներ կը հրատարակէին, որոնք հազիւ ցրուիչներուն ձեռքէն առնուած՝ կը սպառէին խռնուած բազմութեան մէջ: Մինչեւ գիշերուան ժամը 12 մարդիկ թերթ կը փնտռէին պողոտաներուն վրայ: Օտարականներ կ'ըսեն թէ Ֆրանսան այսպիսի յուզումնալից օր տեսած չէր 1918 նոյեմբերէն ի վեր, (զինադադար):

Ամփոփենք դէպքին մանրամասնութիւնները այնպէս ինչպէս կը նկարագրեն ականատեսներ.—

Երեքշաբթի կէսօրէն յետոյ, ծովային նախարար Փիէթրի զրահանաւ մը նստաւ, Ալեքսանդր թագաւորը դիմաւորելու համար Թընդանօթի սովորական ողջոյններէն յետոյ, Պ. Փիէթրի մտաւ սերպիական «Տուպրովնիք» մարտանաւը եւ յանուն կառավարութեան բարի գալուստ մաղթեց թագաւորին եւ արտաքին նախարար Պ. Եէվթիչի: Թագաւորը ընկերակցութեամբ երկու նախարարներուն եւ ուրիշ հետեւորդներու, շոգեմակոյկ մը նստաւ, ցամաք ելլելու համար Մարսէյլի հին նաւահանգիստը: Երբ ցամաքին կը մօտենային, թագաւորը ուրախ զուարթ կը խօսէր Պ. Փիէթրիի հետ, տեղեկութիւններ ուզելով նաւահանգիստի հին շինուածքներուն եւ մանաւանդ երկու բերդերու մասին: Երբ դուրս ելան, թագաւորը լուրջ եւ մռայլ երեւոյթ մը առած էր:

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին նաւահանգստին մէջ: Մաքրուած էին այն հարիւրաւոր ձկնորսանաւերը որ Մարսէյլի ծովածոցին զարդը կը կազմեն: Երկու սուզանաւերու նաւաստիները քարեւի կեցած էին, իսկ Մէն ժանի հին բերդը թնդանօթի 21 հարուածները կ'արձակէր: Նուագախումբերը Յուկոսլավիոյ եւ Ֆրանսայի ազգ. քայլերգները հնչեցուցին, երբ թագաւորը դիմաւորուեցաւ արտաքին նախարար Պ. Պարթուի կողմէ: Քանի մը խօսքեր փոխանակելէ յետոյ, թագաւորը, որ ծովակալի համազգեստ հագած էր, ողջունեց Ֆրանսայի արեւելեան բանակին պատուիրակները: Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ՝ Ալեքսանդր թագաւորը յատկապէս այս բանակին ներկայացուցիչները ողջունելու եւ անոնց մեռեալներուն յիշատակարանը մեծարելու համար էր որ վճռեց Մարսէյլի ճամբով գալ, այլապէս ողջ մնացած պիտի ըլլար: (Արեւելքի ֆրանսական բանակը վճռական դեր կատարեց մեծ պատերազմին մէջ, վերակազմելով սերպիական բանակը եւ հալածելով Պուլկարները):

Երբ յափորը քաղաք մտաւ, փողոցները կը բռնային անհամար բազմութեան ծափերէն: Սուլումներ ալ պակաս չէին, ընկերվարականներու եւ համայնավարներու կողմէ: Թափորը ուղղուեցաւ դէպի հաչակաւոր պողոտան, Քանըպիէռ, որ վերէն վար դրօշազարդուած էր: Առաջին ինքնաշարժին մէջ նստած էին ոստիկաններ, երեք հեծեալ հետեւորդներով, երկրորդին մէջ՝ Ապահովութեան Տեսչութեան Մարսէյլի տնօրէնը եւ արարողապետը. իսկ երրորդին մէջ՝ Ալեքսանդր թագաւորը եւ Պ. Պարթու, իրենց դիմացը ունենալով զինուորական բարձրագոյն խորհուրդի անդամներէն Զօր. Ժոռժը, որ թագաւորին թիկնապահ նշանակուած էր.

ԱՆԿԱՐԾ ՄԷԿԸ ԽՌՅԱՑԱՒ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋԷՆ

Ապահովութեան կը հսկէին 1200 ոստիկաններ, 120 ոստիկան զինուորներ, 48 ձիաւոր պահակներ եւ բազմաթիւ գաղտնի ոստիկաններ: Կառքերը չափազանց դանդաղ կ'ընթանային, ժամը հինգ մղոն:

Ժամը 4.15 էր, պաշտօնական թափորին գլուխը տակաւին 150 մեթր չէր կտրած, երբ իրարանցում մը տեղի ունեցաւ հին սակառանին առջեւ: Ձայներ կը լսուէին,— «մի հրէք»:

Յանկարծ մարդ մը նեղքեց բազմութիւնը, խոյացաւ դէպի արքայական ինքնաշարժը, կեցաւ անոր սանդղամատին վրայ եւ սկսաւ կրակել: Եւ ահա ահռելի խուճապ մը: Բազմութիւնը կը փոթորկուած ծովու մը պէս, ոմանք կը փախչէին կառքին քովէն, ուրիշներ դէպի կառքը կը խուժէին: Գնդապետ մը, որ կառքին առջեւէն կ'երթար, սուրը քաշելով իջեցուց ահաբեկիչին որ գետին փռուեցաւ արիւնլուայ, բայց դեռ կը շարունակէր կրակել: Ոստիկանները ալ սկսան կրակ բանալ աջ ու ձախ: Ահաբեկիչին գլուխը եւ ուսը ճեղքուած էին: Երկու ոստիկաններ՝ վիրաւորուած (մէկը մեռաւ քիչ յետոյ): Կին մըն ալ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Արձակուած գնդակներէն վիրաւորուեցան ինը հոգի, որոնց մէջ կան 14 տարեկան տղայ մը եւ 7 տարեկան աղջիկ մը:

Ամբոխը խուժելով ահաբեկիչին վրայ, անխնայ ծեծեց, քննց եւ արիւնլուայ կոյտի մը վերածեց: Ոստիկանները մօտակայ ոստիկանատուն մը փոխադրեցին մարդը, որ մեռաւ մէկուկէս ժամ յետոյ: Երկու ատրճանակներէն զատ, որոնցմով մօտ քսան հարուած պարպած էր, գրպանին մէջ գտնուեցաւ ռումբ մը: Կը կոչուի Փէթրուս (Պետրոս) Քալէմէն: Խրուաթ է եւ Ֆրանսա եկած՝ սեպտեմբեր 28ին:

Հեծեալ եւ հետեւակ զինուորները աջ ու ձախ կը կրակէին, մաքրելու համար արքայական կառքին բոլորտիքը: Թագաւորը զարնուած էր առնուազն երկու գնդակներով եւ կառքին տախտակամածին վրայ ինկած: Արիւնը կը հոսէր քթէն բերնէն, ուղեղային նիւթերու հետ խառն: Գնդակներէն մէկը հանդիպած էր սրտին, միւսը՝ գլխուն: Բժիշկները կ'ըսեն թէ մահը վայրկենական եղած է: Կ'ըսուի թէ իր վերջին խօսքերն եղած են.— «Պահեցէք ֆրանքեւեռւկոսլաւ բարեկամութիւնը»:

Պարթու, որ զարնուած էր աջ թեւէն, լուր չունէր անցուդարձէն, անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուած ըլլալով: Զօր. Ժոռժ ալ փոխադրուած էր ուշաթափ: Թագաւորը փոխադրուեցաւ նահանգապետարան, եւ ժամը հինգէն քիչ առաջ աւանդեց վերջին շունչը, առանց սթափելու: Ժամը 5.37ին կը մեռնէր նաեւ Պ. Պարթու, առատ արիւն կորսնցուցած ըլլալով, թէեւ փորձեցին նոր արիւն ներարկել:

Իրարանցումի պահուն, ինքնաշարժին վարիչն ալ գնդակ պարպեց ահաբեկիչին վրայ, բայց ուշ էր:

Ո՞Վ Է ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Հիւանդանոցին մէջ ահաբեկիչին մարմինը քննութեան ենթարկուելով, ձախ թեւին վրայ գտան կտած մը (հաճի), գանկով եւ ոսկորներով եւ «Մահ կամ ազատութիւն» բառերով: Այս խորհրդանշանը Մակեդոնական Յեղ. կազմակերպութեան յատուկ ըլլալով, կարգ մը թերթեր կ'ըսեն թէ ահաբեկիչը Մակեդոնացի է: Այս ուղղութեամբ ալ քննութիւններ կը կատարուին, ամբողջ դաւը եւ մեղսակիցները երեւան հանելու համար: Կը կարծուի թէ մեղսակիցներ կան մանաւանդ Մարսէյլի մէջ, որովհետեւ Ապահովութեան Տեսչութիւնը իր ձեռքին տակ ունէր 200 կասկածելի խռուաթներու ցանկը եւ լուսանկարները, բայց ահաբեկիչը չկար անոնց մէջ: Անցեալ շաբթու խուզարկութիւն կատարուած էր Մարսէյլի բոլոր պանդոկներուն մէջ:

Սպանութենէն անմիջապէս վերջը եւ ամբողջ գիշերը Ներքին նախարարութիւնը անընդհատ հաղորդակցութեան մէջ էր Մարսէյլի հետ: Դէպքը այնքան ծանր ազդեցութիւն գործած էր որ Ներքին նախարար Պ. Սառօ հրաժարական տուաւ, բայց Պ. Տումէրկ մերժեց, որպէսզի դահլիճի տագնապ մըն ալ չծագի:

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, ահաբեկիչը ծնած է Զագրէպի մէջ, 1889ին: Ուսուցչական էր եւ սերպիական կանոնաւոր անցագիր մը հանած էր 1934 մայիս 30ին: Ֆրանսայի համար վիզա ստացած էր սեպտեմբեր 28ին: Վերջին պահուն 23 նոր կասկածելիներու ցանկ մը ներկայացուած էր, բայց նորէն չկար Փէթրուս Քալէմէնի անունը:

Այս լուրերը քաղուած են Ներքին նախարարութեան շրջանակներէն: Արդ, Զագրէպէն կը գրեն թէ նշանակուած թուականէն ոչ առաջ, ոչ ալ վերջ ֆրանսական վիզա չէ տրուած ահաբեկիչին, հետեւաբար կը կարծուի թէ անցագիրը կեղծ է: Միւս կողմէ, նոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ Քալէմէն մականունը սերպ – խրուաթական չէ, այլ կը գործածուի Հունգարիոյ սահմանակից շրջաններուն մէջ: Փէթրուս անունն ալ խրուաթական չի համարուիր:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԻԳ ՄԷԿ ԱՄԻՍ

Դէպքերէն անմիջապէս վերջը, կառավարութիւնը հետեւեալ յայտարարութիւնն ուղղեց երկրին, վարչապետ Պ. Տումէրկի ստորագրութեամբ եւ նախարարական խորհուրդին վաւերացումով.—

«Ֆրանսական կառավարութիւնը ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանէ սպանութիւնը Յուկոսլավիոյ Ն. Վեհափառութիւն Ալեքսանդր թագաւորին, որ զարնուեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ կուգար Յուկոսլաւ ժողովուրդին հաւատարիմ խանդաղատանքը բերելու ֆրանսացի ժողովուրդին: Թարգման հանդիսանալով ազգին զգացումներուն, կառավարութիւնը Ֆրանսացիներու խորունկ վիշտը կը յայտնէ Ն. Վեհափառութեան թագուհիին եւ բարեկամ մեծ ազգին:

Ալեքսանդր թագաւորի կողքին, Պ. Լուի Պարթու, արտաքին գործերու նախարարը, նմանապէս մահացու հարուած ստացաւ: Զիրենք միացնող եղբրական սուգին մէջ, երկու ժողովուրդները աւելի քան երբեք իրենք զիրենք հաղորդակից կը զգան սրտով եւ մտքով»:

∴ Նախարարական խորհուրդը իր արտակարգ նիստին մէջ, որոշեց ազգ. սուգ պահել ամբողջ մէկ ամիս: Սուգը մասնաւորապէս պարտաւորիչ է բանակին, նաւատորմին եւ օդային ուժերուն համար: Ամբողջ մէկ ամիս, ջնջուած են բոլոր հանդէսներն ու արարողութիւնները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ, ՆՈՐԷՆ ԼԱՐՈՒԱԾ ԵՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ:

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ, ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԸ ՅԻՇԷ ԹԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ՏՈՒՄԷՐԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ԳՈՐԾՆ ԷՐ, ԵՒ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԽՍՏԱՑՆԵԼ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ:

ԱՆՇՈՒՇՏ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՆ ԱԼ ՆԿԱՏԻ Կ'ԱՌՆԵՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՓԿՈՒԹԻՒՆԸ, ԶԳՈՒՇԱՆԱԼՈՎ ԱՆՀԱՃՈՅ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐԷ:

ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Երէկ Մարսէյլի Ազգ. Վարչութենէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը.—

Ցաւով կը հաղորդենք թէ Պալաքեան սրբազան յանկարծամահ եղաւ հոկտ. 8ին, ժամը 5ին:

Հանգուցեալը 52–53 տարեկան էր, եւ երեւելի Թալէն քաջատոհմ. այնպէս որ անմոռանալի մը ապաւորութիւնը կը գործէ այս լուրը: Ծնած Թոգաթցի էր: Նախնական կրթութիւնն ստանալէ յետոյ, գացած է Սանասարեան վարժարան (Կարին), յետոյ Գերմանիա: Վարդապետ ձեռնադրուեցաւ մանելով Արմաշի դպրեվանքը: Վարած է մանաւոր պաշտօններ, Պոլսոյ եւ գաւառի մէջ: 1912ին Կարին դրկուեցաւ, Սանասարեան վարժարանը Սեբաստիա փոխադրելու համար: Մեծ պատերազմին, տարագրուեցաւ մտաւորականներուն հետ, բայց յաջողեցաւ ազատիլ չնորհիւ գերմանացի բարեկամներու: (Այս առթիւ գիրք մըն ալ գրած է, «Գողգոթան»): Իր վերջին պաշտօնն էր Եւրոպայի կաթող. պատուիրակութիւնը (1926), երբ ձեռնարկեց թեմական կազմակերպութիւն մը յառաջ բերելու, սակայն Փարիզի ջոջերուն ընդդիմութեան հանդիպելով, գնաց Մարսէյլ, ուր կը գործէր մինչեւ իր մահը, իբրեւ առաջնորդ, թէեւ վերջերս հրաժարած էր: (Դանուած է նաեւ Մանչէսթըր):

Տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու իր կեանքի եւ գործի մասին: Հակառակ իր շատ մը թերութիւններուն, միշտ եռանդ ունէր գործելու եւ եղաւ մէկը այն եկեղեցականներէն որ կրցան դիմանալ Չեկայի զաւերուն:

Պ. Պարթու պիտի թաղուի ազգային յուղարկաւորութեամբ:

Սպանութեան լուրէն անմիջապէս վերջը, մասնաւոր ճեպընթացով Մարսէյլ գացին հանրապետութեան նախագահը, Պ.Պ. Լըպրէն եւ Թառտիէօ:

Սպանութեան գիշերը ամէն ներկայացում դադրեցուցին բոլոր ճաշարանները թատրոնները եւ հարիւրաւոր պատերազմիկներ եւս վերադարձան:

ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ 11 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Աւելորդ է ըսել թէ Ալեքսանդր թագաւորին սպանութեան լուրը ռումբի մը տպաւորութիւնը գործեց Յուկոսլավիոյ մէջ: Նախարարական խորհուրդը անմիջապէս նիստ գումարելով, թագաւոր հռչակեց գահաժառանգը, Փեթար (Պետրոս) Բ. անունով: Նոր թագաւորը 11 տարեկան է, ծնած ըլլալով 1923ին, եւ կ'ուսանի Անգլիոյ մէջ: Լոնտոնի սերպիական դեսպանը առաջին օրը գաղտնի պահեց սպանութեան լուրը:

Մանուկ թագաւորը հինգ լեզու կը խօսի:

Յուկոսլավիոյ սահմանադրութեան համաձայն, խնամակալութիւն մը կը հաստատուի, մինչեւ որ մանուկ թագաւորը չափահաս դառնայ: Այդ խնամակալութիւնը կը բաղկանայ երեք անդամներէ որոնք կը նշանակուին թագաւորին կողմէ, մասնաւոր հրովարտակով կամ կտակով: Կ'ըսուի է այդպիսի կտակ մը գոյութիւն ունի: Մինչեւ որ բացուի, արքայական իշխանութիւնը պիտի վարէ նախարարական խորհուրդը, համաձայն հրովարտակի մը զոր ստորագրած էր Ալեքսանդր թագաւորը, Պելկրատէն մեկնելէ առաջ: Իսկ եթէ կտակ չկայ, Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը խնամակալ խորհուրդ մը կը նշանակեն գաղտնի քուէարկութեամբ: Կ'ըսուի թէ խնամակալութիւնը պիտի բաղկանայ Մարիա թագուհիէն, Փաւլ իշխանէն եւ հանգուցեալ թագաւորին հօրեղբօրմէն, իշխան Արսէն:

∴ Մարիա թագուհին, որ շոգեկառքով կուգար թագաւորին միանալու, սպանութեան լուրը իմացաւ սահմանագլուխին վրայ: Խորապէս ազդուած, Տիժոնէն ճամբան փոխեց եւ Մարսէյլ գնաց: Ըստ ըլլալով, կը վախցուի որ զաւակը կորսնցնէ յուզումէն:

Ո՞Վ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ

Հանրային կարծիքը խորապէս գրգռուած է ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, այս սպանութեան առթիւ: Շատեր գոհունակութեան հառաչ մը կ'արձակեն որ ահաբեկիչը Ֆրանսացի չէ: Ուրիշներն ալ գոհ են որ Իտալացի չէ, կարծելով թէ կրնար պատերազմի յանգիլ, ինչպէս եղաւ 1914ին:

Ներքին նախարար Պ. Սառօ ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց թէ թագաւորը ինք ուզած էր Մարսէյլի ճամբով գալ: Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր, շարժման մէջ դնելով 1200 պահակներ, 191 գաղտնի ոստիկաններ, 120 հեծեւակ ոստիկան – զինուորներ եւն.: Գաղտնի ոստիկաններուն հրահանգ տրուած էր ամբոխին խառնուիլ եւ ուշադրութեամբ հետեւիլ կասկածելի շարժումներուն, իսկ պահակներուն յանձնարարուած էր շղթայ կազմել ամբոխին դէմ: Ահա թէ ինչու մարդասպանը անմիջապէս նշմարուեցաւ պահակի մը կողմէ, որ անոր վրայ խոյացաւ եւ առաջին վէրքերն ստացաւ: Պահակը գետին փռուեցաւ եւ այդ պահուն էր որ մարդասպանը կրցաւ հասնիլ արքայական ինքնաշարժին, երկու ձեռքերուն մէջ ալ ատրճանակ բռնած:

Շարժանկարիչ մը յաջողեցաւ լուսանկարել դէպքը: Ժապաւէնը խոշորցնելով, յանձնեցին Ապահովութեան Տեսչութեան, ճշդելու համար դէպքին բոլոր հանգամանքները:

Այս բացատրութիւնները անբաւական կը համարուին մամուլին կողմէ, որ ուժգնօրէն կը ձաղկէ վարչական եւ ոստիկանական իշխանութեանց անկարողութիւնը: Կարգ մը թերթեր պատասխանատու կը հռչակեն կեդրոնական վերին իշխանութիւնը, եւ մանաւանդ Ապահովութեան Տեսչութիւնը, «որ հռչակաւոր է իր կարգ մը հրապարակ – գործակալներու շահատակութիւններով, բայց անկարող՝ պաշտպանելու Տումէրկի պէս հանրապետութեան նախագահ մը եւ Ալեքսանդր Ա. ի պէս թագաւոր մը»: Թերթ մը գիտել կուտայ թէ յիմա, ոստիկան չէ՛ր վեհապետ մը ցամաք հանել

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀՈԳԵՐԸ
ԵՒ
ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՌԸ

»»»··«««

ԽՄԲ.— Վերջերս ժողովրդային Ցանցախումբ մը կազմուեցաւ Աթէնքի մէջ, պաշտպանելու համար գաղութին շահերը: Ցանցախումբը անցեալ շաբթու հացկերոյթ մը սարքած էր ի պատիւ Երեսփ. ժողովի փոխ-նախագահ Պ. Աթինօեէնիսի: Պատասխանելով այս առթիւ կարդացուած ուղերձին, յարգելի երեսփոխանը հետեւեալ ճառը խօսեցաւ.—

Սիրելի հայ եղբայրներս,

Երջանիկ կը զգամ ինքզինքս, որովհետեւ առիթ տրուեցաւ ինծի չփման մէջ մտնելու իմ հայ եղբայրներուս հետ: Հայ ժողովուրդը ճանչցած եւ յարգած եմ շատ տարիներէ ի վեր, Փոքր Ասիայէն սկսեալ, ուր պատմութիւնը կարդացած եւ ուսումնասիրած եմ երիտասարդութեանս ժամանակ Իզմիրի վարժարաններուն մէջ:

Այսօրուան իմ հոս գալովս ձեզի հաղորդելիք ունիմ երեք կարեւոր խնդիրներու համար թափած աշխատանքներուս արդիւնքը:

Նախ բնիկ հպատակութեան մասին: Հայերու արգիլումը արդիւնք է Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումին, որուն համաձայն 1935ի վերջը անոնց զետեղման համար կարգադրութիւն մը պիտի ըլլայ:

Հելլէն նախկին կառավարութիւնը հիմնուելով այս խատումին վրայ, հակառակ ներող քաղաքացիական օրէնքին՝ եւ ուրիշ կարգ մը ննոտի պատճառաբանութիւններու վրայ վարչական որոշում մը տուած է, որպէսզի Հայերը ինչպէս նաեւ Չէրքէզները հպատակ չարձանագրուին: Յոյս կուտամ ձեզի թէ խորհրդարանին մէջ վիճաբանութեան պիտի դնեմ այս խնդիրը եւ ինծի հետ պիտի ունենամ շատ մը երեսփոխաններ, նախարարներ եւ նոյն իսկ վարչապետ Պ. Ցալտարիսը, որոնց նախապէս պիտի բացատրեմ ձեզի հանդէպ եղած այս անիրաւութիւնը, եւ նպաստաւոր կերպով լուծել պիտի տամ այս կարեւոր հարցը:

Գալով երկրորդ խնդրոյն, գաղթականներու զետեղման, անցեալ շաբթուան խորհրդարանի երեսփոխաններէն եւ նախարարէն բաղկացեալ գաղթականական յանձնախումբին մէջ քննուեցաւ Հելլէն գաղթականներուն վերջնական զետեղման խնդիրը:

Անոնց կարգին վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ նաեւ հայ գաղթականներուն զետեղման հարցը: Կը շնորհաւորեմ ձեզ եւ պատուարժան ժողովրդական Ցանցախումբը որ շատ խոհեմ կերպով մտածելով ուզած չէ կառավարութեան ունեցած այս ծանր բեռին վրայ նոր բեռ մը աւելցնել, բաւականանալով միմիայն կառավարութեան տրամադրելիք հողամասով մը, որուն վրայ հայ գաղթականները պիտի կարենան զետեղուիլ վերջնական կերպով իբր իրենց հողամասը, անոր վրայ իրենց ծախքերով կառուցանելով բնակարաններ:

Ձեր այս տեսակէտը պաշտպանեցի ջերմ կերպով խորհրդարանական յանձնախումբին առջեւ, որուն անդամներուն մեծամասնութիւնը համաձայն գտնուեցաւ ինծի հետ որպէսզի ձեր տեսակէտին համաձայն կառավարութիւնը ձեզի տրամադրէ հողամասեր, որոնց փոխարժէքը պիտի վճարուի փոքր վճարումներով եւ անոնց վրայ հայ գաղթականները իրենց ծախքովը պիտի կառուցանեն բնակարաններ եւ խանութներ ու այս կերպով պիտի զետեղուին վերջնականապէս դառնալով մեր երկրին քաղաքացիները վայելելով ամէն տեսակ պաշտպանութիւն եւ աջակցութիւն: Այս առթիւ Հելլէն գաղթականներու թիւին եւ անոնց զետեղման գործին համար կ'ուզեմ ձեզի քանի մը կարեւոր տեղեկութիւններ տալ որպէսզի այս մասին գաղափար ունենաք:

Փոքրասիական վերջին աղէտին հետեւանքով Փոքր Ասիայէն Յունաստան հասած են 480 հազար եւ Պոլսէն 12.000 գաղթական ընտանիքներ: Նմանապէս Յունաստան եկած են 200.000 հելլէնահպատակ ընտանիքներ եւ զանազան տեղերէ ալ 30.000 գաղթականներ:

Հետեւաբար Յունաստան ապաստանած գաղթականներուն ընդհանուր թիւը կը հասնի 520.000 գաղթական ընտանիքներու: Ասոնցմէ զետեղուած են 140.000 ընտանիք իբր հողագործ եւ 60.000 ընտանիք զանազան քաղաքներու մէջ: Ներկայիս անպատսպար կը մնան 50 000 ընտանիք: Ենթադրենք թէ՝ ամէն մէկ ընտանիքի համար 40 հազար դրախմի պէտք է, մեր առջեւ կ'ունենանք երկու միլիառ դրախմիի գումար մը, զոր կառավարութիւնը ի վիճակի չէ այսօր տրամադրելու: Ներկայիս գաղթականներու զետեղման համար կառավարութեան գծած ծրագրին համաձայն կարելի պիտի ըլլայ 600.000 հոգիէն միմիայն 250 հազարը տեղաւորել: Դարձեալ կը շեշտեմ եւ կը շնորհաւորեմ ձեզ, որ շատ ազնիւ վերաբերում մը ցոյց տալով, հայ գաղթականներու զետեղման համար մեծ պահանջներ չէք դներ կառավարութեան առջեւ նոր ծախքեր բարդելով անոր գաղթականական պիւտճէին վրայ, եւ կը գոհանաք միայն ձեզի տրամադրուելիք հողամասով: Յանուն Հելլէն կառավարութեան ինչպէս նաեւ Խորհրդարանի նախագահին հանգամանքովս ձեզ կը վստահեցնեմ որ ձեր զետեղման այս հարցն ալ հիմնականօրէն կրնաք լուծուած եւ կարգադրուած համարել:

Գալով երրորդ եւ յունահայ գաղութը մեծապէս շահագրգռող վարչական կենսական հարցին, ես անձամբ զբաղեցայ եւ երկարօրէն ուսումնասիրեցի այս խնդիրը: Տեսակցեցայ անձամբ Ներքին գործոց նախարարին հետ եւ նոյն նախարարութեան պատկան ճիւղին տնօրէնին հայ գաղութին կազմակերպութեան մասին գոյութիւն ունեցող թղթածրարը բերել տալով քննեցինք զայն եւ հաստատեցինք որ 1908ին պատրաստուած եւ Թագաւորական հրովարտակով վաւերացուած յունահայ գաղութին ծրագիր-կանոնագիրը ("սթաթիւ"), ի զօրու է նաեւ այսօր եւ ասոր հիման վրայ կրնաք անմիջապէս ընտրութիւններ կատարել եւ ունենալ ժողովրդին ընտրուած ձեր օրինաւոր Վարչութիւնը: Ընտրութիւններու մասին հարկ եղած արտօնութիւնը այսօրուընէ իսկ պատուարժան ժողովրդական Ցանցախումբիդ տրամադրութեան տակն է:

Պէտք է գիտնաք որ պաշտօնէութեան եւ չօրպաճիութեան զարգ անցած է եւ Յունաստանի պէս ազատ եւ հանրապետական երկրի մէջ չեն կրնար մի քանի անպատասխանատու անձեր այսօրէն կերպով կառավարել այս գաղութը: Ժողովուրդին կամքը ամէն բանէ բարձր է եւ կը մաղթեմ մօտ ժամանակէն ունենաք ձեր ընտրովի եւ օրինաւոր վարչութիւնը, ի շահ այս խեղճ եւ տառապած ժողովուրդին, որ իր անկախութեան համար թափեց իր զաւակներուն արիւնը: Հետեւաբար վերոյիշեալ այս երեք խնդիրներն ալ այսօրուընէ կրնան լուծուած համարուիլ:

Ուրեմն, սիրելի եղբայր Հայերս, վերջացնելով խօսքս ձեզ կը վստահեցնեմ որ ամէն վայրկեան ձեր տրամադրութեան տակ պիտի գտնէք զիս, ինչպէս նաեւ Հելլէն կառավարութիւնը:

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐՈՒԱԿՈՎ

— o —

Մեծ եղեռնի վաղորդայնէն սկսեալ մինչեւ վերաշինութեան սկզբնաւորութիւնը, Մալաթիոյ Կրթ. Ընկերութիւնը բոլոր հայրենակցականներուն մէջ առաջինն էր որ, մեծագոյն գումարը յատկացուց թուրքի աշխարհէն ազատագրուած Մալաթիացի ընկերներու փրկութեան նուիրական գործին

Գէյրութ, Մուրէօ, Կիլիկիա, Կ. Պոլիս եւ այլուր ղրկուած դրամներու ընդհ. գումարը կը հասնի աւելի քան յիսուն հազար տոլարի:

Շնորհիւ այս զոհաբերութեան, մեր ցեղի մեծագոյն հատուածի խաչելութեան այն սեւ օրերուն, հայ թէ օտար որբանոցներու մէջ եւ ոչ մէկ Մալաթիացի որբ կար:

Արձանագրելով այս իրողութիւնը, որ պիտի մնայ Մալաթիոյ Կրթասիրացի գնահատելի գործերէն մին, այժմ սրտի խորունկ ցաւով կը գիտենք որ այդ փրկարար աշխատանքի ճիշդ հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ:

Այն օրէն ի վեր երբ բոլշեւիկեան խարդախ դաւերը թափանցեցին (վերաշինութեան պատրուակով) այս Հայրենակցականէն ներս, եւ վերաշինութիւնը մենաշնորհ ու սեփականութիւնը դարձաւ դեռ երէկ հայրենիքը ուրացող, իսկ այսօր Թունդ «Հայաստանեան» Ա. Նազարեան բնտամիս ամփակարներուն ձեռքը, իսպառ լքուեցան Սփիւռքի կարօտեալներն ու որբերը, որոնք դեռ օգնութեան ու գուրգուրանքի պէտք ունին իրենց գոյութիւնը պահելու համար:

Որպէսզի Ա. Նազարեան «Գայլաբծի» նենգամիտ ու ստախօս «իրազեկ»ները չկարենան մոլորեցնել մանաւանդ այնպէս մեր արտասահմանի միամիտ հայրենակիցները, խօսինք փաստերով.—

1933ին, երբ Գէյլումբի [illegible] անտուն ու անտէր փողոցը նետեց, մայր մը (կը խնայենք անունը որ ծանօթ է այժմու Հայաստանճի կեդրոնին) իր հինգ զաւակներով թախանձագին օգնութիւն աղերսեց Ընկերութենէն այնպիսի նամակով մը, որուն ամէն մէկ տողին մէջ կսկիծ ու տառապանք կար:

«Ճակատական» կեդրոնը սակայն քար անտարբերութեամբ պատասխանեց այս նամակին

Դարձեալ 1933ին Հալէպէն հայրենակից մը Թրքական Ջարդի սարսափներէն ահաբեկ ու ջլախտ բռնուած էր, երբ կինը երկու զաւակներով փակուած մութ ու մառայ խցիկի մը մէջ, լուռ կը տառապէր: Զաւակները օրերով անօթի, անկողնոյ մէջ հիւանդ իրենց հօրմէն պատառ մը հաց կ'ուզէին, աւելի խորացնելով անոր վիշտն ու տառապանքը: Ահա այս դժբախտ տեղւոյն քահանային, բժիշկին ու ծանօթ հայրենակիցներէ հաստատուած նամակով մը օգնութիւն աղերսեց Կրթասիրացէն

Պատասխան նր հայրենասիրութիւն կեղծող «Հայաստանեան» կեդրոնը ժամանակ մը անխղճօրէն ձգձգելէ վերջ, գրեց թէ «կը ցաւի բայց չի կրնար օգնել»:

Դարձեալ 1933ին, Կիլիկիոյ գոյգ կաթողիկոսներու կոչին հետ, որ եւ բեցաւ ժամուն մէջ ալ, Մամլէքէթի Թոքախտաւորներու Հիւանդանոցի վարչութիւնը առանձին դիմումով մը խնդրեց Ընկերութեան նուէրը, յանուն մօտ պէս որբ որին հայոց թոքախտաւորներու փրկութեան:

Կարելի է՞ր մերժել այդպիսի յուզիչ աղերսագիր մը… վերաշինութիւնը մենաշնորհ դարձնող «Ճակատական» տականքները սակայն, որ կոկորդիլոսի արցունքներ թափեցին Հայ Եռագոյնը ուրացող փիլոնաւորի մը դիակին վրայ, դարձեալ քարացած խղճմտանքով երգեցին հին յանկերգը՝ «Կը ցաւինք, բայց նիւթական միջոցներու անբաւարարութեան պատճառով չենք կրնար օգնել»:

Նիւթական անբաւարարութեան պատրուակով տասը տոլարը մերժող Հայաստանճի «Ճակատականներ»ը, սակայն, տասը հազար տոլարին անգամ տարակոյս չունին, երբ անոնք բոլշեւիկեան խողովակով իբրեւ թէ վերաշինութեան կը յատկացուէին: Երբ ուրիշ տասը հազար տոլարներ միանուագ, փառատարանի ու գատաբանի կեր կը տրուէին, ձայն ծպտուն անգամ չհանեցին:

Զոյգ կաթողիկոսներուն եւ թոքախտաւոր [illegible] երիտասարդներուն սրտաճմլիկ կոչը քար անտարբերութեամբ մերժողները սակայն, Գօսթընի գառամեալ ծերուկէն թելադրուած, առանց ցոյցն ընդդիմութեան ու խղճմտանքի, ժամանուր գումար մը յատկացուցին Նիւ-Եորքի մէջ «Դաւրեան յանձնախումբ» կոչուած դիմակաւորներուն, ինք անմեղ եւ հայրենասէր Հայերու մահացումը հետապնդելու համար:

Դեռ օրինակներ շատ կան, բայց կը յուսանք թէ վերեւ յիշուածներն ալ բաւական են փաստելու համար թէ —

Ա. Հայաստանճի «Ճակատականներ»ը ժողովուրդէն դրամ կը հանգանակեն նոյն ժողովուրդի կարօտեալներուն յատկացնելու համար, բայց գործնականին մէջ խարդախօրէն կը խաբեն մեր կարօտեալներն ու որբերը:

Բ.— Մեր որբերն ու կարօտեալները քաւութեան նոխազ կը դառնան վերաշինութեան, որուն համար շռայլօրէն յատկացուած գումարները յաճախ Հօկի խողովակով կը կոտորակուին բոլշեւիկեան Դանայեան կարասին մէջ, մինչեւ իրենց նպատակին յատկացուիլը:

Արդ, երբ այս է դառն իրականութիւնը, Սփիւռքի հայութիւնը դեռ թոյլ պիտի տա՞յ որ խարդախ «Ճակատականները» ի չարը գործածեն իր բարեսիրականութիւնն ու զոհողութիւնը:

Հերիք է որքան «Հայաստանճիները» տմարդօրէն խաբեցին մեզ մեր համբերութեան մէջ, մեր վեհանձնութեանը մէջ, եւ չնականօրէն չահագործեցին մեր հայրենասիրութիւնը:

Երիցս խաչուած Սփիւռքի Հայութիւնը ժամանակն է որ քիչ մը աւելի մտածէ իր ծով ցաւերուն ու կարիքներուն վրայ:

Հայրենիներու մէջ դեռ մայրեր ու Հայրեր ունինք: Սուրիոյ մէջ եւ այլուր պատառ մը հացի կարօտ որբեր ունինք: Հիւանդանոցներու մէջ ոսկրացած թոքախտաւոր երիտասարդ, [illegible] ունինք:

Ժամանակն է որ չխաբուինք բոլշեւիկեան ներգաղթի, վերաշինութեան խարդախ ու թունաւոր կարթերէն:

Վասպուրականի հայութեան օգնելու կարգը որ գայ, Երեւանցիները ամէնուն, ամէնուն կը յայտարարեն թէ «իրենք Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չեն», իսկ Ներգաղթի ու վերաշինութեան չլացուցիչ խայծերով եւ մուրացկանութեամբ կը կողոպտեն այդ ամենայն Հայերու պուտ-պուտ խնայած լումաները: Արդար է որ Սփիւռքի հայութիւնը իր դրամական միջոցները մասամբ կեդրոնացնէ թրքական դժոխքէն ու Տէր Զօրէն ազատուած վերքերուն վրայ, որոնք դեռ սպիացած չեն:

ԳԷՈՐԳ ՄԽԻՏԱՐԵԱՆ

ՀԻՆ ՀԱՅԵՐԸ
ՈՒ ՄՈԼՈՐԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ

Հին Հայերը երբ այցելեցին Փոքր Ասիա ու Թրակիա, կրցան օգտուիլ այդ երկիրներու քաղաքակրթութենէն ու կրօնական նուրբ զգացումներէն. Ինչպէս կ'երեւի, անոնց նախնական կրօնքին հիմը եղած էին Արեւր ու լուսինը, երկինքն ու աստղերը, ու տակաւ առ տակաւ պաշտած էին համակ բնութիւնը:

Առաջին անգամ անոնք պաշտեցին Արեգակը ու պատմութեան մէջ ծանօթ են «Արեւորդիք», որոնք մինչեւ քրիստոնէական առաջին դարերը շարունակեցին պաշտել զայն: Արեգակին կը նուիրէին ձի, եզ, այծ ու մաքի: Հայաստանի գաւառներէն մին Արեւակի անունով կոչուած էր «Արեգ»: Երբ առաջին անգամ տիրեցին Վանայ մեծ քաղաքին, կը կարծուի որ զայն Արեգակին նուիրելով կոչեցին «Արեւակի նուիրուած քաղաք», այսինքն «Շահ–Միհր–Կերտ»: Շամիրամակերտ (խնդրական): Հայաստանեայց եկեղեցին որ հայ աւանդութիւնները կը պահէ, մինչեւ այսօր կ'երգէ «Արեգակն արդարութեան ի Հայաստան ծագեաց» գեղեցիկ բառերը:

Երկրորդ պաշտամունքի առարկան էր լուսինը, որուն նուիրուած էր Ոստան քաղաքը: Լուսինը ճանչցուած էր իբր «մայր բնութեան, անուցիչ ու զայնակ բոյսերու»:

Երկինքի գլխաւոր աստղերն ալ նկատուեցան մէկ մէկ աստուածներ ու անոնց իւրաքանչիւրը ունէր որոշ պաշտամունք: Արեգակը, լուսինը ու աստղերը ներկայացուցիչներն էին լոյսին ու կրակին: Ասոնցմէ զատ, հին Հայերը պաշտեցին նաեւ Ջուրը, որ բնութեան կարեւոր տարրն էր: Հայաստանի Եփրատ ու Երասխ գետերը պաշտուեցան իբր «Աղբիւր – Եղբայրք»:

Հայերը երկար ժամանակ բնապաշտ ըլլալէ վերջ ունեցան զանազան պաշտամունքներ ու ի մասնաւորի Միհրի պաշտօնը, որուն մասին կ'ըսուի թէ մուտք գտած էր պարսիկ Աքեմէնեաններու չփումով. բայց պնդողներ ալ կան թէ Միհրի պաշտօնը Հայաստանի մէջ վաղուց մուտք գտած էր, նոյնիսկ Աքեմէնեան Պարսիկներու Հայաստանի տիրելէն ալ առաջ:

Հայ մազտայականութիւնը կը տարբերէր պարսկական մազտայականութենէն: Հայկական կրօնքը իրանեան ու հայ ազգային հաւատալիքներու խառնուրդ մըն էր: Հայերը Արամազդը, Անահիտը ու Միհրը իրենց մեհեաններուն մէջ կը պաշտէին կուռքերու կերպարանքին տակ, որ նոյն ձեւով չէր պաշտուեր Պարսից մէջ: Հայոց մէջ կարեւորութիւն կը տրուէր նաեւ ծնունդի աղբիւրին: Անահիտ Արամազդի դուստրն էր, իսկ Միհր Արամազդի որդին կը համարուէր:

Միհրապաշտութիւնը տարածուած էր Հայաստանի բոլոր գլխաւոր նահանգներուն մէջ, մանաւանդ Վասպուրականի, Տարօնի ու Բարձր Հայքի մէջ: Իր նշանաւոր մեհեանը կը գտնուէր Բագայառիճի մէջ:

Միհրապաշտութիւնը կը հաւատայր հոգիներու վարդապետութեան, Այս վարդապետութեան համեմատ երկինք խօսքը մթնոլորտներու կը բաժանուէր, իւրաքանչիւր բաժանմանց մոլորակ մը կը վերաբերէր: Հոգին քանի մը մոլորակներէ անցնէր, այնքան զգեստներու պէս պիտի հանէր այն կիրքերն ու պէտքերը, որոնք մարմին առնելով առացած էր. կը կարծուէր թէ՝ հոգին լուսինին կը ձգէր կեանքի եւ անունգի կարողութիւնը.

Փայլածուին՝ ընչասէր մտածումները, Լուսաբերին՝ զգայական ցանկութիւնները, Արեգակին՝ խելքի կարողութիւնները, Հրատին՝ պատերազմական ոգին, Լուսնթագին՝ փառասիրական տենչերը, եւ Երեւակին կը ձգէր ծուլութեան եւ անգործութեան միտումները.

Ու հոգին այսպէս մաքրուելէ վերջ կը մտնէր ութերորդ երկինքը, ուր կը յանձնէր Աստուածներու գերագոյն...

Պարսիկները կը հաւատային թէ մարդը հինգ հոգիներ ունէր, որոնց անուանումներն էին —

1. Ահու՝ հոգի ու միտք
2. Տայէնա՝ կրօնք ու խիղճ
3. Պաօտան՝ զգացում ու գիտակցութիւն
4. Արվան՝ հոգի ու շունչ
5. Ֆրավաշի՝ պահապան հոգի

Հնթանոսութեան չրջանին մոլորակները պաշտամունքի առարկայ եղած են միշտ: Աւելորդ չեմ նկատեր տալ հայկական մոլորակներու անունները, ինչպէս նաեւ Հայերու հետ անմիջական չփում ունեցող ազգերուն մոլորակներուն անունները:

Հայկական մոլորակներ —

1.— Լուսին:
2.— Փայլածու, կամ ուծ, կամ Գիշերափայլ.
3.— Լուսաբեր կամ Արուսեակ
4.— Արեգակ:
5.— Հրատ, կամ Սալ, կամ Շկրտորի կամ Կարմիր աստղ:
6.— Լուսնթագ կամ Արտախոյր
7.— Երեւակ:

Բաբելական մոլորակներ.—

1.— Սելինէ:
2.— Երմէս:
3.— Աֆրոտիթի:
4.— Իլիոս:
5.— Արէս:
6.— Զեւս:
7.— Քրոնոս:

Թարելական մոլորակներ.—
1. Սին, 2. Նաբու, 3. Իշթար, 4. Շամաշ, 5. Ներգալ, 6. Մարդուք, 7. Նինիբ.

Ասորական մոլորակներ.—
1. Սահրոյ, 2. Ներայ, 3. Թաքի, 4. Շամշոյ, 5. Ներիկ, կամ Արէս, 6. Բել, 7. Թեւամ:

Պարսկական մոլորակներ.—
1. Մահ, 2. Տիր, 3. Անահիտա, 4. Խուրշէտ, 5. Վահրամ (Վերեթրագնա), 6. Ահուրա – Մազդա:

ՆՈՒԳԱՐ ՄԱԳՍՈՒԴԵԱՆ

Օր մը ակումբներու մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի է:

Առտուան մինչեւ իրիկուն մը տեղի կ'ունենայ Սէն–Ժէրոմի հայկական թաղերուն մէջ:

— Եղբայր Գեղամ, մենք պատրաստ ենք արդէն, իսկ միւս բոլոր ակումբներն ու գայլիկները պատրաստուելու վրայ են:

— Կեցցէք, տղաք, ինչ հաճելի է այսպէս, ձեր բոլորը տեսնել մաքուր եւ կարգապահ:

Քիչ յետոյ Սէն–Ժէրոմէն մեկնող առաջին հանրակառքը մեծ մասամբ հայ ակումբներով... Ֆրանսացի ճամբորդներ զարմանքով հայ ժողովուրդի տոկունութեան վրայ, կը խօսակցին՝

— Գաղթականի երեւոյթ չունին սա Հայերը, կարծես թէ պետութիւն ունեցող ժողովուրդ ըլլան, կ'ըսէ... կը:

— Եւ յետոյ կ'երեւի թէ անգործութիւն չեն տեսած երբեք, տեսա՞ր... քա՞ն ուրախ... զարմանալի են, հանելուկ է այս Հայերու կեանքը:

Ակումբները միշտ զուարթ երգերով կը խանդավառեն Ֆրանսացիներու խօսակցութիւնը:

Առտուան ժամը 8.30ին բանակումի համար առաջին խումբը Սէն Ժէրոմէն է եւ ապա Սէն Լուի, Պօմոն եւ Սէնթ Մարկրիթը:

Անհնար է բանակատեղին... թայի մը տարբերը, ընդարձակ պատառ, մայրիներ, ամէն կողմ խիտ խիտ, նոյն իսկ ժայռերուն վրայ: Մաքրական է այս:

Ընդամէնը Հարիւր ակումբներ...

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»»··«««

Հրաժարուենք Ջայլամի սովորութիւնից եւ ասենք, որ մենք դժգոհ ենք ձախ գռեհկարարներից ու նրանց հովանաւորած սոցիալագործական պրակտիկայից: Սակայն մենք էտ ենք մնում արուեստի մեթոդներ փնտռելու եւ էպոխան արտացոլելու բնագաւառում:

Վերջ ի վերջոյ, չնչին արժէք ունի այն բարդ արուեստը, որ նոյն իսկ իրեն ստեղծող հեղինակի մէջ տարակուսանք է ծնում նրա նպատակայարմարութեան նկատմամբ:

Այդ լաւ էր հասկանում Մայակովսկին, սակայն նա ընթանում էր նրա լաւագոյն գիմագրութեան գծով՝ նրա մեծագոյն տրագեդիան այն էր, որ նա հասկանում էր, թէ գեղարուեստագէտը չի կարողացել յաղթահարել իրեն, գեղարուեստական բարդութեան նոր սինթէզում:

Այժմ ամբողջ խորհրդային գրականութեան առջեւ հիմնականում ծառացած է ամենադժուարին պրոբլէմներից մէկը, դրուած է այդ սինթէտիկ արուեստն ստեղծելու հարցը:

Ընկ. Բուխարինի զեկուցման կոնկրէտ մասն այդ տեսակէտից թողնում է մի փոքր ոչ ցանկալի տպաւորութիւն.

Այստեղ մեղաւոր է ոչ թէ Բուխարինն ինքը, այլ այսօրուայ խորհրդային պոէզիայի բուն վիճակը: Դուրս է գալիս, որ խորհրդային պոէզիայի գաղափարականապէս աւելի կոփուած մասը, այն մասը, որ բնութագրում է նա որպէս կուսակցական, կոմերիտական չրջաններից դուրս եկած պոէզիա ամբողջովին կամ համարեա ամբողջովին ապառել է իրեն:

Սկսած Բեզիմենսկուց մինչեւ Ժարովը եւ Ուտկինը, բոլորն էլ էտ են մնում որպէս գեղարուեստականներ, չնայած նրանց թեմատիկայի ակտուալ բնոյթին: Նրանց արուեստն իր վատ պարզութեամբ չի համապատասխանում կուլտուրապէս աճած պրոլետարիատի մասսայական հոգեբանութեանը:

Այդ երեւոյթը թ՛ւ ուրախալի, թ՛ւ տխրալի է: Ուրախալի է այն պատճառով որ այդ փաստն բառ ժխտում է ընկ. Էրէնբուրգի թէզը՝ մասսաների անկուլտուրականութեան մասին: Եթէ այսօր մեր խորհրդային հասարակութեան լայն մասսային չեն բաւարարում Դեմեանը եւ Բեզիմենսկին, ապա մենք, այսպէս կոչուած բարձր արուեստի ներկայացուցիչներս, կարող ենք միայն ուրախանալ:

Միւս կողմից նաեւ տխրալի է այն պատճառով, որ գաղափարականօրէն ամէնից աւելի կոփուած մեր բանաստեղծները էտ են մնում խորհրդային մեծ արուեստի ստեղծման պրոցէսից

Միւս կողմից վարպետութեան տեսակէտից, խոշոր բանաստեղծների արուեստը, ըստ երեւոյթին, էտ է մնում մասսաների յեղափոխական աճումից նաեւ մի այլ թերեւս ոչ պակաս կարեւոր բնագաւառում՝ թեմատիկայում եւ իսկական գեղարուեստական պարզութեան մեթոդ ստեղծելու ասպարէզում:

Որն է ելքը: Ելքը այն է, որ խորհրդային բոլոր բանաստեղծները, կազմելով գաղափարականօրէն միասնացուած, անբաժան մի բանակ, կը ձգտեն միահամուռ ուժերով ստեղծել այն մեծ արուեստը, որ միաժամանակ ե՛ւ բարդ է եւ համապատասխանում է սոցիալիզմ կառուցող մարդկութեան հոգեկան փառաւոր կոնստրուկցիային

Եւ այդ արուեստը կը ստեղծենք մենք: Դրան երաշխիք է այն, որ այսօր Պաստէրնակի ու Տիխոնովի բարդ արուեստի վարպետութեան լաւագոյն մասը դարձել է խորհրդային լայն հասարակութեան սեփականութիւնը.

Միւս կողմից, դրան երաշխիք է նաեւ այն, որ բարդ արուեստի ամենախոշոր ներկայացուցիչներն աւելի են մօտենում սոցիալիզմի կառուցման փառայեղ պրակտիկային:

Խորհրդային արուեստը պէտք է ստեղծի իր բարդ, բայց լայն մասսաների համար հասկանալի, սինթէտիկ արուեստը (ծափեր):

(Վերջ)

ՎՐԻՊԱԿ.— Գրաշարական վրիպակով մը, երէկուան Բ. յօդուածը (ՅՈՒՇԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻ ԳԻՒՂԷՍ), տպուած է առանց ստորագրութեան: Գիտի ըլլայ Գ. ՎՐԷԺ:

[illegible]

...ին, Արամին, Արա Գեղեցիկին, Շամիրամին ու Արտաւազդին, մանկական բառերով, պարզ եւ դիւրըմբռնելի։

Պզտիկները ժամերով լուռ ու մունջ կ'ունկնդրէին իրենց վարիչին ու ...ները կը հարցնէին անմեղութեամբ՝

— Պարո՛ն, քանի որ Շամիրամ Հայ էր, ինչո՞ւ կ'ուզէր կին ըլլալ Հայ Թագաւոր՝ Արայ Գեղեցիկին։

Եւ այսպէս մէկը միւսէն հետաքրքրական ու զուարճալի հարցումներ

Պօլսոյ մէն ալ մենք կատարեցինք ...մը խմբապետներով, մասնաւորապէս տեսնելու համար այն ներք- ...ները արգէլ Մատրակի Փրանսացի

ձկնորսները կ'երթեւեկեն։

Լերան կողքին խոշոր ծակ մը՝ չուրջը երկաթէ ցանկապատ եւ նոյնպէս երկաթէ մեծկակ դուռ մը։

Ճամբան շախաղանց զառիվեր է եւ քարքարուտ, միայն երկու կողմի պատերը եւ առաստաղը կանոնաւոր հիւսուած, իսկ մէկ կողմը երկաթէ երկայն ձող մը վայրէջքն ու վերելքը դիւրացնելու համար։

Սկսանք իջնել։ Վեց հոգի ենք, երկու ելեկտրական լապտերներ ունինք որոնք անբաւական են թանձր մթութեան։

Կամաւոր տանջանքի ենթարկուած ենք բոլորս ալ, ոտքերնիս կը սահի, կ'իյնանք կ'ելլենք, բայց որոշած ենք անպայման իջնել 300 մէթր, գտնելու համար պաղ ջուրի ակը։

Ու վերջապէս սկսաւոր յոգնիլ, չի գիտեր, կամք և յարատեւութիւն, տասը մէթր եւս եւ ահա ակին չուրջն ենք։

Պաղ, շատ պաղ ջուր է, ժայռի մը ճեղքէն կը ցայտէ, կը խմենք մէկ մէկ ումպ եւ կը լեցնենք մեր ծնծղափայրերը ուր անհամար էին բնական պաղ ջուրերը։

Կ'որոշենք վեր ելլել, ուրիշ օրուան ձգելով մինչեւ ծայրը երթալու մեր փափաքին իրականացումը։

Ձկնորսները կը պատմեն թէ այս ներքնուղին վերջաւորութեան ծակէն ելնողը կը տեսնէ Մարսէյլ քաղաքի կղզիները ու Ջրանցքը իբր մխանալով ծով կը թափին։

Երեկոյեան ժամը վեցին, նոյն կարգապահութեամբ սկաուտները պատուի կը կենան դրօշակներուն, որոնք վար կ'առնուին մի առ մի եւ զգուշութեամբ ծալլուելով կը անցնուոր ուրն մասնաւոր սնտուկի մը մէջ։ Եւ ապա շարքերը կը շարժին խումբ առ խումբ դէպի Մարսէյլ, երգելով հայրենասիրական ազգային երգեր։

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարզական կեանքը

Երէկ տուինք Հայաստանի մարմնակրթական գերագոյն խորհուրդի նախագահին՝ Ա. Գալոյեանի յայտարարութիւնները մարզական նուաճումներու մասին։ Այսօր կուտանք փոխ-նախագահին՝ Ա. Աբրահամեանի յայտարարութիւնները։

— Մարմնակրթական կազմակերպութիւնը օրէ օր կ'աճի Հայաստանի մէջ։ Առոր ապացոյցը տուաւ սեպտեմբեր 18ի մարզական տօնին օրը 20.000 մարզիկներու բանակը իր զօրահանդէսով։ Միութենական ախոյեան (ռուսական չափանիշով) Ս. Համբարձումեանի, Ս. Վարդանեանի, Ա. Գալոյեանի եւ ընկերներուն մարզական յաղթանակները եւս կը վկայեն Հայաստանի մարմնակրթական ասպարէզի նուաճումներուն մասին։

Շնորհիւ այդ նուաճումներուն, Հայաստան ներկայիս կը գրաւէ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ շատ արժանաւոր տեղ մը։ Այն բազմաթիւ մրցանիշերը, զորս չահեցաւ Հայաստան,— 122 Հանրապետական մրցանիշ, 49 Անդրկովկասեան մրցանիշ, 8 ռուսական մրցանիշ,— պերճախօս ապացոյց մը կը կազմեն մեր մարմնակրթական անմիջական վերելքին մասին։

Հայաստանեան առաջին ողիմպիականէն վերջ անցեր է դեռ մէկ տարի, բայց այդ կարճ ժամանակամիջոցին՝ աճած եւ զօրացած են մեր մարզիկներուն չարքերը։ Օգոստոս 1ին Հայաստանի մարմնակրթական կազմակերպութեան չարքերուն մէջ ունէինք 68.865 մարզիկներ, 30 022ը չահած են «պատրաստ աշխատանքի եւ երկրի պաշտպանութեան» չքանշանները։

Մարզական շինարարութեան ասպարէզին մէջ եւս արձանագրած ենք կարեւոր յաջողութիւններ։ Հետզհետէ կ'ամրանայ մեր նիւթական խարիսխը։ Անցեալ տարի մարզական շինարարութեան ասպարէզին մէջ ծախսած էինք 1.300.000 ֆրանք, այս տարի՝ 1.800 000 ֆրանք։

Սկսած ենք վերանորոգել Երեւանի եւ Լէնինականի մարզարաններն ու լողարանները։ Օրէ օր կը շատնան մեր մարզադաշտերը գործարաններուն եւ գիւղատնտեսական հիմնարկութիւններուն կից։ Երեւանի մէջ Դինամոյի մարզարանը, մարզախաղի բոլոր տեսակի յարմարութիւններով, պիտի դառնայ տիպար գործ մը։

Մարզական շինարարութենէն զատ, ուժ կուտանք մարզիչներու պատրաստութեան։ Երեւանի մարզական վարժարանը, որ այս տարի տուաւ 58 մարզիչներ, յառաջիկայ տարի կու տայ 200 մարզիչներ, այսպէս նպաստելով մարմնակրթական աշխատանքներու որակին բարձրացման։

Մարմնակրթութիւնը սերտօրէն կապուած է ներկայիս ոչ միայն արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան մէջ, այլ եւ դպրոցներու եւ բանակայաններու մէջ։ Վերջերս փորձ մը կատարեցինք, թէթեւ աթլէթիզմի մրցումներու ընթացքին, դպրոցական մարզիկները խառնելով աշխատաւոր մարզիկներու բանակին։ Ու տեսնուեցաւ որ մեր դպրոցական մարզիկներն ալ շատ ետ չեն մնար իրենց աւագ ընկերներէն, աշխատանքի հերոսներէն։

Մանր լուրեր

Հողային գործավարութեան կողմէ ուղարկուած նարտարագէտներ Երեւանէն մեկնեցան Միջին Ասիա, ուսումնասիրելու ջրագիտական ճարտարարուեստը եւ բամպակի դաշտերը ոռոգելու եղանակները։

Սեպտեմբեր 15ին, գիշերուան ժ.9էն մինչեւ 12, Երեւանի մէջ կատարուեցաւ օդային յարձակման դէմ պաշտպանութեան փորձեր,— անհագնդր տրուեցաւ պայմաններով եւ չչափներով։

Այս տարի Երեւանի բժշկական վարժարանն ընդունուած են 120 ուսանողներ, 57ը հարեւան երկիրներէն։ Ախտաբանական կազմախօսութեան եւ բնախօսութեան համար մասնագէտ դասախօսներ կանչուած են Մոսկուայէն։ Այս ամպիոնը մինչեւ անցեալ տարի կը գրաւէր Փրոֆ. Լ. Ճղնաւորեան, որ մեռաւ յունուարին։

Երեւանի մէջ ներկայիս կը շինուի երեք յարկով շէնք մը, որ պիտի ունենայ 48 սենեակ, ջրային տնտեսութեան մասնագէտներուն համար։ Շինութեան յատկացուած է 250 հազար րուբլի։ Շէնքը կը կառուցուի Անգիգրէկով հրապարակին վրայ։ Շինութիւնը յառաջացած է կիսով չափ, եւ կ'աւարտի գալ տարի։

Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով խաղող ու սեխ ղրկուեցաւ Ղամարլուէն Մոսկուա։ Որոշուած է բոլորմէներ ղրկել 20 վակոն խաղող, 400 թոն չամիչ պիտի շինուի Ղամարլուի խաղողով։ Մոսկուայի գործարաններուն ներկայացուցիչները արդէն կ'աշխատին Ղամարլուի մէջ այդ ուղղութեամբ։

Բասարգեչարի, Աղբարայի եւ Ստեփանաւանի շրջաններուն մէջ կան 2 հազար հեկտար տարածութեամբ հողածուխի ճահիճներ։ Աղբարայի շրջանին մէջ արդէն սկսուած է հողածուխի արտադրութիւնը։ Մինչեւ այժմ հանուած է 410 թոն։ Ծրագրուած է գալ տարի հանել 25 հազար թոն չոր հողածուխ, օգտագործելու համար իբրեւ վառելանիւթ։ Հողածուխի արտադրութեան գործին յատկացուած է մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար րուբլի։

Երեւանի կրթական տեսչութիւնը ազգագրական պարի խումբ մը ղրկեց վերջերս գաւառները։ Պարախումբը ներկայացումներ տուաւ արգիւնաբերական կարգ մը կեդրոններու մէջ (Ալլահվերդի, Ղարաքիլիսա, Ղամարլու)։ Պարախումբը յետոյ մեկնեցաւ Թուֆլիս ներսէրը, ներկայացնելու Հայաստանի պարերը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Կիրակի օր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցան «Փրքիթ Փարիզիէն» թերթի կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի մրցումները։ Այս մրցումներուն մասնակցեցան 372 երրորդ եւ չորրորդ կարգի խումբեր։

Միեւնոյն օրը տեղի ունեցան նաեւ փրոֆէսիոնէլ խումբերու 7րդ շրջանի ախոյենական մրցումները։ Ամէնէն կարեւոր մրցումները եղան Փարիզի, Լիլի, Մօնփէլիարի եւ Միլհուզի մէջ։

Փարիզի մրցումը տեղի ունեցաւ Սթատ Բուֆոլոյի մէջ, ուր մրցեցան Րասինկ Գլիւպ տը Փարի եւ Սփորթիւ Գլիւպ Վ.Ի.Փ։ Փարիզի խումբը շատ դիւրութեամբ յաղթեց իր հակառակորդին 7ի դէմ 0ով։ Իսկ Լիլի մէջ ալ մրցեցան Օլէմփիք Լիլուա եւ Րասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկ։ Այս վերջինը որ մինչեւ հիմա ախոյենական մրցումներուն ակսելէն ի վեր պարտուած չէր եւ ընդհ. դասաւորման գլուխը կը գտնուէր, այս անգամ պարտուեցաւ 2ի դէմ 1 կէտով եւ դասաւորման առաջնութիւնն ալ կորսնցնելով իր տեղը տուաւ Ֆուլթպոլ Գլիւպ Սէչօյի։ Մօնփէլիարի մէջ ալ մրցեցան Փարիզի խումբերէն Րէտ Սթառ Օլէմփիք եւ Ֆութպոլ Գլիւպ Սէչօ։ Երկու խումբերը լաւ խաղարկութիւն՝ մը ունեցան։ Գնդակի միջամէկ բերդէն միւսը տարուբերուելէ յետոյ 3 հով հաւասար արդիւնքով դուրս պիտի գային, բայց վերջին վայրկեանին Սէչօ կէտ մըն ալ նշանակելով 4ի դէմ 3 կէտով յաղթուեցաւ Փարիզի խումբը։ Ու այս կերպով դասաւորման գլուխն անցաւ։

Գալով Միլհուզի մրցումին, մրցող խումբերն էին Ֆութպոլ Գլիւպ Միլհուզ եւ Օլէմփիք Ալէ։ Վերջինը պարտուած է 2ի դէմ 0ով։ Սէթ եւ Գան ալ 1—1ով հաւասար մնացին։ Օլէմփիք Ալէ եւ Ֆութպոլ Գլիւպ Սէթ ընդհ. դասաւորման մէջ ամէնէն ետ կը գտնուին, այնպէս որ դեռ մինչեւ հիմա յաղթանակ մը չեն տարած։

Շաբաթ օր Սէն Մանտէ, Ջուէցերիացիներու դաշտին վրայ տեղի ունեցաւ միջազգային բարեկամական մրցում մը։ Կազմակերպողներն էին Փարիզի փրոֆէսիոնէլ երկրորդ դասակարգին պատկանող երկու խումբեր՝ Գլիւպ Ֆրանսէ եւ Աէրզըր Աթլէթիք Գլիւպ տը Փարի, իրենց հակառակորդներն էին երկու Հունգարական խումբեր՝ Երրորդ Գէր տը Պուտափէշթ եւ Աթիլլա տը Պուտափէշթ։ Հունգար խաղացողներուն ամուսները եւ զօրաւոր «չիւթ»երը շատ գործանքեցանատարակայ... տեսներուն։ Երրորդ Գէր Պուտափէշթ յաղթեց Գլիւպ Ֆրանսէի 3ի դէմ 1 կէտով։ Իսկ Աէրզըր Աթլէթիք տը Փարի ալ յաղթուեցաւ Աթիլլա տը Պուտափէշթէն 4ի դէմ 1 կէտով։

Եւրոպայի համբաւաւոր բաժակի մրցումին մէջ ալ հունգարական ազգային Ֆութպոլի խումբը յաղթեց աւստրիական հաւասարատախտ խումբին, 3ի դէմ 1 կէտով։

Շաբաթ գիշեր Պրիւսէլի Փալէ տէ Սփօրի մէջ կազմակերպուած էր հեծելանիւի միջազգային մեծ մրցում մը։ Պելճիքացի հեծելանուորդները յաղթեցին Ֆրանսացի հեծելանուորդներուն 2ի դէմ 0ով։

Կիրակի օրուան ամէնէն կարեւոր մրցումն էր «Լ'Օթօթթերթին կազմակերպած Մարաթոնի մրցումը։ Կը մասնակցէին զանազան ազգերէ 52 մրցորդներ։ Մրցումին տեւողութիւնն էր 42 քիլոմէթր։ Այս մրցումին առաջին հանդիսացաւ պելճիքացի Մէօքէն, 42 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 2 ժամ 39 վայրկեան, 57 երկվ. 3/5, երկրորդ հանդիսացաւ խալալացի Գալլուրեա՝ 4 վայրկեան վերջ, երրորդ Ֆինլանտացի Սուօմինէն 5 վայրկեան ետք, իսկ հինգերորդն ալ եղաւ Ֆրանսացի Լէրիչ։ Այս մրցումին իտալացի Գալլուրեա եւ ֆինլանտացի Սուօմինէն պատուոյ գաւաթներ շահեցան։

Այս կիրակի տեղի պիտի ունենայ Վէլօտրոմ տ'Իվէրի ձմեռնային եղանակին բացումը հեծելանիւի միջազգային մրցումով մը։ Մրցումին կը մասնակցին իտալացի, Ֆրանսացի, պելճիքացի, հոլանտացի եւ գերմանացի 28 հեծելանուորդներ։ Այս մրցող հեծելանուորդներուն մէջ կը գտնուին Կուէյտ, Մարթանօ, Շարլր Փէլիսիէ, Արչամպօ, Ժան Աէրց, Սփէշէր եւն։

Միւս կառուէկ որ Թուրքիա գացած էր շարք մը մրցումներ ընելու, եւ ուր յաղթանակներատարած էր, երէկ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉԸ՞Ր ԸՆԵԼ ԿՈՒՏԱՅ ԿԻՐՔԸ

— օ —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (30 սեպտ.).

— «Սկիզբէն ի վեր պնդացինք եւ ըսինք, որ Բարեգործականի կողմէ գաղթահայ վարժարաններուն հանդէպ իբրեւ թէ ցոյց տրուած քե՞րմ հետաքրքրութիւնը, անոնց նպաստելու համար իր ի յայտ բերած պատրաստակամութիւնը, անոնց հանդէպ մարդասիրաբա՞ր մշակած իր համբաւաւոր «կրթական ծրագիրը» ուրիշ բան չէն, բայց եթէ հանյութեան միամիտ ու բարեմիտ զանգուածի աչքին նետուած փոշի, անոր ներքեւ իր չարոգի եւ մաքիավէլական բո՛ւն նպատակը պարտկելու համար։ Եւ իրօք, միամիտներն ու բարեմիտները միայն չպիտի կրնային թափանցել իրերու խորքին, որուն վրայ նետուած էր «ազգասիրութեան» ոսկեճամուկ քօղը։ Անոնք միայն պիտի դժուարանային ըմբռնել, թէ Բարեգործականի ամբողջ իրագանձումը, ամբողջ *արտացուութիւնը* կը կայանար այն զըզուելի պայքարին մէջ, որուն ձեռնարկած էր Դաշնակցութիւնն ու անոր համակիր զանգուածը հալածելու գերադրական տխմարութեամբ։ Հակադաշնակցական պայքարը,— ահաւասիկ անոր *կրթական ծրագիրը*, անոր բոլոր շահատակութեանց տուն տուող միակ բացատական ազդակը։

Եթէ այս բացարձակ ու անվիճելի իրողութիւնը մերկապարանոց մէջտեղ դնելու նպատակով, ցարդ, անհամար աղիթներով, մեր թուած փաստերն ու տուած բացատրութիւնները չբաւեցին բանալու միամիտներու եւ բարեմիտներու աչքերը, եթէ այդ ուղղութեամբ մեր բոլոր գրածները, մինչեւ հիմա, ջուրի ծայն եղած որոշ տարրերու ականջին, Սելանիկի ազգային իշխանութեանց եւ անոր կրթական համեստ հիմնարկութեանց դէմ, բանեցիներու եւ օտար միջոցներու գործակցութեամբ իսկ Բարեգործականի բացած այս նոր ու զարշելի պայքարը պիտի բանէ կը կարծենք բանալու ամէնուն աչքը։

Սելանիկի համայնքը Բարեգործականի «նուէր»ին պէտք չունէր բնաւ։ Փողոցներու մնացած աշակերտութիւն չունէինք։ Գէշ – աղէկ, ազգային մարմինները, ազգային սեփական միջոցներով եւ անշահախնդիր, մաքուր օտարներու աջակցութեամբ կրցեր էին համեստ վարժարաններու մէջ պարտկել Սելանիկի հայ փոքրիկները։ Ու միջոցներ ձեռք առնուած էին, տարեշրջանի ընթացքին իսկ Ֆրանք փողոցի ուծանոցէն փրկելու համար աններուամփելի այլասերման դատապարտուած հայ աշակերտութիւնը։ Նոր վարժարանի պէտք չունենալնուս գլխաւոր ապացոյցը այն է, որ ցարդ, տասներկու տարիներու ընթացքին չըրածը, Բարեգործականը ըրաւ այս տարի — այն ալ վերջին ժամուն, Սեպտեմբերի՞ն — երբ խզուեցան իր եւ ազգ. իշխանութեանց յարաբերութիւնները։ Այլապէս, իրական անհրաժեշտութեան մը գոյութեան պարագային, Բարեգործականը պարտաւոր էր այդ քայլը առնել դեռ անցեալ տարի ու աւելի առաջուան տարիներուն, որպէսզի իր ատարքը համարուէր սրտցաւ բարեգործութիւն եւ արդարանար ճշմարիտ պահանջի մը բաւարարման փաստով։ Այսօր ո՞ւշ է մնացեր։ Ողովհետեւ այսօրուան ըրածը կրքի ու կատաղութեան ծնունդ ձեռնարկ մըն է, միայն եւ ուրիշ ոչինչ։

Ուրեմն այսքան նախատներու մէջ, Բարեգործականը, կրթական նախատ մըն ալ տեղծեց հոս, յայձակողական գիրք բռնելով համայնքին ու անոր իշխանութեանց դէմ եւ իր այս պայքարին մէջ իրեն զինակից ընտրելով միսիոնարական – բողոքական խմբակ մը։

Բարեգործականը, իր վարձկաններուն միջոցով առաջացած է վնասել Սելանիկի ազգային վարժարաններուն։ Բարեգործականը իր եւ միսիոնարներու սեղաններուն սեղմով մըտադրած է նեղ կացութեան մատնել մեր կրթական յարկերը։ Անիկա կը յուսայ փոքրացնել քայլ քայլի վրայ չձգել այս համայնքին մէջ, անվերջ պայքարներ հրահրելով եւ նոր դէպքերու դուռ բանալով»։

ԼԶՕՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (17)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

1. – ՄՕՐՍ ԵՒ ԲԵՐՍՈՑԻ ԲՈՆՈՒԻԼԸ

Ցուրտին հոս դառնալէն յետոյ, Նենիներու ճամբով կը յառաջանամ, կամաց կամաց կը զգամ կերած ծեծիս լեղին, ջարդուած է ամբողջ մարմինս, քալելու կարողութիւն չունիմ։ Նենիներու դաշտի մէջ ջարդուած տեսայ տասէ աւելի գիւղեր, Նորշենցիներ էին, ծանօթ դէմքեր, Մանուկի Ցոլակին ու Սօղոն, մեր տան մտերիմ բարեկամները։ Սպաննուած էր նոյնպէս Նորշէնցի այն տղան որ 10 օրէ ցերեկ հոր ցոյց տուաւ Ծարուքին եւ միասին փրկուեցանք, բայց հոն չհար Ըսքայ Մկրտիչը։ Կ'անցնիմ աւելի վեր Արջուն Բայի քարեր, սպաննուած կը գտնեմ Նալէ Առաքել եւ Բօզօ Էլօն, մեր գիւղացիներէն։ Ծառի մը ծերպին մէջ քանի մը գիւղեր հայած են, միայն ոսկորները կ'երեւան. Ամէն ծակ ու քար, բլուր ու գետակ, իր բաժինն ունի։ Ալ հաստ

րակ բաներ են արիւն ու դիակ, ոչ ոք չի խորշիր եւ ոչ ալ նախկին երկիւղածութիւնը մնաց սպաննուածներու հանդէպ։

Կը բարձրանամ Թաթուլայ գլուխը, ուր հայելիի նման աչքիս առջեւը կուգայ մեր գիւղը։ Իրարանցում է Մոզոմ Գոմոր, լաց ու վայնասուն, պարբերաբար զէնքի ձայներ։ Օղակուած է գիւղը. ոստիկաններն ու խուժանը գործի լծուած են։ Մարդկային ծով մը, մեծ անտառ մը, Դաւօ Մեյոյ կալ ու շրջակայք։

Ահա կը շարժի կարաւանը, կը շարժի ցաւով ու կսկիծով, բոլորն ալ կին ու երախայ, կ'երթան Թաւղեզի ուղղութեամբ, անխղճի օղակով մը շրջապատուած։

Սիրտս կտոր կտոր կ'ըլլայ, հոն այն մարդկային ալիքին մէջ կը գտնուին հոգեհատորներս։ Արդեօք կրցա՞ն այս անգամ ալ ազատիլ, չէ՛, չեմ յուսար, ալ փրկագին չմնաց, վստահ եմ որ տարին անոնք ալ, վստահ եմ անոր համար որ սիրտս կը մորմոքի ու աչքերս կը թրջին։ Մի՞թէ ալ չպիտի տեսնեմ իմ պաշտելիներս, որոնց փրկութեան համար կատաղեցայ կ'երթայի։ Ա՜խ, մասա՞ղ կարուան, մասա՞ղ քեզի, որ բռնաւորուած անտանելի ցաւերով, անզօր եմ քալելու. մազ մը ըլլայի ձեր հետ, ու ընկեր ձեր տառապանքին։ Ա՜խ, ահա մէկը ետ մնաց, անկարող է քալելու, ոստիկանը կը մօտենայ անոր գլխուն, խեղճը կը պաղատի, բայց լսող չկայ։ Կը շաչէ մտրակի հարուածը ու խեղճը անկարող է ոտքի կենալ, ոտքիկանը ձիով շրջան մը կ'ընէ անոր բոլորտիքը ու բո՜մ կը լսուի հրացանի որոտը։ Մեռա՛ւ, մեռա՛ւ։ Մի՞թէ ան մայրս չէ, մա՛յրս է, մայրս անկարող քալելու, ա՜խ մայրիկ, մեռար մաւ... բասր սրտիդ ու կարօտն աչքերուդ։ Արդեօք ո՞րն է խնամքին թողուցիր Բերսոն ու քոյրիկներդ, զորս այնչափ կը սիրէիր։

Մութը կոխեց, վար իջայ գիւղ. ու գաղտագողի հասայ գերեզմաննոց, անկէ անցայ Բոստանի Հէշ բակ, եւ գտայ հօրաքրոջս աղջկան՝ Սալօն

Լայլայէն բողոքեց իմ գիւղ մտնելուս համար եւ բսաւ.— Քու քաղաք մէկնած ատեն, Թարգին տնէն վռնտեց Բերսոն ու մայրդ, անոնք դարձեալ եկան Անուշի տունը, մեր քով։ Առտուան գիւղը պաշարուած էր եւ հաւաքեցին բոլորը՝ Բերսոն տարին. Հէմինը վիրկն էր, իսկ Լուսմարդը Ջեօն ու մեր հարս Անգինը՝ փոխն ի փոխ։ Մայրդ չուզեց կարաւանին միանալ,— կը մեռնիմ նստած տեղս ու չեմ երթար տեսնելու այն զուլումները, ինչ որ կը սպասուի իմ հարսիս արիւնոտ ճանապարհին. անկարելի եղաւ տեղէն հանել ու երկու գնդակով տապալեցին ու փռուեցաւ գետին։

Ես մտած էի Անուշի ախոռը եւ պատի ծակէն մտիկ կ'ընէի անցուդարձերը. ախոռը դիակներով լեցուն էր եւ դիակի հոտէն ոչ ոք հոն չէր մտներ. ես ինչպէս գիտես՝ հոտառութիւնս զոյցուած է, ու կը դիմանամ երկար։

Անմիջապէս Սալոյի հետ կ'անցնիմ Անուշի տունը. ախոռի գուռը հասած ատեն դիմացէն ուռնածայն առինք. հազիւ մենք մեզ նետեցինք ախոռ, ջարդուած դիակներուն մէջ։ Եկողը մեր գիւղացի Հաճի էզօէ Լրճիճին է, որ ոստիկանապետի ձիապանն էր. Նա եկած էր տեղեկանալու թէ կիներէն ո՞վ ազատած է եւ թէ ջահելներ մնացե՞ր են, որ այդ գիշեր ոստիկաններուն փափուքին զոհացուի տան։ Ամէն կողմ փնտռեց, ոչ ոք կար։ Անոր հեռանալէն յետոյ, Սալօն պատմեց թէ ինչ չարիքներ բերաւ անիկա չատերու համեստ ճանապարհին, թէ իբրեւ Թուրք մը, կը մտնէր մէջերնիս եւ իր ուզածը կ'առնէր կը տանէր ըլլելու, թէ ընդդիմանային, անմիջապէս ոստիկաններ կը բերէր ու անոնց կրունկներուն տակ ճմլել կուտար։ Դեռ մէկ շաբաթ առաջ, Գաւառցի Հօռոմը հիւանդ մեռնելու առիթով, ոտքին տակ առաւ եւ անոր քով եղած 10 գեղին ոսկին յափշտակեց։ Շարանը երկա՞ր է, պատգան թող դառնէ ...

Կ'անցնինք Անուշի տունը։ Մայրս արեան լճի մը մէջ ինկած է, ծունկի կուզած ու կը համբուրեմ անոր դառնացած ճակատը։ Իմ անուշիկ մայրիկ, կամովին ընտրեցիր մահը որ քու հարսիդ անպատուութիւնը չտեսնէիր։ Դեռ տաք էր անոր արիւնը։

Սալոյի օգնութեամբ մայրս կռնակս կ'առնեմ, գրան առջեւ եղած ցորենի հորի մէջ նետելու համար։ Անոր արիւնը կը ցոլար ոտքիս վրայ, սեւ ու մորմոքուն կերպ ընելով, կնիք մը որ ինծի կ'աղաղակէ.— Աղբէ եւ յիշէ այս արիւնը, յիշէ քու պաշտած Բերսոն եւ քոյրիկներդ, եւ ուխտէ չմոռնալ. գիտցիր որ մեր հոգիները կը սաւառնին քու գլխուդ վերեւ, եթէ վրէժ չպահանջես։

Հորը ուր իջեցուցի մայրս, չորս արշին աւելի խոր էր. Նետուեցայ մէջը եւ Սալօն խուրձ մը պահանջեցի որ վրան ծածկեմ։ Սալօ խուրձը բերաւ ու հորին պռունկին թողու, առանց կարենալ բան մը ըսելու։ Կռահեցի եկողներ եղած են։ Ահա խուժան մը որ կուգայ, անոնց երգի ձայնը կը լսեմ. խուժանը կ'անցնի հրապարակի մէջէն։ Երկու հոգի ուզզակի հորին պռունքով կ'անցնին, ես կծկուած եմ մայրիկիս դիակին քով։ Ոստիկաններէն մէկը կ'ըսէ թէ հորին մէջ բան մը կայ։ Միւսը կ'ըսէ թէ թերեւս գիակ մըն է։ Այս վերջինը իր փափաքին գոհացում տալու համար՝ հրացան մը կ'արձակէ հորին մէջ եւ գնդակը կ'որոտայ.

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Մարսէյլի պէս տեղ մը, ուր կը վխտան արտաքսուածները եւ ամէն կարգի կասկածելիները:

Նոր լուրերու համաձայն, ահաբեկիչը չեխական անցագիր ունէր, որ վիզա եղած էր Զագրէպի ոստիկանութեան կողմէ (Եուկոսլավիա):

ՔԱՆԻ ՄԸ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

Ալեքսանդր Թագաւորը, որ ազգային հերոս մը կը համարուէր ինչպէս Պետրոս Թագաւորը, ծնած էր 1888ին, Չէթինէի (Մոնթէնէկրօ) եւ չորրորդ զաւակն էր Փեթար Քարաճորճէվիչ Թագաւորին: 1909ին գահաժանգ հռչակուեցաւ, մեծ եղբայրը հրաժարած ըլլալով: Այդ օրէն ասդին արագօրէն բարձրացաւ: Սերպիական բանակը մտած էր 16 տարեկանին եւ արդէն կարող սպայ մը դարձած էր, երբ պայթեցաւ պալքանեան պատերազմը: Հրամանատար նշանակուեցաւ առաջին բանակին եւ վճռական ճակատամարտ մը շահեցաւ Քումանովայի մէջ, չարաչար պարտութեան մատնելով Թուրքերը: Այս յաղթանակը ինքնավստահութիւն ներշնչեց սերպիական բանակին, որ ծանրապէս վարկաբեկուած էր 30 տարուան ձախողանքներէն եւ գայթակղութիւններէն: Պալքանեան երկրորդ պատերազմին, Ալեքսանդր յաղթանակ մըն ալ տարաւ Պուլկարներուն դէմ, դառնալով ազգային հերոս: Աւելի փայլուն դեր մը կատարեց 1914ի պատերազմին: (Այդ մասին յաջորդով):

Իսկ Պարթու ծնած էր 1862ին, եւ զաւակն էր աղքատ թիթեղագործի մը: 27 տարեկանին երեսփոխան եղաւ, 32 տարեկանին նախարար: Մասնակցած է բազմաթիւ դահլիճներու: Հմուտ պատմաբան էր, անդամ՝ Ակադեմիային, եւ ունի շարք մը հեղինակութիւններ: (Այս մասին ալ յաջորդով):

»»»··«««

Ազգային վիճակահանութեան պարգեւները

14րդ շարքի 25,263 թիւը շահեցաւ 5 միլիոն:

Միւս 39 շարքերուն մէջ, նոյն թիւը շահեցաւ 100,000 փրանք:

Յաջորդ երկու թիւերը՝ 25,262 եւ 25,264, 14րդ շարքին մէջ շահեցան 50,000 փր.:

Այն բոլոր տոմսակները որ 88,633 թիւը կը կրեն, մէկ միլիոն փր. շահած են հետեւեալ շարքերուն մէջ.— 1, 4, 6, 7, 12, 13, 14, 16, 17, 21, 23, 25, 26, 28, 32, 33, 36, 38, 39, 40:

Իսկ մնացեալ քսան շարքերը կը շահին 50,000 փրանք:

Բոլոր շարքերուն մէջ 64,591 թիւը կը շահի 300,000 փրանք:

79,049 եւ 93,218 թիւերը կը շահին 100,000 փրանք:

2,887 վերջացող թիւերը՝ 50,000 փրանք:

1,268 վերջացող թիւերը 25,000 փրանք:

288 վերջացող թիւերը կը շահին 10,000 փրանք:

00 վերջացող թիւերը 1000 փր.:

6 վերջացող թիւերը կը շահին 200 փրանք:

օդանաւով Փարիզ վերադարձաւ: Ուրբաթ օր Քաթալոնիա (Սպանիա) պիտի մեկնէր, հոն ալ շարք մը մրցումներ կատարելու համար, բայց յեղափոխութեան պատճառով յետաձգած է իր մեկնումը:

×

Երեքշաբթի գիշեր Կրէնէլ, Փալէ տէ Սփորի մէջ տեղի ունեցաւ ըմբշամարտի միջազգային մեծ մրցում մը: Կազմակերպիչն էր ծանօթ Բասըլ Փաօլի: Բնականաբար ոգեւորութիւն չկար, Մարսէյլի դէպքին հետեւանքով:

Մրցումը սկսաւ ժամը 8·30ին, առաջին անգամ մրցեցան Հունգարացի Քարօլի եւ Նուկօլաւ մը, այս մրցումին ամէնէն տաղնապալի պահուն յամրարը մարելով եւ Քարօլին առաւելութիւն չտուած ըլլալով յաղթական հռչակուեցաւ: Երկրորդ մրցումը յառաջացուած էր ամերիկացի Ռապուալտի եւ մեր ազգակից Մանուկեանի. Մեր ազգակիցը խակայէս ըմբշի մը յատկութիւնները ունի, բայց իր հակառակորդը աւելի թեթեւ ու ճկուն ըլլալով եւ կէտի մը առաւելութիւնն ունենալով դատաւորներուն կողմէ յաղթական հռչակուեցաւ:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԿՈՉԸ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Օտար սափրիչ գործաւորներէն յետոյ, օտար սափրիչ խանութպաններ ժամանակէ մը ի վեր Ֆրանսական պատկանեալ Syndicatներուն ու չարքութեան առարկան են դարձած: Տնտեսական ներկայ տագնապը առիթ կուտայ նորանոր դժուարութեանց, կ'ուսումնասիրուին բազմաթիւ եղանակներ վերացնելու արհեստաւորներու շուրջ, եւ որովհետեւ Փարիզի եւ Սէնի նահանգներուն մէջ, հայ սափրիչներու քանակը կը ներկայացնէ պատկառելի թիւ մը՝ Տնտեսական Կեդրոնը առաջքը առնելու համար վերոյիշեալ դժուարութեանց, խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ հայ բոլոր սափրիչները իր գրասենեակներուն մէջ, 39 Boul. Haussmann, Paris (IXe), *յառաջիկայ երկուշաբթի 15 հոկտեմբերի առաւօտեան ճիշդ ժամը տասն եւ մէկին (11ին):*

Ժողովին օրակարգին մաս պիտի կազմէ խմբագրութիւնը տեղեկագրի մը որ պիտի ներկայացուի 18 հոկտեմբերի Հայ Տնտեսական տան վարչական ժողովին, որուն պիտի նախագահէ Փարիզի քաղաքապետական ժողովին անդամ եւ Syndic Գ. Գիւքայ:

Արդ, հայ Տնտեսական Տան ծանօթ չըլլալով բոլոր հայ սափրիչներու հասցէները՝ ներկայ կոչը կրնայ համարուիլ որպէս հրաւիրագիր սոյն ժողովին:

Հայ Տնտեսական կեդրոնի տնօրէն
Զ. ԽԱՆԶԱՏԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins *սրճարանի վերնայարկը: Կարեւորօրակարգ:*

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր Ուր. երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին ընկեր Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանը:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Կիրակի ... երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան Գրադարանը 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հոկտ. 16ի Շաբաթ գիշեր ժամը 8·30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Տեղիս սիրողներու մասնակցութեամբ կը ներկայացուի՝ ՄԱՏՆԻՉԸ

Տոմսերու գիները 5 եւ 3 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԽՆՋՈՅՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՅ - ՁՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Հոկտ. 13ի Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՍՐԱՀԸ, 13, Rue Pierre-Curie Métro: Porte d'Italie

ՀԱՅԿԱԿԱՆ, ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Ընկերակցութեամբ Քանոնի Յակոբի,

ուտի Քաջվարդի եւ ջութակահար Մկրտիչի

Սրգ – արտասանութիւն եւ անակնկալներ

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ *ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.*

··························

Ունիմ նաեւ Փարիզի տանս մէջ կահաւորուած սենեակ մը, առանձին կնոջ մը եւ կամ օրիորդի մը համար:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Ինչ անխոհեմութիւն, մրմնջեց Հ. Ա. իրովի:

— Աւաւ քարտը եւ անունիս վրայ նայեցաւ, երանի թէ զինուորի մեզ մնայուն բարեկամներ դարձնէ, ըսի: Կարծեմ ոչ, ըսաւ ան, բայց ինծի այնպէս թուեցաւ որ այդ բառերը ցաւով արտաբերեց, թէեւ շարունակեց ան, Սըր Ճօն Տէյվիսըն անունին անծանօթ մը չեմ: Իբրեւ շնորհակալութիւն կարգ մը անճարակ բաներ ըսի, յետոյ խնդրեցի որ թոյլ տայ պինքը դիտել մինչեւ ինքնաշարժ մտնելը: Այս խնդրանքիս վրայ ժպտեցաւ եւ դառնալով ցոյց տուաւ մայթին մէկ կողմը կեցած իր ինքնաշարժը եւ ըսաւ, « անշուշտ, բայց ձեր ճամբէն շատ չպիտի հեռանամ » եւ ուղղուեցաւ դէպի սպասող ինքնաշարժը: Իրեն հետեւեցայ, բայց դեռ ինքնաշարժին մօտ չհասած՝ հակադրեցաւ մէկը դուռը բացաւ. մէկ ոտքը դրած ինքնաշարժի սանդխամատին վրայ, դէպի ինծի դառնալով քնքոյշ ժպիտով մը ըսաւ. «Ինքզինքիս բնաւ չպիտի ներէի եթէ այս ապարանջանը կորսնցնէի. անհուն շնորհակալութիւններ, Սըր Ճօն»: Եւ ետոյ առանց պատասխանին սպասելու կառքին մէջ մտաւ. շարժավարը գոցեց դռնակը եւ տեղաւորուեցաւ իր աթոռակին վրայ: Առաջ անցայ երթալ բարովի քանի մը խօսք ըսելու եւ սառած մնացի... ինքնաշարժին բոլոր վարագոյրները քաշուեցան. այն կինը որուն կը փափաքէի մնաք բարով ըսել՝ տեսանելի չէր այլեւս: Ինքնաշարժը հեռացաւ եւ ես կեցած տեղս անշարժ, ապշահար դիտեցի.

Այս է ամբողջ պատմութիւնը, Հ. Ա. միայն պէտք է աւելցնեմ որ այդ վայրկեանէն ի վեր չեմ կրնար մտքէս հեռացնել այդ ամենագեղեցիկ դէմքը, որուն նմանը դժուար թէ տեսած ըլլամ: Յիմար չեմ, գիտակցութիւնս կատարեալ է, ծանրագլուխ բժիշկ մըն եմ, բայց... ոգիի մը հետ սիրահարուած եմ:

Օգնական - ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիս իր բարեկամին պատմութեան ընթացքին մտքէն շատ մը բաներ անցուց, անոնցմէ ոմանք շատ նպաստաւոր չէին իր բարեկամին համար, բայց երբ վիրաբոյժը իր պատմութիւնը եզրակացութեան մը հասցուց, ոստիկանը աչքերը գարմացումէն բացաւ: Ապահովաբար ինքը լաւ չիմացաւ, կամ թէ իր բարեկամը իր հետ կը խաղար: Սըր Ճօն Տէյվիսըն, Հարլի փողոցի նշանաւոր մասնագէտը, կը խոստովանի թէ սիրահարուած է խորհրդաւոր կնոջ մը, որուն հանդիպեր է Րիճընդ փողոցին մէջ, գիշերը առտն: Ոչ, ոչ, կարելի բան չէ, եւ սակայն այո: Ակնարկ մը գիմացինին դէմքին եւ վստահ է որ կատակ չէ, լուրջ է, տխրօրէն լուրջ: Բայց պէտք չէ որ տեւէ այս վիճակը. պէտք է բան մը ընել:

— Ճօն, կարծեմ գեղեցիկ դէմքի մը համար սովորական պայծառատես դատողութիւնդ կորսնցուցեր ես, ձգէ այդ յիմարութիւնը:

— Սովորական պայծառատես դատողութիւնս է որ կ'ըսէ ինծի թէ մինչեւ որ այդ կինը կրկին չտեսնեմ՝ վայրկեան մը իսկ հանգիստ չպիտի ըլլամ, պատասխանեց Սըր Ճօն:

Հ. Ա. յօնքերը պռստեց: Կրողը տանի, մարդը պիտի յիմարանայ:

— Ճօն, երբեք մտածեցի՞ր թէ այդ կինը կրնայ ոճրագործ մը ըլլալ, ըսաւ.

Սըր Ճօն Տէյվիսըն ժպտեցաւ ցաւագինօրէն, որ տխրեցուց Հ. Ա.ը:

— Կը մոռնաս որ ես կնոջ աչքերուն մէջ նայեցայ:

Դժուարաւ օգնական - ոստիկանապետ ինքզինքը զսպեց.

— Ճօն, ես անձնապէս կը խորհիմ թէ ան ինչ որ պատմեց քեզ այդ կինը, թոյլ պատմութիւն է: Շատ կը տարակուսիմ թէ իրօք ապարանջանը անոր կը պատկանէր. անիկա անկէց կ'անցնէր, տեսաւ ապարանջանը վերցնելդ եւ այնպէս ձեւացուց որ իրն էր:

— Բայց ինքնաշարժը կը մոռնաս, Հ. Ա..

— Բան չեմ մոռնար, ըսաւ միւսը զայրացած:

Ոչալ մոռցած ես այն որ քեզ ըսաւ թէ ապարանջանը ինկած կարծած տեղը, երբ թէ կառքէն վար ցատկած եւ ոտքով ետ կեցած ըլլալու թոյլ պատմութիւնը: Ոչ մէկ կին այդ տեսակ բան մը պիտի ընէր: Ես այդ կինը կը նկատեմ մէկը որ գողերու եւ աւազակներու ընկերութեան մը կը պատկանի, անիկա կը դեգերէր Րիճընդ փողոցը եւ պատեհութեան մը կը սպասէր. կառքը անոր կը հետեւէր, պատրաստ զինքը արագ փախցնելու:

Սըր Ճօն Տէյվիսըն խնդաց:

— Առոնք ամէնքը լաւ, Հ. Ա.: Եւ շատ հաւանական՝ եթէ մէկը տեսած եւ խօսած չըլլար այդ կնոջ հետ: Կը սխալիս բարեկամս, հրաշալի որ եւ է խումբի մը չի պատկանիր անիկա.

Այս մարդն յոյս չկար այլեւս արդի մտային վիճակին մէջ պարզապէս ժամավաճառութիւն էր խօսիլ այս մասին, Հ. Ա. ուսերը ցնցեց.

— Ես կ'երթամ կոր, Ճօն, տուն կը թողլ առաջ անգամ մը նորէն պիտի հանդիպիմ:

Սըր Ճօնի պէս ուշիմ մէկու մը համար դժուար չէր գուշակել իր բարեկամին միտքը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

Métro : TOLBIAC.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 12 Octobre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2623

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՆԷԾՔՆԵՐԸ

Ինչպէս ամէն բանի մէջ, այս անգամ ալ երկուքի բաժնուած է միջազգային մամուլը, Մարսէյլի ողբերգութեան առթիւ։

Տակաւին լուսաբանուած չէ խնդիրը, եւ մեծ մասով ենթադրութիւններ են որ շրջան կ՚ընեն։ Եւ սակայն, իւրաքանչիւր հոսանք իր չափովը կը հնչեցնէ, բացատրելու համար Ալեքսանդր թագաւորին եւ Պառթուի սպանութեան շարժառիթները։

Այսպէս, աջակողմեան մամուլին համար՝ օտարականներն են, ահաբեկիչներն են բուն պատասխանատուները՝ այս կարգի սպանութեանց։ Իսկ ձախակողմեան թերթերը ամէն բան կը վերագրեն ֆաշականութեան կամ ազգայնական կիրքերու։

Այս տեսակէտէն, յատկապէս ուշագրաւ է Ֆրանսական մամուլի լեզուն։

Եթէ հաւատանք ձախերուն, այս բոլոր դաւերն ու սպանութիւնները մէկ նպատակ ունին,— գետին պատրաստել նոր պատերազմի մը համար։

Համայնավար «Իւմանիթէ»ն բաւական չհամարելով սովորական ապագրութիւնը, բացառիկ թիւ մըն ալ հրատարակած էր հոկտեմբեր 10ին, ազդարարելու համար այս նոր վտանգը,— «Եւրոպայի ներկայ տագնապին մէջ եւ դասակարգային պայքարին առջեւ, հոկտեմբեր 9ի մահափորձը կրնայ միջազգային ամենածանր դէպքեր յառաջ բերել»։

Նոյն եզրակացութեան հասեր են ընկերվարականները, աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ։

Հարցը այն է որ, աջակողմի մոլեռանդներն ալ կը հրահրեն կիրքերը, սանձարձակ արտայայտութիւններով

Օրինակ, Երիտասարդ Հայրենասէրներու Միութիւնը առջի օր յայտարարութիւն մը փակցնելով պատերուն վրայ, կ՚ազդարարէր.

— «Չի բաւեր միայն ողբալ Մեծ Մեռեալները։ Պէտք է նաեւ վրէժ լուծել»։

Աւելորդ պիտի ըլլար մէկ – մէկ յիշել այս կարգի արտայայտութիւնները, ինչպէս եւ փոխադարձաբար կազմակերպուած օ– րինաւոր կամ ապօրէն ցոյցերը

Պատահական երեւոյթներ չեն ասոնք

Ընդհակառակն. ժամանակի նշաններ։ Աւելի ճիշդ՝ ախտանշաններ։

Արդարեւ, մեծ պատերազմին անէծքներն են որ պարբերաբար կը պայթին Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ, ատրճանակով, ռումբով կամ խմբական ըմբոստութիւններով։

Առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, կարելի է ըսել թէ ո՛չ միայն ընկերային – դասակարգային պայքարները չափազանց սուր ու վտանգաւոր համեմատութիւններ առած են այսօր, այլ եւ ժողովուրդներու յարաբերութիւնները թունաւորուած են խորապէս։

Ոչինչ կ՚ապացուցանեն երկիրէ երկիր, պետութենէ պետութիւն շրջագայող սիրալիր հաւաստիքները

Այդ մակերեսն է միայն, խաղաղ, այլ խաբուսիկ։

Կացութիւնը բոլորովին կը փոխուի, եթէ ուզենք երեսէն խորը քննել։ Ստորերկրեայ որոտումներ,— պատերազմին ձգած ճեղքերն ու վէրքերը այնքան խոր են որ, ոչ մէկը կրնայ նախատեսել ապագան։ Նոյն իսկ Մարսէյլի դէպքին առթիւ, մարդիկ սկսան խօսիլ նոր Սէրայէվոյի մը մասին…

Ինչ ծրագրով ալ սպանուած ըլլայ Ալեքսանդր Թագաւորը, կարելի չէ ժխտել թէ բուն շարժառիթը քաղաքական է։

Մահափորձին կազմակերպութեան ձեւն իսկ, իր մանրակրկիտ ուսումնասիրութեամբ եւ յանդգնութեամբ, այդ եզրակացութեան կը տանի։ Ահաբեկիչը Խրուաթ ըլլայ թէ Մակեդոնացի, ուզած է քաղաքական վրէժ մը լուծել, քանի որ իր ժողովուրդը կը գտնուի օտար տիրապետութեան տակ։

Տարիներէ ի վեր, Եուկոսլավիոյ եւ արտասահմանի ընդդիմադիր տարրերը ամենածանր ամբաստանութիւններ կ՚ուղղեն հանգուցեալ Թագաւորին դէմ, որ ընկրկում չունեցաւ, իր մակաբերին տակ պահելու համար Խրուաթիան, երբ անջատման փորձեր կը կատարուէին։

Առանց արդարացնելու կատարուած սպանութիւնը, «Իւմանիթէ»ն երէկ խմբագրականով մը կը պատմէր թէ՝ 1929 յունուար 6էն մինչեւ 1934 յունուար 1 Եուկոսլավիոյ մէջ կատարուած են 285 քաղաքական դատավարութիւններ, 1278 հոգի դատապարտուած են համագումար 3468 տարի բանտարկութեան, տասը տարիէն մինչեւ ցկեանս, 15 հոգի՝ մահուան, իսկ 140 հանրապետականներ, ընկերվարականներ եւ համայնավարներ սպաննուած են առանց որ եւ է դատի։

Այս այս բոլորը կը հրատարակուին քաղաքական – կուսակցական բորբոքման համար, եւ մեզի չի յնար դատել ծուռն ու շիտակը։

Հարցը այն է որ, մեծ պատերազմը չկրցաւ լուծել առաջադրուած խնդիրներու բուն հանգոյցը։ Եւ այսօր, աշխարհատարած սպանդէն հանգստութենէն քսան տարի վերջը, բազմաթիւ ժողովուրդներ կը սպասեն նոյնքան ուժգնութեամբ որքան 1914ին։ Այսօր ալ նոյն պայքարներն են որ կը լսուին յանուն ազատութեան, ահ մը հոգի կամ դաշնագիրներու վերաքննութեան։

Անշուշտ այս կարգի ահաբեկումները չեն որ պիտի դարմանեն նոր հաստատուած կամ նուիրագործուած անարդարութիւններ։

Անոնք պարզապէս բողոքի եւ վրէժի արտայայտութիւններ են, ուշադրութիւն հրաւիրելու եւ դատ շահելու համար։ Իսկ այս պարագային մէջ, կը ծառայեն աւելի թունաւորելու մթնոլորտը եւ ժողովուրդներու յարաբերութիւնները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԿԱՒԻՆ ՉԷ՞ ՃՇԴՈՒԱԾ ԱՀԱԲԵԿԻՉԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՐՄԻՆԸ ՊԵԼԿՐԱՏ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Ալեքսանդր թագաւորին մարմինը չորեքշաբթի օր «Տուպրովնիք» յածանաւը դրուելով, փոխադրուեցաւ Եուկոսլավիա։ Այս առթիւ կարճ արարողութիւն մը կատարուեցաւ, զինուորական պատիւներով, եւ նախագահութեամբ ծովային նախարար Պ. Փիէթրիի։ Արտակարգ զգուշութիւններ ձեռք առնուած էին, որ եւ է դէպք խափանելու համար։ Դագաղին կը հետեւէին հանրապետութեան նախագահը, Պ. Պ. Էռիօ եւ Թառտիէօ եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ։

Արարողութեանց ներկայ էր նաեւ Մարիա թագուհին, որ յուզումէն մարեցաւ։ Անհամար ծաղկեպսակներ ղրկուած էին, որոնք տեղաւորուեցան մարտանաւին մէջ։

Իսկ Պ. Պառթուի մարմինը Փարիզ փոխադրուեցաւ երէկ առտու, եւ զետեղուեցաւ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, Շաբաթ, Էնվալիտի մէջ։

Ոստիկանութիւնը եւ ապահովութեան տեսչութիւնը, աւելի ճիշդ՝ կառավարութեան բոլոր օրկանները գիշերը ցերեկին խառնած՝ կը փորձեն երեւան հանել ահաբեկիչին ինքնութիւնը եւ դաւադրութեան բոլոր ծալքերը։

Իրականին մէջ, շատ քիչ բան երեւան հանուած է մինչեւ հիմա։ Մէջտեղը կայ բզիկ – բզիկ եղած, տրորուած, արիւնլուայ կոյտ մը, որ առ այժմ կը կոչուի Փէթրուս Քալէման եւ որ միասին տարած է ամբողջ գաղտնիքը։ Բոլոր թերթերը գրեցին թէ ահաբեկիչը Խրուաթ է, ծնած՝ Զաղրէպի մէջ, հիմնուելով իր անցագրին վրայ։ Արդ, նոր տեղեկութիւնները կ՚ըսեն թէ անցագիրը կեղծ է։ Կը կարծուի թէ Փէթրուս Քալէման անցեալ շաբթու 4 գիշեր անցուցած է Փարիզի մէջ, իսկ սպանութենէն առաջ 2 գիշեր՝ Էքսի մէջ (Մարսէյլ)։ Երկու պարագաներուն մէջ ալ, իրեն հետ ունեցած է 2 օտարականներ, որոնք մեղսակիցներ կը համարուին։ Ինչ կը վերաբերի թեւին վրայ դրոշմուած խորհրդանշանին — «Մահ կամ ազատութիւն»— կը կարծուի թէ այդ ալ ահաբեկիչը վերջին պահուն սարքած է, խուզարկուները շփոթեցնելու համար։

Այժմ ապահովութեան տեսչութիւնը կը ճգնի երեւան հանել ահաբեկիչին բուն ինքնութիւնը եւ անոր արարքին դրդիչները։ Սպանութեան օրէն ի վեր, հետապնդումներ եւ խուզարկութիւններ կը կատարուին Փարիզի, Մարսէյլի եւ ուրիշ գլխաւոր քաղաքներու մէջ, մանաւորապէս Խրուաթներու մօտ։ Այսպէս, առջի օր խուզարկուեցան Եուկոսլաւ լրագրողներու ընկերակցութեան կեդրոնը (Սէն Միշէլ), Եուկոսլաւ զաղթականներու միութեան կեդրոնը (Քլիշի), նախկին նախարար Փրիպիչեւիչի բնակարանը, 1929ին սպաննուած Սթէֆան Ռատիչի տղուն բնակարանը եւ ուրիշ բազմաթիւ տարագիրներու սենեակները։ Այս առթիւ բռնուեցան շատ մը թուղթեր, որոնց մէկուն մէջ Ալեքսանդր թագաւորը կը նկարագրուէր «բռնակալ եւ դաւաճան իր երկրին»։

Միայն Փարիզի մէջ 14 օտարականներ վար դրուեցան, իբրեւ կասկածելի։ Ասոնք պարտաւոր են ապացուցանել թէ ինչ կը բանէին վերջին տասը օրերու ընթացքին։ Այս 14ին մէջ կը գտնուին հինգ հոգի այն կասկածելիներէն որ Եուկոսլավիոյ ոստիկանութեան կողմէ մատնանշուած էին թագաւորին այցելութենէն առաջ։

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կու տան թէ նոր խստութիւններ պիտի գործադրուին բոլոր օտարականներու հանդէպ, իբրեւ հետեւանք Մարսէյլի դէպքին։ Ներքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ 1934ի առաջին ինը ամիսներու ընթացքին 6728 օտարականներ ետ ղրկուած են Ֆրանսայէն, մինչդեռ 1933ի ամբողջ տարուան ընթացքին միայն 5333 հոգի վերադարձուած էին։

Ինչպէս ըսինք, զարմանազան պատմութիւններ շրջան կ՚ընեն ահաբեկիչի մասին։ Այսպէս, կ՚ըսուի թէ Սուք անունով բնակած է Օթէլ Ռէժինա (Փարիզ), սեպտեմբեր 30էն հոկտեմբեր 4, օրական 35 ֆրանքի սենեակ մը վարձելով։ Հոկտեմբեր 4էն մինչեւ 7 որ եւ է հետք չէ գտնուած, բայց կը կարծուի թէ վերջին օրը Էքս եղած է, համաձայն պանդոկապետներու յայտարարութեան։ Էքսի պանդոկատիրուհին կ՚ըսէ թէ կիրակի օր երեք օտարականներ եկան իր պանդոկը եւ արձանագրուեցան իբրեւ Չեխ եւ Խրուաթ, թէ ահաբեկիչը երկուշաբթի օր մասնաւոր ուշադրութեամբ կը պրպտէր թերթերը եւն.։ Պելկրատի եւ Զաղրէպի մէջ ալ խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

ԵՐԿՈՒ ՄԵՂՍԱԿԻՑՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը ձերբակալեց երկու մեղսակիցներ, որոնց անունները գաղտնի կը պահուին։ Երրորդ մեղսակից մըն ալ ճանչցուած է, բայց յաջողած է փախչիլ։

»»» · · «««

⁂ Աշխարհային մամուլը Պ. Պառթուի մահուան առթիւ բարեկամութեան ջերմաջերմ զգացումներ կ՚արտայայտէ Ֆրանսայի հանդէպ, բան մը որ մինչեւ հիմա վերապահուած էր միայն Թուրքիոյ։ «Իզվէսթիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, առաջին էջին վրայ հրատարակեց Պ. Պառթուի լուսանկարը, եւ շրջանակի մէջ, ջերմապէս գնահատելով հանգուցեալը՝ իբրեւ առաջնակարգ դէմք եւ մեծ հեղինակութիւն միջազգային ասպարէզին մէջ։ Այս առթիւ ցաւակցական հեռագիրներ ուղղեցին Պ. Պ. Մոլոթով եւ Լիթվինով։

⁂ Մ. Նահանգներու Խրուաթական ազգ. կոմիտէին անդամներէն Տօքթ. Գրանիմիր Եէլիչ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ թագաւորին սպանութեան առթիւ.— «Այս սպանութիւնը ոճիր չէ, այլ գործադրութիւնը Խրուաթ ժողովուրդի մահավճռին՝ ընդդէմ Ալեքսանդր բռնակալի։ Խրուաթ ժողովուրդը ազատութիւն եւ անկախութիւն կը պահանջէ»։

ՆԻՒԹԵՐՈՒ առատութեան պատճառով, ստիպուեցանք վաղուանձգել Ալեքսանդր թագաւորին եւ Պ. Պարթուի կենսագրականները։

Կարելի՞ էր արգիլել - Եռէն օտարականները

»»» · · «««

Թերթերը կը շարունակեն ծանր մեղադրանքներ ուղղել Ներքին Նախարարութեան, ապահովութեան տեսչութեան եւ ոստիկանութեան, պնդելով թէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չէին առած, դէպքը արգիլելու համար։ «Աքսիոն Ֆրանսէզ» (արքայական) դիտել կու տայ թէ հանրային կարծիքը ըմբոստանալով՝ անմիջական պատիժներ կը պահանջէ։ Եւ խօսքը ուղղելով Ներքին Նախարարին, կը գոչէ — «Դո՛ւրս, Սառօ։ Դո՛ւրս Ապահովութեան Տեսչութեան աւագակները եւ անկարող ոհրագործները»։

«Թան» ծաղկելով դիկտատուրաներու հասանքը կիրքերու անսանձ պոռթկումը եւ ուրիշ համաճարակներ, կը գրէ.

— Մեր երկիրը, հակառակ այնքան սխուր երեւոյթներու եւ անկարգութեանց, մինչեւ հիմա ազատ մնաց վարակումէ։ Մեր հողին վրայ գործուած մահափորձերու մեծ մասը, որոնց ցանկին վրայ կ՚աւելնայ Մարսէյլի սարսափելի ողբերգութիւնը, կատարուած են օտարականներու կողմէ որոնք չարաչար կը գործածեն մեր չափազանց դիւրին ընդունելութիւնը, մեր թոյլ հիւրընկալութիւնը եւ հեշտ բարքերը։ Բայց կը թուի թէ մեր մէջ ալ թօթափումը կը շեշտուի եւ անկարգութեան եւ բռնութեան ոգին արմատ կը լնէն։ Ժամանակը եկած է հակազդելու... Ժամանակը եկած է կարգի դնելու մեր հաստատութիւնները, մանաւանդ անոնք որ կը պաշտպանեն ներքին եւ արտաքին ապահովութիւնը»։

Իսկ «Էկօ դը Փարի»ն աւելի բացորոշապէս ամբաստանելով Ներքին նախարարութիւնը եւ Ապահովութեան Տեսչութիւնը, դիտել կու տայ թէ նոյնիսկ աւանդական զգուշութիւնները ձեռք չէին առնուած։ Որո՞նք են այդ միջոցները.

1.— Որ եւ է կառք որ վեհապետ մը կը փոխադրէ, պէտք չէ որ եւ է սանդղամատ կամ ոտք դնելիք կամ բռնելիք տեղ ունենայ, որպէսզի մարդասպան մը չկարենայ կառքին մէջ ցատկել։ Այդ զգուշութիւնը չէ եղած։

2.— Թագաւորին կառքը չափազանց դանդաղ կ՚երթար։ Քանի որ հիմա ինքնաշարժ ունինք, անոր գնացքը պէտք է ճշդել ժամաչափով, ժամը իբր 20 քիլոմեթր, որպէսզի ոտքով քալող մը չկարենայ հասնիլ։

3.— Ասոր համար ալ, ներկայիս հեծեալ հետեւորդ չեն գործածեր, այլ հեծանուորդներ։ Շարք մը զոյգ հեծանուորդներ, որոնց վերջինը զինուած կ՚ըլլայ, թափօրին առջեւէն կ՚երթան հետեւելով կառքի գնացքին, եւ ո՛վ որ փորձէ շղթան ճեղքել, գետին կը տապալեն։

4.— Երկու կամ երեք զոյգ հեծանուորդներ միեւնոյն ձեւով սպառազինուած՝ պէտք է շրջապատեն կառքը, մէկը առջեւէն, մէկը՝ դռնակին քովէն, իսկ միւսը ետեւէն։ Ասոնք ալ պաշտօն ունին գետին տապալելու ո եւ է մէկը որ խզէ շղթան եւ ատրճանակով զարնելու ով որ կը փորձէ կառքին մօտենալ կամ սպանողական շարժում մը փորձել։

Թերթը կ՚եզրակացնէ թէ՝ ահաբեկիչը այնքան չէր սպասեր այս անհոգութեան որ, ուրիշ մըն ալ առած էր, որպէսզի ի հարկին գործածէ, եթէ չկարենար կառքին մօտենալ եւ ատրճանակ պարպել։

⁂ «Մաթէն» կը գրէ առաջին էջին գլուխը.

— «Ֆրանսան ապաստանարան մըն է։ Թերեւս ասպետական բան է այս իրողութիւնը, բայց շատ վտանգաւոր։ Պէտք է շատ աւելի խիստ հսկողութիւն մը կազմակերպել օտարականներուն վրայ»։

Կը դողդղան մանուկ թագաւորին վրայ

Մանուկ Թագաւորը Լոնտոնէն Փարիզ եկաւ առջի օր, մեծ մօրը հետ. Խիստ հսկողութեան եւ պաշտպանութեան տակ առնուած էր հիւսիսային կայարանը։ Միայն պաշտօնեաները եւ հարիւրի չափ գաղտնի ոստիկանները կրցան մօտենալ կառախումբին։ Թերթերու թղթակիցները զուրը կը բռպասէին. յետոյ ոչխարի հօտի պէս քշուեցան մաքսային մթերանոցը եւ գիրի մնացին ամբողջ կէս ժամ, մինչեւ պաշտօնական կառախումբը մեկնեցաւ։ Լուսանկարիչներուն ալ արգիլուած էր մօտենալ կառախումբին, եւ ոստիկաններ խստօրէն կը հսկէին։ Միեւնոյն խստութիւնները ձեռք առնուած էին եւ երէկ, երբ Մարսէյլէն վերադարձաւ Թագուհին։ Արտաքին Նախարարութիւնը կտրուկ հրամաններ տուած էր, որպէսզի թղթակիցները եւ լուսանկարիչները չմօտենան կառախումբին։ Թագուհին քանի մը օրէն հիւանդանոց պիտի մտնէ, վիրաբուժական գործողութեան մը համար, ինչպէս որոշած էր Պելկրատէն մեկնած առաջ։

Աւելցնենք թէ՝ մանուկ Թագաւորը իրականին մէջ Փարիզի հիւսիսային կայարանը չէր իջած, այլ 12 մղոն անդին, ուր մասնաւոր ինքնաշարժ մը մեծ – մայրն ու թոռը տարաւ դեսպանատուն, անծանօթ ուղղութեամբ։

Նոր Թագաւորը Պելկրատ կը սպասուի շաբաթ օր։ Երեկոյ-ժողովն ու ծերակոյտը խառն նիստ գումարեցին երէկ եւ հաւատարմութեան երդում ընելով, հնամեայ խորհուրդին յանձնեցին արքայական իշխանութիւնը։ Բոլոր զուարճութիւնները արգիլուած են Պելկրատի մէջ։ Թատրոն, սինէմա, նոյնիսկ սրճարանները փակուեցան առաջին օրը։

Կարճ լուրեր՝ օրուան դէպքին առիթով

Հոկտեմբեր 10ին Փօլ Բլիանը հրապարակեց յանձնեց Ալեքսանդր Թագաւորին կտակը, որ գրուած է 1934 յունուար 5ին։ Այս կտակով, Թագաւորը կը յանձնարարէ խնամակալութիւնը կազմել հետեւեալ անդամներով.— Իշխան Փօլ Քարաճորճեվիչ, Տոքթ. Փէրովիչ եւ ծերակուտական եւ կրթական նախարար Պ. Ռատէնքօ Սթանքովիչ։ Միեւնոյն ատեն երեք փոխանորդներ ալ նշանակուած են։

⁂ Շէրպուրի գաղտնի ոստիկանութիւնը բռնեց եօթը կապոց շարժանկարի ժապաւէններ, որ կը ներկայացնէին պատկերներ՝ թագաւորին սպանութեան մասին եւ Մ. Նահանգները պիտի ղրկուէին։

⁂ Էնկլիզէն կը հեռագրեն թէ քաղաքին լոյսերը մարեցան, ինչպէս աւելի։ Մ. Քէմալ անմիջապէս ցաւակցական հեռագիրներ ուղղեց, իսկ պաշտօնաթերթերը խմբագրականով մը կ՚ողբայ երկու մեծ բարեկամներու կորուստը։

»»» · · «««

Վիոլէթ Նոզիէռի դատավարութիւնը

Առջի օր սկսաւ Վիոլէթ Նոզիէռի դատավարութիւնը. Ամբաստանեալին ընթերցումէն յետոյ, երբ նախագահը սկսաւ նեղացուցիչ հարցումներ ուղղել, ներբողելով հայրը եւ մայրը թունաւորելու պարագաները, աղջիկը, որ մինչեւ այդ կեցուր պատասխաններ կու տար, սկսաւ կակազել, եւ մարելով գետին ինկաւ։ Պահակները յարակից սենեակ մը փոխադրեցին, ուր ուշաբերել յետոյ նորէն ատեան հանուեցաւ։ Իր գլխաւոր չարճիղանքը այն է թէ առաջին անգամ հայրը հրապուրած էր զինքը, որով ինքն ալ սկսեցաւ զանազան ձուլութեանց տալ ինքզինքը, «մոռնալու համար իր վիճակը»։ Մայրը, որ ներկայ չէր դատավարութեան, կը մնայ միշտ անողոք։ Իսկ Վիոլէթ յայտարարեց թէ պատրաստ է կրելու որ եւ է պատիժ, եթէ միայն մայրը ներէ։

Դատավարութիւնը կէս ժամ ընդհատուեցաւ, յարգելու համար Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Պ. Պառթուի յիշատակը։

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք իբրեւ ազատ վիճաբանութիւն։

Վերջերս դարձեալ մեր կուսակցական մամուլի մէջ քննութեան առարկայ դարձած է համազգային ընդհանուր կազմակերպութիւն մը ստեղծելու հարցը, երիտասարդական կամ որեւէ այլ անունի տակ։

Ցատկապէս «Յառաջ»ը ջերմ ջատագով է հայկական Սփիւռքի երիտասարդութեան կազմակերպութեան եւ անդադար կրկնելով մը կը հետապնդէ այդ գաղափարը։

Նախկին Պատերազմիկներու Միութիւնը եւ Պատերազմիկներու Դաշնակցութիւնը՝ Ֆրանսայի մէջ, Ֆաշական կազմակերպութիւնը Իտալիայ մէջ եւ Նացի կուսակցութեան պատկանող Գրոհի ջոկատները Գերմանիոյ մէջ օրինակ կը ծառայեն համահայկական երիտասարդական կազմակերպութեան մը ջատագովներուն, որովհետեւ բոլորին ալ նպատակն է տեսնել հայ երիտասարդութիւնը ջլապինդ բազուկի գծերին մէջ՝ վերապրող արտասահմանեան հայութեան համար, հաւաքական ոյժ մը, որ կուսակցական տարաձայնութիւններէն վեր կանգնած իր մէջ խառնէր ցեղին անխախտ տարրերը եւ դառնար արտայայտիչը ազգ. ձգտումներուն ու իրաւատէրը՝ առանձնացած սրբազան իրաւունքներուն.

Գաղթահայ հանրային կեանքը ղեկավարելու համար համազգային մարմնի մը կազմութեան նպատակով առնուին թափուած ջանքերը, կարելի է ըսել, ծնունդն էին նոյն հոգեկան պահանջին. այն է հետապնդել հայութեան ինքնուրոյն գոյութիւնը՝ համազգային, միացեալ ուժերով։

Իրական կեանքի բարդ պայմանները, որոնց մէջ ապրելու դատապարտուած են հայ գաղութները, մայր հայրենիքէն դուրս, արգիլեցին նոյն իսկ մտածել համազգային կազմակերպութեան մասին, ուր մնաց թէ տակաւին լըջօրէն անոր իրականացումը հետապնդուէր։ Ներկայիս չեմ կարծեր որ գտնուին միամիտներ, որ նման փորձեր կատարեն։ Հարցը ըսպառած կը թուի եւ իբր անպէտ խնդիր մէկ կողմ ձգուած է։

Ես կը կարծեմ թէ ժամանակը եկած է այլ եւս որ ճիշդ նոյն հիմերու վրայ, վերջնական հաշուեյարդարի ենթարկուի համազգային ամէն տեսակ կազմակերպութեան գաղափար, անկախ գոյութիւն ունեցող քաղաքական կուսակցութիւններէն, երիտասարդական կամ ուրիշ անունի տակ, նկատի ունենալով մէկ կողմէ՝ մեր հանրային կեանքի առարկայական պայմանները, միւս կողմէ՝ ներկայ կուսակցական յարաբերութիւնները։

Անշուշտ կարելի չէ ըսել, թէ համազգային երիտասարդական միութեան մը ստեղծման հակիրները կ'անգիտանան այն բազմապիսի դժուարութիւնները որ կան իրենց ճամբուն վրայ. բայց ինչ որ ճակատն է, այն է որ նմանօրինակ ձեռնարկի մը յաջողութեան անկարելիութիւնը չըմբռնուիր տեսականօրէն, այլ ընդհակառակն, դուռ գործնական խնդիր մը կը ներկայանայ տակաւին։

Այսպէս մտածել կը նշանակէ տակաւին անիրազեկ մնալ մեր գաղութային ոգիին եւ լաւ չպատկերացնել այն գերը, որ պատմական դէպքերու դատաստանով Հ. Յ. Դաշնակցութեան վիճակուած է ներկայիս, գաղութներու մէջ։

Նախապատերազմեան շրջանին, ինչպէս եւ պատերազմի ընթացքին, համագործակցութիւնը միեւնոյն ազգի այլազան տարրերու միջեւ, ոչ միայն մշակութային, այլ նոյն իսկ քաղաքական գետնի վրայ՝ բնականոն երեւոյթ մըն էր։ Ամենակատաղի անհաշտ հակառակորդներն անգամ, Ալ. Միասնիկեան եւ Պօղոս Մակինցեան եւ այլ բոլշեւիկ սոցիալ դեմոկրատներ՝ Մոսկուայի մէջ իրենց նախաձեռնութեամբ հրատարակուած «Գարուն»ալմանախի մէջ սիրով կ'ընդունէին աշխատակցութիւնը ոչ միայն սոցիալ դեմոկրատ մենշեւիկ Դ. Անանունի եւ Բ. Իշխանեանի, այլ եւ Դաշնակցական Ա. Ահարոնեանի եւ անկուսակցական Ա. Ծատուրեանի։

Մշակութային, նոյն իսկ քաղաքական որոշ հարցերու մէջ կը թուէր թէ հասարակաց ընդհանուր հէտեր գոյութիւն ունէին, որոնց շուրջ՝ ազգամարօրէն հակառակորդ խմբակցութիւնները կրնային աշխատակցիլ։

Անգլիզող, դիւատէ եւ արիւնագանդ տիրապետութիւնը բոլշեւիկ ամբաստանութեան՝ լայնածաւալ Թուրանիանի մէջ, հիմնովին յեղաշրջեց հոգեբանութիւնը բոլոր երկիրներու մէջ ամէն տեսակի համագործակցութեան շուրջ, որովհետեւ ով որ չի բաժներ բոլշեւիկեան տեսակէտը, հետեւաբար հակառակորդ չէ, թշնամի մըն է, որ ֆիզիքական բնաջնջման միայն արժանի է։ Մերկանէութեան սոցիալիստ յեղափոխականներ եւ սոցիալ դեմոկրատներ, ալ չենք խօսիր այլ չափաւորական եւ պահպանողական տարրերու մասին, դոհ գացին այս արիւնարբու գաղափարախօսութեան։ Ֆաշիզմը եւ նացիոնալ սոցիալիզմը, որոնց հարուածներուն դէմ պաշտպանուելու համար Կոմինտերնը համագործակցութեան ուղղուած հրաւէրներ կ'ուղղէ ներկայիս ընկերվարական կուսակցութիւններուն, բոլշեւիկեան այս գազանային քաղաքականութեան հակազդող երեւոյթներն են միայն, այն ալ խիստ մեղմացուած ու մարդկայնացուած։ Որովհետեւ թէ Մուսոլինին, թէ Հիթլերը եւ թէ նոյնիսկ Տոլֆուսը սոցիալ դեմոկրատ ղեկավարները, եւ իրենց քանակով, եւ իրենց հանդէպ գործ դրուած սարսափներով, ամենադաժան գոյն ուրուագիծն անգամ չեն տար անպատմելի խժդժութիւններուն, որոնց ճիրաններուն մէջ, մինչեւ այսօր ալ, տասնեւօթ տարիներէ ի վեր, միլիոններով բազմութիւններ կը շարունակեն մորթոտուիլ։

Արդ, կատարուած է ճակատ փոփոխութիւն մը, որուն վրայ անհրաժեշտ է կանգ առնել եւ որ ընկերաբանական խոր նշանակութիւն ունի։ Այդ երեւոյթը հետեւեալն է։ Հանրային ամէն գործ, մշակութային, բարեգործական թէ նիւթական ամէն ձեռնարկ, իր խորքին մէջ քաղաքական բնոյթ ստացած է։ Ապաքաղաքական գործ, որուն հանդէպ իրենց աշխարհայեացքով տարբեր խմբակցութիւններ միեւնոյն կեցուածքը ունենային, համակրանքի, հակակրանքի թէ անտարբերութեան, չկայ եւ չի կրնար ըլլալ։ Եթէ նոյնիսկ մենակեցը քաղաքական չէ, ապա եղրակացութիւնը, հետապնդած արդիւնքը պէտք է ծառայէ քաղաքական որ եւ է նպատակի, ըլլայ մերթ բոլշեւիզմին թեր, մերթ անոր դէմ։ Մեր իրականութեան մէջ կարելի է յիշել բազմապիսի օրինակներ, որպէսզի հարկ ըլլայ ուրիշ ժողովուրդներու մէջ պատահած դէպքերուն դիմել։

Այս ճշմարտութեան լոյսին տակ ալ դիտելով գաղթահայ իրականութիւնը, ոչ միայն անհնար, այլեւ անհեթեթ կը թուի ինծի՝ հետապնդել ապաքաղաքական որ եւ է երիտասարդական կազմակերպութիւն, որու նպատակը պիտի ըլլար հայկական սփիւռքի տարտղնուած բեկորներուն, առանց կուսակցական խտրութեան՝ ազգային զօրեղ ոգի ներշնչել եւ դաստիարակել հայ երիտասարդութեան կամքը, ի խնդիր ազգային մշակոյթի պահպանման եւ հայրենի հողերու ազատագրութեան, բան մը որ դերադասնցապէս քաղաքական հանգամանք ունի եւ բացառապէս մեր կուսակցութեան շուրջին տակ կազմակերպուած ուժերուն կը պատշաճի։

Ի զուր չէ որ Զաւարեան Որբերու Միութիւնը, հակառակ իր ջանքերուն պահելու չէզոք դիրք մը եւ նոյնիսկ համագործակցութեան կապ մը ծառայելու Ապրիլ 24ի ոգեկոչման համար գոնէ — կուսակցութիւններու միջեւ, առաջին իսկ օրէն, մեր հակառակորդներու կողմէ նկատուեցաւ Դաշնակցական կազմակերպութիւն մը։ Անոր թուլութիւնը միայն կրնայ բացատրուիլ յամառութեամբ՝ որ ունեցաւ շարունակելու երբեւիլ չէզոք եւ ապաքաղաքական։ Ծեզակրօն շարժումը ամերիկահայ գաղութին մէջ ընդհակառակն դարձաւ դաւ՝ շնորհիւ իր ճակատաբաց ընթացքին, թռուչքէս գործելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ, միեւնոյն ընտրելով մեր ժողովուրդի անբռնաբարելի իրաւունքը՝ հայրենիքի ազատութեան։

Բայց դեռ շարունակի իմ բանլիքը։

Վ. ՇԱՄԻՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

(Իր հնգամեակի առիթով)

Գաղթահայ կեանքի մխիթարական երեւոյթներէն մէկն է Պէյրութի Հայ Ճեմարանի բացումը 1930ին. Մխիթարական կ'ըսենք, որովհետեւ ճեմարանը կոչուած է ոչ միայն նոր սերունդը նախակրթարաններէն վերջ իր յարկին տակ առնելով զարգացնել ու զրկել համալսարանները, այլ աւելի կարեւոր դեր մը կատարել։ Դժբախտաբար ազգային մեր նմանօրինակ հարցերը սերտօրէն կապուած են Թուրքին հետ, ահա թէ ինչու այսօր, երբ մենք կը փորձենք Հայ Ճեմարանի հնգամեակի առթիւ մէկ քանի տողեր բել, ստիպուած ենք յետադարձ ակնարկ մը նետել մինչեւ 1915 Ապրիլ 11—24, երբ Թուրքը մեր մշակոյթի, մտքի մեծ տիտաններն տարաբեց ու նաստատները եւ այնպէս փըրեց անոնց գանկերը։

Այդ մտաւորականութեան մահացումով, մահացան նաեւ այն լուսաւոր հաստատութիւնները որոնք տարիներու ընթացքին դարձեր էին ճշմարիտ փարոսներ։ Չկա՞ն այլ եւս Սանասարեան, Երամեան, Կեդրոնական, Եսաբեկեանի գոյգ գոլէճներ, Արմաշ եւն.։ Անոնց յարկերուն տակ այլ եւս չի դարբնուիր հայ միտքը, հոգին. հայ մշակոյթի ու պատմութեան աւանդապահ ուսուցիչները այլ եւս այդ դպրոցներու ամպիոններէն չեն խօսիր հայ երիտասարդութեան, ցեղին դարթնող մտքին։ Թուրքը ջարդեց ու քանդեց, աւերակի վերածեց ամբողջ երկիր մը եւ աշխարհին ցանեց ամբողջ ազգ մը։ Այնպէս որ, հրաշքով ողջ մնացած մտաւորականութեան պարտքն էր եւ է եւ պիտի ըլլայ նոր մտաւորականներ յառաջ բերել հիներուն իրենց աւանդ մնացած շունչով, անոնց ձգած անգիր կտակի ոգիով։

Ճեմարանի բացումը մեծ չափով մը հաւատքներ կուտայ այդ ուղղութեամբ։ Այնտեղ իրենց շունչն ու հոգին կը փոխանցեն Լեւոն Շանթի եւ Նիկոլ Աղբալեանի հետ ուրիշ նուիրուած երիտասարդներ որոնք սիրայօժար կը բաժնեն իրենց գիտութեան պաշարը։

Սուրիան եւ Լիբանանը, ըլլալով ամենամեծ գաղութը, եւ մեր երկրի ամէնէն մերձ վայրը, այն յարմարութիւնն ունին արտադրելու պատրաստուած ուսուցիչներ։ Օտար հաստատութիւնները օտար նպատակներ ունին, եւ անոնց միջազգային եղբայրութեան գաղափարականով դաստիարակուած մէկը անկարելի է որ հայ ազգին սրտին խօսելու բառեր ունենայ իր շրթունքներուն վրայ։

Այդ համալսարանները ամէն տարի հարիւրներով շրջանաւարտներ կուտան զանազան մասնաճիւղերէ եւ ուրախութեամբ պէտք է հոս յիշատակել որ հակառակ տնտեսական տագնապին, հակառակ մեր անձուկ միճակին, հակառակ մեր գաղթական հանգամանքին, եթէ բաղդատութեան դնենք հայ ուսանողներուն եւ շրջանաւարտներուն թիւը տեղացիներուն հետ, Հայոց թիւը եթէ աւելի իսկ չըլլայ, գէթ անոնցմէ հեռու չի մնար։ Այս տարի ամերիկեան համալսարանի բժշկական բաժնին 16 շրջանաւարտներ կային, որոնց 9ը Հայեր էին եւ անոնց ալ երկուքը աղջիկ. Միւս ճիւղերուն մէջ ալ Հայերու թիւը շատ եւս չէր մնար։

Այս «փրոֆէսիոնէլ» շրջանաւարտները սակայն, մեզ շատ չեն հետաքրքրեր, որովհետեւ անոնք ամէն բանէ առաջ իրենց ասպարէզին մարդիկը պիտի դառնան։ Մեզ կը հետաքրքրեն անշուշտ գաղափարօր արուեստագէտները, որոնցմէ չենք գիտեր թէ քանի՞ները պիտի մերձենան մեր ժողովուրդին մէջ ու դաստիարակեն հայ մանուկները։ Մինչեւ հիմա, մենք այնպէս գիտենք որ անոնց տասէն հազիւ երկուքը, երեքը ուսուցչութեամբ կը պարապին, մնացեալները առաջին օրէն իսկ առեւտրական գրասենեակները ձեռք կ'առնեն, օր առաջ հարստանալու համար։Եւ յետոյ, մենք շատ բան չենք կրնար սպասել անոնցմէ, որովհետեւ օտար հաստատութիւններէ դուրս եկողները ընդհանրապէս չեն գիտեր ոչ Հայոց պատմութիւն, ոչ հայ գրականութեան պատմութիւն եւ նոյն իսկ հայերէն։ Մենք շատ անգամ զայրոյթով դիտած ենք հայ երիտասարդներ որոնք համալսարան կը յաճախեն աշխարհի գիտութիւնը ամբարելու, եւ սակայն առանց ամչնալու Թուրքերէն կը խօսին, եւ այդ լեզուով ալ կ'երգեն (օրինակ՝ Հալէպի գոլէճէն արտադրուած բոլոր տեսակի ապրանքները)։ Ի՞նչպէս սպասենք որ այս հայուհիտորները հայ մանուկները կրթեն, անոնց հայերէն սորվեցնեն ...

Ահա անհաւր պատկերը օտար հաստատութիւններուն եւ մանաւանդ ամերիկեանը, եթէ կրցինք տալ։ Անշուշտ բացառութիւններ կան, բայց քանի՞ առ հարիւր։

Երբ այս տողերը կը գրենք, մեր աչքին առջեւ նորէն լուսաւոր ջահի մը նման կը բարձրանայ Հայ Ճեմարանը եւ մեր հայրենակարօտ նայուածքները կը սեւեռին դէպի այդ վառարանը։ Մենք համոզուած ենք թէ այդտեղէն պիտի դան նուիրեալ երիտասարդներ որոնք արհամարհելով նիւթական աշխարհի վայելքները, պիտի դառնան հայ մանուկներուն փոխն Թոչակներով ու կատարեն իրենց առաքելութիւնը, վառ պահելով գաղթահայ նորահաս սերունդին մտքին մէջ հայրենիքի ու ազատութեան գաղափարներուն զուգահեռ մայրենի լեզուի ու գրականութեան սէրը։

Մենք երիտասարդներս, մեր վրէժը լուծած կ'ըլլանք մասամբ, երբ գօրավիգ դառնանք Ճեմարանին, անկէ դուրս բերելով քանի մը տարի ետք՝ Սիամանթօներ, Վարուժաններ, Զաւհրաբներ, Վարդգէսներ ու Զօհրապներ։

Ամէն գիտակից երիտասարդ թող իր պարտքը կատարէ անդամագրուելով «Համազգային»ի, այն խոր հաւատքով թէ «Համազգային»ի զօրացումով կը զօրանայ Հայ Ճեմարանը։

ՇԱՀՐԱԶ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— o —

Վերջերս հոգեբանները մարդկային հինգ զգայարաններուն վրայ աւելցուցած են վեցերորդ մը՝ որուն սինէսթէզի անունը տուած են, այսինքն տեսակ մը կենսական ներքին զգայարան, որ ուղեղին կը հաղորդէ մարմնին ներսէն կամ դուրսէն եկած եւ «ինեփաթիք» ջղային դրութեան միջոցաւ փոխադրուած տպաւորութիւնները։

Մարմինի հիւսուածներէն եւ զանազան գործարաններէն մեկնող այդ տպաւորութիւններէն անոնք՝ որ կանոնաւոր կերպով կը հասնին գիտակցութեան, խիստ սահմանափակ են. անոնք խառնակ ու անբացատրելի զգացողութիւններ են, որոնց կերպարանաւորումը ուղեղին մէջ շատ տկար կերպով տեղի կ'ունենայ։

Դիտուած է որ քունին մէջ «սինէսթէզիք» տպաւորութիւնները կրնան երազներ առաջ բերել եւ կառավարել զանոնք։ Մասնաւորապէս բնէածական կամ մտքի հիւանդագին վիճակի մը մէջ, ուր ենթագիտակցութեան հոգեկան աշխատանքը որոշ գերազդրութիւն մը մասնաւոր կ'ընէ, կը յայտնուին ամէնէն աւելի հետաքրքրաշարժ երեւոյթները։ Այդ պայմաններուն մէջ զգացողութիւնը աւելի զարգանալով, բացառիկ սաստկութիւն մը կուտայ վեցերորդզգայարանքին,միւս կողմէ՝ ուղեղին մեքենական աշխատանքը ձերբազատուած կամքէն եւ ուշադրութենէն, կը յանգի մտային աւելի ամբողջական կերպարանաւորումի մը, որ երբեմն մինչեւ զգայախաբութեան կը տանի։

Բնախօսական այս վիճակին ենթակայ անձերը կրնան դուրսէն տեսնել իրենց մարմնին արտաքին ու ներքին մասերը։ Հոգեբանախօսական այս երեւոյթին «օթօսքոփի» անունը կուտան, որ կրնայ ըլլալ արտաքին կամ ներքին։

Երբեմն պատահած է որ հիւանդներ կը տեսնեն իրենց ներքին գործարաններն ու անոնց գործունէութիւնը։ Երբեմն անոնք իրենց հիւանդութեան առաջին օրերուն մէջ կը զգան թէ պիտի մեռնին, առանց այդ մասին որեւէ լուրջ պատճառ մը ունենալու, եւ սակայն իրենց նախազգացումը կ'իրականանայ։ Կարելի է ըսել թէ նմանօրինակ պարագաներու մէջ, մարդուն վեցերորդ զգայարանքը ուղեղին կը հաղորդէ գործարանի մը մէջ ի նորոյ կազմուած ախտաւոր վիճակին տպաւորութիւնները, այնպիսի յստակութեամբ մը, որ ենթակային մտքին մէջ կը կազմուի մօտալուտ մահուան անձկութեան համոզումը։

Երբեմն բոլորովին առողջ մարդիկ կրնան նախազգալ իրենց մահը, եւ ճշդութեամբ որոշել իրենց մահուան օրը։

Այս մասին Տօքթ. Փ. Սօլիէ իր գիրքին մէջ կուտայ խիստ հետաքրքրաշարժ ու յատկանշական օրինակներ, զորս զանց կ'առնենք յիշատակել հոս, տեղին անձկութեան պատճառաւ։

⁂ Թուս փրոֆ. Սոկոլով մետաղներու հետազօտման համար նոր մէթոտ մը հնարած է, որ կը կայանայ անդր — հնչիւնային ճառագայթներուն գործածութեան մէջ։ Մետաղները կամ ձուլածոյ մետաղները ենթակայ են ինքնայատուկ հնչիւնային տատանումներու, որոնք մեր ականջին անլսելի են։

Երբ մետաղ թիթեղ «դրամոֆոն»-մատանային» բաղադրութեամբ, կը տատանաչափուի մէջէն անցնող անդրհնչիւնային ճառագայթին պատկերը։

Վերոյիշեալ մեթոտը հնարաւորութիւն կուտայ երեւան բերելու մետաղի խորքին մէջ գոյութիւն ունեցող զանազան թերութիւններ, ճեղքերուածքներ, խոցիներ, բշտիկներ, եւայլն.

⁂ Պրիւսէլի արքայական դիտարանի աստղագէտներէն, փրոֆ. Տէլփորթ լուսանկարչական նոր մեթոտով մը երեւան հանած է գոյութիւնը փոքր մոլորակներու, որոնք կը շրջին Հրատ եւ Լուսնթագ մոլորակներու շաւիղներուն միջեւ։ Այդ առթիւ, յաջողած է նաեւ երեւան հանել գոյութիւնը բազմաթիւ շատ փոքր աստղակերպ մարմիններու, որոնց խաչորութիւնը հազիւ 40 քիլոմեթրի կը հասնի։ Կը կարծուի թէ անոնք մեծ մոլորակի մը բեկորներ են, որոնք աստղային յեղաշրջման մը հետեւանքով անջատուած են անկէ։ Անոնց ձգողական զօրութիւնը շատ տկար ըլլալով, հոն կացային մարմինները ենթակայ են կազմելու մթնոլորտ մը, որ պէտք է բոլորովին անօսր վիճակի մը մէջ գտնուի։

⁂ Զուիցերիացի ճարտարագէտ՝ Գ. Թ. Քարթիէ այս օրերս Օսթանտի մէջ խիստ հետաքրքրաշարժ փորձեր կը կատարէ, որոնց նպատակն է ուսումնասիրել թէ ի՞նչ կերպով կարելի է օգտագործել ծովերու մակերեսին եւ խորութեանց մէջ գտնուած ալիքներուն ուժերը։ Արդարեւ, հաստատուած է որ ծովերու խորութեանց մէջ ալ գոյութիւն ունին ալիքներ։ Ան նաւակի մը մէջ յարդարած է իր գործիքը, որ շատ պարզ է.—

30 սանթիմէթր երկայնութիւն ունեցող ուղղահայեաց ջրհանի մը, որ երկարած է պղինձէ կաթով մը, որուն շուրջը կապուած են իրարմէ հաւասար հեռաւորութեամբ եւ 1.50 մէթր տրամագիծ ունեցող երկաթիթեղէ սկաւառակներ։ Միացին երկու կողմերէն կախուած են ջուրը վեր քաշող փողեր։ Այսինքն տեսակ մը ջրհան, որ իր ոյժը մէկ կողմէն կ'առնէ ջուրի մակերեսին ալիքներէն, իսկ միւս կողմէն՝ ծովի խորութեանց մէջ գտնուած ալիքներու շարժումներէն։

Վերջին տարիներս, գիտնականներու կողմէ լուրջ հետազօտութեանց առարկայ եղած են նաեւ ծովի ջուրերուն մակընթացութենէն եւ տեղատուութենէն առաջ եկած շարժումները, ջրահոսանքներու ուժը եւ ծովերու ջերմական զօրութիւնը։

Այս առթիւ կ'արժէ յիշատակել Ֆրանսացի գիտնական Ժօրժ Քլօտի նորագոյն փորձերը, որոնց նպատակն է օգտագործել հասարակածային ծովերու ջերմական զօրութիւնը։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՒՆԻ

⁂ Անահիտի ոսկի արձանը հաստատուած էր Երիզայի մէջ, զոր կործանեց Հռոմայեցի զօրավար Մարկոս Անտոնիոսը։ Այս մեհեանի շրջակայ մարգերու մէջ կ'արածէին բազմաթիւ երինջներ, որոնք իրենց ճակատներուն վրայ կը կրէին դոհուելու դրոշմ։ Այս երինջներու անունով այդ շրջանը կոչուեցաւ Երինջան, Երիզա եւ վերջը՝ Երզնկա։

Տարուան մէջ երկու անգամ կը կատարէին Անահիտի տօնը — գարնան, վարդերու ժամանակ, որմէ մնացած է Վարդավառի տօնը, եւ աշնան, երբ երգով ու պարով ուրախութիւն կ'ընէին արձանի շուրջը, որուն յաջորդած է Հարիսակերաց տօնը։

⁂ Միհրը կը պաշտէին եւ կը մեծարէին Հայերը, Պարթեւները, Յոյները եւ Հռոմայեցիները։ Այս կուռքի մեհեանը գտնուած է Վանի մէջ, Միհրի Դուռ (տեղական բարբառով Մհերի Դուռ) բսուած տեղը։

Հռոմի մէջ դեկտ. 25ին կը տօնէին Միհր աստուծոյ յիշատակը, որուն փոխարինեցին Քրիստոսի ծննդեան տօնը դեկտ. 25ին։ Իսկ Հայերը Միհր աստուծոյ տօնին խարոյկներ կը վառէին, որմէ մնացած է Տեառնընդառաջը.

⁂ Աստղիկը, գեղեցկութեան աստուածուհին, ըստ աւանդութեան, ամէն գիշեր կը լուացուէր Մշոյ դաշտին մէջ, Գուռգուռայ բսուած տեղը։ Երիտասարդները մօտակայ լեռներու վրայ կրակ կը վառէին անոր

Հայկական շրջան մը Մուսուլի մէջ

— o —

Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթի Լեհաստանի թղթակցութիւնը հրատարակած է Հավրէզ գիւղի մասին, որ կը գտնուի Մուսուլի նախաստեղծը եւ որ բոլորովին անծանօթ էր մինչեւ այսօր, մանրամասնած «Լեւոն փաշա»ն բովանդակութեամբ ընկ. Լեւոն Շաղոյեանն է —

Մուսուլ — Զախօ ճանապարհին ձախ կողմը՝ Պէտ Պասիքէն հեռու՝ կէս ժամ ուղին կ'իյնայ այս գիւղը, որ ճիշդ 300 տունէ բաղկացած հայ բնակչութիւն մը ունի, Այցելուին զարմանք կ'ազդէ գիւղին մէջ տիրող կարգապահութիւնը, մաքրութիւնը։ Արդարեւ, աւելի եւրոպական քան թէ Իրաքի հիւսիսային շրջանին պատկանող գիւղի մը երեւոյթը ունի ան։ Տուները կից չեն իրարու, այլ՝ անջատ անջատ՝ համաչափ բազմաչափական արգի կանոնաւորութեամբ շարուած են մէկ ուղղութեան վրայ։ Ամբողջ բնակչութիւնը կը հագուի մաքուր եւ բաճկոն (եւրոպական տարազ) եւ գլուխը կը դնէ գլխարկ. Իսկ կիները խիստ աշխատասէր եւ շնորհալի՝ նոյնպէս արեւմուտքի սովորութեամբ երեսնին բաց կը պահեն եւ վերջին տարազին իրենց կը տանին գիւղի մաքրութեան. Ամէն առաւօտ տուներէն դուրս ելլելով անոնց իւրաքանչիւրը իր տան շրջապատը կ'աւլէ եւ մօտակայ մասնաւոր վայրի մը մէջ կը թափէ աղտոտութիւնը, զոր ագարակիններ կը վերցնեն.

Այս գիւղը Լեւոն փաշա անուն պոլսեցիի եւ յարգուած գիւղապետ մը ունի, որուն տարիքով անձ մը կեանքի Դրդ տասնամեակը չէ անցած տակաւին։ Ան սեփական ինքնաշարժ մը ունի երթեւեկի համար։ Գիւղին մէջ կայ թաղապետութիւն մը, որ կը դէմք առողջապահական եւ շինարարական գործերը։ Այս գործերու կատարման վրայ կը հսկեն քաղաքապահ պահապաններ, որոնք մաքրութիւնը շուկան հագնին եւ մանր ցուպեր կը կրեն ձեռքերնին.

Հաւրէզ ունի ընդարձակ եկեղեցի մը, ուր կրօնական պաշտամունք կը կատարեն տեղացիները։ Կան նաեւ վարժարան մը, թատերական ներկայացումներու յատուկ շէնք մը եւ ժողովրդային զարմանատուն մը, որուն դիմում կ'ընեն շրջակայ գիւղերու բնակիչներէն շատեր ձրի դեղ առնելու համար։

Ուշագրաւ պարագաներէն մէկն ալ առեւտուրի հարցն է։ Գիւղին մէջ կան հինգ խանութներ միայն, որոնց մէջ անհրաժեշտ ապրանքներու վաճառումով կը զբաղին մասնաւորներ։ Վայրէ մը կայ հոն, ուրկէ դուրս որ եւ է տեղ կարելի չէ առեւտուր ընել կամ վաճառել։

Այս նորահաստատ գիւղին մէջ չկայ սրճարան մը, ուր աշխատանքը աւարտելէ ետք կարենար յաճախել հանրութիւն, որովհետեւ անոնց քով գինետունները եւ ծոյլերու աստիճանուած վայր մը կը նկատուի սրճարանը, մինչդեռ գիւղացիին պարտականութիւնն է ըլլալ աշխատասէր եւ գործունեայ։

Պէտքի ուրիշ նիւթերու կարգին ծայր առնելն ձեռքի առարկայ նաեւ խմելի ջուրը։ Երեք աղբիւրներ (քահրէզ) ունին, որոնց ջուրը կը հաւաքուի ջրամբարի մը մէջ։ Այս ջրամբարը խմելի ջուր առնելու աստիճանուած խողովակով մը օժտուած է։ Դարձեալ այս խողովակին միջոցաւ ջուրը կը վազէ կրպակէ շինուած աւազանի մը մէջ, որմէ նախիրը ջուր կը խմէ։

Հաւրէզցիները կը զբաղին հողագործութեամբ եւ զանկ կուսան անասնաբուծութեամբ եւ մաքրութեան։ Առանձնաշնորհեալ այցելուներու հիւրանոցն է Լեւոն փաշայի պալատը։ Վերջապէս ի վիճակի եմ ըսելու թէ ամբողջ Իրաքի մէջ չկայ նմանը այս բարեկարգ գիւղին, որ իր նախկին է գործունեայ եւ աշխատասէր ժողովուրդով մը

գեղեցիկ մարմինը տեսնելու համար Աստղիկը պայծառանալով հրաման կուտար որ այդ ամբողջ շրջանը մշուշապատ ըլլայ։ Մշոյ պատուի Աստղ կը վերագրուի. Մշոյ դաշտին մշուշապատ ըլլալը՝ եղած է մշուշ բառը աղաւաղուելով։ Մուշ քաղաքը, որուն արեւելեան մեհեան մը կը գտնուէր Աստղկան, Աստղկաններու — Աստղնաբերդ, բերդ. Նոյն մեհեանները կը գտնուէին նաեւ Վասպուրականի Անձեւացոց գաւառի Պաղատոյ լերան վրայ, եւ վասն մօտիկ Արտեմիս կոչուած տեղը այժմ Արտամետ գիւղը։

Նանսէնեան Գաղթականութեան Նոր Օրէնքը

...այ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնա... ...ողութ պաշտօն կը հաղորդէ Ֆրանսա... ...ողէր կը զաղթականներուն ծանօ... ...ղերոց 1934 Յունիս 7ի օրէնքը, որով ...ւ կը գտնուին ինքնաբերաբար ...պէս վլայ Նանսէնեան դրոշմա... ...վերջին փոփոխում. եւ որ, 1934 յուլիս ...ի Պաշտօնաթերթին մէջ հրատա... ...ու 16 յլ.ս.ով, արդէն սկսած է ...գործադրուիլ:

...ստոյն այդ օրէնքին գլխաւոր ...որոնք կարեւոր թուեցին մեզ —

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

— Անոնք որ 100 ֆրանքնոց քարտ ...ունին, այդ քարտին ատեւմամ, եր... ...ատ կամ վերանորոգման ա... ...պիտի բլլան վճարել ...ֆրանք 25 ֆրանքնոց երկու նամ... ...կամ դրոշմաթուղթ); Եթէ յուրին ...ըլլայ մէկ անգամէն վճարել, ...25 ֆրանք վճարել առաջին տա... ...մնացեալ 25ն ալ երկրորդ տար... ...ութեան:

— Անոնք որ 20 ֆրանքնոց քարտ ...ունին, այդ քարտին ատեւման, եր... ...նորոգման կամ վերանորոգման ա... ...պիտի բլլան վճարել ...ֆրանք մէկ դրոշմաթուղթ); Եթէ ...մէկ անգամէն վճա... ...կրնան 12.50 ֆրանք վճարել ...ամսութեան տարին ...12.50 ֆրանքն ալ երկրորդ ...տարւոյն:

...այս Նանսէնեան դրոշմաթուղ... ...երկու անգամէն վճարել ...անոնք որոնք երրորդ երկրորդ ...ժամկէտին բնեցին ...ճշգրիտ դարձեալ պիտի լինին ...ալ տուրքը ...վերջին պիտի գանձուի իրենց քար... ...կամ վերանորոգ... ...տարին ...նոր քարտ մը ստացման ա... ...այդ յանձնաժողովի համար - ...Նանսէնեան դրոշմաթուղթ մը ...փակցուի իրենց քարտին վրայ, ...համար պաշտօնական դր... ...քարտ: Այդ յանձնա... ...ճարուած Նանսէնեան ...գրոշմաթուղթերն վրայ՝ «կնիք» ...բանաձեւը կրող կնիք մը ...

I. — Նանսէնեան անցագիրները ...(անցորդներ համար) այլեւս ...պիտի տան Նանսէնեան դրոշ... ...տուրքէն:

II. — Այս Նանսէնեան դրոշմաթուղ... ...պիտի ազատ են —

...Այն գաղթականները որոնք 1927 ...16ին եւ ... օրէնքին հա... ...ի քարտ ...օրէնքին դարձեալ ունին իրենց ...քարտերը:

...Այն կարօտ գաղթականները ...ապրուստի վկայական մը կը ...Այդ կողմէ Ընկերութեան Պար... ...Նախաձեռնութիւն (M. M. ...32, Boulevard Raspail, Paris) կամ ...նաեւ ...ն ալ ...թեան ...կողմէ ...նաւ ...

III. — Երբոր գաղթական մը, առանց ...ի կանոնաւոր ...վճարել ...պիտի ...Նանսէնեան դրոշմա... ...գրամ պիտի վճարէ ...ունենայ ի ձեռին Աղջի...

բանական մէջ գտնուելուն առկայ բոլոր Կեդրոնական Գրասենեակի կամ ...ի տարին 25 ֆրանք վճարելու ստորագրելու համար, ...Ընել, ...չ 50 սանթիմ ...ինչ պիտի վճարէ (կես դրոշմաթուղթ), իսկ 12.50 վճարողն ալ 6.25 (այսինքն քառորդ դրոշմաթուղթ):

7.— Ներկայ օրէնքը 1934 յուլիս 16էն հրատարակուած բլլալով, անոնք որ այդ թուականէն ետքը երկարաձգած կամ վերանորոգեցին իրենց ինքնութեան քարտը՝ առանց ներկայ օրէնքին սրամադրած Նանսէնեան դրոշմաթուղթի տուրքը վճարած բլլալու, պարտաւոր պիտի բլլան մինչեւ 1934 Հոկտեմբեր 1 իրենց քարտը ներկայացնելու Նանսէնեան իշխանութեանց, որպէսզի յիշեալ օրէնքին համաձայն հարկ եղած Նանսէնեան դրոշմաթուղթեր փակցուին անոնց վրայ: Եթէ ոչ, այս յետնեալ տուրքը իրենց պիտի գանձուի իրենց ինքնութեան քարտի ատեւման երկարաձգման կամ վերանորոգման ժամանակ:

ՀԱՍՈՅԹԻՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒՄԸ

Եթէ Նանսէնեան դրոշմաթուղթի ընդհանրացման օրէնքը նոր հրատարակուեցաւ Ֆրանսայի մէջ, պէտք է գիտնալ թէ 1926 մայիս 10—12ին ժնեւի գումարուած միջազգային խորհրդաժողով էր որ որոշեց Նանսէնեան դրոշմաթուղթի միջոցաւ մասնաւոր տուրք մը գանձել ոուս եւ հայ գաղթականներէն, եւ այդ կերպով ձեռք բերուելիք գումարը յատկացնել նոյն այդ գաղթականներուն օգնելու, նպաստելու եւ զանոնք տեղաւորելու:

Հիմակ որ այդ որոշման Ֆրանսայի մէջ գործադրութեամբը կը յուսացուի նշանակելի հասոյթ մը ձեռք բերել, այդ հասոյթը պիտի գործածուի ի նպաստ գաղթականներուն, հետեւեալ պայմաններով.

1931ին ժնեւի Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակ տուած որոշման համաձայն, Ֆրանսայի մէջ ձեռք բերուած հասոյթին կէսը պիտի ղրկուի ժնեւ յիշեալ պաշտօնատան, որպէսզի անիկա երկիրներու ոուս եւ հայ գաղթականներուն բնդհանուր պէտքերուն գործածուի: Իսկ մնացեալը, որ Ֆրանսայի մէջ պիտի գործածուի, պիտի յատկացուի Ֆրանսայի ոուս գաղթականներուն (40%) եւ հայ գաղթականներուն (10%), ակնարկն ի վեր բերուածներուն թուական համեմատութեան հիման վրայ:

Երեք ամիսը անգամ մը, Աղջերու Ընկերութեան Ֆրանսայի Ներկայացուցիչը Նանսէնեան դրոշմաթուղթի գործածումէն Ֆրանսայի մէջ գոյացած հասոյթին 100էն 40ը ուղղակի պիտի յանձնէ ոուս գաղթականներու պաշտօնատան նախագահին, իսկ 100էն 10ն ալ հայ գաղթականներու Փարիզի երկու պաշտօնատուներուն (15, Rue Jean Goujon եւ 71, Ave. Kléber) նախագահներուն հաւասարապէս անոնց բաժնելու:

Ինչպէս ոուս պաշտօնատունը ի-րենց համար նոյնպէս ալ Փարիզի երկու հայ պաշտօնատուները յանձնախումբ մը պիտի նշանակեն երեք տարուան պաշտօնավարութեամբ, որուն պաշտօնը պիտի բլլայ Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթէն հայերուն բաժինին բաշխումը կատարել Ֆրանսայի մէջ գտնուելուն ունեցող աղքատութեան եւ նպաստամարդոց հայ համայնքներուն, ...ի եւ է մաս հանելու վարչական ծախքերու, եւ ...այդ գումարներուն բաշխումը բնդհանրապէս. ...այ Ֆրանսայի զերծ ...ներուն անդամներուն աներաժեշտ ...զօրծելու ... Նախաթարութեան ...պիտի ...եւ ...ալ Ազգերու Ընկերութեան Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, որպէսզի հարկ գտնուած դիտողութիւնները ընէ, առանց որոշումներուն մասնակցելու:

Երբոր ժնեւի Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակը ...ցեցին իր գործունէութիւնը (1938ի համար նախատեսուած է անիկա) եւ եթէ անոր տեղ ուրիշ Միջազգային մարմին մը չկազմուի, այն ատեն Ֆրանսայի մէջ պիտի կազմուի Նանսէնեան Յանձնաժողով մը, որուն պաշտօնը պիտի բլլայ Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու պատրաստութիւնը, բաշխումը եւ անոնց հասոյթի կերրոնացումը: Այդ յանձնաժողովը պիտի բաղկանայ արտաքին գործոց նախարարութեան մէկ ներկայացուցիչէն, ոուս գաղթականներու Փարիզի պաշտօնատան նախագահէն, եւ երկու ներկայացուցիչներ եւ հայ գաղթականներու Փարիզի երկու պաշտօնատուներու նախագահներէն:

Այս յանձնաժողովը Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու ամբողջական հասոյթը պիտի յանձնէ 80% համեմատութեամբ, Ֆրանսայի ոուս գաղթականներու Կեդր. պաշտօնատան նախագահին եւ 20% համեմատութեամբ, հաւասարապէս եւ անոնց բաժնելու, հայ գաղթականներու Փարիզի երկու պաշտօնատուներուն նախագահներուն:

ՀԱՅ ԳԱՂԹ. ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Հոկտեմբեր 6ին Գրէյսոն Մարսէյլի ընդարձակ սրահին մէջ, տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օրը»:

Ժամանակէն առաջ աթոռները գրաւուած էին եւ մեր ընկերները բոտնկայս մնալով պահեցին աթոռներն ալ լեցուն բերելը, որմէ ետք, դարձեալ մեծ թիւով հանդիսականներ եւ բնկերներ հարկադրուեցան ոտքի վրայ կենալ:

Եւ հակառակ մեր անդրան հաւանականութեան ...ոչ պաշտօնական ..., 1500 հոգի նկատ էին Հ.Յ.Դաշնակցութեան տօնախմբութեան ...եւ կենդանի խօսքը լսելու: «Մեր հայրենիքներ յանձնուիլը ...ունենալու վերջ...» ընկ. Գ. Շահիմեան հանդէսը բացած յայտարարեց բացման համառօտ խօսքով.

— Սիրելի հայրենակիցներ եւ ընկերներ, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն այս տարի եւս կը տօնէ Դաշնակցութեան Օրը: Հայ ազգի ամենամեծ կուսակցութիւնը այսօրուան հանդէսով հրապարակ կուգայ յետադարձ ակնարկով իր 44 տարուան գործունէութիւնը ներկայացնելու ձեզի, հայ ժողովուրդին: Դուք, ձեզմէ շատերը կը յիշէք նախաթղթերուն կամ լրդները, ...

...Թիւնը սիրտը ...ճակատը ... ...մեր վճիռը ...

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. Խաչի թէյասեղանը

ՇԱՎԻԼ.— Հր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղը, կիրակի օր տուաւ իր տարեկան թէյասեղանը մանկապարտէզի սրահին մէջ: Համակիր — բարեկամներու երկու բնթրիք բազմութիւն մը ժամանակին լեցուցած էր սրահը: Հակառակ անոր որ Կ. Խաչի վարչութիւնը այս անգամ միտդ իր նիւթին ունեցած աղքատիկան եւ առատ համար ալ քիչ մը անկարան ձեռնարկներ ...

Սեղանին նախագահութիւնը կը վարէր տիկին Սաթենիկ Տէր Դաւիթեան: Տիկին Նուարդ Փանոսեան երգեց «Կռունկը» եւ «Հայաստանը»: Տիկին Արփինէ երգեց երկու հին երգեր, մեծ Հայրենիք դիս կը կանչէ եւ «Հայոց ողբերգ»: Օր. Զարուհի Տէր-մովսէսեան արտասանեց «Ալ... պատուերը» եւ «Մէկ ...»:

Տիկ. Մարի Մինասեան «Քոնդի դրօշակ»: Գ. Յովհաննէսեան «Ղեկավարեմ կյանքի կարաւան...»: Տիկ. Փայլուն Գէորգեան «Քնար ...», Տիկ. Քէօսէեան «Բարձր ...» ...

Մուքներն եւ ... Օր. Գովեալեան, Եսայեան ... հայ ... Նոր հայերը ...

Այսպէս ուրեմն, Համազգայինի, ... Կ. Խաչի ...

Գ. Վարդանեան

...

երգերով ապրել տուաւ թանգարան Երգանիկ վայրկեանները:

Գեղեցիկ արտասանութիւն մը բրաւ նաեւ Գ. Վաղարշակ Տէր Վարդան-եան:

Ապա բեմ եկաւ բնկեր Վահան Փափազեան (Գոմս), որ խօսեցաւ հեռանալ ...ւ ... ...

Զ. Ռ. Միութեան Վահագնեան ...ւմբ ... ...

Հայ արծիները կողմէ, Գ. Բարսեղ պարեց ...

Ընկեր նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց ...

Ի վերջոյ, հանդիսականները բոլորը միասին յոտնկայս երգեցին «Մեր Հայրենիք»:

...

Հոն ալ խօսեցան ընկերներ Կոմս, Ալֆոնս եւ ...

...երկու սրահներն ալ ...

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչը Ռոմանի մէջ

ՌՈՄԱՆ, (Յառաջ) — Հոկտ. 9ին Գ. Սուրբ...եանի ... մէջ ... Կ. Խաչի ... մասնաճիւղին կողմէ, ... Գ. Հ. Տօնէլեան, Գ. Սարգիս Մանուկեան եւ ... Շէնկիւրեան մէջ ... կազմակերպութեան ... Ընկ. Ա. Փոյաճեան ... ... Կ. Խաչի ... Ընկ. ... Օր. ... Ֆրանսա...

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆՈՐ ՀԱՅԱՑԻՆՉ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (18)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

...ետե Թողնելով ...ները ...

անօթի: Այս 20 օրէ ...

...

ուտելիք, ...
...

գեղին դարին:

Ամենք Հերանաւայուն ...

...

12.— ԼԵՌԱՆ ՄԷՋ

...

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը վաղըՇաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գօզոսեանի բնակարանը։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօրՈւրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան Գրադարանը 181, Cours Lafayette։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. ԼԻՈՆԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ թովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ ընկեր Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Արտասանութիւն՝ ընկ. *Զ. Ալէմեանէ*, ջութակ, յայտնի արուեստագէտ ընկ. *Ա. Մելքոնեանէ*,

կ'երգեն.— Օր. *Մ. Տէր-Պետրոսեան* եւ գ. *Վ. Զանազեան*

Տախքերու մասնակցութեան համար 1 Ֆր.: Անգործներու մուտքը ազատ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ ԱՆՏՕՔ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ ՆՈՒՊԱՐ, ՆԵՓԻՆ եւ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբերու

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Սալ Տ'Արժօնիի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի ընկեր *ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ*

Հայկական եւ եւրոպական ընտիր կտորներ պիտի նուագէ

ԱՐՄՕՆԻ ՄԻՒՆԻՍԻՓԱԼԻ նուագախումբը ղեկավարութեամբ *M. LUCA*ի

Երգ, մեներգ: Կ'արտասանեն ընկ. *Միսաք Միրզէ* (Լիոնէն) եւ ուրիշներ

Կը ներկայացուի «48 ԺԱՄՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ» (զաւեշտ)։

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին ՔԻՒՐՍԱԼի մէջ

Կը նախագահէ ընկեր Խ. ՉԱԹՐԵԱՆ

Կը խօսի ընկերուհի Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

Վերոյիշեալ ձանդէսներուն պիտի ծախուի ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷի հրատարակած «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ» բացառիկ թիւը: Գինը 3 ֆրանք

Գաւառներու եղած ապսպրանքներու համար ղրկել 4 Ֆր. նամականիշով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

*2, Rue Alexandre Cuilmant*ի սրահին մէջ, Մէրօսին կայարանին դիմացը

Կը նախագահէ ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մուրատեան Վարժարան, Սեւր

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Սեւրէ Մուրատեան վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամսուն սկիզբը:

Վարժարանը կ'ընդունի գիշերօթիկ, կէս գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ սաներ: Տեսչութիւնը նկատի առնելով օրուան տնտեսական պայմանները, վերաքննած է թոշակի հարցը եւ ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայէ իրենց զաւակներուն ազգային բարձրագոյն դաստիարակութիւն տալ ուզող ծնողներուն:

Մանրամասն տեղեկութիւններու կամ արձանագրութեան համար դիմել՝ Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան.—

Secrétariat du Collège Arménien S. Moorat. 26, Rue Troyon. Sèvres (S. & O.)

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1, Place Chateau-St. GRATIEN (S. et O.)

Վարժարանս կ'ընդունի գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, սկսեալ 6 տարեկան փոքրիկներէ: Ֆրանսերէն լեզուի, Ֆրանսերէն աւանդուելիք դասերուն եւ մարմնամարզի համար մասնաւոր կարգադրութիւն եղած է մերձակայ Ecole Libreի վարչութեան հետ, մեզ վերապահելով հայերէն լեզուի, ձեռագործի եւ հայերէնով աւանդուելիք դասերը, ինչպէս նաեւ երգ, դաշնակ եւայլն

ԱՄՍԱԿԱՆ 250 ՖՐԱՆՔ։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել վարժարանի տեսչութեան Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ կիրակի օրեր:

Հաղորդ. միջոց.— *Կառ Տիւ Նորէն Անկիէն եւ անկէ Օթօպիւս:*

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Տեղիս սիրողներու մասնակցութեամբ կը ներկայացուի՝ ՄԱՏՆԻՉԸ

Տոմսերու գիները՝ 5 եւ 3 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԽՆՋՈՅՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՅ – ՋՕՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՍՐԱՀԸ, 13, Rue Pierre – Curie Métro: Porte d'Italie

ՀԱՅԿԱԿԱՆ, ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Ընկերակցութեամբ Քանոնի Ցակոբի,

ուտի Քաջվարդի եւ ջութակահար Մկրտիչի

Երգ – արտասանութիւն եւ անակնկալներ

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ԳԻՒՖԷ *ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.*

ORCHESTRE S. PARIKIAN

*Ասկէ վերջ այլեւս հայկական բոլոր պարահանդէսները, երեկոյթները, խնջոյքները, հարսանեկան եւ նշանախօսութեան ընտանեկան հաւաքոյթները պիտի անցնին կատարեալ ոգեւորութեամբ մը եւ խանդավառութեամբ, որովհետեւ Ս. ՊԱՐԻԿԵԱՆ, ծանօթ ջութակահարը, կազմած է ԸՆՏԻՐ ՕՐ-ՔԷՍԹՐ մը, խնամուած répertoire*ով*, որուն մէջ կը մտնեն ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ նորութիւններն ու միեւնոյն ժամանակ ընտրուած* morceaux de salon*ներ, եւ որ իր մէջ կը հաւաքէ Փարիզի ամէնէն նշանաւոր հաստատութիւններէն ժամանակաւորապէս զատուած նուագածուներ*

ORCHESTRE S. PARIKIAN *բոլոր շրջանակներու մէջ փնտռուած միակ նուագախումբն է, որովհետեւ երաժշտական ամէն առաւելութիւններն ունենալէ զատ, ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ եւ ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ կը տրամադրէ իր օրքէսթրը:*

Պայմաններու համար դիմել ուղղակի իրեն՝ S. PARIKIAN, 43, Rue Descartes, Paris (5e), Tél. Odéon 91-84:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) **17, Rue Dameme, PARIS (13e)**

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

—·—

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Կը խորհիս որ յուսահատ վիճակի մը մատնուած եմ, Հ. Ա.: Թերեւս: Այնիւ խօսք որ ես ալ չեմ գիտեր թէ ինչ ունիմ: Գիտեմ միայն որ այդ կինը կուրծքի ցաւէն կը գանգատի, ստիկանական վիրաբոյժը թէեւ կ'ըսէ թէ աննշան բան մըն է. բայց ես իմ կասկածներս ունիմ:

— Լաւ, ժամը 11.30ին կուգամ:

Պէտք էր ուրեմն քննիչ – ոստիկաններէն մին ներկայացնել իբրեւ կուրծքի ցաւէն տառապող:

— Ի մէջի այլոց, ճօն, որ եւ է կերպով մը տեսար թէ ի՞նչ գոյն ունէր առջի գիշերուան ինքնաշարժը:

Այս հարցումը տուաւ Հ. Ա. պատահական կերպով, մինչ կը հագնէր վերարկուները եւ գլխարկները:

— Գորշ:

— Աղէկ:

Ակումբի դրան առջեւ երբ այլեւս իրարմէ պիտի բաժնուէին, Սըր Ճօն հարցուց.

— Հ. Ա. բա՞ն մը կայ որ գիշեր – ուան այս ժամուն ներս, ոստիկանատուն կ'երթաս

Հ. Ա. գլուխը կէս մը դարձուցած, ինքնաշարժի մը կը նայէր

— Զոյգ մը խորհրդաւոր մարդասպանութիւններ են կատարուած: Երկու գէպքին մէջ ալ չուարած ենք այն իրողութենէն որ մեռած մարդոց կուրծքերուն վրայ արծաթեայ սպիտակ արծիւ մը փակցուած է գնդասեղով:

ԳԼՈՒԽ Բ.

Ժամը մէկի առեններ Սըր Ճօն Տէյվիսսըն տուն հասաւ: Քիչ մը զարմացաւ տեսնելով որ ինքնաշարժ մը իր դրան առջեւ կեցած էր, զարմանքը կրկնապատկուեցաւ երբ իր մատակարարը ծանուց իրեն թէ մէկը կը սպասէր զինքը տեսնելու:

— Գիշերուան այս ժամուն զիս տեսնել, բացագանչեց Սըր Ճօն, ի՞նչ է այդ մարդուն անունը:

— Մերժեց անունը յայտնել, պարոն:

— Մերժեց իր անունը յայտնել, եւ դուն զինքը ներս առի՞ր:

Մատակարարը ընկճուած երեւոյթ մը առաւ:

— Ճիշդն ըսելով, պարոն, ես ներս չառի զինքը. զանգը զարնուելէն վերջ հազիւ դուռը բացի, մարդը ուղղակի դէպի սրահը յառաջացաւ եւ մերժեց դուրս ելլել առանց ձեզ տեսնելու:

— Ո՞ւր է հիմակ:

— Սպասման սրահը:

— Երբ մերժեց դուրս ելլել, պէտք էր ոստիկանատուն երթայիր, Ա – տրմս.

— Կեդրոնը հեռաձայնելու վրայ էր, երբ դուք եկաք:

— Ի՞նչ տեսակ մարդ է, աղնուակա՞ն:

— Կարծեմ նաւաստ մըն է, պարոն:

Սըր Ճօն զարմացումէն յօնքերը պռստեց.

— Հասարակ նաւա՞զ մը. Խորմըս:

— Ոչ պարոն, կարծեմ սպայ մըն է. թեւերուն վրայ չորս մը ոսկեգոյն երիզներ ունի:

Սըր Ճօն փորձեց վերյիշել ո եւ է նօթային գէմք որուն անծանօթ ըլլար իր մատակարարը. ասկայն մէկը չկըցաւ գտնել:

— Ծովային սպա՞յ է, Խորմըս:

— Ոչ, պարոն, վաճառականական նաւերու սպասարկութեան:

Սըր Ճօն մտածկոտ կեցաւ:

— Եթէ սրահին մէջ կը սպասէք, պարոն, երթամ ոստիկան մը կանչեմ:

Խորմըս դէպի դիմացի դուռը շարժեցաւ: Սըր Ճօն կեցուց զինքը ըսելով.

— Վայրկեան մը սպասէ. Խորմըս: Մարդը ըսա՞ւ թէ ինչու համար կ'ուզէ զիս տեսնել:

— Ոչ, պարոն, միայն ըսաւ թէ շատ կարեւոր է, թէ ամբողջ գիշերը պիտի սպասէ, մինչեւ որ դուք վերադառնաք:

— Խորմըս, այդ մարդը կ'ուզեմ տեսնել:

— Իրա՞ւ, պարոն: — Այո:

Սըր Ճօն գաւէ մը կասկածեցաւ: Բայց փափաքեցաւ գիտնալ թէ ինչ մասնաւոր գործ կարող էր ունենալ նաւազ մը, զինքը գալ տեսնելու առտուան ժամը մէկին: Անկասկած ասփորական բան մը չէր ասիկա, քանի որ մարդը ուղղակի ներս կը մտնէ, եւ կը մերժէ դուրս ելլել:

— Չէ՞ք կարծեր պարոն, որ լաւագոյն է պատրաստ ոստիկան մը ունենալ, թերեւս զատարկապորտ մըն է:

Սըր Ճօն Տէյվիսսըն գլուխը շարժեց:

— Ոչ Խորմըս, պէտք չպիտի ըլլայ, ես ինքզինքս կրնամ պաշտպանել, գնա:

Եւ ասիկա պարապ սնապարծութիւն չէր: Սըր Ճօն քառասուն տարեկան էր, բարձրահասակ ու զօրաւոր: Ու յետոյ, շարունակեց Սըր Ճօն, չեմ կարծեր որ այդ մարդը զատարկապորտութեան համար եկած ըլլայ հոս: Եւ որովհետեւ հետաքրքրուեցայ՝ կ'ուզեմ տեսնել զինքը:

— Շատ լաւ, պարոն, բայց ես պատրաստ պիտի ըլլամ, եթէ պէտք ունենաք ինծի:

Խորմըս իր տերոջը չափ վստահ չէր:

Սըր Ճօն դէպի սպասման սրահը երթալով դուռը բացաւ: Երբ ներս մըտաւ, վաթսուն եւ հինգ տարեկան սպիտակահեր մարդ մը ոտքի ելլելով բարեւեց:

— Կը փափաքիք զի՞ս տեսնել:

Սըր Ճօն կեցած էր հիշդ դուռին մէջտեղը.

Մարդը հարցական կերպով խօսեցին նայելով ըսաւ.

— Այո, եթէ դուք Սըր Ճօն Տէյվիսսընն էք:

— Նոյն ինքն:

— Հըմ, երեւակայածէս աւելի երիտասարդ էք եղեր:

Առանց նկատելու այս յարգանքը Սըր Ճօն ըսաւ.

— Ո բեմն, պարոն..

— Նաւապետ, Սըր Ճօն.. նաւապետ Օրլաֆ Նէլսըն ձեր տրամադրութեան տակ է:

— Հասկցայ, ուրեմն նաւապետ, ինչո՞ւ մերժեցիք ձեր անունը սպասաւորիս յայտնել:

— Որովհետեւ ժամավաճառութենէ զատ բան մը չպիտի հասկնար:

— Ես ալ աւելի բան մը չհասկցայ նաւապետ:

— Քիչ յետոյ պիտի հասկնաք Սըր Ճօն: Նաւապետ Օրլաֆ Նէլսըն ինքզինք պէտք է նախ ներկայացնէր ժամանակ մը մէջ այսքան անյարմար ժամու այցելելուս համար:

(Շար.

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire Sch. Missakian

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	-
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ ..	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 13 Octobre 1934

ԺՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2624

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ՀՈՎ ՄԸ ԿԸ ՓՉԷ...

— •• —

Չարաշունչ հով մը կը փչէ Ֆրանսայի մէջ ալ, օտարազգիներու գլխուն։

Ամէն բանէ առաջ, հացի խնդիր է այս երեւոյթը։ «Օտարականները կը վաստկին, կ'ուտեն, մեր զաւակները անօթի կը մնան»։

Անցա՞ն չէն ու չաւլ օրերը, երբ անհամար օտար բանուորներ կը ներածուէին Ֆրանսա, հոգի տալու համար ճարտարագործութեան։

Նուկաները պակսեցան, արտադրութիւնը դիզուեցաւ, հարեւան երկիրներ իրենց դրամներուն արժէքը կորելով՝ սկսան մրցիլ, եւ Ֆրանսան ալ մատնուեցաւ ծանր տագնապի մը որուն ելքը անտեսանելի է տակաւին։

Ցեղայ՝ քաղաքական խնդիր է երեւոյթը։

Ուրեմն որ եւ է երկրի մէջ, մարդիկ տրամադիր են ամէն առաջ օտարը տեսնելու ընկերային - քաղաքական խլրտումներու առթին։

Այսպէս եւ Ֆրանսայի մէջ։

Տարիներէ ի վեր քաղաքական փոթորիկներ իրարու կը յաջորդեն։ Համայնավարական յեղափոխութիւնը պարարտ գետին կը գտնէ մանաւանդ այս երկրին մէջ, որ միշտ եղած է ազատ մտածողութեան վառարան մը։

Անշուշտ երկրին զաւակները իրենք են այս շարժումներուն արծարծողները ու վարողները։ Ինչպէս իրենք են, տարիներէ ի վեր, արքայական իշխանութեան վերահաստատման յառաջապահները։

Եւ սակայն, որ եւ է գէպքի առթին, օտարն է որ աչքի կը զարնէ միշտ։ Անոր գլխուն կ'իջնէ բուն հարուածը, ան որ ունենայ թէ ոչ։

Ֆրանսա մանաւանդ գիւրազգած է այս գետնին վրայ, որովհետեւ աշխարհի միակ երկիրն է որ ամէնէն շատ օտարականներ կը պահէ։

Այս օտար զանգուածը եթէ աչքի փուշ է հանրային կարծիքին աչքին, միեւնոյն ատեն շահագործման աղբիւր մը կը կազմէ քաղաքական հոսանքներու համար։

Այսպէս, ձախ հոսանքները կ'օգտագործեն զանոնք, իրենց քարոզութեանց եւ միջազգային պայքարին համար, իսկ աջակողմեան - ազգայնական խմբակցութիւնները զարնել անոնց գլխուն վրայ կ'ափեն իրենց ատելը, անոնց ներկայութեան վերագրելով շատ մը դժբախտութիւններ։

Ուրեմն, անտեսական յարաճուն տագնապը եւ քաղաքական հոսանքները հետզհետէ կը չէզոքեն օտարականներու «անդորր ապաստանի» հանգամանքը, հասարակ ժողովուրդին համար։

Եւ, ամէն անգամ որ ծանր գէպք մը կը պատահի, անախորժ բացատրութիւններ կ'արձակուին պզտաններուն վրայ։

Այսպէս եղաւ նախագահ Տումէրի սպանութեան առթիւ, անցեալ տարի։

Նոյն տեսարանը պարզուեցաւ այս տարուան սկիզբը, փետրուարին, երբ արիւնալի ցոյցեր սարքուեցան կառավարութեան դէմ, խորհրդարանին, ոստիկանութեան եւ քաղաքապետութեան աղջեւ, տարածուելով մինչեւ հանրապետութեան նախագահին պալատը։

Եւ անհաւասարի նոյն երեւոյթը Մարսէյլի մահափորձին առթիւ, այս անգամ աւելի շեշտուած.

Լուրը հազիւ տարածուած, ժողովրդական թաղերու մէջ կը լսէին, ընդհանրապէս կիներու բերնով.— «Նորէ՞ն օտարականները...»։

Կարելի է ըսել թէ՝ այս անգամ է որ կառավարութիւնը վերջնապէս պիտի ձեւացնէ իր տեսակէտները, օտարականներու հիւրընկալութեան մասին։

Այս չի նշանակեր թէ օտարահալած քաղաքականութիւն մը պիտի հաստատուի Ֆրանսայի մէջ.

Ոչ երկրին սահմանադրութիւնը կը հանդուրժէ այդպիսի հալածանքի մը, ոչ ալ հանրային կարծիքը, հակառակ տիրող ջղագրգռութեան։

Տնտեսական պայմաններն ալ թոյլատու չեն։ Ֆրանսա միշտ կարօտ է աշխատաւոր ձեռքերու, դեռ երկար ատենի համար։ Ամէնէն առաջ գործարանատէրերը ոտքի պիտի ելլէին այդպիսի պարագայի մը մէջ, քանի որ օտարազգին աւելի համակերպող է եւ աւելի աժան։

Արդ, ի՞նչ կրնայ ըլլալ կառավարութեան նոր քաղաքականութիւնը, այս ընդհանուր ջղագրգռութեան եւ հակամարտ պայքարներու ճնշման տակ

— Զօրացնել ոստիկանութեան եւ ընդհանրապէս վարչական իշխանութեան թաթը, աւելի կարուկ շարժելու համար օտարին դէմ.

Ուրիշ խօսքով, շատ բարակը չնայիլ, երբ օտարին մասնաբր կը տեսնուին որ եւ է անախորժութեան առթին։

Տարակոյս չկայ թէ՝ այդ պարագային որ եւ է խառնուրդին գոհերը պիտի դառնան այն օտարականները որ ալէր - անփական չունին։

Ուրեմն, արթնութեան եւ լրջութեան պարտականութիւն մը կը ծանրանայ նաեւ մեր վրայ։

Մենք հետեւոր կապ անգամ չունինք օրուան դէպքերուն հետ։ Եւ պիտի չունենանք որ եւ է ատեն։

Բայց, նոյն իսկ մեր ներքին վէճերը կրնան պատրուակ ծառայել, կանխակալ կարծիքներ գոյացնելու եւ ծուռ նայուածքներ ուղղելու համար։

Կ'արժէ քիչ մը աւելի բաց խօսիլ այս մասին։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

»»» • • «««

Ապահովութեան Տնօրէնը եւ նախանգապետ մը պաշտօնանկ

»»» • • «««

ԳԱՀԼԻՃԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՐԱԺԱՐԻ

Անհաւանիկ առաջին պաշտօնական տնօրինութիւնները, իբրեւ հետեւանք Մարսէյլի մահափորձին եւ այս առթիւ մղուած պայքարին.— Ներքին նախարար Պ. Սառօ իր հրաժարականը ներկայացուց վարչապետին, նախապէս պաշտօնանկ ընելով Ապահովութեան վերատեսուչը, Պ. Ժան Պէռ - թուան եւ Պուշ - տիւ - Ռօնի (Մարսէյլ) նահանգապետը՝ Պ. Ժուեանօ։ Այս երկու բարձրաստիճան պաշտօնեաները կ'ամբաստանուին թէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չեն առած, Աղեքսանդր թագաւորին պաշտպանութեան համար։

Այլեւս կարելի չէր յետաձգել այդ տնօրինութիւնները, որովհետեւ հանրային կարծիքը խորապէս գրգռուած ըլլալով, կրնար անախորժ դէպքերու յանգիլ։ Արդէն իսկ թշնամական ցոյցեր տեղի ունեցած էին պզտաններուն վրայ, Պ. Սառոյի դէմ, իսկ մամուլը բառ չի խնայեր, ծաղկելու համար անոր եւ ստորադաս պաշտօնեաներուն պատասխանատուութիւնը։

Նախարարին հրաժարականէն առաջ, նախկին պատերազմիկներու միութիւնը յարաշուք ազդարարութիւն մը ուղղած էր կառավարութեան, յայտնելով թէ իրենց համբերութիւնը սպառած է եւ թէ գործը իրենք ձեռք պիտի առնեն, եթէ վճռական մաքրագործում չկատարուի անմիջապէս։

Պ. Սառոյի հրաժարականը յանձնուած է, բայց պիտի պահուի մինչեւ երկուշաբթի, քանի որ այսօր՝ շաբաթ՝ Պառթուի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի եւ կարելի չէ նախարարական խորհուրդ գումարել։ Լրագիրները կը կարծեն թէ Պ. Տումէրկ ամբողջ դահլիճին հրաժարականը պիտի ներկայացնէ, որպէսզի կարենայ անմիջապէս վերակազմել։ Հաւանական է որ դուրս ձգուի նաեւ Պ. Շէռօն, դատական նախարարը, որուն դէմ ալ պայքար կը մղեն աջակողմեան թերթերը, դատաւոր Փռէնսի սպանութեան առթիւ։

Յ...կաւին յայտնի չէ թէ որո՛ւ պիտի յանձնուի արտաքին նախարարութիւնը։ Առ այժմ Պ. Տումէրկ ինք պիտի վարէ գործերը։ Հաւանական թեկնածուներ կը համարուին Պ. Պ. Ֆլան - տէն եւ Փիէթրի, իսկ ներքին նախարարութեան համար՝ Պ. Պ. Մառէն, Լավալ կամ Պէօյլ։

Դէպքին ձեւածելները Ֆրանսայէն ներս եւ դուրս

Փարիզի մէջ շատ գէշ տպաւորութիւն գործեց Պուտապէշտէն ղրկուած հեռագիր մը, որ կ'ըսէ թէ Պօղոս թագաւորը անփորձ ժամանակով յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը դէպի Փարիզ։ Իբրեւ պաշտօնական պատճառ կը ներկայացուի Աղեքսանդր թագաւորին սուգը, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ աւելի խոր պատճառներ կան։

Պ. Տումէրկ երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարար Պ. Եէվթիչի հետ։ Կ'ըսուի թէ Աղեքսանդր թագաւորին յուղարկաւորութենէն յետոյ արտակարգ ժողով մը պիտի գումարեն Փոքր Համաձայնութեան երեք պետութեանց արտաքին նախարարները, քննելու համար կացութեան պահանջները։

Առ այժմ անստոյգ է կացութիւնը։ Ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս Լոնտոնի մէջ ամէնէն լուրջ թերթերն իսկ հաւանական կը գտնեն որ ծանր բարդութիւններ ծագին, Մարսէյլի մահափորձին հետեւանքով։ Աղեքսանդր թագաւորը գլխաւոր թշնամին էր Հապսբուրգեան տան վերահաստատման. Հիմա որ սպաննուեցաւ, ճամբան կը բացուի Օթթօ արքայազնին առջեւ։ Արդ, Փոքր Համաձայնութեան համար Հապսպուրգեան տան վերահաստատումը պատերազմի հոմանիշ հաւասար է, քանի որ դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիր պիտի ծագի։

Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, բազմաթիւ թշնամական ցոյցեր կատարուեցան Եուկոսլաւիոյ մէջ, մանաւանդ Խրուաթներու, Իտալացիներու եւ Հունգարացիներու դէմ։ Լուպլիանայի իտալական հիւպատոսարանի պաշտօնեաները նախատուեցան եւ շէնքին պատուհանները ջարդուեցան։ Սուպոթիքայի մէջ բոլոր հունգարական թերթերը կրակի տրուեցան։ Սէրայէվոյի մէջ ամբոխը այնքան կատղած էր որ նահանգապետը անձամբ ներկայացաւ եւ ճառ մը խօսեցաւ, ցրուելու համար։ Կառավարութիւնը հրամայած է ի հարկին զինուորական ուժի դիմել, եթէ ոստիկանութիւնը չկարենայ խափանել ցոյցերը

Նոր բաղդ մը՝ օտարականներու մասին

Շոսէ տ'Անթէնի թաղապետական խորհուրդի անդամներէն Պ. Պիւքար նամակ մը ուղղելով ոստիկանութեան վերատեսուչին, գիտել կուտայ թէ «չկայ Ֆրանսացի մը որ տխրութեամբ չիմանայ օտարականներու վայելած շափազանց լայն իրաւունքները Ֆրանսայի մէջ»։ Այս առթիւ նամակագիրը կը յիշէ թէ՝ սեպտեմբերի վերջին շաբթուն 2218 օտար աշխատաւորներ Ֆրանսա ընդունուած եւ ճարտարագործական աշխատանքներու յատկացուած են։ Տեղաւորման գրասենեակներն ալ աշխատանք ճարած են Ֆրանսա բնակող 944 օտարականներու։ Ուրեմն գործողութիւններ կատարուած են 3283 օտար աշխատաւորներու համար։ Վերջապէս, աշխատանքի նախարարութեան ներգաղթի գրասենեակները կը հաստատեն թէ այս շաբթու 2218 օտարականներ մտած են Ֆրանսա։ «Ձեզ մխտեր թէ հարկ է զանազանութիւն մը ընել անբաղձալի օտարականներուն եւ ճշմարիտ աշխատաւորներուն միջեւ։ Եւ սակայն, այն էպերէյի ոճիրին առջեւ որ առ դի մասնեց դաշնակից ազգ մը եւ գործ աղէտութեան տագնապին առջեւ, ուշէ կը տեսնուին Ֆրանսայի բանուորները, կը թուի թէ անհրաժեշտ է ամէն միջոց ձեռք առնել, մեր բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն վերապահելու համար իրենց ինկած աշխատանքի բաժինը»։

Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդը իր անցեալ օրուան նիստին մէջ դատապարտելով Մարսէյլի մահափորձը, կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այն անարդարութեան վրայ որով կ'ուզեն օտար աշխատաւորներու վրայ բեռցնել այս դէպքին հետեւանքները։

»»» • • «««

Արգիլուեցաւ արտաքսել տասներկու Խրուաթներ, որոնք ձերբակալուած էին Փարիզի մէջ։ Ուրիշներ ալ քննութեան տակ են։

Ֆրանսական նաւարաժին մը ընկերացաւ սերպիական «Տուպրովնիք» յածանաւին, որ կը փոխադրէ թագաւորին մարմինը։ Իտալական ջուրերուն մէջ ալ, իտալական նաւարաժին մը պիտի ընկերանայ։ Այս կարգադրութիւնը բարենշան կը համարուի երկու երկիրներուն յարաբերութեանց բարելաւման համար։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս գիշեր (Շաբաթ) Գ. Թաղաւորեանին առաջ

Ինչպէս ձերբակալուեցան երկու մեղսակիցները

»»» • • «««

ԵՐՐՈՐԴ ՄԸ ՓԱԽԱՒ ՖՈՆԹԷՆԷՊԼՈՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Երէկ վերջին պահուն հաղորդած էինք թէ երկու մեղսակիցներ ձերբակալուած, իսկ երրորդ մը փախած է։

Թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին —

Չորեքշաբթի օր Ժընեւի լիճին ֆրանսական ափը՝ Թոնոն կը հասնին երկու հոգի եւ արճաշան մը կը նստին, սպասելով Լոզան գացող շոգենաւուն։ Գաւառի ոստիկան մը կը կասկածի, տեսնելով որ լեզու չեն գիտեր։ Երկու անծանօթները իր աչալրջութեան կը դիմեն, խմիչք ապսպրելու համար։ Ոստիկանը կը հետեւի մինչեւ պանդոկ, եւ կը ձերբակալէ։ Երթեւեկի տոմսակ ունէին Ֆոնթէնէպլոյի համար, ուրկէ իրենց մեկնումը հաղորդուած էր Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ։ Երկու անծանօթները մօտակայ Աննըմաս քաղաքը փոխադրուեցան, հարցաքննութեան համար։ Նախ Փորթուկէզ թարգման մը պահանջեցին, բայց յետոյ խոստովանեցան թէ սերպերէն գիտեն։ Անմիջապէս եկան Ժընեւի սերպիական գեսպանը եւ թարգման մը։ Հարցաքննութեան ատեն, անծանօթներէն մէկը յանց Պէլկրատ անունը, (Ֆրանսական քաղաք մը), բայց կարծելով թէ խօսքը Պէլկրատի մասին է, ըսաւ,— «Հոն մի դրկէք զիս. գլուխս կը կտրեն»։ Անցագիրներուն համաձայն, անծանօթներէն մէկուն անունն է Պէնէշ, ծնած Զակրա, 31 տարեկան, իսկ միւսը՝ Նովաք, ծնած Կիրիկա (Թրիէսթէի մօտ), 34 տարեկան։ Երբ ահաբեկիչ Քալէմանի լուսանկարը ցոյց տուին, երկու անծանօթները խոստովանեցան թէ կը ճանչնան եւ յաճախ կը տեսնէին Փարիզի մէջ։ (Այս խոստովանութիւններն եղան 13 ժամուան խիստ հարցաքննութիւններէ վերջը)։

Ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ երկուքն ալ Քալէմանի գործակիցներն են եւ շատ բան գիտեն մահափորձի կազմակերպութեան մասին։

Երրորդ կասկածելին, Սիլվէսթր Մալնի, որ կը կարծուի թէ Քալէմանի հետ միեւնոյն պանդոկը իջած է Էքսի մէջ, անցի օր թաքսի մը նստելով Ֆոնթէնպլօ կ'երթայ։ Շարժավարը կասկածներ կ'ունենայ, տեսնելով որ ֆրանսերէն չի գիտեր։ Նոր կասկած մը կ'արթննայ, երբ կայարանի նպաստ ատեն, 2.50 ֆրանք պարգեւ կը ձգէ, 75 սանթիմնոց գարեջուրի մը համար։ Շարժավարը եւ արճաշանին սպասաւորը անմիջապէս լուր կուտան ոստիկանութեան։ Անծանօթը տոմսակ մը գնած էր Էվիանի համար, եւ երբ կառախումբը եկաւ, ոստիկան - զինուորները իր անցագիրը հարցուցին։ Անցագիրը հանուած էր Չեխոսլովաքիոյ մէջ, եւ Վալորպի ֆրանսական վիզան կը կրէր — 1934 սեպտեմբեր 28 —

Ճիշդ ինչպէս ահաբեկիչին անցագիրը։ Երբ ոստիկան - զինուորները կը պատրաստուէին ձերբակալել, Սիլվէսթր Մալնի զանոնք անզլին հրեց եւ փախաւ, գերմանական փամփուշտակալ մը ձգելով։ Ոստիկաններուն ձեռքը մնաց միայն անցագիրը։ Անմիջապէս հետապնդում սկսաւ։ Փախստականը արագանիւ պարպելով անհետացաւ անտառին մէջ, որ անմիջապէս պաշարման տակ առնուեցաւ։ Բոլոր ճամբաները բռնուեցան, երկաթուղիները հսկողութեան տակ առնուեցան։ Ինքնաշարժները, թռնակառքերը, փոխադրութեան բոլոր միջոցները վար դրուեցան, բայց անկարելի եղաւ գտնել փախստականը։ Երէկ առտու թնդանօթաձիգ զօրքեր ալ շարժման մէջ դրուեցան, անտառը խուզարկելու համար։

Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ կեղծ են ինչպէս Քալէմանի, նոյնպէս այս երեք մեղսակիցներուն անցագիրները։

Կարճ լուրեր օրուան դէպքին առթիւ

Եուկոսլավիոյ Մարիա թագուհին եւ մանուկ թագաւորը Պէլկրատ մեկնեցան անցի գիշեր, ներկայ ըլլալու համար թագաւորին յուղարկաւորութեան։

Զուիցերիոյ կառավարութիւնը ֆրանսական կառավարութեան խնդրանքով արգիլեց Մարսէյլի սպանութեան շարժանկարին ներկայացումը։ Իսկ Փարիզի մէջ խիստ գրաքննութեան ենթարկուեցաւ շարժանկարը։

Մարսէյլի մէջ հանգանակութիւն բացուած է, յիշատակարան մը կանգնելու համար ի պատիւ Աղեքսանդր թագաւորին։

Մարսէյլի Նահանգային իշխանութիւնը եւ քաղաքապետական խորհուրդը մամուլի ցեկոյցներ հրատարակելով, կը յայտարարեն թէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը իր բոլորանձնեած էր թագաւորին ընդունելութեան եւ պաշտպանութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը, առանց որ եւ է բան հարցնելու իրենց։ Նոյնիսկ Մարսէյլի քաղաքապետը չէ հրաւիրուած թագաւորին մօտենալու եւ ատենապետ համարուած է հեռացնելու ... ներու մասնակցութիւնը եւն.։

Պէլկրատի մէջ ձերբակալուեցաւ ահաբեկիչին եղբայրը, որ ատամնաբոյժ է։ Վիէննայի ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ եւ հարցաքննութիւններ կատարեց Խրուաթներու մօտ։ Ենթոյ հրաման տուաւ ձերբակալելու եւ է Սերպ կամ Խրուաթ որ կուգայ Զուիցերիայէն կամ Ֆրանսայէն։ Վիէննայի ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ Քալէման կը պատկանի խրուաթ ահաբեկչական կազմակերպութեան մը, որուն վարիչներն, Անթէ Փավէլիչ եւ տոքթ. Փէրչէց երկար ատեն Վիէննա բնակած են եւ յետոյ արտաքսուած են։ Մէկը այժմ Պերլին կը գտնուի։

Ազգ. սուգ հռչակուած է ամէն կողմ, Պելժիոյ մէջ՝ 21 օր, Պուլկարիոյ մէջ՝ մէկ ամիս, Իտալիոյ մէջ՝ 21 օր, Չեխոսլովաքիոյ մէջ՝ երեք օր։ Ամբողջ Եուկոսլաւիոյ մէջ սպանութեան առաջին օրը կոչնակները զօղանջեցին, խանութները փակուեցան, եւ սեւ դրօշներ պարզուեցան յետոյ խրճիթին վրայ։ Պէլկրատը կատարեալ գերեզմանատուն մը դարձած էր։ Բազմաթիւ ապակեփեղկեր սեւ ներկուած էին եւ միայն թագաւորին լուսանկարը կ'երեւար ժապաւէն.

Անհուն խճողում կը տիրէ Պէլկրատի մէջ, յուղարկաւորութեան առթիւ։ Քաղաքը 300,000 բնակիչ ունի, բայց կրնայ եռապատիկ աւելնալ։ Ամէնէն հեռաւոր գիւղերէն յուղարկաւորներ պիտի երթան իրենց ազգային տարազներով։

Ահաբեկիչը յարձակման են - թարկուած ատեն, կիսակենդան կոյտ մը դարձած էր։ Ոստիկանին սուրը 3 — 4 մատնաչափ խորութեամբ վէրք մը բացած էր գլխուն վրայ։ յետոյ գնդակ մը առած էր ղէմքին։ Երբ ոստիկանները ամբոխին կատաղութենէն ազատեցին, աչքերը կուրցած, դէմքը եւ մարմինը բզկտուած, հագուստները պատառ պատառ եղած էին։ Ձգրուած է որ միայն մէկ սարտնաղակ ունէր, մաւզէր մը որ կրնար 20 գնդակ արձակել, ինչպէս եւ ռումբ մը։ Գրպանը գտան միայն անցագիրը, 1690 ֆրանք, հայելի մը, սանտր մը, մատիտ մը, ժամացոյց մը եւ կարկին մը։ Բոլորովին նոր հագուստ մը հագած էր։ Ռուճարի միջոցին Թոյն մըն ալ խոշտանգուեցաւ իբրեւ մարդասպան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ԽՄԲ.—Այս այն ճառն է զոր խօսեցաւ ընկեր Վ. Փափազեան (Կոմս) Մարսէյլի մէջ, «Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ.—

— «Այսօր, աշխարհի բոլոր կողմերը տարածուած մեր կուսակցութեան կէս դարու կեանքն ու գործունէութիւնը կը փառաբանուի, «Դաշնակցութեան Օրուան» տօնակատարութիւններով, կուսակցութեան մը՝ որ ապրեցաւ եւ ստեղծեց հինգ ամբողջ սերունդներ։

Այս ամիս մեր հոգիները աշխարհի չորս հովերուն ցրուած Հայերու հոգիներուն հետ կ'ողջագուրուին։ Մեր վիշտերն ու ցաւերը, մեր ձգտումներն ու նպատակը սիրտէ սիրտ կը փոխանցուին։

Այսօր անգամ մըն ալ կը զգացուի, որ Դաշնակցութիւնը խոշոր ուժ մըն է։ Որովհետեւ ան կրցաւ կէս դար ապրիլ հայ ժողովուրդի հետ, հուրէն ու ջուրէն եւ սուրէն անցաւ ժողովուրդի հետ, առանց սակայն ընկրկելու եւ իր ճակատը գետին տալու։

Տարին անգամ մը կուգանք յետադարձ ակնարկ մը նետել կէս դարեան մեր կեանքին վրայ, ամէն տարի պէտք է կրկնել դրպատումը մեր անցեալի, որովհետեւ տարիներու հետ կ'աւելնան նաեւ մեր հոգերն ու ցաւերը եւ այդ հոգերն ու ցաւերը դարմանելու համար, մենք միշտ օգտուելու ենք անցեալէն ժառանգած բոլոր փորձառութիւններէն։

Պատմութեան մէջ չէ եղած ազգ մը որ իր կեանքը անցուցած ըլլայ այնպիսի դաժանութեան տառապանքներով, որքան տեսանք մենք։ Չէ եղած նաեւ կուսակցութիւն մը՝ որ իր այնքան վերիվայրումներէ վերջ կարենար պահել իր կորովը, կամքը, հաւատքն ու կենսունակութիւնը, ինչպիսին է Դաշնակցութիւնը։

1890ին հիմնուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը. Խումբ մը գաղափարական երիտասարդներ հանգիստն ու կեանքը արհամարհելով, լսեցին Թրքահայաստանէն հասնող ճիչերը, որոշեցին մեռնիլ ազատագրական պայքարին մէջ։ Վճռեցին զոհուիլ իրենց ազգի եւ հայրենիքի փրկութեան համար։

Ժնեւէն, հանգիստ վայրերէ հրամայողներ չէին անոնք, անցան սահմանէն, մտան թրքական սարսափի տակ տրորուած ժողովուրդի մէջ, բաժնելով անոր տառապանքն ու կսկիծները։ Գացին Վան, Էրզրում, Տարօն, Տրապիզոն, Պոլիս, ուսումնասիրեցին տեղական պայմաններն ու պահանջները եւ ապա կազմեցին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Անոր համար է որ մեր ծրագիրը թէեւ 50 տարուան կեանք ունի, բայց միշտ նոր է, գեղեցիկ ու հարազատ մեր ժողովուրդի պահանջներուն։

Հայ ժողովուրդի ընտրանին անդամագրուելով Դաշնակցութեան ստեղծեց աննման գործիչներ, ապա մարտական հերոսներ, ղեկավարներ, իսկ բուն ժողովուրդը լծուեցաւ գործօն պայքարի։

Դաշնակցութեան գործն սկսաւ արշաւախումբերով։ Ծանօթ է ձեզի Ս. Կուկունեանի արշաւանքը, որ թէեւ ձախողեցաւ, բայց տուաւ Եփրեմներ, Բալաջաններ, որոնք տարիներ ու տարիներ պիտի ապրին մեր ժողովուրդի հոգիին մէջ ու մէյմէկ նուիրական ներշնչարաններ պիտի հանդիսանան։

Հապա Վարդգէնի եւ Ն. Դումանի խումբե՞րը, որոնցմէ ծնաւ Անդրանիկ եւ անկէ ալ Մուրատներ, Աւաքել աղաներ եւն.։

Այս գործունէութեան հետ հետզհետէ կազմակերպուեցաւ եւ զօրացաւ ըմբոստութեան գաղափարը։

Մինչ այդ, Հնչակեանները ունէին ցուցական գործունէութիւն, իսկ անկէ ալ առաջ Ազգ. Սահմանադրութիւն, որ ապրիլն էր ըմբոստութեան, հայկական ցեղային.

Դաշնակցութիւնը Աբտիւլ Համիտի թէ չերկիր պողպատեայ սուրի վերանց եւ բռնակալութիւնը սարսեցնող բռունցքը պատրաստեց։

Անհաւասար էր կռիւը։ Թուրքը պետութիւն էր կազմակերպուած, իսկ մեր բռունցքը ի զօրու չէր ջախջախելու մեր թշնամին։

Պանք — Օթոմանի ցոյցը աշխարհը զարմացուց, իսկ սուլթանի մահափորձը բովանդակ մարդկութիւնը հիացուց։

Երկրի մէջ ալ սկսաւ մեր կազմակերպութիւնը զօրանալ։

Սուլթանն ու ցարական կառավարութիւնը միացան, պայքարելու համար մեզի դէմ։ Ո՞վ չի գիտեր սահմանագլուխի մէջ կռուի պատմութիւնը, երբ մեր քաջարի ընկերներէն կազմուած հայդուկային խումբը զոհուեցաւ ռուս-թուրք կրակներու տակ։

Ո՞վ ծանօթ չէ դէպի Սիպիր աքսորուածներու եղերական անցքերուն։

Եւ սակայն, երկու տարի վերջ, Դաշնակցութիւնը նորէն ցուցեցաւ ռուս բռնակալութեան դէմ։

Հայ եկեղեցական կալուածներու գրաւման առթիւ ալ մեր կուսակցութիւնը արդարացուց իրեն կապուած մեծ յոյսերը։

Իսկ հայ-թաթարական ընդհարումներու առթիւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կատարեց փրկարար դեր, ու պատժուեցան բոլոր անոնք որ յանդգնած էին հալածել մեր ժողովուրդը, մեր ընկերները եւ ախարգել, պղծել մեր ժողովուրդի նուիրականութիւնները։

Հասաւ օսմ. սահմանադրութիւնը. Շատեր կը կարծէին թէ եղած ցնցումներէն պիտի կործանի Դաշնակցութիւնը։ Թուրքը որ իր հոգիին ու սիրտին մէջ դեռ կը պահէր արիւնարբու բնազդներ, ջարդեց Ատանան։

Միջոցներ ձեռք առինք բարենորոգումները իրականացնել տալու համար, բայց վրայ հասաւ համաշխարհային պատերազմը, որ ոչնչացուց մեր մնացած յոյսերն ու Թրքահայաստանի վերածնութեան ճիգերը։ Ահաւոր պատերազմը որ իբրեւ սեւ մրուր եւ ինչպէս տառապանքի աղբիւր, պիտի մնայ մեր սիրտերու վրայ, վրէժի զգացումներ ստեղծելով եւ սերունդէ սերունդ փոխանցելով։

Կազմակերպեցինք կամաւորական բանակներ, որոնք մնան ու մեծցան մեր դրօշին տակ, տուին մեզի անմահ հերոսներ, մտան Հայաստան իբրեւ յառաջապահներ ու նետուեցան թշնամի բանակներու վրայ եւ անհաւասար ու օրհնական կռիւներ իրականացուցին մեր դարաւոր երազը, հիմնուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։

Դաշնակցութիւնը ստեղծեց այդ Հանրապետութիւնը։

Բայց մեր սահմաններուն մօտիկ էին մեր երկու թշնամիները, ռուս բոլշեւիկը եւ թուրք բորենին։ Մեր ժողովուրդին մէկ մասը արհաւիրքէն փախչելով ապաստան փնտռեց հեռու հորիզոններու տակ։ Մնացեալը կապուեցաւ մայր հողին.

Դժխեմ հարկադրանքին տակ, Դաշնակցութիւնը միացաւ տարագիր զանգուածներուն եւ տարագրութեան մէջ մնաց անոնց հետ, պահելու համար ազգային կորովը, հաւատքը, կենսունակութիւնը եւ ցեղային բոլոր առանձնայատկութիւնները։

Ահաւասիկ թռուցիկ ակնարկ մը մեր անցեալին վրայ։

Մենք բազմաթիւ անգամներ յաղթեցինք ու յաճախ ալ պարտուեցանք։ Սակայն միշտ ալ շուտով վերակազմուեցանք, կազմակերպուեցանք։ Ունեցանք նաեւ սխալներ, սայթաքումներ, եւ այդ անոր համար միայն, որ կը պակսէին անհրաժեշտ միջոցները, ուժերն ու ղեկավարները։

Բայց երբեք չդաւաճանեցինք մեր ժողովուրդին։ Անոր հետ ենք նաեւ այսօր եւ թոյլ չպիտի տանք, որ ան կորսուի.

Ուրիշ ժողովուրդներու մէջ անօրինակ է այս երեւոյթը։

Ո՞ւր է սակայն գաղտնիքը։ Ահա այդ խնդիրն է որ նոյնպէս խոր ուսումնասիրութեան կը կարօտի։

Դաշնակցութեան բաղկացուցիչ տարրերն են՝ գիւղացիներ, բանուորներ, արհեստաւորներ, մտաւորականներ եւ վերջապէս հրաշալի երիտասարդութիւնն ու պատանեկութիւնը։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն իր մէջ կը պարունակէր հայ ժողովուրդի մտաւորականութեան ու հայ մշակոյթին նուիրուածներու հարիւրին 90ը, որոնք զոհուեցան նոյն ժողովուրդի մէկ մասին հետ։ Քաղաքական ուժերու մեծագոյն մասը Դաշնակցութեան մէջ է։

Անոնք են որ, կ'առաջնորդեն հայ ժողովուրդը դէպի իր ցեղային ապագան։

Մենք հազարաւոր ընկերներ զրկեցինք դէպի թրքական կառափնարան։ Անոնց հոգիները կան ու կը մնան, ցոյց դէպի ինքնապաշտպանութեան ձգելով։ Մենք ունեցանք նոր հերոսներ, որոնք կախաղաններու առջեւ իսկ թքած են թուրք բռնակալութեան երեսին, գոչելով «կեցցէ ազատութիւն, կեցցէ Դաշնակցութիւն» (ծափեր)։

Պատերազմի նախօրեակին, շատեր թելադրեցին մեր ցեղի ընտրանիներուն, հեռանալ Պոլսէն եւ ուրիշ վայրերէ։ Անոնք մերժեցին ու մնացին ժողովուրդի մէջ, ինկան նոյն ժողովուրդին հետ։

Եւ ահա այս ահեղ պայքարներէն վերջ, մենք կը գտնուինք նորէն հակառակորդներու հետ, որոնք սուլթաններու եւ ցարերու նման, Դաշնակցութիւնը ոչնչացնել կ'երազեն։

Տառապանքի, պայքարի մէջ ամրացած Դաշնակցութիւնը չի սարսիր, չի խորտակուիր, վասնզի ան է այն միակ ուժը, բռունցքը, զէնքն ու զրահը մեր ժողովուրդի եւ անկէ կախում ունի հայութեան ապագան։

Կան մեզմէ զատ ուրիշ հայ կուսակցութիւններ ալ, Հնչակեան, Ռամկավար։

Մինչեւ 1895ական թուականը Հնչակեանները ունեցան ցուցական գործունէութիւն եւ չկրցան երկար տեւել, որովհետեւ չկրցան ստեղծել ժողովրդական կազմակերպութիւն։ Զատեցին ղեկավարներ։ Իրենց կեդրոնէն կ'երթային բոլոր հրահանգները եւ այդ իրենց խոշոր թերութիւններէն մէկն էր։ Վերը, կեդրոնը կազմալուծուեցաւ, կազմակերպութեան թեւերն ու միւս մասերն ալ կազմալուծուեցան, կիրքերը բորբոքեցան, բզկտուեցան դժբախտաբար, ջլատուեցան եւ ուժասպառ եղան։

Կայ նաեւ ռամկավար կուսակցութիւնը, որ Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ չի կրնար արժանագրել իր պայքարը իբր քաղաքական կուսակցութիւն։

Նիւթական օժանդակութիւն կրնային ի յայտ բերել, չըրին։

Ցեղային նկարագրի եւ նուիրականութիւններու պաշտպանութիւնն իսկ չստանձնեցին, չկրցան ստանձնել։

Ջերմոցի մէջ աճած բոյսերու նման անոնք արուեստական կրակի տակ կը մնային, եւ չեն դիմանար լոյսի եւ արեւի.

Ունին ալ դէպի Հայաստան, պատմական աչք։ Կը գրեն, կը ճառեն իրենց այդ սիրոյ մասին եւ մեզ թշնամի կը համարեն։

Կը մոռնան, կ'ուրանան որ մենք Հայաստանին տուած ենք մեր 44 տարիներու կեանքը, մեր ընկերները, մեր հերոսները....։

Մեր կարօտը, մեր հայրենիքի սէրը, մեր անխարդախ գաղափարապաշտութիւնն է որ մեզ կը մղէ դէպի անձնուիրութիւն. գերագոյն զոհողութիւնը, ահա գաղտնիքը։

Կան նաեւ հայ բոլշեւիկները, օտար կազմակերպութիւն մը, որ մեր ժողովուրդի մը վզին փաթթուելէ վերջ, կ'ուզեն յաւիտեան մնալ։

Խորթ են, անհարազատ են անոնք մեր ժողովուրդի ձգտումներուն։

Կարելի չէ զատել հայ ժողովուրդն ու Դաշնակցութիւնը, որքան ալ ուզեն կոխոտել այն դրօշակը, որուն տակէն անցած են այն հազարաւոր դիւցազները։ (Ծափեր)

Կրնային պայքարիլ մեզի դէմ, եթէ ունենային մեր գաղափարականութիւնը, մեր զոհողութիւնը ու մեր կորովը։

Կրնան պայքարիլ մեր դէմ, եթէ ձգտին պահել հայ ցեղը, ցեղային արժէքները, եթէ գործօն աջակցութիւն բերեն մեր քաղաքական դատին։ Թող դրօշակ մ' բերեն, որ անոր տակէն քալենք։

Եղան մարդիկ, որ ըսին,— ուրիշ դրօշակ մը պատրաստենք։

Դրօշակ մը կարելով, դրօշակ չի դառնար, ան պէտք է որ արիւնով մկրտուի, պատմութիւն ունենայ, հերոսական մարտնչումներ մարմնաւորէ եւ պանծալի դառնայ։

Մեր ուժը հայ ժողովուրդն է, անոր հոգիին մէջ, անոր նպատակին, իտէալին, անոր կենսունակութեան մէջին է։

Մենք յաճախ ձեռք պարզած ենք, դարձեալ կը պարզենք բոլոր անոնց որ հայ ժողովուրդի փրկագործումին կը ձգտին։

Մեր ուժը հայ երիտասարդութեան մէջն է.

Մենք շատ պայքարեցանք։ Ու դեռ Դաշնակցութեան հին սերունդը չէ մեռած, երիտասարդ է ան եւ արի, ան մեր նոր սերունդը պիտի առաջնորդէ. պիտի քալէ նաեւ վաղը։ Այսօր, երբ դարձեալ սեւ ամպեր կը կուտակուին քաղաքական հորիզոնին վրայ եւ ով գիտէ թէ վաղը ինչ կը պատահի, մեր անարժան հակառակորդնե՛րը չեն յարգեր [illegible]։

Մենք պատրաստ ենք բոլորս միացած ու նոր շարքերով պատրաստ ըլլալու եւ պրահ տալու ամէն տեսակ պատասխանատուութեանց դէմ։ Այն ատեն է ահա, որ հայ ժողովուրդը պիտի հասնի իր վերջնական նպատակին։

ՎԱՐԱԳՈՒՐՈՒԱԾ ՉԷԶՈՔՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆԽԱՐԴԱԽ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Ինչպէս միւս ազգերու, այնպէս եւ մեր գաղթահայ ներկայ պայմաններու մէջ գոյութիւն չունի եւ չի կրնար ունենալ որ եւ է կազմակերպութիւն, ինչ նպատակի անունով ալ ստեղծուած ըլլայ, որ վերջ ի վերջոյ հայ կեանքը ղեկավարող երկու հանրային ուժերէն որ եւ է մէկի ազդեցութեանը չենթարկուի։ Մեր խօսքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ապազգային բոլշեւիզմի մասին է, որ զաղանակը, [illegible] կը հանդիսանայ հակադաշնակցական «միացեալ» ին։

Այս ճշմարտութեան աւելի քան գիտակից են մեր հակառակորդները եւ այդ պատճառով ալ բացարձակապէս դէմ են ամէն գործակցութեան։

Եւ առաւել անոնք պիտի աշխատին ամէն միջոցով արգիլել իրենց համակիրներուն՝ մասնակցիլ երիտասարդական հայրենակցական որ եւ է կազմակերպութեան, որ կոչուած է արթուն պահել ցեղին ոգին հայկական սփիւռքին մէջ, յիշողութեանը մէջ ներկայ եւ գալիք սերունդներուն հրամցնել վրէժխնդրութեան գաղափարը եւ իրաւատէր կանգնիլ կործանուած հայրենիքի հողերուն։ Ամէն նման առաջադրութիւն, որ ունի գերազանցապէս քաղաքական հանգամանք, որքան ալ չէզոք անունով վարագուրել ուզեն, չի կրնար չգիտակցիլ իբրեւ Դաշնակցական գաղափարախօսութեան մէկ տարբերակը։ Բացի այդ, ինչպէս որ չեն դադրիր Չափահաս Որբերու Միութիւնը նկատել իբրեւ Դաշնակցական ձեռնարկ մը, ամէն գնով պիտի աշխատին կուսակցական բնոյթ վերագրել որ եւ է կազմակերպութեան, որ չի ծառայեր հակադաշնակցական պայքարին։

«Ով մեզ հետ չէ, մեր դէմ է»ն, այս նշանաբանը որ համայնավարները [illegible] պարտադրուած են հպելու համար իրենց գիրքը ընկերային ամէն հաւաքականութեան հանդէպ, պէտք չէ որ մոռցուի՝ մանաւանդ, ան հաւասարապէս ի զօրու է նաեւ հայ իրականութեան մէջ։ Հայրենակցական միութիւնները, որ յարաբերաբար ազատ էին կուսակցական պայքարներէն, ներկայիս հաւասարապէս անոնց կռիւներուն թատր կը դառնան ու հազիւ թէ կարողանան տոկալ յուզումներու փորձին։ Դիրքերը ճշդուած են, կը կարծեմ, բաւականաչափ պայծառօրէն, թէեւ ներհակ բանակներու՝ Դաշնակցութեան եւ հակադաշնակցութեան միջեւ։ Դաշնակցական շունչով ղեկավարուած իւրաքանչիւր ձեռնարկի դէմ, հակառակորդ նման ձեռնարկ մը կայ. Համազգայինի դէմ Բարեգործական, Հայ Կարմիր Խաչի դէմ Գեղական Կարմիր Խաչ եւն.։ Պէտք այս հաստատութիւններու չէզոքութեան մասին, այն մտքով որ կուսակցական որ եւ է ազդեցութեան ենթակայ չեն՝ կը նշանակէ ըլլալ անուղղայ միամիտ.

Ես կը կարծեմ թէ հանրային ուժերու իսկ խնայողութեան տեսակէտէն՝ պէտք է պատրանքաթափ չէզոքութեան հակադրել բացորոշապէս կուսակցական, Դաշնակցական բնոյթը այն բոլոր հաստատութիւններուն, որոնք կը գործեն մեր գաղափարական շունչին տակ։ Առով ցուր է ենթադրել թէ մենք կը նուաճենք յիշեալ հաստատութիւններու վարկը՝ [illegible] հասարակութեան եւ կամ կը պակսեցնենք անոնց նիւթական աղբիւրները, որովհետեւ հակառակորդ խմբակցութիւնները արդէն մեզմէ առաջ ծանօթ են անոնց իրականութեան։ Չէզոք պիտակը այս պայմաններու մէջ բանի մը չծառայելէ զատ, տարտամութիւն միայն կը ստեղծէ այն տարրերուն մէջ որոնք կ'ապրին մեր հայրենաշունչ եւ ազատատենչ գաղափարներով.

Մասնաւորելով խօսքը հայ երիտասարդական ընդհանուր կազմակերպութեան հարցին շուրջ, անհրաժեշտ է որ ան ոչ միայն յատակօրէն խրացնէ հայ ազգութեան եւ հայրենիքի ամբողջականութեան գաղափարները, որոնցմով պիտի վարակէ հայ նոր սերունդը, այլ եւ վայելէ անվերապահ աջակցութիւնը մարտական մեծ կուսակցութեան, որ հայկական ազատամարտի մեծագոյն գարբինն է ու միակ հաւատարիմ պահակը։

Այլապէս չական կէտ մը եւս, որու վրայ անհրաժեշտ կը գտնեմ ծանրանալ։ Երիտասարդական որ եւ է կազմակերպութիւն, որ կարող է առաջ գալ ազգի եւ հայրենիքի նշանաբաններով, ինքզինքը պէտք է նկատէ օժանդակ ուժ մը Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Ան պէտք չէ ունենայ որ եւ է յաւակնութիւն, ինքնուրոյն քաղաքական դեր խաղալու։ Դիրքերը՝ հայ ազատութեան ու հետեւաբար մեր կուսակցութեան կողքին, եւ կամ դէմ մեր ազատութեան, միացած ցեղին թշնամի ուժերուն։ Միջին ճամբայ չկայ եւ չի կրնար ըլլալ։ Ով որ հակառակը կը մտածէ, կամ կարճատեսութեան եւ կամ անհարկի խորամանկութեան ապացոյցը կու տայ։ Երիտասարդական շարժումը հեռու է նոր ուղիներ որոնելէ, քաղաքական գետնի վրայ, պիտի ձգտի կոյս մնացած ուժերը կենսագործել, նոր բովանդակութիւններով համակել նոր սերունդի արի տարրերը, զանոնք լծելու համար հայկական ազատամարտին զոր կը վարէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Երիտասարդական որ եւ է կազմակերպութիւն որ չունի միասնականութեան ըմբռնումը ազգի եւ հայրենիքի անբաժան եւ ամբողջական, ծերացած ուղեղներու յետադիմական փորձ մը կը դառնայ, հոգ չէ թէ տարիքով երիտասարդներ ըլլան անոր վարիչները։ Հայկական սփիւռքի մէջ գործել, ապարդիւն ունենալ՝ չի նշանակեր առանձին արեւմտահայութեան իրաւունքներ հետապնդել, մտայնութիւն մը որ թերիմացաբար երբեմն երեւան կու գայ, անշուշտ միամտաբար, մեր կուսակցութեան համակիր անձերու իսկ մօտ։ Ամենածանր հարուա- կ'ըլլար մեր դատին, եթէ նման մտա- նութիւն, որու դէմ ամենայն խստութեամբ անհրաժեշտ է պա- բիլ, տեղ գտնէր նորահաս երիտա- սարդութեան մէջ, բան մը որու- շուշտ ամէն միջոցներով բոլոր իր կը ձգտին։ Դաշնակցութեան դուցական հիմնադիր Քրիստա- Միքայէլեան իր առթիւն ճշգրիտ նութագրած է հաստատակամութ- էութիւնը։ «Բռնակալներու դծուած սահմանները, տաճկահայ եւ պարսկահայ միջեւ, հիմնովին՝ մէկ ազգ եւ հայրենիք սկզբունքի անունով կէր Նժդեհի ձեւակերպած ցեղա- ներու օգուտը՝ ղեկավար պէտք է ծառայէ երիտասար- հայրենասիրական ամէն կազմակ- պութեան, որ կ'ուզէ յաջողութ- գտնել եւ դառնալ համազգային ազդակ մը գաղթաշխարհին մէջ բականացնել իր նպատակը շուրջը բոլորել հայ երիտասար- թիւնը՝ մէկ ազգ եւ մէկ հայրենի- նշանաբանին տակ։

Հարցը այն է թէ ի՞նչ պայման- րով կրնայ յաջողիլ նման կազմա- պութիւն մը, դառնալու համար մահայկական, այսինքն ընդգրկ- շուրջը համախմբելու երիտաս- զանգուածները, բացառելով մէջ հայ ծնուած հայրե- պաշտամունքը եւ կատարելագ- գի պատկերներու ամբողջականու- նը։

Այս խնդրին կ'անդրադառնամ յառաջ յօդուածով

Վ. ՇԱՄԻՐ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳՍԻՈՐԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

»»»··«««

Ալեքսանդր Քարաճորճեւիչ, Թագաւոր Սերպերու, Խրուաթներու եւ Սլովէններու, զաւակն է Պետրոս Ա. Թագաւորին եւ Մոնթենէկրոյի իշխանուհիին՝ Զորկայի

Իր հայրը կ'ապրէր Չեթինեէ, Նիքոլա Թագաւորին արքունիքին մէջ, երբ (17 դեկտեմբեր 1888) ծնաւ Ալեքսանդր իշխանը։ Քարաճորճեւիչ կը կոչուէր, որովհետեւ կը սերէր Սերպիոյ ազգային հերոսէն, որ Թուրքերու լուծէն ազատագրեց հայրենիքը դար մը առաջ։

Պետրոս Քարաճորճեւիչ, կինը կորսնցնելէ վերջ, ժամանակ մը ապրեցաւ Ժընեւի մէջ, ուր նուիրուած էր իր զաւակներուն դաստիարակութեան։ Ժընեւի մէջ է, որ Ալեքսանդր իշխանը կը ստանայ իր նախակրթութիւնը։ Ետքը կ'անցնի Ս. Փեթերպուրկ, ուր կը մտնէ զինուորական վարժարան։ Հօրը գահակալութենէն վերջ (1903), ուսումը կ'աւարտէ Պելկրատի մէջ. 1909ին գահաժառանգ կը հռչակուի, եւ այնուհետեւ կը մտնէ երկրին հանրային կեանքին մէջ։ Շնորհիւ իր զինուորական կատարեալ կրթութեան եւ կազմակերպչական ոգիին, 1912ին, Պալքանեան պատերազմի ընթացքին, սերպ բանակը կ'առաջնորդէ յաղթութեան գետնին վրայ։ Այդ շրջանին կը հրամայէր սերպ առաջին բանակին, որ երեք պատերազմներ շահեցաւ՝ Թուրքերը մատնելով խուճապահար նահանջի մը։ Պալքանեան երկրորդ պատերազմին (1913), սերպ բանակին գլուխն անցած՝ յաղթանակ մըն ալ կը շահի Պրեկալնիցայի հովիտին մէջ։ Ու Լոնտոնի դաշնագրով (30 մայիս 1913), ինչպէս եւ Պուքրէշի դաշնագրով (10 օգոստոս 1913), Սերպիա իբրեւ յաղթութեան բաժին կը ստանայ ամբողջ հին Սերպիան եւ կարեւոր մաս մը Մակեդոնիայէն մինչեւ Մանասթըր։

1914 Յունիսին, հօրը՝ Պետրոս Ա. Թագաւորին առողջական վիճակը մտահոգութեան պատճառ ըլլալով, իշխան Ալեքսանդր կը նշանակուի խնամակալ սերպ Թագաւորութեան, միաժամանակ վայելելով լայն իրաւասութիւններ։ Քանի մը ամիս վերջ կը պայթի ընդհ. պատերազմը։ Իշխան Ալեքսանդր գլուխը կ'անցնի սերպ բանակին, եւ կը մղէ աւստրո-հունգար բանակը յաղթական ճակատամարտ մը մղելով Սէրի, Ռուդնիկի եւ Եատարի մէջ (օգոստոս-սեպտեմբեր 1914)։ Այս կռիւներու ընթացքին, թշնամի բանակէն գերի կը վարէ 100,000 զինուոր, իրենց թնդանօթներով եւ զէնքերով։ Աւստրօ-հունգար բանակը վերստին կը յարձակի, բայց կը պարտուի սերպ բանակին առջեւ, որուն կը մասնակցէր այս անգամ ծերունի Թագաւորը, Պետրոս Ա., սակայն երբ 1915ի աշնան Պուլկարները կը միանան Եւրոպայի կեդրոնական պետութեանց, գեր- եւ աւստրիական բանակին գրո- առջեւ կը սարսի սերպ զինուորներ- դիմադրութիւնը եւ նահանջը կը-

Թշնամիին ճնշումին տակ, բանակ- թագաւորը, իշխան Ալեքսանդր, ղովուրդին մէկ մասը այնպէս կը- հանջեն Ալպանիոյ մէջէն դէպի ծ- վեզերք։ Այս նահանջը դժբաղդ- թիւն մը կը կազմէ Սերպիոյ պա- մութեան մէջ։

Իշխան Ալեքսանդր ծանրապէս ւանդանալով հանդերձ այս նահա- ընթացքին, կը մերժէ բաժնուիլ նակէն ու զաղթող ժողովուրդէն մաքէն կը հեռանայ ամէնէն վերջ երբ վերջին զինուորը կը մտնէ նա- կ'ապաստանին յունական կղզիներ- Քորֆուէն իշխան Ալեքսանդր կը հեռագրէ Փուանքարէի.— « չկայ այլեւս Սերպիա, բայց կ- կը մնայ իր բանակը։ Պատրաստ- դալ շարունակելու պատերազմը բանական ճակատին վրայ»

Ֆրանսական կառավարութիւնը շրջանին բանակ մը կը ղրկէ դէպի լանիկ, ուր Ֆրանսականին կը մ- սերպ վերակազմուած բանակը 1918ին Ֆրանսական եւ սերպիա- բանակները կը ճեղքեն գերմա- պուլկար բանակը, վճռական նա- ջի մը կը մատնեն թշնամին Տոպ- Փոլիէի մէջ։

Պատերազմի այս ամբողջ շրջան- իշխան Ալեքսանդր չբաժնուեցաւ կատէն ու կրակի գիծէն, զինուորներուն մէջ, այցելեց խրա- ները, խրախուսեց վիրաւորներ- մինչեւ որ բախտն ունեցաւ հողը ազատագրուած տեսնել այսպէս շահեցաւ անսահման ժող- վրդականութիւն մը։ Ֆրանսական սավարութիւնը զինք պատուե- Պատերազմի Խաչով եւ Զինուորա- Ծրանշանով.

1 Դեկտեմբեր 1918ին, իբրեւ խ- մակալ Սերպերու, Խրուաթներու Սլովէններու Թագաւորութեան վառազրուած շրջաններու մէջ- հռչակեց մէկ եւ անբաժանելի պե- թիւն։

17 Օգոստոս 1921ին մեռաւ եւ ինք բարձրացաւ գահին վրայ որ ամիս վերջ Պելկրատի մէջ մուսնացաւ իշխանուհի Մարի- որ աղջիկն է Ռումանիոյ Ֆերտին- Թագաւորին։ Այս ամուսնութենէն նեցան երեք զաւակներ,— գահաժ- ռանգ իշխանը Փեթեր (6 Սեպտեմ- բեր 1923), իշխան Թոմիսլաւ յունուար 1927), իշխան Անդրէ Յունիս 1929)։

Պատերազմէն վերջ երկրին մէջ րին, կուսակցական պայքարը քան սաստկացաւ, որ պա- վտանգուէր քաղաքական կացութ- 1928ին երկիրը մատնուած էր

քական ներքին տագնապի մը։ Ալեք-սանդր Թագաւոր, այս կացութեան առջեւ, սահմանադրութիւնը եւ մէջ, ինչեց սահմանադրութիւնը եւ երկրին ղեկը առաւ իր ձեռքը (6 յունուար 1929)։ 3 Հոկտեմբեր 1929ին, ուար վարչական նոր կանոնադրութեամբ մը «Սերբերու, Խրուաթներու եւ Սլովէններու Թագաւորութիւն» անունը, «Եուկոսլավիոյ Թագաւորութիւն» անունին տեղ որոշուեցաւ գործածել, այսպէս հռչակելով Եուկոսլաւներու ցեղային եւ պետական միութիւնը։

3 Սեպտեմբեր 1931ին Ալեքսանդր Թագաւոր կուտար նոր սահմանադրութիւն մը, եւ այսպէս երկիրը կը դառնար խորհրդարանական նոր վարչաձեւի մը։ Նոյն տարին, 8 Նոյեմբերին, կ՚ընտրուէին երեսփոխաններն ու ծերակուտականները, որոնք կը ներկայացնէին ցեղային եւ պետական միութեան սկզբունքը։ Վերջերս ձեւուած էր Եուգոսլաւեան խմբակցութեան մէջ գաղափարային գործունէութեան մը։

Ցամաք աշխատող մը, առտուն կանուխ ոտքի՛ կը կարդար, կը գրէր, պաշտօնական ընդունելութիւններ կու տար։ Իրիկունը միայն կ՚առանձնանար իր ընտանիքին մէջ, կամ երբեմն ճամբորդ կը խաղար։ Յաճախ մինչեւ կէս գիշերը անց կը նստէր, իր թղթակցութիւնները կը կատարէր։ Գիտէր, երաժշտասէր, հնութեանց եւ հին դրամներու հաւաքելու սիրահար, լաւ ուսումնասիրած էր պատմութիւնը եւ բիւզանդական ճարտարապետութիւնը։ Գեղեցիկ յիշողութիւն մը ունէր, չէր մոռնար փոքրիկ մանրամասնութիւններն անգամ։ Կը սիրէր գիւղացիները, որոնց կենցաղը կ՚ըմբռնէր յաճախ։ Կը սիրէր նաեւ մարզանքները, որսորդութիւնը, ձկնորսութիւնը, ձիավարութիւնը,— իր պատանեկութեան ատենն ալ այսպէս ընտրած էր Սերպ մարզիկներու ազգային ընկերակցութեան նախագահ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԵՒ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻ ԴԱՏԵՐԸ

Պոլսոյ իրաւական Դ. ատեանը Հոկտեմբեր 6ին շարունակեց Պանկալթիի գերեզմանատան դատը։

Ատեանը անկէ առաջ այն եզրակացութեան եկած էր թէ Պատրիարքը իրաւունք ունի դատ բանալու, բայց որոշած էր գերեզմանատունը Քաղաքապետութեան թողուլ, իբրեւ յետաձգման պայմանով։

Վճռաբեկը, սակայն, առանց գործին էութեան մէջ մտնելու, բեկած էր որոշումը, այն տարակուսութեամբ թէ Պատրիարքը իրաւասութիւն չունի դատ բանալու։

Իրաւական ատեանը այս մասին էր որ որոշում պիտի տար, այսինքն հպատակի՞լ վճռաբեկին որոշման։ Ատեանը յայտարարեց թէ կը հպատակի վճռաբեկին, այսինքն կ՚ընդունի որ Պատրիարքը իրաւասու չէ դատախազ կանգնելու։

Այս կերպով, դատը նոր փուլի մը մէջ կը մտնէ եւ բոլորովին տարբեր հիման մը վրայ պիտի ըլլայ։ Նախանձի պէս յատնեց թէ նոր փուլին վրայ ալ բանալիքներ ունի եւ ներկայացուց օրինական կարգ մը կէտեր։ Որոշուեցաւ որ այս կէտերը գրաւոր ներկայացնէ, եւ դատավարութեան շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ Հոկտ. 22ին։

⁂ Ազդամ կ՚ըսէ թէ իրաւական ատեանին վճիռին ամփոփումը սա է «Խնդրոյ առարկայ գետինը Պատրիարքարանի աճար չէ։ Պատրիարքարանը իրաւունք չունի դատ բանալու որովհետեւ չի կրնար հայ համայնքը ներկայացնել»։

Նոյն թերթին համաձայն, քաղաքապետութեան փոխանորդը պահանջած է ընել կանխարգել միջոցը առնել քաղաքապետութիւնը չի կրնար տիրանալ գերեզմանատան։ Դատարանը, սակայն, որոշած է գալ նիստին նկատի առնել այս պահանջը։

⁂ Նոյն օրը իրաւական Բ. ատեանին առջեւ, տեղի պիտի ունենար Սանասարեան խանի դատը, բայց Հոկտեմբեր 24ին յետաձգուեցաւ, որովհետեւ թղթածրարը որ Քասասիմբաշի դատարանին գրկուած էր, տակաւին չէր եկած։ Այս անգամ ուրիշ վէճ մըն է որ ծագած է Սանասարեան խանի ներքեւ գտնուող նկուղի մը սեփականատիրութեան շուրջ։ Անձ մը կը պնդէ թէ իրեն կը պատկանի այդ նկուղը եւ Կալուածահամարի (քատասթրօ) դատարանին դիմած է։ Պատրիարքարանի կողմէն ալ Գ. Սեդրակ Գարոնեան կը պաշտպանէ խանին իրաւունքը։

Արդ, Քաղաքապետութիւնն ալ կը դիմէ եւ կ՚ուզէ որ իբրեւ սեփականատէր լսուի։ Գ. Գարոնեան կը մերժէ այս հանգամանքը, եւ ասոր վրայ Կալուածահամարի դատարանը իրաւական ատեանէն կ՚ուզէ Սանասարեանի թղթածրարը։

Ահա այս երկրորդական դատին պատճառով է որ կարելի չեղաւ շարունակել գլխաւոր դատը։

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է տիկ. Փրթի Տէր Պօղոսեանց, որ անցեալ տարի դասախօսութիւն մը տուաւ Փարիզի մէջ հայկական վերջին ողբերգութեան մասին։

Յառաջիկայ ամսուն, Նոյեմբեր 5ին, տիկինը դասախօսութիւն մը եւս պիտի տայ, միշտ ֆրանսերէն լեզուով, Սալ տը Քօնֆէրանս տը լ՚Ինթիմ Բրըլթէյէն, 14, Rue de Trévise, Paris (9)։

Դասախօսութեան նիւթն է — «Հալածուած ժողովուրդներու ծառայելու ատենն»...

Տիկինը Ֆրանսուհի մըն է, որ 1918ին կը գտնուէր Պաքու, ականատես է այն եղերական դէպքերուն, որոնք տեղի ունեցան Պաքուի շուրջ կատարուած ճակատամարտին ընթացքին։

Ծգնաժամային այդ օրերուն, Տիկին Տէր Պօղոսեանց հերոսական համարձակութեամբ մը կը ներկայանայ Թրքական սպայակոյտին եւ կը յաջողի ազատել բազմաթիւ Հայեր։

Իր միջամտութիւնը կը կասեցնէ Թաթարները, որոնք կ՚որոշէին սպաննել զինք, սակայն տիկինը կը յաջողի փախուստ տալ։

Ահա պատերազմի այս դրուագներն են, հայ ժողովուրդին թշուառութիւնը, կրած հալածանքը, զորս կը պատմէ իր դասախօսութեան ընթացքին, հայ եւ օտար ունկնդիրներուն։

Տիկին Տէր Պօղոսեանց իր այս դասախօսութիւնը կրկնած է Ֆրանսայի բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ, եւ մեծ յաջողութիւն գտած։ Տիկինը «Մարդկային կեանքի փրկութեան պատուոյ շքանշան» ստացած է։ Դասախօսութեան մուտքի գիներն են 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

Յիշեցնէ՞նք թէ տարրական պարտականութիւն մըն է ներկայ ըլլալ հոն բազմութեամբ, թէ ազգային արժանապատուութեան տեսակէտով եւ թէ իբրեւ քարոզական խրախոյս։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլ

ՎԻԷՆ, 7 հոկտ.— Այս կիրակի 7 հոկտ.ին տեղի ունեցաւ Լիոնի էլէկտրոմեքանիկի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջնեական առաջին մրցումը, մեր նոր մարզադաշտին վրայ։ Միջնապէտները գեղեցիկ յարձակումով բացած նեղել մեր բերդը, սակայն շնորհիւ մեր բերդապահ Յակոբին եւ միջնապահ Գալեանի ճկուն խաղարկութեան, հակառակորդները ետ կը մղուէին.

Երկուստեք եղան գեղեցիկ յարձակումներ, բայց ապարդիւն մինչեւ կիսախաղ.

Քառորդ ժամ դադարէ յետոյ խաղը սկսաւ Հ Մ Ը Մ ի յարձակումով. Երկու բերդապահներ իրենց կարելին ի գործ դրին պահպանելու իրենց բերդերը, սակայն խաղը լրանալու 20 վայրկեան մնացած միջնապահ Գալեանի երկար մէկ «փաս»ին վրայ Նորայր նշանակեց առաջին եւ վերջին նշանակէտը։

Մեր տղոց մէջ լաւագոյն խաղացողները եղան Գալեան Յակոբ, Նորայր եւ Մինաս, իսկ փոքրիկներէն Հմայեակի եւ Խորէնի խաղարկութիւնը գովելի էր։

Հակառակ այս յաջողութեան, զգալի էր Պոլսոյ մեր ծանօթ Վ. Գալէնտէրեանի բացակայութիւնը։

⁂ Կիրակի, 14 Հոկտեմբերին մեր մարզադաշտին վրայ պիտի մրցինք C.S. Pierre Benitteի խումբին դէմ որ մեր դասակարգի զօրաւորագոյն խումբերէն մին է։

Կը յուսանք որ կիրակի եւս մարզասէր հասարակութիւնը բազմութեամբ կը դիմէ դաշտ, դիտելու հայ մարզիկներու խաղարկութիւնը։

Տոմսը միշտ ստացուած ըլլան իրենց ժամադրութեան, Մանուկեանի նպարանոց, 132. Rue Lafayette։

Ա. Տիգրանեան

ՀԱՑՈՒ ՄԸ ՅԱԶՕՂՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Վառնայի վերջին ցուցահանդէսին մասնակցած են նաեւ կարգ մը Հայեր, որոնց կարգին նաեւ Կեսարացի Գ. Յովհ. Ավշարեան, որ արեւելեան գորգերու գործարան մը ունի Շումէնի մէջ։ Գ. Ավշարեանի ցուցադրած գորգերը մեծապէս գնահատուած ըլլալով, մեր հայրենակիցը ոսկի շքադրամի արժանացած է։ Գ. Ավշարեան անկէ առաջ ալ պուլկարական զինանշանով գեղեցիկ գորգ մը պատրաստած եւ ցար Պորիսի նուիրած ըլլալով, արքայական գնահատանքի արժանացած է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Դաշնակցութեան Օրը» Վալանսի մէջ

oooo

ՎԱԼԱՆՍ, 9 հոկտ.— Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ շաբաթ օր, պետական թատրոնի շքեղ սրահին մէջ որ լեցուն էր հակառակ միացեալ խանութպանական պատերուն։ Բեմը զարդարուած էր ֆրանս. եւ հայկ. դրօշներով, իսկ մէջտեղը պարզուած էր Դաշնակցութեան դրօշը։ Նախագահ ընկ. Ս. Գիլալի հանդէսը բացուած յայտարարելով հրաւիրեց երգչախումբը եւ յոտնկայս երգուեցաւ «Մշակ բանուորը»։ Ընկ. նախագահը ֆրանսերէն լեզուով պարզեց օրուան տօնին նշանակութիւնը։ Ընդհանրապէս մեր բոլոր հանդէսներուն ներկայ կ՚ըլլան ֆրանս. եւ իտալական ընկերվ. ներկայացուցիչները։ Այս անգամ մեր հանդէսը զուգադիպեցաւ նահանգային ընտրութեանց, ուստի ներկայ էր միայն իտալացի ներկայացուցիչը։ Արտասանեց Մատթէոս Գըլըճեան, յուզելով հայրենակարօտ հանդիսականները։ Յաջորդաբար արտասանեց Գէորգ Գօյաճեան եւ երգեց Օր. Էլիզ Թաշճեան։ Ի վերջոյ 15 մանչերու եւ աղջիկներու կողմէ առանձին առանձին մենախօսութիւններ եղան։ Առաջին խօսքը տրուեցաւ իտալացի ընկերվ. Մաթէնի, որ յանուն Վալանսի իտալական խումբին ողջոյն ուղղելէ յետոյ, դրուագներ պատմեց պատերազմի ատեն, ըսելով Ըսաւ թէ չկայ երկիր մը որ այնքան զոհ տուած ըլլայ այդ սեւ օրերուն որքան փոքրիկ Հայաստանը Կովկասի եւ Անատոլուի մէջ։ Յուզումով յիշեց ռուսական մեծ յեղափոխութիւնը 1917 փետրուարին եւ ըսաւ.— Ձեզի համար արեւ պիտի ծագէր եւ ահա հազիւ ծագած խաւարեցաւ թրքական բարբարոսութեան եւ պոլշեւիկեան ապիկարութեան առջեւ։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Լեւոն Զօրմիսեան որ դասօրէն յիշեց ժամանակէ մը ի վեր գաղութներու մէջ տիրող աղետալի պառակտումները որոնց աղբիւրն են քէմալական եւ պոլշեւիկեան սադրանքները։ Միջանկեալ յիշեց Սովետի խօսքը «Մանիր գինդ», եւ բացատրեց թէ մեր մէջ կան կուսակցութիւններ որոնք գիտնալով թէ իրենք ինչ են, թէմերու եւ թուղթի վրայ իրենք զիրենք ազատական եւ յեղափոխական կը ձեւացնեն, ծիծաղի մատնելով ունկնդիրները, իսկ Դաշնակցութեան 44 տարիներու հայակաց պատմութեան՝ հայ ժողովուրդն է որ կը վկայէ։ Կա՛յ որ եւ է ցնցում՝ ուրախ կամ տխուր ուր Դաշնակցութիւնը ներկայ եղած չըլլայ։ Յիշեց Սասունը, Խանասորը, Վանը, Օթմանը, Եդեսիոյ ռումբը, հայ-թաթարական կռիւները, ամ. սահմանադրութիւնը, կամաւորական գունդերը, Վանի հերոսամարտը եւ մինչեւ մեծ օրը՝ 28 Մայիս 1918ը, Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսայի կռիւները

Հանդէսը փակուեցաւ «Դարձեալ փայլեցող

Գ. Սարոյեան

⁂ ՅՆՆԻՐՈՒ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱ՛ՆՆ ԱԼ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ՈՒՆԻ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ խմբագրականի մը մէջ (3 Հոկտ.)։

.— «Դժբախտաբար շատ քիչ բան գիտենք Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի ներքին կեանքին ու գործերուն շուրջ։ Հինգ տարի առաջ Անթիլիաս հաստատուելէն ի վեր, Կաթողիկոսարանը իր ժողովուրդին ու թեմակալներուն ոչ մէկ պաշտօնական տեղեկագրութիւն ներկայացուցած է եւ յայտնած իր նիւթական դրութիւնը։

Ինչ որ հասկցուած է անպաշտօն միջոցներով այն է՝ որ Կաթողիկոսարանը զաղտնի համաձայնութեամբ մը հինգ տարուան համար վարձած է ամերիկեան Նպաստամատոյցի Անթիլիասի կալուածը, որ շինուած ու նախացուած է առաւելապէս հայ որբերու նախտի ֆոնտինով։

Ըստ այդ համաձայնութեան, Կաթողիկոսարանը տարեկան մէկ տոլար վարձք կը վճարէ Նպաստամատոյցին իսկ այս վերջինը տարեկան 5000 տոլարի նպաստ մը կը յատկացնէ Դպրեվանքին, պայմանաւ որ անոր կրթական ծրագիրը ենթարկուի իր հաւանութեան։ Ուրիշ մանրամասնութեանց տեղեակ չենք։ Կ՚ըսուի որ կան ուրիշ պայմաններ ալ՝ որոնք գաղտնի կը պահուին։

Կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթ Հասկի սիւնակներուն մէջ ալ չենք հանդիպիր որ եւ է բացատրութեանց այդ ուղղութեամբ։ Բարեգործականի հաշիւներուն մէջ միայն կը տեսնուի որ Մելգոնեան Նուիրատուութենէն տարեկան 1000 անգլ. ոսկի կը տրուի Կաթողիկոսարանին։ Անկէ դուրս Բարեգործականը իր կողմէ ի՞նչ կու տայ, ուրիշ աղբիւրներ կա՞ն, տարեկան ի՞նչ ծախք ունի Կաթողիկոսարանը, Դպրեվանքի պիտոյքն ի՞նչ է, Կաթողիկոսարանի նիւթական դրութիւնը ի՞նչ վիճակի մէջ է, ոչ ոք գիտէ։

Այս խորհրդածութեանց առաջնորդուեցանք վերջերս շրջան ընող լուրի մը պատճառով։ Եթէ ճիշդ են մեր քաղած տեղեկութիւնները — եւ ճիշդ են— Ամերիկեան Նպաստամատոյցը որոշած է գրաւել Անթիլիասի իր կալուածը եւ ծախել ամէնէն բարձր գինը վճարողին, քանի որ հինգ տարուան պայմանաժամը լրացած է։ Այդ նպատակը իրագործելու համար Նիւ-Եորքէն Պէյրութ դրկուած է ամերիկացի պաշտօնեայ մը եւ հողորդած վճիռը Կաթողիկոսարանին։ Աշխատանքներ կը տանի Կաթողիկոսարանը այժմ, յարմար գինով մը գնելու համար այդ շէնքերը. Դիմումներ կատարուած է Նիւ Եորքի հայ հարուստներուն, Նպաստամատոյցի կեդր. Մարմնին հետ հասկացողութեան մը գալու համար։

Արդիւնքը ի՞նչ կ՚ըլլայ չենք գիտեր։ Սակայն, յայտնի է որ Նպաստամատոյցը չուզեր նուիրել եւ եթէ ուզէ իսկ, կարգ մը նոր պայմաններու յառաջ պիտի քշէ։ Իրականին մէջ, անցած հինգ տարուան համաձայնութիւնն ալ, որքան ալ ձրի նկատուած է երեւութապէս, շատ սուղի նստած է Կաթողիկոսարանի վրայ։ Մօտ 1200 օսմ. ոսկի նորոգութիւններ կատարուած են եւ անկէ դուրս մշակուած են գեղեցիկ ծաղկանոցներ եւ պարտէզներ՝ պտղատու ծառերով եւ կանաչութիւններով։ Այս հաշուով տարեկան մօտ 300 օսմ. ոսկի վճարուած կ՚ըլլայ Կաթողիկոսարանի եւ Դպրեվանքի գրաւած շէնքերուն համար։ Մինչդեռ այդ գումարով կարելի էր Պէյրութի մէջ վարձել ամէնէն հոյակապ շէնքն իսկ, ընտրուած թաղի մը մէջ։ Իսկ ծախսուած գումարին վրայ քիչ մըն ալ բարդելով, կարելի էր ամէնէն հայաշատ թաղի մը մէջ պատկառելի Կաթողիկոսարան մը շինել։ Եւ անոր առաւելութիւնը այդ կ՚ըլլար որ Կաթողիկոսները ու Կաթողիկոսարանը անմիջական շփման մէջ կը գտնուէին ժողովուրդին հետ եւ տեղեակ կ՚ըլլային անոր ապրումներուն ու ցաւերուն։ Ինչպէս բսինք, Անթիլիասի մէջ առանձնացած Կաթողիկոսարանը բոլորովին կտրուած է ժողովուրդէն եւ անոր հոգածութեան առարկայ չէ։

Որքան ալ փափաքելի ըլլայ, Կաթողիկոսարանի հաստատումը Պէյրութի հայաշատ շրջանի մը մէջ, իրականութիւնը այն է որ, 1500 օսմ. ոսկիի մօտ, այսինքն մօտաւորապէս 10,000 տոլար, ազգային գումար մը ծախսուած է Անթիլիասի կալուածին համար, բացի այն երկարատեւ աշխատանքներէն, որոնք տրամադրուած են հայ որբերու կողմէ, այդ ոստանին անբերրի կոլուածը վերածելու համար իր ներկայ վիճակին։ Նկատի առնելով այս պարագաները կը յուսանք որ Նպաստամատոյցը պիտի փոխէ իր որոշումը եւ հայ ազգին պիտի նուիրէ այդ կալուածը։ Եթէ չուզէ այդ ընել, վստահ ենք որ Նպաստամատոյցը ազգին պիտի վերադարձնէ 10,000 տոլարի գումարը, զոր իր վստահ զանձէն տրամադրած է Կաթողիկոսարանը՝ անհրաժեշտ նորոգութեանց համար։

Եւ այդ գումարով կարելի պիտի ըլլայ սեփական կալուած եւ ներկայանալի Կաթողիկոսարան մը ունենալ Պէյրութի մէջ»։

⁂ Ժամանակին Չինացիները երկրի պաշտպանութեան համար հիւսիսային կողմը հսկայ եւ երկայն պարիսպ մը շինեցին, որուն մէկ ծայրէն միւսը երթալու համար ժամը մը 82 օրէն հազիւ կրնայ կարել, օրական 8 ժամ քալելով.

⁂ Թաթարիստանի մէջ սախ, սխտորի եւ պրասի հոտը շատ յարգի է։ Աղջիկները հաճելի երեւնալու համար սանտրուով կը քսուին։

ՆԶԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (19)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Աշնուշ էր, երբ Վառօն զիս արթնցուց, ձեռքը շամբուրի խորոված մը բռնած Իբրեւ իմ նախասիրած քուլը, կոր կառք բերանս կուտայ, եւ կերցնելէն յետոյ, կողքերս կը ծածկէ ու կ՚անցնի ինծի համար այդ օրը չկար աւելի հաճելի բան քան քունը եւ քնացայ. Երբ աչքերս բացի, արշալոյսը Դիմացի զարու վրայ եղած պուտակի մը մէջէն թռչունի մը մեղմանոյշ ձայն երգի ձայն կուգայ։ Գուցէ պլպուլ մը ըլլայ։

Ա՛յ անգուխ պլպուլ, չեմ գիտեր մեր ցաւե՞րը կ՚երգես թէ մեզ կը ողբաս Կը տարուիմ պլպուլի մեղմանոյշ եղանակէն, եւ կը սկսիմ ես ալ երգել (Սիրոյ զոհեր)։

Պլպուլ, Եստեր ես գարուն,
Թափ կուտաս քու թեւերուն,
Ջրացուած վարդի սիրուն,
Արտերդ սահուն երերուն։
Ծաղիր բարձրին ամպերուն,
Անտէք ծովասարերուն,
Թէ սիրտ ունիս վար եկուր,
Արեան ու դիակներուն։
Անոնք ալ սէր կ՚երգէին,
Ազատութեան սէրանին,
Զարդուած ու փշրուած անինայ,
Ո՞ւր է Աստուած չիմանայ։
Տար սա պասկ ծիրանի,
Զոր արցունքով հիւսեցի,
Կարօտ սրտիս խորքերէն,
Տարօնի բուրաստանէն։

Պլպուլը գաղթած է։ Շատոնց լռած է, որովհետեւ իմ տառապանքն ու ակըը, իմ երգի ալեկոծուր հառաչանքները սարսած են բնութիւնը, ու կը դողան տարերքը։

Ահա կուգայ Վառօն, կը պարզէ մորթէն եկել, ալ նեխած է կ՚ըսէ, կը հոտի սարսափելի։ Կը հանէ մորթը մարմնիս վրայէն, եւ ի՜նչ տեսնէ,— ամբողջ մարմինս կապտած է, կերած ծեծիս հետքերը դուրս են քաշուած։ Լաթով մը կը սրբէ մարմինս ու քուրջերս կը հագցնէ եւ անկողնոյս մէջ պլուլած կը պառկեցնէ զիս։

Ամբողջ մէկ շաբաթ, ոչ տեղս փոխեցի եւ ոչ ալ խուզարկու խումբեր հանդիպեցան։ Ալ քաջառողջ կը զգամ ինքզինքս։ Արեւը մարը մտաւ, ճամբայ ելանք ու անցանք Քան։ Գտանք մեր գիւղացիները՝ թէ ազատարդ եւ թէ կիներ։ Տակաւին շատեր կ՚ապրին բայց անօթի են։ Առաջնորդ մը կը գնեմ, որ գիւղ իջնէն տասար կամ ուշխար գողնալու։ Ոչ ոք կ՚ընկերանայ ինծի։ Յաջորդ օրերին, Քիւրտերուն տաւարները արածելու համար մինչեւ այգիները եւ Տէր Սարգիսի ջրաղացի վերեւն հասեր էին։ Հազար քայլ պէտք է անոնց քով հասնելու համար. կը համոզեմ Սերոբը եւ Գուրգօ Յակօն որ ինձ ընկերանան, տաւար մը գողնալ եւ վար իջնել։ Հովիւները մեր գիւղի 10–12տարեկան պզտիկներն են։

Քիչ մը վար իջանք ուր անտառը կը լմննայ, ընկերներս բացօդ դուրս չելան, «կը վախնանք կը տեսնուինք, կը սպաննուինք», կ՚ըսէին

Կ՚անցնիմ առաջ, կը հասնիմ արտօրեսող եզներու քով, վարը ջրաղացի դուռը պզտիկները կը խաղան, Մխէ Խարիսի ձայնը կը ճանչնամ։ Կը գտնեմ մեր գիւղի Եղկու Մակարի երկու եզները զոր Համիթեան Ոսէթ գրաւած էր ու կը քշեմ վեր։ Եզներէն մէկը չար է, միշտ աչքը ետ դառնալ, փախչիլ է։ Կը չարչարուիմ զանոնք միացնելու. անօգուտ է, մէկը ճամբայ կը բռնեմ, միւսը կը փախչի։ Եւ ընկերներս ալ օգնութեան չեն գար։ Վերջապէս մէկը ետ կը փախչի, իսկ միւսին հետ անտառ կը մտնենք, ուր եւ հասան ընկերներս։

Կը բարձրանանք Կակճով գահտ եւ այնտեղ եզը կը մորթենք։ Անխտիր կը բաժնենք բոլորին։

Յաջորդ գիշեր, գարձեալ առանց ընկերի վար կ՚իջնեմ գիւղը եւ Հաղբօ Հէրոյ դռնդան արտէն մէկ խուրձ ծխախոտ կը քաղեմ, թէեւ կանանչ ու չհասած, բայց բոլորիս խաւէն լաւ էր որ ծխախոտի տեղ կը գործածէինք, ձաշըցի և Յայոմաւուրքի թղթերով։ Աստուած բաղի քարերու անտառին մէջ ծխախոտ կը մանրէինք, անոնս Սերկոբը, Գուրգօ Յակօն եւ Հէճէմ Մեւորոյ, Դոլոյ Վահան եւ իր աներձագ Գեսօն, երբ վարը տեսանք քանի մը Քիւրտեր, մեր գիւղի Կամէ, Ուսօ Ոզկօ Խալըթ եւ ուրիշներ։ Եւ ծխախոտը հաւաքած փախչելու կը պատրաստէի, Յակօն կանչեց — Տօ, ասոնք մեր գիւղի լամուկներն են, ինչո՞ւ կը փախչիս։ — Այո, բայց, եթէ գիտնամ որ քովդ եղած ատրճանակը կը գործածես, կ՚երդնում չփախչիլ։

Ես հազիւ 400 քայլ հեռացած էի, ինծի հետեւեցան Դոլօ Վահան ու իր աներձագ Գեսօն, իսկ լամուկները միտան մնացածներու մէջ, առին Յակօին ամերիկեան Դնոց ատրճանակը, նոյնպէս բոլորի վրայի լաթերը, միաեւ շապիկ - վարտիք ձգելով։ Քիւրտերու հետ կար Մահուպանցի Ալի անունով մէկը, որ զէնք չունէր եւ նեղէս ինկած կը պտտէր.

— Մի փախչիր, քեզի բան չպիտի ընեմ

— Մեռնիս չպիտի կայնիմ, կը պատասխանեմ, սա ծրարը կը տեսնի՞ս, լեցուն կարմիր ոսկի է ու ցոյց կուտամ ծխախոտիս ծրարը։ Քիւրտը ճաթելու չափ կ՚անձկայ։ Սարսափելի վերելք մըն է։ Անմիջապէս թոյլ քարի մը եւեւ կը նստիմ ու երկու ոտքովս կը հրեմ, ժայռը կը խախտի տեղէն ու գարիվար դէպի Ալին. քանի մը թաւալումէ յետոյ ժայռը կտոր կտոր կ՚ըլլայ. հազարաւոր փշրանքներով, կ՚որոտայ ամբողջ անտառը։ Կորա՛ւ Ալին։ Ընկերներս կապտուած, մերկ ու բոպիկ վեր եկան հասան ինծի։ Քանի մը օրեր անցնելէն յետոյ տեսանք Ալիի դիակը։

14 —ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զուլփի Յովնիկ բսաւ որ, կարաւանէն փախչող կիներ եկած են Քան, թէ անոնց մէջ կայ Ասօ տան Եղսիկ, որ ամուսնացած էր Յունան գիւղ եւ կարաւանին միացած մեր գիւղէն։

Յովնկայ հետ կը բարձրանանք Քան։ Յանկարծ պուրակի մը մէջէն ձայն մը «Մարգար, Մարգար» կը կանչէ։ Դուրս եկաւ հօրաքոյրիս հարս Անգինէն, որ Բերսոյի հետ միասին քշուած էր կարաւանի հետ։Փաթթուած ինծ՝ երեսներս կը համբուրէ

Ահա ինչ որ Անգին պատմեց Յովնկայ ներկայութեամբ։

Մահմուտ Աղայի հետ քաղաք մեկնած օրս Խարպի աղան, Բերսօն ու մայրիկը փնտռեց իրենց տունէն։ Անոնք դարձեալ եկան մեր քով Անուշի տունը։ Յաջորդ օրը, գիւղը ոստիկաններով ու Քիւրտերով օղակուած էր։ Հասկաքաղի զացող կիներ ծեծելով ետ դարձան իրենց տեղերը։ Մօտ կէսօրին սկսան հաւաքել։ Անուշի տան եղածները եւ բոլորը դուրս հանեցին։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Երկու սէնդիկաներու միացման խնդիրը

Ինչպէս գրած էինք, Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերը բանակցութիւններ կը կատարեն, միանալու համար։ Երեքշաբթի օր երկու Միութեանց ներկայացուցիչները հաւաքաբար նիստ մը գումարեցին, միացման բանաձեւը խմբագրելու համար։ Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդը յանձն չառաւ իր ներկայացուցիչներուն գէկուցումը, առանձին յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կը ճշդէ իր պայմանները։ Տեսակէտի տարբերութիւններ կան միացման ձեւակերպութեանց մասին։ Այսպէս, համայնավարները կ'առաջարկեն միացեալ ընդհ. ժողով մը գումարել, ձուլումը հաստատելու, ինչպէս եւ օրակարգի բոլոր խնդիրները հոն քննելու համար։ Ընկերվարականները մերժելով այս ձեւը եւ ուրիշ առաջարկներ, հրատարակութեան տուին իրենց պայմանները։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին։

Վիոլէթ Նոզիէռի մայրը գթութիւն կը խնդրէ

Երէկ վերջացաւ հայրասպան աղջկան, Վիոլէթ Նոզիէռի դատը։ Աղջկան մայրը, որ առաջին եւ ամէնէն անողոք դատախազն եղած էր, իր վկայութիւնը տալէ եւ բոլոր ամբաստանութիւնները հաստատելէ յետոյ, վերջին պահուն փղձկելով աղաղակեց.

—« Գթութի՛ւն, գթութիւն զաւկիս համար։ Վիոլէթ, չեմ մոռնար թէ աղջիկս ես, բայց ինչ որ կ'ըսեն հօրդ համար, բացարձակապէս սուտ է »։ Վիոլէթ հազիւ կրցաւ արտասանել « մա՛յր, մա՛յր» բառերը եւ մարեցաւ։

Դատավարութեան ամէնէն ուշագրաւ, իսկ եւ իսկ փարիզեան տեսարաններէն մէկն էր արքայական ժան Տապէնի վկայութիւնը։ Վիոլէթ իր անհամար սիրահարներուն մէջ ամէնէն աւելի այս տղուն փարած էր, եւ ոչ միայն կը վճարէր անոր ծախքերը, այլեւ կ'ուզէր ահագին գումարներ ճարել ըստ իւր սովորական ոճով․ Գիտէր որ ծնողքը 180,000 ֆրանք ունին եւ ատոր համար ուզած էր սպաննել զանոնք։

Ժան Տապէն ամէն բան խոստովանեցաւ, սովորական բանի մը պէս պատմելով իր յարաբերութիւնները եւ ստացած վճարումները։ « Վիոլէթ կը վճարէր սենեակիս վարձքը եւ ծախքերը եւ օրական 50 — 200 ֆրանք կուտար ինծի։ Ինքնաշարժ մըն ալ պիտի առնէր ինծի համար »։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. ԼԻՈՆԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՋԱՒԱՐԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ ծովանաւորութեամբ ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը Նախագահէ ընկեր Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Արտասանութիւն՝ ընկ. Զ. Սլէմեանէ, ջութակ, յայտնի արուեստագէտ ընկ. Ա. Մեյքոնեանէ, կ'երգեն.— Օր. Մ. Տէր-Պետրոսեան եւ Գ. Վ. Ջանոյեան

Ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆր.։ Անգործներու մուտքը ազատ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ ԱՆՏՕՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ ԿՈՒՐԷՔ ԿՆԵՒԻՆ եւ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՎԱՐՈԺԱՆ խումբերու վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ Տ'Արմոնիի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի ընկեր ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական ընտիր կտորներ պիտի նուագէ ԱՐՄՕՆԻ ՄՈՒՆԻՍԻՓԱԼի նուագախումբը ղեկավարութեամբ M. LUCAի

Երգ, մեներգ։ կ'արտասանեն ընկ. Միսաք-Միրզէ (Լիոնէն) եւ ուրիշներ կը ներկայացուի «48 ՕԹԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ» (զաւեշտ)։

ԹՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ՓԻՒՐՍԱԼԻ մէջ

կը Նախագահէ ընկեր Խ. ՉԱԹԻՐԵԱՆ

կը խօսի ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

2, Rue Alexandre Cuilmanի սրահին մէջ, Մեթրոյի կայարանին դիմացը

կը Նախագահէ ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

×

Վերոյիշեալ ձեռնարկներուն պիտի ծախուի ԿԵՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ հրատարակած «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ» բացառիկ թիւը։ Գին .. ֆրանք.

Գաւառներու եղած ապսպրանքներու համար ղրկել 4 ֆր. Նամականիշ։

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՎԻԼԷԻ Արգութեան խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանը։

Հ. Յ. Դ. ԵԻՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ բացառիկ թիւը «Դաշնակցութեան Օր» կը ծախուի Յառաջի խմբագրատունը եւ Հրանդ-Սամուէլ Գրավաճառատունը՝ 51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6.)

Փարիզի համար 3 ֆրանք։ Գաւառներէ եղած ապսպրանքներու համար ղրկել 4 ֆրանքի նամականիշ։ Արտասահման 5 ֆրանք։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Տեղիս սիրողներու մասնակցութեամբ կը ներկայացուի՝ ՄԱՏՆԻՉԸ

Տոմսերու գիները 5 եւ 3 ֆրանք։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂՔԱՏ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲԵՐՈՒ

20 Հոկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 22ին

Salle de Fêtesի մէջ 30, rue du Casino, Enghien-les-Bains

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Առաջնակարգ նուագախումբ «ԱՐԻՍ»,

կը մասնակցի Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի նուագախումբը՝

մասնակցութեամբ օրիորդ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆի

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։

Ծանօթ.— Ֆրանսական կառավարութեան սուղին պատճառաւ ձեռնարկը յետաձգուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ..ին

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Սանթոյ Ջորի Հայրենակցական Միութեան խնջոյք-երեկոյթը որ տեղի պիտի ունենար այսօր Շաբաթ երեկոյ։

ԿՈՒԶՈՒԻ

20-30 տարեկան սափրիչուհի մը։ Դիմել՝ ԱԹՃԵԱՆի, 18 Rue Aumaire, Paris (2e).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՔԷՕՅ, ԵԷՄ — 55։ Վճարեցինք Շ. Ն.ի։
ՍԱՐԹ, Յ. Պէյ — 140։
ՎԻԷՆ, Ն. Խ — 293։ Կարգադրեցինք։
ՔՐԻՒԱՋ, Գ. Խուրշ — 70։
ԼԱ ՄԱՄՊՐԵԼ, Մարկ — 35։
ՓԱՐԻԶ (16), Վաչ — 125
ՊՕՐՏՕ, Գարձ — 370։ Վճարեցինք Շ. Ն.ի։
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 35։
ՊԱՆԵՕԼԷ, ԽէՔ — 35։
ՎԻԷՆ, Ե. Պ.— 50։
ՓԱՎԻՅԵՕՆ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Տէր Մ 100։
ԼԻՈՆ, Տ. Պ.— 35։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գարձ — 136։—
ԱՓԹ, Թ. Պ.— 50։
ԱՓԹ, Ա. Ք.— 35։
ՊՈՒԼՕՆԵԸ, Իշխ. Ա.— 37։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Ա. Ա.— 100։

ԿՈՉ

ընդհ. եօզկատի հայրենակիցներու

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Եօզկատի եւ Շրջ. Ընդհ. Հայր. Միութիւնը իր կարօտ հայրենակիցներուն անմիջական օգնութեան հասնելու նպատակով հրապարակ հանած է Սամուէլ Զավուշի լուսանկարը։

Յիշեալ բոլոր մասնաճիւղերուն դրկուած ըլլալով սոյն լուսանկարները, փափաքողները հաճին դիմել իրենց շրջանի Վարչութեան կամ Կեդրոնին՝

Kayayan 9, Place des Gd. Carmes Marseille. Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (4)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Առանց մոռնալու ձեր ներս մտնելու եղանակն ալ, պատասխանեց Սըր Ճօն։

Նաւապետը բարձրաձայն եւ արտանց խնդաց։

— Կ'ընդունիմ թէ ձեր սովորական այցելուներու մուտքին պէս չէր, բայց ես սովորական այցելու մը չեմ, Սըր Ճօն։ Ինծի հրամայուած էր ձեզ տեսնել. ու երբ Օրլաֆ Նէլսըն կը ստանայ իր հրամանները, կը ջանայ գործադրել անոնք։

Ուրեմն նաւապետը ինքը անձնապէս չէր եկած իրեն տեսութեան, երկրորդ խումբ մը կար։ Սըր Ճօն աւելի հետաքրքրուիլ սկսաւ։

— Պատկերու ժամանակն շատոնց անցած է, նաւապետ. խնդրեմ շուտով ըսէք ձեր հոս գալուն պատճառը։

— Հոս գալուս պատճառն է խնդրել ձեզմէ որ ինծի հետ միասին ծովեզերք գաք, ուրկէ պիտի երթանք անձնական գրասենեակ մը, շատ հիւանդ մէկու մը վրայ գործողութիւն մը կատարելու համար։ Հրահանգ ունիմ ընդունելու ինչ գումար որ պահանջէք, եթէ կը փափաքիք, նոյնիսկ այս վայրկեանին վճարելու։ Զրասանաւը խարսխած է Գրայթընի կամուրջներէն մէկուն մօտ, գրեթէ երեք քառորդ մղոն հեռու։

Դուրսը ինքնաշարժ մը ունիմ որ ձեզ մինչեւ Գրայթըն պիտի տանի, եւ գործողութիւնը կատարելէն վերջը ձեզ ուղղակի կրկին հոս պիտի բերէ։

Խնդալու կարգը հիմակ Սըր Ճօն Տէվիսըրինն էր. եւ խնդաց այնքան սրտանց որքան նաւապետը ըրած էր քանի մը վայրկեան առաջ։

— Նաւապետ, դուք կատարելապէս գիտակից մէկը կը թուիք, բայց վերջապէս, պարզ է սակայն որ ձեր տէրը յիմար մըն է։ Այդ խնդիրը նկատի չեմ կրնար առնել։

— Իմ տէրս ձեր մերժումը նախատեսած էր, Սըր Ճօն, բայց նաւապետը ու բանէն գրպանէն բան մը հանելով։ Այդ պարագային պարտաւոր էի ձեզ ցոյց տալ ասիկա։

— Ի՞նչ է ատ։

Սըր Ճօն մինչեւ անգամ չնայեցաւ այն առարկային վրայ զոր միւսը ձեռքին մէջ բռնած էր։

— Պատկերը անոր որուն քով կը ծառայեմ, Սըր Ճօն։

Սըր Ճօն պատկերը մէկ կողմ հրեց։

— Նաւապետ, եթէ անգամ մըն ալ այդ յիմարութիւնը գործէք, պիտի ստիպուիմ փոխել ձեր հաւատարմութեան մասին ունեցած համարումս։

— Սըր Ճօն, նայեցէք իրեն անգամ մը։

Ի՞նչ, ուրեմն կին մըն է որ իր օժանդակութիւնը կը խնդրէ։ Ցաւեցնայն դէպս ասիկա ամէն կնոջ գործ չէ։ Այս մէկը արտակարգներու թագուհին ըլլալու է, վերջապէս պատկերին վրայ նայելով միտքած ալ չէր լար։ Նաւապետը շատ անձկալից կը թուէր։

Ակնարկ մը միայն եւ Սըր Ճօն զգաց որ բոլոր մարմինը ջերմացաւ. կը նայէր այն կնոջ նկարին որուն հետ խօսած էր Ռիճընդ փողոցին մէջ, երեք գիշեր առաջ։

— Այս Տիկի՞նը ձեզ իմ մօտ ղրկեց, յորեց վերջապէս ջիղերը քիչ մը հանդարտելէ յետոյ։

— Այո, Սըր Ճօն։

— Քիչ առաջ յիշած զբօսանաւո՞ւն մէջ կը գտնուի։

— Այո, Սըր Ճօն։

Սըր Ճօն յանկարծական խոցոտում մը զգաց.

— Անոր համար չէ որ... կեցաւ բառերը արտասանելու անկարող։

— Ոչ, Սըր Ճօն, ան չէ որ գործողութեան պիտի ենթարկուի... Անոր եղբայրն է։

— Ի՞նչ եղած է։

— Վիրաւորուած է գնդակով մը, եւ կարծեմ գնդակն ալ որովին մօտ տեղ մը մնացած է։

Ամբողջ վայրկեան մը Սըր Ճօն իր սպասման սենեակին մէջ ճեմեց։ Հակոբինական բան մը պիտի ըլլար իր ընելիքը, որուն համար ներում ստանալ կարելի չէր եւ սակայն ան չէր մոռցած զինքը եւ տագնապի պահուն զինքն էր փնտռած։ Հ. Ա. խորհած էր որ ան ոճրագործներու խմբակի մը կը պատկանի։ Այն իրողութիւնը որ իր եղբայրը գնդակի վէրքէ մը կը տառապէր, կուգար այս կարծիքը հաստատելու։ Եւ սակայն հասկցաւ թէ պէտք չէր որ եւ է հարցում ուղղել։ Պիտի երթայ, որովհետեւ ան ուզած էր զինքը, որովհետեւ եթէ մերժէ՝ մաքի հանդարտութիւն չպիտի ունենայ երբեք։

— Նաւապետ Նէլսըն, հինգ վայրկեանէն պատրաստ պիտի ըլլամ ձեզի ընկերանալու։ Ճամբայ ելլելէ առաջ կարգ մը առարկաներ միասին պէտք է առնել։

Նաւապետ Օրլաֆ Նէլսըն սրահէն դուրս ելաւ պատրաստ ճամբայ ելլելու Սըր Ճօն Տէվիսըրնին հետ։

ԳԼՈՒԽ Գ.

Ծովին վրայ ծանր մառախուղ մը պատած էր, տասը մէթր անդին կարելի չէր տեսնել։ Մառախուղը վաղ առաւօտեան ցօղը սառեցուցած էր եւ Սըր Ճօն Տէվիսըրն կը դողար նաւապետ Օրլաֆ Նէլսընին հետ Գրայթընի ծովեզրը գացած միջոցին.

— Կը կարծէք թէ ծովափը որ եւ է կամրջակին մօտ կարելի էր գտնել նաւակ մը, նաւապետ։

Նաւապետը պատասխանեց չտուաւ. սուլիչի մը սուլեց, յետոյ մառախուղին մէջէն երկաթական լոյս մը երեք անգամ փայլեցաւ եւ գրեթէ միաժամանակ մարդու մը կերպարանքը երեւցաւ։

— Նաւակը պատրա՞ստ է, Հէնս

— Այո, պարոն։

Նաւապետը բռնելով Սըր Ճօնի ձեռքէն դէպի յառաջ առաջնորդեց քանի մը քայլ եւ հոն նաւակ մը եւ մարդ մը նաւակին յառաջը տեսան։ Նաւապետ Նէլսըն քանի մը բառ ըսելէ, որ Հէնս կը կոչուէր, յետոյ վերջացուց Սըր Ճօն Տէվիսըրնին։

— Սըր Ճօն, վստահեցէք Հէնսի ու ձեզ մինչեւ նաւակը պիտի առաջնորդէ .. գանձ ձեր ուսերը չեն բռներ։

Սըր Ճօն այն ատեն առաջին անգամ ըլլալով նկատեց որ նաւակին քանի մը մէթր հեռու կը գտնուէր ծովուն եզերքը։

Պարզ է թէ Սըր Ճօն պիտի բողոքէր այսպէս խորհրդաւոր կերպով ծովէն անցնելուն համար, որովհետեւ ծանր կասկածներ սկսաւ ունենալ մտքին մէջ, բայց առանց այնպէս որ ան բողոքի որ եւ է ձայն բարձրացնէ՝ մարդը, մականունաւ Հէնս, իր ուսերուն վրայ առաւ զինքը եւ ջուրերուն մէջէն դէպի սպասող նաւակը

(Շար.)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 14 Octobre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2625

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՋՐՈՅՑ ՕՐՈՒԱՆ ՋՐՈՅՑՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— Ուրեմն նորէն անճար ստորականնե՞րը պիտի քաշեն Մարսէյլի դէպքին հետեւանքները:

— Մի՛ չափազանցէք. փոթորիկ մըն է, կ՚անցնի: Բայց, կասկած չկայ թէ աւելի պիտի սեղմուին օղակները, պիտի խստանան հետապնդումները եւ վարչական իշխանութիւնը աւելի կարուկ պիտի շարժի:

— Հապա կ՚ըսեն թէ խմբական արտաքսումներ պիտի ըլլան...

— Դէպքին անմիջական ազդեցութեան տակ, անխուսափելի են զարմանազան զրոյցներ: Կարգ մը թերթեր ալ իւղ կը լեցնեն կրակին վրայ, շոյելով ամբոխային կիրքերը: Մի՛ մոռնաք որ հակահոսանքն ալ շատ զօրաւոր է, այդպիսի ամբոխավարութեանց դէմ: Արդէն իսկ բողոքներ կ՚արձանագրուին գործադրուած կամ ծրագրուած անարդարութեանց դէմ:

— Բայց դուք ալ արթնութեան եւ լրջութեան հրաւէր ուղղած էիք առաջին օրն իսկ:

— Այդ մեր պարտականութիւնն է եւ միշտ ալ պիտի կատարենք: Անպատճառ մեծ դէպքեր պատահելու չեն, որպէսզի արթուն պահենք հանրային կարծիքը: Տարին տասներկու ամիս, եւ մանաւանդ այսպիսի ողբերգութեանց առթիւ, մամուլին պարտականութիւնն է միշտ յիշեցնել թէ մեր տունը չենք, որպէսզի մեր աչքերնիս պէս շարժինք: Այս չի նշանակեր թէ խուճապի մատնուելու, ամէն անախորժ երեւոյթէ վայրկեան պատմութիւններ չինելու ենք: Տարրական գիտելիքներ կան, եթէ միայն անոնք միտք պահենք, մնացեալը հարցնող չկայ:

— Անշուշտ առաջինը այն է որ չխառնուինք երկրի ներքին գործերուն: Հասկնալի է:

— Այո՛, զգուշանալու է մանաւանդ քաղաքական ցոյցերէն: Ցեղային երկրին զաւակն ըլլալով հանդերձ, եթէ ան ալ չափը անցընէ, գլխուն կը զարնեն: Արդ, ո՞վ կրնայ փրկել օտարը, եթէ յանցանքի վրայ բռնուի ցուցարարներու թափօրի մը մէջ: Դեռ վերջերս քանիներ սահմանէն դուրս հանեցին, պարզապէս անոր համար որ կարմիր թռուցիկներ պահեր կամ ցրուեր էին: Այս զգուշութիւնը չի նշանակեր ստրկութիւն, ինչպէս կ՚ուզեն համոզել կարգ մը չոչորթներ: Մանաւանդ ներկայիս երբ պետական իշխանութիւնը ինք խմորման մէջ է եւ ամբողջ կարգուսարքը փոխելու խնդիրներ կը յուզուին, հասարակ բախտախնդրութիւն է գիրք բռնել այս կամ այն ճամբուն վրայ...

— Այդ մասին չեմ վիճիր: Կը կարծէ՞ք թէ մեր ներքին վէճերն ալ նոյն հետեւանքը կ՚ունենան:

— Պատասխանելէ առաջ, հարց մը եւս: Գիտէք որ անկանոն թուղթերու հոգ մը ունին բազմաթիւ հայրենակիցներ. եթէ ոչ հազարաւորներ, գոնէ հարիւրաւորներ: Եթէ շատերը ամէն միջոց փորձելով չեն յաջողած, ուրիշներ ալ պարզապէս անհոգութեան տուած, բախտին ձգած են ամէն բան: Արդ, այսպիսիներու կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանայ այսուհետեւ, նոր խստութիւններու հետեւանքով: Ուրեմն, նախ զանցառուները իրենք, եւ յետոյ ալ իրաւասու գրասենեակները պէտք է փորձ մը կատարեն, այս անկանոնութիւնները դարմանելու համար: Չէ՞ք գիտեր, որ եւ է խուզարկութեան առեն, կամ գիշերը փողոցէն անցած պահուդ, յանկարծ «Ձեր թուղթը» կը հարցնեն: Եթէ օրինաւոր չեն թուղթերդ, արդէն սեւ ցանկը կ՚անցնիս:

— Ի՞նչ ընեն խեղճերը, երկու գրասենեակներ ունինք, վերջերս ալ Տնտեսական Կեդրոն մը հաստատուեցաւ, բայց ճար չեն կրնար գտնել:

— Հարկ է խորհրդակցիլ եւ նոր ձեռնարկ մը կատարել, հաւաքական եւ պատճառաբանուած խնդրագիր մը ներկայացնելով վարչական իշխանութեան: Ինչ կը վերաբերի ներքին վէճերուն, հասկնալի է թէ ո՛ւր որ խռովութիւն եւ հետեւաբար ոստիկանական միջամտութեան խնդիր կը ծագի, հետեւանքը միշտ ալ վնասակար կ՚ըլլայ, անհատապէս կամ հաւաքաբար:

— Արդարեւ, անխուսափելի են այդպիսի դէպքեր, քանի կը տեւեն մեր կուսակցական պայքարները...

— Միայն կուսակցութիւնները մի՛ մեղադրէք: Ո՛րքան անճոռնի դէպքեր կ՚ուզէք որոնք հեռաւոր կապ անգամ չունին կուսակցութեանց հետ: Սրճարանի մը մէջ թուղթ կը խաղան, կը կռուին, բերան կ՚առնեն, — եւ ահա կռիւ, մինչեւ իսկ արիւն: Կամ քանի մը գաւաթ աւելի կը պարպեն, եւ իրարու գլուխ կը պատռեն... Ամփոփուելով կուսակցական վէճերուն վրայ, կարելի է սահմանափակել չարիքը, եթէ երկու կողմերն ալ վարժուին միայն իրենց գործերով զբաղելու:

— Լաւ չեմ հասկնար, կարելի չէ աւելի բաց խօսիլ

— Ընդհարումները ի՞նչպէս կը ծագին. — երբ մէկ հատուածը միւսին հանդէսին կ՚երթայ, խանգարելու առաջադրութեամբ, կամ հանդուրժելով ընդմէջ արտասանուած խօսքերուն, վիճաբանութեան կը բռնուի, եւ ահա կռիւ. Մենք մեր պարտը վարժեցուցած ենք որ անաւուն հակառակորդներու հանդէսն ալ, բանախօսութիւնն ալ, եթէ չպիտի կրնան պահել իրենց պաղարիւնը: Եթէ միւսներն ալ այսքան լրջութիւն եւ կարգապահութիւն ունենային... Դեռ ուրիշ միջոցներ ալ չեն պակսիր, եթէ կարելի ըլլար գլուխ գլխի տալ: Դժբախտաբար, տակաւին չենք սորված հակառակորդին հետ վիճելու ձեւերը, եւ ինչ պայքար որ կը մղուի, լեռնէն քար գլորելու կը նմանի: Կը փչեն ու կը փչեն, գլուխները կը տաքնան, եւ քանի որ «չափուելու» կիրքն ալ հայկական է, հետեւանքը դժուար չէ գուշակել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ՄԵՂՍԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը յանձնառարած էր սպաննել թագաւորը

ԴԱՒԸ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ԷՐ ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԳԻՒՂԻ ՄԸ ՄԷՋ

Երեսունեօթն ժամ անընդհատ հարցաքննելէ եւ ճնշելէ յետոյ, ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ խոստովանցնել անցեալ օր ձերբակալուած 2 կասկածելիները: Համաձայն թերթերու հրատարակութեանց, երկուքն ալ անդամ են ահաբեկչական կազմակերպութեան մը, որ վճռած էր սպաննել Ալեքսանդր թագաւորը եւ որ մասնաճիւղեր ունի աշխարհի ամէն կողմը: Երկուքն ալ խրուաթ են, կեղծ անցագիրներով:

Հարցաքննութիւնը տեղի ունեցաւ Թոնոն-լէ-Պէնի կայարանի խնդրուկ պահակատանց մէջ, քանի որ ձերբակալութիւնը այնտեղ կատարուած էր: Թարգմանի պաշտօնը կը կատարէր Եուկոսլաւիոյ դեսպանը, Փոքիչ: Ամբաստանեալներէն Լատոսլաւ Պէնէշ մտաւորական մըն է, մոլեռանդ եւ վճռական: Անշուշտ կազմակերպիչը պիտի ըլլար Փարիզի մահափորձին, եթէ ձախողէր Մարսէյլի ձեռնարկը: Միւսը՝ Նարոսլաւ Նովաք, ահաբեկիչի կերպարանք ունի, պնդակազմ եւ հուժկու: Պահակատանը շրջապատուած էր քանի մը հարիւր հետաքրքիրներով:

Առաջին անգամ թուլցաւ Պէնէշ, մտաւորականը, չդիմանալով տրուած ճնշումներուն եւ խոստովանեցաւ թէ բուն անունն է Իվան Ռայթիչ, խրուաթ: Տեսնելով որ այլեւս կարելի չէ լռել, ընկերն ալ յայտնեց իր բուն անունը, Փոսթիչի Զվոնիմիր դարձեալ խրուաթ եւ ծնած 1904ին:

Զվոնիմիր, որ ամուրի է եւ փէշթա կը բնակի, ի բացակայութեան մահուան դատապարտուած է Պելկրատի մէջ, իբրեւ մեղսակից քանի մը ոստիկաններու եւ լրագրի մը տնօրէնին սպանութեան. 1929ին փախչելով Եուկոսլաւիայէն, քանի մը երկիրներ շրջած, յետոյ հաստատուած է Հունգարիա եւ անդամագրուած՝ խրուաթներու խմբակցութեան մը որ ահաբեկչական մարմին մը կազմած էր: Կազմակերպութեան կեդրոնը կը գտնուէր գիւղի մը մէջ, Սոմպաթհէյ սահմանին մօտ: Դաւադիրները գինավարժութեան եւ ռմբաձգութեան փորձեր կը կատարէին այդ վայրին մէջ, եւ արշաւներ՝ դէպի Եուկոսլաւիա: Սեպտ. 26էն քիչ առաջ, Զվոնիմիր հրաման ստացաւ սեպտ. 26ին կամ 27ին երթալ Հունգարիա, քաղաք մը ուր անունը չուզեց յայտնել: Այնտեղ գտաւ Պէնէշը (Իվան Ռայթիչ) եւ ուրիշ մը որ իրենց պետն է: Այս վերջինը հունգարական անցագիր մը տուաւ, Նովաք անունով, հատ մըն ալ Պէնէշի՝ Սէվէր անունով: Չորրորդ ընկեր մը միացաւ իրենց, Սիլնի, որուն եւս անցագիր մը յանձնուեցաւ Գամպէլ անունով: Բոլորը մէկ հրաման ստացան Ցիւրիխ երթալու եւ իրարմէ անջատ ճամբորդեցին մէկ մէկ առանձին, Թ. կարգի: Կալանաւորը չյայտնեց պետին անունը, միայն ըսաւ թէ 30 տարեկան է եւ Հունգարիա մնացած: Երբ Ցիւրիխ հասան, դաւադիրները հանդիպեցան հինգերորդ ընկերոջ մը որ կը կոչուէր Ռուտոլֆ Սուք եւ որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ Մարսէյլի ահաբեկիչը, Քալէման կամ Քէլէման. Այս վերջինը իրեն հետ ունէր մարդ մը որ ինքզինք ներկայացուց իբրեւ Տոֆթ. Փավէլիչի պատուիրակը: Նախկին փաստաբան մըն է Տոֆթ. Փավէլիչ, նախագահ՝ ահաբեկչական կազմակերպութեան և կը բնակի Եուկոսլավիոյ սահմանակից երկրի մը մէջ: Պատուիրակը հինգ ընկերները առաջնորդեց Լոզան, եւ հոն առնելով հունգարական անցագիրները, յանձնեց չեխական թուղթեր: Լոզանի ոստիկանութեան տեղեկագիրը կ՚ըսէ թէ սեպտեմբեր 28ին չորս հոգի իջած են Օթէլ տէ Փալմիէ, կայարանին մօտ, եւ արձանագրուած են հետեւեալ անուններով, — 1. Ռուտոլֆ Սուք, ծնած 1894ին (Քէլէմէնն է այս) — 2. Եոզէֆ Սէվէր, ծնած 1904ին (Պէնէշ) — 3. Նաուէ Գամպէյ, ծնած 1906ին (Սիլնի) — 4. Իսթվան Սուսկէր, ծնած 1908ին: Դարձեալ համաձայն ոստիկանական տեղեկագրին, այս չորս մարդերը գրեթէ բոլոր առաւօտները կատարած են սեպտ. 29ին, մասնաւորապէս կօշիկներ առնելով, բայց տուփերը ձգելով: Այս տուփերը բռնուած եւ Փարիզ ղրկուած են եւ հաստատուած է որ անոնց վրայ եղած նշանները կը համապատասխանեն Պէնէշի եւ Նովաքի կօշիկներուն վաճառականներուն:

Անցագիրները փոխելէ յետոյ, չորս դաւադիրները տրուած հրահանգի համաձայն կ՚երթան Էվիան, եւ երկու խումբով ճամբայ կ՚ելլեն դէպի Փարիզ: Բայց ուղղակի քաղաք չեն գար, այլ կ՚իջնեն Ֆոնթէնէպլօ եւ կառքով կուգան: Պէնէշ եւ Նովաք կ՚իջնեն Փալէ տ՚Որսէ հիւրանոցը, իսկ միւս երկուքը՝ Օթէլ Ռէժինա: Տոքթ. Փավէլիչի պատուիրակը անհետացած էր, յանձնարարելով հրահանգի սպասել մինչեւ հոկտեմբեր 7:

Այս թուականին, պատուիրակը նորէն կը հանդիպի ուխտեալներուն եւ կը հրամայէ Սիլնիի եւ Քէլէմէնի՝ ճամբայ ելլել անծանօթ ուղղութեամբ, հաւանաբար դէպի Մարսէյլ: Իսկ Պէնէշ եւ Նովաք Վերսայլ կ՚երթան, համաձայն իրենց ստացած հրահանգներուն: Նովաք յայտարարեց թէ՝ երբ տակաւին Զուիցերիա կը գտնուէին, կազմակերպութեան պետը յանձնարարած էր զործադրել պատուիրակին տուած հրահանգները, այլապէս պիտի սպաննուին: Պէնէշ եւ Նովաք (երկու կալանաւորները) նոր հրահանգներու պիտի սպասէին Վերսայլի մէջ: Իսկապէս, յաջորդ օրը հրաման ստացան Ֆոնթէնէպլօ երթալու եւ Փարիզ վերադառնալով, ժամը 14 — 16 սպասելու Օփերայի հրապարակը: Նովաք յայտնեց թէ Վերսայլի մէջ էր որ իմացան թէ խնդիրը կը դառնայ Ալեքսանդր թագաւորին սպանութեան շուրջ:

Տրուած ժամադրութեան համաձայն, երկու դաւադիրները կը սպասեն Օփերայի հրապարակը. բայց մարդ չի գար: Որոշած էին դարձեալ սպասել, երբ իմացան թագաւորին սպանութեան լուրը եւ փորձեցին փախչիլ Ֆրանսայէն, համաձայն իրենց ստացած հրահանգներուն: Նովաք յայտարարեց թէ չի գիտեր ուր կը գտնուի Տոքթ. Փավլէվիչը, զոր չէ տեսած հոկտեմբեր 7էն ի վեր: Բայց կ՚ըսուի թէ ան Լոզանի մէջ իրենց պիտի սպասէր աջի օր:

Նովաք իր պատմութիւնը լրացնելով յայտարարեց.

— « Ես հրաման ստացած էի սպաննելու թագաւորը, եւ պիտի գործադրէի վճիռը: Գիտեմ թէ կեանքս վըտանգի կ՚ենթարկեմ, բայց ես արդէն զոհած էի զայն եւ ուխտած էի հնազանդիլ իմ պատկանած կազմակերպութեանս:

Երկու կալանաւորներուն փախուստը ձախողած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ. — Հանրակառք նստած էին Ֆոնթէնէպլօ երթալու համար, ճամբան խանգարում մը տեղի ունեցաւ, որով ուշ հասան եւ փախցուցին Էվիանի կառախումբը: Յետոյ, Թոնոն հասնելով, կայարանը շփոթեցին եւ փոխանակ Էվիան իջնելու, ինչպէս պէտք է ընէին շոգենաւ առնելու համար, կանգ առին Թոնոնի մէջ եւ փախցուցին նաւը: Առոր վրայ յուսահատած եւ մտահոգ, որոշեցին մընալ Թոնոն, յաջորդ շոգենաւին սպասելու համար: Այդ սպասումն էր որ բռնել տուաւ զիրենք:

Թերթերը այս պատմութենէն կը հետեւցնեն թէ հինգերորդ դաւադիրը այն է որ փախաւ Ֆոնթէնէպլոյի անտառին մէջ: Երէկ մէկ - երկու թերթեր գրած էին թէ փախստականը տեսնուած է Փարիզի մեթրոյին մէջ, յօգնաբեկ եւ առերը ցեխոտ: Երկու վկաներ գացած պատմած են իրենց տեսածը, իսկ նպարավաճառուհի մը յայտնած է թէ ուրբաթ առտու անտառին մէջ մէկ լիտր գինի, երշիկ եւ հաց ծախեց մարդու մը որ շատ լաւ հագուած էր եւ իրեն ճամբայ կը հարցնէր օտարաշեշտ ֆրանսերէնով մը:

ԿՈՉ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Ինչպէս յայտնի է, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 41րդ Պատգամ. ժողովի մտահոգութեան գլխաւոր առարկաներէն մին եղաւ Նիւ Եորքի մէջ դատապարտուած մեր ինը անմեղ ընկերներու հեւսագայ դատական պաշտպանութեան գործը:

Խորապէս համոզուած, որ կանխամտածուած դաւ մըն էր ազգայնական հայութեան դէմ Նիւ Եորքի մէջ անյայտ ձեռքերով կատարուած սպանութեան առթիւ ձեռնարկուած անձնախնդրութեաց խաչակրութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ.

Խորապէս համոզուած, որ այդ դաւի արդիւնքն էին Նիւ Եորքի դատավարութեան ընթացքին ազատատենչ հայութեան թշնամիներուն գործադրած միջոցները ամէն գնով դատապարտել տալու մեր ինը անմեղ ընկերները եւ այսպիսով վարկաբեկելու մեր կուսակցութիւնը.

Խորապէս համոզուած, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ առնչութիւն ունեցած է Նիւ Եորքի սպանութեան հետ, եւ ցասումով ետ կը մղէ այդ իմաստով մեր կուսակցութեան հասցէին ուղղուած բոլոր մեղադրանքները.

Եւ վստահ, որ ամերիկեան մեծ հանրապետութեան կարգերը լիուլի հնարաւորութիւն կ՚ընծայեն անմեղ անհատներու օրինական պաշտպանութեան, եւ այս մեծ երկրի արդարադատութեան առջեւ սակայն սպառած չեն բոլոր միջոցները ցոյց տալու, թէ մեր ընկերները անմեղ են.

Հ. Յ. Դ. 41րդ Պատգամ. ժողովը որոշեց դիմել ազգայնական հայութեան բարոյական ու նիւթական օժանդակութեան:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միշտ ալ վայելած է ազատատենչ հայութեան եւ անոր բաղկացուցիչ բոլոր խաւերուն անվերապահ վստահութիւնը, եւ, կասկած չունինք, այսօր ալ պիտի վայելէ անոր բարոյական ու նիւթական բոլորանուէր աջակցութիւնը:

Կոչ կ՚ուղղենք մեր բոլոր մարմիններուն, ընկերուհիներուն, ընկերներուն եւ անոնց միջոցաւ ազգայնական հայութեան, կանգնիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողքին, կատարել իրենց խղճի պարտականութիւնը, բերելով սիրայօժար իրենց նիւթական օժանդակութիւնը ինը անմեղ ընկերներու պաշտպանութեան գործին, եւ հնարաւորութիւն ընծայել, որ դաւադիրներու նիւթած սադրանքները ի դերեւ ելլեն, ամերիկեան բարձր արդարադատութիւնը կատարէ իր պարտականութիւնը անոնց եւ վերականգնէ արդարութիւնը:

Կոչ կ՚ուղղենք խնդրելով ներկայ գտնուիլ ինը ընկերներու պաշտպանութեան առթիւ ամենուրեք սարքուող Հ. Յ. Դ. հրապ. ժողովներուն եւ, մեր տեղական կոմիտէներու կամ պատկան մարմիններու խողովակով, կատարել անմեղներու համար արդարութիւն ձեռք բերելու բարձր պարտականութիւնը:

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Պաղտիկեան եպիսկոպոսի յուղարկաւորութիւնը

Մարսէյլի ազգ. վարչութիւնը հեռագրով կը խնդրէ մեզմէ յայտարարել թէ առաջնորդ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի թաղման արարողութիւնը պիտի կատարուի այսօր, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ ժամը 1, Պոմոնի մատրան մէջ, ուրկէ մարմինը գերեզմանատուն պիտի փոխադրուի ժամը 2ին:

Անշուշտ Մարսէյլի գաղութը պիտի փութայ պարտ ու պատշաճ յարգանքն ընծայել վախճանեալ առաջնորդին, որ ինկաւ պարտականութեան ճամբուն վրայ, իր կեանքին վերջին տարիները նուիրելով այդ բազմահայ կեդրոնին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Տումէրկ երկու նախարարներ կորսնցուց, արտաքինը՝ Պարթու, որ սպաննուեցաւ, եւ ներքինը՝ Սառօ, որ հրաժարեցաւ Մարսէյլի դէպքին հետեւանքով: Զափազանց փափուկ խնդիր է երկուքին ալ յաջորդներուն ընտրութիւնը: Մանաւանդ որ, երբորդ մըն ալ, զօրական նախարար Շէռօն բուռն յարձակումներու կ՚ենթարկուի երկար ատենէ ի վեր, բայց չուզեր տեղի տալ: Դահլիճին ճիշդ հաւասարակշռութիւնը պահելու համար, երկու նոր նախարարները պէտք է ընտրել ծերակուտականներէ, մէկը՝ ձախէն, միւսը՝ կեդրոնէն: Այդպէս էին նախորդները: Արդ, արմատական ընկերվարականները, որ մեծամասնութիւն կը կազմեննրեսփ. ժողովին մէջ, իրենց ընդհ. ժողովը պիտի գումարեն մօտերս, եւ յայտնի չէ թէ պիտի շարունակե՞ն զործակցիլ ազգ. դահլիճին: Նահանգային ընդհ. ընտրութիւնները ցոյց տուին թէ անոնց դիրքը խախտած չէ, հակառակ Սթավիսքիի գայթակղութեանց առթիւ մղուած պայքարին: Սառօ ծերակուտական էր եւ արմատական եւ կուսակցութիւնը կը կարծէ թէ ներքին նախարարութիւնը իրենց կը պատկանի, առոր համար ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՒ ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ռումանիոյ Գթութեան Խաչի վարչութենէն ստացած ենք 420 ֆր. ֆրանք, որուն 210ը յատկացուած է Կոմիտաս վարդապետի խնամատարութեան, իսկ մնացեալ 210 ֆրանքը՝ Ա. Ահարոնեանի խնամատարութեան:

Կը խնդրուի ստանալ համապատասխան ընկալագրով:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԼԵԶՈՒԻ ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՄԱՐԶԱՆՔՆԵՐԸ

«Նոր լեզուի» հարցը մէջտեղ չդրուած՝ երեք տեսակ կարծիքներ գոյութիւն ունէին:

Առաջին հոսանքը կը կոչուէր «Շարքճըլար» (արեւելականներ), երկրորդը «Կարպճըլար» (արեւմտականներ), իսկ երրորդը՝ «Արիէթճիլէր»:

Արեւելականները կը մնային «օսմանցիական» տեսակէտին վրայ: Այսինքն՝ կ'ուզէին որ անհրաժեշտ բոլոր բառերը առնուին պարսկերէնէ եւ արաբերէնէ:

Արեւմտականները կը նախընտրէին առնել ֆրանսերէնէ:

Իսկ «Արիէթճիլէր» կոչուածները, որոնք արմատականներն էին, կը պահանջէին բոլոր օտար բառերը նետել եւ հին արմատներէն նոր բառեր կերտել:

Այս երեք հոսանքները երբեք իրար չհասկցան: «Նոր լեզուի» կողմնակիցները, որոնք «Էֆնի լիսանճըլար» կը կոչուէին, նախընտրեցին Զիա Կէօք Ալփի ցոյց տուած ճամբան,— «լեզուն ոչ թէ արմատներէն, այլ խօսուածքէն կը կազմուի»: Այսօր ոչ «Շարքճիներուն» եւ ոչ ալ «Կարպճիներուն» կարեւորութիւն կ'ընծայուի: Նոյնիսկ Զիա Կէօք Ալփի, «Թիւրքճիւլիւք»ի այս տեսաբանին բանաձեւն ալ մասամբ կը կիրարկուի:

Քէմալականները հարցին մօտեցած են աւելի քան արմատական ձեւով,— «Թուրքերէնը թրքացնել»:

Տեսականօրէն չափազանց իրաւացի է այս պահանջը: «Օսմանլը Թիւրքճէսի» կոչուած լեզուն, զոր կ'ուզեն մաքրել այժմ, Թուրք ժողովուրդէն իւրացուած լեզու մը չէ: Անոր պատճառը ժողովուրդին գրագիտութիւնն է, անշուշտ: Տգէտ, սահմանափակ ու հասարակ կեանքի տէր, Թուրք ժողովուրդը տիրապետութեան դարերու ընթացքին իսկ պէտք չէ ունեցեր արտայայտելու բաներ որոնք առօրեայէն վեր կամ դուրս են, ու հոգեկան կամ վերացական հանգամանք ունին:

Պաշտօնէութիւնը ունեցեր է իր լեզուն, գրողը՝ իրը, ու ժողովուրդը՝ իրը:

Այնպէս որ, այսօր կարելի չէ հաստատական պատասխան տալ եւ այն հարցման թէ «օսմանլը Թիւրքճէսի» կոչուածը «կայսրութեա՞ն» (իմփէրաթօրլուք) լեզուն է:

Իրականին մէջ, այդ «լեզուն» տարօրէն լեզու մըն է: Ան իւրացուած չէ ինչպէս ըսինք, ամբողջ Թուրք ժողովուրդէն, կայսրութեան շրջանին «կատարելագործուած» է «տիվան էտէպիաթը» անուան տակ, Ֆուզուլիէն, Պաքիէն, Նէֆիէն, Նէտիմէն անցնելով յղկուած է Շինասիի եւ Նամըք Քէմալի կողմէ, եւ, աւելի վերջ, «Էտէպիաթը Ճէտիտէ»ով աւելի «նրբացած» ու հասած է այսօրուան վիճակին:

Ուրեմն, Թրքական ամբողջ գրականութիւն մը արտայայտուած է այդ լեզուով, որ, սակայն, ժողովուրդինը չէ ու չի կրնար ըլլալ:

Այդ լեզուն այնքան խրթին ու անհարազատ է, որ Թուրք տղան դեռ նախակրթարանին մէջ իսկ կը զգայ անոր դժուարութիւնը:

Ահա, նախակրթարաններու յատուկ ընթերցանութեան գրքէն հատուած մը.

«Էօյլմիէմէք միլլէթին պու էպէտի մէֆհումը իւզէրինտէ պայքուշ փէրիշանըն պիւլպիւլ սէսի պօզար, այիլ իւթիխարլարըն սօն թիթրէյիշլէրինին ճէմ հալատը իչինտէ պիր քասըրկա կիւրիւլթիւսիւ. քօփարան կէճէ Անատօլու չօճուքլարը տինլիյիյօր»:

Նոյնը՝ գիտական եւ այլ գիրքերու մէջ:

Բայց, լեզուի այս խրթին վիճակը այնքան ուշագրաւ է, որ տարիներ առաջ Շէյխ Պիւլթէրի երգիծական ձեւով հեգներ է, արդէն:

Քարակէօզը Թրքական ամենածանօթ «կատակերգութիւնն» է:

Այդ խաղին մէջ, Հաճիվաթ կ'ըսէ.

— Օ սէօյլէսէ, պէնտէնիզ տինլէսէմ... պէնտէնիզ սէօյլէսէմ, օ տինլէսէ... թէմաշաֆէրան իւզէրաթը տա սափահաթ օլսա:

Իսկ Քարակէօզը կը պատասխանէ պոռալէն.

— Կէլիպօրում, փափըլամա...

Ու մինչ Հաճիվաթը՝

— Քարակէօզիմ, պանա վուրմասընըն էսպապը մալիմիտէօի"...

Քարակէօզ՝

— Գէօնիմ պապարըն նէ իւրքասը վար, նէ տէ ճիւպպէսի.

Կը պատասխանէ եւ ապտակը կ'իջեցնէ Հաճիվաթին:

Եւ այսպէս 550 տարի է «օսմանլըճա»ն ծեծ կ'ուտէ «Թիւրքճէ»էն:

Իրականին մէջ ալ այդքան անհասկնալի մնացած է լեզուն ժողովուրդին համար:

Ու Քէմալ, Շէյխ Պիւլթէրիով ըսկսած եւ դարեր վերջ ձեռնհասներու կողմէ արծարծուած լեզուի թրքացման գործին ուժգնօրէն փարած է եւ կ'ուզէ այնպիսի ապտակ մը իջեցնել «օսմանլըճա»ին որ այլ եւս չկանգնի:

Ու ահա, մէկ երկու տարի է անընդհատ բառ ու արմատ կը փնտռեն: Յանձնաժողովներ կ'աշխատին, գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք եւ գաւառէ գաւառ ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն.

Իբրեւ արդիւնք այդ պրպտումներուն, հարիւրաւոր բառեր են գտեր եւ սկսեր են նոյն իսկ գործածել:

Անշուշտ այդ պրպտումները լոյսին կը հանեն հարազատ Թուրքերէն նկատուած շատ մը բառեր: Թուրք ժողովուրդին կողմէ գործածուած շատ մը բառեր կան, որոնք կրնան իւրացուիլ գրական ու պաշտօնական լեզուներու կողմէ: Այսինքն՝ դառնալ հասարակաց ու գործածական:

Եւ սակայն, լեզու մը միայն բառերո՞վ լեզու է: Բառը բառ է, ու բառերը՝ բառեր: Ուրիշ ոչինչ: Իսկ լեզուն հաստատութիւն մըն է, իր պատմութիւնը, օրէնքները, ճիւղաւորումները, հոգեբանութիւնը եւ նկարագիրը ունի: Եթէ բառերը ամէն ինչ ըլլային, ամէն լեզու իրարու նման պիտի ըլլար, քանի որ բոլորն ալ, առաւել կամ նուազ չափով, այդ բառերը ունին: Իսկ մենք գիտենք թէ լեզուէ լեզու որքան մեծ տարբերութիւններ կան: Որովհետեւ անոնցմէ ամէն մէկը ունի իր թաքուն սրտէքները, դարձուածքները, պատկերները, անակնկալները՝ յաճախ, ճկունութիւնը եւն.:

Իսկ այդ բոլորը փնտռտուքով ու համաժողովով երեւան չեն կրնար գալ: Թուրքերէնը այդ բոլորէն ոչ մէկը ունի: Աւելք կարդացէք որ եւ է գրուածք ու նախադասութեանց կազմութիւնը ինքնին կը մատնէ թէ որքան աղքատ է ան. Նոյն որ, իր ամբողջ քերականութիւնը ստորադաս է: Մաստար, իսմը փայիլ, իսմը մէֆուլ, ձէմ,— ո՞ր մէկը թուել:

Այդ մեծ թերութիւնը ձեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ երբ փորձէք ուրիշ լեզուէ մը Թուրքերէնի եւ Թուրքերէնէ ուրիշ լեզուի որ եւ է կտոր թարգմանել: Ամէնէն առաջ ձեր ուշադրութիւնը պիտի գրաւէ յարաբերական դերանունին պակասը: Պարագայ մը որ հիմնական տարբերութիւն մը կը դնէ Թուրքերէնի եւ ուրիշ լեզուներու միջեւ: Անցեալ օր, օտար մը թելադրեր է Թուրքերուն՝ «վերջ տալ կամ քիչ գործածել կէլէն, ալան, էտիլ, կիթմիշ ձեւերը»: Ուրիշ խօսքով, անցեալ կամ ներկայ ընդունելութեանց չյենուլ: Շատ իրաւամբ, Յառաջի խմբագրին ջիղերուն կը դպի, երբ այդ ձեւով թարգմանութիւն կը կատարուի: Ու յաճախ, իր տողերով, կ'ակնարկէ պոլսահայ թերթերուն անճոռնի թարգմանութեանց: Եւ սակայն, առօրեայ արագ թարգմանութիւններու առեն, ձեր ժամանակը կիսով չափ զուր վատնած կ'ըլլաք, եթէ ուզէք հայացնել: Որովհետեւ, հարկ պիտի ըլլայ հիմնովին շրջել պարբերութիւնները: Յաճախ «Յառաջ»ն ալ աչք չէ՞ գոցեր արտատպումներու առեն...

Իսկ եթէ օրէնք ու կանոն պիտի չինուի, ատիկա կրնայ ըլլալ մէկ պայմանով,— լեզուն ինքը պէտք է ունեցած ըլլայ այդ բոլորը, որպէսզի ուսումնասիրելով, ճշդուին, բաղդատուին եւ գրի առնուին: Մեր լեզուի քերականութիւնը ամէնէն խօսուն օրինակն է ատոր:

Անոնք որ հետեւեցան լեզուական համաժողովներու բանախօսութիւններուն, նկատեցին, անշուշտ, որ լեզուի կազմութեան մասին խօսք իսկ չեղաւ: Հանդիպողը բառերէ ճառեց:

Ու ի՞նչ դուրս եկաւ երկու տարուան աշխատանքէ վերջ: Ինչպէս Թուրքերը կ'ըսեն,— անձրեւէն փախան եւ կարկուտի բռնուեցան:

Անցեալ շաբթու Շուէտի գահաժառանգը գացեր էր Պոլիս: Մ. Քէմալ, որ ցուցադրումէ բնաւ չզիջաւ հրաժարիլ, «հարազատ Թուրքերէնով» ճառ մը կարդաց: Պոլսահայ թերթերը բառացի տուեր էին այդ ճառը: Անոնք ալ՝ բառերուն նշանակութիւններն ու թարգմանութիւնը: Հայ ընթերցողը կարծեց, թերեւս, որ այդ թարգմանութիւնը հայերէն թերթերը գրած էին: Ո՛չ: Նոյն բանը ըրեր էին Թուրքերէն թերթերը: Այսինքն՝ նախ Քէմալի «հարազատ»ը, ու, անոր տակ «օսմանլըճա» թարգմանութիւնը Թուրք ընթերցողներուն համար:

Անշուշտ Մ. Քէմալ ինքն ալ նախ «օսմանլըճա» գրած եւ յետոյ թարգմանած է «հարազատ Թուրքերէն»ի: Աւելին, եթէ այսօր իրմէ պահանջուի բերանացի ըսել նոյն ճառը, ապահովաբար պիտի չփորձի:

Եւ յետոյ, ո՞ր պիտի ըլլայ տիպար բարբառը: Եթէ Պոլսինն է «աւատան», ան ալ 90 առ հարիւր օտարոտի է. այսինքն՝ «օսմանլըճա»:

Դեռ ուրիշ վիճելի կէտեր ալ կան:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՖԻՐՏՈՒՍԻ ԵՒ ԻՐ ''ՇԱՀՆԱՄԷ,,Ն
(ԻՐ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ֆիրտուսիին կեանքը մշուշով պատուած է եւ լեցուն բազմաթիւ զրոյցներով: Նոյնիսկ ճիշդ անունը յայտնի չէ: Այսպէս, պարսիկ թագաւորական պաշտօնագրերու մէջ երբեմն «Մանսուր», երբեմն ալ «Ահմէտ» կը կոչուի:

Ամենահին աղբիւրի մը համաձայն, Ֆիրտուսի ծնած է Պարսկաստանի Պաժ գիւղին մէջ, բաւական բարեկեցիկ եղած է, եւ «Շահնամէ»ն գրի առած է, իր աղջկան օժիտը պատրաստելու համար: Ծննդավայրի մասին եղած յիշատակութիւնը ճիշդ է, որովհետեւ Ֆիրտուսի ծնած է Թուս, որ կը համապատասխանէ Պաժ գիւղի գիրքին: Արեւմտեան բանաստեղծներու կարծիքով, անոր ծննդավայրն է Թուսի շրջանի Շատապ գիւղը:

Իսկ օժիտի պատմութիւնը առասպել կը թուի, որովհետեւ նախ բանաստեղծը կը ներկայացուի իբրեւ բաւական ունեւոր երկրագործ մը: Երկրորդ «Շահնամէ»ն գրած է երեսուն տարուան ընթացքին, իսկ պարզ է որ իր աղջիկը չէր կրնար այդքան տարի սպասել...:

Զրոյցի մը համաձայն, չկարենալով դիմանալ Թուսի նահանգապետի խժդժութեանց, Ֆիրտուսի կը թողու իր ծննդավայրը եւ Կազնէ կ'երթայ: Որպէս թէ հոն պարտէզի մը մէջ կը հանդիպի երեք անձերու, որոնք Սուլթան Մահմուտի արքունիքին երեք բանաստեղծներն էին.— Ունսուրի, Ասջատի եւ Ֆէրրուհի: Տեսնելով որ դիմացինը գեղջկական հագուստով խեղճուկ մարդ մըն է, կ'ուզեն պատրուակով մը հեռացնել զայն: Անոր համար կ'ըսեն.

— Մենք Փատիշահին բանաստեղծներն ենք եւ ոչ-բանաստեղծներու հետ չենք կրնար խօսիլ: Եթէ մեր արտասանելիք երեք տող տաղաչափութեան վրայ կարենաս նոյն յանգով չորրորդ մը աւելցնել, այն ատեն մեր հաւաքոյթին կը մասնակցիս:

Եւ երեք բանաստեղծները մէկ մէկ տող կ'արտասանեն:

Ունսուրի կ'ըսէ,

Չիւն արիզը ֆիւմահ նէպաշէտ րուշէն
(Լուսինը չունի փայլն երեսիդ)

Ասջատի կ'ըսէ.

Մանէնտի րուխաթ կիւլ նապաշէտ տէր կիւլշէն
(Նմանիդ նման վարդ չկայ վարդաստանին մէջ)

Ֆէրրուհի կ'ըսէ.

Միւժկանէթ կիւզէր քիւնէտ հէմի նէվշէն
(Թարթիչներդ զրահը կը ծակեն կ'անցնին)

Ինչպէս կը տեսնուի, երեք տողերն ալ շէն յանգով կը վերջանան: Երեք բանաստեղծները համաձայնած էին իբր յանգ գործածելու շէն հնչիւնը, որովհետեւ պարսկերէնի մէջ միայն երեք բառեր գոյ են այդ վերջաւորութեամբ:

Ֆիրտուսի, որ անշուշտ գիտէր այս պարագան, առանց մտածելու, իբրեւ վանկ կը գործածէ Փէշէն յատուկ անունը եւ իբրեւ չորրորդ տող՝ կ'աւելցնէ

Մանէնտի սինանի կիվ տէր հէնկի Փէշէն
(Ինչպէս նիզակը Կիվին՝ պատերազմին մէջ Փէշէնի):

Երեք բանաստեղծները ափիբերան կը մնան, գեղջուկ տարազին մէջ իրենց դէմ գտնելով վարպետ մը որ խորապէս ծանօթ էր հին աւանդութեանց: Եւ յարգանքով կը խոնարհին անոր առջեւ: Ի վերջոյ, Ֆիրտուսիի պաշտօն կը յանձնուի գրի առնել «Շահնամէ»ն (գիրք թագաւորաց):

Ֆիրտուսի ի՞նչպէս գրած է «Շահնամէ»ն. Այս մասին զանազան կարծիքներ կան: Ոմանք պարզապէս հէքեաթ կը նկատեն այն պատմութիւնը թէ Սուլթան Մահմուտի հրահանգով գրի առած է: Արդարեւ ատիկա ճիշդ չի նկատուիր մէկէ աւելի պատճառներով: Նախ Սուլթան Մահմուտ Կազնէվի հօրը կողմէ Թուրք էր եւ որչափ ալ ծանօթ պարսկերէնի, չէր կրնար այդքան գրական երկ մը հասկնալ եւ գնահատել: Երկրորդ, իբրեւ պարսիկ ազգային պատմութիւններ ներկայացնող, «Շահնամէ»ն կրնար Պարսկաստանի մէջ հոսանք մը ստեղծել իրեն դէմ եւ հետեւաբար փափաքելի չէր անոր հրատարակութիւնը: Եւ վերջապէս, Մահմուտ Կազնէվի երախայ էր դեռ, երբ Ֆիրտուսի կը գրէր իր գլուխ գործոցը:

Բայց եւ այնպէս, կ'արժէ մէջբերել այս մասին կենդանի մնացած աւանդութիւնը, որ Ֆիրտուսիին հանդէպ ժողովուրդին համակրանքը արտայայտելէ զատ, կը պատկերացնէ նաեւ բանաստեղծին թշուառութիւնն ու վիշտը.

Աւանդութիւնը կ'ըսէ.— Փատիշահ Մահմուտ կը խոստանայ 1000 թուման տալ «Շահնամէ»ի իւրաքանչիւր 1000 տողին: Բանաստեղծը կը խնդրէ որ գործը աւարտելէն վերջ միանուագ վճարում ըլլայ, որովհետեւ ուխտած էր այդ գումարով քարէ թումբ մը շինել տալ իր ծննդավայրին մէջ, ուր ժողովուրդը շատ կը նեղուէր յաճախակի ողողումներէ:

Գիրքը կ'աւարտի 60.000 տողերով, եւ երբ Փատիշահին կը ներկայացնեն, կը պատուիրէ որ նոյնչափ ոսկի յանձնեն իրեն: Արքունի գործակատարը, Հասան Մէյմէնտի, որ մէկն էր Ֆիրտուսիի գիրքին նախանձողներէն, կը յաջողի Փատիշահը հետ կեցնել այդ «շռայլութենէն» եւ բանաստեղծին կուտայ միայն 60.000 արծաթ թուման:

Այն պահուն երբ պալատէն պարկերով գումարը կը տանին յանձնելու, Ֆիրտուսի բաղնիքը կը գտնուէր: Երբ պարկը բանալով կը տեսնէ թէ զինքը խաբած եւ ոսկիի տեղ արծաթ ղրկած են, կը վրդովուի խորապէս: Անմիջապէս 20.000ը կուտայ պարգեւ իր բարեկամներէն Այազի, նոյնպէս բաղնիքպանին, իսկ մնացեալը կը վճարէ իբրեւ փոխարժէքը խմած գաւաթ մը փուքային (տեսակ մը գարեջուր):

Դառնացած բանաստեղծը [illegible] ղրկէ սուլթանին թէ [illegible] համար չէր որ այդքան նեղութիւն յանձն առեր էր ինք: Եւ նոյն գիշեր իսկ կը փախչի, սուլթանին բարկութենէն ազատելու համար: Փախչելէ առաջ, Ֆիրտուսի կրակը կը նետէ իր տունը մնացած բազմաթիւ գրութիւնները, յետոյ Կազնէի մեծ մզկիթը կ'երթայ եւ այնտեղ ուր Փատիշահ իր «նամազ»ը կ'ընէր, պատին վրայ կը գրէ.

«Զապուլիստանի թագաւոր, [illegible] փարթամ պալատը [illegible] է ծովու չափ. ծո՛վ որուն եզերք [illegible] տեսնուիր: Ու եթէ ես այնտեղ [illegible] գեցայ առանց մէկ հատիկ մարգարիտ գտնելու, յանցանքը իմ աստղս է [illegible] թէ ծովունս»:

Ֆիրտուսի կ'երթայ նամակ մը կը տայ իր բարեկամ Այազի, պատուիրելով որ իր մեկնումէն քանի օր ետք միայն յանձնէ սուլթանին: Նամակը կ'ըլլայ միակ ինչ [illegible] իր ցաւին ու [illegible] պարագայ [illegible]

Այդ [illegible] որ վերջ սուլթանին կը յանձնէ [illegible] որ [illegible] բան չէր, այլ այն հայհոյական երգիծարուեստութիւնը որ յետոյ կցուեցաւ «Շահնամէ»ին. Այս երգիծանքը [illegible] գուած է սուլթանին եւ իր տեսակին մէջ ամէնէն խիստ ու [illegible] կը նկատուի: Սուլթանին [illegible] հեղինակը եւ բերելու ճիգերը զուր կ'անցնին, որովհետեւ Ֆիրտուսի [illegible] կը մտնէր արդէն ու կը մանէր այլ [illegible] պաշտպանողներէն ներս:

Պանդուխտ բանաստեղծը որ նոյնքան հեղինակաւոր էր նաեւ արաբ լեզուին ու գրականութեան մէջ, մեծ հիւրասիրութիւն կը վայելէ բայց միշտ կը հալածուի սուլթան Մահմուտի անմար բարկութենէն: Այսպէս է որ մինչեւ իսկ Պաղտատի մէջ, ուր Խալիֆան զինքը գնահատած էր առ [illegible] բարեր՝ ու [illegible] սուլթանին սպառնալիքներուն կ'ենթարկուի ու կը հեռանայ դէպի ուրիշ հիւրասէր արքունիքներ:

Թափառիկ կեանքը իր վախճանին կը հասնի, երբ բարեկամ գահակալներ կը յաջողին սուլթանը հաշտեցնել մեծ բանաստեղծին հետ [illegible]

ԴԷՊԻ ԵՐԿԻՐ

Կէս գիշերին, լուսնին ցոլքի՛ն տակ աղօտ
Հերոսներն յաղթ կազմի ու բո՛ւռ մարտերու՝
Ոտքի՛ ելան, ինչպէս արշաւր կամշտա
Ձախորդաբլաց արծիւներո՛ւ եւ հովու:

Անոնց նայուածքն, որոնց մէջ կար կա՛մք եւ լոյս,
Ձեռդ պատեանէն դեռ նոր ցայտող փա՛յլի սուրի՝
Ծակեցին սիրտս, ու նեղքելով մութն անյոյս
Ուղղուեցան շեշտ դէպի ժայռերն հայրենի:

«Մեռելնե՞ր են» գոչեց ոգի՛ն գիշերին,
Կեանքէն տեյարք, մահէն հըզօ՛ր եւ անծայր,
Որոնց անունն է Անդրանիկ կամ Հրայր:

Ոգին լռե՛ց, բայց ըզգացի ես հոգին
Ձա՛յնը մարմար, մըխի հուրին մէջ առ լի...
Պատմելով ինծ բա՛փ ֆոչուբեան եւ փառքի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄՐԱՊԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

''ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ,, - ԳՐԵՑ ՎԻԳԷՆ ԳԼԱԿ (Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ)

Գրականութիւնը իբրեւ նիւթ կը նախընտրէ քաղաքաբնակ մարդը: Քաղաքակրթութեան վիժած այս տիպարը,— մանաւանդ ներկայ քաղքցին,— հակառակ իր խարտուած նրբութեան, բարդութեան, կը մնայ յաճախ մակերեսային, ողորմելի էակ մը. հիւանդ հոգին՝ խաթարուած, եթէ ոչ ամլացած: Ներկայ քաղքցիի մօտ կը լղրճուի աստիճանաբար կենսական ամէն իմաստ, հոգեկան ամէն ճալակ. իր ճակատագիրը կը պզտիկնայ. իր կեանքը, փոխանակ խորանալու, զատուելու ինքն իր մէջ՝ կը տարտղնի, կը ցնդի պզդոտանքներու ժխորին ու փոշիին հետ:

Ինչ որ կը պարպուի, ինչ որ կը պակսի բոլորովին իրեն՝ ներքինեկանքն է ապահովաբար, այն, որ զինքը հաղորդակցութեան պիտի դնէ բնութեան խորհուրդին, գեղեցկութեան հետ, այն որ իր գոյութեան պիտի տար տեսակ մը վեհութիւն, տեսակ մը հմայք:

Քաղքցի մարդը ներկայացնող գրականութեան զուգընթաց միշտ ալ գտնուած է գրականութիւն մը որ իրեն շրջանակ ընտրած է գեղջուկ աշխարհը: Անշուշտ, այդ մարդին մէջ համբակները միշտ գտնց առնելով, կարելի է ըսել թէ ճշմարիտ գիւղապաշտները, բնութենապաշտները գրականութենէն ներս բերած են ոչ միայն դաշտերուն, ստրերուն թարմ շունչը, այլ եւ հարազատ, մարդկային տիպարներ, որոնք պարզ, գրեթէ տարերային բառերու, շարժումներու միջոցաւ յաջողած են արտայայտել խոր ու մնայուն իմաստներ:

Բարեբախտաբար հայ գրականութիւնը, մեր պարագաներու բերումով իսկ, միշտ մօտ գտնուած է հայ գիւղաշխարհին: Միայն Թրքահայ իրականութիւնը առնելով, «Գաւառի գրականութեան» հարցը պայքար մըն էր մեր տոհմիկ, գեղջկաշունչ գաւառին՝ ընդդէմ օտարաշունչ քաղքենի Պոլսին: Եւ ուշագրաւ խնդիր մըն է քննել թէ մեր Թրքահայ գրական ինչքի լուսագոյն մասը ո՞ր գրողներուն կը պարտինք սովորաբար:

Վիգէն Գլակի գիրքը — «Լեռներու Խորհուրդը» կը հետեւի աւանդական մեր աւանդական այն ճամբուն, ուրկէ աւելի կամ պակաս շուքով անցան մեր երբեմնի Թրքահայ գրողներէն Զարդարեան, Թլկատինցի, Գեղամ, Հրանդ, Օշական եւ դեռ վերջերս «Մեղեդիններու Նարդուն»ին: (Եւ դեռ յայտնի կամ անյայտ քանիներ):

«Լեռներուն Խորհուրդը», ինչպէս անունը, նիւթն իսկ ոգեկոչումն է— ափսո՛ս, երբեմնի — հայ լեռնաշխարհի ամէնէն առողջ ու պարզ մէկ շրջանակին, այն որ Թառեր էր Տարօնի, Սասունի բարձունքներուն վրայ, օրօրուած՝ հեղեղներուն դառ չափերէն: Այդ ուժեղ բնանկարին մէջ անհնար է որ մարդը չնոյնանայ իր շրջապատին հետ ու իր զգայնութիւնը չհետեւի տարրերու կշռոյթին:

«Լեռներու զաւակները մօտ են երկինքին, իսկ լեռնական մարդիկ՝ Աստուծոյ»:

Հեղինակին այս խորհրդածութիւնը, որով կը բացուի իր գիրքը, կը յայտնէ արդէն թէ ան բարոյական ինչ լոյսի տակ գրած է իր տիպարները:

Գրքին եօթը պատմուածքները — բացի մէկէն — մեզ կը փոխադրեն արդարեւ հեղինակի մանկութեան աշխարհը որ իր յիշատակներուն, կարօտի մէջէն կը յայտնուի իբրեւ երազ կամ հէքեաթ: Հայրենազրկութիւնը — մանաւանդ մեր տարագիր այս օրերուն — չափազանց ընդլայնած է մեր յիշատակները ու անոնց շուրջ ստեղծած իրական տարօրինակ լուսապսակ մը: Անցեալը մեզ կ'երեւի մշուշի մէջ խեղդուող արեւի նման հէքեաթունակ:

Գրական ամէն չափանիշէ անկախ, ընդգծենք նախ եւ առաջ գրքին առողջ, ուժեղ ոգին: «Լեռներու Խորհուրդը» մեզ կը փոխադրէ խրախտ ու կոյս աշխարհ մը, որուն պատկերը խամրեր է մեր մէջ: Յաւագին տպաւորութիւնը կ'ունենանք թատլցկոր անկումի մը, երբ մեր պայմանները կը բաղդատենք կորսուած իրականութեան հետ: Լեռներուն բնազդը ոչ եւս է, ափսոս, իր խաթարուած զաւակներուն մօտ...

Այդ խորքին վրայ Վիգէն Գլակ ջանացեր է կեդրոնացնել կարգ մը դրուագներ կամ տիպարներ, որոնք աւելի առնական, աւելի հզօր կեանքի մը խմորը կը ցոլացնեն:

«Ծերուկը» պատմութիւնն է մանուկի մը, լեռնական տղուն, որուն մէջ վճռապէս կ'արթննայ որսալու տոհմական բնազդը, վտանգի եւ արկածի գիւթանքը, որ հակառակ արտաքին արգելքներուն, զինքը կը մղէ յարաճուն յանդգնութեան եւ անխուսափելի վտանգին:

«Արեւաստանի սիրահարները» քրտական հէքեաթ մըն է, սիրոյ յաւիտենական տաղը, այնպէս ինչպէս կ'երեւակայեն լեռնական խոշոր հովիւները, որոնց սէրը կը ներկայանայ իբրեւ ճակատագրական վճիռ, աւելի հզօր քան մարդկային ամէն օրէնք կամ նկատում. սէրը՝ տառը կեանքի եւ երջանկութեան, սէրը՝ սակայն աղբիւրը եղերականութեան եւ մահուան... Կեանքի միութեան ինչ տարերային հաւատք է որ երգել կուտայ Քիւրտին.

«Տըլէ մըն տըլէ, տըլէ մըն տըլէ, պլպուլ տը խայնէ, ժաշխատը գուլէ»:

(Իմ սիրտս կ'ըսէ,
Իմ սիրտս կ'ըսէ,
Վարդը սիրուն է՝
Պլպուլը կ'երգէ...

«Անմահը» կը ներկայացնէ նախնական բայց արտասովոր էակ մը Զաքէն, որ տարուած է արդարութեան խոր ու անզսպելի բնազդով [illegible] ուզելու, առանց խորհելու [illegible], գրեթէ անգիտակից կերպով [illegible] ան կը զգայ ոչ միայն իր անձնական [illegible] մարդկային անիրաւութիւնները, այլ եւ կեանքի [illegible], արարչական թերիմացութիւնները.

Զաքէն տարերային ըմբոստ է [illegible] վերապահ տեսանողը [illegible] յայտնի ցրկանքներու, եւ իր յանդուգն [illegible] եղելեները, ներքին [illegible] թիւնը կը մնան միշտ անըմբռնելի [illegible] միջավայրէն:

«Գիւղը զայն «անիծուկ» կ'անուանէ, բայց չիտակ, [illegible] դարութեան համար ըսնկող «Զաքէն կատարն է», կ'ըսէին:

Ու այդ միակտուր էակը, [illegible] միխթարի, հարուստի, անիրաւի դէմ իր պայքարին մէջ, իր [illegible] թափով իսկ պիտի յանգէր [illegible] վախճանին, ան պիտի [illegible] բարիշէն դէմ բողոքելու մարդ[illegible]

ՖԻՐԴՈՒՍԻՆ
(ԱՆԴԵՐՍԵՆԻՑ)

Ար[illegible] մի. [illegible]
Մեծ ընծաներով երկրի ամէնայից.
Համբաւ են բանել բարձրուած թանգարժէք
Ամբողջ բեռներով դէպի սրբերը:

Նրան է ուղարկում Շահը այդ ընծան
Որն սպլեց տրւանց, առանց հատուցման,
Որ փառքն էր ազգի եւ պարծանք նա մեծ,
Որ կորուսուած էր սակայն գտնուեց:

Այծ մարդն համեարեղ ստոր յուտանքով
Վտարանդուած էր մարդկանց նախանձով,
Աղքատ մի երկրում վշտահար կարօտ
Ապաստանած էր իր պէս խեղճի մօտ:

Բայց տես՛, այնտեղ, քաղաքի դրան,
Կարաւանն հարեց եղկելի թաղման,
Մի յուղարկաւոր չըկար մեռածին,
Այդպէս է լինում թաղումն աղքատին:

Դա սառ անփոյթն էր երգչին մեծապանծ
Որ մեռաւ աղքատ, տրտում, աքսորուած…
Ֆիրդուսին ինքն էր, եւ նրան դրտան
Տատանկոտ փառքի իւր վերջի ճամբան:

Թարգմ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

[illegible] հայրենիք կը դառնայ ծերացած եւ հիւծած, ու միշտ քնոտ. [illegible] իր ծննդավայրը՝ Թուս [illegible] կը գրգռէ իր բրած անարդարութեան վրայ եւ կը փութայ ա[illegible] յարմանել, բայց ուշ էր արդ[illegible]

[illegible] երբ Ֆիրտուսի կ'անցնէր ծննդավայրի փողոցներէն, կը լսէ [illegible] մը քանակ մը կ'արտասանէ իր երգիծաբանութիւնէն: Այն [illegible] էր այս՝ ուր դառնացած [illegible] Մահմուտի ծագումը կը [illegible].

«Եթէ Մահմուտի հայրը ըլլար այն [illegible] է այժմ,
Ոսկէ թագ մը պիտի զարդարէր [illegible] ծեր ճակատս:
Եթէ Մահմուտի մայրը ազնուական[illegible] [illegible] ունենար,
Մինչեւ ծունկերս ոսկիի ու արծաթի մէջ թաղուած պիտի ըլլայի ես»:

Այքան մեծ համբաւ, ու նոյնքան [illegible] թշուառութիւն: Բանաստեղծը [illegible] խորապէս կ'ազդուի այս պատահարներէն որ տուն դարձին հիւանդ կ'իյնայ ու կը մեռնի: Մեծ բանաստեղծը կը թաղուի պարտէզի մը մէջ, [illegible] Թուսի գլխաւոր շէյխը՝ [illegible] կը մերժէ աղօթք կարդալ անոր վրայ, ըսելով թէ անհաւատ մըն էր ան ու իր կեանքը անցուցած էր կրակապաշտներու փառքը երգելով: Գիշերը, սակայն, շէյխը երազին մէջ Ֆիրտուսին կը տեսնէ դրախտին մէջ բազմած ու յաղթող [illegible] աղօթէ անոր վրայ իբր հաւատացեալի մը.

Ֆիրտուսիի մահը տեղի ունեցած է 1020ին, երբ 80 տարեկան էր ան, իր [illegible] գործը լրացնելէ տասնըմէկ տարի յետոյ:

Ժողովրդական զրոյցը կը պատմէ [illegible] թէ, սուլթանին ոսկիներով ու [illegible] նուէրներով բեռնաւոր [illegible] Թուս կը մտնէին այն պահուն երբ քաղաքին միւս դուռնէն դուրս կ'ելլէր անոր դագաղը: Ֆիրտուսիի աղջիկներէն մէկը կը մերժէ ընդունիլ սուլթանին նուէրը, բայց մեծը կը յիշէ հօր ուխտը, կ'առնէ դրամները, անով շինել կու տայ իրենց քաղաքին [illegible] սարայ մը՝ բանաստեղծին յիշատակին:

«Շահնամէ»ն շուրջ 60.000 տողնոց դիւցազներգութիւն մըն է որ ամբողջութեամբ թարգմանուած է արեւմտեան գլխաւոր լեզուներու: Բնագիրը պահլաւերէն է: Ֆիրտուսի իր տաղանդովը մեծ հակում ցոյց տըւած էր իր ազգային լեզուին որ խառն — արաբական տիրապետութեան շրջանին ալ կենդանի մնացած է: Այս լեզուին մէջ է որ Ֆիրտուսի գտաւ Զարաթուստի անցեալ փառքերն ու հերոսական մարտնչումները որոնց մօտ այնքան խանդավառուած էր:

«Շահնամէ»ն, առանց պատմական կապակցութիւններ քննելու, հաւաքածոն է Պարսկաստանի ամենահին շրջաններէն մինչեւ աւելի նոր ժամանակներու աւանդութեանց որ հաւաքած լեզուին մէջ պահուած մնացեր էին իբր ժողովրդական զրոյց ու հէքեաթ:

Անգլիացի արեւելագէտ մը Ֆիրտուսիի գործին մէկ ուսումնասիրութեան մէջ, կարեւորութեամբ կը շեշտէ թէ այս աւանդութեանց առաջին յիշատակութիւնը կը գտնենք հինգերորդ դարուն, Հայ հեղինակի մը՝ Մովսէս Խորենացիի գործին մէջ:

Ֆիրտուսի իր հսկայ գործին համար արդէն կարեւոր մթերք մը ունէր իր տրամադրութեան տակ զոր նախորդ շրջաններու մէջ հաւաքած էր ու պահած արքունիքին մէջ: Այս նախապատրաստական աշխատանքին մէջ ամէնէն կարեւոր դերը ունեցաւ ուրիշ մեծ բանաստեղծ մը՝ Տաքիքի որուն սկսած գործը ընդհատուեցաւ իր սպանութեամբ:

Ծ.

ՄՈՒՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Գիրք մեռելոց»

— o —

Այսպէս կը կոչուի, Թիպէթի մէջ, սրբազան գիրք մը, որ տեսակ մը առաջնորդ է մահամերձներուն:

Թիպէթեան լեռնաշխարհի բնակչութիւնը այդ գիրքը կ'անուանէ իր լեզուով Պարտօ — Թոտոլ, որ թարգմանի «Գիրք մեռելոց»:

Այսպիսի գիրքեր ունին նաեւ հին Եգիպտացիները (Թոթի գիրքը), Մայաները (խորհրդոց գիրքը), որոնք Թիպէթցիներու «Մեռելոց գիրքին» նման, կը ծառայէին իբրեւ առաջնորդ այն փոխանցման կեանքին մէջ, որ կը յաջորդէ մահուան եւ կը տեւէ 49 օր:

Թիպէթցիներու այս գիրքը միւս ժողովուրդներէն կը տարբերի անով, որ տակաւին կը կարդացուի եւ «կը ծառայէ» մեռեալներու տուներուն մէջ, մինչդեռ Եգիպտացիներու եւ Մայաներու գիրքերը հիմա պատմական արժէք ունին միայն:

Յայտնի չէ թէ ե՛րբ է գրուած Մեռելոց գիրքը, — կը կարծուի որ առաջին ձեռագիրները գրուած են Ը. դարուն, այսինքն պուտտայականութեան մուտքէն մէկ դար վերջ: Այսուհանդերձ ծագումով աւելի հին է քան պուտտայականութիւնը, որովհետեւ իր վարդապետութեան մէջ կը կրէ ոգեպաշտութեան դրոշմը, աղանդութիւնը Պէօնի կրօնքին, որ, պուտտայականութենէն շատ առաջ, տարածուած էր «աշխարհի տանիքին» վրայ (Թիպէթ)

Ըստ Թիպէթցիներու՝ հոգին հեղանիւթ մըն է, որ կը հոսի հոգեկան ջիղերուն մէջ, ինչպէս արիւնը՝ երակներուն մէջ Մահուան ժամ, այդ հեղուկը կը հոսի եւ դուրս կ'ելլէ մարմնոյն ամէնաբարձր մէկ կէտէն: Մարդոց մէջ՝ գանկին ծայրէն:

Դժբախտաբար, ըստ նոյն վարդապետութեան, հոգին փոփոխական է մինչեւ իսկ ոչ թէ յաւիտենապէս միաձեւ: Հոգւոյն փոփոխականութիւնը ընդունելով, Թիպէթցիները կը [illegible] թէ մեր գոյութիւնը անվերջ շարունակութիւն մըն է յաջորդական կեանքերու: Կեանքի յաջորդականութիւնով պէտք է հասկնալ որ ոչ թէ [illegible]գին, միշտ անփոփոխ, կ'ապրի քանի մը անգամ, այլ այդ հոգին կը դառնայ շարունակական կեանքի մը տարրեր եւ այլազան արտայայտութիւնը

Ահա երկու կեանքերու,— ապրուած եւ գալոց երկու գոյութեան— միջեւ, փոխանցման շրջանի մը ընթացքին մեռեալին առաջնորդ պիտի ծառայէ գիրքը, որ կը կոչուի Պարտօ-Թոտոլ: Այդ գիրքը կը կարդացուի մահամերձին մօտ եւ դերեզմանին մէջ

Ի՞նչ կ'ուսուցանէ այդ գիրքը:

Նախ կամքի ուժի գիտակցութիւն: Գրքին մէջ շարունակ կը կրկնուին սա խօսքերը.— «Մի՛ սկարանար, մի՛ վախնար, միտքդ մի՛ ցրուեր»:

Յետոյ աշխարհահանաչութիւն: Մեռեալը «լուսաւոր տեսիլքի» մը մէջէն կը տեսնէ կամ քննութեան կ'առնէ իր ապրած կեանքին բոլոր անցուդարձերը:

Երբ մեռելը կը փակէ իր վերջին շունչը, կը ստանայ աշխարհահանաչման այդ կարողութիւնը: Թիպէթցիները այդ պահը կ'անուանեն «սկզբնական լոյսի խմացում»: Այս երջանիկ պահը կը տեւէ «մատներու չթրտացին չափ»: Յետոյ մեռեալը կը նուաղի ամբողջ երեքուկէս օր, ի վերջոյ աշխարհահանաչումը կը վերատանայ եւ կ'ապրի 49 օր լուսեղէն տեսիլքներու մէջ, նախ խաղաղ (զգացողութեան պահ), յետոյ գերագրգիռ (դատողութեան պահ):

49 օր վերջ կը սկսի նոր կեանք մը մեռելին համար:

«Պարտօ — Թոտոլ» կը յանձնարարէ հանգիստ ձգել մահամերձը, վասնզի խաղաղութիւնը անհրաժեշտ է հոգեփոխութեան գերագոյն վայրկեանին լրումին համար: Միաժամանակ քաջութիւն կը ներշնչէ մեռելին, որովհետեւ վախը կը մոլորեցնէ զինք տգիտութեան մէջ:

Քրտական երգեր

Ընկ. Գէորգ Մախուկեան, Վիէննէն, մեզի ղրկած է հետեւեալ քրդական երգը, ֆրանսերէն թարգմանութիւնն ալ հետը: Կու տանք միայն թարգմանութիւնը.—

Առաւօտ է, կանչո՞ւմ առաւօտ,
Կը ծլւում ննջուկները:
Եկայ դրանդ առջեւ,— կղպուած էր:
Եկայ պատուհանիդ առջեւ,— թղթրուած էր:
Ես չէի գիտեր թէ ո՞րկից ձայն տայի քեզի:

Հաւը սուլելով կուգար,
Ձիւթիններուդ թեւը շարժելով:
Ես պանդխտութեան կ'երթամ,
Եւ ալ պիտի չտեսնեմ իմ եարս:
Մեռնէի, ա՜խ, եարոջս գիրկը մեռնէի:

Ես քեզ տեսայ ծեր պարտէզին մէջ,
Խնձոր կը քաղէիր՝ լաչակդ կախած:
Հայրդ թող գայ՝ մեզ միասին տեսնէր.
Եւ մեզ միասին սպաննէր:
Թող սրտիս արիւնը կաթէր սրտիդ վրայ:

Մեր գիւղին գեղեցիկները երեք են,
Այդ երեքն ալ կուգան վերէն:
Առաջին երկուքը ինձ հետ քէն են:
Իսկ վերջինը կ'ըսէ ինծի.—
Սրտիս արմատը քեզի համար ծլած է ուխտատեղիի ծառի նման:

X

Արմէշէն, ընկ. Մարգար Բարխեան եւս ղրկած է հետեւեալ քրտական երգը,— կու տանք միայն թարգմանութիւնը.—

ՄԱՆՉԸ

Աղջի՛, խեղճուկ Վարդուկ,
Գարուն է, ծիլերը հալեցան,
Միայն լերան ետեւը մնաց:
Մարդիկ տարուած են աշխարհի հարստութեամբ,
Իսկ ես՝ միայն քու սէրովդ:
Աղջի՛, խեղճուկ Վարդուկ,
Այս ի՞նչ ծառ է հովիտին մէջ,
Որ կոթներ է իմ ու քու բախտին:
Եկո՛ւր, ես ու դուն ժամանակ մը սանրինք,
Աստուած գիտէ թէ մինչեւ գարուն՝ ծառը որ կողմին կ'իյնայ:
Աղջի՛, խեղճուկ Վարդուկ,
Դեկտեմբերի երկար գիշերը
վրաս փլած է:
խեղճուկ սրտիս համբերութիւնը
Առանց քեզի ի՞նչպէս գայ:

ԱՂՋԻԿԸ

Երդում բրած եմ չամուսնանալ,
Շկեռայի հովիտին մէջ ապրող բուն
Ձեմ ընդունիր առիւծի տեղ:
Ձեմ ուրանար սրտիս սիրածը
Մինչեւ այն օրը, երբ
Գիլուս տեղ փորող բահ ու բրիչի ձայն լսեմ:

ՊԱՌԹՈՒԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Պառթու ծնած է Օլորոն, Ստորին Պիրէնէաններու մէջ, 25 օգոստոս 1862ին:

Ուսանողական փայլուն շրջան մը կ'անցընէ Փոյի լիսէին մէջ,— մրցանակներ կը շահի մատենագրութեան, փիլիսոփայութեան եւ պերճախօսութեան քննութիւններուն ընթացքին եւ գրեթէ ամէն տարի: Ուսանողութեան այս առաջին տարիներէն սկսեալ, մասնաւոր սէր մը կը մատնէ նաեւ քաղաքականութեան համար: Գաղտնի կը կարդար քաղաք. գրքոյկներ, որոնք արգիլուած էին իր լիսէին մէջ: Այդ տարիներէն կը սկսի նաեւ իր հիացումը Վիքթոր Հիւկոյի մասին, այնպէս որ կը փնտռէր կը գտնէր ամէն գիրք եւ ուսումնասիրութիւն, որ կապ ունէր Հիւկոյի գործին ու կեանքին հետ:

Եւ շուտով, այս ուշիմ տղուն մէջ կը զարգանայ կրկնակ կոչում մը,— սէր քաղաքականութեան եւ սէր գրականութեան

Բարձրագոյն կրթութեան իր ուսանողութեան շրջանին եւս, խլելով տարեվերջի քննութեանց բոլոր առաջին մրցանակները, ան միաժամանակ մշակեց իր հետաքրքրութիւնը գրական եւ քաղաքական հարցերու մասին:

Կը նուիրուի իրաւաբանութեան. Պաւտոյան համալսարանի մը մէջ իր ուսանողութիւնը կատարելէ ետք, վերջին տարին կ'անցնի Փարիզ եւ ուսանողութիւնը կը լրացնէ Փարիզի իրաւաբանական համալսարանին մէջ: 1886ին կը ներկայացնէ երկու թէզեր, De la distinction des biens en meubles et immeubles եւ Villis mobilium possessio ծանօթ սուրթեան ծագման վերլուծում մը: Երկու թէզերն ալ կ'արժանանան մրցանակի:

Ուսանողութիւնը աւարտած, պահ մը Փարիզ կը մնայ, կը վարէ փաստաբաններու դասախօսութեանց քարտուղարութիւնը: Յետոյ կը վերադառնայ իր ծննդավայրը, Փոյի մէջ փաստաբան կ'արձանագրուի: Ժամանակ մը վերջ խմբագիր կը նշանակուի տեղական թերթի մը, որ իր առջեւ լայն հորիզոն մը կը բանայ քաղաքական կեանքի: 1888ին քաղաքապետական խորհրդական, իսկ 1889ին, երբ դեռ հազիւ 27 տարեկան կար, երեսփոխան կ'ընտրուի: Եւ մինչեւ մահը, Ֆրանսական խորհրդարանին մէջ կը ներկայացնէ իր փոքրիկ հայրենիքը (1922էն ի վեր ծերակուտական): 32 տարեկան էր, երբ նախարարութեան կոչուեցաւ: Առաջին անգամ, իբրեւ հանրօգուտ շինութեանց նախարար, քուէարկել տուաւ հանքագործ բանուորներու յատուկ հանգստեան թոշակի օրէնքը: Այնուհետեւ բազմիցս նախարար եղաւ, բերաւ դանազան օրէնքներ, որոնք կապուած են իր անունին: Պետական մարդու իր կեանքին մէջ ճկուն էր եւ քիչ մըն ալ զիջող: Այնպէս որ ընկերվարականները, յաճախ դառնութեան մատնըւած, ծանր քննադատութիւններ կը կատարէին: Ժօրէս կ'ըսէր, ակնարկելով Պառթուի աջ-ձախ տարուբերումին, թէ «Պառթու երթալ-դալու տոմսակով կը ճամբորդէ կուսակցութեան միջեւ»:

Պատերազմին սկիզբը ճակատին վըրայ կորսնցուց իր մէկ հատիկ զաւակը, հազիւ 18 տարեկան, որ կամաւոր գացած էր: Այս վերջին տարիներուն ալ կորսնցուցած էր կինը:

Ինչպէս գրեցինք, օժտուած էր կրկնակ կոչումով մը,— որքան նուրբ քաղաքագէտ, նոյնքան հմուտ մատենագիտական մըն էր:

Իր կեանքին մէջ չէին պակսիր արուեստագէտի ազնիւ թելեր: Արուեստներու մէջ, մասնաւոր սէր մը ցոյց կու տար երաժշտութեան եւ գրականութեան: Պէտք է ըսել թէ, հակառակ իր humanismeին, տարօրինակ հակում մը ունէր մենագրական (monographique) ուսումնասիրութիւններու: Ահա թէ ինչո՛ւ իրեն մասնագիտութիւն մը դարձուց Հիւկոյի եւ Լամարթինի — կարելի է ըսել — ուսումը: Չկար մանրամասնութիւն մը, այս երկու բանաստեղծներուն գործին ու կեանքին վերաբերեալ, որ ծանօթ չըլլար իրեն կամ արդէն … գըտնած ու պահած չըլլար իր թանկագին մատենադարանին մէջ: Այնպէս եւ երաժշտութեան մէջ,— չէր փախցներ որ եւ է նուագահանդէս որ նուիրուած էր Պէթհովէնի եւ Վակնէրի: Այս արուեստագէտներուն գործին ճանաչման մէջ եւս մասնագիտացած, Պառթու հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններ գրեց անոնց կեանքին եւ ստեղծագործութեան մասին:

Անհրաժեշտ է արձանագրել, որ,

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԳ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ

Երկար հիւսուած մազերով իշխանուհին կը մրափէր քաղցրօրէն, նըւազկոտ ստուերին մէջ արեւանոցաշնիին, որուն տերեւները կը թօրէին նօսր կերպով մեղրը ոսկի-ծուխ-բուն:

Ձեռքը վարժեցնելու համար, դաշհինի կոճղին վրայ կը գծագրէր իր փոքրիկ աղջկան պուպրիկները:

Երբ սապատը քաղաք հասաւ, զայն գտաւ ամայի, բոլորովին մեռած:

Այս անիծեալ կրկներեւոյթը խաբած էր զինք եւ ան կը թափառէր պարտասուն, Յոյլ-Քաղաքին մէջ:

Թարգմ. Զ. Բ. ԳՈՂԼ

ԾԱՆՕԹ.— Ֆրանսացի երիտասարդ գրող մըն էր այս, գրական գերիրապաշտ դպրոցին հակումով: Մօտերս լոյս կ'ընծայէ քերթուածներու հատոր մը, Chansons pour une Chrestomathie խորագրով: Վերի քերթուածը կտոր մըն է, փրցուած այդ գրքէն: Հայերէն թերթի մէջ իր այս քերթուածը թարգմանուած ու տպուած տեսնելու փափաքը յայտնած ըլլալով, իր հայ բարեկամը ղրկած է մեզի հրատարակութեան համար:

[illegible]ութեան, անցաւորութեան համար:

«Աստուած անմահ էր, ինչո՞ւ իր պատկերին եւ քնաւորութեան նմանող [illegible]կական մարդը պիտի մեռնէր.

— Դուն ամենազօր, ինչո՞ւ մարդն ամենազօր չստեղծեցիր… դուն անմահ, ինչո՞ւ մարդս անմահ չըրիր … ինչո՞ւ….

— Ո՛չ, ոչ… դուն մարդասպան [illegible] ես իմ հոգին չեմ տար [illegible] դուն իմ թշնամին ես … դո՛ւն, դո՛ւն [illegible]…»:

Ըմբոստ հասարակ[illegible], բնածին արդարամտութեան այս խառնուածքը, Զաւէն [illegible] հաղուադէպ միայն մըն է, որ Վիգէն Գլակի գրքին տակ [illegible] մը մնալով հանգէդ, կրնայ նկատուիլ գրքին ամէնէն ուշագրաւ, ինքնատիպ [illegible] հում առաջ մըն է, ընդունակ աւելի լայն մշակումի:

«Կ'ենանք ողջ մնան…» [illegible] է յանտական պատաւ մը մը, [illegible] շղափոխութեան՝ իր զոյգ զաւակները պահ տալէ վերջ, չի տատամսիր կամաւին կրակի բերանը նետել նաեւ իր երրորդ միակը..

Այս պատմուածքը հիւսուած՝ իրական դրուագներով, գրեթէ ապրուած դէպքերու պատմութիւնը կ'ընէ: Երբ մանաւանդ կը նկարագրէ [illegible] ժողովրդանուէր տեսուչի մը այցելանական այդ գիւղերուն, չենք կրնար չխորհիլ տրրացեալ Զաւարեանի մասին, որ երբեմն Տարօնի գաւառը խմորեց իր շունչով: Ի՞նչ սըրտառուչ էջ, երբ հեղինակը կը նկարագրէ տեսուչին այցը այդ ծերուկ մօր, Սէյրանին, որ իր ամայի սրտին խորէն իսկ ջերմիկ բառեր կը գտնէ թաքցնելու համար իր սուգը.

— «Դուք ողջ մնաք… կ'ենանք ողջ մնան»…

«Առքօ—Մօսօ» սարերու աղամարդն է, որու սիրտը ինկած է անել ու անյոյս սիրոյ մը ցանցին մէջ, ան կը սիրէ ամուսնացած կին մը: Իր մէջ ստեղնաշարը կայ նախնական սիրոյ բոլոր երանգներուն, որ հպարտ նախանձի սահմաններէն կը տարածուի մինչեւ խելառ յանդգնութիւն: Ծըլմարիտ արու է Առքօ—Մօսօն, որ սիրոյ մէջ կը գտնէ ինքզինքը դերազանցելու ուժը եւ մղումը:

«Լէյլան», գրքին երկարաշունչ պատմուածքը, կ'ընդգծէ այն եզական մտերմութիւնը, որով երբեմն պարզ ու անխարդախ հոգիներ կը կապուին իրենց առանին անասուններուն հետ: «Լէյլան»ը անունն է երիտասարդ, խենթարիւն մատակ ձիու մը, որու նուիրուած է հեղինակին ոգեկոչած տղան, հաւանաբար ինքն իսկ: Երկուքն ալ ու նորադարթ էակներուն բարեկամութիւնը, որ մարդէ անասուն, անասունէ մարդ, թոյլ կու տայ [illegible] նոյնքան՝ որքան որեւէ մարդկային բարեկամութիւն, անոնց այդ փոխադարձ մտերմութիւնը կ'անցնի մթին կամ պայծառ փուլերէ, մինչեւ որ կը յանգի եղերական տառմի մը:

Այս պատմուածքը աւելի քան միւսները կենդանացուցած է հեղինակը իր վառ յիշատակներով, [illegible], որոնք [illegible] մը կը բանան մեր հայրենի տեսարաններուն վրայ:

Ա՛յ, օրինակ Տիգրիսի մէկ հեղեղը.

— «…Լեռ իր արգանդի խորերէն գրգռելով, տեղ տեղ կը սեղմէր իր քարէ բռունցքները Տիգրիսի կոկորդին, խեղդելու չափ ամուր, գետը վիշապի պէս կը փչէր. շունչը կը կտրուէր, բերանը կը փրփրէր, մարմինը կը գալարուէր, յուսահատօրէն ժայռերը կը խածոտէր, ու վերջապէս ազատուած այդ քարէ բռունցքէն, լեզապատառ կ'ոռնար, առանց ետեւ նայելու՝ կը սուրար դէպի հարաւ, ու ալիքները սրարշաւ երիվարներուն պէս կը ցատկէին՝ հալածուած եղջերուներու խելայեղ վազքին պէս»:

Անհասարակ «Լեռներուն Խորհուրդը» հրապուրիչ է ոչ միայն իր նկարագրութիւններով, կամ տիպարներու պարզ բայց ուժեղ գծեցկութեամբ, այլ եւ հայրենաշունչ իր մթնոլորտով ուր կը շնչենք մեզի ծանօթ բարքերու, աւանդութիւններու բոյրը:

X

Վիգէն Գլակ,— կարծ Սասունին ինքն իսկ — եթէ երբեք իր գրքին մէջ յաջողած է ստեղծել այդ տոհմիկ մթնոլորտը ու անով թրծել իր տիպարները,— ինչ, որ անուրանալի արժանիք մըն է անշուշտ— գրական - գեղարուեստական ինքնատիպ գործ մը տուած ըլլալու յաւակնութիւնը չունի, կ'ենթադրեմ:

Ձինքը ճանչցած իր գործոն կուսակցական անցեալին ծանօթ ըլլալուս պարագա՞ն է արդեօք որ զիս կը նախապաշարէ: Այսուհանդերձ ինծ կը թուի թէ գրագէտը իր մէջ համեմատաբար քիչ մշակուած, թոյլ մնացած մասն է. իր կեանքի յարաչարժ ծիրանքին, դէպի դուրս սեւեռուն իր գործունէութեան ընթացքին գրագէտը ամէնէն քիչ պատեհութիւն ունեցած է իր մէջ յայտնուելու եւ արտայայտելու ինքզինք:

Անիկա կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ «Լեռներուն Խորհուրդը» հակառակ իր ինքնուրոյն, առողջ խորքին, հում ու նախնական երկի մը տպաւորութիւնը կը թողու. առաջ, ակադեմ[illegible] խմոր մը որ պէտք ունի տակաւին հասունցնելու, ուռելու:

Այս տպաւորութիւնը արթնցնող ու զօրացնող պատճառը գլխաւորաբար ան է: Վիգէն Գլակ յատկանշական ինքնուրոյն ոճ մը չունի. իր լեզուն շատ չի հեռանար արտայայտութեան միջին ու դիւրին ակօսներէն. անոր կը պակսի զարտուղի թռիչքը, անակնկալը, գիւտը, բանի յղացումը:

Թերեւս պիտի ըսուի թէ նիւթի շըրջանակը, իր պատմուածքներուն բընոյթը ինքնին կը պարտադրեն համապատասխան լեզու. Կը կարծեմ սակայն գրագէտի պզայական - իմացական թափն է միայն որ ամէնէն պարզ նիւթերն անգամ կրնայ վերածել բանաստեղծական իմաստներու, գեղարուեստական խորհրդանշաններու:

Լրացնելու համար, աւելցնեմ նաեւ թէ ճոխ ու ինքնատիպ ոճ ըսելով չեմ հասկնար անպայման ծեքծեքուն, բանաստեղծ ու զարդարուած այն լեզուն, որուն կը զոհեն շատ գրողներ իրենք զիրենք: Կայ մանաւանդ լեզուի մեծ պարզութիւն մը որ ցոլացումն է խոր եւ խոհուն խառնուածքի: Չափազանց զգացումին արուեստ մըն է ատիկա, որուն հետ շփոթելու չէ բնաւ լեզուական աղքատութիւնը:

Ամենայն դէպս, Վիգէն Գլակ,— եթէ գրականութիւնը շարունակելու տրամադիր եւ միջոց պիտի ունենայ տակաւին — շատ աւելի պիտի շահի ըլգուշանալով երկարաձգումներէ, ու իր լեզուին տալով ծուժկալ, պիրկ թափ մը:

Գրականութիւնը վերջ ի վերջոյ, խորքի շափ ձեւի եւ արտայայտութեանց հարց մըն է, այսինքն ոճի: Իսկ ոճը կերտողը քերականութիւնը, լեզուագիտութիւնը չեն միայն, այլ գըրողին ներաշխարհը որ իր խոհերով, պատկերներով ու կիրքով կը բեղմնաւորէ, կը անուշանէ զայն:

Ոճի զանցառութիւնը չի մեղցներ սակայն գեղեցիկ գիրք մը, ինչպէս Ֆիզիքական թերութիւնը անհատի մը դաստիարակութիւնը չէ անպայման:

Վիգէն Գլակի գիրքը կը պահէ իր արժանիքը, իբրեւ գրական անօթ ուր նշխարներ կը գտնենք հայրենական պատկերներու եւ տիպարներու, հողի եւ քարի, ջրի եւ խոտի բոյրը կը բարձրանայ անկէ:

Տաղնապի եւ յուսալքութիւնքի այս օրերուն անիկա երազի ծխածան մը պիտի ձգէ հայրենաբաղձ սրտերուն վրայ, իր արու եւ հպարտ շեշտը արձագանգ պիտի գտնէ ամէն սրտացաւ ընթերցողի մօտ, որ տխրութեամբ կը նայի մեր այս օրերու բարոյական քայքայումին:

Գիրք մը որ կը յաջողի մեզի երազել, յիշել ու յուսալ տալ, ինքզինքը կ'արդարացնէ արդէն: Այդ է էականը:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

մէնէն աւելի կը յիշուի երկրագործական նախարար Գ. Քէօյլի անունը: Ուրիշ թեկնածու մըն է նախկին վարչապետը, Գ. Լավալ, որ նախապէս ընկերվարական էր, բայց այժմ ոչ մէկ հոսանքի կը պատկանի: Իսկ արտաքին նախարարութեան համար ամէնէն հաւանական թեկնածուն կը համարուի Գ. Ֆլանտէն, հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, որ կեդրոնին կը պատկանի, քիչ մը աւելի ձախ կը յիշուի նաեւ ծովային նախարարը, Գ. Փիէթրի.

Ամէն պարագայի մէջ, Գ. Տումէրկ պիտի գոհանայ ժամանակաւոր կարգադրութեամբ, մինչեւ որ բացուի խորհրդարանը:

Գ. Պառթուի յուղարկաւորութիւնը

Երէկ կէս օրէն յետոյ տեղի ունեցաւ արտաքին նախարար Գ. Պառթուի յուղարկաւորութիւնը: Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, բարեկարգութեան համար:

Միակ դամբանականը խօսեցաւ Գ. Տումէրկ: Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ, որ կատարուեցաւ Ինվալիտի եկեղեցին, մարմինը փոխադրուեցաւ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը: Ներկայացուցիչներ եկած էին բոլոր երկիրներէն:

Այս առթիւ մեզի կը հաղորդեն թէ Ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորներուն անունով ծաղկեպսակ մը տարած էր Գ. Ց. Տարայեան.

Վիոլէթ Նոզիէռ մահապարտ

Հակառակ մօրը ներման եւ պաշտպան փաստաբանին պերճախօսութեան, եղեռնադատ ատեանը մահուան դատապարտեց հայրասպան Վիոլէթը, որ 19 տարեկան է: Թերթերը կը գրեն թէ վերջին պահուն վճռական դեր կատարեց իրաւագիտական ուսանող մը, պատմելով աղջկան խոստովանութիւնները:

Երբ վճիռը հաղորդեցին, Վիոլէթ ինքզինքէն ելլելով, սկսաւ պոռալ-կանչել եւ անարգել դատաւորները: Անկապ խօսքեր կ'արտասանէր, — «Աղտոտ մարդիկ, մայրս ներեց, դուք չէք ներեր. - անձնասպան պիտի ըլլամ, չեմ ուզեր որ գլուխս կտրեն... կ'անիծեմ հայրս, կ'անիծեմ մայրս ...» Այդ միջոցին փորձ կը կատարուէր ստորագրել տալու վերաքննութեան խնդրագիրը: Այնքան մոլեգնած էր որ, կարելի չեղաւ համոզել եւ պահակները ստիպուեցան դուրս հանել: Յետոյ կարելի եղաւ ստորագրել տալ:

իր բոլոր գործերուն մէջ, Պառթու կը մնայ ոչ թէ խոր վերլուծող կամ քննադատը, այլ հաւաքիչը, դասաւորիչը, մատենադարանի շունչը,— ասկից՝ յիշատակներ եւ գիրքեր գնելու եւ պահելու, անձնական հաւաքածոներ շինելու իր տենչը, որ կը յայտնուի նոյն իսկ իր ուսումնասիրութեանց խմբագրութեան մէջ: Այդ խմբագրութիւնը յաճախ հնութենապահի մը կատարած ցուցագրութիւնն է կամ թանգարանի մը առաջնորդին գործը, բայց ոչ հոգեբնախօսական պրպտումներու արդիւնքը.

Փարիզի Ֆրանսացի մտաւորականներուն մէջ Պառթու կը մնայ մէկը ամէնէն ճաշակաւոր եւ հասկցող իրաքաղներէն, որոնք հարուստ եւ թանկագին հաւաքածոներ ունին: Այսպէս Պառթու ունի Լամարթինի մէկ հրաշալի կիսանդրին, որ գործն է Տավիթ տ'Անժէի: Կ'ըսուի թէ կտակած է Ֆրանսական Ակադեմիային: Ունի նաեւ մաս մը Լամարթինի եւ Հիւկոյի հազուագիւտ ձեռագիրներէն: Դարձեալ ունի հազուագիւտ կամ պերճատիպ հրատարակութիւններ:

Կուտանք ցանկ մը իր իսկ պատրաստած գործերէն.— Բանաստեղծի մը սէրերը (Հիւկոյի մասին է), Զօրավար Հիւկօ, Միրապօ, Տանթոն, Լամարթին հռետոր, Իւր Թէրմիտոր, Լամարթինի շուրջ, Անաթօլ Ֆրանս իբրեւ յեղափոխութեան պատմագիր, Պօտլէրի շուրջ, Ալֆրէտ տը Վինյիի անտիպ նամակները ուղղեալ Վիքթոր Հիւկոյի, եւ վերջապէս բազմաթիւ ուրիշ գրական, պատմական ու քաղաքական գործեր:

Պառթուի ոճը, յստակ եւ ակադեմական, կը մատնէ իր սէրը լեզուի մաքրութեան մասին իբրեւ խօսող, ճարտասան լեզու մը ունէր,— իր պերճախօսութիւնը կը սկսի արդէն դպրոցական դասարաններէն:

1918ին մտաւ զանմահներու կամարին տակ,— ակադեմական ընտրուեցաւ՝ գրաւելով աթոռը Թուժոնի (հրապարակագիր եւ քննադատ):

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՁԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

2, Rue Alexandre Cuilmantի սրահին մէջ, Մէթրօյին կայարանին դիմացը

Կը նախագահէ ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցին.— Տիկ. Տէրտէրեան եւ Օր. Գոհարիկ Ֆէրմանեան (երգ), Օր. Քարուլին Շահիլամեան (ջութակ), ընկեր Կղեմէս Մկրտիչեան (արտասանութիւն),

Կը նուագէ Թառիստ Գարեգին, Կը պարէ փոքրիկ Ռէժինա,

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

դեկտեմբեր 15ին շաբաթ գիշեր

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՆՈՅ. 1 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ (ՄԵՌԵԼՈՑ ՕՐ) ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4ԻՆ

SALLE GAVEAUի ՄԷՋ,

Ղեկավարութեամբ ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Կը մասնակցի ջութակահարուհի ԼԻՍԱ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

եւ 50 հոգինոց ՍԷՆՖՕՆԻՔ նուագախումբ

Բացառաբար ժողովրդական գիներով

Մանրամասնութիւնները՝ [illegible]:

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1, Place Chateau - St. GRATIEN (S. et O.)

Վարժարանս կ'ընդունի գիշերօթիկ աշակերտուհիներ, սկսեալ 6 տարեկան փոքրիկներէ: Ֆրանսերէն լեզուի, ֆրանսերէն աւանդուելիք դասերուն եւ մարմնամարզի համար մասնաւոր կարգադրութիւն եղած է մերձակայ Ecole Libreի վարչութեան հետ, մեզ վերապահելով հայերէն լեզուի, ձեռագործի եւ հայերէնով աւանդուելիք դասերը, ինչպէս նաեւ երգ. դաշնակ եւայլն.:

ԱՄՍԱԿԱՆ 230 ՖՐԱՆՔ.

Մանրամասնութիւններու համար դիմել վարժարանի տեսչութեան գրասենեակին, շաբաթ եւ կիրակի օրեր:

Հաղորդ. Միջոց.— Գառ Տիւ Նօրէն Անկիէն եւ անկէ Օթօպիւս:

Մուրատեան Վարժարան, Սեվր

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ հոկտեմբեր ամսուն սկիզբը:

Վարժարանը կ'ընդունի գիշերօթիկ, կէս գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ սաներ: Տնտեսութիւնը նկատի առնելով օրուան տնտեսական պայմանները, վերաքննած է թոշակի հարցը եւ ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայէ իրենց զաւակներուն ազգային բարձրագոյն դաստիարակութիւն տալ ուզող ծնողներուն:

Մանրամասն տեղեկութիւններու կամ արձանագրութեան համար դիմել՝ Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան.—

Secrétariat du Collège Arménien S. Moorat. 26, Rue Troyon. Sèvres (S. & O.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գառնիկ եւ Փառանձեմ Խորասանճեաններ կը փնտռեն իրենց եղբայրը Սարգիս, Թոքաթցի, 24 տարեկան: Երկու տարի առաջ կը գտնուէր Պուէնոս Այրէս (Արժանթին): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ *Paranzim Khorasandjian*, 109 *rue Moncey – Lyon. (France).*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԻՐԻԿՈՒՆԸ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ. –

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 16 Octobre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2626

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՒԱՆՔԱՌԷԻ ՄԱՀԸ

»»» · · «««

Նոր սուգ մը եւս Ֆրանսայի համար: Երէկ, երկուշաբթի, գիշերուան ժամը 3·30ին մեռաւ Հանրապետութեան նախկին նախագահ եւ նախկին վարչապետ Պ. Ռէյմոն Փուանքառէ, որ հիւանդ էր երկար ատենէ ի վեր: Երեք շաբաթ առաջ Փարիզ վերադարձած էր իր գիւղէն, մասնակցելէ յետոյ նահանգային ժողովի ընտրութեանց: Առջի օր վիճակը ծանրացաւ յանկարծ եւ հիւանդը անկողինին գամուեցաւ անդամալոյծ: Իրիկուան դէմ խօսելու կարողութիւնն ալ կորսնցուցած էր եւ յամրաբար շիջեցաւ կէս գիշերէն յետոյ:

Փուանքառէի մահով կ'անհետանայ քաղաքական խոշոր դէմք մը, որ վճռական դեր կատարած էր այս երկրի ճակատագրին մէջ, Քլէմանսոյի եւ Պոլանի հետ:

Ծնած էր 1860ին, Պառ-լը-Տիւքի մէջ: Հայրը կամուրջներու եւ ճանապարհներու քննիչ էր: Դպրոցին մէջ, իր նախասիրած ճիւղն էր գրականութիւնը: 1879ին ընդհատեց ուսումը, զինուորութեան երթալու համար: 1880ին փաստաբան եղաւ եւ յետոյ լրագրական ասպարէզը մտաւ: 1886ին դիւանապետն էր երկրագործական նախարարին եւ երեսփոխան ընտրուեցաւ: 1890ին իր առաջին փայլուն ճառը կը խօսէր Երեսփ. ժողովին մէջ, ելմտացոյցի մասին: 1893ին ելմտացոյցին տեղեկաբերն էր եւ յետոյ եղաւ կրթական նախարար: Վեց ամիս վերջը ելմտական նախարար կը նշանակուէր: Երեք անգամ յաջորդաբար փոխ-նախագահ եղաւ երեսփ. ժողովի (1896–97–98): 1906ին նորէն ելմտական նախարար եղաւ, բայց հրաժարեցաւ, երբ Քլէմանսոյի կը յանձնուէր դահլիճին կազմութիւնը: 1912ին, երբ Քայիօ ինկաւ, կազմեց իր առաջին դահլիճը: 1913ին հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ, ուրկէ շրջանը աւարտելէ յետոյ, նորէն գործօն ասպարէզը մտաւ, կազմելով իր «փրկութեան դահլիճը» երբ ֆրանքը քաւալգլոր կ'իյնար (1926): 1928էն ի վեր խախտած էր իր առողջութիւնը:

Միեւնոյն ատեն գրող էր: Ունի բազմաթիւ հեղինակութիւններ եւ յուշեր, որոնց մասին պիտի խօսինք առանձին:

ՄԱՆՈՒԿ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԱՂ ՈՒ ՀԱՑՈՎ ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱՒ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

ԲՈԼՈՐԸ ԿԸ ԾՆՐԱԴՐԷՆ ԵՒ ԻՐ ՁԵՌՔԵՐԸ ԿԸ ՀԱՄԲՈՒՐԵՆ

Փեթար Բ. (Պետրոս), Եուկոսլաւիոյ մանուկ թագաւորը, Պելկրատ հասաւ Հոկտեմբեր 13ին եւ ընդունուեցաւ աննկարագրելի խանդավառութեամբ: Հազարաւոր այրեր եւ կիներ ծունկի եկան փողոցներուն մէջ, երբ կառախումբը հասաւ: Ամբողջ քաղաքը վարագ թափած էր երկիւղածութեամբ եւ յուզումով: Հազարաւոր զինուորներ բարեւի կեցած էին ճամբուն վրայ, միեւնոյն ատեն հսկելով կարգապահութեան: Մանուկ թագաւորը երկայն տափատ մը հագած էր, եւ երբ կառախումբը կայարան հասաւ, մայրն ու մեծ մայրը թեւերէն բռնելով վար իջեցուցին: Կայարանը կը պատէին երեք խնամակալները, նախարարները եւ բազմաթիւ պաշտօնատարներ: Իշխան Փավլ եւ իշխանուհի Օլկա ծնրադրելով համբուրեցին մանուկ թագաւորին ձեռքը: Զօրավարներ եւ ուրիշ երեւելիներ ալ նոյն բանն ըրին, իսկ մանուկ թագաւորը ինք համբուրեց պատրիարքին ձեռքը: Այդ պահուն աղ ու հաց ներկայացուցին իրեն, եւ ազան դարմանքով մօրը երեսը նայեցաւ: Մայրը ականջին փսփսաց որ ճաշակէ երկուքէն ալ: Երբ կայարանէն դուրս ելաւ, Նշուագախումբը ազգ. քայլերգը նուագեց, մինչ հազարաւոր զինուորներ կ'աղաղակէին.— «Աստուած պահէ ձեզ», որ մաս կը կազմէ ազգ. քայլերգին: Մանուկ թագաւորը իր կարգին փսփսաց, թէեւ ձայնը մարած էր — «Աստուած պահէ ձեզ»: Այնուհետեւ ուղղակի պալատ փոխադրուեցաւ, ուր իր երկու պզտիկ եղբայրները բան չէին հասկնար եղածէն ...

Աղեքսանդր թագաւորին մարմինը Եուկոսլաւիա հասաւ կիրակի օր, «Տուպրովնիք» յածանաւով, որուն կ'ընկերանային Ֆրանսական եւ իտալական մարտանաւեր եւ Միջերկրականի անգլիական նաւատորմիղը: Երբ դագաղը ցամաք հանուեցաւ, Սփլիթի նաւահանգիստին մէջ, տասնեակ հազարաւոր ժողովուրդ խռնուած էր, երկրին ամէն կողմերէն. բոլոր կոչնակները կը ղօղանջէին եւ օդանաւեր կը սաւառնէին: Բազմութիւնը կուլար, կ'աղօթէր, կը հառաչէր: Սովորական արարողութիւններէն յետոյ, մարմինը անմիջապէս փոխադրուեցաւ Զագրէպ, ուր ցուցադրուեցաւ ամբողջ գիշերը: Իսկ երէկ արդէն փոխադրուած էր Պելկրատ:

Ֆրանսայի կողմէ յուղարկաւորութեան ներկայ պիտի ըլլան հանրապետութեան նախագահը, մարաջախտ Փէթէն եւ օդանաւային նախարարը: Առաջին երկուքը երէկ մեկնեցան մասնաւոր ճեպընթացով, որ Պելկրատ կը հասնի չորեքշաբթի (36 ժամէն), իսկ օդանաւային նախարարը եւ իր հետեւորդները մեկնեցան օդանաւերու տորմիղով մը: Նախարարը, Զօր. Տէնէն, ինք պիտի վարէ իր օդանաւը: Գառնբազմին շրջանին օդանաւորդ էր եւ իբրեւ Սելանիկի բանակին օդանաւային հրամանատարը, սերտօրէն կը գործակցէր Աղեքսանդր թագաւորի բանակին հետ:

Նահանգային ժողովներու ընտրութիւններու վերջացան

Կիրակի օր վերջացան Նահանգային ժողովներու համեմատական մնացած 317 ընտրութիւնները: Արմատական ընկերվարականները կորսնցուցին 17 աթոռ, 503ի փոխարէն ընտրուած ըլլալով 486: Ընկերվարականները 105ի տեղ շահեցան 119 աթոռ, իսկ համայնավարները՝ 10ի տեղ 27: Ընդհանուր արդիւնքին վրայ, չափաւորները շահած են 32 աթոռ, իսկ ընկերվարական-համայնավար միացեալ ճակատը՝ 18:

Իվան Միխայլով կ'արտաքսուի՞

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Իվան Միխայլով, Մակեդոնական կազմակերպութեան վարիչը, որ Թուրքիա ապաստանած էր իր կնոջը հետ, գաղտնապէս փախած է իր բնակարանէն: Վերջերս կարգ մը Պուլկարներու ուղեր են երեւան հանել փախստականին թաքստոցը, բայց չեն յաջողած: Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը անյարմար գտնելով Իվան Միխայլովի ներկայութիւնը, արգիլած է հեռանալ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ 3 ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՎ

»»» · · «««

ԴԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆ ԱԼ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ ՈՒԺԳՆՕՐԷՆ ԲՈՂՈՔԵԼՈՎ

Վարչապետ Պ. Տումէրկ սպաննեալ Պ. Պառթուի տեղ արտաքին նախարար նշանակեց նախկին վարչապետ Պ. Լավալը: Ներքին նախարարութիւնը յանձնուեցաւ երեսփոխան Պ. Մառշանտոյի, իսկ գաղթային նախարարութիւնը երեսփոխան Լուի Ռոլէնի, փոխան Պ. Լավալի: Դատական նախարար Պ. Շէռոն եւս հրաժարած ըլլալով, յաջորդ նշանակուեցաւ ծերակուտական մը:

Այս բոլոր կարգադրութիւնները եղան Պ. Պառթուի յուղարկաւորութենէն անմիջապէս վերջը, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով ազգ. դահլիճի կուսակիցներուն: Նախ կը կարծուէր թէ դահլիճը հաւաքական հրաժարական պիտի ներկայացնէ. բայց Պ. Տումէրկ չուզեց ծգծգել վերակազմութիւնը, նկատի առնելով կացութեան փափկութիւնը: Այս վերակազմութեան մէջ ալ նկատի առնուած է հաւասարակշռութեան սկզբունքը: Արտաքին նախարարը Պ. Լավալ ծերակուտական է, ինչպէս իր նախորդը: Նախկին ընկերվարական եւ այժմ անկախ, քաղաքական տեսակէտով նոյն խառնուածքն ունի ինչ որ Պ. Պառթու: Անոր պէս ջերմ կուսակից է խաղաղութեան: Արտասահմանի մէջ ալ համբաւ կը վայելէ, նախապէս նոյն պաշտօնը վարած եւ շատ մը բանակցութիւններ շահած ըլլալով: Միշտ կուսակից եղած է ֆրանքեւիտալական զինակցութեան եւ Մուսոլինիի համբաւը կը վայելէ, ինչ որ շատ կարեւոր է ներկայ պարագաներուն մէջ. Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ հաշտ փշոտ խնդիրը կարգադրելու համար: Նոր նախարարը ծանօթ է նաեւ Պերլինի մէջ, 1931ին Պրիանի հետ Պերլին գացած ըլլալով: (Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամն էր որ Ֆրանսայի վարչապետ մը Գերմանիա կ'երթար): Դարձեալ ինքն էր որ կազմեց ֆրանքեւզերմաև տնտեսական յանձնաժողովը: Իր վարչապետութեան օրով, Պ. Լավալ այցելեց նաեւ Մ. Նահանգները եւ կարեւոր բանակցութիւններ կատարեց նախագահ Հուվըրի հետ:

Ներքին նախարար Պ. Մառշանտօ արմատական–ընկերվարական է, ինչպէս իր նախորդը: Ուրեմն գոհացում տուած կ'ըլլայ այդ կուսակցութիւնը, որ մեծամասնութիւն կը կազմէ երեսփ. ժողովին մէջ եւ միշտ իր իրաւունքը համարած է ներքին նախարարութիւնը: Ջերմ կուսակից է սահմանադրական վերաքննութեան: Մեծ համբաւ շահած է Ռէնսի վերաշինութեան գործին համար:

Պ. Ռօլէն, գաղթային նախարարը, վարիչն է կեդրոնի հանրապետական խմբակցութեան: Վերջերս նախագահ նշանակուեցաւ յանձնաժողովի մը որուն պաշտօնն էր քննութիւն կատարել մանկական բանտերու մէջ:

Պ. Սառօ իր հրաժարագրին մէջ հաղորդելով Ապահովութեան Տեսուչին եւ Պուշ-տիւ-Ռօնի նահանգապետին պաշտօնանկութիւնը, կը յայտարարէ թէ պարտականութիւնը կատարած է եւ խիղճը հանգիստ է. բայց իբրեւ զերագաս պետ կ'ընդունի պատասխանատուութիւնը եւ կ'ուզէ ինքզինքը պատժել հրաժարական տալով: Այս առթիւ, իր ջերմ հաւատարմութիւնը կը յայտնէ Պ. Տումէրկի, որուն հետ գործեց իբր տասը ամիս:

Բոլորովին տարբեր չէշտ ունի դատական նախարարին հրաժարագիրը: Իր մեծարանքը յայտնելով հանդերձ, ուժգնօրէն կը յայտարարէ թէ երբեք չշեղեցաւ իր պարտականութենէն, միակ առաջնորդ ունենալով ճշմարտութեան սէրը: Բայց, «նախատինքներու եւ զրպարտութեանց պայքար մը, որուն նմանը շատ քիչ անգամ տեսնուած է, ամէն բան բրաւ ձախողեցնելու համար իր ծրագիրը: Կը կարծէի թէ մարդ մը որ իր պարտականութիւնը կատարած է եւ հանրապետութեան ծառայած է բացարձակ անշահախնդրութեամբ, կրնայ դիմագրաւել ստութեան: Մեր բարքերու ներկայ վիճակին եւ մեր օրէնքներու տկարութեան առջեւ, յանձնապաստութիւն էր այդ: Սթավիսքիի գործերը պիտի կարգադրուին քանի մը շաբաթէն, անկախ եւ անկողմնակալ արդարութեամբ, թէեւ հետեւանք դատաւորներու խոշոր մէկ ճիգին: Դատաւոր Փռէնսի գործին շուրջն է որ՝ մարդիկ փորձ կը կատարեն երկիրը գերազրգռելու եւ պառակտելու: Կուսակցական ոգիով մոլորած մարդիկ ամբաստանութիւններ բարդեցին անմեղներու վրայ: Անոնք խաթարեցին հանրային կարծիքը, գոհացնելու համար իրենց ատելութիւնը: Ես չմիացայ իրենց. ահա իմ ոճիրս»:

Դեռ ուրիշ դառն խօսքեր ալ գրելէ յետոյ, Պ. Շէռօն կը յայտարարէ թէ նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, չուզեր անհամաձայնութիւն մը պատճառել վարչապետին, նոյնիսկ առանց որ եւ է յանցանք ունենալու, եւ կը զոհէ ինքզինքը: «Անոնք որ շարունակ զինադուլ եւ խաղաղեցում բառերը կ'արտասանեն, ամէն օր կը սրբապղծեն զանոնք, խտեղի բանակներով եւ նզովական ցոյցերով որոնք անարժան են ազատութեան»:

Այն թերթերը որ ամիսներէ ի վեր պայքար կը մղէին Պ. Շէռօնի դէմ, այժմ աւելի բուռն յարձակումներ կը գործեն, այս նամակին հետեւանքով:

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ահաբեկչական կազմակերպութեան մասին

Պէնէշ եւ Նովաք, իրենց բուն անուններով՝ Փոսբիշել եւ Ռայքիչ, որոնք ձերբակալուած էին զուիցերիական սահմանին վրայ եւ շատ մը խոստովանութիւններ կատարած, փոխադրուեցան Սէն ժիւլիէն (Անրսի) եւ բանտարկուեցան, ցնոր տնօրինութիւն: Երեք օրուան անընդհատ հարցաքննութիւնները բաւական կը համարուին առայժմ: Մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր ճամբուն վրայ: Կալանաւորները դրուեցան վարձու օթոյի մը մէջ, ձեռնակապերով: Ցոգնած էին անընդհատ հարցաքննութիւններէն, բայց ոչ ընկճուած: Լաւ ճաշեցին եւ ծխեցին Սէն ժիւլիէնի մէջ: Ընդհ. դատախազը հարցուց թէ կ'ուզե՞ն փաստաբան բռնել: Պէնէշ հաստատական պատասխան տուաւ թարգմանի մը միջոցաւ, պայմանաւ որ փաստաբանը խրուաթերէն գիտնայ: Հաւանական է որ ամբաստանեալները ի վերջոյ փոխադրուին Մարսէյլ:

Պելկրատի թերթերը կը գրեն թէ այս երկու ամբաստանեալները անդամ են «Խրվաթսքի Տոմոպրան»ի (Խրուաթական ազգ. պահակ), որ 1929 մարտ 22ին սպաննեց տուաւ Զագրէպի «Նովաք» թերթին խմբագիրը: Ահաբեկիչն էր Փոսբիշել, որ փախաւ: Այս կազմակերպութիւնն էր որ Ալեքսանդր թագաւորին դէմ ալ մահափորձ մը կատարեց 1929ի գարնան, Զագրէպի մէջ, կամուրջ մը օդը հանելով: կազմակերպութեան գլխաւոր վարիչն է Տօքթ. Անթէ Փավէլիչ, որ կը փնտռուի: Կ'ըսուի թէ ասոնք միեւնոյն ատեն անդամ են «Ուսթաշի» (Ըմբոստներ) կոչուած կազմակերպութեան:

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՄԵԾ ՑԱՆՑ ՄԸ..

Իբրեւ արդիւնք Լոզանի մէջ կատարուած հետապնդումներու, որոնց կը մասնակցէին զուիցերիական ոստիկանութիւնը, Ֆրանսայի ապահովութեան տեսչութեան ներկայացուցիչները եւ Եուկոսլավիոյ Ապահովութեան տեսուչը՝ իր օգնականով, կը ծանուցուի թէ քանի մը ահաբեկչական խումբեր կը գործեն, միեւնոյն եւ միակ վարպետ ղեկավարութեան մը տակ: Այս առթիւ Հավասի գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Լոզանի մէջ գումարուած ժողովը հաստատած է թէ Մարսէյլի դաւադրութիւնը կապ ունի ոչ միայն խումբ մը ահաբեկիչներու, այլեւ միակ կազմակերպիչ մտքի մը հետ: Այս վարիչ միտքը փորձած է խանգարել ոճիրէն անմիջապէս վերջը կատարուած քննութիւնները: Քանի մը խումբ ահաբեկիչներ կը գործեն միեւնոյն կեդրոնական ղեկավարութեամբ, բոլորովին անկախ իրարմէ եւ անտեղեակ՝ մէկ-մէկու շարժումներուն: Լուրջ հետքեր երեւան հանուած են եւ ակներեւ է թէ ահաբեկչական դաւը գործադրուած էր մեծ պատրաստութեամբ եւ մանրակրկիտ ուշադրութեամբ: Այն վարիչ միտքը որ կը վարէր դաւադրութիւնը, գործած է մաքիավէլեան հնարամտութեամբ, շփոթեցնելու համար խուզարկուները:

Այս յայտնութեան վրայ, նորէն յոռետեսութիւն կը տիրէ դաշնակցական շրջանակներու մէջ: Մինչեւ հիմա կը կարծուէր թէ Ալեքսանդր թագաւորը զոհ գնաց խրուաթ անջատականներու վրէժխնդրութեան, իսկ այժմ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ այս ահաբեկումները կը կատարուին միջազգային բարդութիւններ յառաջ բերելու համար: Այս առթիւ, Հունգարիա կ'ամբաստանուի իբրեւ բարոյական պատասխանատու, որովհետեւ տարիներով ապաստան տուած է կարգ մը խրուաթ փախստականներու, որոնք ահաբեկումներ կը սարքէին: Հունգարական կառավարութիւնը կը մերժէ այս մեղադրանքը:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, ահաբեկիչ Քալէմէն անդամ եղած է մակեդոնական կազմակերպութեան եւ նոյնիսկ անոր պետին՝ Իվան Միխայլովի կառավարը: Իր բուն անունն է Վլատօ Կէորկիէվ եւ վտարուած է Պուլկարիայէն: Ապահովութեան տեսչութիւնը այս լուրը կուտայ մեծ վերապահութեամբ: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ առնուազն ինը հոգի կապ ունեցած են Մարսէյլի դաւադրութեան հետ: Երեքը ճշդուած են արդէն: Քալէի մէջ ձերբակալուեցաւ կասկածելի Գերմանացի մը, Վլինկեր:

Այս յայտնութեանց հետ, մեծ կարեւորութիւն կը տրուի արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ կատարուած խորհրդակցութեան մը, որ տեւեց երկու ժամ, մասնակցութեամբ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարար Պ. Պէնէշի: Այս վերջինը իբրեւ նախագահ առաջարկած է արտակարգ նիստի հրաւիրել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, ճշդելու համար Հունգարիոյ պատասխանատուութիւնը: Պ. Պէնէշ տեսակցութիւններ ունեցաւ նաեւ արտաքին նախարարը Պ. Լավալի հետ: Միեւնոյն ատեն պատրաստութիւններ կը տեսնուին, Փոքր Համաձայնութեան արտաքին նախարարներու խորհրդաժողով մը գումարելու համար Պելկրատի մէջ, յառաջիկայ շաբթու:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ոստիկանութիւնը մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետապնդէ խրուաթ յեղափոխականներու թերթը, «Խրվաթսքիտոմքավա» որ կը ծախուի եղեր ապաննութեան օրը: Թերթին տնօրէնն է Տօքթ. Անթէ Փավէլիչ, նախկին երեսփոխան եւ այժմ ղեկավարը ահաբեկչական կազմակերպութեան: Կ'ըսուի թէ թերթը կը տպուի Զագրէպի մէջ, բայց կը ղրկուի Տանցիկի նամբով: Սպանութենէն յետոյ, ձերբակալուեցան վաճառողները: Վերջին թիւերէն մէկուն մէջ մանրամասնութիւններ կան եղեր «Ուսթաշի»ներու կազմակերպութեան մասին, որ բազմաթիւ անդամներ ունի մասնաւորապէս հարաւային Ամերիկայի մէջ: Թերթը բաց է ի բաց փառաբանած է երկու նշանաւոր ահաբեկիչներ, Քրալով եւ Քոփրէֆ:

Վիէննայի կարեւոր թերթերէն «Րայխսփոստ» դիտել կուտայ թէ Մարսէյլի մահափորձը անհատական կամ լոկ ազգայնական ատելութեան հետեւանք չէ, այլ ամբողջ հսկանքի մը գործը, «պատերազմի նախատ»ի մը ձեռնարկը, խառնակելու համար Եւրոպան:

Հունգարական կառավարութիւնը մինչեւ հիմա պաշտօնապէս առաջարկ ստացած չէ խուզարկութիւններ կատարելու համար ահաբեկիչներու մասին: Փէշթայի թերթերը իրենց զայրոյթը յայտնելով եղած վերագրումներու մասին, կ'ըսեն թէ ինքնաբերաբար կատարուած քննութիւններու հետեւանքով, ոեւէ ահաբեկիչ գտնուած չէ Հունգարիոյ մէջ: Լոնտոնի հունգարական գործակատարը կը յայտարարէ թէ խրուաթներու գործունէութիւնը դադրած է անցեալ ապրիլէն ի վեր, երբ քանդուեցաւ սահմանամերձ Եանքա Բուսթա գիւղի որջը:

Միշտ օտարն է յանցաւոր...

Կարգ մը թերթեր կը շարունակեն միշտ արծարծել օտարականներու խնդիրը: Երէկ «Մաթէն» կ'աղաղակէր առաջին էջի գլխուն, խոշոր գլխագիրներով.— «Ֆրանսան պարկէշտ մարդոց երկիրն է, եւ պէտք չէ ապաստան դառնայ անիրաւձայններու»: Իսկ նոյն էջին վրայ ուրիշ տեղ մը կը պահանջէր վերահսկել օտարականներու մեծ մասին վրայ, (կարգ մը երկիրներու համար ճնշուած է): «Թող վիզա չպահանջեն անգլիական, պելժիական կամ զուիցերիական հպատակներէն համար, որովհետեւ Անգլիա, Պելժիա եւ Զուիցերիա ոճրագործներ չեն արտածեր. բայց գրեթէ ուրիշ ամէն տեղ եւ մանաւանդ կեդրոնական Եւրոպայի համար ուր կեղծիքի արհեստանոցներ, սպանութեանց կեդրոններ եւ ռմբաձիգներու դպրոցներ կան, անհրաժեշտ են պաշտպանութեան միջոցներ. իսկ պաշտպանութեան լաւագոյն միջոցն է Ֆրանսական հիւպատոսին վիզան: Եթէ Հունգարիայէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ»Ը

Պատմութեան համաժողովէն յետոյ, որ կոչուած էր իբրեւ թէ ապացուցանելու Թուրք ժողովուրդի քաղաքակրթիչ անցեալը, լեզուական համաժողովը արտակարգ հանդիսութեամբ մը գումարուեցաւ նախանցեալ տարի Պոլսոյ մէջ։

Այդ ձեռնարկը ունէր երկու երես,— ա) քաղաքական – ազգային եւ բ) զուտ լեզուական։

Մեր ժամուն, տառերն, հանգամանօրէն խօսեցաւ Էնկիւրիի հետապնդած առաջին նպատակի մասին։

Այդ նպատակը, սակայն, կ'ապահովուէր լոկ երկրորդին՝ լեզուի իրական Թրքացման յաջողութեամբը։

Իսկ այդ յաջողութիւնը ոչ հրամանագրով կ'ըլլայ, ոչ օրէնքով, ոչ ճառերով եւ ոչ ալ ցանկութեամբ։ Այլ՝ բուն իսկ լեզուին Թաքուն կարելիութիւններով։

Առանց, ուրեմն, անդրադառնալու այն ծիծաղելի մեծխօսիկութեանց, թէ՝ Թուրք լեզուն սարմառ լեզուն է եղած քաղաքակիրթ ժողովուրդներու լեզուներուն, փորձենք պրպտել Թուրք լեզուին կարելիութիւնները ու թերութիւնները։

Թուրք լեզուի Բ. համաժողովը եւս գումարուելէ վերջը ցրուեցաւ։ Անշուշտ, այդ ժողովին մէջ շատ բաներ խօսուեցան եւ շատ որոշումներ առնուեցան։ Ու այն տպաւորութիւնը ունեցան բոլորը թէ՝ Մ. Քէմալ, գըլխարկի, քողի, ամուսնութեան, հանրապետութեան եւ այլ յեղափոխութիւններու կարգին, առաջին անգամն էր որ Թուրք լեզուի նորոգման կամ ազգայնացման կը ձեռնարկէր։

Այս տպաւորութիւնը սխալ էր, անշուշտ։

Լեզուն, իբրեւ արտայայտութեան եղանակը գրականութեան, կը հետեւի անոր, կ'ենթարկուի, կը ձեւափոխուի, կը ճկի կամ կը գեղեցկանայ։ Կը ձեւափոխուի ժողովուրդի կեանքին հետ։

Թուրք լեզուն չէր կրնար բացառութիւն կազմել այս ընդհանուր կանոնէն։

Ինչ որ եղաւ Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, լոկ իր ձեւովն ու Թուրք լեզուի անցեալին պատկանող մտացածին արտայայտութիւններովը կը տարբերէր այն խօսակցութիւններէն ու ձգտումներէն, որոնք տեղի ունեցած կամ երեւան եկած են երեսուն եւ հինգ տարի առաջ, այսինքն՝ այն ատեն, երբ Մ. Քէմալ պատանի մըն էր դեռ։

Թուրք գրականութեան մէջ, «Իւտէպայի Ճէտիտէ», «Կէնճ Գալէմլէր» եւ «Թիւրքճիւլէք» կոչուած են անոնք, որոնք Թուրք գրականութեան նոր ու հարազատ երանգ մը բերելու իրենց ձգտումին հետ լեզուի Թրքացման փորձեր են ըրած։

Տարօրինակ Թուի, թերեւս, եթէ ըսենք որ այսօր ալ նոյն նիւթի մասին խօսողները, կարգ մը բացառութիւններով, գրեթէ նոյն անձերն են.... Օրինակ, Քէօփրիւլիւ զատէ Մ. Ֆուատը։

Ետոյ, կը յիշուի, անշուշտ, համաժողովի ընթացքին խօսեցաւ նախկին այդ շարժումներու անունի մէկ ներկայացուցիչը եւս՝ գրագէտ - հրապարակագիր Հիւսէյին Ճահիտ մը ճառը, որ լեզուական բայց միանգամայն չափազանց սուր խայթոց մըն էր՝ ուղղուած՝ մէկ օրէն միւսը լեզուն ձեւափոխելու ձգտողներուն, կը շօշափէր գլխաւոր պարագայ մը.— «Կեանքի պահանջը կը յեղաշրջէ առդէն ու պիտի յեղաշրջէ. իմաստ ու օգուտ չունի այս աղմուկը»։ Ու կը Թուէր օրինակներ, թէ ինչպէս կարգ մը բառեր, ժամանակի ընթացքին, ժողովրդականացած են։

Իբրեւ թէ Մ. Քէմալի առեղծած այսօրուան շարժումը եւս կեանքին պահանջն է։ Եթէ արագ ակնարկ մը նետենք Թուրք գրականութեան պատմութեան վրայ, անմիջապէս պիտի նկատենք որ իրարու յաջորդող շարժումները զուգընթաց են Թուրք պատմութեան հետ։

Օրինակ, «Տիվան էտէպիաթը»ն ժողովրդային զանգուածներուն բոլորովին անծանօթ եւ մէտրէսէներէ դուրս եկած խմբակի մը հաճոյքներն ու յուզումները եղած է։ Այլ խօսքով՝ պալատներու եւ սուլթաններու շրջանի ապրումներու ցոլացումը։ «Թանզիմաթ»ի գրականութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ Եւրոպէն Փէրմանով ընկող քաղաքական եւ վարչական շարժման մը՝ մտաւոր կեանքին վրայ արտացոլացումը։

Այդ գրականութեան յաջորդող «Սէրվէթի Ֆիւնուն»ի մէջ կը տեսնենք Թանզիմաթին «ալաֆրանկա» ցուցադրումը։

«Սէրվէթի Ֆիւնուն» սերունդը Նամըք Քէմալէն սորված ազատութեան սէրը իր հոգիին մէջ բանտարկած՝ «Մեծ յեղափոխութեան» հայրենիքէն (Ֆրանսա), ըստ իրենց ըմբռնումներուն, կեանքի եւ մտածումի ձեւ մը բերելու ձգտող գրականութիւն մը մշակած է։

Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանը իր հետ բերաւ «Կէնճ Գալէմլէր»ուն (Երիտասարդ գրիչներ) շարժումը, նոր լեզուի մը հարցը։ Անոնք կը ցանկային Թուրքերէն մը որ արաբական եւ պարսկական լեզուներու օրէնքներէն բոլորովին մաքրուած ըլլայ։ Թէ այս շարժման եւ թէ՛ «Իւտէպայի ճէմիյէթի» անուն, թուրք լեզուի մաքրագործման շարժումը համընթաց գացած է «Թիւրքճիւլիւք» շարժման հետ, երբ քաղաքական կուսակցութիւն մը կեանքի կոչուած եւ իւրացուցած է այդ շարժումը։ Այդ շարժման յայտնի դէմքերէն բանաստեղծ Մ. Էմին զերծ չէր քաղաքական — «Թիւրքճիւլիւք»ի ազդումներէն։ Իսկ թէ լեզուական – գրական այդ շարժման, թէ քաղաքական հոսանքին ուղղութիւնը ճշդող, զայն փիլիսոփայական իմաստասիրական զգեստով մը օժտողը եղած էր Զիա Կէօք Ալփ,— Իթթիհատի եւ ամբողջ Թրքական – ազգայնական շարժման տեսաբանը, որ մինչեւ այսօր, իր մահէն վերջ ալ, խոր յարգանքով կը յիշուի նոյնիսկ քէմալականներու կողմէ։

Անդրադառնալով լեզուի Թրքացման շարժման, վերյիշենք բանաստեղծ Մէհմէտ Էմինը որ 40 տարի առաջ կը գրէր — «Ես Թուրք մըն եմ, կրօնքս, ցեղս բարձր է, արիւնս, շունչս՝ կրակով լեցուած է»։ Վէֆիք փաշա՞ն, Շէմսէտտին Սամի՞ն։

Յիշենք մասնաւորապէս Հիւսէյին Ճահիտի «Գավկալարըմ» (կռիւներս) անուն գիրքը որ քանի տարի առաջուան իր գրչապայքարները կը բովանդակէ։ Ահա, օրինակ, քանի մը տող այդ գրքէն.—

«Մեր լեզուն ուրիշ լեզուներէ կարգ մը բառեր առնելու պէտք կրնայ ունենալ, ոչ թէ կրնայ ունենալ, ունի՛ անտարակոյս։ Մանաւանդ թարգմանութեամբ պարապողներու համար, այս պէտքը աւելի զգալի է։ Այսուհանդերձ մեզմէ ոմանք մեր լեզուին բնաւ օտար բառ չխառնելու մտադիր են։ Այսպէս, գրեթէ զուտ թուրքերէն բառերով կազմուած բանաստեղծութիւններ իսկ գրելու սկսած են։ Բայց, ասոնք ի՞նչ բան կը փաստեն։ Ոչինչ.. Շատ շատ ցոյց կու տան թէ կրնանք զուտ թուրքերէն բառերով քանի մը բանաստեղծութիւններ գրել։ Բայց, այս բանաստեղծութիւններուն մէջ «հովիւը սրինգ կը նուագէ, ոչխարները կը մայեն, թռչունները կ'երգեն» խօսքերէն անդին չի կրնար անցնիլ» (էջ 96)։

Այս քանի մը տողերը ցոյց կու տան թէ՝ հարցը նոր չէ ու Էնկիւրիի վարիչները պատճառներ չունին յոխորտալու թէ յեղափոխական նոր էջ մը բացին Թուրքիոյ պատմութեան մէջ։ Բայց, ասիկա չէ անշուշտ, էականը։

Հին կամ նոր, հարցը դրուած է, վերջապէս, ու կազմուած են մարմիններ՝ առաջադրուած նպատակները իրականացնելու համար։

Որո՞նք են այդ առաջադրութիւնները։

Համաժողովի վերջաւորութեան, մամուլը արձագանգ եղաւ անոնց։

Այդ առաջադրութիւնները կարելի է ամփոփել հետեւեալ ձեւով.—

1.— Մաքրագործել լեզուն պարսկերէնի եւ արաբերէնի տիրական ազդեցութենէն։

2.— Պատրաստել զուտ Թուրքերէն քերականութիւն մը։

3.— Լոյսին հանել Թուրքերէն լեզուի հին բառերը։

4.— Օտար բառերուն տեղ եթէ բուն Թուրքերէնը չկայ, գտնել նորեր։

Այստեղ զանց առնուած է այն մասը, որ կը վերաբերի կարգ մը լեզուաբանական – բանասիրական ուսումնասիրութեանց՝ ապացուցանելու համար Թուրք լեզուի «պատմական – քաղաքակրթական դերը»։

Ուրեմն, մանաւորելով խօսքը վերեւ յիշուած առաջադրութիւններու, առաջին տպաւորութիւնը զոր մարդ կ'ունենայ, հետեւեալն է.— Եթէ իրապէս Թուրք լեզուն չունի իր քերականութիւնը եւ ողողուած է օտար բառերով ու, աւանդին, զուրկ է իմացական եւ զգացողական կեանքը արտայայտելու, կամ, ինչպէս Հիւսէյին Ճահիտ կ'ըսէ՝ կրնայ արտայայտել միայն «հովիւը սրինգ կը նուագէ» եւայլն, ապա ուրեմն, կարելի՞ է ըսել գիտականօրէն թէ Թուրք լեզու մը գոյութիւն ունի։ Ոչ, անշուշտ։ Ամէն լեզու ընկերային հաստատութիւն մըն է։ Այս պարագան խորապէս ըմբռնելու համար, զայն խօսող ընկերութեան քաղաքակրթական ամբողջ կազմակերպութեան ծանօթ ըլլալու է։

Երբ Թուրք լեզուի խորհրդաժողովը պաշտօնապէս որոշում կու տայ այդ առաջադրութիւնները իրականացնելու, արդէն ժխտած կ'ըլլայ թուրք ընկերային–քաղաքակրթական կեանքի մը անցեալ գոյութիւնը. ճիշդ այն ատեն, երբ կը ճգնի զայն... հաստատել։

Առաջադրութիւններէն առաջինը կը ձգտի, ուրեմն, Թուրքերէնը ազատել օտար ազդեցութիւններէ։

Կամ, ինչպէս կ'ըսեն իրենք՝ «Թրքացնել Թուրքերէնը»։

Ինչպէ՞ս, սակայն։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԼԵՒՈՆ Դ-Ի ՈՃԻՐՆԵՐԸ

Մարսիլիոյ «Սէն Ժօզէֆ Մեծ Կղերանոցի» ուսանողներէն Մարսիլիոյի Եղբայր Յովսէփ Այսաբեանեան՝ չորթուս մէջ ինծի ներկայացուց մաքուր ձեռագիր Աւետարան մը, բամբակեայ թղթով, բոլորգիր, կազմուած, կաշեպատ, երբեմն ժողոզաթերայ պահպանակներով։ Մեծ պատկերներ չկան մէջը, բայց կան լուսանցազարդեր եւ լուսանցքներու վրայ գծուած գունաւոր նկարներ։

Ձեռագիրը գրուած է Հայոց ՉՀԸ թուականին, որ ըսել է Քրիստոսի 1329 թուին, Հայոց Լեւոն Դ. Թագաւորի օրով, Յովհաննէս անուն քահանայի մը կողմէ, բայց ո՞ւր,— յիշուած չէ։

Ահա այս յոյժ կարեւոր ձեռագրին գլխաւոր Յիշատակարանը

«Կատարեցաւ սրբ. եւ կենարար աւետարան, ի թուականութեանս Հայոց ՉՀԸ. ի հայրապետութեան Տեառն Յակովբայ, եւ ի թագաւորութեանս Հայոց չորրորդ Լեւոնի բարեպաշտի եւ քրիստոսասիրի. ձեռամբ յոգնամեղ եւ անարժան Յովհաննէսի. ի վայելումն եղբաւրորդւոյ իմոյ Մինասի...Յայսմ նշանաւոր ամի եղեւ զրաւ գրչութեան սորա, որ թագաւորն մեր զպարոնպետն Հայոց զԿոստանդին, եւ զեղբայրն իւր զմեծ պարոնն զՕշին, որով եբարձ ի կենաց, որոց ողորմեսցի Քս. Աճ. գործեաց եւ զայս ինչ, զի եւ զթագուհին իւր նոյնպէս որով եբարձ ի կենացն։

Այստեղ մէկէ աւելի կարեւոր խնդիրներ կան, որոնք արժանի են մեր ուշադրութեան

Ա.— Աւետարանիս գրիչն իր ակնարկած Լեւոն Թագաւորը (1320—1342) կ'անուանէ՝ «Չորրորդ Լեւոն»։ Հետեւաբար Հինգերորդը կ'ըլլայ՝ մեր բնական մայրաքաղաքին նախկին կեղեռնինեանց վանքին եկեղեցիին մէջ 1393ին թաղուած վերջին Լեւոնը (1374—1375), որուն համար ոմանք կը պնդեն ցարդ, թէ Լեւոն «Վեցերորդն» է, թէեւ իմ «Լեւոն Ե. Լուսինեան» գործիս մէջ փաստերով ապացուցած եմ Հինգերորդ ըլլալը (երես 15—19)։

Բ.— Աւելի կարեւոր է աս պարագան։

Ժամանակակից գրիչը՝ Յովհաննէս կը յայտարարէ, թէ իր ձեռագրին ընդօրինակութեան ու աւարտին տարին, այն է՝ 1329ին, Լեւոն Չորրորդ՝ Հայոց Կոստանդին ապարապետն ու անոր Աւշին Պայլ եղբայրը,— որ Հայոց «Մեծ պարոնն» էր, այսինքն Լեւոնի խնամակալն է Հայոց Թագուհիին հայրը,— սրախողխող ըրաւ կամ ընել տուաւ։ Աստ պատճառը կը նկատուի նախանձու մարդոց գրգռութիւնն ու քսութիւնը, որով Լեւոն 1329 տարւոյ «ի քանեսվեցն յունվարի» ձերբակալել տուաւ երկուքն ալ եւ սպաննել տուաւ զանոնք։ (Տես Հ. Ղեւոնդ Ալիշան, «Սիսուան», երես 340)։

Գ.— Յիշատակարանս կ'ըսէ նաեւ, թէ Լեւոն՝ Կոստանդին Սպարապետն ու Աւշին Մեծ Պարոնն սպաննելէ զատ՝ իր Թագուհին ալ (Զապէլը) մեռցնել տուաւ «սրով»։— Ինչո՞ւ, չենք գիտեր։

Այս ոճրին թուականը՝ վերեւ յառաջ բերուած Յիշատակարանին մէջ յիշուած չէ. բայց հոս ալ Ալիշան օգնութեան կը հասնի մեզի։

«Սխուռան»ի բազմահմուտ հեղինակը կ'ըսէ, թէ 1323ին «Օշին Պայլ... ի բանս արկանէ զԶապէլուն, ուր եւ սա եւ անդրանիկ իւր Ներիկ» (եր. 558)։

Տարակոյս չկայ, թէ այստեղ թիւրիմացութիւն մը կայ։

Մեր Յիշատակարանը Լեւոն Դ-ի կը վերագրէ այս աններելի ոճիրը. «զի եւ զԹագուհին իւր նոյնպէս սրով եբարձ՝ ի կենաց»։ Ուրեմն՝ Լեւոնն է, որ բանտարկած եւ բանտի մէջ սպաննել տուած է զԹագուհին իւր»։ Ոչ թէ Օշին Պայլն է։

Աւելցնէ զուրս՝ Ալիշանի վերի վկայութենէն կը հետեւցնենք, թէ Լեւոն Դ.,— որ կը կարծուէր թէ անզաւակ մեռած է,— ունեցած է նորածին մը՝ Ներիկ, որ իր մօրը հետ միասին սպաննուած է։ Ալիշան իր վերի հատուածին մէջ «սպաննուած» բառը չի գործածեր, այլ կրկին խաչով՝ վախճանեցան ըսել կ'ուզէ, խնայելով անշուշտ Լեւոնի (կամ Օշինի)։

Տեսէք, թէ որքան կարեւոր է ձեռագրաց Յիշատակարաններու հրատարակութիւնը։

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ՝ ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԻ ՕՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԴԵՍՊԱՆԸ ԿԸ ՊԱՏՈՒԻՐԷ ՊԱՏԺԵԼ ՀԱՅԵՐԸ...

ԽՄԲ.— Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ» լրագիրը վերսկսած է շարունակել Փարիզի նախկին դեսպան Սալիհ Միւնիր փաշայի յուշերը, որոնք ընդհատուած էին ատենէ մը ի վեր։

Նախորդ մասերը օրը օրին հրատարակած ըլլալով, կու տանք նաեւ մնացեալ մասերը.—

Սամսոնի մէջ պատահած հայկական դէպքերէն քանի մը ամիս առաջ էր։ Ռուս դեսպան Պ. Նելիտով որ արձակուրդով իր երկիրը գացած էր, Պոլիս վերադարձաւ եւ ուրբաթի սէլամլըքէ մը յետոյ Ապտիւլ Համիտի կողմէ ընդունուեցաւ

Դեսպանը, Ցարին բարեւները հաղորդելու քաղաքաքամավարական յայտարարութիւններ ընելէ եւ օգէն, ջուրէն սովորական խօսակցութենէն վերջ, յայտնեց թէ կայսեր կողմէ գաղտնապէս ընելիք զեկոյց մը ունի։ Ապտիւլ Համիտ, «Մինիր պէյը ձեզի կը զրկեմ, անոր յայտնեցէք» ըսաւ։ Ինծի պաշտօն տրուեցաւ եւ դեսպանատուն գացի ուր Նելիտով ըսաւ

— «Սա ձեր արեւելեան նահանգներու վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Ցարը մտահոգ է այս մասին։ Ձեր այնտեղի կուսակալներուն, պաշտօնեաներուն, հրամանատարներուն ընթացքին չի հաներ։ «Անոնք, կ'ըսէ, կ'երեւի թէ իրենց ու մեր գլխուն հայկան խնդիր մը ու փորձանք մը պիտի հանեն»։ Ձեր այս նահանգներուն մէջ, մօխիրի տակ արծարծուող կրակներ կան։ Կը կարծէք որ այս կրակը խառնողներուն մէջ չկա՞ն այն ձեռքերը որ հինէն ի վեր ձեզի բարեկամ կ'երեւան ու կը ջանան մեզ ձեզի թշնամի ցոյց տալ։ Աչալուրջ ընթացքով մը պէտք է որ առաջ մարել այս կրակները եւ պէտք է անպատճառ դապէք Հայերու ծայրայեղութիւնները. Եթէ այսպէս չընէք, մեր օրէն միաժամանակ բազմաթիւ տեղեր ըմբոստութիւններ պիտի ծագին։ Այն ատեն շատ արիւն պիտի հոսի։ Ըմբոստ Հայերը օգնութիւն եւ քաջալերութիւն կը գտնեն Եւրոպայէն։ Մեր կողմն ալ սկսած են շատնալ մեծ Հայաստանի մը կազմութիւնը երազող Հայերը։ Մենք չենք կրնար յօժարիլ որ մեր սահմաններուն վրայ հայկական պալար մը ելլէ. եթէ պէտք ըլլայ, պիտի ստիպուինք ձեր սահմանն ալ անցնիլ եւ Հայերուն ցոյց տալ իրենց չափը։ Այս պարագային, խնդիրը կը խառնուի եւ կը մեծնայ։ Խնդիրը պէտք չէ այս աստիճանին հասցնէք, որպէսզի իրարու հետ չաւրուինք։ Թող ձեր կուսակալները եւ հրամանատարները միայն զաւեր երեւան հանելու եւ զէնք, ռումբ ու կասկածելի Հայեր փնտռելու չզբաղին։ Այս կերպով չէք կրնար Հայերը զսպել։ Ընդհակառակին զանոնք բոլորովին գրգռելով կը կատղեցնէք։ Զինուորական շարժում ընելով ըմբոստացողները մէկ անգամէն խիստ ճնշումի ենթարկելու ու ցրուելու էք։ Պէտք է այս կերպով բոլոր Հայերը վախցնել եւ ամչցնել։ Եթէ այսպէս ընէք, քոմիթէներուն հակում ցոյց տուողներուն մէջ համարձակութիւն չի մնար, բոլորը կը ամչին»։

Դեսպանը իր խօսքերը վերջացուց աւելցնելով.

«— Այս խօսքերը բոլորն ալ Կայսեր խօսքերն են, գաղտնապէս է որ կ'ըսեմ»։

Նելիտովի ըսածները Ապտիւլ Համիտի բացատրեցի։ Քանի մը օր վերջ իմացայ որ պալատական աւագ քարտուղարութենէն հայաբնակ նահանգներուն հրաման տրուած է որ զինեալ ըմբոստութիւն ընող Հայերը խստիւ հետապնդուին։

Բայց ռուս դեսպան Նելիտովի այս յայտարարութիւնը լսելէ յետոյ, սա կասկածները ունեցայ.— Անշուշտ Մոսկովները գիտեն գաւառներու մեր պաշտօնեաներուն ընթացքը, ինչպէս նաեւ այն թէ անոնք ներկայիս ի՞նչ աչքով կը նային Հայերուն։ Հետեւաբար, անոնք կ'ենթադրեն թէ, երբ մեր պաշտօնեաները այս տեսակ վճռական եւ խիստ հրաման մը առնեն, առանց յանցաւորի եւ անմեղի նայելու, նոյնիսկ փոքր պատրուակով մը, Հայերը սուրէ պիտի անցընէին ամբողջովին։

Անոնք վստահ էին որ երբ իրենց այս ենթադրութիւնը հաստատուէր, Եւրոպայի հանրային կարծիքը եւ զաւրինները վերջին ծայր պիտի յուզուէին եւ մեր դէմ դէշ հոսանք մը առաջ պիտի գար։ Այդ պարագային, անոնք պիտի մոռնային իրը բարեկամ ըսածները եւ կամ փոխելով պիտի ըսէին. «Մենք ձեզի միայն յանցաւորները զարկէք ըսինք, Հայերը ամբողջութեամբ ջարդեցէք չըսինք»։ Ու այս կերպով մեզ յանցաւոր պիտի հանէին ու լռեցնէին, յետոյ ալ ի հարկին արեւմտեան պետութիւններուն դառնալով, մեզ պիտի ամբաստանէին. «Տեսա՞ք թէ ինչ մարդ են Թուրքերը, տեսա՞ք որ անոնք հին արիւնհեղութիւններէն չեն հրաժարած։ Անոնք բարեկարգութիւն չեն ընդունիր»։ Այս կերպով, արեւելեան խնդիրը արծարծելու եւ առաջ գալիք տագնապներէն օգտուելով, իրենց շահ մը ապահովելու պիտի ջանային։

1894 թուականին, երբ Ֆիլիփ Քըրրի Պոլիս եկաւ իբր անգլիական մեծ դեսպան։ Հաւատարմագրերը յանձնելէ քանի մը օր առաջ, Ապտիւլ Համիտի հրամանով նոր դեսպանին բարեկամական արտայայտութեան մը համար, դեսպանատուն գացի։

Թագաւորին անունով, պարագային յարմար եւ հաճելի խօսքեր ըսի. Ս- գիւտարէթ Թագուհիին շրջանէն սկսելով, հարիւր տարի առաջուան Թուրք եւ անգլիական բարեկամութենէն ու սիրալիր յարաբերութիւններէն խօսեցայ, ըսի թէ կը փափաքինք որ երկու կողմերուն փափաքին համաձայն երեւան եկած կարգ մը տարակարծութիւններն ու անոնց ծնած դէշ յիշատակները մոռնալով, յարաբերութիւնները հինէն աւելի ամրացնենք, եւ թէ՝ երկու պետութեանց համար ալ կարեւոր այս աշխատանքին մէջ եթէ ինք ալ օգնէ, բոլորս երախտապարտ պիտի թողու։

Քըրրի մեծ ուշադրութեամբ ու կարեւորութեամբ մտիկ ըրաւ այս յայտարարութիւնս, եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ, հետեւեալ հարցումը ըրաւ.

— Այս խօսքերը ձեր անձնակա՞ն գաղափարներն են թէ արդեօք միեւնոյն ատեն ձեր Թագաւորին ու խորհրդականներուն զգացումին թարգմանը կ'ըլլաք։

— Այո, ասիկա թէ իմ քաղաքական համոզումս է եւ թէ կ'ուզեմ յայտնել թէ Թագաւորը իր զգացումներով կը հաստատէ այս գաղափարս։

— Ուրեմն, բաց խօսինք եւ մտիկ ըրէք, ըսաւ Քըրրի եւ խօսքը շարունակեց հետեւեալ կերպով

«Երէկ, օտար բարեկամներէս մէկուն հետ (յետոյ հասկցայ որ Ֆրանսական դեսպան Քամպոնն էր) կը խօսակցէինք։ Խօսքին կարգը եկաւ եւ այս անձնաւորութիւնը ձեր մասին խօսեցաւ։ Ըսաւ թէ դուք արտաքին քաղաքականութեան մէջ կ'ուզէք որ ձեր պետութիւնը Ֆրանսեւանգլիական քաղաքականութեան կողմը հակի։ Այս մասին վստահ եմ արդէն. միայն կ'ուզեմ սա հասկնալ թէ վստա՞հ էք որ ձեր Թագաւորին խորհրդականները ձեզի պէս կը խորհին, եւ թէ ձեր ըսած քաղաքականութեան պիտի հետեւի՞ն»։

Դեսպանին պատասխանեցի.

— Ամէն մարդ կրնայ անձնապէս քաղաքական կարծիք մը, համոզում մը ունենալ։ Կրնայ ըլլալ որ Թագաւորին մերձաւորներէն ոմանք իմ քաղաքական տեսակէտս չյարեն։ Բայց շատ լաւ գիտեմ որ Թագաւորը սրտանց կը փափաքի հետապնդել այն քաղաքականութիւնը զոր քիչ առաջ պարզեցի։

Քըրրի պատասխանեց.

— «Ես Լոնտոնի մէջ արտաքին գործոց նախարարութեան մնայուն խորհրդականն էի։ Գիտէք թէ որ աստիճան կարեւոր պաշտօն մըն է ասիկա։ Կառավարութիւնս Պոլսոյ դեսպանութիւնը առաջարկեց ինծի։ Ես համոզուած հետեւողն եմ Փալմէրսթընի զգուշօրէն եմ Մէքսթընին՝ որ Թուրքիան երկու անգամ փրկած է բաժան բաժան ըլլալէն։ Այս մեծ մարդը Անգլիոյ շահուն համար անհրաժեշտ կը նկատէր ձեր պետութեան մի եւ անբաժան պահուիլը եւ ձեզ ձեր թշնամիներէն պաշտպանելէ ետ չէր կենար, կ'ուզէր որ դուք ալ թէ ձեզի եւ թէ մեզի համար օգտակար քաղաքականութիւն մը վարէք։ Ձեր ամէն կողմով զօրացումին համար անհրաժեշտ թելադրութիւններ ընելէ չէր քաշուեր բնաւ Փալմէրսթընի սկզբունքներուն եւ համոզումներուն խոր հաւատք ունենալով, կառավարութեանս բաց.

— «Ձեր առաջարկը կ'ընդունիմ, թէ յարմար կը տեսնէք որ Փալմէրսթընի քաղաքականութեան համաձայն վարեմ պաշտօնս»։ Կառավարութիւնս ընդունեց այս պայմանը. եւ ա... դեսպանութիւնը վրաս առնելով եկայ։

Ահա կ'ըսեմ ձեզի թէ նոյն քաղաքականութեան պիտի հետեւիմ եթէ ... ռապէս համոզուիմ թէ ... չպիտի հասնիմ, Անգլիա պիտի ... զանեմ, բայց ոչ թէ ... ման՝ այլ իբր ձեր հակառակորդը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հանք եւ ջերմուկ Զանգեզուրի մէջ

Փրոֆ. Ֆլորինսկի, որ հանքանական քննութիւններ կը կատարէ Զանգեզուրի մէջ, Երեւանէն անցմեկնելէն հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ, վերջերս, նորին Հայաստանի աշխատակիցին.—

Գիտութեանց Ակադեմիային կողմէ զրկուած մեր արշաւախումբը Զանգեզուրի մէջ հանքաբանական ուսումնասիրութիւններ կատարած ժամանակ, երեւան հանեց Սառնաղբիւր Կամուրջին մօտ հանքային ջուր մը, որ Նարզանի հանքային ջուրին նման միակ տաք ջուրն է աշխարհի վրայ։ Հոսած ջուրը ունի 25 աստիճան ջերմութիւն, ընդերքին մէջ՝ 30 աստիճան։ Ջուրը կը պարունակէ մեծ քանակութեամբ ազատ եւ ջրալոյծ ածխաթթու։ Ջուրը նշանաւոր է նաեւ անով, որ ծծմբային թթու չի պարունակեր։ Այս հանքային ջուրը յօդացաւի, բնախօսական խանգարումներու խանգարումը եւ սրտի անդութիւնները բուժելու յատկութիւն։ Ջուրին բուժական յատկութիւնը ծանօթ էր հայ թագաւորներուն, որոնք բաղնիք շինեցին հոն։ Ստեփաննոս Օրբելեան վերնորոգած է այդ բաղնիքը, որու հետքերը կը մնան մինչեւ այսօր։

Գիքլանուն գիւղին մօտ երեւան հանեցինք երկու մէթր թանձրութեամբ վանաքարի (tourmaline) հանքեր, որոնք իրենց նմանը չունին աշխարհի մէջ։ Անկից զատ, քարի (pégmalite) երակներուն մէջ երեւան հանուեցաւ ատկաւին անծանօթ տեսակ մը հանածոյ, որ հարիւր համեմատութեամբ (շողարձակ տարր) կը պարունակէ։ Նոյն երակներուն մէջ գտնուած է ...tite, որ ֆոսֆոր պարունակող մըն է։ Գունաւոր մետաղի բուն մէջ երեւան հանեցինք մեծ մեծատութեամբ արծաթաքար պարունակող հանքեր։ Բազարչայի շրջակայքը գտնուեցաւ ակնառի եւ եռանկիւնաձեւ հանքի երակ

ԱՆԿԱՐԳԻԵԼՈՎ ՓՈՐՁԵՐ

Սեպտեմբեր 24ին Երեւանի օդանաւային կայանին վրայ տեղի ունեցան օդանաւային թռիչքներ կարդիելով իջնելու փորձեր

Ներկայ էին Մ. Տէր Գաբրիէլեան, Մառտուրով, Խաչատրեան, Հանէսեան, Մոսկուայէ Իշխանութեան ներկայացուցիչները եւ մեծ թիւով երեւանցի աշխատաւորներ։

Երեւանի կոմունիստ երիտասարդներու կազմակերպութիւնը նուէրներով երկրորդ օդանաւ մը նուիրեց կայանին. Յանձնումը

...խանդավառ ծափերու մէջ, Մ. Խաչատրեան յայտնեց թէ իրենց կազմակերպութիւնը պիտի աշխատի շուտով կայանին տալ երրորդ եւ չորրորդ օդանաւեր։

Ցնցող կատարուեցան Թաւիզի փորձերը։ Թաւիզին ձեր յանձնուած օդանաւով Թաւիզին փորձերը եղան նաեւ անկարգելի փորձեր։

Երեւանի մէջ, օդանաւէն անկարգելով իջնելու փորձը դեռ առաջին ցոյցով ըլլալու էր որ տեղի կ'ունենային, այնպէս որ մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած էին Երեւանի աշխատաւորութեան մէջ։ Անկարգելով իջնելու առաջին փորձը կատարեց Մեղաւեան, որ 600 մեթր բարձրութենէ մը դուրս նետուեցաւ օդանաւէն, փորձը շատ յաջող անցաւ, անկարգելը ժամանակին բացուեցաւ եւ օդաչուն որոշ գետին իջաւ 90 վայրկեանին։ Երկրորդ փորձը կատարեց Սարգսեան, որ նոյն բարձրութենէն իջաւ 60 վայրկեանի մէջ։

Ա. Տէր Գաբրիէլեան շնորհաւորեց երիտասարդ օդաչուները

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԸ

— o —

Երեւանի Երաժշտանոցը այս տարի պիտի ընդունէր 80 ուսանողներ։ Արդէն ընդունուած են 40 ուսանող — ներ։ Ընդունելութիւնը կը շարունակուի մինչեւ երէկ։ Դասախօսական կազմը զօրացնելու համար, Մոսկուայէն հրաւիրուած է ծանօթ ջութակահար փրոֆէսէօր Կարգան, Թիֆլիսէն երգահան Բարխուդարեան։ Առ ժամ Լէնինկրատէն հրաւիրուած է երգահան փրոֆէսէօր Բուշմաքեան։

Երաժշտանոցին կից պիտի հիմնուի գիտական բաժին մը, ուր պիտի ուսումնասիրուի հայ երաժշտութեան եւ երգի պատմութիւնը։ Այս բաժինը կազմէ, 1934—35 ուսումնական տարեշրջանին, պիտի հրատարակէ հին հայ երգին ձեւին եւ հայ երաժշտութեան պատմութեան վերաբերեալ կարգ մը աշխատութիւններ։

Երաժշտանոցը պայմանաւորուած է Օփերային հետ, Երաժշտանոցին մէջ օգտագործելու համար Օփերային ուժերը։

Երաժշտանոցը պայմանաւորուած է նաեւ ձայնասփիւռի կայանի տնօրէնութեան հետ, որ սկսած է կարգադրել Երաժշտանոցին համերգի դասերը, որպէսզի այդ դասերէն ձայնասփիւռով հաղորդուին ինչպէս երգի եւ երաժշտութեան փորձերը, նոյնպէս եւ տեսական խնդիրներու վերաբերեալ դասախօսութիւնները։

Այս տարի Երեւանի Երաժշտանոցը ունի 300 ուսանող։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

•••••

Գիտական վիճակագրութեան տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Երեւանի բնակչութիւնը այս տարի կը հասնի 134.000ի։ Հետեւեալ ցուցակը կը պատկերացնէ Երեւանի բնակչութեան աճման չափը.—

1926ին	64.613
1930ին	89.820
1931ին	102.000
1932ին	111.500
1933ին	121.500

ԳԻՏԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Երեւանի մէջ, Ղուկասեան հրապարակին վրայ, Մելքոնեան հիմնադրամի վարչութեան կողմէ պիտի շինուի գիտական մատենադարան մը։

Շէնքին նախագիծը պատրաստած է ակադեմական Ա. Թամանեան։ Մատենադարանը պիտի կարենայ պարփակել մէկ միլիոն գիրք։ Այդտեղ պիտի կեդրոնացուին էջմիածնայ մատենադարանին մօտ 10.000 ձեռագիրները, կովկասագիտութեան եւ հայագիտութեան վերաբերեալ հին ու նոր գործերը բոլոր լեզուներով։

Շէնքը պիտի ունենայ մեծ, լուսաւոր եւ ամէն յարմարութեամբ օժտուած ընթերցարան մը 250 ընթերցողի աթոռով, մասնաւոր դահլիճ մը գիտական ուսումնասիրութեանց յատուկ, 15—20 աշխատանոցներ գիտական հաւաքական աշխատանքներու համար։

Մատենադարանի այս շէնքին մէջ պիտի զետեղուի յատուկ տպարան մը, որուն մեքենաներն ստացուած են արդէն։

Մատենադարանին շէնքը պատրաստ կ'ըլլայ գալ տարի

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

••••

Հայաստանի պետական կեդրոնական դիւանի վարչութիւնը ծրագրած է հրատարակել կարգ մը աշխատութիւններ։

Շուտով տպագրութեան կը յանձնուի Դաշնակցութեան փետրուարեան ապստամբութիւնը եւ քաղաքացիական կռիւները Հայաստանում 1921ին խորագրով առաջին աշխատութիւնը, որուն պատրաստութեան համար օգտագործուած են Երեւանի Դիւանին, Մոսկուայի Կարմիր բանակի կեդրոնական դիւանին եւ Թիֆլիսի դիւանին վաւերաթուղթերը։

Պատրաստութեան մէջ է նաեւ Տրապիզոնի խորհրդաժողովը խորագրով աշխատութիւն մը, որուն վաւերաթուղթերը առնուած են Հայաստանի կեդրոնական դիւանէն։

Տարեվերջին պատրաստ կ'ըլլայ նաեւ Ցարիզմի գաղութային քաղաքականութիւնը խորագրով ուսումնասիրութիւնը։

Դարձեալ պատրաստութեան մէջ են հետեւեալ գիրքերը.— 1.— Ինտերվենցիան եւ Դաշնակցական կառավարութիւնը, 2.— Դաշնակցութեան յարաբերութիւնները ռուսական Վանդէայի հետ (Դենիկին, Կոլչակ եւն.)։ 3.— Իմպերիալիստական պատերազմը եւ Դաշնակցութիւնը։

Միաժամանակ կ'ուսումնասիրուին Հայաստանի յեղափոխական շարժման եւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան պատմութեան վերաբերեալ վաւերաթուղթերը, գրելու համար Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան պատմութիւնը։

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

•••••

Սեպտեմբերի վերջերը, Թ. Դաչտոյեանի նախագահութեան տակ, տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը Հայաստանի ճամբաներու շինութեան մասին, մասնակցութեամբ ճամբաներու գաւառական տեսուչներու։

Իւրէն Սահակեան ընդարձակ զեկոյց մը տուաւ եւ պատկերացուց ճամբաներու վիճակը զանազան շրջաններու մէջ։ Ցետոյ խօսեցան Վաղարշապատի, Թալինի, Կոտայքի, Ղամարլուի, Վէդիի, Սարդարաբադի, Աշտարակի ճամբաներու տեսուչները։

Ճամբաներու շինութեան իրենց աշխատանքով գնահատութեան արժանացան Թալին, Վաղարշապատ, Փաշալու, Լէնինական, Կոտայք եւ Գորիս։ Սակայն աննախանձելի կացութեան մէջ կը գտնուին Ղամարլուի շրջանի ճամբաները, որոնք կամ քայքայուած են, կամ կամուրջները նեղ են եւ անպէտ։ Կացութիւնը աւելի ճակատագրական է Վէդիի մէջ, ուր թէեւ մը ճամբայ չէ շինուած։ Աշտարակը շիներ է միայն մէկ քիլոմէթր ճամբայ, թէեւ արձանագրեր է 7 քիլոմէթր ճամբու շինութիւն։ Ղամարլուի մէջ եւս ճամբայ շինուած չէ բնաւ, թէեւ արձանագրեր են 7 քիլոմէթր ճամբու շինութիւն։ Այսպէս եւ միւս շրջաններուն մէջ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի Թղթատարական — Հեռագրական վարչութիւնը կ'աշխատի հեռախօսի տեւական գիծ մը հաստատել Մոսկուայի եւ Երեւանի միջեւ, ընդհանուր օգտագործման համար։ Առաջին փորձը կատարուեցաւ անցեալ ամսու 24ի գիշերը։ Յաջողութիւնը շատ յստակ էր։

** Ղամարլուի շրջանին մէջ, Եուվայի, Ներքին եւ Վերին Ղամարլուներու, Բեջագլուի հաւաքական գիւղատնտեսութեան աշխատաւորները, իրենց համար, սկսած են ազնուէ տուներ շինել։ Այսպէս Ծուփայի մէջ 70 գիւղացիներ բնակարաններ շինած են, ամէն մէկ բնակարան ունի երկու սենեակ, մէկ նախասենեակ եւ մէկ հացատուն։ Ղամարլուի մէջ եւս 25 գիւղացիներ շինած են բնակարաններ, որ ունին 1—2 սենեակ, մէկ հացատուն, մէկ գոմ, եւն.։ Նոյնը Վերին Ղամարլուի եւ Բեջագլուի մէջ։ Բնակարանները մաքուր են եւ լուսաւոր։

** Հոկտեմբեր 2էն մինչեւ 8 Երեւանի մէջ տօնուեցաւ Հայաստանի արիներու կազմակերպութեան 13րդ տարեդարձը,— տօնին կը մասնակցէին գրագի հանրապետութեանց արիներու ներկայացուցիչները։

** Կարմիր Խաչի Մոսկուայի Կեդրոնը երկրին առողջապահական պայքարին համար բացած է պարգեւախաղ մը 5 միլիոն րուբլի արժէքով։ Հայաստանին կը տրուին 40.000 րուբլի արժէքով պարգեւներ։ Լեցուն թիւերը կը շահին բնակարան, հեծելանիւներ, ապարինարաններու մէջ ձրի բժշկութիւն, հեռաւոր երկիրներու մէջ ձրի ճամբորդութիւն, եւն.։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի դպրոցը

»»» ·«««

ՎԻԷՆ, 12 Հոկտ. (Ցառաջ).— Բուռ մը անձնուէր Հայուհիներ, չորս տարիէ ի վեր կը պահեն Կ. Խաչի դպրոցը, համախորհուրդ իրենց Շրջ. Վարչութեան հետ։ Ինչպէս յայտարարուած էր «Ցառաջ»ի մէջ, դպրոցը վերաբացուեցաւ Հոկտեմբեր 1ին, ուսուցչութեամբ Հայր Կ. Տէրմոյեանի։ Առաջին օրը ներկայ աշակերտներու թիւն էր 33, մէկ շաբթուան մէջ բարձրացաւ 43ի, հաւանական է որ այս տարի 50ի բարձրանայ։ Ամէն օր կ'աւելնայ։ Հ. Տէրմոյեան առաջին օրէն քննեց բոլորին կարողութիւնը եւ համաձայն իրենց կարողութեան ու կարդացած գիրքերուն՝ բաժնեց չորս կարգի.—Առաջին՝ այբբենարան, երկրորդ՝ առաջին «Գանձարան», երրորդ՝ միջին «Գանձարան», չորրորդ՝ բարձրագոյն «Գանձարան»։

Մարդ որքան կ'ուրախանայ մեր սեւաչեայ չորս հինգ տարեկան պզտիկները դիտելով, երբ իրենց թաթիկներով գրատախտակի վրայ կը գրեն Մեսրոպեան տառերը՝ Ա.Բ.Գ.։ Դժբախտաբար ինչպէս ամէն տեղ հոս ալ չեն պակսիր կիրքէ վարակուած մարդիկ որ իրենց զաւակները կը զրկեն այս կանոնաւոր դաստիարակութենէն եւ զանազան անուններով դպրոց կը խաղան, առանց ուսուցչի, իրենց պզտիկները կը յանձնեն պատահական մարդոց եւ կը հպարտանան որ Թաբեգործականը իրենց ձրի գիրք կը ղրկէ. Ինչ օգուտ այդ սնապարծութենէն։

Այրի կին մը որ չորս պզտիկ ունի եւ միակ աշխատաւորը ինքն է չնչին օրականով, ուրախութեամբ վճարեց իր պզտիկներուն կարդացած գիրքերուն դրամը։ Տակաւին այսպէս քանիներ կան։ Յաջորդ նամակով կը գրեմ Խաթրէզլէի դպրոցի մասին որ ամէն տարի կ'եմէրէկի Հայր. Միութեան եւ քանի մը ազգասէր հայրենակիցներու ջանքերով կը շարունակուէր։ Այս տարի նախնական աշխատանքները վերջացած ըլլալով կը վերաբացուի Նոյեմբեր մէկին։

Համազգային Վէյնի մասնաճիւղը օգտուելով Հ. Տէրմոյեանի տրամադրութենէն, հաստատեց Ֆրանսերէնի դասընթացք մը չափահաս երիտասարդներու համար, շաբաթ երկու օր երեքշ. եւ հինգշաբթի երեկոները, ժամը 7էն 10։ Ինչպէս Կ. Խաչի դպրոցին համար նոյնպէս այս դասաւանդութեան համար Հ. Յ. Դ. կոմիտէն («Մասակ» Ակումբը) ձրիաբար տրամադրած է։

Գ.Մանուկեան

«Դաշնակցութեան Օր»ը

••••

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, 10 Հոկտ.— Մենք ալ տօնեցինք «Դաշնակցութեան Օր»ը։ Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութիւն մը, լսելու համար Դաշնակցութեան խօսքը։ Սրահի ճակատը Դաշնակցութեան զինանշանի կողքին կը ծփային Հայկական եւ Ֆրանսական դրօշները։

Օրուան նախագահը բացատրելով տօնին իմաստը, հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս իրենց յարգանքը յայտնել բոլոր այն յայտնի ու անյայտ նահատակներուն որ ինկան Դաշնակցութեան դրօշին տակ, հայ ազգի արդար դատին համար։ «Մեր Հայրենիք»ով բացուեցաւ հանդէսը։ Եղան օրուան պատշաճ երգեր ու արտասանութիւններ։ Արտասանեց փոքրիկ Մովսէս Բարխեան «Ընդ առաջ օտար ափանց»։ Երգեցին ընկերուհի տիկ. Լուսին Կարապետեան «Գարահիսար լերան կրծքին» եւ տիկ. Նուարդ Կիկոլեան «Մինեանակը Բադէնու վրեժ»։ Տօնին երգը եւ բացատրական կեանքը արժանացան ծափերու։

Ցետոյ բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Լեւոն Զօրմիեան որ փաստալից բանախօսութեամբ մը պարզելով Դաշնակցութեան կատարած գործերը եւ ձաղկելով հակառակորդներու փոքրոգի պայքարը, շեշտեց.— Դաշնակցութիւնը 44 տարի անընդհատ եղած է հայ ժողովուրդի կողքին, բաժնած է անոր լացն ու ծիծաղը, եւ կը մնայ զօրեղ անոր կողքին, մինչեւ որ հայ ազգը շահի իր արդար դատը։

Գ. Սահակ երգեց «Գիւղում ձմեռ» եւ հանդիսականներու փափաքին վրայ կրկնեց «Հօրովէլ»ը ջերմապէս գնահատուելով։ Ընկերուհի տիկ. Լուսինի մեներգէն վերջ, նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց կոմիտէին կողմէ եւ «Մշակ» բանուորով փակուեցաւ հանդէսը։

Ցետոյ ունեցանք ընկերական ժողով մը, որուն ներկայ էին նաեւ Այն Փինի «Վրէժ» խումբի բոլոր ընկերները։ Ընկ. Լ. Զօրմիեան տուաւ տեղեկութիւններ կուսակցական կեանքի մասին, նոյնպէս եւ պատասխանեց զանազան հարցումներու։ Այն Փինի «Վրէժ» խումբի վրայ աւելցաւ նոր ընկեր մը։ Ցուցիչ էր նորընծայի երդման արարողութիւնը, երբ ընկերը ձեռքը դնելով զինանշանին վրայ, կը յայտարարէր.— «Կ'ուխտեմ կեանքիս վրայ հաւատարիմ մնալ Հ. Յ. Դ.ի կանոնագրին, ծրագրին եւ կեանքի գնով հետապնդել անոնց իրականացումը»։ Բոլոր ընկերները համբուրեցին նորընծան, մաղթելով եռանդ եւ կորով։

Մարգար Բալիկեան

ՄԱՄՈՒԼ

«ԳԱՂՏՆԻ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐՈՒ» ՑԵՐԻՒՐԱՆՔԸ

— o —

«Հայրենիք» գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 սեպտ.).

— «Մեր երդուեալ հակառակորդները, իրենց ազգավնաս ընթացքը արդարացնելու համար, յամառօրէն կը շարունակեն պնդել, ա) որ իբր թէ Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը գաղտնի դաշինք մը կնքած է թրքասէր Գրոմէթէի շուրջը խմբուած կովկասեան խմբակցութեանց հետ եւ բ) որ իբր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գաղտնի համաձայնութեան եկած է Պերլինի մէջ հակախորհրդային դաւադիր կազմակերպութեանց եւ Հիթլէրականներու հետ՝ խորհրդային Կառավարութիւնը զինու զօրութեամբ տապալելու համար։

Բազմաթիւ անգամներ ինչպէս մենք, նոյնպէս դաշնակցական բոլոր միւս թերթերը բսած են, թէ բացարձակապէս անհիմն են այդ զրոյցները եւ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ միայն սնւէ գաղտնի դաշինք կամ համաձայնութիւն չէ կնքած ոեւէ հակախորհրդային հոսանքի հետ, այլ, վճռականօրէն հակառակ ըլլալով ոեւէ զինեալ պայքարի խորհրդային իշխանութեան դէմ, հակառակ է նաեւ օտար ուժերու հետ դաւադիր ոեւէ միջամտութիւն ընելու Կովկասի մէջ՝ խորհրդային կառավարութիւնը տապալելու համար։

Հակառակ Դաշնակցական թերթերու այս անվերապահ հերքումներուն, մեր հակառակորդները նորէն նոյն յերիւրածոյ զրոյցները կը կրկնեն ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ։ Օրինակ, կ'ըսեն, որ իբր թէ Գրոմէթէի խմբակցութեանց հետ կնքուած դաշինքը 4 էջնոց (յետոյ ալ ըսին 8 էջնոց) Թուրքերէն լեզուով գրութիւն մըն է. մինչդեռ յայտնի է, որ Գրոմէթէի շուրջ համախմբուած կովկասեան խմբակցութիւնները (Վրացի, Թաթար եւ Լեռնական) իրարու հետ կը խօսին ու կը յարաբերին ոչ թէ թուրքերէն, այլ ռուսերէն։ Բնական է, որ եթէ դաշինք մը կնքած ըլլային Հայերու հետ, ռուսերէն լեզուով պիտի կնքէին եւ ոչ թէ թուրքերէն, զոր չեն ալ հասկնար Վրացիները ու կովկասեան Լեռնցիները։

Մեր հակառակորդները նոր ձեւ մը փնտռած շարունակ որ կարեւոր փաստաթուղթեր ունին այդ մասին։ Սակայն, ինչո՞ւ հրապարակ չեն բերեր այդ փաստաթուղթերը, ո՞ր ուրիշ կը սպասեն։ Փոխանակ խոյժկրդաւոր տեղեկագրեր ընելու, աւելի լաւ չէ՞ որ մէջտեղ դնէին իրենց փաստաթուղթերը։ Հայ հասարակութիւնը մեծապէս երախտապարտ պիտի ըլլար իրենց, որ վերջնապէս վար են առած Դաշնակցութեան «դիմակ»ը։

Սակայն, մի՞թէ պարզ չէ, որ մեր հակառակորդները ոեւէ փաստաթուղթ չունին Դաշնակցութեան դէմ։ Մարդիկ, որ ամէն փաղոցային բամբասանք անմիջապէս կը հրամցնեն իրենց ընթերցողներուն, ինչո՞ւ պիտի քաշուէին հրատարակութեան տալ կարեւոր փաստաթուղթեր Դաշնակցութեան դէմ, եթէ իսկապէս ունենային։

Մի՞թէ պարզ չէ, որ շանթաժ կ'ընեն եւ իրենց այդ չարամիտ խաղերով կ'ուզեն մոլորեցնել հանրային կարծիքը եւ ժամանակ մը եւս Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու առիթ ունենալ»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ձեր թերթի Հոկտ. 9ի երեքշաբթի օրուան թիւին մէջ հայրենակից մը, եւ թերեւս ալ արհեստակից մը, հայ սափրիչներու Միութեան անգործութեան մասին կը գանգատի։ Եւ գարմանք կը յայտնէ ըսելով թէ «Միօրի-այի մէջ գումարուած առաջին ժողովէն յետոյ ժողով չէ գումարուած»։

Իրականութեան բոլորովին հակառակ է այս խօսքը։ Այն ժողովէն ընտրուած ժամանակաւոր յանձնախումբը երկրորդ ընդհ. ժողով մը գումարած է նոյն վայրին մէջ եւ իր մշակած ծրագիր — կանոնագիրը վաւերացնել յետոյ, իբրեւ վարչութիւն յղացուած է եւ մինչեւ այժմ ալ կ'աշխատի նոյն ծրագիր — կանոնագիրը տեղական իշխանութիւններէն վաւերացնել տալ, առանց սակայն տեղական արհեստակցական կազմակերպութիւնները խրտչեցնելու։

Ամէն ընդհ. ժողովները յայտարարուած են, պատճառը ամբան պրոպագանդ կամ արձակուրդներն են։

Այս առթիւ կը յիշեցնենք մեր արհեստակիցներուն թէ վարչութիւնս պէտք եղած օժանդակութիւնը չի գտներ արհեստակիցներէն. Ա. ընդհ. ժողովին ժամադրութեամբ 40 հոգի եկան, Բ.ին որ ալ աւելի կարեւոր էր, եւ որուն համար անձնական հրաւիրագրեր ալ ղրկուած էին, հազիւ 20 հոգի կրցանք հաւաքել։

Բ. Անմեան
(Քարտուղար)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԻՆԾԻ ՀԱՑԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (20)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»» · · «««

Բերոսն զրկած էր Հերմինը, իսկ Լուսվարդը ես ու Զնոն յանձն առինք փոխն ի փոխ տանիլ։ Մայրիկը կուլար եւ չուզեց կարաւանին միանալ

Ձեռ ուզեր ողջ աչօք տեսնել այն դուռները, որ պիտի գան իմ պաշտելի տղուս հանգստեան ճանապարհին։ Մերժեց առաջ երթալ, երբ ոստիկանները սկսան խոշտանգել հարուածներ տալով։ Լացինք, պոռացինք բայց ան մնաց անշարժ։ Եւ ուրիշ ոստիկաններ հրացանն ուղղելով, գետին փռեցին։

Կարաւանը այդ գիշեր անցուցինք Ռասդեղի Ս. Երրորդութեան եկեղեցւոյ մէջ։ Մեզի միացուցին Խասգիւղի մէջ եղած ուրիշ կարաւան մը, այնպէս որ եկեղեցին նեղ կուգար եւ քանի մը մեծամիներ մնացին մարգուն ալիքի այդ աւելի տարուրեւ մէջ։

Առտուն մեզ քշեցին Մկրագոմ գիւղի ուղղութեամբ, անկէ Քրաագոմ, ու գիշերը մնացինք Ցուման գիւղ, երկու խոշոր ախոռներու մէջ ու դուռը գոցուած։ Մեր մէջ իբրեւ տղամարդ կային մեր գիւղի Սարգսի տան Գողոս եւ Գորկ Խչօ Մանուկ։ Գողոս քանի մը կարիճ կիներու հետ ախոռի ուսեւի կողմը ծակ մը բացաւ։ Առաջ Գողոսը անցաւ, ու սկսան փախչիլ, ծակի վրայ կը խեղդէին։ Մանուկ որ քանի մը ատեն պահած էր լուր չունէր ծակէն ու փախչողներէն։ Երբ եղածն իմացաւ, պոռաց, հաւար փրցուց եւ ոստիկաններուն իմացուց ծակի մասին։ Եկան ոստիկանները ծակը գոցեցին եւ պահակ մը դրին այնտեղ։ Այն առտն զայրացած ժողովուրդը յարձակեցաւ Մանուկի վրայ. կ'ուզէր ակռաներով բրիկ-բրիկ ընել։ Վերջապէս այս դաւաճանը միանգամ ընդմիշտ մեռցնելու համար կը բռնեն անոր ոտքերն ու ձեռքերը եւ կը տանին ախոռին ջրհորը կը նետեն։ Ահա իր վախճանը եւ արժանի պատիժը։

Առտուն կարաւանը քշեցին Ցափնակեղ ու տեղաւորեցին մարագներու մէջ։ Քաղաքին կառավարութեան պաշտօնեաներ եկան. խումբը արգէն կը վխտար մեր բոլորտիքը։ Պաշտօնեաները զատեցին հարիւր հարս ու աղջիկներ եւ քաղաք տարին իբրեւ հիւանդապահներ։ Ուրիշ 500 հոգի, կոտած, աշխատութեան ընդունակ, զատեցին եւ դաշտ զրկեցին սող ու սիսեռ քաղել տալու. Իսկ դուրս բաց էր բոլոր անոնց առջեւ, որոնք կին կամ հարս տանել կը փափաքին։ Աւելին տարին ինչպէս որ կ'ուզէին։ Ես վաթսուննոց Թուրքի մը կողմէն իբրեւ ծառայ գնուեցայ։ Նոյն ատեն ուրիշ Թուրք մը Բերոսն կաշկանդեց.— Զգէ՛ սա պզտիկները, ես քեզ իբրեւ կին կ'առնեմ, ըսաւ Թուրքը։ Բերոսն ուզեց պզտիկներով ազատուիլ, բայց Թուրքը մերժեց։ Բերոսն ըսաւ.— Կը նախընտրեմ պզտիկներով բոցերու ճարակ ըլլալ, քան զանոնք բոցերուն յանձնել եւ իմ փրկութիւնս փնտռել։ Ու դառնալով ինծի ըսաւ.—«Անգի՛ն, եթէ բախտը ժպտի ու օր մը ազատիս ու Մարգարը ողջ տեսնես, պատմէ թէ ի՛նչպէս անբաժան իր յիշատակներէն, նախընտրեցի բոցերուն զոհ երթալ, քան լքել կեանք մը ունենալ. Մի մոռնար իմ անուշ բարեւներս ու կարօտի համբոյրներս տալ անոր»։ Ու զրկելով իր ձագերը, մտաւ մտաւ ուր կրակը ձգուելու համար պատրաստութիւններ կը տեսնէին։

Թուրքը հինգ օր պահեց զիս ոչ թէ իբրեւ ծառայ, այլ իբրեւ կին, եւ գիշեր մը փախայ դուրս։ Ու ահա քանի մը օր է որ հոս հասած եմ։ Այս համբոյրները ընդունէ Բերոսի յիշատակին։

14.— ԴԻՊԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ ԵՐԹԱԼՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Անգինի պատմութիւնը սիրտս կտոր կտոր ըրաւ. ուռած են աչքերս-կուլամ անյագ ու անմխիթար։ Ի՞նչ կախարդական զօրութիւն է այն, որ դժոխքի սարսափելի բոցերը սիրով գրկել կուտայ, երբ բոցերէն ազատուելու միջոց կայ, երբ Թուրքը կ'ուզէ ազատել, եթէ ձգէ իր պզտիկները։ Ուրեմն մեր չորս տարուան սէրն է որ կը գործէ. սէր մը որ նուաստացնել տուաւ 40 անձէ բաղկացեալ ընտանիքի մը անդամները, յաղթելով անոնց ընդդիմութեան։

Բայց թողո՛ւնք անձնական յիշատակներն ու վիշտերը, չերկարելու համար պատմութեան թելը։

×

Այթունի աղբիւրի վրայ կը հանդիպիմ Մշոյ առաջն. տեղապահ Եղիշէ քահանայ Տէր Գարամեանին (այժմ Իտալիա)։ Տէր հայրը կը յանձնարարէ որ քանի մը ընկեր ճարեմ եւ վայրկ մը, մինչեւ Պուլանուխ, անկէ ես յաւ ճամբան կը տանիմ, մինչեւ Ալաշկերտ։ Սիրով կ'ընդունիմ առաջարկը։

Անմիջապէս կը դառնամ մեր գիւղի կողմը եւ կը գտնեմ հինգ ընկերներ,— անոնք Մկրօ՝ Մերէ Պօղոս, Դոլօ Վահան Գարգօ Ցակօն, Միլ Խաչօն։ Միլ Խաչօն որ վայրկի պաշտօն պիտի կատարէ, «քարվանճի» եղած է եւ ճամբաները լաւ գիտէ։ Պաշար եւ արիւ չունենալու ատարկութիւն կ'ընեն, ամէն բան ես կը հոգամ, կ'ըսեմ, ու կը բարձրանամ Քան, Տէր Եղիշէին լուր տալու։

Անոնք ալ վեց հոգի են, քաղաքացիներ՝ Տէր Եղիշէն, Աբօենց Էլօն, Թաթկայ Զօրօն եւ երեք ուրիշներ։ Աբօենց Էլօն զինուած է մօսին հրացանով մը, եւ տասնոց ատրճանակով մը եւ առատ փամփուշտով. միւսներն ալ ունին «Քրմա» եւ պրաունիկ ատրճանակներ։ Իսկ մենք բնաւ բան մը չունենք։

Պաշարի համար Մշեցիները ոչխար մը ծախու պիտի առնեն Շապէ Մահմատէն (այս Քիւրտը որուն վրանը հաստատուած էր Մառնկայ վերեւ Կաւուի բերդի վրայ, մեծապէս օգտակար եղաւ Քանայ լեռ ապաստանած փախստականներու, եղ, մածուն եւ ոչխար ծախելով)։ Մենք ալ ալիւր պիտի ճարէինք։ Իջանք մեր գիւղացիներու քով, որոնք կը պտրուէին Սատու Գուս կոչուած պուրակին մէջ։

Ես անմիջապէս պահած երկու տոպրակ ցորեննիս բերի, նոյնպէս գողցած եղած կաշին՝ տրեխ շինելու համար։ Գուրակին մէջ պահուած երկանաքարն ալ դուրս բերինք։ Դոլօ Վահանի կին Փարիշան եւ Խամէն ցորենն աղացին ալիւրի վերածելով Մշեցիներու. բերած ոչխարը քերթեցին եւ ամէն մարդ իրեն համար տրեխ պատրաստեց։ Ոչխարի փորէն դուրս եկած իւղով, փախինք պատրաստեցինք իսկ միսը խորովելով երեք խոշոր տոպրակ պաշար պատրաստեցինք, որ բաւական կը համարուէր, եթէ տասը օրուան ճամբայ ալ ունենայինք։

Յաջորդ իրիկունը դեղեցիկ մութով մը վար եկանք Քանայ լեռնէն։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

չէխական կեղծ անցագիրներով եկած ոճրագործները Ֆրանսական հիւպատոսարանի մը մէջ վաւերացուցած ըլլային իրենց անցագիրները, Ալեքսանդր Թագաւորը եւ Պ. Լուի Պարթու տակաւին ողջ մնացած պիտի ըլլային»:

Կին մըն ալ կը փնտռուի, իբրեւ կապակցակից մահափորձի ձեռնարկին

Նոր քննութիւններէ կը հասկցուի թէ՝ Մարսէյլի մահափորձին դաւադիրները չորս հինգ հոգի էին, որոնց մէկը կին, երիտասարդ եւ շատ գեղեցիկ: Այս մանկամարդուհին անցեալ կիրակի օր Մխապօ թաղին մէկ պանդոկը ներկայացուած է երիտասարդի մը կողմէ, որ յետոյ մեկնած է: Կինը պանդոկին մէջ արձանագրուած է Մառի Վուարով, ծնած Թրիէսթէ, 1910ին, չեխական հպատակ: Իրիկուն ուրիշ երիտասարդ մը, որ նմանապէս օտար շեշտ ունէր, պանդոկ կ'երթայ, կը ճաշէ կնոջ հետ եւ կը մեկնի. Կինը վեր կ'ելլէ պառկելու, բոլորովին մինակ: Առտուն, երբ սպասաւորը նախաճաշը կը տանի հեռախօսով տրուած հրամանի մը վրայ, զարմանքով կը տեսնէ որ կնոջ քով, անկողնին մէջ, անծանօթ մը կը գտնուի: Գիշերանց եկած էր առանց ուշադրութիւն գրաւելու: Մառի Վուարով ունէր չորս կաշեպատ գեղեցիկ պայուսակներ: Ցերեկը Մառի եւ գիշերուան անծանօթ ընկերը անտեսանելի մնացին. միայն կէս օրին ճաշարան իջան ճաշելու եւ իրիկուան դէմ մեկնեցան:

Ոստիկանութիւնը կը յայտարարէ թէ այս գեղանի կնոջ ընկերացող երիտասարդին անունն է Էկօն Քաթէրինէ, որ Էզօի պանդոկը ներկայացած է ուրիշ երկու անծանօթներու հետ: Կը կարծուի թէ այդ անծանօթներէն մէկը բուն ահաբեկիչն է, Քալէմէն, իսկ միւսը՝ Մալնի կամ Շալնի, որ փախաւ Ֆոնթէնէպլոյի անտառին մէջ եւ կը փնտռուի մինչեւ այսօր: Իսկ Մառի Վուարով կը համարուի լուրջ մեղսակից մը, եւ թերեւս փոխադրիչը ահաբեկիչներու զէնքերուն: Մարսէյլի ոստիկանութիւնը ստուգած է թէ կինը առաջնակարգ հիւրանոց մը իջած էր, իսկ միւսները աւելի համեստ պանդոկ մը: Ամէնէն կարեւորը, — Այս կնոջ պայուսակներուն մէջ, նուրբ ճերմակեղէններու եւ հագուստներու տակ պահուած են եղեր զէնքերը:

Հայրը պուլկար, մայրը թուրք

Շամոնիի մէջ ձերբակալուեցաւ անգլիահպատակ մարդ մը, որուն հայրը պուլկար է, իսկ մայրը թուրք: Ոստիկանութիւնը գաղտնի կը պահէ ինքնութիւնը: Կը կարծուի թէ կապ ունի Մարսէյլի դէպքին հետ: Վրան գտնուեցան բազմաթիւ պուլկարերէն նամակներ, բայց կարելի չեղաւ թարգմանել: Կալանաւորը ղրկուեցաւ Աննըմաս, ուր կեդրոնացած են, առ այժմ, այս գործին քննութիւնները:

2,200,000 ֆրանք՝ շարժանկարին համար

Գրած էինք թէ Շէրպուռի ոստիկանութիւնը բռնած է Մարսէյլի սպանութեան շարժանկարները, երբ Ամերիկա պիտի փոխադրուէին «Պրէմէն» շոգենաւով: Թերթերը կը գրեն թէ կարելի եղած է մէկ մասը Լոնտոն փոխադրել, արգելքէն առաջ: Արդ, Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն, երկուքն ալ քաջ օդանաւորդներ, 2,200,000 ֆրանք պահանջած են ամերիկեան ընկերութենէ մը, օդանաւով փոխադրելու համար շարժանկարը, կարելի եղածին չափ արագ:

Մարսէյլի կարգ մը սինէմաներուն մէջ ուրբաթ օր կը ներկայացնէին սպանութեան շարժանկարը: Ոստիկանութիւնը յայտարարեց թէ բացարձակապէս արգիլուած է ներկայացումը, համաձայն Փարիզէն տրուած հրահանգներու:

⁂ Շաբաթ օր յանկարծամահ եղաւ Էտմընդ Պրուքս, Ամերիկացի, որ յաջողած էր քաշել Մարսէյլի սպանութեան շարժանկարը: Ահաբեկիչին գնդակներէն հազիւ ճողոպրած, Ամերիկացին Փարիզ եկած էր եւ կ'աշխատէր իր ընկերութեան արհեստանոցին մէջ, երբ տկարութիւն մը զգաց եւ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Ճամբան մեռած էր արդէն: 32 տարեկան էր:

Հ. Հ. պատուիրակութեան ցաւակցութիւնը

Պ. Պառթուի սպանութեան առթիւ, Խատիսեան, թէ վարչապետ Պ. Տումերկի Հ. Հ. Պատուիրակութեան մէրկի եւ թէ արտաքին գործերու նա- ցաւակցութիւն յայտնած է Պ. Ա. խարարութեան:

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ տեղի ունեցան Աթէնքի ալպանական դեսպանատան առջեւ, բողոքելու համար այն կարգադրութեան դէմ որով Եպիրոսի յոյն տղաքը բռնի ալպանական դպրոց կը ղրկուին: Ոստիկանութիւնը միջամտելով ձերբակալեց 50 ուսանողներ որոնք անմիջապէս դատի յանձնուեցան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ՊՈՒՔՐԷՇԻ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար բանակցութիւններ կը կատարուին: Խորհրդային պաշտօնատար մը հասաւ Պուքրէշ, ուր իրեն պիտի յանձնուի ցարական դեսպանատունը:

Տէր եւ Տիկին Յ. Պալաքեան (Մելպուրն, Աւստրալիա), Տէր եւ Տիկին Նշան Անդրէասեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Տոքթ. Արշակ Անդրէասեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Անդրէասեան (Փարիզ), Տիար Բարկէն Անդրէասեան (Բեռլին), Օր. Ալիս Անդրէասեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Հրանդ Փանոսեան եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Օննիկ Փանոսեան եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Տոքթ. Տ. Պալաքեան եւ զաւակունք (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկ. Տոքթ. Ա. Բարսեղեան եւ զաւակը (Պոսթըն), Տէր եւ Տիկ. Տոքթ. Մ. Էֆսէրճեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկ. Ե. Պէնլեան (Լոնտոն), Տէր եւ Տիկ. Ռ. Սարաֆեան (Ն. Եորք), Տիար Յ. Հիւսիսեան (Պոլիս), Տիար Գ. Պալաքեան (Ն. Եորք), Պ. Լ. Պալաքեան (Նիւ Եորք), Տիար Մ. Շահնազար (Լօզան), Տէր եւ Տիկ. Ե. Շահնազար եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Ս. Շահնազար (Փարիզ), Տիկ. Շ. Շահնազար եւ զաւակունք (Լօզան), Անդրէասեան, Փանոսեան, Պլօճեան ընտանիքները դառն կսկիծով կը ծանուցանեն դառնաղէտ եւ անակնկալ մահը իրենց եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօրորդւոյն, մօրաքրոջորդւոյն, քեռորդւոյն եւ ազգականին

ԳԵՐՇ. Տ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Անձնուէր Առաջնորդին Հայոց Հարաւ. Ֆրանսայի որ կնքեց իր մահկանացուն 58 տարեկան հասակին մէջ, 8 հոկտ. 1934, խոր սուգի մատնելով իր ընտանեկան պարագաները:

Ս. Պատարագը եւ Օծման արարողութիւնը կատարուեցան կիրակի, 14 հոկտ. առաւօտեան ժամը 10ին Պոմօնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյն մէջ, նախագահութեամբ Փարիզի ծերունազարդ Առաջնորդ Վռամշապուհ Ս. Եպիսկ. Քիպարեանի եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Փիէռի գերեզմանատան աւանդատունը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Կը խօսի ընկեր ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԱԹՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
Կը խօսի ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՊՈՒԼ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Կը խօսի ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ եւ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը:

ՊԱՆԹԷՕ ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գասպիկ եւ Փառանձեմ Խորասանճեանններ կը փնտռեն իրենց եղբայրը Սարգիս, Թալասցի, 24 տարեկան: Երկու տարի առաջ կը գտնուէր Գուլէնոււերկա (Արժանթին): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Paronzim Khorasandjian. 109 rue Moncey— Lyon. (France)

Մելքոն Չիչէքեան կը փնտռէ իր քոյրը տիրի Տիկին Ծաննի Ղազարեան (Գալեսիկ), որ քանի մը տարի առաջ կը բնակէր Գուա - Քոլոմպ (Փարիզի շրջան): Իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Մ. Չիչէքեանի 22 rue de Bey. Blida (Algérie).

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Հազիւ նաւակին մէջ դրուած՝ տեսաւ որ նաւապետն ու Հէնար իր մօտը նստած էին: Որ եւ է հրահանգ չտրուեցաւ, եւ երբ թէ նախապէս կարգադրուած ըլլար, թիակները բոլորովին չարժիլ ջուրին մէջ, ու նաւակը սկսաւ հեռանալ: Երբ ցամաքէն բաւական հեռացան՝ նաւապետ Նէլսըն գլուխը բռնեց, թիակները կեցան, վայրկեան մը հոսանքը քշեց զիրենք, թիակները դարձեալ շարժիլ սկսան, այս անգամ արընթաց դէպի առաջ, եւ Սըր Ճօն հասկցաւ որ ծովուն բացերը կ'երթան:

— Նաւապետ Նէլսըն, կրնա՞մ հասկնալ այսպէս խորհրդաւոր կերպով ցամաքէն հեռանալուս պատճառը:

Սըր Ճօն այս հարցումը բրած ատեն նաւապետին մօտեցած էր:

— Զա՛յլ, եթէ կը հաճիք, մինչեւ զրօսանաւը հասնինք խօսիլ չկայ:

Սըր Ճօն զարմանքէն ապշահար եղաւ. ոչ այնքան հրամայելու կերպէն որքան մարդուն ձայնի ինքնիշխան երանգէն. Նաւապետ Օրլաֆ Նէլսըն մինչեւ հիմակ այդ կերպով խօսած չէր, դերերը փոխուած էին եւ թէ նաւապետը այլեւս կացութեան տէրն էր:

Բարկութեան նոպան Սըր Ճօնի լեզուին ծայրը եկած էր, բայց անմիջապէս մտաբերեց կնոջ նկարը, բարկութիւնը մեղմացաւ եւ ուսերը թօթուեց: Անծանօթ կնոջ մը հանդէպ ունեցած իր յիմարութիւնը զինքը այս վիճակին հասցուցած էր: Երանի թէ այս ճամբորդութիւնը մերժած ըլլար: Եղածը այլեւս եղած էր, լաւագոյն էր ուրեմն դէպքերը պաղարիւնով դիտել. նաւապետ Նէլսըն ապահովաբար լռելու պատճառներ ունէր, անշուշտ ոչ պարկեշտ պատճառներ, բայց լաւագոյն էր զանոնք գիտել:

Սըր Ճօն Տէվիսըն կարճ խօսակցութիւն մը միայն ունեցած էր իր նոր բարեկամին հետ Լոնտոնէն ծովափ գացած միջոցին, ան ալ նկարի կնոջ անունին եւ իր եղբօրը մասին ըրու համար իր օժանդակութիւնը խնդրուած էր: Աղջկան անունն էր Զարա Հայաթ, եղբօրը՝ Սթէֆըն: Մէր տեղացի չին, ինչ զբաղում ունէին, ի՛նչպէս զրօսանաւի տիրացած էին, այս բոլոր հարցումներուն նաւապետը կատարելապէս խուլ ձեւացած էր: Այս հարցումներուն պատասխանը պիտի կրնար առնել զրօսանաւուն մէջ մտնելէն ետքը միայն:

— Օրիորդ Հայաթ աշխարհի լաւագոյն աղջիկն է, Սըր Ճօն, եւ այս ճամբորդութիւնը կատարելնուդ համար բնաւ չպիտի զղջաք. համաձայնեցէք ծեր նաւազի մը խօսքերուն, բսած էր նաւապետը: Այս վստահեցուցիչ խօսքերուն վրայ լաւատես էր վերաբերմունքը Սըր Ճօնի:

Հիմակ որ ծովուն բացերը կը թիավարէին՝ սկսաւ մտածել թէ ինչպէս իր յիմարութեան պատճառով պիտի խառնուէր ապօրէն գործի մը, եւ իր բարեկամներէն ոչ մէկ օժանդակութիւն կը յուսար. իր վրայ պիտի խնդային ինչպէս յիմար մը, եւ իրաւունք ունէին: Ամէնէն յաւը ինք պիտի խնդար անշուշտ, այդպէս չարժած ըլլալուն համար: Գիշերային այս արկածախնդրութիւնը իր արդէն ըլ- մէկէն ապագայի խորհրդակցութը պիտի ըլլար: Եւ եթէ Հ. Ա. լսէր, ինչ պիտի ըսէր: Հարցում մըն էր, որուն պատասխանը չէր համարձակեր լսել:

— Ամէնքդ պատրաստ, լսուեցաւ յանկարծ նաւապետին ձայնը:

Թիավարութիւնը դադրեցաւ. մութին մէջ կը տեսնուէին նաւու մը կողերը. վայրկեան մը եւ անոր նաւուն մօտ էին: Սըր Ճօն անոնց օգնութեամբ նաւուն կամրջակէն վեր բարձրացաւ:

Նաւուն մէջ մտնելով Սըր Ճօն տեսաւ որ փոքրիկ զրօսանաւու մը մէջ չէ որ կը գտնուի, այլ իրապէս ծովերու դիմադրող գեղեցիկ նաւու մը մէջ: Անշուշտ որ այս նաւուն տէրը միլիոնատէր մը ըլլալու է: Ակնթարթի մը մէջ բոլոր կասկածները փարատեցան: Իր միակ անձկութիւնն ու հետաքրքրութիւնը նաւուն տիրոջը հետ խօսիլն էր:

— Աս կողմէն, Սըր Ճօն:

Նաւապետ Նէլսըն բռնեց իր բազուկէն. միասին անցան կամրջակէն, վարը նաւազներու յարկաբաժինէն եւ եկան շքեղօրէն կահաւորուած եւ ընդարձակ սրահ մը:

— Վայրկեան մը ներողութիւն, Սըր Ճօն, [illegible] պատրա՞ստ է ձեզ ընդունելու:

Նաւապետ Նէլսըն սրահէն անցնելով ծայրի դուռէ մը ներս մտաւ: Սըր Ճօն Տէվիսըն, առանց ընդունելութեան, առանձին մնաց եւ սկսաւ իր շրջապատը դիտել: Այն տպաւորութիւնը ունեցաւ թէ ով որ կահաւորած է այս նաւը, արուեստագէտ մը եղած պէտք է ըլլայ եւ ծանօթ հանգստաւէտ պայմաններու:

Նաւապետը վերադառնալով բսաւ.

— Սըր Ճօն, հաճեցէք այս կողմէն գալ. օրիորդ Հայաթը ձեզ պիտի ընդունի, եղբայրը քննելէ ետքը. ու մինչ վերադարձը իր մօտը կուգար. «ուրախ եմ յայտնելու ձեզ որ օրիորդը կարողացեր է հիւանդապահուհի մը բերել նաւուն մէջ: Ինծի կը թուի թէ երիտասարդ Պ. Սթէֆընի վիճակը շատ ծանր է»:

Հիւանդին վրայ մէկ ակնարկով Սըր Ճօն Տէվիսըն հաստատեց նաւապետ Նէլսընին կասկածները. անկողնին մէջ պառկող երիտասարդին վիճակը յուսահատական էր: Հիւանդապահուհին ալ անձկութեամբ լեցուն նայուածքը հաստատեց այս պարագան

Սըր Ճօն շարժում մը ըրաւ նաւապետին որ իրենք առանձին թողու. ու երբ սենեակին դուռը գոցուեցաւ՝ մտադրութ գլխով մը դարձաւ հիւանդապահուհիին որ բսաւ.

— Տոքթոր, ինչ որ կարելի էր րի. անհնին վէրք մը է եւ արիւն կը հոսի:

Սըր Ճօն սրամայեց հիւանդապահուհիին որ կարերը քակէ. ու հիւանդապահուհին այդ գործով ած էր՝ ինք պատրաստութիւն գիտել երիտասարդը, որ հազիւ 23 կար, գեղադէմ եւ յար եւ նման քրոջ:

— Որքա՞ն ատենէ ի վեր մահացուն վիճակի մէջ է

Սըր Ճօն միւսուրին վրայ բազկերակը կը քննէր:

— Մէկ ժամ առաջ երբ գինքը այս վիճակին մէջ գտայ

Հիւանդապահուհին մէկ կողմ ուեցաւ, որպէսզի Սըր Ճօն իր թիւնը կատարէ:

Վայրկեանները սահեցան լռութեան մէջ: Հիւանդապահ մինչեւ անգամ իր սրտի բաբախ ձայնը կ'իմանար: Վերջապէս թիւնը աւարտեցաւ եւ Սըր Ճօն նայով հիւանդապահուհիին բաւ որ վէրքը գոցէ:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՔԱՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	»
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 17 Octobre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2627

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԵՐԵՒԱԹԱՓ...

Կ'անհետանա՞ն, իրարու ետեւէ, անոնք որ ամէնէն ճակատագրական դեր կատարեցին վերջին քսան տարիներու քաղաքական — ելեքական — պատմութեան մէջ:

Քանի մը հոգի միայն մնացած են այն դէմքերէն, որոնք սարքեցին ու վարեցին Մեծ Պատերազմը եւ անոր աշխարհատաւան ժառանգութիւնը, հաշտութեան դաշնագիրներու քաղաքականութիւնը.

Այս անհետացումներուն մէջ, ամէնէն մեծ բաժինն ունեցաւ Ֆրանսան, յաջորդաբար կորսնցնելով Ֆօշը, Քլէմանսոն, Ժոֆրը, Գախոնը, Լէկը, Պարթուն,— եւ անհաւասարելի Փուանքարէն:

Անգլիա շատոնց թաղած է լորտ Քըրզընը, սըր Էտուըրտ Կրէյը, Պալֆուրը, զօրավարներ եւ ծովակալներ: Այդ օրերէն իրեն գլխաւոր դէմք մը միայն կը մնայ Լոյտ Ճորճ, իսկ պարտուած Գերմանիայէն՝ Վիլհելմ Բ., աքսորական

Կարճ խօսքով, լայն անջրպետ մը բացուած է երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, բոլոր երկիրներուն մէջ:

Անշուշտ ամէնէն անճարակ երկիրն ալ ունի [illegible] եւ ժառանգորդներ, որոնք նոյն հոգեբանութեամբ կը վարեն ազգերու ճակատագիրը

Աննպաստ է, մանաւանդ, արհեստով քաղաքագէտներու սերունդը, այս յորդուն պայմաններուն վրայ:

Եթէ գրասենեակներ ցամքին, համալսարաններն ու լրագրական, մանաւանդ փաստաբանական գրասենեակները անընդհատ կ'արտադրեն: Իսկ Երեսփ. ժողովները արդէն արհեստանոցներ են բարձր քաղաքականութեան, զարմանազան թեկնածուներով:

Ի՞նչ յատկանշական տարբերութիւններ կան, երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, խօսելով Ֆրանսայի մասին

Ամէնէն առաջ՝ դասական լեզուն գլուխներու, անվիճելի — թէեւ չարաչուք — հեղինակութիւններու, հզօր իմացականութեանց եւ տիրապետող դէմքերու նուազումը, եւ, հետզհետէ աճումը միջակութեանց.

Արդարեւ, կարելի չէ ժխտել անհետացողներու մեծ մասին մտքի եւ խառնուածքի գերազանցութիւնը:

Հակառակ իրենց բոլոր բացասական գիծերուն, բացառիկ դէմքեր էին Քլէմանսոններն ու Փուանքարէները, մտքի եւ խառնուածքի խորութեամբ: Բազմակողմանի հեղինակութիւն մըն էր նոյն իսկ Պարթու, որ անոնցմէ վերջին կայծը:

Յատկանշական է, այս առթիւ Լէօն Պլումի դատումը:

Հակառակ իր անոնց պայքարներուն, ընկերվարական առաջնորդը կը շեշտէր, երէկ, խմբագրականի մը մէջ, ի վեր հանելով Փուանքարէի «անբաղդատելի արժանիքները».

— «Կա՛յ վիրաւորանք մը որուն դէմ կ'ուզեմ պաշտպանել իր յիշատակը, ամէն պարագայի մէջ: Թող իրեն հետ չբաղդատեն այն մարդիկը որ իր անհետացման շնորհիւ այսօր բռնած են իր տեղը»:

Նոյն ակնածանքը՝ Պարթուի հանդէպ, նմանապէս գաղափարական հակառակորդ:

Բայց միայն իմացականութեան խորութիւնը, բազմակողմանի հմտութիւնը եւ աշխատանքի անսպառ ուժը չէին որ կը կազմէին այս անհետացող սերունդին գլխաւոր արժանիքը:

Այդ բոլորը կրնային մատենադարանի մը անկիւնը պահել այս դէմքերէն շատերը, առանց միւս առաքինութեան,— հզօր խառնուածք եւ առնական կիրք, վճռական պարագաներու մէջ:

Թերթերը երէկ արտատպեր էին դրուագ մը, պատերազմի ամէնէն ճակատագրական օրերէն:

Անողոք, նոյն իսկ ոխակալ հակառակորդներ էին եղած Քլէմանսօ եւ Փուանքարէ: Անստոյգ էր պատերազմին ելքը՝ Ֆրանսայի համար: Թուլցած էր ժողովուրդին բարոյական կորովը, երբ Քլէմանսօ ներկայացաւ Փուանքարէի, եւ անարգեց ամենածանր բառերով:

— «Անկարող ես, կը պոռար հանրապետութեան նախագահին երեսին. անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չես առներ, Ֆրանսան փրկելու համար»:

Երկու ժամ տեւեց հակաճառութիւնը, կրքոտ եւ թունալից: Սաստկօրէն ընդհարած էին երկու բիրտ անհատականութիւններ:

Երբ խօսակցութիւնը վերջացաւ եւ Քլէմանսօ մեկնելու կը պատրաստուէր, Փուանքարէ ինքնիրմէ ելլելով պոռաց.

— «Դուն փախցուցեր ես, շէնք շնորհք փախցուցեր ես...»:

Վագրը կը շարունակէր անխնայ հարուածել նախագահը: Շատ չանցած, Փուանքարէ իր քով կանչեց զայն եւ յայտարարեց.

— «Դուն առանց յոգնելու կռուեցար ինծի դէմ եւ պիտի շարունակես կռուիլ: Սակայն եւ այնպէս, ես պատրաստ եմ քեզի յանձնելու Ֆրանսայի գերագոյն իշխանութիւնը, առանց հակակշռի, բայց հետեւեալ պայմանով.— Պէտք է յառաջ տանիս պատերազմը եւ լռութեան դատապարտես դաւաճանութիւնը»:

Եւ Քլէմանսօ պատասխանեց.

— «Պ. Նախագահ, եթէ այդ պայմանը դրած չըլլայիք, պիտի մերժէի ձեր առաջարկը».

Արդէն շահուած էր պատերազմը:

Անշուշտ «պուրժուա — նացիոնալիստական», եթէ կ'ուզէք՝ «ֆաշական» երեւոյթ է այս, մանաւանդ այսօրուան աչքով:

Բայց, հարազատ պատկերը սերունդի մը, որ գիտէր տոկալ անհնարին ցնցումներու, հրամայել եւ վարել, յաղթելու վճռականութեամբ. Ակնածելի՝ նոյն իսկ իր բացասական հանգամանքով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՈՆԹԷՆԷՊԼՈՅԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆ ԱԼ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ

Զորս օրէ ի վեր բան չէր կերած

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԱՍԻՆ

Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել Ֆոնթէնէպլոյի փախստականը, Մալնի կամ Շալնի, որ կը հետապնդուէր հինգ օրէ ի վեր:

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ չորեքշաբթի օր Մալնի Ֆոնթէնէպլոյի կայարանը կը սպասէր, Էվիան երթալու համար, երբ հետապնդուեցաւ: Երկու ոստիկան – գինուորներ անցագիր հարցուցին, եւ Մալնի թուղթը յանձնելով, ձգեց փախաւ: Այդ օրէն ի վեր պաշարուած էր Ֆոնթէնէպլոյի անտառը, շրջականերով: Փախստականի դիմագծի մասին տեղեկութիւններ հաղորդուած էին ամբողջ շրջանի անտառապահներուն եւ հողագործներուն. Ոստիկանութիւնը միեւնոյն ատեն դիմած էր թափառաշրջիկներու աջակցութեան, եւ իսկապէս, անոնք էին որ գտան հետքը: Այսպէս, ոմն Մարիուս Լանպուռպէ, որ արտաքսուած էր Պելժիայէն եւ Սէնի նահանգէն, յանձն առաւ գտնել փախստականը: Զորս օրէ ի վեր կը թափառէր անտառին մէջ, պրպտելով բոլոր ապահնարաններն ու պուրակները: Տասնըեօթը անգամ անտառ մտած ելած էր: Վերջապէս երկուշաբթի օր ժամը 2ին Մէլօնի անտառէն դէպի Փարիզ ճամբուն վրայ, հանդիպեցաւ ուժասպառ մարդու մը: Մտիկ ըրէք իր պատմութիւնը.

— «Ուշադրութիւնս գրաւեց այս մարդը, որովհետեւ նոր վերարկու մը հագած եւ նոր գլխարկ մը դրած էր: Հագուստը ճմրթկուած էր եւ հացի կտոր մը կ'երեւար գրպանէն: Ձեռքը բռնած էր գլխարկի տուփ մը որ Մէլէօնի մէկ գլխարկավաճառին հասցէն կը պարունակէր: Որովհետեւ կամաց կամաց կը յառաջանար, մօտեցայ իրեն, մախաղը ուսիս: Երբ իր քովը հասայ, ինծի դառնալով կրակ ուզեց, գլանիկը վառելու համար: Քիչ մը վարանեցայ, որովհետեւ կայծքարս գրպանուած չէր. բայց եւ այնպէս ամէն բան աչք առնելով, մէկ ձեռքով կրակը ներկայացուցի, իսկ միւսը ուսին դրի: «Հետս եկուր, ըսի. դուն փնտռուած մարդն ես»: Ասոր վրայ, մէկ ոստումով օձիքը ազատեց եւ որովհետեւ աւելի արագ կը վազէր, ձեռքէս փախաւ: Բայց շատ հեռու չգնաց եւ քանի մը վայրկեան վերջը, երկրորդ անգամ ճանչցուելով, ձերբակալուեցաւ սրճարանի մը մէջ»:

Արդարեւ, փախստականը սրճարան մը մտնելով սուրճ կ'ապսպրէ: Սրճարանապետին կինը ուշադրութեամբ կը զննէ մարդը որ անկիւն մը քաշուած էր: Սուրճը տանելով, կը տեսնէ որ թեթեւ սպի մը կը գտնուի աջ աչքին կողմը: Այս մանրամասնութիւնները հաղորդուած էին ոստիկանութեան կողմէ: Այլեւս կասկած չունենալով, սրճարանին տէրը կ'երթայ վար կ'առնէ իր որսի հրացանը, իսկ առեւտրական մը հեռախօսով լուր կուտայ ոստիկանութեան: Երրորդ մը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ սրճարանին մէջ: Անծանօթը 2 ֆր. 50 սանթիմ կը ձգէ սեղանին վրայ (սուրճը 60 սանթիմ էր), եւ ոտքի ելլելով կը հեռանայ: Սրճարանին մարդիկը առանց բան մը հասկցնելու կը հետապնդեն, եւ վերջապէս փողոցի մը անկիւնը՝ թակոյկը ձգելով, կ'աղաղակեն.— «Ձեռքերդ վե՛ր»: Այդ պահուն հրացանը ուղղուած էր փախստականին, որ համակերպեցաւ: Վրան խուզարկեցին, զէնք չունէր: Յետոյ կառք մը դնելով տարին Մէլէօն, ուր հասած էին արդէն ոստիկանները: Փախստականը խոստովանեցաւ ամէն բան, ինչպէս եւ անունը: Իր վրայ գտնուեցան 700 ֆրանք, մեթրոյի տոմսակներ, ինքնահոս գրիչ մը եւ կրօնական խորհրդանշան մը, որոնք պահարանի մը մէջ դրուելով կնքուեցան: Երբ առաջարկեցին որ ստորագրէ, փախստականը առանց վարանելու գրեց անունը:

Նախնական հարցաքննութենէ մը յետոյ, ոստիկանները սպասեցին Եուկոսլաւիոյ Ապահովութեան Տեսուչին, որ Փարիզ կը գտնուի: Ժամը 4ին հասաւ այս պաշտօնատարը, անմիջապէս արգիլեց մուտքը, եւ վերէն վար չափելով կալանաւորին դէմքը, յայտարարեց.

— «Հին ծանօթներ ենք...

Եւ սկսաւ խիստ հարցաքննութեան մը, որ տեւեց մինչեւ լոյս: Կէս գիշերին, Եուկոսլաւիոյ պաշտօնատարը յայտարարեց

— Գործը շատ լաւ ձեռքի մէջ է: Մալնի—որ իր բուն անունը չէ—խոստովանեցաւ թէ մասնակցած է դաւադրութեան: Իր յայտարարութիւնները տեղի պիտի տան երկար եւ մանրակրկիտ ստուգումներու:

Մալնի խոստովանեցաւ թէ անցագիրը կեղծ էր եւ թէ բուն անունն է Միօ Քրալի, ծնած 1908ին, Եուկոսլաւիա, արհեստով մեքենագէտ եւ հաստատուած Փէշթա: Թերթերը կ'ըսեն թէ խոստովանած է նաեւ որ Մարսէյլ կը գտնուէր մահափորձին օրը եւ Քալէմէնի տեղը պիտի բռնէր, եթէ ան վրիպէր, տկարանար կամ ձախողէր.

ՋԷՆՔԵՐՈՎ ԼԵՑՈՒՆ ՊԱՅՈՒՍԱԿ ՄԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ ԼՈԶԱՆԻ ԿԱՅԱՐԱՆԸ

Կատարուած խուզարկութիւններու հետեւանքով, Լոզանի կայարանի մթերանոցին մէջ գտնուեցաւ նոր պայուսակ մը, որ յանձնուած էր սեպտ. 29ին, այսինքն այն օրը երբ դաւադիրները Ֆրանսա կուգային: Կասկածելի պայուսակը բացուելով մէջը գտան երեք ձեռք աղտոտ հագուստներ, որոնց տակ պահուած էին սուլիչ մը, Մաուզեր ատրճանակ մը՝ ութ փամփուշտով, Վալթէր ատրճանակ մը, վեց փամփուշտով, աւելի խոր՝ վեց փամփուշտներ, Թալկինակ մը՝ 35 փամփուշտներով եւ վտանգաւոր պայթուցիկներ:

Կ'ենթադրուի թէ՝ դաւադիրները պիտի փորձէին Լոզանի մէջ սպաննել Ալեքսանդր Թագաւորը, եթէ ձախողէր Մարսէյլի կամ Փարիզի ձեռնարկը: (Թագաւորը Լոզան ալ պիտի հանդիպէր, բժշկական խորհրդակցութեան մը համար):

Խուզարկութիւնները կը շարունակուին Զուիցերիոյ մէջ, երեւան հանելու համար ահաբեկչական կազմակերպութեան ընդհանուր վարիչը: Ժընեւի ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առաւ «Խորվաթական տեղեկատու դիւանը» եւ մանաւորապէս կին քարտուղար մը, որ իբրեւ թէ քանի մը շաբաթ առաջ ըսեր է թէ կարեւոր դէպք մը պիտի պատահի Ալեքսանդր Թագաւորին ճամբորդութեան առթիւ:

»»»··«««

ՀՐԴԵՀ ԾԱԳԵՑԱՒ «Ժուռնալ»ի խմբագրատան մէջ, երկուշաբթի իրիկուան դէմ: Մեքենայի պահուն բանուոր մը անհետացաւ, իսկ չորս-հինգ հոգի թունաւորուեցան կազի հոտէն: Նիւթական վնասը շատ մեծ է: Թուղթի ամբողջ պահեստը վառեցաւ: Բայց եւ այնպէս թերթը լոյս տեսաւ սովորականին պէս:

ԴԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ նշանակուեցաւ Մարթինիքի ծերակուտականը, Պ. Լէմէռի: Ուրիշ երկու թեկնածուներ մերժած էին: Ապահովութեան Տեսուչ անուանուեցաւ Պ. Մանեի, որ ծնած է 1884ին եւ Մանեի նահանգապետն էր 1929էն ի վեր: Պուշ-տիւ-Ռօնի (Մարսէյլի շրջան) նահանգապետ նշանակուեցաւ Կոտրէ

ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱ Կ'ՈՂԲԱՅ

ՓՈՒԱՆՔԱՐԷԻ ՄԱՀԸ

»»»··«««

ԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Երէկ հաղորդած էինք նախկին նախագահ եւ վարչապետ Պ. Փուանքարէի մահը, որ սուգի մատնած է ամբողջ երկիրը: Բոլոր թերթերը լոյս տեսան սեւ շրջանակի մէջ, ամբողջ էջեր նուիրելով մեծ մարդու յիշատակին: «Թան»ը յաւելուած էր նիշդ երեք էջ, որ եթէ ամբողջովին թարգմանուի, կրնայ մէկ շաբթուան «Յառաջ» լեցնել: Նոյնիսկ ձախակողմեան թերթերը երեւան կը հանեն հանգուցեալին բացառիկ արժէքը, այնքան բազմակողմանի կարողութիւններով,— պետական մարդ, իրաւագէտ, ակադեմական, մատենագիր: Տարակոյս չկայ թէ Մարսէյլի դէպքը խորապէս ազդած էր իր առողջական վիճակի վրայ: Քսան տարուան անձնական եւ քաղաքական բարեկամն էր Պ. Պարթուի, եւ յուզումէն լացաւ, լսելով անոր եղերական մահը: Հինգշաբթի օր պտոյտ մը կատարեց Պուա տը Պուլոնեի վերադարձին ուժասպառ կ'երեւար: Ստիպուեցաւ անկողին ընել, բայց ահա կաթուած մը փութացուց վախճանը: Վերջին ամիսներու ընթացքին ատոնք անհանգստարար սկսած էր: Փարիզ գալէ առաջ, ամենօրեայ սովորութիւնն էր՝ Լօռէնի իր կալուածին մէջ՝ առտուն կանուխ ելլել, պտոյտ մը կատարել պարտէզին մէջ, թէթեւ նաշ մը ընել եւ անկողին մտնել: Եւ սակայն կը շարունակէր լարուած ուշադրութեամբ հետեւիլ քաղաքական դէպքերուն, եւ կը պնդէր որ հիւանդապահուհին կարդայ օրուան թերթերը: Սակայն չէր կրնար շարունակել մտաւոր աշխատանքը եւ ստիպուեցաւ լքել իր պատերազմի պատմութիւնը, «Ի Ծառայութիւն Ֆրանսայի», որուն տասը հատորները հրատարակուած են արդէն: Կ'ըսուի թէ վեց ամիս անընդհատ աշխատելով այս գործին վրայ, յաջողած է լրացնել 11րդ հատորին գրեթէ երեք չորրորդը: 74 տարեկան էր:

Թաղումը պիտի կատարուի շաբաթ օր, ազգային յուղարկաւորութեամբ, Պ. Պարթուէն ճիշդ ութ օր յետոյ: Մարմինը հինգշաբթի օր պիտի փոխադրուի Պանթէոն, ուրկէ ժողովուրդը կարենայ այցելել: Թափօրը շաբաթ առտու ժամը 11.30ին պիտի ելլէ Պանթէոնէն եւ պիտի երթայ Նօթր Տամ, ուր պիտի կատարուի մեռելական արարողութիւնը: Յետոյ մարմինը նորէն պիտի փոխադրուի Պանթէոն: Ինչպէս Պարթուի յուղարկաւորութեան ատեն, այս անգամ ալ միակ դամբանականը պիտի խօսի վարչապետ Պ. Տումէրկ: Վերջնական թաղումը պիտի կատարուի հայրենի գերեզմանատան մէջ, Նիւպէքուռ, համաձայն իր բաղձանքին: Այդ գերեզմանատունը կը գտնուի Վէռտէօնի եւ Փիէռֆիթի միջեւ, եւ այնտեղ թաղուած են Փուանքարէ ընտանիքին 24 անդամները: Հանրապետութեան նախագահը, որ Պելկրատ գացած է, Ալեքսանդր թագաւորին յուղարկաւորութեան առթիւ, ծայրը ծայրին Փարիզ պիտի հասնի շաբաթ օր, մասնակցելու համար Պանթէոնի արարողութեան:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն պետական դէմքեր եւ ուրիշ հեղինակութիւններ կը փառաբանեն «Ֆրանսայի ամէնէն մեծ դիւանագէտը», եւ մանաւանդ «անկաշառելի»ն, որ երբեք անգամ վտանգէ փրկեց իր հայրենիքը: Ամբողջ 42 տարի, 1887էն 1929, Փուանքարէ պատնէշին վրայ էր իբրեւ երեսփոխան, ծերակուտական, նախարար, վարչապետ (հինգ անգամ դահլիճ կազմեց), եւ հանրապետութեան նախագահ: Քսանը մէկ տարի, 1911էն 1932, միայն մէկ կարճ ընդհատումով (1924 մայիսէն 1926 յուլիս), իր քաղաքականութիւնն էր որ վարեց Ֆրանսայի ճակատագիրը: Երեք անգամ վճռական դեր կատարեց, տագնապալի պահերու մէջ,— 1912ին, երբ վերակազմեց Երրեակ Համաձայնութիւնը. 1917–18ին, երբ Քլէմանսոյի եւ Ֆօշի հետ ի դերեւ հանեց գերմանական արշաւանքը, եւ 1926ին, երբ փրկեց երկրին վարկը,— ֆրանքը:

⁂ Տեղի անձկութեան պատճառով, ստիպուած ենք յաջորդ համարին ձգել Փուանքարէի մանրամասն կենսագրութեան ամփոփումը որ մէկ էջն է ժամանակակից քաղաքական փորձութեան:

Մարսէյլի ահաբեկիչը մակեդոնացի՞ է

»»»··«««

Սոֆիայի ոստիկանութիւնը կը շարունակէ իր քննութիւնները, պարզելու համար թէ Քալէմէն, Մարսէյլի ահաբեկիչը, իրականին մէջ Մակեդոնացի մըն է, Վլատօ Կէօրկիէվ Չէրնոզէմսքի, որ շատոնց փախած էր, Մակեդոնացի գործիչներէն Թոմա Լէվակին եւ Տիմովը սպաննելէ յետոյ: Այս առթիւ անհրաժեշտ համարուած է բաղդատել մատի դրոշմները. ուստի Սոֆիայի ոստիկանութիւնը հեռագրով խնդրած է Մարսէյլի ոստիկանութենէն որ ղրկէ ահաբեկիչ Քալէմէնի մատի նշանները, ինքն ալ իր կարգին կը ղրկէ Վլատօ Կէօրկիէվի մատի դրոշմները.

Այս առթիւ հարցաքննուեցաւ նաեւ Վլատօ Կէօրկիէվի կինը, որ յայտարարեց թէ ամուսինը Պուլկարիայէն մեկնած է 1932 յուլիս 15ին եւ թէ անկէ ի վեր լուր առած չըլլալով, մեռած կը կարծէ. Թէ ամուսինը սակաւ էր եւ հաւ մը անգամ չէր կրնար մորթել եւն.: Սակայն ոստիկանութիւնը ստուգած է թէ այս կինը ութ ամիս պահուած է Մակեդոնական կազմակերպութեան կողմէ: Նպաստ գանձելէ յետոյ, Վլատօ Մակեդոնացիներէն բաժնուելով, մտած է ուրիշ կազմակերպութեան մը մէջ:

ՀԱՅ ՈՐԲԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԱԼԻ ՄԱՀԸ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 15 Հոկտ. (Յառաջ).—Երէկ կիրակի իրիկուան ժամը 6.30ին, երիտասարդ որբ մը, Սարգիս Կոչկարեան, Զարշամպացի, ծնած 1909ին, իր հեծանիւով խոշոր կառքի մը զարնուելով, ճզմուեցաւ եւ վայրկենապէս մեռաւ: Սէն Շամոնի գաղութը խորապէս սգաւոր է այս դէպքէն.

Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ

ԴԷՊԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԻՐԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ

»»»··«««

Որպէսզի յաջողի համազգային երիտասարդական միութիւններ ստեղծելու ձեռնարկը, հայրենասիրական առաջադրութեամբ, գաղթաշխարհի հայ նոր սերունդը, առանց կուսակցական, դաւանական եւ հատուածական խտրութեան զօրեղապէս կապելու համար մեր ինքնուրոյն ազգութեան եւ անկախ հայրենիքի գաղափարին, անհրաժեշտ կը գտնեմ անգամ մը եւս լուսաբանել այն հարցը, թէ ինչ միջոցներով կարելի է գլուխ հանել այնքան բաղձացուած ազգային միութիւնը:

Պիտի շարունակե՞նք ցարդ եղածին պէս անօգուտ հրաւէրներ կարդալ ազգի պառակտուած հատուածներուն, պառակտիչ խմբակներէն մինչեւ ուղն ու ծուծը մամոնային կուլ գացած անտարբեր այլասերածները եւ անհոգի լըվաքըէնները, թէ ճարահատ պիտի ընտրենք աւելի կտրուկ ճամբայ մը, որ դիւրացնէ ընդհանուր միութիւնը, ազգային ինքնուրոյն գոյութեան եւ անկախ ու ազատ հայրենիքի հիմնական նպատակներուն հանդէպ: Հարցը ձեւակերպել այսպէս, կը նշանակէ զայն լուծել այս յօդուածի խորագրի հիման վրայ: Այն է՝ պարտադրել ազգային միութիւնը Դաշնակցութեան տիրակալութեամբ:

Կուսակցական դիկտատուրայի գաղափարը,— որքան ալ շատերու համար անհանդուրժելի ըլլայ, մանաւանդ երբ կը վերաբերի քաղաքական անկախութենէ զուրկ եւ հայրենի հողէն կտրուած մեր գաղթաշխարհի հայութեան տարտղնած բեկորներուն — ներկայիս օտարոտի չէ բոլորովին: Բոլշեւիկեան աբինագանց տիրապետութիւնը խորհրդային երկիրներու մէջ, 1917 թուականէն ի վեր ֆաշականութեան եւ հիթլերականութեան տիրապետութիւնները Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ, չյիշատակելու համար տակաւին ուրիշ առաւել կամ նուազ չափով դիկտատուրական մեծ ու փոքր պետութիւններ, արդէն բաւականաչափ հաշտեցուցած են ժամանակակից հայ միտքը՝ կուսակցական դերակայութեան հետ, որովհետեւ ան կը ներկայանայ լաւագոյն պատուարը պահպանելու համար տիրող քաղաքական կարգուսարքը:

Կը նախատեսեմ առարկութիւններ, որ պիտի ցցուին դաշնակցական դերակայութեան գաղափարին դէմ, նոյն իսկ մեր կուսակցական շարքերուն մէջ, որոնք տակաւին կը յամենան նախապատերազմեան ժողովրդապետական գաղափարներու հայեցակէտէն դիտել դէպքերը եւ չըմբռնել յեղափոխական ժամանակաշրջանի մը հոգեկան պահանջները եւ առանձնայատկութիւնները: Անկախ սկզբունքի տեսակէտէն, որուն կ'անդրադառնամ ստորեւ, նախ պէտք է կանգ առնել հետեւեալ կէտին վրայ, որ ամէնէն կարեւորն է: Գաղթաշխարհի հայութիւնը ոչ իրաւական կառավարութիւն մը ունի, ոչ ալ ամփոփուած է միեւնոյն երկրի սահմաններուն մէջ: Արդ, ի՞նչպէս հնարաւոր է կառավարել այս թափառական զանգուածները կուսակցական դերակայութեամբ, նոյն իսկ այդ դերակայութիւնը զուտ ազգային — մշակութային ձեռնարկներու շուրջ սահմանափակելով:

Արդարեւ կարելի չէ ժխտել այս իրականութիւնը: Հոս է արդէն, այս անբնականոն կացութեան մէջ է, մեր ազգային բովանդակ դժբախտութիւնը: Մինչ ուրիշ ժողովուրդներու մէջ քաղաքական կուսակցութիւններու պայքարը կը տարուի իշխանութեան տիրանալու համար, մեր կռուի ծանրութիւնը ուղղուած է արտաքին ճակատի թշնամիներուն դէմ: Մէկ կողմէ ազատելու մեր երկիրը օտար տիրապետութենէն՝ եւ միւս կողմէ պահպանել ազգին ինքնուրոյն գոյութիւնը կազմալուծող հարուածներէն:

Մեր ցեղին բեկորներուն համար ստեղծուած քաղաքական այս անբնական պայմանները սակայն ամէնէն աւելի, իմ կարծիքով, անհրաժեշտ կը դարձնեն բացառիկ միջոցներու կիրառումը՝ վարելու համար մեր գաղթաշխարհի հայութիւնը ցանկացուած ուղղութեամբ: Արտակարգ կացութիւնը պէտք է դիմաւորել արտակարգ, յեղափոխական ուղիներով եւ հաշտուիլ անխուսափելի անպատեհութիւններուն հետ որ կրնան անպայման ծագիլ:

Մենք Դաշնակցականներս խորապէս պիտի ըմբռնենք թէ պատմութեան մեծագոյն խոչընդոտներով լի, սովորական մարդոց համար անհնար յեղափոխական գործի մը լծուած ենք, երբ կը ձգտինք ներսէն ու դուրսէն վտանգուած հայութիւնը զօրեղ պահել եւ տիրանալ մեր անկախ ու ազատ հայրենիքին: Ասիկա, որքան բարձր ու գրաւիչ, նոյնքան խօլական գաղափար մըն է, մարդոց մեծագոյն մասին համար. մոլեռանդ, հետեւողական եւ անհաշտ յեղափոխական փոքրամասնութեան մը վիճակուած է բացառապէս, ի գին անվերջ զոհողութիւններու, զայն հետապնդել ու իր փառաւոր փաղանգին շուրջ հաւաքել, երկաթեայ կարգապահութեան ներքեւ, հարուածային գունդերը մեր մղած անձնուրաց պայքարին: Ով որ անկեղծօրէն կը բաղձայ խաղաղութեան եւ միութեան՝ պառակտուած ազգի ծոցին մէջ, պէտք է հաշտուի երկաթեայ բազուկի գործածութեան հետ, որ միայն կրնայ ապահովել այլամերժ զանգուածներու գործակցութիւնը ցեղին մղած գոյութեան մարտին:

Զուր է կարծել թէ սկզբունքի տեսակէտով այս դաշնակցական դիկտատուրան, որ խիստ կիսատ պռատ ձեւով միայն կարճատեւ ժամանակի մը համար կիրառուեցաւ հանրապետական Հայաստանի մէջ, 1920ի մայիսեան հակապետական խլրտումներու հետեւանքով, դէմ է մեր կուսակցական դաւանանքին ու աւանդութիւններուն: Ճիշդ հակառակն է. այսինքն Դաշնակցութիւնը մեր յեղափոխական գործունէութեան ընթացքին կիրառեր է զայն փոթորկոտ կեանքի ճգնաժամային պահերուն եւ շնորհիւ պատր ալ՝ անոր դերը եղած է փրկարար: Քրիստափորներու, Արամներու, Վռամեաններու կուսակցութիւնը՝ իր յեղափոխական առաքելութիւնը կատարելու համար չէր կրնար յարմարիլ ոչ ապաքաղաքական կրաւորական զանգուածներու մտայնութեան եւ ոչ ալ ասպարէզ պիտի տար հակառակորդ խմբակցութիւններու յետադիմական քմայքներուն: Մեր յեղափոխական դաւանանքը դէմ է անգոյն ռամկավարութեան. Դաշնակցութիւնը իր աշխատաւորական աշխարհահայեացքով կուսակցութիւնն է հայ յեղափոխական դեմոկրատիայի: Նշանաբան ունենալով «ամէն ինչ ժողովուրդի համար, եւ ժողովուրդի հետ», այն է՝ պարտադրել հայ ժողովուրդի իրաւունքները, ազատ եւ մարդավայել կարգերու՝ ընդդէմ ստոր կեղեքիչներու եւ մերազգի յետադիմական աղայականութեան եւ կղերի: Դաշնակցական դիկտատուրայի մեր մտածողութեան տեսական հիմերը մենք բնաւ ալ կարիք չունինք փնտռելու ժամանակակից քաղաքական մտածողութեան մէջ, Իտալիա, Գերմանիա եւն.: Այլ բաւական է դիմել մեր հայկական ազատամարտի մօտ կէս դարու պատմութեան եւ մեր կուսակցութեան ծրագրի յեղափոխական նկարագրին, ճակատաբաց եւ հպարտութեամբ անոր կիրառման ձեռնարկելու համար:

«Դաշնակցութեան տիրակալութեամբ դէպի ազգային միութիւն» նշանաբանը պէտք է ուղեցոյց ծառայէ մեր կուսակցութեան ներքին քաղաքականութեան, որովհետեւ անոր լայն ու ամբողջական կիրառումով միայն կարելի է հաշուեյարդարի ենթարկել ներքին ճակատը, բոլշեւիկ — ռամկավար — ազգայնական բոլոր հակայեղափոխական, յետադիմական «միացեալներ»ը եւ գաղափարական անդիմադրելի չունեցող վարակել հայկական վտարանդի զանգուածները ի պատրաստութիւն այն արիւնոտ մարտին՝ որ անգամ մը եւս ցեղը կոչուած է վարելու՝ իր գոյութեան եւ ազատութեան համար, առաջնորդութեամբ մեր կուսակցութեան:

Վ. ՇԱՄԻՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Պիտի անդրադառնանք այս, ինչպէս եւ մեր աշխատակցին նախորդ երկու գրութիւններով արծարծուած հարցերուն:

⁂ Գերմանացի գիտնականի մը կարծիքով, մարդոց մեծագոյն մասը կը մեռնի 45—55 տարեկանին, իբրեւ արդիւնք սրտի տկարութեան:

⁂ Մարդուս սիրտը կը բաբախէ միջին հաշուով վայրկեանը 75 անգամ, իսկ տարին՝ 40.000.000 անգամ:

⁂ 1924ին Նոպէլի համաշխարհային մրցանակին իբր գումար որոշուած է 162.607 քուրոն:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՊԱՑՈՒՑԱՆԵՆ ԱՅՍ ՓԱՍՏԵՐԸ..,

— o —

ԹԷՀՐԱՆ.— 1920 թուի վերջերում, հայ – թուրքական պատերազմի ընթացքում, երբոր թուրքական զօրքը մտնում էր Ալէքսանդրապոլ քաղաքին, տեղական հայ համայնավարների կոմիտէի կողմից մի շարք թերթեր ու թռուցիկներ էին բաց թողուել: Այդ հրատարակութիւններն ասում էին թէ եկող թուրք զօրքերը մեր կարմիր ընկերներն են եւ իրենց եղբայրներն են եւ կոչ էին անում քաղաքի ու շրջակայ հայ գիւղացիութեան որ հանգիստ լինեն, չփախչեն եւ չթողնեն հեռանան իրենց բնակավայրերից: Բայց երբ Գարաբէքիր փաշայի զօրքը ներս է խուժում քաղաք, սկսւում է սարսափելի կոտորածը եւ ջրհորները լցնում են բազմաթիւ հայերի դիակներով, չխնայելով եւ հայ կարմրուկներին, որոնք ձեռքերում բռնած են լինում իրենց համայնավար կուսակցութեան անդամատոմսերը: Ահա այդ ժամանակ է որ խելքի են գալիս եւ մի քանի կոմունիստներ, թւով ինը հոգի, գաղտնի թռուցիկներով կոչ են ուղղում բոլոր, բոլոր կոմունիստներին թէ իրենք չարաչար սխալուած են եղել կարծելով որ թուրքերը իրենց կոմունիստ ընկերները եւ եղբայրներն են, ընդհակառակն արիւնարբու ու վայրենի գազաններ էին որ չէին խնայում նոյն իսկ կանանց եւ ծծկեր երեխաներին:

Այդ թերթերը եւ թռուցիկները, ունենալով ձեռքիս տակ եւ հիմնուելով սրանց վրայ, որոնք բերած էին փախստական հայերը իրենց հետ Արմաւիրում — ես նպատակայարմար գտայ բոլոր Արմաւիրի գաղութը ժողովի հրաւիրել եւ պարզել Ալէքսանդրապոլի դէպքերը

Ժողովը տեղի ունեցաւ Հայոց ուսումնարանի ընդարձակ շէնքում, բաղկացած մօտ երկու հազար հոգուց: Բոլորն ալ քննադատեցին Քէմալի եւ Գարաբէքիր փաշայի զօրքերի վայրենի եւ գազանաբարոյ ընթացքը Ալէքսանդրապոլում եւ շրջակայ գիւղերում:

Ժողովը միաձայն բանաձեւ քուէարկեց բողոքելով քէմալականութեան գազանութիւնների դէմ:

Այդ որոշումը, որ բաղկացած էր 290 խօսքից, տողերիս գրողի ստորագրութեամբ հեռագրով ուղարկուեց Մոսկուա – Կրեմլ: Իսկականը Վլադիմիր Լէնինին, պատճէնները՝ արտաքին գործավար Չիչերինին եւ սովետական Հայաստանի ներկայացուցիչ Բէկզադեանին, «Փրավդա» եւ «Իզվեստիա» թերթերին: Բայց եւ այնպէս ոչ մի տող չգրուեց բոլշեւիկների բոլոր թերթերում թրքական գազանութիւնների մասին, այն ինչ նոյն թերթերում եւ առաջի երեսներում խոշոր տառերով գրուած էր թէ ինչպէս յունական վայրենի զօրքերը անխնայ սրի են քաշել թրքական մի խեղճ որ գիւղի գիւղացիներին:

Այդ միջոցին Արմաւիրում գտնւում էր Ալէքսանդրապոլցի յայտնի հայ կոմունիստ Յարութիւն Զառոյեան, որ ներկայումս էլ Մոսկուայում վարում է բարձր պաշտօն: Ես այդ որոշումի պատճէնը տուի, կարդաց եւ ինձ բսաւ.

— Ընկեր Մկրտիչ, ձեր էտ բողոքը Լէնինին եւ ուրիշ նման պատասխանատու կոմունիստներին զէյրոյի նշանակութիւն չի ունենայ, որովհետեւ բոլշեւիկների նպատակն է սիրաշահել ամբողջ իսլամ ազգին. իսկ ինչ վերաբերւում է հայ ազգին, եթէ թուրքերը բէկուց եւ բոլորին կոտորած ու ոչնչացրած լինին, ոչ մի նշանակութիւն չի ունենայ սովետական իշխանութեան համար. ուրիշ բան է եթէ մենք բոլոր հայ կոմունիստներս (ոչ թէ հայ ժողովուրդ) — միասին մի այդպիսի բողոք ներկայացնէինք Լէնինին, ի հարկէ կարող էր ազդեցութիւն ունենալ: Կամ մեզ բոլորիս պիտի հեռացնէին կուսակցութիւնից ու դատի տային — ի հարկէ աւելի շուտ վերջինը կը լինէր — կամ թէ չէ որոշ մեղմութիւն կը թելադրէին Քէմալ փաշային»:

Կուբանի շրջանի բոլոր Հայերս տեսնում էինք այդ ժամանակ, ինչպէս Տուապսէ եւ Նովորոսիսկ նաւահանգիստներից անընդհատ եւ փութով Տրապիզոն էին փոխադրւում թէ ռազմական եւ թէ ամէն տեսակ գործիքներ եւ ալիւր ու զանազան մթերքներ տասնեակ վագոններով:

Իսկ յաջորդ տարին 1921 թ. ամառուան (ամիսը չեմ յիշում) երբ մի խումբ յայտնի հայ կոմունիստներ, (Ս. Տէր Գաբրիէլեան, Աշոտ Յովհաննիսեան եւ ուրիշներ) Մոսկուայից գալիս գնում էին սովետական Հայաստան կառավարելու, մի քանի հոգի Հայերս այս չքախմբին դիմաւորեցինք Արմաւիր քաղաքի կայարանում եւ խնդրեցինք որ գաղթական Հայերը ընդունեն հայրենիքում ու թոյլատրուի իրենց սեփական միջոցներով վերցնել ամէն մէկ հոգու համար երեքական փութ ալիւր, որպէսզի երկրում չծանրաբեռնուի ժողովուրդը: Ի միջի այլոց յայտնեցինք թէ Դէնիկինի ժամանակ թոյլ տրուած էր բոլոր գացող Հայերին վերցնել իրենց հետ հինգական փութ ալիւր եւ բոլոր իրենց տան կահ կարասին: Այս բոլորը լսելուց Աշոտ Յովհաննիսեան հետեւեալը պատասխանեց.

— Տկլոր եկել էք եւ տկլոր էլ, եթէ ցանկանում էք, կարող էք վերադառնալ: Պէտք է ասեմ որ ձեր վերադարձն իսկ աւելորդ է:

ՄԿՐՏԻՉ ՇԱՐՈՅԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԲ ՍԱՍՈՒՆԻ ԴԷՊՔԸ ԾԱԳԵՑԱՒ...

»»»··«««

Անգլ. դեսպանը կը սպառնայ Պապը Ալիի

— oo —

(ՍԱԼԻՀ ՄԻՒՆԻՐ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ)

Զապումի գործողութեանց ձեռնարկուած էր Սասունի Հայերու ըմբոստութեան դէմ: Երբ դէպքերու մասին գէշ լուրեր իրարու յաջորդեցին, անգլիական դեսպան սըր Ֆիլիփ Քըրրի զիս տեսնելով բսաւ.

— «Սուլթանին բսէք: Թէեւ դեռ բաւականաչափ տեղեկութիւններ չենք առած եւ չենք գիտեր կացութեան աստիճանը, բայց կը զգանք թէ գէշ բաներ տեղի ունեցած են Սասունի մէջ: Գանգատներ կան Պիթլիսի կուսակալին եւ ձեր ուրիշ կարգ մը պաշտօնեաներու դէմ: Թող հոն ղրկուի քննիչ յանձնաժողով մը, կազմուած վստահելի եւ իրենց չէզոքութեամբ ծանօթ պաշտօնեաներէ: Մենք ալ մեր կողմէ ներկայացուցիչ մը կը կարգենք այդ յանձնաժողովին համար: Եթէ կան Քիւրտեր որոնք աւարառութիւն բրած են, եւ մեզի հաղորդուածին համաձայն՝ հայ անմեղ այրեր, կիներ եւ անդամալոյծներ սպաննած են, պէտք է պատժուին, նոյն ձեւով պատժեցէք նաեւ այն պաշտօնեաները եւ սպաները որոնք արգելք չեն եղած անոնց, եւ միւս կողմէ բուռն զսպումով պատճառ դարձած են աւելորդ արիւնահեղութեան: Տեղի մի տաք մեր եւ օտար պետութեանց միջամտութեան: Ինդիրը մի մեծցնէք, այլ օր առաջ գոցեցէք: Հակառակ պարագային, երբ մանաւանդ դէպքերուն եղերականութիւնը ամբողջովին արձագանգէ օտար գաւառներու, պետութեանց միջամտութեամբ եւ ճնշումով պիտի ստիպուիք շատ աւելի գէշը կատարել այն բաներուն որ չէք ուզեր հիմա կատարել: Հայկական խնդիր մը մի հանէք ձեր գլխուն»:

Ինդիրը պարզեցի Ապտիւլ Համիտին: Անմիջապէս հրամայեց Պապը Ալիի այդ տեսակ յանձնաժողով մը ղրկել Սասուն: Բայց միւս կողմէ աւելցուց. «Արդարեւ չէ անգլիացի պաշտօնեայ մը ընկերացնել յանձնաժողովին, որովհետեւ անոնք կը հովանաւորեն Հայերը, եւ չեն կրնար չէզոք շարժիլ: Ըստոյ, եթէ միայն անգլիացի պաշտօնեայ մը ընկերացընենք, կրնան գտնուիլ մարդիկ որ ասկէ եզրակացնեն թէ ասկէ վերջ Անգլիոյ տեսակ մը հոգատարութիւնը ընդունած ենք: Հետեւաբար, թող ամերիկեան դեսպանատունէն պաշտօնեայ մը ընկերանայ յանձնաժողովին»:

Պապը Ալի թէեւ այս նպատակով դիմեց, բայց ամերիկեան դեսպանատունը մերժեց եղած առաջարկը: Ասոր վրայ, Ապտիւլ Համիտ իմ միջոցաւ լուր ղրկեց Ֆրանսական եւ ռուսական դեսպաններուն՝ Քամպոնի եւ Նէլիտովի, եւ ուզեց որ անոնք եւ անգլիական հիւպատոսներ ընկերանան յանձնաժողովին: Դեսպանները ընդունեցին մեր այս առաջարկը: Սակայն Պապը Ալի մեծցուց յանձնաժողովին իրաւասութեան եւ անդամներուն ընտրութեան խնդիրները, թղթակցութիւններ, հարցումներ եւ բանակցութիւններ կատարուեցան եւ ո եւ է ձեւով չկրցաւ որոշում մը տալ: Պարապ տեղը ժամանակ կորսուեցաւ:

Վերջապէս, ազդուած Սասունի դէպքերու եղերականութեան մասին իրեն եկած վերջին տեղեկագրերէն, անգլ. դեսպանը ձեռնարկեց Սասուն ղրկելու դեսպանատան զինուորական կցորդ մը եւ ուրիշ պաշտօնեայ մը, առանց մեր պաշտօնեաներու մասնակցութեան.

Ապտիւլ Համիտ լրջօրէն ազդուած էր Սասունի դէպքերէն, երբ իմացաւ անգլ. դեսպանին որոշումը, ալ աւելի նեղուեցաւ: Հրամայեց ինծի երթալ եւ Ֆրանս. դեսպանին կարծիքը առնել: Դեսպան Քամպոն իր կարծիքը պարզեց, համաձայն Ֆրանս. հիւպատոսներէն իրեն եկած տեղեկագրերուն, եւ այսպէս շարունակեց.

— «Անկասկած, անհրաժեշտ է արագօրէն բարեկարգել հայաբնակ նահանգները: Պէտք է պատասխանատու նկատել եւ օրինական հարկ եղած գործողութեան ենթարկել այն պաշտօնեաները եւ զինուորականները որոնք զսպումի ընթացքին պատժելի արարքներու մէջ գտնուած են, եւ մանաւանդ Համիտիէ հեծելագունդերուն պատկանող Քիւրտերը: Թագաւորին հեղինակութիւնը եւ վերջնական հրամանը պէտք է ճանչցնել բոլորին

Եթէ սուլթանը անմիջապէս քննութեան ձեռնարկէ իրեն վստահելի եւ բոլորին յարգելի պաշտօնեաներու միջոցաւ, եւ նոյն պաշտօնեաներուն տայ հարկ եղած իրաւասութիւնը որ պատժեն յանցաւորները եւ կարգի դնեն ապօրինութիւնները եւ գէշութիւնները, այլ եւս տեղի չի մնար մտահոգուելու Անգլիայէն: Իսկ եթէ կարեւորութիւն չտրուի այս բաներուն, Հայկական Ինդիրը եւրոպական խնդիր մը պիտի ըլլայ, եւ ամէնէն վերջը պիտի վնասուի ձեր հողային ամբողջականութիւնը»:

Քամպոնի այս պատասխանին վրայ, Ապտիւլ Համիտ հրամայեց որ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ դեսպաններուն կարծիքն ալ առնեմ: Անոնք ալ վեր վար Ֆրանս. դեսպանին բսածը բսին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Անկուսակցական մտածումներ

oooo

Եւրոպական քաղաքակրթութիւնն ու կրթութիւնն իրենց օգտակար եւ անօգուտ նորութիւններու կարգին մեր մէջ բերին, պարզ ու բնական ազգասիրութենէ զատ, ազգասիրական կիրք: Վիճաբանութենէն լոյս կը ծագի ըսելով, երբ մարդ իր կեանքն անցընէ վիճաբանութեամբ, մոռնալով իր առողջութեան, իր խղճին ամենատարրական պահանջներուն գոհացումը, իր կեանքը ապարդիւն վիճաբանութեամբ, կորուստ կ'անցնի:

Իբր անկուսակցական յաճախ կը սրտնեղիմ, տեսնելով որ մեր կուսակցութիւնները խոշոր եւ հնաւոր ծրագիրներ կ'որոճան, բայց կ'անտեսեն անմիջական հոգերը:

Գաղութներու ցիր ու ցան մեր ազգակիցներուն շահերը որո՞նք են, ի՞նչպէս կը պաշտպանուին անոնք:

Կը յուսանք որ նախնական տրամաբանութեամբ կուգայ նախ՝ հայ անհատին առողջական վիճակը, երկրորդ՝ բարեկեցութեան խնդիրը, երրորդ՝ ընտանեկան բոյնին կազմութիւնն եւ անոր հայ մնալը:

Իմ կարծիքով, հայ կուսակցութիւնը նմանելու չէ Ֆրանսական կամ անգլիական կուսակցութեան մը, որոնց շատ թեթեւ բաժին մը կ'իյնայ վերոյիշեալ ազգապահպանման, անհատին փրկութեան հոգերէն, անոնց ուշադրութիւնը կեդրոնացած է օրուան կառավարութեան, իշխանութեան գործին, որովհետեւ այս վերջինը կ'ապահովէ անհատին առողջութիւնը, հանգիստն ու շահերը:

Աչքիս առջեւ ունիմ, Ֆրանսայի շատ մը հայաշատ կեդրոններէ զատ, Փարիզէն 7 քիլոմեթր հեռու՝ Ալֆորվիլի ազգային վիճակը, ուր կ'ապրին մօտ 5000 Հայեր: Հոն կայ եկեղեցի մը, մէկ քահանայով: Հինգշաբթի օրերը 150 մանուկներ, եկեղեցիին մէջ, հայերէն կը սորվին... շաբաթը քանի մը վայրկեան իւրաքանչիւր աշակերտի խնամք ու հոգածութիւն Բարեգործականի կողմէ: Ինչ հրաշալի կիրարկում իր կրթական ծրագրին, մեծածաւալ կեդրոնական դրամանակի քթին տակ: Անկէ զատ մանուկներու հայ դաստիարակութեամբ կը զբաղի նաեւ Յ. Կ. Խաչի Միութիւնը, որ տեղական միջոցներով, անդամուհիներու զոհողութեամբ հինգշաբթի օրերու հայերէնի դասը կ'ապահովէ [illegible] նոյնքան բազմաթիւ մանուկներու:

Ո՞րն է այն կուսակցութիւնը որ [illegible] ազգային շահերու անունով կը խօսի [illegible] կը գոհանայ վերոյիշեալ կարգադրութիւններով: Երկրորդակա՞ն [illegible] այս թէ առաջին:

Կրթական գործէն զատ, ինչպէս [illegible] մէն տեղ, կան Բարեգործականի [illegible] Երիտասարդաց միութիւն, Հ. Մ. Մ.-ի սկաուտական ճիւղ, որ իր [illegible] ունի Հոկերու խմբակը, Արենաց [illegible] րու խմբակը, Տիկնանց Կ. Խ.-ը [illegible] կանոնաւոր. կուսակցութիւնները [illegible] Որքա՜լ իրականութիւն է սակայն [illegible] 5000 Հայերու համայնքի յառաջ [illegible] մենամաղձական հոգեր պէտք է [illegible] անհատապար եւ առանց որ եւ է [illegible] Միութեան մը դիւրութեան, ինչպէս [illegible] հիւանդութեան խնդիր, որոնց [illegible] մար ուրիշ ազգերու համայնքներ [illegible] պէս, Հրեաները, Յոյները եւն [illegible] նաւոր եւ գործնական միջոցներ [illegible] յօդուած ցեղակիցներու (*):

Հայրենիքի սէրն որչափ բնական [illegible] նոյնքան ալ շահու խնդիր է, մանաւանդ այս շրջանիս: Հայրենիքի գաղափարը լոկ բանաստեղծական [illegible] չէ: Հայրենիքը հող մը ունի [illegible] կ'ամձի եւ օտարութեան մէջ [illegible] փճանայ:

Մեր ներկայ վիճակին մէջ, [illegible] ընթրոխելու ազնիւ ցանկութիւն [illegible] նին կուսակցութիւնները, [illegible] պէտք է կարգ մը գնեն իրենց [illegible] ծունէութեան եւ իրենց [illegible] թեան առարկան դարձնեն Հայ [illegible] հատը, հայ ընտանիքը, իբրեւ [illegible] ջին գործ, քանի որ առանց հայ [illegible] հատին, առանց հայ ընտանիքին կուսակցութիւնն ինքնին գոյութիւն [illegible] գայի:

ԹԻՒՐՔՃԵԱՆ ԱՐՇԱԿ

(*) Ալֆորվիլի հայ բնակչութեան մեծամասնութիւնը Չէնկիլերցի [illegible] կը կազմեն: Անոնք մասնաւորապէս աշխատասէր, ընտանեսէր եւ խնայող [illegible] են: Անոնք յաճախ կը հաստատեն իրենց ծննդավայրին մէջ իրենց իսկ միջոցներով կառուցած եկեղեցիով ու դպրոցով: Ո՞րն է պատճառը որ իրենց այդ տեսակէտով անգործունէութեան: Պարզապէս մէկ եկեղեցական վարչութեան անձեռնհասութիւնը [illegible] կամ դրութիւնը ու գիտակցութեան պարտադրուի, իբրեւ խելօք միջոց [illegible]

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ԱԶԳ. ԿՈՄԻՏԷՆ

»»»·«««

Մակեդոնական ազգ. կոմիտէն յեղափոխական կազմակերպութիւնը վերակազմուած ըլլալով, հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեց –

«Թէեւ Մակեդոնական բարեկարգական եղբայրութիւններու միութիւնը զուտ օրինական կազմակերպութիւն է, որուն առաջին պարտականութիւնն է աշխատիլ բարձրացնել եղբայրութիւններու անդամներու մշակոյթը եւ անոնց մէջ զարգացնել բարեսիրական զգացումները, սակայն չի կրնար անտարբեր մնալ իր [illegible] չուած եղբայրներու տանջանքներուն եւ վիճակին հանդէպ: Մակեդոնացի տարագիրները երբեք չպիտի մոռնան իրենց հայրենի օջախները եւ տունը, ուր իրենք ծնած են. Չկայ ուժ մը որ իրենցմէ խլէ հայրենիքը սիրելու եւ անոր մասին մտածելու իրաւունքը: Ահա ատոր համար, ճնշուած ազգակիցներու վիճակը բարելաւելու ձգտող իր գործունէութեան մէջ, ազգ. կոմիտէն կ'ընդունի որ այդ իր գործունէութեան նպատակն է բոլոր ճնշուած Պուլկարներու վիճակի բարելաւումը, ուստի հետեւելով յառաջ կցուած համագործակցութեան [illegible] րու պաշտպանութեան, պիտի շարունակէ իր գործունէութիւնը եւ ուղղէ [illegible] համաձայնեցնել պուլկար ազգի [illegible] պետութեան շահերուն

Ազգ. Կոմիտէն համակրութեամբ կը դիտէ եւ պիտի պաշտպանէ ամէն մէկ փորձ, ուրկէ ալ գայ ան, որուն նպատակն է բոլորուիլ Մակեդոնիոյ Պուլկարներու կացութիւնը բարելաւելու գործին շուրջ»:

⁂ Բնութիւնը ամէնէն [illegible] գիրքն է, որուն ընթերցումը [illegible] նում է եւ նորութիւնը՝ յաւիտենական:

⁂ Արուեստը գեղեցիկ կեղծիք մը է, այլ խօսքով մարդիկ [illegible] ձգտին, որովհետեւ բնականութենէն հեռացած են:

⁂ Դիցաբանութեան մէջ Վեներա [illegible] կամ Վէնէրա դիցուհին էր սիրոյ, հեշտանքի եւ ամուսնական [illegible]կութեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նոր Մալաթիա

— о —

Վերջերս ներկայացուցինք Երեւա-նի այն արուարձանները, ուր տեղա-ւորուած են արտասահմանէն Հայաս-տան գացած գաղթականները։

Այդ արուարձաններէն մէկն է Նոր Մալաթիան, որու մասին դարձեալ «Խորհ. Հայաստան» (30 Հոկտ.) կը գրէ —

Երեւանէն 7 ու կէս քիլոմէթր հե-ռաւորութեան վրայ Նոր Մալաթիան աստիճանաբար կը դառնայ մայրաքաղա-քին ամէնէն զարգացած արուարձա-նը։ Նոր Մալաթիան հիմնուած է 1927-ին. բնակչութիւնը կազմակերպուած է արտադրական հաւաքական տնտե-սութեան մէջ։ Մալաթիոյ մէջ կը գործէ բրիքեթածի գործարան մը, որուն կից վերջերս հիմնուեցաւ մե-քենայի արդիւնաբերութեան բաժին մը։ Աւարտեցաւ նաեւ մշակոյթի տան շինութիւնը.— հոն տեղաւորուած են նախակրթարան, մանկապարտէզ, ակումբ, մանկամսուր։ Արտելի արտադրական տնտեսութիւնը ունի 27 անասուն, 110 ոչխար, 1 բեռ-նատար ինքնաշարժ, եզներ եւն.։ Իւ-րաքանչիւր տնտեսութիւն իր անհա-տական պէտքերուն համար ունի 400 մէթր բանջարանոց, 1—15 ոչ-խար, եւն.

Նոր Մալաթիան ունի նաեւ ելեկ-տրական լոյս։

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի Մշակոյթի Պատմու-թեան մէջ. կլլոցնելու ուսուցչա-կան Թանգարանի վարչու-թիւնը սկսած են պեղումներ կատարել Հայաստանի մէջ Երկաթեդարի սար-ցաղականներէն Ն. Տոնարսկիի ղե-կավարութեան տակ, սեպտեմբեր 30-ին գիտական արշաւախումբ մը մեկ-նեցաւ Արագածի ստորոտը, ուր պիտի ուսումնասիրէ ուրարտական չը-քնաղ մնացած Համբերդ ամրոցը։ Համանման նկարներ պիտի առ-նուին պատմական այս վայրէն։

Հոկտեմբերի սկիզբը պեղումներ սկսան կատարել նաեւ պատմական Դուինի քաղաքին վայրը

Ցիրումակիի ղեկավարութեան տակ ուրիշ արշաւախումբ մը սկսաւ պե-ղումներ կատարել Սեւանի աւազանին մէջ, Քէօլագրան գիւղը, ուր կան կալուածական շրջանէ մնացած բերդի աւերակներ

Կառուցումներ

●●●●

«Խ. Հայաստան» կը գրէ (2 Հոկտ.) թէ միջն. դպրոցի յատուկ ուսուցչու-թեան պակասը այնքան զգալի է, որ որոշուած տալու համար այդ պա-կասին, Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէին եւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին ո-րոշումով, Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ բացուեցաւ մանկավարժական համալսարան մը 4 ֆաքիւլթէներով, — պատմական – գրական, բնագիտա-կան, բնագիտական – ուսողական, մանկավարժական – մանկաբանական։ Համալսարանը պիտի ունենայ 210 ուսանող։

Արդէն ընդունուած են 130 հոգի։

Վերջին բաժնին զասաւանդութիւն-ները սկսած են նոյեմբեր 1էն ի

վեր։ Միւս բաժիններուն դասաւան-դութիւնները եւս կը սկսին շուտով։

Մանկավարժական համալսարանին տրուած է նախկին անտեսագիտական վարժարանին կիսատ շէնքը։

Տնօրէնութիւնը ներկայիս զբաղած է ուսանողութեան ընդունելութեամբ եւ շէնքին աւարտումով։ Հրահանգ տրուած է շինութեան նիւթերը առ-պողաբար հայթայթել, որպէսզի շէն-քին գոնէ մէկ մասը աւարտի մինչեւ տարուան վերջը։

Համալսարանին դասախօսները նը-շանակուած են արդէն։

«Ռոստոմ եւ Սոհրաբ»

●○○○

Ֆիրտուսիի ծննդեան 1000ամեակին առթիւ, Հայաստանի Պետական Հրա-տարակչական վարչութիւնը վերջերս լոյս ընծայեց «Շահնամէ»ի մէկ մա-սը, Ռոստոմ եւ Սոհրաբ։

Տպագրութիւնը գեղեցիկ է եւ գիր-քը զարդարուած է վայելուչ նկարնե-րով, զորս պատրաստած է Մ. Սար-եան։ Գիրքին պերճաշուք հրատա-րակութենէն զատ, հոն տպուած է նաեւ թարգմանութեան,զոր կատա-րած է Գ. Աստուր։

Կողքը գծագրած են Դանչօ եւ Խաչիկեան։ Տպուած է 5000 օրի-նակ, 500ը շքեղ տպագրութեամբ։

Այս պերճաշուք հրատարակութե-նէն մէկ օրինակ պիտի ղրկուի Ֆիր-տուսիի 1000ամեակին առթիւ կազ-մակերպուած միջազգային ցուցա-հանդէսին։

«Ռոստոմ եւ Սոհրաբ» գրքին հետ, Պետհրատը ընդիր տպագրութեամբ լոյս ընծայեց նաեւ ժողովածու մը, նուիրուած Ֆիրտուսիի ծննդեան 1000ամեակին։

Գիրքը խմբագրուած է Մշակոյթի Պատմութեան հիմնարկութեան կող-մէ։ Ժողովածուին մէջ կան կարգ մը արժէքաւոր յօդուածներ,— յիշենք Կ. Մելիք-Օհանջանեանի «Ֆիրտու-սիի եւ Իրանի վիպական մոթիֆները «Շահնամէ»ում եւ հայ գրականու-թեան մէջ», փրոֆ. Մ. Աբեղեանի «Շահնամէ»ի ռամանտիկների չափը հայ բանաստեղծութեան մէջ», Գ. Լե-ւոնեանի «Ֆիրտուսին հայ գրականու-թեան մէջ», եւն., ինչպէս եւ «Ռոս-տոմ եւ Զալ» հայ ժողովրդական վէ-պը.

Հայաստանի խորհուրդներու Ցրդ համագումարը տեղի կ'ունենայ դեկ-տեմբեր 25ին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

⁂ Հայաստանի գրողները հանդի-պում մը կազմակերպած էին սեպ-տեմբեր 28ին Երեւանի մէջ, ի պատիւ ֆրանսացի գրող Ժան Ռիշար Պլոքի, որ խօսք առնելով փառաբանեց սո-ցիալիստական նոր մարդու տիպը։

⁂ Հայաստանի մէջ կան 15 մեծ մասնագիտական ուսումնարաններ, Մասնագիտարան-ներու ընդհ. տնօրէնութեան կողմէ կազմակերպուած են ամառնային դա-սընթացքներ, որոնց առաջին 15 շր-ջանաւարտները ղրկուած են գաւառ, կազմակերպելու տեղական գրադա-րաններ։

⁂ Ղարաքիլիսայի մօտերը, Հալ-կավար գիւղին ձորին մէջ, երկրա-բան Գ. Մուրատեան երեւան հանեց մանգանի հանք ծծմբային հրաքարի երակներով, ինչ որ ենթադրել կու-տայ թէ տեղւոյն մէջ արծաթի հանք ալ կայ։ Ծծմբային հրաքարի հարուստ հանքեր երեւան հանուած են նաեւ Մուրղուզի լեռնաշղթային (Դիլիջան) հարաւային կողմը Ջաղի ձորին վերին մասին մէջ։ Երակին ծայրը կ'երեւի Մուղնի Խաչի ձորին մէջ, առաջին վայրէն 2 քիլոմէթր հեռու։ Մուղնի Խաչի ձորին մէջ կայ նաեւ պաղլեղա-հող, զոր տեղացիները կը գործածեն լաթ ներկելու համար։

⁂ Վաղարշապատ, Ներքին Ղար-խուն, Հաստնլու գիւղերուն խմելու ջուր մատակարարելու նպատակով, ջրային տնտեսութիւնը այդ գիւղե-րուն մէջ փորած է արտէզեան ջրհոր-ներ, ծախսելով 75.000 ռուբլի։ Էջ-միածնի մէջ եւս նման հորեր փո-րելու համար, կառավարութիւնը վարկ բացած է մինչեւ 70.000 ռուբ-լի.

⁂ Մեծ Սարդարապատի 3000 հեկ-տար անջրդի հողամասերը ոռոգելու նպատակով ջրային տնտեսութիւնը կը պատրաստուի բանալ նոր ջրանցք մը, որուն վրայ պիտի ծախսուի 300.000 ռուբլի

⁂ Ղամարլուի կայարանին շէնքը բարեկարգելու համար Արարատ գոր-ծարանը նուիրած է 5000 ռուբլի,թամ-պակի գնումի կայանը՝ 5000 ռուբլի, կառավարութիւնը՝ 5000 ռուբլի։

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ — Սեպտեմբեր 29ին ա-մերիկեան Օրիորդաց դպրոցի սրա-հում, մասնակցութեամբ Տիկին Ռու-բէնի (դաշնակ), տեղի ունեցաւ ծանօթ քեմանչիստ Ռուբէնի նուագահան-դէսը։

Տաղանդաւոր երաժիշտը շատ մեծ յաջողութեամբ նուագեց Կոմիտասի «Միրանի ծառը», ռումանական հով-ուի երգը «Տօյնա հօրա ռումանարա», իր ստեղծագործութիւնները,— Ջօն առ Ֆերդովսի, Թաղուրիա եւ հայ հովուի երգը։ Միջակ էին «Ասլի եւ Քեարամ», «Զարզան» եւ բայաթի — Շիրազն ու Իսֆահանին։

Տաղանդաւոր երաժիշտ Ռուբէնի տեխնիկան ու նուագը, ինչպէս նաեւ Տիկ.-Ռուբէնի դաշնակովընկերակցու-թիւնը ջերմ ծափերով եւ ծաղկեփունջերով գնահատուեցան հասարակու-թեան կողմէ

Մամուլի ընթերցողներին ծանօթ են Ռուբէնի յաջողութիւնները՝ Սալ-միայ, Եգիպտոսի, Պաղեստինի եւ Իրաքի մէջ։

Ն.

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԱՐԿԱԾԻՆՔ», օրկան Զ. Ռ. Միու-թեան, Ե. տարի թիւ 5 (սեպտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Օրուան վէճերը եւ հարցերը (Ա. ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ), Մեր հանդէսները, (Ց. ԽՈՒՍՈՒՐԵԱՆ), Մանոն (Լ. ԳԻՂՈՒ-ՆԻ), Հայերէնի դիրքը հնդեւրոպա-կան լեզուներու ընտանիքին մէջ (Թ. ԿՈՏԷԼ), Որբերու ազարակը Սուրիոյ մէջ (ԱՐՇԱԿ), Որբի մը ոդիսականը (Բ. ԻՆՃԷԱՐԱՊԵԱՆ), Մուրատի յու-շերը եւ խմբանկարներ։

Տարեկան բաժնեգին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, արտասահման՝ 20 ֆր.։ Դի-մել A. Kapikian, 17, Ave. Philippe Au-guste, PARIS։

Ո՞ւր է Հաւատալ

= • =

Վերջերս Հօկի Կեդր. Վարչութիւ-նը (Երեւան) հետեւեալ շրջաբերակա-նը ղրկած էր հիւսիսային Ամերիկա, Ցրդ համագումարին առթիւ.—

«Տալ Հօկին կուսակցական բնոյթ, որդեգրել Հօկի համար կուսակցական գործելակերպ,-դա նշանակում է պար-զապէս խեղաթիւրել նրա իսկական դիմագիծը, սահմանափակել, նեղցնել նրա ժառայական դեմոկրատական բաղադր եւ այդպիսով արգելք լինել նրա աճման ու զարգացմանը։

Արդարեւ այս կամ այն հայ աշխա-տաւորը, տրամադիր ու պատրաստ լինելով հանդերձ աջակցելու մեր խորհ. Հայրենիքի վերելքին, կարող է, այս կամ այն պատճառով, չցան-կանալ մտնել մի կուսակցական յե-ղափոխական կազմակերպութեան մէջ։

Հօկի թշնամիները, բոլոր հակա-խորհրդային տարրերը, ներկայա-ցնելով մեր կազմակերպութիւնը որ-պէս Կոմկուսի մի հատուածը, մի մասնաճիւղ, ուրիշ նպատակ չունեն, եթէ ոչ տարանջատել ենթարկել միամիտ մասսաները եւ նրանց հեռու պահել Հօկից.

Նոյնքան վտանգաւոր են Հօկի այն անդամները, որոնք ձախութեան հի-ւանդութիւնից բռնուած, շփոթում են Հօկը Կոմկուսի, կարմիր աշխոյ-ժակաների կամ Կարմիր Օգնութեան հետ։

Դրանք գիւրացնում են, կամայ ա-կամայ, մեր թշնամիների հակահօկ-եան աշխատանքը։

Այդ ընկերները, լինեն գիտակից թէ չարաշահ, ցույց կը չպրոնեն հէնց իրենց մեր կազմակերպութեան շար-քերից»։

Ուրեմն, Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը դարձի՞ եկած է։ «Դո՛ւ միայն կաս յիրաւացի»։ Ահա թէ ինչ կը գրէր «Բանուոր», Ամերիկայի բոլշեւիկնե-րուն օրկանը, այս նոյն համագումա-րին առթիւ.

— «Պէտք է գգուանքով յետ մղել, բնաւ չայդերել եւ տեղի չտալ մեր թշնամիներու այն վայրահաչութեան թէ Խորհ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնները— Հօկը, Գե-տական Հայ Կարմիր Խաչը եւն.— ի-րաւունք չունին քաղաքական խնդիր-ներով զբաղելու»...

Միեւնոյն թերթը գիտել կուտար, ուրիշ առիթով մը (25 օգոստ.).

— «Մենք լոկ բարեսիրաց կամ փի-լանթրոպ կազմակերպութիւն չենք, մենք ունինք Հօկը որոշ քաղաքական դիրքաւորումով, այն է՝ խորհրդա-յին»...

Ո՞ւր է հաւատալ.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ Տ.Տ.ՀԱՅՐ.ՄԻՈՒ-ԹԵԱՆ, ՏԷՍԻՆ.— Հերքումը պարտա-ւոր է տպել այն թերթը որ գրպար-տած է

⁂ Ամբողջ աշխարհի մէջ 15 միլիոն Հրեայ կայ։ Միլիոնէ մը աւելի հր-եաներ կ'ապրին հետեւեալ երկիրնե-րու մէջ.

Խ. Միութիւն 3.300.000, Լեհաս-տան՝ 3.200.000, Մ. Նահանգներ՝ 3.000.000, Ռումանիա՝ 1.000.000.

⁂ 1598 թուին գտնուեցաւ գուլպա-յի մեքենան։

ՍԱՄՈՒԼ

ՃԱԽԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— о —

Աթէնքի «Նոր Օրը» հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրա-կանի մը մէջ (9 հոկտ.).

— «Երկու ամիսէ ի վեր, ձախ-կողմեան կուսակցութիւններու եւ բանուորական կազմակերպութիւններու միջեւ, միացեալ ճակատ կազմե-լու համար տեղի ունեցող բանակցու-թիւնները գործնական արդիւնքի յան-գեցան։

Առ այժմ, միացեալ ճակատին կը մասնակցին՝ Յունաստանի համայնա-վար կուսակցութիւնը, Յունաստանի ընկերվարական կուսակցութիւնը, Յունաստանի սոցիալ դեմոկրատ կու-սակցութիւնը, Բանուորական Համա-դաշնակցութիւնը (ընկերվարական), Անկախ Բանուորական կազմակեր-պութիւնը եւ Հողագործական կու-սակցութեան ձախ հատուածը։

Պաշտօնական յայտարարութեան մը մէջ, միացեալ ճակատը կը յայտնէ թէ ամէն միջոցներով պիտի պայքա-րի ֆաշիզմին դէմ եւ զինուորական կամ այլ դիկտատուրա հաստատուե-լու պարագային, 24 ժամուան ընդ-հանուր գործադուլով պիտի պատաս-խանէ, ջլատելու համար դիկտատո-րական ուժերը։

Նոյն յայտարարութեան մէջ, Մի-ացեալ Ճակատը կը յայտնէ թէ մին-չեւ ամսոյս 20ը, աշխատաւորական մեծ ցոյցեր պիտի կազմակերպուին Աթէնք, Պիրէա եւ Սելանիկ, բան-ուորներու փողոց պիտի իջնեն ֆաշիզ-մին եւ պատերազմին դէմ իրենց զայ-րոյթը պոռալու համար։

Միացեալ ճակատին նպատակը այս կերպով պարզուած է պաշտօնական յայտարարութեան մէջ։Չոդպաշտօնա-կան յայտարարութեամբ,հանրութեան կը հաղորդուի թէ միացեալ ճակատներ-քին համաձայնութեան եւ համագոր-ծակցութեան պայմանները եւ փոխա-դարձ յանձնառութիւնները, համա-ձայնութիւնն ու գործակցութիւնը, զգնէ առ այժմ, քաղաքական բնոյթ չունի, ինչպէս է Ֆրանսայի մէջ։ Մի-ացեալ ճակատը ընտրութիւններու մէջ պիտի չերեւայ, ոչ ալ քաղաքա-կան պայքարներու։ Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն պիտի պահէ իր գոր-ծելու ազատութիւնը, պայմանաւ որ գործակից ուժերէն մէկուն դէմ չդառ-նայ։

Փոխադարձ յանձնառութեամբ պայքարները զարգացուած են թէ մամուլին եւ թէ ժողովային կեանքին մէջ. Համայնավար կուսակցութիւնը խօսք տուած է կատարուած իրողու-թիւններ չստեղծել, չնախատեսուած քայլեր առնելով. կազմուած է ներ-կայացուցչական խառն յանձնախումբ մը, որ պիտի հսկէ համաձայնութեան գործադրութեան վրայ եւ ուղղու-թիւն պիտի տայ հակաֆաշական պայ-քարին

Իբրեւ գրական շարժում եւ մեկ-թարական երեւոյթ. Միացեալ ճակա-տի երեւումը անկարելի է որ զոհու-նակութիւն չպատճառէ բոլոր անոնց որոնք աշխատաւորական խաւերու տանջուածներուն տառապանքը եւ թշ-ուառութիւնը կը տեսնեն ու կը զգան։

Մինչ՝ դրամատիրական ու քաղքե-նի կուսակցութիւնները իրենց ան-ձնական շահերը բազմած, ղը-րամ ու իշխանութիւն դիզելու, հա-ճոյքի եւ վայելքի, զինուորութեան եւ կեղեքումի ետեւէ ինկած են, ամ-բողջ ժողովուրդին խոնարհ խաւերը, բանուորական եւ մանր արհեստակա-ցական ընչազուրկ դասակարգը, ա-րիւն քրտինք կը մտնեն չոր հացի ա-րարածներ շահելու համար։ Բանուո-րութեան անկազմակերպ եւ անհամե-րաշխ ըլլալուն հետեւանքով է, որ դը-րամատիրութիւնը յաջողեցաւ իր մա-կանին տակ պահել զանգուածները, մէկը լարելով միւսին դէմ, մէկը թշ-նամացնելով միւսին։

Դրամատիրութեան այս ռազմախա-ղին մեծապէս նպաստեց Գ. Միջազ-գայնականը, որուն խելագար գոր-ծունէութիւնը եւ հակաշխատաւորա-կան նոյնինքը, ջլատեցին բանուո-րութիւնը, տկարացուցին պայքարի ճակատը, ասպարէզը բաց ձգելով դա-սակարգային թշնամիներուն առջեւ»։

ԳՆՉՈՒՆԵՐՆ ԱԼ ԹԵՐԹ ՈՒՆԻՆ

Գնչուներն ալ, հետզհետէ արդի քաղաքակրթութեան հրաշալիքներէն տարուած, կ'աշխատին նմանիլ ուրիշ ժողովուրդներու, հրաժարիլ վաշկատուն կեանքէն եւ ... թերթ ունենալ։

Գնչուներու առաջին թերթը լոյս տեսաւ Պուքրէշի մէջ։ Այդ թերթը կը կոչուի «Գնչու ազգը»։

Այս հրատարակութեամբ, Գնչու-ները կը յաւակնին թէ անկախ ազգ մըն են Ռումանիոյ մէջ։

Ռումանիոյ Գնչուներուն թիւն է մէկ միլիոն Ռումանական վերջին վիճակագրութեան մէջ, անոնք ճանչ-ցուած են իբրեւ ուրոյն ազգութիւն։

Արձանագրենք նաեւ այն, որ քանի մը շաբաթ առաջ Թրանսիլվանիոյ մէկ քաղաքին մէջ, Նաճիոցէօյէն, Գնչու-ները ունեցան ազգային համաժողով մը։ Նախագահ, Նիքոլէսքօ, որ կազ-մակերպիչն է Գնչուներու ազատա-գրական շարժման, ծաղկավաճառ է Պուքրէշի մէջ Նիքոլէսքօ կ'աշխա-տի իր շուրջ համախմբել բոլոր ռու-մէն Գնչուները, պաշտպանելու հա-մար իրենց իրաւունքները եւ... մշա-կոյթը։

Ցոքթէօր Նիքոլէսքօ Փլոփաօ, որ ծանօթ դասախօս մըն է Քրայովայի մէջ, ծագումով Կիպրոսի, վերջերս հր-պարակեց քերականութիւն մը Գն-չուներու լեզուին վերաբերեալ։ Ան միաժամանակ հրատարակեց բառա-րան մը ժող. վիպական երգեր, որ ծանօթ են բոլոր Գնչուներուն։

ԻՐԻԹԱՆԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԻԱՅԻ ՄԷՋ

Թրքական կառավարութիւնը ոչ մէկ միջոցի մէջ խորութիւն կը գնէ հա-մակիրներ պատրաստելու համար Ա-լեքսանտրէթի սանճաքին մէջ եւ թր-քական լեզուն տարածելու համար։ Ենկիւրիի զաշնագիրը որ թուրք լե-զուն կը նկատէ պաշտօնական լեզու Սանճաքին մէջ, արաբերէնին համար-ժէք, մեծապէս դիւրացուցած է թուրք կառավարութեան փրոփականտի աշ-խատանքները։ Այն աշակերտները ո-րոնք իրենց երկրորդական կրթու-թիւնը կ'աւարտեն թուրքերէն լեզուով, անմիջապէս պաշտօնի կ'անցնին, ի-րենց վկայականը ստանալէ վերջ։

Այս վտանգին դէմ պայքարելու հա-մար սուրիական կառավարութիւնը լուրջ միջոցներ կը խորհի։ Արդէն իսկ աւելցուցած է արաբ ուսուցիչներուն թիւը, ինչպէս նաեւ արաբերէն լեզուի դասերն ու դասաւանդութեան ժամե-րը։

ՅԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (21)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ — (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»» • • «««

Տէր Եղիշէն «Տէր ուղղեա զգնացս մեր ի ճանապարհս խաղաղութեան» կարդաց. Հրաժեշտի վերջին պահուն, Նոյն Վահանի կինը Փարիզան լալա-գին բաւ.

— Ես ի՞նչ պիտի ըլլամ, Վահան, ո՞ւր պիտի լեռ«»։

Վահան անտարբեր չլսել կը ձեւա-նէր. Խումբը կը շարժի ու Փարիզա-նի կոկծալին ձայնը կը հնչէ.

— Ո՞ւր երթամ, այո՞, յանձնեմ այս մատաղ կեանքս, ա՜խ, ի՞նչ կ'ըլ-լար դուն ալ առնէիր ձեր հետ, ի՞նչ կուլամ էք։ Իմ հոգւոյ Խամէ, աս քարէն փաստ ներս ինք, մեռնինք ազատինք, ուրիշ սարսափներ չտեսնենք։ Դա-ցի՛ն. ա՜խ, կորան, կորան. ա՛լ չպի-տի տեսնեմ իմ պաշտելի Վահանը, իմ կեանքի ընկեր Վահանը, ինձ լը-քող ու դաւաճանող Վահա՛ն, Վահա՛ն, Վահան.

Եւ Վահանը մնաց քար անտարբեր. Մթութեան մէջ, խոր լռութեամբ

խումբը կը սուրայ Խաչոյի առաջ-նորդութեամբ։ Երեք ժամէն կը հաս-նինք Մեղրագետ. գտանք հունը եւ անցանք միւս կողմը։ Թաքստոցի մը հանդիպեցանք որ գտնուած էր եւ ջարդուած. բոլորը տղամարդ էին։ Քրտագոմի եւ Երիզակ գիւղերուն մէջտեղ, փոսի մը մէջ ոչխարի հօտի նման իրարու վրայ դիզուած դիակ-ներ... Խումբը կ'անցնէր անտարբեր։ Հասանք Երիզակ գիւղի դէմ, ուր կը վերջանայ դաշտը եւ ալ կ'անցնինք Քօսուրայ սար։ Դժբախտաբար, ռուսական բանակի առջեւէն փախչող Ա-լաշկերտի, Մանազկերտի ու Խնուսի քիւրտ գաղթականները Աւզաղբիւր գիւղէն սկսեալ մինչեւ Ցրօնք, Քօ-սուրայ սարին ստորոտը բռնած կե-ցած են։ Այս տեսնելով խումբը կանգ առաւ։ Արդէն շուները սկսած են հա-ջել ու կը լսուի պզտիկ մը լալու ձայնը։

Վալադ Խաչօն չշփոթեցաւ ու եա նա-հանջեց. առաջ հետեւեցան միւսները. մէջտեղ մնացինք ես, Տէր Եղիշէն ու Զօրոն։ Ետ կը փախչի եւ մեր լաւ զինուած Արօյենց Ելօն իր մօսինով ու տասնոցով։ Շուները ալ չեն հաջեր։ Ես փորձ մը կ'ընեմ առաջ անցնելու, մէկ քիլոմէթր իրարմէ հեռու եղած ոչխարի երկու հօտերու մէջէն կ'անց-նիմ դէպի Քօսուր ու ետ կուգամ, ոչ ոք լուր ունի։ Քիւրտերը քնացած են եւ բնաւ տրամադրութիւն չունին իրենց քունն ու հանգիստը խանգա-րելու։ Կուգամ Տէր Եղիշէի եւ Զօրո-յի մօտ. փախչողները ետ չեկան։ Երեքս անցնիլ ուզեցինք, սակայն պաշարը մնաց փախչողներուն քով։ Կէս ժամ աւելի ժամանակ վատնեցինք ի զուր սպասելով։ Ճարահատ մենք ալ բռնեցինք ետ փախչողներու ճամ-բան։ Հազիւ կէս ժամէն կրցանք ա-նոնց հասնիլ։ Կը բացատրենք թէ ես անցայ հօտերու մէջէն, ոչ ոք լուր ունեցաւ, թէ Քիւրտերը անհոգ քը-նացած են։ — Այո, կ'ըսէ Խաչօն,— անոնք մեզ տեսած են. հիմա դիչեր է ձայն չեն հաներ, վաղուան կը լռեց-նեն մեզի, եւ ցերեկին ուր որ ալ պահուինք պիտի գան եւ ջարդեն։

Ի՞նչ կ'ըլլայ որ կայծնայինք սա Խաչօն համոզել, թէ արդէն մենք պի-տի ջարդուէինք, յառաջ երթանք թէ ետ, ջարդը մեր բաժինն է։ Հինգ վայրկեանի վախ մը կայ։Այն է Քիւր-տերու վրաններու անցնիլ։ Տէր Ե-ղիշէն ու Զօրոյէն զատ, բոլորն ալ ետ դառնալու համաձայն են։

Երկու ժամ մնացեր է լուսնալու եւ երեք ժամ արեւը ծագելուն։ Իսկ Քան հասնելու համար չորս ժամէն աւելի ճամբայ ունինք։ Անհարկեն գոնէ Ծծմակայ քիթ, հոն այր մը կայ կամ նոյն իսկ ջուրի շամբի մէջ հասնիլ, ուրիշ ճար չկայ, դուրան դաշտ մնա-լով ամէն ինչ լմնցած է։

Հասանք Մեղրագետ, հունը կորսն-ցուցինք. գետափի հետ վեր կ'երթանք վար կուգանք, ժոլորուած կռունկի նման։ Գտանք հունը, անցանք. հա-գանք մեր քուրջերը եւ տրեխները։ Արդէն լուսցած էր, այնպէս որ շուն ու գայլ իրարմէ զատել կուգար։ Մին-չեւ հասանք Բեղէ Ցակոբի Ցակօն, արեւը ծագեցաւ եւ մնացինք դաշտի կեդրոնը, ոչ բուլ, ոչ պուրակ։ Մը-տանք կէկէի արտերուն մէջ, հարիւր քայլ իրարմէ հեռու իրար կը տես-նենք։ Միտքս ընկաւ Ցարօ Վարդանի Ցակոյի եղեգնուտը հոն եթէ չփրկը-ւինք, անկարելի է ազատուիլ։ Արդէն գիւղին ծայր առած է Քիւրտերու խոտ ու ցորենի քաղողներու շարանը։ Կը հաւաքուինք եւ թաթերու վրայ քալելով կը հասնինք եղեգնուտին քով։ Եղեգները եւ կլոր ճլերը 3—4 մէթր երկարութիւն ունին, սակայն մէջը ջուր ու տիղմ է մինչեւ մարդու գօտեկապ։ Նետուեցանք մէջը, կայ-նած պիտի մնանք առանց շարժելու ե-ղէգները, որ վտանգաւոր է։ Սա-կայն մժեղ ու պոռեխներ կը դծեն սարսափելի, չըլլայ թէ խածած տե-ղերը քերելու փորձեր ընէք, եղէգնե-րը կը շարժին ու կը բռնուինք։

Եղէգնուտի կողքով անցան Խաթէ Թաշիս ու Ուսըֆ, որոնց կը հետեւէր Մարտօ Կոստան, լաւագոյն գերդաս-տանի մը զաւակ, որ այժմ որպէս Թաթեաց վերի, կը ծառայէ Խաբէ լա-կոտներուն, մինչդեռ տարիներու ըն-թացքին անոնք էին Կոստանի հօր օ-ճախի հովիւն ու գառնարածները։ Այդ անլուր տառապանքին մէջ, կէս օրին հասանք, տաքը ճխոնց, մժեղ ու պոռեխներն ալ հետ։ Կը լսենք ձիե-րու վրնջիւնը, Քիւրտերու խօսելու ձայնը, սակայն վստահ ենք որ ձիա-ւոր մուտ չի գործեր եղէգնուտին մէջ, բայց եթէ սխալ շարժում ունե-նանք եւ եղէգները երերան ու երե-րումը տեսնուի, արդէն ցամաքէն կը գնդակահարուինք, որովհետեւ եղեգ-նուտը թէեւ երկար է բայց հազիւ 5—6 մէթր լայնք ունի

Արեւամուտ է, Կոստան իր ազանե-րով դէպ կը դառնայ։ Եւ մենք ցա-մաք կ'ելլենք, բոլորիս աչք ու քիթ ուռած մժեղներու հարուածներէն։ Կը քամենք մեր քուրջերը, կը հագ-նինք։ Եղեգնուտէն տասը քայլ հեռու ջարդուած դիակներ կը տեսնուին։ Կ'երթամ ստուգելու, Սօգօ Տիգրան, իր եղբայր Մկրօն, կինը՝ Մարիամ, երկու պզտիկներ ու Ռամբէ Սաաթի Հարկօն։ Մեր ընկերներէն Պօղոս Մկ-րեեան ծունկի կուգայ, կը համբուրէ Տիգրանի ու Մկրոյի ճակտի ոսկորնե-րը, (եղբօր զաւակներն էին)։ Կը ճա-շենք ու հոս ալ փորձ մը կ'ընենք նո-րէն յառաջ դէպի ռուսական բանակ երթալու, սակայն միւսները կը մնան անզիջանելի եւ կը շարժինք դէպի Քան, հոն, ուր մահը անխուսափելի է։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽՈՒԱՆ

(Շար.)

Կին մը ձերբակալուեցաւ իբրեւ խռովարար

Ռումինական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց կին մը, Էրնա Թուժ, աւստրիական հպատակ, երբ կը փորձէր գրքոյկներ տպել սլաւական լեզուով։ Անմիջապէս արտաքսման հրամանագիր հանուեցաւ այս կնոջ դէմ։ Այս գրքոյկները պիտի բաժնուէին ուժ տալու համար Ուքրանիոյ անկախութեան դատին։ Էրնա Թուժ, որ 27 տարեկան է, ձերբակալուեցաւ շաբաթ օր, Պուլվառ Մաժէնթայի վրայ եւ յայտարարեց թէ բարեկամուհիի մը տունը կը բնակի, բայց մերժեց յայտնել անունն ու հասցէն։ Հարցաքննութենէն յետոյ, փոխադրուեցաւ Փըթիթ Ռոքէթի բանտը։

Ռումինական ոստիկանութիւնը միեւնոյն ատեն պատկան իշխանութեանց յիշեցուցած է օգոստոս 20 թուակիր հրահանգ մը որով կը յանձնարարուէր անմիջապէս գրաւել Նէզա[illegible] » թերթը (Ուքրաինական Անկախ Պետութիւն), ինչպէս եւ նոյն նպատակին յատկացուած ուրիշ հրատարակութիւններ։

Խռովարարներու եւ Մակեդոնացիներու կապերը

Պելկրատէն հեռագրուած տեղեկութիւնները կը հաղորդեն խռովարար յեղափոխական կոմիտէի կազմութեան մասին — « Ուսթաշիներու (Քրոաթներ) գաղտնի կազմակերպութիւնը հիմնուեցաւ 1929ին, Զագրէպի նախկին երեսփոխան Փավէլիչի կողմէ, Եուկոսլավիան սարսելու եւ Խրուաթիան անկախ պետութեան վերածելու համար։ Փավէլիչ նախ արտասահմանի մէջ հաստատած էր երեք կեդրոններ, յետոյ զինուորական կայաններ։ Ան փորձեց համաձայնութիւն մը կնքել մակեդոնական կոմիտէին հետ, միասին գործելու համար Եուկոսլավիոյ դէմ։ Փավէլիչի օգնականը, Փէրչէց գրկուեցաւ Փէթրիչ, (պուլկարական Մակեդոնիա) ուրկէ գի բանակցի Իվան Միխայլովի հետ։ Համաձայնութիւն գոյացաւ եւ երկու կոմիտէները միասին աշխատեցան։ Չէ՞ որ Ալեքսանդր Թագաւորին բապանիչը թեւին վրայ կը կրէր մակեդոնական խորհրդանշանը։ « Ուսթաշիներու նպատակն էր ահաբեկել սերպիական կառավարութիւնը, յայտնի դէմքեր սպաննելով եւ եթէ կարելի է՝ յեղափոխութիւն յարուցանելով Եուկոսլավիոյ մէջ։ Այդ ընպանութիւնները որ եւ է արդիւնք չունեցան եւ Լիքայի ըմբոստութիւնը որ սարքուած էր 1932ին ձախողեցաւ։ Այն ատեն « Ուսթաշի »ները որոշեցին սպաննել Ալեքսանդր Թագաւորը, անջատել Խրուաթիան եւ կազմել կայսրութիւն մը՝ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ հետ։

Ծաղիկներ ցանուած էին շոգեկառքի գծին վրայ...

Թերթերը կը շարունակեն արտասուչ մանրամասնութիւններ հրատարակել Ալեքսանդր Թագաւորի մարմնին փոխադրութեան առթիւ։ Երբ մարմինը փոխադրող կառախումբը հեռուէն կ'երեւար, գիւղացիները ծունկի կուգային եւ կ'աղօթէին։ Գիւղի մը մէջ կիները եւ տղաքը երկաթուղին ծածկած էին ծաղիկներով, երկու քիլոմեթր երկայնութեան վրայ։ Ուրիշ տեղեր երբ կառախումբը կ'անցնէր, բնակիչները ծաղկեփունջեր եւ փունջեր կը նետէին, իբրեւ խորհրդանշան մարտիրոսութեան։ Երբ մարմինը առաջին անգամ ցամաք հանուեցաւ, գիւղի մը բնակիչները երկար ատեն ծնրադիր աղօթեցին, մէկ մէկ մոմ վառած։

Զագրէպէն մինչեւ Պելկրատ կառախումբը կանգ առաւ բոլոր գլխաւոր կայարաններուն մէջ, իսկ միւս վայրերէն անցաւ արագընթաց։

Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը ճիշդ ժամանակին Պելկրատ փոխադրելու համար, հարկ եղաւ 26 շոգեմեքենայ շարժման մէջ դնել։ Սովորաբար Փարիզէն Պելկրատ կառախումբերը յաջորդաբար կը քաշուին 13 տարբեր վայրաշարժերով, որոնք կը կրկնապատկուին լեռնային վերելքներու ատեն։

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին նախագահին պաշտպանութեան համար։

»»» · · «««

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Աշխատանքի Դաշնակցութեան վերջին տեղեկագիրը գործազուրկներուն թիւը կը հաշուէ 10,834,000։ Դաշնակցութեան նախագահը կը կարծէ թէ այս թիւը զգալապէս պիտի նուազի յառաջիկայ գարունէն առաջ, նկատի առնելով տնտեսական կացութիւնը։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Վ. Փափազեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

կը խօսի ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի եւ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28ին, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին

SALLE CALLEMANTի մէջ (կայարանին դիմաց)

Կը նախագահէ ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կը խօսի ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Երգ, արտասանութիւն, Թատերական խաղեր։ Կէս գիշերէն վերջ ֆամիլիալ եւ եւրոպական պարեր։

Մուտք՝ այրերու 5 Ֆր.։ կիներու եւ գործազուրկներու 3 ֆրանք։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Պիտի խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Խարբերդի Մորենիկի Ուսումն. Ընկերութեան կողմէ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,

13bis Rue de Boucherie սրահին մէջ

Կը ներկայացուի ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ կամ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐԵՐԱՐԸ

Տոմսերը 3 եւ 4 ֆրանք, աշակերտներու 2 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գառնիկ եւ Փառանձեմ Խորասանճեաններ կը փնտռեն իրենց եղբայրը Սարգիս, Թոլասցի. 24 տարեկան։ Երկու տարի առաջ կը գտնուէր Պուէնոս Այրէս (Արժանթին)։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Paranzim Khorasandjian, 109 rue Moncey– Lyon. (France)

« ՅԱՌԱՋ »ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (6)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՌՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻՐԼ

— Շատ ծանր է, հիւանդապահուհի, բսաւ։

— Որ եւ է յոյս կա՞յ, տօքթոր։

— Քաքր, շատ փոքրիկ յոյս մը։ Պէտք է անմիջապէս իր քոյրը տեսնեմ։ Գայուստա հոս պիտի ղրկեմ. Ամէն բան պատրաստեցէք, պիտի աշխատիմ գնդակը հանել։

Ու մինչ Սըր Ճօն սենեակէն դուրս կ'ելլէր՝ հիւանդապահուհին կեցուց զինքը.

— Ներողութիւն, տօքթոր, կրնա՞մ ձեր անունը իմանալ։

Սըր Ճօն զարմացաւ թէ ինչո՞ւ համար հիւանդապահուհին չէր բռնած իր անունը։ Թերեւս լաւագոյն էր իր անունը տակաւին գաղտնի պահել, մինչեւ որ քիչ մը աւելի որոշ բան իմանար այս մարդուն մասին։

— Տէվիսըն, բսաւ եւ դուրս ելլելով տեսաւ որ նաւապետ Նէլըրն դըրան ետեւը իրեն կը սպասէր։

— Ինչպէ՞ս է. Սըր Ճօն։

— Փոքրիկ հաւանականութիւն մը կայ. պէտք է իր քոյրը տեսնեմ եւ իր հաւանութիւնը առնեմ, գործողութենէն առաջ։

— Անմիջապէս ձեզ մօտ պիտի բերեմ զինքը, բսաւ նաւապետ Նէլըրն։

Բայց հազիւ նաւապետ Նէլըրն սրահէն դուրս հասած, դուռը բացուեցաւ եւ Սըր Ճօնի յիշարացուցիչ երեւակայութեան գեղեցկուհին ներս մտաւ։

Առաջին եւ վերջին անգամն ըլլալով ելեկտրական լապտերի մը լոյսին տակ էր տեսած զայն՝ չքեղօրէն հագուած, հիմակ հագած էր պարզ բաց կանանչ բաճկոն մը, որ զինքը աւելի կը գեղեցկացնէր քան երբեք.

Սըր Ճօն յառաջացաւ եւ առանց ըսպասելու որ նաւապետը զինքը ներկայացնէ, բսաւ.

— Կարծեմ օրիորդ Հայլսն էք։

Օրիորդը մօտեցաւ եւ ձեռքը երկարելով յարեց.

— Այո. կ'երեւակայեմ թէ ինչ կը խորհիք իմ մասին, բայց ամէն պարագայի մէջ շնորհակալ եմ որ եկաք. Պատճառը ձեր այցելութեան էր — այն զոր ինծի տուիք անցած գիշեր։ Եղբայրս հազիւ նաւ բերուած՝ յիշեցի ձեր տոմսը եւ նաւապետ Նէլըրն ձեր ետեւէն ղրկեցի.

— Օր. Հայլսն, պէտք է ձեզի յայտնեմ թէ ձեր եղբօր վիճակը շատ յուսահատական է։

Սըր Ճօն զգաց որ հիմակ ուրիշ խօսակցութեան ատենը չէր, ու եթէ բան մը պէտք է ընել, կորսնցնելու ժամանակ չկար

— Տեսած վայրկեանիս իսկ հասկցայ որ այդպէս է, Սըր Ճօն, եւ ճիշդ ատոր համար է որ ձեզ կանչել տուի. դուք Լոնտոնի ամենակարող վիրաբոյժն էք. պիտի փրկէք իր կեանքը. պէտք է փրկէք զինքը։

— Կրնայ պատահիլ որ գործողութեան միջոցին մեռնի. ատոր համար կ'ուզեմ որ ձեր հաւանութիւնը տալէ առաջ այս կէտը նկատի ունենաք։

Աղջիկը, որ բռն Սըր Ճօնի քսան եւ հինգ տարեկան մը ըլլալու էր — այս խօսքերուն վրայ զգալապէս դեղնեցաւ.

— Եւ եթէ գործողութիւն չկատարէք, բսաւ հառաչելով ձայնով մը։

—Եթէ գործողութեան չենթարկեմ՝ առաւօտ նախաճաշէն առաջ հոգին աւանդած պիտի ըլլայ։

— Ո՜հ։

Աղջիկը ինկաւ եւ աթոռներէն մէկուն վրայ։ Ակնթարթի մը մէջ նաւապետ Նէլըրն քովը վազեց։

— Հաստատակամութիւն, Զարա, աղջիկս, խելքդ գլուխդ ժողվէ։

— Կը ցաւիմ խնդիրը այսպէս կոպտօրէն պարզելուս համար, բայց ձեւականութեան ատենը չէ։ Օր. Հայլսն ձեր որոշումը պէտք է տաք անմիջապէս»

Սըր Ճօն սկսաւ քալել, աղջկան աչքերուն մէջ կարենալ նայելու համար։ Ակնթարթի մը մէջ աչքերը իրարու հանդիպեցան եւ վիրաբոյժը տեսաւ աղերսանքը որ կար անոր աչքերուն մէջ, գործածելու համար իր բոլոր ճարտարութիւնը, փրկելու համար եղբայրը, այո, պիտի ընէր իր կարելին։

Աղջիկը լեղուտ շրթները թրջեց. ու մէկ ջանք արգիլելու համար արցունքները, որոնք սկսան այտերն ի վար կաթկթիլ.

— Գործողութիւն.

Բառ մը միայն. չկրցաւ աւելին ըսել։

Սըր Ճօն խոնարհեցաւ, եւ դառնալով սրահէն դուրս ելաւ

— Զարա, եթէ մարդկային ճարտարութիւնը կրնայ փրկել զինքը՝ այն մարդը որ հիմակ դուրս ելաւ, տէրն է ատոր։

— Յոյս ... եթէ եղբայրս ազատէ։

Նաւապետ Օրլաֆ Նէլըրն ուսերը ցնցելով.

— Յոյս, սիրելիս, քու պարտականութիւնդ պիտի ըլլայ թոյլ չտալ որ այդ Սըր Ճօն Տէվիսընը բան խօսի։

Այս տարօրինակ բառերը արտասանելով, ծերուկ նաւապետը դարակի մը մօտեցաւ եւ իրեն համար ըմպելի մը լեցուց։

ԳԼՈՒԽ Դ.

Օգնական – ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիս յաջորդ առտու հազիւ տասներմէկի ատենները գնաց իր գրասենեակը, եւ տեսաւ որ ոստիկանութեան ամենանշանաւոր գաղտնի ոստիկաններէն ոստիկան – քննիչ Ճէք Փիրսըն իրեն կը սպասէր։

Առանց նախնական ձեւակերպութեան գաղտնի ոստիկանը բսաւ.

— Երէկ գիշեր այդ խորհրդաւոր սպանութենէն մէկ հատ եւս տեղի ունեցաւ, պարոն։

Հ. Ա., որուն միտքը [illegible] խորհրդաւոր սպանութիւններով, զգալի շարժում եւ յիմարացած վիճակով յարեց.

— Լաւ ոստիկանի մը համար այս սպանութիւնները բնաւ խորհրդաւոր կրնար ըլլալ։

Ճէք Փիրսըն կարմրեցաւ [illegible] ընդհանրապէս հասկցաւ Հ. Ա.ի եւ խօսքերուն իմաստը

— Արժեթուղթի միջնորդ մը [illegible] րի Մէյսըն անունով այս առտու [illegible] ուած գտնուեցաւ իր մասնաւոր [illegible] մէջ... որուն վարձուած էր [illegible]

Հ. Ա. աթոռին վրայ նստաւ [illegible]

— Ես այնպէս գիտեմ որ [illegible] թուղթի միջնորդներ բնաւ [illegible] իրենց գիտեմ վերջինը որ [illegible] որ Նախանց ինծի [illegible] անուն [illegible] կը ցաւիմ որ իր [illegible] Մէյսըն չէր։

— Շատ ճիշդ էք պարոն, [illegible] Փիրսըն եւ սպասեց։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 18 Octobre 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա ու գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2628 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՔԱՆԻ ՄԸ ԲԱՌՈՎ

Ամբողջ միջազգային մամուլը մտահոգութեամբ կը հետեւի Մարսէյլի ոճրագործութեան ծալքերուն եւ հետեւանքներուն։ Թէեւ նոր պատերազմի մը վախերը հիմնաւոր չեն համարուիր, սակայն մռայլ է հեռանկարը, մանաւանդ որ տակաւին չեն յստակացած հոգիները։ Ցի դաւադրութեան բոլոր գաղտնիքները։ Հետզհետէ աւելի շատ կը խօսուի Հունգարիոյ քարոզական պատասխանատուութեան մասին. իսկ երկու օրէ ի վեր տեղական թերթերը բացորոշապէս կը հաստատեն թէ Եուկոսլավիոյ ժողովուրդը սաստիկ կը զգայ իր վրէժխնդրական սրտմտութիւնը, տակաւին Թագաւորին յուղարկաւորութեան սուգին մէջ ամփոփուած ըլլալով։

Ոտ այժմ կացութեան քննութիւնը կեդրոնացած է Փարիզի եւ Փոքր Համաձայնութեան մայրաքաղաքներուն մէջ, որոնց արտին այցելեց հարուածը։ Երեքշաբթի օր շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցան արտաքին նախարար Պ. Լաւալ եւ Պ. Պէնէշ, որ թէ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարն է եւ թէ Փոքր Համաձայնութեան ներկայացուցիչը։ Երկու նախարարները մանրամասնօրէն աչքէ անցուցին քաղաքական կացութիւնը, մանաւանդ որ միջազգային մամուլին մէկ մասը որոշ դիրք բռնած է Իտալիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան դէմ, Մարսէյլի դէպքէն ի վեր։

Թերթերը մանրամասնութիւններ չեն հաղորդեր տեսակցութեան մասին. բայց կը հաստատեն թէ երկու նախարարները անգամ մը եւս շեշտած են Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Պաւթուի քաղաքականութիւնը շարունակելու, ինչպէս եւ Աւստրիոյ անկախութիւնը ամէն գնով պահպանելու անհրաժեշտութիւնը։

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ՝ Ալեքսանդր Թագաւորին յուղարկաւորութենէն անմիջապէս վերջը, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները ժողով գումարելով, ծանուցագիր մը պիտի խմբագրեն, յանձնելու համար Հունգարական կառավարութեան։ Հաւանական է որ Խորվաթիոյ մասին ալ ակնարկներ ըլլան ծանուցագրին մէջ, որովհետեւ Պելկրատի մէջ կը պնդեն թէ Վիեննայի խորվաթական գործակատար Մորրէալէն էր որ դրամ կը բաշխէր ահաբեկչական խումբին։ (Այս մասին տեղեկութիւններ՝ յաջորդ համարով)։

ՄԷԿ ԺՈՂՈՎԻ ՄԷՋ 6500 ՏՈԼԱՐ
ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԻՆԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր հրատարակած էինք Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէին կոչը, որ կը ծանուցանէր թէ յայն հանգանակութիւն մը ձեռնարկած է, Նիւ Եորքի մէջ ամբաստանուող դատապարտուած ինը ընկերներու պաշտպանութեան համար։

Հանգանակութիւնը առաջին օրէն իսկ պսակուած է մեծ յաջողութեամբ, ինչպէս կ'երեւայ «Հայրենիք»ի հետեւեալ տեղեկութիւններէն.—

ՖԻԼԱՏԷԼՖԻԱ, հոկտեմբեր 1.— հոս մեծ բազմութիւն մը ներկայ գտնուեցաւ կիրակի օրուան մեր հրապարակային ժողովին։ Հանգանակուեցաւ 6500 տոլար. Հանգանակութիւնը կը շարունակուի։ Մանրամասնութիւնները եւ ընդունուած բանաձեւը կ'ուղարկենք շուտով։

Ֆիլատէլֆիայի մեր թղթակիցը եւս կը գրէ.—

Այսօր, սեպտեմբեր 30, 1500 Հայեր ներկայ եղան Հ. Յ. Դ. Ֆիլատէլֆիայի կոմիտէի հրապարակային ժողովին։ Խօսեցան ընկերներ Լ. Ներսէսեան, Ս. Պաղտոեան, Մր. Կրէնտ եւ ընկ. Գ. Նժդեհ։

Հանգանակութիւնը վարեց ընկեր Ա. Միքայէլեան։

Ֆիլատէլֆիոյ Հ. Կ. Խաչի զոյգ մասնաճիւղերը հանգանակութիւնը բացին 350 տոլարով, զոր հաւաքած էին ընկերուհիներէն։ Ներկաներ մասնակցեցան 150ով, 100ով, 65ով, 50ով, 25ով, 10ով եւ 5ով։ Կարճ ժամանակի մը մէջ գոյացաւ 6500 տոլար։ Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի նաեւ դուրսը։

ՀԱՐԹՖԸՐՏ.— Ունեցանք հրապարակային մեծ ժողով։ Խօսեցան ընկերներ Կ. Թանտրեան եւ Դ. Ռոտիկեան։ Ինը բանտարկուած ընկերներու պաշտպանութեան համար հանգանակուեցաւ 700 տոլար։ Գումարը շուտով կը բարձրանայ 1000ի։

ՆԻՒ ՊՐԻԹԸՆ.— Ունեցանք շատ յաջող հրապարակային ժողով։ Խօսեցաւ ընկ. Թանտրեան։ Հանգանակուեցաւ 700 տոլար։ Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի դուրսն ալ։

*** Պէյրութէն Պոսթըն հասած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի նոր գործիչ ընկ. Գասպար Իփէկեան։

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ
ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՌՈՒՆ ՎԱՐԻՉԸ
ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԿԻՆ ՄԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐ ՄԸ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը եւ ոստիկանութիւնը լարուած մէջ դրած են իրենց բոլոր ուժերը, գտնելու համար ահաբեկչական կազմակերպութեան ռուն վարիչը, Փավէլիչ, ինչպէս եւ այն խորհրդաւոր կինը որ կը կոչուի Տիկին Վուարաչէք եւ որ ահաբեկիչներուն հետ տեսնուած է Էգսի մէջ։ Այս առթիւ սերտ յարաբերութիւններ հաստատուած են նաեւ միւս երկիրներու ոստիկանութեանց հետ։ Ձեռքի տակ եղած տեղեկութիւնները անբաւական են, Փավէլիչի ռուն դիմագիծը ճշդելու համար։ Կ'ըսուի թէ ծնած է 1889ին, միջահասակ է եւ յաղթանդամ

Ուրիշ խորհրդաւոր պարագայ մը եւս,— կ'ըսուի թէ Տիկին Մարի Վուարաչէք, որ կը փնտռուի, հոկտեմբեր 3ին այցելութեան ընդունեց է անգլիացի պաշտօնատարի մը որ պանդոկին մէջ արձանագրուեր է Քլարք անունով, եւ որուն ինքնաշարժին վրայ նշմարուած են ֆրանսերէն «Սէ» եւ «Տէ» գիրերը, իբրեւ սկզբնատառերը «Քոռ տիփլոմաթիք»ի (դեսպանական մարմին)։ Հետապնդումներ կը կատարուին այս պաշտօնատարին ինքնութիւնը երեւան հանելու համար

*** Պելկրատէն եւ Սոֆիայէն կը հաղորդեն թէ վերջնապէս հաստատուած է որ ահաբեկիչ Քէլէմէն կամ Սուք իրականին մէջ Մակեդոնացի Վլատիմիր Կէորկիէվ Չերնոզէմսքին է, որ պատկանած էր կազմակերպութեան անդամներէն Հանի Տիմովը եւ Թոմա Լէվսքին, յետոյ բանտուելով բանտարկուած, բայց 1932ին ընդհանուր ներումէն օգտուելով, ազատած եւ միացած է խորվաթական ահաբեկչական կոմիտէին*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ
ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄԸ

Երրորդ ամբաստանեալին յայտնութիւնները

«ՄԵՆՔ ԴԻԱԿՆԵՐ ԷԻՆՔ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՁԵՌՔԸ»

Փախստական Մալնի, որուն ձերբակալման մանրամասնութիւնները հրատարակած էինք երէկ, շատ կարեւոր խոստովանութիւններ ըրաւ, անընդհատ հարցաքննուելով գիշեր ցերեկ։ Հարցաքննութիւնը կը կատարէր Պ. Սիմանովիչ, Եուկոսլավիոյ Ապահովութեան Տեսուչը, իրեն օգնական ունենալով Ներքին Նախարարութեան քարտուղարը։ Հարցաքննութենէն յետոյ Ապահովութեան Տեսուչը այնքան գոհ կ'երեւար որ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Անոգորմ պիտի ըլլամ. ասոնք ահաբեկիչներ չեն, այլ հրէշային աւազակներ որոնք պէտք է ջախջախուին»։

Այս յայտարարութենէն կարելի է հետեւցնել թէ ինչ ուղղութեամբ յառաջ կը տարուին քննութիւնները։

Ահաւասիկ Մալնիի խոստովանութիւնները, այնպէս ինչպէս հրատարակուած են տեղական մամուլին մէջ.—

Իրական անունն է Միօ Քրալ, ծնած 1908ին, Եուկոսլավիա. Անցեալ մէկ ամիս թէ Փավէլիչի ահաբեկչական կազմակերպութեան եւ մեքենայութեամբ կը գրաւէր Եուկոսլավիոյ կամ Հունգարիոյ մէջ, սպասելով կոմիտէին հրամանին։ Այդ հրամանը տրուեցաւ անցեալ սեպտեմբերին, մասնաւոր պատուիրակի մը միջոցաւ, որուն հետ կը հաղորդակցէր պայմանադրական նշաններով։ Ահաւասիկ առաջին հրամանը.—

«Փէչթայէն Փոկլամնիքը (գերագոյն պետ) քեզի կը հրամայէ հետեւիլ այն հրահանգներուն որ պիտի տրուին քեզի եւ անյապաղ մեկնիլ առանց հարց նայելու»։

Սեպտեմբերի վերջին օրերը, պատուիրակը ժամադրավայր մը կը նշանակէ Միւնիխի մէջ, չոգեկառքի տոմսակ մը կու գնէ, երկու հազար ֆրանք ալ ստակ յանձնելով։ Մինչեւ այդ վայրկեանը ինք բան մը չէր գիտեր ձեռնարկի մասին. Որոշուած թուականին, Միւնիխի սրճարանին մէջ, պատուիրակը, որ կը կոչուի Քրամէր, իրեն կը ներկայացնէ երեք ուխտակիցներ, որոնք նոյնպէս կանչուած էին գրաւոր հրամանով մը։

— «Այս վայրկեանէն սկսեալ մենք ամբողջովին Քրամէրի ձեռքն էինք։ Ան կը վարէր մեզ վայրկեան առ վայրկեան, քայլ առ քայլ։ Մեզ կը դասէր կամ կը միացնէր համաձայն իր քմահաճոյքին եւ կը գրաւէր մեր բնակարանը եւ հագուստի բոլոր մանրամասնութիւններով։ Մենք այլեւս ոչինչի հետ մրն էինք իր ձեռքին մէջ հոն մը որ ապահովանոց կը տարուի եւ գիտէինք թէ դիակներ ենք այլեւս։ Պատուիրակը մեր ձեռքէն առաւ հունգարական անցագիրները, որոնցմով Գերմանիա եկած էինք եւ Զուիցերիա մտանք մեզ նոր թուղթերով։ Ցիւրիխի մէջ սրճարան մը տանելով բացատրել հրամայեց, մեզի հաղորդեց իր վերջին հրահանգները եւ ժամադրութիւն տուաւ Լոզանի մէջ։ Մեզի համար սենեակներ վարձած էր Օթէլ տը Փալմիէի մէջ։ Ցետոյ գնեց գլխարկներ եւ հագուստներ, հանելով անոնց վաճառանիշները, եւ իրեն գէմ անհետացաւ։ Ցետոյ իմացանք թէ Քիլոզ գացած էր (Ֆրանսա)։ Յաջորդ օրը նորէն Լոզան եկաւ, եւ փոխել տուաւ մեր կօշիկները։ Ամէն բան պատրաստ էր Ֆրանսա մտնելու համար։ Իր հրահանգին վրայ, ես սահմանը անցայ Էվիանէն, ուխտակիցներէն մէկուն հետ. իսկ միւսները Թոնոն գացին, հետքերը կորսնցնելու համար։ Ժամանակացոյցը այնքան մանրակրկիտ պատրաստուած էր որ, ամէնքս իրար գտանք միեւնոյն կառախումբին մէջ որ Փարիզ կ'երթար Սեպտեմբեր 28ին էր, հինգս մէկ իջանք Ֆոնթէնպլօ եւ Փարիզ գացինք ինքնաշարժով. Մայրաքաղաքին մէջ ալ իրարմէ բաժնուեցանք, ոմանք իջան Օթէլ Թէրմինիւս (Սէն-Լազար), ուրիշներ օթէլ Օրսէ։ Քրամէր, որ երբեք մեզի հետ միեւնոյն պանդոկը չէր բնակեր, գացած էր օթէլ Քոմմոտոր, Պուլվար Հոսմանի վրայ։ Ամէն օր կը տեսնէինք եւ ամէն անգամ կը ջանար մեզի բացատրել թէ մեծ դատի մը համար է որ կը կռուինք։ Հասկցուց թէ մեր կեանքը իր ձեռքին մէջ է, թէ պարտաւոր ենք կատարել ինչ որ կը հրամայուի։ Ցանձնարարեց ինծի անիլել պէտքս, ինչպէս որ քանի մը օր վերջը հրամայեց նորէն բռնցնել։ Տարբեր գոյներով վերարկուներ գնեց մեզի համար, եւ պատուիրեց փոխել պանդոկները։ Վերջապէս, ես էրս (Մարսէյլ) գացի Քէլէմէնի հետ եւ այդ քաղաքին մէջ էր որ իմացայ մեր ընելիքը։ Մենք երկուքս նշանակուած էինք Մարսէյլի մէջ գործելու համար, բայց ես էի որ առաջին անգամ պիտի գործէի։ Իջած էինք Օթէլ Մոտէռն։ Իրիկուն մը, Թագաւորին ժամանման նախորդ օրը, Քրամէր երկու ատրճանակ եւ երկու ռումբ յանձնեց ինծի, ինչպէս եւ 1500 ական ֆրանք երկուքիս համար։ Վերջին մանրամասնութիւնները կարգադրուեցան խորհրդաւոր մարդու մը ալքեւ որուն կ'ընկերանար կին մը։ Մեկնած ատեն, Քրամէր ձեռքս սեղմեց եւ ըսաւ.

Ես կ'երթամ. գիտես որ Թագաւորը կուգայ. գերագոյն պետը կը սպասէ որ կատարես քեզի յանձնուած գործը»

Եթէ առարկէի, գնդակահարուած էի անմիջապէս սպանուելու։ Յաջորդ օրը (9 հոկտ.) ես Մարսէյլ գացի, Քէլէմէնի հետ, ժամը 1ի հանրակառքով եւ քաղաք հասանք ժամը 2.30ին։ Ամէնէն նպաստաւոր տեղը փնտռեցինք նշան առնելու համար։ Սակայն բազմութիւնը չափազանց խիտ էր։ Երբ տեղաւորուած այս տեսարանէն, վախցայ թէ կրնամ անմեղներ սպաննել իմ գնդակներով, ընկրկեցայ եւ վարանումներս յայտնեցի Քէլէմէնի, որ ինքզինքէն ելաւ, թեւէս բռնեց եւ սկսաւ հայհոյել։ Ապահովաբար տեղն ու տեղը պիտի սատկեցնէր զիս, եթէ ուխտած չըլլար գլուխ հանել գործը։ Հրմշտուքէ մը օգտուելով ազատեցի թեւս եւ կորսուեցայ բազմութեան մէջ։ Մահափորձէն յետոյ, քիչ մը ժամ եկայ քաղաքին մէջ, վերադարձայ էքս եւ անկէ Ավինեօն երթալով, չոգեկառք մտայ եւ Փարիզ հասայ հոկտ. 10ի առտուն։ Ցետոյ Ֆոնթէնպլօ գացի ինքնաշարժով եւ Էվիանի չոգեկառքին կը սպասէի, երբ ոստիկան գինուորները անցագիրս հարցուցին եւ ձգելով փախայ։ Քէլէմէնի պէս, ես ալ ատրճանակ ունէի, բայց փախած ատենս գրպանէս ինկաւ, որով ստիպուեցայ փամփշտակալս ալ անտառին մէջ նետել։ Ատրճանակներէս մէկը եւ երկու ռումբերը ծգեցի անկողնիս տակ»։

Այս յայտարարութիւններէն յետոյ, խուզարկութիւն կատարուելով էքսի պանդոկին մէջ, իսկապէս գտնուեցան երկու ռումբերը եւ ատրճանակը։

Մալնի (Միօ Քրալ) որ Մէլէօնի պահականոցը կը գտնուէր այս հարցաքննութեան ատեն, երեքշաբթի կէսօրէն յետոյ փոխադրուեցաւ զատական պաշտօնատան բանտը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ
«ԳՆԱ ՄՆԱՍ»...

Մէկ «հայկական» մխիթարութիւն ունէինք, այն ալ պատմութեան կ'անցնի, այս պողոտաներուն վրայ, — «Գնա մնաս, եկուր սիրեմ»։

Չհասկցա՞ք։ Լսեցէք։

Պալաֆեան եղխկայրս կարուածահար կը մեռնի հոկտ. Ցին, երկուշաբթի, Մարսէյլի մէջ։

Այս լուրը Փարիզ կը հասնի հոկտ. 10ին, չորեքշաբթի, նոյն առտուն ֆաշուած հեռագրով մը։ Անշուշտ անոր համար որ հոկտ. Ցը խունապի օր էր, ծանօթ արքայասպանութեան հետեւանքով։

Մարսէյլի Ազգ. Վարչութիւնն էր հեռագրողը, եւ «Յառաջ» լուրը հրատարակեց համառօտ կենսագրութեամբ, սպասելով միւս մանրամասնութեանց։

Ոչ մէկ լուր՝ մինչեւ ուրբաթ։ Ոչ իսկ պաշտօնական մահազդը, որ 'շատ բան կրնար փրկել։

Ուրբաթ գիշեր, երբ շաբաթ օրուան թերթը թղթատարին յանձնուած էր, նոր հեռագիր մը Մարսէյլէն, որ կը խնդրէ շաբաթ եւ կիրակի օրուան թիւերուն մէջ հրատարակել յուղարկաւորութեան տեղն ու ժամը, «պատշաճ ձեւով»։

Այդ ալ կը կատարէ «Յառաջ»ը, կիրակի օրուան թիւին մէջ, միշտ սպասելով մահուան պարագաներուն եւ ուրիշ մանրամասնութեանց։

Չի բանիր, Մարսէյլի թղթատարը չի բանիր...

Շաբաթ իրիկուն, երբ արդէն լոյս տեսած է կիրակի օրուան թիւը, խմբագրութիւնը կը ստանայ նամակ մը՝ լի դառնութեամբ։

Գրողը Տիկին մըն է, որ բողոքելով «Յառաջ»ի ժլատութեան դէմ, ափսոսալով թղթակցութիւն մը կազմեր է շահեկան մանրամասնութիւններով։

Խմբագրութիւնը կը պատրաստուի գոնէ այս տեղեկութիւնները օգտագործել, երբ ամբողջ թղթակցութիւնը նոյնութեամբ հրատարակուած կը տեսնէ ուրիշ թերթի մը մէջ, տարբեր ստորագրութեամբ։

Ուրեմն, Տիկինը շրջաբերական մը կազմած էր, անոր մէկ պատճէնն ալ անշուշտ Պոլիս ղրկելով։

Կրած նեղութիւնը գնահատելով հանդերձ, խմբագրութիւնը ցաւ ի սիրտ մէկդի կը դնէ Տիկնոջ նամակը, միշտ սպասելով թղթակցութեան։

Երկուշաբթի օր, խմբագրութիւնը կը ստանայ երկու մահազդ, մէկը ընտանեկան 'միւսը' գրաբար եւ պաշտօնական։ Եւ որովհետեւ յուղարկաւորութիւնը արդէն կատարուած էր կիրակի օր, մահազդը կը հրատարակուի «պիտոյք»երը վերածելով անցեալ կատարեալի։

Եւ նիւթ խմբագրութիւնը կը սպասէ բազմաթիւ մանրամասնութեանց։

Այս կարճ պատմութենէն յետոյ, դատեցէ՛ք թէ ով՝ որու մեղքը պիտի առնէ։

Մինչ այդ, խորհրդածութիւն մը։

Տարակոյս չկայ թէ փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կատարուած է կիրակի օր։

Մէկ հատիկ եմ, մեռել թաղելու համար։

Բայց, չէ՞ք ընդունիր թէ իւրէկ շրջանի ունէր նոյն իսկ «գնա մեռիր, եկուր սիրեմ»ը։

Այն ատեն գոնէ օրը օրին, ժամը ժամուն կ'իմանայիր թէ մէկը մեռեր է, կը զգայիր թէ մեռել մը կայ մէջտեղը. եւ կան ուրիշ հանրային կեանքին հետ կապուած մանրամասնութիւններ որ կը շահագրգռեն հասարակութիւնը։

Իսկ այսօ՞ր... Հեռագիրը կամ հեռախօսը ոչ մնան։

ՎԱՀԷ

ՀՄԱՅԵԱԿ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Ցանկարծական մահերն ալ համաճարակ դարձան...

Ցաւով կ'իմանանք թէ երեքշաբթիէն չորեքշաբթի լուսնալու գիշերը յանկարծամահ եղած է Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ, որ երկու շաբաթէ ի վեր թեթեւ տկարութիւն մը կը զգար։

Հանգուցեալը Պոլսոյ մէջ ծանօթ էր ոչ միայն հանրային գործունէութեամբ, այլ եւ իբրեւ աշխատակից «Ճակատամարտ»ի։ Ամէն ընդունակութիւն ունէր դառնալու համար արժէքաւոր գրող մը, բայց փափկ փոխադրուելէ յետոյ առեւտրական յորձանքին մէջ իյնալով, մէկդի դրաւ գրիչը։ Հազիւ քանի մը անգամ երեւցած էր «Յառաջ»ի մէջ։ Եւ երբ կը մեղադրէինք թէ պիտի ցամքեցնէ իր տաղանդը, մէկ պատասխան ունէր.— «Զեմ հաւնիր գրածներուս»։ Վերջին տարիներս եռանդով կը մասնակցէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Ֆ. Կ. Խաչի գործերուն։

Մեր ցաւակցութիւնները՝ այրի տիկին Մատթէոսեանի եւ պարագաներուն։

ՓՈՒԱՆՔԱՐԷ ՄԱՐՄԻՆԸ ՊԱՆԹԷՈՆԻ ՄԷՋ, ԱՅՍՕՐ

Ինչպէս գրած էինք, այսօր Պանթէոն կը փոխադրուի Նախագահ Փուանքարէի մարմինը։ Մեռած օրէն ի վեր, հազարաւոր քաղաքացիներ իրենց յարգանքը մատուցանելու կ'երթան։

Աշխարհի բոլոր մասերէն հազարաւոր ցաւակցական հեռագիրներ, պատուիրակութիւններ եւ ծաղկեպսակներ կը հասնին։ Առաջին առթիւ ցաւակցական հեռագիր ուղղած է նաեւ Մ. Քէմալ։ Առաջին օրն իսկ մեռելական սենեակին մէջ դիզուած էին չհանակուտակ ծաղկեպսակներ, որոնց մէջ աչքի կը զարնէր Պերլին քաղաքին փունջը, ֆրանսական եռագոյնով։

»»» • • «««

Պուլկարական գիւղ մը Անդրանիկի անունով

Վերջերս, յատուկ յանձնախումբ մը, Պուլկարիոյ մէջ, փոխեց բոլոր այն վայրերուն անունները որոնք Թուրքերէն են։

Իսկ Ֆիլիպէի շրջանին մէջ, գիւղ մը որակեց «Անդրանիկովօ»։ «Միրծ Թերթ», ասկէ բաւական առաջ, խօսելով այս մասին, կ'ըսէր թէ առիթ եղած էր յիշատակին հայ յեղափոխական Անդրանիկի, որ իբր ազգ. վրէժխնդրութեան, պալքանեան պատերազմին, պուլկար բանակի կողքին կռուած է Թուրքերու դէմ։

Այս առթիւ ըսենք որ Պուլկարիոյ մէջ կան նաեւ Արմէնիքոյ *գիւղը՝ Ֆիլիպպէի շրջանին մէջ,* Արմէնիցա՝ *Րիլայի վրայ,* Էրմէնօվօ, Էրմէնոֆօ՝ *Լիտինայի մէջ,* Էրմէնըքցի՝ *Հիքոպոլի շրջանին մէջ,* Էրմէնլիթէ՝ *Կապրովայի մէջ,* Էրմէնլիի՝ *Տուրինի շրջանին մէջ։*

Նաեւ՝ Փավլիքէնի (Պաւղիկեան)՝ *Վէլիքօ Թըռնովոյի մօտ,* Կոռնօ-Փավլիքէնի *եւ* Տոլնօ-Փավլիքէնի *(վերին եւ վարին) Լովէչի շրջանին մէջ։*

Կան նաեւ՝ Թորոս, Թալէնիֆա...ն..։

ՀԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍԱՐՔԱԾ Է ԱՅՍՕՐ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ.

ՄԵԾ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉՈՒՆԵՆԱԼՈՎ ՀԱՆԴԵՐՁ, ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԵՆՔ ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ՝ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼ, ՈՒՂՂԱԿԻ ԿԱՄ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԻՋՈՑԱՒ։

ՏՐՏՆՋԱԼԸ ԴԱՐՄԱՆ ՉԷ ՑԱՒԻՆ։ ԵԼՔԵՐ ՓՆՏՌԵՆՔ.

Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ.— II.— ՍԵՒԱՄՈՐԹՆԵՐԸ

»»»· · «««

Ցեղաբանագէտը, Տիկ. Մատըլէն Փուլէն, ուսումնասիրած է գլխաւորաբար Կեդր. Ափրիկէի ընդարձակ տարածութիւններու (Սէնէկալ, Տահոմէ, Քամէրուն, Ուպանկի — Շարի, Քօնկօ) վրայ բնակող զանազան ցեղերու կիները:

Պէտք է ընդունիլ թէ կարելի չէ քանի մը սիւնակներու մէջ բացատրել այն վիճակը՝ ուր կը գտնուին նախնական կենցաղ ունեցող այս ցեղախումբերը, որոնցմէ շատերուն բերնէն՝ դեռ մարդու մսի հոտ կուգայ:

Մեծամասնութեամբ անկազմակերպ, զուրկ գիրէ եւ գրականութենէ, օրէնք ունենալով միայն ազէտ կախարդներու քմահաճոյքը, պարզ է որ անոնք չէին կրնար խորհիլ ընկերային ընդարձակ հարցերու մասին: Դարերու սովորութիւններով հաստատուած անգիր օրէնքները եղած են ի նպաստ այրերուն: Այսպէս, սեւամորթ կին մը ոչ մէկ իրաւունք ունի, բայց շատ են իր պարտականութիւնները:

Սկսինք ամուսնութենէն:

Ուրիշ երկիրներու մէջ երբ աղջիկ մը ծնի, ընդհանրապէս տխրութեամբ կ'ընդունուի (մեր մէջ ալ այսպէս է), բայց Սեւայի սեւամորթ ձագուկներուն քով, աղջիկները աւելի յարգի են, որովհետեւ դրամագլուխ մըն են բախտաւոր հօր համար: Աղջիկ մը արբունքի տարիքը հասածին պէս, նոյն իսկ աւելի առաջ, հայրը իրաւունք ունի զայն խոստանալու անոր՝ որ ինքը յարմար կը տեսնէ: Աւելի ճիշդը խօսք կուտայ անոր՝ որ ամէնէն շատ վճարելու յանձնառու կ'ըլլայ: Վճարումը կը կատարուի դրամով կամ զանազան առարկաներով, եւ երկար ու բարակ սակարկութիւններէ վերջ. ճիշդ մեր կողմերու կենդանիներու առուծախին պէս: Հարսնիքի նախօրեակին, փեսացուն իր ապագայ աներհօր կը վճարէ փոխարժէքը,— դրամ, դանակ, կենդանի, ցորեն— եւ կ'առնէ իր ապրանքը՝ աղջիկը, որ այս անգամ պէտք է հնազանդի այլ եւս, իր նոր տիրոջ՝ ամուսնին:

Ամուսնացող կնոջ գլխաւոր պարտականութիւնն է, կարելի եղածին չափ շատ զաւակներու ծնունդ տալ: Սահման որոշուած չէ. որքան որ կրնայ: Գիւղակ մը հազիւ կաթէ կտրած, արդէն քուրիկ մը կամ եղբայրիկ մը ճամբան կ'ըլլայ. Ուրիշ երկիրներու մէջ, բացառիկ երեւոյթ մը կը նկատուի 15—20 զաւակ ունենալը, խափշիկներու մօտ սովորական բաներ են եւ զաւակներու թիւն է որ կը չափէ իրենց արժէքը:

Վա՜յն է եկեր այն մարդուն, որուն աղջիկը ամուլ է: Փեսան կը բողոքէ, որ խաբեբայութեան զոհ գացած է, եւ կռիւը կը սկսի, ամօթահար աներհօր եւ իբր թէ խաբուած փեսային միջեւ, մինչեւ որ այս վերջինը գոհացում ստանայ: Ընդհանրապէս համաձայնութիւն կը գոյանայ այսպէս. — ամուսինը ետ կուտայ իր ամուլ կինը, եւ փոխարէնը կ'առնէ անոր պզտիկ քոյրը, անշուշտ առանց բան մը վճարելու: Կը պատահի որ մարդը կը պահէ նաեւ իր նախկին կինը, տան եւ դաշտի գործերը ընել տալու համար:

Երբ կնոջ մը արժէքը կը բարձրանայ համաձայն իր զաւակներու թիւին, կարելի է հետեւցնել, որ կամաւոր վիժումը խստօրէն արգիլուած պիտի ըլլայ: Ցանցաւորը կը պատժուի կանոնաւոր ծեծով մը:

Ամուսնութենէն վերջ, այրը կրնայ ուզածին պէս վարուիլ իր կէսին հետ, որ առարկայէ մը աւելի իրաւունք չունի: Տղամարդը ազատ է ուզած կնոջը հետ ցնծալու, բայց կնոջ արգիլուած է նոյն բանը ընել: Պատճառը նախանձը չէ, որովհետեւ սեւամորթները անծանօթ անցորդ մը կատարելապէս հիւրասիրած ըլլալու համար, իրենց կիներն անգամ փոխ կուտան անոր: Մարդը իր սեփականութիւնը կը նկատէ իր կինը, քանի որ ինքն է տուած դրամը եւ չուզեր որ, ուրիշ մը առանց իր թոյլտուութեան անոր դպի:

Սակայն, կիները նոյնն են բոլոր կլիմաներու տակ եւ կը պատահի որ, ոմանք ցատկեն այս օրէնքին վրայէն: Եթէ բռնուին, յանցաւոր կինը չէ՝ այլ կրակոտ սիրահարը, որ իր մեղքը քաւելու համար տուգանք մը կը վճարէ խաբուած ամուսնոյն եւ դարձեալ լաւ բարեկամներ կ'ըլլան:

Ըսինք որ կնոջ առաջին պարտականութիւնը շատ զաւակ բերելն է: Երկրորդն ալ՝ աշխատիլն է: Բացի որսորդութենէն՝ մնացած բոլոր աշխատանքները կիները կ'ընեն, կերակուրէն մինչեւ դաշտային աշխատանքները. աւելին ըլլալով, փոխադրութիւններու տեղն իբրեւ գրաստ կը ծառայեն: Հաստատուն տոպրակով մը կոնակէն կամ կողէն կախուած նորածինէն զատ, գլխուն վրայ կը բեռցնեն փոխադրուելիք ապրանքը եւ ճամբայ կ'ելլեն: Ու այսպէս, երբ խեղճ կիները իրենց հոգին կը հանեն բեռներու տակ, հասուէր եւ անզգամ այրերը, իրենց ձեռքերը կոնակին կապած հանգստօրէն կը քալեն անոնց քովէն ի վեր:

Տիկին Փուլէն, օր մը Ուպանկիի մէջ կը հանդիպի կիներու եւ այրերու կարաւանի մը, առաջինները կենդանիէ մը աւելի բեռնաւորուած շուկան ծախուելիք բանջարեղէնով եւ հաւերով, իսկ վերջինները իբրեւ բեռ ունենալով միայն իրենց վարտիքը (մեծամասնութեան միակ հագուստը) եւ ձեռքի փայտը: Յոգնած կիները վայրկեան մը հանգչելու համար վար կը դնեն բեռները, եւ կը նստին ճամբուն եզերքը յոգնաբեկ, այրերն ալ միւս կողմը, եւ կը սկսին անուշ — անո՜ւշ խօսիլ, կատակել, ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ համակերպած են իրենց ճակատագրին, բնական բան մը նկատելով զայն.

Բազմակնութիւնը օրէնք է: Երկու-երեք կինէն պակաս ունեցող չկայ, որովհետեւ, այր մը հանգիստ ապրեցնելու համար՝ այդքան աշխատաւոր ձեռքերը հազիւ կը բաւեն:

Հարստութեան նշան է նաեւ շատ կին ունենալը: Կան որ տասնեակներով կիներ ունին, եւ տեսնողները կ'ըսեն, թէ պելժիական Քոնկոյի մէջ ապրող Ազանտէներու ցեղապետ Կիբլիման երեքհարիւր կիներ ունի: Պիտի ըսէք թէ ի՞նչպէս կը հոգայ կիներու այս բանակին ծախքերը: Երանելի երկրին ցեղապետը դիւրին միջոց մը կը գտնէ: Իր հարկատուներէն մէկը փիղ մը սպաննե՞ց, ժանիքներէն մէկը իրն է: Հաւ մը կամ կապ մը բանջարեղէն շուկայ բերա՞ւ. մասամբ մըն ալ իրեն կը պատկանի եւ այսպէս տասներկու հազարի մօտ խեղճերը, տարին 2—300.000 ֆրանք մօտ գումար մը կուտան իրենց ցեղապետին.

Համեմատաբար աւելի զարգացած իսլամական ազգերու մէջ, բազմակնութիւնը շատ դժբախտութիւններու պատճառ կ'ըլլայ: Հոս ալ բոլորովին տարբեր է պարագան: Հարուստներու կին ըլլալով, կ'ազատին ծանր աշխատանքէն: Ամուսինը իր պատիւը բարձր պահելու համար, այր աշխատաւորներ կը վարձէ, եւ հանգիստ կը ձգէ կիները, մանաւանդ իր սիրելիները, որոնք առիթէն կ'օգտուին իրենց արդուզարդին հոգ տանելու համար:

«Արդուզարդ»ին մասին գաղափար մը տալու համար ըսեմ, որ շատերուն հագուստը կը բաղկանայ ծաղիկներէ կամ չոր խոտէ հիւսուած եւ մէջքին շուրջ փաթթուած կարճ շրջազգեստէ մը: Յոգնեցնող աշխատանքէ ազատ ըլլալով, ոմանց միտքը կը բացուի եւ կը սկսին խառնուիլ իրենց ամուսիններու գործերուն: Այսպէս, մէկուն կինը այնքան կը խառնուի շրջանի գործերուն որ հոգատար պետութեան վարչութիւնը կը ստիպուի ժամանակի մը համար զայն հեռացնել, մինչեւ որ միտքերը խաղաղին:

Ասկէ զատ, արեւմտեան Ափրիկէի եւ Զանզիպի մէջ կան նաւակեաց ցեղախումբեր, ուր մայրերու ազդեցութիւնը բաւական զօրաւոր է: Մինչ պատերազմող եւ որսորդ այրերը հեռու մնալով ընտանիքէն, կնոջ կ'իյնայ զաւակներու եւ մշակութեան հոգը, ինչ որ իրենց ազդեցութիւնը զօրացնելու կը նպաստէ: Բայց հակառակ ասոր, այր մարդու ներկայութեան՝ կինը կը մնայ դարձեալ կրաւորական դիրքին մէջ:

Ինչպէս կը տեսնէք, դարերով ետ մնացած են սեւամորթ կիները:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Արեւելեան Սիպերիոյ Քուզնէց քաղաքի մետաղագործական հաստատութեանց պաշտօնեաներէն երեք հոգի, Սատով, Լաթէյն եւ Տավիտով, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ լրտես: Ուրիշ երկու հոգի դատապարտուեցան տասնական տարի բանտարկութեան: Իսկ մէկ հոգի ալ, որ մերժած էր գործակցիլ, բայց լուր չէր տուած կառավարութեան, երկու տարի բանտ պիտի պառկի:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԿԵՂԾՄԱՇԿԸ

— o —

Արդէն ձմրան սեմին վրայ կը գտնուինք եւ քիչ ժամանակէն պիտի լսենք խտտաշունչ հովերու սուլումները, որոնք իրենց հետ պիտի բերեն տեսակ տեսակ հիւանդութիւններ: Այդ կարգէն է կեղծմաշկը (տիֆթերի):

Ինչպէս հոկտեմբեր ամսուան մէջ է որ երեւան կ'ելլէ այս հիւանդութիւնը, համաճարակի ձեւն առնելով ձմեռը: Կը նուազի աստիճանաբար գարնան մէջ, անհետանալով ամառը: Մէկ խօսքով խոնաւութեան չափէն կախում ունի իր շատնալը կամ նուազիլը: Դիտուած է որ մշուշոտ օրերուն մէջ կը սկսի շատնալ եւ ընդհանրապէս կ'անհետանայ եղանակին չորութեանը հետ:

Առհասարակ 2էն 7 տարեկան տղաքներն են որ կը վարակուին այս հիւանդութեամբ, թէեւ մեծերն ալ զերծ չեն մնար: Առաջին անգամ կոկորդին գեղձերուն վրայ բոյն կը դնէ անոր մանրէն, որ գտնող բժիշկին անունով կը կոչուի Լօֆլէրի մանրէ: Այս մանրէն շատ շուտով կ'ազդուի արեւու լոյսէն, եւ անմիջապէս կը սատկի:

Փոխանցումը տեղի կ'ունենայ ուղղակի հիւանդին միջոցով, մանաւանդ հիւանդին հազացած ժամանակը, երբ մանրէն թուքին հետ դուրս կը ցատկէ, վարակելով իր շուրջը գտնուողները, որոնք իրենց կարգին կը տարածեն հիւանդութիւնը:

Տարածուելու պատճառներէն կը համարուին պառկած սենեակին իրերը, որոնք կրնան իրենց վրայ կրել փոխանցելու ուժը պահող մանրէներ:

Այս հիւանդութեան ամէնէն ծանր պարագան՝ կոկորդին գեղձերուն վրայ յառաջ եկած վէրքերէն աւելի՝ իր մանրէին թոյնն է, որ կը տարածուի մարմնոյն բոլոր մասերուն մէջ, և մասնաւորապէս ջիղերուն վրայ, որոնց սոսկալի թշնամին է:

Եթէ ճիշդ ժամանակին բուժիչ շիճուկներ չներարկուին հիւանդին, մանրէներու զօրաւոր թոյնին ազդեցութեան տակ, անոր տաքութիւնը կը բարձրանայ, կը սկսի փսխել ու գեղնիլ եւ ծայր աստիճան տկարանալ, քթէն արիւնահոսութիւն տեղի կ'ունենայ, ինչպէս նաեւ մարմնոյն մորթին տակ եւ յառաջ կուգայ մահ:

Անցեալի մէջ այս հիւանդութիւնը մեծ համաճարակներու պատճառ կ'ըլլար եւ անհամար զոհեր կը խլէր, քանի որ ոչ կանխարգելիչ եւ ոչ ալ բուժիչ շիճուկներ կային: Երկրորդ դարուն մէջ Արէթէի անունով յոյն բժիշկ մը առաջին անգամ ըլլալով՝ կը նկարագրէ զայն: Երկար ժամանակ իր թափը կորսնցնելէ վերջ, կրկին այս հիւանդութիւնը 16րդ եւ 18րդ դարերուն մէջտեղ կ'ելլէ Եւրոպայի բոլոր մասերուն մէջ, ահ ու սարսափ սփռելով: Այս տեսնելը Ֆրանսացի հռչակաւոր բժիշկ Պրեթոնոյի թափած ջանքերուն շնորհիւ կատարելապէս կը ճանչցուի այս հիւանդութիւնը: Բնական է որ այդ ատենուան բժիշկները ոչ մանրէի եւ ոչ ալ մանրադէտի մասին գաղափար ունէին: Ու սակայն իրենց սեփական աչքերով ամէն բան կը տեսնէին: Ինչպէս որ Ֆրանսացի տիեզերահռչակ բժիշկ Լաէնէք նկարագրած է թոքախտ հիւանդութեան ամենամանր ծալքերը, յենլով միմիայն իր լսողութեան եւ տեսողութեան ուժերուն վրայ: որուն ժամանակ Ք. ճառագայթներ չկային:

Ինչպէս վերեւ ըսի, այս հիւանդութիւնը ամէնէն շատ փոքրիկներուն վրայ կը յարձակի: Վեց ամսուան տղոց քով տկար կ'ըլլայ անոր կարողութիւնը, բայց աստիճանաբար կը բարձրանայ մինչեւ վեց տարեկանը, եւ յետոյ կը սկսի տկարանալ քանի տարիքը յառաջ կ'երթայ:

Թէեւ բնութիւնը կը զինէ մարդկութիւնը այս հիւանդութեան դէմ, միշտ շփման մէջ գտնելով հիւանդութեան հետ, բայց ենթարկուողներէն ոմանք եթէ թեթեւ անցնին, ուրիշներ չեն կրնար իրենց օձիքը ազատել մահուան ժանիքէն.

Բայց շնորհիւ Ֆրանսացի ականաւոր բժիշկ Ռամոնի պատրաստած անաթոքսին անուն շիճուկին, վերջնապէս առաջքը առնուած է այս հիւանդութեան: Երեք անգամ սրսկելով կարելի է մշտապէս ապահովել փոքրիկները:

Մարդկութեան մէջ տարածուած եւ մէկէն համաճարակի հանգամանքը առնող այս վտանգաւոր հիւանդութեան դուռը ջախջախելու համար, պէտք է ծնողները իրենց առաջին եւ նուիրական պարտականութիւնը համարեն պատուաստել իրենց փոքրիկները:

ՏՈՔԹ. Մ. ԹՈՊԱԼԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԴԵՐԸ ՄՈԼՏՈՎԻՈՅ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 7ին Պուքրէշի «Րաֆֆի» լսարանին մէջ դասախօսեց համալսարանի ուսուցչապետ Պ. Փանայիթեսքու, նիւթ ունենալով «Հայոց դերը Մոլտովիոյ պատմութեան մէջ»: Ահաւասիկ իր դասախօսութեան ամփոփումը (դասախօսութիւնը լոյս պիտի տեսնէ առանձին հատորով).—

Մոլտովայի Հայոց ծագման համար չէ կարելի որոշ թուական մը ճշդել: Հաւանական է որ որոշ առեւտրականներ հինէն հաստատուած ըլլան, բայց անոնց թիւը շատ փոքր եղած է ըսկիզբները: Հայոց Մոլտովա գալ զանգուածօրէն հաստատուիլը կապուած է միջազգային նոր առեւտրական ճամբու մը բացման հետ: Այդ ճամբան որու վրայով տեղի կ'ունենար Արեւելքի յարաբերութիւնը, կը հաստատուի մօտաւորապէս ԺԴ. դարու կէսին, ճիշդ նոյն ժամանակները, երբ Մեծն Քազիմիր կազմեց Լեհաստանը: Այս ճամբան կ'անցնէր երկու պետութիւններու հողամասերու վրայէն, Մոլտովայի եւ Լեհաստանի: Ճիշդ այն ժամանակն է որ զանազան երկիրներէ առեւտրականներ կը հաստատուին այդ ճամբուն վրայ, ինչպէս Ճենովացիները, որոնք կը հիմնեն Կաֆան, երբեմնի վաճառաշահ քաղաքը, Վենետիկցիները եւ մեծ մասով Հայեր, որոնք կուգան Ղրիմէն՝ Լեհաստանի վրայով եւ կամ ուղղակի ծովով Տրապիզոնէն

Լէմպէրկի պատմագրութիւններու մէջ շատ մը փաստաթուղթեր կան, որոնք կ'ապացուցանեն վաճառական Հայերու փայլուն վիճակը: Անոնց մէջ կը գտնենք Սուչովացի եւ Սիրէթցի Հայոց անուններ որոնք առեւտուր կ'ընեն Լեհաստանի հետ: Հետաքրքիր է յիշել երկու քաղաքներու Հայոց շահագրգական եւ համայնական կապերը, որոնք արձանագրուած են զանազան փաստաթուղթերու մէջ: Հայկական մեծ առեւտուր կ'արդարացնէ Հայոց հաստատուիլը Մոլտովայի մէջ, ուր կը կազմուի հայկական գաղութ մը որ իր փարթամութեան գագաթնակէտին կը հասնի Մեծն Ստեփաննոսի իշխանութեան ժամանակ, բան մը զոր յիշատակած է Անճիոլոլ, յիշելով նաեւ Հայոց տուած զինուորական օժանդակութիւնը Մեծն Ստեփաննոսին երբ ան կռուի մէջ էր Մէհմէտ Բ.ի հետ: Արդարեւ Չէթաթէ—Ալպայի կռուին մէջ 800 գերի առնուած են, կ'ըսէ Անճիոլոլ որոնց մէջ կային մեծ թիւով Հայեր

Ինչ կը վերաբերի Հայոց կրօնական կազմակերպութեան, Հայերը Լէմպէրկի մէջ ունէին արքեպիսկոպոսութեան թեմ մը, որուն կրօնապէս ենթակայ էին Մոլտովայի Հայերը: Սակայն երբ Մոլտովայի Հայոց թիւը ստուարացաւ, այդ կրօնական ազդեցութիւնը ինկաւ, եւ հայկական ուրոյն եպիսկոպոսութիւն մը հաստատուեցաւ Մոլտովայի մէջ: Առիթը ունեցայ երեւան հանելու փաստաթուղթ մը որ կը հաստատէ 1401 թուականին հայ եպիսկոպոսութեան մը գոյութիւնը Մոլտովայի մէջ: Փաստաթուղթը կ'ըսէ. «Շնորհիւն Աստուծոյ, մենք Ալեքսանդր Վոյվոտ, իշխան Մոլտովայի, Պօկտան եղբօր հետ, կը հաղորդենք այս նամակով բոլոր բարի ազնուականներուն որոնք կը տեսնեն զայն կամ կ'իմանան անոր մասին, թէ այս Յովհաննէս հայազգի եպիսկոպոսը եկաւ մեր Մոլտովական իշխանական աթոռը եւ մեզ ներկայացուց վաւերական գրութիւնները Կ. Պոլսոյ օրթոտոքս Անտոն պատրիարքէն առնուած,— քանզի չեմ ճանչնար իրենց հայ պատրիարքը,— որպէսզի բարձրացուի եպիսկոպոսական աթոռը մեր իշխանի, Մեծն Վիթօլտ օգնութեամբ: Նմանապէս երդուեցաւ մեր իշխանութեան ընդունիլ եւ պաշտպանել եկեղեցական կարգապահութիւնը: Հետեւաբար տուի հայկական եպիսկոպոս Յովհաննէսին հայկական եկեղեցիները եւ ամբողջ մեր երկրի հայութիւնը որոնց վրայ իր եպիսկոպոսական իրաւունքը կրնայ գործադրել: Իրեն աթոռ տուի մեր Սուչովա քաղաքին մէջ: Հայոցմէ անոնք որ զինք կը յարգեն, զիս յարգած կ'ըլլան իմ երկրիս Մոլտովայի մէջ. իսկ անոնք որ չլսեն իր խօսքին՝ պիտի պատժուին: Այս է իմ, Ալեքսանդր Վոյվոտի կամքը եւ կամքը իմ իշխան եղբօր եւ կամքը բոլոր պօեարներուն, մեծ թէ փոքր: Գրուած է Սուչովա, մեր կնիքի տակ, յամին 6909 (1401), յուլիս 30ին, Պոլոյուի ձեռքով »:

Այս վկայաթուղթը կ'ապացուցանէ թէ հայ եկեղեցական լուրջ կազմակերպութիւն մը գոյութիւն ունէր Մոլտովայի մէջ.

Մոլտովայի եպիսկոպոսութիւնը հաւանական է որ տեւած է մինչեւ ԺԶ. դար: 1551ին Ստեփաննոս — Ռարէշ իշխանի ժամանակ հալածանք մը տեղի ունեցաւ Հայոց դէմ: Այս հալածանքի բուն պատճառն էր իշխանի թթու օրթոտոքս ձեւանալու փափաքը, դարմանելու համար իր եղբօրը արատը որ թրքացած էր: Ուստի հալածեց ոչ միայն Հայերը, այլ բոլոր ոչ — օրթոտոքսները: Մինաս Թոխաթեցին ականատես այդ հալածանքներուն ողբ մը կը գրէ ուր կը նկարագրէ Հայոց փարթամ վիճակը հալածանքներէն առաջ: Այս գրութիւնը ժամանակին թարգմանուած է ռումաներէնի եւ լեհերէնի:

Սակայն փայլուն շրջանը կը փակուի: Առեւտուրի մեծ ճամբան կը կորսուի եւ առեւտուրը կը չքանայ, քայքայելով Մոլտովայի հայ գաղութը: Ճամբուն փակուելուն պատճառները կրկին են. Ամերիկայի եւ Հնդկաստանի ճամբու գիւտը ծովու վրայով, ուրկէ աւելի ապահով կը հասնին ապրանքները, եւ երկրորդ Մոլտովայի երկու մեծ նաւահանգիստներու Քիլիայի եւ Չէթաթէա — Ալպայի գրաւումը Թուրքերու կողմէ, որոնք վերջնականապէս կտրեցին զայն:

Հայերը կը սկսին գաղթել, իսկ մնացած մասն ալ կ'օտարանայ, գաղութին քայքայման իբր հետեւանք.

Ինչ կը վերաբերի մշակոյթին, կրնանք ըսել թէ ան զարգացած է մանաւանդ այն ատեն երբ երկրի վիճակը աւելի փարթամ եղած է

Հայ արուեստի ցուցահանդէսը մը սարքուեցաւ Պուքրէշի մէջ ասկէ … տարի առաջ՝ մեզ տուաւ բազմաթիւ գեղեցիկ նմոյշներ հայ արուեստի ստեղծագործութիւններէն … վրայ:

Հայերը ճիշդ է որ պահ մը … ծանքի ենթարկուած են, բայց այդ … գած է անցողական եւ իբր … նպատակ է ունեցած Հայոց … ղութական հանգամանքը

Բայց երբ մտածենք թէ … Մեծն Ստեփաննոս կրցած է 47 տարի դէմ դնել թշնամիներու զօրաւոր բանակներուն նկատի ունենալով … պատմութիւնը հրաշք չընդունիր … տիպուած ենք ընդունիլ որ Հայերը … գած են այդ զօրացման ազդակներէն … հիմնականը, ոչ միայն իրենց զինուորական օժանդակութեամբ, այլ նաեւ իրենց երկրին տուած հարստութեամբ, որ պատերազմի համար կարեւոր տարր մըն է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՒԱՆՔԱՐԷԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

— oo —

Ռէյմոն Փուանքարէ ծնած է Պար — լը — Տիւքի մէջ 20 Օգոստոս 1860ին Կը սերէր Լօրէնցի հին ու մեծ գերդաստանէ մը: Այդ գերդաստանը Ֆրանսայի տուած է մեծ գիտուններ, բարձր պաշտօնատարներ եւ համալսարանի դասախօսներ: Այսպէս մեծ մաթեմաթիկոս եւ գիտուն Անրի Փուանքարէ իր զարմիկն էր:

Ռէյմոն Փուանքարէ իր ուսումը առաւ նախ Պար — լը — Տիւքի լիսէին, յետոյ Լուի — լը — Կրան լիսէին մէջ, յաճախեց Փարիզի իրաւաբանական համալսարանը եւ նուիրուեցաւ փաստաբանութեան:

1883ին, իբրեւ քարտուղար փաստաբաններու կաճառին, ուշադրութիւն գրաւեց պերճախօս ճառով մը որ ցոյց կուտար հետաքրքրական տաղանդը: Քիչ ժամանակ վերջ իրաւաբանական խմբագիր նշանակուեցաւ Voltaire թերթին, կրնալով նուիրուիլ քաղաքական կեանքի, բայց եւ այնպէս չլքեց բոլորովին փաստաբանական ասպարէզը, վարեց հռչակաւոր դատեր, պաշտպան կանգնեցաւ գրականութեան եւ արուեստի մշակներուն:

Այսուհանդերձ գլխաւորապէս քաղաքական կեանքն էր, որ գրաւեց իր բոլոր կարողութիւնները: Ուժեղ անհատականութիւն՝ կարգապահութեան ոգիով մը օժտուած, յամառ աշխատող՝ մեթոտի եւ յարատեւութեան ոգով մը թրծուած, հիանալի յիշողութեան մը տէր՝ խորապէս մշակուած ուղեղով, նկարագրով վճռական, հաշտարար դատական, համոզումներուն գիծով յառաջդիմական, քաղաքական ուղեգիծով ազգայնական եւ հանրապետական, Փուանքարէ կարծես նախասահմանուած էր վարելու երկրին ճակատագիրը:

Արդարեւ այդ առաջնութեան ճամբուն մէջ կը գտնենք զինք դեռ շատ երիտասարդ: 27 տարեկան էր արդէն, երբ երեսփոխան ընտրուեցաւ: Ու անդամ մնաց խորհրդարանին մէջ մինչեւ որ 1903ին մտաւ Ծերակոյտ: 1893ին կրթական նախարար նշանակուեցաւ, յետոյ քանիցս ելմտական նախարար: Այս երկու նախարարութիւններուն մէջ, իր անունին կապուած են կարգ մը կարեւոր օրէնքներ:

1912ին հանրապետութեան նախագահը Ֆալիէր իրեն յանձնեց դահլիճ մը կազմելու պաշտօնը: Ծանր մթնոլորտ մը մէջ էր, որ կը կոչուէր վարչապետութեան: Ան յաղթեց բոլոր դժուարութիւններուն, վերանորոգեց Երրեակ Համաձայնութիւնը, աշխատեցաւ սահմանափակել Պալքանեան մեծերն վտանգները: Դժուարին կացութիւններու իբրեւ փրկարար էր, որ ընդհանրապէս ասպարէզ կը կանչուէր ամէն անգամ երբ երկրին քաղաքական հորիզոնը կը մթագնէր ու վախ կը ներշնչէր ամէնուն: Խուճապներու խաղաղարարն էր ան, որ իր առաջնորդութիւնը կատարած՝ կը հեռանար ասպարէզէն:

18 յունուար 1913ին Հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ: Ընտրութեան յաջորդ օրն իսկ պատգամագիրով մը կը յայտարարէր.— «Ազգութեան եւ մարդկութեան հասար մեր խօսքերը լսելի դարձնելու աւելի հաւանականութիւն կը ներկայացնեն այն ատեն, երբ լաւ զինուած ենք … աւելի քան երբեք վճռական»:

Եւ անմիջապէս ըսուեցաւ, ընդդէմ … մանական վտանգին, համաձայնութիւն մը կնքելու Անգլիացիներու եւ Ռուսերուն հետ: 23 յունիս … գնաց, յետոյ փորձեց … կամական կապեր ստեղծել Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ հետ: Ու տեսաւ … պական վերակազմութեան: Փորձ … նշանակեց ընդդիմադիր կառավարութիւնները, բայց ձախողեցաւ 6 … լիս 1914ին գնաց ցարին այցելութեան յետոյ Շուէտի թագաւորին մօտ … ճամբորդութիւնը ընդհատուեցաւ երբ հասաւ Աւստրիոյ պատերազմ… գին ազդանութեան լուրը:

Ընդհ. պատերազմը եւ իր քաղաքական կեանքը, այնուհետեւ, դժուար … բանալ իրարմէ

Պատերազմէն վերջ, 10 փետրուար 1920ին Ծերակոյտին … Փուանքարէի քաղաքական գործունէութիւնը յայտարարելով որ … եւս հայրենեաց»:

Փուանքարէի անունը կապուած … նաեւ Վէրսայլի դաշնագրին … պանութեան,— մերժեց որ եւ է … բաքնութիւն: Իր վճռականութ… էր, որ Ֆրանսական բանակը … Ռուր՝ գրաւելու գերմանական … տարբերութիւն միջնորդները:

Դարձեալ Փուանքարէ անունն … կապուած Ֆրանքի լեռնակա… գործին: Ելմտական տագնապ … րերուն, ամէնուն աչքը կը յառ… մարդուն վրայ, որ պահ մը քա… էր քաղաքական կեանքէ … հանրապետութեան երբեմնի նախագ… փաստաբանի համեստ չապիկը … գած, պատրաստ մտած էր նորէն … ստանձնել վարչապետութիւնը … հաստատել ելմտական հաւասարակշռութիւնը, բարձրացնել կառավարութեան … բաղդիրները եւ յանկարծ նորէն … փոխուի առօրեային

Հիւանդ, յառաջացած տարիքին … չքաշուեցաւ միրապուժական գործ… գութիւն մ, կրելէ: Վերջերս նոյն … ուած էր իր յուշերուն, որոնց … բազմութեան ընթացքին, … ոյի մահուան օրերուն, … վիճաբանութիւն մը կատարեց … ձակելով վազքին վրայ, որ իր … յուշերով հին խնդիրներ կը … Իր յուշերը կը կազմեն 10 …

— Ակատիրի վազորդութիւն, … Ռեւր կրակի մէջ, Եւրոպա ալ … Սրբազան Միութիւնը, … թիւնը, Խռամատները, … պատերազմը, Վէրտէն, … թիւն, Զինադադար: Տեւակ մը … մութիւն Ըղդ. Պատերազմի

Փուանքարէ կը փայլէր … իբրեւ անվիճելի հռետոր, այլ … բեւ լաւագոյն լեզուի մշակ մը … Ֆրանսական լեզուին դասական … կանոնիկական օժտուած, … պայծառ, ամուր է եւ … քան իշխանութեան գալ, … կած է ժամանակակից գաղափարներ … Քաղաքական ուսումնասիրութիւն … ու դէմքեր:

Կը սիրէր գրականութիւնը … տեւէր, հակառակ իր գաղափարներ … կին, նոյն իսկ ամէնէն երիտասարդ … ու խիզախ գրողներուն՝ գնահատ… անոնց թուիչքն ու համարձակութիւնը … Ֆրէտէրիք Լըֆէվր, վերջերս … կան տեսակցութեան մը ընթացքին … զարմանքով դիտեց … ծանօթ է նորահաս գրողներու … ձեռքին, եւ ինչ որ … ան չէր գայթակղեր նոր … սանձարձակութենէն: …

Երբ բազմութիւնները դժգոհ են...

Յունական քաղաքականի սպանու-թիւններ կատարուած են հետեւեալ թուականներու մէջ —

1870, Մարաշխա Փրիմ, Սպանիա։
1875, Արքեպս Տարբուա, Ֆրանսա.
1872, Լորտ Մէյօ, փոխարքայ Հնդկաստանի
1876, Աբտիւլ Ազիզ, Թուրքիա։
1881, ցար Աղեքսանդր, Ռուսիա
Նոյն թուականին նախագահ Կարֆիլտ, Ամերիկա
1882, Լորտ Քէվէնտիշ, Իրլանտայի նախարար Անգլ. գաւառին մէջ
1894, նախագահ Սատի Քառնօ, Ֆրանսա
1895 Սթամպուլով, Պուլկարիա.
1896, Շահ Նասրէտտին, Պարսկաստան
1897, Աէնօր Քանօվաս, Սպանիա։
Նոյն թուին, նախագահ Մաք Քինլի, Մ. Նահանգներ։
1898 կայսրուհի Էլիզապէթ, Աւստրիա
1900, Թագաւոր Ումպէրթօ, Իտալիա
1903, Թագաւոր Աղեքսանդր եւ Թագուհի Տրակա Սերպիա
1904, Փլէհվէ, Ռուսիոյ Ներքին նախարար Պոպրիքօվ, Ֆինլանտայի կառավարիչը։
1905 Մեծ Դուքս Սէրժէյ, Ռուսիա Ստոլիփին, վարչապետ Ցանաստանի
1907, Փէթքով, վարչապետ Պուլկարիոյ, Ամին - Էս- Սուլթան, վարչապետ Պարսկաստանի
1908, Թագաւոր Կարլոս եւ գահաժառանգ Փորթուկալի
1909, Իչիտօ Այթօ, (Ճափոն) եւ Փեթերպուրկի ոստիկանապետը։
1910, Պութրոս փաշա, Եգիպտոս
1912, Մահմուտ Շէվքէթ փաշա Պոլիս։
1912, Նազըմ փաշա, Պոլիս.
1913, Թագաւոր Սորկիոս առաջին, Յունաստան։
1914, Արշիդուքս Ֆերտինանտ, Աւստրիա.
Ժան Ժօրէս, Ֆրանսա.
1917, ցար Նիքոլա, Ռուսիա։ Կոմս Տիսրէ, վարչապետ Աւստրիոյ.
1918, կոմս Թիցա, Հունգարիա Նախագահ Փայզ, Փորթուկալ։
1919, Աֆղանիստանի էմիրը, Պաւարիոյ նախագահը՝ Քուրթ Էյզնէր, եւ Ռոզա Լուքսէմպուրկ
1921, Թալէաթ փաշա, Պերլին։ Ստամպուլովի, Պոլիս։
Էրցպէրկէր, Գերմանիա։
1922, Սըր Հէնրի Ուիլսըն, Լոնտոն։ Րաթէնաու, Գերմանիա։
Ճէմալ Աղմի, Պէհաէտտին Շաքիր, Պերլին։ Սայիտ Հալիմ, Հռոմ։
1923, Սթամպուլոֆի, Պուլկարիա
1927, Օ'Հիկինս, Իրլանտա։
1932, Նախագահ Տումէր, Ֆրանսա։
1933, Նատիր Շահ, Աֆղանիստան։ Վարչապետ Տուքա Ռումանիա։
1934, Թագաւոր Աղեքսանդր Եուգոսլաւիոյ եւ Պարթու, Ֆրանսա. Տոլֆուս՝ Աւստրիա, Ջոր. Շլայխէր՝ Գերմանիա.

Միայն արուեստին յառաջանքը։ 1909ին Փուանքարէ կը մտնէր «ան-մահներու կամարին տակ»,— Ֆրանսական Ակադեմիային անդամ ընտրուելով եւ կը գրաւէր աթոռը էմիլ Կէպարի (Ժամանակ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆԱԽԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Կիրակի օր շարունակուեցան Ֆրանսայի ախոյենական ֆութպոլի փըռ-փէօ-ֆինէլ մրցումներուն 8րդ շրջանի մրցումները։ Փարիզ, Սէնթ - Ուէնի Սթատ Փարիզի մէջ մրցեցան Րէտ Սթար Օլէմփիք եւ Ֆութպոլ Գլիւպ Միլհուզ։ Երկու խումբերը լաւ խաղարկութիւն մը ունենալէ վերջ, Փարիզի խումբը յաղթեց 3ի դէմ 1 կէտով։ Իսկ Սէն Մանտէ, Զուիցերիացիներուն դաշտին վրայ ալ մրցեցան Գլիւպ Ֆրանսէ եւ Իւնիոն Սփորթիվ Թուրքուան։ Երկու խումբերն ալ հաւասար խաղարկութիւն մը ունենալով 1ի դէմ 1ով հաւասար մնացին։ Գանի մէջ մրցեցան Փարիզի խումբերէն Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի տեղական Սփորթիվ Գանի դէմ։ Ներկայ էին 7000 հանդիսականներ։ Փարիզի խումբը շատ լաւ խաղարկութիւն մը ունեցաւ եւ ի վերջոյ երկու խումբերը 2—2ով հաւասար մնացին։ Մօնփէլիէի մէջ ալ մրցեցան Ֆութպոլ Գլիւպ Սէթ եւ Օլէմփիք Մօնփէլիէ։ Սէթ, որ ընդհանուր դասաւորման գլուխը կը գտնուի, չկարենալով հաւասար առաջնութիւնը ամէն ջանք ի գործ դրած եւ ջախջախիչ պարտութեան մատնեց իր հակառակորդը 4—0ով։ Ռուպէի մէջ ալ մրցեցան Օլէմփիք տը Մարսէյլ եւ Էքսէլսիոր Աթլէթիք Գլիւպ։ Մարսէյլի խումբը վարպետ խաղարկութիւն մը ցոյց տուաւ եւ յաղթեց 3—0ով։ Սթրազպուրկի մէջ ալ մրցեցան Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկ եւ Ֆութպոլ Գլիւպ Անթիպ որ շատ դիւրութեամբ յաղթեց իր հակառակորդին 6ի դէմ 1 կէտով։ Նիմի մէջ ալ մրցեցանՖութպոլ Գլիւպ Սէթ եւ Սփորթիվ Գլիւպ Նիմ. Անցեալ տարուան ընդհանուր Ֆրանսայի ախոյեանը եւ Ֆրանսայի Բաժակի ախոյեանը Սէթ, առաջին անգամ ըլլալով յաղթութիւն մը կը տանի Նիմի դէմ յաղթելով 3ի դէմ 1 կէտով։ Ալիէի մէջ ալ Օլէմփիք Ալէ եւ Օլէմփիք Լիլուա մրցելով առաջինը յաղթական ելաւ 3ի դէմ 1 կէտով։ Իսկ Լիլի մէջ ալ տեղի ունեցաւ Սփորթիվ Գլիւպ Վիֆի եւ Սթատ Րընէզի միջեւ մրցում մը։ Վիֆի խումբը շատ մեծ առաւելութիւն ցոյց տուաւ ընդդէմ Սթատ Րընէզի խումբին եւ յաղթեց 4ի դէմ 1 կէտով։

⁂ Երկրորդ պատւոյ դասակարգի փրոֆէսիոնէլ խումբերուն մրցումը հետեւեալ արդիւնքը տուաւ.— Մէց յաղթեց Սէն Սէրվանի՝ 4ի դէմ 1։ Ռասինկ Գլիւպ Րուպէ յաղթեց Ամիէն Աթլէթիք Գլիւպի՝ 3ի դէմ 2 կէտով Գան եւ Ռասինկ Գլիւպ Գալէ՝ 1—1ով հաւասար Ֆութպոլ Գլիւպ Հիսպանօ - Գաստիոնէն եւ Փարիզի Սէրքլ Աթլէթիք տը Փարի՝ 3—3ով հաւասար Սփորթիվ Սէնթ Էթիէն յաղթած Սփորթիվ Վիլլէօրպանի՝ 4ի դէմ 0ով Ֆութպոլ Գլիւպ Րուէն յաղթած Իւնիոն Սփորթիվ Վալանսիէնի՝ 4ի դէմ 0ով։ Ռասինկ Գլիւպ Լէն յաղթած Հավրը Աթլէթիք Գլիւպի՝ 2ի դէմ 0ով։

⁂ Յառաջիկայ կիրակի օրուան ամէնէն կարեւոր մրցումը պիտի ըլլայ Ռասինկ Գլիւպ տը Փարիի և Ֆութպոլ Գլիւպ Սէթի միջեւ։ Ընդհ. դասաւորման մէջ Ռասինկ որ մէկ կէտի տարբերութիւն ունի հաւասարելու համար Սէթի, ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ հաւասարելու։ Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Մոնփէլիարտի մէջ։

⁂ Անգլիոյ Ֆութպոլի Ակումբները առատաձեռնօրէն կը մասնակցին բարեգործական նուիրատուութեանց։ Այսպէս, Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար ֆրանք վճարած է, (միայն օգոստոսի ընթացքին), երկրորդական հաստատութիւններու։ Լոնտոնի խումբերը միայն այս գումարին գրեթէ քառորդը վճարած են։ Արսէնալի խումբը նուիրած է մօտաւորապէս հարիւր հազար ֆրանք, իսկ Թօթընհէմ յիսուն հազար ֆրանք։

Ի նպաստ Կրէյֆորթի հանքային աղէտին արկածեալներուն՝ անգլիացի ֆութպոլիստները վերջին անգամ յանձնեցին 20 000 ֆրանք։

Հասկցողին շատ բարեւ։

⁂ Անգլիական առաջին կարգի եւ հռչակաւոր Արսէնալ Ֆութպոլի խումբը, որ երեք տարիէ ի վեր Փարիզ կ'այցելէ եւ մինչեւ ալ յաղթանակած, այս տարի նոյնպէս 18 նոյեմբերին այցելելով պիտի մրցի Փարիզի զօրաւոր խումբերէն Ռասինկ Գլիւպ տը Փարիի հետ, Քոլոմպի դաշտին վրայ

⁂Կիրակի օր Գանեօ-Քաշանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան Ֆութպոլի փոքրիկներու խումբը մրցեցաւ իրենց հաւասարակից Ժէօնէս Աթլէթիք Մօնրուժի խումբին դէմ Գանեօյի վարժապետներու դաշտին վրայ եւ յաղթուեցաւ 3ի դէմ 1 կէտով։

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՍԱՓՐՈՒՋՆԵՐՈՒ
ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Հայ Տնտեսական Կեդրոնի նախագահ Պ. Զ. Խանզատեանի հրաւէրով մօտ 50 սափրիչներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը, հոկտ. 15ին.

Պ. Խանզատեան առաջին անգամ յղացուած բարենպատակ ձեռնարկը գնահատելէ յետոյ, յորդորեց բոլոր գործատէրերուն միանալ եւ օգնել իրենց անգործ բանուորներուն։

Ետոյ տուաւ կարդ մը տեղեկութիւններ —

Տեղացի բանուորական կազմակերպութիւնները միաձայնաբար դիմում կատարած են Աշխատանքի նախարարին՝ Հայերու եւ Ցեղերու մասին, առարկելով թէ որոշուած գիներէն պակաս կ'աշխատին։ Այս առթիւ, հասկանալի է որ խանութէ խանութ քննութիւն մը կատարուի մասնաւոր պաշտօնեաներու կողմէ։ Ուստի, հարկ է համակերպիլ օրէնքին։ Ներկաները պատասխանեցին.

— Մենք Հայերս, ամէն պարագայի մէջ պատրաստ ենք հնազանդելու պետական օրէնքներուն։

Այս առթիւ խումբ մը պարոններու կողմէ կազմուած էր ծրագիր - կանոնագիր մը։ Պ. Խանզատեան խոստացաւ վաւերացնել զայն մինչեւ հինգշաբթի իրիկուն։

Ծրագիր - կանոնագիրը կարդացուելով կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի ունեցան, թէեւ աւելորդ խօսքեր ալ պակաս չէին։

Յառաջի թղթակցին դիմումներուն վրայ, Պ. Խանզատեան յանձնարարեց գործատէր սափրիչներուն որ աշխատանք ճարեն անգործներուն։

Գործի ուրեմն. պարտականութիւն մը կատարելու ժամանակը հիմա է։

Ս. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ռոման, (Ցառաջ)— Այս տարի մեծ շուքով տօնուեցաւ Դաշնակցութեան Օրը։ Քիւրսալի սրահը կը թնդար խանդավառութեամբ։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով։ Ընկեր Խորէն Զաթրեան բացատրեց տօնին նշանակութիւնը։ Պ. Մելիքով ծիրմէքճեանը իր ջութակով մասնաւոր փայլ մը տուաւ հանդէսին։ Կ. Խաչի մասնաճիւղին պատրաստած հայկական պարերը, «Նարկիւլէ» եւն. մեծ յիշեցուցին հայրենի բարքերը։ Արտասանեցին ընկերներ, Գ. Գոյաճեան (Վալանս), Ս. Գիլալի (Ռոման) եւ փոքրիկն Մարիցա Զիլինկիրեան Բ. Գալեանի եւ Օր. Ստամպօլեանի զուգերգէն յետոյ, բեմ բարձրացաւ ընկերուհի Ն. Քիպրիթճեան (Մարսէյլէն), որ կուռ ոճով մը Դաշնակցութեան 44 տարիներու փառաւոր նուիրումը ըրաւ։ Պատմեց հայ յեղափոխականին կատարած դերը ազատագրութեան պայքարի ընթացքին «Յեղափոխութեան բոցերը կայծը չէ հիմեր, քանի հայ կայ աշխարհի երեսին. առիւծը կը մռնչէ եւ իր բաժինը կ'ուզէ, մենք հայրենիք կ'ուզենք որովհետեւ երկիր չունինք. պիտի ապրի Դաշնակցութիւնը։ Յունկին են եկեր թագակիր ասպետներ՝ ժողովուրդի կամքին առջեւ եւ միեւնոյն պատմութիւնը կրնայ կրկնուիլ վաղը։ Դաշնակցութիւնը սրբացած տաճար մըն է հայ ժողովուրդին մէջ կառուցուած։ Վա՜յ անոր որ սրբապիղծ քարերէն մէկը քանդէ»։

Խառն երգեցիկ խումբ մը երգեց «Արազ ափին», փոքրիկն Զիլինկիրեան եռագոյնով զարդարուած երգեց մեծ յաջողութեամբ։ Բ. Գալեան եւ Տ. Ստամպօլեան երգեցին «Այլուխոս գուսերգը»։ Գալեանի «Դիւէ համանէն» անմիջապէս յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ դարձեալ Մարսէյլէն ընկեր Ազգին Մարտիրոսեանը որ պատմական օրինակներով Դաշնակցութիւնը ներբողեց։ Ընկերը փաստացի ջրեց հայ յեղափոխութեան ճակատին չպրտուած մեղադրանքները եւ ձաոր վերջացուց ընդհանուր խանդավառութեան մէջ։

Քաղաքացի եւ գիւղացի զուգերգը բաւական խնդուք պատճառեց։ Հայկական երկու յաջորդական պարերէն յետոյ «Մշակ բանուորով» փակուեցաւ հանդէսը.

Հանդէսէն յետոյ ընկերական հանդիպում մը ունեցանք ընկ. Ստամպօլեանի ընակարանին մէջ յետոյ հաւաքուեցանք ընկ. Ա. Գոյաճեանի բնակարանը, ուր ընկերուհի Քիպրիթճեան երգեց Դաշնակցութեան հին քայլերգը, իսկ ընկ.Ազգին՝ Վանեցիին «Մեր հայրենիքը» եւ Գէթլիսցիին «Գնդակ որոտաց»։ Փափաքելի է որ երբեմն քաղաքս այցելեն մտաւորական ուժեր։ Գաւառը երախտապարտութեան միջնաբերդն է։

Այս առթիւ Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» խումբը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Կ. Խաչի մասնաճիւղին որ իր մասնակցութիւնը ընծայեց մեր հանդէսին, ինչպէս եւ ընկերուհի Քիպրիթճեանին եւ Ազգինին։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՍԱՄՈՒԷԼ

ՌՈՒՍԱՀԱՅ - ԹՐՔԱՀԱՅ ՎԷՃ

Օրուան հարցերուն նուիրուած խմբագրականներու շարքի մը մէջ, Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրին տակ (7 Հոկտ.)։

— «Եղաւ ատեն մը երբոր հաւատացինք թէ իրա՛ւ վերցած են հատուածական խրամատները հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ։

Մեզմէ առջի սերունդը կրցեր էր մեզմէ յարանուանական անելութիւններ եւ հայ ժողովուրդի վերածնութեան թափին մէջ եղբայր դարձնել լուսաւորչականը, կաթոլիկն ու բողոքականը։ «Մրկեա գառուած» ժողովուրդ մըն էր որ եղբայր կը դառնար կրկին, մոռնալով դաւանական վէճերու երկու զզուելի դարերը։ Ազգանուէրը, Միացեալը, համազգական հանգանակութիւնն էին բնկալէօ համազգային ծիգերու։ Պոլսոյ հայ Ազգանուէրը, Միացեալը, Համազգային ծիգերով, ու հայ կաթոլիկ մըտաւորական երիտասարդութիւնն էր որ առանձնեց յանախ ռահվիրայի դերը իբրեւ հեղինակ ու դերասան,— առանց յիշելու Մխիթարեանց բերած նպաստը մեր մտաւոր վերածնունդին մէջ։

Հայ ազատագրական պայքարը եկաւ իր կարգին վերցնել հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ փորուած միւս խրամատները։ Ան ոչ միայն եղբայրացուց գաւառն ու Պոլիսը որոնք խէթ էին նայեր իրարու մինչեւ այն ատեն, այլեւ սահմանները ջնջեց, ու ռուսահայն ու թրքահայը ազգերթ միեւնոյն խնդրով ու միեւնոյն պայքարով։ Ցեղն էր որ տակաւ իր միութիւնը կը գտնէր, փշրելով բոլոր խութերը, ու առ ոչինչ գրելով բաղդատականութեան, բարքերու ստեղծած բոլոր տարբերութիւնները։

Ու երբ ստեղծուեցաւ հայ հայրենիքի կորիզը՝ հայ ժողովուրդը կը ներկայանար կարծես թէ իր հոգեկան միութիւնը գտած։

Շատ չտեւեց, աւա՜ղ, այս երջանիկ շրջանը։ Փոթորիկները որոնք զգետնեցին մեր ժողովուրդը իր վերելքի թափին մէջ՝ բայոյալէս ալ ընկնեցին զայն։ Աղէտները դժբախտ փորձանք մը եղան, ու խրամատները դարձեալ սկսան իրենց ննջքերը բացել։ Վա՛յ գաղութներու ներկայ քաոսը, ուր ոչ միայն յարանուանական կիրքը դարձեալ կը խլրտի մարդոց ներսը, այլեւ հոգիներու մէջ արթնցած է նորէն հատուածական անելութիւնը։

Ռուսահայ - թրքահայ խնդիր,— գաղութներու ներկայ քաոսին ամօթալի մէկ երեսն է ան։ Եթէ բարեբախտութիւն է որ խորհրդային Հայաստանի մէջ հատուածական ճեղքը չբացուած է հիմա ու հայրենի վերաշինութեան լծուած են արեւելահայ թէ արեւմտահայ մեր այն բոլոր մտաւորականները որոնք կրնան հոն շինել, գաղութներու մէջ ռուսահայ - թրքահայ զզուելի վէճը կը խառնուի օրուան պայքարներուն։

Զուիցի ճնճիճ եռ հոգեկան շարժառիթները որոնք կ'արծարծեն այդ վէճը։ Աղէտներու մասնաւոր ժողովուրդ մը մինչեւ կը փնտռէ քաւութեան նոխազ։ Այնպէս են հաւատացողներ զանազանութեան թէ հայ ժողովուրդը իր օճախէն պիտի չհեռանար այսպէս՝ եթէ հայ յեղափոխութիւնը չըլլար, ու հայ յեղափոխութիւն պիտի չըլլար եթէ ռուսահայերը չըլլային։ Միայնութիւն, որ ոչ մէկ հիմնադատութեան կը դիմանայ։ Նախ որ աղէտը պիտի գար եթէ նոյնիսկ հայ ժողովուրդը խեղճ մը նստած ըլլար իր տեղը։ Թուրքը իր նախնիքը վարդուց է որոնցմէ։ Ան վճռած էր դէպի Թուրան իր ճամբուն մէջ բովանդակ հայ ժողովուրդը ջնջել իր ճամբէն՝ երբ նոյնիսկ հայ յեղափոխութիւնը չկար։ Ու յետոյ ո՞վ բսաւ թէ հայ յեղափոխութիւնը ռուսահայերը բերին։ Ան արեւմտահայութեան մէջ սկսեր էր խմորուիլ վաղուց։ Ռուսահայերը՝ միայն ձեւ տուին։ Ու եթէ կովկասահայերը չլլային ճանչնալ Թուրքը ինչպէս որ ան էր իր խորքին մէջ՝ կրնա՞նք բսել թէ յետոյին զայն կը ճանչնայինք մենք, գոնէ իր բաժնուն ծրագիրներուն մէջ։

Այնպէս որ ռուսահայերը պատճառ նկատել աղէտներուն որոնք թրքահայութեան գլխուն եկան ու այդ հիման վրայ զրգռել գաղութներուն մէջ հատուածական կիրքը, ու մանաւանդ զայն դարձնել կուսակցական փայարփորձ, մոլորութիւն է որ արդարացում չունի, ինչպէս որ մոլորութիւն է արհամարհանքը որով ռուսահայերէն շատ շատերը կը նային արեւմտահայ արժէքներուն վրայ, զուր տեղը խոցելով խրամատը»։

Ֆիրտուսիի հանդիսութիւնները վերջացան

Թեհրանէն կը հեռագրեն հոկտ. 14 թուականով.—

Ֆիրտուսիի ծննդեան հազարամեակի հանդիսութիւնները վերսկսան Մէշէտի մէջ, ուր հասած էր Շահը անցեալ շաբթու, ջերմապէս ծափահարուելով ժողովուրդին կողմէ։ Ուրբաթ օր Շահն Շահը բազմաթիւ նախարարներու, երեսփոխաններու եւ երեւելիներու ներկայութեամբ Թուսի մէջ, Ֆիրտուսիի գերեզմանին առջեւ անձամբ ողջունեց արեւելագէտներու ժողովին անդամները։ Ետոյ ճառ մը խօսելով, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր այցելուներուն որոնք եկեր էին աշխարհի ամէն կողմերէն։ Շահը յետոյ կարեց այն ժապաւէնը որ կը շրջապատէր բանաստեղծին յիշատակարանը։ Ցաջորդ օրը այցելուները աչքէ անցուցին Իմամ Րիզայի յիշատակարանի յարակից հիւանդանոցը որ ունի 500 անկողին, իսկ այսօր դպրոցը տեսնելէ յետոյ, ներկայ եղան վարչապետ Միրզա Ալի խան Ֆաուղիի կողմէ սարքուած ընդունելութեան, որով լրացան հանդիսութիւնները

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԸ, որ Տրիպոլիս (Սուրիա) հասած էր անցեալ յուլիսին, միւս ճիւղով ալ հասաւ Հայֆա (Պաղեստին), հոկտ. 14ին։ Քարիւղը կը հոսի Քէրքիւքէն, որ 950 քիլոմեթր հեռու է ծովափէն։

ԼԵՌՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՀԱՒՆԵՐԷՆ 22

ԹԱՆԱՅ ԼԵՌ — (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

ՀԻՒԱՆԴ ԵՒ ԱՆՊԱՇՏՊԱՆ

Կերպարանափոխ Քամ, Տէր Եղիշէն երդւակցեցին... հետ կը յաջողի ապահովել հանդիսական բանակ երթալ։ Իր խնամածութեան տակ շատ ճանապարհ անցանք։ ...ընկաւ ինծի, սակայն նա ժամանակ մը անհանգիստ բռնուած էր, անկարող քալելու։ Խամէն, որուն տուած էի իմ անկողինս, ինծի վերադարձուց։ Փաթթուած եմ այդ անկողնով ընկերոջ ու ինկած եմ բոխի քարերու ծակի մը մէջ. Ոչ ոք չէր, տիրական, ա՜խ, կաթիլ մը ջուր, կը պաղատիմ։ Տեսններս գէղնած ու յօնած, ուժեղ հովի մը կը սպասեն բնութեան գիրկը նետուելու։ Օրեր, գուցէ շաբաթներ ոչ մէկ ընկեր ինծի չայցելեց։ Երկինք ամպոտած է զաւշտի անհուն տարածութեան մէջ, գաղթող Քիւրտերու կրակներ, երկինքի աստղերու չափ շատ են.

Ի՞նչ եղան, բոլորն ալ ջարդուեցա՞ն. Ինչո՞ւ մէկն ալ ինծի չզանէ ջարդէ որ ազատիմ այս դժոխային վիճակէն. Սա ծարաւի պապակումէն, մանաւանդ սա անգութ ու անհաշիւ ոճիրներէն, որ կը քամեն մնացած կաթիլ արիւնս։

Մութ էր, երկինք փախելու չափ ամպոտ, երբեմն երբեմն կը փայլատակէր, երկնի երեսի կը անձնուին կրակէ օձեր ու կը լուսաւորեն իմ բընակարանս, ուր կը վխտան մողէսներ, դօդօշներ ու վշշացող օձեր։ Կը սկսի անհանգիստ որոտ մը, սարսափելի հով մը։ Կը դողամ, կը դողամ դալէք այն հարուածէն։

Ահա կուգայ Ջուլէի Ցովնիկ, որուն կ'ընկերանար բախտաւոր ու երախտագէտ Խամէն, կը ծանօթանամ արտաքին կացութեան։ Վիճակը փոխուած չէ, հալածանքը եւ ջարդը իրենց թափը կորսնցուցած չեն։ Շատեր բանուած ջարդուած են, շատեր Քիւրտերու գիւղերը երթալու միտք ունեցեր են։ Կիները դարձեալ գիւղ իջած են ու պզտիկ կարաւանով մը քշուած են։ Կը պաղատիմ — ի սէր Աստուծոյ պուտ մը ջուր, այդ թող ըլլայ ձեր վերջին բարիքը, գիտեմ կը մեռնիմ, գոնէ կուշտ ջուր խմելով մեռնիմ.

Ցովնիկ վասնզի կը գտնէ ջուր խմելու Խամէն կը հեռնէ բոխով — Ի՞նչ է մնացեր այս մարդուն անմնաս, եղած լմնցած է, գոնէ լոյս ըլլար ամոր գոյնը տեսնէինք.

Ու մնաս բարով ըսելով կը մեկնին։ Քիչ վերջ դարձեալ Խամէն կուգայ կոտրած փարչի մը մէջ լեցուած ջուրով։ Կը խմեմ։ Ան քիչ մը տերեւով փարչին բերանը կը խծէ ու քովս կը թողու։ Անկարելի է մոռնալ այս կնոջ ցոյց տուած հոգածութիւնը։ Եթէ քոյրս ալ ըլլար, այդ սարսափելի հովին հոսանքին ու վարար անձրեւին, իր հանդիսոտը չպիտի խանգարէր, մատ հազար քայլի երեւէր ճամբով ջուր հասցնելու համար։ Ուստի քովս եղած ուժ ուկին, որ չալփկէս մէջ կարուած էր քակել հանելու կը ջանամ, չեմ յաջողիր. իրեն հանել կուտամ եւ 4 ոսկի կը յանձնեմ.— Առ, Խամէ, այս 4 ոսկին կը գործածես քու փրկութեանդ, քանի որ ինծի օգտակար չեղաւ եւ պիտի մեռնիմ։ Իսկ այս չորսը թող քովս մնայ, սատն սատն ինծի այցելէ, եթէ մեռած գտար, այդ չորս ոսկին ալ վերցուր առ։

Առաւ Խամէն դրամները եւ արցունքոտ աչքերով հեռացաւ։

Խամէի հեռանալէն յետոյ, աչքերս կը գոցեմ, չեմ գիտեր կը քնանա՞մ, թէ կը մեռնիմ։ Որոտ ու փայլատակում անընդհատ. անձրեւ ու հովի դէմ պաշտպանուած եմ, սակայն քարերու երեսով քամուած ջուրերը առուակ մը կազմած եւ տակէս կ'անցնին, ծակը նեղ է, ուրիշ միջոց չկայ, միայն ելլել նստիլ։ Առոր ալ գլուխս չի դիմանար, մանաւանդ թրջած է անկողինս եւ ժայռի մը պէս ծանր կը ճնշէ։

Կէս գիշերէն յետոյ անձրեւ դադրեցաւ։ Եւ ջուրը որ տակէս կ'անցնէր կորսեցաւ։ Կը փաթթուիմ թրջած անկողնիս կը գոցեմ աչքերս ու կը քնանամ. անուշ քուն մըն է, չեմ արթննար։ Մէկը գլուխս կը շոյէ, աչքերս կը բանամ,— Խամէն է ինչո՞ւ նոր էն եկար, կ'ըսեմ։— Երկու օր է որ չեկայ։ Կը զարմանամ, գիտեմ թէ դեռ միեւնոյն գիշերուան մէջն ենք։ Կը տեսնեմ որ ամբողջ քուրջերս քըտինքի մէջ կը լողան, քրտինքը ճակատէս պտուղ պտուղ վար կուգայ։ Հանգիստ է բոլոր մարմինս, ցաւ մը չունիմ, միայն թէ անօթի եմ։ Խամէն տեղեկանալով վիճակիս եւ տեսնելով քրտինքը, գոհունակ սրտով ըսաւ.— Կամօքն Աստուծոյ ամէն բան անցաւ։

Խամէն վար իջաւ, ես դարձեալ քնացայ, չեմ գիտեր քանի օր։ Ցանկարծ կը տեսնեմ որ հացեր մը ջուր տակէս կ'երթայ, գիս քէչ տանելու չափ։ Դարձեալ գիշեր է։ Հովը սաստիկ ու կծու. անձրեւն սրպէս կուժ կը թափի. Անկողինս առած գուրս կը փախչիմ ծակէն։

Վարը, Ալայի Պօղոսի կազմախմբի ծառերու մէջ տեղաւորուած են 40ի չափ կիներ ու ողջ մնացող արդամարդիկ։ Տարերային այս անտառնելի հարուածին դէմ չըմած, շատեր մահուան հանդիպեն կ'արձակեն, ճիչ ու կանչ, լացն ու վայնասուն երկինք կը թնդացնեն։

Հինէն մնացած տերեւի մը դէպը որ իրենց մօտերը կը գտնուէր, կրակի տուին. աղուոր բոց մը կը բարձրանայ, ինծի ալ հանելի կուգայ այս կրակը, ու գլու ու քաշ վար կ'իջնեմ իմ բախտակիցներուս քով։

Թէեւ կրակ են վառած այնտեղ, բայց փոսի մէջ է, գիւղէն չի տեսնուիր, իսկ դաշտին մէջ եղած գաղթական Քիւրտերը կրնան տեսնել։

Արշալոյս է, ոչ ոք կը փորձէ հեռուները պահուելու երթալ։ Անձրեւը դեռ կը շարունակէ գալ, բայց մեղմ է ու հովը զադրած է։ Ցովնիկ որ քարին ծայրը պահապան կը սպասէր, վար եկաւ տաքնալու։

Ես կը սպասեմ քիչ մը, բաց ու փաթթուած անկողինս հասայ քարին ծայրը։ Գիւղէն որ եւ է շարժում չկայ, սակայն դաշտի մէջէն անկարգօրէն, իրարու ետեւէ, 5ով 10 մարդիկ, դէպի լեռ կը յառաջանան։ Թաթուլայ գլուխ քարերուն մէջէն, 50—60 հոգի անապաստանք կուգան։

Լուր կուտամ վարը տղոց եւ ամէն մարդ ամէն կին. ով որ կրնար շարժիլ, իր ուզած ճամբով սկսան տարածուիլ անտառին մէջ։ Քիւրտերը գիշերուան կրակը տեսած, կը խորհին թէ աշխարհի հարստութիւնները եւ դրամները հոն անանց քով կը գտնուին, գիշերով ճամբայ ելած են; ու մէկ ծայրէն դեռ կը շարունակեն գալ։ Իրբեւ տղամարդ եռ, Ջուլէի Ցովնիկ, Խամբարի Արթին, Աւէ Նորաիկ, Զարէ Սերոբ, Ավկա Մոսօն, Նիկօ Կնօն, Կրպէ Նատօն, Նիկօ Կիրակոս, Մխէ Խաչօն եւն. կը փախչինք դէպի Մառնիկ։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Հունգարիա յո՞ւր ունի՞ր դաւերն

Եուկոսլաւիոյ պաշտօնական շրջանակները կը յայտարարեն թէ վերջին երկու տարիներու ընթացքին կառավարութիւնը քանիցս հունգարական կառավարութեան դիտել տուած է թէ փախստական ահաբեկիչներ բոյն դրած են հունգարական հողին վրայ եւ կը մարզուին հունգար մարզիչներու կողմէ, ահաբեկումներ կատարելու համար Եուկոսլաւիոյ մէջ: Հունգարական կառավարութիւնը միշտ կը պատասխանէր թէ այս վերագրումները զրպարտութիւններ են: Այն ատեն Եուկոսլաւ կառավարութիւնը յայտնեց դաւադրական բոյներուն եւ հունգար մարզիչներուն անունները: 1934 ապրիլ 26ին, հունգարական կառավարութիւնը կ'ընդունի որ կարգ մը հունգար պաշտօնեաներ գործ ունեցած են փախստականներու հետ, զանոնք երթալով անոնց խափէութեան, եւ տրամադրութիւն կը յայտնէ կարգ մը պայմաններով հեռացնել սահմանամերձ գիծէն մը ապաստանած փախստականները: Յունիսին Եուկոսլաւ կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ պարզեց հունգարական կառավարութեան ընձայած աջակցութիւնը՝ Եուկոսլաւիոյ ահաբեկչական կազմակերպութեանց: Այս առթիւ պաշտօնագիր մը յանձնուեցաւ Ա. Դ. խորհուրդին:

Ամէն մարդ իր ծակը թող մնայ

Սէնի Նահանգային ժողովը նկատի առնելով որ գաւառներէն բազմաթիւ անգործ աշխատաւորներ Փարիզ կը խուժեն, օգտուելու համար հանրօգուտ շինութիւններէն, հետեւեալ որոշումը տուաւ.— 1934 յունուար 1էն յետոյ Սէնի նահանգը մտնող աշխատաւորները որ եւ է պարագայի մէջ պիտի չկրնան գործազրկութեան նպաստ ստանալ: Հետեւաբար, կրկին յուսախաբութեան պիտի մատնուին անոնք որ գաւառէն Փարիզ կուգան, գործ գտնելու ակնկալութեամբ:

Գործազուրկներու արշաւը Հիւսիսի մէջ

Երեքշաբթի օր դէպի Լիլ արշաւ մը կազմակերպեցին հիւսիսային շրջանի գործազուրկները, խումբ խումբ ճամբայ ելլելով, անշուշտ հետիոտն: Առաջին խումբը կը բաղկանար 40 հոգիէ, որ մօտակայ քաղաք մը հասնելով, պատսպարուեցաւ քաղաքապետութեան կողմէ եւ մեծարուեցաւ տաք ըմպելիներով: Գործազուրկները ուտելիք առած էին առաջին օրուան համար, իսկ այսուհետեւ պիտի կերակրուին շրջուն խոհանոցէ մը: Տէօնքէրքէն ալ կարաւան մը ճամբայ ելած է, տասնական հոգինոց խումբերով, մէկը միւսէն 50 մեթր հեռաւորութեամբ: Գիւղերէ եւ քաղաքներէ անցած ատեն, ցուցարարները «Էնթերնասիոնալ» կ'երգեն, «հաց կամ աշխատանք» պահանջելով:

»»» · · «««

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ընդհ. դատախազութիւնը քննութիւն բացաւ շաբաթաթերթի մը դէմ որուն հոկտ. 12ի թիւին մէջ յօդուածագիր մը, ցաւ յայտնելով հանգուցեալ Ալեքսանդր Թագաւորին սպանութեան առթիւ, կարգ մը խորհրդածութիւններ կ'ընէր որոնք վիճելի են մամուլի օրէնքին 24 յօդուածով: Յօդուածագիրը եւ պատասխանատու տնօրէնը փաստաբան վարձեցին դատավարութեան համար:

⁂ Դատական նոր նախարարը հրամայեց քննութիւն բանալ «Իւմանի»թէ»ի դէմ, անոր հոկտ. 16ի թիւին մէջ Գ. Փուանքարէի մասին հրատարակուած գրութիւնը անարգական գտնելով: Գրութեան խորագիրն է՝ «Փուանքարէ – Լա – Կէռ» (Փուանքարէ – պատերազմ):

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ «ԱՌԱՋՆՈՐԴ».— Գ. Լէյ, Գերմանիոյ աշխատանքի ճակատին «առաջնորդ»ը, յայտարարեց թէ այդ բառը (Ֆիւրէր) վերապահուած է միայն պետութեան առաջնորդին եւ վարչապետին, իսկ միւս վարիչները պիտի կոչուին «Լէյթէր», որ կը նշանակէ պետ:

Հ. Յ. Դ.

ԱՐՄԻԻ Ենթակոմիտէի ընկերները դասախօսական ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Քաշանի սովորական հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. Թուլուզի Նորակազմ «Վարանդեան» խումբի բոլոր ընկերները ինչպէս նաեւ նախկին ընկերներ կը հրաւիրուին ժողովի այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Փլաս Քարիէօլ, Մօն Քաֆէի մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Վ. Փափազեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
կը խօսի ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:
Կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի եւ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին
SALLE CALLEMANTի մէջ (կայարանին դիմաց)
կը նախագահէ՝ ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
կը խօսի ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Երգ, արտասանութիւն, Թատերական խաղիկ: Կէս գիշերէն վերջ [illegible]
Մուտք [illegible] եւ գործազուրկներու 3 ֆրանք:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին
Վիէնի «Մէքքըը - Կաթոլիկ» շքեղ սրահին մէջ
կը նախագահէ ընկեր ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Գլխ. խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Լիոնէն հրաւիրուած Պ. [illegible] (երգ), Ընկ. [illegible] եւ իր որդին Ռուբէնիկը (ճագ եւ ջութակ), Փոքրիկն [illegible] կը պարէ «Շալախօ» իսկ փոքրիկն Ռուբէնիկը [illegible] պար մը (Պալլետ):
Մասնակցութեան համար 1 ֆրանք:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի իրիկուան ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ
Կը խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները յայտարարով:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme. PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Սեբաստիոյ Դէնդիլ գիւղացի Արամ Օհանեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վարդանոյշ Օհանեան, հօր անունը՝ Յովհաննէս, մօր անունը՝ Եւա: 1918 Թուականին կը գտնուէր Գոնիայի Ամերիկեան որբանոցը: Ուրկէց փոխադրուած է Պոլիս: Իսկ անկէ վերջ տեղեկութիւն չկայ իր մասին:

Ստոյգ լուր տուողին մէկ տարուան՝ «Յառաջ» նուէր:

Իմացնել՝ Արամ Օհանեանի, Pharmacie Centrale, Gazvin, Perse, (Via U. R. S. S.):

Մելքոն Չիչէքեան կը փնտռէ իր քոյրը այրի Ցիկին Յաննի Ղազարեան (Պոլսեցի), որ քանի մը տարի առաջ կը բնակէր Պուա - Քոլոմպ (Փարիզի շրջան): Իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Մ. Չիչէքեանի [illegible] rue de Bey Blida (Algérie)

Պուրսիկ եւ Փառանձեմ Խօրասանճեաններ կը փնտռեն իրենց եղբայրը [illegible], Պոլսեցի, 24 տարեկան: [illegible] առաջ կը գտնուէր Պուէնոս Այրէս (Արժանթին): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Paranzim Khorasandjian, 109 rue Moncey— Lyon. (France)

ՅԻՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, իր դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (7)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՌՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Կարծեմ այդ մարդուն կուրծքին վրան ալ Սպիտակ Արծիւ մը գրուած էր՝ նշանելով, քանի որ խորհրդաւոր բառը գործածեցիր:

— Այո, պարոն:

— Հրմ, պարոն, եւ սակայն այս անգամ հետք մը ունինք:

— Ա՞.

— Մեռնողը մարդասպանին կը բռնէր, վառնքի Հէնրի Մէյլըրի գիւղին քով սարճանակ մը գտանք, մէկ փնջակը պարպուած:

Հ. Ա. վերը դարձուց. գազանի ռունգներ իր մօտը կանգնած էր:

— Ձեզ հասկնալ ինչ բան է որ քեզի ենթադրել կուտայ այն իրողութիւնը թէ՝ որովհետեւ մեռած մարդուն մօտէն սարճանակ մը գտնուեր էր, հետեւաբար մարդը կը պաշտպանէր իր [illegible]պանութեան:

— Սպանեալին գործակատարին հետ ունեցած խօսակցութենէս եզրակացուցի. ան ինծի պատմեց որ իր տէրը, այս վերջին ամսուան ընթացքին սարսափի մէջ կ'ապրէր, եւ երկու շաբաթէ ի վեր սովորութիւն ըրած էր վրան զէնք պահել:

Հ. Ա. ափերը իրարու շփեց:

— Ամիս մը առաջ, Ճէքըլ Սթալպըրկ, զաղաքը՝ իր գրասենեակին մէջ դաշունահարուած գտնուեցաւ. Սպիտակ Արծիւ մը, արծաթեայ, անոր կուրծքին վրայ փակցուած էր: Երկու շաբաթ առաջ, Րիչըրտ Տէյվիս, հանգստեան կոչուած Աւստրալիացի մը, Տէվրընշիրի իր տան անկողնին մէջ մեռած գտնուեցաւ. Տէյվիսի կոկորդը կտրուած էր, Ճէքըլ Սթալպէրկի նման, անոր ալ կուրծքին վրայ Սպիտակ Արծիւ մը փակցուած էր: Հիմակ ալ Հէնրի Մէյլըրն: Այո, Փիրսըն, սահմռկեցուցիչ ճիշդ է — խորհրդաւոր սպանութիւն:

— Կը կարծեմ թէ այս երեք սպանութիւնները իրարու հետ կապ ունին, ըսելով գազանի ոստիկան-քննիչ Փիրսըն աթոռի մը վրայ նստաւ: Այս երեք մարդիկը միեւնոյն անձին կողմէ սպաննուած են, եւ եթէ չեմ սխալիր, միեւնոյն պատճառով:

— Ի՞նչ պատճառ, Փիրսըն:

— Վրէժխնդրութիւն.

— Կարելի է - բայց ատիկա մեզ շատ հեռուն չի տանիր:

— Ոչ պարոն. բայց որովհետեւ Հէնրի Մէյլըրն կրակեց եւ վիրաւորեց մարդասպանը, այս պարագան մեզի պիտի օգնէ, ասկէց զատ...

— Սպասէ վայրկեան մը, Փիրսըն. միջանկեալ մը, ըսաւ Հ. Ա. ձեռքը երկարելով. ի՞նչպէս գիտես որ Հէնրի Մէյլըրի սպանիչը վիրաւորուած է:

— Պատուհանին վրայ արեան հետքեր գտայ: Մարդասպանը պատուհանէն մտած էր:

— Լաւ. որ եւ է մատի հետք կա՞ր:

— Ոչ մէկ հետք, պարոն:

— Մեղք, հիմակ ցոյց տուր երկրորդ կէտը:

— Հերթապահ ոստիկան մը ժամը 9.30ի ատեններ Լօրտ փողոցէն, Հէնրի Մէյլըրի տան առջեւէն անցած ատեն նշմարեր է որ մեծ եւ գորշ ինքնաշարժ մը կեցած էր [illegible] դրան առջեւ: Ժամը 10.30ի ատենները ատկէց դարձեալ անցած ատեն դիտեր է որ ինքնաշարժը այնտեղ չէր: Սպանութիւնը ուրեմն, իննէն տասնուկէսի ատենները պէտք է կատարուած ըլլայ: Գէթ ոստիկանական բժիշկին կարծիքը այդպէս է: Վիրաւոր մը եւ խոշոր գորշագոյն ինքնաշարժ մը դիւրաւ չեն կրնար խուսափիլ.

— Եթէ այս Հէնրի Մէյլըրը իննէն տասնուկէսի ատենները սպաննուած է, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ իր դիակը այս առտու միայն կը գտնուի. այդ կէտը չեմ հասկնար, Փիրսըն:

— Բացատրութիւնը շատ պարզ է, պարոն: Հէնրի Մէյլըրի բնակարանը կը բաղկանայ երկու ծառաներէ — մատակարար մը եւ խոհարար մը: Երէկ գիշեր մատակարարը խոհարարը թատրոն տարաւ: Այդ դէպքը ճշդեցի, պարոն: Հէնրի Մէյլըրն որ 70 տարեկան էր, սովոր էր կանուխ հանգչիլ: Երէկ իրիկուն մատակարարին ըսաւ թէ մինչեւ իրենց վերադարձը [illegible] պիտի ըլլայ. եւ հրահանգեց որ զինքը անհանգիստ չընեն: Մատակարարն ու խոհարարը վերադարձին ծառաներու դուռէն ներս մտան, Հաչեցին եւ իրենց անկողինները մտան: Մատակարարը պատմեց թէ այս առտու տիրոջ նախաճաշը սենեակը տարած միջոցին, տեսաւ որ անկողնին մէջ մարդ չկար, օգնութիւն աղաղակելով տան մէջ փնտռտուքի ելաւ: Եւ որովհետեւ ես անձնապէս հաստատեցի թէ ինքն եւ խոհարարը իրապէս թատրոն գացած էին՝ հետեւաբար իր պատմութեան չեմ տարակուսիր:

— Ի հարկէ ոչ, Փիրսըն: Այդ կէտին մէջ ձեզի համաձայն եմ: Լաւ, ուրի՞շ ինչ բան ըրիք:

— Բոլոր հիւանդանոցներուն լուր տուի, որպէսզի հասկնամ թէ իրենց մերձակայ ոստիկանատուններէն որ եւ է վիրաւոր բերուա՞ծ է, նմանապէս բոլոր կայարաններուն հրահանգ տրուած է մասնաւոր յարաբերութեան մտնել շրջանի բոլոր բժիշկներուն հետ, եթէ անոնցմէ ո եւ է մէկը կանչուած է վիրաւորի մը մօտ, պէտք է անմիջապէս տեղեկացնէ իր մօտակայ ոստիկանատան: Նմանապէս երկու ոստիկան յանձնարարած եմ աշխատելու համար որ եւ է կապակցութիւն գտնել այս Հէնրի Մէյլըրի եւ միւս երկուքին, Սթալպէրկի եւ Տէյվիսի հետ: Ա՛ս ինչ որ կրցայ ընել այսքան ժամանակի մէջ:

— Կարծեմ լաւ էք ըրեր, պատասխանեց Հ. Ա. ժպտելով. եւ ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիսի [illegible] որ երախտագիտութեան [illegible] ինչպէս Եարտի մէջ ամէնը [illegible]

— Երանի թէ կարենանք [illegible] թէ ինչո՞ւ համար այս մարդիկ [illegible] Սպիտակ Արծիւ մը կը փակցնէ իր [illegible] րուն կուրծքերուն վրայ:

— Մանաւանդ որ այս [illegible] Արծիւները արծաթով են [illegible] մեծածախս խաղալիք [illegible]

— Անոնք մասնաւոր [illegible] նենալու. եւ, յարեց [illegible]

— Ե. եթէ առաջ [illegible] կնանք, վստահ եմ որ [illegible] չուտ պիտի գտնենք

— Կը յուսամ թէ վիրաւոր [illegible] լով ամէն բանով իրապէս [illegible] ըսաւ ձեռք Փիրսըն:

— [illegible] ինքնաշարժն, [illegible] ունէր [illegible], Փիրսըն

— Ոստիկանը [illegible] թէ [illegible] ունէր, պարոն:

— Փիրսըն, այս քանի մը [illegible] գորշ ինքնաշարժները [illegible] մեր անհրաժեշտ [illegible]

Գազանի ոստիկան – [illegible] մեր [illegible] մրն էր ասիկա:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՄԵՔԵՆԱՆ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 19 Octobre 1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2629

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒՐՈՊԱՆ

»»» · · «««

Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, ծանր անձկութեան մը մատնուած են Եւրոպայի պաշտօնական շրջանակները։

Ու այժմ, յուղարկաւորութեան թափօրներն ու մեծարանքի ցոյցերը թոյլ չեն տար ուրիշ բանի մասին մտածելու։

Բայց, նոյն իսկ այդ ցոյցերուն վրայ, ժամեր են, որ կը սորին եւ առելութեան կայեր են որ կը կռուակոչեն երկիրէ երկիր։

Մարսէյլի մահափորձէն առաջ ալ, մութ էր քաղաքական հորիզոնը

Արդարեւ, այնքան վիճելի կամ առկախ հարցերէն ո՞ր մէկը պայծառ հետք մը չէ ձգած։ Եւ ի՞նչ այնքան թանձրացած, թունաւորուած էին փոխադարձ կասկածամտութիւնն ու անվստահութիւնը

Հիմա․ Ցի դէպքը իր կարգին նոր լոյս մը կը սփռէ տագնապին խորութեան վրայ։

Անհրաժեշտ չէ սպասել ոստիկանական քննութեանց եզրին, համոզուելու համար թէ ձեռնարկին շարժառիթը քաղաքական էր։

Արդէն իսկ, ձերբակալուած ամբաստանեալները հպարտութեամբ կը յայտարարեն թէ իրենց կեանքը տրամադրած էին Խրուաթիոյ անկախութեան համար։

Մնաց որ, Եւրոպայի պաշտօնական շրջանակներն ալ պատրանքներ չունին։

Առաջին օրէն ըմբռնելով գործին էութիւնը, անոնք իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են ձեռնարկին քաղաքական ծալքերուն վրայ, եւ ծրագիրներ կ'որոճան այդ ուղղութեամբ

Այս տեսակէտէն, չափազանց ուշագրաւ է Փոքր Համաձայնութեան խորհրդաժողովը, թէ մահափորձին անմիջական հետեւանքներուն եւ թէ ապագայ պատասխանատուութեանց հանդէպ։

Խնդիրը բարդ է մանաւանդ անոր համար որ, ուղղակի եւ անուղղակի ամբաստանութիւններ կը տեղան երկու սահմանակից երկիրներու, Հունգարիոյ եւ Իտալիոյ մասին։

Առաջինը երկրորդական եւ պարտուած, պատմութեան մէջ բլլալով, կ'ամբաստանուի բացէ ի բաց։

Ամէնէն գիտնականը որկանն ալ չփորձեցաւ գրել թէ դաւադիրները բոյն հաստատեր էին Հունգարական հողի վրայ, ուր զինավարժութիւններ կը կատարէին, արձանակով, ռումբով եւ ուրիշ գործիքներով։

Երկրորդի մասին զգոյշ են բոլորն ալ. որովհետեւ Իտալիան Հունգարիա չէ։ Անզգոյշ արտայայտութիւն մը կրնայ դուռ բանալ նոր եւ աւելի ծանր փորձանքներու։

Ամէն պարագայի մէջ, մեղսակցութեան այս հարցը ուշ-կանուխ պիտի դրուի Ազգերու Դաշնակցութեան սեղանին վրայ։

Ու այժմ, բարեկամ թէ թշնամի կը գոհանան յիշելով նախապէս ներկայացուած գանգատագրի մը պատմութիւնը։ Նոյն իսկ բողներ կան թէ դաւադիրներէն Միչէլ Քրայի անունը ծանօթ էր Ազգերու Դաշնակցութեան դիւանին։

Այս բոլոր հարցերու մասին կարելի է խօսիլ այն ատեն, երբ ժողով գումարեն Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց արտաքին նախարարները, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար։ Այդ եզրակացութենէն եւ մանաւանդ երեք երկիրներու, Իտալիա եւ Ֆրանսայի բանկիք դիրքէն կախում ունի մթնոլորտին մեղմացումը կամ թանձրացումը։

Եթէ նոյն իսկ հարթուին կարգ մը պետութեանց մասին տիրող կասկածները, անուշի կապելով թիւրիմացութիւնները, դժուար է հաւատալ թէ ամէն բան պիտի մոռցուի, կամ հորիզոնը պիտի պայծառանայ։

Մարսէյլի դէպքը տեղական հանգամանք չունենալով, քննութիւնները յառաջ պիտի տարուին միջազգային գետնի վրայ։

Արդ, միայն այս պարագան ծանրակշիռ հարց մըն է, քաղաքական յարաբերութեանց տեսակէտով

Եթէ պետութեանց Ապահովութեան Տեսչութիւնները ուղին ձեռք ձեռքի տալ, ահաբեկչական կազմակերպութեան ամբողջ ցանցը երեւան հանելու եւ բոլոր հետքերը ոչնչացնելու համար, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ ծանր բարդութիւններ չպիտի ծագին, նորանոր դէպքերով կամ մերկացումներով։

Միւս կողմէ, նոյն իսկ ժողովուրդէ ժողովուրդ պոռթկումներ անխուսափելի են, եթէ կառավարութիւնները չուզեն պահել իրենց պաղարիւնը։

Ինչո՞ւ է որ Փարիզի թերթերը քանի մը օրէ ի վեր կը խօսին սերբ ժողովուրդի վրէժխնդրական զգացումներու մասին

Անշուշտ այդ զգացումները լարուած են ոչ միայն Խրուաթներուն, այլ եւ Հունգարներուն դէմ, քանի որ երկուքն ալ դաւադիր կը համարուին. մէկը՝ իր անկախութեան, միւսը՝ իր քաղաքական շահերուն համար.

Կարճ,— Եւրոպան անհանգիստ է մէկէ աւելի պատճառներով։

Ոչինչ կը փոխուի կացութեան մէջ, եթէ վտանգը վերագրուի ֆաշականութեան, ինչպէս կ'ընեն ձախերը. կամ յեղափոխական ծայրայեղութեանց, ինչպէս կը սիրեն յեղյեղել միւսները

Քանի՛ կան դժգոհ ժողովուրդներ, պիտի գտնուին նաեւ անոնց տառապանքին արտայայտիչները, ինչպէս եւ անոնց տկարութիւնը չահագործողներ (յիշեցէք մեր պարագան)։

Բռնաձեւերն ու զօրքերը չեն որ պիտի լուծեն այս հանգոյցը։

Եւրոպան մտահոգ է եւ անհանգիստ, որովհետեւ ինքն է որ կը սնուցանէ խռովութեան տարրերը, նուիրագործելով ըմբոստացուցիչ անարդարութիւններ, քաղաքական, ընկերային թէ անտեսական։

Մնացեալը բառախաղ է, զուարճացնելու կամ թմրեցնելու համար ամբոխը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ԽՐՈՒԱԹ ԿԱԼԱՆԱՒՈՐՆԵՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՆ

Նոր յայտնութիւններ եւ խոստովանութիւններ

«ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ ՄԵՌՆԵԼՈՒ ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ»

Փոփիշէլ (Նովաք) եւ Րայթիչ (Պէնէշ) որոնք առաջին անգամ ձերբակալուած էին Թոնոնի մէջ եւ բանտարկուած՝ Աննըմասի շրջանին մէջ, Հոկտ․ 17-ին փոխադրուեցան Մարսէյլ։ Ժամը 9ին կառախումբ դրուած էին խիստ հսկողութեամբ եւ առտուան ժամը 4.55ին հասան Մարսէյլի կայարանը, որ նոյնպէս խիստ հսկողութեան տակ առնուած էր։ Ժամը 8.45ին երկու ամբաստանեալներ փոխադրուեցան դատական պաշտօնատունը, ուր Փոփիշէլ ճիշդ 4 ժամ հարցաքննուեցաւ, սերբ վաճառականի մը թարգմանութեամբ։ Ամբաստանեալը, որ բառ մը ֆրանսերէն չի գիտեր, կրկնեց իր առաջին խոստովանութիւնները, ճշդելով կարգ մը մանրամասնութիւններ։ Հաստատեց թէ անդամ է խրուաթ յեղափոխական կազմակերպութեան մը որ կը կոչուի «Ուսթաշի» (ոտքի ելած, ըմբոստ), որուն անդամները պատրաստ են ամէն բանի, իրենց նպատակին հասնելու համար։ «Մենք բոլորս անոր անդամագրուելով, զոհաբերած ենք մեր կեանքը Խրուաթիոյ անկախութեան համար»։ Դատաւորը հարցուց թէ անձամբ մասնակցա՞ծ է մահափորձին։ Ամբաստանեալը ժխտական պատասխան տուաւ, բայց ուրիշ հարցումի մը վրայ յայտարարեց թէ պատրաստ էր գործօն գեր մը կատարելու, եթէ նշանակուած ըլլար.

— Դուք անձամբ կը սպաննէի՞ք թագաւորը։

Այո, առանց վարանումի, եթէ հրաման տրուած ըլլայի։

Ամբաստանեալը յետոյ պատմեց թէ ինչպէս Ֆրանսա եկեր էին, հինգ հոգիով, սեպտ․ 29ին։ «Մենք տակաւին չէինք գիտեր մեր համախմբման նպատակը. բայց կը հասկնայինք թէ հարցը կայ ունի խոշոր ձեռնարկի մը հետ. թեան հրամանը պիտի տար պատուիրակը, որ մեկնեցաւ Սիլնի (Ֆոնթէնէպլոյի փախստականը) եւ Սուքի հետ (Մարսէյլի ահաբեկիչը)։ Ես չէի գիտեր թէ ուր կ'երթային։ Րայթիչ եւ ես հասկցանք թէ անոնք ընտրուած էին մասնաւոր ձեռնարկ մը կատարելու համար։ Բայց չէինք գիտեր ո՛րը.

Ամբաստանեալը կը պնդէ թէ ինք լրագիրներէն իմացաւ թագաւորին սպանութեան լուրը եւ Գէլէմէնի պատկերը տեսնելով հասկցաւ թէ Սուքն է։

Րայթիչ եւս հարցաքննուելով, կրկնեց իր նախորդ յայտարարութիւնները, պնդելով թէ բան մը չէր գիտեր ծրագրուած մահափորձի մասին։ Երկու ամբաստանեալները յայտարարեցին թէ չեն ճանչնար չիկահեր կինը, Մարի Վուտրաչ, որ կը փնտռուի։ (Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է այս կնոջ դէմ)։

Նոյն օրը Մարսէյլ փոխադրուեցաւ նաեւ Միչէլ կամ Միօ Քրալ, Ֆոնթէնէպլոյի փախստականը)։ Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, փախուստը արգիլելու համար։

Ապահովութեան Տեսչութիւնը՝ փութոյ պնդութեամբ յառաջ կը տանի իր քննութիւնները, բանալու համար դաւադրութեան բոլոր ծալքերը։ Իր գործը մեծապէս կը դիւրացնէ Զուիցերիոյ ոստիկանութիւնը, խուզարկութիւններ կատարելով ամէն կողմ։ Այս օրերս ձիւն տեղացած ըլլալով, ճամբաները փակուած, հետեւաբար խուզարկութիւնները դժուարացած են։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈ՞ՒՄԲ ՄԸՆ ԱԼ ԿԱՐ

Մինչ ֆրանսական ոստիկանութիւնը ձերբակալուած երեքէն եւ մահանչուած երկու փախչողներէն զատ երկու-երեք հոգի եւս (բոլորը մէկ 8—9 հոգի) կը փնտռէ, զուիցերիական ոստիկանութիւնը հետապնդումներ կը կատարէ երեւան հանելու համար երկրորդ խումբ մը։ Կը կարծուի թէ այս երկրորդ խումբը, որ Լօզանէն անցած է, կը գործէր տարբեր ձեռքերու տակ, եւ հաւանական է որ առաջին խումբը լուր անգամ չունէր անոր գոյութենէն։ Այս առթիւ, երկու տեսակ ենթադրութիւններ կ'ըլլան — Մէկը այն՝ թէ երկրորդ փորձ մը պիտի կատարուէր, եթէ առաջինը ձախողէր, իսկ երկրորդը այն՝ թէ այս նոր խումբին անդամները աւելի քաղմնելի պաշտօն մը ունէին,— սպաննել առաջին ահաբեկիչներէն անոնք որ չէին կատարած իրենց տրուած հրամանները։

Զուիցերիոյ ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ երկրորդ խումբին կեդրոնն էր Նիոն, յիճին շրջակաները, ուր կը գտնուի նաեւ Թոնոն, առաջին խումբին ժամադրավայրը։ Այս տեղէն դաւադիրները գացեր են Պեռն, յետոյ կորսնցնելով ամէն հետք։ Հաւանական կը համարուի որ Ֆրանսա մտած ըլլան Ժիւռայի շրջանէն.

Ֆրանսական ոստիկանութիւնը տակաւին չէ աւդած ինքնութիւնը այն օտարականին որ այցելած էր գեղանի տիկին Մառի Վուտրաչի, գիշերը անոր հետ անցընելով։ (Այս կնոջ ճերմակեղէններուն մէջ պահուած են եղեր գէնքեր եւ ռումբեր)։ Գրուած էր թէ անծանօթ այցելուն պանդոկ իջած է գիտնագիտական ինքնաշարժով մը։ Կը կարծուի թէ ահաբեկչական կազմակերպութեան բուն վարիչն է, Անթէ Փավէլիչ։

Անուղի փոթորիկ Կիպրոսի մէջ

Նիկոսիայէն կը հեռագրեն թէ հոկտ․ 17ին ահռելի փոթորիկ մը պայթեցաւ Կիպրոսի մէջ։ Երեք մանուկներ կայծակնահար եղան։ Անհաշուելի են նիւթական վնասները։ Քանի մը մինարէներ, եկեղեցիներու եւ երկու դպրոցներու տանիքները փլան։

Վերսկսան խորհրդակցիլ Ծոսանաւերու մասին

Լոնտոնի մէջ սկսան նախապատրաստական աշխատանքները, նաւային խորհրդաժողովի մասին, Անգլիոյ, Մ․ Նահանգներու եւ Ճափոնի պատուիրակներուն միջեւ։ Նախարարական ժողովն ալ խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ այս մասին։ Ճափոնի գեսպանը եւ ծովակալ Եամամոթօ յայտարարեցին թէ իրենց քաղաքականութեան հիմն է հաւասարութիւնը։ (Ներկայ համեմատութիւնն է— Անգլիա՝ 5, Մ․ Նահանգները՝ 5, Ճափոն՝ 3)։ Մէկ խօսքով, Ճափոն կ'ուզէ ջնջել տալ Ուաշինկթընի դաշնագիրը եւ անոր տեղ հաստատել նոր մը։ Եթէ 1935ի խորհրդաժողովը ելք մը չյանգի, Ճափոն անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, իր ծովային պաշտպանութիւնը ապահովելու համար։ Մ․ Նահանգները չեն ուզեր տեղի տալ, առանց նոր փոխարինութիւններ ստանալու։

6000 ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՋԱՐԴԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Մարսէյլի արքայասպանութեան աղմուկին մէջ, թերթերը հազիւ կրցան գրադիլ Սպանիոյ դէպքերով, որոնք արիւնուշտ ողբերգութեան մը յանգեցան։

Գրած էինք թէ Քաթալոնիա անկախութիւն հռչակեց, բայց քանի մը ժամ յետոյ անձնատուր եղաւ։ Յեղափոխական կռիւները շարունակուեցան Աստուրիոյ մէջ, որուն գլխաւոր քաղաքը, Օվիէտօ, ահռելի ջարդ մը կրեց։ Յեղափոխականները փորձեցին գրաւել կառավարութիւնը, ապստամբութիւն հռչակելով հոկտ․ 5ին։ Զինուորները միջամտելով, գրաւեցին քաղաքին ռազմագիտական կէտերը։ Այն ատեն մօտ 6000 հանքագործներ շրջականերէն գալով միացան ըմբոստներուն։ Ասոնք շատ լաւ զինուած էին, եւ զինուորներն ու ոստիկանները թէեւ դիմադրեցին, բայց ռազմանիւթ սպառած ըլլալով, ստիպուեցան պարպել կարգ մը դիրքեր։ Հոկտ․ 7—9ին ըմբոստները կրակի տուին քանի մը շէնքեր, մանաւանդ քաղաքապետարանը, համալսարանը եւ մայր եկեղեցին։ Հոկտ․ 11ին Զօր․ Լոփէզ քաղաք մտաւ եւ փրկեց ջոկատ մը որ կը շարունակէր կռուիլ, առանց հացի, ջուրի եւ ռազմանիւթի։ Զօրավարը յառաջ խաղացած էր 500 հոգիով, բայց հոկտ․ 12ին օգնական ուժ ստացաւ եւ յաջողեցաւ իրենց դիրքերէն հանել ըմբոստները, որոնք 600 մեռեալ ունեցան։

Այս՝ կառավարութեան դիւրոյցն է։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ ջարդը շատ աւելի մեծ եղած է։ Իբրեւ ապացոյց կը յիշուի պատերազմական նախարարութեան մէկ հրամանագիրը որ կը յանձնարարէ զօրամիները մարդավարի կատարել։ Դատաւորներ ղրկուած են, յանցաւորները սովորական եղանակով դատելու համար։

Մատրիտի մէջ շարժանկար մը ցուցադրել սկսած էին այս դէպքերու մասին։ Կառավարութիւնը անմիջապէս արգիլեց, զինուորական իշխանութեանց տրամադրութեան տակ առնելով ժապաւէնն ու պաշտօնեաները։

Ալեքսանդր թագաւորին յուղարկաւորութիւնը

Երէկ տեղի ունեցաւ Ալեքսանդր թագաւորին յուղարկաւորութիւնը, աննախընթաց շքեղութեամբ։ Մայր եկեղեցիէն մինչեւ երկաթուղիի կայարանը թափօր մը կազմուած էր երկու մղոն երկայնութեամբ։ Մարմինը ամփոփուեցաւ Պելկրատէն 85 քիլոմէթր հեռու, Թոփոլայի պատմական պալատին մէջ, ուր թաղուած են Քարաճորճեվիչները եւ Սերպիոյ բոլոր հայրենասէրները։

Շագեկառքի ընկերութիւնը կ'ըսէ թէ երկրին զանազան մասերէն 500,000 հոգի թափած են Պելկրատ, որ ունի միայն 300,000 բնակիչ։ Ամբողջ գիւղի մը բնակիչները, 900 հոգի, Պելկրատ հասան հոկտ․ 17ին, անընդհատ քալելով մինչեւ երկաթուղիի կայարանը։ Շատերը առաջին անգամ է որ շոգեկառք կը տեսնեն։ Ասոնք ուխտած են երեք ամիս չածխելու։

Ֆրանսայի ներկայացուցչութեան նախագահին հետ, Պելկրատ հասաւ օդաճամբային նախարարը, 24 օդանաւերով։ Անձամբ ներկայ էին նաեւ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ թագաւորները։

100,000 ոստիկաններ եւ ոստիկան զինուորներ յատկացուած էին արքայական հիւրերու եւ ուրիշ երեւելիներու պաշտպանութեան համար։ Բանակէն ալ 150,000 զինուորներ շարժման մէջ դրուած էին։

Փուանքարէի մարմինը Պանթէոնի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, հանգուցեալ նախագահին մարմինը Պանթէոն փոխադրուեցաւ երէկ, կէսօրէն, եւ դրուեցաւ փառաւոր մահարձանի մը վրայ, որ ունի 9 մէթր բարձրութիւն եւ չորս մէթր լայնութիւն։ Դահլիճի պաշտօնը կը կատարեն նաւեկին պատերազմիկները։ Հանրութեան համար, այցելութեան ժամերն են առտուան ժամը 10էն իրիկուան իննը, մինչեւ այս գիշեր։

Վաղը, յուղարկաւորութեան առթիւ, պիտի փակուին դպրոցները, պետական թատրոնները, սակարանը եւ ուրիշ հաստատութիւններ։

Կասկածելի մարդ մը Վարշաւայի մէջ

Վարշաւայի մէջ յայտնուած երիտասարդ մը, որ սահուն ֆրանսերէն կը խօսէր բայց օտար շեշտ մը կը մատնէր, Օթէլ տ'Անկլըթէռ կ'երթայ սենեակ մը վարձելու։ Սովորական հարցարանը լեցուցած ատեն, անունը կը դրէ Պէքէր, 24 տարեկան, ճարտարագէտ, ծնած Վիէննա։ Գանձո՞ կապետը անցագիրը կը պահանջէ։ Անոր վրայ օտարականը անձնագիրը (ինքնութեան թուղթ) կը ցուցնէ, ուր իբրեւ անուն գրուած էր Գրոսիկ, ծնած 1912ին, Սէրայեվօ։ Լուսանկարը ճիշդ էր, բայց անունները կը տարբերէին։ Պանդոկապետը զարմանք յայտնեց, անծանօթը չփոթելով, յայտնեց թէ անցագիրը դպրոցականներուն հետ կայարան ձգած է եւ պիտի երթայ բերէ։ Գնաց եւ ալ չվերադարձաւ։ Պանդոկապետը լուր տուաւ ոստիկանութեան որ կը փնտռէ խորհրդաւոր մարդը։

Ծուլումը պիտի ըլլայ Հիթլէրի վրայ

Գերմանիոյ նախարարական խորհուրդը նոր օրէնք մը հաստատեց, նախարարներու եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու երդման բանաձեւի մասին։ Երդումը այսուհետեւ պիտի ըլլայ ո՛չ թէ յանուն սահմանադրութեան, այլ նոյն ինքն Հիթլէրի վրայ։ Ահաւասիկ նախարարներուն երդման բանաձեւը.

— «Կ'երդնում հաւատարմութիւն եւ հնազանդութիւն Ատոլֆ Հիթլէրի, Առաջնորդ պետութեան եւ գերման ժողովուրդին. կ'երդնում իմ բոլոր ուժերս նուիրել գերման ժողովուրդի բարիքին, յարգել օրէնքները, բարեխղճօրէն կատարել ինծի ինկած պարտականութիւնները եւ իմ պաշտօնական գործերը կարգադրել անկողմնակալութեամբ եւ բոլորին համար միեւնոյն արդարամտութեամբ»։

Բաղկացուցիչ երկիրներու կառավարութեանց անդամները միեւնոյն երդումը պիտի կատարեն նահանգապետին առջեւ, որ ներկայացուցիչն է առաջնորդին.

Ժողովէն անմիջապէս վերջը, նախարարները իրենց երդումը կատարեցին նոր բանաձեւով։

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԲԱՐԵՓՈԽԷ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ·

Լուրջ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, ջնջելու համար բաժնեցուցակի դրութիւնը (քոնթէնժանթըման), ինչպէս եւ գեղչելու համար մաքսային տուրքերը։ Այս խորհրդակցութիւնները կապ ունին սակեմճարի դրութեան կապուած պետութեանց ժողովին հետ, որ մօտերս պիտի գումարուի Պրիւսէլի մէջ։ Փոփոխութիւնը տեղի պիտի ունենայ աստիճանաբար։ Առաջին քայլերը պիտի առնուին Պրիւսէլի խորհրդաժողովին մէջ, որուն պիտի մասնակցին Ֆրանսա, Իտալիա, Պելժիա, Լիւքսէմպուրկ, Հոլանտա եւ Զուիցերիա։

⁂ Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Ռումանիոյ մէջ ալ ակզբունքով ընդունուած է բաժնեցուցակի դրութեան ջնջումը։ Առեւտրական նախարարը ծրագիր մը կազմած է այս մասին, բայց պետական դրամատունը ուժգնօրէն կ'ընդդիմանայ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

28.— ՄՈՒՍՈՒԼԸ ՇԱՀԵԼՈՎ, ՄՆԱՑԵԱԼԸ ՄՈՌՑԱՆ (ՍԵՎՌ)

Երբ դաշնագրին պատճէնը յանձնըւեցաւ Թուրք պատուիրակութեան, յայտնի եղաւ որ Անգլիոյ առաջարկած պայմանները գրեթէ առանց բացառութեան ընդունուած էին, իսկ Ֆրանսան ու Իտալիան շահագրգռող խնդիրները տակաւին վէճի առարկայ էին։ Մեծն Բրիտանիան զոր Թուրքերը իրենց թշնամին կը նկատէին, արժեցնել տուած էր իր տեսակէտները, մինչդեռ միւս երկու դաշնակիցները — Թուրքիոյ բարեկամներ երկուքն ալ — չէին կրցած որ եւ է վիճում ստանալ Էնկիւրիի կառավարութենէն։ Այնպէս որ քաղաքական կէտերու հարցին եւ դաշնագրին ելմտական ու տնտեսական պայմաններուն մէջ, Թուրքերն էին որ տարին վերջնական յաղթանակը։

Կը մնար Մուսուլի խնդիրը որ բազմաթիւ դժուարութիւններ կը ներկայացնէր։

Այդ հարցին մէջ լորտ Քըրզըն երկու գլխաւոր մտահոգութիւն ունէր։ Առաջին՝ եթէ Անգլիան չկարենար իր տեսակէտները պարտադրել Թուրքերուն, բրիտանական կայսրութեան հեղինակութիւնը խոշոր հարուած մը պիտի կրէր ոչ միայն Միջագետքի, այլ եւ մերձին Արեւելքի մէջ։

Երկրորդ՝ Մուսուլը միմիայն Մեծն Բրիտանիան եւ Թուրքիան շահագրգռող հարց մը ըլլալով, արտաքին նախարարը որ եւ է օժանդակութիւն չէր կրնար սպասել իր դաշնակիցներէն։ Ոչ Ֆրանսան, ոչ Իտալիան, ոչ ալ Ամերիկան ուղղակի շահ կամ ակնկալութիւն ունէին այդ խնդրին մէջ։

Ինչպէս ըսինք, Մուսուլը շատ մը բարդութիւններ կը ներկայացնէր, տեղական, աշխարհագրական, ցեղային, ռազմական, տնտեսական ու քաղաքական տեսակէտներով

Այսպէս.—

Մուսուլի շրջանը կը գտնուէր Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ հոգատարութեան յանձնուած Միջագետքի սահմանին վրայ։ Ինչպէ՞ս պիտի գծէին անոր սահմանները։ Բնակչութիւնը խառն ըլլալով, կարելի չէր ինքնորոշման սկզբունքին գործադրութեան մասին մտածել։ Հարաւ-արեւմտեան սահմաններուն վրայ կ'ապրէին Պէտէվիները։ Աւելի հիւսիս՝ Քիւրտերն ու Եզիտիները ինչպէս նաեւ Քրիստոնեայ Նեստորականներն ու Քաղդէացիները «որոնց հանդէպ մասնաւոր պարտականութիւններ ունէր Անգլիան»։ Յետոյ կային Թուրքերը, որոնք թրքական սահմաններէն աւելի հարաւ շրջաններու մէջ բնակութիւն հաստատած էին։ Ուրեմն ցեղային բաժանումով լուծում մը անկարելի էր։ Տնտեսական ու քաղաքական դժուարութիւնները աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէին։

Մուտրոսի զինադադարով (30 Հոկտ. 1918) անգլիական բանակը գրաւած էր Մուսուլի շրջանը, բայց գրաւած չէր քաղաքը։ Այդ գրաւումը կատարուած էր ռազմագիտական նկատումներով։ Քաջալերած էին Ասորիները որպէսզի կռուէին Թուրքերուն դէմ. «բնականաբար որոշ յանձնառութիւններ առած էինք իրենց եւ չէինք կրնար նորէն թրքական սահմաններուն մէջ մտցնել անոնց ապաստանեալները»։ 35,000 Ասորիներ Միջագետք ապաստանած էին։ Միւս կողմէ Քիւրտերը սկսած էին աչք բանալ եւ խորհրդածել նախագահ Ուիլսընի 14 կէտերու մասին։

Այդ զարթօնքը տեղի ունեցած էր թէեւ բաւական ուշ ... 1922ին, Լօզանի խորհրդաժողովին ամէնէն տագնապալի օրերուն, Քիւրտերը Շէյխ Մահմուտի ղեկավարութեամբ ինքնավարութիւն կը պահանջէին՝ ոչ թէ Միջագետքի, այլ Մ. Քէմալի հովանաւորութեան տակ։ Քաղաքական պայմանները բաւական փոփոխուոր էին ուրեմն։

Լորտ Քըրզընի ամէնէն խոշոր մտահոգութիւնը քարիւղի հարցն էր։

1914 յունիս 27ին, Սէրայէվոյի բռնկման նախորդ օրն իսկ, «Թրքական Քարիւղի Ընկերութիւն» Պաղտատի եւ Մուսուլի նահանգներուն քարիւղի շահագործման մենաշնորհը առած էր։ Այդ մենաշնորհին հարիւրին 75ը կը պատկանէր Անգլիացիներուն, իսկ 25ը Գերմանացիներուն։

Սայքս-Փիքօ գաղտնի համաձայնութեամբ (16 մայիս 1916) Մուսուլի նահանգը Ֆրանսական գօտիի մէջ կը մտնէր, թէեւ Ֆրանսան հաւանութիւն տուած էր վերոյիշեալ մենաշնորհին։ 1918ին Լոյտ Ճորճ համոզեց Քլէմանսօն որպէսզի Ֆրանսան Մուսուլը Մեծն Բրիտանիոյ վերադարձնէ եւ փոխարէն ստանայ մենաշնորհին գերմանական բաժինը (հարիւրին 25ը)։ Այդ խոստումը յիշատակուած էր Պէրանժէ-Լոնկ (18 ապրիլ 1919) եւ Պէրթըլօ-Քէտմըն (24 ապրիլ 1920) համաձայնութեանց մէջ։ Ամերիկան առարկեց այդ կարգադրութեան դէմ, որ հակառակ էր «բաց դրան» սկզբունքին։

Լորտ Քըրզըն ուրիշ դժուարութիւն մը եւս պիտի դիմագրաւէր։ Լոնտոնի դահլիճը ու մասնաւորաբար վարչապետ Պօնըր Լօ կը վախնային որ լորտ Քըրզըն խիստ քաղաքականութեան մը հետեւելով, խզում յառաջ կրնայ բերել Թուրքերուն հետ։

— Ատիկա շատ դժբախտ բան մը պիտի ըլլայ, կը գրէր վարչապետը. որովհետեւ մեր ժողովուրդը եւ ամբողջ աշխարհը պիտի կարծեն թէ մենք քարիւղի սիրոյն հաշտութենէ կը խուսափինք։

— Երկու կենսական հարցեր կան, կը կրկնէր վարչապետը յունուար 8ին լորտ Քըրզընի ուղղուած իր նամակին մէջ։ Առաջին — Մուսուլի համար պատերազմ պէտք չէ որ ընենք. երկրորդ — Եթէ Ֆրանսացիները մեզի չմիանան, առանձին պատերազմ պէտք չէ ընենք Թուրքերուն հետ՝ պարտադրելու համար իրենց՝ ինչ որ մնացած է Սեւրի դաշնագրէն։

Վարչապետին այս խօսքերը արձագանգ գտան նաեւ մամուլին մէջ։

— Մուսուլը Անգլիացի զինուորի մը ոսկորներն անգամ չարժեր, կը բարբառէր «Տէյլի Էքսփրէս», մենք Մուսուլի մէջ շահ չունինք։

Թերթը այդքանով ալ չբաւականացաւ եւ քանի մը օր ետքը մեծատառ խորագրի մը տակ կ'աղաղակէր.

— Մուսուլի համար պատերազմ չենք ուզեր. Միջագետքէն հեռանանք։ Անգլիացի ժողովուրդը պէտք է հասկնէ թէ Մուսուլի պաշտպանելու համար չենք կրնար պատերազմի բռնուիլ Թուրքերուն հետ։ Պէտք է Ազգերու Դաշնակցութեան վերադարձնենք զայն։

Եւ սակայն լորտ Քըրզըն հակառակ իր առջեւ ցցուած խոչընդոտներուն եւ Լոնտոնի վարիչներուն վհատեցուցիչ քաղաքականութեան, կրցաւ փրկել Մուսուլը։

Ի՞նչպէս յաջողեցաւ.

Ըսմէթի հետ իր փոխանակած յուշագրերէն մէկուն մէջ, լորտ Քըրզըն Մեծն Բրիտանիոյ տեսակէտները պարզելէ յետոյ, կ'աւելցնէր հետեւեալ տողերը որոնք կրնային սարսափ ազդել «Տէյլի Էքսփրէս»ի խմբագիրներուն.

— Անգլիական կառավարութիւնը պարտութեան մատնեց թրքական ուժերը եւ զանոնք ամբողջութեամբ վտարեց Միջագետքէն։ Վէճին երկարաձգումը չի կրնար որ եւ է տարբերութիւն ընել այն ուղղութեան վրայ զոր իբրեւ պարտականութիւն ստանձնած եմ։

Ըսմէթի վիճակը բաւական փափուկ էր։ Ան իրեն կը վախնար լորտ Քըրզընէն եւ անձնապէս կ'ուզէր որ եւ է կարգադրութեան մը յանգիլ։ Միւս կողմէ, սակայն, Լօնտոնի Թուրք ներկայացուցիչները կը հաւատային իրենց թէ բրիտանական կառավարութիւնը ոչ մէկ քաջալերանք կուտար արտաքին նախարարին եւ կը վախնար որ Էնկիւրին անկարելի պահանջներ կրնար ներկայացնել Մուսուլի հարցին մէջ։

Մ. Քէմալի «Ազգային Ուխտը» արաբական երկիրներու ինքնորոշման իրաւունքը ընդունելով հանդերձ, կը պահանջէր որ Օսմանցի մեծամասնութիւն ունեցող նահանգները մաս կազմէին ապագայ Թուրք հայրենիքին։ Ըսմէթ գիտէր որ «օսմանցի» բացատրութիւնը կը վերաբերէր նաեւ Քիւրտերուն։ Այդ պատճառով ալ մինչեւ վերջին վայրկեանը մերժեց Մուսուլի հարցին մէջ որ եւ է զիջողութիւն ընել Անգլիոյ։ Լորտ Քըրզընի հակառակ Պօնըր Լօյի ողբ ու կոծին տեղի չտուաւ։

Բանակցութիւնները նախ կարեւոր արդիւնքի մը չյանգեցան, սակայն հետզհետէ յայտնի կ'ըլլար թէ Ըսմէթ չպիտի կրնար խզում յառաջ բերել այդ հարցին մէջ։

Յունուար 23ի երեքշաբթին, ամբողջ օրը, խորհրդաժողովը զբաղեցաւ Մուսուլի խնդիրով։ Լորտ Քըրզըն ցաւ յայտնեց թէ իր խօսակցութիւնները Թուրք պատուիրակութեան հետ՝ ապարդիւն անցած էին։

Ըսմէթ կարդաց երկարապատում յուշագիր մը որուն մէջ պատմութիւնը, ցեղագրութիւնը, աշխարհագրութիւնը եւ տնտեսագիտութիւնը իրար կը հրմշտկէին։ Յայտնի էր որ իր պատուիրակութիւնը անպայման ճիգ թափած էր գիտական վաւերաթուղթ մը խմբագրելու համար։ Ըսմէթ ճարտասանական տաղանդ չունէր եւ իր միօրինակ ձայնը անտանելի էր։

Թուրք փաշային պատասխանեց լորտ Քըրզըն, որուն անզուգական հմտութիւնը, փորձառութիւնը, յիշողութիւնը եւ խօսելու տաղանդը բացառիկ գոյն մը տուին իր այլապէս տրամաբանական պատճառաբանութիւններուն. անոր ճառը հմայեց խորհրդաժողովին պատուիրակները։ Ուօշպըրն Չայլտ, որուն համար շատ ալ հաճելի չէր ընդհանրապէս լորտին գերակշռութիւնը, հետեւեալ նօթերը գրի առած էր իր յուշատետրին մէջ.

— «Ըսմէթի եւ լորտ Քըրզընի ճառերը իրարմէ այնքան տարբեր են որքան հելլէնական տաճար մը եւ պնակ մը հաւկիթը»։

Լորտ Քըրզըն իր պատասխանին մէջ շեշտեց թէ Մուսուլը զէնքի ուժով գրաւուած շրջան մըն էր։ «Մեծ պատերազմը վերջացաւ թրքական բանակին պարտութեամբ։ Վէճի առարկայ չի կրնար ըլլալ այն պարագան թէ դաշնակիցները պատերազմը շահեցան։ Միջագետքը Թուրքիոյ ձեռքէն խլեցինք եւ կը կառավարենք զայն չորս տարիէ ի վեր։ Հիմա Թուրք պատուիրակութիւնը կը պահանջէ որ բրիտանական կառավարութիւնը վերադարձնէ այդ հողամասին կարեւոր մէկ բաժինը, որովհետեւ Պոլսոյ Թուրք խորհրդարանը 1920 փետրուարին մասնաւոր բանաձեւ մը քուէարկեր է եւ յետոյ այդ բանաձեւը «Ազգային Ուխտ» անունին տակ նուիրագործեր է Էնկիւրիի մէջ։ Պէտք է ըսեմ որ այս տեսակ պատճառաբանութիւն մը առաջին անգամն է որ կը ներկայացուի յաղթական կառավարութեան մը։ Ըսմէթ փաշան կ'ըսէ թէ «գրաւումը» արդիական լեզուներուն հակառակ բան մըն է։ Թուրք կառավարութիւնը ա՞յդ ուղղութեամբ պիտի վարէ իր գործերը ապագային. չեմ գիտեր. բայց գիտեմ որ վերջին քանի մը շաբաթները անիկա այդ ոգիով չէր որ կը բանակցէր մեզի հետ։

Լորտ Քըրզըն յետոյ մանրանչեց Ըսմէթի ներկայացուցած վիճակագրութիւններուն սխալները։ Իր նօթերուն վրայ անգամ չնայեցաւ ան եւ հաստատեց թէ Թուրքիոյ պահանջը «անպարկեշտ էր, տգէտ եւ անտրամաբանական»։

— Թուրքերը նահանգին բնակչութեան մէկ տասներկուերորդն են միայն, ըսաւ լորտը. կը բնակին Էրպիլ, Ալթուն Քէօփրիւ, Քէրքուք եւ Քիֆրի. օսմանցի Թուրքեր չեն անոնք. կեդրոնական Ասիայէն եկած Թուրանեան ցեղի մնացորդներն են. տեղական բարբառ մը կը խօսին, ոչ թէ Էնկիւրիի կամ Պոլսոյ մէջ խօսուած թուրքերէնը։ Գալով Քիւրտերուն, 455.000 է անոնց թիւը այդ շրջանին մէջ։ Հիմա Թուրք պատուիրակութեան բաժին ինկեր է երեւան հանել առաջին անգամ ըլլալով թէ Քիւրտ եւ Թուրք միեւնոյն բանն են. ոչ ոք այդ տեսակ բան ըսած է մինչեւ հիմա։ Քիւրտերը իրանեան ցեղին կը պատկանին. իրենց լեզուն իրանեան է եւ իրենց բարքերը եւ սովորութիւնները բոլորովին տարբեր են. ես Քիւրտիստան եղած եմ. կը ճանչնամ զիրենք. հեղինակութիւն մը չեմ, բայց որ եւ է մէկը կրնայ Քիւրտը եւ Թուրքը իրարմէ զանազանել»։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԲ ՍԱՍՈՒՆԻ ԴԷՊՔԸ ԾԱԳԵՑԱՒ...

Անգլ. գնդապետը կը պատմէ Պապը Ալիի

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ապտիւլ Համիտ ընդունեց գնդապետներուն տուած խորհուրդը եւ Պապը Ալիի հրամայեց անմիջապէս կազմել քննիչ մարմինը, քննութենէ առաջ պաշտօնանկ ընել եւ պատերազմական ատեանի յանձնել Պիթլիսի կուսակալը եւ այն պաշտօնեաններն ու զինուորականները որոնց դէմ գանգատ յայտնուած է։ Միւս կողմէ անպաշտօն կերպով անգլիական գնդապետին հաղորդել քննիչ յանձնաժողովին արուելիք հրահանգները

Անոր վրայ, անգլ. գնդապետ Քըրրի Սասուն չղրկեց իր զինուորական կցորդը, հակառակ անոր որ ճամբայ ելլելու վրայ էր։ Մինչդեռ Պապը Ալիի կողմէ [illegible] հաղորդուած կիսապաշտօնական զեկոյց մը կը յայտնէր թէ Սասուն մեկնելիք յանձնաժողովը պաշտօն ունի միայն «Հայ աւազակներուն կողմէ գործուած ոճիրները քննելու»։

Այն միջոցին երբ կարելի եղած էր լռեցնել անգլ. գնդապետը եւ մեր կողմէ քննութիւն մը կատարել որպէսզի Սասունի դէպքերուն պատասխանատուութիւնը ամբողջովին չիյնայ մեր պաշտօնեաներուն եւ զինուորականներուն վրայ, Պապը Ալիի այդ անտեղի զեկոյցը եկաւ ամէն ինչ խանգարելու։ Կացութիւնը ծանրացած էր։ Անգլիացիները մեծցուցին խնդիրը եւ անոնց արտաքին խորհրդական լորտ Կիմպըրլի հետեւեալ սպառնալիքը ըրաւ Լոնտոնի մեր դեսպան Րիւսթէմ փաշային.

— «Մեր նախարարական խորհուրդը միաձայնութեամբ այն եզրակացութեան եկաւ թէ չպիտի կրնայ հանդուրժել Պապը Ալիի ընթացքին եւ գործելակերպին։ Խորհուրդը որոշեց վերջնական բողոքագիր մը հաղորդել եւ հարկ եղած միջոցներուն դիմել, Հայկ. խնդիրը լուծելու համար»

Սըր Ֆիլիփ Քըրրի ալ դիմեց Ֆրանս. եւ ռուսական դեսպաններուն՝ Քամպօնի եւ Նելիտովի, եւ յայտնելէ յետոյ որ իր կարծիքով որ եւ է լաւ արդիւնք կարելի չէ սպասել օսմ. յանձնաժողովին քննութենէն, առաջարկեց առանձին քննութիւն կատարել եւրոպական հիւպատոսներուն միջոցաւ։

Բայց Քամպօն յարմար չէր գտներ քննութեան գործը միայն հիւպատոսներուն յանձնել, եւ կը նախընտրէր որ քննութիւնը կատարուի օսմ. յանձնաժողովին կողմէ, իսկ հիւպատոսները միայն պաշտօն ունենան տեղեկութիւններ հաղորդելու անոր, որպէսզի հակակշիռ ի գործ դրուի եւ քննութիւնը պէտք եղածին պէս կատարուի։ «Աւելի անդին անցնիլ, վտանգաւոր կ'ըլլայ մեզի համար. որովհետեւ պատասխանատու պիտի մնանք հետեւանքներուն համար, եթէ յանձնառու ըլլանք զրկելու մեր կողմէ Յետոյ, այս ձեւով կը հրահրենք Հայերու յոյսն եւ անիրականալի յոյսերը»։ Ռուսական դեսպանն ալ ձայնակցեցաւ այս տեսակէտին։

Դեսպաններուն այս որոշումը Պապը Ալիի հաղորդուած, անգլ. գնդապետը զիս տեսնելով ըսաւ.

— «Յիրաւի չէ քննութենէն առաջ պաշտօնանկ ընել Պիթլիսի կուսակալը եւ քաղաքային ու զինուորական այն պաշտօնեաները որոնց դէմ բողոք կայ։ Յանձնաժողովը թող նախ երթայ, խնդիրը հասկնայ եւ յետոյ հարկ եղած օրինական գործողութեանց ձեռնարկէ անոնց մասին։ Անգլիոյ ուզածը այն չէ որ հասած պաշտօնեան կախակայուի։ Մենք կ'ուզենք հերքել տալ այն զրոյցները թէ մեր հիւպատոսներն են որ Հայերը ըմբոստութեան կը գրգռեն։ Բայց եւ այնպէս առորադրութիւն ունինք Պեռլինի դաշնագրին եւ Կիպրոսի պայմանագրութեան մէջ։ Չենք կրնար հանդուրժել որ Հայերը մեռնին, եւ ստիպուած ենք պահանջել որ միջոցներ ձեռք առնէք, հայաբնակ նահանգներու մէջ անդորրութիւն եւ ապահովութիւն հաստատելու համար։ Մէկ խօսքով, անմիջապէս պաշտօնանկ ընելու չէք ձեր պաշտօնեաները։ Նախ քննութիւն կատարելու է անոնց մասին, յետոյ հարկ եղածները պատերազմական ատեանին յանձնելու եւ պատժելու է։

Սա ալ գիտցէք որ,—աւելցուց գնդապետը,— Հայկական խնդրին կարեւորութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ։ Յուզման մէջ է Անգլիոյ հանրային կարծիքը, ինչպէս նաեւ մեր կառավարութիւնը որ ենթակայ է անոր։ Չեմ կրնար վիճաբանութիւններով եւ խորհրդակցութիւններով ժամանակ կորսնցնել։ Ինչ որ պիտի ընէք, ժամ առաջ ըրէք։ Իսկ եթէ չընէք, մեր հիւպատոսները Սասուն զրկելով անկախօրէն քննութիւն պիտի կատարենք։ Անոնց տալիք տեղեկագիրը բնականաբար կառավարութեան կողմէ պիտի հաղորդուի անգլ. խորհրդարանին, որ ապահովաբար իր կարգին պիտի որոշէ յանձնարարել կարգ մը պետութեանց որ համախորհուրդ կարգադրեն Հայկական խնդիրը։

Կարդացի յանձնաժողովին տրուած հրահանգը,— շարունակեց գնդապետը, — որ անպաշտօն կերպով հաղորդուեցաւ ինծի Պապը Ալիի կողմէ։ Սկզբունքով ընդունեցի, բայց պայման դրի որ մեր պաշտօնեաները ներկայ գտնուին քննութեանց, նախագահին միջոցաւ հարցում ուղղել տան, եւ եթէ մերժուին նախագահին կողմէ, իրենք իրաւունք ունենան հարցում ուղղելու։ Հասկցուցի թէ ձեր շահը կը պահանջէ ընդունիլ այս ձեւը, եթէ կ'ուզէք որ խնդիրը եւրոպական հարցի մը հանգամանքը չառնէ։ Վերջին հրահանգս վճռական է. եթէ Պապը Ալի ուրիշ առաջարկ մը ընէ, չպիտի ընդունիմ Անգլիոյ տեսակէտով, գործին ներկայ վիճակը շատ ծանր է։ Այսպէս ըսէք սուլթանին։ Թող գիտնայ որ քանի երկարին խօսակցութիւնները, այնքան պիտի ծանրանան Անգլիոյ առաջարկները»։

ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐՈՒ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Այս օրերս Պելկրատի թերթերուն մէջ եւ առանձին հատորով հրատարակուեցան Օր. Փօկորէլէչի յայտնութիւնները՝ Խրուաթներու ահաբեկչական կազմակերպութեան մասին, որ կը գործէր հունգարական գիւղի մը մէջ։ Այս աղջիկը սիրուհին եղած է կազմակերպութեան փոխվարիչին, Փէրչէցի, որմէ զաւակ մըն ալ ունեցած, յետոյ բաժնուած է։ Ինչպէս կ'երեւայ, աղջիկը տեղեակ է կազմակերպութեան գաղտնիքներուն, իբրեւ քարտուղար ծառայած ըլլալով իր նշանածին Ամէն պարագայի մէջ, շատ հետաքրքրական են իր յայտնութիւնները, զորս կրկնած է նաեւ Փարի-Սուարի թղթակցին, աւելցնելով թէ պատրաստ է Փարիզ գալու եւ ամբաստանեալներուն հետ ճակատ ճակատի հաստատելու։ Թարգմանութիւնը կը կատարենք Փօփիւլէռէն, որ ամփոփած է գլխաւոր մասերը, որոշ վերապահութեամբ։

Երբ Վիեննա հասայ 1929ին, Կիւսթավ Փէրչէցի քով, տակաւին լաւ չէի գիտեր թէ ի՛նչ էր տարագիրներուն գործունէութիւնը։ Տեղեկութիւն չունէի թէ անոնք ինչ կապեր ունէին իտալական եւ հունգարական սպայակոյտներուն հետ։ Այն համոզումը թէ տարագիրները ամբողջովին արտասահմանի կը ծառայէին՝ կամաց-կամաց գոյացաւ մէջս։ Շատ բաներ իմացայ իբրեւ մտերիմ քարտուղարուհին նախկին նշանածիս, որուն բոլոր նամակները ես կը գրէի։ Մնացեալը յանցի ինծի եւ մեր տունը եկած մարդոց հետ ունեցած խօսակցութիւններէն։

Վիեննայի մեր տունը կը գտնուէր չորրորդ թաղամասին մէջ. ընդարձակ էր եւ օժտուած ամէնէն արդիական յարմարութիւններով։ Ես տան գործերով կը զբաղէի եւ հրահանգներ կուտայի սպասաւորներուն, հսկելով անոնց աշխատանքին վրայ։ Հակառակ առաջին օրերու խանդավառութեանս, շատ չանցած զանազան հոգեր եւ կասկածներ պաշարեցին միտքս։

Շատ սիրեցի մեր ընդարձակ բնակարանը, միւս կողմէ Կիւսթավ երբեք չմերժեց ինծի դրամ տալ արդուզարդի եւ անձնական պէտքերու համար։ Սակայն իր վեհանձնութիւնը իմ մէջս արթնցուց հետաքրքրութիւն մը թէ ո՞ւրկից այսքան առատ դրամ կը գտնէր։ Քանի մը անգամ, հետաքրքրութենէ աւելի սրտահատումէ մղուած, հարցուցի իրեն թէ ո՞ւրկից կ'առնէր այդքան դրամ։ Նախ խուսափեցաւ որոշ պատասխան մը տալէ. կը յիշեմ, որ այդ հարցումներուս ընթացքին խռոված երեւոյթ մը կը ստանար, կը բարկանար, նոյն իսկ անգամ մը սըղոցեց։ Սակայն երկար չտեւեց այս կացութիւնը։ Տնական գործերուն հետ, որոնք ինծի յանձնուած էին, շուտով ինծի վստահուեցան քարտուղարի աշխատանքներն ալ։ Առաջին նամակներէն յետոյ, որոնց մէջ շատ քիչ խօսք կ'ըլլար տարագիրներու յարաբերութեանց մասին օտարականներու հետ, շուտով սկսայ գրել այնպիսի նամակներ, որոնցմէ կը հետեւցնէի թէ Փէրչէց եւ իր տարագիր ընկերները վարձուած էին Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ կողմէ։ Այս համոզումս վերջը յայտնեցի նախկին նշանածիս, որ բացուեցաւ ինծի եւ պատմեց թէ ինչպէս տարագիրներու կազմակերպութիւնը ինկած էր Իտալացիներու եւ Հունգարացիներու ձեռքը։

1929 յունուարին, Փէրչէց, ընկերակցութեամբ ուստաշ Գլինիմիր Ելիչի, գաղտնի անցնելով Սավէն, ապաստանեցաւ Հունգարիա, ուր երկուքն ալ հունգարական անցագիր ճարեցին, ազատ շրջագայելու համար արտասահմանի մէջ։

Ելիչ Հունգարիայէն անցաւ Կրաց,

շարունակելու համար [...] դասանդութիւնը, իսկ Փէրչէց [...] Իտալիա, ուրկէ Վիեննա [...] լու համար Փավէլիչի հետ

Երբ Վիեննա հասաւ, Փէրչէց [...] Տօքթ. Փավէլիչ միասնաբար [...] ցութեան մասն Վ. Մ. Ռ. Օ. [...] կերպութեան ներկայացուցիչներ[...] հետ, որոնք այդ շրջանին [...] Վիեննայի մէջ։ Այդ ներկայացուցիչներէն մէկուն, [...] Թոմալեւսկիի հետ համաձայնութիւն գոյացած էր, որ պիտի մեկնէին [...] Սոֆիա, վերջնական համաձայնութեան համար, ահաբեկչական գործի մը [...] ոին ընդդէմ Եուկոսլավիոյ. Տօքթ. Փավէլիչ տարագիրի անցագիր մը [...] տի ճարէր՝ հեռանալու [...] Աւստրիայէն, բայց Պոլսոյ բնակութեան իրաւունքով։ Իսկ նախկին [...] շանածիս Փէրչէցի խոստացուած [...] ճարել պուլկարական անցագիր մը [...]

Երբ այս ամէնուն մասին համաձայնութիւն գոյացաւ, երկուքն ալ [...] ընկերակցութեամբ Թոմալեւսկիի, [...] բայ ելան Ռումանիոյ վրայով դէպի Սոֆիա։ Պուլկարիոյ մէջ իրենց [...] նակութեան ընթացքին, քանիցս տեսնուեցան Միխայլովի եւ ընկերներու հետ։ Մեկնումի նախօրեակին իրենց գործակցութեան մասին յայտարարութիւն մը խմբագրեցին [...] այս խորհրդակցութիւններէն [...] Սոֆիայի մէջ զբաղեցաւ [...] շինութեան եւ գործածութեան [...] դիրներով։

Մեկնելով Պուլկարիայէն, Փավէլիչ եւ Փէրչէց Պոլսոյ եւ Աթէնքի ճամբով անցան Իտալիա։ Հռոմի մէջ յարաբերութեան մտան Ֆաշական [...] հետ եւ համաձայնութեան մը [...]

Ֆաշական կազմակերպութեան վարիչները կ'ընդունէին լայն օժանդակութիւն ցոյց տալ տարագիրներուն [...] եւ դրամ հայթայթելով, ընդդէմ Եուկոսլավիոյ։ Անկէ զատ, Ֆաշական վարիչները, այս համաձայնութիւնը [...] կնքել միջոցին, Իտալիոյ մէջ տարագիրներուն տրամադրութեան տակ [...] դրին զինուորական [...] մը, ռազմական ուսմանց [...] Կոյանին մէջ, տարագիրներուն ընդհանուր հսկողութիւնը յանձնելով Տօքթ. Փավէլիչի, որ այնուհետեւ մնաց Իտալիա։ Իսկ Փէրչէցի յանձնուեցաւ Վիեննայի մէջ [...] կատարելու եւ ահաբեկչական գործ[...] եր վարելու պաշտօնը։

Պուլկարները, որ խոստացած էին անցագիր մը տալ Փէրչէցի, [...] իրենց հիւպատոսարանին միջոց[...] կատարեցին իրենց խոստումը [...] Փէրչէցի 28 յունիս 1929 եւ 044310- 373 անցագիր տուին Մալինօվ [...] անունին տակ, իբրեւ պուլկար [...] գրող։ Վիեննայի իտալական [...] նոտան մամուլի դիւանին հրա[...] տրուած էր Փէրչէցի վճարել [...] ժեկտ գումարը։ Յաճախ մեր բնակարանը կուգային Գլանիմիր Ելիչ, [...] ուիս Միլոֆովիչ, Վիլիմ Փէջնիկ[...] գնդապետ Ալֆրէտ Ելման-[...] ժաքովիչ, լեհ Եուհան [...] «Կրիչ»ի խմբագրապետ, Ֆրան[...] Շիմունովիչ, Լիւպոմիր Քրէյցի[...] ինժենիեր Տոմիթրովիչ, Միլօ Սէլէ[...] քովիչ, հունգար օրագրող Լայօ[...] նէշ, ամերիկեան հեռագրական գործակալութեան մը թղթակիցը եւ [...] տալացի օրագրողներ Լօճենիօ [...] րէալէ, Ռիբաթօ Սանգա.

Թէեւ յաճախակի մեզի այցելութեան կուգային առանք, բայց եւ այնպէս մշտական բնակութիւն հաստատած չէին Վիեննայի մէջ. Ֆրանկօ Շիմունովիչ, որ Փէրչէցի ամէնէն [...] գործակալն էր, կը բնակէր Քլինկէն[...] պախ, Պուրկէնլանտի մէջ, ուր Փէրչէց ագարակ մը վարձած էր իրեն [...] Տոմիթրովիչ եւ Ալէքսէովիչ ալ [...] բնակէին Սոփրոն, Հունգարիոյ մէջ [...] ուրկից ինքնաշարժով Վիեննա կուգային։ Սահմանագլուխէն յաճախ[...] կի իրենց անցքը կը դիւրացնէր [...] Շմիտ, հունգար ոստիկան մը, որ [...] հետ երկուքն ալ մտերիմ յարաբերութիւն ունէին։

Յաճախ կը տեսնուէին նաեւ [...] նիօ Մարքալէ եւ Ռիբաթօ Սանգա [...] Մարքալէի խօսքերը ծանրակշիռ [...] գամանք ունէին, ըլլալով Վիեննայի իտալական գնդապետ[...] մամուլի դիւանին անօրէնը, միեւնոյն ատեն գործակալ մը որ նշխարական [...] կութիւններ կ'ընէր [...] նակին եւ յարաբերութիւն կը [...] իշխան Շթարէնպէրկի հետ։ [...] րեւ, հայրենակիցներու [...] այս մարդն էր որ [...] տարագիրներ[...]

...կատար խաշխաշէն գրկուած գու... Ալիսերուն մեծագոյն մասը ... Մարզալէ ունէր նաեւ ուրիշ պարագայութիւն մը։ Փէրշէցի, Եյիչի, ... եւ ընկերներուն հետ ... գործակցութեամբ, ... կը ... Եռակուսակցիոյ կողութեան ... գրկելով խառնակութ ... րան։

Երբ այդ ... թիւնները կը խմբագրուէին, ... կը յանձնուէին ... կամ ինծի կ'ըսէին եւ ես կը ...

Ամէն գէշ լուր որ կը հասնէր Ռուսաստանէն, կը խոշորցնէին։ Տա... թերթերու այս խմբագրական գրասենեակը հաստատուած էր հարաւային կայարանին դէմ, 7 Քարոլինէն ... փողոց, նախկին փոխ գնդապետ ... Փէրշէվիչի տունը։

Համիտեանութեան կազմածը չհրապարակելու համար, տարագիրները ... ազգային ձեւացան։ Այստեղ կը խմբագրուէր նաեւ «Կրիչ» տեղեկատու գիւղին թերթը։

Քլինկէնպախի ագարակին մէջ, ուր կը բնակէր Շիմանովիչ իր ընտանիքով, կը մշակուէին ... ծրագիրները, որոնց համաձայն ... պիտի ... կայսերական գահազան քաղաքներուն մէջ եւ երկաթուղիներուն վրայ։ ... պատրաստութիւնը կը կատարուէր մասամբ Քլինկէնպախի ... մասամբ Վիեննայի մեր բնակարանին մէջ։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դաշնակցութեան Օրը Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ, 14 Հոկտ. (Յառաջ). — Մեծ յաջողութեամբ տօնեցինք Դաշնակցութեան Օրը։ Հարիւրաւոր համակիրներ խռնուած էին սրահը, առանց ակնածելու ծանօթ խաժամուժին կողմէ եղած չինական «[illegible]»։

Գ. Թագաւորեանի մուտքի արտասանութենէն առաջ կը ծածանէին Ֆրանսական եւ հայկական դրօշները։ Բեմին ճակատը զարդարուած էր Դաշնակցութեան զինանշանով, որ շրջապատուած էր երկու թարմ ծաղիկէ պսակներով։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ» խմբակով, նուագախումբի կողմէ Քայլերգը յոտնկայս լսեց։ Նախագահ ընկ. Թ. Այվազեան ներկայացուց քանի մը պատմական դրուագներ Դաշնակցութեան անցեալէն, շեշտելով թէ Դաշնակցութիւնը մինչեւ վերջ պատնէշին վրայ կանգուն պիտի մնայ։ Ընկ. Ա. Մելքոնեան մէջ ընդմէջ նուագեց հայկական կտորներ։ Անոր փոքրիկ օրիորդներու խումբ մը նոյնպէս հագուստով կը պարէ, ընկերակցութեամբ ընկ. Գրիգորեանի սազին։ Գարը կ'ոգեւորէ հանդիսականները եւ փոքրիկները կը սիրուին կրկնել։ Շատ յաջող էին իրենց կովկասեան պարերուն մէջ Գ. Սաֆեան ու փոքրիկն Գրիգորեան։

Գեղարուեստական ճոխ բաժինէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Վահան Փափազեան, որուն ճառը կ'ամփոփեմ ստորեւ.—

«Դաշնակցութիւնը ունի կէս դարու պատմութիւն։ Ան իր խաչը շալկած քալեց հայ ժողովուրդին հետ միասնաբար։ Ինչ էր հայ ժողովուրդը օսմանեան թուականներուն։ Հայ ժողովուրդը իր տառապանքը կը յայտնէր երգերով։ Իր սիրտը նոյնպէս լեցուած էր ազատութեան տենչով։ Հայաստանի զանազան նահանգներուն մէջ կատարուեցան ապստամբութիւններ։ Դաշնակցութիւնը զարգացուց ինքնապաշտպանութեան ոգին։ Բռնակալութենէն ազատելու գաղափարը այսպէս տարածուեցաւ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ։ 1896ին Թուրք կառավարութիւնը կազմակերպեց ջարդ մը Հայաստանի նահանգներուն մէջ, որուն հետեւանքով զոհուեցան հազարաւոր անմեղներ. Դաշնակցութիւնը վրէժ առնելու համար կազմակերպեց Խանասորի արշաւանքը։ Այդ թուականէն թշնամին նկատի առած էր որ իր դէմ կայ կազմակերպուած ոյժ մը, այդ ոյժը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր։ Անգին եւրոպական պետութիւնները մոռացութեան տուած էին մեզ, մեզմով կը հետաքրքրուէին երբ իրենց շահը կը պահանջէր։ Դաշնակցութիւնը ուշադրութիւն դարձնելու համար կազմակերպեց Պանք Օթօմանի գրաւը, բոլորին յայտնի են նաեւ Վանի, Էրզրումի, Զէյթունի, Սասունի, Շ. Գարահիսարի եւ զանազան շրջաններու մէջ պատահած ըմբոստութիւնները։ Այս ձեռնարկներուն ամենամեծ բաժինը կ'իյնար Դաշնակցութեան, որ կը կազմակերպէր այս բոլոր շարժումները։ Կովկասի մէջ Հայ-Թաթարական կռիւներու ատեն Ռուսահայը եւ Թրքահայը միացած դաս մը տուին Թաթարներուն, որ ակնածանքով կը յիշէին Դաշնակցութեան անունը։ Երբ ամէն կողմէ կը հալածէին Դաշնակցութիւնը եւ կ'ուզէին ժողովուրդի շահը ոտնակոխել, Դաշնակցութիւնը դարձաւ վրիժառու եւ անոր գնդակէն ինկան բոլոր մատնիչներն ու դաւաճանները։ Դաշնակցութիւնը միեւնոյն ատեն դատական իշխանութիւն էր, օրինակ. Վասպուրականի մէջ եթէ մէկը դատ մը ունէր միւսին դէմ, կը դիմէր Դաշնակցութեան կոմիտէին։ Շատ մը Քիւրտեր ու Թուրքեր փոխանակ կառավարութեան դիմելու, կը դիմէին Դաշնակցութեան եւ իրենց դատերը տեսնելով կը մեկնէին։ Դժբախտաբար անհնելի աղէտը որուն ու տարաւ ամէն բան. այդ աղէտին մէջ Դաշնակցութիւնը առաւ իր պատրաստուած զաւակները, 1915ի սարսափի օրերուն մեր մտաւորականներէն ու յեղափոխականներէն շատեր հնարաւորութիւն ունէին փախելու, բայց ուզեցին մնալ ժողովուրդին հետ, ապրիլ կամ մեռնիլ անոր հետ։

Երբ այսպէս հազարաւոր երիտասարդներ զինուորագրուած Դաշնակցութեան դրօշին կ'ուզէին զօրավիգ կանգնիլ հայ դատին, ինչ կ'ուզեն [illegible] մեր ներքին հակառակորդները։ Անոնք ամէն միջոցներու դիմեցին որպէսզի հրապարակին տիրապետեն, հոն Հայաստանի կառավարութիւնը մեզ թողեց, բայց այսօր Հայաստանի ժողովուրդին հարիւրին 90ը Դաշնակցութեան հետ է ու անոր պէս կը մտածէ, իսկ տարագիր ժողովուրդը ինքը շատ լաւ գիտէ թէ ո՛վ է իր բարեկամը։ Մեր հակառակորդները ներքին պայքարներ ու կռիւներ ստեղծեցին, սակայն ամէն տեղ ալ դառն հիասթափութիւններ կրեցին, տեսան թէ որքա՜ն [illegible] է Դաշնակցութեան վճռական կամքը։ Դաշնակցութիւնը ջախջախելը այնքան դիւրին գործը չէ, թերթերով, ճառերով ու պատուաստ պայքարներով զայն չի շահուիր։ Ինչպէս գիտէք վերջերս պայքար մըն ալ բացին մեր դրօշակին դէմ, անոնք որ երէկ դրօշակին հետ կողք կողքի կը քալէին, անոր անունով կ'երգուէին, այսօր կ'անարգեն, որպէսզի սիրելի դառնան Հայաստանի կառավարութեան աչքին։ Ահա այսչափ է այս մարդոց բարոյականը։

Դաշնակցութիւնը ամէն տարի տօնելով իր օրը, կը նորոգէ իր ուխտը, ու կը խոստանայ հաւատարիմ մնալ յեղափոխական սրբազան աւանդներուն։ Երիտասարդ ընկերներ, հպարտ եղէք որ կը պատկանիք Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ջանացէք բարձր պահել ազատութեան ճամբուն ինկած զոհերու յիշատակը։ Ոչ մէկ քար չպիտի խախտի անոր սիւներէն, անոր կազմուածքը պողպատ է։ Դաշնակցութիւնը մինչեւ որ իր նպատակին չհասնի, իր սուրը պատեն չպիտի դնէ։ Պիտի պայքարինք ամէն տեղ ու պիտի արհամարհենք թշնամին»։

Բանախօսութիւնը ծափահարուեցաւ ջերմապէս եւ «կեցցէ Դաշնակցութիւն» աղաղակներով։

Հանդէսին փակումը կատարուեցաւ նորէն «Մշակ» խմբակով։ Ժամը 12էն վերջ կազմակերպուած էր ընկերահամակրական խնջոյք մը։ Սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր. սեղանապետ ընտրուեցաւ դերասան Գ. Ղազարեան, որ իր սրամիտ զրոյցներով ներկաները ուրախութեան մէջ պահեց։ Խօսք առին շատ մը ընկերներ, եղան արտասանութիւններ, երգ ու պար։ Այս հաճելի մթնոլորտը տեւեց մինչեւ առաւօտ։

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Եղերական մահ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— «Յառաջ» հաղորդած էր կանանց արեւի մը խաւարումը, անցեալ օր։ Զոհը՝ Սարգիս Կոչկարեան, հազիւ քառասունհինգ տարուան, խոնարհ ու ազնիւ սիրտ մը, մեղմաբարոյ ու տխուր դէմք մը։ Յաճախ պոռթկումներ կ'ունենար տարագրութեան եւ անգործութեան դէմ։ Կարօտը իր սիրտը կը կրծէր, ինչպէս բոլոր հայրենասէր երիտասարդներուն։

Ամբողջ երեք երկար տարիներ անգործ ինքնիրեն լացաւ ու ճչաց, անիծելով կեանքը։ Կ'ըսէր — Այս աստառ այցելութեան պիտի երթամ եւ խաղաղ պիտի քնանամ։ Գնաց աշխատեցաւ կարծեմ, քանի մը շաբաթ միայն։

Վերջերս ալ բոլորովին յուսահատ, Մարսէյլէն մինչեւ Սէն Շամոն իր հեծելանիւով կուգայ։ Սէն Շամոնէն 12 քիլոմէթր հեռու քաղաքի մը մէջ գործ կը գտնէ։

Կիրակի մը եկած էր Սէն Շամոն, իր նախկին որբ ընկերներուն հետ։ Լաւ ժամանց մը ունեցաւ։ Ուրախ էր եւ երջանիկ, քանի որ պզտիկ գործ մը գտած էր։

Իրիկուան ժամը վեցին, իր հեծելանիւով կը մեկնի։ Հազիւ քիչ մը ճամբայ կտրած, խուլ կառքի մը տակ կը ճզմուի... Մահը վայրկենական կ'ըլլայ։

Եղբայր մը ունի Մարսէյլի կողմերը։ Մենք ալ իր եղբօր հետ Սէն Շամոնի երիտասարդ Հայորդիներս կ'ողբանք եղերական մահը դժբախտ Սարգիսին։

Սարգս Մալաթիացի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Օրուան Լուրերը

Նոյեմբեր 1ին Փարզ տէ Փրէնսի մէջ տեղի պիտի ունենայ 1934—35 տարեշրջանի առաջին միջազգային ֆութպոլի մրցումը՝ Փարի — Պուտափէշթ։ Երեքշաբթի երեկոյ Լիկ տը Փարի ժողով գումարելով այս մրցումին մասնակցող ֆութպոլիստներուն ընտրութիւնը ձգեց յառաջիկայ երեքշաբթի երեկոյեան, որովհետեւ երկու բերդապահներ կան իբրեւ թեկնածու, մէկը՝ Ֆրանսացի Ալէքս Թէփօն եւ միւսը՝ աւստրիացի Հիտէնը։ Միւս խաղացողները պիտի ընտրուին Րասինկ Գլիւպ տը Փարիէն եւ Րէտ Սթար Օլէմփիքէն, որոնք մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն։

⁂ Իտալական Ֆութպոլի Դաշնակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը Լոնտոն երթալով բանակցութեան մտած էր Անգլիոյ Ֆութպոլի Դաշնակցութեան հետ, անգլօ-իտալական ֆութպոլի մրցումին մասին համաձայնութեան մը գալու համար։ Այս մրցումը յետաձգել տալու համար Իտալական Դաշնակցութիւնը պատրուակներ կը փնտռէր, առարկելով թէ խումբը յոգնած է եւ զօրաւոր խումբ մը չեն կրնար ղրկել Լոնտոն։ Երկու կողմի պատուիրակները յետ խորհրդակցութեան որոշեցին եւ պաշտօնական յայտարարութեամբ մըն ալ հաղորդեցին թէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ֆութպոլի միջազգային մրցումը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 14ին, Լոնտոնի մէջ։

⁂ Իտալական թերթերը անհամբեր աշխատանքի լծուած են անգլօ-իտալական ֆութպոլի մրցումին առիթով։ Միլանէն կ'առաջարկեն Իտալիոյ Ֆութպոլի Դաշնակցութեան թէ այս կարեւոր մրցումին մասնակցող ֆութպոլիստները դառնան հետեւեալ խումբերէն — Պոլոնիայէն, Համէն եւ Ամբրոզիանայէն մէկ մէկ խաղացողներ առնուին, իսկ մնացեալ ութը հոգին ալ Թորինոյի «Յուվենթուս» խումբէն։

Չեխոսլովաքիոյ փրաֆէսիօնէլ խումբերէն «Պոհէմիանս»ը Պոլիս այցելած էին երկու մրցումներ ընելու համար Թուրք խումբերէն Ֆէնէր Պահչէի հետ։ Մրցումը տեղի ունեցած է հոծ բազմութեան մը ներկայութեան Գատը գիւղի մարզադաշտին մէջ։ Առաջին մրցումին «Պոհէմիանս»ը յաղթած են 2ի դէմ 0ով։ Իսկ երկրորդ օրը նորէն մրցելով միեւնոյն խումբերը 1ի դէմ 0ով նորէն յաղթական ելած են Պոհէմիանսը։ Չեխական խումբը երեք օր ճամբորդելէ վերջ առանց հանգստանալու դաշտ ելած էր։

⁂ Ցիւրիխի մէջ տեղի ունեցաւ կիրակի օր Եւրոպայի Կեդր. Բաժակի միջազգային ֆութպոլի մրցում մը։ Մրցողներն էին զուիցերիական եւ Չեխոսլովաք ազգային խումբերը։ Առաջին խաղամասը լրանալուն Զուիցերիացիները 2ի դէմ 1 կէտով յաղթական էին։ Երկրորդ խաղամասը սկսելուն Չեխերուն բերդապահը վիրաւորուելով դաշտէն դուրս կ'ելլէ եւ իրեն տեղ կ'անցնի միջնապահներէն մին։ Չեխերը թէեւ տասը հոգիով խաղացած են, միշտ տիրապետող եղած են, կէտ մըն ալ նշանակելով 2ով հաւասար մնացած են։

⁂ Վարշաւիոյ մէջ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ ֆութպոլի ազգային խումբերը մրցելով 3ի դէմ 3 կէտով հաւասար մնացած են։

⁂ Փրակայի մէջ ալ տեղի ունեցաւ [illegible] միջազգային ֆութպոլի մեծ մրցում մը։ Խորհրդային Միութեան ջախջախիչ պարտութեան մատնեց չեխոսլովաք կոմունիստ խումբը 17ի դէմ 0ով։

⁂ Վէլոտրոմ տ'Իվէրի մէջ տեղի ունեցած հեծելանիւի մրցումին մէջ յաղթական ելան Ֆրանսացիները՝ Անթոնէն Մանէր եւ Լը Կրէվիզ։ Հարիւր քիլոմէթր «Ամերիքէն» մրցումին մէջ Իտալացիները՝ Կուէրա եւ Մարթանօ խումբին գլուխն էին, բայց 79րդ քիլոմէթրին՝ հեծելանիւին ձգախէժը պայթելով եւ հեծելանիւէն առնուելով Կուէրա լքեց մրցումը։

⁂ Երկուշաբթի գիշեր Կրընէլ, Փարզ տէ Սփորի մէջ տեղի ունեցաւ կափամարտի ախոյեանական մեծ մրցում մը։ Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը, բանուորէն մինչեւ մտաւորականը, ինչպէս եւ Փարիզի թերթերու տնօրէնները եւ մարզական թղթակիցները եւ երեւելիներ։ Մրցողներն էին Ֆրանսացի ծանօթ կափամարտիկ եւ անպարտելին Մարսէլ Թիլ, իսկ իր հակառակորդը՝ Օրանցի (Թունուզ) Գարմէլօ Կանտէլ։ Մրցումը շատ հետաքրքրական էր։ Մրցումին տեւողութիւնն էր 15 շրջան (րաունտ)։ Չորրորդ շրջանին Մարսէլ Թիլի հակառակորդը սկսաւ ուժգնօրէն հարուածել։ Բայց Ֆրանսացին տոկաց այս հարուածներուն, պաշտպանողականի վրայ մնալով։ 5րդ, 6րդ, 7րդ եւ 8րդ շրջաններուն երկու մրցակիցները անխնայ հարուածներ փոխանակեցին։ 9րդ շրջանին Կանտէլ իր հակառակորդը շուարեցնելով քանի մը ուժգին հարուածներ տուաւ Թիլի։ Բայց այսպէս շարունակուեցաւ մինչեւ 15րդ շրջանը։ Մրցումը լրանալուն դատաւորը հաւասար հռչակեց։ Այսպիսով ուրեմն Մարսէլ Թիլ նորէն կը մնայ համաշխարհային եւ Եւրոպայի ընդհանուր ախոյեան, միջին ծանրութիւններու։ Բայց քիչ մնաց որ մեծ անակնկալ մը ծագէր Թիլի պարտութեամբ, որովհետեւ Մարսէլ Թիլ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ եւ Ֆրանսական թերթերը միշտ մեծ գովեստով կը խօսին իր մասին։

⁂ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջազգային ֆութպոլի մրցումները սկսած են 1897էն, եւ կատարուած են 76 մրցում։ Այս մրցումներուն նշանակուած են հետեւեալ կէտերը, Հունգարիա 159, իսկ Աւստրիա 158 կէտ։

⁂ Պոլիս, Պերա, Թէաթր Ֆրանսէի մէջ տեղի ունեցաւ ըմբշամարտի միջազգային մեծ մրցում մը, որուն կը մասնակցէին պալքանեան երկիրներու՝ սերպ, յոյն, թուրք եւ պուլկար ըմբիշներ։ Այս մրցումին թուրք ըմբիշները յաղթելով հռչակուեցան Պալքանեան Երկիրներու ախոյեան։

Ահա դասաւորումը.— 1. Թուրքիա 20 կէտ, 2. Եուկոսլավիա 9 կէտ, 3. Ռումանիա 7կէտ եւ 4. Պուլկարիա 5 կէտ։

ՀՐԱՆՏ ՍԻՐԱՊԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԼ

Անհերքելի փաստեր

«Հայրենիք» գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 սեպտ.).

— «Նիւ Եորքի իրենց հայատառ թերթի միջոցով համայնավարները նոր կոչ մը ուղղած են Դաշնակցութեան շարքայիններուն՝ իրենց միանալու համար։

Կոչին հեղինակները բնականաբար կ'աշխատին «հերքել» խորհրդային կարգերու եւ Հայաստանի ներկայ վիճակի մասին բռնուած եւ այնքան ծանօթ ճշմարտութիւնները ու այդ կ'ընեն այնպիսի անյուրջ եղանակով մը, որ երեխաներուն համար իսկ չի կրնար համոզիչ ըլլալ։

Սակայն, որքան ալ պատէ պատ զարնուին՝ համայնավարները չպիտի կարենան երբեք ժխտել որ՝

ա) Մոսկուա (այսինքն՝ հայութեան օտար ուժ մը) իր կարմիր բանակով նուաճեց Հայաստանի մէկ մասը, ինչպէս որ Մոսկուայի զինակից թուրք բանակը նուաճեց Հայաստանի միւս մասը.

բ) Մոսկուա, կովկասեան Հայաստանին տէր դառնալով, յափշտակեց հայ ժողովուրդի բոլոր իրաւունքները քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեւոր, զրկեց խօսքի, մտքի, խղճի, ժողովի եւ կազմակերպման ազատութիւնը, քանդեց ազգային բոլոր կազմակերպութիւնները, յափշտակեց հայ եկեղեցական բոլոր կալուածները, ինչ որ ցարերն անգամ չէին յաջողած ընել

գ) Մոսկուա կը նշանակէ ու կ'արձակէ Հայաստանի խորհրդային իշխանաւորները ու կը կառավարէ Հայաստանը այնպէս, ինչպէս ցարական սատրապները կը կառավարէին ժամանակին.

դ) Մոսկուա իր Չեկայի միջոցով ահ ու սարսափի մէջ կը պահէ Հայաստանի ամբողջ ժողովուրդը եւ ընել կուտայ իր ուզածը.

ե) Մոսկուա բանուորներու եւ գիւղացիներու ձայնը չէ որ կը լսէ, այլ համայն Ռուսիոյ նոր բռնակալ Ստալինի ձայնը միայն.

զ) Մոսկուա Հայաստանի մէջ ոչ թէ հայ ազգային շահեր կը պաշտպանէ, այլ յանուն «համաշխարհային յեղափոխութեան» կ'այլասերէ ու կ'ապազգայնացնէ նորահաս սերունդը, կը փճացնէ ազգայնական բոլոր տարրերը, կը քայքայէ դարաւոր հայ եկեղեցին եւ մէկ խօսքով՝ սիսթեմաթիկ կերպով կը փորէ հայ ազգի գոյութեան հոգեւոր հիմերը։

է) Վերջապէս Մոսկուա թէ՛ Հայաստանի մէջ եւ թէ՛ արտասահման իրեն գործիք է դարձուցած հայազգի անձեր եւ խմբակցութիւններ, որոնք ծառայելով իրեն (այսինքն՝ այդ օտար ուժին) եւ ոչ հայ ազգին՝ օտարին լուծը իբր հայկական կը ներկայացնեն, օտարին հակազգային քաղաքականութիւնը իբր ազգային եւ շինարար կը ներկայացնեն, ազգին ու հայրենիքին դաւաճանելը եւ օտար կառավարութեան օգտին աշխատիլը իբր գերագոյն հայրենասիրութիւն կը ներկայացնեն։

Այս փաստերը դիւրաւ հերքուելիք փաստեր չեն, եւ համայնավարները ի զուր կը փորձեն իրենց երեխայական խօսքերով փոշի փչել հայ հասարակութեան եւ մասնաւորապէս Դաշնակցական շարքայիններու աչքին»։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (23)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ — (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Քիւրտերը տեսան մեր փախուստը, սկսան հրացանաձգութեան, սակայն գնդակը չէր հասներ, եւ բաւական հեռու էին։

Ես չկրցայ տղոց հետ ճամբան շարունակել։ Թէեւ առողջ կը զգամ ինքզինքս, սակայն ուժ չունիմ քալելու, մանաւանդ սա անկողինը որ լերան նման կը ճնշէ վրաս, նետելն ալ անկարելի է։ Ուստի բախտիս յանձնելով ամէն բան, կը փաթթուիմ անկողինիս, կը մանեմ անշան պուրակի մը մէջ։ Քիւրտերը կուգան հոն ուր կը ... 17 անկար եւ ... պատրաստուած կիներ կը մանեն ... առանց գնդակի մը ... հանելու։

Ասկանր մեր ետեւէն։ Պուրակը ուր պահուած եմ, անոր կողքով անցնողներ եղան, սակայն հոս ալ բախտը օգնեց եւ անվնաս ազատեցայ։ Ահեղ եղան Քիւրտերուն այդչափ ճամբայ գալը։ Առաջին եկողները ետ դարձան, վերջին եկողներն ալ հասան ջարդուած կիներուն քով, եւ սկսան գիւղերուն վրայ իրենց դաշոյններով փորձեր կատարել։

Քիւրտերը յուսահատած, յոգնած, ցեխոտ ու թրջուած կը սկսին յանցանքը իրարու տալ։ — Դուն չըլլայիր ես չպիտի գայի։ Իսկ ես, հոգիս կամ-պէտ կը ծեծէ պուրակին մէջ, մի գուցէ պզտիկ փնտռտուք մը կատարեն։

Եւ ահա Քիւրտերը դարիվար դէպի գիւղ։ Վերջին եկողները տեսնելով առաջիններուն անպատեհ վաստակը, անոնք ալ ետ դարձան։

Արեւ չկայ ու անձրեւը մերթ ընդ մերթ կը շարունակէ, առեն առեն տեղատարափ վերածուելով։ Քանայ գլուխ ու Թաթուլ մէջի զօրաւոր խաւով մը ծածկուած են. անձրեւը երկար պիտի տեւէ, գուցէ եւ անոր յաջորդէ ձիւնը։ Նստած եմ պուրակին մէջ, անօթի կը մարիմ։ Ցախերուն վրայ բաղեղի նման կը փաթթուի խոտ մը, որուն գիլուկ կ'ըսենք, այս խոտը թարմ կը մնայ, կը փորձեմ ճիւղ մը ուտել, լեղի է։ Դիմացս մացառներ մը կայ, վրան քանի մը հատ մասուրներ կան, կ'առնեմ եւ բան մը ուտողի նման կ'ըլլամ։

Կամաց կամաց հեռուներէն աղաք եւ աղաղակներ կուգան։

Մինչեւ անոնց գալը ես հասած էի ջարդուած կիներուն քով, վերջին հանգիւնը արձակողները Խղըկուն Վարգօ եւ Խանմօ Մոսոյի կիներն էին։ Բոլորն ալ դաշունահար, շատերուն թեւերը, ծծերը եւ գլուխները թռցուցած էին։

Տղաքը կ'որոշեն վար իջնել եւ յանձնուիլ գիւղի մէջ եղած Քիւրտերուն։ Անոնք բարերար Քիւրտեր ունին եւ անոնց խնամքին կ'երթան։ Իսկ քանի չափ կիներ բախտին ձգուած գիւղ կ'իյնան, զանէ թող մահը շուտով փարատէ իրենց տանջանքը

Իսկ դուն ի՞նչ կը խորհիս, կը հարցնեն ինծի։ Իբրեւ վերջին օգտակարութիւն կը խնդրեմ, զիս վարը, Ալըրկան աղբիւրի տակ եղած այն խիտ մորենի պուրակի մէջ պահել եւ երթալ։

Տղաքը առաջարկս կ'ընդունին ու յետոյ վար կուգան, որոնց կը հետեւէր նաեւ Խանմէն։ Մորենիի պուրակին կեդրոնը դժուարութեամբ կը հասցնեն զիս, իբրեւ իմ գերեզմանս, կը համբուրեն եւ կ'անցնին կ'երթան։

Տղաք խնամքով կը շոկեն տեղէն խախտած մորենիի ճիւղերը, որպէսզի կասկած չարթնցնեն։ Ու ես ալ կը փաթթուիմ իմ անբաժան անկողնիս ու կը քնանամ անմիջապէս։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆՍ

Երբ ես մտայ մորենի պուրակին մէջ, անտառը հարսի պէս զարդարուած էր։ Թէ որչափ ժամանակ հոն մնացեր եմ, այդ չեմ գիտեր։ Անուշ քունէն արթնցողի նման, եւայ նատայ, շատ հանգիստ եմ, բնաւ ցաւ չեմ զգար։ Մեծ դժուարութեամբ դուրս եկայ պուրակէն։ Լեռ ու անտառ մերկացեր են, վերջին աշնան տերեւն ալ ինկած է։ Վճիտ է երկինքը, գիշերները սաստիկ ցուրտ կ'ըլլայ եւ գետինը կը սառի, արեւի չհասած տեղեր շաղ եղեամ եղածի նման առանց հալելու կը մնան։

Գիւղին չորս կողմը առաջուան նման տաւար, ոչխարով լեցուած է, բոլոր տուներէն, մարագներէն, ախոռներէն ծուխեր կը բարձրանան։ Դաշտին մէջ մէկ հատ քրտական վրան չի տեսնուիր, պարզ է որ անոնք տեղաւորուեցան հայ գիւղերը։

Առուակներու ափը նոր բուսած թարմ աւելուկի թուփեր կան, կը քաղեմ եւ իբրեւ զաւթուկ մը կը ճարակիմ. քանի մը հատ ալ մորենի կը գտնեմ, յանկարծ քթիս երկու ծակերէն սեւ ու մութ արիւն մը կը վազէ, ոչ թէ կաթիլ կաթիլ, այլ պզտիկ։ Երկար կը տեւէ, կը վախնամ եղածէն, քիթս կը բռնեմ, բերնէս կուգայ ու կը ձգեմ իր վիճակին, կ'երթայ ուզածին պէս, յետոյ կը նուաղանայ ու կը կտրի։

Ծրագիր մը կը պատրաստեմ այսպէս.— Այս գիշեր գիւղ կ'իջնեմ, ուղղակի գիշերով կը հասնիմ մեր բակը, գիտեմ Քիւրտ մըն ալ հոն հաստատուած է։ Քիւրտը տունը դուրս կը բանայ ու զիս կը ձերբակալէ։ «Ո՞վ ես դուն» կը հարցնէ։ — Ես այս տան տէրն եմ, իսկ դո՞ւն ով ես որ եկած տեղաւորուած ես տան մէջ որուն տէրը դեռ ողջ է. զո՞րս իմ տունէս, ես պիտի բնակիմ, ես հոն ծնած եմ, իմ առաջին մանկական ճիչս հոս է արձակուած եւ հոս ալ պէտք է վերջ գտնեմ։

Շատ լաւ գիտեմ որ ան, այդ սպառնալիքս չի լսեր, ան ունի գերմանական հինգնոց, զոր բարբարոս կառավարութիւնը տուած է Հայերը ջարդելու համար, կը ցցուի դէմս ու դէնքը կուտայ սրտիս. պա՛մ կը պայթի ու ես կ'իյնամ, ազատուած կ'ըլլամ սա անտանելի կեանքէն, մանաւանդ սա զարշելի ոջիլներէն։

Երկրորդ ծրագիր.—

Քանի մը անգամ Քիւրտերու ձեռք իյնալով ու ազատուելով, բաւական բան սորված եմ այդ դաժան ցեղի հոգեբանութեան մասին, անոնք շատով կը տարուին շատ խոստումներէն։ Եթէ հեռուէն պզտիկ արձակելով զիս չմեռցնեն, իրենց ձեռքը անցնելուս պէս կը դրուեմ զանոնք եւ կը ցուցնեմ իմ ապագայ օգտակարութիւնս։

Այս երկու ծրագիրներով կը փաթթուիմ անկողնիս եւ դարիվար, դէպի գիւղ։

Զարդ ու վճիտ երկինք, աստղեր պայծառ ու վիլվլուն։ Այգիներն եմ. կը լսեմ քրտական երգ մը որ աղջիկները կը գովէ ու յետոյ ծաղրի քրքիջ մը։

Շուն մը որ անընդհատ կը հաչէ, գիտէ որ անծանօթ մարդ մը կայ, մեղաւոր մը, յանցաւոր մը որ լեռնէն վար կուգայ։ Եթէ քիւրտերէն գիտնար, իր տիրոջ պիտի խօսէր իմ մասին ու բռնել պիտի տար։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ԱՐՄԻՐԻ Ենթակոմիտէէ ընկերները դասախօսական ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Թաշանի սովորական հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. Թուլուզի նորակազմ «Վարանդեան» խումբի ընկերները ինչպէս նաեւ նախկին ընկերները կը հրաւիրուին ժողովի այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին Փլաս Քարիթօլ, Մոն Քաֆէի մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին վերնասրահը: Ներկայ կ՚ըլլայ ընկեր Վ. Փափազեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ Թ՚ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կոկլը, Կեփին եւ Վարուժան խումբերու ինչպէս նաեւ Ռոշթայլէի եւ Թալոնիէրի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին «Թումանեան» Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին

SALLE CALLEMANTի մէջ (կայարանին դիմաց)

կը նախագահէ՝ ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը խօսի ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Երգ, արտասանութիւն, Թատերական խաղեր: կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Մուտք՝ այրերու՝ 5 ֆր.: կիներու եւ գործազուրկներու 3 ֆրանք:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

Վիէնի «Սէրքըլ - Կաթոլիկ» շքեղ սրահին մէջ

կը նախագահէ ընկեր ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Գլխաւոր խօսի ընկեր **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Լիոնէն հրաւիրուած Գ. Ղահանջանտրեան (երգ), Ընկ. Երանոս եւ իր որդին Ռուբէնիկը (ճառ եւ պանտօ): Փոքրիկն գետօն կը պարէ «Շամրի»ը, իսկ փոքրիկն Ռուբէնիկը ռուսական պար մը «Գալլաստ»:

Տախտերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐՇՐՈՒՆԻ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի իրիկուան ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսի ընկեր **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ-ԼԱՎԻՍՏԻ «ԸՆԿ. ԿԱՐՕ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ.Յ.Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Լավիստ **L'Hermitage** *սրահին մէջ*

կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐՇՐՈՒՆԻ

Երգ, արտասանութիւն եւ զաւեշտ:

Ժողովրդական պիւֆէ: Տոմսերը կը ծախուին ընկերներու մօտ: Մուտք 3 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ԽՆՋՈՅՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՅ – ՁՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՍՐԱՀԸ, 13, Rue Pierre – Curie Métro: Porte d'Italie

ՀԱՅԿԱԿԱՆ, ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Ընկերակցութեամբ Քանոնի Յակոբի,

ուտի Քաջվարդի եւ ջութակահար Մկրտիչի

Երգ – արտասանութիւն եւ անակնկալներ

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ *ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.*

Այրի Տիկին Նոյեմի Մատթէոսեան եւ զաւակունք, Գ. Միսաք Մատթէոսեան, Տէր եւ Տիկին Փէշտիմալճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գահարեան, Գ. Նշան Այգըճեան, Օր. Ատրինէ Այգըճեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, որդւոյն, եղբօր եւ փեսին

ՀՄԱՅԵԱԿ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ եւ յանկարծական մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 17 Սեպտեմբեր, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 3ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր, Ուրբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին իր բնակարանին մէջ, 55, *Rue Felix Faure, Enghien-les-Bains (S. et O.)*, ուրկէ դանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Անիէնի գերեզմանատունը:

Հոգեհանգիստ առնել կար տեւ Նորէն (Փարիզ), ժամը 1.30ին. չեւ իջնել *La Barre*.

Մահազդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի Ներկայս իբր այդ նկատել:

«ՎԷՄ»

Մամուլի տակ է եւ Յունի մը օրէն լոյս կը տեսնէ ՎԵՑԵՐՈՐԴ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ *«Փոթորիկից առաջ»*, Յ. ԻՐԱԶԵԿ՝ *Եւս մի հին քաղաքացիութիւն»*, Յ. ՁԱՒՐԵԱՆ՝ *«Սայեաթ Նովա» (վերջ)*, ՁՕՐ. Գ. ՂՈՐՂԱՆԵԱՆ՝ *« Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները » (վերջ)*, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ՝ *« Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում »*, ՍԱՄՍՈՆ՝ *« Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում »*, ՊՐՕՖ. Զ. ԱՒԱԼՈՎ՝ *« Բաքուի խորհրդաժողովը » (վերջ)*, Հայաստանի խորհրդ. Արձանագրութիւններ, Նոր բուղբեր, Կեանք եւ Մշակոյթ, Թ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Բ. ԹԱՇԵԱՆ *եւայլն*: Գիրք եւ մամուլ, Գրախօսական՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Յ. ՁԱՒՐԵԱՆ: Խմբագրութեան կողմից, Յաւելուած՝ Վ. *եպ.* ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ *« Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը »*, Նկարներ:

Տարեշրջանը լրացած ըլլալով՝ բաժանորդներէն եւ գործակալներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները:

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

«ՎԷՄ»ի Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալն է՝ Լ. Գեւոնեան, **17 Rue Damesme**, PARIS (13e):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզկատի եւ շրջ. հայրենակցական միութեան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, այս Կիրակի ժամը ճիշդ 1ին 131, Fbg. du Temple*ի ծանօթ հաւաքատեղին: Կեդրոնէն եկած նոր շրջաբերականի ընթերցում եւ շատ կարեւոր հարցեր: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի: Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ անպայման ներկայ գտնուիլ:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան մասնաճիւղի նորընտիր վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ անդամ և ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները: Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Գար տը լա Փոստին մէջ:

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժ. 8.30ին, իր զարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Խարբերդի Մօրենիկի Ուսումն. Նկերութեան կողմէ

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,

13bis *Rue de Boucherie* սրահին մէջ

Կը ներկայացուի ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ կամ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐԵՐԱՐԸ

Տոմսերը 3 եւ 4 ֆրանք, անգործներու 2 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (8

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

— —

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԵԼԵԱՆ

Գրեց՝ ՐՈԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

ԳԼՈՒԽ Ե

Երկու ժամեր սահեցան: Սպասող աղջկան համար անոնք կրկնապատիկ թուեցան: Նաւապետ Նէլսըն գինըը իր խցիկը տարած ըլլալով, հիմակ բոլորովին առանձին էր:

Վերջապէս դրան մը երջանիկ ճռինչը լսեց: Քանի մը երկվայրկեան յետոյ Սըր Ճօն Տէվիսըն սրահէն ներս մտաւ: Անիկա յոգնած, մտազբաղ եւ ցաւագին երեւոյթ մը ունէր:

— Ի՞նչ եղաւ, անմիջապէս հարցուց աղջիկը:

— Գնդակը հանեցի, կը խորհիմ թէ եթէ խնամք տարուի պիտի ապրի:

— Փա՛ռք քեզ Աստուած:

— Բայց կարելի եղածին չափ շուտ պէտք է ցամաք փոխադրել:

— Բացարձակ անհրաժեշտութի՞ւն է.

— Բացարձակապէս: Ինչ, ցամաք չփոխադրուելու պատճա՞ռ մը կայ:

— Ը, ը, ոչ:

Աղջիկը պատասխանելէ առաջ վարանում մը ունեցած էր, որուն համար զարմացաւ բժիշկը: Ինքն ալ հասկցաւ բժիշկին զարմանքը: Ցնտոյ զգուշալով յարեց

— Կը տեսնեմ որ շատ յոգնած էք: Կուզո՞ւ եասէք մը որ անձս միայն մըտածեցի: Քիչ մը սուրճ տա՞մ:

Սըր Ճօն շնորհակալութեան ընկճուած ժպիտ մը ցոյց տուաւ: Աշխարհի վրայ ամէն բան կորսնցնել եւ կուռելու, խլելու համար մարդու մը կեանքը: Ահա թէ ինչ էր բրած երկու ժամէ ի վեր: Եւ ճշմարիտ որ կախ մըն էր:

—Շնորհակալութիւն, քիչ մը սուրճ կ՚ուզեմ բայց սուրճէն առաջ ուիսքի սօտա մը, եթէ կարելի է:

— Անշուշտ, հրամմեցէք. բաւ աղջիկը ցոյց տալով զարակը, բայց տեսնելով անոր յոգնած երեւոյթը, ոչ, նստեցէք այս նստարանին վրայ, ես կը բերեմ, բաւ:

Պարտասած աչքերով դիտեց անոր ըմպելին լեցնելը, անոր բոլոր շարժումները իրեն զմայլելի եւ հաճելի կը թուէին, եւ սակայն գիտէր թէ անոր բոլոր գեղեցկութեան եւ բոլոր հրապոյրին ետեւ ծանր խորհրդաւորութիւն մը կար:

— Հրամմեցէք, խմեցէք աղջիկը. Ձեզ պիտի կազդուրէ:

— Ձեզի շատ նեղութիւն կը պատճառեմ:

— Ինծի նեղութիւն պատճառել. Ան ինչ որ բրիք եղբօրս... ինչ որ կրնամ ընել ձեզի համար բնաւ նեղութիւն չէ:

Սըր Ճօն անոր ձեռքէն գաւաթը առած միջոցին իր մատները թեթեւ մը դպան անոր մատներուն եւ բոլոր մարմնովը սարսուռ մը զգաց:

— Երթամ շուտ մը սուրճը բերեմ: Մինչեւ վերադառնալս հանգստացէք:

Այս ըսելով հեռացաւ առանց պատասխանի սպասելու: Ըմպելին մէկ ումպով կէս ըրաւ եւ կռնակը նստարանին տալով աչքերը գոցեց: Շատ պէտք յոգնած թէեւ, սակայն պէտք էր արթուն մնալ, որովհետեւ ծովեզր երթալէ առաջ, պէտք էր լուրջ խօսակցութիւն մը ունենար Զարա Հայլաթի հետ: Իր եղբայրը պէտք է բուժարան մը փոխադրուէր, եւ կը զգար որ անոր այս անզգուշութիւնը դժուարութեան կը բախէր, աղիկա աղջկան վարանումէն յայտնի եղած էր: Ցետոյ կը փափաքէր իմանալ թէ երիտասարդը ինչպէս վիրաւորուած էր: Իր դուրս հանած հրացէնի գնդակ մըն էր, բնականաբար ոչ ինքնաբերաբար պայթած՝ այլ մարդասպանութեան մտադրու- թեամբ: Ո՞վ էր ան որ ուզած էր երիտասարդ Սթէֆըն Հայլաթի արիւը մարել. իր քոյրը գիտէ՞ր. եթէ այո, կ՚ուզէր ինքն ալ իմանալ:

Աչքերը բանալով ուիսքիին մնացած մասն ալ խմեց. յետոյ ոտքի ելլելով, ոստաթը ղարակին մէջ դրաւ: Արդէն ինքզինքը կազդուրուած կը զգար. ալ- ջոյր երակներուն ջերմութիւն մը ներ- մուծած եւ անոնց մէջ նոր կեանք էր դրած:

Ու մինչ ետ դառնալով դէպի նստարանը կ՚երթար՝ սրահին ծայրը փոքր գաշնակի մը վրայ նկար մը նշմարեց. աղջկան նկարն էր, կեցած տեղէն իսկ հանչցաւ զայն: Այն նկարը որ գինքը այս արտակարգ արկածախնդրութեան մղած էր: Արդեօք այս նկարը ինծի կուտա՞յ, մտածեց, եթէ ձեռքս բռնեմ՝ թերեւս չմերժէ. շուտ մը գաշնակին մօտ գնաց եւ նկարը առնելու վրայ էր, երբ նկարին շրջանակին մօտ բան մը նշմարեց. բան մը որ զարմացումէն սիրտը բաբախեց: Աչքի պատրա՞նք էր արդեօք. քայլ մը եւս առաջ եւ ապահով է որ իրականութիւն է: Նկարի շրջանակին քով գտնուած սարքեան արծաթեայ փոքրիկ սպիտակ արծիւ մըն էր:

Անմիջապէս միտքը եկան օդնական ոստիկանապետին այն խօսքերը թէ՝ «բոլոր մը խորհրդաւոր սպանութիւններ են կատարուած. երկու պարագային ալ շուարած ենք այն իրողութեամբ որ, սպաննուած մարդոց կուրծքերուն վրայ արծաթեայ սպիտակ արծիւ մը գնդասեղով փակցուած է»:

Սպիտակ արծիւ մը սպաննուած մարդոց կուրծքերուն վրայ: Դիպուա՞ծ արդեօք, կարելի է. որ եւ է մէկը կրնայ փափաքիլ այսպէս արծաթեայ փոքր սպիտակ արծիւ մը ունենալ: Ցնծար, ի՞նչ երկար բարակ ինքզինքը կը չարչարեն: Ի՞նչպէս կը թուլնայ որ գեղեցիկ կին մը քեզ չմարի տեղ դնէ: Բայց եթէ գիտէ միայն, ի՞նչու այդ վիրաւոր... ցիկին մէջ

Սպիտակ Արծիւին վրայէն ... գամ իր աչքերը գացին յանկ... նախին մէջի կնոջ պատկերին ... աչքերը իրեններուն մէջ կը ... կարծես ըսել ուզելով, « ձօն ... սըն, ո՞ւր է քու ամբողջ ... կը խորհիս որ երկու յիմար ... ների ատամներուն մէջ ... թի՞ւն ունիմ. անօթ քեզ, ձօն ... սըն, անօթ քեզ »: Իր զառամ... ճիշդ էր: Առանց զայն լսելու ... ւունք չունէր զառամապարելու ... Սպիտակ Արծիւին հոգ ըլլալ ... ճառը կրնար շատ պարզ եղա... Պարզ ըլլար կամ ոչ, պէտք է ... տասխան մը ստանար, եւ վերա... բար մտածեց Արծիւիկը ցոյց ... նել, ու յետոյ յանկարծ վերջ... րեն, բանալով թէ գեղեցիկ ... էր: Որպէս վկրապարտ ... մարդոց արտայայտութիւններ ... դալ, անորն ալ պիտի կարդ... կարծական ցոյց տալով

— Նկարի՞ս վրայ կը ... գաշնակին, Սըր Ճօն

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
ՄԵՐՁԱԿԱՅ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
20
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
20 Octobre
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2630

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ԹՈՀ ՈՒ ԲՈՀԻՆ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Եթէ ուրիշ փաստեր չունենայինք, Մարսէյլի դէպքը բաւական էր, համոզուելու համար թէ հիմնական փոփոխութիւններ կատարուած են պետութեանց աշխարհահայեացքին եւ մարդոց մտայնութեան մէջ, Մեծ Պատերազմէն վերջը:

Առաջին անգամ չէ որ թագաւոր կը սպաննուի, Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ:

Եւ առաջին ահաբեկչական կազմակերպութիւնը չէ որ կը գործէ երկիրէ երկիր, բազմաճիւղ ցանցեր փռելով:

Բայց, կը թուի թէ առաջին անգամ է որ պետութեանց վարիչները այսքան խրախուսում կը մատուցեն եւ իրենց սիրայօժար ծառայութիւնը կ'առաջարկեն, երեւան հանելու համար սարքուած դաւադրութեան բոլոր ծալքերն ու ցանցերը:

Արդէն ութ պետութիւններ շարժման մէջ դրած են իրենց Ապահովութեան Տեսչութիւնը. իսկ ուրիշներ ալ, թէեւ մասնաւորապէս չեն յիշուիր, բայց լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին բոլոր կասկածելի հետքերուն:

Հաղորդակցութեան ամէնէն կարճ միջոցը, հեռախօսը, անընդհատ կը բանի մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, ինչպէս պիտի բանէր որ եւ է երկրի ներքին սահմաններուն մէջ: Եւ կայարանէ կայարան կը սուրան բազմաթիւ պետութեանց գաղտնի գործակալները, բան մը աւելի պրպտելու, ստուգումներ կատարելու կամ նոր հետապնդումներ սարքելու համար:

Կը թուի թէ միեւնոյն ոստիկանութիւնն է որ կը գործէ բոլոր երկիրներուն մէջ, իր անհամար մասնաճիւղերով:

Անշուշտ կապերը շատ սերտ են բոլոր երկիրներու ոստիկանութեանց միջեւ, հետապնդելու համար քրէական ոճիրները:

Բայց, երէկ մեծ տարբերութիւններ կային քրէականին ու քաղաքականին միջեւ, եւ կառավարութիւնները կը նախընտրէին անտարբեր ձեւանալ, երբ հարցը քաղաքական էր:

Այսօր՝ աչքի կը զարնէ զգալի փոփոխութիւն մը:

Ըսինք արդէն,— մէկէ աւելի երկիրներ գործնապէս կ'աջակցին հետապնդումներուն, նոյն իսկ յանձն առնելով ձերբակալել եւ դատախազ պետութեան յանձնել ամբաստանեալներ կամ կասկածելիներ:

Կը նշանակէ թէ՝ պետութիւնները, պահելով հանդերձ իրենց ինքնապետական իրաւունքները, նախապատերազմեան աչքով չեն նայիր ազատագրական – ահաբեկչական կազմակերպութեանց եւ անոնց գործունէութեան վրայ:

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութեանց մէջ մտնել, ըմբռնելու համար այս երեւոյթին պատճառները:

Նախ՝ ամէն երկիր կը դողդղայ իր ներքին ապահովութեան վրայ: Մանաւանդ որ շատ մը երկիրներու մէջ, իշխանութիւնը հիմնուած է դիկտատուրայի վրայ: Կոմիտէներ են որ կը վարեն Ռ. Միութիւնը կամ Իտալիան, եւ կոմիտէ մը դժուար կը հանդուրժէ ուրիշ դաւադրական ուժի մը, նոյն իսկ եթէ իրեն դէմ ուղղուած չըլլայ անոր գործունէութիւնը:

Երկրորդ, պատերազմէն քանի տարի վերջն ալ, հրաբուխի վրայ է Եւրոպան: Ո՛ր եւ է կայծ կրնայ աղէտի մը յանգիլ, ինչպէս եղաւ 1914ին (Սէրայէվօ):

Արդ, ո՛ր եւ է երկիր չուզեր ստանձնել նոր բռնկումի մը պատասխանատուութիւնը:

Եւ որովհետեւ չափազանց թունաւորուած է մթնոլորտը եւ շատ խոր է փոխադարձ կասկածամտութիւնը, որեւէ երկիր չուզեր երեւնալ իր հարեւանին կամ հանրային կարծիքին առջեւ, հովանաւոր, հետեւաբար եւ մեղսակից համարուելով օտար դաւադրութեան մը:

Այսպէս, Հունգարիան մերժելով կը մերժէ որ եւ է բարոյական պատասխանատուութիւն, իսկ Իտալիան մէկ հեռագրի կամ հեռախօսի վրայ ձերբակալել տուաւ Խրուաթներու կազմակերպութեան վարիչները

Եւ վերջապէս, այսօր ունինք նոր հաստատութիւն մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որուն 59 անդամները պատրաստ են փոխադարձ մեղադրանքներ կուտակելու, շահագործելով ամէն պատրուակ:

Ուրիշ կէտ մը,— անոնք որ ազատագրական պայքար կը մղեն Եւրոպայի այս կամ այն երկրին մէջ, ուրիշ պետութեան մը դէմ, ուղղակի կամ անուղղակի կը վնասեն պատերազմէն վերջը հաստատուած կարգուսարքին: Ուրիշ խօսքով՝ օրուան յաղթականներու շահերուն:

Չէ՞ որ, յաջողութեան պարագային, դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրներ պիտի ծագին, սրելով աւարի ախորժակները:

Միայն այս պատահականութիւնը իրարու կը մօտեցնէ բազմաթիւ պետութիւններ, միասնաբար ջախջախելու համար անոնք որ դատ շահիլ կ'ուզեն ատրճանակով կամ ռումբով:

Միւս կողմէ, այսօրուան յեղափոխական տարրերը միայն քաղաքական դատեր չէ որ կը հետապնդեն, այլ եւ կը ձգտին ընկերային – տնտեսական յեղաշրջումներ յառաջ բերել:

Ահա թէ ինչու այսօր շատ աւելի զգուշացած են կառավարութիւնները: Նոյն իսկ անոնք որ կը ձգտին շագանակներ հանել ուրիշին ձեռքով, զանազան խառնակութեանց շնորհիւ:

Տակաւին չհաշուեցինք «սրբազան եսասիրութիւնը», որ հետզհետէ անհանդուրժելի կը գտնէ որ եւ է օտարի ազատ գործունէութիւնը իր սահմաններուն մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

"ՈՒՍԹԱՇԻ,, ՆԵՐՈՒ ԵՐԿՈՒ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ԹՈՐԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Թէեւ կ'ուրանան, բայց պիտի յանձնուին Ֆրանսայի

ՈՒԹ ԵՐԿԻՐՆԵՐ Կ'ՕԳՆԵՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Երկու կարեւոր դէպքեր մէկ օրուան մէջ.— Ֆրանսայի դատական ոստիկանութեան խնդրանքին վրայ, իտալական ոստիկանութիւնը Թորինոյի մէջ ձերբակալեց խրուաթ ահաբեկչական կազմակերպութեան գլխաւորը, Տոքթ. Անթէ Փավէլիչ եւ օգնականը, Էկոն Քվաթէրնիք, այլ անուամբ Քրամէր: Երկուքն ալ անմիջապէս հարցաքննութեան ենթարկուեցան, բայց ուրացան որ եւ է մեղսակցութիւն Մարսէյլի մահափորձին մէջ: Սակայն եւ այնպէս բանտարկուեցան, եւ բուն հարցաքննութիւնը պիտի կատարուի Ֆրանսայի մէջ, երբ յանձնումի գործողութիւնները լրանան: Արդէն իսկ դիմում կատարուած է Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ:

Իտալական ոստիկանութեան միջամտութեամբ, ութի կը բարձրանայ թիւը այն պետութեանց որ հետապնդումներ կը կատարեն հոկտ. 9ի դաւադրութեան մասին: Առաջինը անշուշտ Ֆրանսան է, երկրորդը՝ Զուիցերիան, ուր այս միջոցին կը ջանան քանդել դաւադիրներուն պայուսակներուն մէջ գտնուած փաստաթուղթերը: Երրորդը՝ Եուկոսլավիան է, որ ամենախիստ խուզարկութիւններ կը կատարէ երկրին մէջ, հաւանական մեղսակիցներ գտնելու համար: Չորրորդը՝ Հունգարիա որ իբրեւ բարոյական պատասխանատու ամբաստանուած ըլլալով, կը ջանայ գործակցիլ քննութեանց եւ մաքրել արատը: Հինգերորդը՝ Աւստրիա, ուր քննութիւն կը կատարուի դաւադիրներուն բնակութեան մասին, վեցերորդը՝ Գերմանիա, յուսալով ըլլալով թէ ահաբեկիչը եւ կազմակերպութեան անդամներէն ոմանք բնակած են ժամանակ մը, եօթներորդը՝ Հոլանտա, ուր առջի օր ձերբակալուեցաւ Ֆրանց Ենգա, Եուկոսլաւ ուսանող մը, կեղծ անցագիր ունենալուն համար: Կալանաւորը խոստովանած է թէ քաղաքական փախստական է եւ անդամ՝ ուստաշիներու հակակառավարական կազմակերպութեան մը: Հաւանական է որ ուրիշ երկիրներ ալ իրենց կամաւոր ծառայութիւնը առաջարկեն, երեւան հանելու համար բոլոր գաղտնիքները:

Ոստիկանութեան կարծիքով, տասը հոգի են մահափորձին անմիջական գործակիցները,— 1. Անթէ Փավէլիչ, «Ուսթաշիներու (ըմբոստ) ընդհ. վարիչը.— 2. Քվաթէրնիք, այլ անուամբ Քրամէր՝ իր պատուիրակը, որ ահաբեկիչները Ֆրանսա փոխադրած եւ ամէն մէկուն դերը ճշդած է.— 3. Փոսթիչէկ կամ Նովաք, որ ձերբակալուեցաւ հոկտ. 11ին, Թոնոնի մէջ.— 4. Բայթիչ կամ Պէնէշ, որ նոյնպէս ձերբակալուեցաւ Թոնոնի մէջ.— 5. Մալնի կամ Միօ Քրալ, որ Ֆոնթէնէպլոյի անտառը փախած էր եւ ձերբակալուեցաւ հոկտ. 15ին.— 6. Քէլէմէն կամ Սուք, այլ անուամբ Կէորկիէվ Չէրնոզէմսքի, բուն արքայասպանը, որ բզիկ բզիկ եղաւ Մարսէյլի մէջ:

Այժմ կը փնտռուին չորս մեղսակիցներ եւս.— Փէրչէց, որ Տոքթ. Փավէլիչի աջ թեւն եղած է.— Միօ Պզիկ, ուրիշ պատուիրակ մը, որուն ինքնութիւնը ճշդուեցաւ առջի օր.— Տիկին Մառի Վուտրաշէք, հօյակաւոր չիկահերը եւ անոր ընկերացող անծանօթը:

Ինչպէս քննուեցան երկու վարիչները

Ինչպէս ըսինք, Տոքթ. Փավէլիչի եւ Քվաթէրնիքի ձերբակալութիւնը կատարուեցաւ Թորինոյի մէջ, հինգշաբթի օր, ֆրանսական ոստիկանութիւնը հաղորդած ըլլալով բոլոր մանրամասնութիւնները: Լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ Հռոմի մէջ, Ալեքսանդր թագաւորին համար կատարուած հոգեհանգիստէն անմիջապէս վերջը: Իրիկուան թերթերը լուրը հրատարակեցին առանց որ եւ է խորհրդածութեան: Ամենամեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ ձերբակալման պարագաներու մասին:

Տոքթ. Անթէ Փավէլիչ, ծնած 1889ին, Եուկոսլավիոյ մէջ, փաստաբան է եւ նախկին երեսփոխան: Իր վերջին ընտրութիւնը կատարուեցաւ 1927ին. Կը պատկանէր խրուաթական ամէնէն ծայրայեղ թեւին, Ֆրանկեան կուսակցութեան (այսպէս կը կոչուի հիմնադրին՝ Ֆրանքոյի անունով): Փավէլիչ հիմնադիրը եւ գերագոյն պետն է «Ուսթաշիներու (ըմբոստներ) կազմակերպութեան: Իր համոզումով Խրուաթիան կրնայ Եուկոսլավիայէն անջատուիլ եւ անկախութիւն հռչակել միայն զէնքի ուժով: Եուկոսլավիայէն հեռացաւ Սթէֆան Ռատիչի սպանութենէն վերջը: Իր ահաբեկչական գործունէութիւնը կը սկսի 1929էն, երբ Ալեքսանդր թագաւորը դիկտատուրա հռչակեց: Առաջին զոհն եղաւ Թոնի Շլէկէլ, Զաղրէպի «Նովոսթի» թերթին տնօրէնը

Այս տեղեկութիւնները եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ ձեռքի տակ ունենալով, Ապահովութեան Տեսչութիւնը երկուշաբթի օր հեռագրով լուր տուաւ Հռոմի քրէական ոստիկանութեան եւ յայտնեց թէ կարգ մը մեղսակիցներ սահմանը անցած եւ Իտալիա մտած են: Այս առթիւ ղրկեց լուսանկարներ, կենսագրական տեղեկութիւններ եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ, խնդրելով քննութիւն կատարել: Ցաջորդ օրը, Իտալիոյ քրէական ոստիկանութիւնը հեռագրով կը յայտնէր թէ պատրաստ են անմիջապէս գործակցելու եւ թէ քննութիւն բացուած է, ոճրագործները գտնելու համար: Այդ քննութեանց շնորհիւ էր որ, հինգշաբթի օր ձերբակալուեցան երկու ամբաստանեալները եւ նախնական քննութենէ մը յետոյ, փոխադրուեցան Թորինոյի բանտը: Մարսէյլի ընդհ. դատախազը անմիջապէս ձերբակալման հրամանագիր հանեց, երկու ամբաստանեալներուն յանձնումը պահանջելու համար: Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեաներէն մէկը Իտալիա գնաց, որպէսզի ստուգումներ կատարէ կալանաւորներու մասին:

Մարսէյլի ոստիկանութիւնը քննութիւններ կատարելով, հաստատեց թէ Տոքթ. Փավէլիչ սեպտեմբեր 30ին եկած եւ իջած է կայարանի մօտակայ պանդոկ մը, 45 տարեկան կնոջ մը հետ: Տոմարին մէջ արձանագրուած է իբրեւ Թուլուզցի, Ժոռժ Փառէլեօքու անունով եւ 45 տարեկան:

Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ՝ ստուգուած է որ Հունգարիա գացած է եւ երեք ահաբեկիչներուն վերջնական հրահանգներ տուած է 28 տարեկան երիտասարդ մը, Միօ Պզիկ, միեւնոյն ատեն կեղծ անցագիրներ հայթայթելով: Չի կարծուիր որ այս մարդը Ֆրանսա եկած ըլլայ, բայց եւ այնպէս քննութիւնները կը շարունակուին:

Ժընեւի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հունգարական թերթի մը թղթակիցը, իբրեւ մեղսակից դաւադրութեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔՆ Է ՈՐ ԿԸ ՏԱՆԻ

Մեռել մը, ամէն շաբթու: Եւ ընդհանրապէս յանկարծամահ: Կամ թոքախտ: Երբեմն ալ՝ արկածահար.

Հոկտ. 8ին Պալաքեան եպիսկ. յանկարծամահ՝ Մարսէյլի մէջ: (58 տարեկան):

Հոկտ. 16ին Համայեակ Մատթէոսեան կաթուածահար՝ Փարիզի մէջ: (48 տարեկան):

Հոկտ. 14ին որբ տղեկ մը ջախջախուած՝ ինքնաշարժին տակ, Սէն Շամոն: (25 տարեկան):

Այսքանը՝ միայն «Յառաջ»էն քաղելով: Եւ միայն տասը օրուան մէջ:

Անշուշտ մարդիկ մահկանացու են եւ օր մը պիտի մեռնին, ո՛ւր որ ալ ըլլան, առանց ազգի, սեռի, դասակարգի կամ տարիքի խտրութեան:

Բայց, չէ՞ք ընդունիր թէ աւելի շուտ կը մաշին, աւելի շատ կը մեռնին այս պողոտաներուն վրայ, ա՛յսպիսի քաղաքներու մէջ:

Արդարեւ, ի՞նչ կը դիմանայ սա յարուած, շոգեպինդ, հետ ի հետ գընացքին, ամենօրեայ երթեւեկէն մինչեւ որ եւ է գործի հետապնդումը:

Սի՞րտ կը դիմանայ ամենօրեայ հեւհեւուքին եւ սպառիչ աշխատանքին, ի խնդիր պատառ մը հացի:

Եւ ո՞ր թոքերը, երակները կամ երիկամունքները են որ պիտի չազդուէին օդէն, ջուրէն, ծխախոտէն, փողոցներէն, մեթրոներու խառնուրդ խառնիճաղանճէն, ծուխէն, փոշիէն, պէնզինէն:

Տակաւին չըմ յիշեր հանրակառքերու, օթօ – մօթօներու, յորդահոսան կառքերու սրընթաց թաւալումն ու աղմուկը, որոնց սարսափին տակ ընտելացած ես աչք ու ականջ յարել ամէն վայրկեան եւ ամէն անկիւն, որպէսզի շանսատակ չփռուիս փողոցին մէջ

Եւ վերջապէս հաղորդակցութեան միջոցները:

Դի՞նդն ես,— կ'իջնես քաղաք, շոգեկառքով կամ հանրակառքով, եւ մինչեւ գրասենեակդ կա՛մ հանրակառք մը եւս կը փոխես, կամ կ'իջնես գետնին տակ (մեթրօ):

Իրիկունն ալ կը վերադառնաս նոյն արարողութեամբ,— նախ մեթրօ, յետոյ կառախումբ կամ հանրակառք:

Իսկ օրուան կամ շաբթուան ընթացքին, քանի՞ անգամ ստիպուած ես փորձել հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները, հետ ի հետ:

Դեռ հաշուեցէ՛ք այցելութիւնները՝ պլուայրճանէ արուարձան — շոգեկառք, մեթրօ կամ հանրակառք — ազգական մը տեսնելու կամ հանդէսի մը մասնակցելու համար:

Մէկ խօսքով, անզգալի բայց անընդհատ սպառում՝ օրն ի բուն, սիրտով, թոքերով, ջիղերով, թեւերով:

Եւ իւր տասը տարի այսպէս շարունակուեր է...

Եւ եթէ սկիզբէն խանգարուած էր առողջութիւնդ կամ տրամադիր էիր այս ու այն հիւանդութեան...

Եւ վերջապէս, եթէ նախնական են ապրելու պայմաններդ, կերած -խըմածդ, բնակարանդ...

Քաղա՛քը, քաղա՛քն է որ այսպէս գլխիվայր կը փռէ, իրարու ետեւէ, ընդհանրապէս ժամանակէն առաջ:

ՎԱՀԷ

Ո՞Վ ԿԸ ՏԱՐԱԾԷ ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԵՐԸ

— •• —

Ներքին նախարարութեան ազդարարութիւնը

Ներքին նախարարութիւնը զեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ քանի մը օրէ ի վեր սուտ լուրեր կը տարածուին հրապարակին վրայ: Քննութիւն բացուած է այս եկեղծ զրոյցներուն հեղինակները երեւան հանելու համար, բայց մինչ այդ կը յանձնարարուի հանրութեան ամենամեծ վերապահութեամբ ընդունիլ այն տեղեկութիւնները որոնք պաշտօնապէս հաստատուած չեն:

Արդարեւ, քանի մը օրէ ի վեր զարմանալի զրոյցներ շրջան կ'ընեն Փարիզի մէջ, խուճապի մատնելով հանրութիւնը: Այսպէս, իբրեւ թէ ծանր դէպքեր պատահած են սահմանին վրայ, կամ դիւանագէտ մը սպաննուած է, կամ կարեւոր նախարարներ հրաժարած են եւն.: Չորեքշաբթի օր Քաօթիկ Լաթէնի եւ Կառ տիւ Նօռի արձաններուն մէջ կը պատմէին թէ սպաննուած է Աւստրիոյ վարչապետ, Տոքթ. Շուշնիկ, եւ զինուորականներ հարկադրուեցան հերքում հրատարակել: «Լ'Էօվր» ալ այս առթիւ խմբագրական մը կը հրատարակէ վայրերան մարդոց դէմ, դարշելի գտնելով անոնց արարքը որ կը ձգտի խուճապ ստեղծել.

Սպանութեան ատեն Մառնէ՞ն էր թէ ոչ

Մալնի կամ Միօ Քրալ, Ֆոնթէնէպլոյի փախստականը, որ Մարսէյլ փոխադրուած էր առջի օր, հինգ ժամ անընդհատ հարցաքննուեցաւ հինգշաբթի օր, ինչպէս միւս երկու կալանաւորները: Տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ Մալնի աւելի լաւ հագուած, բայց աւելի երկչոտ է եւ շատ կը յուզուի: Ամբաստանեալը ընդհանրապէս կրկնելով իր նախորդ յայտարարութիւնները, հետեւեալ ճշդումը կատարեց.— «Ինծի բսել տուեր են թէ ես Մարսէյլ կը գտնուէի Սուքի (Քէլէմէնի) հետ, սպանութիւնը կատարուած ատեն: Բացարձակապէս սուտ է: Ես էքս մնացի եւ չուզեցի Մարսէյլ երթալ Քէլէմէնի հետ: Ես օթէլ Մոռէնն կը գտնուէի ժամը 4 — 4.30, ճիշդ այն պահուն երբ ընկերս կը սպաննէր թագաւորը

Այս յայտարարութեան վրայ, դատաւորը կանչել տուաւ պանդոկի տիրուհին, որ յայտարարեց թէ ամբաստանեալը մեկնեցաւ կէսօրէն վերջը, Քէլէմէնի հետ մէկտեղ եւ միայն 6.30ին եկաւ, իր հաշիւը կարգադրելու համար: Ցետոյ անմիջապէս մեկնեցաւ: Ամբաստանեալը պնդեց թէ ինք Մարսէյլ չգնաց եւ թէ Տիկինը կը շփոթէ ժամերը: Ցետոյ կարգով դէմ դիմաց հանուեցան պանդոկին պաշտօնեաները եւ բուն տէրը, որ իր կնոջը պէս յայտարարեց թէ ամբաստանեալը պանդոկէն մեկնեցաւ ճաշէն վերջը եւ վերադարձաւ 6.30ին: Մալնի կրկին բողոքեց, պնդելով թէ 4.30ին վերադարձաւ եւ իբրեւ վկայ ներկայացուց արկղակալուհին, որ սակայն յայտնեց թէ ինք Մարսէյլ կը գտնուէր ժամը 4.30ին:

Մանուկ թագաւորը կրնա՞յ հօրը գերեզմանին վրայ

Ինչպէս գրած էինք, Ալեքսանդր թագաւորին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ: Մասնաւոր պատուիրակութիւններ ղրկած էին 27 ազգեր, շատերը՝ զինուորական ջոկատներով (ի մէջ այլոց եւ Թուրքիան): Չափազանց խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին կարգապահութեան համար: Փողոցներուն մէջ, ապառաժէն ոստիկաններ լարուած կը հետեւէին բոլոր շարժումներուն: Անոնք որ յուղարկաւորութեան թափօրին մասնակցիլ կ'ուզէին, հրաման առացած էին որոշուած տեղը հաւաքուիլ առաւօտեան ժամը 7ին: Արգիլուած էր որ եւ է առարկայ բռնել ձեռքին մէջ: Սինէմայի լուսանկարիչներու կառքերուն մէջ մէկ – մէկ ոստիկան դրուած էր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏԱՐԱԳԻՐ ԼԵԶՈՒՆ

Լեզուն ժողովուրդն է եւ անոր պատմութիւնը:

Նոյն կերպարանքն ունի ան եւ նոյն ճակատագիրը. կը ծնի ժողովուրդէն ու կը կրէ անոր խառնուածքին ու պատմութեան դրոշմը:

Հայ լեզուն հայ ժողովուրդի պատմութիւնն է, հայ ցեղին ազնուական կերպարանքը:

Դարերէն եկած մեր մեծարժէք գանձն է ան, հայ ժողովուրդի մեծագոյն ստեղծագործութիւնը, հայ պատմութեան բուրումնաւէտ ծաղիկը:

Եւ անոր գոյութեան գերագոյն ազդակներէն:

Առանց անոր՝ ով գիտէ թէ ինչ պիտի ըլլար հայութեան ճակատագիրը, անոր գոյութիւնը, ազգերու ու բազմազան ցեղերու քաոսին մէջ:

Բայց այս կէտերը չէ որ կ'ուզէինք շօշափել այստեղ. ոչ ալ հայ լեզուի հազարամեակներու չքեղ փառքը հիւսել:

Կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել այն ճակատագիրը, որուն ենթարկուած է, մանաւանդ կ'ենթարկուի օրէ օր, թափառական հայութեան հետ, երկրէ երկիր, հազարումէկ ազդեցութիւններու ենթակայ:

Տեղ մը չի խօսուիր ան բնաւ. ուրիշ տեղ մը՝ կը խօսուի աղճատ ու այլանդակ, կամ խառնուած՝ օտար բառերով ու բացատրութիւններով: Ֆրանսերէնը, ռուսերէնը, անգլերէնը, արաբերէնը տեղ գրաւած են հոն, եւ, այս բոլորէն վեր՝ գարշելի թուրքերէնը, որ կը տիրապետէ ու կը ճմլէ հայերէնի ցեղային ոգին ու գեղեցկութիւնը:

Բայց ասիկա առօրեայ լեզուին վիճակն է. շուկան, տունը եւ հրապարակներու վրայ խօսուած լեզուին վիճակը:

Գրականցէք աւելի «բարձր» շրջանակները եւ պիտի հանդիպիք նման պատկերի, այլապէս ուշագրաւ:

Միայն ժողովուրդը չէ որ անփոյթ է իր լեզուին հանդէպ. անփութակից՝ անոր արժէքին, ազգապահպանման համար անոր բարերար ու վճռական դերին:

Նոյն վերաբերումը ունին մինչեւ իսկ անոնք, որոնք գրի եւ գրականութեան անդաստաններուն մէջ կը գործեն. անոնք՝ որ ազգային արժէքներու մասին կը խօսին ու կը գրեն մինչեւ իսկ:

Տարօրինակ, հիւանդագին անփութութիւն մը կը ցուցաբերուի հայ ժողովուրդի խոնարհ դասերէն մինչեւ վերին դասերը, կարելի է ըսել՝ անխտիր կերպով.

Հրապարակէն ու շուկայէն սկսած մինչեւ ընտանիքը, մինչեւ պաշտօնատեղիները եւ մինչեւ աղօթատեղիները հայերէնը կը խօսուի խեղճ ու աղքատ լեզուի մը նման, առանց բծախնդրութեան, առանց տարրական հոգածութեան եւ արտասանուած՝ օտար ու թուրքերէն բառերով:

Գործնական կեանքի մէջ ցոյց տրուած այս վերաբերումը կ'անդրադառնայ հայուն ու անոր երիտասարդ սերունդի հոգեբանութեան ալ վրայ. հայ երիտասարդը, մինչեւ իսկ դպրոցականը, պէտք չի տեսներ կարեւորութիւն տալու հայերէնին, որ «փոր չի կշտացներ». հայ ծնողքը անհրաժեշտ չի նկատեր հայերէնը իր զաւկին համար եւ գոհունակութեամբ կը պատմէ՝ թէ «էհ, գիտէ բաւական հայերէն, իրեն պէտք եղածին չափ»: Իսկ այդ «պէտք եղած չափը»՝ ողորմելի լեզուով երկտող նամակ մը անդին չանցնիր...

Զափելու համար հայ լեզուի թշուառութիւնը, հարցուցէք քիչ շատ օտար կրթութիւն ստացած հայ երիտասարդ՝ երու՝ թէ գիտէ՞ն հայերէն: Ձեզի պիտի պատասխանեն անոնք, առանց դժուարութեան, ըմբռնած մըն ալ շրթներուն եւ վերէն նայուածքով մը.— «հայերէ՞ն — շատ քիչ». կամ «դժբաղդաբար», որ հոս բառ է միայն, երբեմն ալ հեգնութիւն: Բայց կրնա՞ք դուք երկու բառ ֆրանսերէն կամ անգլերէն գիտցողէն նոյն խոստովանութիւնը լսել... Ի՞նչպէս չգիտնալ ֆրանսերէնը կամ անգլերէնը. ի՜նչ ամօթ եւ ի՜նչ խեղճութիւն...

Աւելին դեռ, շատեր օտար լեզուով նամակ մը գրելու առեն տասն անգամ բառարան կը նային՝ բառը ճշդելու եւ սխալէ խուսափելու համար. քանի՞ հոգի կրնաք գտնել, որ հայերէն բառարան բանայ՝ հայերէն բառ մը ճշդելու համար...

Օտար լեզուներուն մէջ կարելի չէ սխալիլ. ամօթ է չգիտնալը, մինչ չխօսիլը կամ սխալ գրելը. հայերէնի՞ն մէջ...

Ո՞ւրկէ այս արհամարհանքը, որ վարակած է ստորինաբար մինչեւ իսկ մտաւորական շրջանակները: Հարցուցէք թերթերու խմբագրութեանց, որոնք ամէնօրեայ յարաբերութեան մէջ են գրողներու, թղթակիցներու, թարգմանիչներու հետ: Ընթերցողները զատուած, կոկուած հայերէն յօդուածներ կը կարդան. կ'երեւակայե՞ն արդեօք թէ ի՛նչ քաոս պիտի ստեղծուէր, եթէ միայն մէկ օր թերթը լոյս տեսնէր յօդուածներու նախնական վիճակով...

Մատի վրայ կը հաշուուին այն գրողները՝ որոնք հայերէն կը գրեն ու խնամք կը դնեն իրենց տողերուն մէջ: Անշուշտ, հայկաբանութիւն չէ որ կը պահանջենք, բայց կարելի չէ հանդուրժել՝ որ մեր լեզուն այսքան թեթեւ, այսքան արհամարհական վերաբերումի առարկայ դառնայ:

Աղէտ է տարագրութիւնը. կ'ապրինք մեր պատմութեան ամէնէն մթին եւ դաժան օրերը:

Կը պայքարինք ու կը պահենք մեր ֆիզիքական գոյութիւնը, աւելի կը յոգնինք, աւելի կը քրտնինք եւ, տաժանքի գինով, կը պահենք մենք մեզ:

Նոյն ճիգը կը թափե՞նք մեր ազգային ոգիին ու ազգային արժէքներու պահպանման համար:

Հայ լեզուն համադրոյթն է այս արժէքներուն. անիկա մեր հոգեկան հայրենիքն է. մեր պատմութեան հրաշքը եւ հայ ցեղի հոգեկան ու իմացական մեծագոյն հարստութիւնը. իսկ այս օրերուն՝ ազգապահպանման հզօրագոյն ազդակը:

Տարագիր ենք մենք, բայց հրաժարած չենք մեր հայրենիքէն. թափառական ենք, բայց կայուն ու անսասան պահանջներ ունինք: Գիտե՞նք ըլլալ այնքան տկար՝ մեր լեզուն կորսնցնելու, այնքան ապիկար՝ զայն տարագրելու համար մեր կեանքէն ու սրտէն:

Հայ լեզուն փառքն է հայութեան, անխզելի ու հզօր կապը՝ մեր նախնիքներուն հետ, անոնց ձայնն ու խորհուրդը՝ ազգամաւզիներու մէջէն քալող հայ սերունդներուն ուղղուած:

Գործիք մը չէ ան, այլ գոյութեան անկապտելի զրահ մը, որուն պէտք է փարած պահենք մեր հոգիները: Հայը անով միայն կրնայ հայ մնալ, առաւելապէս եւ ապահով կերպով:

Ե՞րբ պիտի գիտակցինք այս ճշմարտութեան:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

[illegible] Կալլեսի իշխանը

Երկու տարի առաջ գիրք մը հրատարակուեցաւ այս հարցի մասին որ շատ կը շահագրգռէ Անգլիացիները, որովհետեւ Կալլեսի իշխանը Անգլիոյ գահաժառանգն է:

Գրքին վաճառումը անմիջապէս արգիլուեցաւ, բայց բովանդակութիւնը շատերուն ծանօթ է:

Քսան տարիէ ի վեր իշխանը չարունակ եւ համոզումով կ'ըսէր իր մտերիմներուն, թէ բոլորովին անկարելի է իրեն համար երբեք ամիսէն աւելի հաւատարիմ մնալ կնոջ մը սիրոյն:

— Ես ունիմ խմորը այն մարդուն, որ պէտք չէ ամուսնանայ, որովհետեւ թէ ես եւ թէ ապագայ կինս դժբախտ պիտի ըլլանք մեր ամուսնութեան հետեւանքով:

Եւ երբ իր խօսակիցները, ի պատասխան կ'ըսեն թէ իրեն պէս հազարաւոր այրեր կան, որոնց մէջ արմատացած է բազմակնութեան զգացումը, բայց հակառակ այս զգացումին, հայրենիքի հանդէպ պարտականութեան զգացումը կը մղէ զիրենք որ պէտք ամուսնանան, իշխանը կը յայտնէ հետեւեալ տարօրինակ միտքը.

— Երբ հարցը ինծի ներկայացուի իբրեւ պարտականութիւն, այն ատեն պիտի ամուսնանամ: Բայց միանգամայն պիտի յայտնեմ ապագայ կնոջս թէ մեր ամուսնութիւնը, քառ էութեան եւ ամէնէն շատ պիտի տեւէ երեք ամիս, որմէ յետոյ անիկա պարտաւոր է ինծի վերադարձնել ազատութիւնս.

Ու իշխանը իր խօսքին տէրը կը մնայ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՑԱՒԱԳԱՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

»»»..«««

Հին Յունաստանի հայկական գաղթակայանները ամենուրեք ընելէ վերջ, Բարեգործականի սեւ ձեռքերը երկնցան Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ մայրաքաղաքին՝ Սելանիկի վրայ:

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ է թէ Սելանիկի ազգ. իշխանութիւնները մերժած էին այն սոորընացուցիչ պայմանները զորս առաջարկած էր Բարեգործականը իր տալիք կրթական նպաստին հետ:

Բարեգործականը «կրթական ծրագիր» մը ունի, որուն միակ նպատակն է ստամկալար կամ հակադաշնակցական տականքները կրթական յարկերու մէջ տեղաւորելով, տեսակ մը մակաբուծարան կազմել, ինչպէս կազմած է ներկայիս, իր շուրջը հաւաքելով ձախողած հացկատակներ ու ծոյլ պնակալէզներ:

Անշուշտ Բարեգործականի վճարողներուն գիտնալիք բանն է թէ ի՛նչի կը գործածուին տարիներու ընթացքին կուտակուած պատկառելի գումարները եւ մեծ դժուարութեամբ հաւաքուած ոսկիները:

Միայն Բարեգործականի մեծամեծ անդամներուն գիտնալիք բանը պիտի ըլլար, ուրկէ յետ Միութեան վստահուած գումարները իրենց տեղերը ծախսուէին: Դժբախտ փաստը այն է, որ իր անունին անարժան Բարեգործականը այսօր հրապարակ իջած է եւ խրած անօրակելի խաչակրութեան մը մէջ:

Սելանիկի գաղութը ալ ի բերան մնաց տեսնելով Բարեգործականի շահատակութիւնները:

Քանի մը խօսքով պատմենք ըլլալիքը.

Կրթական տարեմուտին ազգ. իշխանութիւնը Բարեգործականին դիմեց, անոր տալիք նպաստը ստանալու ու զայն այժմէն պատրաստելու համար: Բարեգործականի ծիրը կեդրոնի հրահանգի համաձայն պայման դրաւ նախ ուսուցիչներու ցանկը ունենալ եւ ազգային վարժարանները ենթարկել իր հսկողութեան, որմէ վերջ պիտի բարեհաճէր 300 տոլար (6000 Փր Ֆրանք) տարեկան նպաստ մը տալ:

Թաղ. Խորհուրդը վճռականապէս մերժեց այս առաջարկը, քանի որ կրթական գործէ հասկցող հողաբարութիւն մը շատ աւելի գիտակ էր տեղական պայմաններուն, լաւագոյն կարգադրութիւնները ընելու մեր ազգային վարժարաններուն համար, քան Փարիզ կամ Գահիրէ նստած Բարեգործականի վարիչները: Այս նկատումով Թաղ. Խորհուրդը մերժեց Բարեգործականի տալիք նպաստը ու նախապատիւ համարեց իր ճիգերով հոգալ ազգային վարժարաններու պէտքերը:

Այսպէս վերջ գտան բանակցութիւնները: Ազգ. իշխանութիւնները սկսան վերակազմել եւ ամէն տեղ, ուսուցչական կազմը լաւագոյն եւ օգտակար տարրերը հրաւիրելով պաշտօնի [illegible] հայ քանի մը վարժապետներու տեղ առնուեցան իրական ուսուցիչներ: Մինչ ազգային մարմինները կարգադրութիւններով զբաղած էին, անդին Բարեգործականի ներկայացուցիչ ժամկլաւիկներէն մէկը մատնաւոր լուրեր կը ճամբէր, որպէսզի զանէ ինք մնայ իր նախկին պաշտօնին մէջ որուն փոխարէն Բարեգործականի կողմէ կը խոստանար 80.000 դրահմի, երաշխաւոր ցուցնելով այդ Միութեան վարիչ պատուիրակին այսահի ազգականը:

Բնական է կարելիութիւն [illegible] այս անամօթ խարդախութիւններուն: Բարեգործականի խնամիները, երբ հարազատ ժառանգորդները այդ Միութեան դրամին, կը սկսին ամէն կողմ դիմումներ կատարել իրենց անշահ վարժարաններուն հաց ճարելու եւ հայրի խաղացած գաղութը ամէնուրեք ընելու համար:

Կը հաւաքուին կասկածելի եւ մութ տարրեր, բոլորն ալ հանրային կեանքի մէջ խայտառակօրէն արտաքսուածներ: Երկարօրէն որոճալէ վերջ, անոնք կը տեսնեն որ ազգ. իշխանութիւնը վճռական կը գտնէ Դանիական առաջնորդութեան բացած վարժարանը, որ օճախ մը դարձած էր հրուհճիններու եւ թմրեցուցիչ քարոզութեանց: Դաւադիրները կը հաւակնին որ պայքար բացուած է այդ ուղղին դէմ, եւ հետեւաբար կը դառնան փակուելու վտանգին տակ: Աւելին պատեհ նկատելով շարժման մէջ կը դնեն իրենց ձեռքին տակ գտնուած բոլոր միջոցները: Գահիրէի եւ Փարիզի կեդրոններուն կը ներկայացնեն պարագան եւ կ'առաջարկեն հրուհճիններու հետ միանալով պայքար բանալ ազգային վարժարաններու դէմ: Այդ պէսով թէ անոթիները մակաբուծարան մը պիտի գտնէին եւ թէ ազգային մարմինները նեղը պիտի դրուէին ազգային դպրոցներու մատակարարման մէջ:

Պէտք է հոս ըսել թէ, գաղութը ուզի ուզով կը հետեւէր կատարուած շարժումներուն, գիտէր թէ ովքեր էին թելադրողները եւ թղթակցողները, բայց միայն կը հետեւէր չհաւատալով դեռ Բարեգործականի բարոյական սնանկութեան:

Պատահեցաւ սակայն անխուսափելին: Դիմակները վար ինկան: Բարեգործականի կեդրոնը բանակցեցաւ Դանիական առաջնորդութեան կեդրոնին հետ: Իրարու զարպաս ըրին: Բարեգործականը համաձայնեցաւ Դանիականի անունը գործածել օգտուելով անոր վարժարան բանալու արտօնութենէն: Դանիականը պայման դրաւ որպէսզի նախկին քարոզիչներու երամը իբր ուսուցչական կազմ պահուի եւ իր վարժարանը գոյքերով Բարեգործականի տրամադրութեան տակ դնելէ զատ, յանձնառու եղաւ նաեւ տարեկան 80.000 դրահմի վճարել: Ասոր վրայ Բարեգործականն ալ պիտի բարդէ 250.000 դրահմի, կարգ մը հացկատակներ աւելցնելով ուսուցչական կազմին վրայ: Այսպէս՝ սով գաղթաշխարհի բոլոր հայկական նախակրթարաններուն մէջ ամէնէն այլանդակ պատկերը ներկայացնող դպրոցի մը շուրջ համաձայնութիւնը կնքուեցաւ Բարեգործական–բուհճի եւ ընկերութեան կողմէ:

Այլեւս թերահաւատ չմնաց Սելանիկի մէջ: Նախկին ջերմ Բարեգործականները մատ խածին եղածին վրայ:

Հրապարակելով Բարեգործականի [illegible] Բարեգործականի գործակալները սկսան անյուր պայքար մը բանալ ազգային վարժարաններուն դէմ:

[illegible] կան պիտուլներ, հաց եւ գործածուած [illegible] ժամուն անզամ «բուհճիներ» պիտի հոյթայթեն, պայմանաւ որ աշակերտ յանձնուած զաւակները անոր փոխ մնան եւ իւրաքանչիւր աշակերտ իր բաժին տակը Ս. Գիրք մը ունենայ:

Ահա թէ ի՛նչպէս կ'աշխատին մեր մատաղ սերունդը ապուշներու հօտի մը վերածելու:

Այսպէս, թող ամէնքն ալ իմանան թէ Բարեգործականը իրեն վստահուած դրամներով հրապարակ իջած է այսօր, եւ ամէն միջոց կը փորձէ կազմակերպուած նոր ու համեստ գաղութները քասսի վերածելու համար: Այն Բարեգործականը որ, երկար տարիներու ընթացքին իսկ չէր յօժարեր 42.000 դրահմի յատկացնել ազգային վարժարաններուն, անոյն, վնասակար հաստատութեան մը գործին շարունակութեանը համար 250.000 դրահմի կը փճացնէ մէկ անգամէն: Կը նշանակէ ուրեմն, որ եթէ այս հետեւողականութեամբ շարունակէ իր «կրթական ծրագիրը», անհոգին խառնակութիւններու դուռ պիտի բացուի եւ այդ Միութեան անունին վստահած կտակարարները օրէնքով տեղ պիտի արժանանան անէծքի, որովհետեւ անգիտակցաբար պատճառ եղած կ'ըլլան նոր չարիքի մը զոր կը գործեն Բարեգործականի մեծ ու պզտիկ վարիչները իրենց ազգակործան պայքարներով:

Այս բոլոր խայտառակութիւններէն վերջ, հարց կուտանք: Ի՞նչ կ'ուզէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը յունահայ գաղութէն: Ինչո՞ւ ծաղկոցներու եւ նախակրթարաններու ցանցով մը չի պատեր ամէնէն աւելի պէտք ունեցող վայրերը, ու եկեր ալինդ փակեր է այս գաղութին դէմն եւ յետոյ, ի՞նչ է իմաստը այն գանհրկ հալածանքին որ սկսած է դրամի ուժով, մեր քաղաքական միակ կազմակերպութեան անդամներուն եւ ազգային արժանապատուութեան տէր մարմիններու դէմ:

Ո՞ւր պիտի յանգի այս ցաւագար խաչակրութիւնը, որ ամէնէն առաջ կը վնասէ գաղութներու խաղաղութեան եւ Բարեգործականի վարկին:

ՎԱՀԱԳՆ

ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՈՐՈՒԱԹՆԵՐՈՒ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»»..«««

(Շար. երէկուան թիւէն)

Տարագիրները ինչո՞ւ ռումբ կը դնէին այն երկաթուղիներուն վրայ, որոնք Եուկոսլաւիա կ'երթային. Պատճառը պարզ էր, — արտասահմանի մէջ վախ տարածել դէպի Եուկոսլաւիա ճամբորդութիւններու մասին, միաժամանակ Եուկոսլաւիոյ ժողովուրդին մէջ դժգոհութիւն ստեղծել հանդէպ իրենց երկրի իշխանութեան:

Նման անուղղակի միջոցներով, տարագիրները կը կարծէին թէ թանկագին նպաստ մը պիտի ստանար իրենց փրոփականտը Եուկոսլաւիոյ դէմ.

Այդ շրջանին գրոսաշրջիկներու հոսանք մը ստեղծուած էր դէպի Եուկոսլաւիա: Փէրչէց դժգոհութեամբ կը դիտէր այս հոսանքը, եւ յաճախ կը տրտնջար Մորէլլիի թէ գրոսաշրջիկներու այս հոսանքը անհոգին դրամ պիտի թողէ Եուկոսլաւիոյ մէջ, այնպէս որ այսուհետեւ դժուար պիտի ըլլայ իրենց գտնել համախոհներ երկրին մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ հարկ կը տեսնէր միջոցներ գտնել, կասեցնելու համար գրոսաշրջիկներու այդ հոսանքը: Ան այսպէս կը բացատրէր Մորէլլիի.— Եթէ յաջողինք կասեցնել գրոսաշրջիկներու հոսանքը, Եուկոսլաւիոյ բնակչութիւնը պիտի իյնար դարձեալ թշուառութեան մէջ, ուր էր առաջ՝ երբ գրոսաշրջիկներու հոսանքը չկար: Այդ թշուառութեան մէջ դիւրին պիտի ըլլար նետել դժգոհութեան եւ ըմբոստութեան սերմերը:

Ահա թէ ինչու տարագիրները դժոխային մեքենաներ կը զետեղէին երկաթուղիներու վրայ: Առաջին անգամ գարմանք պատճառեցին այդ դէպքերը: Ի վերջոյ սակայն յայտնի դարձաւ «Թաքթիքը»: Առաջին դժոխային մեքենան գրուեցաւ 30 յունիս 1931ին,— այս գործին գլխաւորութիւնը յանձնուած էր Հրանիլովիչի եւ Սէլէյթովիչ: Ինչպէս վերջը Վիեննայի ոստիկանութիւնը նկատեց, դժոխային մեքենաները կը դրուէին այն վակոններուն մէջ, որոնք Ֆրանսայէն կ'անցնէին Աւստրիայէն, Շվեյցարիա–Սանքթ–Վալդ–Վիլլաքի գիծով: Մեքենան այնպէս կը յարմարէին որ պայթէր Եուկոսլաւիոյ մէջ: Միջազգային երկաթուղիներու մէջ փորձուած այս ահաբեկչութիւնը [illegible] նախ պիտի գրաւէր Վիեննայի ոստիկանութեան կասկածը: Տարագիրները չուշացան նշմարելու որ այդ ոստիկանութիւնը կը դառնայ իրենց հետքերուն վրայ: Անմիջապէս աշխատեցան պաշտպանել աւստրիացի իրենց բարեկամները: Եւ սակայն լաւագոյն համարուեցաւ, բոլորին համար, հեռանալ Աւստրիայէն: Մէկ մասը ապաստանեցաւ Իտալիա, Տոքթ. Փավէլիչի մօտ, որ այդ շրջանին կ'ապրէր Փեսարոյի վիլլային մէջ, Անթոնիօ Սերատ անունով: Ծիմունովիչ, Բրեժէր, Բրքէշ եւն, որոնք կը պատրաստէին դժոխային մեքենաներու փոխադրութեամբ, հեռացան Աւստրիայէն: Սէյլէթովիչ Հունգարիա անցաւ, Հրանիլովիչ Թրիէսթէ գնաց: Իսկ Փէրչէց անցաւ Պելճիքա, որպէսզի Եուկոսլաւիայէն գաղթած անգործ աշխատաւորները համոզէ եւ Հունգարիա տանի, դժոխային մեքենաներու եւ զէնքի պատրաստութեան մէջ օգտագործելու նպատակով: Ես ալ Սոֆիա մեկնեցայ, ժամանակ մը այնտեղ իբրեւ պարուհի գրօսատուն մը մտայ:

Ամիսներ անցնելէ վերջ, Փէրչէց Հունգարիա կանչեց զիս, յանձնարարելով որ դիմեմ Սոֆիայի հունգարական դեսպանատունը եւ «վիզա» ստանամ բազմաթիւ երկիրներու համար: Զիս կ'ապահովցնէր, որ սիրով պիտի ընդունէին խնդրանքս եւ որ եւ է դժուարութիւն չպիտի յարուցանէին, որովհետեւ կ'ըսէր, հունգարական իշխանութեանց հետ լաւ յարաբերութիւններ կը մշակէր ինք: Հետեւեցայ իր խորհուրդին, եւ տեսայ որ պարծենալու համար չէ ըսած: Արդարեւ հունգարական անցագիր մը տրուեցաւ ինծի, եւ ես մեկնեցայ Հունգարիա:

Այդ շրջանին, Փէրչէց յարաբերութեան մտաւ, Պուտափէշթի մէջ, հունգարական քաղաքական իշխանութեանց հետ, որոնք իրեն յանձնարարեցին դիմել հունգարական ընդհ. ապահովութեան տեղեկատու դիւանին: Այս մարմինը հրահանգ ստացած էր ամէն միջոցով օգնել Փէրչէցի, երբ պէտք ունենար իր գործունէութեան ընթացքին ընդդէմ Եուկոսլաւիոյ:

Հետապնդելով իր հին ծրագիրը, նշանածս սկսաւ փնտռել անկիւն մը կորսուած ագարակ մը, ուր իր խորհրդական գիրքով ամէն յարմարութիւն ներկայացնէր Եուկոսլաւիոյ մէջ կատարուելիք ահաբեկչութեան կազմակերպութեան,— գործակալներու եւ լրտեսներու առաքում, զէնքերու [illegible] սուրհանդակի եւ գիրքերու փոխադրութիւն: Երկար փնտռտուքներէ վերջ, որոշեց հաստատուիլ Եանքա–Փուզթա, որ կը գտնուի Պէլէքսոսի եւ Նաճի–Քանիզայի միջեւ, Մուրա–Քէլէքսեպի երկաթուղիի կայարանէն ոչ շատ հեռու, ուրեմն Եուկոսլաւիոյ սահմանին մօտիկ: Այս ագարակը հաստատուած է բլրակի մը վրայ ունէր դաշտ մը եւ անտառ մը. եւ երկու տուն, մէկը բնակութեան [illegible] յարմարութեամբ օժտուած.— [illegible] բնակարան կ'անուանէինք մենք. Միւսը փոքր ըլլալով կ'անուանէինք «երկրորդական»:

Եմիլ Հորվաթ անունով վարձեց այս ագարակը,— այդ անունով էր իր անցագիրն ալ, հայթայթուած հունգարական իշխանութեանց կողմէ.—Փէրչէցի առաջին հոգն եղաւ զայն կատարել, տարագիրներ բերելու համար իր մօտ: Արդէն կը սկսէր վերածել ահաբեկչական կազմակերպութեան կայան մը:

Եուկոսլաւ տարագիրներ բերելու նպատակով, գործակալներ [illegible] ցան Ֆրանսա եւ Պելճիքա, մինչեւ իսկ Ամերիկա: Իր հունգարական անցագրին շնորհիւ, ինք կրցաւ երթալ մինչեւ Պուէնոս Այրէս, ուր կազմակերպեց Հրվացքի Տոմոպրանի ընկերութիւնը, որ մասնաճիւղեր ունի Մոնթէվիտէոյի եւ Սան–Փաուլի մէջ: Ուրիշներ կը գործէին Պելճիքայի մէջ: Ընդհանրապէս Փէրչէցի [illegible] անդորրները երբեմն կը գրէին [illegible] իշխանութեանց, վասն [illegible] առնելու համար [illegible] մասին, որպէսզի [illegible] երկրին ու գրեն [illegible] իրենց կայանը: Վասն [illegible] նախ կը գրէին Վիեննա, Եուհան Քասանիչի մօտ, որ [illegible] էր «Գրիչ» թերթի [illegible] Փէրչէցի [illegible] Հունգարական հրապարակ [illegible] միջոցով, Սոփրոնի հանդէպ ոստիկանութեան լուր [illegible] Փէրչէցի հաշւոյն, քանի մը [illegible] (մթարա) կը դրկէ: Եւ կը [illegible] ոստիկանութիւնն [illegible] անձեր իր հսկողութեան [illegible] Մինչեւ իր մահը, այս գործը [illegible] հունգար ոստիկան մը, Շոփ [illegible] որ խեղճ աշխատաւորները կը [illegible] եւ կը ղրկէր Մուրա–Քէրէսթուր [illegible] ուր կը սպասէին Փէրչէցի մարդիկ [illegible] զանոնք առաջնորդելու համար Եանքա–Փուզթա:

Հակառակ Փէրչէցի բոլոր ճիգերուն եւ եռանդին, հակառակ զլխաւոր [illegible] միջոցներուն, որ Փէրչէցի եւ իր ընկերներուն տրամադրութեան տակ դրուած էին, Եանքա–Փուզթայի մէջ, Զաւոկին, երբ ես զիս [illegible] գանուէի, կրցած էին հաւաքել միայն 24 հոգի: Իսկ վերջին անգամ Եանքա–Փուզթա այցելութեանս ընթացքին՝ 30 հոգի:

Յոյներու պայքարը Ալպանիոյ մէջ

Աւելի քան քսան ազգային ընկերակցութիւններ հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեցին Աթէնքի մէջ, ի ներկայութեան բազմաթիւ երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու —

«Միջազգային [illegible] հաստատուած իրաւունքները բռնաբարուած են: Համաձայն այդ իրաւունքներու, Եպիրոսի Ալպանիա, Յոյները [illegible] պաշտպանել իրենց համայնական [illegible] ցեղական կազմակերպութեան [illegible] ուսուցիչներուն ընտրութեան իրաւունքը: Կը պատրաստ[illegible] ալպանական կառավարութեան [illegible] թիւնները կրօնական եւ դպրոցական ազատութեանց դէմ որոնք [illegible] հաստատուած են 1914ի Եպիրոսի [illegible] ութիւններով:

[illegible] Ազգ. Դաշնակցութեան [illegible] ալպանական կառավարութեան [illegible] յարաբերութիւններ եւ [illegible] կառավարութեան [illegible] կը յայտարարենք թէ [illegible] մեր ձեռքով պիտի գործադրենք [illegible] ազատութիւնը, եթէ ապաւորութեան [illegible] հելլենական կառավարութեան [illegible] մտութիւնը»:

Ամբողջ մամուլը կը [illegible] բողոքներուն.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿ.Ի ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Յարգանքի եւ երախտագիտութեան ցոյցեր

...Մարսէյլի Ցրօնեայի առաջնորդ – ...հովուապետութիւնը, քառին ... յուշատօնով, յարգանքի եւ երախտագիտութեան ցոյց մը եղաւ։ ...Պալաքեան Եպիսկոպոսի մարմինը, ...իր բնակարանէն, փոխադրուած էր Պօմօնի մատուռ ... այս անգամ եւս դարձած ... ուխտատեղիի վայր։ Հոն էին բո– ... մինչեւ ... անդադար, իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու համար առաջնորդի մը, որ եռանդ ունէր գործելու, ... մանաւանդ կրթական ... վրայ։ Վկայ՝ իր ջան– ... հիմնուած մատուռ – մանկապարտէզները, որոնց մէջ այսօր, ... հայերէն կը հնչեն։

... հոկտեմբեր Պօմօնի ... անանցանելի դարձած ... մատուռը եւ շրջափակը մար– ... էին, ամէն դասակարգի եւ ... մարդերով, բոլորն ալ ...

...Կրօնական ... բոլոր մասնա– ... փակուած էին Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հրահանգով։ Փակուած էր ... Փրատոյի եկեղեցին։ Հոն էին ... քահանաները։ Ներկայացու– ... եկած էին Ցրօնեայի զանազան ...

...ութիւնները, որոնք սկսած ... առաւօտեան կանուխ, Փարիզի առաջ– ... Քիպարեան Եպիսկ.ի նախագա– ... հութեամբ, հոգւոյ վերջացան կէսօր– ... ժամը 1ին

... շրջապատուած ... Ժողովի եւ Ազգ. Կեդր. Վար– ... անդամներէն, ... եւ ... զաւառ ... յով, բերուեցաւ մատրան շրջա– ... ը, ուր խօսուեցան դամբանա– ... կաններ։

...Ժողովին կողմէ խօսեցաւ ... Յարութիւն Շալճեան, վեր հանե– ... արժանիքները Պալաքեան Եպ.ի, ... տարուան մէջ, Մարսէյլի ... գաղութը օժտեց 22 մասնա– ... նկարագրաւէնով

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Պօղոս Չիլտեան դրուա– ...լով առաջնորդին զանազան գործե– ... Եւ շեշտեց.— «Այո, Պալաքեան Եպիսկոպոս թերութիւններ ունէր, ինչպէս բոլոր մարդիկ, սակայն այն տեւական գործերը, զորս կատարեց յանդգնութեամբ ու անձնուրացութեամբ, կը ջնջեն այդ բոլոր թերութիւնները։ Մարսէյլի գաղութին համար կրկնապէս դառն է Պալաքեան Եպիսկոպոսի կորուստը, երբ նկատի առնենք, որ հազիւ կազմուած Ազգ. Վարչութիւնը կը զրկուի իր ամէնէն աշխոյժ գործակիցէն»

Տոհմային Միութեան կողմէ խօսեցաւ Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան, վեր հանելով հանգուցեալին անշահախնդիր գործունէութիւնը եւ անխնայ ...ելով գաղութին խառնակիչները, որոնց աղմուկ պայքարը, եթէ ոչ առաջինը, գէթ կարեւորագոյն պատճառ եղաւ առաջնորդին վաղաժամ մահուան.

...Լուի Թաղականութեան, վարժարանի եւ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ա. Արզեան, շեշտելով որ մեծ եղաւ կորուստը Մարսէյլի գաղութին համար։ Եւ ներկայացուց առաջնորդին ներքին կեանքը

Լիոնի հայ գաղութին կողմէ խօսեցաւ Վարդան քհյ.։

Աղքատախնամ Միութեան կողմէ խօսեց Օր. Փիրանեան, Պոյեկլենքու Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ա. Գափուճեան, յիշատակելով այն բոլոր գործերը, զորս յաջողութեամբ կատարեց Պալաքեան Եպիսկոպոս, Մարսէյլի մէջ թէ այլուր։

Ապա խօսեցաւ «Յառաջ»ի թղթակիցը, Պ. Հ. Տէր Բարսեղեան՝ շեշտելով.— «Մեր ողբացեալ առաջնորդին աքեմն ու աստիճանը չէ որ կը հետաքրքրէ զիս։ Կրօնաւորի հանգամանքին մասին թող խօսին ուրիշներ։ Ես նկատի ունիմ Պալաքեան Եպիսկոպոսի հանրային գործիչի, հայերէն դաստիարակութեան աշխոյժ ջատագովի դիծը։ Այո, ունէր թերութիւններ, սակայն կրթական գործին հանդէպ իր մոլեռանդ հաւատքը, ազգային սովորութիւնները պահելու եւ պահպանելու իր բծախնդրութիւնը պարտք կը դնեն մեր մաժուլին վրայ խոնարհելով իր դագաղին առջեւ, գոչել՝ «Յարգանք յիշատակիդ»

Վերջին խօսողն եղաւ Քիպարեան Եպիսկոպոս։ Եւ ապա դագաղը ուսամբարձ դուրս կը հանուի։

Հանրակառքերու եւ ինքնաշարժներու երթեւեկը կը դադրի պահ մը։ Ժողովո՞ւրդ, ժողովո՜ւրդ։ Թափօրին առջեւէն կ՚երթային Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները, գայլիկները եւ ետեւէն հայ աղջիկները, որոնցմէ իւրաքանչիւր բարձր բռնած իրենց ձեռքերուն մէջ։

Եւ այսպէս, տեղ տեղ խանդարելով երթեւեկը, թափօրը հազարաւոր բազմութեամբ կը հասնի Սէն – Փիէր, մեռելներու քաղաքը։ Հոս ալ ժողովուրդը հաւաքուած է։

Մարմինը կը տեղաւորուի մասնաւոր պահարանի մը մէջ, ժամանակի մը համար։ Ազգ. Վարչութիւնը ընդառաջ երթալով ժողովուրդի յայտնած ... եւ իր պարագաներու բաղձանքին, աշխատանք պիտի թափէ, մարմինը ամփոփելու համար Պօմօնի եկեղեցիի շրջափակին մէջ, համեստ յիշատակարանի մը տակ։

Չմոռնամ աւելցնել, թէ յուղարկաւորութեան բացառաբար ծանր ծախքերը հոգալու համար, Ազգ. Վարչութիւնը հանգանակութիւն մը բացած էր, որուն մասնակցեցան բոլոր անխտիր, հինգով, տասնով եւն.։

Հրապարակ հանուած էր Պալաքեան Եպ.ի նկարը, մօտ 3000 օրինակ, որմէ գոյացած հասոյթը եւս պիտի յատկացուի յուղարկաւորութեան ծախսերուն։

ՀՐԱՉԵԱՅ

Ս.Գ. – Ցաւակցական հեռագիրներ ղրկած էին Էջմիածնի կաթողիկոսը եւ Գերագոյն Հոգ. Խորհուրդը, Վալանսի հայ գաղութի կողմէ Պալիկեան քհյ. Փարիզի կրօնական ընկերակցութիւնը, Տրակինեանի Յառաջդիմական Միութիւնը, Երուսաղէմի Միաբանութիւնը եւ Թորգոմ պատրիարքը, իսկ ցաւակցական նամակներ ղրկած էին Մանչեսթրրէն Ինճէեան Եպ. կաթողիկէ հասարակութեան կողմէ Էքսէն Պահապանեան գերապայծառ, բողոքական համայնքութեան կողմէ պատ. Ղազարոսեան, եւ կրթական ազգային զանազան կազմակերպութիւններ

«Դաշնակցութեան Օր»ը

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Անցած կիրակի կէսօրէ վերջ, Իսիի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի կազմակերպած հանդէսը տեղի ունեցաւ Մէջոտնի կայարանին մօտ, ընկերահաւաքական շրջանակի մէջ։

Նախագահ ընկ. Ս. Թորոսեան հանդէսին բացումը կատարելով, առաջարկեց յոտնկայս յարգել յիշատակը մեր անմահ նահատակներուն։ Յետոյ բացատրեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած երկու գլխաւոր աշխատանքները.— Դարեր շարունակ ցաւ ու ցրիւ եկած եւ զանազան հասարակութիւններու բաժնուած հայութիւնը մէկ գաղափարի շուրջ բոլորելու եւ թանկագին զոհերու գնով անկախ հայրենիք մը կերտելու պատմական առաքելութիւնները։ Գեղարուեստական բաժնին մէջ երիտասարդ ընկեր Կղեմէս Մկրտիչեան յաջողապէս արտասանեց Ռ. Զարդարեանի «Բազինին փառաբանութիւնը»։ Ինչպէս միշտ այս անգամ ալ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերաւ Կ. Խաչի անդամուհի Տիկ. Տէրտէրեանը երգելով «Հայաստանը»ը եւ «Ախ իմ եարէն», ջերմ ծափերու արժանանալով։ Օր. Զարուհի Շահլամեան այս անգամ եւս մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերաւ ջութակի վրայ թրթռացնելով «Կռունկ»ը «Պարզիր աղբիւրը» եւ «Հովուի երգ»ը։ Ցանկալի է որ մեր հայ արուեստագէտները հետեւէին Օր. Զ. Շահլամեանի օրինակին եւ մեր զուտ հայկական հաւաքոյթներուն մէջ հնչեցնէին եթէ ոչ ամբողջովին գոնէ գեղարուեստական մեր կարօտցած հայկական քնարը։

Ապա ջերմ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօս ընկ. Շ. Միսաքեան, որ մօտ երեք քառորդ ժամ ունկնդիրները հմայուած պահեց իր կուռ բանախօսութեամբ, պարզելով Դաշնակցութեան հիմնական գաղափարները եւ կատարած գործերը։

Շատ ընդունակ աղջիկ մը, Հնգամեայ Բէժինա, զատրիկը ծանօթ Թաւրիզ Պ. Գարեգին Ցովհաննէսեանի, այս անգամ ալ մեր հանդէսին մէջ հայկական եւ կովկասեան քանի մը եղանակներ պարեց թեթեւ եւ ղափի նուագածութեամբ եւ ջերմ ծափեր խլեց։

Հանդէսի փակման խօսքը ըսելէ առաջ ընկ. նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց մասնակցողներուն եւ հանդէսը վերջացաւ «Մշակ բանուոր»ով։

Զ.

լոր այն շրջաններուն ուր այցելած է այս «գործիչը», կը յիշէն իր «հայրենաշունչ» ցնդաբանութիւնները Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Ներկայացումը կրկնուեցաւ Կարսանի մէջ ալ։ Անկեղծ ըլլալու համար խոստովանինք որ Զագիկեան գեղեցիկ բնաբանով մը մը սկսաւ իր բանախօսութիւնը, սակայն չկրցաւ զայն վերջացնել Անգլիացիի պէս։ Բերան մը հայհոյեց Դաշնակցութեան։ Օթէլլոյի դերը խաղացողի մը պէս բերնէն մաղձ ու փրփուր կը թափէր կարծես։ Մեր խեղճ ռամկավարներն ալ վառեցան Զագիկեանի ցեխարձակ շանթերէն։ Զորին պատճառով թացն ալ կը վառի, կ՚ըսեն Թուրքերը։ Ռամկավարները որ իրենք զիրենք Խ. Հայաստանի կնքահայրը կը նկատեն, Զագիկեանի բերնով հոշակուեցան հակահայաստանեան

Թիւ երկրորդ բանախօսն էր Մորենիկցի Եղիան, ուրիշ անունով Սիրվարդ։ Այս պարոնը իր ընկերէն աւելի լաւ սորված էր դերը, միայն թէ ցաւ յայտնեց որ անոր չափ «պերճախօս» չէ։ Խոստովանեցաւ նաեւ թէ հրապարակախօս ալ չէր, թէեւ այսպէս գրուած էր յայտարարութեան մէջ։ «Ի՞նչ կ՚ուզէք որ ըսեմ ձեզի, բարեկամներ», սկսաւ բարբառիլ մեր Սիրվարդը։ Ինքն ալ չգիտցաւ թէ ուրկէ պիտի սկսի եւ ուր վերջացնէ։ Պ.Սիրվարդը մեզ ծրիարար պահ մը Խ.Հայաստան փոխադրեց, սակայն Արմենեան փողոցէն զատ տեղ չտեսանք։ Ըսաւ որ «Դաշնակցականներու կառավարութեան օրով եթէ Արմենեան փողոցէն անցնէիր, անպայման ոտքերդ քարերուն եւ պատուհներուն զարնուելով գետին կ՚իյնայիր արիւնլուայ վիճակի մէջ, հիմա այդ փողոցը անճանաչելի դարձած է, բարեկամներ, նոյն իսկ կրնայ Մարսէյլի Քանըպիէրի հետ մրցիլ»։ Դեռ ի՞նչեր չըսաւ մեր «դրախտ»էն վերադարձող վարդը։ «Դաշնակցութեան օրով ժողովուրդը սովամահ կը մեռնէր եթէ նոր ջրհեղեղ մը կոր փողոց ելլէր, յանկարծ վրան յարձակելով զայն կը յօշոտէին։ Կատարեալ գծովք մըն էր անոնց օրով Հայաստանի ժողովուրդին կեանքը»։ Հոս ներկաները միջանկեալ հարցումներ ուղղեցին բանախօսին, թէ – թէ իրարանցում եւ ուժապատ հերթաներն սկսան մոլաալ վառն ոչնչի։ Պ.Սիրվարդ արտնեղած զարձուց մեդալին միւս կողմը. «Այս շինարարական վերելքին հետ ցուցընթաց կան դժուարութիւններ այլ»։ Բնակարանի տագնապ, բանուորներու տագնապ, տագնապ հա տագնապ։ «Հայաստանի մէջ եթէ բնտանիք մը երկու սենեակով բնակարան մը ունենայ, ամէնէն երջանիկն ու բախտաւորն է անիկա։ Հոն նոր կօշիկ, նոր զգեստ, նոր գլխարկ չես կրնար առնել։ Շաքար, հաց առատութեամբ չես կրնար ուտել, եւ ուզած վայրկեանիդ չես կրնար գտնել որովհետեւ քիչ քանակութեամբ կայ»։ Մնացեալն այս շատակ կողմը քիչիկ մը թթուեցուց մեր «հայրենասէր» Հօկերը։ Բայց այս կարգի «գործ»կայներուն հեծորեերուն շարքը կարծ կապեց որովհետեւ թէ իր գործին եւ թէ «հայրենասէրներուն» զիրը չի գար։ Ներկաներէն մէկը հարցուց թէ ինչո՞ւ համար Խ. Հայաստանէն կը փախչին, քանի որ ամէն բան լաւ է հոն։ Պատասխանն Զաքարիայի «Բացառութիւնն բրաւ Դաշնակցական Հայաստանի եւ Ներկայ Հայաստանի, եւ գտաւ որ վերջինս «արագ» թափով մը կը վերածնի, կը բարգաւաճի։ Սակայն չըսաւ որ 15 տարեկան պատանին կարելի չէ երկու տարեկան երեխայի մը հետ բաղդատել։ Բերան մը եւս ծաղկեց Դաշնակցութեան Հայաստանը, որ ողանաւոյն տարմից, գինուորական բանակ, երեքյարկանի համալսարանական շէնք, պետական հրատարակչական, ջրանցքներ եւն. եւն. չունէր։ Վերջացնելէ առաջ իր «լուրեր Հայաստանէն» ճառը, կոչ ըրաւ ներկաներուն որ խօսք. Հայաստանի կողքին կանգնին։

Պէտք թերթերէն «Մայր» կուսակցութեան բաժանորդներն կեցցինի որ քիչ մը սանձէր այս «գործիչները», որպէսզի կուսակցական պրոպագանտը չշփոթէին փողոցային վայրահաջութեանց հետ։ Ոչ միայն ամօթ է, այլ եւ անպատեհ՝ նոյն իսկ իրենց համար։

Լեւոն Դիզալու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Զաւամայիլ

ԿԱՐՏԱՆ.— «Մայր» կուսակցութեան Կարտանի թեւը հրապարակային ժողով մը սարքած էր հոկտ. 14ին։ Բանախօսներն էին Զագիկեան եւ Սիրվարդ, վերջինս Հայաստանէն նոր վերադարձած։ Զագիկեանի դիմակն արդէն ծանօթ է շատերուն Բա–

ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀՕԿԻ ՄԱՍԻՆ

Ժուրբէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ խմբագրական մը մէջ (11 հոկտ.).

— «Հօկը իբր թէ պիտի ըլլար կապը գաղութներուն ու հայրենիքին միջեւ, ինչպէս երբեմն Պոլսոյ մէջ Հօմն էր, ուր, նոյն իսկ խորհրդային ռեժիմը Հայաստան մտնելէ յետոյ, բոլոր կուսակցութիւնները ու հոսանքները ներկայացուած էին՝ համադրելով իրենց բոլոր ճիգերը ի նպաստ հայ հայրենիքին ու անոր կառուցումին։

Հօկը, դժբախտաբար, տարբեր առաքելութեան լծուած է գաղութներու մէջ։ Փոխանակ մնալու չէզոք, ամէն հատուածէ ու հոսանքէ վեր, իր մտատանջութեան միակ առարկան դարձուցած հայրենիքի կարիքները, ան պարզապէս դարձած է քաղաքական քարոզչութեան միջնաբերդ, ու հակադաշնակցական պայքարի կռուան, մոռցած իր իսկական առաքելութիւնը։

Իր ծոցին մէջ հաւաքած,— անշուշտ որոշ թիւով բարեմիտներու կողքին՝ որոնց սրտին իսկապէս կը խօսին հայրենիքի կարիքները,— բոլոր հակադաշնակցական տարրերը, աղան ու պատուելին, տէրտէրն ու տիրացուն, ու ինչ որ գաղութները կը հաշուեն իբր պառակտիչ ու խառնակիչ, ան հազիւ թէ միտքէն կ՚անցընէ հայրենիքի օգնութեան գործը, յանախ խոստովանելով բացէ ի բաց թէ իր գլխաւոր կոչումն է ջախջախել հակահայաստանեան տարրերը, ոչ թէ նպաստ հասցնել՝ որովհետեւ խորհ. Հայաստանը գաղութներու օգնութեան պէտք չունի։

Կը հաւատանք որ երբեմն իսկապէս կը ստացուին շրջաբերականներ ուր Հօկերուն կը յանձնարարուի չէզոք մնալ ու իրենց դռները բանալ հայրենիքի բոլոր օգնել ուզողներուն։ Բայց իրականին մէջ Հօկի ղեկավարները են միայն մոլեռանդ համայնավարներ կամ ազգ. պետքներու գլուխ, եւ Հօկերու ակումբին մէջն է որ կը դարբնուին պայքարի նակատները Դաշնակցութեան դէմ։ Այսպէսով Հօկերէն ներսն կը փախին Հայաստանով իսկապէս շահագրգռուող եւ անոր համար զոհաբերելու պատրաստ տարրերը։ Հօկերուն շուրջը ագելով միայն վարձկաններ, եւ Հօկերը իրենց տեղական անպարծութենէն գործի դարձնող աղանդներ։

Ահա թէ ինչո՛ւ գաղութներու այսօրուան քաոսին մէջ պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը ունին նաեւ Հօկերը, որովհետեւ փոխանակ սահմանափակուելու իրենց բուն ծրագրին մէջ՝ տարիներէ ի վեր քաղաքականութիւն կը խաղան, երկրորդ փլանի վրայ ձգելով Հայաստանի օգնութեան գործը, որուն համար միայն առած են եւ իրենցմէ կ՚ըսեն մերժելով Հայաստանի բուն բարեկամները։

Ատոր համար է ահա որ Հօկերը չեն կրցած արդարացնել իրենց կազմութեան բուն նպատակը, եւ շատ դոյզն է եղած այն օգնութիւնը զոր անոր միջոցաւ խորհ. Հայաստանը կը ստանայ հայ գաղութներէն։

Թող Հօկերը չվերածուին իրենց բուն կոչման, ու չդադրին միջամտելու ըլլալէ գաղութներու վէճերուն մէջ, անոնք անտարբերութիւն եւ արհամարհանք պիտի գտնեն այսպէս միշտ իրենց շուրջը, ու տուժողը միշտ Հայաստանը պիտի ըլլայ»։

ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԻ

Փարիզի քաղաքապետական վերջին ժողովին մէջ քննութեան առնուեցաւ ծրագիր մը, որուն համաձայն պիտի քանդուին մայրաքաղաքին հին թաղերու տուները։

Հին թաղերը կղզիներու ձեւով կը խոցոտեն մայրաքաղաքին ընդհանուր ու ներդաշնակ դիմագիծը։ Այդ կղզիներէն մին կազմուած է Սորպոնի եւ Սէն – Վիքթորի թաղերէն։ Այս թաղերը պիտի վերանորոգուին այնպիսի ձեւով մը որ, շինուին գեղեցիկ ու լայն հրապարակներ, մէջտեղ դնելով Սէն – Մէտրէն եւ Սէն – Ժիւլիէն եկեղեցիներու ամբողջ գեղեցկութիւնը։ Այդ շինութիւններուն պիտի յատկացուի 60 միլիոն ֆրանք։

Ուրիշ կղզի մըն ալ կայ Էփինէթի թաղին մէջ, ուր Մոնբիէյի փողոցէն մինչեւ Պիկիի ծառուղին, քանդուելիք տուներու տեղը, պիտի շինուին 20.000 բնակարաններ։

50 միլիոն ալ յատկացուած է այս շինութիւններուն։

Օթէյ որ Վիլի մօտ գետեզերեայ հին տուներու կազմած վայրն ալ պիտի մաքրագործուի։ Հին եւ աղտոտ տուները, որոնք չարժանկարի ժապաւէններու համար միայն կրնան արժէք ներկայացնել, պիտի քանդուին հիմնովին։ Այս քանդումներուն շնորհիւ ոչ միայն մէջտեղ պիտի գան հնարժէք ու պատմական յիշատակարաններ իրենց ամբողջ գեղեցկութեամբ, այլ եւ նոր փողոցներ, նոր հրապարակներ պիտի ստեղծուին։ Անհամներու պատկանող քանդուելիք տուներուն պիտի առնուին քաղաքապետութեան կողմէ։

Նման քանդուելիք թաղամասեր կան նաեւ Փէր Լաշէզի եւ այլ կողմեր։ Մասնաւորաբար պիտի քանդուին Փլէզանսի փողոցի հին տուները, ուր տարեկան 450—500 հոգի կը մեռնին, թոք վիճակագրութեան։

Ծրագիրը կը նախատեսէ այսպէս հիմնել «արուեստի եւ մտածման մի ջազգային քաղաքամաս» մը, ուր միտքի մշակները պիտի ունենան աշխատութեան յարմար եւ առանձին բնակարաններ, հանրային աշխատանքի եւ օգնութեան յատուկ բաժիններով, — մատենադարան, դպրոց, բուժարան, ակումբ, թատրոն։

…ԷՋԵՐ ՀԱՑԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (24)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»··«««

Հասած եմ Կաղ ձորիկի մեր առ– ...ջին արտը։ Կը հանդիպիմ նոր ըն–... կղուած, թարմ ու տաք արիւնոտ ... մը, գլուխ չկայ, մարմինը ... ուած չէ, քանի մը քայլ հեռու ... կը անոր գլուխը։ Կը ճանչ– ... ամ, Մարտօ Կոստանն է, որ իբրեւ ... կը մնար Խամէ Ուսըֆի քով։ ... ղրկեց այդ պաշտելի գլուխը, կը ... համբուրեմ անոր ճակատը, եւ կ՚ը– ... — Իմ սիրելի ընկեր, իմ դպրո– ... ցական ընկեր, մէկ դասարանի ըն– ... կեր, իմ երգի ընկեր, Կոստան ջան, ... վերջին պահուն բախտ կ՚ունենամ քու ... ճակատդ համբուրելու, ... ինծի ո՞վ պիտի ըլլայ վերջին համբուրողը...

Կը միացնեմ գլուխը մարմնին հետ,՝ վերջին համբոյր, մնաս բարո՜վ իմ ... սահատակ ընկեր ու կը բաժնուիմ։

Մարկոսի մարագի քովն եմ մարագին մէջէն ցաւի սուր ձիչ մը կուգայ։ ... ներս կը մտնեմ. Ջարդուած գիւղ–... ներ, բոլորն ալ մեռած. Դէպի ձայնը կը յառաջանամ. Խամբարն է, հոգեվարքի մէջ, խե՞ղճ կին, դուն ալ Ֆրաթ Խաչկայ նման Հուրիսաթի ադմուալին գոռ գայլեր Զղերով Ամերիկայի ու Թիֆլիսի խաղաղ կեանքը եկաք ձեր ամերակ բոյները վերանորոգելու

Կ՚անցնիմ Զօրոյ թաղի գերեզմանոց. Ջարդուած են մեծ տան գամբարանի երեք խաչար խաչքարեր, որոնք իրենց բեւեռագրերով բաւական զբաղեցուցին Եւրոպայի հնախոյզները, մանաւանդ Գերմանացիները։

Կ՚անցնիմ գերեզմանի կեդրոն եղած թթենիին տակ, կը նստիմ իմ սովորական տեղս ուր կ՚ունենայինք գեղջկական ժողովներ, եւ ես իբրեւ գրագիր կ՚արձանագրէի արուած վճիռները։ Ուա՛ղ որ անցան ու կորան այդ փառքերը։ Կը դառնամ նայելու իմ սիրած ու պաշտած այգիներուս, ո՛վ գետակ, գուցէ այս առաջին ու վերջին անգամն ըլլայ, բայց միութիւնը ամէն բան խլած է աչքերէս. միակ ծառաստանը ամպի մը դէզի նման կը տեսնեմ։ Ահ, կարելի՞ է որ ողջ մնամ ու անգամ մըն ալ իմ քրտինքս կաթի ձեր մէջ։

Կ՚անցնիմ. կը հասնիմ մեր դամբարանը, ուր թաղուած են մեծ ու պզտիկ հայրերս եւ շատ մը ազգականներս։ Ամէնուն ուրուականը կը ցցուի աչքերուս առջեւ, չկայ անոնց մէջ իմ անուշիկ մայրիկս ու պաշտելի Բերսոն։ Կը խօսիմ ու ինծի չեն պատասխաներ, կը ծանօթացնեմ թէ ես ձեր վերջին ժառանգն եմ այս աշխարհի վրայ, ինձմով պիտի վերջանայ ձեր «եանը», ինչո՞ւ անտարբեր կը դառնուիք ինծի հանդէպ, ինչո՞ւ չէք ուզեր տեղեկանալ իմ տառապանքիս ու կարեկցիլ ինծի, չէ՞ որ մարդիկ դաժան են, ձեր տեսածին նման չէ հիմա. ձեր օրով տեղքի ազամարդիկը կը պաշտէին ու գեղեցիկներըկ՚ատեւանգէին, իսկ այսօր ամէնն ալ կը սպաննեն, առանց տարիքի ու սեռի խտրութեան, ջուրերու մէջ կը խեղդեն, մարագներու մէջ հազարաւորներով կը վառեն, թող Մուրատն ու Մեղրագետը լեզու ելլեն եւ դուք կը տեսնէք ոչ թէ գաղաններ, այլ գաղանի գաղան։ Արդ, կը պաղատիմ, տեղ մը տուէք ձեր կողքին, ես ալ ոչինչ եմ ու գատապարտուած ջարդուելու։

Ոչ ոք չի լսեր ձայնս, կ՚անիծեմ զիրենք ալ, իրենց շրջապատն ալ, մեծ տան ջարդուած խաչքարերն ալ ու կ՚անցնիմ։

×

Գիւղ մտած եմ. դադրած է շունի հաջոցը. կծու հով մը կը փչէ ու ես Խզըլ Մէյտի դուռն եմ։ Սերոբի Սրգոյ դուռ բաց է, տան կեդրոնի թոնիր կը վառի, դեղին ու կարմիր բոցեր ժայթքելով։ Անապարանքով կ՚անցնէի, երբ տան մէջէն հայերէն խօսելու ձայն մը կը լսեմ, հրա՞շք է այս, կը զարմանամ։ Դէպի դուռը կը յառաջանամ։ Տան մէջ եղածները չփութութեան կը մատնուին։ Կը կանչեմ զանոնք ծանօթացնելով զիս, բայց անհա դուռը կը դոցեն վրաս, կը պաղատիմ, կ՚աղերսեմ, «դուռը բացէք մի քիչ տաքնամ, ես հոս չեմ մնար, շուտով կը մեկնիմ», բայց կը մնան անդրդուելի։ Ահա ձայն մը, ծանօթ ձայն, Խամէն էր, որ կը մեղադրէր միւսներուն.

— Ինչո՞ւ դուռը կը դոցէք այն խեղճ մարդուն վրայ որ հոս չմնալու խոստում կ՚ընէ. «քիչ մը կը տաքնամ ու կը մեկնիմ» կ՚ըսէ։ Դեռ երկու առմիս առաջ, երբ Մարգարը փողոցէն կ՚անցնէր, բոլորդ ալ իբրեւ հարսներ, ձեր յարգանքի բաժինը բերելու համար ոտքի կ՚ելլէիք անոր առջեւ, եւ «եաղմաներով» ձեր քիթ ու բերան կը ծածկէիք, կորցրիք ամէն բան, ջանացէք պահել ձեր առաքինութիւնը։ Մի վստահիք ձեր այս աղտոտ թիւրք ազգերուն, անոնք ձեզ կը տիրանան այնչափ, որչափ զարծ ունին, անկէ յետոյ կամ կը մեռցնեն եւ կամ կը յանձնեն ոստիկաններուն։

Ես դուրս բանալով գիս ներս առաւ։

Տան մէջ կ՚ապրէին 18 երիտասարդ հարսներ, որոնք Ալաշկերտի գաղթական Քիւրտերու քով կը ծառայէին եւ գիշերները հաւաքաբար հոն կը բնանային։ Բոլորն ալ մեր գիւղացիներ ու ծանօթներ։

Խամէն մութին մէջ ըսաւ ինծի.

— Մարգար, բոլորս ալ մէկ բախտի տէր ենք։ Հիմա ես գիտեմ թէ սա վերջին քուրջերուն մէջ որչափ ոջիլներ կան, ամօթ չէ, հանէ այդ քուրջերը այս բարակ կրակին վրայ թափ տանք։

Հանեցի քուրջերս, մէկիկ մէկիկ թոնիրի վրայ կը բռնէր ու կրակի այն բարկ երեսին մի քիչ ջուր կը ցանէր, որ տաք գոլորշի մը գոյանար, ու ինք թափ կուտար անոնց պատռուած եւ ճեղքերումը տունը կը լեցնէր։ Ահա այսպէս բոլորը, նոյն իսկ վրայիս անբաժան անկողինս հակառակելով ինծի դարձուց, «հագիր», ըսաւ ու տարբակի մը մէջէն ցորենի խաշն կէլով հաց մը տուաւ ինծի զոր իր քիրտ աղալի անէն բերած էր։

Բերանս չի բացուիր որ հացի պատառ ընդունի. Ծնոտս չի գործեր, մեծ դժուարութեամբ սկսան բանիլ, ու երբ կլլելու առնէր եկաւ, կոկորդս չընդունիր, ծակը նեղ կուգայ, ջրով ու դժուարութեամբ քանի մը պատառ կլլելէ յետոյ, ալ կանոնաւոր սկսայ ուտել։ Բոլոր կիները Խամէի օրինակին հետեւեցան, ինծի հաց տուին։ Կը զարմանամ որ բոլորին տուածներն ալ կերայ, ու եթէ ըլլար, տակաւին կ՚ուտէի ու չէի կշտանար։

Ուզեցի Քիւրտերու մասին տեղեկութիւններ առնել. Խամէն ըսաւ.

— Երբեք գութ ու կարեկցութիւն մի փնտռեր, եթէ ազամարդիկ ձեռք անցընեն, դրամ, եւն. կը պահանջեն, եթէ չկայ, կը զաշունահարեն։ Այս Քիւրտերը կը խնայեն փամփուշտին եւ դաշոյնով կը մաքրեն իրենց զոհերուն հաշիւը։

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Թափօրի ճամբուն վրայ բոլոր պատուհանները փակուած էին։ Ամենամեծ զաղտնապահութիւն կը տիրէր շատ մը օտար հիւրերու բնակավայրերու մօտ– ւին։

Աւելի քան կէս միլիոն քաղաքացիներ կը հետեւէին յուղարկաւորութեան։ Պելկրատի բնակչութիւնը կրկնապատկուած էր։ Ոստիկանութեան կարգա– դրութեամբ, բոլոր սրճարանները, ճաշարանները եւ զբօսավայրերը բաց մնա– ցին, որպէսզի տուն կամ պանդոկ չգտնողները հոն գիշերեն։

Յուղարկաւորութեան առեն 150 զինուորական օդանաւեր կը սաւառնէին ծաղիկներ ցանելով։ Մեծ մասը սերպիական եւ ֆրանսական էին։ Ժամը 3ին, երբ վերջին աղօթքը կ'արտասանուէր, ամբողջ ժողովուրդը երկու վայրկեան բացարձակ լռութիւն պահեց, ամբողջ երկրին մէջ ամէն շարժում դադրեցաւ, եւ երբ դագաղը դամբարան իջեցուցին, բոլոր կոչնակները սկսան զօղանջել, եւ թնդանօթներ արձակուեցան բոլոր քաղաքներէն։ Թագուհին, որ ուզած էր քալելով հետեւիլ ամբողջ արարողութեան, ընկերացնէն մինչեւ Թո– փոլօ լերան արքայական դամբարանը — տասը ժամ — մարեցաւ վերջին պա– հուն, իսկ մանուկ Թագաւորը սկսաւ ճիչեր արձակել եւ անդադար լալ, երբ գերեզման իջեցուցին հօրը դագաղը։ Պելկրատի կայարանէն մինչեւ Թօփօլա 12 մղոնի վրայ զպրոցական աշակերտներ շարուած էին, եւ վառուած մոմեր կը յանձնէին ձեռքէ ձեռք, երբ մեռելակառքը կ'անցնէր։ Հազարաւոր գիւ– ղացիներ Թափօրին կը հետեւէին վառուած մոմերով։

Դամբանականը խօսեցաւ Եուկոսլավիոյ պատրիարքը, Բանիարաս Թագաւո– րին մարմինը ամփոփուեցաւ Ս. Գէորգի դամբարանին մէջ, ուր թաղուած է Գարաճորճէվիչ դերդաստանին Նախահայրը, «Սեւ Գէորգ», որ առաջին ան– գամ ըմբոստացաւ Թուրքերուն դէմ, աւելի քան հարիւր տարի առաջ։

⁂ Պաշտօնական շրջանակները կը հաւաստեն թէ Եուկոսլավիոյ կառա– վարութիւնը իր գեսպանին միջոցաւ կարգ մը տեղեկութիւններ խնդրած է Հունգարական կառավարութենէն, Մարսէյլի մահափորձի մասին։ Ամէն բան գաղտնի կը պահուի, քննութիւնները չդժուարացնելու համար։

Պերլինի մէջ ալ քննութիւններ կը կատարուին։

Միթրօէնը պիտի փակուի՞

Միթրօէն, ինքնաշարժի ծանօթ հաստատութիւնը ուր բաւական թիւով Հայեր ալ կ'աշխատին, կը շարունակէ խումբ–խումբ բանուորներ արձակել։ Հաստատութիւնը դրամական նեղութեան մատնուած է, եւ իր արժեթուղթերը այնքան ինկած են որ, շատեր կը կարծեն թէ բոլորովին պիտի փակուի։ Ամէն պարագայի մէջ, աշխատաւորներն են որ կը կրեն հետեւանքը։ Արդէն բազ– մաթիւ բանուորներ ու բանուորուհիներ փողոց նետուած են։ «Փոփիւլէռ» կ'ը– սէ թէ հոկտ. ԴԻ վճարումը մեծ դժուարութեամբ կատարուած է, իսկ հոկտ. 22ին պիտի կրնա՞ն վճարել թէ ոչ — մարդ չի գիտեր։ Իբրեւ թէ այս արձա– կումները առժամեայ են եւ բանուորները յառաջիկային նորէն պիտի առնուին. բայց շատ քիչեր կը հաւատան այս հաւաստիքներուն, նկատի առնելով աշ– խատման ժամանակ պայմանները։

⁂ Ժիւսիւսային շրջանի բանուորները, որոնք Լիլ հասած են քալելով, պատուիրակութեան մը միջոցաւ ներկայացուցին իրենց պահանջները։ Որո– շած են տեղի չտալ, մինչեւ որ գոհացում չստանան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ շարժանկարը նիւ եօրք հասած ըլլալով, ա– ռաջին անգամ ներկայացուեցաւ Մ. Նահանգներուն մէջ եւ մեծ յուզում պատ– ճառեց։ Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր սինէմաներուն առջեւ եւ ոս– տիկանութիւնը հազիւ կրնար պահպանել կարգ–կանոնը։ (Եւրոպական երկիր– ներուն մէջ արգիլուած է ներկայացումը)։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ 80 ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐԸ որոշեցին ամէն կապ խզել կառավա– րութեան հետ, եթէ գոհացում չտրուի այգեգործներուն։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՒԱՂԻ Գ. վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ նոյ. 13ին։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂՔԱՏ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲԵՐՈՒ

27 հոկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 22ին

Salle de Fêtesի մէջ **30, rue du Casino, Enghien-les-Bains**

գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Առաջնակարգ նուագախումբ «ԱՐԻՍ»,

կը մասնակցի Պ. ԱԼԷՄՇԱՀի նուագախումբը՝

մասնակցութեամբ օրիորդ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆի

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ԽՆՋՈՅՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԼՆՈՅ – ՁՈՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՍՐԱՀԸ, 13, Rue Pierre – Curie Métro: Porte d'Italie

ՀԱՅԿԱԿԱՆ, ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Ընկերակցութեամբ Քանոնի Յակոբի,

ուտի Քաջվարդի եւ ջութակահար Մկրտիչի

Երգ – արտասանութիւն եւ անակնկալներ

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

Հ. Յ. Դ.

ԱՐՄԻՒ ԵնԹակոմիտէէ ընկերները դաստիարակչական ժողովի կը հրա– ւիրուին այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Բաշանի սովորական հաւաքա– տեղին։

Հ. Յ. Դ. Թուլուզի Նորակազմ «Վարանդեան» խումբի ընկերները ինչ– պէս նաեւ նախկին ընկերները կը հրաւիրուին ժողովի վաղը կիրակի երե– կուան ժամը 8.30ին Փլաս Բարիէօլ, Մօն Բաֆէի մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ԵնԹակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆԻ «Զեյթուն» ԵնԹակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կօրշը, Կոփին եւ Վարուժան խումբերու ինչպէս նաեւ Ռօշթայէի եւ Թա– լօտիէրի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8ին «Դուր– եան» Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՇՕՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին

SALLE CALLEMANTի մէջ (կայարանին դիմաց)

կը նախագահէ՝ ընկեր ՍԵՆՏՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

կը խօսի ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Երգ, արտասանութիւն, Թատերական խաղեր։ կէս գիշերէն վերջ հայ– կական եւ եւրոպական պարեր։

Մուտք՝ այրերու 5 ֆր.։ կիններու եւ գործազուրկներու 3 ֆրանք։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

Վիէնի «Սէրքըլ - Կաթոլիկ» շքեղ սրահին մէջ

կը նախագահէ ընկեր ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Պիտի խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Լիոնէն հրաւիրուած Պ. Վահան Ջանտըեան (երգ)։ Ընկ. Երանոս եւ իր որդին Ռուբէնիկը (ճառ եւ պանտօ)։ Փոքրիկն Գետօն կը պարէ «Շամիլ»ը, իսկ փոքրիկն Ռուբէնիկը ռուսական պար մը «Պալլատ»։

Տղաքներու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ կարտանի ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ ենթակոմիտէին

եւ Էքսի ՔԵՌԻ խումբին

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

կը ներկայացուի «ԷՀ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»

կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Տէսինի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՉՕԲԱՆԵԱՆ եւ ՌՈՍՏՈՄ խումբերու կողմէ եւ հովանաւորութեամբ ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Վաղը կիրակի իրիկուան ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

կը խօսի ընկեր Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկ. Ա. Մելքոնեան (Չութակ), ընկերներ Հ. Ալէքեան, Մ. Միրզէ, Ա. Մարգարեան, Յ. Չէլօեան (արտա– սանութիւն), Օրիորդ Մ. Տէր Գէորգեան, Թաթավլաճեան, Տիկին Հ. Գրի– գորեան (երգ)։ փոքրիկ աղջիկներու կողմէ շուրջպար եւ պար մասնակցու– թեամբ ընկ. Էրօի (պանտօ) եւ Ռուբէնիկի (ճառ)։

կը պարէ փոքրիկն Գետօ Գրիգորեան։

Տղաքներու մասնակցութեան համար 2 ֆր., անգործներու մուտքը ազատ է։

ՓՕՆԹԻԷԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՄՈՒՐԱՏ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ խումբերու

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1ին Քաֆէ տը Բիժօնիէի վերնայարկը

կը նախագահէ ընկեր Մ. ՍԷԹԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

երգ, արտասանութիւն, նուագ եւայլն։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ-ԼԱՎԻՍՏԻ «ԸՆԿ. ԿԱՐՕ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ.Յ.Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Լավիստ L'Hermitage սրահին մէջ

կը նախագահէ ընկեր Ս. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

երգ, արտասանութիւն եւ զաւեշտ։

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները։

ժողովրդական պիւֆէ։ Յոմսերը կը ծախուին ընկերներու մօտ։ Մուտք 3 ֆր.։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

3 Նոյեմբեր Շաբաթ երեկոյ։

կը խնդրուի նկատի ունենալ այս Թուականը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզկատի եւ շրջ. հայրե– նակցական միութեան վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենա– կիցները, վաղը կիր. ժամը ճիշդ 1ին, 131, Fbg. du Templeի ծանօթ հաւաքա– տեղին։ Կեդրոնէն եկած նոր շրջաբե– րականի ընթերցում եւ շատ կարեւոր հարցեր։ Ներկաներու թիւը մեծա– մասնութիւն պիտի համարուի։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ան– պայման ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան մասնա– ճիւղի նորընտիր վարչութիւնը ընդ– հանուր ժողովի կը հրաւիրէ անգամ և ոչ անգամ բոլոր հայրենակիցները։ Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժ.ը 2ին Գար տը լա Փոստին մէջ։

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւ– ղի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դարմանատան մէջ։ Կա– րեւոր օրակարգ։

ՊԱՀԵՑԷ՛Ք ՆՈՒԻՐԱՏՈՄՍԵՐԸ ԿՐՆԱՔ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ ՇԱՀԻԼ

Կ. Խաչի 1 ֆրանքնոց ընկալագիր նուիրատոմսերը, որոնք կը կրեն լոյս չի նշան մը, այսուհետեւ պարգեւներ պիտի շահին երբ թոմպոլայի առիթ Ամէն անգամ որ անոնցմէ հազար ծախուի, պիտի կազմակերպուի թոմպոլա մը։ Շահելիք պարգեւներն են գինիներ, շաքոլաներ եւ որոշ քանակութեամբ զանազան նպարեղէններ։ Երկու հաճոյք միանգամայն, ՕԳՆԵԼ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ եւ ՇԱՀԻԼ ՕԳՏԱԿԱՐ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ։

Պահեցէք այսուհետեւ ձեր նուիրատոմսերը եւ սպասեցէք թոմպոլայի արդիւնքին, որ պիտի ծանուցուի թերթերուն միջոցաւ։ (Ներք.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (9)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Սըր Ճօն մէկ կողմ քաշուեցաւ. աղ– ջիկը այնքան անսպասելի կերպով ներս մտած էր որ, ժամանակ չունե– ցաւ Սպիտակ Արծուիկը գրպանելու։

— Ձեր նկարին, այո, յետոյ մտա– ծելով, բայց միայն ձեր նկարին վրայ չէ որ կը հիանամ։

— Օ՞հ։

Աղջիկը ձեռքին մէջ բռնած էր ափ– սէ մը, վրան սրճամանը, երկու գա՛– ւաթ եւ պնակներ։

— Այս Սպիտակ Արծիւին վրայ ալ կը հիանայի, ըսելով վեր առաւ։

Ձեռքի ափսէն սրահին սեղանին վը– րայ դրաւ եւ ժպտեցաւ։

— Այո. գեղեցիկ է, չէ՞։

Այնքան հանդարտ ըսուած այս խօս– քերուն վրայ բժիշկին շունչը բռնուե– ցաւ։

— Ձե՞րն է։

— Ոչ. բայց կարծեմ իմս պիտի ըլ– լայ։

Յետոյ անոր դէմքին վրայ հարցա– կան նայուածք մը նշմարելով՝

— Կարծեմ եղբօրս է։

Աղջիկը կը սուէ՞ր, թէ պինքը ապու– շի տեղ դրած, հետը կը կատակէր։

— Կը կարծէք որ ձեր եղբօրն է, վստահ չէ՞ք գիտեր։

— Ոչ. ինչ է, գիտէ՞ք, ըսաւ շըն– չելով, երէկ գիշեր նաւ բերուած ա– տեն գրպանէն ինկաւ։

Աղջիկը ճշմարտութիւնը կ'ըսէր. այդ մասին կասկած չէր կրնար ըլլալ. և սփոփանքի հառաչանքով մը Արծիւը դաշնակին վրայ դրաւ։

— Հիմակ եկէք եւ սուրճերնիդ ա– ռէք, Սըր Ճօն... ձեզի հետ խօսելիք ունիմ։

Ես ձեզի կրկնապատիկ աւելի խօ– սելիք ունիմ. ըսաւ Սըր Ճօն, խորհելով։

Երբ նստան, առաջին լռութիւնը խզողը աղջիկը եղաւ.

— Սըր Ճօն, կը զարմանաք հարկաւ թէ ինչո՞ւ ձեզ կանչել տուի, թէ ին– չու պատուիրեցի նաւապետ Նէլըը– նին՝ ձեզ ցոյց տալ նկարս, եթէ մեր– ժէիք գալ, երկրորդ պարագան, կ'են– դունիմ որ ինքնահաւանութիւն էր։ Անցեալ գիշեր երբ պարահանդէսս ըլ– լաց, խորհեցայ որ պիտի փափաքէիք աւելի լայն մտերմութիւն ունենալ, ձեր այցետոմսը տուէք ինծի, եւ ինծի ըսի թէ ինչ պէտք կայ ասոր, բայց երէկ գիշեր եղբայրս երբ վիրաւոր վիճակով նաւ մտաւ ըսի, եթէ բան մը կարելի է ընել, ատիկա պիտի ըլլայ միայն Լոնտոնի ամենանշանաւոր վի– րաբոյժին միջոցով, Սըր Ճօն Տէվիտ– սըն իր այցետոմսը ինծի տուաւ, ան– կա պիտի կանչեմ, պիտի զրկեմ նաեւ նկարս որպէսզի հասկնայ թէ ով իր ծառայութեան կը կարօտի։ Եթէ չգ– գայի որ մահու եւ կենաց խնդիր մըն էր՝ այդ բանը բնաւ չպիտի ընէի։ Եւ, Սըր Ճօն, եկաք դուք, որուն համար կը փափաքիմ իմ սրտագին շնորհա– կալութիւնս յայտնել ձեզ, որովհետեւ հիմակ գիտեմ որ Սթէֆընի կեանքը ձեր ճարտարութեանը կը պարտինք։

Այսպէս խօսելով հանդարտ անոր գաւաթը սուրճով լեցուց. մինչ ան անձկութեամբ պատռ. գայն։ Մտածե– լու պէտքը կը զգար։ Իր խօսակցու– թեան ընթացքին բաւական բան բա– ցատրած էր ան, զոր կատարելապէս տրամաբանական կը գտնէր։ Նմանա– պէս բացայայտ կերպով պատմած էր թէ աչքերուն մէջ տեսած էր իր հան– դէպ ունեցած հիացումը իրենց առա– ջին հանդիպումին իսկ ատեն։ Ան– շուշտ կնոջական սնապարծութիւն է, տեսնել որ այր մարդ մը հիանայ իր վրայ, բայց միաժամանակ մեծ ուշի– մութիւն է այդ բանը նշմարել այդ– քան կարճ ժամանակի մը մէջ։ Եւ սակայն այդ բոլորը չկրցան բացատ– րել թէ ինչպէս իր եղբայրը այդպէս սոսկալի վիրաւորուած էր, կամ թէ այդ փոքրիկ Սպիտակ Արծիւը ինչ կ'ընէր անոր գրպանին մէջ։ Եթէ իր եղբայրը ոճիրի մը հետ կապակցու– թիւն ունի, որու մասին աղջիկը բա– ցարձակապէս անմեղ էր եւ անտեղ– եակ, ուրեմն ինք կարելին է գործ պիտի դնէր որպէսզի այդպէս ալ մը– նար։ Միւս կողմէ եթէ հասկնար որ աղջիկը իր աչքերուն փոշի կը ցանէ, պիտի ջանար եղելութիւնը կորզել իր իսկ շրթունքներէն. ու յետոյ այդ պարագային իր պարտականութիւնը պիտի ըլլար, իբրեւ պարկեշտ քաղա– քացի՝ ոստիկանութեան իմաց տալ։ Սակայն խնդիրին պէտք է շատ փափ– կօրէն մօտենալ, որովհետեւ եթէ ան– մեղ էր, պէտք չէ որ վախցուէր։

Ասոր սկսելու մէկ միջոց կար.— փափաք յայտնել յաջորդ օրը վերա– տին գալու եւ եղբայրը տեսնելու։ Այս միջոցը միայն պիտի օգնէր հասկնալու համար վիրաւորման պարագաները։

— Ըսէք, Սըր Ճօն, « Կլօրիայի մա– սին ի՞նչ կարծիք ունիք։

Լռութիւնը այնքան երկար տեւած էր որ, աղջիկը ուզեց խզել այս հար– ցումով.

— Կլօրիա՞ն։ Սըր Ճօն չհասկցաւ։

— Այս զբօսանաւը, «Կլօրիա» է իր անունը։

— Օհ, թէեւ շատ բան չունիմ, բայց հրաշալի նաւ մը կը թուի։

– Հիանալի է, եւ անիկա իմս է։

— Ի՞նչ է, Սըր Ճօն աչքերը բացաւ։ Այս օրիորդ Ջարա Հայամթը իրաւ որ շատ հարուստ կին մը եղած պէտք է ըլլայ, Կլօրիային պէս զբօսանաւու մը տիրանալու համար։ Տարօրինակ բան. իրեն ծանօթ հարուստ յաճախորդնե– րէն ոչ մէկը որ եւ է ատեն խօսած չէր օրիորդ Հայամթի մը մասին, մինչդեռ մէկը որ այդքան հարուստ է անհա– կան այսպիսի զբօսանաւ մը ունենա– լու համար, պէտք էր քաջածանօթ ըլ– լար հասարակութեան։

— Դուք շատ հարուստ կին մը ըլ– լալէ զատ շատ ալ բախտաւոր եղեր ըսաւ եւ աւելցուց. միշտ ալ փափա– քած եմ զբօսանաւով ճամբորդել ծովը շափազանց շատ կը սիրեմ։

— Ինչո՞ւ կը սիրէք. հրաշալի է ուր– բեմն երբեմն եկէք, միասին ճամբոր– դենք։

Պատեհութիւնը առեղծուած Ա– ռնելով օգտուելով ըսաւ.

— Շատ գոհ պիտի ըլլամ. բայց ձեր եղբայրը առողջանալէ յետոյ։

Ժպիտը՝ որ անոր դէմքին վրայ կը փայլէր, անհետացաւ։

— Որքա՞ն ատենէն կրնայ կատար– լապէս առողջանալ։

Սըր Ճօն գլուխը ցնցեց։

— Կը ցաւիմ որ առ այժմ այդ հար– ցումին չեմ կրնար պատասխանել, բարդ տեսակ է եւ ուժեղ, երբեմն ա– ռողջ երիտասարդները իրենց գիտ– շատ կը գտնեն։ (Շար.

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.280

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՆԵՐՔԵՒԻՆԻ ՀԱՄԲԸ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Բելժիքա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 21 Octobre 1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2131

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՁԼԱԽՏ

»»»··«««

Կրնայի՞ք աւելի կարճ բառ մը գտնել, պատկերացնելու համար այն վիճակը որ կը տիրէ եւ կը սպառնայ տեւել գաղութներու մէջ:

Եթէ ժամուլը հայելին է որ եւ է ժողովուրդի հանրային կեանքին, ուրիշ եզրակացութեան չի տանիր ձեզ:

Եթէ հանրային կեանքէն պիտի դատենք ամէն բան, գարձեալ մէկ է եզրակացութիւնը,— ձլախտ:

Արդարեւ, միեւնոյն ողբերգութիւնն է որ կը պարզուի ամէն տեղ, եւ ամէն հորիզոնի առթիւ:

Տասը տարուան պանդխտութիւնը բաւական եղաւ, կորսնցնելու համար մեր հաւասարակշռութիւնը կամ առանցքը:

Բարեհաճեցէք ցուցնել հիմնական հարց մը, որու մասին կարելի ըլլար կէս ճամբու վրայ գիմաւորել իրար:

Ցոյց տուէք հող մը, որ նոյն ուժգնութեամբ համակէր բոլոր տարրերը:

Սեղանի վրայ դրէք ընդհանրական խնդիր մը, եւ եթէ կրնաք ապահովեցէք թէ գուռչալիտի բանաք նոր ճակատի մը և ճեղքի մը:

Անշուշտ կեանքը, մանաւանդ հանրայինը շարժում է եւ պայքար: Եւ գաղափարներու պայքարէն է որ կը ծնի լոյսը:

Մեր խեղճուկրակ իրականութիւնը չէր որ բացառութիւն պիտի կազմէր, այս բնական օրէնքին մէջ:

Բայց, կրնայի՞ք ապացուցանել թէ իսկապէս գաղափարներու պայքար է որ կը մղուի, այս օտար ափերուն վրայ:

Վէճ ամէն հարցի մասին: Կիրք ամէն բանի մէջ: Ցգիտութիւն, բթամտութիւն, խաժամուժարութիւն, ատութիւն, կիզծիք, հատուածականութիւն, քինախնդրութիւն: Մէկ խօսքով անպատ կիրք՝ «չափուելու» կամ խօսքի տակ չմնալու:

Որպէսզի ընդհանուր խօսքեր չարած չըլլանք, կը յանձնարարենք բոլորին ձեռք առնել որ եւ է հակադաշնակցական թերթ, եւ կարդալ իբրեւ միտք, սիրտ կամ լեզու:

Այս մատնանշումը կատարելով, մոքէ չենք անցըներ ատաքինութեան մրցանակը վերապահել դաշնակցական մամուլին:

Դաշնակցական խմբագիրը կամ յօդուածագիրն ալ ջիղ ու սիրտ ունին, եւ եթէ հարցը չափուելու կամ զարնելու մասին է, կրնան ապարէզ կարդալ ճակատ ճակտի:

Բայց,— նորէն կը յանձնարարենք — բարեհաճեցէք թղթատել դաշնակցական եւ հակադաշնակցական հրատարակութիւնները, բաղդատել իւրաքանչիւրին մէջ արծարծուած խնդիրները, արծարծելու ձեւերը, արտայայտուած ոգին, տիրող մտահոգութիւնը, հանրօգուտ ծրագիր մը, ձեռնարկ մը հետապնդելու եղանակը,— եւ, հանեցէք եզրակացութիւնը:

Քանի, լուսաւոր պարագաներ պիտի կրնայիք ցուցնել, համատարած ապականութեան եւ անբարոյականութեան մէջ:

Կը խօսին Հայաստանի մասին, կը փորձեն վերլուծել սեւն ու ճերմակը, չարն ու բարին, ծուռն ու շիտակը,— յետին ապուշը դրիչը մելանը թաթխելով բառ բառի պոչին կը կապէ,— «թշնամի», «դաւաճան», «դաւաճան», «հակահայաստանեա՞ն» . . .

Փողոցային կռիւ մը կը ծագի ո՛ր եւ է տեղ, հակառակորդներու միջեւ,— Դաշնակցութիւնը կը դառնայ . . . «Հայկական Իթթիհատ»:

Կուսակցական քարոզութիւն պիտի կատարեն, ճառ պիտի խօսին եւ ծրագիր պիտի պարզեն,— Դաշնակցութիւնը կը հռչակուի անէծք, ներքին չարիք, մաֆիա, քաղցկեղ, դահիճ, գազան, դաւաճան, ջարդարար, աւազակ, մարդասպան (բարեհաճեցէք բառարան մը ճարել եւ լրացնել):

Մարդիկ խմբագրական պիտի գրեն Սուրիոյ կրթական վիճակի մասին, բնականաբար վարկաբեկելով ինչ որ կապ ունի Դաշնակցութեան հետ:

Եւ ա՛հա երկու հմուտ եւ մեծարժէք վաստակաւորներ, իրենց ամբողջ կեանքը գրականութեան եւ դպրոցի մէջ մաշեցուցած երկու ակնածելի ուժեր կը դառնան «Հայաստանէն վտարուած երկու դատարկապորտներ, որոնք Պէյրութի մէջ «ճեմարան» անունին տակ խանութ մը բացած են եւ ոճրամէտ դաստիարակութեամբ մը կ'այլասերեն հոն յաճախող հայ պատանիները» (Պայքար, 22 սեպտ. 1934):

Անբարոյական կամ ջլախտաւոր խմբագիրը մէկ վայրկեան իսկ չանդրադառնար թէ՝ նոյն իսկ եթէ Ճեմարանը «խանութ» ըլլայ, Լ. Շանթը եւ Ն. Աղբալեանը դատարկապորտներ չեն:

×

Ինչո՞ւ «համազգային» կը կոչենք այս ջլախտը:

Պարզապէս անոր համար որ, հանրային կարծիքն ալ կարծես թէ կուլ տալ մատնանշուած համաճարակին:

Ուրիշ որ եւ է ժողովուրդի մէջ, դժուար թէ հանդիպիք այսպիսի ողբերգութեան մը: Մանաւանդ այն փլուզումներէն յետոյ որ պատահեցան, եւ աչքի առջեւ ունենալով այն հեռանկարը որ կը սպառնայ, այս ափերուն վրայ կամ այլուր:

Օտարականը, եթէ ծանօթանար մեր պայմաններուն եւ յետոյ իմանար թէ ի՛նչով ենք զբաղած, այսպէս արմատախիլ եւ ցիրուցան, ապահովաբար պիտի այրէր ինչ որ գրուած է գիրքերու մէջ, եւ պիտի գրէր բոլորովին նոր, անլուր պատմութիւն մը, այս ժողովուրդի մասին:

Որովհետեւ, իսկապէս անլուր է ինչ որ տեղի կ'ունենայ մեր աչքերուն առջեւ, աշխարհաստասան փլուզումէն ճիշդ քսան տարի վերջը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ՁՈՒԶԵՐ ՑՈՒՑՆԵԼ ԿԱԼԱՆԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեան ՍՏԻՊՈՒԵՑԱՒ ԴԻՄԵԼ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

Երէկ մանրամասնօրէն հաղորդած էինք խռովարարներու յեղափոխական կազմակերպութեան երկու գլխաւոր վարիչներուն, Տոքթ. Անթէ Փավէլիչի եւ Կվաթէրնիքի (Քրամէր) ձերբակալումը, Թորինոյի մէջ (Իտալիա): Այս լուրին վրայ, Ֆրանսայի Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեաներէն Պ. Ռուայէռ Թորինօ գնաց, կալանաւորները անձամբ տեսնելու եւ ստուգումներ կատարելու համար: Միեւնոյն ատեն, տեղական թերթերը կը գրէին թէ այսօր - վաղը Ֆրանսայի պիտի յանձնուին երկու ամբաստանեալները:

Արդ, Ապահովութեան պաշտօնեան Թորինօ երթալով, գտնուեցաւ դառն անակնկալի մը առջեւ: Իտալական ոստիկանութիւնը մերժեց անոր ցուցնել երկու ամբաստանեալները: Գրասենեակին մէջ իրեն յայտարարեցին.

— Աւաղանք ֆրանսական ոստիկանութեան խնդրանքով ձերբակալուած երկու մարդոց լուսանկարները եւ մատի դրոշմները: Կրնաք հաստատել թէ եղած մատնանշումները կը համապատասխանեն իրականութեան եւ կասկածներ չկան մարդոց ինքնութեան մասին:

— Ձեզ վիճիր, պատասխանեց ֆրանսացի պաշտօնեան, բայց կ'ուզէի անձամբ հարցաքննութիւն մը կատարել, գոնէ ձեզմէ խնդրել որ քանի մը հարցումներ ուղղէիք ձեր բանտարկեալներուն:

— Անկարելի է գոհացում տալ ձեզի, միջազգային սովորութեանց պատճառով: Մենք բացորոշ հրահանգներ ունինք Հռոմէն: Չէք կրնար հարցաքննութեան ձեռնարկել: Նոյնիսկ չէք կրնար բանտարկեալները տեսնել:

— Կը ցաւիմ, պատասխանեց Ֆրանսայի Ապահովութեան պաշտօնեան: Գոնէ կրնայի՞ք ըսել թէ երբ Իտալիա մտած են:

— Անկարելի է: — Այն ատեն ցոյց տուէք իրենց իջած պանդոկը:— Անկարելի է:

Իտալացի պաշտօնեաները ցաւ յայտնելով որ չեն կրնար աւելի տեղեկութիւն տալ, խօսակցութեան վերջ տուին փաշական բարեւով մը: Ասոր վրայ, ֆրանսացի պաշտօնատարը ճարահատ դիմեց հիւպատոսին, եւ բացատրելով իր կրած դժուարութիւնները, խնդրեց դիմել Հռոմի ֆրանսական դեսպանին միջամտութեան, որպէսզի անմիջապէս հրահանգներ տրուին Թորինօ:

Այս առթիւ, ճշդուեցաւ թէ իտալական ոստիկանութիւնը որ իւէ հրահանգ չէ ստացած երկու բանտարկեալները յանձնելու համար եւ առ այժմ հետապնդումներ կը կատարէ երրորդ ամբաստանեալի մը մասին, որ կը կոչուի Տոքթ. Պէրպէրիս: Այս մարդը հեռախօսով սենեակ մը վարձած էր Թորինոյի մէկ պանդոկին մէջ, բայց յետոյ անհետացած է:

ԵՐԿՈՒ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՉԵՆ, ԱՅԼ...

»»»··«««

Հռոմէն կը հեռագրեն Փարիզի թերթերուն.— Իտալական մամուլը Փավէլիչի եւ Կվաթէրնիքի ձերբակալութիւնը հաղորդեց պաշտօնական զեկոյցով մը, առանց որ եւ է մեկնութեան: Նոյնիսկ Թորինոյի երկու կարեւոր թերթերը, որոնք այնքան լաւատեղեակ են եւ կը սիրեն ընդարձակ մանրամասնութիւններով նկարագրել որ եւ է դէպք, համակերպեցան տրուած ազդանշանին:

Միւս կողմէ, բոլոր թերթերն ալ երկու յեղափոխական գործիչներուն մասին եղած տնօրինութիւնը կը ներկայացնեն իբրեւ պարզ զգուշական միջոց մը: Երկու մարդիկը ձերբակալուած չեն, բառին իրաւագիտական իմաստով, ձերբակալման հրամանագիր չէ հանուած, որ եւ է հարցաքննութիւն չէ բացուած, այլ պարզապէս ոստիկանութեան արամադրութեան տակ կը պահուին, սպասելով որ քննուի անոնց իրաւական կացութիւնը: Իտալիոյ պատժական օրէնքը այս ձեւ հսկողութիւնը կը կոչէ «Ֆէրմօ» (արգելափակում), զանազանելով «արէսթօ»էն, որ բուն ձերբակալութիւնն է:

Զրոյց կը շրջի թէ Փավէլիչ, որ շատ կը ճամբորդէր, իր բնակութեան գլխաւոր վայր ընտրած էր Իտալիան, Եուկոսլավիայէն աքսորուելէն ի վեր: Կարգով բնակած է Փէսարօ, Պրէշիա եւ Միլան, ուր կը գտնուին, կ'ըսեն, իր կինն ու զաւակները: Իր յեղափոխական գործունէութիւնը կը տարածուէր մինչեւ Զուիցերիա եւ Պելժիա, ուր խռուած բանուորներ կը գտնուին: Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, փորձեր է կազմակերպութեան եւ զինավարժութեան կայան մը հաստատել Իտալիոյ մէջ, իր հետեւորդներուն համար: Ցայտնի չէ թէ ինչ անցագրով ճամբորդած է, քանի որ խիստ հսկողութիւն կը կատարուի իտալական սահմանին վրայ: Կը կարծուի թէ ունէր կեղծ անցագիրներ, չեխական, ռումանական, հունգարական եւ թերեւս իտալական:

Երկու ամբաստանեալները Ֆրանսայի կամ Եուկոսլավիոյ յանձնելու համար, անհրաժեշտ է վերաքննել առանձին մէկ վճիռը, իսկ այդ ալ կրնայ տրուիլ միայն քրէական յանցանքներու համար: Եթէ ամբաստանեալները որ եւ է յանցանք գործած են Իտալիոյ մէջ, կրնան դատուիլ մասնաւոր ատեանին կողմէ, որ խստօրէն կը գործադրէ պետական պաշտպանութեան օրէնքը:

Մինչ այս մինչ այն, Մարսէյլի հարցաքննիչ - դատաւորը անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները կատարած է, պահանջելու համար Փավէլիչի եւ Քրամէրի յանձնումը:

Ոստիկանութիւնը կը յայտնէ թէ Փավէլիչ Ավինեօն գտնուած է հոկտ. 6-7ին, միւս դաւադիրներուն հետ: Չի հաստատուիր այն լուրը թէ սեպտեմբեր 30ին Մարսէյլ գտնուած է: Այն մարդը որ նշանակուած պանդոկը իջած էր իբրեւ Փավլէոզու, իսկապէս զոյութիւն ունի: Ռումանացի մըն է՝ երկաթուղիի պաշտօնեայ, որ կանոնաւոր անցագիր ունէր եւ օդափոխութեան եկած ըլլալով, այժմ վերադարձած է Պուքրէշ:

Նոր ձերբակալութիւն մը Պելժիոյ մէջ

Պելժիոյ Ապահովութեան Տեսչութիւնը Լիէժի մէջ ձերբակալեց Խրուաթ մը, Սթիփօ Փէրիչ, որ ծնած է 1896ին եւ կը բնակէր Փէշթա: Չորեքշաբթի օր, գաղտնի ոստիկաններ հետապնդեցին կասկածելի մարդ մը որ խրուաթերէն կը խօսէր կայարանին մօտ, ուրիշ երեք անձերու հետ: Քիչ յետոյ ընկերները բաժնուեցան եւ մարդը պանդոկ մը մտաւ: Ոստիկանները ետեւէն հասնելով, հարցաքննութիւն մը կատարեցին: Ամբաստանեալը ցոյց տուաւ իր հունգարական անցագիրը, որուն վերջին վիզան էր հոկտ. 13: Իր անունը անծանօթ չէր, որովհետեւ Փէրէչ անցեալ յուլիսին Լիէժ գացած էր, խրուաթ յեղափոխական կոմիտէին խումբերը վերակազմելու համար: Սենեակին մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, բազմաթիւ թուղթեր բռնուեցան որոնք այժմ կը թարգմանուին: Վրան գտան 22000 մարք, 4100 պելժիական եւ 300 ֆրանսական ֆրանք: Արժանթին երթալու կը պատրաստուէր: Ոստիկանութիւնը կը կասկածի թէ Ֆրանսա գտնուած է, իբրեւ Տոքթ. Փավէլիչի պատուիրակներէն մէկը: Ֆրանսայի Ապահովութեան Տեսչութենէն պաշտօնեաներ գացին Լիէժ, ստուգումներ կատարելու համար:

Գերմանիա եւ Հունգարիա մեղք ունի՞ն

Տոքթ. Փավէլիչի ձերբակալութեան առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ խրուաթ յեղափոխականը վերջերս Պերլին կը գտնուէր, ուր կը հրատարակուի նաեւ իր թերթը:

Այս առթիւ զանազան ակնարկներ եղած ըլլալով, Պ. Ալֆրէտ Ռօզէնպէրկ, նացիներու արտաքին քաղաքականութեան դիւանապետը, հերքեց թէ որ եւ է կապ ունեցած կամ դրամ տուած է խրուաթական կազմակերպութեանց: Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթն ալ հերքում մը հրատարակեց այս մասին, աւելցնելով թէ ամէն երկրի մէջ ալ Խրուաթներ կան եւ թէ գերմանական ոստիկանութիւնը խստօրէն կը հսկէ կասկածելի շրջանակներու վրայ:

Արդարեւ, ստուգուած է թէ այն օրէն ի վեր որ Գերմանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ յարաբերութիւնները բարեկամական դարձան, շատ մը Խրուաթներ հեռացան Պերլինէն: Ասոնց մէջ էր Տոքթ. Փավէլիչ:

⁂ Հունգարական մամուլը կը շարունակէ վճռականապէս մերժել ո՛ր եւ է պատասխանատուութիւն՝ Մարսէյլի դաւադրութեան մէջ: Վարչապետն ալ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ, Հունգարիոյ հեռագրական գործակալութեան.— Ես Վարշաւա կ'երթամ կատարեալ հանդարտութեամբ: Որ եւ է պատճառ չունիմ տարբեր զգացում կրելու, թէեւ այժմ իր գագաթնակէտին հասած է կարգ մը երկիրներու մամուլին զրպարտիչ պայքարը՝ Հունգարիոյ դէմ. պայքար մը որ կը ձգտի մեր երկիրը քաւութեան նոխազ դարձնել Մարսէյլի ողբերգութեան համար: Երբ ճշմարտութիւնը ամբողջովին հաստատուի, Հունգարիոյ դերը յստակօրէն պիտի երեւայ աշխարհի առջեւ, որովհետեւ այն ատեն անկասկած պիտի ապացուցուի թէ ոչ միայն հունգարական կառավարութիւնը, կամ որ եւ է պետական օրկան, այլեւ ո եւ է հունգար հպատակ չէ խառնուած եղերելի ոճիրին:

⁂ Ստուգուած է թէ Փավէլիչ եւ Կվաթէրնիք որ եւ է ինքնութեան թուղթ չունէին, երբ հսկողութեան տակ առնուեցան: Կը կարծուի թէ ոչնչացուցած են իրենց անցագիրները, որպէսզի չհասկցուին իրենց ճամբորդութեան մանրամասնութիւնները:

Ամէն կողմ հեռագիրներ ուղղուած են, գտնելու համար ուրիշ դաւադիր մը, որ կը կոչուի Փեթար: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, այս մարդն է շիկահեր կնոջ ընկերակիցը եւ ինք բաժնած է զէնքերը, մահափորձի առտուն: Ջուրի պէս ֆրանսերէն, սերպերէն եւ իտալերէն կը խօսի: Ամբողջ Եւրոպայի մէջ քննութիւններ կը կատարուին այս խորհրդաւոր մարդու մասին:

Նախագահ Փուանքարէի յուղարկաւորութիւնը

Երէկ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ կատարուեցաւ նախագահ Փուանքարէի յուղարկաւորութիւնը, սկսելով ժամը 11ին: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Պանթէոնի շրջականները, հակառակ անձրեւոտ օդին: Մինչ ժամը 11ին դագաղը դրուեցաւ մահարձանի մը վրայ, եւ միակ դամբանականը խօսեցաւ Պ. Տումէրկ, ինչպէս եղած էր Պ. Պարթուի թաղման ատեն: Զանազան տիւղ գործիչներ ամէն կողմ կը տարածէին վարչապետին ճառը: Ցետոյ դագաղին առջեւէն անցք մը կատարեցին զինուորները, առաջնորդութեամբ Փարիզի զինուորական հրամանատարին եւ կառավարիչին: Ծովային զինուորներն ալ մասնակցեցան այս արարողութեան: Այնուհետեւ կազմուեցաւ թափօրը, դէպի Նոթր Տամ: Դագաղը դրուած էր հրասայլի մը վրայ: Կրօնական արարողութիւնը ժամը 12·30ին սկսելով տեւեց մինչեւ 1·15, ուրկէ վերջը նախագահին մարմինը փոխադրուեցաւ Նիւպէքուռ, հանգուցեալին ընտանեկան դամբարանը:

⁂ Պ. Խատիսեան ցաւակցական գիր մը ուղղեց վարչապետ Պ. Տումէրկի, յանուն Հայ Գաղթականներու Գրասենեակի վարչական խորհուրդին, խորապէս ողբալով «Մեծ Ֆրանսացին եւ մեծ հայրենասէրը, որ իբրեւ անկեղծ եւ անձնուէր բարեկամ միշտ հաւատարիմ պաշտպանը հանդիսացած է հայ գաղթականներուն»: Վարչապետութեան դիւանը շնորհակալութիւն յայտնած է այս ցաւակցութեան առթիւ:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԺՈՂՈՎԸ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

»»»··«««

Հոկտեմբեր 19ին, Ալեքսանդր Թագաւորին յուղարկաւորութենէն անմիջապէս վերջը, Պելկրատի մէջ ժողով գումարեցին պալքանեան եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց արտաքին նախարարները.— Թիթուլէսքու (Ռումանիա), Մաքսիմօս (Յունաստան), Եէվթիչ (Եուկոսլավիա), Թէվֆիք Րիւշտի պէյ (Թուրքիա) եւ Պէնէշ Չեխոսլովաքիա) ժողովէն անմիջապէս վերջը, երկու զեկոյցներ հրատարակուեցան, մէկը՝ Փոքր Համաձայնութեան, միւսը՝ պալքանեան ուխտին անունով: Երկուքն ալ միեւնոյն բովանդակութիւնն ունին: Հինգ երկիրներու նախարարները քննելով Մարսէյլի դէպքը, այն եզրակացութեան եկած են թէ եղածը ոճիր մըն է որ սահմանէն դուրս գործող ուժերու կողմէ գործուած ըլլալով, կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան: Արդարեւ, վերջին ժամանակներս բազմաթիւ ահաբեկչական արարքներ գործուած են, որոնց նպատակն է վնասել կարգ մը երկիրներու միջազգային կացութեան կամ վերջնս իրենց ազգային միութեան հասած երկիրները զրկել իրենց ամէնէն փորձ ծառայողներէն: Այսպիսի կացութեան մը մը առջեւ, Փոքր Համաձայնութեան մնայուն խորհուրդը անհրաժեշտ կը գտ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՅԼԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կարեւոր պարագայ մըն է, կ'ըսէի, բարբառի մը նախընտրութիւնը։ Թուրքիոյ մէջ, լեզուի, թրքացման ներկայ շարժումը այդ մտահոգու-թիւնը չունի։ Նախորդ շարժումներու ատեն, նախընտրուած էր Պոլսոյ Թուրքերէնը։ Այսօր, կան շատեր որ այդ կարծիքէն չեն։ «Ինչո՞ւ, կ'ըսեն այս վերջինները, Պոլսոյ Թուրքերէնը զեղեցիկ եղած ըլլայ։ Գեղեցկագոյնը Անատոլուինն է։ Գրել - կարդալու յատուկ Թուրքերէնին համար՝ Անա-տոլուի Թուրքերէնը օրինակ առնելու ենք»։

Եւ սակայն, ո՞րն է, իրականին մէջ, «Անատոլուի Թուրքերէնը»։ Վանի՞նը, Տրապիզոնի՞նը, Պրուսա-յի՞նը։ Անատոլուի ամէն մէկ անկիւնը իր «լեզուն» ունի։ Հնչումի, բառե-րու, առողջանութեան այնպիսի տար-բերութիւններ կան որ հնարաւոր չէ զանոնք մէկ կաղապարով ներկայա-ցնել։ Թէեւ, «Պոլսոյ Թուրքերէն»ն ալ մէկ ու միակերպ չէ։ Պոլսոյ մէջ ամէն տեսակ Թուրքերէն խօսողներ կան։ Օրինակ, քանի մը տեսակ «կէ-լիյօրում» կայ։ Առոնցմէ ո՞րը նախ-ընտրել։ Պոլսոյ մէջ այնքան անճոռնի Թուրքերէն խօսողներ կան, որ մարդ կը շուարի թէ այդ լեզուին ճիշդը ո՞րն է, մերժապէս Այսպէս, Գոնիայէն Պոլիս եկած մէկը «կիւզէլ» բառը «կէօզէլ» կը հնչէ։ Անգամ մը, նոյն իսկ, մէկը եկեր քրոնիկ մը գրեր էր «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ, պնդելով թէ «կէօզէլ»ը ճիշդ է։ Իսկ Քեազիմ Նա-մի, որ լեզուական շարժման մէջ, որպէս լաւ թրքագէտ, նկատելի դեր ու ձայն ունի, գիտէ՞ք ինչ պատաս-խանեց,— «Թերեւս առիկա ճիշդ է» բառ։

Թուրքերէնի ազերսրութիւններէն մին այդ «թերեւս»ն է, արդէն։ Ոչ ոք, մեր մէջ, կրնայ պնդել որ բառը «գե-ղեցիկ» է, եւ ոչ թէ «գեղեցիկ»։ Ու խմբագրութեան տղան իսկ կրնայ պատասխանել թէ «գեղեցիկ» է ճիշ-դը, առանց «թերեւս»ի։

Եւ սակայն, «կէօզէլ»ը եզական չէ։ Ահա, օրինակ, պիւյիւք — պէօյիւքը, օնարմաք — ունարմաքը, եէօրիւք — եուրուքը, եօրտամ — եուրտամը, ուպրաշմաք— օղրաշմաքը, ու այսպէս շատ ու շատ բառեր։

Այս ու նման բառերէն ո՞րը նախընտ-րեն։ Արմա՞տը փնտռեն։ «Թուրքե-րէն»ը այնքան խառնակ ու անկանոն է այդ ուղղութեամբ որ մասնիկներ փնտռած ատեն մարդ մէկ ծայրը միւ-սին չի կրնար բերել։ Աւելի վերջ, քա-նի մը օրինակներով կը խօսիմ եւ այդ մասին։ Անգամ մը, Թուրքի մը հետ խօսակցութեան պահուն, «աօքանը»ը հնչեցի։ Դիտել տուաւ թէ «առքա-նաը» է. ունկնդիր Թուրք մը մի-ջամտեց եւ ինծի իրաւունք տուաւ։ Ու վիճեցան երկուքը։ Դեռ մինչեւ հիմա Թուրքերուն մէկ մասը պէտք է վիճի միւս մասին հետ՝ այդ բառը ճշդելու համար....։

Թրքացման ճիգը յառաջ պիտի բերէ նաեւ ուրիշ անպատեհութիւն մը։ Աղքատ ալթայական կամ այլ բար-բառներէն բառեր հանելով, անոնք կ'աշխատին «վերադարձուած բառե-րէն» ուրիշներ կերտել։ Բոլորին հա-մար հասկնալի է որ կիսավայրի այդ խուժաններուն (ալթայ եւն.) լեզուն չափազանց խեղճ է եղած։ Ու բառերը իրարու միջև՝ հնչականութեամբ։ Արդ Թուրքերը, ուղելով պարսկե-րէն, արաբերէն եւ եւրոպական լեզուներու բառերը նետել, կը նախընտրեն այդ ալքաստ բարբառ-ներուն շնորհներէն օգտուիլ. Ի՞նչ դուրս կրնայ գալ, սակայն.

Սաաբի Մաքսուտի, «Թիւրք Տիլի Իչին» գործին մէջ, Քազանի Թուրքե-րէնէն օրինակ մը ունի.

Պու եըրրմնը պիր եըրլըմըն,

Պիր եըրլանտա ուքուփ ալ.

Բակ կ'ուզէ — այս երգը մէկ հեղ կ'ըսեմ, մէկ ըմբերցումով ալ դուն իւրացուր

Անոյժման թրքացնելու ճիգը կ'եղ-ծանէ, նաեւ, բառերուն իմաստը։

Օրինակ, իսթիքամէթ (ուղղու-թիւն) բառին տեղ գրեր են տօղրու-լուքը։ Մէսաֆէին տեղ՝ արալըգ կամ ուզագլըգ (մէսաֆէ — միջոցին եւ ու-զագլըգ — հեռաւորութեան միջեւ որ-քա՜ն հեռաւորութիւն)։ Հաւասի (մթնոլորտ) տեղ՝ էօզնիւզ (էօզ՝ հարազատ բառէն)։ Ումումին տեղ՝ պիւթիւնէլ։ Լիսան (ա)ի տեղ՝ տիպիլկի կամ սոյըլըը (կի եւ կը եւ այս յետադաս գերբը չեն կասարեր)։ Թէաիրի տեղ ի-մէէրին տեղ՝ իզէրմէէ (էրմէն ի՞նչ ե-ղաւ)։ Մատբուայ (տպարան)ի տեղ՝ չօ-ղալթմըչ կամ չօղալթմա չըքարը։ Մուհարէպէի տեղ՝ սավաշ կամ սինկ-կիւշ։ Միիլէրի տեղ՝ տիննիլի կամ տէօլէ։

Հարկ չկայ շարունակելու։ Թուր-քերէնի քիչ շատ ընտելացած մէկը կը հասկնայ թէ ինչքան ծախուեր բան է եղածը։ Իսկ նոր բառերու կազմու-թեան մէջ որ եւ է օրէնք ու կանոն չէք գտներ. որովհետեւ, ոչ ածանցումի եւ ոչ ալ բաղդատմի առաւելութիւնը ունի Թուրքերէնը։ Ածանցումներ եթէ կան, անոնք ալ չափազանց խառնակ ու բոլորովին անհամապատասխան են ինչպէս պիտի տեսնենք աւելի վերջ։

Եւ հասարակ Թուրքերէնին, հե-տեւապէս «նորի»ն մէջ ուշագրաւ է, նաեւ, լեզուական ուրիշ ծիծաղելի ե-րեւոյթ մը։ Այդ պարագան ուշա-դրութիւն գրաւեց մանաւանդ երբ նոր տառերը սկսան կիրարկել։ Թուրքերէ-նի մէջ, կան պարագաներ երբ ամ-բողջ նախադասութիւն մը մէկ բառի ձեւին տակ կը գրեն։ Ու ամէնամարժ աչքերն իսկ, բառի ձեւին տակ եղե-ցող այդ նախադասութեան զանազան տարրերը մտովին բաժնելու սովո-րած են։ Օրինակ, Թուրքերը կը գը-րեն.

—Gelmiyecekmisin? (կէ՞լմիյէճէք-միսին) — պիտի չգա՞ս։

— Gelmiyecegim (կէլմիյէճէյիմ)։

Առաջինին մէջ k երկրորդին մէջ g տաիկա ալ ուղղագրական բազմաթիւ .. սխալագրութիւններէն մին է, զոր չեն կրնար դարմանել։

Առնցմէ առաջինին մէջ թէ հար-ցում կայ, թէ ժխտում,— եւ ատոնք անկախ իմաստներ են։ Ժխտական մասնիկը (մի, իսկ ուրիշ բայերու մէջ մա) մտած է բառին ... փորը (կէլ-մի-յէ-ճէք)։ «Մի» հարցականը կան-խած է «սին» չական բայը։ (Մեր մէջ ալ կերպեր ունի այս խօսքը,— ոմանք կը նախընտրեն չը՞ պիտի գաս. Թէեւ աւելի ճիշդ կ'ըլլար պիտի չգա՞ս գը-րել. Ժխտականը բային կ'երթայ, իսկ «ըը» ո՞ւրկէ կ'ելլէ ...)։

Թուրքերէնը, զատելով պարսկերէ-նէն ու ժամանակակից արաբերէնէն, քերականօրէն այնքան կ'աղքատանայ որ Թուրքերէն բառը երեք տեսակի կը վերածուի,— անուն, բայ եւ ածա-կան։ Եւ սակայն, գրած ատեն, ատոնք ալ իրար կը խառնուին։

Առնենք ուրիշ օրինակ մը։

— Համամտամըզըն խօֆսա, ֆիլ-հանտա մը?

«Եօքսա»ն մէկդի դնելով, միւս եր-կու «բառեր»ը մէյմէկ նախադասու-թիւններ են. Բայց, կը գրեն բառե-րու ձեւով։ Այդպէս ալ կը կարդաց-ուին կամ կ'արտասանուին։ Նոր ուղ-ղագրութիւնը մանաւանդ՝ մարդ այդ «բառերը» կարդալով ... ընչասպառ կ'ըլլայ։

Արդ, այս ձեւով գրելէ վերջ, Թուրք տղուն ի՞նչպէս կարելի է քերակա-նութիւն սորվեցնել։ Հարկ է զանոնք գրել սապէս.

— Համամ տա մը սըն խօֆսա ֆիլ-հան տա մը?

Նոր տառերու կիրարկման ատեն, Եօնուս Նատի, խօսելով Թուրքերէնի կարգ մը անպատեհութիւններու մա-սին կը գրէր ի մէջ այլոց.— «Պուէ բոլորդ նոր տառերով նամակներ կը գրէֆ ու կը ստանաֆ։ Խոստովանեցէֆ որ ձեր իսկ գրած նամակը դժուա-րութեամբ կը կարդաֆ։ Իսկ ուրիշ-ներէ մեր ստացած նամակները պար-զապէս ծածկագիր «ֆակելու» պէս կը կարդանէֆ»։ Ան, Ճիւմհուրիէթի նոյն թիւին (28 սեպտ. 1932 թիւ 3016) կ'առաջարկէր նոյն իսկ, բոլորովին լքել «Հալիթա ուսուլուն» եւ գրելու նոր կերպ մը կիրարկել. այսինքն, բառերը անջատ անջատ գրել ու իր յօդուածը կը վերջացնէր իր առաջար-կած ձեւին տակ շարելով վերջին պարբերութիւնը, զոր նոյն ձեւով կ'արտագրեմ հոս.

Տիլ իշ լէր ի իլէ ուղրաշտն լար ըն տիքքար յալ ընը պու մուհիմ նօքթա իղէրինն ճէլպ էտիյորուզ։Պու մի.վզու իւզր իւն տէ հէր ֆէս տիւշիւն տիւկիւ նի եազ սըն տա եէնի ալֆապէ մլզ իլն եէնի եազը սը վիւրիւզ սիւզ պիր չէ-ֆիլ է ֆօնուլ մուշ օլ սուն։

Անշուշտ, Եօնուս Նատի մէկ ծայ-րայեղութենէն միւսը անցած է։Այս ձեւով Թուրքերէն կարդալը նոյնքան դժուար է։ Նախ, գրելու մէջ, հիմ-նական կանոն մը կայ,— գրել այն-պէս ինչպէս կ'արտասանուի։ Թուրք մարդը վերեւի ձեւով չի խօսիր։ Իսկ Մէնիմէնէնի լայնանիստ եղեռնագործութիւնը հետեւեր է Ֆրանսերէնի։ Մենք մեր լեզուն այնքան չենք ... գզեր։ Մի-այն, մեր հայերէնը շատ աղճատուած է, բառերը զատուորելու եւ նախադա-սութիւնները կազմելու կերպերն ձե-ւէն։ Մենք կրնանք օրինակ, Եօնուս Նատիի այդ պարբերութիւնը գրել նոյն շարքով տալ իրրեւ ... հայե-րէն։ Այսպէս — «լեզուական խնդիր-ներով զբաղողներուն ուշադրութիւ-նը այս կարեւոր կէտին վրայ կը հը-րաւիրենք» եւն.։

Աւելին ուրիշ, մեր «անոյն» ցաւն է, անշուշտ։ Նիւթէն չշեղինք որ Յա-ռաջի խմբագիրն ալ մեզ չզգէ։ Եւ անցնինք ուրիշ կէտերու։

Ամէն լեզու հոգեկան ինքնուրոյն ձեւ մը ունի։ Ու ամէն լեզու իր ժո-ղովուրդին ամենահարազատ արտա-յայտութիւնն է։ Անոր ներքին էու-թեանը հայելին է։ Եթէ փորձէք ազ-գի մը ու լեզուի մը նկարագիրը վերլուծել, պիտի նկատէք որ նոյնա-նշան են անոնք։ Մեր լեզուն, օրինակ, արուեստագէտ է։ Ի՞նչ նկարուն բա-ռեր ունի ան։ Ինծի յաճախ պատա-հած է, առանձնութեան պահերուս, հիանալ անոնց վրայ։

Թուրք հոգին ցուցադրումի, շող-շողանքի, «ալթանաթ»ի ու «թան-թանա»ի սիրահար է։ Թուրք լեզուն կը մատնէ նոյն նկարագիրը։

Օրինակ, անոնք կը գրեն.—

Զաթը ալիի բիյասէթփէնահիլէրինի զիյարէթ շէրէֆինէ նայլ օլտուկում-տան ֆէնտիմի պահթիյար ատտէտէ-րիմ։

Հիմա որ լեզուն թրքացնելու կ'աշ-խատին, չեն խորհիր, սակայն, թէ թօթափելիք պայմանութիւններ եւս կան։ Երէկուան բոլոր կերպերը, արտայայտութեան մէջ դիմացինին փառաբանանքն ու անձին ստորադա-սումը ի զօրու են։ Մէկը դեռ եւս «զա-թը ալի» է, իսկ միւսը՝ «պէնտէնիզ»։ Երէկ՝ Համիտի Թուրքիան էր, այսօր նոյն իսկ Թէվֆիք Ռիւշտիի բերնին մէջ, «Մուսթաֆա Քէմալի Թուր-քիան»։ Ճառի, դիմաւորումի, խօ-սակցութեան, նիստ ու կացի մէջ միշտ նոյն ճոռոմաբանութիւնը։

Ուրեմն, բոլոր ձեւերը պահելով, բայց պարսկերէնին կամ արաբերէնին տեղ դնելով «նորակերտ» Թուրքերէն բառեր, մենք վերեւի նախադասու-թիւնը պէտք է ընենք հետեւեալ ձե-ւով.—

Պաշըրղըն (բիհատէթին) սըկընտըկը խիւճէ զաթընըզ կէօրմէֆ ուկուր-լուկունու էլտէ էթթիկիմտէն ֆէնտի-մի պախթըլը սանըրըմ։

Վերինը որքան քաղցրահնչիւն է, իսկ վարինը որքան ցուրտ, անհա-ղորդ, երաժշտականութենէ զուրկ, համ եւ տձեւ։ Պատճա՞ռը։ Լեզուին խժութիւնն է։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

[illegible]

..Երգ մը կայ, Քո՛յր, շրթունքներուս վրայ տե՛ս,
Սիրոյ երգի մնացորդ.
Աշնանային տերեւներու դողին նման
Կը սարսռա՛յ
Շրթունքիս վրայ։

Հետք մը կայ, Քո՛յր, համբոյրի
Քու մեղրածոր շրթներուդ,
Որոնց ջերմէն ահա հոգիս կը դողդը-դայ.
Շուքիդ վրայ
Ու կը մնայ։

Տժգոյն, հիւծած սիրոյս ջերմէն աւե-րակ,
Քո՛յր, Քու երգդ կ'արտասանեմ.
Ահա, կը մնայ մնացորդն իմ լուռ սիրոյս
Մինչ կեանքին հետ
Կ'անցնիմ անհետ։

ՍՈՒՐԷՆ ԳԱՍԱՊԵԱՆ

ՀԱՅԱԶԳԻ ՎԱՍԻԼ Ա. ԿԱՅՍՐ

(867—886)

— ○ —

Փրոֆ. Ն. Ադոնց «Byzantion» հան-դէսի 1933 եւ 1934 տարիներուն մէջ «L'âge et l'origine de l'empereur Basile I» վերնագրով կարեւոր ուսումնասիրու-թիւն մը հրատարակած է, որուն նը-պատակն է փաստերով հաստատել, թէ Վասիլ Հայ էր, ոչ թէ Մակեդո-նացի, ինչպէս կը պնդեն ոմանք։

Այս փաստերէն գլխաւորը սա է, որ Վասիլի երեք եղբայրներէն երկու-քը՝ զուտ հայկական անուն կը կը-րեն, ինչպէս «Սմբատ» եւ «Վարդ», իսկ երրորդը կը կոչուի «Մարիանոս»։ Ուրեմն՝ Վասիլի ծնողքը Հայ էին, գաղթած Հայաստանէն, եւ հաստատ-ուած Ադրիանուպոլսոյ մերձակայ գիւղերէն մէկուն մէջ. բայց որովհե-տեւ Բուլղարներն այս քաղաքը գրա-ւեցին, Թ. դարուն սկիզբները, եւ 10.000 այր ու բազմաթիւ կիներ ու տղաներ գերի տարին, տարագրեալ-ներու մէջ կը գտնուէին նաեւ Հայեր, որոնք պատմիչներու աչքին՝ «Մակե-դոնացիներ» էին, իբրեւ բնակիչները Մակեդոնիոյ։ Ահա այսպէս «Մակե-դոնացի» կոչուեցաւ Վասիլ։

Ի՞նչպէս Բիւզանդիոնի կայսերա-կան գահը բարձրացաւ Վասիլ։

Շատ հետաքրքրական է։

Իր հօրը մահէն ետք Վասիլ Կ. Պոլիս կ'երթայ, ուր պալատական ազնուականի մը քով կը մտնէ իբր սպասաւոր։ Ցետոյ՝ նոյն պաշտօնով Միքայէլ կայսեր կը ծառայէ։ Աւելա-ւանդ կ'ըլլայ իրեն՝ պաշտօնի արագ բարձրացման եւ մինչեւ իսկ «Մի-քայէլ Գ-ի գահակից կայսր» հռչակ-ուելուն 867 թուին։

Բայց Վասիլ ուզեց առանձինն իշ-խել։

Առաւ ալ ճամբը գտաւ։

Վասիլ՝ օգտուելով Միքայէլի մա-սին պալատականներու դժգոհութե-նէն, 867ին՝ պալատական հայ դա-ւադիրներու գլուխն անցաւ, եւ Մի-քայէլ կայսրն սպաննեց, երբ այս վերջինը՝ գինով վիճակի մէջ՝ կը քնանար իր Սուրբ Մամասի պալա-տին մէջ, որ կը գտնուէր արդի Ղա-լաթիա թաղը, հեռու արքունի խա-կական պալատէն, որ Պոլսոյ կողմն էր։

Վասիլ Ա.ի հայ ըլլալուն ուրիշ փաստ մըն է նաեւ իր որդւոյն՝ Լեւոն Իմաստասէրի կողմէ իր վրայ խօսած դամբանականը, զոր վկայութեան կը կոչէ Փրոֆ. Ն. Ադոնց, զատ յօդուա-ծով մը,— «La portée historique de l'oraison funèbre de Basile I. par son fils LéonVI Le Sage» (Byzantion, 1933, եր. 501—513)։

Մեր անկեղծ շնորհաւորութիւննե-րը Փրոֆ. Ադոնցին։

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՃԻՉԵՐ

[illegible]

... գամ բարտինները չքնաղին կամ ... տին փռուած հսկաններու պէս ինչ... յին, վա՜յ այդ տանին, վա՜յ ... գիւղին ...

Մեռնող ու աւերակ տունս քաղց... բութիւն մը ունէր, համայք մը կար ... ծոցը, իր հողին եւ արմատին մէ... Անոր առաստաղը շինուած էր, ծխ... նիէ նուրբ ու ամուր գերաններով ... րոնք կը դիմանային ու կ'ապրէին ... քանի քանի սերունդներու հետ։

Տունս շինուած էր պապենակա... կարմիր հողէն, ուր վարդերու ... մանուշակներու գոյնզգոյն ... ները թաթխուած ու հողին հետ ... ուած էին։

Ահա թէ ինչու, երբ ... ճանկէիր, չորցած վարդի կամ ... կի հոտ կ'առնէիր։

Ահա թէ ինչու, բաժանման ... արցունքը աչքերուս, նախ ... տանս, աւերակ ու փլփլած ... րուն համբուրեցի ալիւսները ... այնպէս կարօտագին, այնքան ... ինչպէս մայր մը իր վիրաւոր ... կին պլլուած։

Լուսնին տակ, համբուրեցի ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

»»»· ·«««

Գեղացի տղայ մըն էր Արամ։ Դեռ մանկութեան ծիծղուն ճամբան չէր աւարտած, երբ գաղթի պարտադիր փոթորիկը շատ շատերու հետ զինքն ալ դուրս նետեց իր գեղի նեղլիկ սահմաններէն, ու հասանք ի վար թաւալգլոր գնաց առանց դուլ ու դա-դարի, անկէ վերջ

Իր պաշտելի գեղը ձգելէն յետոյ, շրջեցաւ երկիր երկիր, գաղթող ան-հայրենիք թռչունի պէս, մինչեւ որ իր տեսած բազմաթիւ երկիրներէն մին՝ աւելի հիւրընկալ գտնուեցաւ, եւ իր դռները բացաւ իր եւ իր նը-մաններուն առջեւ, եւ տարաւ զինքը իր գեղի աղբիւրներուն նմանող տեղ մը, որ կը կոչէին Գաղթակայան, ուր ան հաստատ նստեց, օրէ օր աճեցաւ եւ ուռճացաւ մինչեւ որ օրին մէկն ալ Սատային ձեռքը գտաւ իր ձեռքին մէջ եւ տուն-տեղ եղաւ անոր հետ։

Օրերն ու տարիները հեւ ի հեւ սա-հեցան իրարու ետեւ, կախարդելով դէպ գլուխը Արամին, որ իր գարնան մա-յիսը անհոյսայոյս կերպով կը չարչա-րէր պատառ մը հացի համար։

Մտքէն շատ մը բաներ կ'անցընէր, այլ աւա՜ղ, անոնց եւ ոչ մէկը կա-րելի եղաւ զանէ մօտաւորապէս իրա-կանացնել։

Շատ կը սիրէր կարդալը, սակայն թերթի ու գրքի դրամ չունէր։ Շատ կը սիրէր նաեւ մարզանքն ու մարզա-խաղը, ընկերային կեանքն ու մշա-կութային աշխատանքը, բայց հնա-րաւորութիւն ու պատեհութիւն չու-նէր։

Աղքատի կեանքը ջաղացքարի նը-ման կախուած էր իր բազմաչարչար վզէն, ու իր գերագոյն եւ անկարելի ճիգերն անգամ անզօր եղան չպրծել զայն մէկ կողմ։ Գիշերուան ու ցե-րեկուան իր միակ ու սատապագին մտադրաղումն էր, մեկնելէ առաջ այս ցաւակոծ աշխարհէն, անպայ-ման իր մուրազն առնել անկէ, ի հար-կին՝ բախտին, ճակատագրին ու մահ-ուան հետ ալ կռիւ մղե-լով։

Ու ան կ'աշխատէր, կը տքնէր քէ-նոտ ու մռայլ։ Ու ան կ'ապրէր վերա-ցած ու փոթորկայոյզ։ Ու ան կը քնա-նար մղձաւանջներէն ու խռովալից ե-րազներէն հալածական։ Իրեն համար կարծես թէ գոյութիւն չունենային աշխարհն ու իր տունը։ Անհատը ու դիրապարին մաքրով պինքը խռովող հարցն էր առաւելապէս իր եւ իր նը-մաններուն զրկալից կեանքը, հակա-ռակ ամէն օր՝ գիշեր ու ցերեկ եւ նոյն իսկ կիրակի օրերը իրենց աշխատե-լուն, մինչ անդին, մասը մասին չը-զարնող մարդեր, մէկ գիշերուան մէջ իրենց ամբողջ գոյութեան ընթացքին վաստկելիքէն չափ ու աւելին ան-գամ կը ծախսեն։ Դառնութեամբ ու կսկիծով կը տեսնէր մարդերու այդ փոքրամտութիւնը՝ որ կը լողար հաճոյքի ու հանգստի մէջ, եւ դրամը կը հոսէր գիրկ գիրկ դէպի իրենց դուռը, իսկ անդին ալ՝ մարդերու անասնականութիւն մը արիւն քրտինք կը թափէր տարաժամ ու ապաժամ։ Ու Արամին սիրտը կը ճմլուէր եւ հո-գին կը տապկուէր։

Եւ ան կը մտածէր ջղաձիգ, ակ-ռաները կճռտելով, կռուփները սղ-մելով ու չէր կրնար իր նախնական ուղեղին մէջ պարտկել նուաստակեաց աշխարհի անարդար խաղն ու ծաղրը։

Երբեմն ալ կը վախնար թէ՝ անար-դարօրէն սկսող այս կեանքը պիտի վերջանար անարդարօրէն թերեւս, ո-րուն համար լալու չափ կը նեղուէր ու կը բարկանար։

Միթէ ինքը օր ու արեւ չը՞պիտի տեսնէր։ Միթէ աշխարհիս ու իր վա-յելքները այլասերած եւ ուծացեա-միտ խմբակի մը համա՞ր էին։ Միթէ ինքը թատրոն ու սինէմա չը՞պիտի երթար, ծովեզերեան վրայ չը՞պտըտ-բորդէր, օդանաւ չը՞պիտի նստէր, երկինքէ երկինք թռչելու համար. կո-կիկ հագուստ կապուստ եւ առանձին կեանք չը՞պիտի ունենար, բարձր հա-ճոյքներու հաղորդակից չը՞պիտի ըլ-լար։ Այս թէ ոչ ի՞նչ պիտի արժէր իր քսաններորդ դարուն զաւակ ըլլալը, քանի որ այդ. հրաշալիքներէն եւ ոչ մէկը պիտի կարենար ըզգալ եւ վա-յելել։

Ձէ՞ որ ամէն օր տասէն տասներկու ժամ չարաչար կ'աշխատէր։ Ուրիշնե-րու պալատներու ցեխն ու քարը կը կրէր։ Ուրիշներու խնճոյքին պնակ-ները կը լուար եւ աղբը կը մաքրէր։

Ցանցառ ան իւրովի կը խորհէր,— ո՛չ, այս այսպէս չէր կրնար շարու-նակուիլ, վաղ կամ ուշ մարդիկ պիտի զգային իրեն եւ իրեն պէս եղողնե-րուն զրկանքը ու պէտք եղածը պիտի տնօրինէին։

Սակայն, ամէն օր, ան զառնապէս կը յուսախաբուէր ու ինքն իր վրայ կը խորտակուէր։ Քար աշխարհը նոյն չար աշխարհն էր։ Տէրեր իրականու-թենէն մազի չափ բան չէր փոխուեր։ Կեանքի ալեկոծ ջուրերը կը շարու-նակէին իրենց սովորական ճամբան։ Ընդհակառակն իրերու ընթացքը հետ-զհետէ ու յարաճուն կերպով աւելի կը վատթարանար։ Ու հէք Արամին անվերջ տառապանքը օրէ օր ալ աւելի կը կու-տակուէր ու կը լեռնանար իր կուրծ-քին վրայ, որուն անպատում ծանրու-թեան տակ իր սիրտը կը ճզմուէր պայթելու աստիճան։

Արամ այլ եւս երեսունը մէկ տա-րեկան է, եւ ունի երեք զաւակներ, մին մանչ ու երկուքը աղջիկ։ Արդէն իր ուսերը կքած են։ Անողոք ժամանակը իր մազերուն մէջ տառա-պանքի ձիւնն է տեղացեր, ճակտին վրայ ակօսներ պեղեր, ու երեսները փոս փոս խածեր ու այլանդակեր։

Ինքն ու իր կինը գրեթէ ցնցոտինե-րով ծածկուած են, իսկ փոքրիկները, աւա՜ղ, կիսամերկ։ Ու ոչ ոք կը հետա-քրքրուի անոնց կոծով ու արցունքով։

Թշուառութիւնը ... Թուխս նստած իր օճախին վրա... Ցուրտ ու մենութիւն ... տնակին կիսամուլ անկիւններ... մէջ՝ անբռնելի պատուհաններ ... ունին։ Ու անդուլ ձմեռ ... կ'երգէ դրան առջեւ, ... խոլաշունչ հովերու բերնով։ ... անգամ զգայուն գարուն ... խուր, շատ տխուր բաներու պատմ... հիւը գուշակող չարաշուք երեւոյթ... ունին։ Կը թուի թէ՝ պատերու ... խոռոչներուն մէջ պահուըտած ... գիներ կ'ըսեն որ շատ ... խեղճուկ բոյնը Հայ գաղթականի ... տի փլէի Արամի տառապակոծ ... բուն վրայ։ Ու քարքարի վրայ ... տի մնայ։

Բարեգործական միութիւններ ... որոշ դասակարգի մարդոց մեծապէ... հը եղած ըլլալով՝ օգնութիւն կ'ըն... միայն իրենց համակիրներուն, ... անոնց որ պատրաստ են իրենց ... խիղճն ու համոզումը, իրենց ... րական աւանդներն ու սրբութիւններ... քանի մը աղտոտ արծաթի ծախել...

ԱՐՏԱՇԷՍ

(Շար.)

(1)

Ուպաճ
(ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԾԱՌԸ)

(Պուշկինից)

Անապատի մէջ ծիւրեալ եւ անյագ,
Տօթից շիկացած աւազուտ հողում,
Ահաւորին ինչպէս սոսկալի պահակ,
…գնած էր մենակ համայն աշխարհում:

×

…տարերքն անապատների
…վայրոյթի օրն է ստեղծել —
…մարմնը մեռած ճիւղերի,
…արմատները թոյնով լեցրել:

×

Թոյնը կաթում է կեղեւի միջից,
…տաքից կէսօր ժամանակ,
…պաղելով հովից
…է թանձր խէժի նա յստակ:

×

…

Թարգմ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՑԱՐԳԱՆՔ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿԻՆ»

Գ. Առ. Սարուխան, որ ծանօթ է իր բանասիրական ու ազգային պատմական ուսումնասիրութիւններով, վերջերս Վիեննայի Մխիթարեան տպարանին մէջ հրատարակեց գիրք մը Տէր Կոմիտաս քահանայ Քէօմիւրճեանի նահատակութեան եւ սրբացման մասին:

ԺԷ. դարուն վերջերը եւ ԺԸ. դարու սկիզբները Պոլսահայ պատրիարքական աթոռը թատր հանդիսացած էր պայքարներու եւ անկարգութիւններու: Անարժան եկեղեցականներ իրենց կուսակիցներով, կաշառքներու եւ զանազան դաւերու շնորհիւ, իրար կը տապալէին եւ պատրիարքական աթոռը կը գրաւէին, այսպէս անվերջ յուզում ու խռովութիւն առաջ բերելով ժողովուրդին մէջ: Միեւնոյն ատեն պաքերական …

…

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նարդոս… բանաստեղծ

— o —

Նարդոսի մահուան տարեդարձին առթիւ, անցեալ ամիսներուն, Երեւանի «Գրական Թերթ» հրատարակութեան տուաւ Թիֆլիզցի հայ վիպասանին երկու անտիպ ոտանաւորները: Ու կ'աւելցնէր թէ Նարդոս ունի ոտանաւորներու ձեռագիր տետրակ մը, որ պահուած կը մնայ Ներկայիս Երեւանի պետական թանգարանին մէջ: Ոտանաւորներու տետրակին առաջին երեսին վրայ, խորագիր, «Ցիմարութիւններ»: Տետրակին մէջ կան 50 ոտանաւորներ, գրուած՝ 1884 — 1888 թուականներուն: Ինքնագիր ոտանաւորներու կողքին, այդ տետրակին մէջ կան թարգմանածոյ ոտանաւորներ Կէօթէէն, Շիլլէրէն, Թոմաս Մուրէն, Լէրմոնտովէն:

Այս ոտանաւորներէն միայն երեքն …

…

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԻՐՈՒԵԱՆ

ՓՈՒԱՆՔԱՌԷ… ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

Փուանքառէ եւս բանաստեղծութիւններ գրած է, երբ դեռ… պատանի էր:

Ոտանաւորի մը մէջ, կը խօսի այն քերթուածներուն մասին, որոնք այնքան գեղեցիկ են՝ երբ գրուած չեն: Չէ՞ որ, կը վերջացնէ մելամաղձոտ ձեւով մը, կը թարշամին ծաղիկներն ալ, երբ կը քաղենք:

Իր ծննդավայրին կարօտը, Փարիզ ապրած տարիներուն, կը լեցնէր իր սիրտը ամէնէն ջերմ զգացումներով: Արձակուրդի մը, երբ չոգեկառքով կը վերադառնար ծննդավայր եւ կը մտնէր Լորէնի անտառներուն մէջ, ներշնչումը կ'առնէ կը տանի զինք: Ահա բանաստեղծութիւնը, որուն մէջ աշխատած է չափել ու դնել իր յուզումը.—

Վակոնը, որ, գիշեր ատեն, կը տանի զիս,
Կը յեցուի թարմ ու անխառն բուրումով,

…

Ֆիրտուսի եւ գինին

…

ձեւն է Ֆիրտուսի,—մինչեւ այժմ այս ձեւով կը վիճաբանուէր նաեւ հայ գրականութեան մէջ: Ճիշդը, սակայն, գրելն է Ֆերդովսի,— այսպէս եւ սկսաւ գրել, պահ մը, ՅԱՌԱՋ, հետեւելով Պարսկաստանի մեր աշխատակիցներուն

Անունի այս հարցը Հայաստանի մէջ եւս քննութեան առնուեցաւ վերջերս: Ֆերդովսի ձեւին ճշգրտութիւնը ընդունելով հանդերձ, յաւագոյն կը համարուի գրել Ֆիրտուսի, նախապէս ընդհանրացած ձեւով, որ աւելի դաշնաձայն է անշուշտ:

Ֆիրտուսիի անունին չափ այսքան, գործին մասին ալ կ'անենանք անդրադառնալու լայնօրէն: Այժմ հատուած մը, ուր, պարսիկ հին ու մեծ բանաստեղծներուն նման, Ֆիրտուսի կ'երգէ կինն ու գինին: (Թարգմանութիւնը Հայաստանի երիտասարդ գրողներէն Ս. Տարոնցիի կողմէ կատարուած) —

Տուր, մատռուակ, մեր շուրթերին …

…

«ՀԱՒ ՍԻՐՈՅ»
ԶԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

…

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՕՐ ՀԱՅԱՁԻՆՔ ԾԱՐԱԱՓՆՕՐԵՆ (25)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ… (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Ինչպէս որ մենք հոս կ'ապրինք, կարգ մը կինիկներ ալ նոյն օրինակով …

…

(Շար.) ՄԱՐԳԱՐ ՊԱՐԽԵԱՆ

նէ որ անխտիր բոլոր պետութիւնները գործակցին խաղաղասիրական ոգիով եւ համդարտօրէն, որպէսզի պատասխանատուութիւնները ճշդուին։ Նոյնպէս, կը պահանջէ որ միջոցներ ձեռք առնուին, որպէսզի ապագային չկրկնուին այսպիսի դէպքեր։ Արդարեւ, եթէ միջազգային յարմար միջոցներ ձեռք չառնուին եւ չգործադրուին պահանջուած ուղղամտութեամբ եւ բարեկամեցողութեամբ, մնայուն խորհուրդը կը կարծէ թէ շատ ծանր ընդհարումներ պիտի պատահին։ Փոքր Համաձայնութեան կառավարութիւնները իրենց բացարձակ համերաշխութիւնը կը յայտնեն Եուկոսլավիոյ եւ յանձն կ՚առնեն խստօրէն գործադրել իրենց յանձնառութիւնները եւ անխոնջ եռանդով շարունակել այն քաղաքականութիւնը զոր վարած են մինչեւ այսօր։

Գ. Մաքսիմոս յայտարարեց թէ պալքանեան միութեան յառաջիկայ ժողովը պիտի գումարուի հոկտեմբեր 30ին, Էնկիւրիի մէջ։

Ռումանիոյ Կարոլ Թագաւորը եւ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը ունկնդրութեան ընդունելով նախարարները, իրենց հաւանութիւնը յայտնեցին տրուած որոշումներուն։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Հռոմ պիտի երթայ նոյ. 5ին, գլուխ հանելու համար այն ծրագիրը զոր կազմած էր հանգուցեալ Պ. Պարթու։ Փարիզի մէջ լաւատես են այս ճամբորդութեան մասին, հակառակ Մարսէյլի մահափորձին առթիւ տիրող անորոշութեան։

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ՄԵՌԱՒ Զօր. Ֆոն Քլուք, 1914ի գերմանական արշաւանքին հրամանատարը, որ չարաչար պարտութեան մատնուած էր Մառնի վրայ։ 88 տարեկան էր։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 15րդ միջազգային խորհրդաժողովը կը բացուի այսօր, Թոքիոյի մէջ։ Պատուիրակներ ղրկած են 60 երկիրներ։

նի, զոր չէ ճանչնար բանականութիւնը,— միթէ բանականութեամբ մը կը սիրէք զուք »։

Յետոյ անծանօթ հեղինակը կ՚ըսէ — դունի թէ « սէրը նոյնն է ամէն տեղ », — տեսակէտ մը որ հիմնուած է ժԸ. դարու ընկերային հոգեբանութեան ծանօթ ըմբռնումներուն վրայ, որոնք կը պնդէին թէ « մէկ է բնութիւնը ամէնուրեք »։ Ընդհակառակն, Փասքալ կը գրէ թէ « ի՞նչ այլազան բնութիւններ կան մարդկային բնութեան մէջ »։

Այս ամէնէն վերջ, Պուանէլի կը վճռէ թէ անվիճելի է որ Փասքալ չէ « Ձառ սիրոյ զգացումներուն մասին » գործին հեղինակը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« ՎԷՄ »

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ ՎՆՑԵՐՈՐԴ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Փոթորիկից առաջ», Ե. ԻՐԱԶԵԿ՝ Նւս մի հին թատերգութիւն», Ե. ԶԱՒՐԵԱՆ՝ «Սայեաթ Նովա» (վերջ), ԶՕՐ. Գ. ՂՈՐՂԱՆԵԱՆ՝ « Հայաստանի հնդրապետութիւնը եւ պետութիւնները » (վերջ), Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ՝ « Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում », ՍԱՄՍՈՆ՝ « Հայաստանի անդր. դեսպանը Պարսկաստանում », ՊՐՕՖ. Զ. ԱՒԱԼՈՎ՝ « Բաթումի խորհրդաժողովը » (վերջ), Հայաստանի խոյերդ. Արձանագրութիւններ, Նոր թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ, Թ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Բ. ԹԱՇԵԱՆ եւայլն։ Գիրք եւ մամուլ, Գրախօսական՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ե. ԶԱՒՐԵԱՆ։ Խմբագրութեան կողմից, Յաւելուած՝ Վ. եպ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ « Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը », Նկարներ։

Տարեշրջանը լրացած ըլլալով՝ բաժանորդներէն եւ գործակալներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները։

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

«Վէմ»ի Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալն է՝ Լ. Գէւոնեան, 17 Rue Dameame, PARIS (13e)։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Օր. Հայկուհի Բանուրեանի եւ Գ. Արտաշէս Յակոբեանի որ իրենց նշանախօսութեան առթիւ նուիրեցին 50 ֆրանք։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone · Glacière 15-70

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 23 Octobre 1934

ԺԱՄԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2032

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ԲԱՌՈՎ

»»»··«««

Մարսէյլի մահափորձին հետ, որուն ծալքերը հետզհետէ կը պարզուին, օրուան հրատապ խնդիրն է սահմանադրութեան վերաքննութիւնը։

Նախարարական խորհուրդը այսօր իսկ պիտի զբաղի այս կարեւոր հարցով։ Պ. Տումէրկ վերջնապէս կազմած է իր ծրագիրը, որով կը ձգտի ոչ միայն իրական ուժի մը վերածել վարչապետութիւնը, այլ եւ օրինականացնել Երեսփ. Ժողովին լուծումը, երբ կառավարութիւն մը անելի կը հանդիպի։ 1875ի սահմանադրութեամբ, Հանրապետութեան նախագահը կրնայ լուծել Երեսփ. Ժողովը, խորհրդակցելով Ծերակոյտին հետ։ Նախապէս կը կարծուէր թէ՝ առաջարկուած փոփոխութեամբ վարչապետը իրաւունք պիտի ունենայ լուծում հաշտակելու, բայց այժմ կը ճշդուի թէ նորէն Հանրապետութեան նախագահն է որ պիտի վճռէ լուծումը, դիմելով ոչ թէ Ծերակոյտին, այլ ուղղակի ժողովուրդին։ Այսպէս, եթէ Երեսփ. Ժողովը մերժէ վստահութիւն յայտնել կառավարութեան մը, Հանրապետութեան նախագահն է որ պիտի վճռէ թէ անհրաժե՞շտ է լուծել թէ ոչ։

Երբ Երեսփ. Ժողովը գումարուի, վարչապետը պիտի պահանջէ որ նախ սահմանադրութեան վերաքննութիւնը քուէարկուի յետոյ նիւթական... Այլապէս պիտի քաշուի։

* Մարսէյլի դէպքին հետ կապուած ամէնէն փափուկ խնդիրն է օտար երկիրներու մէջ ձերբակալուած ամբաստանեալներու յանձնումը, որ կախում ունի միջազգային դաշնագիրներէ։ Ֆրանսա եւ Իտալիա 1870ին դաշնագիր մը կնքած են յանցաւորները փոխադարձաբար յանձնելու համար, բայց քրէական, ոչ թէ քաղաքական պարագաներու մէջ։ Միւս կողմէ, միջազգային «ընկերային» ...ութեան մը վեհապետի մը սպանութիւնը կը համարի քրէական, ոչ թէ քաղաքական յանցանք։

Ամէն պարագայի մէջ, շատ բարդ է խնդիրը։ Վերաքննիչ ատեանը ինչ վճիռ ալ արձակէ, իտալական կառավարութեան կամքէն կախում է յանձնել կամ ոչ։ Միւս երկիրներն ալ նոյն կացութեան մէջ կը գտնուին։

ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ ՇՍՏՈՆՑ ՏՐՈՒԱԾ ԷՐ…

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տեղական թերթերը կը շարունակեն գրգռային յայտնութիւններ հրատարակել Մարսէյլի մահափորձի մասին, զանազան հատուածներ թարգմանելով խրուաթ յեղափոխականներու օրկանէն։

Այսպէս, երէկ հետեւեալ գրութիւնը քաղեր էին այդ օրկանէն, «Նէզաւիսնա Հրվաթսքա Տրժաւա»ի (Անկախ Խրուաթիա) 1934 ապրիլ 16ի թիւէն.

— «Աէրէնկի (Պելժիա) խրուաթական կեդր. միութիւնը հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց 1934 ապրիլ 1ին.—

Ա) 1918 դեկտեմբերի սեւ թուականը հետեւանք է խրուաթ ժողովուրդին հանդէպ գործուած դաւաճանութեան եւ խաբէութեան որոնք զայն ենթարկեցին Սերպիոյ, Ալեքսանդր Քարաճորճեվիչի հրամանատարութեան տակ։

Բ) Դաւաճանութիւնը եւ խաբէութիւնը այն է որ՝ ոչ ոք կրնայ ժողովուրդ մը զրկել իր վեհապետական իրաւունքէն, առանց հանրաքուէ կատարելու եւ ինքնորոշման իրաւունքը յարգելու։

Գ) Այս բոլորին պատասխանատու է Ալեքսանդր Քարաճորճեվիչ, որ բռնի ուժով հաստատուեցաւ Խրուաթիոյ մէջ եւ որ կը չարչարէ եւ կը խաչէ զայն։

Դ) Ալեքսանդր իր գլուխով պատասխանատու է Ստեփան Ռատիչի, Փօլ Ռատիչի, Տ. Պասարիչէքի, Միլան Սուֆլէի, Ռօզէչի, Խրանովիչի, Սոլտինի եւ ուրիշ բազմաթիւ խրուաթ նահատակներու մահուան։

Ե) Ալեքսանդր պատասխանատու է արտասահմանի մէջ տարածուած այն բոլոր սուտ լուրերուն որոնց համաձայն ամէն ինչ լաւ է Խրուաթիոյ մէջ, մինչդեռ խրուաթական արիւնը անդադար հոսած է եւ դեռ կը հոսի։

Այս բոլորը տեսնելով, մենք մահուան կը դատապարտենք Ալեքսանդր Քարաճորճեվիչը եւ Պելկրատի ամբողջ կառավարութիւնը, դատապարտութիւն մը զոր խրուաթ ըմբոստները գլուխ պիտի հանեն շատ շուտով եւ որուն համար հետեւեալ կոչը կ'ուղղենք ըմբոստներու պետին, Տոքթ. Անթէ Փավէլիչի,— Պե՛տ, կը խնդրենք ձեզմէ կարելի եղածին չափ շուտով հրամայել որ ըմբոստ ջոկատները ուրիշներու հետ գլուխ հանեն վերոյիշեալ դատապարտութիւնը։ Մենք վրէժ կ'ուզենք, կեանք եւ մահու պայքար կ'ուզենք, յեղափոխութիւն կ'ուզենք։ Եթէ մէկ անգամ չյաջողեցաւ, պիտի փորձենք հարիւր անգամ, որպէսզի Խրուաթիան եւ խրուաթ ժողովուրդը ազատ եւ անկախ պետութիւն ստանան։ Յեղափոխութիւնը պիտի պայթի, նոյն իսկ եթէ ամբողջ Եւրոպան սարսի իր հիմերուն վրայ։ Մենք մեր արեան վերջին կաթիլը պիտի տանք, բայց աւելի երկար չպիտի սպասենք»։

Թերթերը կը հրատարակեն նաեւ հետեւեալ հատուածը, խրուաթական օրկանի օգոստոս 16ի թիւէն.—

«Թող Պ. Պառթու, Ալեքսանդր թագաւորը, Պէնէշ եւ Թիթուլեսքու չկարծեն թէ թոյլ պիտի տրուի ուրիշ ժողովուրդներու ճակատագրին հետ խաղալ իրենց ուզածին պէս, ճակատագիրը շուտով պիտի համոզէ զիրենք։

«... Այսօր մարդ չի գիտեր թէ ո՛ր ժամուն, ո՛ր վայրկեանին եւ ո՛ւր պիտի պայթի *Ուսթաշի*ներու (ըմբոստներ) ռումբը ... Այսօր Ալեքսանդր վերջին մահացու անձկութեամբ կը սպասէ որ Ուսթաշիներու գնդակը զարնէ զինքը։ Բայց այսօր ամէն մարդ գիտէ թէ խրուաթ ժողովուրդը միայն Անթէի (Փավէլիչ) հրամանին կը սպասէ, զէնքը բռնելու եւ իր ամօթը արիւնով լուալու համար»։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԻՆ
ԻՏԱԼԻՈՅ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Գրած էինք թէ իտալական ոստիկանութիւնը մերժած է Ֆրանսայի Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեային ցուցնել Թորինոյի մէջ բանտարկուած երկու խրուաթ ղեկավարները, Անթէ Փավէլիչ եւ Քվաթերնիքը։

Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, իտալական ոստիկանութիւնը տարիներէ ի վեր կը ճանչնար երկու ամբաստանեալները եւ ծանօթ էր անոնց շարժումներուն։ Մարսէյլի դէպքէն վերջը, երբ Ֆրանսայի Ապահովութեան տեսչութեան հեռագիրը Հռոմ հասաւ, իտալական ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առաւ երկու կասկածելիները։ Փավէլիչ չընդդիմացաւ ձերբակալութեան, բայց խնդրեց գաղտնի պահել այն անունը որուն տակ ապրած է Իտալիոյ մէջ, ինչպէս եւ իր կնոջ եւ զաւակներուն հասցէն։ Ընդունուեցաւ այս խնդրանքը, եւ հաղորդուեցաւ Ֆրանսայի պաշտօնեային թէ Փավէլիչի անցագիրը ոչ ֆրանսական է, ոչ ալ հունգարական։ Այնպէս որ, պաշտօնեան ուրիշ բան չիմացաւ։ Քվաթերնիքի մասին ալ աւելի տեղեկութիւն չտրուեցաւ։ Այս ամբաստանեալը ձերբակալուած է հոկտեմբեր 17ին, Թորինոյի կայարանին մէջ, երբ վար կ'իջնէր Միլանի կառախումբէն։ Կարելի չէ եղած ստուգել թէ այս պատուիրակը ինչպէս եւ ո՛ր կէտէն անցած է սահմանը, չորս ահաբեկիչները Ֆրանսա առաջնորդած ատեն։

Ֆրանսայի Ապահովութեան պաշտօնեան երկրորդ անգամ ներկայանալով Թորինոյի ոստիկանութեան, իրաւունք առաւ հետեւեալ հարցումները ուղղելու երկու ամբաստանեալներուն, Իտալացի ոստիկաններուն միջոցաւ.— 1. Տոքթ. Փավէլիչ կ'ընդունի՞ թէ վերջերս Ֆրանսա գացած է, Մարսէյլի դաւադրութիւնը պատրաստելու համար.— 2. Ո՞րքան ատեն մնացած է Ֆրանսա.— 3. Կ'ընդունի՞ թէ սեպտեմբեր 26–27ի գիշերը Ցիւրիխի մէջ հանդիպած է Քվաթերնիքի.— 4. Ի՞նչ եղած է այդ տեսակցութեան նպատակը. 5. Տոքթ. Փավէլիչ ի՞նչ անցագրով անցած է սահմանը.— 6. Ի՞նչու անհետացուցած է իր թուղթերը։

Թերթերը կը գրեն թէ երկու ամբաստանեալներն ալ վճռապէս կը հերքեն որ եւ է մեղսակցութիւն Մարսէյլի դաւադրութեան մէջ։

Ամբաստանեալները պիտի յանձնուի՞ն

Ամէն օր հակասական տեղեկութիւններ կը հրատարակուին Թորինոյի կալանաւորներու յանձնման մասին։ Կարգ մը թերթեր գրեցին թէ այսօր–վաղը կը լրանան բոլոր ձեւակերպութիւնները, իսկ ուրիշներ կ'ըսեն թէ տակաւին ոչ իսկ դիմում կատարուած է ֆրանսական կառավարութեան կողմէ։

Ամէն պարագայի մէջ, շատ բարդ են յանցաւորներու յանձնման ձեւակերպութիւնները եւ երկար ժամանակի կը կարօտին, եթէ նոյնիսկ որոշում տրուի։ Իտալիոյ 1931ի պատժական օրէնքի (Մուսոլինիի օրէնք) 13րդ յօդուածին համաձայն, կարելի է կալանաւոր մը յանձնել, եթէ վերագրուած յանցանքը իտալական օրէնքով ալ յանցանք է, ինչպէս օտար օրէնքով։ Այդ միեւնոյն օրէնքին մէջ տրամադրութիւններ նախատեսուած են օտար վեհապետներու եւ պետական անձերու դէմ սարքուած մահափորձերու մասին։ Յանցաւոր մը յանձնելու համար, անհրաժեշտ է ստանալ վերաքննիչ ատեանին վճիռը. բայց այդ ալ պարտադիր չէ, եւ ամբաստանեալը կրնայ վճռաբեկ ատեանին դիմել։

Նոր կասկածելիներ եւ կալանաւորներ

Ստուգուեցաւ թէ Լիէժի մէջ ձերբակալուած Խրուաթը, Ստիփօ Փէրիչ թէեւ անդամ է յեղափոխական կազմակերպութեան, բայց հռչակաւոր Կիւսթավ Փէրչէցը չէ։ (Այս վերջինը վարիչն էր Հունգարիոյ դաւադրական կեդրոնին, ինչպէս կը պատմէ իր նշանածը, որուն յայտնութեանց վերջին մասը պիտի հրատարակենք յաջորդ համարով)։ Այս կալանաւորն ալ գործօն դեր ունեցած է, իբրեւ կազմակերպիչը Պելժիոյ շրջանին եւ մէկը Տոքթ. Փավէլիչի գլխաւոր գործակիցներէն։ Շատ կը ճամբորդէր, կարեւոր գումարներ կ'ընդունէր, եւ յուլիսին Փարիզ եկած է։ Կը մերժէ որ եւ է մեղսակցութիւն։ Պերլինէն եկած էր Լիէժ, եւ կ'ուզէր Լոնտոն, յետոյ Հարաւ. Ամերիկա երթալ։ Շոգենաւ հարցնելու վրայ էր, երբ հետապնդուելով ձերբակալուեցաւ։ Վար դրուած է իբրեւ կեղծ անցագիր գործածող։

* Անգլիական ոստիկանութիւնը սահմանէն դուրս հանեց «Ուսթաշա» կազմակերպութեան անդամներէն մէկը, Արսուկովիչ, որ ձերբակալուեցաւ Տիէփի մէջ։ Այս ալ գործօն անդամ եղած է եւ մասնագէտ կը համարուի երկաթուղիներու դէմ սարքուած յարձակումներու։ Ճամբորդած է Հունգարիա, Աւստրիա, Գերմանիա եւ ուրիշ երկիրներ։ Ոստիկանութիւնը կը յուսայ կարեւոր գաղտնիքներ կորզել այս կալանաւորէն։

Գերմանիոյ մէջ ալ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

* Թրքական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ թէ Իվան Միխայլով, Մակեդոնական կազմակերպութեան վարիչը, ձերբակալուած է։ Միխայլով այժմ կը գտնուի Գասթէմունի, ուր ազատ ձգուած է, գաղտնի ոստիկաններու հսկողութեան տակ։

* Փրակայի մէջ ձերբակալուեցաւ Տիկին Մարի Վուարալէք կամ Վուտոբով, իբրեւ այն խորհրդաւոր կինը որ Մարսէյլի մէջ ընկերացած էր ահաբեկիչներուն, բայց հաստատուեցաւ թէ ան չէ։ Փնտռուածը շիկահեր է, իսկ այս՝ թխահեր, եւ ամուսնացած՝ Մակեդոնացիի մը հետ։

Գերմանիոյ բողոքականներուն ըմբոստացումը

Գերմանիոյ բողոքական սինոդը, որ կը ներկայացնէ պաշտօնական եկեղեցւոյ ընդդիմադիր հովիւներն ու հաւատացեալները, հոկտեմբեր 20ին բանաձեւ մը քուէարկելով միաձայնութեամբ եւ հանդիսաւորապէս հռչակեց իր անջատումը պաշտօնական եկեղեցիէն։

Այս որոշումը կը ներկայացնէ ըմբոստացում պաշտօնական հովուապետին, եպիսկոպոս Միւլլէրի դէմ։ Բանաձեւը կը խնդրէ կառավարութենէն նկատի առնել այս որոշումը, որ կը ներկայացնէ մեծամասնութեան կամքը։ «Առանց միջամտելու պետութեան հսկողութեան իրաւունքը, կը խնդրենք կառավարութենէն ընդունիլ թէ եկեղեցւոյ վերաբերեալ խնդիրներու մէջ վարդապետութիւնը եւ կազմակերպութիւնը պէտք է ձգուին եկեղեցւոյ, որ միակ իրաւասուն է որոշումներ տալու այս հարցերուն մէջ»։

Ե՞րբ պիտի գումարուի Սահմանադիր Ժողովը

Վերջնապէս որոշուեցաւ խորհրդարանը նիստի հրաւիրել նոյեմբեր 6ին։ Այս առաջին նիստը պիտի յատկացուի Պ. Պառթուի, Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Պ. Փուանքարէի փառաբանութեան, եւ յաջորդ օրը միայն պիտի սկսի բուն քաղաքական պայքարը։ Իրազեկներ կը հաւատեն թէ կառավարութիւնը պիտի պահանջէ ազգ. ժողով գումարել նախաշրջանի վերաբացման յաջորդ շաբթուն, նոյնիսկ նոյեմբեր 12ի երկուշաբթի օրը, ընդունելու համար սահմանադրութեան վերաքննութեան օրինագիծը զոր մշակած է Պ. Տումէրկ։

ՀԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Տնտեսական Կեդրոնը, որուն արտակարգ ժողովը տեղի ունեցաւ նախագահութեամբ Պ. Ժոռժ Փիքոյի, հինգշաբթի օր, ցաւակցական գիր մը ուղղած է Պ. Տումէրկի, նախկին վարչապետներ Պառթուի եւ Փուանքարէի մահուան առթիւ, յանուն այդ ժողովին որուն կը մասնակցէին երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, նախկին կամաւորները, Կ. Խաչը, առեւտրական դասը, մամուլը, Մուրատեան վարժարանի վարչութիւնը եւն.։

«Մաթէն» այս առթիւ կը գրէ.— «Ժողովը յանձնարարեց յետոյ հրամանատար Խանդամեանի ներբողական ճառը՝ Ալեքսանդր Թագաւորին, Փուանքարէի եւ Պառթուի մասին, միաձայնութեամբ որոշեց ցաւակցական գիր մը ուղղել Փեթար Բ. Թագաւորին եւ Եուկոսլաւիոյ կառավարութեան, ինչպէս եւ վարչապետ Պ. Տումէրկի, Անոր նահանգին հայ գաղութին վշտակցութեան հետ անոր անայլայլ հաւատարմութիւնը յայտնելով երկրի մը հանդէպ զոր կը նկատէ իր երկրորդ հայրենիքը»։

Գործազրկութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ

Համաձայն Աշխատանքի Նախարարութեան վերջին տեղեկագրին, հոկտեմբեր 13ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 334,051, որոնց 262,962ը այր եւ 71,089ը կին։ Անցեալ շաբթուան գումարն էր 327,703, ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ աւելցած է 6348։ Անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակաշրջանին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 231,021։ Կը նշանակէ թէ մէկ տարուան մէջ գործազուրկներու թիւը աւելցած է 103 հազար 30 հոգի։ Հոկտեմբեր 13ին Փարիզ քաղաքի եւ Սէնի բոլոր շրջաններուն նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 159,796, իսկ անցեալ շաբթու՝ 157,510. ուրեմն աւելցած են 22865 հոգի։ Անցեալ տարուան վրայ յաւելումն եղած է 35,430։

* Ռօնի նահանգին մէջ (Լիոն) գործազուրկներու թիւը բարձրացած է 95,703ի, որոնց 25,320ը կին, 70,383ը այր։ Անցեալ տարուան վրայ յաւելումն եղած է 9692 հոգի։

ՈՍԿԵՎՃԱՐԻ ԿՈՒՍԱԿԻՑ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Ոսկեվճարի կուսակից պետութիւնները, որոնց գլուխը կը գտնուի Ֆրանսա, ժողով գումարելով Պրիւքսէլի մէջ, որոշեցին անխախտ պահել իրենց դրամներուն արժէքը։ Այս առթիւ, միջոցներ պիտի փնտռեն, իրենց առեւտրական փոխանակութիւնները աւելցնելու եւ ուրիշ առաւելութիւններ ձեռք բերելու համար։

Դէպի Աւստրալիա 20 օդանաւով

Շաբաթ առտու Լոնտոնէն ճամբայ ելան 20 օդանաւեր, երթալու համար Մէլպուրն (19,000 քիլոմէթր) Աւստրալիոյ կառավարութիւնը 15,000 անգլ. ոսկի մրցանակ սահմանած է այս թռիչքին համար։ Արշաւախումբին գլուխը կը գտնուէին Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն, երկու ժողովրդական օդաչուները, որոնց օդանաւը յաջողեցաւ մէկ թռիչքով հասնիլ Պաղտատ, առաջին հանգրուանը։ Մրցումին կ'ուզէր մասնակցիլ 21րդ մըն ալ, Իրլանտացի Ֆիցմորիս, որուն օդանաւը ժամական 350 քիլոմեթր կը սուրայ. բայց կառավարութիւնը չարտօնեց, բեռը սովորական չափէն 900 քիլօկրամ աւելի ըլլալով։

Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն Պաղտատ հասան 12 ժամ 40 վայրկեանէն, այսինքն ժամը միջին հաշուով 325 քիլոմեթր կտրելով։ (Լոնտոն – Պաղտատ հեռաւորութիւնն է 4120 քիլոմէթր)։ Մէկուկէս ժամ հանգչելէ յետոյ, վերսկսան արշաւը դէպի Ալլահապատ (Հնդկաստան), որ 3700 քիլոմեթր հեռու է Պաղտատէն։

Միւս մրցորդները ստիպուեցան վար իջնել զանազան վայրերու մէջ, Ֆրանսա, Հռոմ, Աթէնք, Հալէպ եւն., մինչ վերսկսելով թռիչքը։

Մրցումի երկրորդ շրջանին առաջնութիւնը շահեցան անգլիացի Սքոթ–Պլէք, Պաղտատէն սուրալով Ալլահապատ եւ յետոյ Սինկափուր (11 հազար 300 քիլոմեթր)։ Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն ստիպուեցան վար իջնել Քարաչիի մէջ (Հնդկաստան), եւ 16 ժամ անշարժութեան դատապարտուիլ, մեքենան նորոգելու համար։ Քսան օդանաւերէն 16ը միայն կը շարունակէին մասնակցիլ կիրակի օր, իսկ յաջողութիւն գտած էին միայն վեցը, միւսները զանազան արգելքներու հանդիպած կամ յուսահատած ըլլալով։ Մրցումին կը մասնակցին նաեւ Ամերիկացիներ, Հոլանտացիներ եւայլն։

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Երէկ, երկուշաբթի, պիտի վճռուէր Սիթրօէնի ճակատագիրը։ 22 հազար 500 բանուորներ վճարման կը սպասէին։ Ինչպէս գրած ենք, հաստատութիւնը ծանր տագնապի մը մատնուած է երկար ատենէ ի վեր։ Թերթերը դիտել կու տան թէ բաժնետէրերու ներկայացուած հաշուեկշիռներն անգամ իրականութեան չեն համապատասխաներ.

Սիթրօէն ընկերութիւնը հաստատուեցաւ 1924ին, 50 միլիոն դրամագլուխով, որ կազմուած է 500 ֆրանքնոց բաժնետոմսերով։ 1924ի վերջը դրամագլուխը բարձրացուցին 100 միլիոնի, 1927ին՝ 300 միլիոնի, իսկ 1928ին՝ 400 միլիոնի։ Դրամագլուխի յաւելումը անբաւական համարուելով, 1926ին պարտաթուղթեր հանեցին 100 միլիոն ֆրանքի, 1928ին՝ 75 միլիոնի, 1930ին՝ 125 միլիոնի։ Ուրեմն 500 միլիոն ֆրանքի պարտաթուղթ, որուն մէկ մասը միայն վճարուած է։

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Սիթրօէն շատ մեծ բռնած էր գործը, աւելի սուղ կ'արտադրէր եւ անհնարին դրամ կը ծախսէր ծանուցումի համար, (Էյֆէլի աշտարակն անգամ վարձած էր, ամէն գիշեր վերէն վար իր ծանուցումը ներկայացնելու համար ելեկտրական լոյսերով)։ Այս տարի երբ եղանակը բացուեցաւ, կառքերու վաճառումը 20,000էն վար էր։

«Փօփիւլէռ» պնդելով թէ Սիթրօէն ընկերութիւնը ամբողջովին «պլըֆ»ի վրայ հիմնուած է, կը պահանջէ պետական արգելքի տակ առնել հաստատութիւնը եւ շահագործել, որպէսզի փողոց չնետուին 22,500 բանուորներ։

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ հրաժարեցաւ, իբրեւ տրամաբանական հետեւանք թագաւորին մահուան։ Խնամակալութիւնը նորէն Պ. Ուզունովիչի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, հին քաղաքականութիւնը շարունակելու պայմանաւ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԻՄ ՉՈՒՆԻ

Թուրքերէն լեզուի անդարմանելի դժբախտութիւններէն մին ալ այն է, որ գրեթէ զուրկ է « արմատ բառ »ի առաւելութենէն։ Ի հարկէ, այն իմաստով, որ այդ բառը որպէս արմատ ծառայէ ճիւղաւորումներու։ Բոլոր զարգացած ու հիմնական լեզուներուն գլխաւոր արժանիքներէն մէկն է ատիկա։ Թուրքերէնի մէջ ի զուր կը փնտռէք զայն։ Ընդհակառակն, երբ կը փորձէք բառերու շարք մը մտովին վերլուծել, ձեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ պարագայ մը զոր, ինքնաբերաբար, կը մատնէ լեզուի այլապէս աղքատօրէն նկարագիրը։

Այսպէս, բայերու ամբողջ «փաչ»ո ջեր կան, որոնք իրարմէ իմաստի շատ տարբերութիւն ունին, բայց շինուած են սկզբի գիրերու փոփոխութեամբ.

Այսպէս,— ինմէք, տինմէք, սինմէք, պինմէք։ Աթմաք, սաթմաք, քաթմաք, պաթմաք, եաթմաք, թաթմաք։ Ուրմաք, վուրմաք, տուրմաք, քուրմաք, պուրմաք։ Անմաք, սանմաք, քանմաք, եանմաք։ Այմաք, սայմաք, քայմաք, եայմաք։ Ալմաք, տալմաք, սալմաք, քալմաք։ Իւզմէք, սիւզմէք, տիւզմէք, պիւզմէք, եիւզմէք։

Եւ այսպէս, բազմաթիւ հոլովներ

Որո՞նք են անոնց արմատները։ Ըսել կ'ուզեմ՝ որոնք են այն «կոճղերը», որոնցմէ կարելի է ուրիշ ճիւղեր ալ հանել։ Չկան։ Զատ զատ կրնաք բայանուններ շինել, աթմաք,— աթըշ, սաթմաք — սաթըշ, պաքմաք— պաքըշ եւն.

Կամ ըճը—իճի յետադաս մասնիկով,— աթըճը, սաթըճը, պաքըճը ձեւերը։

Աւելի դուրս,— ոչինչ։ Իսկ ածականներուն՝ լիւք, լիք եւ լըք։

Գահ մը կենանք, սակայն, «սա ճի—ին վրայ, որ բաւական ... ինճլի — պինճլի է։

«Այս մասնիկը (էքին) կը գործածուի, կ'ըսեն Թուրքերէն քերականութենէն խօսողները, ցոյց տալու համար անոնք որոնք արհեստով մը կամ վաճառումով մը կը զբաղին»։

Լաւ։ Սաթըճի, այաքքապըճի, տօնտուրմաճի եւն.։ Ի՞նչ ըսել, սակայն, ճի մասնիկը ունեցող բառերու, որոնք այդ հանգամանքը չեն բնորոշեր։ Օրինակ՝ կէզկինճի, կէզկին ծախո՞ղ, սա տիշճի՞ն, կը ծախէ՞ թէ կը դարմանէ։ Այդ պարագային, Էտէպիաթճը՞ն, Ֆէլսէֆէճին, զորս նոր սկսան գործածել, ի՞նչ պիտի բնորոշեն։ Ծախող — վաճառո՞ղն են այդ նիւթերուն։

Վա՛յ, ուրեմն, մեր ... Հայաստանճիներուն։ Վաճառքի՞ հանած են զայն՝ գաղութէ գաղութ շրջելով ու պտտցնելով...

Անդրադառնալով բառերու կազմութեան, յիշեմ ուրիշ անկանոնութիւններ եւս։

Անոնք քիւչիւք եւ պիւյիւք (պէօյիւք) բառերը։

Քիւչիւլմէք կը նշանակէ փոքրանալ, ինքզինքը պզտիկ առնել, պզտիկնալ։

Պիւյիւմէք կը նշանակէ աճիլ, մեծնալ, իսկ պիւյիւթմէք — մեծցնելէն զատ կը նշանակէ նաեւ հասցնել, կրթել։

Արդ, այս երկու բառերը միեւնոյն ձեւով կազմուած ըլլալով հանդերձ, ինչ՞ու իմաստի տարբերութիւններ կը ստեղծեն։

Անոնք գոյները եւ բայի վերածեն.

Սարր՝ սարարմաք, քարա՝ քարարմաք, մօր՝ մօրարմաք, քըրմըզը՝ քըզարմաք(?), աք՝ աքըրմաք, եէշիլ՝ եէշիլլէմէք.

Իսկ մավին կ'ըլլայ մավիլիշմէք, փէմպէն՝ փէմպէլէշմէք։

Ինչ՞ու։ Ետո՞ր ըլլալնուն համար։

Այդ պարագային, «քըրմըզըն» ալ Թուրքերէն չէ։ Ուրեմն, կանոններ ճշդելու աշխատանքը կրնայ նորութիւններու առջեւ գնել զիրենք, որովհետեւ, լեզուի յեղափոխութիւնը վարողները եւս չեն կրնար ըսել թէ՝ այսօր, երբ կը փորձեն Ֆրանսերէն, պարսկերէն եւ արաբերէն բառերը նետել, անոնց տեղ դրուածները ո՞րքան հարազատօրէն Թուրքերէն են, որովհետեւ խառնիճաղանճ մը կայ անոնց մէջ՝ ցեղերու եւ ցեղախումբերու բարբառներէն առնուած։

Ահա եւ ուրիշ անկանոնութիւններ եւս —

Ուզուն՝ ուզամաք, քըսա՝ քըսալմաք, տար՝ տարալմաք, կէնիշ՝ կէնիշլէմէք (փոխուեցաւ), տէրին՝ տէրինլէշմէք (կրկին փոխուեցաւ)

Զատ Թուրքերէն քերականութեան կազմութեան մէջ մեծ դժուարութեան պիտի ենթարկուին նաեւ ուրիշ պատճառով։

Օրինակ՝

Կէլ — կէլիյօր,
Ալ — ալըյօր,
Պիլ — պիլիյօր,

Համաձայն այդ օրէնքին, պէտք է ըլլայ՝

Սէօյլէ — սէօյլէյօր, սէօյլէմէ — սէօյլէմէյօր, օքու, օքույօր, օքումա — օքումայօր, խիւլի — խիւլիյօր, խիւլիւմէ — խիւլիւմէյօր.

Օրէնքը այս կը պահանջէ։

Եւ սակայն, այդպէս չեն գործածեր ու կ'ըսեն.

Սէօյլէ — սէօյլիւյօր.
Տինլէ — տինլիյօր.

Ու այս ձեւով ալ կը գրեն Թերթերն իսկ։

Իրականին մէջ, այսպէս կը խօսի ժողովուրդն ալ։ Արդ, քերականութիւնը ո՞րը պիտի առնէ իբրեւ հիմք։ Եւ եթէ խօսուածին պէս գրէ, տալու ի՞նչպէս պիտի բացատրէ կանոնը, կամ ի՞նչպէս պիտի բնորոշէ այդ կանոնը։

«իսթէմէքտէն կը շինեն ոչ թէ «իսթէյէն», այլ՝ իսթիյէն, անլամաքէն ոչ թէ անլայան, այլ՝ անլըյան։ Ու այդպէս ալ կը գրեն։

Այս մասին վէճ ալ ծագեցաւ երբ նոր տառերու գործածութեան խնդիրը եղաւ, բայց շատեր պաշտպանեցին վերջին ձեւերը՝ «Ֆոնէթիք ուղղագրութեան» հետեւիլ նախընտրելով։

— Հապա ի՞նչ ընենք, կ'ըսէին անոնք, գրենք կանոնին համաձայն, ու յետոյ տղուն ալ ըսենք՝ «թէեւ այսպէս կը գրուի, բայց ուրիշ ձեւով կը կարդացուի»

Թուրքերէնի մէջ անցողական բայերը կը շինուին տիր, տիւր, տըր, տուր, թիր, թիւր, թըր, թուր եւ կամ թ մասնիկով։ Եւ սակայն, շատ մը բայեր այդ կանոնին չեն հպատակիր։

Օրինակ, կէլմէք՝ կէթիրմէք, կիթմէք՝ կէօթիւրմէք, քաչմաք՝ քաչըրմաք, ուչմաք՝ ուչըրմաք, իչմէք՝ իչտիրմէք, աքմաք՝ աքըթմաք, եաքմաք՝ եաքթըրմաք եւն.։

Մատնանշեմ ուրիշ պարագայ մը։

Աթմաքէն աթաքը ածական է։

Եաթմաքէն եաթաքը անուն։ Անոր ածականը կ'երեւի... եաթալաքը պիտի ըլլայ.

Եկուր էշը ջուրէն անցուր ...

Ածանցումներու մասին կ'ըսէի վերը. Թերի թողած չըլլալու համար յիշենք, նաեւ, լիք, ճէ, մսի, լէշմէ, լէշմէք, եւն.։

Անոնք ալ, սակայն, շա՛տ քմայքոտ են։

Լիքը երբեմն լըք, երբեմն ալ լուք է։

Լէշմէն կ'ըլլայ լաշմա եւն.։

Ամէնէն տարօրինակը այն է, որ լեզուն Թրքացնողները ոչ միայն ածանցի կամ մասնիկի կանոններ չեն կրցած ճշգրիտ կերպով բնորոշել, այլ եւ զուտ Թրքերէն որոշ բառ մը չգտան մինչեւ հիմա։

Ոմանք թաքը կ'ըսեն ուրիշներ՝ էք, իսկ կան որ էքլէնթի կ'ըսեն։

«Թաքըն» թաքմաքէն է։ Բայց, արմատին վերջաւորութեան աւելցուած բան մը թաքըթը չէ։

Էքլէմէքը ուրիշ՝ թաքմաքը ուրիշ։

«Էքլէնթին» կ'արդարանայ հետեւեալ ձեւով։

Թաքմաք՝ թաքընթը, աքմաք՝ աքընթը, սաքմաք՝ սաքընթը, քուրմաք՝ քուրունթը (ըն տեղ ու)։

Քերականական կանոններէն եւ այլ թերութիւններէ անջատ, բաւական դժուար պիտի ըլլայ նաեւ նետել այն բառերը որոնք օտարամուտ են, բայց Թրքացած են, այսինքն՝ իւրացուած են Թուրքերէնին կողմէ։

Օրինակ, մուհաճըր, քալպուր եւ այլ բառեր։ Էտէպիաթ, Ֆէլսէֆէ, քիթապ։ Ու դեռ շատ ու շատ բառեր։

Ասոնցմէ զատ կան եւ այլ պակասներ ու անկանոնութիւններ։ Եւ սակայն, հնարաւոր չէ օրաթերթի մը մէջ զբաղիլ անոնցմով։ Մանաւանդ որ մասնագիտական խնդիր է, ու Թրքագէտներու գործը։

Օրինակ, եւ չմանրամասնելու բարդ բառեր կազմելու անկարելիութեան պարագան։ Զրկանք մը, որ ամենամեծ խոչընդոտը պիտի կազմէ օտար բառերու տեղ Թուրքերէններ շինելու աշխատանքին մէջ։ Թուրքերէնի մէջ քանի՞ բառ կայ որ բարդ եղած ըլլայ։ Այաք – քապը (ոտնաման), իսկ նոր ուղղագրութեամբ բառի պէս կը գրուի։

Վերջացնենք սակայն։

Տեսանք արդէն, թէ շարժումը ըղձացողական – քաղաքական է, բայց գիտական լուրջ հիմք չունի։

Նոր բառն ու խօսքը կամ ժողովուրդը կը ստեղծէ կամ արուեստագէտը։ Լեզուն զուտ նիւթեղէն կամ առարկայական ամբողջութիւն մը չէ, որ կարելի ըլլայ ըստ կամս յղկել, աղօտել, կտրտել կամ նորոգել։ Ան իր հոգին ունի. կ'ապրի, կ'աղուի, կ'աղէ, կը փոխուի։ Բայց կարելի է զայն փոխել։ Այո, եթէ այդ ցանկութիւնը ըլլի զայն գործածող հաւաքականութենէն։ Որովհետեւ, չմոռնանք, որ անհատին բերնով խօսողը հաւաքականութիւնն է։

Ու հոս է, ահա, որ կը սխալի Մ. Քէմալ, իր յեղափոխական թափին մէջ շրջած ըլլալով դիերը...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԱՂԱՔԵԱՆ

— o —

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա» շաբաթաթերթէն ցաւով կ'իմանանք մահը ընկեր Արմենակ Մաղաքեանի, որ երկու ամիսէ ի վեր հիւանդ էր։

Ողբացեալ ընկերը ունեցած է շատ գործօն կեանք մը, ծնած էր 1886ին Վան-Այգեստան։ Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ ծխական դպրոցին մէջ։ Ի բնէ ուշիմ եւ յառաջադէմ աշակերտ ըլլալով՝ կը յաջողի մտնել Վանի Ամերիկեան վարժարանը, որ միջնակարգի ծրագիր ունէր՝ հայ եւ ամերիկացի ուսուցչական կազմով։

1904ին յաջողապէս կ'աւարտէ Ամերիկեան վարժարանի ընթացքը եւ կ'անցնի Կովկաս, աւելի կատարելագործելու եւ երկիր վերադառնալու։ 1907ին կ'ընդունուի Թիֆլիզի Ներսէսեան դպրոցը Գ. Խաժակի միջնորդութեամբ։ Մէկ տարի յետոյ, 1908ին, օսմանեան սահմանադրութեամբ գինովցած կը լքէ Ներսէսեանը եւ վերադառնալով Վան՝ ուղղակի կ'անցնի դասատու ուսուցչութեան պաշտօնով։ Այն ատեն դասատու երթալը մեծ զոհողութիւն էր եւ ատոր ընդունակ էին միայն գաղափարապաշտ եւ հայրենասէր երիտասարդները։

Ուսուցչական ասպարէզի մէջ արտակարգ ընդունակութիւն երեւան կը բերէ ոչ միայն իբրեւ լաւ մանկավարժ եւ կատարեալ, այլ իբրեւ հոգածու եւ համբերատար ծնողք գիւղացի տղաքներու, չնայած, իր երիտասարդական հասակին։

Այդ իսկ պատճառով Վանի Ամերիկեան վարժարանի կողմէ կը հրաւիրուի ուսուցչական պաշտօնի, ուր մեծապէս կը գնահատուի իբրեւ մանկավարժ, մանաւանդ իբրեւ դաստիարակ առաքինի, չիտակ եւ խիստ։

1915ին, Վանի ապրիլեան հերոսամարտին, Արմենակ Մաղաքեանը շատերու պէս կը նետուի օրհասական կռուին մէջ, նախ իբրեւ պահակ զինուոր եւ ապա զանազան յանձնախումբերու մէջ։

1915ին, երբ ամբողջ Վասպուրականը կը տարագրուի Կովկաս, ռուս կառավարութեան հովանաւորութեամբ, Արմենակ կ'անցնի Թիֆլիզ եւ նորէն կը նուիրուի կրթական գործին, երեք տարի ուսուցչութիւն ընելով։

Թուրքերու արշաւանքով Թիֆլիսէն գաղթականները կը փախչին Հիւս. Կովկաս, որոնց մէջ եւ ընկ. Մաղաքեանը։

Հոն Ամերիկայի Մերձաւոր Արեւելքի Օգնութեան Կոմիտէն զայն պաշտօնի կը կանչէ իբրեւ վարիչ։ Ապա՝ նոյն գործով եւ նոյն ընկերութեան հրաւէրով կը տեղափոխուի Ալէքսանդրապոլ մինչեւ 1918 Մայիս 28ին, երբ հայկական անկախութիւնը կը հռչակուի, որմէ ետք դարձեալ միեւնոյն գործով կը հաստատուի Կարս։

Հայ – Թրքական պատերազմին, երբ թշնամին կը գրաւէ Կարսը, ընկ. Արմենակ Մաղաքեանը նահանջող բանակին հետ կը վերադառնայ Ալէքսանդրապոլ։ Հայաստանի խորհրդայնացումէն յետոյ կը հաստատուի Երեւան։

Մասնակցելով փետրուարեան ապստամբութեան, կը տարագրուի Պարսկաստան – Թաւրիզ, եւ 1921 Մայիսին, ընդհանուր ներումէն օգտուելով, կը վերադառնայ Երեւան եւ անկէ ալ Պոլիս։

Պոլիս կը մնայ մէկ տարի եւ Հարաւ. Ամերիկա կ'երթայ, իր ընտանիքով 1922ի Յուլ. 18ին։

Ինչպէս ամէն Հայ, նոյնպէս եւ ընկ. Արմենակ Մաղաքեանը, հեռաւոր Արժանթինի մէջ, պարագաներու հարկադրանքին տակ, կը ստիպուի թողուլ իր իսկական կոչումը — ուսուցչութիւնը եւ կը հետեւի իրեն անհամապատասխան գործի մը — կօշկակարութեան։

Եւ բախտը այս ասպարէզի մէջ երբեք իրեն չի ժպտիր։ Անհարազատ միջավայրը, գոյութեան կռուի պայքարը, ի գին չոր հացի մը, կը քայքայեն անոր առողջութիւնը։

Ան Պ. Այրէսի Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդ դէմքերէն էր, հիմնադիրներէն եւ մշտական հոգաբարձուներէն էր Պոքայի ազգ. վարժարանի, Ուսումն. Խորհուրդի անդամ եղած է եւ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութեան այժմու նախագահը։ Ընկ. Յարութիւն Թահթաճեանի եւ ուրիշներու հետ եղած է հիմնադիրներէն մէկը «Արմենիա»յին։

Երկու Քրիստոնեաներ

Աւելի երեք շաբաթ առաջ Մէսէչուսեցի Իսթ Նորթֆիլտ քաղաքին մէջ, անյայտ ոճրագործներու ձեռքով՝ սպաննուած է Մաունթ Հերմօն դպրոցին վերատեսուչ Տաքթր Է. Սփիր։

Փոքրիկ քաղաքի մէջ ամէնքէն սիրուած այս մարդու սպանութիւնը մինչեւ այսօր տակաւին առեղծուած կը մնայ թէ ոստիկանութեան, թէ հանգուցեալի շրջապատի համար։

Ոստիկանութիւնը ոչ միայն չէ գտած ոճրագործներու հետքը, այլ եւ բանաւոր բացատրութիւն մը իսկ չի կրնար տալ կատարուած ոճիրին։

Տաքթր Է. Սփիր հարուստ մէկը չէ եղած շահագիտական նպատակ ենթադրել տալու ոճրագործներու կողմէ։

Ոչ ալ անձնական թշնամիներ ունեցած է, որոնք որեւէ պատճառով վրէժ լուծել ուզէին անկէ։

Ընդհակառակն, Տաքթր Է. Սփիր այնքան սիրուած է եղեր իր շրջապատին, որ իր դպրոցի ընթացաւարտները եւ դպրոցը որոշած են նիւթական եւ բարոյական ամէն հնարաւոր միջոց տրամադրել իշխանութեանց, լուծելու այս ոճիրին գաղտնիքները։

Շատ բնական է, որ երիտասարդ եւ ամէնքէն սիրուած վերատեսուչի կորուստը ամէնէն աւելի մեծ վիշտը պատճառած ըլլայ իր հարազատներուն։

Իր հայրը, Տաքթր Րապըրթ Է. Սփիր, բողոքական միսիոնար մըն է եւ քարտուղար Բողոքական Եկեղեցիին Արտասահմանեան Առաքելութեան։

Որքան բնական եւ մարդկային է Տաքթր Րապըրթ Է. Սփիրի վիշտը իր զաւկի կորուստին առթիւ, նոյնքան ըմբռնելի պիտի ըլլար նաեւ անոր ցանկութիւնը պատժուած տեսնելու իր զաւկին սպանիչը

Եւ սակայն բողոքական այս քարոզիչի մէջ քրիստոնեան, իրական մարդասէր քրիստոնեան մեռցուցեր է նախնական մարդու վայրագ կիրքերը եւ բարձրացուցեր է Տաքթր Րապըրթ Սփիրը բարոյական այնպիսի բարձրութեան, ուրկէ չեն կրնար հասնիլ ոչ միայն սովորական մարդիկ, այլ հոգեւոր հայրերէ ոմանք։

«Ես պիտի գերադասէի, ըսեր է որդեկորոյս Տաքթր Ր. Սփիր, որ այս ոճիրը երբեք չպարզուէր, քան թէ մահուան պատիժի ենթարկուէր մարդ մը, որ գործած է այս ոճիրը»

Մենք կը ճանչնանք ուրիշ հոգեւորական մը, հայ վարդապետ մը որ «հոգեւոր հայրը եւ առաջնորդական տեղապահ» է ամերիկահայ գաղութի՝ Մամբրէ վարդապետ Գալֆայեան։

Երբ Դուրեանի սպանութեամբ ամբաստանուածներու դատավճիռը յայտնի եղաւ, այս «քրիստոնեայ» վարդապետը չտատանեց յայտարարելու Նիւ Եորքի ամերիկեան թերթերու թղթակիցներուն թէ ինք շատ գոհ է տրուած դատավճիռէն։ Այլ խօսքով այս վարդապետը ըսել կ'ուզէ թէ շատ գոհ է որ մեղադրեալներէն 7ը երկարատեւ բանտարկութեան, իսկ երկուքը մահուան պատիժի են դատապարտուած։

Համեմատեցէք որդեկորոյս Տաքթր Ր. Է. Սփիրը այս վարդապետին հետ, որ ոչ Դուրեանի հայրն է, ոչ ալ զաւակը, համեմատեցէք այս երկուքը եւ տեսէք թէ ասոնցմէ ո՞րն է քրիստոնեայ մարդը եւ ո՞րն է վայրագ, արիւնռուշտ, նախնական մարդը

(Հայրենիք)

Վ. ՄԱՍՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բժիշկ պատրաստել

— o —

Հայաստանի առողջապահական գործավարը, Գ. Ղեւոնդեան, հետեւեալ յօդուածը գրած է Խ. Հայաստանի մէջ (3 Հոկտեմբեր) —

Երեւանի բժշկական համալսարանը ունի 12 տարուան գոյութիւն 12 տարիներու ընթացքին, համալսարանը կրցաւ կազմակերպել տեսարանական ամպիոններու մէկ մասը միայն եւ քանի մը հիւանդանոց – դպրոց (կլինիք)։ Սակայն տակաւին չունի [illegible] հիւանդանոց – դպրոց, ինչպէս եւ ականջի, կոկորդի եւ քիթի հիւանդանոց – դպրոց։ Համալսարանին տեսարանական ամպիոնները ի վիճակի չեն գոհացնելու դասարաններու պահանջը։

Այս բոլոր թերութիւնները, վերջին տարիներուն, ուշադրութեան առնուեցան առողջապահական գործավարութեան կողմէ։ Այնպէս որ Երեւանի մէջ նոր շինարարութիւնը ընթացաւ բժշկական համալսարանի այդ պահանջները գոհացնելու ուղղութեամբ։

Սակայն ոչ արդէն գոյութիւն ունեցող հիւանդանոց – դպրոցները ոչ ալ նոր շէնքերը կրնան գոհացնել բժշկական համալսարանին պահանջները՝ բժիշկ պատրաստելու տեսակէտով։ Եթէ ըսենք որ 1937ին բժշկական համալսարանի առաջին դասարանը պէտք է ընդունուին 300 ուսանողներ, պարզ կը դառնայ թէ առողջապահական գործավարութիւնը ինչ հսկայ աշխատանքի պէտք է լծուի 1935 թուականէն սկսեալ, որպէսզի կարողանայ քիչ թէ շատ գոհացուցիչ հիմերու վրայ դնել բժիշկ պատրաստելու հարցը, քանի որ ամբողջ Անդրկովկասի մէջ 1937 թուականին ընդունուելիք 1800 ուսանողէն 300 հոգի կ'իյնան Երեւանի բժշկական համալսարանին։

Անհրաժեշտ է վերաքննել ուսումնական ծրագիրները, նպատակ ունե-

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

»»»· ·«««

Ու Արամ չէր ոչ մէկը եւ ոչ ալ կրնար ըսել միւսը, ընդհակառակն՝ պժգանքով ու հայհոյանքով կը յիշէր անոնց սակարկուած օգնութիւնը։ Ահ, ի՛նչ զաւեշտ բան է անձնատուր ըլլալ փարիսեցի բարեգործականներու, որոնք քանի մը Ֆրանք կը նետեն քեզի, եւ իրենց իրաւունք կուտան քու անդ-հալը փորփրելու, քանդելու, քու ներկադ շղթայի տակ առնելու եւ քու ապագադ գրաւելու։

Ձմեռ է, սաստիկ ձմեռ։ Արամի բնակած երկիրը յիսուն տարիէ ի վեր այսպիսի ձմեռ տեսած չէ։ Իրականութեան մէջ՝ եղածը ձմեռ չէ, այլ սառնամանիքի դժոխք։ Հիւսիսակը իր անցած տեղերը սառ կը սփռէ։ Խանու օդը կարիճի խայթոցի պէս կը թափանցէ արեան ու ոսկորներուն, եւ յօշոտող անտանելի առեղներ կը ցանէ հոն։ Մարդ չի դիմանար այս ձմեռին՝ որ սոսկալի է, սոսկալի՛։

Հրապարակը տխրօրէն ամայացեր է։ Գերեզմաննոցի կը նմանի։ Ոչ մէկ գործ ու շարժում։ Ամէն տեսակ գործառնութիւններու երակները տեղն ու տեղը սառած են։ Բիչ է թէեւ այն ցրտասէր մարդոց, որոնք քաջութիւնը կ'ունենան իրենց խանութին ու գործատեղին փեղկերը բանալ ցրտահար առանձնութեան առջեւ։ Հազիւ թէ հաց կը ճարուի, իսկ վառելանիւթը արդէն անգտանելի ապրանք է դարձեր։

Վա՛յ չունեւորին։ Վա՛յ անօգնականին։ Վա՛յ անծանօթին։ Ու վա՛յ, հազար վայ հայրենազուրկին։

Ու Արամ անոնցմէ է։ Երեք շաբաթէ ի վեր անգործ է, ու գրեթէ մէկ շաբաթ կ'ընէ որ տունը հաց ու փայտ մտած չեն։ Թղթերը անկանոն ըլլալուն համար՝ անգործութեան դրամսնտուկները չարձանագրեցին զայն։ Ուր որ գնաց եւ որու որ դիմեց՝ «Աղուոր ազգ, աղուոր օտարական» ըսելով վանտեցին։ Իր հայրենակիցներն ալ մեծ մասամբ արհամարհանքով զինքը լսել իսկ չուզեցին։ Ու ան մէս մինակ մնաց տխեղծ մը այլազան թշուառութիւններու դիմաց։ Ի՞նչ ընէր ու որո՞ւ դիմէր։ Դեռ երկու օր չէր ըներ երբ զամ(?) ոստիկաններ բռնեցին զայն եւ ութ օրուան պայմանաժամի թուղթը ձեռքը տուին. «Գթացէք զաւակներուս եւ բան մը ըրէք ինծի» պաղատեցաւ Հայուն ու օտարին, որոնք բոլորն ալ, սակայն, անկարողութեան ու չկամութեան նշանն ըրին գլխով։ Գտնուեցաւ այնպիսիներ ալ որ խոստացաւ բան մը ընել միայն երկու հազար հինգ հարիւր Ֆրանք ստանալու պայմանաւ։ Հէք երիտասարդը ի՞նչպէս կարենար գտնել այդքան մեծ գումար մը։ Ու ան դիմեց առաջնորդարան, իր կուսակցութեան, հայ եւ օտար ընկերվարական ու քրիստոնէական կազմակերպութիւններու, որոնց բոլորն ալ այս ընտանիքի պաշտուական հօր ու պարկեշտ Հայուն, այս հաւատաւոր բանւորին ու ամենաւէր մարդուն կասկածանքով նայեցան, մէկ երկու ցաւակցական բառեր արտասանեցին ու կոպիտ կերպով ճամբու դրին։ Արամի աչքերը արցունքով ու յուսահատութեամբ պղտորած էին։ Խորապէս կը զգար որ կենաց ու մահու դժպհի պայքարի մը առջեւ կը գտնուէր, որուն աղէկ կամ գէշ ելքէն կախում ունէր նաեւ իրեններու բախտը։ Գահ մը փղձկեցաւ ու ինքն իր վրայ ցնցուեցաւ եւ ծալլուած մնաց։ Կը խորհէր գլխիկոր՝ ընկերութեան դաժանութեան մասին, որ իր ուզած ատենը մարդ — անհատը իրեն կը ծառայեցնէր, կը կողոպտէր անոր քսակը, հայրենիքի, խաչալի, օրէնքի ու կրօնքի անունով գողգոթայէ գողգոթայ կը քաշկռտէր զայն, բայց երբ կարգը կուգար իր ծառայութեան, թուք մը կը նետէր անոր երեսին ու կը վռնտէր զայն անբարոյաբարոյականութեան մը անունով։ Ինչե՛ր չէր ըրած ինքը իր կուսակցութեան, իր պաշտպանած եկեղեցիին, իր համայնքներուն եւ հեռաւոր ու մօտաւոր շրջապատին, բայց այսօր երբ ինքը անոնց օգնութեան հայցող ձեռք կ'երկնցնէր, բոլորն ալ կ'ուրանային զինք երախտամոռացի կոպիտ աչքերով ու կը հեռանային։ «Ահ, ի՛նչ սրիկայ է այս աշխարհը եւ ո՛րքան զզուժան են մարդիկ, եթէ իմ տուածն ու ըրածը ինծի վերադարձնէին՝ կը բաւէր ինծի, եւ պղտորուած պիտի ըլլայի։ Մնաց որ եւ ի՛նչ ըրած եմ մարդկերուն որ զիս այսպէս կը հալածեն, կ'անարգեն ու կը ճզմեն»։ Այսպէս կը մտածէր դժբախտ Արամ, ու կը կատղէր, ու կը գալարուէր։ Խաչալի, կրօնքի, անկախութեան, հայրենիքի, ընկերվարութեան ու համաշխարհային յեղափոխութեան անունով իրմէ շատ բաներ առած էին, ու երբ հիմա ինքը պէտք ունէր կարգ մը պզտիկ բաներու, ինչո՞ւ համար չէին տար, ինչո՞ւ համար զինքը կ'ուրանային ու կը հարուածէին։ Ի՞նչ էր իր յանցանքը։ Պարկեշտ էր, աշխատասէր էր, անձնուէր էր, պարտաճանաչ էր, ա՛լ ի՞նչ էր որ կ'ուզէին իրմէ։ Ու Արամին ուղեղը կը պայթէր իրերը հասկնալու համար իր ըրած ճիգէն։

Ամբողջ օրը սառուցիչ հովի խարազանին տակ հոս ու հոն յիմարի պէս դեգերելէն յետոյ, իրիկուան մութին ձեռնունայն եւ յուսաբեկ տուն վերադարձաւ։ Հաց ու կրակ ուզելէն պզտիկներուն լեզուն չորցեր էր եւ անոնք իրենց հիւանդագին մօրը պլլուած՝ անկիւնի խշտեակին վրայ կը տապլտկէին։ Սուր ու ահաւոր տենդ մը հրեղէն օձի պէս փաթթուած էր անոնց մարմիններուն, որոնք իրենց սարսռագին պրկումով ու գալարումով կը մատնէին թոքատապի բոլոր ախտանիշները։ Դուրսը ցուրտ, ներսը ցուրտ, ու միայն այս մոռցուածներն էին որ կ'այրէին, կը հազային ու մեքենաբար կը սրսփային։

Արամ բնականէն քաջառողջ, բնութեան յայտնի ու անյայտ խայթոցներէն չէր ազդուեր բնաւ։ Ու քիչ մը անդին, պաղ քարի մը վրայ նստած՝ կը փղձկէր, կուլար ու կը հեծկլտար, ու վիշտ իր անպատում զայրոյթէն ու վիշտէն։ Իր փոքրիկներուն անձնատուր, իր ... գեղեցիկ կենակցին ու պզտիկներուն պաղատագին ու ողբագին կը նայէր. գլուխը իր երկու ձեռքերուն մէջ պահած, ... թեցնելու աստիճան կը սեղմէր, ու ... ըէն կը չարունակէ ... հեծել։ Ինչ ընէ։ Որո՞ւ դիմէ։ Անոնց չա՛ն ալ հրէշ կարած են։ ... կայ բայց սուտ բնաւ չկայ։ ... աստուածութիւն, ընկերվարութիւն եւ համայնավարութիւն ապահովիչ ... ներու վրայէն իրենց խարխափումներով ... ռոմանթիք քարոզը կը խօսին ու կ'ուզեն, այլ չա՛փ։ Միայն կը խօսին ու կ'ուզեն, այլ չա՛փ։

ԱՐՏԱՇԷՍ

(Շար.)

(2)

...նալով զօրացնել բժշկական նիւթերու դասաւանդութիւնը եւ ապահովել բժիշկներու հիւանդանոցային պատրաստութիւնը:

Այդ տեսակէտէն քիչ աշխատանք չէ կատարած առողջապահական գործաւորութիւնը: Բժշկական համալսարանի տեսչութեան հետ, տրուած հրահանգներու համաձայն, վերաքննեց համալսարանի բոլոր դասաւանդութիւնները, աւելցուց մասնագիտական նիւթերու ժամերը, կրճատելով ընդհանուր նիւթերու դասաւանդութիւնը եւ վերցնելով աւելորդ դասաւանդութիւններու խճողումը: Այսուհանդերձ անհրաժեշտ է անգամ մըն ալ աչքէ անցընել ուսումնական ծրագիրը, վաւերացնելու ղրկելու համար Մոսկուա:

Պէտք է որ մեր ուսումնական ծրագրին մէջ, տեսական պահանջներու համաձայն, ուժ տանք ...ի դասաւանդութեան (360 ժամ առաջին երեք դասարաններու մէջ) եւ հանրածանօթ հիւանդութիւններու դասաւանդութեան, որովհետեւ Հայաստանի մէջ գործող բժիշկները այն են որ կը հանդիպին նման հիւանդութիւններու.

Տրուած հրահանգներուն համաձայն ...կական բարձրագոյն վարժարաններու կից անհրաժեշտ է հաստատել ... մանուկներու հիւանդութեանց ...ագիտութեան դասընթացքներ, ...ական ուսանողութեան հարկ իրին պատրաստելու համար այդ մասնագիտութեան:

Բայց մենք, Երեւանի մէջ, չենք ... ընդարձակել մանուկներու հիւանդութեանց մասնագիտութեան դասընթացքը: Ուրեմն ինչպէս պիտի պատրաստենք նման մասնագէտներ: Ներկայիս Հայաստանի հանրապետութեան մէջ կ'աշխատին 516 բժիշկներ որոնց մէջ մանուկներու հիւանդութեանց մասնագէտներուն թիւը ...ական է (10 հոգիէ աւելի չէ), այնպէս որ պահանջուած համեմատութիւնը չի պահուիր: Պէտք է որ մասնաւոր դասընթացքներ ... մասնագէտներ պատրաստելու համար, քանի որ Թիֆլիզի բժշկական համալսարանը եւս չի կրնար մասնագէտներ հասցնել Հայաստանի եւ Ատրպէյճանի:

...նորէն, տրուած հրահանգներու համաձայն, ամբողջ Անդրկովկասի մէջ միայն Ատրպէյճանն է որ պիտի ունենայ իր առողջապահական վարժարանը:

Կը նշանակէ թէ պէտք է փակենք Երեւանի առողջապահական վարժարանը: Ներկայիս ունինք 60 առողջապահ-բժիշկներ: 1937ին կ'ունենանք 90:

1937ին մեր համալսարանը կուտայ 26 գործող բժիշկ եւս: Այնպէս որ ... գործող բժիշկներուն թիւը կը հասնի 700ի: Կը նշանակէ իւրաքանչիւր առողջապահ-բժիշկի կ'իյնայ ...5 գործող բժիշկ:

Կարեւոր է նաեւ բժիշկներու մասնագիտական պատրաստութեան հարցը: Ընդունուած կարգով, մեր բժիշկները չեն կրնար մասնագիտական պատրաստութիւն ստանալ: Գաւառներու մէջ աշխատող ամէն բժիշկ ... տարիէն կը փոխադրուի Երեւան, որպէս ներքին բժիշկ: Բայց ներքին բժիշկներու կատարելագործման եւս ... չի տարուիր: Անհրաժեշտ է Լէնինական հիւանդանոցային քաղաքամասին մէջ հիմնել բժիշկներու կատարելագործութեան մասնաւոր հաստատութիւն մը:

Միւս կողմէ, Երեւանի յարաճուն ծաւալումին համընթաց, պէտք է հիմնել հիւանդանոցներու զոհացուցիչ ցանց մը: Անհրաժեշտ է կարգադրել ծննդաբերական տուն հարցը, վիրաբուժական մեծ հիւանդանոցի մը շինութիւնը, անմիջական օգնութեան կայանով եւ արիւն ներարկելու բաժինով մը: Պէտք է լուծել նաեւ հոգեբուժական հիւանդանոց մը շինելու հարցն ալ: Ուժ տալ նաեւ վարակիչ հիւանդութիւններու յատուկ հիւանդանոցին շինութեան: Բժշկական համալսարանին յատկացնել պիւտճէ, որպէսզի հասցուած բժիշկները պատրաստութեան բարձր աստիճան ունենան: Անհրաժեշտ է նոյնպէս հրատարակել դասագիրքեր բժշկական համալսարանին համար:

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Ներկայիս Երեւան կը գտնուի Լէնինկրատ պետական համալսարանի տնտեսագրութեան ամպիոնի դասախօսը, երիտասարդ գիտնական փրոֆ. Վիկտոր Համբարձումեան, որ Հայաստանի պետական համալսարանին հրաւէրով մէկ ամսուան համար Երեւան հրաւիրուած է շարք մը դասախօսութիւններ տալու աստղագիտութեան մասին:

Փրոֆ. Համբարձումեան, այս վերջին տարիներուն, աստղագիտութեան մէջ շատ կարեւոր եւ հետաքրքրական հետազօտութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ է կատարած: Իր գլխաւոր աշխատութիւններէն մէկն է մշուշներու տեսութիւնը, որ վերջերս հրատարակուեցաւ, ռուսերէն լեզուով Պուլկովոյի (Լէնինկրատ) գիտարանին կողմէ: Նոյն աշխատութիւնը գրեթէ միաժամանակ լոյս տեսաւ Լոնտոնի մէջ անգլիերէն լեզուով, աստղաբաշխական անգլիական ընկերութեան կողմէ: Իր այս աշխատութեամբ Համբարձումեան կը բերէ բոլորովին նոր տեսակէտ մը, հաստատելով թէ աստղերը չեն յառաջ գար մշուշէն, այլ մշուշն է որ յառաջ կուգայ աստղերէն: Մշուշներու տեսութիւնը, եւ առհասարակ աստղերու եւ անոնց մթնոլորտային կազմութեան ուսումնասիրութիւնը չափազանց հետաքրքրական եւ կարեւոր հարց մըն է աստղագիտութեան մէջ: Այդ ճամբով կարելի է կատարել նաեւ նիւթին ուսումնասիրութիւնը

Ասկէց զատ, փրոֆ. Համբարձումեան, Երեւանի դիտարանին տնօրէն Սիմինովի հետ կ'աշխատի կատարել Հայաստանի մթնոլորտային պայմաններուն, մանաւորաբար տիեզերագրութեան կապուած խնդիրներուն քննութիւնը: Փրոֆ. Համբարձումեան կը յայտնէ որ Հայաստանի մթնոլորտային պայմանները չափազանց յարմար են աստղաբաշխական դիտութեանց,— այդպիսի ուսումնասիրութիւններու համար արդէն Լէնինկրատէն բերուած է հեռադիտակ մը: Այդ գործիքով Սիմինով արդէն կանոնաւոր կերպով կը հետեւի Հայաստանի երկնքին եւ աստղերուն շարժման:

Լէնինկրատէն ապսպրուած է շատ աւելի մեծ հեռադիտակ մը, նման գինուութեանց համար:

Փրոֆ. Համբարձումեան ներկայիս կը գրադի գրելով տեսական աստղաբաշխութեան դասագիրք մը համալսարաններու համար: Այդպիսի դասագիրք ոչ ռուսերէն լեզուով չկայ, կայ միայն գերմաներէն, այն ալ ոչ լրիւ.

Մանր լուրեր

— o —

Կարգ մը գաւառներու մէջ, մասնաւորաբար Պէշիշքէնդի գիւղերուն մէջ կենդանաշունչի մահացու դէպքեր պատահած են: Այս վարակիչ ու տարափոխիկ հիւանդութեան առջեւն առնելու համար, Երեւանէն ղրկուած են բժիշկներ:

⁂ 1934—35 ուսումնական տարուան ընթացքին գանազան դպրոցական հաստատութիւններու մէջ կ'ուսանին 144.230 աշակերտներ:

Ասոնցմէ 137.162ը հասարակ դպրոցներու մէջ, 5.677ը արհեստանոցներու մէջ, 364ը կուսակցական դպրոցներու մէջ, 960ը գործարանային դպրոցներու մէջ, 67ը արհեստագործական դպրոցներու մէջ:

⁂ Ձմեռնային մարզախաղերու համար, Մարմնակրթութեան գերագոյն խորհուրդը որոշած է զոհուելով եւ չմուշկով զբօսախաղի կայաններ հաստատել Երեւանի, Լէնինականի, Ղարաքիլիսայի, Ստեփանաւանի մէջ: Այս նպատակին յատկացուած է 15.000 րուբլի: Միաժամանակ բացուած են երեք մարզական վարժարաններ 80 աշակերտութեան համար:

⁂ Գաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, Հայաստանի մէջ կան ներկայիս 51.000 հոգի, որ բնաւ գրել-կարդալ չեն գիտեր, եւ 72.000 հոգի որ քիչ թէ շատ կը գրեն ու կը կարդան: Կրթական գործավարութիւնը ձեռնարկած է նոր վիճակագրութեան մը:

Սիպիրին էմմաև ալ մեռաւ

Անցեալ շաբթու Պոլսոյ մէջ մեռաւ Օր. Էմմա Աստուր, Սիպիլի աղջիկը, որ հիւանդանոցին մէջ կը տառապէր ամիսներէ ի վեր

Մեր ընթերցողները կը յիշեն այս դժբախտ աղջկան պատմութիւնը:

Այն միջոցին երբ տարաբախտ Սիպիլ հոգին կ'աւանդէր, խեղճ էմման ալ քովի սենեակին մէջ կը տառապէր կոծէ: Երբ կ'իմանայ թէ մայրը ծանր է, տենդահար վիճակով պատուհանին առջեւ կը գտնէ ինքզինքը, յետոյ վար կ'իյնայ երեք յարկէն եւ կը ջախջախուի փողոցի քարերուն վրայ:

Հակառակ բժշկական բոլոր խնամքներուն, կարելի չեղաւ փրկել մարմինը որ կոտր կոտր եղած էր ամէն ուղղութեամբ: Եւ մայրանուէր աղջիկը առջի օր ընդմիշտ փակեց աչքերը:

Էմմա իր ուսումը առած էր Էսսեանի եւ օտար վարժարաններու մէջ, եւ 14 տարիէ ի վեր իբրեւ համարակալ կը պաշտօնավարէր Ապահովագրական ընկերութեան մը մօտ, շատ գնահատուելով եւ սիրուելով իր պետերէն: Ընկերութեան իր պաշտօնակիցները հիւանդութեան ամբողջ ընթացքին նիւթական սեւէ զոհողութիւն չխնայեցին, փրկելու համար իրենց այնքան համակրելի ընկերուհին.

Սարգիս Գրյրճեանի Սպանութեան դատը

— • —

Անցեալ տարի Յուլիսին Աթէնքի մէջ սպաննուեցաւ Սարգիս Գրյրճեան, գիշերուան ժամը 11ին, երբ արճարանէն տուն կը վերադառնար: Իբր ոճրագործ, նախ ձերբակալուեցաւ, հարցաքննուեցաւ եւ բանտարկուեցաւ ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեան: Յետագային, դատական իշխանութիւնները հաստատելով անոր անմեղութիւնը, ազատ ձգեցին:

Ամբաստանող կողմին նոր եւ չինծու վկայութիւններով, այս անգամ ամբաստանութեան տակ առնուեցան Նիկոլ Նիկողոսեան, իբր ոճրագործ եւ հինգ երիտասարդներ, իբր մեղսակից, որոնք սպանութեան օրը Սինկրու գտնուած են, դաւախոսութեան մը ներկայ ըլլալու համար:

Դատավարութիւնը երկու անգամ յետաձգուեցաւ ամբաստանող կողմի վկաներուն բացակայութեան պատճառաւ: Ընդհանուր դատավախազութիւնը դատավարութեան յետաձգումը կանխելու համար, երկու օր առաջ հրաման տուած է որ ամբաստանեալ կողմի վկաներէն հինգը ձերբակալուած վիճակի մէջ դատարան տարուին, ինչ որ եղած է:

Դատավարութիւնը սկսաւ Հոկտ. 15ին: Սրահը լեցուն էր հետաքրքրքիրներու մեծ բազմութեամբ, գրեթէ բոլորն ալ Հայեր: Դատախազին պահանջումով, որոշուեցաւ գոնփակ ընել դատավարութիւնը, որով դուրս հանուեցան ունկնդիրները:

Ամբաստանող կողմի փաստաբան Գ. Լասաս կը բացակայէր: Պաշտպան փաստաբաններն էին Գ. Գ. Ռոմանոս, Տամասկինոս, Ձիմպոս, Անկելիտիս, որդի Տամասկինոս եւ չորս օգնական փաստաբաններ ու պաշտօնեաներ.

Ամբաստանագրին ընթերցումէն յետոյ, ամբաստանող կողմի իբր առաջին վկայ կանչուեցաւ սպանեալին եղբայրը Արմենակ Գրյրճեան, որ բսաւ մօտաւորապէս հետեւեալը.

— « Սպանութիւնը կազմակերպած է Դաշնակցութիւնը, որուն այս տեղի պետերն են Լազեան, Կառավարենց, Փափազեան, Կազէլ, Զաքրեան եւ ուրիշներ: Որոշումը տրուած է Փարիզ գումարուած Ընդհանուր Ժողովին մէջ, որուն մասնակցած է իբր պատգամաւոր Գ. Լազեան: Փարիզէն Լազեանի վերադարձէն երկու ամիս յետոյ, Նիկօլն ալ եկած է: Սելանիկի մէջ ժողով գումարուած է, որմէ յետոյ սպանութիւնը կատարուած է:

Սպանութենէն առաջ, եղբայրս միշտ կ'ըսէր թէ կը վախնայ որ զինք կը սպաննեն: Այս վախը իրականացաւ »:

Արմենակ Գրյրճեանէն յետոյ լսուեցաւ զոհին աղջիկը, Անահիտ Գըյրճեան, որուն վկայութիւնը ոչինչ աւելցուց եղածին վրայ:

Ամբաստանուող կողմին ամէնէն կարեւոր վկան Հայկանուշն էր, Սինկրուցի: Հայկանուշ ըսաւ հետեւեալը.— « Գըյրճեանին սպաննուիլը աչքովս տեսայ. այդ պահուն կը գտնուէի տանս առջեւը »: Առաջին վկան էր՝ որ սպանութեան մասին ականատեսի վկայութիւն կուտար:

Հայկանուշէն յետոյ լսուեցաւ ամբաստանող կողմի ներկայացուցած վկաներէն տիկին Թոտոփուլօ, որ ըսաւ թէ Հայկանուշ սուտ կը խօսի: « Երբ Գըյրճեանը սպաննուեցաւ, ան տունէն աղջիւ չէր: Ճճիրէն 15 վայրկեան յետոյ տունէն ելաւ եւ ինծի հարցուց թէ ի՞նչ պատահած է: Ես ալ բսի թէ Սերգօն սպաննեցին, որուն վրայ Հայկանուշը ամուսինին լուր տուաւ եւ միասին լալով վազեցին Գըրյրճեանին տունը:

Դատաւորը յոյն կնոջ հարցուց թէ սպաննողը տեսա՞ծ է:

— Ոչ, թէեւ տունին առջեւ կը գտնուէի, բայց ոճրագործը չտեսայ, տեսայ միայն մէկը որ կը փախչէր:

— Հարցաքննութեան ժամանակ ինչո՞ւ բսիր թէ ոճրագործը տեսած ես:

— Ես այդպէս չըսի, այլ բսի ու կը կրկնեմ որ փախչելու ատեն տեսայ, զլխուն մազերը թափած էին:

Տիկին Թոտոփուլուէն յետոյ, ամբաստանող կողմի միւս վկաներն ալ լսուեցան, որոնք նորութիւն չըսին:

Դատավարութիւնը շարունակուեցաւ կէսօրէն վերջն ալ եւ երրորդ անգամ յետաձգուեցաւ, հակառակ եղած բողոքներուն: Սակայն որոշուեցաւ 15.000 տրախմի երաշխաւորութեամբ ազատ արձակել բանտարկեալներէն հինգը, պահելով միայն Նիկոլ Նիկողոսեանը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով.

Նոր դէպք Թիֆլիսի մէջ

— • —

« Նոր Օր »ի մէջ կը կարդանք (18 հոկտեմբեր).—

Երէկ գիշերուան ժամը տասին, Թիֆլիսի մէջ պատահեցաւ հետեւեալ դէպքը.

Բարեգործականի վարձկան Կարապետ Զավուշ, Անդրէասի սրճարանին առջեւէն անցնող Սամուէլ Եկէնեանը դժուարութեամբ կը հրամցնէ օդեաոնի մասնակցելու: Սամուէլ, պնդումներուն տեղի տալով, խօսակցութեան կը բռնուի Բարեգործականի հերոսին եւ անոր շուրջ բոլորուածներուն հետ:

Կարապետ Զավուշ տարճանակ ի ձեռին, Թուրքերէն հետեւեալը կ'ըսէ Սամուէլին. «գնա՛, գինուորներդ հաւաքէ եւ եկուր: Իմ կողքիս կեցած են Բարեգործականը եւ Մալլեմեանը: Այլեւս ոչ ոքէ վախ չունիմ »: Այս խօսքերէն յետոյ, քանի մը ձեռք ատրճանակ պարպած եւ սրճարանէն փախած է:

Հրացանաձգութիւնը լսելով, բազմաթիւ երիտասարդներ դէպքին վայրը կը վազեն: Կարապետ Զավուշ փախուստի ճամբուն վրայ դարձեալ կը կրակէ եւ կ'երթայ կը պահուի Թէնիկեանի Լեւոնին տունը:

Ժողովուրդը խուճապի կը մատնուի: Վայնասուն եւ իրարանցում կը բարձրանայ: Շատեր անտեղեակ անցուդարձէն, սարսափահար պայթիւնէն ահաբեկած, ծակ ու ծուկ կը մտնեն: Քառորդ ժամ յետոյ, ոստիկաններ կը հասնին: Ժողովուրդը կը պաշարէ ոստիկանները, որոնցմէ կը պահանջէ կայթակայանէն հեռացնել Զավուշը որ չարիք դարձած է: Ոստիկանները Զավուշին գործակից ուղուն Առաքելը կը ձերբակալեն, պահանջելով որ Զավուշը յանձնեն:

Կէս գիշերին, Կարապետ Զավուշ կը ձերբակալուի եւ ձեռնակապերով ոստիկանատուն կը տարուի, ուր հարցաքննուելէ յետոյ կը ղրկուի Աթէնք:

Թիքսեցիներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ոստիկանապետին ներկայանալով, պահանջած է որ Զավուշը հեռացուի գաղթակայանէն:

Ուրախացէք Կարապետ Մալլեմեան, Վարչութիւն եւ Բարեգործական:

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՐ Է ԵԼՔԸ

Թէհրանի «Ալիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ.

— « Ի հարկէ, ինքնին հասկնալի է, որ համագործակցութեան ու համերաշխութեան խօսք չի կարող լինել ամբողջ ազգայնական հայութեան եւ հայ համայնավարների միջեւ:

Համագործակցութիւնը ազգայնական տարրերի ու հայ ռամկավարների միջեւ սկզբունքով հնարաւոր է, ե՛ւ բաղձալի:

Հայ ռամկավարները, որպէս գլխաւորապէս բուրժուական տարրերից բաղկացած մի կազմակերպութիւն, իրենց դաւանանքով ոչ մէկ առնչութիւն ունեն համայնավարութեան հետ եւ ընդհակառակը՝ շատ մեծ առընչութիւն՝ հայ ազգայնականութեան հետ:

Բայց չնայած այս հանգամանքին, հայ ռամկավարները կնքել են մի սրտառուչ բարեկամութիւն հայ համայնավարների հետ եւ խելագարօրէն նրանց թմբուկն են զարնում...

Այս անբնական կենակցութիւնը, անշուշտ, չի կարող յարատեւել, եւ այժմ էլ աներկբայ տեղի են ունենում նրանց մէջ սուր բախումներ, որոնց ընթացքին անլուր հայհոյանքներ են թափում իրար գլխին: Բաւական է միայն հետեւել ռամկավար Պայքարին ու համայնավար Խանութին:

Բայց քանի որ, այնուամենայնիւ, մի անըմբռնելի թիւրիմացութեամբ հայ ռամկավարները քարշ են տալիս իրենց բարեկրթեան գերութիւնը հայ համայնավարութեան մէջ, — պարզ է որ իրականին մէջ, գէթ ներկայումս, հայ ազգայնականները չեն կարող ընդհանուր լեզու գտնել նաեւ հայ ռամկավարների հետ:

Հայ ռամկավարները՝ հայ գաղթաշխարհի մէջ այսօր նոյնքան օտար այժ են, որքան եւ հայ համայնավարները:

Արդ, համագործակցութեան ճամբով անհնարին է լուծել հայ գաղթաշխարհի բարոյական կազդուրման խնդիրը:

Մնում է միայն մի ելք, մի միջոց:

Այն է՝ առաջ բերել անխտիր բոլոր ազգայնական տարրերի, բոլոր սրտացաւ ու պարկեշտ Հայերի միութիւն, որը տէր կանգնէր ազգային — մշակութային մեր գերագոյն արժէքներին հայ գաղթաշխարհում եւ միահամուռ ջանքերով պաշտպանէր այն՝ ամէն տեսակի ոտնձգութիւններից:

Այս նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է, որ ամենուրեք ազգայնական տարրերը համախմբուեն գաղութիւն ունեցող ազգային կազմակերպութիւնների եւ հաստատութիւնների շուրջ եւ իրենց ձեռքը առնեն ամբողջ ղեկավարութիւնը ազգային բնթացիկ կեանքի:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԵՐ ՀԱԼԱԾԱՆՔԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (26)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»· ·«««

— Լաւ, ի՞նչպէս ողջ մնացիր մինչեւ այսօր, ո՞ւր եւ ի՞նչպէս ապրեցար.

— Միշտ լեռը եղած եմ: Քանի մը անգամ բռնուած եմ Քիւրտերէն, բայց ամէն անգամ ալ դրամ տուած եւ ազատած եմ: Թէեւ Քիւրտերը ուզեցին տանիլ իրենց քով, իբրեւ կօշկակարի վարպետ պահել ազատիլ, բայց ես չուզեցի:

— Է լաւ, ինծի ի՞նչ պիտի տաս քու ազատութեանդ համար:

— Քեզի ալ բան մը կուտամ, չեմ գիտեր դրա՞մ պիտի ուզես, թէ ապրանք: Գիտեմ ապրանք շատ ունիս, անիկ լաւ է որ դրամ տամ:

— Հա, դրամ կ'ուզեմ ես, ապրանքի պէտք չունիմ, շատ ունիմ անկէ:

— Լաւ, ի՞նչ չափ դրամ տամ, որ դիս չսպաննես:

— Քիւրտերը շատ պահանջկոտ են, իսկ ես անոնցմէ չեմ, սանկ վեր վար ոսկի մը տաս քեզ դարձեալ այս խոտին մէջ կը պահեմ ու կ'անցնիմ կ'երթամ:

— Լաւ, աղա ջան, ոսկի մը տամ, զիս դարձեալ կը պահես խոտին մէջ, ու կ'անցնիս կ'երթաս, այն ատեն ուրիշ մը կը գտնէ, զուցէ քեզ նման բարի մէկ մը չըլլայ, միջոց չպիտի տայ, որ ես իրեն հետ կեանքիս ստակարկութեան մտնեմ եւ պիտի սպաննէ զիս: Լաւ չէ՞ որ, օրական ոսկի մը տամ, դուն զիս քու քովդ պահես, դուն ըլլաս աղաս, ես ծառայ, ու կօշկակար: Գիտեմ աղա, դուք հոս չպիտի մնաք, կամ կը դառնաք ձեր աշխարհը կամ կ'երթաք ուրիշ չէն աշխարհ մը: Այն տեղն է որ դուք իմ մեծ օգուտս ու ձեզի բերան շահս պիտի տեսնէք: Այն չէն աշխարհի մէջ, ես կօշկակարի խանութ պիտի բանամ, օրական հինգ զոյգ կօշիկ կրնամ շինել, մէկական ոսկի, 5 ոսկի, մէկ ոսկին կ'ըլլայ մեր գրամադլուխը, իսկ չորս ոսկին զուտ շահ կը մնայ իմ աղային, մանաւանդ որ հիմա ուրիշ կօշկակար չմնաց, Հայերն էին, անոնք ալ Ջարդուեցան մէջտեղէն յանցան: Այս ալ բռնեմ աղային, ինծի պահող ազատող ծանօթ շատ մը Քիւրտեր կան, բայց ես որու քով որ երթամ, միւսը կը նախանձի եւ դարձեալ զիս կը մեռցնեն: Այդ իսկ պատճառով, կը նախընտրեմ օտար Քիւրտի մը քով ապրիլ, եւ իմ շահս անոր բերել: Իմ ձեռքս ոսկի կը կարէ, զիս պահողը երբեք չի զղջար:

Քիւրտին աչքերը չորս բացուեցան այս շատլլ խօսուածքս, սուտ է, սուտ, ի՞նչ ցորեն, ի՞նչ կորեկ, հող չէ որ ես կօշկակարի «փինաճի» մըն եմ, եւ կօշիկ կարելէ լուր չունիմ, խնդիրը այն է որ դահիճին տապարին տակ, սա շատլլ ստեղծով կէս ժամ ապրելու ժամանակ շահեցայ: Ո՞վ գիտէ, բոպէն բոպէին ինչ կը խոստանայ:

— Լաւ, տուն երթանք, այս բանը իմ եղբօրս խօսէ, ես լաւ հասկցայ, եւ կ'օգնեմ քեզի օգտակար դառնալ եղբօրս քով, եւ ազատել քեզ:

Միասին իրենց տունը կ'երթանք: Բարեկամներէս մէկուն տունն է, Հազրօ Մօռոյի տունը: Ինծ կը մացնէ սրահը, ու դուռը վրաս կը գոցէ: Բակի ցուքերին ու պատերուն վրայ լեցուած են քիւրտ կիներ ու մանչէ տներ, ինձմով հրճուելու, որպէս կապիկի, կամ արջու: Ահա կուգան ներս երկու եղբայրներ, ինծ բռնող Մահմէտը եւ իր մեծ եղբայրը՝ Հասան, որոնց կ'ընկերանար պառաւ կին մը 50ը անց, իրենց մայր Զայնօն:

Կուտամ այն շատլլ խոստումը ինչ որ ըրած էի Մահմէտին: Բայց օրական ոսկի մը տալու համար հոս բան մը չըսի: Հասան կ'ընդունի պահել զիս, եթէ օրական ոսկի մը վճարեմ: «Այո, օրական ոսկի մը կուտամ, եթէ զիս ազատէք »: Կ'ընդունին առաջարկս եւ Մահմէտ կ'աւելցնէ.

— Հասան, պէտք է գիտնաս որ ատանց Քամիլ աղայի որոշման, կամ հաճութեան, մենք չենք կրնար այս Հայը պահել, անոր համար որ աղամարդ է, եթէ կին կամ աղջիկ ըլլար, տարբեր էր: Հետեւաբար, մարդը թող հոս մնայ, ոչ ոք անոր նեղութիւն մը չտայ, ոչ ոք անոր դպչելու տեսնելու ներս չառնէք, մինչեւ որ ես Քամիլ աղան տեսնեմ, եւ խօսիմ այդ մասին, յոյս ունիմ որ իբրեւ կօշկակար, սիրով ընդունի որ այս Հայը ողջ մնայ:

Եւ ամէնը միասին դուրս ելան ու դուռը վրաս կղպեցին:

Ով անդուլ բախտ որ օտարին շահու առարկայ կը դարձնես ձեռքէ ձեռք, ով գիտէ Քամիլ աղան ինչ դաժան տիպարներէն է, պիտի բարեհաճի՞ հայրով մը փրկել չափէն աւելի տառապած կեանք մը: Եթէ այո, ո՞ւրկէ, եւ ի՞նչպէս ազատիմ այն խօսքը սուտէն թէ օրական ոսկի մը կը վճարեմ փրկագին: Եթէ հաճին ազատել, «օրը մէկ ոսկի տուր » պիտի ըսեն, ուրկէ՞ տամ, ի՞նչ ընեմ:

Մտածելու բան չէ. Թող բախտը ինք տնօրինէ.

Կէս ժամ վերջ, դուռը կը բացուի ու ներս կուգան կարգ մը Քիւրտեր որոնց մէջ յայտնի էր Քամիլ աղան, հագուած Մաստնի շալվար: Կողքերը կլապիտանով նախշուած, գլուխը Թիֆթիքէ երկայն ալիտակ քօլզ, ձեռաքսեալ բարակ ու երկայն ծայրերով, ուսերու վրայ դլնտօլի ապան, ոտքերը ռուսական «սապոգներ», կողքին 10նոց ատրճանակ եւ առջեւը արծաթապատ դաշոյն:

Կը սրտապնդէ զիս. «Մի վախնար» ըսելով ու կը հարցնէ.— Ինչո՞ւ դուն կօշկակար ես:

— Այո, աղա, ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս կրնամ քեզի դէմ սուտ մը խօսիլ:

Մէջ կուգայ Մահմէտ ու կը ջանայ ճշդել ու կ'ըսէ.— Անոր կօշկակարութեան գործիքները հօրաքրոջս Շաքէն գտած է, անոնց տան պեղումներու ատեն:

— Իրա՞ւ, կ'ըսէ Քեամիլ աղան, շատ մը, Մահմէտ, գնա իր գործիքները առանց բան մը մէջէն հանելու առ ու հոս բեր:

Երբ գործիքներս ճշդեց, ըսաւ.

— Այս երիտասարդ արհեստաւորը խիստ պիտանի է մեզ, 1200 տնէ բաղկացեալ «էլի» մը մէջ թող կօշկակար մը ապրի:

Եւ դառնալով ինծի ըսաւ.— Եթէ մենք քեզ կեանք շնորհենք, դուն կ'ուխտե՞ս մեզմէ չբաժնուիլ, զուցէ այսօր կամ վաղը մենք այս գիւղը ձգենք, մեզի հետ պիտի գա՞ս, գէ-չեր մը փախչիլ չպիտի՞ ընես:

— Ինչու երբեք, աղա, չպիտի բաժնուիմ ձեզմէ, քանի որ ողջ եմ, ուր որ երթաք ես ձեր հետ պիտի գամ եւ ձեզի պիտի ծառայեմ:

(Շար.) ՄԱՐԳԱՐ ՔԱՐՁԵԱՆ

«Կա՛մ պաշտօնդ կամ կուսակցութիւնդ»

Անդամաւոր ընկերվարականները (Թրնոտէլ եւ ընկ.) առենէ մը ի վեր վէճ ունէին իրենց ընկերոջ՝ Պ. Մառքէի հետ, որ աշխատանքի նախարար է Տումէրկի դահլիճին մէջ։ Կուսակցութեան վարչական խորհուրդը օրակարգի վրայ դրած էր այս խնդիրը եւ կը կարծուէր թէ վերջնագիր պիտի տայ Պ. Մառքէի, կամ կուսակցութենէն եւ կամ կառավարութենէն հրաժարելու համար։ Ժողովէն առաջ, մասնաւոր խորհրդակցութիւններ կատարուած էին, բայց Պ. Մառքէ առանց ժողովին որոշման սպասելու, հրաժարեցաւ կուսակցութենէն, բացատրելով թէ չի կրնար լքել իշխանութիւնը, ազգին համար այնքան տագնապալի շրջանի մը մէջ.

Նախկին զօրավարին պատիժը

Շաբաթ օր 18 ամիս բանտարկութեան եւ 200 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ նախկին զօրավար Պառոն տը Ֆուաթու, որ իր գիրքին օգտուելով, փորձած էր պատերազմական նախարարութենէն ապսպրանք առնել անգլիական ընկերութեան մը համար։ Նախապէս ալ պատիժ մը կրած էր, մինչ իրրեւ մեղսակից Սթաւիսքիի գայթակղութեանց։ Տարիներ առաջ գտնուած է Պուլկարիա, իբրեւ անգամ գաշնակիցներու բնիկ յանձնաժողովին, եւ այն ատեն ալ մեղադրանքներ եղած են իր մասին, զինուորական իրեղէններու վաճառման առթիւ.

»»»· ·«««

ՓՈՒԱՆԺԱՌԷԻ մարմինը կիրակի օր թաղուեցաւ Նիւլէիլուի բնտանեկան դամբարանին մէջ, որ երկու հարիւր տարիէ ի վեր իբրեւ գերեզման կը ծառայէ։ Շրջականերէն բազմաթիւ գիւղացիներ ներկայ էին թաղման։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»· ·«««

ՊՈՒՌ ՔՕԼՕՆՊԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

կը խօսի ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական ճոխ բաժին,

Կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի եւ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

կ'արտասանէ ՄԿՐՏԻՉ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ, կ'երգէ Օր. ԳՆԻԱԶԵԱՆ,

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

Ճոխ եւ գինեգամաշխի պիւֆէ։ Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (10)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ Գրեց՝ ՌՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Օր. Հայաթ, ի՞նչպէս վիրաւորուեցաւ ձեր եղբայրը

Որոշապէս չկրցաւ հասկնալ աղջկան դէմքին արտայայտութիւնը,— վա՞խ էր թէ անվստահութիւն։

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց

— Չէ՞ք գիտեր, իր խօսուածքին մէջ անհաւատութիւն կար։

— Սթէֆընը նաւ բերուած միջոցին գիտակցութիւնը կորսնցուցած էր [illegible] պատահութիւն չունեցաւ զինքը հարցափորձելու։

— Ձեզ ուզեր շատ հարցաւէր երեւիլ, բայց վերջապէս կրնա՞մ հարցնել թէ ինչու նաւ բերուեցաւ, ես կը կարծեմ որ անիկա պէտք էր անմիջապէս ամենամօտ հիւանդանոց մը փոխադրուէր։

Եթէ խնդիրը ոճիրի մը հետ կապակցութիւն ունէր, հիմակ աղջիկը ինքզինքը պէտք է մատնէր։

— Սըր Ճօն, Սթէֆընը բարեկամի մը կողմէ նաւ բերուեցաւ… մարդ մը որ հաղիւ կը ճանչնամ։ Մերժեց որ եւ է բացատրութիւն տալ, միայն ըսաւ որ եղբայրս իր գիտակցութիւնը կորսնցնելէ առաջ պնդած է որ զինքը անպայման «Կլօրիա» նաւուն մէջ փոխադրեն։ Այդ միջոցին այնքան էի յուզուած որ մարդուն չկրցայ որ եւ է բան հարցնել։ Երբ վերադարձայ, անհայտ որ այս բարեկամը դուրս ելած էր [illegible]։ Ահա այն ամէնը զոր գիտեմ, անշուշտ բաւական չէ, բայց կը յուսամ թէ երբ Սթէֆըն խօսելու վիճակի մը հասնի՝ ամէն բան մանրամասնօրէն պիտի բացատրէ։

— Օրիորդ Հայաթ, ձեր եղբայրը 45 միլիմէթրնոց ատրճանակի մը գնդակով է վիրաւորուած։ Եթէ հրացանի մասին գաղափար չունիք, թոյլ տուէք ձեզ բացատրել որ այդ մեծութիւնով զէնք մը դրօսնելու համար չի գործածուիր։ Ձեր եղբայրը լուրջ փորձանքի մը մատնուած պէտք է ըլլայ, երէկ գիշեր, այնպիսի վէրք մը ստանալու համար։ Կ'ուզէի ձեզի օգնել, եթէ կրնամ, որովհետեւ պէտք է խոստովանիմ թէ ճիշդ է ձեր գուշակութիւնը որ ես ձեր վրայ հետաքրքրուեցայ անցեալ գիշեր Բրիթընթ փողոցին մէջ, մեր առաջին հանդիպումին իսկ։ Այո, կ'ուզեմ օգնել ձեզի, բայց ատիկա կրնայ ըլլալ միայն ձեր անվերապահ անկեղծութեամբ

Վայրկեան մը աղջիկը լուռ մնաց [illegible] ձեռքերուն հետ կը խաղար եւ լեզուն կը խածնէր

[illegible]

[illegible]

— Ոչ, ոչ, ոստիկանական հետապնդման առարկայ չի կրնար ըլլալ։ Սթէֆըն որ եւ է անիրաւ բան չըներ։ Երիտասարդ է եւ երբեմն թարկագուռ բայց երբեք վնասակար բան չըներ։

— Բայց կասկածի կամ զուարճալութեան համար մարդ չի զարնուիր, Օրիորդ Հայաթ։

— Պատուոյ խօսք, Սըր Ճօն, երէկ գիշերուան Սթէֆընի վիրաւորման պարագաներու մասին բան մը չեմ գիտեր. բայց կը փափաքիմ գիտնալ։

— Այդ պարագային կ'ուզէք որ ձեզի օգնեմ։

Սուրճին գաւաթը սեղանին վրայ դնելով Սըր Ճօն աղջկան դէմքին չեզոքակի նայեցաւ. վայրկեան մը իր աչքերը անոր աչքերուն հանդիպեցան, աղջիկը վար ըրաւ, բայց բժիշկը նշմարեց որ անոր շրթները կը դողդղային։

— Կարծեմ ձեզի համար պէտք եղածը ըրի արդէն, չեմ ուզեր ձեզի աւելի նեղութիւն պատճառել։

Ճարպիկութեամբ մը աղջիկը փորձած էր ուղղակի պատասխանէ խուսափել։ Բայց ան վճռած էր ստանալ։

— Չէ՞ք ուզեր գիտնալ։

— Ը, ը, այո, անշուշտ կ'ուզեմ։

Լեզուին տակը խարէութիւն չկար եւ առաջին անգամ ըլլալով անոր աչքերուն մէջ երկիւղ տեսաւ։ Կը փափաքէր գիտնալ ինք, բայց ոչ բժիշկին օժանդակութիւնը։

— Շատ լաւ այն ատեն, ձեզի ծեփաւոր պիտի ընեմ ձեզ համար, ըսաւ ապահովիչ ժպիտով մը։ Սքօթլէնտ Եարտին մէջ շատ լաւ բարեկամ մը ունիմ, առանց անուն յիշելու անոր հետ անկէց կրնա՞մ հասկնալ թէ երէկ գիշերուան դէպքի մասին որ եւ է տեղեկութիւն ունի։

Ի մեծ զարմանս բժիշկին՝ աղջիկը ոտքի ելլելով բարկացոտ գոչեց.

— Ոչ, ոչ, ձեզ թոյլ չեմ տար որ Սքօթլէնտ Եարտ երթաք. չեմ ուզեր որ ոստիկանութիւնը քննելու գայ եղբայրս։ Ձեզի կ'ըսեմ թէ անիրաւ բան չէ ըրած.

Բարկութիւնը մեղմանալէ անմիջապէս յետոյ՝

— Ներեցէք, խնդրեմ, այդ կերպ խօսելու չէի ձեզի հետ. այս քանի մը ժամերու ջղայնութեան արդիւնքն է։ Ձեր գործողութիւնը ըրած ատենը այնքան սպասեցի. [illegible] բժիշկ մըն էք կը հասկնաք, չէ՞։

Բժիշկին աղջկան կեցած՝ աղջկան աչքերը արցունքով լեցուեցան եւ յուսահատական տխուր նայուածք մը նետեց, որուն ի տես բժիշկին սիրտը կարծես պիտի պայթէր։ Կարելի բան չէր որ Աստուած Զարա Հայաթի նման հրաշալի էակներ ստեղծէ անոնց մէջ դնելու համար չար սիրտ մը։

Շատ բնական է թէ իր կարելին պիտի ընէր եղբայրը պաշտպանելու համար։ Կրնա՞ր եղբօրը գործած յանցանքին համար անոր քոյրը պատասխանատու համարել։

— Կ'ուզեմ ձեր բարեկամը ըլլալ, կ'ուզեմ ձեզ օգտակար ըլլալ ձեր [illegible] Խնդրեմ, կատարելապէս հաւատացէք ինծի։

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ 24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 24 Octobre 1934

10րդ ՏԱՐԻ · 10e Année N° 2933

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ԲԱՌՈՎ

»»»··«««

Հանրային կարծիքը խորապէս լարուած է, սահմանադրութեան վերաքննութեան ծրագրին առթիւ, որ երէկ պաշտօնապէս քննուեցաւ նախարարական խորհուրդին կողմէ:

Չեզոքութիւնը հաստատելու համար, կը բաւէ կարդալ Գ. Տումէրկի վճռական յայտարարութիւնները:

Ամբողջ ծրագրին մէջ, ամէնէն աւելի յուզում կը պատճառէ երեսփ. ժողովի լուծման իրաւասութիւնը, հանրապետութեան նախագահին կամ վարչապետին կողմէ: Այս առթիւ մասնաւորապէս մտահոգութեան մատնուած է Ծերակոյտը, որուն մէկ առաջնորդին է որ պիտի կրճատուի, եթէ Գ. Տումէրկի ծրագիրը ամբողջութեամբ քուէարկուի:

Ծանրակշիռ խնդիր մըն է, նաեւ, պետական պաշտօնեաներու վարչական կանոնագիրը, որով կ'ուզեն ջնջել արհեստակցական միութիւններ կազմելու, ուրիշ խօսքով՝ «պետութեան մէջ պետութիւն» ներկայացնելու իրաւունքը:

Ակնյայտ է բսել թէ ընդդիմադիր պայքարը սաստկապէս կ'արթնցնէ ծայրագոյն ձախակողմեան հոսանքները, ընկերվարականները ու համայնավարները: Անոնք միասնաբար երբեք խոշոր միտինգներ սարքած են այսօր իսկ, երբ ընդարձակ սրահներու մէջ պիտի խօսին երկ-երկու հռետորներ, իւրաքանչիւր կուսակցութենէ, ինչպէս նաեւ արմատականներ:

Պայքարը, անշուշտ, ուղղուած է փաշականութեան դէմ, որով կ'ամբաստանուի օրուան կառավարութիւնը, իր հրամանագիր-օրէնքներով, սահմանադրութեան վերաքննութեամբ եւ ուրիշ ձեռնարկներով:

Գ. Տումէրկի ծրագրին յաջողութեան կամ ձախողման մէջ մեծ դեր կրնայ կատարել արմատական – ընկերվարականներու ընդհ. ժողովը, որ կը բացուի հինգշաբթի օր:

Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը

»»»··«««

Գ. ՏՈՒՄԷՐԿ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԼՈՒԾԵԼ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք, նախարարական խորհուրդը երէկ մանրամասնօրէն քննեց Գ. Տումէրկի ծրագիրը, սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին:

Այժմէն իսկ լուրջ ընդդիմութեան կը հանդիպի վարչապետին ծրագիրը: Նզոր են ոչ միայն ձախակողմեան հոսանքները, այլեւ ծերակոյտին գլխաւոր միացութիւնները: Առջի օր, այդ ժողովին ձախակողմեան սամկավարները իրենց բողոքը ներկայացուցին Գ. Տումէրկի, պատուիրակութեան մը միջոցաւ. Տեսակցութենէն յետոյ, վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Ես երբեք չեմ ծածկած իմ ընկլիքս: Հրապարակաւ յայտնեցի դիտաւորութիւններս եւ նորէն պիտի խօսիմ նոյեմբեր 3ին, երեսփ. ժողովի վերաբացումէն առաջ: Ես միտքս չեմ փոխած եւ չպիտի ընկրկիմ: Ես իմ ծրագիրս պիտի առաջարկեմ եւ պիտի գործադրեմ սահմանադրութեան տուած բոլոր միջոցները, յաջողելու համար: Այդ միջոցներէն մէկն է երեսփ. ժողովին լուծումը: Այդ միջոցն ալ պիտի գործածեմ, եթէ հարկ ըլլայ եւ պիտի քաշուիմ միայն այն ատեն երբ պարտուիմ բոլոր կէտերուն վրայ: Ես չպիտի բռնաբարեմ սահմանադրութիւնը, այլ պիտի գործադրեմ զայն: Ես վերջին պաշտպանն եմ սահմանադրութեան:

Ուրեմն, վարչապետը վճռած է ամէն միջոց ի գործ դնել, գլուխ հանելու համար իր պետական վերակազմութեան ծրագիրը, որուն բոլոր մանրամասնութիւնները յայտնի պիտի ըլլան միայն երեսփ. ժողովին վերաբացումէն յետոյ:

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ ԿԸ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԻ

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Զիլէի (Սեբաստիա) կայարանին մէջ ճաշանաշխէ յետոյ, վարչապետ Ըսմէթ փաշա եւ ազգ. տնտեսութեան գործավար Ճէլալ պէյ, որոնք ուսումնասիրական պտոյտ մը կը կատարէին, յանկարծ հիւանդացան իրենց 35 հետեւորդներուն հետ: Շնորհիւ անմիջական դարմաններու, ամէն վտանգ անցած է: Անմիջապէս քննութիւն բացուեցաւ եւ կերակուրները Անգիւրի ղրկուեցան, տարրալուծուելու համար:

Անգլիոյ եւ Ճափոնի ծովային ուժը

Ծանր անհամաձայնութիւններ ծագեցան Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու պատուիրակներուն միջեւ, նաւային ուժերու համեմատութեան մասին, ի նախատեսութիւն 1935ի խորհրդաժողովին: Ասոր վրայ, Անգլիացիները որոշեցին առանձին բանակցութիւններ կատարել Ճափոնի հետ: Երէկ իսկ սկսան բանակցութիւնները: Ճափոն կ'ուզէ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ հաւասար գծի վրայ գտնուիլ, մեծ մարտանաւերու մասին: Այս բանակցութիւններէն յետոյ, Ճափոնի ներկայացուցիչը պիտի տեսակցի ամերիկեան պատուիրակին հետ: Եթէ գետինը բաւական հարթուի, անգլիական կառավարութիւնը Ֆրանսան եւ Իտալիան ալ պիտի հրաւիրէ, որպէսզի խորհրդակցին 1935ի ժողովի մասին:

Վենիզէլոսի առաջնորդները բռնուեցան

Կը յեշուի թէ անցեալ տարի մահափորձ մը կատարուեցաւ Վենիզէլոսի դէմ, Քիֆիսիա – Աթէնք ճամբուն վրայ, բայց կարելի չեղաւ գտնել հեղինակները.

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հոկտեմբեր 22ի առտուն նախորդ վարչապետին անձնապահ զինուորներէն եօթը հոգի Փաթիսիայի արուարձանին մէջ բռնեցին Քարաթանասիսը, զոր պաշտօնական ոստիկանութիւնը ի զուր կը փնտռէր մէկ տարիէ ի վեր: Ապահովութեան տեսուչը իմանալով այս ձերբակալութիւնը, բռնաբարել տուաւ աւազակը եւ վրկեց ամէն հաղորդակցութենէ: Ձերբակալման պարագաները մեծ խլրտում պատճառեցին երկրին մէջ: Թերթ մը կ'ըսէ թէ Վենիզէլոսի թիկնապահները ոչ թէ ձերբակալած են փախստականը, այլ պարզապէս ոստիկանութեան յայտնած են անոր թաքստոցը: Այս դէպքին վրայ, դատական նախարարը հրաժարական տուաւ, իսկ ապահովութեան, ոստիկանութեան եւ ոստիկան-զինուորներու վարչութեան տեսուչները պաշտօնէ արձակուեցան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՐՈՒԱԹԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԵՐԿՈՒՔՆ ԱԼ ՎՃՌԱՊԷՍ Կ'ՈՒՐԱՆԱՆ

Տոքթ. Փավէլիչ եւ ուսանող Քվաթէրնիք երկու անգամ հարցաքննուեցան Թուրինոյի ոստիկանութեան կողմէ, եւ երկուքն ալ վճռապէս ուրացան որ եւ է մեղսակցութիւն Մարսէյլի դաւադրութեան մէջ: Փավէլիչ առաջին հարցաքննութեան մէջ յայտարարեց թէ ծնած է 1889ին, թէ որ եւ է կապ չունի Մարսէյլի մահափորձին հետ եւ թէ չի զարմանար եղած ամբաստանութեան համար, ծանօթ ըլլալով սերպիական ոստիկանութեան մեթոտներուն: «Ինչ որ ալ ըլլայ, ես որ եւ է պաշտօն տուած չեմ ո եւ է մէկուն եւ եթէ Ֆրանսայի մէջ ձերբակալուած անձերէն մէկը իրապէս ըսած է թէ մասնաւոր պաշտօն մը ստացած է ինձմէ, սուտ խօսած է»:

Երկրորդ հարցաքննութեան ատեն, որ կատարուեցաւ Ֆրանսայի Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ կազմուած հարցարանի մը վրայ, Տոքթ. Փավէլիչ յայտարարեց.

— «Ճիշդ չէ թէ ես Մարսէյլ գտնուած եմ 1934 սեպտեմբեր 30ին: Կ'աւելցնեմ թէ կեանքիս մէջ երբեք այդ քաղաքը եղած չեմ: Ես Ֆրանսա գտնուած եմ միայն մէկ անգամ, 1927ի յունիսին, այն ալ միայն Փարիզ, ուր բնակեցայ 4 — 5 օր, իբրեւ Զագրէպ քաղաքին պատգամաւորը միջազգային ժողովի մը մէջ: Սեպտ. 30ին ես Թուրինօ էի, առտուն պատարագի գացի, իսկ կէսօրէն յետոյ պտոյտ մը կատարեցի: Սեպտեմբեր 28ի ուրբաթ օրը հեռագրով լուր առի թէ Քարլովի – Վարիի մէջ (Քարլսպատ, Չեխոսլովաքիա) մեռեր է քարեկամներէս մէկը, Սթէֆան Տուիչ: Նոյն օրը ժամը 12ին Միլան գացի, ուրկէ հեռաձայնով խօսեցայ Վիէննա, ճշգրիտ տեղեկութիւններ առնելու համար: Թուրինօ դարձայ նոյն իրիկունն իսկ: Սեպտեմբեր 29ին Թուրինօ մնացի, հոկտեմբեր 1ին կնոջս հետ դպրոց մը գացի տղաս արձանագրելու համար. մինչեւ հոկտեմբեր 10 Թուրինօ մնացի, բացի հոկտեմբեր 5էն երբ Պրէշիա գացի եւ հոկտեմբեր 6էն, երբ Միլան գացի կնոջս հետ, Մուսոլինիի ճառը լսելու համար»:

Քվաթէրնիք ալ որ ծնած է 1910ին, Զագրէպ, արհամարհանքով մերժեց բոլոր մեղադրանքները: «Ինչ անցեալ ապրիլին, ըսաւ, ամբաստանուած էի թէ երկու դժոխային մեքենաներ յանձնած եմ Զագրէպի մէկ ոստիկանին, թէ երկուքն ալ պայթած են ոստիկանական տեսչութեան մէջ, միայն նիւթական վնասներ պատճառելով: Այդ մեղադրանքը պարզուեցաւ մը զարմաւ ընտանիքս հալածելու: Հայրս ձերբակալուեցաւ եւ աքսորուեցաւ, ես զատ քաշուեցայ Պելկրատի պետական դատարանին առջեւ, բայց ընդհ. դատախազը հարկադրուեցաւ ետ առնել ինծի դէմ հանուած հրամանագիրը»:

Նոր հարցաքննութեան վրայ, Քվաթէրնիք յայտարարեց.

— «Ես աքսորական եմ մօտ տասը ամիսէ ի վեր զոր գրեթէ անընդհատ անցուցած եմ Պերլինի մէջ, գերման բարեկամի մը մօտ: Միջանկեալ քանի մը ճամբորդութիւններ կատարած եմ Աւստրիա: Զիս կ'ամբաստանեն իբրեւ պատուիրակը Փավէլիչի: Այդ ամբաստանութիւնը որ եւ է հիմ չունի եւ պարզապէս Տոքթ. Փավէլիչը վտանգելու կը ձգտի: Ես որ եւ է մէկէն մասնաւոր պաշտօն չեմ ստացած եւ վճռապէս կը յայտարարեմ թէ Ֆրանսա չեմ գտնուած 1930էն ի վեր: Ես չեմ ճանչնար ձերբակալուածներէն ո եւ է մէկը եւ երբեք չեմ գործածած Քրամէր անունը»:

Քվաթէրնիք երկրորդ հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ հոկտեմբեր 20ին, Ֆրանսական ոստիկանութեան մէկ հարցարանին վրայ եւ կրկնեց նախորդ յայտարարութիւնները: Երբ հարցուցին թէ ինչպէս անցուց օրերը վերջին շաբաթներու ընթացքին եւ մասնաւորապէս սեպտեմբեր 28էն հոկտեմբեր 10, պատասխանեց թէ Փատովա կը գտնուէր, իր ուսանող բարեկամներէն մէկուն տունը, բայց մերժեց յայտնել անունը:

⁂ Փաստաբան Արտուկովիչ, որ ձերբակալուած էր Տիէփի մէջ, Փարիզ փոխադրուելով հարցաքննուեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ: Յայտարարեց թէ ծնած է 1889ին եւ երբեմն իբրեւ փաստաբան գործած Պելկրատի մէջ: Անդամ է «Ուսթաշի» ծնելու կազմակերպութեան, բայց որ եւ է մեղսակցութիւն չունի Մարսէյլի մահափորձին մէջ: Անցեալ սեպտեմբերին Ֆրանսայէն անցած է, Անգլիա երթալու համար: Իրաւունք ստացած էր Անգլիա մնալու մինչեւ 1935 մարտ 14, բայց Մարսէյլի մահափորձէն վերջը սահմանէն դուրս հանուեցաւ: Բայց հաստատուած է որ Անգլիա կը գտնուէր մինչեւ հոկտեմբեր 14, հետեւաբար անձամբ մասնակցած չէ Մարսէյլի մահափորձին: Սակայն, Անգլիոյ մէջ կնոջ մը յանձնարարուած է Քվաթէրնիքի կողմէ: Կը ճանչնայ Տոքթ. Փավէլիչը: Պիտի դատուի իբրեւ կեղծ անցագիր գործածող:

Հունգարիոյ մէջ ալ յանցաւոր կը փնտռեն

——

Փէշթայի Նուկոսլաւ դեսպանը ծանուցագիր մը ուղղելով հունգարական կառավարութեան, խնդրեց փնտռել եւ ձերբակալել կասկածելի Խրուաթ մը, որ մեղսակից կը համարուի Մարսէյլի մահափորձին, համաձայն Ֆրանսայի մէջ ձերբակալուած ամբաստանեալներու յայտարարութեանց:

Այս դիմումին վրայ, հունգարական կառավարութիւնը անմիջապէս քննութեան ձեռնարկեց:

Կ'ենթադրուի թէ փնտռուածը Փէրչէցն է, որու գործունէութեան մասին գաղտնիքներ պատմած էր իր նշանածը, ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները:

Կարեւոր կեդրոն մը Պելճիոյ մէջ

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Խրուաթ յեղափոխականներու միութեան կարեւոր մէկ կեդրոնը կը գտնուի Պելճիոյ Սէրէն քաղաքին մէջ, ուր չէն գաղութ մը ունին: Միութեան նպատակն է իրենց երկրին անկախութիւնը, նոյն իսկ ահաբեկչական միջոցներով: Իրենց մոլեռանդութեան ապացոյցն է իրենց նշանախօսքը.— «Մենք դիակներ ենք մեր պետերուն ձեռքին մէջ»: Սէրէնի ակումբը կը համարուի «Ուսթաշներու (ըմբոստներ) ընկերակցութեան Աւստրիոյ, Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ մասնաճիւղը: Կ'ըսուի թէ պելճիական կառավարութիւնը որոշած է վտարել զանոն «Ուսթաշի» ծներ, իբրեւ խռովարար:

ՅԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐԸ ՅԱՆՁՆԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ վերջ ի վերջոյ ձեւ մը պիտի գտնուի, Տոքթ. Փավէլիչն եւ Քվաթէրնիքը Ֆրանսա փոխադրելու համար: Ընկալեալ սովորութեան համաձայն, Ֆրանսական դեսպանը պէտք է խնդրագիր մը ուղղէ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան, որ թղթածրարը կը յանձնէ Թուրինոյի Վերաքննիչ Ատեանին: Ասոր հարցաքննիչ բաժինն է որ վճիռ կ'արձակէ, գոնփակ նիստ գումարելով: Երբ թղթածրարը հասնի, անմիջապէս տեղեկաբեր մը կը նշանակուի, իսկ անոր տեղեկագիրը յանձնուելէ վերջ, ընդհ. դատախազը գրաւոր պահանջներ կը ներկայացնէ: Օրէնքը 15 օր պայմանաժամ կը նախատեսէ, այս վաւերաթուղթերը ամբաստանեալներուն հաղորդելու համար: Պաշտպան փաստաբանները կրնան նոր պայմանաժամ պահանջել, պատասխանելու համար: Հարցը այն է որ երկու ամբաստանեալները բացարձակապէս կ'ուրանան որ եւ է կապ՝ մահափորձին հետ. յետոյ, ոչնչացուցած են իրենց անցագիրները, որով կարելի չէ ճշդել իրենց ճամբորդութեան վայրերն ու թուականները: Սուտն ու ճշմարիտը երեւան հանել կարելի է միայն դէմ դիմաց հանելով Ֆրանսայի մէջ ձերբակալուած ամբաստանեալներուն հետ: Ուրեմն, վերաքննիչ ատեանը պիտի վճռէ թէ բաւարար փաստեր կա՞ն երկու ամբաստանեալներուն դէմ, յանձնումի մասին խորհելու համար:

Եթէ նոյն իսկ վերաքննիչ ատեանը որոշէ յանձնել, երկու ամբաստանեալները կրնան դիմել վճռաբեկ ատեանին, ոչ միայն ըստ ձեւի, այլեւ ըստ էութեան: Ամէն պարագայի մէջ, երկու ամբաստանեալները մանրակրկիտ ուշադրութեամբ կազմած են իրենց պաշտպանութեան ծրագիրը, նոյն իսկ իրաւական տեսակէտով:

Փարիզի թերթերը գիտել կու տան թէ՝ երկու ամբաստանեալները ի՞նչպէս կրնային առանց հիմնական պատճառի ոչնչացնել իրենց անցագիրները, քանի որ անկարելի է առանց թուղթի ապրիլ Իտալիոյ մէջ: Օտարականները խիստ հսկողութեան տակ են հոն, նոյնիսկ անհատական տուներու մէջ եւ անկարելի է պանդոկ մը բնդունիլ առանց անցագրի: Ցաճախ փողոցին մէջ իսկ անձնագիր կը հարցնեն: Ուրեմն, անցագիրներու ոչնչացումը կը համարուի ամենածանր մեղադրանքը երկու Խրուաթներուն դէմ, քանի որ ուզած են ծածկել իրենց վիզաները

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՀԱԼԱԾՈՒԻՆ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Մակեդոնական կազմակերպութեան գլխաւոր վարիչներէն եօթը հոգի փախած ըլլալով, օրէնքէ դուրս հռչակուած են: Ուրեմն ո եւ է քաղաքացի կրնայ սպաննել զանոնք: Ասոնց մէջ կը գտնուին Իվան Միխայլով, որ Թուրքիա ապաստանած ըլլալով փոխադրուած է Գասթէմունի, Նասթէվ եւ Տրանկով:

Բասն օդանաւերու յանդուգն արշաւը

——

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ ԶԱՐԿ ՈՒ ՓՇՈՒՐ

Լոնտոնէն դէպի Աւստրալիա ճամբայ ելած քսան օդանաւերէն մեծ մասը ձախողեցան, ինչպէս գրած էինք երէկ: Առաջնութիւնը շահեցան երկու անգլիացի օդանաւորդներ, Սքոթ եւ Քէմպըլ Պլէք, որոնք Աւստրալիա հասան երկու օր, չորս ժամ եւ 34 վայրկեանին: Ցուսահատական արշաւ մը տեղի ունեցաւ ամերիկացի եւ հոլանտացի օդանաւորդներուն միջեւ, երկրորդ տեղը գրաւելու համար: Մրցորդ օդանաւերէն մէկը, անգլիական, Իտալիոյ մէջ վար իջնալով, ջախջախուեցաւ եւ միեւնոյն ատեն բռնկելով մոխիր դարձաւ երկու օդանաւորդներուն հետ: Երկուքն ալ զինուորականներ էին: Կէս ճամբան մընաց նաեւ այն օդանաւը որ արշաւին պիտի հետեւէր սաւուռումներ կատարելու համար: Օդանաւը ծանրապէս վնասուած է: Իսկ Տէր եւ Տիկին Մոլիսըն, որոնք առաջին անգամ Լոնտոնէն Գաղտաա հասած եւ յետոյ Հնդկաստանի մէջ վար իջնելու հարկադրուած էին, որոշեցին հրաժարիլ մրցումէն: Սակայն եւ այնպէս Աւստրալիա պիտի երթան, եթէ ժամանակին լրանայ օդանաւին նորոգումը:

Մրցանակը շահող Անգլիացիներէն անմիջապէս վերջը Աւստրալիա հասան երկու հոլանտացի օդաչուները, Փառմանթիէ եւ Մոլ:

Այս յաջողութեամբ, անգլիացի օդանաւորդները չորս օր 13 ժամ եւ 11 վայրկեան կոտրած կ'ըլլան նախորդ մրցանիշը, որ կը պատկանէր Աւստրալիացի օդանաւորդ Ուլմի:

26 ՔԻԼՕ ՀԱՇԻՇ ՊԻՏԻ ԲԵՐԷԻՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

— o —

Պէյրութի մէջ ձերբակալուեցաւ Մերուժան անուն Հայ մը, երբ կը փորձէր երկու պայուսակներու մէջ ամփոփուած 26 քիլօ հաշիշը փոխադրել նաւ: Մերուժան յայտնած է թէ այդ թմրեցուցիչները իրեն յանձնուած են Պատրիկ անուն Հայու մը կողմէ, որ քարտուղարն է Գ. Պիւրնիէի: Պատրիկ 50 ոսկի վարձք տուած էր Մերուժանին կանխիկ, եւ 50 ոսկի ալ պիտի վճարէր վերջը, եթէ յաջողէր անվտանգ նաւ հասցնել այդ թմրեցուցիչները:

20 քիլօ թմրեցուցիչը Մարսէյլոյ մէջ պիտի արժէր մօտ մէկ միլիոն ֆրանք: Այդ պատճառաւ ալ ծախքեր չէին խնայուած անոր անվտանգ փոխադրութեան համար:

Պատրիկ ձերբակալուած էր օրին: Խիստ հարցաքննութենէ վերջ խոստովանած է ամէն բան եւ ըսած որ ինք միայն 50 ոսկ. ստացած էր գլուխ հանելու համար այդ թմրեցուցիչներու նաւ փոխադրութիւնը: Մերուժան սակայն, վերջին հարցաքննութեան միջոցին յայտնած է որ ինք չէր գիտեր պայուսակներու պարունակութիւնը:

Պատրիկ եւ Մերուժան բանտարկուեցան:

»»»··«««

ՍԻԹՐՕԷՆ հաստատութիւնը երկուշաբթի օր դժուարաւ կրցաւ վճարել բանուորներու 15օրեակը, բայց կը շարունակէ բանիլ: Միւս կողմէ, ամէն օր բանուորներ կ'արձակուին: Կը կարծուի թէ աւելի մեծ թիւով պիտի արձակուին այս շաբթու:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը Ճէնկիւրի պիտի երթայ այս շաբթու, մասնակցելու համար պալքանեան խորհուրդին որ պիտի գումարուի հոկտեմբեր 30ին: Յետոյ Փարիզ պիտի գայ:

Գ.ՈՒԶՈՒՆՈՎԻՉ վերակազմեց Եուկոսլավիոյ դահլիճը, պատերազմական նախարարութիւնը յանձնելով Զօր. Ժիվքովիչի, որ դիկտատուրա հաստատած էր 1929 — 1932: Այս առթիւ ազատ արձակուեցաւ գիւղացիներու Քորոշէց, Սլովէն – Կաթոլիկներու նախկին կուսակցութեան նախագահը, որ արգելափակուած էր Ալեքսանդր թագաւորին օրով:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 15րդ համագումարը, որ տեղի կ'ունենայ Թոքիոյի մէջ, որոշեց Խ. Միութիւնն ալ ընդունիլ իբրեւ անդամ կազմակերպութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 12. — ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Չորս հարիւր միլիոննոց այս երկիրը, որ հին քաղաքակրթութեան վառարաններէն մէկն եղած է, դարեր շարունակ իր սովորութիւնները անվթար պահելէ վերջ, քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր, կամաց-կամաց տեղի կուտայ արդիականութեան հոսանքին առջեւ: Այժմ աշխարհի բոլոր ընկերային կամ քաղաքական շարժումները իրենց հետեւորդները ունին հոն: Ֆէմինիստ շարժումը չէր կրնար ետ մնալ. եւ զարմանալի ոչինչ կայ, որովհետեւ միայն կիներու թիւը 200 միլիոնը կ'անցնի:

Կիներու ազատագրման պայքարին մէջ արդիականութեան նուաճումները հասկնալու համար, կ'արժէ հակադրել անոնց նախկին եւ ներկայ կացութիւնը:

Հիններուն համար, կինը արժէք մը չէր ներկայացներ, եւ աղջկան մը ծնունդը դժբախտութիւն մը կը համարուէր ծնողքին համար: Նոյնիսկ իրենց կրօնական օրինագիրքը կը վաւերացնէ այդ բանը, ըսելով որ «Աշխարհ եկողը եթէ մանչ մըն է, պէտք է պառկեցնել անկողնի մը վրայ, իսկ եթէ աղջիկ է՝ գետինը: Առաջինը լաւ հագուստներ եւ թանկագին խաղալիկներ պիտի ունենայ, իսկ երկրորդը, պարզ խանձարուրի մը մէջ փաթթուած ու իբրեւ խաղալիկ՝ կղմինարի կտոր մը»...

Այս վիրաւորական սկզբնաւորութենէն վերջ, վեց տարեկանին արդէն կը սկսի միւս չարչարանքը: Սրբինկով ուժգնօրէն կը կապեն պզտիկին ոտքերը, որպէսզի չմեծնան ու գեղեցիկ ըլլան, «ոսկիէ շուշաններ» ինչպէս կ'ըսեն իրենք: Ընթերցող Հայրենակիցները անշուշտ տեսած են չինացի կիներ, որոնց ոտքերը փոքր մը տձեւ թաթերէն տարբերութիւն չունին.

«Ոսկիէ շուշաններով» օրիորդը հազիւ արբունքի հասած՝ կ'ամուսնացընեն. Ձեւակերպութիւնները հետաքրքրական են, համաձայն 1840ին Չինաստան այցելող Անգլիացիի մը պատմութեան:

Ծնողք մը երբ ուզէ իր զաւակը ամուսնացնել, կ'երթայ եւ խորհուրդ կը հարցնէ գուշակի մը, որ թուղթներու թիւերը, աստղերու դիրքը քննելէ վերջ, կը պատասխանէ եղած հարցումներուն: Ամենակարեւորը այս է.— «Մեր զաւակը այսինչ օրիորդին հետ երջանիկ պիտի ըլլա՞յ»: Եթէ դրական պատասխան տռնեն, ծնողքը խնդրելու համար կը ղրկեն մասնաւոր մարդ մը՝ որ կը կոչուի «լուսնակ գիշերուան ծեր սպասաւոր», եւ որուն դերը շատ կարեւոր է: Այս միջնորդը կրնայ ըլլալ այր կամ կին մը, սեռը կարեւորութիւն չունի: Աղջկան գրաւոր խոստումը առնելէ յետոյ, իրենց կարգութեան համեմատ նուէրներ կը ղրկեն անոր: Այս անգամ, ուրիշ մը կ'երթայ հարսնիքին օրը որոշելու, եւ կարգը կուգայ տղուն այցելութեան իր ապագայ կնոջ: Այդ օրուընէ սկսեալ, տղան իր անունին վրայ կ'աւելցնէ նոր ածական մը եւս, եւ աղջիկն ալ կը փոխէ իր հագուստին եւ մազերուն ձեւը: Պատշաճութիւնը յարգած ըլլալու համար, պէտք է տխուր եւ քաշուած ապրի եւ արտաճմլիկ լացեր արձակէ, մինչեւ որ հասնի երջանիկ օրուան:

Ըկուր տես որ, այս արտասուք աբարողութիւններէն յետոյ, նախանձելի կեանք մը չէ որ կը սպասէ խեղճ աղջկան: Ընդհակառակն: Այրը տէրն ու տիրականն է իր կնոջ, զոր կրնայ ծեծել ուզածին չափ, պայմանաւ որ ... մէկտեղը չկոտրէ: Ու ոչ կրնայ խառնուիլ: Ամուսնացած կինը պէտք է ըլլայ հեզ, հնազանդ իր Տիրոջ (գլխագիր): Բնաւ չպիտի գանգատի: Անթերի պիտի կատարէ իր գործերը. վերջապէս կատարեալ ծառայ մը՝ եթէ ամուսնոյն «էրը օգնութեան չգայ»:

Այսօր, մօտաւորապէս դար մը վերջը, բացի ազատագրուած փոքրամասնութենէն, նոյն կացութեան մէջ կը գտնուի կիներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը: Ինչպէս անցեալին, ներկայիս եւս կինը կը նկատուի երկրորդական արարած մը: Մինչեւ կեսուր մօր մահը՝ անոր հրամանին տակ, եւ շատ անգամ՝ մեղրալուսինէն վերջ՝ լքուած իր ամուսինէն, որ իր հարստութեան ներած չափով սիրուհիներ կը պահէ:

Տարփուհիներ ունենալու այս սովորութիւնը Չինաստանի չափ հին է, նոյն իսկ կիսապաշտօնապէս թոյլատրուած, բայց նոր օրինագրքի արգելքին հակառակ դեռ կը շարունակուի: Կը պատմեն թէ, Քանթոն քաղաքին հարուստներէն մին 108 պզտիկ ծառ ունենալով, նոյն թիւով տարփուհիներ կը պահէ, իւրաքանչիւրին յատկացնելով մէկ ծառին հասոյթը: Աւելի բացառութիւն մըն է անշուշտ, սակայն 4–5 տարփուհի ունեցողները շատ են:

Տարօրինակը այն է, որ այս անբարոյականացնող սովորութիւնը պաշտպանողներ կան տակաւին: Այսպէս, հեղինակաւոր Չինացի մը՝ Գ. Քու Հօնկ Մին կ'ըսէ «Չինացի ժողովուրդին ոգին» գրքին մէջ.— «Չինացի կնոջ մօտ նախանձութեան պակասը, ոչ միայն կարելի կը դարձնէ սիրուհիներ ունենալը, այլ եւ անվայել բան մը չի նկատուիր: Այր մը իր կեանքը պէտք չէ անցընէ իր կնոջը հետ զրուցելով: Մեր լեզուին մէջ, ամուսնացած կինը ցուցնող բառը կազմուած է երկու արմատներէ. առաջինը կը նշանակէ կին, իսկ երկրորդը՝ [illegible], յայտնի է թէ ինչ է անոր պարտականութիւնը: Դասական չինարէնի մէջ կինը կը կոչուի նաեւ «աւելներու պահապան», «խոհանոցի տիրուհի», եւն.»

Սակայն, հակառակ այս ոչ-նախանձելի կացութեան, անցեալին մէջ եղած են կիներ, որ կարեւոր դերեր գրաւած են արուեստի, գրականութեան եւ պետական գործերուն մէջ: Եղած են բազմաթիւ թագուհիներ որ երկիրը կառավարած են տիրականօրէն: Քրիստոսէ երկու դար առաջ ապրող Հան թագաւորական գերդաստանէն Չէնկ Թի կայսեր սիրուհին՝ Փան Փիէ Եիւ, գեղանի եւ բարի աղջիկ մը, երբ կը լքուի, իր վիշտը կը յայտնէ գողտրիկ ոտանաւորով մը, որ մինչեւ այսօր կ'ապրի եւ կը կրէ «Սիրոյ վիշտը» կամ «Աշնան հովահարը» վերնագիրը:

«Ցիներու երկրէն եկած անբիծ ձիւնի ճերմակութեամբ մետաքսի մը ծրարէն կարեցի կտոր մը եւ շինեցի այս հովահարը. մեր երջանկութեան պատկերը: Կլոր՝ լուսնի մը պէս, ձեր փափաքին համաձայն, պիտի ելլէ եւ մտնէ ձեր բաճկոնին կամ վերարկուին թեւէն: Երբ շարժիք, թեթեւ սիւք մը պիտի հանէ, բայց, աշնան երբ ցուրտ քամին ջերմութիւնը վանէ, զայն պիտի լքէք, իր պահարանին հետ մէկ կողմ դնելով, ինչպէս [illegible] մեր սիրոյ պատմութեան, որ ընդհատուեցաւ իր ամենագեղեցիկ տեղը»:

Հազարաւոր տարիներ այս է եղած կացութիւնը բոլոր կիներուն եւ ներկայիս ալ՝ դեռ մեծամասնութեան:

Քանի մը խօսք ալ՝ ազատագրուած փոքրամասնութեան եւ նոր շարժման ծագման մասին:

Կանացի շարժումը կը սկսի 1865ին, բայց կը զօրանայ 1894ին, Հանրապետութեան յայտարարութենէն քանի մը տարի առաջ, երբ Թուանկ Սի կայսրը կ'ուզէ կարգ մը բարեփոխումներ մտցնել երկրի օրէնքներուն մէջ: Իր մօրաքոյրը, սարսափելի Ցէօ Հին, իրեն պէս հին գլուխները հաւաքելով բանտարկել կուտայ ազատամիտ կայսրը, լճի մը կղզին մէջ: Սակայն, շարժումը չի դադրիր: 1911ին հրատարակուած օրէնք մը կարգ մը իրաւունքներ կը շնորհէ կիներուն: Մեծ պատերազմէն վերջ, կը բացուին նաեւ բոլոր համալսարաններուն դուռները: Բազմաթիւ աղջիկներ Եւրոպա եւ Մ. Նահանգներ կ'երթան ուսանելու, եւ կը հասնին ուսման բարձրագոյն աստիճաններուն: Տեսնելով մեծ երկիրներու կիներու կացութիւնը, անոնք կը ձգտին իրենց պահանջներուն վերջնական ձեւ մը տալ: Կ'ուզեն սեռերու հաւասարութիւնը, ամուսին մը ընտրելու ազատութիւնը, ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը, այրի մը վերամուսնութիւնը արգիլող օրէնքին ջնջումը, եւն.:

Պայքարի տաք միջոցին կ'ըլլան ծայրայեղութիւններ: Շատ մը աղջիկներ ազատութեան հովէն տարուած, մէկդի կը դնեն կնոջ մը պարտականութիւնները. բայց Օր. Զանկ Եոյանկ, ընկերվարական կցորդ, իր «Չինաստանը եւ աշխարհը» գրքին մէջ կը հաստատէ թէ հետզհետէ ամէն ինչ կարգի պիտի մտնէ:

Նոր օրինագրքի ընդունելութեամբ հիմնապէս կը փոխուին ամուսնութեան ձեւակերպութիւնները եւ պայմանները: Սկզբնական շրջանին կը շատնան ամուսնալուծումները, որովհետեւ, շատեր կ'ուզեն ազատ ապրիլ եւ իրենց ապրուստը ճարել: Ներկայիս մեծ թիւով կիներ կան քաղաքական, լրագրական, ուսուցչական, բժշկական, ճարտարարուեստական, առեւտրական ասպարէզներուն մէջ: Կան նաեւ բարեսիրական կանացի կազմակերպութիւններ:

Օրինագիրքը բազմաթիւ յօդուածներ կը յատկացնէ ընտանիքին: Ցուցուած 1332ը ամուսնութեան տարիք կ'որոշէ՝ աղջիկներու համար 16ը, իսկ մանչերուն համար 18ը. (Նախապէս 14ով 17ն էր): Մեծ նորութիւն մը կարելի է նկատել, թեկնածուներու հաւանութիւն տալը. 1331 յօդուածը կ'ըսէ. «Ամուսնութիւնը չեղեալ կը նկատուի, եթէ երկու կողմերը չուզեն զայն»: Սիրուհիներ պահելը արգիլուած ըլլալով հանդերձ, եթէ նման պարագաներու մէջ զաւակ ունեցողներ ըլլան, կը նկատուին իբրեւ օրինաւոր զաւակներ, անոնց բոլոր իրաւունքներով: Նախապէս, ամուսնութիւն մը կը կարգադրուէր ընտանիքին մէջ, հիմա պէտք է հրապարակաւ յայտարարել, ինչպէս Ֆրանսայի պէս: Վերցուած է նաեւ վերամուսնութեան պայմանաժամը: Ի նըպաստ կնոջ յառաջացուած կարգ մը օրէնքներէն յիշենք մէկ քանի հատը:

Յօդ. 1490.— «Կինը կրնայ կտակել»:

Յօդ. 1376.— «Կինայ իր զաւակներուն կալուածները վարել: Իրաւունք ունի իրաւական որոշ գործողութիւններ ընել, եթէ իր շահերը հակառակ են իր ամուսնին շահերուն, եթէ լքուած է, կամ ամուսինը մտային խանգարում ունի, տարին մը աւելի բանտարկութեան դատապարտուած է», եւն.:

Վերջապէս, եւրոպական լաւագոյն օրէնքները յարմարցուցած են «երկնային կայսրութեան» պայմաններուն եւ կ'աշխատին ընդհանրացնել, բայց երկիրին բաժան բաժան եւ խառնակ վիճակը դեռ բաւական ժամանակի մը համար պիտի ուշացնէ անոնց իրագործումը:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԲԱՂՁԱՆՔԸ

»»»··«««

Երեւի, ցոյց տալու համար որ էջմիածին բոլորովին գերի չէ Մոսկուայի իշխանութեան ձեռքը, Չեկան երբեմն երբեմն թոյլ կուտայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին իր կոնդակներուն մէջ յայտնել հայ եկեղեցիի եւ ազգի շահերուն համապատասխան մտքեր ալ, թէեւ երբեք թոյլ չի տար հայ եկեղեցիի եւ ազգի շահերուն համապատասխան որ եւ է գործնական կարգադրութիւն ընել:

Ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն Կաթողիկոսի ամիսներ առաջ ղրկած մէկ կոնդակը, որուն մէջ բաղձանք էր յայտնուած, որ միանան մեր գաղութի պառակտեալ հատուածները եւ վերականգնի հայ եկեղեցիի «միաձոյլ ամբողջութիւնը»: Սակայն, այդ [illegible] թելադրութեան հետ մէկտեղ պառակտումը խորացնող եւ տեւականացնող կարգադրութիւններ ալ կ'ըլլային էջմիածնէն՝ հարկաւ Խորհրդային Չեկայի ճնշման տակ:

Ընթերցողները կը յիշեն նոյնպէս, որ պատուիրակ մը Ամերիկա ղրկելու եւ տեղին վրայ գաղութիս վիճակին ծանօթանալու խոստում մըն ալ բրաւ վերջերս էջմիածինը: Սակայն, ասոր հետ մէկտեղ, դարձեալ հարկաւ Չեկայի ճնշման տակ, եղան այնպիսի կարգադրութիւններ, որոնք միանգամայն անկարող կը դարձնէին պատուիրակի մեկնումը:

Ճիշդ նոյն ձեւով ալ մեզի կը ներկայանայ էջմիածնէն ղրկուած եւ սեպտեմբեր 20ին հոս առաջուած մէկ նոր կոնդակ, որուն մէջ Կաթողիկոսը կ'ըսէ ի միջի այլոց.—

« Սիրելի զաւակներս, ձեր առաջ ծառացել է մարդկային ուժից վեր ծանր բայց նուիրական աշխատանք՝ մեղմել կուսակցական պայքարը, մաքրել ժողովուրդի յոյզերը, վանել ատելութիւնը, վերացնել պառակտումը, սիրոյ եւ խաղաղութեան բարոյի եւ գործի շնորհիւ վերահաստատել եկեղեցական միասնականութիւնը »:

Ոսկիէ տառերով գրուելիք խօսքեր: Սակայն, եթէ յետադարձ հայեացք մը նետենք ամերիկահայ եկեղեցիի (եւ գաղութի) կեանքի վերջին մէկ տարուան ընթացքին պատահած դէպքերուն վրայ, պիտի տեսնենք որ Կաթողիկոսի հրահանգներուն ճիշդ հակառակ ուղիով են շարժած ու մինչեւ այսօր ալ կը շարժին ձեւականօրէն անոր ենթարկուող Թամկավար–Համայնավար « ճակատականները »:

Օրինակ, անոնք են, որ, փոխանակ մեղմելու կուսակցական պայքարը, ինչ որ Կաթողիկոսի բաղձանքն է, որ եւ է միջոցի առջեւ կանգ չառին աւելի եւս սաստկացնելու զայն՝ լռել անգամ չուզելով կուսակցական պայքարը մեղմացնելու մասին:

Փոխանակ մաքրելու ժողովուրդի յոյզերը, փոխանակ վանելու ատելութիւնը, ինչ որ Կաթողիկոսի բաղձանքն է, դիւահարներու պէս բորբոքեցին ու տակաւին կը շարունակեն բորբոքել ժողովուրդի յոյզերն ու կիրքերը, ոչինչ խնայեցին ու կը խնայեն հրահրելու ատելութիւնը եղբայր եղբօր դէմ: Անոնք են դարձեալ, որ փոխանակ կատարուած պառակտումը վերացնել աշխատելու, ընդհակառակն ամէն ջանք թափեցին ու դեռ կը թափեն՝ զայն աւելի եւս խորացնելու եւ տեւականացնելու: Վերջապէս, անոնք են որ, փոխանակ սիրոյ եւ խաղաղութեան խօսքի ու գործի, թշնամութիւն եւ փոթորիկ ցանեցին ու այժմ ալ տակաւին կը ցանեն՝ ոչ միայն արգելք ըլլալով եկեղեցիի միասնականութեան վերահաստատման, այլեւ ամէն ձեւով ձգտելով, որ երկու թշնամի բանակներու առմիշտ բաժնուած մնայ Հայութիւնը արտասահմանի մէջ:

×

Արդէն կասկած չկայ, որ այդ մարդիկը, ինչպէս առաջ, այնպէս ալ այժմ կարեւորութիւն չպիտի տան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի այնքան որոշ կերպով արտայայտած բաղձանքներուն, որովհետեւ գիտեն թէ Կաթողիկոսը, գերութեան մէջ ըլլալով, ի վիճակի չէ իր կամքը հետապնդել ազգային հայութեան հետ միասին, այլ Խորհրդային ոստիկանութեան ճնշման տակ ինքն իսկ պիտի ստիպուի ընել միաժամանակ այնպիսի կարգադրութիւններ, որոնք պիտի հակասեն իր յիշեալ բաղձանքներուն եւ պիտի քաջալերեն երդուեալ պառակտիչները:

Եւ ինչո՞ւ Թամկավար–Համայնավար կլիքը մտիկ պիտի ընէ Կաթողիկոսի [illegible] հրահանգներուն, երբ այդ հրահանգները կ'ըլլան Մամբրէ վարդապետի եւ անոր նման պառակտիչներու միջոցով, փոխանակ ըլլալու ամերիկահայ գաղութի մեծամասնութիւնը ներկայացնող Ազգային օրինական վարչութեան միջոցով:

Մարդիկ, որոնք ամբողջ ազգային Հայութեան եւ այս գաղութի ճնշող մեծամասնութեան հասցէին ընդունակ են ըսելու, թէ անոնք «հեռացած են Հայութենէն», թէ անոնք « [illegible] օտարներ են » իրենց համար եւ « այդպէս պիտի մնան », մարդիկ որ [illegible] տարբեր կազմուած փոքրամասնութիւն մը ներկայացնելով հանդերձ՝ մեծամասնութիւն կը խաղան, մարդիկ որ կուսակցական քանդիչ պայքարով կը ձգտին միայն ծառայութիւն մատուցանել Խորհրդային կոչեցեալ օտար խառնակիչ կառավարութեան մը, բնականաբար չեն ուզեր, չպիտի ուզեն մեղմացնել կուսակցական պայքարը, չեն ուզեր, չպիտի ուզեն դադրեցնել ատելութեան սերմանումը, չեն ուզեր, չպիտի ուզեն վերացնել հայ եկեղեցիի պառակտումը ու վերականգնել անոր միասնականութիւնը:

Մենք վստահ ենք, որ եթէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ազատ ըլլար Չեկայի ճնշումներէն եւ ի վիճակի ըլլար իր յայտնած հրահանգներուն [illegible] ոգիով քայլեր ընելու, էջմիածնի անունով այժմ արտասահմանի մէջ երդուող Թամկավար–Համայնավար կլիքը պիտի ըմբոստանար Կաթողիկոսի դէմ եւ յամառօրէն պիտի շարունակէր իր [illegible] ընթացքը: Եւ այդ պիտի ընէր այն պատճառով, որ զինքը շարժողը եկեղեցիի կամ ազգի գերագոյն շահը չէ, այլ օտար կառավարութեան մը ձեռքը գործիք ըլլալու իր մութ շահը:

Մարդիկ, որ եկեղեցին պառակտելով չեն գոհանար, այլ հրապարակով կը ձգտին Հայրենակցական բոլոր միութիւններն ալ պառակտել եւ պղտորել, որ մեր գաղութները անդամալոյծ մը բաժնուին իրարմէ, բնականաբար չեն ուզեր, չպիտի ուզեն, որ Կաթողիկոսի կամքին համաձայն [illegible] մեր գաղութը, վերանայ եկեղեցիի պառակտումը ու միանան [illegible] բաժնուած հատուածները: Չեն ուզեր եւ չպիտի ուզեն, ինչպէս որ չուզեցին առաջ ամիսներ առաջ երբ Կաթողիկոսը նման բաղձանք մը յայտնեց իր մէկ ուրիշ կոնդակին մէջ:

Այսու հանդերձ, մենք վստահ ենք թէ ազգային Հայութիւնը, որ երբեք պառակտիչ եղած չէ եւ այսօր ալ որ եւ է լուրջ պատճառ չի ունենար [illegible] կատարելու Կաթողիկոսի վերոյիշեալ կամքը, յանուն հայ եկեղեցիի եւ ազգի գերագոյն շահերուն պիտի ընէ իր յաւագոյնը, որպէսզի Թուրքին [illegible] Չեկայի ներկայ անօրինական [illegible] ալ ձախողի եւ կարելի ըլլայ իրականացնել այն բաղձանքը, զոր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր ուզած մէկ վայրկեանին իր հոգիի խորքէն յայտնած է իր վերջին կոնդակին մէջ:

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի)

ՄԻՇՏ ԷՏԻՐՆԷՈՎ ԿԸ ԶԲԱՂԻՆ

Պուլկարական Լազվիչի Վէօրլտ թերթը (15 հոկտ.) «Մեռած Խարբերդ» խորագրով յօդուած մը հրատարակած է: Այս գրութեան համաձայն որ կը վերագրուի Խարբերդէն եկած Պուլկարի մը, զուր կ'անցնին այն բոլոր միջոցները զորս Թուրք կառավարութիւնը ձեռք առած է, Խարբերդը կենդանացնելու համար: Ամէն օր 8-10 ընտանիքներ կը հեռանան եւ քաղաքը մեռելի կը նմանի: Նոյն իսկ Թուրքերը սկսած են հեռանալ քաղաքէն: Աշխարհի մէջ չկայ քաղաք մը ուր այդչափ պարապ տուն գտնուի: Ներկայիս բնակչութեան թիւը հազիւ 25.000 է, բայց անոնք ալ [illegible] կ'ապրին, տնտեսական կեանքը կասած ըլլալով:

Խարբերդի քանի մը պուլկար ընտանիքներ մեծ թշուառութեան մատնուած են: Կարգ մը օտարներ արդէն ստիպուեր են գացել Պոլսոյ եւ այլ վայրերու իրենց գործարանները: Թուրք կառավարութեան կողմէ հրաւիրուած են Խարբերդ փոխադրելու իրենց հաստատութիւնները, բայց անոնք վճռապէս մերժեր են, նկատի ունենալով Խարբերդի ներկայ կացութիւնը: Խարբերդի մէջ ներկայիս միայն զինուորական մեծ շարժում կայ: Բոլոր պահակազօրքերը [illegible] են եւ գիշեր-ցերեկ ամրացում կը կատարուի:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

»»»··«««

Ոչ մէկ զոհողութիւն: Կեցցի՛ք, կեցցի՛ք ամէն դի: Իսկ կառավարութիւնները իրենց ձեռքն ունեցած գործօններով [illegible] ու հանգիստը միայն կ'ապահովէին: Վա՜յն է եկեր միայն անտիրական Արամներուն, որոնց ցեղը իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին երբ եւ իցէ չկրցաւ ինքզինքը պաշտպանել ու պահպանել: Վա՜յն է եկեր ամենազգի բոլոր տեսակ Արամներուն, որոնց կիսափուլ դուռը՝ [illegible] բարեգործութիւնն ու արդարութիւնը՝ ապիկար մեր դարուն, որ մը որոնց չբախեցին:

×

Գիշեր է, ահաւո՜ր գիշեր: Տուները քարացած աւերակներու կը նմանին, ու փողոցները՝ գերեզմաննոցի ճամբաներու: Մարդ մարդասանք չկայ: Լոյսերը մարած են: Երկինք ու երկիր աճիւնակերպ անդունդներու կերպարանք առած կը խորդան ուր՝ հողմակոծ ու մռայլահար ամպեր, խելայեղ ուրուներու պէս դէն ու դէն կը սուրան, կուտակ կուտակ իրարու վրայ կը դիզուին եւ նորէն անհուն ու սեւծուփ մթին գրկէ մը պէս կը բացուին, իսկ փոթորիկը՝ կատղած գայլերու անտեսանելի եւ անսահման վոհմակի մը նման, խեղդուկ ոռնոցներ կ'արձակէ ու քարերու եւ պատերուն զարնուելով՝ վիրաւոր ֆշշոցներ կը թաւալէ աջ ու ձախ, եւ մոլեգին կը գլորի գայթ ի գայթ՝ դէպի մռայլ անծանօթը: Ձիւնը սառած արտասուքի պէս տանիքներուն վրայ կը մաղուի, իսկ հաստատուած ու անթափանց խաւարը աւելի լայնօրէն կը տարածուի, կը տեղաւորուի ու կը սեղմուի:

Արամ իր սենեակն է, ուր՝ նիհար մոմ մը հիւանդագին կը ծխէ ու հազիւ բուռ մը պլպլուք կը նետէ խոնաւ ու ցուրտ որմերն ի վար: Հիւանդները դեռ կ'այրին ու կը գալարեն: Ջղաձիգ պրկումներն ու գալարումները անոնց ուժը վերջին թափն ալ սպառած են: Անոնց ցաւակոծ դիմագրականութիւնը գուղձի նման փշրուած է մահուան անողոք ու աններեւան կծկծումներէն: Այլ եւս գրեթէ գամուած են իրենց բորբոս կապած մահճին, եւ իրենց մոխրացած աչքերը վիհերու պէս բացած՝ կը հեւան ու կը հոնդան: Անոնց սրտի տրոփը փոթորիկ եղած է: Մահ ու կեանք իրենց վերջին ու վայրագ ճակատամարտը կը մղեն անոնց կիսափուլ ու ճարճատող կմախքներու մէջ: Անոնք իրարու եւ անվերջ կցկտուր ձայնով «Ջո՜ւր, ջո՜ւր, ջուր» կը հեծեծեն: Արամ գոգդգագին կը վնտռէ իր շուրջը: Քիչ մը անդին, անկիւնը, ճեղքուած ջրամանը առանց ջուրի է մնացեր: Խեղճ [illegible] իր վերջին շունչը փչելու առեն խմելու ջուր իսկ չունենար: Ա՜հ եւ թէքեր եմ քու անբարոյական բարոյականութեանդ վրայ, հէ՜յ աշխարհ:

Մոմը կը հալի ու կը հատնի: Ցոլքի վերջին թափ մըն ալ՝ ու կը մարի: Մահուան ցուրտ շունչով կը մարի նաեւ բոցը մխաններուն, որոնք տառապանքի ու ցաւի անեղ հողմերէն ծեծուած՝ [illegible] վերածուած են: Արամ գերագոյն եւ անկարելի խառվքներու եւ թակայ, մոլար ջղջիկի պէս պատէ պատ կը զարնուի: Քրիստոնէութիւն, ընկերվարութիւն ու համայնավարութիւն հանգիստ են՝ սակայն, եւ կախաղանական իրաններու պլլուած՝ կը խորդան, հաճոյքէն յափշտակուած, մետաքս ու թեհեզ անկողիններու տակ, իրենց փորերը կուշտ ու կուռ, եւ կզակները յղփացած՝ տաժան ու հեշտ քաղողներ ծամելէն:

Արամ այլ եւս չի լար: Աչքերէն շանթ կը ժայթքէ: Կուրծքին տակ չարագուշակ ալիքներ իրենց մռայլ ու ծփուն լեռները կը թաւալեն: Բարք եւ էլեկտրականութիւն մը սկսած է սարսել իր ջիղերու հազարավէր ցանցը: Ինքզինքն այլ եւս ամենազօր կը զգայ: Իր սիրտը Վէզուվ՝ եւ իր հոգին Նիագարա եղած է:

Հանդարտօրէն կը փակէ սառած աչքերն իր սիրելիներուն, պատէն կախուած խաչը կը փլէ ափին մէջ, բարձին տակի Աւետարանը կը շարէ գետին, կը խորտակէ իր պզտիկ դըրադարանը, ուր բազմած են Մարքսն ու Էնգէլսը, Կաուցկի ու Կրօպատկին, Հերվէ ու Մաքտոնըլտ, եւ կը սկսի մոլեգնօրէն պատռտել ու կոխոտել, ու ահեղօրէն ուրանալ բոլո՜րը: Այլ եւս ամէնն ալ իրեն համար սուտ մարգարէներ էին, որոնք դժբախտ ապրողներուն ղեկավարութիւն չտալէ զատ, անոնց ունեցած ամենադոյզն բարօրութիւնն ալ կը զոհէին դեռ չծնածներու երջանկութեան ի խնդիր, եւ այս արտասուք ու հեծեծային արհեստով կ'ապահովէին իրենց փայլուն ու փարթամ կեանքը: Արամ որքան այս բանը կը մտածէր՝ այնքան կը բորբոքէր ու կը կատղէր: Կարծես թէ ամբողջ անցեալն ու ներկան իր ոտքերուն տակ եղած ըլլային: Իրեն համար այլ եւս գոյութիւնը տիեզերական հսկայ ողբերգութիւն մըն էր, որ միայն երկու դերակատար ունէր,— հզօրը եւ անզօրը: Կրօն, խօսք, գաղափար եւ տեսակ տեսակ սրբութիւններ՝ այս երկուքին միջեւ տեղի ունեցող ահաւոր ու մահացու բախումը մեղմացնելու միայն կը ծառայէին, կամ աւելի ճիշդը՝ անզօրը խաբելու, քնացնելու եւ թմրեցնելու, որով անոնք եւս տեսակ մը զէնքեր էին, պաշտպանողական զէնքեր անշուշտ, հզօրին ձեռքը, նուիրագործուած՝ յանուն անբարոյ բարոյականութեան մը, եւ ուղղուած միշտ իբր դամոկլեան սուր՝ դէպի խեղճ անզօրը: Ու ան մտածեց իր որբութեան, գաղթականութեան եւ այսօրուան իր եղերական վիճակի պատճառներուն շուրջ: Ամէն անգամ որ կ'անդրադառնար Հայուն միամտութեան, դիւրահաւանութեան ու անխոհեմութեան մասին, մազերը փուշ փուշ կ'ըլլային ու աղեխարշ [illegible] մը կ'արձակէր: Ու յանկարծ՝ «Ե՞րբ, ե՞րբ այս ժողովուրդը ինքզինքը [illegible] ու օտարը խնկարկելէ պիտի դադրի, եւ ինքն իսկ իր սեփական ուժերով իր ինքնապաշտպանութեան մասին պիտի մտածէ: Ե՞րբ, ե՞րբ իր ինքնապաշտպանութիւնը պիտի դառնայ իրեն համար ամէնէն վրդովիչ ու կենսական հարցը», կ'աղաղակէր:

Ու յետոյ շարի շար կը մտաբերէր Եւրոպա քաղաքակիրթ ու քրիստոնեայ Եւրոպայի խոստումները Հայերուն, վերջին անոր գործ դրած լկտի վերաբերումը դէպի Հայկական դատը, անոր ջարդերը, Թուրքերու [illegible] բարբարոսութիւնը, [illegible] վայելած մեծարանքը «քաղաքակիրթ» ու «քրիստոնեայ» կոչուած երկիրներէն, հայ գաղթականներու [illegible] վիճակը եւ [illegible] խորհրդային կառավարութեան [illegible] վերաբերումը դէպի [illegible] կը յուսահատէր, ե՛ւ ինքզինքէն կ'ելլէր եւ մոլեգին կանչերով կը գալարուէր ու կը հայհոյէ՛ր:

ԱՐՏԱՇԷՍ

(3)

ՏԽՄԱՐ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ԴԱՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

— •• —

ՆՈՐԷՆ ՍԵՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ.— ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ

...Նոր Օրէն կ'արտատպենք ...տեղեկութիւնները Սար–գիս Գրիգորեանի սպանութեան դատին, որուն առաջին մասը նիւթա–...ած էր երէկ (Դատավարու–...ը տեղի ունեցած է դռնփակ) — ...անգամ դատավարութեան ներ–...ամբաստանող կողմի փաս–...Լոռեա: Դատարանի նը–...ները լեցուած էին բազմաթիւ ...Հայերով, որոնց մէջ մեծ ...համայնավարներ եւ Մազլըմ–...գործակալներ, որոնք անմիջա–...յարաբերութեան մէջ էին ամ–բաստանողներուն հետ:

...գրած էինք երէկուան թի–...ատուան նիստին լսուեցան ...աղջիկը, տիկին Հայ–...Տէր-Թոռոսեան եւ ուրիշ ...վկաներ, որոնց միայն մէկը, ...Հայկանուշը, ըսաւ թէ ինք տե–...է ոճրագործը, որ Նիկոլ Նիկո–...եանն է: Դարձեալ ամբաստա–...կողմի վկաներէն տիկ. Թոռոսեան ...Հայկանուշին կեղծ վը–...ութիւնը, որուն համոզուեցաւ ...դատարանը.

...Արմենակ Գրիգորեանի եւ Անա–...Գրիգորեանի միակ մտահոգու–...եղաւ Դաշնակցութիւնը վար–...սուտ եւ չինծու տեղեկու–...թիւններով, որոնք նկատի չառնուե–...դատաւորներու կողմէ:

...կարծեն, յաջորդաբար լսուեցան ...ամբաստանող կողմի միւս վկաները, ...վկայութիւնները ոչ մէկ նո–...ութիւն աւելցուցին եղածին վրայ: ...ամբաստանող կողմի վկաներէն Թորէն ...Գարիկեան ըսաւ թէ ինք կը ճանչնայ ...որ յանձն է թէ ոճրագործը տե–...է:

...Գարիկեանի այս «յայտնութիւնը» ...պատրաստուած էր, դա–տավարութիւնը յետաձգել տալու ...համար Գ. Լոռեա պատրուակ բռնե–...Գարիկեանի բանը, պահանջելով ...դատավարութիւնը յետաձգուի, ...յիշուած վկան ներկայանայ ...դատարանին յայտնելու:

Դատարանին նախագահը քիչ մը ...մտածած, գիտել տուաւ ամբաստա–նող կողմի փաստաբանին թէ երրորդ ...անգամն է որ յետաձգում կ'ուզուի ...ամբաստանող կողմի վկաներուն բա–...ցակայութեան պատճառաւ:

— Կարելի չէ ամէն անգամ դատը ...յետաձգել ներէ չեկող վկայի մը ...դատավարութիւնը չի վերջա–...նար.

Նախագահին յետոյ խօսք առաւ ...պաշտպան փաստաբան Գ. Տամաւկի–նոս, որ յայտարարեց հետեւեալը.

— Պ. նախագահ եւ պարոնայք երդ–ուեալներ, խղճի եւ արդարութեան ...է այս անմեղ մարդիկը տակա–...պահել բանտին մէջ, երբ ամբաս–տանող կողմի վկայութիւններն իսկ ...անոնց անմեղութիւնը կը հաստատեն: ...լսեցիք ութ վկաներ ամբաս–տանող կողմէն, որոնք յայտնեցին թէ ...ոճրագործը տեսած չեն: Այս բոլորէն ...կը հրամայեմ իմ վկաներս ներ–կայացնել, կը բաւականանամ ամ–բաստանող կողմի վկայութիւններով ...կը խնդրեմ որ անմիջապէս վճիռ ...Ցրուած վկայութիւնները եթէ ...ամբաստանողները յանցաւոր ցոյց ...տալ, դատապարտեցէք, ապա թէ ...վերադարձուցէք անոնց իրենցմէ խլուած ազատութիւնը: Կը դիմեմ ձեր խղճին, ձեր արդար դատաստանին: Չեմ ուզեր որ յետաձգում ըլլայ: Ամբաստանող կողմը ժամանակ կերպով վկաները բերել չի տար, որպէսզի դատը յետաձգուի: Երրորդ անգամն է որ տեղի կ'ունենայ այս խաղը: Պէտք է վերջ տրուի իմ պաշտպանեալնե–րուս անորոշ վիճակին:

Գ. Տամաւկինոս խօսեցաւ աւելի քան երեք քառորդ ժամ: Բուռն կեր–պով յարձակեցաւ ամբաստանող կող–մի փաստաբան Գ. Լոռեաի վրայ, որ անարդական խօսքեր ըրած էր ամ–բաստանեալներուն մասին: Այս միջո–ցին երկու փաստաբանները բուռն վի–ճաբանութեան բռնուեցան: Շատ ծա–նըր ու վիրաւորական բառեր փոխա–նակեցին: Նախագահը եւ դատախազը միջամտելով վիճողները հանդարտե–ցուցին:

Գ. Տամաւկինոս յետաձգումի հա–ւանականութիւնը նախատեսելով պա–հանջեց ամբաստանեալներուն երաշ–խաւորութեամբ ազատ արձակումը: Դատարանը, ամբաստանող կողմի փաստաբանի պնդումին հակառակ, ընդունեց Գ. Տամաւկինոսի պահան–ջը, որուն վրայ երդուեալները կար–ճատեւ խորհրդակցութենէ յետոյ 3000ական տրախմի երաշխաւորու–թեամբ ազատ արձակման վճիռ տուին ամբաստանեալներէն հինգին համար: Իսկ Նիկոլ Նիկողոսեան մինչեւ դա–տավարութիւնը պիտի մնայ բանտը:

⁂ Այս երկրորդ նիստին մէջ Արմե–նակ Գրիգորեան (զոհին եղբայրը) եւ Անահիտ Գրիգորեան (աղջիկը) զար–մեալ խօսեցան Դաշնակցութեան դէմ, սուտն ու իրաւը իրար խառնելով:

Անահիտ Գրիգորեան ներկայացուց Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէին կողմէ Սարգիս Գրիգորեանի ուղղուած նա–մակ մը, որ գրուած է հինգ տարի ա–ռաջ, երբ Գրիգորեան տակաւին կու–սակցական էր: Այս նամակին պատա–ճէնները միաժամանակ ղրկուած էին ընկեր Թօփճեանի եւ Մ. Բարթիկեա–նի, որ վտարուած չէր տակաւին:

Այս նամակով Կեդր. Կոմիտէն կը յայտնէր Գրիգորեանին, Թօփճեանին եւ Բարթիկեանին թէ դատական յանձնախումբի անդամ ընտրուած են, քննելու համար Նիկոլ Նիկողոսեանի վերաբերող հանրային, անհատական կարգ մը խնդիրներ որոնք կը շահա–գրգռեն կուսակցութիւնը: Այս անմեղ նամակը մէջտեղ հանելով, ամբաս–տանող կողմը կ'ուզէ ցոյց տալ թէ Նիկողոսեանը վտարելու որոշումը տուած է Սարգիս Գրիգորեանը եւ իր–բեւ հետեւութիւն, Նիկողոսեան վրէ–ժը լուծելու համար սպաննած է Գը–րիգորեանը: Անահիտ Գրիգորեան կեղծ սեւագրութիւն մըն ալ ներկայացուց դատարանին, իբր թէ հաստատելու համար որ Դաշնակցութիւնը դրամա–տուններ օդը հանելու, կեղծ դրամներ պատրաստելու եւ ոճիրներ գործելու ծրագիր ունի:

Դատախազը յայտարարեց թէ դա–տարանը չի կրնար դրագիլ Դաշնակ–ցութեան գործունէութիւնով:

— Հոս դատ մը կայ: Ոճիր մը գոր–ծուած է: Ամբաստանեալներ կան: Մեր պարտականութիւնն է ոճրագոր–ծը երեւան հանել եւ ոչ թէ զբաղիլ Դաշնակցութեան անցեալ գործու–նէութիւնով

Անահիտ Գրիգորեան՝ Դաշնակցու–թեան ոճրագործներու կազմակեր–պութիւն ըլլալը հաստատելու հա–մար, ցոյց տուաւ նաեւ համայնա–վարներու կողմէ Ֆրանսայի մէջ հը–րատարակուած վերատառութիւն — թռուցիկ մը, Ֆրանսերէն լեզուով գրուած: Դատարանը առոր ալ կարե–ւորութիւն չտուաւ եւ համոզուեցաւ որ ընդհակառակն, ամբաստանող կողմը մօտիկ կապեր ունի համայ–նավարներուն հետ:

Անահիտ Գրիգորեան դասը լաւ սոր–ված էր համայնավարներէն, միայն մոռցաւ ըսել որ ինք ալ մէկ անդամը եղած էր Դաշնակցութեան, որ ոճրա–գործներու կազմակերպութիւն է, ըստ իրեն:

⁂ Դատավարութեան շահեկան կողմն եղաւ Մազլըմեան եպիսկոպո–սի պարագան: Ամբաստանող կողմի վկաները հպարտութեամբ ըսին թէ իրենք կը պատկանին այն խմբակցու–թիւններուն, որոնց պետն է Մազլըմ–եան եպիսկոպոս:

Ասոր վրայ պաշտպան փաստաբան Գ. Տամաւկինոս դատարանին ներկա–յացուց պատճէնը նախարարական այն որոշման, որ մէկ ամիս պայմա–նաժամ կուտար Մազլըմեանին, Յու–նաստանէն հեռանալու: Գ. Տամաւ–կինոս ներկայացուց նաեւ Ազարէկովի ռուսերէն գիրքը, որուն մէջ Մազլըմ–եան ցոյց տրուած է իբր Չեկայի գոր–ծակալ, ծանօթ թիւ 23 անունով:

Արտաքսման հրամանագիրը կար–դացին բոլոր երդուեալները եւ տպա–ւորութիւնը եղաւ մեծ.

Մոսկուայի մէթրօն

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ աւարտած է շինութիւնը ստորերկ–եայ երկաթուղիի (մեթրօ) առաջին գիծին, որ կ'անցնի մայրաքաղաքին կեդրոնական երակներուն տակէն:

Ներկայիս ճարտարագէտները զբա–ղած են վակոններու փորձերով: Կը կարծուի որ երկաթուղին պիտի բանի այս տարեվերջ:

Երկար ատենէ ի վեր զգուարացած էր հաղորդակցութիւնը Մոսկուայի մէջ, գլխաւոր պողոտաներու խճող–ման պատճառով: Կարմիր մայրաքա–ղաքին բնակչութիւնը կ'աճէր տար–ուէ տարի: 1917ին ունէր 1.700.000 բնակիչ: Ներկայիս 3.600.000: Ուրեմն բնակչութիւնը կրկնապատկուած է 16 տարուան ընթացքին Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու այս միլիոնոցը հանրային հաղորդակցութեան իբրեւ միջոց ունէր միայն հանրակառքի գի–ծեր, ինչպէս նաեւ ինքնաշարժ փո–խադրակառքեր: Բայց բնակչութեան թիւին անհամապատասխան էին այդ միջոցները, այնպէս որ Մոսկուայի ծագրանկարիչները յաճախ կը ներ–կայացնէին ճամբորդներ, որոնք ըլ–լուցք բռնեցքի կը կռուէին հանրա–կառքի դուռներուն առջեւ՝ տեղ գրա–ւելու համար ներսը:

Մոսկուայի մէջ ընդգետնեայ եր–կաթուղիի շինութեան առաջին ծրա–գիրը մշակուած է 1932ին: Ճարտա–րագէտները, որոնց յանձնուած էր այս շինութիւնը, նախապէս խոր քն–նութեան մը ձեռնարկեցին օտար եր–կիրներու մէջ, մասնաւորապէս Փա–րիզի, Պերլինի, Նիւ Եորքի եւ Լոն–տոնի մէջ, ուսումնասիրելու համար ընդգետնեայ երկաթուղիները.

Նոյն ճարտարագէտները այժմ կը պնդեն թէ, օգտուած ըլլալով օտար երկիրներու ընդգետնեայ երկա–թուղիներու շինութեան փորձերէն, Մոսկուայի ընդգետնեայ երկա–թուղին ամէնէն կատարեալն է իր տեսակին մէջ: Ընդգետնեայ եր–կաթուղիի առաջին հորերը (էջք) փորուած են 1932ին. Ըստ ծրագրի, գիծը շահագործման պիտի յանձնը–ւէր յառաջիկայ նոյեմբերին, ռուսա–կան յեղափոխութեան 17րդ տարե–դարձին: Սակայն քիչ մը պիտի ու–շանայ բացումը, որովհետեւ ճար–տարագէտները հսկայ դժուարու–թիւններու բախած են հողին երկրա–բանական կազմութեան եւ ընդերկր–եայ գետակներու գոյութեան պատ–ճառով:

Շինութեանց ընթացքին, քաղաքին բնակչութիւնը եւս մասնակցած է աշ–խատանքներուն, մանաւանդ երբ Քա–կանովիչ յայտարարեց «Ամբողջ Մոս–կուան ընդգետնեայ երկաթուղիի շինութեան լծուած է»: Եւ շաբաթ օ–րերը, հազարաւոր բանուորներ կա–մաւոր եւ անվճար իրենց բազուկները կը տրամադրէին շինութիւններուն

Մոսկուայի ընդգետնեայ երկա–թուղիի ամբողջ ցանցը, երբ աւարտի բոլորովին, պիտի ունենայ 80 քիլո–մէթր երկարութիւն: Կայարանները պիտի ունենան 165 մէթր երկարու–թիւն, որպէսզի կարելի ըլլայ տեղ տալ ութ վակոնի: Ուրեմն երկաթու–ղին իւրաքանչիւր գնացք պիտի փո–խադրէ 170 հոգի: Առաջին ատթիւ պիտի բանին 4—6 վակոննոց գնացք–ներ, 2—6 վայրկեանի յաջորդակա–նութեամբ: Յառաջիկային այդ յա–ջորդականութիւնը պիտի հասցուի մինչեւ մէկուկէս վայրկեան, աւելի արագութիւն տալով գնացքներուն:

Կ'արժէ արձանագրել որ մեքենա–շարժ գործիքներն ու վակոնները ռուս–սական արտադրութիւն են: Շինուած են Միտիշչայի եւ Դինամոյի գործա–րաններուն մէջ: Մոսկուայի մամուլը մասնաւոր յիշատակումով մը կ'ար–ձանագրէ այս պարագան, որ խօսուն է երկրին քաղաքականութեան:

Արդարեւ Մոսկուա կ'ուզէ ազատա–գրուիլ, ճարտարարուեստական աս–պարէզին մէջ, օտար երկիրներէ նե–րածելու սովորոյթէն:

Պէտք է ընդունիլ, որ Մոսկուայի ընդգետնեայ երկաթուղին վերջին շինութիւնն ըլլալով նման ճարտարա–գիտական գործերու մէջ, կասկած չկայ թէ լաւագոյնը պիտի ըլլայ եւ ամէնէն արդիականը, լուսաւորու–թեան, օդափոխութեան, նուազ աղ–մուկ հանելու տեսակէտով: Կայա–րանները եւս կը գեղազարդուին լա–ւագոյն ձեւով, այդ նպատակով Ու–րալէն ադապրուած են գեղեցիկ մար–մարներ:

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅԵՐՈՒ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

Եգիպտական թերթերը կը հաղոր–դեն թէ կառավարութեան պատրաս–տած նոր կանոնագիրը կը ճանչնայ նաեւ Հայ համայնքին գոյութիւնը եւ կ'ընդունի ազգ. իշխանութեան իրա–ւասութիւնը՝ ամուսնական եւ այլ խնդիրներու մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍԱՍՈՒՆԻ ԴԷՊՔԸ ՔՆՆՈՒԱԾ

Մեծ պետութիւնները կը ճնշեն

»»»··«««

Անգլիական զեսպան Քըրրի, Սա–սունի հայկական խնդիրները քննելու գացող յանձնաժողովին համար պատ–րաստուած հրահանգներու մասին իր պահանջներուն վրայ կը պնդէր: Այ–տեղ Համիտ ի վերջոյ յօժարեցաւ, Ֆրանս. դեսպան Քամպոնի այն հա–ւաստիքին վրայ թէ օտար միջամտու–թեան տեղի չպիտի տրուի: Հրահան–գին արձագրութիւնը արտօնեց եւ յանձնաժողովը, հիւպատոսներուն մասնակցութեամբ, Սասուն գնաց:

Գ. Քամպոն ասկէ յետոյ շարունակ կը գգուշացնէր Թագաւորը: Անոր հետ տեսակցութիւններ կ'ունենար եւ հայկական խնդրին վիճակը բացա–տրելով կը հասկցնէր որ եթէ այս գործը անմիջապէս չկարգադրուի, հե–տեւանքը գէշ պիտի ըլլայ

Այտեղ Համիտ յիշողին կը նեղ–ուէր, Անատոլուէն լուր առնելով թէ Թուրքերուն ու Հայերուն յուզումը չէ հանդարտած ու տեղ տեղ ըմբոս–տութեան նշաններ կ'երեւան: Իր մը–տահոգութիւնը կ'աւելցնէին նաեւ եւ–րոպական թերթերը որոնք իրենց հը–րատարակութիւններով Հայերուն կողմը կը բռնէին եւ մերինները կ'ամբաստանէին:

Կ'ուզէր որ ժամ առաջ հիմնական եւ յայն բարենորոգումի ձեռնարկէ, հայկական խնդիրը եւրոպական հա–մաժողովի յանձնելու տեղի չտալու համար:

Այսպէս է որ նախ իմ միջոցովս Գ. Քամպոնին եւ Նելիտովին հարցուց թէ Ֆրանսա եւ Ռուսիա ի՞նչ տեսակ բարենորոգում մը յարմար կը գտնեն:

Երբ, քանի մը օր վերջ, այս երկու դեսպանները Եըլտըզ եկան, Այտեղ Համիտ երկուքէն ալ բարենորոգումի մասին իրենց տեսակէտը ուզեց:

Քամպոն եւ Նելիտով Սուլթանին յայտնած բուռն փափաքին վրայ, տե–սակցեցան անգլ. դեսպանին հետ եւ պատրաստեցին բարենորոգումներու ծրագիր մը, նկատի առնելով Պերլինի համաժողովէն ի վեր զանազան դաշ–յինները կողմէ Պապը Ալիի տրուած բարենորոգումներու ծրագիրները, Պերլինի դաշնագրին 61րդ յօդուածին համաձայն կատարուելիք բարենորո–գումներու մասին Պապը Ալիի կողմէ մեծ պետութեանց տրուած ծանուցա–գրերը եւ վերջապէս այն յուշագրերը զորս տուած էր Հայոց Իզմիրլեան պատրիարքը, հայ ազգային պահանջ–ներու մասին: Դեսպանները քանի մը ամիս աշխատելով պատրաստեցին այդ ծրագիրը որ վարչական, դատա–կան եւ տնտեսական անմիջական բա–րենորոգումներ կը մատնանշէր վեց նահանգներուն համար,— Վան, Պիթ–լիս, Էրզրում, Սվազ, Մամուրէթ–ուլ–Ազիզ, Տիարպէքիր(*)

ՍԱԼԻՀ ՄՈՒՆԻՐ

(*) Լսուած էր որ Ռուսիոյ արտա–քին նախարար իշխան Լոպանով ան–տեսած էր.— «Պետութիւնները այս ծրագրին մէջ ցոյց տրուած բա–րենորոգումը գործադրելու համար ե–թէ պնդեն, իրենք զիրենք շատ ծանր պատասխանատուութեան տակ դրած պիտի ըլլան»:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

. Ազգերու Դաշնակցութեան Հոգա–տարութեանց յանձնախումբին առջեւ, Ասորիներու մասին տրուած զեկու–ցումներու վիճաբանութենէն վերջ, օրակարգի նիւթ եղած է փոքրամաս–նութեանց եւ գաղթականներու խն–դիրը:

Յանձնախումբի անդամներէն Գ. Վանրէյս յայտարարած է թէ գաղ–թականները, մանաւանդ հայ գաղ–թականները, որոնք ստուար թիւ մը կը ներկայացնեն, քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ տեղաւորուած են: Այս առթիւ Գ. Վանրէյս, Ֆրանսայի ներ–կայացուցիչ Գ. Ռօպէր տը Քէին ուղ–ղած է հետեւեալ հարցումները.

— Հայերը ո՞ր ազգութեան կը պատ–կանին եւ ներկայիս ո՞ր պետութեան հպատակութիւնը ընդունած են.

Գ. Ռօպէր տը Քէ տուած է հետեւ–եալ պատասխանները.

— Հայերուն մեծ մասը սուրիական եւ Լիբանանեան հպատակութիւնը ըն–դունած են, մինչեւ անգամ, վերջին ընտրութեանց միջոցին անոնց ձայնը բաւական ազդեցիկ եղաւ:

— Ի՞նչ ձեւով հպատակութիւն ըն–դունած են անոնք.

— Սուրիա գտնուող Օսմանցիները, ըստ Լօզանի դաշնագրին, Սուրիացի–ներ պիտի նկատուէին, որով Սուրիա ապաստանող Հայերը բնական կեր–պով Սուրիացիներ եղան: Նոր հպա–տակութեան դիմումները մերժելու կամ ընդունելու իրաւունքը տեղական կառավարութեանց կը պատկանի:

Օր. Տանֆիզ, սոյն յանձնախումբի անդամուհին, ուղղած է հետեւեալ հարցումը.

— Հայերու եւ Սուրիացիներու յա–րաբերութիւնները ի՞նչպէս են:

— Այնքան սերտ եւ սիրով չեն, սակայն խաղաղութեամբ կ'ապրին ի–րարու հետ:

— Կրնա՞ն ծանր դժուարութիւն–ներ պատահիլ Հայերու եւ Սուրիացի–ներու մէջ, եթէ հոգատարութիւնը վերջանայ

— Հայերը լուրջ մրցակցութեան մէջ են տեղացի աշխատաւորներու հետ, այդ պատճառաւ շատ սիրուած չեն: Եթէ հոգատարութիւնը վերցուի, այդ մրցակցութիւնը շատ բարդու–թեանց պատճառ կը դառնայ: Այսու–ամենայնիւ պէտք չէ մոռնալ որ նոյն իսկ Եւրոպայի մէջ նման մրցակցու–թեանց պատճառ կը դառնայ: Այնու–պատահին: Գործադուլի մը ժամա–նակ երբ հայ գործաւորները աշխա–տիլ ուզեն, այդ պարագային աւելի կը բարդանան դժուարութիւնները:

ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՁԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (27)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»·

— Անլուալ մուսուլման պիտի ըլլաս, ...չէ:

— Հա, այո, մուսուլման ալ կ'ըլ–լամ:

— Այն ատեն ըսորէ քեզի համար սի–րուն անուն մը:

— Կ'ընտրեմ «Մուսա» եւ անունս ...կ'ըլլան Մուսա:

Քեամիլ դառնալով Հասանին ու Մահմետին (իմ ապագայ տէրերը), ...— Եթէ նիւթապէս կը նեղուիք ...պահելու համար, թող մեզի գայ ...

— Չէ աղա ջան, դու ոչ՛ մնաս, երբ ...կ'ընես զայն ազատելու, մինչ ...կը պահենք ծաղկի նման:

— Լաւ, ըսաւ Քեամիլ, Մահմէ՛տ, ...անոր մազերը խուզէ եւ փո–...լաթերը, թող մեր բոլոր ժո–...ղովուրդը դիտնայ թէ Հասանէ Ալոյի ...աղբար Հայը Քեամիլ աղայի հը–...ամանով է, եւ ոչ ոք անոր իբրեւ Հայ թթու կերպարանք չցուցնէ, թող ամէն մարդ օգնէ այս կոչկակարին:

Դառնալով Մահմետին ու Հասանին ըսաւ.

— Զըլլայ որ չարաչար գործածէք, դուրս մի հանէք, թող տեղացի Քիւր–տերը անոր մասին չիմանան: Ու Զայ–նօին ըսաւ.— Լաւ խնամէ տար, մար–դը յոգնած է եւ խնամքի պէտք ունի:

Մահմետ գլուխս խուզեց: Թիթեղ մը, եւ երկու դոյլ ջուր եւ կտոր մը օճառ տուաւ ինծի, նոյնպէս շապիկ վարտիք, ու զինուորական վերարկու մը: Ջուր տաքցուցի, արահին դուռը կղպելով լոգանքս առի եւ չորերս փո–խեցի, անոնց մէջ պահուած չորս ոս–կին առնելէ յետոյ: Անցայ տան կող–մը, տաշտ մը լեցուն խարկուած միս մէջտեղ դրուած, արտօնած են ու–տելու որչափ որ կրնամ, առատ է եւ կէկլով խառն ցորենէ հացը:

ՄԵՐ ՆՈՐ ՏԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Իրիկուընը տաքուկ թոնիրի վրայ տեղս պատրաստեցի, առատ է անկո–ղինը չնորհիւ Հայերու առ ու թալա–նին: Փորս կուշտ, ոջիլներէն ազա–տած, տաք թոնիրի վրայ, մանաւանդ ազատ հոգեհան խուզարկութենէն, իրիկունը կը ճշդեմ մեր նոր ընտանի–քի անդամներու թիւը,— Հասանը, իր կինը, Բըզըրային, Զայնօն, իրենց մայրը, Մահմետ, Հիւսէյին 15 տա–րեկան, Սայրօն, իրենց քոյրը, իր ա–մուսինը՝ Սլօն եւ իր երկու պզտիկ–ները, Բատօն եւ իր կինը այս բոլորը մէկ տան մէջ կ'ապրին երեք ընտա–նիք, իսկ մեր բուն ընտանիքի թիւը հինգ հոգի են: Երեք ընտանիքներ ունին 40 տաւարներ, եզ կով եւ մէկ ձի:

Իմ գործս անասուններու տակը մաքրել է: Անկէ վերջ մեր դրացի Քէօր Օզմի, մօրուսաւոր ծերուկ մը, ինծի կրօնական դասեր կուտայ, «Ալ–լահ էքպէր», Աշհէտ եւ Մուհամմէտ կը սորվեցնէ:

Տան մէջ սիրական դէրք ու աւելի կարուկ Մահմէտն է քան Հասանը, թէ եւ Հասան մեծն է, բայց խօսքը Մահ–մէտինն է: Հետեւաբար, ես պէտք է որ Մահմէտը սիրաշահիմ, որպէսզի օրական մէկ ոսկի պահանջէն հը–րաժարին: Ուստի երկու օր յետոյ, Մահմէտը առանձին առի ու երկու ոս–կի ճխտեցի անոր ձեռքը ու ըսի.— Մահմէտ, պէտք է գիտնաս որ այս երկու ոսկին, իմ առաջինն ու վեր–ջինն է, ասկէ զատ 10 փարա չունիմ. Թէեւ խօսք տուած եմ ձեզ օրական մէկ ոսկի տալու, այդ միայն իմ ար–հեստի վերաբերեալ հաշիւ մըն է, ինչպէս որ առաջ ալ քեզի ըսած եմ, կարելի է որ Հասան ինծ նեղանայ եւ դրամ ուզէ, դուն պէտք է որ իմ կող–մը բռնես: Արդէն Քեամիլ աղան լուր չունի այդ հաշիւէն եւ իբրեւ կօշկա–կար պահելու ձգեց ձեր քով: Հետե–ւաբար այս երկու ոսկին թող իմ նը–ւէրս ըլլայ քեզի, Հասանին ալ չեմ ըսեր, դուն ալ մի ըսեր: Դուն ամուրի ես, կարելի է սիրական մըն ալ ունիս, այս դրամով աղուոր հագուստներ կ'առնես քեզի կամ աղուոր նուէրներ քու սիրականիդ:

Այսչափը միայն բաւական եղաւ որ Մահմէտ փաթթուի վիզս, համբուր–րէ ճակատս եւ ըսէ.

— Ամէն ինչ եղաւ լմնցաւ քու մա–սին, երբ ես կամ, Հասանը չի խառ–նուիր, եւ ոչ ալ քեզմէ դրամ պահան–ջելու միտք ունինք: Այդ չէ, այլ այն որ մատդ դրիր ճիշդ իմ վէրքիս վրայ, ճիշդ եօթը ամիս է որ անլուր տառա–պանքի մէջ եմ, կին մը շատ կը սիրէ զիս, ես ալ զինքը, հարուստի մը կին է, դրամ կուտայ ինծի, կ'ուզէ իր ա–մուսինը թունաւորել եւ կարգուիլ հետս, չի կրնար թոյն գտնել, ինձմէ կ'ուզէ, ես ալ չեմ կրնար թոյն գտ–նել: Կը սիրեմ, Մուսա, կը սիրեմ խենդի նման, ուրախ եմ որ դուն ծա–նօթացար իմ սիրոյն, իմ սիրտս քեզի կը բանամ, դուն իմ հոգին ես, Հա–սանէն աւելի բարձր ու քեզի ցոյց կուտամ, երբ մեր տունը գայ:

×

Մահմէտ իր սիրահարութեան կէս բաժինը վրաս ձգած է: Երբ տուն կը մտնէ, զիս առանձին կ'առնէ ու կը սկսի պատմել օրուան պատահածնե–րը, իր սիրահարութեան մասին:

Օր մը ըսաւ թէ վաղը մեզի հետ կուգաս, լեռ երթանք Հայեր փնտռե–լու: «Ի՞նչ» ըսի. «Հա, դուն»: — Ա–տոր համա՞ր է որ զիս կը պահես, լաւ է որ հանես դուրս ու կտոր կտոր ընես, քան այդ խօսքը ըսես:

Զգալով իմ ներքին դառնութիւնս, «կատակ կ'ընեմ», ըսաւ: Քեզի բան մը պատմեմ: Հայ տղայ մը որ դրամ տուած է Տահար անունով Քիւրտի մը, մեր էլէն է, Քեամիլի հօրեղբայ–րը, անունը Ամար դրած են: Անցեալ օր խուզարկութեան համար մեզի հետ լեռ եկաւ: Գուբակի մը մէջ Հայ մը գտանք, առաջին դնդակը ինք արձա–կեց եւ գլխէն վիրաւորեց մարդը: Վրայ հասանք, անոր թեւնոցները առաւ ու իր թեւերը անցուց: Դրամ շատ ունի, ատրճանակ մը, եւ խան–չալ մը գնած է, նոյնպէս աղուոր լա–թեր: Իրիկունը կը բերեմ քու քով:

— Չեմ ուզեր, ըսի, անանկ մարդ տեսնել եւ ոչ ալ ծանօթանալ, չերեւա չեմ ուզեր:

Հակառակ իմ կամքին, Մահմէտ ե–րեկոյեան իր հետ առած մեզի եկաւ, Ամար բառը ուրիշ ոչ ոք էր, եթէ ոչ Հաճու Եղօն, «ճիճին», հպարտ ու խրոխտ եկաւ քովս, բարեւեց ու բա–րեւս իրեն մնաց: Մեր խօսակցութիւ–նը հայերէն կ'ըլլար:

— Է՛, Եղօ, այս ի՞նչ զինք է, ի՞նչ տարազ է: (Ըսաւ թէ աղան տուած է): Սուտ է, դու դրամով գնած ես, եւ կը զարմանամ թէ այդ դրամները ո՞ւրկից ունեցար, դուն լեռ կ'երթաս Հայեր խուզարկելու, անցեալները Հայ մը սպաննած ես եւ անոր թեւ–նոցները առա ձեռքերդ անցուցած ես, գիտեմ, Ցարգցու Արբօի թեւնոցներն են:

— Չէ, ես չսպաննեցի, Քիւրտերը սպաննեցին, ես անոր թեւնոցները առի:

(Շար.) ՄԱՐԳԱՐ ՆԱՐԻՆԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ԱՐԱՄ Ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette-ի Չարգարեան Գրադարանը։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

կը խօսի ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը հայկական տարազներով, ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի եւ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը—

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ լոյս

Ճոխ եւ ճիշդ խուրամատչելի պիւֆէ։ *Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք։*

FILMS RECOMMANDÉS

ՎԱՐԷ ՆԱԽԱՆԻ ՍԻՆԵՄԱՆԵՐ
ՇԱԲԱԹ, 19 ՀՈԿՏ.էն ՄԻՆՉ 25 ՀՈԿՏ.

MARIGNAN.— Le dernier milliardaire, de René Clair avec Max Dearly.
MARIVAUX. - Une femme chipée (Elvire Popesco).
MOULIN ROUGE.— Si j'étais le patron (Fernand Gravey, Max Dearly).
IMPERIAL.— Arlette et ses papas (Max Dearly).
OMNIA CINE INFORMATION. - Actualités mondiales.— Voyage en Autriche
VICTOR HUGO.— Bolero (vers. orig. s.t. f.).— Dollar et Whisky (vers. orig. s.t. f.).
ROYAL.— Les bleus de la marine.— La faune sous marine.
BARBES.— La porteuse de pain.— Escale a Madère.
BELLEVILE.— Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
CAPITOLE.— Sapho.— Sur scène: Lou Parker et Edith Davis dans leur numéro de danses américaines.
DEMOURS.— Le scandale.— La Gaicha du Japon.
EXCELSIOR —Sapho.— Au coeur du pacifique.
FEERIQUE.— Le train de 8h. 47 (Bach, Fernandel)
LECOURBE — Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
LOUXOR.— Sapho.— Au coeur du pacifique.
LUTETIA. – Arlette et ses papas . Obsession.
LYON. – Sapho.— Au du pacifique.
MAGIQUE.— Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
MAINE.— Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
METROPOL.—Sapho.— Au du Pacifique.
MONTPARNASSE.— Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
MOZART.—Arlette ses papas.—Obsession.
PALAIS DES GLACES.— Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
PATHE ORLEANS.— Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel)
RECAMIER.— Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
ROCHECHOUART.— Sapho.— Au coeur du Pacifique.
SAINT CHARLES.— Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
SAINT MARCEL.— Arlette et ses papas — Sur scène: Ray Ventura et ses boys.
SELECT.— Arlette et ses papas.— Obsession.

BANLIEUE

COLOMBES.— Sapho.— Au coeur du Pacifique.
CASINO DE CLICHY.— Au bout du monde.— Quatre à Troyes.
ALHAMBRA D'ASNIERES.— Ces messieurs de la Sante–Chimo.
KURSAAL AUBERVILLIERS.— Ses messieurs de la Sante –Chimo.
KURSAAL BOULOGNE.— La garnison amoureuse.— Les papas.
OLYMPIA DE CLICHY.— Sapho.— Au coeur du Pacifique
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne).— Sapho.— Au coeur du Pacifique.

Imprimerie A. D. (...ACOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Le Gérant: B STEPHAN

« ՅԱՌԱՋ »ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (11)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՔԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻՑԼ

Այս մտածումներով Սըր Ճօն ոտքի ելաւ, ձեռքը երկարեց աղջկան ձեռքին եւ բարեկամական զօրաւոր սեղմումով մը ըսաւ.

— Կ'ուզեմ ձեր բարեկամն ըլլալ ձեզի օգտակար ըլլալ։

Հանդարտօրէն թմբուկին աչքերուն մէջ նայեցաւ, այս նայուածքով աղջիկը կը փափաքէր որ ան իր բաժը գործադրէ, բայց հակառակ ատոր բանէ մը կը վախնար։

— Պատուո՞յ խօսք որ կը փափաքիք բարեկամս ըլլալ, հարցուց

— Պատուոյ խօսք, պատասխանեց։

— Այն ատեն կ'ուզեմ որ

Խօսքը կիսատ ձգեց, սարսափահար կերպարանք մը ստացաւ, իր ձեռքը անոր ձեռքէն ետ քաշեց եւ քայլ մը ետ քաշուեցաւ։

Սըր Ճօն եւս դառնալով տեսաւ որ նաւապետ Օրլաֆ Նէլսըն սրահին նրբանցքին մէջ կեցած էր, կատաղի երեւոյթով մը։

— Զարա, ձեզի կը պարտադրեմ որ երթաք սենեակնիդ շատ յոգնած թուիք, դուրս բարկացայթ.

Տարօրինակ բան, նաւապետ մը ինչպէ՞ս կրնայ նաւուն տիրոջը հետ այդպէս խօսիլ, մտածեց Սըր Ճօն

Սըր Ճօն աղջկան դարձաւ, յայտնի էր որ, այս վերջինը, ինքզինքին գալու փորձ մըն կ'ընէր, ակնարկները խռովեալ հանգիստ՝ ժպտեցաւ եւ ըսաւ.

— Կարծեմ նաւապետ Նէլսըն իրաւունք ունի, Սըր Ճօն։ Ինքզինքս շատ յոգնած կը զգամ, ներեցէք եթէ քիչ մը հանգչիմ.

Եւ առանց պատասխանի սպասելու հեռացաւ, ձգելով երկուքը միասին։ Սըր Ճօն դարձաւ նաւապետին դարձաւ։ Անոր բարկութեան բոլոր նշանները անհետացած էին, ընդհակառակն լիարբերան կը խնդար։

— Հրաշալի է, Սըր Ճօն, հրաշալի է։ Հիւանդապահուհին տեսայ որ պատմեց թէ իր բոլոր փորձառութեան ընթացքին նման այդպիսի հարստութեան չէր հանդիպած, ան չէր հաւատար որ պիտի յաջողէիք, այնքան անկարելի էր, եւ սակայն յաջողեցաք։ Սըր Ճօն, որ այդքան արտառոց արտայայտութեան մը ընդունակ չէր, սովորական, հասարակ տեղեկի պատասխան մը տուաւ։

— Ու հիմակ Սըր Ճօն, կը խորհիմ թէ Լոնտոն վերադառնալ կը փափաքիք։ Ձեզ դամաք հանելու համար նաւակը պատրաստ է, ուր ինքնաշարժը պատրաստ կը սպասէ ձեզ տուն տանելու համար։

Սըր Ճօն խոնարհեցաւ, զգաց որ կը ստիպուի քաղաքավարութեան, բայց որ եւ է արտօնութեան պահանջ չըրաւ իր մեկնումը յետաձգելու համար. Դէպի սրահին դուռը դարձած տան մէջը բան մը ինկաւ

Դաշնակին մօտ գնաց եւ առնելով փոքրիկ արծաթեայ Սպիտակ Արծիւը, գաղտուկ կերպով գրպանին մէջ սահեցուց։

Երբ նաւուն սանդուղներէն վար կ'իջնէր, իրեն սպասող նաւակին մէջ մտնելու համար, Սըր Ճօն զգաց որ ձեռքին մէջ բան մը սահեցաւ։ Գլուխը դարձուց — նաւաստի մը իր քով կեցած ծովը կը դիտէր։ Նաւապետ Նէլսըն ալ անոր ետեւ։

Ինքնաշարժին մէջ, դէպի Լոնտոն վերադարձի ճամբուն վրայ միայն բացաւ եւ կարդաց երկտողը, քանի մը բառ միայն, աճապարանքով եւ մատիտով գրուած, որ սակայն սրտին բաբախումը ստատկեցուց։ Երկտողին մէջ գրուած էր. «Զիս բոլորովին մի լքէք։ Զ. Հ.»։

— Բնաւ լքել, Զարա, բնաւ չպիտի լքեմ քեզ, սիրելիս, մրմնջեց

ԳԼՈՒԽ Զ.

Կէսօրը անցած էր երբ յոգնած եւ պարտասած Սըր Ճօնը բերող ինքնաշարժը իր դրան դիմացը կեցաւ։ Հագիւ ոտքը մայթին վրայ դրած, ինքնաշարժը անկիւնէ մը դառնալով անհետացաւ։ Սըր Ճօն որ ձեռքը գրպանը տարած էր մեքենավարին նուէր մը տալու համար՝ պարապ ետ քաշեց։ Մինչեւ լոգանք առնելը, հագուստներուն փոխուիլը եւ քիչ մը կազդուրուիլը, արդէն ժամը մէկուկէսը եղած էր, եւ ճաշի նստաւ։

Առաւօտեան թերթերուն վրայ ակնարկ մը նետած միջոցին հետեւեալ խորագիրը աչքին զարկաւ։

« ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԻ

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ »

— • —

« Ոստիկանութիւնը բացարձակօրէն անկարո՞ղ է այն սպանութեանց հետքը գտնելու »։

Ընթերցումը շարունակելով իմացաւ որ Հէնրի Մէյօըն անունով անձ մը անդիի աշխարհ փոխադրուած է, թէ անոր կուրծքին վրայ արծաթեայ Սպիտակ Արծիւ մը գտնուելով գըտնուած է։ Միայն թերթերուն մէջ գրուած չէր որ մարդասպանը ինքն ալ վիրաւորուած էր, այդ կէտը ուրեմն ոստիկանութիւնը իրեն վերապահած էր։

— Օգնական - ոստիկանապետ Պ. Տէյվիս կ'ուզէ ձեզ տեսնել, պարոն։

Մատակարար խաչմոլն էր խօսողը, որ դուռին ճիշդ մէջտեղը կեցած էր։

Սըր Ճօն որ Հ. Ա.ի հետ ժամը տասնըմէկուկէսի ատեն ունենալիք ժամադրութիւնը մոռցած էր եւ հիմակ իսկ չէր յիշած՝ աչքերը թերթին վրայէն վերցնելով ըսաւ.

— Պ. Տէյվիսը ներս հրամցուր, Էտըմս

Բայց օգնական - ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիս ներս հրամցուելու սպասելու չունէր, անիկա մատակարարին քովէն հետեւելով արդէն դուռէն ներս կը մտնէր։ Հ. Ա. փափաքած էր լրջօրէն տեսնուիլ իր հին բարեկամին հետ, դար անշուշտ չպիտի մերժէր

— Բարի լոյս, Ճօն։ Խորմոմի եւս. ուղղակի վեր ելայ, խորհելով տեսակցութիւն մը չպիտի մերժես

— Իրականութեան մէջ քեզ տեսնելու համար շատ ուրախ եմ, նոյնիսկ հիմակ կը խորհէի քեզ հեռաձայնել։

Հ. Ա. ժպտեցաւ։

— Կարծեմ ներողութիւն խնդրելու համար այս առտու ժամը տասնըմէկուկէսի ժամադրութեան չգալուդ համար, ըսաւ։

Սըր Ճօն դեռ նոր յիշեց այդ ժամադրութիւնը։

— Առտուան վկայ ... Ա այդ ժամադրութիւնը բոլորովին մոռցած էի, թէեւ Անկեղծօրէն կը ցաւիմ, թէեւ մոռցած իսկ չըլլայի չպիտի կրնայի գալ։

— Ո՞չ։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 25 Octobre 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԺԸՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2634

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԻՊԻ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒՄ

»»»··«««

Անո՜ւն հանած ենք՝ իբրեւ քաջէն հաց հանող: Իսկ աւելի մեծ անուն՝ իբրեւ կազմակերպիչ ու վարիչ հանրային կեանքի:

Ամէնէն թթու Թուրքն ալ չէր ուրանար հայ ժողովուրդին այս երկու առաքինութիւնները:

Ոչ միայն չէր ուրանար, այլ եւ կը ճգնէր հետեւիլ ու օրինակել. Անոնցմով իր ցեղակիցներուն բարի նախանձը գրգռել:

Ո՞ւր մնացին այդ առաքինութիւնները, վերջին պանդխտութենէն յետոյ:

Քաջէն հաց կը հանենք նորէն: Ոչ մէկ վէճ՝ այդ մասին:

Նոյն իսկ աւելի լաւ քան երէկ, որովհետեւ մեր վաստակը մեզի կը մնայ. Ոչ պաշտօնական կամ «պաշըպօզուք» աւազակներ կան մեր գլխուն վերեւ, ոչ «զապթիէ», ոչ ալ ընդհանուր ջարդ կամ ջարդարար:

Իսկ ո՞ւր մնաց միւս առաքինութիւնը,— կազմակերպիչ ու վարիչ հանրային կեանքի:

Սկսինք Ֆրանսայէն: Կրնա՞նք ցուցնել կազմակերպութեան ձեւ մը որ նմանի երէկուան, մինչեւ իսկ Չմշկածագի կամ Սղերդի թեմական կարգ ու սարքին:

Այո, փոխուած են պայմանները, եւ մենք ինկած ենք բոլորովին խորթ միջավայրի մը մէջ: Ոչ փոքրամասնութեան իրաւունք, ոչ ազգ. սահմանադրութիւն, ոչ ալ անցեալ կամ աւանդութիւն: Պարպարշէա տաշեղներ՝ ծովուն վրայ:

Եւ սակայն, այս մէկ անպատեհութիւնը բաւակա՞ն է, արդարացնելու համար այն ահաւոր թմրութիւնը որ կը սպառնայ փութացնել գաղութներու կազմալուծումը:

Քանի մը օրինակներ, օրուան կեանքէն եւ մեր միջավայրէն:

Ի՞նչ ունինք իբրեւ խարիսխ, Փարիզի մէջ, ուր առ նուազն քսան հազարի կը հասնի մեր համրանքը:

1. Կրօնական ընկերակցութիւն մը, որուն արժէքն ու իշխանութիւնը ժամուն բակէն անդին չեն անցնիր, եւ որուն անդամները կը տատանին 100–150ի միջեւ:

2. Երկու գրասենեակներ՝ գաղթականներու համար, միեւնոյն սահմանափակ իրաւունքներով, եւ պիտանի՝ միայն առօրեայ գործերու համար:

3. Երկու Կ. Խաչեր, որոնք այնքան խորթ են իրարու, որ կարծես տարբեր հասարակութեանց կը պատկանին:

4. Ազգախնամ մը, որ եթէ չենք սխալիր, ոչ իսկ հարիւր անդամ ունի,— նախապատերազմեան Պոլսոյ յետին թաղի Ազգախնամէն ալ վար:

5. Բարեգործական մը, որ ընդհանուր Միութեան բարձրանալու շարժումներ կը փորձէ, բայց իրականին մէջ դարձեր է «Իմարէթխանէ» մը: Ամէն պարագայի մէջ՝ «օլիկարշի» մը:

6. Վերջերս ունեցանք Հայ Տնտեսական Կեդրոն մըն ալ, որ կը յաւակնի ազգային գործ կատարել կամ խօսիլ գաղութին անունով:

Դիտմամբ չենք հաշուեր քաղաքական կուսակցութիւնները ու միութիւնները, որոնք օժանդակ ուժեր են, բուն հանրային կեանքի կազմակերպութեան տեսակէտով:

Կրնայի՞ք առանց վերապահութեան պատասխանել թէ այս խմբերը կը բաւե՞ն, եթէ ոչ գաղութը վարելու, գոնէ անոր ամենօրեայ հոգերը դիմաւորելու համար:

Նկատի առնելով պայմանները, անշուշտ իրաւունք չունինք շատ պահանջկոտ ըլլալու:

Բայց, չէ՞ք ընդունիր թէ՝ կացութիւնը աւելի կազդուրիչ պիտի դառնար, եթէ առ նուազն բարոյական շաղկապ մը, միութեան գիծ մը հաստատուած ըլլար այս բազմազան հաստատութեանց միջեւ: Կամ, եթէ Փարիզը ունենար կեդրոնական հանգոյց մը:

Ուրիշ օրինակ մը, երկրորդ եւ նոյնքան բազմահայ կեդրոնէն, Մարսէյլէն:

Այս գաղութը աւելի արթուն գտնուեցաւ, առաջին օրէն իսկ հաստատելով ազգ. կազմակերպութեան կորիզ մը:

Բազմաթիւ ելեւէջներ ունեցաւ այդ կազմակերպութիւնը, մերթ շատ լայն բանալով առագաստները, մերթ գլխիվայր իյնալով աւազին մէջ. բայց միշտ հետք մը, ակօս մը ձգելով:

Արդ, առանց հաշուելու պրուարձանները, Մարսէյլ քաղաքը այսօր ունի կազմակերպութիւն մը, որուն պահպանման եւ զարգացման համար քուէ տուած են միայն 4–500 հոգի:

Ա՛յդ կը հետեւի վերջին ընտրութիւններէն:

Անշուշտ ասոր ալ փառք պէտք է տալ, արհամարհելով այն դիմակաւոր թշուառականները, որոնք չարախնդութեան կանչեր կ'արձակեն, առանց իրենց մատը մախիրը թաթխելու:

Եւ սակայն, կսկծալի չէ՞ պատկերը:

Ի՞նչպէս կը բացատրէք այս ողբերգութիւնը,— միայն 4–500 [illegible] մարդ, 12–15,000նոց համրանքի մը մէջ:

Ո՞ր եւ է պատրուակ, այս կամ այն հոսանքին հետ ծագած որ եւ է վէճ կրնա՞յ չքմեղացնել մնացեալ մեծամասնութեան անփութական դասալքութիւնը:

Ո՞վ կը շահի, եթէ շարժառիթը կուսակցական քինախնդրութիւն է:

Ո՞վ պիտի կորսնցնէ, վերջ ի վերջոյ, եթէ աւելի երկար տեւէ այս վիճակը:

Եւ ո՞վ իրաւունք ունի խօսք առնելու կամ գրիչ շարժելու, երբ ամփոփ մը մարդիկ ասպարէզ կ'իյնան, պատասխանատուութիւնները կը ստանձնեն, իսկ իրենք միայն «աչք յիր» ընելու փոքրոգութեամբ կը փայլին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐԸ՝ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

»»»··«««

Նախարարական խորհուրդին առջի օրուան նիստը չափազանց խճողուած ըլլալով, մասնաւոր նիստի մը վերապահուեցաւ սահմանադրութեան վերաքննութեան խնդիրը: Մինչ այս մինչ այն, խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին չորս պատի մէջ, ճամբան հարթելու համար: Պ. Տումէրկ առանց պաշտօնապէս ներկայացնելու իր ծրագիրը, տեղեկութիւններ հաղորդեց իր պաշտօնակիցներուն, առանց բովանդակութեան մասին: Միւս կողմէ, մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուի արմատական–ընկեր–վարականներու համագումարին, որ կը բացուի այսօր, Նանթի, եւ որուն օրակարգի գլխաւոր խնդիրը պիտի կազմէ սահմանադրութեան վերաքննութիւնը: Արմատական – ընկերվարականները համաձայն են կուսակցական զինադուլը շարունակելու, բայց տեսակէտի տարբերութիւններ կան սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին: Կը կարծուի թէ Պ. Էռիօ պիտի յաջողի միջին բանաձեւ մը քուէարկել տալ, որպէսզի Պ. Տումէրկ չհարկադրուի հրաժարիլ: (Կուսակցութիւնը 138 անդամ ունի երեսփ. ժողովին մէջ):

Մամուլը այս վերջին խնդիրն ալ կ'արծարծէ այժմէն.— Ո՞վ պիտի ստանձնէ վարչապետութիւնը, եթէ Պ. Տումէրկ հրաժարի, ծերակոյտին եւ ուրիշ տարրերու ընդդիմութեան հետեւանքով: Յայտնի է թէ ծերունի վարչապետը շատ կտրուկ պատասխան մը տուաւ Ծերակոյտի ձախ ռամկավարական խմբակցութեան, որ 166 անդամ ունի 312ի վրայ: Իր յայտարարութիւնները ազդեցին այդ խմբակցութեան պատուիրակներուն վրայ, եւ սակայն ընդդիմադիր հոսանքը միշտ զօրաւոր է թէ ծերակոյտին եւ թէ երեսփոխանական ժողովին մէջ: Այս ընդդիմադիրները ժողովուրդին աչքը բանալու համար դիտել կուտան թէ տնտեսական բարենորոգումը եւ տուրքերու թեթեւացումը շատ աւելի կարեւոր են քան սահմանադրութեան վերաքննութիւնը, որ երկրորդական հարց է:

Պ. ԼԱՎԱԼ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳԷ ԻՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

[illegible] կը հաստատէին թէ Պ. Լավալ յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը դէպի Հռոմ, ուր պիտի երթար խորհրդակցելու համար Պ. Մուսոլինիի հետ: Այս ճամբորդութիւնը պիտի կատարուէր նոյեմբերի սկիզբը, բայց հիմա դիտել կուտան թէ հանգամանքները չափազանց աննպաստ են: Արտաքին նախարարը այդ եզրակացութեան յանգած է, տեսակցելով Հռոմի ֆրանսական դեսպանին հետ: Հանգուցեալ Պառթուի ատեն մթնոլորտը շատ նպաստաւոր էր, բայց Մարսէյլի դէպքէն ի վեր « ժամացոյցը ետ գացած է», ինչպէս կ'ըսեն Անգլիացիները: Պ. Լավալ կը զգուշանայ նոր անհամութիւններէ, մինչդեռ այն պահուն երբ խրուաթ յեղափոխականներէն երկուքը ձերբակալուած են Իտալիոյ մէջ եւ հարցաքննելու– յանձնելու խնդիրներ կան սեղանի վրայ: Միւս կողմէ, Ֆրանսա չուզեր վշտացնել Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները, որոնք իր դաշնակիցներն են: Յայտնի է թէ Իտալիա ջերմ բարեկամութիւն կը ցուցնէ Հունգարիոյ, քաջալերելով Թրիանոնի դաշնագրին վերաքննութիւնը, որ բոլորովին հակառակ է Փոքր Համաձայնութեան շահերուն: Միւս կողմէ, Փարիզի մէջ կը խոստովանին թէ Փոլ Պոնքուրի օրով սխալ մը գործուեցաւ ուղղակի բանակցելով Իտալիոյ հետ, առանց լուր տալու Լեհաստանի: Այժմ չեն ուզեր նոր սխալ մը գործել, աւելի վշտացնելով Լեհաստանը եւ կորսնցնելով Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ բարեկամութիւնը:

Մէկ խօսքով. Լավալ չուզեր Հռոմ երթալ եւ ձեռնունայն վերադառնալ, կամ նոր թիւրիմացութեանց մատնել իր դաշնակիցները:

ԽՐՈՒԱԹ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ

Նորութիւն մը չկայ այս ճակատին վրայ: Ինչպէս կ'երեւայ, Ֆրանսա տակաւին պաշտօնական դիմում չէ կատարած, Թորինոյի մէջ ձերբակալուած երկու ամբաստանեալները պահանջելու համար: Միջազգային օրէնքով դիմումը պէտք է կատարուի մինչեւ 60 օր, ուրեմն առնուազն երեք ամիս կը տեւեն գործողութիւնները: Շատ քիչ յոյս կայ որ Իտալացիները զոհացում տան, թէեւ շատ մը երկիրներու մէջ արքայասպանութիւնն ալ քրէական ոճիր կը համարուի: Պ. Ջիվանովիչ, Պելկրատի համալսարանին քրէական իրաւագիտութեան ուսուցչապետը, կը կարծէ թէ Փավէլիչ եւ Քվաթէրնիք պէտք է յանձնուին միջազգային օրէնքով: Իր յայտարարութեանց համաձայն, երբ քաղաքական յանցանքներու եւ յանցաւորները յանձնելու խնդիր կը ծագի, միջազգային իրաւագիտութիւնը միշտ կը դիմէ պելժիական պայմանագրի մը մէկ հատուածին, որ կը վերաբերի մահափորձերու եւ որ կը տրամադրէ թէ քաղաքական յանցանք չպիտի համարուի օտար պետութեան մը վեհապետին կամ անոր ընտանիքի մէկ անդամին դէմ գործուած մահափորձը: Այս տրամադրութիւնը պելժիական օրէնսդրութեան մէջ դրուեցաւ 1855ին, Նափոլէոն Գ.ի դէմ կատարուած մահափորձէն յետոյ, արձանագրուեցաւ նաեւ Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ միջեւ կնքուած պայմանագրութեան մէջ (1856): Ինչ կը վերաբերի արքայասպանները յանձնելու տեսակէտին, Ժընեւի իրաւագիտական կաճառը 1892ին հակառակ արտայայտուեցաւ, բացառութիւն համարելով կարգ մը պարագաներ (թուենարուած են.): Պելժիական պայմանագրին վերոյիշեալ հատուածը Ֆրանքօ-իտալական դաշնագրին մէջ դրուեցաւ 1870ին, Ումպէրթօ թագաւորին սպանութենէն յետոյ: Անկէ զատ, իտալական օրէնքը կ'արտօնէ յանձնել յանցաւորը, երբ մասնաւոր պայմանագիր չէ կնքուած ուրիշ շահակից պետութեան մը հետ: Այն ատեն դատարանը կը դիմէ քրէական օրէնսգրքի 13րդ յօդուածին ուր ճշդուած են այն պարագաները երբ կարելի չէ յանձնել յանցաւոր մը: Քաղաքական ոճիրները նախատեսուած չեն այս ցանկին մէջ: Ուրեմն, սերպ ուսուցչապետին կարծիքով, երկու խրուաթ կալանաւորները պէտք է յանձնուին Ֆրանսական իշխանութեանց:

Հետապնդումներ կը շարունակուին

Առջի օր զրոյց կը շրջէր թէ գերման ահաբեկիչ մը ձերբակալուած է ռումանական սահմանին վրայ: Ռումանական կառավարութիւնը անմիջապէս հերքում հրատարակեց, յայտնելով թէ ակնարկուած անձը Չեխերու ներկայացուցիչ մըն է, որ արտաքսուած է Չեխոսլովաքիայէն, Հունգարիայէն եւ Աւստրիայէն, որ եւ է թուղթ եւ ապրուստի միջոց չունենալով, եւ խարդախութեամբ մտած է Ռումանիա, ուրիշ հինգ – վեց թափառաշրջիկներու հետ:

*** *Եուկոսլաւիոյ դեսպանը երկրորդ անգամ խնդրեց որ հունգարական կառավարութիւնը հետապնդումներ կատարէ, գտնելու համար խրուաթ խռովարար մը: Կը կարծուի թէ խնդիրը կը վերաբերի Իվօ Ֆրանքի, որ խրուաթական անկախ կուսակցութիւնը հիմնեց (Ֆրանկեան), եւ որ Փէշթա կը բնակի 12 տարիէ ի վեր:*

*** *Անտրէա Արտուկովիչ, այն Խրուաթը որ Անգլիայէն վտարուած եւ Տիէփի մէջ ձերբակալուած էր, փոխադրուեցաւ Սանթէի բանտը: Կը հաստատուի թէ Անգլիա գացած էր «Ուսթաշի»ներու կազմակերպութիւն մը բանեցնելու համար: Ինչպէս գրած էինք, ամբաստանեալը չի ծածկեր իր ինքնութիւնը կամ իր յարաբերութիւնները միւս կալանաւորներուն հետ, բայց կը մերժէ որ եւ է մեղսակցութիւն Մարսէյլի մահափորձին մէջ:*

*** *Գերմանական ոստիկանութիւնն ալ սկսաւ փնտռել հռչակաւոր «շիկահեր կինը», որ կ'ամբաստանուի թէ փոխադրած է ահաբեկիչներուն զէնքերը, անոնց ընկերանալով մինչեւ Մարսէյլ կամ Էքս: Լուր տրուած ըլլալով թէ փախստականը սիրուհին է Քվաթէրնիքի, գերմանական ոստիկանութիւնը առջի օր գտաւ երկար ատեն ի վեր Պերլին հաստատուած ալեւոր Խրուաթ մը: Իր հայրենակիցները կ'ըսեն թէ այս մարդը փնտռուած կնոջ հայրն է: Ծերունին հարցաքննուելով նախ յայտարարեց թէ աղջիկ չունի, յետոյ խոստովանեցաւ թէ ունի, բայց տարիներէ ի վեր երեսը չէ տեսած եւ չի գիտեր ուր կը գտնուի: Աւելցուց թէ գեղեցիկ էր եւ շատ մը սիրային պատմութիւններ ունեցած ըլլալով, ընտանիքը երես դարձուց:*

Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ Քվաթէրնիքի քոյրը ամուսնացած է հիթլէրական բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը հետ:

«Մուրատիկի բան էր այս արշաւը»

Անըմբռնելի ցոյցերով ընդունուեցան անգլիացի օդաչուորդներ Սքոթ եւ Պլէք, որոնք Լոնտոնէն Մէլպուրն հասած էին երկու օրէն, 22 ժամէն եւ 59 վայրկեանէն, այսինքն միջին հաշուով ժամական 253 քիլոմեթր (18,000 քիլոմեթր): Աւելի քան 30,000 հոգի խռնուած էին դիմաւորելու համար երկու յաղթականները, որոնց փայլուն յաջողութիւնը անսահման խանդավառութիւն պատճառած է մայր երկրին, Անգլիոյ մէջ: (Այս առթիւ Փարիզի թերթերը ցաւ կը յայտնեն որ Ֆրանսացի օդաչուորդներ չմասնակցեցան մրցումին):

Երկու յաղթականները շամպանյով լուացուած եւ խոլացած էին, երբ ցամաք իջան: Սքոթ հազիւ կրցաւ արտասանել,— « Մուրատիկի բան էր այս արշաւը »: Արդէն չէին քնացած չորս օրէն ի վեր, եւ պաշտօնական ընդունելութենէն անմիջապէս վերջը գացին քնանալու: « Երբեք չպիտի մոռնանք այս ճամբորդութիւնը, կ'ըսէին երկուքը մէկ. Աւելի քան երեք հազար քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ ստիպուեցանք ապաւինիլ միայն մէկ շարժանիւի եւ ամէն վայրկեան կը կարծէինք թէ կէս ճամբան պիտի մնանք: Անկարելի էր աւելի բարձրանալ: Անձրեւը կ'իյնէր հեղեղի պէս եւ մթնոլորտը անթափանցելի էր: Այդ պահուն, փոթորիկին մէջ, յուսահատական էր մեր կացութիւնը »:

Երկու օդաչուորդները երիտասարդ են տակաւին եւ նախապէս ալ փայլուն յաղթանակներ շահած: Իրենց պիտի տրուի սահմանուած մրցանակը, 50,000 տոլար:

Երկրորդ յաղթանակը շահեցան երկու Հոլանտացի օդաչուորդները, Փարմանթիէ եւ Մոլ, ութ ժամ ուշ մնալով: Միւսներն ալ կը շարունակէին արշաւը:

Ամերիկեան սեղանաւորներու համագումարը

Հոկտեմբեր 22ին, Ուաշինկթընի մէջ բացուեցաւ ամերիկեան սեղանաւորներու ընկերակցութեան տարեկան համագումարը, մասնակցութեամբ 4000 պատուիրակներու: Ամերիկայի մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս ժողովին, դրամական եւ սեղանաւորական կացութեան անստուգութեան պատճառով, մանաւանդ որ նախագահ Ռուզվէլթ հաշտարար տրամադրութիւններ կը ցուցնէ: Կը յիշուի թէ նախագահը իր պաշտօնավարութեան սկիզբէն իսկ խիստ միջոցներ ձեռք առաւ ամերիկեան դրամատուններուն դէմ, եւ յետոյ մեղադրեց թէ չեն աջակցիր իր վերակազմութեան աշխատանքին: Ուրեմն միջին ճամբայ մը գտնուած է այժմ: Առաջին անգամ ըլլալով, համագումարին պատուիրակ ղրկած է նաեւ Մորկըն դրամատունը, որ գլխաւոր ընդդիմադիրներէն մէկն եղած է Ռուզվէլթի դրամական քաղաքականութեան:

Առաջին ժողովին մէջ, խիստ քննադատութիւններ եղան Ռուզվէլթի քաղաքականութեան դէմ: Ատենախօսները պահանջեցին ամրապնդել դրամը, արհեստական գտնելով տնտեսական կացութեան վերահաստատումը եւ քննադատելով գանձային փոխառութեանց, գործազրկութեան նպաստի, հողագործական մարաթորիմներու քաղաքականութիւնը:

Կ'ըսուի թէ նախագահ Ռուզվէլթ ծրագրած է ի հարկին կեդրոնական դրամատուն մը հաստատել, հետեւողութեամբ Անգլիոյ դրամատան կամ Պանք տը Ֆրանսի: Ամերիկեան դրամատուները այս ծրագրին ալ հակառակ են:

Արգիլուած օտարականներու խնդիրը

Նախարարական խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ, դատական նախարարը օրինագիծ մը ներկայացուց, որով աւելի ծանր պատիժներ կը սահմանուին այն օտարականներուն որոնք անսաստուած են իրենց դէմ տրուած արտաքսման վճիռներուն:

Գործազրկութեան աճումը կը նուազի

Նախարարական խորհուրդի նիստին մէջ, աշխատանքի նախարար Պ. Մառքէ հաստատեց թէ գործազրկութիւնը աւելցած է հոկտեմբերի սկիզբէն ի վեր: Ժողովը յանձնարարեց միջոցներ փնտռել ելմտական նախարարին հետ, նոր եկամուտներ ճարելու համար:

Պ. ՊԱՌԹՈՒԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Արտաքին նախարարութեան քաղաքական եւ առեւտրական գործերու վարիչը, Պ. Պառժըթօ, շնորհակալութեան նամակ մը ուղղած է Հայ Գաղթականներու Գրասենեակի Վարչական Խորհուրդի նախագահին, Պ. Ա. Խատիսեանի, որ յանուն հայ գաղթականներու ցաւակցութիւն յայտնած էր Պ. Պառթուի մահուան առթիւ:

(Հեռագիրներու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

»»»··«««

Ժընեւի ընկերաբանութեան համալսարանի ուսուցիչներէն փրոֆ. Կ. Ֆէրրէրօ վերջերս պելժիական հանդէսի մը մէջ հրատարակեց երկար յօդուածաշարք մը, Ֆաշականութեան եւ ազգ. միութեան մասին: Ստորեւ կուտանք ամփոփումը այդ լուրջ ու շահեկան ուսումնասիրութեան

Եւրոպական մամուլը յաճախ փորձած է բաղդատել ներկայիս Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ տիրող ազգայնական շարժումները: Այս մասին կարծիքները իրարմէ կը տարբերին: Կան որ կը հիանան Գերմանիոյ ազգ. ընկերվարութեան վրայ եւ կ'ատեն Իտալիոյ Ֆաշականութիւնը, եւ փոխադարձաբար: Կան նաեւ մարդիկ, որոնք երկուքէն ալ հաւասարապէս կը խորշին:

Երկու կողմերն ալ կառավարելու համար ի գործ դրած են միեւնոյն կերպերը, միեւնոյն գաղափարները եւ միեւնոյն միջոցները: Անոնք կը ներկայացնեն տեսակ մը խառնուրդ Պիսմարքեան ժողովրդականացած քաղաքականութեան եւ Պոնափարթեան արդիացած քաղաքականութեան. Ընդհ. քուէարկութեան բռնադատեալ կազմակերպութիւնը եւ ժողովուրդը տեւական զօրաշարժի մէջ դնելու սկզբունքը հիմ կը կազմեն երկու երկիրներուն քաղաքականութեան:

Սակայն ազգայնական այդ երկու ըմբռնումներուն մէջ զգալի տարբերութիւններ գոյութիւն ունին: Գերմանիոյ մէջ, ազգ. ընկերվարական շարժումը իր ետեւէն տարաւ Գերմանիոյ ժողովուրդին խոշոր մէկ զանգուածը, մինչդեռ Իտալիոյ Ֆաշականութիւնը չկրցաւ երբեք որ եւ է ազդեցութիւն մը ներգործել իտալացի գործաւորին, գիւղացիին եւ միջին դասակարգին վրայ:

1921ին, այսինքն Ֆաշականներու իշխանութեան գլուխ անցնելէն տարի մը առաջ, Իտալիոյ ներքին նախարար Ճիօլիթթի՝ Երեսփ. ժողովին մէջ կը յայտարարէր թէ՝ Ֆաշական կազմակերպութեան մէջ արձանագրուողներուն թիւը 100,000ը չէր անցնիր: Այդ կազմակերպութիւնը թէ պէտ եւ ներքնապէս զօրաւոր էր, սակայն որ եւ է համակրանք չէր վայելեր ժողովրդական զանգուածներու մէջ, բացի հարուստ դասակարգէն: Այդ կացութիւնը մեծ փոփոխութիւն չկրեց, երբ 1922ին Մուսոլինի բռնի կերպով անցաւ իշխանութեան գլուխը: Այն ատենէն ի վեր ժողովուրդին ստուար մեծամասնութիւնը անտարբեր կամ կասկածոտ վերաբերում մը ցոյց տուաւ Ֆաշականութեան հանդէպ: Այս տարբերութիւնը շատ ուշագրաւ է եւ լոյս կը սփռէ երկու երկիրներու քաղաքական կացութեան ու յեղաշրջման վրայ:

Իտալիոյ Ֆաշականութեան համար, մեծ դժուարութիւնը կը կայանար իշխանութեան գլուխ անցնելուն մէջ, որովհետեւ այդ պարագան կախում ունէր միմիայն Թագաւորէն: Կը բաւէր որ Թագաւորը 1922ին, երբ Ֆաշականներու բանակը Հռոմի վրայ քալեց, պաշարման վիճակ հրատարակէր, որպէսզի Մուսոլինի միանգամ ընդ միշտ հրաժարէր իր քաղաքական փառասիրութիւններէն: Այն ատեն, Մուսոլինիի Ֆաշական բանակը չունէր պէտք եղած զինուորական ուժը, ընդդիմանալու համար կառավարութիւնը տեղի տալու: Բայց անգամ մը որ Մուսոլինի իշխանութեան գլուխ անցաւ, այնուհետեւ իր աշխատանքը համեմատաբար դիւրին էր: Այն ատեն ժողովուրդը ուրիշ բան չէր ուզեր, բայց եթէ հանգիստ ձգել զինքը: Նոր կառավարութիւնը սկիզբները պարտաւոր էր միայն գոհացնել 30000 կամ 40000 Ֆաշականները, որոնք օգնած էին իրեն՝ իշխանութեան գլուխ անցնելու համար:

Գերմանիոյ ազգ. ընկերվարական կուսակցութեան կացութիւնը բոլորովին տարբեր էր: Հոն աւելի դիւրին էր իշխանութեան գլուխ անցնիլը, որովհետեւ գերման ժողովուրդին խոշոր մէկ զանգուածը կողը հետեւող մը եղած էր Հիթլէրի: Հինտէնպուրկ սկիզբը հակառակ էր Հիթլէրին, եւ չէր ուզեր անոր յանձնել իշխանութիւնը, սակայն երկար ընդդիմութենէ մը ետք, ստիպուեցաւ տեղի տալ անցեալ տարուան սկիզբը:

Նախապէս Գերմանիոյ մէջ Նացիները մէկ կողմէն, եւ ընկերվարականներն ու համայնավարները միւս կողմէն՝ մեծամասնութիւն կը կազմէին խորհրդարանին մէջ, այնպէս որ կարելի չէր կիրարկել պարլամէնտական վարչաձեւը, որ հիմնուած է ձայներու մեծամասնութեան վրայ: Բայց հազիւ թէ Հիթլէր անցաւ իշխանութեան գլուխը, ինքզինքը գտաւ խոշոր դժուարութեան մը առջեւ, որ կը կայանար իր խոստումները յարգելուն մէջ:

Այսօր թէ՛ Իտալիոյ Ֆաշականութիւնը եւ թէ Գերմանիոյ ազգ. ընկերվարութիւնը կը գտնուին դժգոհութեան տագնապի մը առջեւ, որ արդիւնք է իրենց սխալ քաղաքականութեան: Սակայն այս դժգոհութիւնը Իտալիոյ մէջ առաջ եկաւ 12 տարի յետոյ, մինչդեռ Գերմանիոյ մէջ մէկ ու կէս տարի վերջ: Պատճառը այն է որ իտալացի ժողովուրդը Մուսոլինիի Ֆաշականութենէն բան մը չէր ակնկալեր, մինչդեռ գերման ժողովուրդը հրաշքներ կը սպասէր Հիթլէրէն:

Երկու կողմերու կացութեան մէջ կայ երկրորդ խոշոր տարբերութիւն մը: Իտալիան տակաւին միապետական կառավարութիւն է, մինչդեռ Գերմանիան հանրապետութիւն: Այս տարբերութիւնը Իտալիոյ Ֆաշականութեան պէտքը աւելի կ'ամրապնդէ քան թէ Գերմանիոյ ազգ. ընկերվարութեան կացութեան:

Գլխաւոր պատճառը, որուն Ֆաշական կառավարութիւնը կրցաւ այնքան դիւրութեամբ ինքզինքը պարտադրել, այն էր թէ՝ ան պաշտպանութիւն գտաւ միապետական իշխանութեան կողմէ: Այդ րէժիմը զօրավիգ հանդիսացաւ Ֆաշականութեան, որովհետեւ երբեք չէր հաւատացած անոր յեղափոխական ծրագրին յաջողութեան: Միեւնոյնը չէր Գերմանիոյ մէջ: Հոն յեղափոխական շարժումը աւելի լուրջ հանգամանք մը ունէր: Իտալիոյ մէջ Ֆաշականութիւնը կը շահագործէ եւ չարաչար կը գործածէ միապետութեան ազդեցութիւնն ու օրինականութիւնը: Գերմանիոյ մէջ Հիթլէր պէտք չունի դիմելու անցեալի օրինականութեան, պարտադրելու համար գերման ժողովուրդին իր ծրագիրը:

Խորքէն զատելով, վերլուծելով երկու տարբերութիւնները կը վերածուին կարեւոր ու հիմնական խնդրութեան մը, որ դիկտատորութիւնն է:

Ֆաշականութիւնն ու ազգ. ընկերվարութիւնը երկուքն ալ միապետութեան հետեւանքներն են: Անոնք երեւան եկան երբ միապետական վարչաձեւերը հոգեվարքի մէջ էին կամ արդէն իսկ տապալած:

Ընդհակառակն, Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ նման հին հանրապետութիւնները, կամ Անգլիոյ, Պելժիոյ, Հոլանտայի եւ Սկանտինաւեան երկիրներու նման խորհրդարանական հին միապետութիւնները մինչեւ այսօր կ'ընդդիմանան այն ամէն շարժումներուն որոնք դիկտատորական հանգամանք ունին:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒՆԴԸ»

Journal de Moscou, 13 հոկտեմբերի թիւով, կը հրատարակէ հետեւեալ յօդուածը վերի խորագրին տակ եւ Ս. Փիր. ստորագրութեամբ (ապահովաբար՝ Ս. Փիրումեան).—

Ամէնուն յիշողութեան առջեւ է դեռ հայ ժողովուրդին տառապագին պատմութիւնը.

Երկար տարիներ շարունակ, «Հայկական հարցը», միջազգային եւ մասնաւորաբար ցարական դիւանագիտութեան ձեռքին մէջ, ծառայեց իբրեւ գործիք անդամահատելու համար Թուրքիան: Հայաստանի աշխատաւոր բնակչութիւնը արեան հեղեղներով վճարեց իր բարձր «պաշտպաններուն» իւրաքանչիւր յաջողութիւնն ու ձախողութիւնը: Եւ ի վերջոյ նոյն այդ «պաշտպանները» «համաշխարհային պատերազմի» հնոցին մէջ նետեցին այս ժողովուրդը: Երբեմնի այս ծաղկեալ երկրամասը, որ այնքան հոծ բնակչութիւն մը ունէր, վերածուեցաւ աւերակոյտի մը, հարիւր հազարաւոր որբերով, անապաստան բնակչութեամբ:

Դիւանագիտական այդ խաղը եվերջոյ պսակուեցաւ Վերսայլի մէջ պարտութեամբ (չախմատ): Հայը, որ կը գործածուէր ճատրակի այդ խաղին մէջ իբրեւ «զօրք» մը, ոչ մէկը կը շահագրգռէր այլեւս: Հայաստանն ու հայ ժողովուրդը մոռցան բոլոր անոնք, որ աւելի քան կէս դար զբաղած էին «Հայկական հարցով»: Միայն վեհանձն Նանսէնն էր, որ համարձակեցաւ «աշխարհի մեծերէն» խնդրել գոյութեան տարրական պայմաններ [illegible] համար

[illegible] Նանսէն, համոզուած էր թէ կարելի էր գտնել քանի մը հարիւր հազար ոսկիներ, որ անհրաժեշտ էր [illegible] Հայաստանի [illegible] համար [illegible] պայմանները [illegible] պետական մարդիկը բարձրագոյն յայտարարած էին, — եւ երկար տարիներ այսպէս «անհրաժեշտ էր» փրկել հայ ժողովուրդին ճակատագիրը [illegible] Նանսէն չէր ուզեր իսկ կասկածիլ իր ձեռնարկին յաջողութեան մասին:

Սակայն մեծ երկրախոյզին համար աւելի դիւրին էր յաղթել բեւեռային ովկիանոսներու ահաւոր սառնակոյտերուն, քան յուզել պետական մարդոց սառած սիրտը: Ու ոչ դրամ արուաւ: Անապատը թող անապատ մնայ, եւ թող թշուառները շարունակեն փտիլ գաղթակայաններուն մէջ: Նանսէնի վեհանձն կոչը մնաց «ձայն բարբառոյ յանապատի»:

Սակայն կացութիւնը փոխուեցաւ՝ երբ այս երկիրն ալ մտաւ Խորհրդային Միութեան մէջ, եւ մօտ տասը տարուան ընթացքին՝ Արարատեան դաշտը վերակենդանացաւ, արիւնով ողողուած տխուր աւերակներու վրայ հաստատուեցաւ Հայաստանի խորհրդային հանրապետութիւնը: Այդ հանրապետութիւնը ներկայիս կանգնած է Անդրկովկասի խորհրդային [illegible] հանրապետութեանց կողքին.

Ժամանակին, ցարական նախարար Լօպանով — Ռոստովսկի այսպէս կը սահմանէր իր կառավարութեան դիրքը հանդէպ Հայաստանի. «Մենք կ'ուզենք Հայաստան մը առանց Հայերու»:

Խորհրդային Միութիւնը, ընդհակառակն, կը ձգտի ստեղծել «Հայաստան մը Հայերու համար»:

Այսօր լուծուած է այդ հարցը, — աւելի քան մէկ միլիոն հայ բանուորներ եւ գիւղացիներ կը բնակին այդ գեղեցիկ երկրամասին վրայ, որ հարուստ է պտղատու ծառերով, այգիներով, եւ բամպակի դաշտերով: Անոնք այնտեղ, պղնձի հարուստ աւազաններու վրայ, կը բուծանեն հրաշալի հօտեր: Տասնեակներով նոր գործարաններ եւ ելեկտրակայաններ [illegible] այս երկիրը: Եւ ցաւերու երբեմնի այս վայրը հիմա դարձած է մին Խորհրդային Միութեան [illegible]

Լայն ջրանցքներ կենարար ջուր կը հայթայթեն իր անապատներուն, չոր հողերը [illegible] եւ մրգաստաններու:

Խորհրդային Միութիւնը, որ [illegible] Հայաստանի [illegible] ազգային քաղաքականութեան, օգնութեան հասաւ երիտասարդ հանրապետութեան՝ նիւթական խարիսխ մը հայթայթելով [illegible]

Հայաստանի հանրապետութեան տնտեսական եւ ճարտարարուեստական շինարարութեան ամէնէն կարեւոր ձեռնարկն է, — այդ կարգի ծրագիրներու մէջ կատարուած հսկայ աշխատանքներու [illegible] — Սեւան Զանգի գիծով ջրաելեկտրակայաններու շինութիւնը:

Հայաստանի հիւսիսային արեւելեան կողմը, 1916 մեթր ծովէն բարձր, կը գտնուի Սեւանայ մեծ լիճը, որ ունի 1416 քառ. քիլոմեթր մակերես եւ կը պարունակէ 58.5 միլիար խոր. մեթր ջուր:

Այս բնական վիթխարի շտեմարանը հինէն ի վեր գրաւած էր մասնագէտներու ուշադրութիւնը: ԺԹ. դարու կէսէն սկսեալ, մշակուած են շահագործման բազմաթիւ ծրագիրներ, թէ օգտագործելու համար լճին ջուրը իբրեւ ուժ, թէ ոռոգելու համար դաշտերը [illegible] անգամ, մասնաւորաբար անգլիացի Սթուարթ (1910-1912), առաջարկներ կը ներկայացնէին այդ մասին:

Սակայն բոլոր այդ ծրագիրները հիմնուած չէին լուրջ քննութեանց վրայ՝ լճին ջրագրութեան, աւազանին երկրաբանութեան մասին. Այսպէս, ուսումնասիրուած չէր լճին ազդեցութիւնը կլիմային վրայ, այլ մանաւանդ բոլոր այդ ծրագիրները նկատի ունէին սահմանափակ առաջադրութիւն մը, որ կը համապատասխանէր միայն այդ ժամանակներու տնտեսական կշռոյթին.

Խորհրդային կառավարութիւնն էր, որ, առաջին անգամ, 1926ին, դրաւ լճին ամբողջական շահագործման հարցը, թէ իբրեւ աղբիւր ելեկտրական ուժի, թէ իբրեւ աղբիւր ոռոգումներու: Մանրամասն ուսումնասիրելէ վերջ բոլոր այն հարցերը, որոնք կապուած են այդ վիթխարի շինարարութեան, ձեռնարկուեցաւ գործի:

Լճին թափող ջուրերուն ընդհանուր քանակն է 720 միլիոն խոր. մեթր: Արդ, Զանգին, դուրս յորդելով Սեւանէն, միայն 30 միլիոն խոր. մեթր ջուր կը պարպէ: Անկէց զատ, աւելցած ջուրը, որուն վրայ պէտք է աւելցնել լճին մէջ տեղացած անձրեւն ալ, ծգուած է շոգիացման (հաշուելով 50 — 55 միլիոն խոր. մեթր ջուրը, որ հողը կը ծծէ):

Սեւանը շահագործելու գաղափարը կը կայանայ աւազանին մթերուած ջուրը օգտագործելուն մէջ՝ իջեցնելով լճին մակերեսը, որով 51.8 միլիար խոր. մեթր ջուր պիտի առնուի լիճէն: Ըստ ծրագրի հասած այդ ջուրը պիտի կրնայ ապահովել ճարտարարուեստական ձեռնարկներու եւ ջրաելեկտրակայաններու շահագործումը, մօտ 50 տարի: Ջուրին օգտագործումը պիտի կատարուի աստի — [illegible] որպէսզի բնութեան [illegible] տեղական տնտեսութեան [illegible] թիւն ունենան [illegible] պատշաճելու ջրագրութեան [illegible] փոխութեան:

Սեւան — Զանգի ջրվէժին շինութիւնը կը հետապնդէ երեք նպատակ [illegible] ամէնառաջ — Նախ՝ ստեղծել [illegible] ելեկտրակայաններու ցանց մը [illegible] 71,000 քիլովաթ ուժով եւ 2,42[illegible] միլիոն քիլովաթ — ժամով, [illegible] մշակութեան համար ոռոգել [illegible] հեկտար տարածութիւն, այսօր [illegible] պատ, երրորդ՝ ելեկտրակայաններ [illegible] այս ցանցը դարձնել Անդրկովկասի [illegible] ելեկտրակայաններու ամբողջ [illegible] գլխաւոր կայանը

Դժուար է ջրաելեկտրակայաններու շինութեան պատմութեան մէջ գտնել ուրիշ օրինակ մը, որ [illegible] այսքան կատարեալ ձեւով, ջուրի [illegible] ակ աղբիւր մը, եւ միաժամանակ [illegible] գային տնտեսութեան համար [illegible] յայտնէ այսքան մեծ կարելիութիւններ [illegible]

Սեւան — Զանգի ցանցը պիտի [illegible] նենայ 9 ջրաելեկտրակայաններ, [illegible] րոնք պիտի ունենան 938 մեթր [illegible] շում: Այս կայանները պիտի [illegible] տատուին Զանգիի վրայ, որ [illegible] գետն է Սեւանէն հոսող: Այս գետը [illegible] հոսի ծովէն 2,000 մեթր բարձր [illegible] մը եւ կ'իջնէ դաշտ: Ըստ ծրագրի [illegible] այնպէս մը պիտի շինուին ելեկտրակայանները, որ ամբողջովին օգտագործուի Զանգիի ուժը՝ Սեւանէն [illegible] սկսեալ վերէն մինչեւ դաշտ [illegible] Այսպէս, վերին առաջին ելեկտրակայանէն արձակուած ջուրը պիտի [illegible] փի ուղղակի կամ մասնաւոր [illegible] մը այն ջրանցքին մէջ, որ պիտի [illegible] ձնէ յաջորդ ելեկտրակայանը

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԹԷՆՔԻ ԴԱՏԸ ԵՒ ՄԱԶԼԸՄԵԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

« Նոր Օր »ը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ Կարապետ հոյնկ. Մազլըմեանի արտաքսման հարցի մասին, որ արծարծուեցաւ Սարգիս Գրիլեանի սպանութեան դատին առթիւ.—

Կարապետ Մազլըմեանի արտաքսման խնդիրը հանգամանօրէն վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ դատարանին մէջ եւ կարդացուեցաւ Ներքին Նախարարութեան որոշմնագրին պատճէնը, որ կը գտնուի դատական թղթածրարին մէջ:

Որոշումէն առաջ, արտաքսման պահանջ ներկայացուցած են արտաքին նախարարութեան ռուսական բաժնի ապահովութիւնը, Ցաուէ եւ Ընդհ. Ապահովութիւնները, որոնք գոյութիւն ունեցող փաստաթուղթերու եւ տեղեկութիւններու վրայ հիմնուելով, համոզում գոյացուցած են թէ Կարապետ Մազլըմեան վտանգաւոր գործակալ մըն է, որուն վտարումը յունական հողէն կը նկատուի անհրաժեշտութիւն:

Կարապետ Մազլըմեանը չորս թղթածրար ունի, առաջինը՝ արտաքին նախարարութեան ռուսական բաժնի ապահովութեան քով, երկրորդ՝ ներքին նախարարութեան, երրորդը Ընդհ. Ապահովութեան եւ չորրորդը Սելանիկի ոստիկանական տնօրէնութեան մօտ:

Կարապետ Մազլըմեանի արտաքսման խնդիրը դատարանին առջեւ բերած է ամբաստանող կողմը, որ գրեթէ չահագրգռուած չէր բուն հարցով:

Ամբաստանող կողմը [illegible] դրած էր Դաշնակցութեան դէմ [illegible] սելու, ամբաստանութիւններ բերելու [illegible] ու կեղծ վկայութիւններով [illegible] րենց ի նպաստ մթնոլորտ ստեղծել [illegible] Պաշտպան կողմէն փաստաբան Գ. Ցամակինեան Դաշնակցութեան պաշտպանողականն ընելէ յետոյ, [illegible] ըսաւ.

— Հոս գտնուողները, խորհրդային քաղաքականութեան մունետիկներն են, ինչպէս կը հաստատուի իրենց արտայայտութիւններէն: Ասոնց [illegible] որ Աթէնքի Հայոց առաջնորդն է, որուն ժողովուրդին սիրուած եւ յարգուած մէկը ըլլալու մասին վկայութիւն տուին հոս: Պարոնայք դատաւորներ եւ երդուեալներ, ես [illegible] պիտի ըսեմ իմ կողմէս: Ու մէկ փաստ պիտի ներկայացնեմ: Պիտի տամ ձեզ այն վկայութիւնը [illegible] պետերէն մէկուն, որուն գործակալ [illegible] դած է Կարապետ Մազլըմեան: [illegible] այս գիրքը, կարդացէք այս էջ [illegible] պիտի համոզուիք»

Գ. Ցամակինեան դատաւորներուն ներկայացուց Ագաբէկովի ծանօթ գիրքին ռուսերէն տպագրութիւնը.

Մեղադրող փաստաբան Գ. Լա[illegible] առարկեց թէ ատիկա [illegible] կրնար ծառայել: Այն ատեն Գ. Ցամակինեան դարձեալ խօսք առնելով ըսաւ.

— Բաւարար փաստ չէ՞ք նկատեր այս գիրքը: Շատ լաւ: Ձեր բանը ըլլայ: Հապա ի՞նչ պիտի ըսէք, նախարարական որոշման մը, որուն համաձայն, մէկ ամիս պայմանաժամ տրուած է Մազլըմեանին [illegible] հեռանալու: Այս որոշո՞ւմն ալ արժէք չունի: Հրամեցէք, ահա պատճէնը նախարարական որոշմնագրին. Այս կերպով դուք կրնաք հասկնալ թէ այս դատին ետին, որո՞նք կեցած են:

Գ. Լա[illegible] չկրցաւ պատասխանել եւ դատարանէն դուրս ելաւ սիկարէթ ծխելու համար:

** Դատավարութեան առաջին [illegible] կեանքին ամբաստանող կողմին [illegible] մար [illegible] մեղադրող վկաներու վկայութիւնները:

Ամբաստանող կողմի վկաներն էին [illegible] ժենակ Գրիլճեան, Անահիտ [illegible], Տիկ. Ռոստոմեան, [illegible] Մանուկեան, Խորէն [illegible] միւսները, նախագահին եւ դատական [illegible] խաղին կրկնակի հարցումներուն պատասխանելով ըսին թէ [illegible] տեսած չեն եւ չեն կրնար ըսել թէ [illegible] Նիկոլ Նիկողոսեանն է: [illegible] վկայեց միայն Հայկանուշ [illegible] եան, որ ըսաւ թէ ոճրագործը [illegible] տած է եւ նոյն ինքն Նիկոլն է [illegible] սուտ վկայութիւնը մէկ [illegible] կեանք ունեցաւ, որովհետեւ [illegible] Ռոստոմեան, ամբաստանող [illegible] վկայ, յայտարարեց թէ Հայկանուշ [illegible] տան մէջ կը գտնուէր եւ ոճիրին [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

»»»··«««

Գիտէ՞ք ինչ սոսկալի է միեւնոյն պահուն, միեւնոյն տեղը միամինակ չորս սրտահատոր ու սիրեցեալ մեռելներու առջեւ գտնուիլ: Արամ որ ինքզինքն ալ անոնց հետ մեռած կը կարծէր, սթափեցաւ, կատաղի շարժումով մը մէկէն ոտքի կեցաւ ու աղօթքի մը պէս արտասանեց.— «Կ'ուրանա՛մ քեզ, երկինք ու երկիր, անցեալ ու ներկայ, կը տեսնեմ որ ձեր գոյութեան պատճառը փուճ է եղեր, ու կը գտնեմ որ դուք ոչ միայն ունայնութիւն ունայնութեանց էք եղեր, այլ եւ սրիկայութիւն սրիկայութեանց, ձեր աստուածներով ու մարգարէներով, ձեր սուրբ գրքերով ու օրէնքներով, կրօններով ու կղերներով, իտէալներով ու գաղափարներով: Կ'ուրանա՛մ մանաւանդ քեզ, ո՛վ մարդկային ընկերութիւն, որ քու բարքերով ու բարոյականութիւնով խեղկատակ միջրոպն ես, բռնակալը, գողը, լիրբը, ոճրագործը եւ պոռնիկը: Թո՛ւ, թո՛ւ քեզի, եւ բոլորի՛ն:

Ու յետոյ վինքը կլանող անելին ելքը գտած ըլլալու գոհունակութեամբ՝ մէկէն բացաւ ջարդուած կմախքի նմանող դուռը, եւ խելայեղ քամիի պէս սուրաց դէպի խռովայոյզ ու վարարող համերգութիւնը անծայրածիր ծովերուն:

Գիշերը զարհուրելի խորունկ էր ու ծովն ալ դղրդագին կերպով փոթորկուն, կարծես թէ եզերքներուն դէմ պատերազմ յայտարարած էին փրփրադէզ ալիքները, որոնք հսկայական ու պակուցիչ ոստումներով կը թաւալէին ու կը գալարէին, ու վերկ վերկ կը զարնուէին չառաչելով ամայի քարափին, որոտագին թօթվելով բաշերն իրենց հողմակոծ ու ձիւնափառ:

Հիւսիսակը թուղթ կոհակներու նման կը խարազանէր մռայլ օդը, կը թափահարէր ու կը ցնցէր սառած գետինը, ու ծովն իր անտեսանելի ու ահեղ թեւերուն մէջ առած՝ կ'օրօրէր մրրկումով, եւ մէկէն՝ վեհաշուք այլ զարհուրելի թափով, կը զարնէր ափէ ափ:

Կը շարունակէր տակաւին իր սրարշաւ վազքը՝ Արամ, որուն մազերը սեւ բոցերու պէս կը ծփային ու կը պարէին ոռնացող հովին հետ: Իր հոգին ընկղմած մաքի ու սրտի անսահման անդունդները, խուլ ու խոհի եւ զգայնութեան անհուն դէզերը կը հրդեհէր, որոնց բոցերուն ընդմէջէն՝ արտակարգօրէն մեծցած իր հայեացքները կը մխէր չհրմային այս գիշերուան մթին սիրտը՝ երկու հրեղէն նիզակներու պէս, ուրկից ալ մոլար ու խելահար, կը նետէր զանոնք, մեծ անյայտին հեռաւոր այլ միգապատ բաւիղներուն մէջ՝ ու հոն կը յառէր անքթիթ: Թաքուն հոսանքներ կը շարունակէին ցնցել իր էութիւնը, որոնց հետ շունչին տակ, երկու բազուկները երկու ջարդուած կայմերու պէս դէպի անծանօթի վիհերը կ'երկարէր եւ կատաղօրէն եւ պաղատագին մէկը կանչէր: Իր էութեան մէջ տեսիլքներ փուլ կուգային ու կը շինուէին փոխն ի փոխ: Գժգացած ու դառնօրէն հիասթափուած եւ խաբուած եղածէն ու գալիքէն, նոր կեանքն ու ժամանակը, նոր արարչութիւնը կը կանչէր կարօտագին եւ ուշակորոյս: Հինը այլ եւս չափէն աւելի հինցած ու սրիկայացած մեծազօրոց հարուած մը պէտք էր անցեալի փոշեթաթաւ անդունդները գլորելու համար զայն, ու ան՝ աստուածակերպ վարկն էր որ բարձրագոյն կը փնտռէր ու կը հրաւիրէր իր ձայնով՝ պետնաչարժերու խուլ ու դղրդագին ժխորին նման՝ մռայլ ու հեռաւոր ժայռերուն կը բախի, ու արձագանգի հազար ու մէկ բերանով՝ նոյնքան խելայեղ ու նոյնքան կատաղի կը կրկնուի, ու ինչպէս խարակներու ցից ուսերուն վրայ փշրուող ալիք՝ կը բացուի ու կը ծաւալի զգացող միջոցին մէջ:

Անդիմադրելի անցած դարձածէն՝ քամին կը շարունակէ շաչել ու ծովը չառաչել:

Ներկայէն քայլ մը անդին, մօտիկ ապագայի մշուշապատ դռներուն ետեւ՝ խուլ ու խորունկ դղրդիւններ կը լսուին: Կարծես թէ առասպելական հսկայ մը հոն ահաւոր ռազմափողերով [illegible] մեծազօրոց մրցահարումներով:

Արամն ու Արամները ընդվզումի մէջ մէկ խարոյկներ վառած՝ տարերային թափով, ինչպէս տիեզերացունց քայլերով, [illegible] կը քալարկեն դէպի հեռաւոր ու կախարդական այդ թնդիւնները, որոտագին, անցեալն ու դառող ներկան իրենց հզօրածաւալ կրունկներուն տակ, միանալու եւ շաղուելու անոնց, ու պայթելու անոնց հետ:

Հին ու նոր ժամանակները, երկու ճեղքերուն [illegible] պէս կը սուրան դէմ առ դէմ, առաջինը լեցուած փոքրաթիւ հզօրներով ու վերջինը՝ բազմամիլիոն Արամներով, եւ հեռու չէ ահարկու բախումը երկու հսկայ ճակատագիրներուն, ու փլուզումը՝ հին ապիկար արարչութեան:

Վա՛յ դալոց մեծ փոթորիկը տեսնողին, ու երանի՜ վերապրողին, նոր ու նորոգ արարչութեան արդար եւ պայծառ արեւուն տակ:

ԱՐՏԱՇԷՍ

(Վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

...ական առնէ յետոյ դուրս ելած եւ իրմէ իմացած է պատահածի մասին.

Պաշտպան փաստաբան Գ. Տամաս-կէնս ամբաստանող կողմի վկայութիւնները լսելէ յետոյ է որ յայտարարեց թէ իր կողմէ ոչ մէկ վկայ պիտի ներկայացնէ, ոչ իսկ պաշտպանողական պիտի ընէ, խնդրելով որ երդուեալները տրուած վկայութիւններու վրայ հիմնուելով, վճիռ տան.

Մեղադրող փաստաբան Գ. Լատաս, [illegible] որ սուտ վկայութիւնները ծինի պէս կը հալին եւ դատավարութիւնը կը հասնի իր վախճանին, յարգելի զարմանքով մը նոր խնդիրներ մէջտեղ նետեց, յայտնելով թէ իբր վկայ պէտք է կանչուին Կարապետ Մալլըմեան, Միքայէլ Բարթիկեան, Մինաս Թօփճեան եւ Մկրտիչ Գասպարեան: Ասոնցմէ ոչ մէկը կայ անոր դատին հետ: Գ. Լատասի նպատակն էր նոր յետաձգում մը ձեռք [illegible]: Կարճատեւ խորհրդակցութենէ վերջ, երդուեալները եւ դատարանը համաձայն գտնուեցան որ ցոյց տրուած վկաները կանչուին:

Գ. Լատաս մոռնալով որ Մալլըմեան Կարապետը իբր վկայ ներկայացուած էր ինք, գիտել տուաւ թէ առաջինը չի կրնար դատարան ներկայանալ: Ասոր ի պատասխան, Գ. Տամաքենս ըսաւ թէ պէտք է ան դատարան գայ, որպէսզի իր մասին [illegible] ներկայութեան:

15.000 տոլարի երաշխաւորութեան գումարը անմիջապէս վճարուած ըլլալով, ազատ արձակուեցան Արշակ Օհանեան, Արեւ Մարգարեան, Երուանդ Մանուկեան, Գօգոս Տէր Արթինեան եւ Աւետիս Ջիլինկիրեան: Բանտարկուած կը մնայ միայն Նիկոլ Նիկողոսեան, որուն դատը պիտի տեսնուի Նոյեմբերի առաջին շաբթուն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դաշնակցութեան Օրը

Վիէն, 22 Հոկտ. (Յառաջ) — Այս տարի եւս Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիէնի կոմիտէի նախաձեռնութեամբ կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին Սէրմը Կաթոլիկէ սրահին մէջ մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օրը»:

Ներկայ էր երիտասարդներու հոծ բազմութիւն մը: Ընկերներ եւ համակիրներ եկած էին Վիէնի մօտակայ վայրերէն: Խումբ մը ընկերներ կը հսկէին կարգապահութեան: Կեդր. Կոմիտէի հրատարակած «Դաշնակցութեան Օրը» ձեռքէ ձեռք կը խլուէր. Բեմը զարդարուած էր անմահ Քրիստափորի եւ զանազան հերոսներու նկարներով, ճիշդ ճակատը գեղեցուած էր Դաշնակցութեան զինանշանը, որուն աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ Ֆրանս. դրօշները: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր [illegible]» որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս. որմէ յետոյ նախագահ ընկ. Ս. Գալուստեան քանի մը խօսքով պարզեց օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ շեշտեց — «Կը տեսնէք որ չորս կողմէն կը դաւեն Դաշնակցութեան դէմ, բայց այդ դաւերէն ժողովուրդն է որ կը տուժէ: Հարկ է խափանել այդ դաւերը եւ հայ ժողովուրդի մէջ վառ պահել ազատութեան ոգին»:

Արտասանեցին փոքրիկներ Զ. Բալոյեան, Ա. Գալայճեան: Օր. Ն. Բալոյեան յաջող կերպով արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Օտար հորիզոններու տակ», «Քրիստափորի յիշատակին», արտասանեցին նաեւ ընկ. Կարապետեան եւ Մատթէոսեան. Հանդէսին մասնաւոր փայլ տուին ընկ. Երանոսի երկու փոքրիկները իրենց պարերով, նաեւ ընկ. Երանոսի ճառը: Ամէնէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Վ. Փափազեան (Կոմս), որ խօսեցաւ երեք քառորդ ժամու չափ: Ներկաները լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցան ընկերոջ կուռ բանախօսութեան: «Դաշնակցութիւնը մօտ կէս դարու պատմութիւն ունի, դուք լաւ գիտէք թէ ան ինչ հերոսական դրուագներ ունեցած է. Դաշնակցութիւնը միշտ եղած է հայ ժողովուրդին հետ եւ հազարաւոր զոհեր տուած է եւ այդ զոհերուն շնորհիւ է որ ներկայ փոքրիկ Հայաստանը գոյութիւն ունի: Թէեւ տարբեր է անոր րէժիմը այսօր բայց վաղը կրնայ փոխուիլ, մեզի համար կարեւորը Հայաստանի եւ հոն ապրող հայ ժողովուրդի գոյութիւնն է:

Բայց այսօրուան Հայաստանը մեր հայրենի ժառանգութեան միայն մէկ մասն է, չենք կրնար մոռնալ միւս մասը որ այսօր աւերակ է: Թուրքը որ վարժուած է միշտ քանդելու, մօտ քսան տարիէ ի վեր տակաւին չկրցաւ շինել եւ երբեք չպիտի վերաշինուին այդ աւերակները, մինչեւ որ այդ երկրի բուն տէրերը չերթան հոն»:

Ընկեր Փափազեան գտնելով մեր անարժան հակառակորդներու թեկազար պայքարին, ըսաւ — Մեր հակառակորդները կ'ըսեն թէ Դաշնակցութիւնը թշնամի է Հայաստանին եւ թէ միայն իրենք կը սիրեն Հայաստանը, բայց ի՞նչով, թող տան ոեւէ փոքր ապացոյց. մինչդեռ պուտ մը արիւն իսկ չեն թափած եւ միայն գրելով ու շատախօսելով սէր կ'արտայայտեն:

Ընկերը իր խօսքը վերջացնելէն առաջ թելադրեց որ հայ մայրերը վառ պահեն հայրենիքի սէրը իրենց զաւակներուն մէջ. հէքեաթի նման դրուագներ պատմեն մեր պատմութենէն: Բանախօսութիւնը վերջացաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ. Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ ներկաները մեկնեցան իրենց հետ տանելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատգամը:

Գ. Մանուկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Կիրակի օր տեղի ունեցան Ֆրանսայի Ֆութպոլի փրոֆէսիոնէլ խումբերուն մրցումները: Ամէնէն կարեւորը եւ հետաքրքրականն էին Ռասինկ Գլիւպ տը Փարիի եւ Ֆութպոլ Գլիւպ Սէշոյի մրցումները: Փարիզի խումբը որ ընդհանուր դասաւորման մէջ մէկ կէտի տարբերութիւն ունէր Ֆութպոլ Գլիւպ Սէշոյէն, հաւասարելու համար անոր, ամէն ջանք պիտի թափէր յաղթելու եւ այդ յոյսով ալ ճամբայ ելաւ շաբաթ օր դէպի Մօնպէլիառ (Պէլֆօռ):

Ֆութպոլ Գլիւպ Սէշոյի խումբը որ կը պատկանի ընկերութեան, որամադրած էր երկու օթօքար, մինչեւ Մօնպէլիար:

Մրցումը սկսաւ ժամը 2·30ին: Գնդակը միշտ մէկ բերդէն միւսը տարուբերուելէ եւ երկու խումբերուն բերդապահները շատ մը վտանգաւոր շիւթներէ ազատելէ վերջ առաջին խաղամասին երկու խումբերը կը մնան 0—0ով հաւասար:

Երկրորդ խաղամասը սկսելուն Փարիզի խումբը արեւուն դիմաց կ'իյնայ: Եւ չորս վայրկեան վերջ Ֆ. Գ. Սէշօ կը նշանակէ առաջին նշանակէտը: Ասոր վրայ Փարիզի խումբը կ'ուզէ հաւասարիլ, բայց ի զուր, որովհետեւ հակառակորդ խումբին պաշտպանողական գիծը ալ աւելի զօրաւոր եւ յառաջապահներն ալ միշտ յարձակողական դիրքի մէջ են եղած: Եւ այսպէս խաղը կը շարունակուի: Սէշոյի յառաջապահները գեղեցիկ փասերով վայրէջք մը ունենալով 18րդ վայրկեանին կը նշանակեն կէտ մը եւս: Ասոր վրայ Փարիզի խումբը կը սկսի բուռն ընդդիմութեան եւ յարձակողականի եւ կը շուարեցնեն իրենց հակառակորդը: Այս միջոցին Սէշոյի ֆօրնէ մը կ'ըլլայ եւ Ռասինկէն Ժօրտան ոտքի հարուածով մը գնդակը բերդէն ներս կը սահեցնէ: Տեղացիները կը սկսին քաջալերել իրենց խումբը, կը ձեռնարկեն յարձակողականի: Սէշոյի երեք յառաջապահները կը մօտենան Ռասինկի բերդին ու վերջապահներն ալ շուարեցնելով կը գտնուին բերդապահ Հիւէնի դիմաց, այնպէս որ անկարելի կ'ըլլայ գնդակը ազատել, եւ կէտ մըն ալ նշանակելով Սէշոյի խումբը պարտութեան կը մատնէ Փարիզի խումբը: Այս վերջինը մեծ յոյսերով ճամբայ ելած էր, եւ երեքի դէմ մէկով պարտուելով կը դառնայ Փարիզ յուսախաբ եւ ընկճուած: Ուրեմն Սէշոյի խումբը կը մնայ դասաւորման գլուխ 15 կէտով, բայց չենք գիտեր թէ մինչեւ վերջ պիտի պահէ՞ այս դիրքը հռչակուելու համար ընդհ. Ֆրանսայի ախոյեան, որովհետեւ Ֆութպոլի մէջ մրցեցան Ռէտ Սթառ Օլէմփիքին:

✣ Սէնթ Ուէնի Սթատ տը Փարիի մէջ մրցեցան Ռէտ Սթառ Օլէմփիքը եւ Սփորթինկ Գլիւպ Վիֆուա, Փարիզի խումբը շատ լաւ խաղարկութիւն մը ունենալէ վերջ 5ի դէմ 2 կէտով պարտութեան մատնեց իր հակառակորդը: Յառաջիկայ կիրակի Փարիզի խումբը պիտի մրցի Լիլի մէջ Օլէմփիք Լիլուայի դիմաց, որուն բերդապահն՝ Տէյֆօռ, ինչպէս Ռէտ Սթարի բերդապահը Ալէքս Տէպօն, Ֆրանսայի ազգային խումբին բերդապահները ըլլալով դէմ առ դէմ պիտի գտնուին:

Մարսէյլի մէջ մրցեցան Օլէմփիք տը Մարսէյլ եւ Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկ: Մրցումը տեղի ունեցաւ Սթատ Ֆէրնանտ-Պուիսոնի դաշտին վրայ, ուր ներկայ եղած են 14.000 հոգի:

Ռէնի մէջ ալ մրցեցան Սթատ Ռէնէ եւ Օլէմփիք Ալէ, ու վերջինը շաբաշար պարտուեցաւ վեցի դէմ 0ով:

Ռուպէի մէջ տեղի ունեցաւ 500 հոգիի ներկայութեան Ֆ. Գ. Միլհուզի եւ Էքսէլսիօր Աթլէթիք Գլիւպի մրցումը: Միլհուզ յաղթեց երկուքի դէմ մէկ կէտով:

Մօնփէլիէի մէջ մրցեցան Ֆութպոլ Գլիւպ Սէթ եւ Օլէմփիք Մօնփէլիէ: Երկու խումբերը ընդհ. դասաւորման մէջ հաւասար էին եւ իրարու յաղթելու համար ամէն ջանք թափեցին եւ շատ լաւ խաղարկութիւն մը ունեցան: Սէթ յաղթեց երկուքի դէմ 0ով: Ֆ. Գ. Սէթ որ եղանակին բացումէն ի վեր այս երկրորդ անգամն է որ կը յաղթէ, եւ սկսա՞ւ ինքզինքը ցուցնել եւ ժողովուրդին համակրանքը գրաւել:

Լիլի մէջ ալ մրցեցան Օլէմփիք Լիլուա եւ Սփորթիվ Գլիւպ Նիմ, որ պարտուեցաւ 3ի դէմ 1 կէտով:

✣ Երկուշաբթի գիշեր Կրենէլ Փալէ տէ Սփորի մէջ տեղի ունեցաւ ըմբշամարտութեան միջազգային մրցում մը, որուն կը մասնակցէր նաեւ մեր հայրենակից Մանուկեան: Իր հակառակորդն էր ամերիկացի Լէյն Հօլ: Մանուկեան երկու շաբաթ առաջ նոյն տեղը մրցելով ամերիկացի [illegible] դէմ կէտի մը առաւելութեամբ պարտուած էր:

Երկու հակառակորդները ուժգնօրէն իրարու փաթթուած եւ մկրատի մը ձեւ առած էին, բայց Ամերիկացին առիթէն օգտուելով քաղելով գլխուն մեր ազգակիցը 17 վայրկեան 21 երկվ. խաղարկութենէ մը յետոյ:

✣ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Լօմպարտիոյ (Իտալիա) շրջանի հեծելանիւով մրցումը, որուն կազմակերպիչն է իտալական «Կածէթթա Տէլլօ Սփորթ» թերթը: Այս շրջանին տարածութիւնն է 245 քիլոմէթր: Մրցումին կը մասնակցին 162 իտալացի եւ Ֆրանսացի հեծելանւորդներ: Այս մրցումով կը փակուի Իտալիոյ հեծելանիւի մրցումներուն եղանակը: Մրցումին կը մասնակցէր Ֆրանսացի հեծելանւորդներէն Վիէթթօ, որ Ֆրանսայի Շրջանին «Լեռներու Թագաւոր» հռչակուեցաւ: Մրցումը շատ հետաքրքրական էր մանաւանդ անոր համար որ բոլոր իտալացի մարզող հեծելանւորդները կը մասնակցէին: Առաջին հանդիսացաւ Կուէռա, 245 քիլոմէթր ճամբան կտրելով եօթ ժամ 34 վայրկեանէն, (ժամական 32 քիլոմէթր): Ֆրանսացի Վիէթթօն հանդիսացաւ 3րդ: Այս մրցումով իտալացի Կուէռա այս տարուան ընթացքին շահած կ'ըլլայ 27 մրցումներ, մրցանիշն ալ կոտրելով: Քիչ մը հանգստանալէ յետոյ պատրաստութիւններ պիտի տեսնէ մասնակցելու «Վեց Օրերու մրցումներուն՝ Ամերիկա, Գերմանիա եւ Փարիզ:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

Հմ. Մատթէոսեան

— • —

Չկայ այլ եւս մեր սիրելի Հմայեակը.

Մնած Կ. Պոլիս, համեստ ընտանիքի մը զաւակն էր Հմայեակ, Կեդր. վարժարանի շրջանաւարտներէն: Ինքնաշխատութեամբ եւ իր բնածին տաղանդով հասած էր որոշ աստիճանի մը: Սիրուած էր իր հեզահամբոյր ու համեստ բնաւորութեամբ: Կը սիրէինք մանաւանդ երբ այսպէս հաւաքուած կը սկսէր հայրենաշունչ հոգի ներշնչող դրուագներ պատմել: Թարմութիւն մը կար իր խօսածներուն եւ պատմածներուն մէջ. շատ բան կը տեսնէր եւ սակայն չէր ուզեր արտայայտուիլ, ինքն իրեն լուռ կը խոկար: Կը հաւատար աւելի լաւ ու փայլուն օրերու: Եւ իր պարտականութիւնը սահմանափակած չէր միայն ընտանիքին մէջ: Ամէն տեղ էր՝ միշտ պատրաստ օգնելու հայ որբին, այս կամ այն բարեգործական հաստատութեան:

Յաճախ կը հանդիպէինք իրարու: Հարցում մը բաւական էր որպէսզի մոռնար իր օրուան հոգերը: Խոր շունչ մը կ'առնէր եւ,— «Հոգ չէ, հոգիս, այս օրերն ալ կ'անցնին. հերիք է որ Հայ ապրինք եւ մեր զաւակները Հայ պահենք»: Հպարտ էր իր ցեղով «Տղաք, հայերէն խօսեցէք» դեռ մինչեւ հիմա ականջիս կը հնչէ..

Խօսելու ինքնայատուկ եղանակ մը ունէր եւ երբեմն վերին աստիճանի տպաւորիչ եւ ազդու կը դառնար իր [illegible]: Ասոր կը պարտէր թերեւս այն հմայքը զոր վերջերս ձեռք բերած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներուն վրայ:

Հողը թեթեւ ըլլայ վրադ, ազնիւ ընկեր:

Գնդամ

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գուրգէն Այրէսի «Արմէնիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 սեպտ.):

— «Կրկնակի դժբախտ է Հայը արտասահմանի մէջ եւ նոյնքան անբախտ ու թշուառ է բուն երկրին մէջ:

Բնական է, երկար չեն կրնար ապրիլ ու յարատեւել գաղթաշխարհի կղզեակները: Պատմութիւնը կատակներ չի սիրեր:

Հազիւ քանի մը տասնեակ տարի եւ գաղթաշխարհի մասնիկները պիտի հալին:

Անհող Հայաստանը պիտի անհետանայ ճիշդ այնպէս, ինչպէս Լեհաստանի եւ Թրանսիլվանիոյ հայ գաղութները:

Կը մնայ հողով Հայաստանը, որ ընդունակ պէտք է ըլլայ իր փիզիքական գոյութիւնը պաշտպանելու ամէն վտանգի դէմ:

Մանուկ պէտք չէ ըլլալ հաւատալու, որ Խ. Ռուսիա մեզ պիտի պաշտպանէ.

1918ին մինակ մնացինք, համայնավար ռուս զօրքը հայհոյելով կը քաշուէր մեր երկրէն, երբ մենք կ'ուզէինք որ ան մնայ ... ու չմնաց:

Եւ սակայն քանի մը տարի վերջ ան հայհոյելով եկաւ մեր երկիրը, երբ մենք բնաւ պէտք չունէինք իրեն եւ իր ուժին:

Դաշնակից եւ զինակից ունի՞ Հայաստանը ներկայիս, երբ աշխարհի բոլոր պետութիւնները, ազգերն ու ցեղերը, դաշնակիցներ եւ զինակիցներ ունին, գաղտնի ուխտեր, համաձայնագրեր եւ ոչ յարձակողական դաշինքներ կը կնքեն:

Դժբախտաբար արդի Հայաստանը տուեալ բարեկամ չունենալէ զատ՝ ունի բազում թշնամիներ:

Ի՞նչ կը մտածէ երկրի ժողովուրդը, ո՞րու հետ կ'ուզէ ըլլալ եւ ո՞րու դէմ: Չենք գիտեր: Կախուած է օդին մէջ, նոյն իսկ իրեն զինակից ու բարեկամ չեն իր հարեւանները, որոնք Թուրքին հետ են եւ Ռուսին դէմ:

Ասկէ զատ մեր ժողովուրդը զինաթափուած է մինչեւ գրպանի դանակը, մինչ իր հարեւանները սպառազինուած են մինչեւ ատամները:

Իր տառապալից պատմութեան մէջ երբեք Հայը Թուրքին հետ չէ եղած ընդդէմ Ռուսի, բայց Ռուսը միշտ հայութեան դէմ է եղած մինակ կամ միացած Թուրքին:

Ներկայիս նոյնն է պարագան:

Հայաստանի անմիջական բարեկամները անհող Հայաստանցիներն են, որոնք գոյութիւն ունին աշխարհի զանազան մասերուն մէջ: Պէտք է ներքին ուխտը, ներքին համաձայնագրեր կազմուին հողով Հայաստանին օգնելու իր գերագոյն եւ օրհասական վայրկեանին: Արմէններու դաշինքը ապահովութեան մեծագոյն երաշխիքն է հայութեան գոյութեան:

Մինչ մենք պառակտուած ենք, ներքնապէս տկար եւ [illegible]:

Թուրքիան իսլամական ուխտը կը կազմէ եւ դաշինքներ կը ստորագրէ իր շուրջը հաւաքելով Պարսկաստան, Աֆղանիստան, Ադրբէջան եւ իսլամ ուրիշ երկիրներ, իսկ մեր ներքին Թուրքերը գաղթաշխարհը կը յուզեն, երկպառակութիւն կը սերմանեն, մեր բարոյական եւ նիւթական ուժը սպառելով չնչին բաներու վրայ: Թուրքը արտաքնապէս եւ ներքնապէս կը զօրանայ, իսկ մենք կը տկարանանք հողով Հայաստանի եւ անհող հայրենիքներու մէջ:

Արտաքին Թուրքը՝ դուրսէն, ներքին Թուրքը՝ ներսէն, համերաշխօրէն կը դաւեն հայութեան:

Սթափինք, լայն բանանք մեր աչքերը, կեդրոնացնենք մեր ուժերը Արմէններու սրբազան ուխտով: Արմէններու Ալիանսը միայն մեզ պիտի փրկէ, ինչպէս փրկեց 1918ին:

Դէպի համերաշխութիւն, համաձայնութիւն եւ սրբազան ուխտը: Դէպի Արմէններու Ալիանսը»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ա. ՊԸՐԹԵՒԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յառաջիկայ հինգշաբթի նոյեմբեր 1, օգտուելով տօնական արձակուրդէն, Արա Պարթեւեան սէնֆօնիք մեծ նուագահանդէս մը սարքած է Կավօյի ընդարձակ սրահին մէջ:

Աւելորդ չէ յիշեցնել որ, երգահանը բացի իր անձնական հեղինակութիւններէն, յայտագրին մէջ տեղ տալով դասական գործերու, առաջին անգամ մեր հասարակութեան մատչելի դարձուց սէնֆօնիք նուագահանդէսները, եւ ճաշակ արթնցուց առ հասարակ մաքուր երաժշտութեան:

Յառաջիկայ նուագահանդէսը մասնաւորապէս կազմակերպուած է կէսօրէ յետոյ, որպէսզի ըլլայ ժողովրդական, ուրկէ պիտի կրնայ օգտուիլ արուարձաններու սիրող հասարակութիւնը:

Դեռ թարմ է յաջողութիւնը իր Իրիկնամուտին եւ Ցայգաբերեաններու արին, որոնք մեծ յաջողութիւն ունեցած էին անցեալ նուագահանդէսին: Առնոյ կողքին Պարթեւեան հեղինակած է այս անգամ սէնֆօնիք մեծ գործ մը, Գեղջկական շարք անունով, երեք մասէ բաղկացեալ, միշտ բնապաշտ գաղափարին ազդեցութեան տակ, եւ որուն բաժանումներն են ա) Արշալոյսէն մինչեւ կէս օր, բ) Հովիւները լեռներուն մէջ, եւ գ) Գեղջկական խրախճանք:

Երեք մասերն ալ ըլլալով անկախ ներշնչման կտորներ, դրոշմը կը կրեն մեր [illegible] երաժշտութեան, ինչ որ գեղեցիկ հակապատկեր մը պիտի կազմէ քանի մը դասական գործերու՝ որոնք պիտի նուագուին յայտագրի առաջին բաժնին մէջ:

Լիտա Տէմիրճեան, որ հայ անունին պատուաբեր ասող մըն է միջազգային հորիզոնին վրայ, իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ այս նուագահանդէսին:

[illegible] ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (28)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

— Չքու Աստուած ու Քրիստոս, քու հօրն ու մօր հոգին ու մարմին ... քուդի զաւակ, զաւաման, [illegible], դեռ երես ունի՞ս գալ զիս տեսնելու: [illegible] ու կրակ փախստական ու հալածական հայ կիներու գլխուն բերածներդ կը յիշե՞ս, քու [illegible] կիրքիդ զոհացում տալէ յետոյ, Թուրքերուն ալ բաժին կը հանէիր անոնք որոնք քու [illegible] կամքիդ հակառակ կը գտնուէին: Կիսամեռ [illegible] Հասմի սրտին զարկեր անոր արեան գնով ձեռք բերած դրամները կաղապարեցիր ու այսօր որպէս դրամատէ՞ր կ'երեւաս: Սատկէ, կորսուէ աչքէս առջեւէն, այս ըլլայ քու առաջին ու վերջին խմ քովս գալը:

— Հա՛, հա՛, հա՛, դեռ քու ատամներուն [illegible] վաղ չանցաւ, լաւագոյն է կորսուէր, ինք [illegible] կը փնտռէ խմ մօտ ամէն բան եղած ըլլալով մնացած է, ազդ, մազդ, ասոնք ալ խօսքեր են, մարդ այն է որ այս աշնային իր կեանքը կը պահէ, եւ ոչ թէ քեզի նմանիներթակի եսեւ կը պահուի:

Ու ձգելով դուրս գնաց, առանց երկրորդ անգամ գալու:

ՋՆՏՕ ՌՈՒԲԷՆ

Ամէն առտու իբրեւ մուրացկաններ կէսօր ժամանակ հայ պզտիկներ 6—8 տարեկան կը հանդիպին մեր տունը, բոլորն ալ ծիւրած, ջիղ ու ոսկոր մնացած, անճանաչելի դարձած:

Օր մը կէս օրին, ես նստած հարիսա կ'ուտէի: Ներս մտաւ կարճ ու կլոր սեւուկ ու պայծառ աչքերով տղայ մը: Անմիջապէս ճանչցայ, Ջնտոյի թոռ Ռուբէնն է, տասը տարեկան: Պահած էր իր աշխուժութիւնը:

Ինչպէս որ ես անյագ ու կարօտով կը նայիմ իր վրայ, նոյն եւ ինք: Յանկարծ [illegible] — Ռուբէ՛ն, բաւական եղաւ որ լալով վրաս նետուի: «Կը ճանչնա՞ս զիս» կը հարցնեմ:

— Այո, Մարգարն ես:

Տնեցիները պէշ պէշ կը նային մեր լացին ու գիրկընդխառնումին: Անոնց կը հասկնեմ որ ազգականիս մէկ զաւակն է, իմ բաժին հարիսան եւ հացը կը պարպեմ Ռուբէնի կտրած խեցի ամանին մէջ, ու բռնելով անոր ձեռքէն կ'անցնիմ միւս ու կը հարցնեմ.— Ի՞նչ եղաւ մեծ հայրիկդ եւ տան մնացած անդամները: Ահա ինչ որ լսեցի Ռուբէնէն.

— Այն օրը (խօսքը ջարդի օրուան մասին է), մեծ հայրս տունն էր, երբ Քիւրտերը գիւղը պաշարեցին ու զէնքերու ձայն սկսաւ: Մեր բակը լեցուեցան մեր գիւղի Քիւրտերը, սկսան տան կահ կարասիները թալլել: Նոյն առտն բակ մտաւ Սէլման օնպաշին, կանչեց հայրիկս ու մեծ մայրս անոր հետ գնաց, ես ալ մեծ մօրս ձեռքը բռնած էի: Դուրս ելանք բակէն: Երբ Աղկոյի լամուկ Խալըղ մեր հարս Հռիփիր քաշելով բակէն դուրս բերաւ, հայրս որ տեսաւ լացաւ, լացինք ես եւ մայրիկս ալ, բայց հայրս տարին: Սէլման օնպաշին հօրս նշաններ ուզեց(*), հայրս ըսաւ որ այն նշանները միայն ինծի համար են: Ասոր վրայ հօրս ձեռքերը կապեց, մօտ 200ի չափ կնիկմարդիկ հաւաքեց ու քշեց դէպի Խասպուղ: Հոն հօրս կապեցին Խագիւղի Տէրտէրը եւ ուրիշներ, տարին Ս. Ստեփաննոսի եաեւ ձորակի մէջ ու սպաննեցին: Մայրիկս ուրիշ կիներու հետ մարագին մէջ լեցուցին: Ես ալ մայրիկիս հետն էի: Դօկըմ անունով Քիւրտ մը անցաւ մարագի դռնէն, մեծ մայրս կանչեց, ճանչցաւ ու եկաւ, մայրս համբուրեց զիս ու յանձնեց Դօկըմին.— Տար քեզի թող ըլլայ: Դօկըմ դժուարաւ կրցաւ զիս ազատել ոստիկանէն, ու տարաւ իրենց տունը: Ես կուլայի ու մայրիկէս չէի բաժնուեր, ըսաւ՝ գնա՛, ես երեկոյեան կուգամ քեզ առնելու: Ալ չեկաւ. Դօկըմ տան դուռը վրաս գոցեց, գնաց թալան բերելու: Ինք կուգար կ'ըսէր կ'երթար, այսպէս մինչեւ իրիկուն կրցին, տունը լեցուեցաւ, դուռը կը գնէին բեռածները: Ախոռը տաւար ոչխարով լեցուցին: Սակայն ես կուլամ, ինչ որ կուտան կը մերժեմ ուտել.— Զիս մայրիկիս տար կ'ըսեմ: Բարկացած զիս դուրս կը հանէ, ցոյց կուտայ այն մարագը ուր մայրիկս էր, բոցերու ճարակ է, կը վառի այն կնիկներու վրայ մայրիկիս հետ: Ու կը լսուի սաստիկ պայթոցի ձայն: Երբ կ'ուլին ու կը պայթին, սարսափահար կը փախչիմ, ներս կը մտնեմ, ու Դօկըմ կը խոստանայ զիս մեր գիւղը բերել ու մօրս յանձնել, անոր ըսած էի որ մայրս ողջ է:

Երեք օրէն վերջ Դօկըմ զիս առնելով մեր գիւղը եկանք: Երբ մեր բակը մտանք, քարէն, փայտէն զատ բան մնացած չէր: Միայն մառանի դուռը կղպուած էր կղպանքով մը: Յանկարծ մայրս մառանի մէջէն կանչեց Դօկըմին, բանալին տուաւ եւ դուռը բացինք: Մայրս ու Գալօ Բղտոյի կինը՝ Լուսին ներսը կը բնակէին: Մայրս ըսաւ որ Աղձէլ աղայի կողմէն վար դրուած են: Դօկըմ ձգեց կ'երթար, մայրս ըսաւ — Դօկըմ, տար Ռուբէնը քեզի թող ըլլայ: Ես լացի — Չեմ երթար, անոնց գիւղը մարդիկ կը սպաննեն, կնիկներ ու պզտիկներ մարագի մէջ կը վառեն, ես չեմ երթար, չեմ երթար:

Դօկըմ կղպեց դուռը ու բանալին մօրս տուաւ: Հարցուցի մօրս՝ մեր հարս Հռիփը ուր տարին, չեկա՞ւ:— Չէ, ազաս, ալ Հռիփը մերը չէ, խլեցին զայն մեր գիւղէն: Ու կուլան երկուքն ալ: — Ի՞նչ եղան միւս հարսները՝ Լուսվարդն ու Իւղօն, ի՞նչ եղաւ քոյրս Նախշուն, կը հարցնեմ մայրիկիս: — Լուսվարդը ջարդի օրը լեռը կը փախչի, յաջորդ օր կուգայ գիւղ, կը բռնեն Կնուֆօ չէյխեր, ան այժմ Տէր Գրիգորի տունն է, չէյխին քով: Իսկ Իւղօն ու Նախշունը ոստիկանապետը տարաւ, Ամրէի տունն, անոնք ալ անոր են: — Ի՞նչ եղաւ Ասլօն, երկու տարեկան տղան (Իւղոյի տղան): Մայրս լացաւ ու ըսաւ.— Իւղոյի հետ տարին, ոստիկանապետը կը հրամայէ Իւղոյին որ տղան ձգէ, ան չի ձգեր: Հրաման կ'ընէ ոստիկանի մը, որ Իւղոյի գրկէն կը յափշտակէ տղան, կը հանէ սանիքը ու երդիքէն վար՝ գլխուն վրայ կը նետէ տղան, 40 արշըն բարձրութենէ մը: Տղան մօր աչքերուն առջեւ կտոր կտոր կ'ըլլայ: Իւղօն կը մարի. տղուն կտորները կը նետեն հորը, շուները կը լիզեն անոր արիւնը, վերջն ալ կ'ուտեն կտորները: Սարսափի տակ կը դողամ, մայրս զիս գրկեց, թեւերուն մէջ առաւ.— Մի լար Ռուբէն, մի վախնար տղաս, օր մը մեր տեղցիները ամէնքն ալ կուգան, նոյնպէս մեծ հայրիկը, մեծ մայրիկը:

(Շար.) ՄԱՐԳԱՐ ՔԱՐԽԵԱՆ

(*) Ջնտօն 30 տարի Պոլսոյ գերմ. դեսպանատան մէջ ծառայած, հանգստեան կոչուած էր: Ի վարձ իր 30 տարուան անբիծ աշխատութեան պատուանշան ստացած էր Սուլթան Համիտէն եւ Վիլհէլմէն:

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ, ԼԵՀԱՍՏԱՆ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

»»» · · «««

Հունգարիոյ վարչապետը, որ Վարշաւա գացած էր քանի մը օր առաջ, վերադարձաւ Փէշթա։ Կ'ըսուի թէ այս կերպով ալ Վիէննա պիտի երթայ եւ յետոյ Հռոմ, ուր գացած էր արտաքին նախարարը։

Լեհական թերթերը կը գրեն թէ Հունգարիոյ վարչապետին այցելութիւնը օգնեց ամրապնդելու փոխադարձ համակրանքը եւ հաստատելու ... համաձայնութիւն մը խօսակցութեանց ընթացքին. Լեհաստանի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը շատ վերապահ եղած են, ... դաշնագիրներու վերաքննութեան տենչը, որ շատ զօրաւոր է Հունգարիոյ մէջ եւ որ յաճախ կ'արտայայտուի «Կարպաթեան ափերու» բացառումով (սահմանակից դառնալ Լեհաստանի)։ Վարշաւայի ընդդիմադիր թերթերը կը հարցնեն թէ հիմա ժամանակն էր այս այցելութեան եւ գիտել կուտան թէ մինչ ֆրանսեւլեհական բարեկամութիւնը կը թուլնայ, ... կը զօրանայ։

Ամէն պարագայի մէջ, Հունգարացիները շատ գոհ են եւ մամուլը կը շեշտէ վարչապետին այցելութեան քաղաքական կարեւորութիւնը։ Երկու վարչապետներուն խօսակցութիւնը տեւած է երկու ժամ։ Այս այցելութենէն յետոյ, Փէշթայի մէջ աւելի յաւատես են դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին, որովհետեւ հաստատուած է որ երկու կառավարութիւններն ալ միեւնոյն տեսակէտներն ունին եւրոպական հարցերու մասին։

Գերմանական մամուլը յայնօրէն արձանագրեց այս անցուդարձը, մեծ արդիւնքներ սպասելով, բայց յուսախաբ եղաւ։ Կը հաստատուի թէ Լեհաստան չէ ուզած որ եւ է յանձնառութիւն ստանձնել Հունգարիոյ հանդէպ, գոնէ առ այժմ։

Խորհրդային մամուլը կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս այցելութեան, անոր մէջ տեսնելով փորձ մը՝ Ֆաշական խմբակցութիւն մը կազմելու կեդր. Եւրոպայի մէջ, Գերմանիոյ դրդումով։ Այս առթիւ գիտել կուտայ թէ այդպիսի խմբակցութիւն մը մեծ վտանգ պիտի կազմէ Չեխոսլովաքիոյ համար (անշուշտ նաեւ Խ. Միութեան համար)։ Սակայն եւ այնպէս Մոսկուայի մէջ թերահաւատ են այցելութեան արդիւնքի մասին, որովհետեւ Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ շահերը աններդաշնակ են։ Ինչ կը վերաբերի դաշնագիրներու վերաքննութեան, այդպիսի գործողութեան մը անուղղակի պիտի վնասէ նաեւ Լեհաստանի շահերուն։

»»» · · «««

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱԳԵՒԱՄԱՂԻ Գ. չերոին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի նոյեմբեր 11ին, Թրոքատէրոյի մէջ։

Պ. Գէորգ Ցնծալեան, Օր. Ալիս – Պերճուհի Ցնծալեան, այրի Տիկին Փրլանքի Արապեան, Պ. Գէորգ Արապեան (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Խ. Ոսկանեան եւ զաւակունք (Պոլիս) Տէր եւ Տիկին Ակոբեան Հանեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գ. Գարաեան (Առնուվիլ – լէկոնէս), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, աղջկան եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՑՆԾԱԼԵԱՆԻ

Ծնեալ Արապեան

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ հոկտեմբեր 21ին Նէքէր հիւանդանոցին մէջ (Փարիզ), յետ տաժանակիր հիւանդութեան, 48 տարեկան հասակին մէջ։ Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10·30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Jean Goujon, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Քլամառի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Թաղմաւորի հասցէ՝ 55 Rue Chef de Ville, Clamart, Seine

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

« ՅԱՌԱՋ »ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (12)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

— Քիչ մը պանիր, էտըմս, մառանկարարը Սըր Ճօնին մօտը եկած էր։ Ոչ, Հ. Ա. երէկ գիշեր շատ կարեւոր դէպքի մը համար կանչուեցայ… եւ մինչեւ կէսօրէ առաջ չկրցայ վերադառնալ։

— Հեռու տե՞ղ գացիր։

Այս հարցումը ուղղուած էր յոյժ նաւպէս ու հետաքրքրութեան համար։ Սըր Ճօն որ խորհեցաւ թէ լաւագոյն էր չխօսիլ պատասխան չտալ՝ յարեց

— Ոչ, շատ հեռու չէ, մինչեւ հիւանդանոց… խորհրդակցութիւն մը եւ գործողութիւն։

Այդ միջոցին « քրա՜չ » ձայն մը ելաւ. էտըմս պանիրին պնակը կոտրած էր։ Սըր Ճօն նշմարեց որ իր սպասաւորը ամէն սենեակին մէջ կը կենար։ Ան չէր գիտեր որ ժամադրութեան չերթալուն համար Հ. Ա. իր տունը հեռաձայնած էր։

— Շատ կը ցաւիմ, պարոն։ Պնակը ձեռքէս սահեցաւ։

Էտըմս ուրիշ պնակով մը ներս եկաւ.

— Բացառիկ երկար գործողութիւն մը ըլլալու է որ ամբողջ գիշերը մնացեր ես, Ճօն, ըսաւ Հ. Ա. եւ զարմացաւ թէ ինչո՞ւ կը սուտ իր բարեկամը։

Սըր Ճօն պանիրէն առաւ եւ սպասեց մինչեւ որ էտըմս դուրս ելաւ

— Խնդիրը գործողութեան երկար ըլլալուն վրայ չէր. Հ. Ա. ստիպուած էի երկար ժամանակ հիւանդին մօտ մնալ, որովհետեւ իր կեանքը ծանր վտանգի մէջ էր։

Հ. Ա. դժուարաւ իր ծիծաղը զսպեց։ Ինչո՞ւ համար Ճօն զինքը այդքան անմիտ կը կարծէր։ Փողոցի հասարակ մարդիկը անգամ լաւ գիտեն թէ Հարլի փողոցի մասնագէտները իրենց հիւանդներուն առողջանալուն կամ ոչ չեն սպասեր, այսպիսի մանրամասնութիւնները հիւանդանոցի վիրաբոյժին կը ձգուին։ Էտըմս հեռաձայնով ըսած էր որ իր տէրը տունէն դուրս ելած էր խորհրդաւոր նաւազի մը հետ, եւ երկուքը միասին ինքնաշարժով մը մեկնած էին ժամը մէկուկէսի ատենները։ Սըր Ճօն ուր երթալնին չէր ըսած - եւ ծառան ալ բոլոր չվերադառնալուն համար անհանգիստ էր։ Նաւազը սարօրինակ մարդ մը թուած էր։ Ահա էտըմսի այդ խօսքերուն վրայ էր որ Հ. Ա. իր բարեկամին այցելութեան էր եկած.

Սըր Ճօն այդ վայրկեանին մէկ փափաք միայն ունէր,— որոշ տեղեկութիւն ստանալ նախորդ գիշերուան ոճիրի մասին. այդ տեղեկութիւնները պէտք էր առնել իր բարեկամին միտքին մէջ առանց որ եւ է կասկած յարուցանելու։ Ուստի առաւօտեան թերթը առաւ եւ հատուածի մը ակնարկով ըսաւ

— Կը տեսնեմ որ Սպիտակ Արծիւը ուրիշ սպանութիւն մըն ալ կատարեր է։

Ճօն կ'ուզէ զիս խօսեցնել, սա՛ եւ տեղեկութիւն քաղել, կը զարմանամ թէ ինչո՞ւ, մտածեց Հ. Ա.

— Այո Ճօն, Սպիտակ Արծիւի նոր սպանութիւն մըն ալ ունեցանք։

— Թերթերը աղմուկ պայթեր մըն են բացեր, Հ. Ա.։ Կարծեմ քիչ ժամանակէն Ժողովին մէջ հարցապնդումներ պիտի ըլլան։

Հ. Ա. գլուխը շարժեց։

— Ոչ, երեսփոխանական ժողովին մէջ հարցապնդում չըլլար։ Այս անգամ մարդասպանը իր նշանը հեռք մը ձգած է։

Ուրիշ անվարժ մէկը բան մը չպիտի գիտէր, բայց Հ. Ա.ի աչքերէն չխուսափեցան իր բարեկամին աչքերուն հետաքրքրութիւնը։ Ուրեմն Ճօն անձնապէս այս խնդրով կը հետաքրքրուէր, ահա չահեկանը… մտածեց ոստիկանապետը, յետոյ բարձր ձայնով մը։

— Երբ հետք մը կ'ըսեմ, մեծ բան մը չկարծուի։ Հասկցուած է որ ըսպաննուած մարդը, Հէնրի Մէյըրն, իրեն պատահելիքին կը սպասէր, որովհետեւ վերջերս սովորութիւն ունէր իր մօտ զէնք պահելու… երէկ գիշեր այդ զէնքով կրակեց… Ապացոյցներ ունինք որ մարդասպանը վիրաւորուած է։

Աշխարհի վրայ այլեւս ոչ մէկ զօրութիւն կրնար զինքը արգիլել հարցում մը ընելէ, նոյն իսկ եթէ իր բոլոր գիտցածը դուրս տար։

— Հէնրի Մէյըրի գործածած ատրճանակին չափը գիտե՞ք

— Այո, 45. բայց ինչո՞ւ կը հետաքրքրուիս

— Ան բանին համար որ եթէ մարդասպանը այդքան խոշոր չափի հրազէնով մըն է վիրաւորուած, կրնաք իր հետքը շուտ գտնել, որովհետեւ մարդը մասկոյտ մը կ'ըլլայ, մինչդեռ փոքր չափի վէրք մը առնը ... կրնայ դարմանուիլ

— Կը նշանակէ թէ մեր մարդը ... պանը կամ հիւանդանոց մը գնաց ... կամ տանը մէջ բժի՞շկ մը կանչեց

— Այո։

(Շար.)

16,000 ՄԵԹՐ ԴԷՊԻ ՆԵՐԿԻՆՔ բարձրանալէ յետոյ — Օհահոյի նահանգին մէջ, Մ. Նահանգներ — անտառի մը մէջ վար իջաւ Տէր եւ Տիկին Ժան Փիքարի օդապարիկը։ Վայրէջքը շատ ուժգին էր եւ օդանաւին պահարանը պատռեցաւ, բայց այր եւ կին եւ իրենց բոլոր գործիքները անվնաս մնացին։ Օդաչուին եղբայրն է՝ հռչակաւոր Փրոֆ. Փիքառ, որ այս չարքին առաջին փորձը կատարեց

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Պելճիքա, Իտալիա, Զուիցերիա ...	250 »	130 »	
Լեհաստան ...	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 26 Octobre 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2635

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՐԻ ԽՕՍՔ

ԽԱՐԽՈՒԼ Է ԽԱՐԻՍԽԸ

»»»· ·«««

Ասկէ մխիթարակա՞ն է պատկերը ուրիշ գաղութներու մէջ, բաղդատելով Ֆրանսայի հետ։

Արագ ակնարկ մը՝ իբրեւ պատասխան այս հարցումին։

Ամերիկան կը տառապի ծանօթ պեկուծութեան մէջ։ Ոչ մէկ հանդարտ վերահաստատուելու միտումն կանութիւնը։ Երկու առաջնորդարան, երկու երեսփ. ժողով, երկու եկեղեցի, երկու հոտ։ Կուսակցութիւնները եւ միւս ազգ. հաստատութիւններն ալ անոր համեմատ բաժնուած։

Մթնոլորտը այնքան պղտոր է, որ նոյն իսկ էջմիածինը կէս ճամբան մնաց։ Եւ այժմ յորդոր կը կարդայ, կարճ կապելով սահմանադրական եւ պատմական տնօրինութիւնները։

Տարբեր բախտ մը չպատեր կաթող. պատուիրակին, եթէ պիտի չյարմարին օրէնքներու կամ կոնդակներու տառին հետեւիլ, խոհեմութեան տարրական պատմութիւնները ճշդելու անկախօրէն, մէկդի դնելով բոլոր կանխակալ կարծիքները։

Պուլկարեան գաղութներէն Ռումանիան, որ տարիներով կը պարծենար իր խաղաղութեամբ եւ շինարար աշխատանքով, կատարեալ քաոսի մը վերածուած է մէկ տարիէ ի վեր։ Ինչ որ թեմական իշխանութիւն կը կոչուէր, դարձեր է ծաղրանկար մը, խախտելով կրթական ճակատն ալ, ուր լայն ճեղքեր բացաւ Հօկը։

Պուլկարիան, միշտ վիրաւոր եւ խռովեալ, կը քաշքշէ իր անգոյն գոյութիւնը։ Թեմական իշխանութիւնը շուք մը կամ դիմակ մըն է, եւ իր գոյութիւնը կը զգացնէ կա՛մ կուսակցական պայքարի առթիւ, եւ կամ առնական առիթներով։

Ցունաստան, տասջին օրէն խառնակ, նոր ջղաձգութեան մը մատնուած է, շնորհիւ անօրէն կղերականի մը եւ «քլիք»ի մը, որոնք իրենց չոգին կը ստանան Հօկէն եւ Բարեգործականէն։

Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ երեւի կացութիւնը պէտք եղածին պէս պղտորած չէ։

Այսպէս, Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը ինչո՞ւ պիտի գրէր հետեւեալ տողերը, խօսքն ուղղելով «Կիլիկիոյ գոյգ Շնորհազարդ կաթողիկոսներուն եւ իրենց ենթարկեալ եկեղեցականութեան եւ յետոյ նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան»։

— «Անոնք պէտք է վճռապէս ի բաց թողուն համերաշխական ու ձեւապաշտական ներողամիտ եւ թոյլ քաղաքականութիւնն ու դոյժուածքները եւ զօրաւոր կամքով ու ձեռքով զսպեն ու արմատախիլ ընեն չարիքը»։ (*Պայքար*, 25 սեպտ.)։

Բացատրէ՞ք թէ «չարիք»ը Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ կապուած տարրերն են, որոնց հետ համերաշխաբար կը գործեն երկու կաթողիկոսները։ Մե՞ղք որ երկուքն ալ խելք չեն ըներ հետեւելու «սուրբ» Ղեւոնդի օրինակին։

Մասնաւոր տեղեկութիւններ չունինք Եգիպտոսի մասին, իսկ իրաք նոր պիտի գտնէ ինքզինքը, իբրեւ հետեւանք վերջին ընտրութեանց եւ չարաշուք փիլոնաւորի մը պաշտօնանկութեան։

Չխօսինք հարեւան երկիրներու մէջ հաստատուած համրանքներու մասին,— Անգլիա, Պելժիա, Իտալիա, Զուիցերիա, Աւստրիա եւն.— որոնք ընդհանրապէս Ծնունդին եւ Զատկին կը յիշեն իրենց գոյութիւնը կամ պարտականութիւնները։

✕

Ի՞նչ կ'ուզենք հաստատել այս հարեւանցի տեսութեամբ։

Առ այժմ երկու բան.—

1. Մէկ տարիէն միւսը կը չեչտուի կեդրոնախոյս ձգտումը, թուլցնելով կազմական եւ կազմակերպական կապերը՝ բուրաքանչիւր գաղութի մէջ եւ երկիրէ երկիր։ Ինչ որ կը նշանակէ տկարացում դիմադրական կորովի եւ ինքնապաշտպանութեան։

2. Մէկ տարիէն միւսը՝ արմատախիլ բազմութիւնները փոխանակ տիրաբար վարելու իրենց ճակատագիրը, դայն կը կապեն աշխարհական կամ կրօնական շուքերու բարեհաճութեան. ուրիշ խօսքով՝ կղերապետութեան։

Միթէ այս երկու իրողութիւնները բաւական չե՞ն ապացուցանելու թէ՝ որքան խախուտ է գաղութներու ինքնապաշտպանութեան կազմակերպումը։

Այս «երերալ - տատանեալ» խարի՞սխն է որ պիտի պաշտպանէ մեզ, այնքան փորձանքներու եւ փորձութեանց դէմ։

Մանաւանդ որ, Երեւանն ալ սառուցեալ գօտի մը կազմեր է հայրենիքին եւ գաղութներուն միջեւ։ Ան մեր պահանջներուն վրայ կը նայի ոչ թէ իբրեւ պետութիւն, այլ իբրեւ կոմիտէ մը, եւ համաձայն իր գործակալներուն զեկուցման։

Ցաւը տարի է որ անդադար կը յիշեցնենք, թէ նոյն իսկ հայրենիքին հիմնական շահերը կը պահանջեն կարելի եղածին չափ ամրացնել գաղութներու ինքնապաշտպանութեան ցանցերը։

Որովհետեւ, ինչպէս որ գաղութները չեն կրնար ապրիլ ու տեւել առանց հայրենիքի, նոյնպէս այս վերջինը չի կրնար ձեռք քաշել հարիւր հազարաւոր տարագիր զաւակներէ, չի կրնար առանց վտանգի դիտել անոնց կազմալուծումն ու նուաղումը։

Եթէ Երեւանի մէջ դժուար կ'ըմբռնեն այս տարրական ճշմարտութիւնը, բան չշեշտելով լեռնէն կամ Լէնինէն անդին, այդ չի նշանակեր թէ մենք ալ ամէն ինչ պիտի յանձնենք չորս հովերու քմայքին։

Եթէ մեր բոլոր տառապանքները, բաղձանքները եւ մարտնչումները ելք մը պիտի ունենան, այդ ելքը կախում ունի մեր ինքնապաշտպանութեան ամրապնդումէն։

Ո՞վ կը խանգարէ մեզ, մեր տունը կարգի դնելու համար։ Եւ ինչո՞ւ կը յամառինք յամենալ մաշած ճամբաներու վրայ, երբ ամէնէն անաստան ուժերն իսկ վերանորոգման ճիգեր կը կատարեն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Երէկ Նանթի մէջ բացուեցաւ արմատական ընկերվարականներու տարեկան համագումարը, մասնակցութեամբ 1800-2000 պատգամաւորներու։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն այս համագումարի ելքին, որովհետեւ անոր տալիք որոշումներէն կախում ունի դահլիճին կացութիւնը եւ մանաւանդ սահմանադրութեան վերաքննութեան յաջողութիւնը։ Արմատական-ընկերվարականները 158 անդամ ունին Երեսփ. Ժողովին մէջ։ Նոյնքան զօրաւոր է իրենց ազդեցութիւնը՝ Ծերակոյտին մէջ։ Այս ուժին բարեացակամութեան շնորհիւ է որ կը դիմանայ Տումէրկի դահլիճը։ Արդ, Պ. Էռիօ, որ թէ կուսակցութեան նախագահն է եւ թէ անպաշտօն նախարար՝ ազգ. դահլիճին մէջ, պիտի կրնա՞յ համոզել համագումարին բոլոր անդամները, շարունակելու համար մինչեւ հիմա վարած քաղաքականութիւնը։

Տարակոյս չկայ թէ փոթորկալի վիճաբանութիւններ պիտի ծագին սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին, որ ամէնէն կարեւոր խնդիրն է ներկայ կառավարութեան, նայնպէս այս համագումարին համար։ Յակաւին կայ Թառտիէօ - Շոթան միջադէպի խնդիրը, որ յետաձգուած էր այս ժողովին։ (Կը յիշուի թէ Թառտիէօ ծանրապէս ամբաստանեց Շոթանը, Սթավիսքիի դայթակղութեանց առթիւ, եւ Պ. Տումէրկի հրաժարման սպառնալիքին վրայ էր որ դահլիճը փրկուեցաւ, առժամապէս)։

Արմատական - ընկերվարական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը բոլորովին հակառակ չէ սահմանադրութեան վերաքննութեան, բայց վճռապէս կը մերժէ երեսփ. ժողովի լուծման իրաւասութիւնը ծերակոյտէն առնել եւ յանձնել հանրապետութեան նախագահին։ Միւս կողմէ, կուսակցութեան ձախակողմեան թեւը հակառակ է նոյնիսկ ազգ. դահլիճին մասնակցութեան, եւ այս գետնին վրայ կը մօտենայ ընկերվարական - համայնավար միացեալ ճակատին քաղաքականութեան։

Կառավարութեան թաղումի միթինկներ

Զորեքշաբթի օր վեց խոշոր միթինկներ գումարուեցան Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ ընկերվարական - համայնավար միացեալ ճակատին։ Նախապէս չորս ժողովներ սարքուած էին, սակայն բազմութիւնը խճողուած ըլլալով, ուրիշ երկու միթինկներ ալ սարքուեցան։ Երկու կուսակցութեանց օրկանները կը գրեն թէ աւելի քան 30,000 աշխատաւորներ մասնակցեցան ժողովներուն, « իրենց ատելութիւնը արտայայտելով ֆաշականութեան դէմ եւ ...

... Ոստիկանութիւնը խստօրէն կը հսկէր կարգապահութեան

ՆՈՐ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ներքին նախարարութիւնը մասնաւոր պաշտօնեաներ ղրկեց Մարսէյլ, ճշդելու համար տեղական իշխանութեանց պատասխանատուութիւնը հոկտ. 9ի դէպքին մէջ։ Այս առթիւ բուռն վէճ մը տեղի ունեցաւ Փարիզցիներու եւ Մարսէյլցիներու միջեւ։ Այս վերջինները կ'առարկեն թէ Փարիզի Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը ամէն բան իր ձեռքն առած ըլլալով, որ եւ է իրաւասութիւն չէր տրուած իրենց եւ քաղաքապետն անգամ չէր հրաւիրուած։ Այս վերջինը, Պ. Ռիպօ, կը գանգատի թէ ոչ միայն իրեն յատուկ տեղ չէր սահմանուած Ալեքսանդր թագաւորի ընդունելութեան առեն, այլեւ քարափին վրայ հրմշտկուեցաւ արարողապետութեան պաշտօնեաներուն կողմէ։

Միւս կողմէ, հարցաքննիչ դատաւորը կը շարունակէ իր քննութիւնները։ Ամէն օր բազմաթիւ ծածկանուն նամակներ կը ստանայ, որոնք տեղեկութիւններ կը հաղորդեն խրուաթ ահաբեկիչներու գործունէութեան մասին։

Առջի օր տեղական թերթերը գրած էին թէ հունգարական կառավարութիւնը ձերբակալած է Սէրվաչի կամ Նաթօռ Սէնարէ անուն մարդ մը, իբրեւ Տոքթ. Փավէլիչի բուն օգնականը եւ մահափորձին կազմակերպիչը։

Փէշթայի ոստիկանութիւնը անմիջապէս հերքեց այս լուրը։ Կ'ըսուի թէ մատնանշուած մարդը հեռացած է Փէշթայէն։

Հարաւային Պուլկարիոյ մէջ ձերբակալուեցան մակեդոնական կազմակերպութեան հրամանատարին՝ Իվան Միխայլովի երկու գլխաւոր գործակիցները, Տրանկով եւ Նաւթէվ, որոնք օրէնքէ դուրս հռչակուած էին։

Անգլիոյ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը Սքոթլընտ Եարտ՝ քննութիւններ կը կատարէ, երեւան հանելու համար խրուաթ Արտուկովիչի մեղսակիցները։ Ինչպէս յայտնի է, այս պարոնը Անգլիայէն արտաքսուած ըլլալով, ձերբակալուեցաւ Տիէփի մէջ։ Մասնաւորապէս կը փնտռուի կին մը, որուն հետ կապեր ունեցած է Արտուկովիչ։

Մարտանաւերու մասին ալ համաձայն չեն

Լոնտոնի մէջ կը շարունակուին բանակցութիւնները՝ Անգլիոյ, Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչներուն միջեւ, համաձայնութիւն գոյացնելու համար ծովային ուժերու համեմատութեան մասին։ Ճափոն բացարձակապէս կը մերժէ 5 — 5 (Անգլիա եւ Ամերիկա) եւ 3ի (Ճափոն) համեմատութիւնը, իսկ Մ. Նահանգները կ'ուզեն անխախտ պահել զայն, յանձն առնելով միայն 20 առ հարիւր կրճատել խոշոր մարտանաւերը։ Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ բացուած անջրպետը այնքան լայն է որ, շատեր կը վախնան թէ ձախողման պիտի մատնուի 1935ի նաւային խորհրդաժողովը։

Անգլ. թերթերը կը գրեն թէ Ճափոն առաջարկած է ջնջել զրահաւորները եւ օդանաւ փոխադրող նաւերը, եւ իրաւունք տալ որ իւրաքանչիւր պետութիւն միւս մարտանաւերէն շինէ համաձայն իր պէտքերուն առանց անցնելու որոշ սահման մը։ Այս կերպով, բոլոր տորմիղները պիտի ունենան միայն պաշտպանողական հանդամանք։

»»»· ·«««

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ *1933ի պարգեւներէն քանի մը միլիոն ֆրանք չէ գանձուած մինչեւ հիմա։ Երէկ լրացաւ տրուած պայմանաժամը, որով այդ պարգեւները պիտի մնան կառավարութեան։*

ՏԷՅՖԻՒՍԻ ԳՈՐԾ ՄԸ *պիտի դառնայ,— կ'ըսեն թերթերը — ստոյ ֆոաժէի խնդիրը։ Այս գինուորականը կ'ամբաստանուի թէ 150.000 ֆրանքի փոխարէն գերման լրտեսի մը ծախած է գաղտնի վաւերաթուղթեր։ Սպային եղբայրը հրապարակաւ ապառնաց « շան պէս սատկեցնել » ամբաստանողներն ու դատողները, որով նոր քննութիւն բացուած է։*

ՍԱՀՄԱՆԱՐԾ ԿԱՌՔԵՐԸ (*Թաքսի*) *Նոյեմբեր 25էն սկսեալ չպիտի կրնան 12 ժամէն աւելի բանիլ։ Իւրաքանչիւր կառք մասնաւոր գործիք մը պիտի ունենայ, որ պիտի նշանակէ կառապանի վերադառնալու ժամը։*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԱՐ ՎԱՍՏԱԿ

Սեղանիս վրայ է « Վէմ »ի վերջին թիւը (Զ.), որով կը լրանայ առաջին տարին։

Շնորհաւորեցէ՛ք,— կարդալով եւ տարածելով։

Այս պարբերականն ալ — «Հանդէս Մշակոյթի եւ պատմութեան »— լոյս տեսաւ համեստ պայմաններու մէջ, ինչպէս մեր շատ մը ձեռնարկները։

Շատ քիչերը կը հաւատային անոր յաջողութեան, նկատի ունենալով տնտեսական յարաճուն տագնապը, եւ ձեռնարկին քիչ մը ակադեմական հանգամանքը,— « Մշակոյթ եւ պատմութիւն »։

Եւ սակայն, մէկ տարի վերջը, բըռւանշանները բոլորովին ուրիշ բան կ'ըսեն։

Տարեվերջի առթիւ հրատարակուած տեղեկութիւններէն կ'երեւայ որ՝ « Վէմ »ը ունեցած է 631 բաժանորդ, իսկ հատավաճառ՝ 90 օրինակ։ Ընդհանուր համագումար ապառուն՝ 721, առանց հաշուելու մամուլին եւ աշխատակիցներու ղրկուած օրինակները։

Կը նշանակէ թէ՝ ձեռնարկը իրապէս յրացումն է պահանջի մը։

« Յառաջ »ը անշուշտ իր խօսքը պիտի ըսէ, այս տարեկիցին առթիւ։

Ես արձանագրելով Ա. տարուան յաջողութիւնը, կ'ուզէի ուշադրութեան յանձնել պարագայ մը։

Առ հասարակ՝ անծանօթ եմք մեր պատմութեան, եթէ ոչ ժամանակակից։ Սիրած ենք տարիներով ճաշակել եւ զոց ընել զարմանազան գիտելիքներ, վաճականներու կամ վարժապետներու բաժին համարելով բուն պատմութիւնը։

Մինչդեռ, մանաւանդ օրապէս երիտասարդութեան համար, անհնար է նմանել զայն եւ արդար յաւակնութիւններ անուցանել առանց պատմութեան, աւանդապահութեան, պատարագ ...։ Մէկ խօսքով՝ առանց գիտութեան։

Այս տեսակէտէն, թանկագին ծառայութիւն կը մատուցանէ «Վէմ»ը, ամփոփելով որոշ գիծի մը վրայ եւ անսպառ նիւթ հաւաքելով հայկական պատմութեան եւ մշակոյթի մասին։

Արդար վաստակ։

Ուրիշ արդար վաստակ մը՝ « ՀԱՅ ԲՈՅԺ »ը։

Դեռ նորածին, այս ամսագիրն ալ համբել սկսած է իր բաժանորդները։

Վերջին յայտարարութենէն կ'իմանամ թէ՝ բաժանորդներու թիւը հասած է 810ի։

Ուրեմն այս նորածինն ալ «փայլուն ապագայ կը խոստանայ», ինչպէս պիտի ըսէին Պոլսոյ վարժապետները։

Ձե՞ք ուրախանար տեսնելով երկու անհատական ձեռնարկներու այս յաջողութիւնը։

Պատկերը կրկնապէս կազդուրիչ է, քանի որ երկու հրատարակութիւններն ալ սահմանուած են գիտութիւն սերմանելու։

ՎԱՀԷ

Ընկեր Գ. Նժդեհի վերադարձը

Ընկեր Գ. Նժդեհ, որ Մ. Նահանգներու կը գտնուէր մէկուկէս տարիէ ի վեր, հոկտեմբեր 20ին մեկնած է Նիւ Եորքէն եւ Փարիզ կը հասնի այսօր, ուրբաթ։

Ընկերը վաղը շաբաթ, պիտի բանախօսէ Պուա Քոլոնպի մէջ, « Դաշնակցութեան Օրուան հանդէսին առթիւ, ոյուն համար մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են։

Երկու ընկերներ կը խեղդուին Տիգրիսի մէջ

Պաղտատէն կը գրեն « Յուսաբեր »ի (9 հոկտեմբեր) —

Հոկտեմբեր 7ին ունեցանք դաշտահանդէս մը։ Աւելի քան 300 ընկերներ եւ համակիրներ իրենց պարագաներով քաղաքէն շոգեմակոյկներով մէկ ժամ հեռաւորութեամբ Տիգրիսի վրայ գտնուած կղզիներէն մէկը գացեր էինք։ Վերադարձին մութը իջած էր. շոգեմեքենաներէն մէկը կրակ կ'առնէ եւ խուճապին մէջ ոմանք իրենք զիրենք գետը կը ձգեն, անմիջապէս կարելի կ'ըլլայ կրակը մարել. քիչ վերջը կը ստուգուի որ մեր երկու ընկերները չկան. մէկը սղերդցի Տիգրան Զորմիսեան, իսկ միւսը՝ էրզրումցի Յակոբ Իգիթեան։ Առաջինը լաւ լողորդ, կ'ենթադրուի թէ յոգնած չգիտցող Յակոբը ազատել փորձելով՝ անոր հետ ջրամոյն եղած է։ Դիակները ցարդ չեն գտնուած, հակառակ փնտռտուքներու, որոնք կը շարունակուին։

Օտարականներուն դէմ

Ֆրանսական թերթերը կը շարունակեն իրենց պայքարը օտարականներուն դէմ, այն մեղադրանքով թէ անոնք կուգան իրենց քաղաքական վէճերը մաքրել Ֆրանսական հողի վրայ։

«Փարի - Միտի», չորեքշաբթի օրուան թիւով, կը գրէր թէ օտարականները ամէն դիւրութիւն ունին Ֆրանսա մտնելու, եւ անգամ մը ներս մտնելէ վերջ՝ հանգիստ ապրելու կամ ... մարդ սպաննելու։ Դիւրին կուտայ որ Ֆրանսայի այս կամ այն սահմանագլուխը կէտեր կան, որ յուրջ հսկողութեան տակ չեն գտնուիր։ Օրինակ Զուիցերիոյ կողմը։ Օտարականը հող կը մտնէ քալելով, կամ երկաթուղիով, կամ թրամվէյ։ Եւ Ֆրանսայի մէջ կը հաստատուի շնորհիւ իր հայրենակիցներու օժանդակութեան կամ Ֆրանսացի քաղաքական մարդոց բարեացակամութեան։ Ցեղոյ միութիւններ կը հիմնեն, թերթեր կը հրատարակեն, կը կռուին իրարու դէմ, յաճախ եղերական ձեւով։

Նոյն թերթը այս բոլորին մէջ կը մեղադրէ կառավարութիւնը, որ, օրինակ, վերջերս լայն բացաւ գերմանական սահմանագլուխը, ազատ անցք տալով Իսրայէլի ժողովուրդին, 30 հազար փախստականներու։ Եւ առանց հետաքրքրուելու թէ ուրկէ ունի՞ն, ո՞վ են, ի՞նչ պիտի ընեն այստեղ։

«Փարի - Միտի» դիտել կուտայ թէ օտարականները ուրիշ հնարքի մըն ալ կը դիմեն Ֆրանսա մտնելու համար, «Թրանզիթ» վիզա հանելով։ «Օտարականը Ֆրանսա կուգայ կարճ առեն մը համար, յետոյ կը ջանայ մնայուն բնակութիւն հաստատել։ Եւ յաճախ կը յաջողի, եթէ անգամ է մի-ջազգային խմբակցութեան մը ուր կրնայ իբրեւ պաշտօնակից ունենալ Ֆրանսացի պետական մարդիկ։ Վերջապէս, ոստիկանութեան ճիւղերը ամէն միջոց ունի՞ն արագօրէն եւ վստահաբար գործելու համար։ Ապահովաբար ոչ, համաձայն Ապահովութեան Տնօրէնին վերջին տեղեկագրին, որ ակներեւ պարտութիւններ կը մատնանշէ։ Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը թարգմանութեան բաժին չունի։ Երբ օտար լեզուով փաստաթուղթ մը կ'անցնի ձեռքը, կը դիմէ արտաքին նախարարութեան բարեհաճութեան, որով երբեմն շատ երկար ժամանակ կը կորսուի, մինչդեռ կարեւոր է անմիջապէս գիտնալ թուղթին պարունակութիւնը»։

Թուրքերը եւ Քիւրտերը կռուելով կը շարունակեն միշտ իրար ջարդել

Ստոյգ աղբիւրէ հասած լուրերուն համաձայն, վերջին երկու ամիսներու ընթացքին Թուրքերը սկսած են դարձեալ ջարդել եւ տարագրել Քիւրտերը։

Թուրքերը Կոեան շրջանի Քիւրտերուն հրահանգած են պարպել այս շրջանը. Կոեանի բնակչութիւնը այս հրահանգը ընդունելով որպէս մահավճիռ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

"ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ,,

»»»··«««

(Խմբագրական «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

Ծանր օրեր կ'ապրինք. անհուն վէրք ու վիշտ երէկուընէ. թանձր մշուշ՝ այսօր իսկ ու սպառնիչ անստուգութիւն՝ վաղուան համար:

Պատերազմը դադրած է չաւանդ. յաղթականները կը մարսեն իրենց աւարը. ճիղք է տագնապով ու կասկածանքով, բայց կը մարսեն. պարտուածները՝ կը չակուին, ոտքի կը կանգնին ու օրէ օր ժանիք կը ցուցուբեն:

Հայն է որ դեռ կը չարունակէ մղձաւանջի մէջ ապրիլ. անոր որտին, անոր հոգիին, անոր բովանդակ գոյութեան չուրջ է որ դեռ կ'որոտան ԹնդանօԹները. կը պտուտքին մահասփիւռ փոթորիկները:

Պատերազմը կը չարունակուի դեռ մեզ համար: Հայ հայրենիքը ազատութեան երազին կը տառապի, ակամայ լռութեան մէջ. Հայ Սփիւռքը՝ հայրենիքի կարօտին կը չարչրկուի, գոյութեան անհաւասար պայքար մըղելով:

Կեանքի ու մահուան օրեր՝ բովանդակ հայութեան համար, իր հայրենիքէն ներս թէ աչխարհի չորս ծայրերուն:

Այս պայմաններուն մէջ, վէճի առարկա՞յ է, որ Հականը՝ նախ՝ կեանքն է, գոյութիւնը. անոր պաշտպանութիւնը:

«Նախ կեանքը եւ ապա»...

Ապա ... բոլոր միւսները. այն բոլորը՝ որ կը դարձնեն զայն գեղեցիկ, հաճելի, հարուստ, հզօր, երջանիկ ու բարգաւաճ:

Բայց, այդ կեանքին ու գոյութեան պաշտպանութի՞ւնը, հոս է որ հարկ է կանգ առնել ու մտածել:

Ո՞վ կը չահի պատերազմը,— զինուորն ու զօրականը. զէնքն ու սուսերը, անչուշտ. բայց մի՞թէ բաւական են՝ յաղթանակի համար՝ աշխարհի հզօրագոյն միջոցներն իսկ, երբ զինուորին կը պակսի անյայտ ու անչօշափելի բան մը.— ոգին, այն խանդավառութիւնը՝ որ կը լեցնէ անոր երակները եւ հերոսութեան կը մղէ զայն:

Հոգեկան, բարոյական ուժն է որ կը չահի պատերազմները. եւ լքումն է՝ որ կուտայ բազմութիւնները կը փերածէ խուճապահար երամակներու:

Գիտակից, հոգեկոչ հարուստ եւ դրդադարող հզօր զինուոր մը աւելի կ'արժէ քան միայն բիրտ ուժին ապաւինած, թէ իսկ աւելի լաւագէս սպառազէն տասը զինուոր:

Պայքար մը որ կը մղուի մտածումով, հոգեկան կազդոյրի, խաղաղութեան ու բարոյական արժէքներու ճոխացման ճիղերով, չատ աւելի բատուգաղէս կ'ապահովէ յաղթանակը:

Հանրային կեանքին մէջ տարբեր չէ պատկերը: Հզօր են այն ժողովուրդները, որոնք ոչ միայն բազուկով կը կռուին, այլ եւ մտքով, բարոյական զէնքերով:

Հերոսները կ'ապրեցնեն ժողովուրդները, իսկ հերոսները՝ լաւագոյն զէնք զործածողները չեն եղած միչտ. այլ լաւագոյն ու գաղափարապաչտ կռուողները:

Այս օրերուն, երբ մեր՝ գոյութեան պայքարը կը մղենք, առօրեայ տենդին, օրերու մեր հեւասպառ վազքին ու մրրկայուզ զուպարին մէջ՝ պէտք չմոռնանք, պէտք չէ մոռնանք այն զէնքերը, որ մեզ կուզան անտեսանելի ու անչօչափելի մԹերանոցներէ,— մեր ժողովուրդի պատմութենէն, մշակոյթէն, ու այս վերջինի բազմազան ճիւղերէն,— արուեստ, գրականութիւն, կրթութիւն:

Պիտի պայքարինք հայ դատին համար. մեր գոյութեան ու մեր հայրենիքին համար, անոր ազատութեան համար: Մեր մտահոգութիւններու գերագոյն կալուածներուն մէջ տեղ պէտք է գրաւէ մեր ժողովուրդի քաղաքական ճակատագիրը: Կասկած չկայ:

Բայց, չմոռնանք կեանքի միւս երեսը. այն՝ որ չի տեսնուիր. որ չի չօչափուիր — մեր ներաշխարհը. հոգիի ու մտքի կեանքը, որ ոչ գոյն ունի ոչ անուն. ոչ չափ, ոչ կչիռ. բայց որ գոյն ու անուն, ծաւալ ու ծանրութիւն կուտայ մեր արտաքին կեանքին. կը գծէ մեր ճակատագիրը. կ'առաջնորդէ մեզ ու կը վարէ. կը տանի ժողովուրդները պարտութեան կամ յաղթանակի:

Պարտութեան՝ երբ աղքատ է ան ու աղկաղկ. յաղթանակի՝ երբ հարուստ է ու հզօր:

Պատերազմի մէջ՝ խաղաղութեան պահերու պէտք ունինք, կազդուրուելու համար. պայքարելու համար՝ ըստեղծագործ պատրաստութեան:

Հայ միտքը պէտք է գործէ. հայ հոգին պէտք է խլրտի ու ստեղծագործէ. Հայ գրականութիւնը, հայ արուեստը պէտք է հասնին հայ մարդուն ու բազմութեանց, հարստացնելու համար զանոնք. զրահելու համար անոնց հոգիները եւ կորովի, փառքի ու հերոսական խոյանքներու նոր պաշարներ կանգնելու համար:

Զարգացնենք մենք մեզ — մեր անփութութիւնը, մեր անտարբերութիւնը, մեր մեղկութիւնը՝ ազգային մշակոյթի ու, մասնաւորաբար, արուեստին ու գրականութեան հանդէպ, առօրեայ հոգերու, քաղաքական պայքարներու նախապատուութեամբը:

Ազգ մը հզօր է՝ երբ ուժի իր բոլոր աղբիւրները կը բանայ, իր նպատակներուն հասնելու համար,երբ կը մշակէ իր գոյութեան բոլոր դաշտերը, իր ձիրքերու բոլոր կալուածները:

Մշակոյթը, անոր գրական ու գեղարուեստական արտայայտութիւնները — թերթը, հանդէսը, գիրքը, տօնը, մեծարանքն ու պանծացումը, երգն ու նկարը, զարդարանքներ չեն միայն.

Կը սխալին բոլոր անոնք, որ պերճանք կը նկատեն այս բոլորը եւ կը սպասեն «լաւ օրերու» անոնցմով զբաղելու. անոնց համար ղոհողութիւններ ընելու համար:

Պատրանք ու խաբէութիւն:

Ու չեն գար «լաւ» օրերը. կը նուազին մեր մշակութային ձեռնարկները. հրատարակութիւնները կը ծածկուին փոշիով. մեր պատմութիւնը, հինը ու նորը, կը մնայ մոռցուած. մեր արուեստները, մերկացած իրենց ներշնչած կորովէն, կը դառնան ժամանցի առարկայ. ու լքումը կը ցամքեցնէ հայ դրողին ու արուեստագէտին բատեղծագործական աւազանները:

Կ'ուզե՞նք յաղթել՝ պէտք է պատրաստ ըլլանք յաղթանակին, ազգային ու մեր բոլոր միջոցներովը, որոնց կարգին՝ առաջին գծի վրայ կուգան հայ մշակոյթին մեզ ընձեռած զէնքերը:

Հայ մարդը, հայ գանդուածները պէտք է ոտք կանգնին ու զօհեն. զօհե՛լ գիտնան մեծ չափերով ազգային անչօչափելի արժէքներուն համար,առանց յետաձգումի: Իբրեւ ուժի ու յաղթութեան գերագոյն ազդակներու. հոգեկան վահաններու եւ անմար կրակարաններու:

Պատերազմ, այո՛, գոյութեան համար. բայց, նաեւ, խաղաղութիւն՝ կազդոյրի, ստեղծագործութեան լուռ ու խոր ճիգերու համար:

Եւ զոհաբերութիւն՝ ոչ միայն մեր մարմնեղէն գոյութեան ու բարօրութեան համար, այլ եւ մեր հոգեկան բերքին ու մտաւոր բարգաւաճման համար:

Եթէ կ'ուզենք յաղթել ստուգապէս ու պահել մեր յաղթանակին պտուղը:

«Դաշնակցութեան Օրը»

ՊԻՐԷՈՒՍԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան Օրը մեծ խանդավառութեամբ տօնուած է Լիփարմայի զաղթակայանին մէջ: Այս առթիւ «Նոր Օր» կը գրէ.—

Հանդիսականներուն համար հաճելի անակնկալ մը եղաւ ներկայութիւնը մեր վեթերան ընկերներէն Ա. Ջամալեանի, որ խօսեցաւ Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդի ու անոր ցեղասպան թշնամիներու մասին, օրինակ առնելով Միքել Անճէլոյի գլուխ գործոց արձանը «Մովսէսը»: «Ինչպէս Միքել Անճէլոն իր գլուխ գործոցի պատրաստութեան առեն բնականօրէն իր մուրճով եւ հատիչով անողոք կերպով պիտի հարուածէր կմախքի անպէտ մասերը, այնպէս ալ Դաշնակցութիւնը՝ հայկական խոէալ դէմագծի եւ հայկական ամբողջական ազատագրութեան պատրաստութեան ճամբուն վրայ, իր հարուածներուն թիբախ պիտի դարձնէր տարրեր՝ որոնք անընդունակ հանդիսանային այդ իտէալին իրագործման»: Ապա Համպուրկի կենդանաբանական պարտէզին մէջ իր տեսած այն ծերուկ առիւծը, որ այլազան գազաններու ձագուկներու միասնական խաղավայրին մէջ, միայնակ, համբերատարօրէն կը տանէր անոնց մանկական բոլոր քըմայքները, իր Թաթով չանթահար ընելով միայն այն վագրին ձագը որ կը յամառէր ամէն գնով իր խաղաղութիւնը խանգարել: «Դաշնակցութիւնը չի ներեր, հայկական սրբութիւնները տնարգող եւ հայութեան բարգաւաճման եւ ազատագրութեան արգելք հանդիսացող տարրերուն»:

ԼՈՒՌ ՑԱՒԵՐ

Անհատական բողոքն ու զայրոյթը, աշխատանքն ու ստեղծագործութիւնը, երբեք հրաշքներ չեն կրնար գործել, որքան ալ ըլլան ուժեղ եւ տաղանդաւոր:

Անհատը մարդկային ընկերութեան մէջ անզօր է, երբ բազմաթիւ անհատներով դէպի հրաշափառ խոէալը չի ձգտիր: Մանաւանդ մեզի պէս անտէր ու հալածական, ցիրուցան ժողովուրդի մը համար:

Ի՞նչ կ'արժեն Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ ծլած ու ծաղկած տաղանդները, քանի որ իւրաքանչիւր յոյս աշխարհ նկած հանճար, ուրիշներուն սեփականութիւնը, փառքը եւ յաղթանակը կը նկատուի: Օրինա՞կ կը փնտռէք:

Ահա ձեզի հատ մը: Աշխարհահռչակ ծովանկարիչ մը, որ հայ ցեղին ծոցէն ծնած է եւ միջազգային համբաւի տիրացած, կը հռչակուի «Փրանսական փառք»:

Ինչո՞ւ: Ձեզ գիտեք եւ չեմ կրնար պատասխանել: Թող ինքը տարագիր ժողովուրդը, արմնչի՜ժ ժողովուրդը պատասխանէ: Քանի որ ինքն է մայրը հրաշածին բոլոր տաղանդներուն: Իմ տառապանքս այն է որ սա տարագրութեան անատոյ օրերուն մէջ, բնտիր ու մտացի ցեղի մը մնացորդացը չորս հովերուն ծառայ է զարձեր:

Կ'երեւակայեմ որ, տասնամեակ մը յետոյ, մեր դժնդակ տարագրութիւնը իր քառորդ դարը պիտի լրացնէ... Եւ մենք պարզապէս պիտի զառնանք խուլ ու անհազորդ ձագուկներ:

Այս ահաւոր հեռանկարին առջեւ, քնքի են ուղղուած աչքերը, մեծ պատերազմի թոհուբոհէն ճողոպրած սերունդ, որ պատառ պատառ չալքիներով ինքզինքս օտար ափեր նետեցինք եւ մնացող զաւակներ գործարաններու մութ ու ծուխին մէջ անցուցին մեր կեանքի կրակը ... լոյսէ ... ... հայկիները հասարակ ու հրճուէր ... : Արթնցիր, դուն որ այսօր մեծցած, հասակ նետած ... օտար ... եւ Եւրոպայի մայթերուն վրայ, տրեւոտաղէ արեւածաղ կը աղտեն որ ... Արաւուած մը եկեղեն վար իջնէ ... Ո՜հ, միամիտ ու խարուած իմ անուչ սերունդս, արթնցիր, թոթափէ բոլոր հին փոչիները քու մըտքէդ, ... միայն անգամ խույցան, երբ մեր երիտասարդ հայրերուն գլուխները սեւ քարերով կը ճմլէին եւ մեր վարդի պէս հարսներու ծիծերը կը յոշոտուէին:

Լաչ եւ արթնցիր, սերունդ իմ, ո՞ր ցեղէցիկ արեւուն կը տրոփես, ինչո՞ւ սիրտ արտի, տաք ու անըրամ իրար չէնք զրկեր: Ձե՞ս տեսներ որ ներքին զաւազիրներ, տարագրութեան պաղ ու սեւ օրերուն, համարակայ ատոնին ի հայիէ, աղտոտ գործեր, ցեղազուտ գործեր կը կատարեն:

Այս բոլորը պիտի պատահէ՞ր. ներքին զաւազիրները այսքան յառաջ պիտի երթայի՞ն,եթէ արիւնածին սերունդը արթուն մնար ու հսկէր բոլոր ճակատներուն վրայ, եթէ ան ըլլար յանդուգն ու կորիճ:

Արթնցիր, սերունդ անմղիտ ու տարագիր. դուն ես ժառանգորդը այն բազմաթիւ նահատակներուն որ զոհուեցան, խողխողուեցան, յանուն քեզի եւ ցեղին համար:

Ինչո՞ւ չէկ ու հայաստ առեւծի մը նման արշալոյսին չես նայիր, ... չես ... երկիրէ երկիր քաղաքէ քաղաք, եւ գիւղէ գիւղ: Տե՞ս սգանուշելի ցեղին պատկերը, որ անհամևն ան մը դարձուցին, ուր ամէն մարդ իր հաւնած զաւանուկը կ'առնէ ու կը տանի:

Արթնցի՛ր, քանի դեռ ուշ չէ, զի կատղած չուներ կան, կատղած գայլեր կան, որ իրենց սուր ակռաներով հօտին մէջ մտած՝ ցեղը բղխաել կ'ուզեն:

Ձե՞ս լսեր աղաղակը որ կուզայ ժողովուրդէն, ցեղին սիրտէն, զարերու խորքէն, ... , ցեղը փրկեցէք ներքին դաւաղիրները խաւարին մէջ մեր սիրտերը կը զանկլուն:

Արթնցի՛ր, արեան, ..., անըսխա սերունդ, քանի դեռ երկնակամարը ամբողջովին սեւ ամպերով ծածկուած չէ, որովհետեւ ես կը հաւատամ որ յաղթանակը մերն է:

Արթնցի՛ր, տարագիր սերունդ, հաւատք ունեցիր քու հրեղէն ցեղիդ վըրայ, ու հրճուէ որ Հայ ես ծնած, իբրեւ Հայ ես տառապած եւ Հայ կ'ապրիս:

Հոգ չէ, այնքան արիւն տեսար, այնքան արիւն արուն մէջ լոգնալով ապառնեցար.

Արհամարհէ եւ անցիր, մարդկային բոլոր կոպտութիւնները, եւ սրբացիր արդար զառի մը հատուցման կիրքով:

Արթնցի՛ր, ու անիծէ վատերն ու պոռնիկները:

Ս. ՀՐԱՆԴ

ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ՑԱԹՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉՈՎԻ ԱՀԱՐԵԿՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Երրորդ եւ վերջին մասն է այս: Առաջին եւ երկրորդ մասերը տեսնել «Ցառաջ»ի հոկտեմբեր 19 եւ 20 թիւերուն մէջ: Տեղական թերթեր այս առթիւ կը գրեն թէ քուլըքան աղջիկը, Փօկորելէց, մահուան բռպատճառի ստացած ըլլալով, զաղտնի ոստիկաններու պաշտպանութեան տակ դրուած է.—

Նախկին — նչանածս, Փէրչէց, անտաւոր ինքնասիրութեամբ մը լեցուած, չատ կուչտ կը վերաբերուէր իր ստեղծած կոյանին աշխատաւորներուն հետ: Եւ առաջին իսկ օրերուն, ծանր սխալ մը գործեց հանդէպ իր ստորադասներուն: Երկու զաւակարգի բաժնած էր կոյանի աշխատաւորները,— առանձնաչնորհեալներ, որոնց մէջ էինք եւ մենք, ինչպէս նաեւ քանի մը Հունգարացիներ, որոնք մեր բանակատեղին կուգային՝ գիտատարկան մարզանք կատարել տալու տարագիրներուն կամ զազանի հրահանգներ տալու Փէրչէցի, եւ երկրորդ՝ մնացեալ աշխատաւորներ, որոնք իրական զերիներ դարձած էին, սոխուած ըլլալով կուրաբար հնազանդիլ իրենց պետերուն, որովհետեւ երբ փոքրիկ տրտունջ մը արտայայտէին, կը բանտարկուէին, սիւնէ կը դրկուէին կամ դատախզութեան կ'ենթարկուէին.

Առտուն կ'ելլէին, զաչտային աշխատանքներու կը լծուէին, յետոյ զէնքի եւ պայթուցիկ ռումբերու գործածութեան մարզանքներ կը կատարէին:

Ահա թէ ինչու ուսթաչիներուն մէջ ստեղծուեցաւ վտանգաւոր դժգոհութիւն մը: Բայցն ալ կը մեղադրէին Փէրչէցը, թէ զինքը կը գործածէր իրեւ զրամագլուխ՝ տուրքեր աղրելու համար իր ուզած ձեւով, թէ Փէրչէց զինքը կը գործածէ իրրեւ մասցու որ չուկայ կը հանուի:

Ու կը ցաւէին որ իրենց ... ..., ... , ՀարաւԱմերիկա եւ խաբուեցան եկան:

Ամէնէն աւելի յուզեց զիս Առաւ Թէչէրի պարագան: Եկած էր ՍանՓաւլոյէն, իր ծախքով, խարուելով եղիշի խոստումներէն: Երբ տեսաւ թէ ինչ զործի համար հրաւիրուած է Հունգարիա, անմիջապէս դիմեց Փէրչէցի խնդրելով որ արտօնութիւն տրուի իրեն վերադառնալ Հարաւ-Ամերիկա: Իմ նախկին նչանածս անչուշտ յուզեց անզամ մարդ ըսել: Երբ զո՜ւր կրկնեց իր խնդրանքը, բանտարկեց զայն մասնաւոր խուցի մը մէջ, որ պատրաստուած էր «անկարգապահ» ուսթաչիներու համար: Նոյնով ... ... բայց ... : Բայցն ալ կը ... ... Փէրչէցին: Երկինաւոր ստանաւոր մը չինած էին իմ եւ Փէրչէցի մասին, եւ կ'երգէին իրենց տխուր վինճակը, զարիններու եւ ակերու հակագրութիւնը:

Նչանածս Փէրչէց եւ ես չատ կը վախնայինք որ վտանգ մը կը հասնէր մեր կեանքին:

Դէժզոհներուն գլուխը կը գտնուէր Սէլէթքովիչ անունով մէկը: Նչանածըս պատուէր համար այս վտանգաւոր մարդուն ձեռքէն, հրահանգ տըւաւ զարնել զայն: Սակայն հարուածը կը վրիպի, եւ երբ աշարեկիչը եկաւ լուր տալու Փէրչէցի թէ ողջ է Սէլէթքովիչ, նչանածս ինք իր ձեռքով լըծեց կառքը եւ միասին սրարչաւ փախանք կայանէն: Մուրա — Քէրէսթուրի մէջ չողեկառք նստելէ վերջ միայն՝ Փէրչէց գտաւ իր խաղաղութիւնը:

Պուտափէշթ հասնելով, խնդրեց ... ... իչխանութիւններէն խնդրել բանակատեղին դժգոհութիւնը: Ինչ որ կատարուեցաւ անմիջապէս: Տոմիթրովիչ եւ Հաւեջիչ բանտարկուեցան Սէկէլրենի մէջ, իսկ միւսները, Սէլէթքովիչ, Քովիչ եւ Քրէմպրը, ..., Տօքթ. Անթէ Փավէլիչի բանակատեղին, որ կը գտնուէր Պրէշչիայի մօտ, ուր երկու հունգարացի սպաներու ղեկավարութեան տակ կ'աչխատէին 90 տարագիրներ:

Պուտափէշթի մէջ բնակարան մը վարձեցինք, Պէճցիուգա, թիւ ... Փէրչէց փախեց իր անունը, Հորվա, այլեւս կը կոչուէր Եօզէֆ Շթաժնէր, իսկ ես՝ Օլկա Շթաժնէր:

Ամէն իրիկուն թատրոնները կ'ինք կամ զրօսատուները: Միաժամանակ կը կատարէի Փէրչէցի անձնական քարտուղարի պաշտօնը:

Այդ չրջանին մեր չուրջը տարագիրներ չկային: Մեզի հետ կուզային միայն հունգար սպաներ, որոնք կը պատկանէին սպայակոյտին, ինչպէս նաեւ պաշտօնատարներ արտաքին նախարարութեան կալուած: Սպաներուն մէջ, մեզի կ'այցելէր ամէնէն աւելի զնդապետ Կէորկ Փէթրիշէվից, Հարիւրապետ Վալերի Սթէֆան: Առաջինը, բաս Փէրչէցի տուած տեղեկութեան, մօտէրմ բարեկամն էր ծովակալ Հօրթիի, որ խնամական է Հունգարիոյ: Փէրչէց իրիկունները պըլեն կը խաղար այս զնդապետին հետ: Եւ ինձմէ կը խնդրէր որ սիրալիր վարուիմ զնդապետին հետ, որովհետեւ հունգար բարձրագոյն չըրջանակներու հետ յարաբերութիւն ունենալով, միայն չնորհիւ իրեն մեզի կը տրուէին այն դրամներն ու զէնքերը, զորս Հունգարացիները կը հայթայթէին մեզի տարագիրներու ահաբեկչական գործունէութեան համար: Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն կ'ուգա Թիքօ Մարիա ՌիՑՑէր Քիմէր Լէտին եւս մեր լաւագոյն հիւրն էր, որ ծանօթ էր նաեւ իբրեւ գրող, Թոմիսլավ Վիթէցովիչ ծածկանունով: Նչանածիս եւ մակեդոնացի Բոմիթասիներու խնդրանքով, այս հունգար գրողը պատրաստեց Եուկոսլավիոյ դէմ գիրք մը, որ լոյս տեսաւ Տիէ Անտէրէ Խարագրով, Ամալթէա Վէրլակ հրատարակչական տան կողմէ, Վիէննայի մէջ. Անոր կամար բաւական փարձանքի հանդիպեցաւ այս գիրքին պատրաստով:

Փէրչէց եւ իր ընկերները կը զործէին նաեւ իբրեւ զինուորական լրտես, բնդդէմ Եուկոսլավիոյ, զործիք ծառայելով Իտալիոյ, Հունգարիոյ եւ Իտալիոյ ձեռքը:

Փէրչէցի այս զործունէութիւնը եւ, կեղծ անունները չատ զաղանի մնացին Հունգար իչխանութիւնը, բարզաւթիւններէ խուսափելու եւ Պուտափէշթի մէջ կարենալ բնակելու համար, խորհուրդ տուաւ անուն եւ բնակարան փոխել: Փէրչէցի տուին օրազրող Կրաւ Փէչս անունով անցագիր մը: Իրեն տրուեցաւ հունգար թերթի խմբագրի քարթ մըն ալ: Ինծի ալ տուին Փօրոլէջ Իլոնա անունով անցագիր մը, որուն մէջ գրուած էր թէ ծնած էի Պուտափէշթ, թէեւ բնիկ Եուկոսլաւիայէն էի: Հունգարական իչխանութեանց խորհուրդով, առանձին պիտի բնակէինք, այնպէս որ Փէրչէց Եօզէֆ Թէր փողոցին մէջ վարձեց թիւ 12 տունը, իսկ ես կը բնակէի բարեկամներուս մօտ:Փէրչէց իր բնակարանին մէջ միասին էր Փոսփիչիլի հետ, որ կը ծառայէր իբրեւ ինքնաչարժի վարիչ: Փէրչէցի հասցէն ես ու Փոսփիչիլը միայն գիտէինք: Ամէն կիրակի, անհրաժեչտ նախազգուչութիւնները ձեռք առնելէ վերջ կ'երթայինք բանակատեղին.

Բանակատեղին մէջ կացութիւնը հետզհետէ կը դառնար վտանգաւոր:

Մասնաւորաբար յուզիչ է Եօզէֆ Զարքոյի յուսահատ ըմբոստութեան պարագան: Բաւական ժամանակ առաջ, Զարքօ մահափորձ մը կը կատարէ Եուկոսլավիոյ դեսպանին վըրայ, Պելճիքայի մէջ: Գնդակը կը վրիպի, ինք ալ կը ձերբակալուի, կը բանտարկուի: Բանտէն ելլէլ վերջ կուգայ մեր բանակատեղին, կը դառնայ Փէրչէցի վստահելին: Սակայն չուտով հայրենադաւութիւնը կը տանջէ զինք, պժգանք կը զգայ բանակատեղիի կեանքին հանդէպ: Կը խնդրէ Փէրչէցէն, որ թոյլ տայ մեկնիլ: Փէրչէց թոյլ չտուաւ,— յուսահատ, Զարքօ ատրճանակը պարպեց զանկին եւ անձնասպան եղաւ: Ցնայ զիակը, զանկը չարդուփչուր եղեր էր: Խենթ դարձայ կարծես,— Փէրչէցի հետ չատցաւ հեռացանք բանակատեղին.

Հակառակ այս ամէնուն, Փէրչէց կ'աչխատէր նոր տարագիրներ բերել Հունգարիա: Սակայն վախնալով որ դժգոհութիւնը կը տարածուի,նորեկներուն համար զնեց երկու ուրիշ աղարակներ, Նաճի — Բէծէէի մօտ Բանակատեղին վարիչները կ'աչխատէին բարձրացնել տարագիրներուն բարոյականը: Այդ նպատակով կանչուեցաւ նաեւ Տօքթ. Անթէ Փավէլիչը, որ Իտալիայէն եկաւ իտալական անցագրով: Բոլոր ուսթաչիներուն հրաման տրուեցաւ հագնիլ իրենց համազգեստները. Փավէլիչի եւ Փէրչէցի հետ, բոլորը լուսանկարուեցան ընդ հովանեաւ խրուածական դրօչին: Այդ նկարը պիտի երեւէր ... ... քարոզչական նուիրուած օրացոյցի մը վրայ.

Փավէլիչ այդ առթիւ ճառ մըն ա... խօսեցաւ, յայտարարելով որ ... պատերազմը չուտով վերջ պիտի ... ... տարագիրներուն ... որովհետեւ Իտալիա կարճ ժամանակ... մը ընթացքին պատերազմ պիտի ... ... Եուկոսլաւիոյ դէմ եւ ... ... մենայն հաւանականութեամբ ... յաղթէ.

Ցետոյ Փավէլիչ մեկնեցաւ Պու... փէշթ, ընկերակցութեամբ Փէրչէցի. Այնտեղ Փավէլիչ տեսակցութիւններ ունեցաւ հունգար քաղաքական ... նակներու հետ: Մասնաւորաբար ... տակցեցաւ զնդապետ Փէթրիչէվիչի հետ:

Ու վերադարձաւ Իտալիա. ... հետ մեկնեցաւ նաեւ հունգար ... րապետ Լաչովսկի, որ զինուորական մարզիչ նչանակուած էր Պրէշչիայի բանակատեղիին տարագիրներուն. Մեր բանակատեղին զինուորական մարզիչ նչանակուած էր հարիւրապետ Մէճէր.

Փէրչէց յարաբերութեան մէջ էր նաեւ Վ. Մ. Ռ. Օ. կազմակերպութեան հետ. Այս կազմակերպութեան ... ծանօթ էր Տիմիթրի Ամբաս... որ Սոֆիա կը գտնուէր ներկայիս ... րեւ պետ անդամ քոմիթաճիներ... խումբին.

Վերջերս, իմ նչանածս մշակեց ... հարեկչական լայն ծրագիր մը, որու ... պիտի մասնակցէր նաեւ «Քաչաքչի... Փրիչթինայի Հասան պէկ Փէրչէց ... չատ մեծ կարեւորութիւն կուտ... այս մարդուն գործակցութեան, ... րովհետեւ տեսայ որ չատ վիճա... նութեամբ կը վճարէ, ինչ որ այն... քան ժլատ էր ստացած նպաստներ... ծախսելու մէջ: Քաչաքչին ... մեծ գումար մը: Սակայն ժամանակ ... մը վերջ Քաչաքճին սպաննուեցաւ. ... Փէրչէցի ծրագիրն ալ ջուրն ինկաւ.

Մշակոյթի օրը Պերլինի մէջ

— ❁ —

ՊԵՐԼԻՆ, 21 հոկտ. (Ցառաջ) —Հայ մշակոյթի տօնախմբութիւն — ... կ'ուզուի «Մշակոյթի Օրը» — ... տարի եւս տեղի ունեցաւ հոկտ. 20ին ... չաբաթ երեկոյեան: Գ. Ա. Շալճեան ... բացման խօսքէն ետք, բանախօսեց Տօքթ. Արտ. Աբեղեան հայ լեզուի պատմութեան մասին եւ արտայայտ... ուեցաւ հետեւեալ իմաստով.—

Հայ գիրերու գիւտին (406—407) ... միջոցին յաջորդող երեսուն տարիներ... րու ընթացքին ստեղծուած հայ ... կեղարու գրականութիւնը ցոյց կու... տայ թէ գրաբարը խօսուած լեզուն էր (հաւանաբար Տարօնի չրջանին մէջ) եւ նախընթաց դարերուն անգիր զար... գացման չրջան մը բոլորած էր. Սա... կայն մէկ դար յետոյ կը ... նչմարուի ... ռամկօրէն դարձուածքներ եւ յետա... գային մինչեւ Բագրատունիներու իչխանութեան ժամանակները կը ... բանայ ռամկօրէնը եւ կը դառնայ ... ժողովուրդին խօսած լեզուն, մինչ ... գրաբարը կը մնայ եկեղեցական ... գրական լեզու: Կիլիկեան չրջանի ... յաղթած է արդէն ռամկօրէնը: Այն ... ինչ որ ժողովուրդին համար կը գր... ուէր, կը գրուէր ռամկօրէնով, նոյ... իսկ դաչնագրեր կան նոյն լեզուով խմբագրուած: Ասիկա կը կազմէ ... ջին հայերէնի չրջանը. Կիլիկեան ... հայ պետութեան կործանումէն յետոյ ... Հայերը զանգուածային կերպով ... զաղթեն Իզմիր, Պոլիս եւ այլուր. Այս երկու քաղաքներուն մէջ կը ... մուի 19րդ դարու սկիզբը ... հայ ... աչխարհաբար գրական լեզուն եւ ... նոյն դարու ընթացքին կը զարգ... կը դառնայ արեւմտեան հայերէնը ... Պոլսոյ գրական լեզուի կազմութեան ... սկիզբէն մօտ երկու տասնեակ ... յետոյ կը ձեւաւորուի եւ արեւելա... հայերէն գրական լեզուն: Թէեւ ... ռահայաստանի զանազան չրջաններ... րուն մէջ արեւմտեան հայերէն ... բարբառներ կը խօսէին եւ կը ... ուին դեռ), բայց հոն կ'ընդունուէր ... արեւելահայ գրական լեզուն եւ ... ընիքի բաժանումը ուսուցման ... մանեան պետութիւններու միջեւ ... պատճառ կ'ըլլայ այն բացառիկ երե... զութեան որ Հայերս այսօր երկու գրական լեզու ունենանք: Այսօր ... կայն Հայաստանի հողին վրայ զար... ծածուող լեզուն արեւելահայերէնն է, ... Վերջ ի վերջոյ ան աւելի զօրաւոր ... պիտի դառնայ, մենք ալ պէտք է ...

մակուբինէ արեւելահայերէնը գիր– ...ժենք իրբեւ մեր միակ գրական լեզուն բարբառները կրնան մնալ, բայց գրական լեզուն մէկ պէտք է ըլլայ: Բանախօսը իբրեւ օրինակ ցոյց տըւաւ Գերմանները, անոնք ըսաւ, ըլլան Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ, Աւստրիոյ թէ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, մէկ գրական լեզու ունին, հակառակ բազմազան բարբառներու: Բանախօսը վերջացուց յանձնարարելով որ ծնողները հայերէն խօսին, «գոնէ տունը չափով», իրենց զաւակներուն հետ:

Այսօր պէտք է ըսել որ յարգելի բանախօսին կարծիքը իսկապէս մէկ է որ միայն բոլոր Հայերու մէկ սահմանի մէջ ամփոփուելէն վերջ կրնայ իրականութիւն դառնալ, երկու գրական լեզուներու զուգումով: Յիշենք նաեւ որ գերման լեզուի պատմութեան մասնակ — Լութէրի Աստուածաշունչի թարգմանութիւն — եւ անկէ շատ առաջ բոլոր Գերմանները մէկ կայսեր տակ կ'ապրէին եւ գերման կայսրութիւնը («սուրբ հռովմէական կայսրութիւն գերման ազգութեամբ») քաղաքական ամբողջութիւն մը կը ներկայացնէր, հոգ չէ թէ յաճախ ներքին տոհմային պայքարներ տեղի ունենային: Եթէ այսօր փորձենք գաղութներու մէջ գրական լեզու դարձնել արեւելահայերէնը, պիտի նշանակէ «նոր գրաբար» մը պարտադրել գաղթական հայութեան: Եւ որովհետեւ ժողովուրդը իր բարբառը չի փոխեր, այս «նոր գրաբարն» ալ հին գրաբարին ճակատագրին պիտի արժանանայ:

Տիկին Երանուհի Բաստալ, որ շուտով կը մեկնի Պերլինէն դէպի Միացեալ Ռումանիա, Եգիպտոս, Սուրիա եւ Պաղեստան, երգեց ընկերակցութեամբ Օր. Գայլէմքարեանի, Պարթեւեանի «Օրօրը», Սպենդիարեանի «Վարդան հովերը» եւ ժողովրդական «Կռունկ»ը, ծափահարուելով ջերմապէս: Գ. Դ. Դուրիթխանեան արտասանեց երեք կտորներ: Օրիորդ Օ. Նազարեանի եւ Մ. Ալպուրթինեանի արեւելեան պարերով եւ Գ. Գ. Ցէրմանեանի «Հայաստան»ով վերջացաւ հանդէսը ուշ ատեն:

Տ. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

— o —

Գրած էինք թէ այս աշնան Երեւանի մէջ տեղի պիտի ունենայ բնախօսներու, քիմիագէտներու եւ դեղագործներու համագումարը.

Այս համագումարը բացուեցաւ հոկտեմբեր 11ին Երեւանի Պետական Օփերայի շէնքին մէջ:

Այս առթիւ, համագումարին կազմակերպիչ մարմինին քարտուղարը փրոֆ. Դ. Մեղնիկեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Խորհ. Հայաստանի.—

Բնախօսներու, քիմիագէտներու եւ դեղագործներու Կովկասեան Երդ համագումարն է այս: Նախորդ համագումարը տեղի ունեցաւ անցեալ տարի յուլիսին Թիֆլիսի մէջ: Այդ համագումարին մէջ էր, որ ընդունեցաւ Հայաստանի կառավարութեան հրաւէրը՝ Երդ համագումարը կատարել Երեւանի մէջ:

Համագումարին ներկայ են 150 պատգամաւորներ Մոսկուայէն, Ուկրենիայէն, Հիւսիս Կովկասէն, Ազով – Սեւ ծովեան երկրէն, Անդրկովկասեան հանրապետութիւններէն, Ղազանէն եւ Լէնինկրատէն: Պատգամաւորներուն մէջ կան Ռուսիոյ ամէնէն նշանաւոր գիտնականները,— յիշեմ՝ Լեւոն Օրբելեան, Ա. Գալաչին, Գ. Լազրեւ, Զավադեւսկի եղբայրները, Զբարսկի, Լինա Շտերն, Կոշտոյեան եւ ուրիշներ:

Փրոֆ. Լեւոն Օրբելեան զեկոյց մը պիտի տայ փոքր ուղեղի պաշտօնին մասին: Փրոֆ. Բոժանսկի, Բերիտով, Սարգսեան (Մոսկուայէն), Եղբայր Հասրաթեան կարեւոր զեկոյցներ ունին կեդրոնական ջղային դրութեան զանազան հարցերուն մասին:

Կենսաբանա — քիմիագիտական հարցերու մասին, մասնաւորապէս կենսանիւթերու (վիթամին), վերաբերեալ զեկոյցներ պատրաստած են Գալաչին, Յակոբ Յովհաննիսեան, Բ. Բէյմարդ (Լոնտոնէն), Շչերբակով (Երեւանէն): Ընդհանուր զեկոյցներ պիտի տան դեղագործութեան եւ թունաբանութեան մասնագէտ փրոֆ. Սավիչ, Ցիտովիչ, Մեղնիկեան (Երեւանէն), Լազարեւ:

Մասնաւոր զեկոյցներ պիտի տրուին նաեւ արուեստական ճգախէժի արդիւնաբերութեան ընթացքին անջատուող վնասակար նիւթերու ուսումնասիրութեան, եւ այդ նիւթերուն դէմ բանուորները պաշտպանելու աշխատանքներուն մասին: Անասնաբուժական բնախօսութեան մասին զեկոյցներ պիտի կարդան գիտնականներ Կալուգին (Բագու), Պարրիս եւ Միխայէլ Զավադովսկիները, Միրակյան եւ Կրուն (Անգլիա):

Համագումարի մնունդի ուսումնասիրութեան յանձնախումբը պիտի բըրագի խաղողի, բնապիտային, բանջարեղէնի սննդային արժէքի նիւթերուն քննութեամբ: Այդ հարցերուն մասին պիտի արտայայտուին ծանօթ մասնագէտներ Զբարսկի, Պրոստոսերդով (Երեւան) եւ ուրիշներ:

Զեկոյցներ պիտի տրուին նաեւ բընարուժական կայաններու հանքային ջուրերուն, մասնաւորաբար Վրաստանի եւ Հայաստանի հանքային աղբիւրներու մասին, ինչպէս նաեւ աշխատանքի բնախօսութեան, արհեստային հիւանդութիւններու, աշխատանքի պայմաններու բարելաւման միջոցներ գտնելու մասին:

Համագումարի կազմակերպիչ մարմինը կարեւոր կարգադրութիւն մը բրած է հոկտեմբեր 12էն 17, ամէն օր Երեւանի զանազան հիմնարկութեանց մէջ սարքելով հաւաքոյթներ, ուր պիտի խօսին համագումարին նշանաւոր պատգամաւորները: Այսպէս փրոֆ. Շտերն պիտի խօսի քունի մասին, փրոֆ. Զավադովսկի՝ բնատարրերու (hormone) մասին, իսկ փրոֆէսէօր Օրբելեան, Կոշտոյեան եւ Զբարսկի պիտի ներկայացնեն բնախօսութեան նորագոյն ուսումնասիրութիւնները.

Անշուշտ այս համագումարը, տեղի ունենալով Երեւանի մէջ, պիտի նըպաստէ Հայաստանի գիտական մտքի յառաջդիմութեան:

Հայ արհեր

Արհներու կազմակերպութիւնը, որ Հայաստանի մէջ, առաջին հանրապետութեան շրջանին կը կոչուէր սկաուտական միութիւն, երկրորդ հանրապետութեան շրջանին՝ առաւ պատանի կոմունիստներու միութիւն անունը:

Ահա պատանի կոմունիստներու այս միութիւնն է որ հիմա կը կոչուի Հայաստանի պիոնէր կազմակերպութիւն:

Այդ կազմակերպութեան ներկայ ղեկավարն է Այվազեան, որուն յօդուածէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Լրացաւ Հայաստանի պիոնէրական կազմակերպութեան 13րդ տարին: Այդ շրջանին մէջ աճեցաւ ու զարգացաւ Հայաստանի արհներուն բանակը:

13 տարուան մէջ, կոմունիստ կուսակցութեան եւ լէնինեան երիտասարդներու միութեան ղեկավարութեան տակ, միջազգայնական ոգիով կրթուեցան ու դաստիարակուեցան հազարաւոր մանուկներ եւ պատանիներ:

1921ին էր, որ հիմնուեցաւ Հայաստանի պատանի կոմունիստներու միութիւնը, որ դրուեցաւ կուսակցութեան ղեկավարութեան տակ: Առաջին իսկ օրէն աշխատանք թափուեցաւ պայքարելու համար սկաուտներու դէմ:

1924ին պատանի կոմունիստներու կազմակերպութիւնը կոչուեցաւ լէնինեան պատանի պիոնէրներու կազմակերպութիւն:

Այս կազմակերպութեան հիմնական աշխատանքներէն մին կը կազմէ դպրոցը: Ներկայիս մասնաւոր ուշադրութեան կ'առնուի այս մանուկներու եւ պատանիներու գեղարուեստական դաստիարակութիւնը: Միւս կողմէ կազմակերպութիւնը իր ջոկատներով գործնական օգնութիւն ցոյց կուտայ երկրին բերքի պաշտպանութեան: Այդ նպատակով, կազմակերպութիւնը ունի 1579 ջոկատներ, 12.373 անդամով: Մրցումի մը ընթացքին, այս ջոկատները հաւաքեցին 4 միլիոն 693 քիլօ հատ:

Հետեւեալ թիւերը ցոյց կուտան թէ ինչպէս զարգացաւ այս կազմակերպութիւնը.—

1921 յունիսին	18
1921 դեկտեմբերին	620
1928	48.000
1930	51.000

հոգի:

Այս տարի (1934) արհներու (պիոնէր) թիւն է 79.000, եթէ այս թիւին վրայ աւելցնենք նախահոկտեմբերիկներու թիւը, 46.319, կազմակերպութիւնը կ'ունենայ 126.249 հոգի:

Արհներու կազմակերպութեան մէջ մեծ աշխատանք կը թափուի մարմնակրթութեան համար: Այսպէս վոլէյպոլի եւ պասքէթպոլի զանազան խմբակներու մէջ արձանագրուած են 6.745 հոգի: Աշխատանք կը թափուի նաեւ շախմատի աշխատանքի եւ երկրի պաշտպանութեան, ինչպէս նաեւ պատանի նշանառուներու մրցման համար: 12 տարեկան Վովա Սիրունեան իբրեւ նշանառութեան ախոյեան՝ մրցանակի արժանացաւ:

Կազմակերպութեան զանազան մասնաճիւղերուն մէջ (Երեւան, Լէնինական, Ղարաքիլիսա, Վաղարշապատ, Աշտարակ), կը գործեն մասնաւոր խումբեր, որոնք կ'աշխատին մոտէլներ պատրաստել օդանաւի: Այս տարի, յունիսին հայ փոքրիկ մոտէլիստները Մազկաձորի մէջ հաւաքում մը ունեցան Մոսկուայի մրցումներուն մէջ վեց հոգի առաջնութիւն շահեցան:

Ներկայիս Ղրիմի մէջ տեղի կ'ունենան մոտէլիստներու միջազգային մրցումներ, որոնց կը մասնակցի Մարանջեան, 7 տարեկան:

Արտասահմանեան երախաներուն օգնելու համար կազմակերպուած են խմբակներ այս պատանիներուն մէջ, մօտ 30 հազար հոգի: Արտասահմանի մէջ, կապ կը պահուի Ֆրանսայի, Ամերիկայի եւ Չինաստանի հետ:

ՍԱՍՈՒՆԻ ԴԷՊՔԸ ՔՆՆՈՒԱԾ
ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՃՆՇԵՆ

Դեսպաններուն բարենորոգման ծրագիրը

(Շար. հոկտ. 24ի թիւէն եւ վերջ)

Դեսպանները որոշած էին այս ծրագիրը Թագաւորին ներկայացնել, իրենց կառավարութեանց կողմէ ընդունուելէն եւ Սասունի քննութիւնները աւարտելէն յետոյ: Բայց մինչ այդ Ապտիւլ Համիտ Բրիթիշ հետ տեսակցութեան միջոցին անոր ըսաւ թէ Գազը Ալին կը պատրաստէր բարենորոգութեան յանձնաժողով մը կազմել: Դեսպանները այս խօսքէն վրդովուած, խորհեցան որ Թագաւորը իր որոշումը փոխելով, պետութիւններու ուզածին հակառակ ծրագիր մը պիտի պատրաստէ եւ իսկոյն գործադրութեան պիտի դնէ, որպէսզի իրենց տալիք ծրագիրը անպէտ դառնայ:

Ասոր վրայ, դեսպանները առանց Սասունի քննութեանց վախճանին սպասելու, աւստրիական, գերմանական եւ իտալական դեսպաններուն օժանդակութիւնը ապահովելով, ծրագրին մէկ օրինակը իրենց աւագ թարգմաններուն միջոցաւ նախ Գալատան աւագ քարտուղարութեան տուին՝ Թագաւորին ներկայացուելու համար, երկու օր վերջն ալ երկրորդ օրինակ մը ըրկեցին արտաքին նախարարութեան (13 մայիս 1895):

Թարգմանները, ծրագիրը պալատին աւագ քարտուղարութեան ներկայացուցած միջոցին, կարդացին նաեւ յայտարարութիւն մը թէ Անատոլուի կուսակալութիւններուն մէջ Հայերուն պաշտպանութեան եւ ապահովութեան հաստատումին համար անհրաժեշտ միջոցները նուազագոյն չափով նկատի առնուած են ծրագրին մէջ, եւ թէ այս բարենորոգումը պէտք է անյապաղ գործադրուի.

Ծրագրին համառօտ բովանդակութիւնը հետեւեալն էր.

1. Վեց կուսակալութիւններէն առանձին խումբ միացնել եւ կուսակալութեանց թիւը կրճատել(*):

2. Կուսակալներուն ընտրութեան եւ նշանակումի մասին երաշխաւորութիւն: Կուսակալները անուանելէ առաջ, կէս պաշտօնապէս իմաց տալ դեսպանատուներուն: Այսինքն, արտօնութիւն առնել(*):

3. Զարդ յանցանքները բացատութիւն ըլլալով, քաղաքական յանցանքով դատապարտուած եւ բանտարկուած Հայերուն համար ընդհ. ներում:

4. Վերադարձը արտօնել եւ ինչքերը վերադարձնել արտասահման գտնուած այն գաղթական կամ փախստական Հայերուն որոնք պարզ յանցանք կամ ոճիր գործած չեն:

5. Հայերու հողային իրաւունքներու վերաբերեալ դատերը շուտով տեսնելու համար, Պոլսէն մասնաւոր յանձնախումբեր ղրկել:

6. Բարենորոգման կատարեալ գործադրութեան հսկելու համար ընդհ. քննիչ մը նշանակել որ կուսակալներուն վրայ հսկելու եւ անոնց հրամայելու լիազօրութիւն ունենայ: Բարենորոգումի գործադրութեան հսկելու համար, Գազը Ալիի մէջ տեւական հսկիչ յանձնաժողով մը ընտրել որուն անդամներէն երեքը իսլամ, երեքն ալ քրիստոնեայ պաշտօնեաներէ ընտրուին:

7. Սասունի դէպքերուն մէջ վնասուողներուն հատուցում ընել:

8. Հայերուն նախապէս տրուած առանձնաշնորհումները ամբողջութեամբ գործադրել: Վեց նահանգներէն զատ, բազմաթիւ Հայեր գտնուած միւս նահանգներուն մէջ յատուկ քրիստոնեայ պաշտօնեայ մը կարգել որուն պաշտօնն ըլլայ Հայերու շահերու պաշտպանումին հսկել:

Բարենորոգումի ծրագրին բովանդակութեան ամփոփումն ալ հետեւեալն էր.

Ա. Կուսակալները ձեռնհաս ու վստահելի անձեր կամ քրիստոնեայ պաշտօնատարներէն ըլլան:

Բ. Քրիստոնեայ կուսակալներուն, միւթէսարրֆներուն եւ գայմագամներուն՝ իսլամ, իսլամ կուսակալներուն, միւթէսարրֆներուն եւ գայմագամներուն ալ քրիստոնեայ իրաւասու օգնականներ կարգել, ուղղակի Թագաւորին հրամանագրով:

Գ. Մեծամասնութիւնը քրիստոնեայ եղած գաւառակներուն մէջ քրիստոնեայ գայմագամներ կարգել: Քրիստոնեայ միւթէսարրֆներուն եւ գայմագամներուն թիւը, իւրաքանչիւր կուսակալութեան մէջ, բոլոր միւթէսարրֆ եւ գայմագամներու թիւին մէկ երրորդէն պակաս չըլլայ.

Դ. Գաւառակներու մէջ ժողովներ ընտրել չորսական քրիստոնեայ անդամէ բաղկացած, կուսակալութիւններուն մէջ ալ մէյ մէկ ընդհ. ժողով ընտրել:

Ե. Գիւղախումբերու (նահիէ) մէջ 4—8 անդամներով մէյմէկ ժողով ընտրել ժողովուրդին կողմէ:

Զ. Գիւղախումբերու միւտիրներն ու անոնց օգնականները ժողովուրդին մեծամասնութեան համաձայն քրիստոնեայ կամ իսլամ ընտրուին:

Է. Գիւղախումբերուն կողմէ ապահովութեան համար ոստիկանական ուժեր կազմուին առանց կրօնքի խտրութեան:

Ը. Իւրաքանչիւր կուսակալութեան մէջ, պատերազմական նախարարութեան կազմած ոստիկան զինուորներու ջոկատներ կազմել որոնց մէկ երրորդը գիւղախումբերու իսլամ բընակչութենէն, մէկ երրորդը քրիստոնեայ բնակչութենէն եւ միացեալ մէկ երրորդն ալ կանոնաւոր բանակին յիսնապետ եւ տասնապետներէն ըլլան:

Թ. Վաշկատուն քիւրտ աշիրէթները կարգի տակ առնել եւ անոնցմէ աւազակութիւն ընողները ձերբակալել եւ պատժել:

Ժ. Կառավարութիւններուն մէջ աշիրէթի պաշտօնեայ մը կարգել որ իր հրամանին տակ բաւարար զին. ուժ ունենայ:

ԺԱ. Աշիրէթներուն արօտավայրերը եւ ձմերելու տեղերը արոշ կերպով ճշդել:

ԺԲ. Զէնք կրելու արգելքի օրէնքը ամբողջովին գործադրել Քիւրտերու մասին.

ԺԳ. Աշիրէթները բնակեցնել անոնց հող տալով:

ԺԴ. Քիւրտ Համիտիէ գունդերը մարդանքի ժամանակէն զատ անզէն տօրէն որ եւ է տեղ չղրկել, այլ կանոնաւոր զօրքերու հետ խառն ղրկել:

ԺԵ. Կալուածական մուրհակներու ստուգումին եւ սեփականութեան իրաւունքին վերաբերեալ անկանոնութիւնները արգելելու պաշտօն ունեցող յանձնաժողովներ կազմել: Տուրքերն ու տասանորդը գանձել գիւղախումբերու ժողովներէն ընտրուած պաշտօնեաներու միջոցով եւ ջնջել իլթիզամի ու աճուրդային դրութիւնը:

ԺԶ. Իւրաքանչիւր գաւառակի մէջ, կուսակալներուն կողմէ նշանակուած եւ դատական նախարարութեան կողմէ վաւերացուած հաշտարար դատաւորներ դնել, անոնց մէկ երրորդը քրիստոնեայ ըլլալու պայմանով:

ԺԷ. Զատական դատարանները ջնջելով անոնց տեղ շրջուն պատժական դատարաններ կազմել:

ԺԸ. Կուսակալութեանց կեդրոններուն մէջ, նախագահ մը եւ պէտք եղածին չափ անդամներէ կազմուած բարձրագոյն ատեան մը դնել:

ՍԱԼԻՀ ՄՈՒՆԻՐ

(*) Այս գաղափարը դեսպաններուն խրացնել տուեր էր Իզմիրլեան պատրիարք: Նպատակն էր այս կերպով համեմատաբար շատ Հայեր գտնուած շրջաններ միացնել եւ այդտեղերը կարեւոր փոքրամասնութիւն մը առաջ բերել:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ

ՏԻՐԻՆ, 23 հոկտ.— Ստորագրեալս կը յայտարարեմ ներկայիւս թէ «Յառաջ»ի 26 յունիս եւ 4 յուլիս 1934 համարներուն մէջ լոյս տեսած պրուսիկներու ստորագրութիւնը՝ Տէր Ահարոն քհ. Կօշկարեանի մասին (Դամասկի), թիւրիմացութեան արդիւնք են:

Եւ այդ մեր ունեցած վէճը փոխադարձ համաձայնութեամբ փակուած է արդէն: Թ. Հերոյեան

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»

«ՎԷՄ»ի Զ. թիւը (1934 Յուլիս–օգոստոս), կուռ բովանդակութեամբ: «ՎԷՄ»ի այս համարով կը լրանայ առաջին տարին: Նոր շրջանի համար, խմբագրութիւնը հետեւեալ փոփոխութիւնը կատարած է բաժնեգիններու մէջ.—

Հիւս. եւ Հար. Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս, Պաղեստին եւ Իտալիա՝ տարեկան 70 ֆրանք: Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան՝ 50 ֆրանք, Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ՝ 60 ֆրանք:

Հասցէ.— **S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis – Robinson, (Seine).**

ՆՈՐ ՀԵՐԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (29)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ– (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

— Մայրիկ, Կոստան որ Ալօն այնպէս կը սիրէր, ինչո՞ւ ձգեց որ Իւղօն տղան իր հետ տանէր ոստիկանապետին քով.

Մայրս ըսաւ.— Կոստան, Խարէ Ուսըֆի գերին է, անոր հետ ամէն օր դաշտ կ'երթան ցորեն ու խոտ քաղելու. Ամէն առտու մեր բակէն տունէն կ'անցնին. Ելած է անոր վրայի հագուստներն ալ, գրեթէ մերկ է ու բուրջերու մէջ փաթթուած.

Ահմէտ տղան ամէն առտու կուգայ, կամ մայրս, կամ Լուսինը կը տանի, չեմ գիտեր ո՞ւր, վերջը նորէն կը բերէ:

Իւղօն տղուն կտոր կտոր ըլլալը տեսնելով, օրէ օր կը հալի ու հիւանդ կ'ըլլայ, ոստիկանապետը կը վռնտէ զայն: Իրիկուն մը եկաւ մեր քով: Ահմէտ տղան չընդունեց ու դուրս վռնտեց Իւղօն գնաց ինկաւ մեր թաղին սիոր: Ամէն առտու, երբ Կոստան (իր ամուսինը) Խարէ Ուսըֆի հետ դռնով կ'անցնէր, ինքը ծունկերու վրայ թաթելով կուգար դրան դէմ, Կոստանի անցնիլը տեսնելով, կը պոռար, կը կանչէր, «Կոստա՜ն, Կոստա՜ն, իմ թաթարայ գերի, նայէ մէկ մը ինծի»: Եւ Կոստան լալով աչքերը բռնելով կ'անցնէր:

Օր մը առտուն դուրս չեկաւ Իւղօն Կոստանը տեսնելու: Մայրս գիս ղրկեց, Գնա՛ նայէ ինչ եղաւ Իւղօն: Գացի տեսայ որ առաստաղէն կախուած էր, լեզուպատառ մայրիկս լուր տուի: Լուսինի հետ, մայրս նորս գացինք: Տաւարներու կապերէն կապ մը առաստաղին կապած էր, ու օղակը անցուցած էր պարանոցին: Զուանը կտրելու համար դանակ չկար, մայրս ու Լուսին կախուեցան անոր թեւերէն, քաշեցին մինչեւ որ կապը կտրեցաւ եւ դիակը փռուեցաւ գետին: Շատոնց մեռած էր: Աչքերն ու լեզուն դուրս ինկած էին: Փրփուր կար անոր բերնին մէջ, ու բոլորտիքը տեսայ որ մկրտները խրած էին լեզուին մէջ: Լացինք ու դուրս եկանք:

— Հիմա, տակաւին մայրդ ու Լուսին ձեր տա՞նը կը մնան:

— Ոչ: Այս գաղթական Քիւրտերը երբ գիւղ լեցուեցան, անոնց մեծ աղան եկաւ մեր տունը բնակելու: Ահմէտ աղան մայրս ու Լուսինը մառանէն հանեց. Լուսինը վռնտեց, չեմ գիտեր ո՛ւր գնաց, իսկ մայրս տարին Դօլօ Խաչկօ տունը, քիչ մը ցորեն տուին մեզի ու ինք գնաց Մուշ: Ըսաւ որ շուտով պիտի գայ եւ մայրս իբրեւ ծառայ Մուշ պիտի տանի, չեմ գիտեր գիս ալ պիտի տանի թէ ոչ: Քսան օրէ աւելի է չեկաւ, մենք օրերով անօթի մնացինք: Քոյրս Նախշուն որ ոստիկանապետին քովն էր, գիշերները գաղտնի մէկ մէկ հաց կը հասցնէր մեզի: Հիմա մէկ շաբաթ է որ քոյրս ալ չկայ, ոստիկանապետը վեց ոսկիով Քիւրտի մը տուած է, չենք գիտեր ուր տարին, ճարահատ կը մուրամ բան մը մօրս հասցնելու համար»:

Կը համբուրեմ այս պզտիկի ճակատէն, կը պատուիրեմ ամէն օր գալ եւ իմ ճաշս իրեն կուտամ:

ՄԿՐՕՅԻ ԽՈՂԽՈՂՈՒՄԸ

Մօտ մէկ ամիս Մկրօն՝ Խարզի աղայի կողմէն (իր մարապան) եւ Մկրէ Գօզոս՝ Ահմէտ աղայի կողմէն (նոյնպէս) կը պատսպարուէին Դօլօ Սրգոյի տունը: Վերջերս երբ Թուրքերու յառաջխաղացումը անկարելի դարձաւ, լքեցին երկուքն ալ: Գօզոս Թուրք Նուրի էֆ.ի քով իբրեւ ծառայ կը մնայ. գործերը դասաւորելէ յետոյ մարդը կէս օր մը Անտոքի տան եռեւ կը սպանէ Գօզոսը, Դօլօ Վահանը եւ Գորգօ Յակօն եւ իբրեւ ծառայ քովը կը պահէ Գօզոսի եղբօր տղան Գեւորգը (այժմ ողջ է եւ Հայաստան), իսկ Մկրօն կը պահուի Բրօէ Երախոսի խուղի մէջ եղած ցախ աթարներու տակ:

Իրիկուն մը Մահմէտի հետ մեր տունը գացինք, գուցէ վերջին անգամ ըլլայ, քարէն ու հողէն զատ ուրիշ բան չկրցայ տեսնել. Փրապակալի սիւնին վրայ ուր փորագրուած էր իմ անունս եւ ծննդեան թուականը (10 յունիս 1888) կը մնար անաղարտ. կը համբուրեմ սիւնը ու մտովի կը փըսփսամ,— Մնաս բարո՛վ իմ պաշտելի օջախ, թէեւ կը բաժնուիմ քեզմէ, բայց եթէ ողջ մնամ, յաւիտեան չպիտի մոռնամ քեզ: Քու այս քարուքանդ վիճակը խոր վէրք է բացած սրտիս մէջ, քու թոնիրէդ կողքին Լուսվարդի ու Հերմինէի տեղ, քիւրտ «կալէջ»ներ են նստեր, այս ցաւս երբեք չի բուժուիր: Սրտիս տախտակներուն հետ գերեզման պիտի տանիմ:

Մահմէտի հետ դուրս ելանք բակէն: Խումբ մը գաղթական Քիւրտեր, որոնց կը հետեւէին Ուսօն ու Խարզին, գերեզմաննոցի կողմէն մարդ մը կաշկանդած կը բերէին: Մօտեցանք. առնել Մկրօն էր որ օրեր ու շաբաթներ իր թաքստոցը մնալով, մութին դուրս ելած էր ուտելիք փնտռելու եւ բռնուած էր Ուսոյի եւ Խարզու կողմէն վարձուած Քիւրտերէն: Կ'աղերսէր, կը պաղատէր խօսքը Ուսոյին ու Խարզին ուղղելով — Աղաներ գիս. մենք տարիներու բարեկամներ ենք, բայց կը մնար անլսելի: Ահա տապալեցին գետին, ու սուր մը օդին մէջ շողաց: Ջուր դահիճի տապարին տակ վերջին պաղատանք մը եւս ըրաւ,— Ցանուն Մուհամմէտ մարգարէին, եթէ գիս պիտի սպաննէք, տարէք իմ հողի վրայ, անգամ մըն ալ տեսնեմ իմ տունս եւ աչուըհետեւ ըրէք ինչ որ կ'ուզէք:

Դահիճները կը տանին իրենց տանը, կը հետեւինք ես ու Մահմէտ: Մկրօն ծունկի եկաւ ու համբուրեց հողը ու զանալով Ուսոյին ու Խարզին.

— Իմ այս հողի վրայ թափած արեանս իւրաքանչիւր կաթիլը մէկ մէկ վրէժառու ծիլ պիտի արձակէ ձեզմէ վրէժ պահանջելու:

Առանց երկար ժամանակ տալու որ խօսի, ահա կը շողայ Ալէ Կօրի դաշոյնը: Սուր ճիչ մը— եւ կը մնայ անգլուխ դիակ մը եւ Ալէ Կօր կը վարձատրուի 10 ղրշ.ի Խարզի կողմէն:

18 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ, 6–8 ՏԱՐԵԿԱՆ ՔԱՐԻ ԿԸ ԲՌՆՈՒԻՆ ՋՐՀՈՐԻՆ ՄԷՋ

Մէկ շաբաթ է որ ոչ փոքրիկ Ռուբէնը մուրալու կուգայ եւ ոչ ալ ուրիշ ոեւէ է մանուկ: Ի՞նչ եղան այդ պզտիկները, արդէն մեռնելու դատապարտուած, ջարդուեցա՞ն. Տնեցինները բոլոր դուրս եկած են, ո՞ւր է հրճուելու. Մշոյ արհեստաւոր դասուն կարաւանը կը քշուի Գիթլիս, դէպի կառափնատ: Քիւրտերը փորձեցին կարաւանը կողոպտել, սակայն ոստիկանները այդ հարուստ աւարը իրենց պահեցին, ինչպէս Քիւրտերը իրենք կը խոստովանէին:

(Շար.) ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

գէնքի դիմած եւ այդ շրջանին մէջ գտնուող Թուրք զինուորական ուժերուն վրայ յարձակում գործած է, որուն վրայ կառավարութիւնը նոր ուժեր ղրկած է ըմբոստութիւնը զսպելու համար։

Հարբոլ եւ Հաքարի ցեղախումբերը, նկատելով որ նոյն ... նաեւ իրենց վերապահուած է, անմիջապէս կը միանան Կոնանցիներուն եւ առաջին կռուի ընթացքին, Թրքական երկու գօրասիւներ կը ջախջախեն։ Այս կռուի ընթացքին, Հարբոլ ցեղախումբի պետ Ապու Պէքիր աղան կը ... ։

Այս շարժման հետեւանքով, Տիարպէքիրի եւ Մարտինի ... Քարաճա Տաղի մէջ արտակարգ ժողով մը կը գումարեն ըմբոստութիւնը զսպելու համար։

Սպանիոյ յեղափոխութեան հետեւանքները

3000 հոգի մեռած են Սպանիոյ մէջ, վերջին գէպքերուն հետեւանքով։ Որոշուած է իրրեւ հայրենադաւ դատել յեղափոխութեան վարիչները, որոնց մէջ կը գտնուին նախկին վարչապետ Ազիանա, ընկերվարական առաջնորդ Քապալլերօ, Քաթալոնիոյ կարօտաւոր հանրապետութեան նախագահը եւն.: Շատ մը ամբաստանեալներ յաջողած են փախչիլ։

«Իւմանիթէ» կը գրէ թէ ըմբոստ շրջաններէն Աստուրիաս խորհրդային իշխանութեամբ կը կառավարուէր ամբողջ 15 օր։

Վարչապետը խոստովանելով 3000 քաղաքացիներու ... թէ ըմբոստները կրակի տուած եւ ուժանակով օդը ... ժարանը, միեւնոյն ատեն կործանելով ուրիշ ութ շէնքեր ... բազմէն աւերուած վայրի մը երեւոյթն ունի, 22.000 զինուորներով։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ ճառ մը խօսելով սեղանատէրներու համագումարին մէջ, հրաւիրեց աջակցիլ իր վերականգնութեան ծրագրին եւ փոխ դրամ տալ. «1933 մարտին ես հրաւիրեցի ժողովուրդը վերահորոգել իրենց վստահութիւնը դրամատուններու մասին։ Այսօր կը հրաւիրեմ սեղանատէրները վերահաստատել իրենց վստահութիւնը ժողովուրդին հանդէպ»։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 18ի, Րիւր Լաֆայէթի Զարդարեան Գրադարանը։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.—

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կարէչ, Կեփին եւ Վարուժան խումբերու ինչպէս նաեւ Ռօշֆայէի եւ Թալոտիէրի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՀԱՅ Գրական Ակումբի ընդհ. անդամական ժողովը այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Cafe «Mephistoյի ներքնայարկը, Bld. St. Germain, Metro: Odéon: Օրակարգ.— վարչութեան զեկուցում. Նոր Տարւոյ գործունէութիւն. վարչութեան ընտրութիւն։

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Նոյ. Կիրակի, ժամը 3ին ՖԼՕՐԻԴ ճաշարանին մէջ

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿ. ՏԻՐՈՒՀԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՏԻԿ. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Նիւթ «Ի՞նչ գտանք եւ ի՞նչ կորսնցուցինք Ֆրանսայի մէջ»

Դասախօսութենէն վերջ վիճաբանութիւն։

Մուտքը ազատ է, Թէյասեղանի ծախսերուն համար կը գանձուի 3 Ֆրանք։

Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Բոլոր Հայրենակցական Միութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Ա. ՔԸՂԸԼԵԱՆԻՆ, իր քրոջ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, այս կիրակի կէսօրէն վերջ, ժամը 3.30ին, 32, Ave. Gobelinsի սրճարանը։ Մէթրօ՝ Gobelins։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայրենակցական Միութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցները, այս կիրակի, ժամը ճիշդ 8ին, ... սրճարանի մասնաւոր ... մէջ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Ֆ. Կ. Խաչի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին Մասնաճիւղի սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերուհիները կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ իրենց անդամատոմսով այս կարեւոր ժողովին։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER AGOPIAN

17, Rue Damesme PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.281

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՒՐԹԵՒԵՒԿԻ ՀԱՅԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
27
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
27 Octobre
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2636

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՋՆ ՈՒ ՁԱԽԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

»»»··«««

Բախտորոշ օրեր են Ֆրանսայի համար, ներքին քաղաքական տեսակէտով։ Այսօր աւելի քան երբեք։

Տարիներու վարչական ու դատական ապականութիւնները եւ կուսակցական պայքարները ձախող, արիւնոտ ելքի մը յանգեցան անցեալ փետրուարին։ Այդ օրէն ի վեր, ճշմարիտ երկունք մըն է որ տեղի կ'ունենայ։

Ահա չեչտակի դէմ դիմաց՝ աջն ու ձախը, տիրապետող դասն ու խռովարարները, որ իր ուժը կ'առնէ բազմութիւններէն։

Կառավարութիւնը վճռած է զօրացնել իր Թաթը, պահանջելով կարգ մը հիմնական փոփոխութիւններ՝ սահմանադրութեան մէջ։ Միւսները, եւ մասնաւորապէս ընկերվարական—համայնավար միացեալ ճակատը անդադար կը հնչեցնեն ահազանգը, ընդդէմ ֆաշականութեան եւ պատերազմի։

Այս տեսակէտէն բաւական պերճախօս էր չորեքշաբթի օրուան իրարանցումը,— միաժամանակ վեց հրապարակային ժողովներ՝ Փարիզի գլխաւոր սրահներուն մէջ, եւ խումբ—խումբ հետարներ՝ բոլոր բեմերուն վրայ։

Ի՞նչ վտանգներ կը մատնանշէին եւ ի՞նչ տեսակէտներ կը պարզէին այս ժողովներուն կազմակերպիչները,— ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց վարիչները, ուրիշ խմբակցութիւններու հետ.—

1. «Մենք կ'ուզենք փրանսացի ժողովուրդը փրկել փաշականութեան անիծեալ ժանտախտէն։ Ֆաշականութիւնը արդէն կարեւոր յառաջդիմութիւն մը ունեցաւ փետր. 6ին։ Ու հասաւ առաջին նպատակին, պարտադրելով ներկայ կառավարութիւնը։ Այդ օրէն ի վեր կը զօրացնէ իր դիրքերը» (*Մ. Քաշէն*)։

2. «Ես համոզուած եմ, խորապէս համոզուած եմ թէ Թուրի անջատումէն ի վեր երկու կուսակցութեանց կազմական միութեան խաչընդոտներուն մեծ մասը կամաց—կամաց հարթուած է եւ մնացեալը հաւանօրէն այլ եւս չպիտի կրնայ դիմանալ յուրջ ընութեան մը ... Մենք միշտ կուսակից ենք եղած չունեւորներու դիկտատուրային, պատրաստելու համար ընկերվարական պետութիւնը։ Համայնավարներն ալ, որ այլ եւս չեն կրնար հաւատալ պրոլետարական ընդհանուր յեղափոխութեան մը՝ բոլոր պետութեանց մէջ միաժամանակ, հասկցած են ժողովրդապետական ազատութեանց պաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնը։ Մենք վերապահելով հանդերձ մեր բովանդակ իրաւունքը՝ քննադատելու Միութեան գլուխ հանած գործերուն ընկերվարական հանգամանքը, վճռած ենք մեր կարելին ի գործ դնել անոր պաշտպանութեան համար, միջազգային գետնի վրայ կազմակերպելով խաղաղութիւնը»։ (*Լ. Պլում*)։

Այսպէս նաեւ միւս ճառախօսները։

Մենք երկու գլխաւորներուն մտքերը խտացուցինք, հաստատելու համար թէ ի՛նչպէս կը դատեն կացութիւնը եւ ո՛ւր կ'ուզեն երթալ։

Ամէն պարագայի մէջ, բացորոշ է որ երկու հոսանքներն ալ ըմբռնելով սպառնացող վտանգը, կ'ուզեն կարճ կապել ներքին վէճերը եւ տրամաբանական վախճանին հասցնել գործակցութիւնը։

— «Մէկ կուսակցութիւն, մէկ արհեստակցական միութիւն, մէկ Աշխատանքի Դաշնակցութիւն, մէկ Միջազգային», կ'աղաղակէր Ջիրոմսկի, ընկերվարական։

— «Թող ուրիշ փետր. 6 մը փորձեն, մէկ ժամէն պակաս միջոցի մը մէջ Ֆաշականները պիտի խեղդուին 300,000 բանուորներու հեղեղի մը մէջ»,— կ'աղաղակէր Վայեան—Քութիւրիէ, համայնավար։

Այս ճակատագրական պայքարին մէջ, ընկերվարութեան երկու թեւերը իրենց հետ ունին ուրիշ ձախակողմեան տարրեր։ Մանաւանդ որ, համայնավարներն ալ առ այժմ յարմարած են միջին քաղաքականութեան մը, գոնէ Ֆրանսայի մէջ։

Իսկ ի՞նչ ձգտումներ կը մտնէ աջակողմեան ճակատը։

Ամէն բանէ առաջ, պետական—վարչական մեքենան աւելի զօրացնելու, իր ափին մէջ աւելի ամուր բռնելու վճռականութիւն։

Ա՛յս է որ կը կոչուի սահմանադրութեան վերաքննութիւն։

Տարակոյս չկայ որ ձախակողմը ամէնէն աւելի դժգոհ է 1875ի սահմանադրութենէն։ Եւ սակայն, ամէնէն աւելի կ'աղմկէ Պ. Տումէրկի ծրագրին դէմ, որովհետեւ կը զգայ թէ անոր իրականացումը ո՛ւր պիտի յանգի։

Հասարակ մահկանացուներուն համար ալ գաղտնիք չէ թէ ո՛ւր կրնայ յանգիլ։

Վարչապետը երկու անգամ գլուխ գլխի խօսեցաւ ժողովուրդին հետ, յայտնելով իր տեսակէտներն ու առաջադրութիւնները։

Արդ, իր կուսակիցները այլ եւս մանրամասնութեանց չեն սպասեր, ծրագրուած փոփոխութիւնները տարփողելու եւ իրենց զանգուածը ոտքի հանելու համար։

Դուք ամէն օր կը տեսնէք այս արտայայտութիւնները թերթերու մէջ թէ պատերու վրայ, սրահներէն մինչեւ փողոցները։

Պայքարին ընթացքը դատելու համար, կը բաւէ ըսել թէ աջակողմեան ճակատին հրամանատարութիւնը կը վարեն Նախկին պատերազմիկները, «Հրեղէն Խաչ»երով, Հայրենասէր Երիտասարդներու Միութիւններով եւ ուրիշ ազգայնական կազմակերպութիւններով։

Այս բոլորին մէջ, առ այժմ արմատական—ընկերվարականներն են որ կը պահեն հաւասարակշռութիւնը։ Իսկ բուն կացութիւնը պիտի պարզուի դէպի Վէրսայլ երթեւեկէն յետոյ։

Նոյն իսկ վախցողներ կան որ այդ երթեւեկն ալ աւելորդ համարուի...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Բուռն ընդդիմութիւն արմատականներու համագումարին մէջ

ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՊԻՏԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Ինչպէս կ'երեւայ, Պ. Տումէրկ մեծ դժուարութեանց պիտի հանդիպի, գլուխ հանելու համար սահմանադրութեան վերաքննութեան ծրագիրը։

Խնդիրը առաջին օրէն իսկ քննութեան դրուեցաւ արմատական—ընկերվարականներու համագումարին մէջ, տեղի տալով յուզումնալից վիճաբանութեանց։ Տեղեկարերը ընդունելով հանդերձ կարգ մը բարեփոխութեանց անհրաժեշտութիւնը, բոլորովին կը մերժէ երեսփ. ժողովի լուծման առանձնաշնորհը տանիլ Ծերակոյտէն եւ յանձնել անհատի մը հայեցողութեան (Հանրապետութեան նախագահ կամ վարչապետ)։ Ընդդիմադիրները կը գնահատեն Պ. Տումէրկի լրջութիւնն ու խոհականութիւնը, բայց չեն ուզեր գոց բանալ ապագայ վտանգներու առջեւ։ Կուսակցութիւնը Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ համաձայն է չարունակելու զինադուլի քաղաքականութիւնը, որպէսզի դահլիճն տագնապ մը չծագի այս փափուկ շրջանին։ Այս մտահոգութեամբ ալ, բաւական լայն իրաւասութիւններ տրուած են արմատական նախարարներուն։ Սակայն երեսփ. ժողովի լուծման խնդիրը բոլորովին տարբեր է։ Անոր վերաբերեալ բանաձեւը պիտի քուէարկուի այսօր, Պ. Էռիոյի ճառէն վերջը, որուն կը սպասուի մեծ անհամբերութեամբ։

Ինչպէս ըսինք, մթնոլորտը Թանձրացած էր առաջին օրէն իսկ, երբ տեղեկարերը կարդաց իր զեկուցումը։ «Անհրաժեշտ է, ըսաւ տեղեկարերը, զօրացնել գործադիր իշխանութիւնը, աւելի պարզ ձեւի մը վերածել խորհրդարանական աշխատանքը, վերակազմել Տնտեսական Բարձրագոյն Խորհուրդը եւ ապահովել իշխանութեանց կատարեալ անջատումը»։ Ինչ կը վերաբերի պետական պաշտօնեաներու, տեղեկարերին կարծիքով պարզ օրէնսդրական յօդուած մը կը բաւէ ճշդելու համար անոնց կազմակերպական իրաւունքները. ուրիշ խօսքով, անհրաժեշտ չէ սահմանադրական վերաքննութիւն կատարել այս մասին։ Նոյնպէս, անհրաժեշտ է միանգամ ընդ միշտ ճշդել նախարարներու եւ խորհրդականներու Թիւը։ Ինչ կը վերաբերի Տումէրկի այն առաջարկին թէ յնթացիկ տարուան նիւթացոյցը չարունակուի եթէ նորը չէ քուէարկուած, կը համարուի «վտանգաւոր» եւ կ'առաջարկուի անոր փոխարէն առաջարկել որ կառավարութիւնը պարտաւոր ըլլայ իր նախահաշիւը ներկայացնել ամէն տարի Նոյեմբեր 15ին։ Ի հարկին կարելի է սահմանափակել նաեւ երեսփ. ժողովին մէջ խօսուած ճառերու տեւողութիւնը։ Տեղեկարերին բանաձեւը մերժելով առաջարկուած վերաքննութեան զանազան գլուխները, եւ մասնաւորապէս երեսփ. ժողովի լուծման իրաւունքի փոխանցումը, ի յառաջագունէ հակառակ չէ ազգ. ժողով գումարելու Վերսայլի մէջ։ «Ո՛ր եւ է գիջում պէտք չէ ընել ծերակոյտին կենսական առանձնաշնորհներու մասին»։

Տնտեսական վերակազմութեան առթիւ, բանաձեւը կ'առաջարկէ շաբաթական աշխատանքը վերածել 40 ժամուան, որպէսզի կարելի ըլլայ գործ ճարել անգործներուն։ Իսկ դահլիճներու անկման վտանգը նուազեցնելու համար, կ'առաջարկէ օրէնք մը հաստատել որուն տրամադրութեամբ կառավարութիւն մը չէ կրնար տապալիլ առանց երկու երրորդի մեծամասնութեան, կամ իր բանաձեւը երկրորդ անգամ կարդալու։

ՆՈՐ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

»»»··«««

Տեղական Թերթերը կը գրեն թէ Փէշթայի ոստիկանութիւնը կը շարունակէ խուզարկութիւններ կատարել, գտնելու համար խրուած ահաբեկիչ Սէրվաթին, որ մատնանշուած է իբրեւ կազմակերպիչը Մարսէյլի մահափորձին։ Մասնաւորապէս կը փնտռուի նաեւ «Գեղանի Մլաւուհին», Մարիա Վուտրիչ, որ ընկերացած է ահաբեկիչներուն, փոխադրելով անոնց զէնքերը։

Գրած էինք թէ Պուլկարական ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Իվան Միխայլովի երկու գլխաւոր գործակիցները, Տրանկով եւ Նաաթէվ։ Նոր տեղեկութեանց համաձայն, երկու ահաբեկիչները խիստ հետապնդման ենթարկուած ըլլալով, Թաքստոց մը ապաստանած էին Թրքական սահմանին վրայ եւ նպաստաւոր առիթի մը կը սպասէին սահմանը անցնելու եւ Իվան Միխայլովի միանալու համար, բայց բռնուեցան։

⁂ Հունգարական մամուլը ուժգնօրէն կը բողոքէ Պելկրատի Թերթերուն դէմ, որոնք ծանր վերագրումներ կ'ընեն, Մարսէյլի մահափորձին առթիւ։ Դիտել կը տրուի թէ հունգարական ոստիկանութիւնը յօժարակամ կը գործակցի Պելկրատի ոստիկանութեան, ստուգելու համար անոր հաղորդած տեղեկութիւնները։ Հունգարական անթելն ալ բողոքական յայտարարութիւններ ըրաւ եղած մեղադրանքներուն դէմ։

⁂ Մարսէյլի մէջ դատական քննութիւնները անելի մտնուած են, քանի որ իտալական ոստիկանութիւնը կը մերժէ յանձնել երկու գլխաւոր ամբաստանեալները, Տուքթ. Փավէլիչ եւ Քվաթէրնիք։ Հարցաքննիչ դատաւորը հիւանդանոցներն այցելելով, հարցումներ ուղղեց դէպքին առեն վիրաւորուած քաղաքացիներու, որոնց կարգին Զօր. Ժորժի, ստուգելու համար՝ մահափորձին բոլոր հանգամանքները։

Թուրքիոյ առցախին խաղախականութիւնը

Թուրքիոյ ազգային Ժողովը նստաշրջանի հրաւիրուեցաւ սովորական ժամանակէն առաջ, նկատի առնելով քաղաքական կացութեան պահանջները։ Արտաքին գործածարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ այս առթիւ.— «Մենք անգամ մը եւս հաստատեցինք թէ հաւատարիմ կը մնանք մեր յանձնառութեանց»։ Գործավարը յետոյ գոհացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց բոլոր ազգերու գործակցութեան մասին, «որպէսզի այլեւս չկրկնուին նման ահաբեկչական ոճիրներ»։ (Ակնարկ Մարսէյլի մահափորձին)։ Եւ յաւ յայտնեց Եուկոսլավիոյ եւ Ֆրանսայի ժողովուրդներուն իրենց կրածդառն կորուստին առթիւ։ Ժողովը մէկ վայրկեան լռութիւն պահելէ յետոյ, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը որ «իր զայրոյթը կը յայտնէ գործուած գարշելի ոճիրին համար», կրկնելով իր ցաւակցութիւնները Աղեքսանդր Թագաւորին եւ Պ. Պարթուի սպանութեան առթիւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՇԱ՛Ի, ԱՐՇԱ՛Ի

Մրցումի, մրցանիշի, արշաւի դարն է։

Արշաւ՝ արագութիւն կոտրելու մակոյկով, ինքնաշարժով, հեծելանիւով, ձիով կամ աւանակով։

Արշաւ՝ բարձրութեան կամ հեռաւորութեան մրցանիշ կոտրելու օդանաւով։

Արշաւ՝ գիշեր—ցերեկ պարելու կամ իրար խոշտանգելու՝ կռփամարտով եւ ըմբշամարտով։

Արշաւ՝ կարելի եղածին չափ շատ մարտանաւեր շինելու կամ ամէնէն սարսափելի պայթուցիկները եւ թունաւոր կազերը հնարելու։

Պիտի ըսէք,— միայն մենք ենք որ բաժին չունինք այս արշաւներուն մէջ։

Զարաչար կը սխալիք։

Եթէ չունինք մակոյկ, օդանաւ կամ հրասայլ, «ոչ սուր, ոչ թուր, ոչ նիզակ»,— տէր ու տիրական ենք անձեռնմխելի, անսպա՛ռ դրամագլուխի մը.— լեզուագարութիւն։

«Տո՛ւր թէ կուտաս» գրիչով, խօսքով, դէմքով, ձեռք ու ոտքով, գլխու մազերով կամ բերնի փրփուրով։

Ո՞վ կրնայ մրցիլ մեզի հետ, այս նանկառին վրայ։

Մոռնալով անգերազանցելի են Ս. Դ. Հնչակեանները, եթէ թէ նոր, երբ հարցը «Դաշնակ» ջնջելու կամ իրենց գլխէն փախած «թափփուք»ներու մասին է։

Փաստերը այնպէս կը տեղան, որ շուարած եմ թէ ո՛ր գլուխէն սկսիմ։

Հոգ չէ, թող անկարգ ըլլայ, բայց պատկերալից։

Ահա ուրեմն յեղափոխակա՛ն թուիչք մը «Երիտ. Հայաստան»ի խմբագրական ամպէնէն, ընդդէմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Ծաղկ ոչ միայն հոգեկան հարստութեան, այլ եւս լեզուի ու շարադրութեան։ Մէկ խօսքով՝ «ճաշակ ու ակեղէն դպրութեան»։

— «Կիսավայրենիներու ցեղակցութեան այս աչիրաթը որպէս առաւան բիրտ ուժ կը գործէ յօգուտ Իտալիա—թին՝ վերապրող Հայութեան Թիւը պակսեցնելու գայթակղարանին մէջ

Հայ Իտալիաթի առթած վըստ լից մահացումներուն գիմադրելու ենք հաւաքական ինքնապաշտպանութեամբ, ապահովելու համար մեր կեանքը եւ մեր պատիւը օտար ժողովուրդներու առջեւ։

Դա՝ հրամայական պարտականութիւն է ամէն Հայու համար, ամէն տեղի մէջ»։ (25 սեպտ.)։

Ճաշակեցէք նաեւ հետեւեալ զոհալը զար պատահարար կը քաղեմ նոյն թերթէն, «մարքսիստական» ուսումնասիրութենէ մը (29 սեպտ.)։

— «Պարզ խօսած — այդ երանիլի խնկարկները իրենց երազած էվոլիւցիոնի — բարեշրջման յայտանիշները չը տեսնելով գիտատորայի զարգացման պրոցեսին մէջ, էվոլիւցիոն թէ ռեւոլիւցիոնապէտքերի վրայ կը կարծեն եղեր, որ ուրեմն էվոլիւցիան պըրոցեսը տեղի չունի, եւ առ այդ էլ վճռական կերպով հասկացրել չարքայիններուն եւ դրանց մէջ զգեբող խելք գործիչներին, որ այս ինչ կամ այնինչ զինուորական՝ սոցիալիստական կամ նացիոնալիստական, բոլշեւիկեան թէ Ֆաշիստական՝ դուրս են էվոլիւցիայի օրէնքի սալերից, ապա եւ տրամաբանօրէն եզրակացնել, որ այդ ըժիմները չէ թէ էվոլիւցիոնի, այլ լիկվիտացիոնի խնդիրը պիտի որ մեր քննութեան օրակարգը կազմէ

Մինչ այժմ, երբ իրական, խօսուն փաստերը եկան ամէնէն պնդապլուխներին իսկ համոզելու, որ հասարակական ամէն երեւոյթ անպայման կերպով իր զարգացման պրոցեսն ունի եւ ուրեմն ենթակայ է կերպարանափոխութեան՝ էվոլիւցիայի թէ ռեւոլիւցիայի կարգով, յեղափոխական կամ կոնտրյեղափոխական միջոցներով»։ (29 սեպտ.)։

Չի՞ բաւեր այս օրուան համար, իբրեւ ախորժակաբեր օշարակ։

ՎԱՀԷ

Մարսէյլի նոր առաջնորդը

Մարսէյլի Գաւառ. Ժողովը միաձայնութեամբ առաջնորդ ընտրած է Գարեգին եպիսկ. Խաչատրեանը (եպիսկոպոս Տրապիզոնի), որ Քալիֆորնիոյ առաջնորդութիւնը կը վարէր քանի մը տարիէ ի վեր եւ հրաժարեցաւ վերջերս։

Կրօնական պառակտումը Գերմանիոյ մէջ

Գրած էինք թէ Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցին անջատուած է պաշտօնական եկեղեցիէն, որուն հովուապետ նշանակուած էր եպիսկոպոս Միւլլէր։ Հովուապետը իր հաւատարմութեան երդումը պիտի ընէր Հոկտեմբեր 25ին, Հիթլէրի ներկայութեան, որով «Առաջնորդ»ն ալ դիրք բռնած պիտի ըլլար այս վճռական պայքարին մէջ։ Վերջին պահուն յետաձգուեցաւ արարողութիւնը, Հիթլէրի հիւանդացած ըլլալով։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ «Առաջնորդ»ը չուզեր աւելի սրել պայքարը, քանի որ ըմբոստները վճռական դիրք բռնած են եւ նոյն իսկ որոշած են չվճարել եկեղեցական տուրքերը, որոնք պետութեան միջոցաւ կը գանձուին։ Կառավարութեան ազդեցիկ անդամներն ալ Թելադրած են առ այժմ դիրք չբռնել, որովհետեւ պայքարին սաստկացումը կրնայ վրդովել քրիստոնեայ աշխարհի հանրային կարծիքը։

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հայ Տնտեսական Կեդրոնը կը խնդրէ մեզմէ հրատարակել հետեւեալ կոչը.—

Քաղաքական եւ տնտեսական այս աննախընթաց տագնապի շրջանին, հայ գաղութը նորանոր դժուարութեանց առջեւ կը գտնուի, եւ պարտաւոր է գիտնալ օրէնքները։ Հետեւաբար Հայ Տնտեսական Կեդրոնը, ներկայ կոչով, ազգային պարտականութիւն կը համարէ հրաւիրել Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր հայ առեւտրականներն ու խանութպանները անխտիր, որպէսզի այս քանի մը օրուան ընթացքին, բայց որքան կարելի է շուտով, *Ներկայանան Փարիզի առեւտրական դատարանը* (Tribunal de Commerce de la Seine, 1, Bld. du Palais Paris), *խնդրելու եւ ստանալու համար անպայման, իրենց առեւտուրին վերաբերող պաշտօնական թուահամարը* (régistre de commerce) եթէ անգիտակցաբար տակաւին չեն ստացած զայն. *Այս օրինական պարտաւորութիւնը պարտաւորիչ է նաեւ անոնց՝ որ իրենց բնակարաններուն մէջ հաստատած են առեւտրական եւ տարագործական աշխատանքը եւ տակաւին չեն արձանագրուած* Registre de Commerce, *անշուշտ անգիտակցաբար։*

Անոնք որ զանցառու կը գտնուին, հետապնդումի եւ նոյնիսկ արտաքսման վտանգին ենթակայ են։

Այս առթիւ Հայ Տնտեսական Կեդրոնը ջերմօրէն կը խնդրէ իր բոլոր առեւտրական հայրենակիցներէն, որպէսզի անմիջապէս հաճին արձանագրուիլ նաեւ իր կեդրոնատեղին, 39, Bld. Haussmann – Paris, *Հայ առեւտրականներու յատուկ տոմարին մէջ։ Այս արձանագրութիւնը կը կատարուի ձրիաբար։*

—— · ——

ԵՐԿՈՒ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ՀԵՂՁԱՄԱՀ *եղան Էյֆէլի աշտարակին մէջ, երբ ցուրտին չդիմանալով խցիկ մը քաշուած եւ անուխ վառած էին։*

ՆՈՐ ՕԴԱՐՇԱՒ ՄԸ.— *Օդանաւային նախարարութիւնը որոշած է միջազգային օդարշաւ մը սարքել 1935ին, Փարիզէն Հնդկաչին, հետեւողութեամբ անգլիական մրցումին որ տեղի ունեցաւ Լոնտոնէն Մէլպուրն (Աւստրալիա)։*

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԻԲՐԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐ

»»»・・«««

Արտառոց եւ աններելի կարծիք մը — ազէտներէն մինչեւ ուսումնականները — տարածուած է մեր մէջ, նըկարչութեան — հետեւաբար եւ գծագրութեան — ժամավաճառութեան մասին.

Մենք այդ երկու արուեստներուն կրթական, բարոյական, հոգեկան — ծգիլով գործնականը — յատկանիշներուն վրայ որ եւ է գաղափար չունինք, եւ եթէ մեր կրթական յարկերէն ներս, շարք մը խեղաթիւր անօգուտ առթիւններուն քով պարտաւորաբար կը գտնենք գծագրութիւն բառը, անոր հիմնական կարեւորութեան գիտակից համոզումի մը արդիւնքը չէ այդ, այլ «ընկալեալ» սովորութիւն մը, տեսակ մը զիջում, քաղաքակրթութեան։ Կարդացէք որ եւ է դասացուցակ որ եւ է դպրոցի, եւ պիտի նկատէք որ այդ զիջումը եղած է կարելի եղածին չափ նեղմտօրէն, խնայողաբար։

«Ժամավաճառութեան» մտայնութիւնն է որ սողոսկած է նոյն իսկ կրթական կոչուած յարկերուն տակ։

Միտքը մարզելու համար մանուկ հասակէն կը կրթենք զայն տարրերով եւ մանրակրկիտ, որպէսզի ան ընդունակ ըլլայ գրական գեղեցկութիւնները ճաշակելու, գիտական մտքերու ստեղծագործութիւնները գնահատելու, թուանշելու անոնց բարձրութեամբ, բայց ոչինչ կ'ընենք ԱՉՔԸ կրթելու եւ վարժեցնելու ՏԵՍՆԵԼ բնութեան հրաշակերտները, անսահման ու անհուն, աղբիւր գերագոյն իմաստութեան, և քուրայ հոգիներու բիւրեղացման, ներշնչող ազնուական զգացումներու եւ խորհրդածութիւններու.

Օրուան ամէն պահին շրջապատուած ենք յարաշարժ ու յարափոփոխ գեղեցկութիւններու, լոյսի խաղերու հմայիչ տեսարաններէն, եւ սակայն քանինե՞րը իրենց ճակատները դէպի երկինք կը բարձրացնեն ամպի մը ձեւը դիտելու, անոր զմայլելի գոյներուն հիանալու կամ ծառի մը պարթեւ ու պատկառազդու ճիւղաւորումը զննելու համար։

Աչքեր ունին սակայն այդ էակները՝ նկարիչի մը աչքին նման, միայն տեսնելու կարողութիւնը, գիտութիւնը կը պակսի իրենց։

Դպրոցի սեղանէն պէտք է սկսի այդ ԱՉՔԻ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ՝ գծագրութեան եւ նկարչութեան տարրերուն դիտելիքներով, աստիճանաբար, ըմբռնելի եւ գիտակից ձեւով, եւ ոչ թէ այն անհոգ եւ անիմաստ ձեւով, որ միայն դասացուցակին վրայ «ու-թիւնի» մը յաւելումով ճոխացումի մը պատրանքը ներշնչելու կը ծառայէ։

Գիծը եւ գոյնը մեր էութեան անբաժան մասերն են։ Ամէն ինչ գիծ եւ գոյն է մեր շուրջը, մեր վրան. կեանքի արտայայտութիւններն են անոնք։

Քարայրներու բնակիչ մեր վայրենի նախահայրերը մեզմէ շատերէն աւելի լաւ զգացած էին այդ, եւ կայծքարի մը օգնութեամբ իրենց քարայրներու պատերուն վրայ գծած վազող եղնիկներու եւ զիրենք շրջապատող կենդանիներու նկարները մինչեւ այսօր կը փաստեն իրենց դիտելու եւ տեսնելու կարողութիւնը, բնածին, անխաթար եւ անվարակ դեռ քաղաքակրթութիւն կոչուած հիւանդութենէն, որ այսօր կը ճգնի մարդը ստորնացնել, գլորել վայրի մեր նախնիքներու մակարդակէն ալ վար։

Բարոյական եւ հոգեկան կեանքին մէջ գիծի մը եւ գոյնի մը ազդեցութիւնը, տարտամ կերպով ըմբռնուած մանաւանդ մեզի, շատ նշանակելի է եւ կարեւոր։

Մեր հոգեկան ահաւոր փոթորկումներէն մինչեւ երազուն զմայլանքները մեր դէմքին վրայ կը թարգմանուին հազիւ նկատելի գիծերէն սկսած մինչեւ խոր կնճիռները։

Քանինե՞րը կրնան այդ լեզուն կարդալ դէմքի մը վրայ. եւ սակայն նըկարիչին համար խաղ մըն է այդ, որովհետեւ այդ լեզուին քերականութիւնը սորված է։

Գիծերու արժէքներուն եւ իմաստին այդ գիտութիւնը կը ստիպէ մանուկը ըլլալ աւելի ուշադիր, դիտող եւ նոյն իսկ զննող, հետեւաբար խորհրդածող, լուռ եւ ինքնամփոփ աշխատանքի պահուն մանրերուն տակէն դուրս եկած գոյներու եւ ձեւերու ուսումնասիրութեան ընթացքին։ Աւելի յետոյ, կեանքին մէջ, ան իր դիմացինին ներքնաշխարհը կարդալու ընդունակ, պիտի կրնայ ընդառաջ երթալ տառապանքի մը՝ որ պիտի յայտնուի իրեն շրթունքի մը անկիւններուն հազիւ նկատելի կծկումով, կամ խուսափիլ դաւաճանութենէ մը՝ յօնքի մը նշանակելի շարժումը դիտելով։

Ինչ աղէտներ պիտի մարէին, ինչ տառապանքներ պիտի ամոքուէին, ինչ դաւաճանութիւններ ընտանեկան յարկերու հիմերը չպիտի ցնցէին, եթէ ՏԵՍՆԵԼ գիտցող աչքեր հետապնդէին խոյացող վտանգը՝ դէմքի մը կծկումին մէջ։

Զարմանալի է՝ որ խօսելու կարողութեան շատ աւելի արժէք տրուած է՝ քան տեսնելու, թէեւ մեր բերանը շատ քիչ կը բանանք օրուան մէջ, մինչդեռ աչքերը միշտ բաց են կեանքին մեզի տուած բացատրութիւններուն առջեւ, որոնց իմաստը չենք հասկնար անշուշտ։

Որովհետեւ եթէ հասկնայինք, զզուանքով պիտի հեռանայինք տգեղութիւններէն եւ չարութիւններէն։

Արուեստը գեղեցիկ է։ Արուեստը բարի է, եւ արուեստի երկրպագուն, անոր գեղեցկութեան տարրերը իր էութեան մէջ խտացնողը չի կրնար չար մը ըլլալ։

Ոճրագործներուն մէջ արուեստագէտ չէք գտներ գրեթէ. եւ եթէ կան անհատներ՝ անոնք հոգեկան վերելքի կէս ճամբան մնացածներ կամ բացառութիւններ են։

Արուեստի ճաշակի զարգացումին հետ զուգահեռաբար կը հիմնաւորուին նաեւ բարութեան եւ [illegible] բարձր զգացումները։

Արուեստը բարոյականութեան հիմն է.

Իր ներշնչումներուն վճիտ ակերը կը բխին արարչագործութեան լուսաւոր խորհուրդներէն։

Ամէն աչք՝ որ այդ խորհուրդներուն հմայիչ գեղեցկութիւնները ՏԵՍՆԵԼՈՒ գիտութեան թափանցած է, այլ եւս անընդունակ է տգեղութեան հանդուրժելու որ եւ է ձեւով։

Գեղեցիկ ու ներդաշնակ գոյներով նկար մը վերահասու դիտողին մէջ կրօնական զգացում մը, գեղեցիկի պաշտամունք մը կ'արթնցնէ, որ միախառնութիւնն է բարիին ու ճշմարիտին.

Բնութիւնը բարի է եւ արուեստը բնութեան թարգմանն է։

Եկեղեցիի հայրերը — Նուրբ հոգեբաններ — խորապէս ըմբռնած էին արուեստին նշանակութիւնը եւ դերը, անոր բարերար ներազդեցութիւնը՝ աչքէն դէպի հոգին, եւ անոնց հովանաւորութեան կը պարտինք Ռաֆայէլներու, Մարիլլյաններու, Վինչիներու, Թիւլլէններու գլուխ-գործոցները, որոնց առջեւ հաւատացեալներու սերունդներ դարերով երկրպագեցին, վերանալով հոգեւին եւ մաքրուելով իրենց զգացումներուն եւ ճաշակներուն մէջ։

Իրաւունք ունինք մտածելու՝ որ այդ ազնուացնող եւ կրթիչ խորհուրդին մէջ զուտ կրօնական, անդրերկրային զգացումներուն սերտօրէն միախառնուած էին՝ հոգիներուն մէջ անկերպարան տեսիլքները ՏԵՍԱՆԵԼԻ դարձնող արուեստագէտին ստեղծած գեղեցիկ գիծերը եւ գոյները։

Կրօնականէն դուրս այսօր միեւնոյն վերացումի զգացումը կարելի է ունենալ Քորոյի մը լուսախորհուրդ մէկ կտաւին առջեւ։

Արուեստը կը խօսի ամէն տեղ՝ եկեղեցիին մէջ կամ մեր սենեակի պատերուն վրայ, զանազան ձեւերով եւ ներդաշնակութիւններով, եւ միշտ ունենալով գերազանցօրէն կրթիչ ու բարոյական ազդեցութիւն մարդկային հոգիին վրայ։

Անկարելի է առանց վրդովումի նկատել, որ մեր մէջ մանաւանդ գծագրութիւն եւ նկարչութիւն նկատուած են իբրեւ պերճանք։

Ինչ այլանդակ ազիտութիւն եւ սխալ։

Մտքի ու հոգիի կազմութեան տեսակէտէն անոնց լուրջ ու խղճամիտ ուսուցումը գերակշիռ է բոլոր բարոյագիտութիւններէն եւ կրօնագիտութիւններէն՝ ըլլալով այս վերջիններուն հիմն ու աղբիւրը։

Մանուկին պատրաստ եւ աւանդական պատուիրանքներ ջամբելով չէ որ կարելի է զայն զգայուն դարձնել դէպի բարին ու գեղեցիկը, երբ ան այս վերջիններուն տարրերու մասին դեռ ԿՈՅՐ է, երբ ան դեռ չի տեսներ արարչագործութեան հրաշալիքները, եւ անոնց էութեան բարի եւ գեղեցիկ տարրերը։

Հոգիները ազնուացնել աչքին միջոցաւ, եւ բարոյական սկզբունքները ինքնին կը ծլին դեռատի խիղճերուն մէջ։

Ահա թէ ինչի պէտք է ձգտի արդի դաստիարակութիւնը։

Դժբախտաբար տեղի սղութիւնը չի թոյլատրեր մանրամասնել այստեղ այդ դաստիարակութեան ձեւն ու մեթոտը, աստիճաններն եւ ուղղութիւնը։

Դպրոցական վերամուտի օրերուն անհրաժեշտ համարեցի, մեր մատաղ սերունդին կրթական գործին պատասխանատուութիւնը կրողներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել, այս որքան անտեսուած՝ այնքան կարեւոր հարցին վրայ։

Երկար սիւնակներ հարկ պիտի ըլլար մանրամասնելու համար արուեստին — գիծին եւ գոյնին — դրական արժանիքները, եւ անոնց ուսումնասիրութեան կարեւորութիւնը։

Պէտք է յիշել շարունակ որ մեր ցեղային եւ ազգային արժանիքները օտարին պարտադրելու պարագային, մենք չենք պարծենար մեր գորգավաճառներով կամ գոհարավաճառներով, այլ անոր առջեւ կը ցցենք մեր Այվազովսկիները, Մախոխեանները, Ֆէթվաճեանները եւն.։

Հպարտ ենք երբ դեռատի արուեստագիտուհի մը՝ Օր. Քալֆայեան Հռոմի մրցանակին մէջ երկրորդ կը հանդիսանայ, բայց ոչ մէկ հոգածու մտածում ունինք Քալֆայեաններու մասին։

Դպրոցասէրի յարկին տակ հինգ-վեց տարուան ուսուցչական կեանքիս ընթացքին անխառն հաճոյք մը եղաւ փոքրիկ սրբուհիներուն մէջէն գտնել արտակարգ գեղարուեստական յայտնութիւններ, որոնք պիտի կրնային իրենց սեռին եւ ցեղին պարծանքները ըլլալ յետագային, եթէ իրենց բնածին շնորհներուն բովանդակ արժէքը գիտնային գնահատել անոնք որ ազգին կրթական վարիչներն ըլլալու յաւակնութիւնն ունին։

Կ'ուզեմ վերջացնել այս արագ մտածումները շատ կարեւոր երեւոյթի մը հաստատումով։

Տարիներու ընթացքին նկատած եմ, որ այն բոլոր աշակերտուհիները որ մասնաւոր հակում մը եւ հետաքրքրութիւն մը ցոյց կուտային դէպի գիծն ու գոյնը, անհամբեր սպասելով դասաժամերուն, եղած են եւ են այսօր մասնաւորապէս շնորհալի, խոհուն, ուշադիր եւ լուրջ, նիստ ու կացի, բարքի ու [illegible] գեղեցկութիւններով։

Արդարեւ, արուեստը շնորհալի ապրելու գիտութիւնն է։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

"ՀԱՅ-ԲՈՅԺ"

Շ. Նարդունի գեղեցիկ գաղափարն ունեցած է հրատարակելու «Հայ-Բոյժ» բժշկա-առողջապահական ամսաթերթը, որուն Ա. թիւը իր կուռ ու խնամուած բովանդակութեամբ արդէն ուշագրաւ է։

Այլազան նիւթերու շարք մը կայ հոն, որոնք մշակուած են հմտութեամբ, ամբողջական ու օգտակար կերպով։ Անոնց խորագրերը կը թուի թէ ամփոփուած է քանի մը հատորներու, որով ընթերցողին խնայուած է այնքան աշխատանք ու ժամանակ։

Ժողովրդական է բովանդակութիւնը, ոճով ու խորքով, պարզ ու հասկնալի ամէնուն, տրուած ըլլալով հանգամանքը այն գիտական լեզուին, որ իրն է եւ որ՝ անպաճոյճ է, ու մասնագիտական խրթնութիւններէ զերծ։

Առաջադրութիւնները եւ անոնց համար խոստացուած նուիրումը, իրապէս որ վեր են ամէն գնահատումէ։ Եթէ կարելի ըլլայ ձեռնարկը շարունակել գծուած ուղիով, արժանի է ամէն քաջալերանքի ու վարձատրութեան, մանաւանդ որ հայ գաղթաշխարհը ամէնէն աւելի այդպիսի հրատարակութեան մը պէտք ունի։

Արդի բժշկութեան նշանաբանն է աւելի նախազգուշութիւն քան բուժում։ Այս տեսակէտէն Հայ-Բոյժը կոչուած է պատասխանատու դեր մը կատարել մեր ցիրուցան բազմութիւններուն համար։

Բժշկա-առողջապահական շատ մեծ գործ կայ մեր մէջ։ Մեր բազմաչարչար ժողովուրդը ծիւրման ու քայքայման ճամբուն վրայ կը գտնուի։ Մեր ցեղի ազնուացման ու բարձրացման համար ի՞նչ կայ աւելի չքնաղ քան ներկայացնել հիւանդութիւններն ու ախտերը իրենց էական գիծերուն մէջ, ու խօսիլ զանոնք բուժելու եւ անոնցմէ զգուշանալու կերպերու մասին։

Այս հարկը լրացնել՝ արդի վատասերիչ պայմաններու տակ, արդիական ձեւով, անյետաձգելի ու պարտադրիչ անհրաժեշտութիւն մըն է մեր դէս ու դէն ցրուած գաղթական զանգուածներուն համար, որոնցմէ շատեր գտնուելով մեծ ու խճողուած քաղաքներու մէջ, առաւելապէս ենթակայ են վտանգաւոր պայմաններու, որոնց եթէ այսպէս միացած մնայ նաեւ տգիտութիւնը, այն ատեն աղէտը կատարեալ պիտի ըլլայ, ինչպէս որ է արդէն.

Փոքրիկ քննական պտոյտ մը Մարսէյլի փողոցներուն մէջ, մեր ըսածին պերճախօս բազմաթիւ փաստեր պիտի հայթայթէ։ Մեծ ու պզտիկ, շատերն են տժգոյն ու անոյժ եւ կքած, փըլած։ Անարիւնութիւն, պնդախտ, հազ, յօդացաւ, ծիւրախտ եւն. Համատարած աւերներ կը գործեն անհաշիւ յարկերէ ներս։ Պատճա՞ռը, անշուշտ որ առաջինը գործի դաժանութիւնը եւ անտնտեսական մտահոգութիւնն է, թշուառութիւնը, որմէ անմիջապէս վերջ կուգայ առողջապահ կենցաղին աղետաւոր պակասը։ Այս ամենաքանդ տգիտութիւնը գոյութիւն ունի անգամ մեր մարզական ու սկաուտական շրջանակներուն մէջ։

Քննեցէք, մարզա-սկաուտական հայ շարքերը ու պիտի գտնէք որ շատերուն մազերը թափած են կամ կը թափին, ակռաները աղտոտ են, ու փտած, ներքին գործարանները խանգարուած եւն.։

Ընդհանուր առմամբ հայ գաղթական զանգուածը ուտել, խմել ու շնչել չի գիտեր։ Ոչ ալ քնանալ։ Եւ ոչ ալ աշխատիլ։ Ես խնդրին կը մօտենամ առողջապահական տեսակէտով։ Մանրէի [illegible] ու վարակման մասին գաղափար չունի։ Ահա թէ ինչո՞ւ համար չի մտածեր իրենց սենեակները օդաւորել ու լուսաւորել, ճաշէ առաջ ձեռք չեն լուար, վարակիչ հիւանդութիւններ ունեցողներու հետ շփում ունենալէ չեն քաշուիր, ու երբեմն ալ փողոցն ի վար հոսող ջուրերով աման լուալէն եւ ձեռք ու ոտք անգամ երես մաքրելու մէջ անպատեհութիւն չեն տեսներ։ Կը կարծեն թէ ջուրը միքրոպ չունի։ Ես յաճախ տեսած եմ հայ պզտիկներ, որոնք այդ ջուրերը խմած են։ Հայ գաղթական տունը, որքան որ գիտեմ, հականեխականներ երբեւիցէ տեսած չէ։ Ոչ ալ մարմնական առողջապահիկ մաքրութիւն։

Ահա թէ ինչո՞ւ համար եւ «Հայ-Բոյժ»ին կը վերագրեմ պատասխանատու դեր մը, իր առաջադրութիւնները իրագործելու պայմանաւ որ ըլլան — եւ են արդէն,— 1.— Հիւանդութիւնները, զանոնք ճանչնալու կերպերն ու անոնցմէ զգուշանալու ձեւերը բացատրել, 2.— Մարմնակրթութեան անյետաձգելի կարեւորութիւնը շեշտել եւ ներկայացնել անոր ամէնէն բանաւոր ու ընթացիկ մեթոտները առօրեայ ու տեւական մարմնամշակութի համար, լայնօրէն տեղ տալով նաեւ բժշկական մարմնամարզին, 3.— Խօսիլ առողջապահական հիմնական գիտելիքներու շուրջ, որոնց այնքան պէտք ունին մեր գաղթականները իրենց ընթացիկ կեանքին մէջ, 4.— Ներկայացնել օրը օրին բժշկական, մարզական եւ առողջապահական բոլոր կարեւոր նորութիւնները, 5.— Մշակել բժշկա-առողջապահական գրականութիւն, Բ. Սեւակի ճանապարհով։ Տրուած ըլլալով Նարդունիի յամառ աշխատողի, սրբագրող-հաւաքողի եւ համադրողի վաւերական հանգամանքը, ու նաեւ արուեստագէտ գրողի, կը յուսամ ու հաստատապէս ալ կը հաւատամ որ ան պիտի կարենայ լայնօրէն իրականացնել իր առջեւ ունեցած աշխատանքի յատակագիծը՝ «Հայ-Բոյժ»ի միջոցաւ։ Ահա թէ ինչո՞ւ համար իմ բոլոր ուժովս պիտի խանդավառաբար թելադրէի որ ամէն Հայ, մեծ ու պզտիկ բաժանորդագրուէր ու կարդար «Հայ-Բոյժ»ը, քաջալերելով անոր անձնուէր ձեռնարկուն եւ իր բազմօգուտ ձեռնարկը։

Պէտք մաղթել որ Նարդունին աջէն ու ձախէն եկած սնամէջ քննադատութիւններէն չազդուէր, այլ մտածէր միայն իր նուիրական գործի մասին, տրուած ըլլալով որ՝ ընթերցասէր հասարակութեան մեծագոյն մասը իրեն հետ է։

Ա. Ա. Դ.

ՖԻՐՏՈՒՍԻԻ 1000ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

— o —

Հռչակաւոր բանաստեղծին հազարամեակի տօնակատարութեան առթիւ շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղած է Ատրպատականի առաջնորդ Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեան, Պարսկաստանի արտաքին նախարարին։

Նոյն առիթով, Թէհրանի Հայկազեան վարժարանի տեսուչ Ռ. Աբրահամեան ուսումնասիրութիւն մը պատրաստած է «Շահնամէ»ի մասին որ թարգմանուելով հրատարակուած է պարսկական «Մէհր» ամսագրին մէջ։

ՖՐԱՆՍԱ ԿՐՆԱ՞Յ ՅԱՆՁՆԵԼ ՕՏԱՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՅԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐԸ

Շնորհիւ միջազգային ոստիկանութեան համերաշխ գործունէութեան եւ բացառիկ արթնութեան, [illegible] ձերբակալուեցան եուկոսլաւ ահաբեկիչները, որոնք ամբաստանուած են թէ անդամ են ուսթաշիներու կազմակերպութեան եւ հետեւաբար կամ մօտէն մաս ունին Ալեքսանդր Թագաւորին եւ արտաքին նախարար Պառթուի սպանութեան մէջ։

Սակայն, ձերբակալուածները կը գտնուին զանազան երկիրներու մէջ, — Ֆրանսա, Իտալիա, Պելճիքա եւն.։ Այս պատճառաւ կը ծագի խնդիր մը, որ կը շահագրգռէ միջազգային իրաւաբանութիւնը։

Ահաբեկիչները քաղաքական յանցաւորներ են,— միջազգային իրաւաբանութիւնը կը ներէ՞ որ յանձնուին՝ երբ Եուկոսլաւիոյ պետութիւնը պահանջէ զանոնք։

Փափուկ խնդիր մըն է այս։

Ձերբակալուածները Եուկոսլաւիոյ տարագիրներէն են։ Մարսիլիոյ սպանութենէն առաջ, ահաբեկչական գործունէութիւն ցոյց տուած են Եուկոսլաւիոյ մէջ։ Եւ վերջապէս Մարսիլիոյ մէջ սպաննած են Եուկոսլաւիոյ թագաւորը։ Այս ամէնը պատճառներ են որ կը թելադրեն, կը խորհին ոմանք, պահանջել անոնց յանձնումը Եուկոսլաւիոյ ոստիկանութեան կամ դատարանին։ Միւս կողմէ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը սպաննուած ըլլալով, Ֆրանսական հողի վրայ, նոյն ահաբեկչական կազմակերպութեան անդամներուն կողմէ, Փարիզի կառավարութիւնը թերեւս անհրաժեշտ նկատէ պահանջել տալը. Անթէ Փավելիչի եւ Քվաթէրնիքի յանձնումը Հռոմի կառավարութենէն։

Ամփոփելով,

1.— Եուկոսլաւիա իրաւունք ունի՞ Ֆրանսական կառավարութենէն պահանջելու այն քաղաքական յանցաւորները, որոնք, անդամ ըլլալով եուկոսլաւ ահաբեկչական կազմակերպութեան, ամբաստանուած ըլլալով Ալեքսանդր Թագաւորին սպանութեան մէջ, ձերբակալուած են Ֆրանսական հողի վրայ։

Եւ Ֆրանսա իրաւունք ունի՞ յանձնելու։

2.— Ֆրանսա, դարձեալ, իրաւունք ունի՞ իտալական կառավարութենէն պահանջելու այն քաղաքական յանցաւորները, որոնք, անդամ ըլլալով եուկոսլաւ ահաբեկչական կազմակերպութեան, ամբաստանուած ըլլալով արտաքին նախարար Պառթուի սպանութեան մէջ, ձերբակալուած են իտալական հողի վրայ։

Եւ Իտալիա իրաւունք ունի՞ յանձնելու։

Ինչպէս ըսինք, հարցը կ'իյնայ միջազգային իրաւաբանութեան հեղինակութեան սահմաններուն մէջ։ Այնպէս որ շահագրգռուած կողմերը [illegible] են քննել միջազգային իրաւաբանութեան այն յօդուածները, որոնք կը վերաբերին այս կարգի հարցերու եւ պարագաներու։

Փրոֆ. Տոնտիէօ տը Վապր, որ, Փարիզի իրաւաբանական համալսարանին մէջ կը դասախօսէ ոճրային իրաւաբանութիւն եւ բաղդատական պատժական օրէնսդրութիւն, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Թանի.—

«Ալեքսանդր Թագաւորին սպանութիւնը կատարուած ըլլալով Ֆրանսական հողի վրայ, մեղապարտները չեն կրնար յանձնուիլ պահանջող կառավարութեան։ 10 մարտ 1927 թուակիր օրէնքը շատ որոշ է այդ հարցին մասին։ Նոյն օրէնքին 5րդ յօդուածին մէջ կը կարդանք.

Կարելի չէ յանձնել ...

Գ.—Երբ ոճիրը գործուած է Ֆրանսայի հողին վրայ կամ ֆրանսական գաղութներու մէջ։

Հետեւաբար Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնը իրաւունք չունի պահանջելու, կատարուած սպանութեան պատճառով, Փոսփիշիլը եւ Մալնին, որոնք մեղսակիցներն են սպանիչներուն։

Սակայն, Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնը իր պահանջը կրնայ բանաձեւել ոչ թէ Ալեքսանդր Թագաւորին սպանութեան վրայ, որ կատարուեցաւ Ֆրանսայի մէջ, այլ այն ահաբեկչական գործունէութեան վրայ, զոր անոնք կատարած են Եուկոսլաւիոյ մէջ, Թագաւորին սպանութենէն առաջ։ Արդարեւ Ֆրանսայի մէջ ձերբակալուած եուկոսլաւ տարագիրները ամբաստանուած են թէ դաւադրական աշխատանքներ կատարած են իրենց երկրին պետական միութեան դէմ, ահաբեկչական շարժում մը վարած են իրենց երկրին մէջ։ [illegible] որ Փոսփիշիլ մահուան դատապարտուած է 1929ին, այն ամբաստանութեամբ թէ, Զագրէպի մէջ, սպաննած է Նովոսթի թերթին տնօրէնը Շլէկել, որ համակիր էր Եուկոսլաւիոյ միաբանական շարժման։

Այսպիսի պահանջ մը ընդունելի ըլլալու համար, պէտք է որ ձերբակալեալները մեղապարտ ճանչցուին միաժամանակ Ֆրանսական եւ եուկոսլաւ պատժական օրէնսգիրքով։ Եւ յետոյ անհրաժեշտ պայման է, որ մեղապարտութիւնը չհիմնուի քաղաքական ոճիրներու վրայ։ Արդարեւ Ֆրանսական պատժական արդի օրէնքին (11 մարտ 1927) 5րդ յօդուածը կ'ըսէ.—

Կարելի չէ յանձնել ...

Բ.— Երբ ոճիրը քաղաքական նկարագիր ունի, կամ երբ քաղաքական նպատակով մը կը պահանջուի կատարել յանձնումը։

Հարց է ճշդել թէ միջազգային օրէնքի ըմբռնումներու համաձայն, քաղաքական գոյն ունի՞ն ոճիրները զորս գործեր են Եուկոսլաւիոյ [illegible] անջատողականները [illegible] ամբաստանութեան. եթէ Եուկոսլաւիոյ մէջ ամբաստանութիւն մը կը կազմէ այդ պարագան, մեզի համար գոհացուցիչ չէ այդպիսի բանաձեւ մը, որպէսզի կարելի ըլլայ յանձնել։ Եթէ կարգ մը օտար երկիրներու մէջ, ըստ իրենց պատժական օրէնսգիրքին, ահաբեկչութիւնը [illegible] մըն է, Ֆրանսայի մէջ ծանօթ չէ ահաբեկչութիւնը։ Ասիկէ զատ, ահաբեկչական ոճիրը, համաձայն միջազգային աւանդութեանց, քրէական ոճիր չէ նկատուած երբեք։

1931ին Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ պատժական ընդհանրական իրաւաբանութեան համաժողովը, որ նպատակ ունէր միացնելու միջազգային պատժական օրէնքները. Կարգ մը երկիրներ ուժ տուին միաբանութեան. ուրիշներ հակառակեցան բոլորովին։ Համաժողովին մէջ, կարգ մը իրաւաբաններ ամէն ջանք թափեցին, ընդունիլ տալու համար ահաբեկչական ոճիրը իբրեւ քրէական ոճիր։ Ձախողեցան եւ միջազգային իրաւաբանութիւնը տակաւին կը մերժէ այդ գաղափարը։

Ինչպէս կը տեսնուի, Եուկոսլաւիոյ կառավարութեան կողմէ հաւանական պահանջ մը, ահաբեկիչներու յանձնումին մասին, լուրջ ու փափուկ հարցեր կը յարուցանէ, հարցեր որոնց քննութիւնը պէտք է կատարէ Էքսան-Փրովանսի վերաքննիչ ատեանը։

Սա եւս պէտք է արձանագրել որ, եթէ ի վերջոյ հարկ ըլլայ Մարսիլիոյ ահաբեկիչները յանձնել Եուկոսլաւիոյ ոստիկանութեան, անհրաժեշտ է նախ զանոնք դատել Ֆրանսական ոճրադատ ատեանին մէջ,— յանձնումը կը կատարուի անոնց դատապարտութեան պայմանաժամը լրանալէ վերջ միայն։ 10 մարտ 1927 թուակիր օրէնքին Ցրդ յօդուածին համաձայն, օտար ձերբակալեալը կարելի է առժամաբար յանձնել դատուելու պահանջող պետութեան դատարաններուն մէջ, «այն բացարձակ պայմանով որ պիտի վերադարձուի անմիջապէս որ օտար արդարութիւնը արտասանէ իր վճիռը»։

×

Ֆրանսական կառավարութիւնը տակաւին որ եւ է պահանջ չէ ներկայացուցած Հռոմի կառավարութեան. Տոքթ. Անթէ Փավելիչի եւ Քվաթէրնիքի յանձնումին մասին. Նման պահանջ մը սովորութիւն է ներկայացնել դիւանագիտական ճամբով։ Հռոմի ֆրանսական դեսպանը կիրակի օր Փարիզ հասաւ, խորհրդակցելու համար, այս հարցին մասին, արտաքին նախարարին հետ։

Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ մայիս 1870ին կնքուած է համաձայնագիր մը, յատկապէս ոճրագործներու յանձնումի պայմաններուն մասին. Արդ. գործողութիւններուն մասին [illegible] այս համաձայնագիրը [illegible] թէ քաղաքական յանցաւորները կամ ոճրագործները չեն կրնար յանձնուիլ։ Եւ սակայն կան նոր համաձայնագիրներ որոնց տրամադրութեանց կարելի է օգտուիլ՝ պահանջելու համար քաղաքական յանցաւորները։ Այսպէս, 1896ին Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ կնքուած է համաձայնագիր մը [illegible] թէեւ յատկապէս Թունուզի երկրին մասին, մէջ գործուած ոճիրներուն մասին, ինչպէս նաեւ [illegible] համաձայնագիր մը, որոնց յօդուածներ-

...ամեամբ, երբ մահափորձ կա-
...ստար վճռապետ մը վրայ,
...պիտի ճանչցուի թէ —
...

Ընդունիլ, երբ վերադարձին, Թուրինոյի մէջ, երբ իմացա... որ Փրանս. իշխանութիւնը ...հրամանագիր հանած է ... մասին։

Այդ երկու աշակերտները ... արձակուին 60 օր վերջ, եթէ ... պահանջի ձեւակերպու– ... չկրցան աւելի առաջ, եւ ... պատճառներն ու վա– ... իշխանութիւնը բռնական իշխանու– ... չհաղորդուին չուտով, գիւա– ...ական խողովակով։

SUBSCRIPTION GUERIR, կիսամսեայ պարբերական ...կան եւ գիտական, թիւ 50 (15 ...)։

...թեան մէջ, հետաքրք– ... եւ այլազան յօդուածներու ..., յիշենք Տոքթ. Գ. Քօլօլեանի ... Ցիչողութիւնը ... նիւանդութիւնը,— յիշողու– ... ուր կը ներկայացուին ... գանազան ձեւերն ... պատճառները, ինչպէս եւ դարմա– ...։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Դաշնակցութեան Օրը»

— ० —

ԿԱՐՏԱՆ, 22 Հոկտ. (Յառաջ).— Այս տարի ալ բացառիկ շուքով տօն– ուեցաւ «Դաշնակցութեան Օրը» Կար– տանի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նիկոլ Դուման ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Էջմի Քեռի խում– բի։

Հոկտ. 21ը Կարտանի հայ գաղու– թին համար նշանակալից օր մը եղաւ։ Բազմութիւնը ժամանակէն առաջ լեց– ուած էր սրահը ու կը սպասէր հան– դէսի բացման։ Սրահը զարդարուած էր բազմաթիւ հերոսներու, ազգա– յին պետական գործիչներու նկարնե– րով։ Մուտքի դրան վրայ կը ծածա– նէին հայկական ու ֆրանսական դր– օշները։ Օրուան նախագահ ընկ. Կ. Գեւորգեան քանի մը խօսքերով բա– ցաւ հանդէսը, հրաւիրելով երգչա– խումբը որ երգեց «Բամ Փորոտանը»։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ընկեր– ներ Լ. Գ. (Հայ հերոսները), Լ. Տէր Մարտիրոսեան (էջմէն) մեներգ, Քր– րիստափոր, Գ. Ս. Գինոսեան եւ Գ. Հեպոյեան մեներգ։ Օրիորդներ՝ Ա– նահիտ Տէր Նազարէթեան մեներգ, Մ. Յովհաննէսեան (Հէյ ջան հայրե– նիք)։

Գեղարուեստական բաժնին լրա– ցումէն յետոյ նախագահը խօսք տը– ւաւ օրուան բանախօս ընկեր Ա. Աբ– ծրունիի, որ կրակոտ ճառով մը պատ– մականն բրաւ նախայեղափոխական շրջանի դէպքերուն։ Ընկեր բանախօ– սը մանրամասնօրէն վերլուծեց նաեւ քաղաքական կացմակերպութիւննե– րու երեւումը հայ հորիզոնին վրայ, սկսեալ 1870ական թուականներէն կանգ առաւ նաեւ Հ. Յ. Դ. յեղափո– խական եւ քաղաքական գործունէու– թեան վրայ, թուելով նաեւ այն բազ– մաթիւ դէպքերն ու հերոսական դր– ուագները, որոնք նպաստեցին հայ ժողովուրդի ազատագրական դատին։ Ընկ. բանախօսը մասնաւորելով իր խօսքը գաղութներու եւ խորհրդային Հայաստանի շուրջ, պարզեց Դաշնակ– ցութեան դիրքը խորհ. իշխանութեան հանդէպ, բազմաթիւ փաստերով ցոյց տուաւ որ Դաշնակցութիւնը ոչ թէ հակառակ է ներկայ Հայաստանին, այլ անոր վարչաձեւին ու վարիչնե– րուն Դաշնակցութիւնը միշտ ալ ը– սած է եւ պիտի ըսէ իր քննադատա– կան խօսքը այդ վարիչներուն սխալ եւ անուղղայ գործունէութեան մա– սին, մինչեւ որ անոնք տարրական զգաստութիւնն ունենան իրենց քա– ղաքական անճարակութիւնները չա– կելու։ Հայաստանի կառավարութիւ– նը եթէ կ'ուզէ գաղութները հայ պա– հել, լաւ կ'ընէ որ դանոնք Հայաստան փոխադրէ, փոխանակ ուխտուն հազար թրքութիւն մեր սփռական հողերուն վրայ պահելու, լաւ չէ՞ր ըլլար որ արտասահմանի հայութիւնը տեղաւո– րէր մեր հայրենիքի սահմաններուն մէջ։ Մենք կը պահանջենք որ արտա– սահմանի հայութիւնը մեր պատմա– կան Հայաստանի մէջ ամփոփէն։ Վեր– ջացնելով իր գեղեցիկ ճառը, ընկերը կոչ ըրաւ երիտասարդներուն, որ ուժ տան Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ խառ– ցնելով անոր շարքերը։

«Անդրանիկ» Թատերախումբի կող– մէ ներկայացուեցաւ Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի ազօթիր» զոր բեմի յարմար– ցուցած էր ընկ. Լ. Գ.։ Դերակատար– ները էին Ա. Առաքէլեան (Թաթուլ), Ս. Գինոսեան, (Տէր Սարգիս), Տիկ. Թ. Յովսէփեան (Երիցուհի), Օր. Զ. Յովսէփեան (Գոհար), Հ. Սերոբեան (Հագգի պէյ), Գ. Զաարճեան, Կ. Նաւոեան, Ս. Համբարձումեան, Ա. Թերզեան (զինուորներ)։ Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուորով»։

Լեւոն Գեղունի

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, (Ցապաղած), Հոկ– տեմբեր.— Մենք ալ տօնեցինք «Դաշնակցութեան Օրը» Արմօնի Մեւ– նիսիփալի սրահին մէջ, որ լեցուած էր խուռն բազմութեամբ։ Սրահին պատշգամէն կը ծածանէին Ֆրանսա– կան եւ հայկական դրօշները, իսկ բե– մին զարդը կը կազմէին նմանապէս երկու դրօշներ գալարազարդ ու գոյն– զգոյն ծաղիկներով եւ ելեկտրական գունաւոր սրուակներով պճնուած կա– մարի մը վրայ, որուն մէջտեղ կ'երե– ւային ձիենազարդ մեծ ու փոքր Մա– սիսները։ Իր տեղն ունէր նաեւ Դաշ– նակցութեան դրօշը

Օրուան նախագահ ընկ. Խրիմեան, հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիքով», զոր նուագեց «Մինիսիփալի» նուագախումբը։ Ետ– քոյ ընկերը օրուան տօնին նշանա– կութիւնը բացատրելէ վերջ, հրաւի– րեց հանդիսականները յոտնկայս յար– գել յիշատակը անոնց որ «Խիզախ կեանքով դաժան մահը հեզնեցին եւ հպարտ մահով մեր սեւ կեանքին փայլ տուին»։

Եղան արտասանութիւններ տեղ– ւոյս եւ Լիոնի ընկերներուն կողմէ, իսկ նուագը մէջ ընդ մէջ հայկական երգերով աւելի փայլ տուաւ հանդէ– սին։ Մաքերու մասնակցութեան հա– մար սարքուեցաւ վիճակահանութիւն եւ ցրուեցան սիրուն տուփեր, որոնք գուարճալի մթնոլորտ մը ըս– տեղծեցին։ Ցետոյ բեմ հրաւիրուե– ցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Վ. Փա– փազեան, որ պարզելով Դաշնակցու– թեան կեանքն ու գործը ըսաւ.— «Դաշնակցութիւնը կը պատասխանէ հայ իրականութեան հարցերուն։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը գնէ հայ մի– ջավայրէն բխող պահանջներ, կ'ըմ– բռնէ Հայաստանի առանձնա– յատկութիւնները։ Դաշնակցութեան ծրագիրը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ընդ– հանրական հայ ազգային հաւա– տամքը»։

Քառորդ ժամ դադարէ վերջ, ներ– կայացուեցաւ քրքջալիք դաւէշս մը. —«Քառասուն օխանոց գլխու փոր– ձանքը»

Հանդէսին փակումէն վերջ, Դուր– եան գրադարանին մէջ տեղի ունեցաւ ընկերական դասախօսական ժողով մը, ուր ներկայ էին Լիոնի ընկերնե– րէն ոմանք։ Ընկ. Միսաք Միրզէ ար– տասանեց Թումանեանի «Ընկուզե– նին»։ Այս առթիւ իր երգումը կա– տարեց նորընծայ ընկեր մը։

Ս. Փ.

×

ՌԸՆԱԺ, (Ցապաղած).— Այս տա– րի եւս խանդավառութեամբ տօնե– ցինք մեր մեծ ընտանիքին օրը։ Ժա– մանակէն առաջ սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութիւն մը. բեմին աջ եւ ձախ կողմերը ֆրանսականին հետ հպարտօրէն կը ծածանէր մեր պաշ– տելի տարագիր եռագոյնը, իսկ մէջ– տեղը զետեղուած էր Քրիստափորի մեծադիր նկարը իր առաջնակի լայն ճակատով. քիչ վերը Հ. Յ. Դաշնակ– ցութեան զինանշանը շրջապատուած Զաւարեանի, Ռոստոմի եւ հանգուց– եալ Վարանդեանի մեծադիր նկար– ներով։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրե– նիքով» զոր ներկաները երգեցին յո– տնկայս։ Նախագահը ընկ. Ա. Թով– մասեան քանի մը խօսքերով բացա– տրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ փառաբանելով ազատագրական պայքարը, հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի կենալ ի յարգանս այն բոլոր յայտնի ու անյայտ հերոս– ներուն որոնք ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ։ Օր. Ա. Խաչատրեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Փառք քեզ ով Հայաստան», Գ. Գ. Ճանիկ– եան մեներգեց «Սեւ մութ ամպերը»։ Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Սարգիս Ղուկասեան, որ պարզեց Դաշնակցութեան ծը– նունդն ու յաջողութիւնները եւ ճաղ– կեց այն բոլոր թերահաւատներն ու ամբաստանողները որ գործիք են եղած Չեկայի գործակալներուն ձեռքը եւ կուրօրէն կը պայքարին մեր յեղափո– խական կուսակցութեան դէմ։ Հան– դէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուորով» եւ հանդիսականները մեկնեցան վառ յոյսերով։ Ցետոյ տեղի ունեցաւ ըն– կերահամակրական խնջոյք մը։ Սե– ղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ս. Ղու– կասեան։ Ոգեւորիչ ճառ սեղանի մը շուրջ համախմբուած ընկերներ ու համակիրները խմեցինք մեր սիրելի «Յառաջ»ին եւ անոր խմբագրին կե– նացը։ Ցետոյ խօսք առաւ հին յեղա– փոխական ընկ. Արդար Խաչատրեան որ նախ գրուագներ պատմեց յեղա– փոխութեան կեանքէն։ Ընկերը անդ– րադառնալով արտասահմանի միաց– եալ ճակատականներու ազգավնաս դաւերուն, շեշտեց.— «Մենք Դաշ– նակցականներս անվհատ շարունա– կենք մեր սրբազան գործը եւ կուրծք տանք այն բոլոր ազգավնաս խոչըն– դոտներուն որ կը կազմակերպուին միացեալ ճակատի կողմէ, մինչեւ որ ծագի նոր արշալոյսը եւ իրականա– նայ մեր ամէնուս իտէալը»։ Սրահը կը թնդար յեղափոխական եւ ազգային երգերով։ Խնջոյքը տեւեց մինչեւ ա– ռաւօտեան ժամը վեց։

Վ. Խաչատրեան

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՌՈՄԱՆ, 1 Հոկտ. (Յառաջ).— Այ– սօր կիրակի օր, կէսօրէն յետոյ, ժա– մը 2.30ին, Մէյանի ընդարձակ դաշ– տին մէջ, տեղի ունեցաւ Ռոմանի Ֆութպոլի Գլիւպի եւ Վիէնի Արծիւ Ա. խումբին այնքան սպասուած մր– ցումը։ Օդը նպաստաւոր ըլլալով, ո– րոշեալ ժամէն շատ առաջ մօտ 300 մարդասէր հասարակութիւն մը փու– թացած էր մարզադաշտ։ Ռոմանի քաղաքապետը տոքթ. Գարլաթիէն եւս անձամբ եկած էր դիտելու հայ մար– զիկներուն հանդիպումը։ Հանդիպու– մի ժամը մօտալուտ է, Վիէնի ազաքը իրենց վարիչին շուրջ հաւաքուած, մղուելիք պատերազմին յատակագիծը կը պատրաստեն։ Իրենց խումբին մէջ կան Հ. Մ. Ը. Մ.-էն երկու փորձ մարզիկներ։ Ռոմանի տղաքը եւս չեն քնանար, հակառակ Վիէնի գերակշիռ դիրքին, որոշած են պատուով դուրս գալ ճակատամարտէն։ Ճիշդ ժամը 2.30ին դատաւորը Կարպիս Շէհէրլեան օրհնեալ սուլիչը կը զարնէ։ Բուռն ծափերու տարափին տակ կ'ողջա– գուրուին երկու մրցող խումբերու վարիչները։ Վիէնը կ'անցնի անմի– ջապէս յարձակողականի։ Ռոմանը կը պատասխանէ պատուով։ Գոլը սկսած է, երկուստեք ամուր կեցած են դիր– քերու վրայ։ Մեր Արբահամին բսելիք չկայ, գործի վրայ է։ Բիւզանդը եւ միւսներն ալ պատնէշին վրայ են։ Պայքարը կատաղի է, բայց դեռ գն– դակը նպատակէն շատ հեռու է։ Վիէ– նը նպատակին կը մօտենայ, բայց կորիճ Գրիգորը (Վալանս) արգելք կը հանդիսանայ։ Յարձակողականը ընդհանուր է։ Խաղը հետզհետէ հե– տաքրքրական կը դառնայ։ Ռոմանը կը մօտենայ նպատակին, բայց Ֆը– րանքլէնի անկումը ի դերեւ կը հանէ մերիններուն յոյսը։ Քսան վայրկեան անցած է, դեռ կողմերը կը մնան ան– պարտելի։ Վիէնի կողմէն տարուած լաւ գնդակ մը կը վրիպի նպատակէն։ «Քօրնըր» մը եւս վրիպեցաւ։ Ռոմանի յարձակումը անցաւ ապարդիւն։ Վիէ– նը 25 վայրկեան խաղէն յետոյ նպա– տակին հասաւ եւ առաջին յաղթանա– կը նշանակեց։ Մերինները թուլնալ սկսան։ Բայց Ֆրանքլէնի, Գրիգորի, Բիւզանդի եւ Աբրահամի եռանդին վրայ, խաղը սաստկացաւ. Ռոմանը նպատակին մօտեցաւ, բայց Վիէնի մարզիկներէն մին քիչ մը վիրաւոր– ուած ըլլալով ֆրանսացի մարզիկի մը կօշիկի զարկէն, մէկ վայրկեան խաղը դադրեցաւ։

Կիսախաղի ընթացքին Ռոման քա– ղաքի օդանաւը երկու անգամ մարզա– դաշտին վրայէն անցաւ։ Ի պատի՞ւ... Տասը վայրկեան դադարէ մը յետոյ խաղը վերսկսաւ աւելի կատաղօրէն։ Տեղերը փոխելէ յետոյ Ռոմանը ան– ցաւ յարձակողականի. մեր տղաքն ալ որոշած են Վիէնի օրինակին հե– տեւիլ, նպատակին հասնիլ գէթ մէկ անգամ։ Ընկեր Սասմալեանի աւի– թէն օգտուելով բազմաթիւ նկարներ քաշեց։ Խաղը միօրինակ է, կողմերը թոյլ խաղալ սկսան։ Ռոմանը քանի մը անգամ նպատակէն շեղեցաւ։ Ռո– մանի խումբին ֆրանսացի տղաքը լաւ խաղացին։ Ռոմանը հակառակ իր տկար կազմին լաւ կը պաշտպանուի։ Մաղ մնաց որ երկու անգամ Ռոմանը նպատակին հասնէր։ Հոս կ'արժէ շը– նորհաւորել Յովսէփը որ կրցաւ լաւ «կօլ քիփր» ըլլալ, ընդհանուր առմամբ Ռոմանի տղաքը գէշ չեն խաղար, բայց բայց իրենց կը պակսի միայն Վիէնի մարզիկներուն սրանչելի ասզմամա– րութիւնը։ Անշուշտ ապագային Ռո– մանի մարզիկները կը հետեւին իրենց հակառակորդի լաւ օրինակին։ Ընդ– հանուր խանդավառութեան տակ վեր– ջացաւ մրցումը Վիէնի խումբին յաղ– թանակով, 1—0։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Երեքշաբթի գիշեր Լիկ տը Փարին ժողով գումարելով ընտրեց Փարիզի անունով մասնակցող այն ֆութպո– լիստները որ պիտի մրցին Պուտափէշ– թի ֆութպոլիստներուն հետ։ Այս մր– ցումով կը սկսի Ֆրանսայի մէջ 1934 — 1935 տարեշրջանին միջազգային մրցումներուն շարքը։

Երկու մայրաքաղաքներու ֆութ– պոլիստները դէմ առ դէմ պիտի ելլեն յառաջիկայ հինգշաբթի, Մեռելոցի օ– րը, փորթ տ'Օթէօյլ, Փարք տէ Փրէն– սի մարզադաշտին մէջ։ Նախաձեռնողն է Լիկ տը Փարին, հովանաւորու– թեամբ «Փարի Սուար» եւ «Լ'Օթօ» թերթերուն։

Փարիզը ներկայացնող 11 խաղա– ցողները ընտրուած են Րասինկ Գլիւպ տը Փարիէն եւ Ռէտ Սթար Օլէմփի– քէն։ 11 խաղացողներէն չորսը օտա– րականներ են՝ աւստրիացի, հունգա– րացի եւ անգլիացի։

Պալով հունգարական խումբին Հինգշաբթի որ իր խումբը կազմելով ցանկը ղրկած է Փարիզի Լիկին։

Երկու մայրաքաղաքներու մրցումը որ պիտի կատարուի այս երրորդ ան– գամն է։ Առաջինը՝ տեղի ունեցաւ 1933 յունուար 20ին եւ Պուտափէշթ յաղթեց 4ի դէմ 0, իսկ երկրորդը՝ 1934 յունուար 21ին Պուտափէշթ նո– րէն յաղթական 3ի դէմ 1ով։

⁂ Հունգարիոյ մէջ կան 430 ֆութ– պոլի խումբեր 55.000 խաղացողնե– րով։ Այս խումբերէն 26ը փրոֆէսիո– նէլներ են 12ը առաջին կարգի, իսկ 14ը երկրորդ դասակարգի 360 խաղա– ցողներով։ Երկիրը երկու միլիոն բը– նակիչ ունի, չորս ֆութպոլի մրցում– ներուն ներկայ կ'ըլլան միջին հաշ– ուով 500.000 հոգի.

⁂ Ամերիկացի Մաքս Պաէր, որ անցած տարի յաղթելով խոյացի Փրիմօ Կառնէրայի եւ հռչակուեցաւ կռփամարտի համաշխարհային ծան– րութիւններու ախոյեան, իր տիտղո– սը խաղի մէջ դնելու համար կը պա– հանջէ 500.000 տոլար (եօթ եւ կէս միլիոն ֆրանք)։

⁂ Նիւ Եօրքի մէջ մեռաւ եղխախո– պոս Ջորջս Արթիւր Նէլսոն, որ կը ճանչցուէր իբրեւ «Ճարպիկ կռուող Ջարլի Նէլսըն» եւ մեծ համբաւ շա– հած էր։ 1911ին կռփամարտի ընկե– րակցութենէն հեռացաւ, որովհետեւ Պրուքլինի մէջ գտնուող Մարզիկներու Ակումբին մէջ տեղի ունեցած մրցու– մի մը միջոցին մահացու կերպով վի– րաւորած էր իր հակառակորդը՝ Ու– իլլի Ճօնսը։

Այս դէպքին վրայ Ջարլս Արթիւր Նէլսըն մատղրեց այլ եւս կռփամար– տի չմասնակցիլ եւ եկեղեցական աս– պարէզը ընտրեց։ Պատերազմի ամ– բողջ տեւողութեան իբր քարոզիչ ծա– ռայեց Մ. Նահանգներու բազմաթիւ բանակատեղիներուն մէջ։

Եօթը տարի առաջ իր իսկ ձեռքով կրկին եկեղեցին վերածեց Լոնկ Այ– լէնտի Մեթոտական եկեղեցիի, որ իր բեւ սինէմա կը գործածուէր։ «Շնոր– հաց Միացեալ Եկեղեցի» անունով մկրտեց զայն եւ մինչեւ իր մահը այդ տեղի հովիւը մնաց։

Այդ պաշտօնը ունենալով հանդերձ իր պարապ ժամերուն գարձեալ իր առաջձազործի արհեստով կը զբա– ղէր եւ օր մը չէնք մը նորոգած ատեն սանդուղէն վար ինկած եւ կոտրած էր իր սրունքը։

1925ին եպիսկոպոս ձեռնադրուե– ցաւ։ 44 տարեկան էր։

⁂ Քանի մը ամիս առաջ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Աթէնքի մասնաճիւղէն խումբ մը տղաք բաժնուելով, կազմեր էին «Վե– րակազմեալ» միութիւն մը։ Աթէնքի վերջին թղթարերէն ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ վէճերը հարթուած են եւ անջատուածները վերադառնալով մայր միութեան ծոցը, բոլորը միա– սին ընտրեր են նոր վարչութիւն մը։

Որքան գիտենք, Փարիզի մէջ ալ ձեռնարկներ կը կատարուին ծանօթ վէճը կարգադրելու համար։

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱԳԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ ԱՊՐԱԾ ՕՐԵՐՍ ... ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (30)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Մահմէտ ներս կուգայ իր սիրական ... հետ եւ անոր կօշիկները ինծի ... կուտայ։ Կը հարցնեմ մա– ...ի պզտիկներու մասին։ Ահա ինչ ... ըսաւ Մահմէտ.

— Լաւ կ'ըլլար որ դուն այլ եւս ... հետաքրքրուիս Հայերով, քանի որ ... եղար։ Բայց քանի որ կը ... հետաքրքրուիս, ահա անոնց պատմու– ...։ — Մեր էլի մարդիկէն, Քալա– ... հաւաքեց 18 մանուկներ, ... տարեկան — անոնք որ կը մու– ... բանտարկեց ախոռի մը մէջ ... կղպեց անոնց վրայ։ Գիշերը ... բանտարկուած մնացին։ ... օրը հետաքրքիր բազմութեան ... աչքին առջեւ, բացաւ ախոռին ... եւ մէկիկ մէկիկ անոնց թեւե– ... բռնելով նետեց լճակին մէջ, 20 ... խորութեամբ, առանց մտիկ ... աղաչերուն վայնասունը. Հորի ... գործողութենէն վերջ, ... ջիւրս լամուկներուն եւ

ինք ալ անձամբ օգնեց անոնց, քարեր լեցնել հորը մինչեւ բերանը։ Իսկա– պէս որ մարդու սիրտը կտոր կտոր կ'ըլլար, երբ քարերը հորին մէջ կ'իյ– նային եւ աղեկտուր ճիչեր դուրս կու– գային։ Հորը մինչեւ բերանը լեցնելէ յետոյ, դաղանը քրքիջ մը արձակեց, — Տանտիկինները աղատեցան այս որդերէն, որ ճանճի նման կը մտ– նէին մեր աչքը։ Ցետոյ անցաւ եկե– ղեցիին դուռը ուր նետուած էր մէկ տարեկան աղջնակ մը, երկար ժամա– նակ հոն էր։ Բարի խղճմ կիներ ա– նոր հաց ու ջուր կուտային։ Նոյն հե– տաքրքիր բազմութեան աչքին առջեւ բռնեց այն պզտիկին թեւէն ու օդին մէջ տարուբերելով զարկաւ խոշոր քարի մը. խեղճին ուղեղը պայթեցաւ եւ աղիքները դուրս թափեցան։ Առաւ անոր ջարդուած մարմինը եւ նետեց գերեզմանի քարերուն մէջ ըսելով.— «Բարեւ տար մեծ հայրիկիդ եւ ըսէ ինչ որ տեսար»։

Ես կսկծահար եղած՝ աչքերս կը սր– բէի, Մահմէտ ըսաւ.— Մուսա, կը վստահեցնեմ քեզ որ քու ազգականի տղան անոնց մէջ չկար, եթէ ալ չի մուրար կամ հոս չի հանդիպիր, պար– զապէս փախեր է։

×

Քիւրտերու մէջ իրարանցում է եր– կու օրէ ի վեր. բան ու բրիչով դուրս կուգան, պարտադիր գործ մըն է, տարապարհակ աշխատանք մըն է որ կը կատարեն, սակայն դեռ չհասկցայ ինչ է։

Դարձեալ կը դիմեմ Մահմէտի օգ– նութեան։ Մահմէտ կարգ մը նախ– չուն հայհոյանքով բացաւ խնդիրը.

— Կառավարութեան կողմէ տաճ– կան եկած է, հրաման կայ այս խոշոր եկեղեցիին քանդել, քանի որ վառելու հնար չկայ, եւ սա գերեզմանի խոշոր քարերը կամ ջարդել կամ հողով ծած– կել, բան մը որ անկարելի է. երեք օր է որ կ'աշխատին, եկեղեցիի մէկ անկիւնէն չկրցան երեք քար փրցնել, եւ ոչ ալ գերեզմաննոցի քարերը կոր– սնցնել. հեռեւապար ձգեցինք։

Զալո՛ւմ չան որդին Հայեր ջար– դեց, որ տարիներու ընթացքին մղձա– ւանջ էին դարձեր, այսօր ալ կը ջա– նայ անոնց գարերու նուիրական ար– ձանները մէջտեղէն վերցնել, ե– կեղեցիներն ու գերեզմաննոցները հողով ծածկել։

Ահա կուգայ Քեամիլ աղայի եղ– բայրը՝ Շամիլ եւ կ'ըսէ Մահմէտին. — Քեամիլը Մուսան կ'ուզէ իր գոր– ծիքներով, իր չատփոկները կարելու համար։

Մահմէտի հետ հասանք Ջնտոյի տունը։ Աչքիս առջեւ կը պատկերա– նան դպրոցական կեանքիս այն քաղցր օրերը որ Կոստանի եւ Սողկայ հետ կ'անցնէինք, այս սրբազան օճախի մէջ, ուր այժմ մահուան ուրուականը կը դառնայ անոր քարուքանդ պատերուն, սեւ ու սուգ կապած բոլոր իրերուն եւ առարկաներուն վրայ։ Ներս մտայ, մինակ անաղարտ մնացած էր անցեալ տարուան ցորենի խաշ բուռը, բայց ոեւէ ... ։

Քեամիլ աղան ինծի կուլի կուտայ ու ես գործի կը սկսիմ։ Մինչեւ իրի– կուն տան գործերը կը լրացնեմ, ըս– բանալէ վերջ դէս ճաշի հրաւիրեցին։ Քեամիլ ըսաւ.— Մուսա, եթէ Այս– նեք քեզի ծուռ կը նայի մի վախնար, ինծի ըսէ։ Ես շնորհակալ եղայ, եւ ըսի.— Դուն ողջ մնաս, քու շնորհիւ լաւ եմ եւ մերինները ալ լաւ աչքով կը նային։

Ցուն դարձայ Քեամիլի եղբօր Շա– միլի հետ, ուրախացան մերինները։ Բան մը կորսնցնողի նման էին։ Ճա– շի կը հրաւիրեն, կը մերժեմ, ըսելով թէ աղային տունը ճաշեցի։

Ուշ ատեն Հասան գրամի տարկու– թիւն բրաւ, ըսելով թէ՝ «Մուսա, դուն խօսք տուիր օրական մէկ ոսկի վճարելու, ամիսէն աւելի եղաւ տա– կաւին դրամ չտուիր»։ Ես լաւ եմ ու գլուխս կախած։ Մահմէտ իր խոստ– ման համաձայն պաշտպանեց իմ դա– տը եւ ըսաւ.

— Մուսան դրամ կուտայ այն ա– տեն, երբ որ կօշկակարի խանութ մը բանայ իրեն, դուն չէ՞ս գիտեր որ խեղճ Մուսան այսօր դրամ չունի, ալ աւելորդ չէ՞ր պահանջը։

Եւ միջադէպը փակուեցաւ։

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ
ԵՒ ՑՈՒՐՏԷՆ ՋԱՐԴՈՒԻԼԸ

Մէկ շաբաթէն աւելի անձրեւ ու ձիւնէն յետոյ, Քեամիլ աղայի կող– մէն յայտարարուեցաւ.— Երեք օրէն բեռները պիտի կապենք եւ Գիթլիսի ուղղութեամբ պիտի անցնինք Պէէրիկ. անէ Միտիաթ։

Ամպոտ ու մեղմ առաւօտ էր, երբ արտագաղթը սկսաւ։ Մօտ 200 տուն լուղեցին կարաւանին միանալ եւ գիւղ մնացին։

Մեր աշխարհի անկանոն ճամբանե– րը, ցեխ ու տիղմ յայտնի են։ Ցայտ– նի է նոյնպէս Քիւրտերու առատ ա– ւարը։ Ջանանք գետնէն վերցնելու՝ ազատելու համար կը բեռցնեն հան– դիպած բոլոր անասունները՝ եզ, կով, գոմէշ, մատակ, բայց բոլոր կենդա– նիները բեռ կրելու վարժ չեն։ Այս Քիւրտերու գաղթը եղած է սայլերով այժմ անկարելի է։

Մեր տունը բեռցնելու մէջ էինք, երբ Քեամիլ աղան ձին նստած ու պլ– ուած «եափունճաի» մէջ մեզի եկաւ, առաւ զիս եւ Հասանին ըսաւ.— Ես Մուսան հետս կ'առնեմ, դուն բեռ– ները կապէ եւ եկուր։ (Կ'երեւի կը կասկածէր թէ վերջին պահուն կը փախչիմ)։

Մարգարի պահ եղի քով սպանուե– ցան ու ճամբու վրայ նետուած տե– սայ Սաֆարի Ցարօն, Տէր Ղազարի գոմի դուռը սպաննուած տեսայ Մար– գարի Մեսրոպ ու Ոսկանի Համբօն. եղանակը ցուրտ ըլլալով, նոր սպան– նուածները երկար ատեն անաղարտ կը մնային։

(Շար.) ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Fbg. du Templeի ծովորական ծաւաքավայրը:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.—

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կորիշը, Կեփին եւ Վարուժան խումբերու ինչպէս նաեւ Ռօշֆայեէի եւ Թալոտիէրի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊՈՒԼ ՔՈԼՕՆՊԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ **Գ. ՆԺԴԵՀ ԵՒ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ**

Թմբաւոբեանական նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ **ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ**

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը հայկական տարազով։

Կը մեներգեն՝ Օր. ՀՌԻՓ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ, Գ. ԳՐ. ՄԷՀԹԷՐԵԱՆ
Կ'արտասանեն՝ Օր. Օր. ՄԵԼԻՆԷ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, ՖԷՐՄԱՆԵԱՆ ՄԿՐՏԻՉ ԾԱՏՈՒՐՈՎ եւ ՉԱՐԵՀ ՂԱՐԻԳԵԱՆ։

Հայկական սիրուած շուրջպարեր ՍԻՓԱՆի կողմէ։ Կովկասեան լեռնական պարերուն կը մասնակցին՝ ԱԼԻՍ ԹԷՄԻՆԵԱՆ, ԱՆԱՀԻՏ, ՄԵԼԻՆԷ, սիրուած փոքրիկ ՌԷԺԻՆԱՆ եւ յայտնի պարող քառեակ ԳԱՐԵԳԻՆ։

Եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբի։

Ճոխ եւ գիւրամատչելի պիւֆէ։ *Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք։*

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՀԱՅ Գրական Ակումբի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Cafe «Mephisto»ի ներքնայարկը, Bld. St.-Germain, Metro: Odéon: Օրակարգ.— վարչութեան զեկուցում: Նոր ցարւոյ գործունէութիւն. վարչութեան ընտրութիւն:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՌԱՅՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Նոյեմբեր 4ին Կիրակի, կազմակերպուած «Համազգային»ի Սեւրանի մասնաճիւղին կողմէ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

*ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, վաղը կիրակի կէսօրէն վերջ, ժամը 3.30ին, 32, Ave. Gobelins*ի *սրճարանը։ Մէթրօ՝* Gobelins։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայրենակցական Միութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ–անդամ հայրենակիցները վաղը կիրակի իրիկուն, ժամը ճիշդ 8ին, «Մաժիս» սրճարանի մասնաւոր սրահին մէջ։

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆԻ Ց. Կ. Խաչի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը կիր., կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին, Մաստուի սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերուհիներէն կը խնդրուի անպայման ներկայ գտնուիլ իրենց անդամատետրով՝ այս կարեւոր ժողովին։

Le Gérant: H STEPHAN

Imprimerie A. DER AGOPIAN) 17, Rue Dameme. PARIS (18e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (13)

Ս Պ Ի Տ Ա Կ Ա Ր Ծ Ի Ւ Ը

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻՐԼ

— Բոլոր հիւանդանոցներուն աղ–դարարուած է տեղեկագրել, Լոնտոնի ոստիկանական բոլոր պահականոցներու հրահանգ ունին իրենց շրջանի բըժիշկներուն յայտնել այս պարագան Մինչեւ հիմակ պէտք չէ ... այս ...ները որ եւ է արդիւնք չտուին.

— Ափսոս

— Եւ սակայն տակաւին յոյսս չեմ կորած։ բնակ ըլլալ որ մարդասպանին վէրքը այնքան ալ ծանր եղած չըլլայ եւ Լոնտոնէն դուրս փախած ըլլայ ... կրնայ ... դացած ըլլայ ... կրնայ մինչեւ իսկ ծովափ գացած ըլլայ։

Սըր Ճօն իր ընկերոջ վրայ սուր ակնարկ մը նետեց. Ի՞ր երեւակայութիւնն էր թէ Սքօթլէնտ Եարտի պաշտօնեան իրապէս չէշտած էր ծովեզերք բառը։ Ապահովաբար երեւակայութիւն էր. Հ. Ա. սեղանին վրայի թերթը կը դիտէր, իր դէմքին արտայայտութիւնը արտակարգ բան մը չունէր։

Գալով օգնական–ոստիկանապետ Հ. Ա. Տէյվիսին, թէեւ կը կասկածէր իր ընկերոջ քիչ առաջ պատմած սուտին վրայ, բայց վայրկեան մը իսկ չտարակուսեցաւ թէ այդ բանը կրնար իրեն պատահած ըլլալ։ Եթէ մէկը իրեն ըսէր թէ թերեւս Սըր Ճօն Տէյվիսին ինքը գնաց խնամելու համար այն անձը որ երէկ գիշեր վիրաւորուած էր 45 յարկէն հրացանով, ինքը այդ մէկը ...ս պիտի անուանէր։ Ըստ իրեն, Սըր Ճօն Տէյվիսոնին սըտոյլուն պատճառը այն էր որ կերպով մը Բրեթնըթ փողոցի գեղեցիկ տիկնոջ հանդիպած եւ գիշերը անոր հետ անցնելու համար գացած է։ Իր ընկերոջ քաղաքականին մասին բան մը չէր կրնար ըսել, սակայն ակումբին մէջ իրենց խօսակցութիւններէն իմանալով ընկերոջ զգացումները այս տարօրինակ կնոջ հանդէպ, վախցաւ որ բժիշկին համար վտանգաւոր կնճռոտութիւն մը կրնայ առեղծուիլ եւ որոշեց պիտէր որ իրեն պէս մէկու մը համար վարկաբեկումը բացարձակապէս ճակատագրական պիտի ըլլար՝ որոշած էր իր ձեռքին մէջ եղած միջոցներով, արգիլել իր բարեկամը աղտոտ խնդիրներու մէջ մտնելէ։

Հ. Ա. թերթը ծալելով խօսքը ուղղեց իր բարեկամին

— Ճօն, ի միջի այլոց մենք գիտ–ցած խմբագիրներուն չյայտնեցինք թէ մարդասպանը վիրաւորուած է մեր փնտռտուքները ... յարմար չդատեցինք յայտնել այսքան կարեւոր մանրամասնութիւն մը.

Սըր Ճօն գլխով հաստատեց նշան մը ըրաւ. Իր մտքովը կը խորհէր թէ ինչպէս կրնար քիչ մը աւելի մանրամասնութիւն ձեռք ձգել այս Սպիտակ Արծիւի սպանութեանց մասին, առանց սակայն փոքր կասկած մը արթնցնելու իր դիմացը նստող մտացի մարդուն ուղեղին մէջ։ Ու այժմ իր գիտցածը այն էր որ, երեք մարդ սպաննուած են, որոնց իւրաքանչիւրին կուրծքին վրայ փոքրիկ Սպիտակ Արծիւ մը փակցուած էր։ Կ'ուզէր գիտնալ թէ ինչո՞ւ այդ մարդիկը սպանուած են, թէ անոնք իրարու հետ որ եւ է կապակցութիւն ունի՞ն եւ վերջապէս ինչ կը նշանակէ այս Սպիտակ Արծիւի ներկայութիւնը։ Կը խորհէր որ Հ. Ա. ամէն բանի իրազեկ էր, մանաւանդ որ այս խորհրդաւոր սպանութիւններու Սքօթլէնտ Եարտի ուշադրութիւնը գրաւած են. բայց թէ յանկարծական կերպով այս հարցումները մէջտեղ դնել անկէ պատասխան ստանալու համար, կրնար ըլլալ որ Հ. Ա. կասկածէր իր հետաքրքրութենէն. հետեւաբար պէտք էր ճարպիկօրէն մօտենալ այս հարցերուն։

— Բրէթնըթ փողոցի խորհրդաւոր տիկինին մասին բան մը իմացա՞ր։

Սըր Ճօն այնքան թաղուած էր իր խորհուրդներուն մէջ որ Հ. Ա. այսպէս լռութիւնը խզեց, յուսալով այսպէս յանպատրաստից իր բարեկամէն բան մը կորզել։

Եթէ օգնական–ոստիկանապետը փոխանակ հիմացարծի, ատեարծ բառը գործածած ըլլար, Սըր Ճօն թերեւս անվրդով ըլլար, բայց իր յանցաւոր մտքովը մտածեց թէ արդեօք բա՞ն մը գիտէր գիշերուան այդ համբորդութեան մասին.

— Ինչո՞ւ կը կարծես թէ բան մը կրնամ իմացած ըլլալ իր մասին, ըսաւ բարկութեամբ եւ կասկածոտ աչքերով Հ. Ա.ին նայեցաւ։

«Այս տասու շատ ջղայնացած եւ գրգռուած կը թուիս», պիտի ըսէր Հ. Ա. յետոյ բարձրաձայն ըսաւ.

— Չեմ կարծեր թէ բան մը իմացար, Ճօն, միայն հարցուցի... ճիշդն ըսեմ. փողոցային հետաքրքրութիւն։

Գարզ կ'երեւէր որ Սըր Ճօն այս պատասխանին վրայ սփոփանքի արտայայտութիւն մը ունեցաւ, իրողութիւն մը որ կրկնակի առեղծուածային կը թուէր Հ. Ա.ին։ Սըր Ճօն երէկ գիշեր որ եւ է հիւանդանոց չէր այցելած, ան անծանօթ նաւաղի մը հետ մեկնած էր, ամբողջ գիշերը տունէն բացակայած էր, եւ իր վերադարձին քօղարկուած սուտ կը խօսի իր ամենալաւագոյն բարեկամներէն մէկին։ Ինչո՞ւ. հարցումը անպատասխան կը մնար։

— Այդ կնոջ մասին չխօսինք, Հ. Ա. գիտեմ որ անոր հանդէպ ունեցած զըգացումներուս համաձայն չես, կը հասկնամ տակա։ Սըր Ճօն ժպտեցաւ։ Քիչ մը աւելի բան պատմէ այս Սպիտակ Արծիւ սպանութիւններու մասին։ Անկեղծօրէն կը հետաքրքրուիմ, Հ. Ա.։ Այս Արծիւի դէպքերը ինծի շատ տարօրինակ կը թուին Արդ, ինծի կը թուի թէ այդ երեք մարդոց սպանութիւնները իրարու կապուած են։

Հ. Ա. այս հարցումին բնաւ չհետաքրքրուեցաւ, այլ խորհեցաւ որ հետաքրքրութեան արդիւնք է լոկ, յարեց.—

— Մինչեւ հիմա իմանալ չկրցանք թէ ինչո՞ւ համար Սպիտակ Արծիւ մը կը դրուի մեռած մարդոց կուրծքին վրայ, բայց յոյս ունինք գտնել մի–կապակցութիւն մը այս երեքին միջեւ, որ մեզ պիտի առաջնորդէ պատասխանելու համար ... հարցումին։ Գաղտնի ոստիկան ... նիչ Փիրսըն այդ մասին գրաւած է ... ան լաւ մարդ մըն է։ Մէկ բան որ թէ ... իմ եւ թէ Փիրսընի ուշադրութիւնը գրաւած է, ան ալ սպանուածներու ... տարիքն է,— անոնք ամէնքն ալ ... թանասունը անցուկ մարդիկ են.

— Եօթանասուն տարեկանէն աւելի՞ ... վաղեց Սըր Ճօն։ Ուրեմն ... իրենին կը հերքուի այն կարծիքը թէ մարդասպանը երիտասարդ մէկն է։

(Շար.

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	350 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Միւս Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 28 Octobre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2637

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՆՈՒՈՒ ՊՂՏՈՐ ՋՈՒՐԵՐԷՆ

Մարսէյլի դէպքէն ի վեր, տեղական մամուլը անվերջ կ՚արծարծէ օտարականներու խնդիրը։

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, բոլորն ալ կը ձգտին հաստատել թէ բաւարար միջոցներ ձեռք առնուած չեն օտարազգիներուն դէմ, եւ նոր խիստ կը սորվեցնեն կառավարութեան։

Ամէնէն բարեացակամ թերթն ալ մեղք մը կը գտնէ տնտեսական կամ քաղաքական տեսակէտով։

Մէկ խօսքով, օտարն է մեղաւոր, եթէ հարիւր հազարաւոր տեղացիներ աշխատանքէ զրկուած են, կամ եթէ ծանր դէպքեր կը պատահին պարբերաբար, այս երկրին մէջ։

Ձախակողմեան հոսանքները երբեմն կը արտնջան այս խտրականութեան դէմ։ Սակայն, հանրային կարծիքը աւելի շատ կը հակի այն կողմը որ գիտէ վարպետօրէն շահագործել ամբոխային զգացումները։

Թերթերը չէին բաւեր, քաղաքական կամ արհեստակցական խմբակցութիւններուն մէջ ալ կ՚արծարծուի այս հարցը, եւ յաճախ թշնամական թռուցիկներ կ՚երեւան պատերուն վրայ։

Դեռ անցեալ օր, «Փարի – Միտի» հրատարակեց երկու ներշնչուած գրութիւններ, միշտ միեւնոյն առաջադրութեամբ, — ուշադրութիւն հրաւիրել օտարականներուն վրայ։

Թերթը կ՚ողբար թէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը հազիւ 75 «քննիչներ» (գաղտնի ոստիկան) ունի, 450,000 օտարականներու համար, թէ չունի թարգմանութեանց բաժին եւ մասնաւոր վարկ, թէ սահմանները լաւ պաշտպանուած չեն, թէ օտարականները կուգան կը տեղաւորուին մինչեւ անգամ «թրանսիթ» անցագրով եւն.։ Ու վերջապէս, կը յիշեցնէր թէ անոնք միութիւններ կը կազմեն, թերթեր կը հրատարակեն։ (Այս առթիւ հրատարակած էր շարք մը գիրմաներէն թերթերու ճակատի պատկերը)։

Աւելի յուրջ եւ ազատամիտ համարուած թերթ մը, «Քօթի – տիէն», մասնաւորապէս կը վարկաբեկէր օտարականները, անոնց վերագրելով շատ մը բացասական յատկութիւններ։

Հատուած մը, գաղափար կազմելու համար.

— «Բանի մը տարիէ ի վեր, օգտուելով մեր թոյլ եւ անտարբեր օրէնսդրութենէն, Ֆրանսա կը թափի մակարոյծ տարրերու խռանք մը։ Մեծ թիւով միջնորդական արհեստներ ի գործ կը դնեն Լեհաստանի Հրեաներ, Ռուսեր, Ռումանացիներ, Լըվանթէններ, Հայեր, ինչպէս եւ Ցոյներ ու Արաբներ։ Այս մարդոց բոլորն ալ մեր տնտեսութեան համար անհրաժեշտ չեն. անոնք բազմացնելով արտադրողին եւ սպառողին միջեւ եղած սանդուղները, կը ծառայեն ապրուստի սղութեան»։

Ցօդուածագիրը միեւնոյն առեն կը գանգատէր թէ օտարականները երկրէն դուրս կը հանեն դրամը։ Հաշուելով թէ օտարական մը տարին 900 ֆրանք կը ղրկէ իր երկիրը, մօտ երկու միլիոն օտարականներ Ֆրանսայէն դուրս հանած կ՚ըլլան մէկ – երկու միլիառ ֆրանք։

Եւ տակաւին ուրիշ մեղքեր,— քաղաքական, բրէական, առողջապահական, ընկերային։ Իսկ եզրակացութիւնը՝ «յուրջ եւ կորովի» միջոցներ ձեռք առնել եւ ելք մը գտնել, յարգելով հանդերձ հիւրընկալութեան դարաւոր աւանդութիւնները։

Այդ «յուրջ եւ կորովի» միջոցներէն մէկը յայտարարուած է արդէն, Ներքին նախարարութեան մէկ զեկոյցով, որ կ՚ազդարարէ թէ այլ եւս նկատի չպիտի առնուին օտարականներու արտաքսման վճիռներու մասին եղած տրտունջներն ու բողոքները։

Այս առթիւ, զեկոյցը յայտնապէս կը յիշէ երեք տեսակ յանցաւորներ,— 1. Անոնք որ բրէական արարքներ գործած են,— 2. Անոնք որ կը խառնուին Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին, — 3. Անոնք որ կը փորձեն Ֆրանսայի մէջ շարունակել իրենց երկրին մէջ կատարուած շարժումները։

Տարակոյս չկայ թէ ուրիշ տնօրինութիւններ ալ ծրագրուած կամ թելադրուած են, հետզհետէ պրկելու համար օղակները։

Ինչպէս գիտել տուած ենք ուրիշ առիթով մը, աւելորդ է խուճապի մատնուիլ ամէն անախորժ երեւոյթէ կամ վայրկեան պատմութիւններ չինել։

Ինչ տնօրինութիւններ ալ սահմանուին, վախնալու պատճառ չունին անոնք որ գիտեն պահել իրենց հաւասարակշռութիւնը եւ հեռու մնալ պղտոր ջուրերէն։

Այս երկրին — ինչպէս ամէն երկրի — կառավարութեան եւ ժողովուրդին ուզածն այն է, որ կարաւանին չխառնուինք մեր քուտոտ քուռակներով, երբ ներքին վէճեր, ցոյցեր կամ խռովութիւններ կը ծագին։

Երկրորդ, կը սպասեն որ գիրենք չզբաղեցնենք մեր ներքին վէճերով, ընդհարումներով կամ բրէական արարքներով։

Անշուշտ ամէն իրաւունք ունինք օգտուելու երկրին ազատութիւններէն, որոնք չեն կրնար սահմանափակուիլ։ Բայց, չմոռնանք թէ ունինք նաեւ պարտականութիւններ, ինչպէս եթէ մեր սեփական հայրենիքին մէջն ըլլայինք։

Տակաւին չխօսեցանք բուն հարցին, տնտեսական — բանուորական տագնապի մասին, որ ամէնէն աւելի կը շահագործուի թշնամական կողմէ։

Շատ բարդ է այս խնդիրը, քանի որ կապ ունի հայի խնդրին հետ։

Այս գետնին վրայ, մեր գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ չընել ո՛ր եւ է բան որ կրնայ դժգոհութիւն պատճառել տեղացի բանուորին։

Որ եւ է շարժումի պարագային, անհրաժեշտ է քենալ զուտ աշխատաւորական գետնի վրայ, առանց գործօն դերստանձնելու կամ քաղաքական ռազմավարութեանց խառնուելու։

Մենք յիշեցինք միայն քանի մը տարրական գիտելիքներ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՕՏԱՐԱԶԳԻՆԵՐՈՒ

Արտաքսման վճիռները պիտի գործադրուին առանց աղերսալի

Ներքին նախարարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Ներքին գործերու նախարարութեան կողմէ օտարականներու մասին եղած տնօրինութիւնները յաճախ տեղի կուտան բողոքներու։ Վերջ տալու համար ատոնց, հարկ է ճշդել որ եթէ, հակառակ ներկայ ժամանակի ամէն կարգի դժուարութեանց, Ֆրանսա բան չի լքեր լայն եւ ամբողջական ասպնջականութեան աւանդութիւններէն, կարելի չէ հանդուրժել որ երկրին շահերուն հակառակ ձեւով մը գործածուի այդ հիւրընկալութիւնը։

Անոնք որ ապաստան կը գտնեն մեր հողին վրայ, պէտք է նրկատի առնեն այն ճիգը որ կ՚ըլլայ զիրենք ընդունելու համար ինչպէս եւ ատով իսկ իրենց վրայ ինկած պարտականութիւնները։

Այդ պարագային, անթոյլատրելի է որ օգտուին Ֆրանսայի մէջ իրենց ներկայութենէն, յանցապարտ արարքներ գործելու կամ մեր ազգային կեանքին խորապէս վնասակար խլրտում մը առեղծելու համար։

Այս սկզբունքներէն ներշնչուելով, կարելի չէ պահել հիւրընկալութիւնը այն օտարականներուն որոնք յանցաւոր հանդիսացած են բրէական արարքներով, կամ անձամբ եղանակով մը կը խառնուին Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին եւ կամ կը փորձեն մեր հողին վրայ շարունակել այն շարժումները որոնց մասնակցած են իրենց երկրին մէջ։

Այս կանոնները ճշգրիտ եւ ծանօթ ըլլալով, աւելորդ է ըսել թէ ո՛ր կողմէն ալ գան, որ եւ է գոհացում չպիտի կրնայ տրուիլ այն բողոքներուն որ կ՚ըլլան եպերելի գործունէութիւն ցուցնող օտարականներու դէմ վճռուած արտաքսումներու մասին եւ թէ տրուած որոշումները անխախտ պիտի մնան ամէն պարագայի մէջ։

ԸՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՄԻՋԻՆ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ ԳՏԱՒ

»»» . «««

ԷՌԻՕ ՊԻՏԻ ՀՐԱԺԱՐԻ, ՀԱՇՏԵՑՈՒՑԻՆ

Շատ աւելի յուզումնալից եղաւ արմատական – ընկերվարականներու համագումարին երկրորդ նիստը։ Վիճաբանութիւնները այնքան կրքոտ էին որ Պ. Էռիօ ջղագրգռուելով, հրաժարեցաւ կուսակցութեան նախագահութենէն, բայց չափաւորները կրցան համոզել եւ միջին ճամբայ մը գտնել։ Իրազեկներ գիտել կուտան թէ նախկին վարչապետը իր հրաժարականը ներկայացնելով, ուզած է գոնէ 24 ժամ ազատիլ որ եւ է պաշտօնական հանգամանքէ, որպէսզի կարենայ ազատօրէն խօսիլ իբրեւ գինուորեալ կուսակցական։ Իսկապէս Պ. Էռիօ բարկութենէն կարմրած էր, երբ կարգ մը երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ սուր սլաքներ կ՚արձակէին իրեն դէմ։ «Հերիք է որքան գոհ գարձայ ճղճիմ եւ փոքրոգի խաղերու, կը մոլար նստած տեղէն, վաղը նորէն եւ եմ կուսակցութեան նախագահութեան թեկնածուն»։

Աննկարագրելի էր ժողովին վիճակը, երբ Էռիօ պոռթկաց, ներկայացնելով իր հրաժարականը։ Հարկ եղաւ յետաձգել նիստը, որպէսզի կիրքերը հանդարտին։ Վիճաբանութիւններն ու բանակցութիւնները կը շարունակուին նրբանցքներուն մէջ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար։

Գալով բուն օրակարգին, պետական բարենորոգման ծրագրին, ո բղխաւոր պատճառն է այս փոթորիկին, մասնաւոր յանձնախումբը եւ ընդհ. քաղաքականութեան յանձնախումբը հաշտարար բանաձեւ մը քուէարկեցին, իբրեւ հիմ բուն բանաձեւին որ պիտի քուէարկուէր երէկ։ Այս բանաձեւով, կը յայտարարուի թէ համագումարը պատրաստ է ընդունելու որ եւ է բարեփոխում, որ կը ձգտի ապահովել դահլիճներու հաստատուն վիճակը եւ աւելի լաւ եղանակով մը վարել պետութեան գործերը, բայց, չի կրնար իր հաւանութիւնը տալ այնպիսի տնօրինութեանց որ կրնանապագային ապարկել բանալանհատականձեռնարկներու, ընդդէմ հանրապետական ազատութեանց։ Համագումարը երկրին փրկութեան համար անհրաժեշտ գտնելով զօրացնել կառավարական հեղինակութիւնը, կը յայտարարէ թէ գերագոյն իշխանութիւնը կը պատկանի ժողովուրդին, ուրեմն, եթէ երկարատեւ վէճ մը ծագի Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին միջեւ, կամ խորհրդարանին եւ կառավարութեան միջեւ, ժողովուրդին կ՚իյնայ իրաւարարի դեր կատարել։ Այս սկզբունքներուն վրայ, կը յանձնարարուի կուսակցութեան գործադիր կոմիտէին եւ երեսփոխաններուն՝ ծրագիր մը կազմել անյապաղ, ժողովրդական հանրաքուէի մասին

Ինչպէս կը տեսնէք, այս միջին բանաձեւն ալ չընդունիր Երեսփ. Ժողովը լուծելու իրաւունք տալ Հանրապետութեան նախագահին, հարց մը որ Պ. Տումէրկի ծրագրին գլխաւոր մասը կը կազմէ։

Օդային պատերազմի Սատանան

Համագումարին մէջ շատ կարեւոր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան արտաքին քաղաքականութեան եւ զինաթափութեան մասին։ Պ. Քօ, որ նախապէս օդանաւային նախարար եղած էր, պատերազմը անհատանական գտնելով հանդերձ, գիտել տուաւ թէ խենդ մը կրնայ կրակ ձգել։ Ցեառ պարզեց օդանաւային պատերազմի մը վտանգները.—«Ներկայիս օդանաւային ատրմիդի մը երկու արշաւները մեծ քաղաքի մը վրայ՝ կրնան 30.000 զոհ պատճառել մէկ գիշերուան մէջ։ Մեր բոլոր գլխաւոր քաղաքները եւ անոնց դանձերը կրնան ոչնչանալ։ Բոլոր փորձերը ցոյց տուին թէ կարելի չէ կեցնել օդային ատրմիդ մը»։ Նախկին նախարարը իբրեւ դարման կ՚առաջարկէ միջազգային ոստիկանութիւն մը հաստատել, ջնջել օդանաւային ատրմիդները եւ միջազգային կազմակերպութեան մը վերածել քաղաքային օդագնացութիւնը։

Վիճաբանութիւններէն յետոյ, բանաձեւ մը ներկայացուեցաւ զինաթափութեան մասին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՔԱՆԱՑ ԼՍՈՒ»

Ափսո՜ս ձեզի, եթէ օրը օրին չկարդացիք, եւ կամ խարխւացի կարդացիք «Քանայ լսեր»։

Հայաչինց սարսափներու առաջին պատմութիւնը չէ որ կը հրատարակուի ՅԱՌԱՋի մէջ։ Ոչ ալ վերջինը։ Եւ ինչ որ հրատարակուեցաւ մինչեւ հիմա, դեռ մէկ երրորդ մասն է։

Եւ սակայն ..

Անոր գաղափարները երկու բառով պատմած չե՛մ ըլլար, եթէ ըսեմ որ ամէն օր խմբագրին ձեռքին տակ է ձեռագիրը, բայց հազիւ կրնայ վրայէ վրայ երեք վեց էջ կարդալ։ Այնքան որքան պէտք է օրուան բաժինը գրաշարին յանձնելու համար.

Եւ գրաշարն ալ միջանկեալ կը շարէ այդ ձեռագիրը — պահ մը այն, պահ մը ուրիշ նիւթ — հեռացնելու համար մղձաւանջը։

Կը բուի թէ թուղթն անգամ կը դողայ, այս պատմութեան իւրաքանչիւր տողէն ու բառէն։

Արիւնիք, բռնաբարում, անզօր կատաղութիւն եւ խո՛ց, խո՛ց բանն տարի վերջն ալ։ Կարծես դեռ երէկ եղաւ այս ամէնը, ծի՛ց անդին, աչքիս առջեւ։

Իսկ այս բոլորը ի՛նչքան յաջողութեամբ գրի առնուած։

Ոչ միայն դէպքերու գաղափարանքն է որ կը խօսի, ամբողջ եւ գիր այլ եւ նկարագրութեան էջանիք, այնքան անճիգ, անպաճոյճ, այլ հաւաքուն։ Մէկ բառով՝ հայեցի։

Այդ տալեւ, բուն եւ կլինն է որ կը խօսի այս յուշերուն մէջ. հողով, ջուրով, զուգացող արտայայտութիւններով ու բառերով։

Ի՜նչ յեցունկել, մուտ, սարսուռ բառեր ու պատկերներ, վարպետօրէն հիւսուած, առանց գրականութիւն խաղալու։

— «Պօղոս նստած կանանչ ծխախոտ կը բըդէր»։

— «Մութ էր, երկինք փախելու չափ ամպոտ»

— «Անձրեւը կուզար որպէս կուժ կործած»։

— «Գետինը սառեցաւ զամ չերթալու պայմանաւ»։

Պատահաբար յիշեցի քանի մը հատ։ Կարելի էր ամբողջ ծաղկեփունջ մը կազմել, հրատարակուած մասերէն եւ մնացեալէն։

Խոստովանինք որ ուշ, շատ ուշ ճանչցանք մեր «զաւառը»։ Երբ արթնցանք եւ սկսանք պեղել, փրփրել, սերտել, ամէն ինչ վերցուած էր։

Գոնէ մնացեալը կարենայինք պահել։ Ոչ միայն պատմութիւնը, այլ եւ բառերն ու պատկերները։

Մե՜ղք որ կարելի չէ գրքի վերածել այս յուշերը, որոնց շարքէն մէկ տարուան ձեռագիր դիզուած է միայն Ցառաջի խմբագրատան մէջ։

ՎԱՀԷ

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք»ի վերջին թիւէն (11 հոկտ.) կը տեղեկանանք թէ 9 բանտարկեալ ընկերներու փրկութեան համար բացուած հանգանակութեան գումարը հասած է 19,530 տոլարի։ Բոլոր շրջաններն ալ եռանդով կը մասնակցին հանգանակութեան։ Ֆիլատէլ – փիա, որ նախապէս հանգանակած էր 6500 տոլար, բարձրացուցած է 7000ի, Շիքակօ՝ 200, Հուայթինսվիլ՝ 1350, Ուէքկըն՝ 1006 եւն.։ Պոկըթայի փոքր գաղութը հանգանակած է 1100 տոլար։ Երկու չէզոք հայրենակիցներ՝ Նշան Թրփանճեան եւ Վարդան Կարապետեան մասնակցած են 200ական տոլարով։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

ՊԱՏԺԵԼ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԸ

Եուկոսլավիոյ երեսփ. Ժողովը հոկտ. 26ին իր առաջին նիստը գումարեց, Ալեքսանդր թագաւորին սպանութենէն ի վեր։ Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ուզունովիչ, վարչապետ, անդարմանելի կորուստ մը հռչակելով Ալեքսանդր թագաւորին մահը։ Վարչապետը չեշտեց թէ «զարշելի ոճիրին կազմակերպիչներն ու գործիչները չպիտի յաջողին հասնիլ իրենց նպատակին,— խախտել Եուկոսլավիոյ միութիւնը։ Ամբողջ ժողովուրդը իր թագաւորին շուրջը համախմբուած, պիտի պահպանէ եւ ամրապնդէ մարտիրոս արքային գործը։ Ցեառ չեշտեց.

— «Վստահ՝ Եուկոսլաւ միացեալ ժողովուրդին քաղաքական կարողութեան եւ զինուորական ուժին վրայ, Եուկոսլավիա՝ կոթնելով Թանկագին բարեկամութեանց եւ դաշնակցութեանց վրայ, նոյն իսկ մինչեւ սրտին խորը խոցուած ըլլալով, պահպանել իր պաղարիւնը, բայց այս պաղարիւնը եւ վերապահութիւնը չեն կրնար եւ պէտք չէ անգործութիւն եւ անտարբերութիւն նշանակել։ Ընդհակառակն, կառավարութիւնը իր ամբողջ ուժը ի գործ պիտի դնէ, որպէսզի Մարսէյլի ոճիրը ամբողջովին լուսաբանուի, պատասխանատուութիւնները հաստատուին եւ անհրաժեշտ պատիժները տրուին»։

Այս յայտարարութիւններն ընդունուեցան միաձայն «պռաւօ» ներով։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, ազգ. պարգեւաբաշխի Գ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ նոյ. 14ին։ Ելմտական նախարարութիւնը հաստատելով այս տեղեկութիւնը, կը ծանուցանէ թէ չորրորդ շարքը հրապարակ պիտի հանուի նոյեմ. 21ին։ Այս անգամ ալ վիճակահանութեան արժէքը պիտի ըլլայ հարիւր միլիոն ֆրանք, այսինքն մէկ միլիոն տոմսակ։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՈՒՏԻ ՖՈՆՍԻԷ

Հոկտ. 15ի վիճակահանութենէն (1886), 597.831 (1903) *եւ* 45.447 100.000*ական ֆր. շահած են* 263.464 (1911) *թիւերը։*

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ ձերբակալուեցաւ իտալացի համայնավար մը, երբ քարոզչութիւն կը կատարէր։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ 7 ռուս գիւղացիներ, Զէլեապինսքի շրջանին մէջ, մերժած ըլլալով պետութեան յանձնել իրենց արմտիքը։ Մահապարտներուն բոլոր գոյքերը գրաւուեցան։ Քանի մը մեղսակիցներ ալ 10ական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան։ Իբրեւ թէ ամբաստանեալներուն գլխաւորը, Քուրեցա, ըսեր է — «Մենք գիշեր ցերեկ կ՚աշխատինք, պետութիւնը կը գրաւէ մեր արմտիքը»։

16 *ՄԱՀԱՎՃԻՌ արձակեց Սպանիոյ պատերազմական գլխաւոր ատեանը։ Տակաւին քանի մը հարիւր հոգի պիտի դատուին, վերջին դէպքերուն հետեւանքով։ Նոր հակոզութիւն կը կատարուի սահմանին վրայ։*

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ որոշեցին Ա. կարգի դեսպանութեան վերածել Պերլինի եւ Վարշաւայի դիւանագիտական ներկայացուցչութիւնը, սկսելով նոյեմբեր 1էն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ պայքարը մեղմացած է առ այժմ։ Պաշտօնական հովուապետին, եպիսկոպոս Միւլլէրի օգնականը, Տօքթ. Եակէր, որ մեծ դժգոհութիւն պատճառած էր, հրաժարեցաւ եւ ուրիշ միջոցներ կը խորհուին վէճը հարթելու համար։

Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑԱԾ Է ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

»»»··«««

Վերջին ցաւը ճաքած ալ փոշիացած...

ԽՄԲ.— Այս շաբթեան ուսումնասիրութիւնը կ'արտատպենք Երուսաղէմի «Սիոն»էն (հոկտեմբեր, 1934)։ Գրողը լեհ արեւելագիտուհի մըն է, ամուսնացած Հայու մը հետ եւ ծանօթ շարք մը գրութիւններով եւ երաժշտական ուսումնասիրութիւններով։

Լեհահայերը այսօր կը բնակին Լըվովի շրջանին գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։ Լեհաստանի արեւելեան սահմաններուն վրայ անոնց թիւը գրեթէ 5000 է։ Ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ կը գտնուին։ Ու ամբողջ Լեհաստանի մէջ անոնց ընդհանուր թիւն է շուրջ 10 հազար։ Անոնցմէ մէկ մասը կ'ապրին վաճառականութեամբ, իբրեւ պաշտօնեաներ. ուրիշներ կը զբաղին ազատ ասպարէզներով, եւ բժիշկ, փաստաբան, ճարտարագէտ, եւ հողատէր են։ Լեհաստանի հարաւային արեւելեան մասին մէջ շատ հողեր տակաւին Հայոց ձեռքն են։ Այդ մարզը նոյն ատեն կեդրոն է հայկական աւանդութեան եւ լեհ ոգիի։

Լեհահայոց զգեստներն ու սովորոյթները դեռ իրենց հին ազգութեան հետքերը կը կրեն եւ իբր այդ՝ դիւրաւ կը ճանչցուին։ Սեւ մազերն ու աչքերը, իրարու մօտեցող յօնքերը, արծուեռունգն քիթը, եւ կարճ հասակը Հայոց ֆիզիքական յատկանիշներն են։ Դժուարին չէ զանոնք ճանչնալ իրենց անուններէն ալ. գրեթէ միշտ կը կոչուին անոնք Անտոնովիչ, Ճանովիչ, Կէթանովիչ, Թէոտորովիչ եւայլն։ Անոնց անունները կը պատկանին այն ժամանակներուն, երբ դեռ ընտանեկան մականուններ չկային։ Որդիները իրենց հայրերուն անունները կ'առնէին, վրան աւելցնելով միայն ովիչ մասնիկը։ Անունները այդպէս կը կազմուէին Հայաստանի մէջ, իբրեւ վերջաւորութիւն աւելցնելով միայն եան մասնիկը(*)։ Լեհահայեր պահած են իրենց ցեղական հին անունները, անոնց վրայ աւելցնելով միայն լեհական անուանակցորդ մասնիկը. զոր օր. Վարդանովիչ, Գողոսովիչ, եւայլն։ Արքայ Տօքթ. Յովսէփ Թէոտորովիչը ծանօթ է ամբողջ Լեհաստանի մէջ։ Անիկա Լվովի արքեպիսկոպոսն է 1902էն ի վեր։ Անուանի է անիկա իբրեւ ճարտարախօս եւ մատենագիր եւ հայրենասէր, եւ իբր այդ՝ շատ գնահատուած է ամբողջ լեհ ժողովուրդէն։ Լվովի Մայր Եկեղեցին իր ջանքերուն շնորհիւ նորոգուեցաւ։ Իր նախորդը, Իսահակ արքեպիսկոպոս Իսահակովիչ, նոյնպէս համբաւուած էր իր ճարտարխօսական տաղանդին համար։ Վերջերս, բազմաթիւ հայ անուններ ալ յաւէտ արձանագրուեցան Լեհաստանի պատմութեան մէջ։ Տօքթ. Յովսէփ Թորոսովիչ, բարեկամ եւ պաշտպան երիտասարդութեան, կրթական եւ ուսումնական հաստատութիւն մը հիմնեց երիտասարդներու համար, այժմ Սքարպքովսքա փողոցին մէջ։ Այս հաստատութեան մէջ, որ իր հիմնադրին անունը կը կրէ, կը գտնուին բազմաթիւ հայ եւ լեհ երիտասարդներ, որոնք կ'ուսանին զարգացած հայ քահանաներու հսկողութեան տակ. լեհական դպրոցներ յաճախող կարգ մը երիտասարդներ կը հետեւին նաեւ այս վարժարանին քանի մը դասանիւթերուն։ Լվովի լատին ծէսի արքեպիսկոպոսը Տօքթ. Գոլէնսլով Թվարտովսքի, այս դպրոցին մէջ ստացած է իր ուսումը։ Ուրիշ Հայ մը, Դաւիթ Աբրամովիչ, Լվովի մէջ երիտասարդներուն համար հիմնած է գիշերօթիկ մը եւ ծերերուն համար՝ անկելանոց մը։ Իր նկարներու հաւաքումէն անիկա ընծայ տուած է Կրաքովիոյ ազգային թանգարանին։ Նոյն այդ Մուզէումին մէջ կայ ուրիշ բաժին մը, որ յատկացուած է ուրիշ Հայու մը՝ Ծրագմոս Պարոնչի ընծաներուն։

Հայերը Լեհաստանի մէջ լոկ իբր մարդասէր չէ որ անուն չըրած են. անոնք յայնօրէն օգտակար եղած են նաեւ լեհական արուեստներու եւ գիտութեանց յառաջդիմութեան։ Ամէնէն անուանի նկարիչներուն կարգին պէտք է յիշել Օգոստինովիչը, Անտոն Ստեփանովիչը, եւ Կիտան Ստեփանովիչը, որ հերոսաբար մեռաւ 1920ի ռուս-լեհական պատերազմին մէջ։ Իգնատիոս Նիկորովիչը, բանաստեղծ եւ գրագէտ, պատուոյ տեղ կը գրաւէ լեհ գրականութեան մէջ։ Հեղինակ է բազմաթիւ թատերգերու մէջ եւ Լըվովի գրական մրցանակին արժանացած է 1930ին։ Անոր հայրը, Յովսէփ Նիկորովիչ, հեղինակն է «Երգարանեն», որմէ ներշնչուած է Գոռնէյլ Ուէյյուքի՝ լեհական ազգային երգին հնարողը։

Լեհական գիտութեան մէջ կարեւոր տեղ մը գրաւած է Ժան Գոլոց Անտոնովիչ, պատմագէտ արուեստից, որ մեծ հմտութիւն ունի լեհական նկարչութեան մասին։ Ուսուցչապետ եղած է Ժան Գազիմիրի համալսարանին մէջ ի Լվով։ Ուրիշ Հայ մը, Գողտան Դաւիթովիչ, 25 տարիներ դասախօս եղած է նոյն համալսարանին մէջ, եւ ուսուցիչ հայ լեզուի։ Վախճանած է 1923ին։

Լեհաց հնագոյն պատմութիւնն ալ ունի կարգ մը հայ անուններ։ Գրիգոր Գերմանովիչ, որ Ազգային Դաստիարակութեան Յանձնաժողովին կազմակերպիչներէն մին էր, ԺԸ. դարու վերջերը։ Անիկա հեղինակն էր նոյնպէս «Գարտիք Ուսուցչաց» անուն տետրակի մը։ Աբբայ Ստեփան Ռօշքօ, ծագումով Հայ, որ ԺԸ. դարու վերջը կ'ապրէր, հեղինակը եղաւ առաջին լեհահայ Բառարանին, որ ցարդ երկու ձեռագիր օրինակով կը պահուի Լվովի հայ արքեպիսկոպոսարանին մէջ։ ԺԹ. դարուն, Հ. Սատոկ պարզ Դոմինիկեանը գրեց հայկական պատմութիւն մը եւ նշանաւոր Լեհահայերու կեանքին նկարագրութիւնը։ Անիկա հեղինակ է նոյնպէս բազմաթիւ պատմական նկարագրութեանց լեհական քաղաքներու, եւ առաջինը եղաւ իբրեւ այդ ուղղութեամբ հետազօտութիւններ կատարող։ Կարոլ Միքուլի, Մոլտավացի Հայ մը, աշակերտ Շոփէնի, երկար տարիներ տընօրէնը եղաւ Լվովի երաժշտանոցին։ Իր կեանքը նուիրեց մեր երգահանին գործերուն ուսումնասիրութեան, եւ հրատարակեց անոր բոլոր գործերը։ Յիսուեան Աբբայ Կարոլը գրեց բազմաթիւ կրօնական երգեր, որոնք մինչեւ այսօր շատ ժողովրդական են սակայն հեղինակին անունը անծանօթ կը մնայ հայութեան։

Բազմաթիւ Հայեր օժանդակած են լեհական մշակոյթին։ Անոնց մէջ պէտք է յիշատակել Ժիւլիուս Սլովացքի, որ հայ էր մօր կողմէն։

ՔՈՒԹԻ ՀԱՅԱՔԱՂԱՔԸ

Լեհաստանի հարաւ-արեւելեան բաժինին մէջ, ռումանական սահմանին մօտիկը, կը գտնուի Քութի քաղաքը։ Այս քաղաքը, ուր Հայերը կը բնակին ԺԸ. դարու սկիզբէն ի վեր, պահած է հին Հայոց բոլոր աւանդութիւնները։ Անիկա այսօր ալ դեռ կը նկատուի Լեհահայոց մայրաքաղաքը, բայց հայ լեզուն ծերերն է միայն որ կը գործածեն ընթացիկ կեանքի մէջ։ Մասնաւոր բարբառ մըն է ան, որ կը կոչուի Քութիի խառնաբարբառ, վասնզի հայերէն բառերու հետ ունի նաեւ բազմաթիւ թրքերէն եւ թաթարերէն բառեր։ Ասոր պատճառն այն է որ իրենց նախնիքը երկար տարիներ բնակած են Ղրիմ, ուր անոնց լեզուն բազում թաթար բառեր եւ խօսքի ձեւեր առած է անոնցմէ։

Քութիի մէջ հայկական դպրոց մը կար ԺԸ. դարէն ի վեր։ Մինչեւ անցեալ դարու կիսուն գոյութիւն ունէր անիկա, եւ անոր շնորհիւ է որ հայ լեզուն պահուած է այդ սահմանին մէջ։ Մեր օրերուն, ան չկայ այլեւս. անոր համար է որ այս քաղաքին հայ երիտասարդները ալ չեն գիտեր իրենց լեզուն։ Հայ քահանաները տակաւին կը գործածեն եկեղեցական պաշտամունքի լեզուն, զոր աշխարհականներ կ'անգիտանան, եւ որ կը կոչուի գրաբար, այսինքն գրականութեան լեզու։ Բոլոր ասիական երկիրներու մէջ, ինչպէս եւ Ամերիկա եւ Ֆրանսա եւ Իտալիա եւն. գտնուող Հայոց առ հասարակ գործածած լեզուն արդի հայերէնն է, աշխարհաբարը, որ երբեմն գրական լեզու ալ կը կոչուի հիմա, որովհետեւ Հայոց նոր գրականութիւնը այս լեզուով է որ կը գրուի այժմ։

Քութիի մէջ գրաբար լեզուն միայն պահուած է։ Այս քաղաքը ունի ծխական եկեղեցի մը, զոր լաւ կը ճանչնան Լեհաստանի բոլոր Հայերը։ Յունուար 13ին, Ս. Անտոնի տօնին օրը, բազմաթիւ Հայեր ուխտի կ'երթան հոն. նոյն իսկ դրացի եկեղեցիներէն եկողներ կ'ըլլան։ Այդ օրը, եկեղեցական պաշտամունքէն զատ՝ նուիրուած է ժողովրդական խրախճանքներու։ Ս. Անտոնի տօնը շատ յարգուած է Քութիի մէջ. հոն չկայ հայ տուն մը որ այդ օրը անոր ի պատիւ բան մը ընելու պարտական չզգայ ինքզինքը։ Այդ սուրբը հրաշագործի համբաւ կը վայելէ Քութիի նոյն իսկ Լեհերուն եւ Հրէաներուն մէջ։ Կը պատմուի թէ անգամ մը հրդեհ ինկած էր Հրեայի մը տունը, ու բոցերը դրացի տուներուն վրայ կ'երկարէին, սպառնալով այրել ամբողջ շէնքը։ Սեփականատէրը ուխտ ըրաւ աշտանակներ նուիրել Հայոց եկեղեցիին, եթէ սուրբը ազատէր կրակէն։ Արդարեւ կրակը իսկոյն դադրեցաւ, ու տունը ազատեցաւ։ Հրեան աշտանակներ գնեց, ինչպէս խոստացած էր, որոնք սուրբին պատկերին առջեւ դրուեցան։

Քութի համբաւուած է շուկայի վերաբերեալ իրերով եւս. այծի մորթ եւ երշիկը նշանաւոր են հոն։ Անոնց պատրաստութիւնը հոն՝ հին ժամանակներէ կը սկսի։ ԺԸ. դարէն Լվովի մէջ կար հայ խանութ մը, որ այծի միս կը ծախէր։ Դեռ կէս դար առաջ, ի զօրու էին հոն ամուսնութեան եւ տօներու հին աւանդութիւնները։ Հայկական խմորեղէնները, մասնաւորաբար զատկական տօնի առթիւ պատրաստուածները, ցորենի ալիւրով եւ մեղրով շինուած կարկանդակներ, նշանաւոր էին ամբողջ շրջանին մէջ։ Այդ խմորեղէնները փաշա կը կոչուէին։ Քահանան ամէն տուն կ'երթար եւ կ'օրհնէր զանոնք։ Հաւկթախաղը ծանօթ էր երկրին բոլոր Հայերուն։ Մէկը պինդ հաւկիթ մը կը բռնէր իր ափին մէջ. ուրիշ մը ուրիշ կարծր հաւկիթով մը կը զարնէր անոր. որուն հաւկիթը որ կոտրէր, կորսնցուցած կ'ըլլար խաղը։

Լեհերուն հետ կենակցութիւնը բաւական ազդած է Հայերուն վրայ, որոնք շատ մը սովորութիւններ փոխ առած են անոնցմէ։ Այս բանը կ'երեւի յատկապէս Ծնունդի տօնին գիշերուան հայկական երգերուն մէջ։ Այս սովորութիւնը Հայաստանի մէջ չկար, եւ Լեհերէն բոլորովին փոխ առնուած սովորութիւն մըն է ան(*)։ Այս երգերուն մէկ քանին ուղղակի լեհերէնէ թարգմանուած են. ուրիշներ, թէեւ լեհ լեզուով յօրինուած, բայց զուտ հայկական նկարագիր մը ունին։

ԳՐՈՆԻՍԼԱՎԱ ՔԷՕՐՓԻՒԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Անշուշտ մասամբ միայն ճիշդ է այս կարծիքը։ (Ս. Թ.)

(*) Կ'երեւի թէ յարգելի Տիկինը չէ իմացած բնաւ թէ Հայաստանի մէջ ամէն կողմ, ինչպէս եւ հայաբնակ ուրիշ վայրերու մէջ միշտ եղած է Ծընունդի գիշերը փողոցներու մէջ եւ տուներու դուռներուն առջեւ «Աւետիս» երգելու սովորութիւնը։ Ս. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ,— 13.— ՃԱՓՈՆ

«Ասիոյ Անգլիացիներու» երկրին մէջ, կինը ունեցած է աւելի կամ նուազ փայլուն շրջաններ, բայց երկու պարագային ալ ազդեցութիւնը եղած է զօրաւոր։

Ճափոնական պատմութիւնը ցոյց կու տայ, որ կիները կարեւոր դեր մը կատարած են կայսրութեան գործերուն եւ կազմութեան մէջ։ Վկայ՝ երրորդ դարու չինացի պատմիչները, որոնք Ճափոնը կոչած են «Թագուհիներու երկիր»։ Պատահած է որ, 75 տարուան շրջանի մը ութ վեհապետներէն չորսը կիներ ըլլան։ Կինը ճանչցուած է իբրեւ ընտանիքին գլուխը, ազատ իր ամուսինը ընտրելու, զաւակները ուզածին պէս կրթելու։

Կնոջ այս առանձնաշնորհեալ կացութիւնը — ըստ ոմանց գլխաւոր պատճառը, համարին եւ նոյն իսկ օտար տարրերով կազմուած ասհմաններու, աւելի կը զօրանայ, երբ վեցերորդ դարուն մուտք կը գործէ պուտտայականութիւնը, բարութիւնը, գեղեցկութիւնը քարոզող կրօնք մը։ Այդ ատենները իշխանութեան գլուխը կուգան Ֆուժիվարաները, կայսրերու կին հայթայթող գերդաստանը եւ կը բացուի կիներու ոսկեդարը։ Ազատօրէն կը ծաղկին նկարչութիւնը, երաժշտութիւնը, բանաստեղծութիւնը, արձանագործութիւնը։ Կը հաստատուի մասնաւոր նախարարութիւն մը, արքունիքի պարերը եւ զբօսանքները կարգադրելու համար. Պատմութիւնը այս շրջանը կը կոչէ «Հէյեան», որ կը նշանակէ՝ հանդարտ եւ խաղաղ։

Սակայն, ԺԳ. դարուն խոր փոփոխութիւն մը կը կատարուի բարքերու մէջ։ Ասոր պատճառ կը նկատեն, նախ Կոնֆիւկիոսի աւելի գործնական վարդապետութեան վերածնունդը, որ կու գայ ամրացնելու ընտանիքի մշտնջենաւորութեան, հասարակաց շահերու կարեւորութեան գաղափարները, կը փառաբանէ ուղղամտութիւնը եւ հաւատարմութիւնը, իբրեւ միակ ճանապարհը մարդկային հակը յաւիտենական երջանկութեան առնող։ Երկրորդ Սամուրայիները, — զինուորական տարրերը — որ նոր դասակարգ մը կազմելու չափ կը զօրանան։ Սամուրայինները զօրաւոր բանակի մը ուժին եւ կարգապահութեան համար վնասակար կը գտնեն, Ֆուժիվարաներու արքունիքին շլացումները եւ գեղարուեստի պաշտամունքը։

Ներքին պայքար կը սկսի. Ֆուժիվարաներուն տեղը կ'անցնի Թիրաներու տունը, որ առասպելական կռիւներէ վերջ, տեղի կու տայ Մինամոթոներուն առջեւ։ Յետոյ կու գան Աշիքագաները, վերջը Թօքուկաւաները, որոնք կը հաստատեն նոր տեսչութիւն մը, ապարապետութիւնը (Շոկիւնա), երկրին իրական իշխանութիւնը իրենց ձեռքին մէջ առնելով։

Իրենց օրով, մօտաւորապէս 250 տարի կայսրութիւնը կը բոլորէ խաղաղութեան, բարգաւաճման, կարգ ու կանոնի շրջան մը, բայց կռիւներու շրջանին, կիները կը կորսնցնեն իրենց առանձնաշնորհեալ վիճակը, եւ այլեւս չեն վերագտներ, մանաւանդ, երբ բացարձակապետութիւնը հաստատող Ջըղուս Իէյեասուն, ուժեղ եւ կեդրոնաձիգ իշխանապետութիւն մը հաստատելու մտահոգութեամբ՝ կարգ մը խիստ օրէնքներ կը դնէ, մասնաւորաբար գործօն աշխատանքէ հեռացնելով կիները, գիտնալով անոնց ճարպիկ եւ խառնակիչ բնաւորութիւնը։ Ինքը անձնապէս ունեցած է երկու կիներ եւ 20—30 սիրուհիներ, բայց ոչ մէկուն ազդեցութեան ենթարկուած է։ Պարզապէս իր հաճոյքի ընկերները եղած են։

Այս մեծ պետական մարդն է,— «Ճափոնցիներու Նափոլէոնը» որ, ինչպէս կ'ըսէ յօդուածագիրը Գ. Շըվալիէ — կայսեր (Միքատօ) ձեռքէն առած է քաղաքական իշխանութիւնը, ձգելով միայն կրօնականը (Թուրքերուն Խալիֆային պէս)։

Պարտադրած է գաւառի իշխաններուն, որ, տարուան մէջ քանի մը ամիս ապրին մայրաքաղաքին մէջ, հեռու իրենց ընտանիքէն։ Հինգ—վեց ընտանիքներ միացնելով՝ նշանակած է պետ մը, որուն բացարձակ հնազանդութիւն եւ յարգանք պարտաւոր էին բոլորը։ Կիներու մասին իր ունեցած ծրագիր—կանոնագիրը վերջնապէս կը ձեւակերպուի ԺԸ. դարուն Քայպարա Էքքէն անուն նշանաւոր կոմփիւկիոսական մը, որուն «Կիներու Մեծ Ուսմունքը», անուն գրքին գլխաւոր մասը կ'արժէ թարգմանել.—

«Իմաստունը կը սորվեցնէ, որ ամուսնացած կին մը պէտք չէ ձգէ իր ամուսնին տունը, հակառակ պարագային՝ ցմահ անպատուուած կ'ըլլայ»։

«Կինը ամուսնալուծուած կ'ըլլայ, եթէ անհնազանդ գտնուի իր կեսրայրին եւ կեսրոջ հանդէպ. Եթէ զաւակ չունենայ, որովհետեւ, ամուսնութիւնը կ'ըլլայ միայն ընտանիքը տեւականացնելու համար։ Եթէ նախանձոտ է, շատախօս է եւ այսպէս պատճառ կ'ըլլայ, որ միեւնոյն ընտանիքին եւ տոհմին անդամները իրարու հետ կռուին»։

«Կինը՝ պէտք է որ իր ամուսինը նկատէ աստուած մը եւ չաշխատի անոնց օրէնքներէն ազատիլ։ Ուշադրութիւն պիտի դարձնէ հագուստներուն։ Պիտի մեծցնէ տղաքը, միշտ տունը պիտի ըլլայ, միայն պէտք եղած պարագային դուրս ելլելով»։

«Կինը զաւակներ կը բերէ ոչ թէ իր բուն ծնողքին, այլ իր նոր ծնողքին (կեսրայրին եւ կեսրոջ) համար, պէտք է զանոնք սիրէ եւ յարգէ իր բուն ծնողքէն աւելի»։

«Հայրեր եւ մայրեր, այս սկզբունքները սորվեցուցէք ձեր աղջիկներուն, երբ պզտիկ են տակաւին, որպէսզի չմոռնան»։

Մինչեւ այսօր, ճափոնական ընտանիքներու մեծամասնութեան օրէնքները ասոնք են։ Ամէն բանէ առաջ, կինը կը մնայ իբրեւ ամուսին եւ մայր։

Ծնողք մը, իր աղջիկը կամ մանչը ամուսնացնելու պարագային՝ ենթականերուն կարծիքը չէ որ նկատի կ'առնէ։ Կը հաւաքուի «ընտանեկան խորհուրդը» (ծնողքը եւ մօտիկ ազգականները) եւ կը վիճաբանին կենսակից ամուսնութեան յարմարութիւններու մասին։ Գլխաւորաբար նկատի կ'առնուին, ամոլին ազգականներուն նիւթական եւ բարոյական պայմանները, եւ ոչ թէ սէրը կամ փոխադարձ համակրանքը։ Ըստ իրենց (տարեցներուն), սէրը վաղանցիկ բան մըն է, եւ կրնայ ընտանեկան կռիւներու պատճառ ըլլալ, եւն.։ Ընդհանրապէս, զգացումներու միութենէն աւելի՝ ընկերային որոշ նպատակի համար շինուած ձեւակերպութիւն մըն է ամուսնութիւնը։

Ամուսնացող կին մը նոր ընտանիք չի կազմեր, այլ իր ամուսնոյն ընտանիքին վրայ կ'աւելնայ նոր անդամ մը։ Պիտի աշխատի այդ տանը մէջ, բայց պիտի մնայ հրամանին տակ անոր՝ որ տունին պետն է, ամուսինը կամ անոր ծնողքը։ Ազատ է իր զաւակներու կրթութեան հարցին մէջ, եւ ոչ ոք կրնայ խառնուիլ իրեն։

Ճափոնցի կինը, ընտանեկան յարկին տակ չի կրնար պէտք եղածին պէս արտայայտել իր սէրը, թէ ամուսնոյն եւ թէ զաւակներուն։ Երեւութապէս անտարբեր է։ Մեր մէջ ալ այդպէս էր, չէ՞, մայրերը չէին կրնար՝ մեծերուն առջեւ նոյնիսկ իրենց զաւակները համբուրել։

Ճափոնուհին չի խառնուիր նաեւ ամուսնոյն գործերուն, որովհետեւ իւրաքանչիւրին աշխատանքներուն սահմանը որոշած է։ Դուրս չելլեր ամուսնոյն հետ, իսկ եթէ ելլէ՝ միշտ ետեւէն կը քալէ, որպէսզի իր ներկայութեամբ զայն անհանգիստ չընէ։ Դիտողութիւն չըներ անոր, երբ ան՝ իր բարեկամներով կամ նոյնիսկ պարուհիներով ժամանակը կ'անցընէ սրճարանին կամ ճաշարանին մէջ, քաջ գիտնալով որ, ուրիշները ազդեցութիւն չեն կրնար ունենալ իր ընտանեկան կեանքին վրայ։

1921ի Ճափոնուհիները կայսերական հրամանագրով իրաւունք ստացած են քաղաքական ժողովներ գումարելու կամ մասնակցելու — մինչ այդ արգիլուած, բայց, գրեթէ չեն օգտուիր այս ազատութենէն, նման աշխատանքները կը ձգեն այրերուն։

Այս տեսակ մը զոհողութիւններուն հակառակ, Ճափոնուհին երջանիկ կը զգայ ինքզինքը, տեսնելով որ, իբրեւ մայր եւ ընտանիքի տեւականացման հիմը, կարեւոր եւ պատասխանատու դեր մը կը խաղայ, երկրի ընկերային կեանքին մէջ։

Երբ էրիկ կնկան կռիւ մը պատահի, ամոլը կը դիմէ «ընտանեկան խորհուրդ»ին, որուն տուած վճիռը պարտաւոր է երկուքին համար։ Վըճիռները կը գրուին անկողմնակալութեամբ, որովհետեւ անպատուաբեր արարք մը կրնայ ցեխոտել ընտանիքներու պատիւը՝ որուն առջեւ պէտք է տեղի տան անհատական շահերը։

Ամուսնալուծման պարագային, երկու ընտանիքները համաձայնութեան կուգան, երկու վկաներու ստորագրութիւնը կրող նամակ մը կը գրեն քաղաքապետութեան, եւ պէտք եղած գործողութիւնը կը կատարուի։ Այսպէս, պետութիւնը վաւերացուցած կ'ըլլայ «խորհուրդ»ին որոշումը։ Նիւթական անհամաձայնութիւնները կը լուծուին դատարանով։

Բազմակնութիւնը գոյութիւն չունի երկրին մէջ, բայց, Չինաստանի նըման, սիրուհիներ պահելու սովորութիւնը միշտ եղած է ու կայ, ներկայիս աւելի քողարկուած ձեւով։ Այդպիսի կենակցութիւններէ ծնած զաւակները կ'արձանագրուին իբրեւ օրինական եւ տուն կը բերուին։

Քաղաքային օրինագիծը երիտասարդներուն կը թոյլատրէ, չափահասութեան տարիքէն վերջ իրենց ուզածին հետ ամուսնանալ, բայց դարերու անգիր օրէնքը այնքան զօրացուցած է ծնողքին եւ «ընտանեկան խորհուրդ»ին ազդեցութիւնը՝ որ շատեր կը նախընտրեն անձնասպան ըլլալ քան թէ անհնազանդ գտնուիլ։

Կը տեսնուի որ, երբեմնի այս հաղորդ եւ ներկայիս աշխարհի նորատարաբուեստական մեծագոյն պետութիւններէն մէկը, Ճափոնը, դեռ կը պահէ իր հին աւանդութիւնները, բայց արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը պայքարի սկսած է արդէն, եւ նոր սերունդը կ'ուզէ ազատիլ իր նախնիքներու բարոյական ճնշումէն։

Մեծ քաղաքներու ուսումնական եւ մարզիկ երկսեռ երիտասարդութիւնը չընդունիր այլեւս ինամխաւար եղած ամուսնութիւնները։ Ինք կ'ընտրէ իր սիրածը մէկտեղ պատրաստ կ'ելլէ անոր հետ, հանրային վայրերը կ'այցելէ, կը զբաղի քաղաքական եւ ընկերային բարդ հարցերով, պարտուած կը ճարէ գրասենեակներու գործարաններու, ազատ ասպարէզներու մէջ, օգտագործելով իր ամբարած ուսումը։

Ազատագրման այս փորձերը յաջողած են ղեկավար հին տարրերը որ ամէն առթիւ կը յիշեցնեն նորերուն, թէ «այսօրուան կայսրութեան իր մեծութեան հասած է՝ շնորհիւ ցեղի հիմնական առաքինութիւններուն, անոնք եւ հաստատուած կարգերուն, անոնցմէ հեռանալը կրնայ շէնքին հիմերը խախտել»։

Երկիրը մօտէն ճանչցող օտարներ կը հաստատեն, որ երիտասարդութեան արդիականացումը մակերեսային բան մըն է։ Խորքը կը մնայ նոյնը։

Հ. ԱԿՈՆԵԱՆ

ԳՐՈՀ

Եկեր ենք մենք՝ իբրեւ վըճի'ռ, իբրեւ արի'ւն,
Իբրեւ փըրկի'չ գալիք բոլոր բազուկներուն։
Եկեր ենք՝ մեր տունն ու սիրտը բոցած այլուր,
Հացը մեզի նոր լեզու է ալսորժալուր,
Երգ է աճող, կը փոթորկէ մեր լուռ հոգին,
Որովհետեւ մե'նք ենք ցեղը աշխատանքին։

Մե'նք կերտեցինք սա օրերը երկնաբըլաց,
Ցոտակները՝ մարմարներով, ներկով բանուած,
Եւ սողացող ցուրտ գիծերը՝ երկաթներուն,
Շոգեկառքը՝ որ կը բռնէ փախչող հեռուն։
Մե'նք փըռեցինք ուղիները գետինին տակ,
Բարձրացուցի'նք տաճարներն ալ ոսկեքանդակ։

Մե'նք փըշրեցինք սա լեռներուն կողերն հըզօր,
Քարածուխի, իւղի համար՝ որոնց այսօր
Տէ'ր էք դարձեր իբրեւ օրէնք եւ ազատ գող.
Անիւներուն կ'ըսէք լեռն իսկ հըպատակող։
Մե'նք վառեցինք խըրախճանքի լոյսը երկրի։

Եւ մենք բացի'նք դուռը գործին, մե'ծ ագմուկին.
Հո'ն, հըրակէզ մետաղներուն մուրճը կըրկին
Զարկի'նք, զարկի'նք օծագալա'ր, կատաղօրէ'ն,
Մինչեւ մութը եկաւ բաժնեց մեզ կըրակէն,
Մինչեւ շոգին սուլեց դադա'ր, խաղաղութի'ւն.
Իբրեւ վաստակ մենք տա'ւն տարինք՝ հաց մը արթուն։

Եկ'եր ենք մենք ամէն հանքէ, ծըխնելոյզէ.
Ամէն գործիք մեր ձեռքին մէջ հըրազէ'ն է։
Մեր բոլորիս կուրծքը խըրա'մ, բե'րդ անառիկ,
Եկե'լ ենք հոս՝ մենք որպէս տէ'ր, հացի մարտի'կ.
Ու կը բախենք ձեր նակատին, ձեր օրէնքին,
Անակընկալ կայծակի մը նըման ուժգին։

Եկե'ր ենք մենք, թափուխազար ուրիշներ կան,
Նովի անվերջ ալիքներուն նըման կուգան։
Քաղցածնե'ր ենք, թէ' բացակայ եւ թէ' ներկայ,
Մեր աչքերուն ապըստամբող աշխարհ մը կայ։
Պիտի կըռուի'նք անօրինակ, հըզօրակա'մ.
Յաղթանակը մեր Վ.Ը.ՃԻՌՆ է՝ ալ այս անգամ։

ԼՈՒԹՖԻ ՄԻՆԱՍ

(Արփի)

ԿԱՆՏԻԻՆ ԱՅԾԸ

Գոմպէյէն կը հեռագրեն թէ ընկերվարականները կատակ մը ըրած են Կանտիի։ Այսպէս, կը գողնան Կանտիի այծը, կը հագուեցնեն Կանտիի զգեստները, գլխուն կը դնեն Կանտիի ակնոցները, կռնակին ալ՝ մանեկ, ու այծը այս վիճակով կը պտտցնեն քաղքին շուրջը։

ՀԱՅ ՏՂՈՒՆ ԵՐԳԸ

Բիւր անգամ խոցուած ու չըպարտըւած ես հայ տըղան եմ,
Մօտիկ ու հեռու յաղթանակներու ըսպասող քաջն եմ,
Քանի քանի՜ հեղ խարոյկին նետուած անմահ փիւնիկն եմ,
Մահէն չըվախցող ու ահը հեգնող ես հայ կտրիճն եմ:

Մեր պատառ պատառ դըրօշն հըրաժառ ինծ խաչվառ բըի.
Եղայր կեանքիս ու հեւքը սրտիս անոր զոհ բերի,
Մասիսն ինք հիմա թէ՛ ռահվիրայ եւ թէ տեսլական,
Իմ ճամբան կ'երթամ յուռ ու քաջակամ, ի՜մ է ապագան:

Իմ հայրենի վէս կաղնիներուն պէս չարքաշ ու անբեկ,
Արտոսներուն հետ, մըրիկներո՜ւ հետ կ'երգեմ երգըս սէգ.
Ճայերիս ընկերն եմ արծիւն ու բազէն իմ հայրենիքին,
Կը սուրամ ահա՜ իմ Հայաստանի անո՜ւշ արեւին:

Արարատի պէս անսասան ու վէս ես հայ տըղան եմ,
Իմ ցեղի թագին ու պատմագըրքին փառապըսակն եմ,
Թէ վերաշինող ու թէ մարտընչող անյաղթ ռազմիկն եմ,
Հայը մեծ ընող, յաւէ՜տ հայ ապրող ես հա՜յ կտրիճն եմ:

ԱՐՏԱՇԷՍ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՍԵՐԲ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

— o —

Օրուան քաղաքական լուրերուն ընթացքին, Եուկոսլավիոյ նկարին փոխուն պատկերը տալու առթէն, ամփոփական է անշուշտ անհարկ ընտանել նաեւ նոյն երկրի ժողովուրդին ստեղծագործութիւններուն վրայ.

ՅԱՌԱՋի ընթերցողները պիտի յիշեն անշուշտ թարգմանաբար այստեղ տրուած սերբ ժողովրդական երգերը որոնք իսկապէս բանաստեղծական են եւ գեղեցիկ. կարելի է ըսել՝ Պալքանեան ժողովուրդներու երգերուն մէջ ամէնէն լաւագոյնները. Մենք նոյն իսկ նմանցուցած էինք հայ ժողովրդական երգերուն, — իրենց պարզութեամբ եւ արուեստով.

Օրուան լուրերուն առթիւ, Les Nouvelles Littéraires *շաբաթաթերթն ալ կը ներկայացնէ փունջ մը սերբ ժողովրդական երգերէն, քաղելով Փրանսուաշի Ֆինքլեր Լըպէկի գրքէն, որ ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, եւ այլ սերբ թարգմանիչներու հաւաքածոներէն.*

I.

Պարտէզին մէջ կ'աճէին երկու ծաղիկներ,—
Կապուտակ յակինթն ու նարկիսը:
Կապուտակ յակինթը գնաց Տօլիան,
Իսկ նարկիսը մնաց պարտէզին մէջ, մինակ:
Տօլիանէն յակինթը լուր ղրկեց նարկիսին.—
«Հոգի՜ս, պարտէզին մէջ մնացած նարկիս,
Մինա՞կ չես զգար ինքզինքդ այդ տեղ»:
Պարտէզէն նարկիսը պատասխանեց.—
«Եթէ երկինքն ամբողջ ըլլար թուղթ մը թուղթ,
Եթէ ծառերը եւ անտառները գրիչ ըլլային,
Եթէ ծովը սեւ մելան ըլլար
Ու եթէ ես ամբողջ երեք տարի քեզի գրէի,
Դարձեալ պիտի չկարենայի նկարագրել վիշտը որ կը զգամ»:

II.

Երիտասարդ մը ձի մը կ'արածէր,
Ձի մը կ'արածէր լուսնակ գիշերով:
Կը վախնայ լուսնակէն,
Եւ կը փախչի անտառ:
Անտառին մէջ կրակ կը վառէր,
Կրակին շուրջը շուրջ-պարն էր սկսեր:
Շուրջ-պարին մէջ ազնուր աղջիկ մը կար.
Երիտասարդը պարին մէջ կը մտնէ, աղջկան կողքին:
Թանի կը յոգնի, այնքան կը քրտնի,
Ձեռքը կ'երկարէ աղջկան ազնուր վզին,
Կ'առնէ մետաքսէ թաշկինակը,
Կը սրբէ երեսը, կը սրբէ աղջկան երեսն ալ:
Յետոյ աղջկան կուտայ թաշկինակը.—
«Առ, սիրականս, մետաքսէ թաշկինակդ,
Լուա՛.»
Աղջիկը կուլայ.—
«Ի՞նչպէս լուամ զայն,
Սուզ է օճառը,
Ջուրը ցամքած է,
Տաք արեւը մայր մտած»:
Երիտասարդը կ'ըսէ.—
«Բայց, աղջիկս,
Ձեռքերդ ճերմակ օճառ են,
Արցունքներդ՝ պայծառ ջուր,
Ու ծիծերդ՝ տաք արեւ»:

III

«Ձմեռը փախ կուտայ, ո՜վ իմ սիրականս, եւ գարունը կուգայ,
Թռչունները կ'երգեն, մասրենիները կը ծաղկին,
Ամէնքը սէրով են տարուած չուզելով ժամանակ կորսնցնել,
Իսկ դուն, իմ թանկագին սիրականս կոյս,
Ժամանակդ կը կորսնցնես եւ զիս չես համբուրեր»:

IV.

«Ո՜վ պզտիկ աղջիկ, հոգիս,
Ի՞նչ կ'ըսէ մայրդ:
Կ'ուզէ՞ քեզ ինծի տալ,
Կ'ուզէ՞ իր փեսան անուանել զիս:
Ուզէ ինծ տալ քեզ, չուզէ ինծ տալ քեզ,
Դուն իմս ես միշտ»:

Իմ գիշերս

— • —

Ո՜վ իմ գիշերս, ե՞րբ պիտի լուսնաս.— Երբեք:
Ո՜վ իմ արշալոյս, ե՞րբ պիտի ծագիս.— Երբեք:
Ո՜վ իմ երջանկութիւնս, ե՞րբ պիտի ժպտիս ինծ.— Երբեք:
Ո՜վ իմ երկինքս, ե՞րբ պիտի կապուտնաս.— Երբեք:
Ո՜վ իմ արցունքներս, ե՞րբ պիտի առագաստի գիշերը.— Երբեք:
Ո՜վ իմ արցունքներս, ե՞րբ պիտի ցամքիք.— Երբեք:

Գարունը

Սիրականս, չքնանա՞ս այս գիշեր, չփակե՞ս աչքերդ քու կակուղ անկողինիդ մէջ: Երբ լուսինը փայլի մեր գետակին վերեւ, եւ երբ տեղայ առաջին ցօղը,

Գարունը պիտի գայ: Ամէն կողմ պիտի տարածուի կապոյտ եղրեւանիներու բոյրը, ծառերու ճիւղերէն ձիւնի գոյն ծաղիկներ պիտի թափին առուակին մէջ, որ կը առղանկի դէպի մեր պարտէզը:

Սիրոյ Աստուածը, այն ատեն, պիտի բարձրանայ մեր Մոսթարին գագաթը, ամէն պատուհան պիտի ողողուի ծաղիկներու ճերմակութեամբ, որպէսզի արթնան բոլոր սիրտերը, որ կը սիրեն:

Ահա թէ ինչո՛ւ, ո՜վ իմ սիրականս, կ'ըսեմ որ չքնանաս: Եկուր, եւ իմ պարտէզիս մէջ առաջին ցօղն եղիր եւ լեցո՛ւր անուշահոտութեամբ իմ սիրտս, մինչեւ առաւօտ:

Փոքրիկ իշխանուհին

»»» «««

Փոքրիկ իշխանուհին, որուն մազերը լուսնի լոյսին գոյնն ունին, որուն նայուածքը կապոյտ է, եւ որուն ձայնը դեղին վարդի անուշահոտութիւնն ունի, պզտիկ իշխանուհին ձանձրացա՜ծ է կեանքէն, եւ տխուր է:

Մարմարակերտ ծովահայեաց լայն պատշգամին վրայ, թախծալից երկար գիշերներու ընթացքին, անիկա յոյկ լացաւ թաղարներուն մօտ, ուր մեղմօրէն կը խամրին ոսկեվարդերը: Ցարտամ հայրենաբաղձութիւն մը, առանց պատճառի վիշտ մը կը սպառէ իր սիրտն ու մարմինը, յասմիկին նման:

Քաղցր գիշերներու մէջ, երբ օդը լեցուն է աստղերու ոսկեզօծ փոշիով, երբ սիրամարգերը կը քնանան մուր պատերու վրայ, երբ ծաղիկները կը բանան իրենց սիրտը, կը բացուի նաեւ պզտիկ իշխանուհիին սիրտը: Ահա թէ ինչո՛ւ վիշտով եւ թախիծով լեցուն են գիշերները:

Սակայն երբ մեռաւ իշխանուհին, անշշուկ, ինչպէս խամրեցան ոսկեվարդերը, մայր եկեղեցիին հին զանգակները ղօղանջեցին երկար ատեն: Եւ զանգակներուն ղօղանջիւնը քաղցր էր եւ հանդիսական, ինչպէս էր ձայնը քահանաներուն, որոնք մեռած են կանո՜ւխ – կանո՜ւխ:

Ռամոն ի Քայալ

Վերջերս, Մատրիտի մէջ, մեռաւ, Ռամոն ի Քայալ, միջազգային համբաւով գիտնական մը, որ թեւակոխեր էր իր 82րդ տարին, միշտ նուիրուած գիտութեան

Բժիշկ էր ասպարէզով, մասնագէտ հիւսուածաբանութեան (histologie) *: Կը թողու բազմաթիւ աշխատութիւններ, որոնք թարգմանուած են եւրոպական լեզուներու: Իր գլխաւոր գործը կը համարուի* Մարդոց եւ ողնայարաւոր կենդանիներու ջղային դրութեան հիւսուածաբանութիւնը, *որ այնքան գնահատուած, տարածուած եւ սպառած էր: Վերջերս, սպանիացի գիտնականը կը խորհէր, գիտութեան վերջին ուսումնասիրութիւններէն օգտուելով, նոր տպագրութիւն մը տալ այս գործէն:*

Պատուակալ անդամ էր եւրոպական բազմաթիւ համալսարաններու (Քէմպրիճ, Լայփցիկ, Քրիսթիանիա, եւն): Անդամ ընտրուած էր Ակադեմիայի: 1906ին շահած էր Նոպէլի բժշկական եւ բնախօսական մրցանակը:

Մինչեւ վերջին օրերը կ'աշխատէր եռանդով եւ իր գործին խանդավառութեամբ: Աւարտած էր նոր գործ մը, որ յանձնուած է տպագրութեան. — «Ի՞նչպէս կը տեսնուի կեանքը 80 տարեկանին»: Այս գիրքով, ծերունի գիտնականը կը ներկայացնէ մարդկային կազմին շրջումը պնդերակութեան ասերումով: Ու կը նկարագրէ, եղերական եւ յուզիչ ձեւով մը, իր այդ հիւանդութեան ախտանշանները եւ ասերները, ինչպէս եւ կրած տառապանքը չկարենալ աշխատելու: Ուղեղային ուժասպառութեան դէմ կ'ընդվզի պահ մը, որը կը կարդայ, որ չի կրնար վերջացնել իր կարգ մը աշխատութիւնները, թէեւ մինչեւ վերջին շունչը չհեռացաւ իր աշխատասենեակէն, — արդարեւ վերջին շունչը տուաւ երբ, գրիչը ձեռքը, կը գրէր դեռ... անկողնին մէջ:

Նոյն գրքին մէջ կ'արձանագրէ թէ ի՞նչպէս օրէ օր կը նուազին իր ուժերը, եւ հետզհետէ անընթեռնելի կը դառնայ իր գիրը:

Վերջին էջերը ուղղուած են իր սիրելիներուն.— «Կը զգամ թէ մօտ է վախճանս: Աչքս չի տեսներ, եւ հազիւ թէ կը լսեմ...»: Այս վերջին տողերն են, որ կը գրէր: Ցուցումը, հիւանդութեան գործած աւերները բաւական էին այլ եւս վերջ տալու իր կեանքին այդ տողերուն վրայ:

Եւ այդ յուզիչ հրաժեշտը հազիւ կատարած՝ մեռաւ: Իմաստունի մահուամբ.

Կամիր Նոգեր

«Փարիզի Երգերու» ընկերակցութիւնը վերջերս երեկոյթով մը պանծացուց, ինչպէս կ'ըսեն, «կարմիր Մուսան», ուզելով յաւերժացնել յեղափոխական երգիչին՝ Էօժէն Փոթիէի յիշատակը:

Էօժէն Փոթիէ ծնած է Փարիզ 1816ին, եւ մեռած՝ 1887ին: Համարակ բանուոր մըն էր, որ Փարիզի պաշարումէն վերջ կը մտնէ կոմմունային մէջ: 1871 յունիսին մահուան կը դատապարտուի, կը փախչի Ամերիկա: 1880ին, ընդհանուր ներումէն օգտուելով, կը վերադառնայ Ֆրանսա:

Փոթիէ ծանօթ է իբրեւ ժողովրդային երգիչ,— իր երգերը հրատարակուած են հատորով մը, Յեղափոխական երգեր (1887), *այսօր սպառած: Հեղինակն է Միջազգային ծանօթ երգին: Իր երգերէն յիշենք նաեւ* Այստամբը, Ի՞նչ կ'ըսէ հացը, Երկաթագործին երազը, Անօթի եմ, Դաշնակիցներու յիշատակարանը, Մայրերը, *եւն.:*

Փոթիէի գործերուն մասին խօսելով, Ժիւլ Վալէս կը գրէ —

«Իր ոտանաւորները չեն հնչեր Օլիմպիոյի փառքին կամ Վաթերլոյի գրահներուն վրայ: Իր ոտանաւորները մէկ թոփչով չեն պահեր զէնքը, ուր Ողիմպիոն (ակնարկը Հիւկոյին է) կ'երազէ եւ կը մտնէ: Իր ոտանաւորները ոչ կը հանգչին աստղերու բաշին վրայ, ոչ ալ ամպերու կատարը,— իր ոտանաւորները կան ու՞ կը մնան փողոցին մէջ, թշուառ փողոցին մէջ»:

Ցետոյ խօսքն ուղղելով «Փողոցի երգիչին» կ'ըսէ —

«Փոթիէ, հին բարեկամ, դուն Տիրոջհան ես պատերազմի մը, որ կը մղուի գործարաններու սեւ ու այրած պատերուն միջեւ, ուր աղատ կապարը այնքան դոհեր կ'առնէ, որքան հրացանի կապարը»:

·ՅԱՌԱՋ·Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ԹՌՉՆԻԿԸ

Կիրակի օր մը
Սիրուն թռչուն մը
Մեր պարտէզին մէջ
Ձառուղէր անվերջ:
Փայլուն թեւ ունէր,
Կարմիր ու դեղին էր,
Եկքանին մեծ էր,
Ծի՛ւ, ծի՛ւ, ան կ'երգէր:
Շա՜տ, շա՜տ ձիւն կուգար
Ցուրտէն կը վախնար
Կարծես թէ խեղճը
Ձիւներուն մէջը:
Շո՛ւտ քովը գացի,
Ափ մը հաց տուի,
Առջին ցանեցի
Նաեւ քիչ գարի:
Կերա՛ւ, կշտացաւ,
Ինծի նայեցաւ,
Յետոյ ի պատի՛ւ
Ան երգեց ծի՛ւ, ծիւ:
Ու յանկարծ փայլուն
Այդ սիրուն թռչուն
Թռա՛ւ շա՜տ հեռուն,
փոքրիկ լեցուն:
Երբոր ձորէն գայ,
Շուրջս ցրուելայ՝
Ես կրկին անոր
Փշրանքներ բոլոր
Պիտի տամ առատ՝
Սրտով խանդակաթ:

ԳՈՀ ԿՕՇԻԿԱԿԱՐԸ

Ես կօշկակարն եմ գո՛հ ու երջանիկ
Կարեմ, կարկտեմ անհամար կօշիկ:
Դոյնզգոյն մորթով հաստ կամ թէ բարակ՝
Իմ կօշիկները, օ՜, չեն անճաշակ:
Առտուանց կանուխ, արշալոյսին հետ
Կը վազեմ խանութ, եղեր եմ վարպետ:
Աշակերտներու ա՛մէնքը եղբ՝
Պատրաստ կը սպասեն խօսքիս անսալու:
Երբ պատուհի որ մէկը անոնցմէ
Զրնգացող աշխատիլ չուզէ՝
Կօշիկներէս մին շո՛ւտ ձեռքս կ'առնեմ,
Անոր ներքանով յա՛ւ մը կը տփեմ:
Առտուան օրը դուռս վար կուտան,
Ե՛ն՛ր, կի՛ն, տղայ, մանչ, կօշի՛կ կը պռան:
Ես ալ սի՛րտ առած բրած շահերէս՝
Կ'ըլլամ միշտ զուարթ ու խնդումերես:
Ձմեռուան մէջը մայրե՛ր, կօշիկնե՛ր,
Իսկ ճո՛խ ամառը կիսակօշիկներ
Պատրաստ կը պահեմ կրպակիս մէջը,
Մի՛շտ ալ զոհ կ'ընեմ յաճախորդները:
Եւ երբ իրիկուան տուն կը դառնամ ես՝
Տնեցիք դէմս վազեն խնդի պէս,
Ես ալ գոհունակ՝ խօսիմ, տեսակցիմ,
Օրուան յոգնութիւնս շուտով մը կ'անցնի:
Ձեռքս արհեստ մը՝ շահս կլորիկ՝
Ասկից աւելին զաք ի՞նչ կ'ուզէիք:
Հարո՛ւստ չեմ եղեր, ա՛յդ ալ ի՞նչ է,
Ձէ՞ որ միշտ օրուան հացս պատրաստ է:
Ասկից զատ ծեղմէ ո՞վ ընեք է, ո՞վ,
Թէ ուլաս կ'ըլլանք միա՛յն դրամով...
— Լա՛ւ աշխատեցա՞ք, պարտքերդ տուի՞ք,
Կեղմէ երջանիկն ա՛լ չի գտնուիր:

ՓՈՔՐԻԿ ՄԱՆՈՒԿ ԵՄ

Փոքրիկ մանուկ եմ,
Հո՛ս, հո՛ն կը վազեմ,
Ձայնիմ բնա՛ւ հոգ,
Խաղը կը սիրեմ:
Հինգ տարեկան եմ,
Ա. Բ.-ը, Գ.-ը գիտեմ,
Սիրունիկ կարմիր
Գոգնոց հագած եմ:
Մեծերս կը յարգեմ,
Աչքէ ինկած չեմ,
Հօրս ու մօրս
Շա՛տ սիրելի եմ:

ԱՐԱՔՍԻ

Տէր եւ Տիկին Փօլ Ալէքսանեան եւ զաւակունք (Տօրչէսթըր), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Փաթթամեան եւ զաւակունք (Տօրչէսթըր), Արթին, Մկրտիչ, Արուսեակ, Մարի Աղայեան (Մարսէյլ), Տիգրան Աղայեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Մովսէս Նորատունկեան եւ զաւակունք (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Հօրենեան եւ զաւակունք (Տօրչէսթըր), Տէր եւ Տիկին Մովսէս Պետրոսեան (Գրրրզ — Խան), Տէր եւ Տիկին Միհրան Ջէնեան եւ զաւակունք (Գրրրզ-Խան), Այրի Տիկին Սէյտի Նորատունկեան եւ զաւակունք (Եգիպտոս եւ Ամերիկա), Օ. եւ Ա. Նորատունկեան եղբայրներ ու զաւակունք (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Քրիչիւրեան եւ զաւակունք (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Դալամանեան եւ զաւակունք (Հալէպ), Պըչագճեան ընտանիք (Հալէպ), Դրբանեան ընտանիք (Հալէպ), Իշխանեան ընտանիք (Ամերիկա)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՅԱՅՏՆԵՆ

Բոլոր այն բարեկամներուն եւ հայրենակիցներուն, որոնք ծաղիկներով եւ անձնապէս մասնակցեցան՝ իրենց մօր, աներմօր, մեծ մօր, քրոջ, հօրեղբօր կնոջ, քեռկնոջ եւ մօրաքրոջ աղջկան՝

ՍԵՐԻ ՏԻԿԻՆ ՌԱՀԷԼ ԱՂԱՅԵԱՆԻ
(49 տարեկան)
(Ծնած՝ Նորատունկեան, Ակնթայ)

դառնաղէտ եւ անակնկալ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 20 հոկտ. 1934, 63, Bld. Longchamp, Մարսէյլ, իր բնակարանին մէջ: Մարմինը ամփոփուեցաւ ՍԷՆ - Փիէրի գերեզմանատունը:

ՑԻՐՈՒՆԻ

ԼԱ ՍԻՕՏԱ.— Հոկտ. 20ին թաղեցինք սրտցաւ հայրենակից մը, Մեսրոպ Նաճուրեան, Սեբաստացի, որ ոչ միայն հիմնադիրը եղած է մեր մանկապարտէզին, այլ եւ առատաձեռնութեամբ օգնած բոլոր չքաւորներուն եւ սիրայօժար մասնակցած բոլոր հանրօգուտ ձեռնարկներուն: Ջերմ համակիր էր եւ Մարսէյլ գացած էր Դաշնակցութեան Օրծուան առթիւ երբ հիւանդացաւ: Ցուցարկաւորութեան ներկայ էր ամբողջ գաղութը: Դամբանականներ խօսեցան Եղիշէ քահանայ, ընկերներ Մ. Կազնեան, Տիգրան Գասպարեան, Գ. Գ. Տիգրան Արմէնեան եւ Խաչատուր Գուլուճեան: 23 ծաղկեպսակներ ղրկուած էին (Հ. Յ. Դ. «Խամակ» խումբը, Տարօնի Հայր. Միութիւնը, Պէյնիի եւ Ալաքիլիսէի միութիւնները, եղբայրը, բարեկամներ եւ ազգականներ): Մեր խորին ցաւակցութիւնները ընտանիքին եւ պարագաներուն:

«Խամակ» խումբ

⁂«Ուխտաւոր» (Յ. Աղայեան) մեր բանաստեղծ աշխատակիցը, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր մայրը՝ Այրի Տիկին Ռահէլ Աղայեան: Մեր եղբայրական վշտակցութիւնը իրեն եւ պարագաներուն:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

[illegible] ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (31)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»» · · «««

Քնամիէ զգալով իմ հետաքրքրութիւնս ըսաւ.— Մուսա՛, ալ առտնց ի՛նչ կայ, ճամբուդ նայէ:

Ճամբան չափազանց անցուդարձէն էր, ջուր, խոնաւ հողեր, մածուցիկ նման մինչեւ ծունկերս կը հասնէր: Անպարծ բեռնակիրները վեր վար կը նետուէին, բեռ նետելու համար, երբ բեռը կոխակէն իյնայ, ինք ալ բեռան հետ վար կ'իյնայ ցեխին մէջ: Քիւրտը կը մայռայ, քէճին տակէն հայհոյելով կ'ըսէ.— «Քու տէրդ ի՞նչ խէր տեսաւ քաղմէ որ ես տեսնեմ»: Շատեր բեռ ու բեռնակիր ալ ձգելով կ'անցնին կ'անցնէին անոր համար որ ոչ քրտինք թափած էին, ոչ ալ աշխատանք. բեռն ու բեռնակիրը չահելու համար բոլորը հայկական ասար էր: Այսպէս, մեր գիւղէն մինչեւ Ցերքտէր գիւղ երկու ժամու ճամբայ է քալելով, իսկ մենք այդ օր 12 ժամէն հասանք:

Այդ օրն ալ Քիւրտերը տեղաւորուեցան Հայերու անտէր մնացած տուներուն մէջ, անհաշիւ էին եա մընացած բեռ ու բեռնակիր:

Երգել, կանչել սովորականի նման: Դեռ իրիկուն չեղած գետինը սառեցաւ, գետինը դժ չերթալու պայմանաւ: Պարզ երկինք եւ կծու հով մը կը փչէ: Երեկոյեան երկու դոյլով Մեղրագետէն ջուր բերելու գացի, Թուրքօղի մէջ կը սառի առանց գետին իյնալու: Ջուրին երկու կողմէն սառ կապած, ու աղոխ կ'անցնի: Մէկ ժամ վերջ երկրորդ դալուս արդէն ջուրի սառին երկու կողմի օղակը նեղցած է ու քիչ վերջը կը գոցուի ջուրին երեսը սառի թանձր խաւով մը:

Առտուն կանուխ բեռ կապելու փորձ մը ըրին, դուրս ելլողը ձեռքերուն մէջ փչելով ներս կը մտնէ, սպասեցին արեւածագին: Ձմեռուան վախկոտ արեւը ծագեցաւ եւ բեռները կապեցինք:

Ես ոտքերս աղուոր մը փաթթեցի, արեխներուս մէջ յարդ լեցուցի: Ականջներս փաթթեցի եւ վրաս թաղիք (դուլաղ) մը առած, սկսայ քալել անասունները: Օրուան ճամբան երկար է: Կոտնի քիւրտ գիւղ մըն է, հազիւ վեց ժամէն կրնանք հասնիլ:

Չեմ կրնար նկարագրել այն կծու հովը որ կը փչէր: Բոլորի դէմքը ու ձեռքերը սառած սեւցած են, այս դեռ արեւ ժամանակ, պեխերով մարդերու երեսէն, պեխէն սառի կտորներ կախուած են:

Այս դժնդակ վիճակին մէջ արեւը երկար պահեց Մովսոսարի տակ, եւ մենք դեռ Դեղձմեր գիւղին տակն ենք: Անապատանք ու իրարանցում, կատարեալ Սոդոմ Գոմոր: Մեր առջեւէն գացող Ածմանագցիներ են, Ալաշեյ Մէճիտի էին է, անոնցմէ եօս մնացած անասունները սառած ու ճամբէն հանուած են: Բեռը կապած է ճամբուն երկու կողմերը: Նոյնն է պատկերը եւ մեր էջին: Ջարդուածները գամէշի մասունքներ են, յետոյ ոչխարներ, չատ մը այծեր ու կովեր: Մէկը առատ է ճամբուն վրայ, ով որ կրնայ առնել մարդը ան է:

Մութը կոխած է, աջին գացողները վերջը մնացողին լուր չունին. ճուալ, կանչել, լաց ու վայնասուն, երկինք կը փլի, հայրը զաւակին չի դառնար, ամէն մարդ իր մորթը փրկելու ջանք կը թափէ:

Ճամբու զարձուածքի մը մէկ կողմը, քարի մը տակ մարդ մը հազիւ տասը տարեկան աղջկան մը հետ սառած է: Քիւրտերը տեսան, «Հայ են», ըսելով անցան: Քիչ մը առաջ ուրիշ խումբ մը կիներ ձիւնի մեջը մէջ կը գալարուէին, «Ալլահ ու Մահմէտ» պոռալով: Ձկայ գութ ու կարեկցութիւն, մնաց է իրարու օգնելու բնազդը: Հովը կը ճչայ: Քիչ մը առաջ Օզմին, քոռ Օզմին, իմ կրօնական դաստիարակս, ձիէն վար ինկած է, ոչ ոք չի հետաքրքրուիր, անոր ճիչ ու աղաղակը չեն լսեր, որովհետեւ անոր տղան Գուլամին 18 տարեկան, ձիէն էին, ստորը չէր գիտեր, մանաւանդ որ գութ չկար:

Անելի անդին Քալաշէ Խաչատուրի (այն հրէշը որ 18 պզտիկներ ջրհորը լեցուց ու քարկոծել տուաւ), հիւանդ տղան Գուլամին 18 տարեկան ձիէն ինկած է, ոչ ոք կրնայ անոր օգնութեան հասնիլ, մանաւանդ երբ անոր երկու աղջիկները, Արիֆն ու Խալիլը ձգած առաջ անցած էին: Քեալաշ իր մորթը փրկելու համար, ձիուն առնէ ձը թեւէն կ'անցընէ, կը քշէ կիսամեռ Գուլամու դիակին վրայէն ու կ'անցնի:

Թող հանգիստ ըլլան ոսկորները այն անմեղ 18 նահատակներուն որոնց աղաղակը անլսելի կը մնար Քեալաշին, ահա արդարութիւնը որ վրէժխնդիր կ'ըլլայ: Կիսամեռ տղու դիակի վրայ կոխած կ'անցնի: Ու իր ետեւէն, իր ցեղակիցներն են որ կ'ըսէին.

— Աղէ մօտեան, նա մինէ զալըրմամ: (Որբերու վրէժը զուլումին չի մնար), ակնարկելով Ալվարինջու 18 որբերուն):

Առջեւէն լուր հասաւ թէ գիւղ կը հասնինք, քիչ մը ոգեւորուեցան, բայց ահա խումբ մը զինուած Քիւրտեր մեր ճամբան կտրեցին, ըսելով թէ գիւղը ուրիշ էլ մը լեցուած է, թէ բնակելու տեղ չկայ, հետեւաբար անցէք: Բան մը որ անկարելի է: Աղաչանք – պաղատանք, հազիւ սառնամանիք բակերու մէջ տեղաւորուեցանք:

Առտուն ամէն մարդ ճամբորդելու կը պատրաստուի. մեր անասուններէն նօթ արջառ, հօրթեր քալելու անկարող, տեղացիներուն ձգեցին մէկ բեռ ալիւր կլկէ ալիւրի փոխարէն: Օդը կծու է, հովը կը փչէ, բայց օրուան ճամբան կարճ է:

(Շար.) ՄԱՐԳԱՐ ՔԱՐԽԵԱՆ

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ – ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՑԱԳԻՐ 26 ՀՈԿՏ.—1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

LUTETIA PATHE. L'Or (Brigitte Helm)
DEMOURS PATHE. Arlette et ses papas (Max Dearly)
MOZART PATHE. Le scandale (Gaby Morlay)
SELECT PATHE. Le scandale (Gaby Morlay)
SAINT MARCEL PATHE. Le scandale (Gaby Morlay)
LOUXOR PATHE. Arlette et ses papas (Max Dearly)
LYON PATHE. Arlette et ses papas (attraction)
ROCHECHOUART PATHE. Arlette et ses papas (Max Dearly)
EXCELSIOR PATHE. Arlette et ses papas (Max Dearly)
METROPOLE PATHE. Arlette et ses papas (Max Dearly)
CAPITOLE PATHE. Arlette et ses papas (Ray Ventura)
BARBES PATHE. Princesse Ozarda
FEERIQUE PATHE. Sapho— Au coeur du Pacifique
LECOURBE PATHE. Sapho— Au coeur du Pacifique
MONTPARNASSE PATHE. Sapho — Au coeur du Pacifique
PALAIS DES GLACES PATHE. Sapho — Au coeur du Pacifique
RECAMIER PATHE. Sapho — Au coeur du Pacifique
SAINT CHARLES PATHE. Sapho — Au coeur du Pacifique
PATHE ORLEANS. Sapho — Attraction
BELLEVILLE PATHE. Le masque qui tombe
MAINE PATHE. Sapho — Au coeur du Pacifique
MAGIQUE PAHE. Sapho — Au coeur du Pacifique
MOULIN ROUGE PATHE. Si j'étais le Florelle)

BANLIEUE

COLOMBES PATHE. Arlette et ses papas (Max Dearly)
OLYMPIA DE CLICHY. Arlette et ses papas (Max Dearly)
CASINO DE CLICHY. La garnison amoureuse
KURSAAL BOULOGNE. Le train de 8 h. 47 (Bach)
AUBERVILLIERS KURSAAL. Le train de 8 h. 47 (Bach)
ALHAMBRA D'ASNIERES. Le train de 8 h. 47 (Bach)
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Arlette et ses papas (Max Dearly)

FILMS RECOMMANDES

MARIGNAN PATHE — NATAN. Caravane (Charles Boyer, Annabella)
MARIVAUX PATHE. Une femme chippée (Elvire Popesco)
MOULIN ROUGE PATHE. Si je'tais le patron (Max Dearly)
EMPIRE PATHE — NATAN. Sidonie panache (Bach, Florelle)
IMPERIAL PATHE. Le dernier milliardaire (Max Dearly)
MAX LINDER PATHE. L'Orage
OMNIA CINE INFOARMATION. Actualités mondiales — Les plantes en voyage
VICTOR HUGO PATHE. Lac aux dames (J. P. Aumont)
ROYAL PATHE. Le dernier milliardaire (Max Dearly)

«Սփիւռքի տխուր» «Հայկ ու Վարդան» եւ «Ննջու զեղի մէջ» գինը 12 Ֆր.։ Կը ծախուին Գ. Սեդրաք Տէրտերեանի մօտ Մարսէյլի մէջ, 28, Rue Thubaneau։

Այս Հինգշաբթի, 1 Նոյ. (Toussaint) կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին

Salle GAVEAUի մէջ, 45, Rue la Bôetie

Métro: MIROMESNIL

Տեղի կ'ունենայ ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԻԵԱՆԻ Ղեկավարութեամբ

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Կը մասնակցի Օր. *ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ* եւ 50 հոգինոց ՍԻՆՖՈՆԻՔ նուագախումբ

Յայտագիր. Ա. մաս՝ Դասական [illegible] (ՊԱԽ, ՇՈՒՊԷՐԹ եւ ՎԷԳՆԷՐ)

Բ. մաս՝ ՊԱՐԹԻԵԱՆԻ գործեր։

Իր առաջին ունկնդրութիւն. «Գեղջկական շարք» երեք բաժիններով։

ա) Արշալոյսէն մինչեւ կէս օր. բ) Հովիւներ՝ լերան վրայ.— գ) Գեղջկական խրախճանք

ԳԻՆԵՐ՝ ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ 20, 15, 10, 8, 7 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

Հանդէսը կը վերջանայ ժամը 6.30ին։ Նուագման պահուն սրահին դուները փակ կը մնան։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

Métro: TOLBIAC

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
30
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI
30 Octobre
1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2638

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐԸ ՄՏԱՀՈԳ, ՄԻԱՅՆ ՄԵՆՔ ԱՆՀՈԳ

Քանի մը ամիս առաջ, Վարշաւայի մէջ ժողով գումարեցին արտասահմանի լեհական գաղութներու ներկայացուցիչները:

Այս առթիւ, տեղի ունեցան հայրենասիրական ջերմ արտայայտութիւններ, անգամ մը եւս ամրապնդելով հայրենիքի եւ արտասահմանի կապերը:

Մօտերս, Վիէննայի մէջ պիտի գումարուի արտասահմանի Աւստրիացիներու համաժողովը, որուն համար աշխատանքներ կը կատարուին տասը տարիէ ի վեր:

Ինչպէս բոլոր ազգերու գաղթականութիւնները, Աւստրիոյ պանդուխտներն ալ տարիներէ ի վեր ունին իրենց առանձին միութիւնները, որոնք ամփոփուած են մէկ անունի տակ,— «Դաշնակցութիւն արտասահմանի Աւստրիացիներու».

Կազմակերպութիւնը քաղաքական հանգամանք չունի, բայց սկզբնաւորութենէն ի վեր յայտնապէս հայրենասիրական գործ կը կատարէ, արծարծելով եւ ամրապնդելով տարագիր բազմութեանց ազգային ոգին: Բոլոր պանդուխտ Աւստրիացիները անոր կը յանձնեն իրենց շահերուն պաշտպանութիւնը, ինչ որ աւելի կ'ամրապնդէ յարաբերութիւնները:

Տեղեկութիւնները լրացնելու եւ բուն հարցին անցնելու համար, աւելորդ չէ անշուշտ, քանի մը թուանշաններ ալ քաղել:

Աւստրիա, ինչպէս մենք եւ ուրիշ ազգեր, պանդուխտ բազմութիւններ ունի աշխարհի հինգ մասերուն մէջ:

Այսպէս, Մ. Նահանգներու Աւստրիացիներուն թիւը կը հաշուեն 250,000 – 370,000: Գերմանիոյ մէջ՝ 128,000, որոնց 20,000ը Պերլին հաստատուած:

Արդէն իսկ հազարաւոր պանդուխտներ պատրաստուած են Վիէննա երթալու, համագումարին առթիւ, որուն հետ պիտի բացուի նաեւ «Արտասահմանի Աւստրիացիներու ամսական մը» գործ տալու համար մնայուն շարժումին:

×

Ուրեմն, պանդուխտը մէկ է ամէն երկրի եւ ամէն միջավայրի համար: Ան չի կրնար չնչել առանց հայրենիքի, եւ հայրենիքը չի կրնար անտեսել իր «սիրելի զաւակունք»ը:

Արդ, երբ Լեհն ու Աւստրիացին, ունենալով հանդերձ իրենց ազատական հայրենիքը, դեսպան, հիւպատոս, հպատակութիւն, առաջարկ երթեւեկ եւ միւս բոլոր առաւելութիւնները, անհրաժեշտ կը գտնեն միութիւններ կազմել արտասահմանի մէջ եւ նոյն իսկ պարբերական համագումարներ սարքել, ո՞ւր կը մնանք մենք:

Մենք որ, զրկուած ենք այդ բոլորէն, եւ կը ներկայացնենք արմատախիլ ժողովուրդի մը վերջին մնացորդը՝ օտար ափերու վրայ:

Անշուշտ մենք մեզ չենք բաղդատեր Լեհաստանի կամ Աւստրիոյ հետ: Ոչ իսկ անոնց կամ ուրիշ երկիրներու գաղթական բազմութեանց հետ:

Բայց, ի՞նչով կը տարբերին մեր հոգերը, այս վերջիններու հոգերէն:

Անոնք ինքնաբերաբար, առաւելապէս տնտեսական պատճառներով հեռացած են իրենց հայրենիքէն: Կրնան վերադառնալ երբ որ ուզեն: Ոչ մէկ զրկանք՝ հաւաքաբար կամ անհատապէս:

Եւ սակայն, կը տեսնէք որ չեն գոհանար «ա՜խ հայրենիք, վա՜խ հայրենիք» մրմնջելով կամ «փառք շահերը ջօջ խաչս» գոչելով, եւ կը կազմակերպուին, միջոցներ կը խորհին իրենց ինքնապաշտպանութիւնը ապահովելու համար:

Իսկ մենք՝ ո՞ր ամենակարող, անխախտ եւ անխոցելի խարիսխին ենք ապաւինած, երկարաձգելու համար մեր հաւաքական գոյութիւնը՝ այս համայնակուլ հեղեղատին առջեւ . .

Տասը տարուան ընթացքին, դուք լսեցի՞ք որ խորհրդակցութիւն մը կատարուած ըլլար, լեցնելու համար հայրենիքին եւ գաղութներու միջեւ բացուած անջրպետը:

Տեսա՞ք որ եւ է լուրջ տրամադրութիւն՝ խորհրդակցելու համար գոնէ գաղութներու կազմակերպութեան, այսինքն ինքնապաշտպանութեան մասին.

Եւ կը տեսնէ՞ք որ եւ է հեռանկար, զգաստացման, սթափումի որ եւ է նախանշան:

Աչք մը նետելով գաղութներու կացութեան վրայ, չէ՞ք համոզուիր թէ կորսնցուցեր ենք իրականութեան գիտակցութիւնը, եւ մարզանքներ կը կատարենք աւազի վրայ:

Մինչդեռ, որ եւ է ժողովուրդ, մեր պայմաններուն մէջ, պիտի սարսափէր ոչ միայն գալիքէն, այլ եւ ներկայէն:

Որ եւ է արտաքին թշնամի, եթէ փորձէր իսկ, չպիտի կրնար այնքան աւեր եւ ժանգ ցանել մեր հանրային կեանքին մէջ, որքան եղած է ինքնաբերաբար:

Եւ մեր պատմութեան որ եւ է շրջանին մենք չենք արձանագրած այնքան անկերպարան եւ անխչխանական վիճակ, այնքան կիրք եւ ատելութիւն, այնքան խուժանային արշաւանք, որքան կը տեսնենք ընդհանուր փլուզումէն 15–20 տարի վերջը:

Իսկ երբ յիշեցնենք թէ այս բոլորը տեղի կ'ունենան այնպիսի շրջանի մը մէջ ուր ամբողջ աշխարհը գարհուրելի երկունքի մը բռնուած է, կրնաք լրացնել պատկերը:

Եւ սակայն բոլորս ալ կը հաւատանք, կը հաւատենք թէ այս ժողովուրդը պիտի ապրի:

Ի՞նչպէս: Քանի՞ տարի այսպէս, երբ ոչ թէ գաղութէ գաղութ, այլ եւ Փարիզէն Մարսէյլ անգամ կապ չունինք, կամ եղածն ալ բանկալէն անդին չանցնիր:

Ի՞նչպէս, եւ որքան ատեն, երբ հայրենիքն անգամ առեւտրական պայմանագրութեան վերածեր է իր տարրական պարտականութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Արմատական – ընկերվարականներու համագումարին մէջ, որուն արդիւնքը պիտի կարդաք ստորեւ, խօսքեր դարձան նաեւ օտարականներու մասին, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական հոգերու առթիւ:

Այսպէս, Պ. Էռիօ խօսելով խռովարար տարրերու (նեգրին) գործունէութեան մասին, բացատրեց թէ անհրաժեշտ է խոհեմութեամբ շարժիլ ժողովի եւ մամուլի ազատութեան մասին. բայց եթէ անոնք զինուած են խռովութիւններ յարուցանելու համար, ինք համաձայն է որ միջոցներ ձեռք առնուին: Դեռ 1925էն ինք Պ. Շոթանի հետ ծրագիր մը ներկայացուցած է խռովարարներու զինաթափութեան համար: Ատիկա բէական խնդիր մըն է եւ ոչ թէ քաղաքական: «Կայ մասնաւորապէս օտար խռովարարներու զինաթափութեան խնդիր մը: Ֆրանսա պէտք է ըլլայ ապաստան մը քաղաքական փախստականներու, բայց ոչ թէ մարզանքի եւ նշանառութեան դաշտ մը այդ ահռրականներուն համար որոնք յանախ վտանգաւոր են, ատա՞ղ»:

Վինարանութեանց ընթացքին, պատգամաւոր Թօյոն խօսելով ֆրանսացի աշխատաւորներու պաշտպանութեան մասին, յայտարարեց թէ Պ. Մառքէի ծրագիրը անբաւական է թէ՛ իր տարողութեամբ եւ թէ վարկերով: Ցետոյ պահանջեց կրճատել աշխատանքի ժամերը, շաբաթական աշխատանք վերածելով 40 ժամուան եւ աստիճանաբար հեռացնել օտար աշխատաւորութիւնը: Ուրիշ պատգամաւոր մը առաջարկեց դպրոցական շրջանը երկարաձգել մինչեւ 14 տարեկանը, որպէսզի չխճողուի աշխատանքի հրապարակը:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՈՐՈՇԵՑԻՆ ՅԱՐՄԱՐԻԼ

Էռիօ եւ իր ընկերները պիտի քաշուէին վարչապետ Պ. Տումէրկի մեջ

Շաբաթ օր վերջացաւ արմատական ընկերվարականներու համագումարը, որ կոչուած է մեծ դեր կատարելու Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութեան մէջ: Ինչպէս կը սպասուէր, յաղթանակը նորէն տարաւ Պ. Էռիօ փայլուն ճառով մը: Ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան վրայ ակնարկ մը նետելէ յետոյ, նախկին վարչապետ բացատրեց թէ կուսակցութիւնը պէտք է նախաձեռնութիւնն առանձնէ կարեւոր տնօրինութեանց: «Ես իմ կամքովս կամ իմ հաճոյքիս համար չէր որ նախարարութեան մէջ մտայ. ընդհակառակն, կուսակցութեան միաձայն քուէին վրայ էր որ, անցեալ փետրուարին հրաժարեցայ գրելու եւ խօսելու ազատութենէս: Այն ատեն ըսի ձեզի.— Պիտի գայ օր մը երբ.ձեր մէկ մասը պիտի լքէ զիս. բայց եւ այնպէս կ'երթամ: Եւ գացի: Այսօր չեմ կրնար լքել իմ պարտականութիւնս: Ահա տասը: Կառավարութեան անդամները համերաշխ են, ես կը գտնուիմ այնպիսի կացութեան մը մէջ ուր դուք եղական առաւելութիւններ ունիք իմ վրայ. ես երկու պարտականութիւններ ունիմ եւ պէտք է հաշտեցնեմ զանոնք, նոյնիսկ իմ անձիս գնով: Լաւ խորհեցէք: Դուք ազատ էք քուէարկելու: Եւ կրնաք բանաձեւ մը քուէարկել կուսակցական զինադուլին դէմ: Այն ատեն կրնամ ապաստանիլ ձեր նախն: Քաղաքացիներ, ճարպիկութիւն պիտի ըլլար այդ. բայց ոչ քաջութիւն, ոչ ալ համաձայն՝ հանրապետական գիտակցութեան: Ես չպիտի ընեմ այդ բանը: Ես կ'ուզեմ աւելի հեռուն երթալ, կրցածիս չափ հեռուն, մինչեւ որ հասնիմ պարտականութեանս սահմանագծին»:

Պ. Էռիօ քննելով, սահմանադրութեան վերաքննութեան հարցը, մասնաւորապէս ծանրացաւ երեսփ. ժողովի լուծման իրաւունքի մասին: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնն այն է որ, եթէ նոյն իսկ պիտի խլուի քաղաքական զինադուլը, այդ խզման պատասխանատուութիւնը չիյնայ կուսակցութեան վրայ. Արդ, կուսակցութիւնն ալ կ'ուզէ որ երկիրը ունենայ հեղինակաւոր եւ ամուր, տեւական նախարարութիւն մը: Ուրեմն, թող տուէք որ ձեր ներկայացուցիչները գործեն համաձայն իրենց հանրապետական խղճին եւ պատասխանատուութեան: «Նկատի ունեցէք, ընկերներ, որ կացութիւնը նպաստաւոր չէ քաղաքական յուզումներու համար: Ես կ'ըսեմ բոլոր կուսակցութեանց անդամներուն,— Զգոյշ. Խորհրդարանի լուծման պարագային, սպառնան երկար շրջան մը պիտի անցնի, վերանորոգումէն առաջ, եւ մենք վտանգի պիտի ենթարկուինք թէ ներսէն, թէ դուրսէն: Ցիշեցէք միայն մէկ պարագայ,— 1935 յունուար 13ը, Սաարի հանրաքուէն»:

Այս ճառէն վերջը, որ երկար ծափերու արժանացաւ, ժողովը գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկեց նոր բանաձեւ մը: Միայն վեց հոգի դէմ քուէարկեցին: Բանաձեւը ուղերձ մըն է որ կուսակցութեան տեսակէտները յանձնելով տնտեսական վերակազմութեան, խորհրդարանի աշխատանքի մեթոտներու վերաքննութեան, հանրաքուէի եւ դատական անկախութեան մասին, սահմանադրութեան վերաքննութեան ձեւը կը ձգէ իր երեսփոխաններուն, ծերակուտականներուն եւ նախարարներուն հայեցողութեան: Գլխաւոր պայմանը այն է որ դաշինքներու դերը ամրապնդելով հանդերձ, ապարէզ չբացուի անհատական իշխանութիւն:

Փակումէն յետոյ, յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ամփոփէ համագումարին եզրակացութիւնները:

Թուրքիոյ զինուորական զգուշութիւնները

Թուրքիոյ արտաքին նախարարութիւնը հաղորդեց օտար դեսպանութեանց թէ՝ այսուհետեւ արգիլուած է լուսանկարներ կամ ուրուագիծներ առնել բոլոր անոնց որ կ'անցնին զինուորական գօտիներէ: Այս արգելքը հաստատուած է մասնաւորապէս Իզմիրի եւ Իզմիտի համար, ուր երթեւեկը ամենախիստ սահմանափակումներու պիտի ենթարկուի: Մանրամասնութիւնները չեն ճշդուած տակաւին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԵՐԸ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԷՋ

Այսօր, երեքշաբթի, կը բացուի պալքանեան արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը՝ Էնգիրիի մէջ: Յունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ նախարարները ներկայ պիտի ըլլան այն յոբելեանին որ պիտի կատարուի Թրքական Հանրապետութեան 11րդ տարեդարձին առթիւ: Ալեքսանդր Թագաւորին սուգին առթիւ, Մ. Թէմալի սեղանէն յետոյ պարահանդէս չպիտի սարքուի, այլ պարզ ընդունելութիւն մը, առանց երաժշտութեան:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս ժողովին: Բոլոր քաղաքական խնդիրները պիտի քննուին եւ միասնաբար միջոցներ պիտի խորհուին, որպէսզի Պուլկարիան ալ միանայ պալքանեան ուխտին: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ.

— Պալքանեան ուխտին միացած պետութեանց խորհրդաժողովը որոշուած էր Ալեքսանդր Թագաւորին մահէն առաջ, իսկ Պելկրատի ժողովը արտակարգ բան մըն էր որ տեղի ունեցաւ պարագաներու բերումով: Էնգիրիի խորհրդաժողովին առեն խորհրդակցութիւնները պիտի դառնան Պալքանեան երկիրներու համաձայնութեան հետ կապուած խնդիրներու շուրջ: Կրնամ վստահեցնել թէ որ եւ է փոփոխութիւն չէ պատահած այդ երկիրներու քաղաքականութեան մէջ: Կը սպասենք որ Պուլկարիան ալ միանայ Պալքանեան դաշինքին: Մենք միշտ այն յոյսն ունինք թէ պալքանեան ազգերը պիտի ապրին բարեկամութեան եւ եղբայրակցութեան մթնոլորտի մը մէջ: Եւ կը սպասենք անհամբեր: Եթէ համերութեամբ մտածենք, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ միացումը պալքանեան դաշինքին՝ մեզի համար նպաստաւոր չէ տնտեսական տեսակէտով: Հարկ պիտի ըլլայ զոհողութիւններ ընել ի նպաստ Պուլկարիոյ: Բայց այդ տեսակ զոհողութիւնները արժէք չունին պալքանեան ազգերու մեծ շահերուն առջեւ: Պալքաններու եւ մասնաւորապէս Պուլկարիոյ կացութիւնը բոլորովին փոխուած է այս վերջին ժամանակներս: Ատիկա արդիւնքն է բոլոր երկիրներու մէջ ցոյց տրուած բարեացակամութեան: Խորհեցէք թէ ի՛նչ պիտի ըլլար Պալքաններու կացութիւնը վերջին դէպքերէն յետոյ, եթէ գտնուէինք անցեալի քաղաքական պայմաններուն մէջ: Պալքանեան դաշինքը 15 տարի վերջը պիտի ապրի ազատկար գործունէութեամբ եւ 15 անգամ աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ: Օրինակ առէք մեր բարեկամութիւնը Խ. Միութեան հետ. բարեկամութիւն մը որ կը տեւէ աւելի քան 15 տարիէ ի վեր եւ որ շատ աւելի զօրաւոր է այսօր: Ես բոլոր ջանքերս պիտի թափեմ որպէսզի Պուլկարիան մտնէ պալքանեան ուխտին մէջ: Մնաց որ, դաշինքին նպատակն է համախմբել Պալքաններու բոլոր ազգերը, առանց խտրութեան:

Մուսոլինի կը պանծացնէ հողն ու գիւղացին

Կիրակի, 28 Հոկտեմբեր, Ֆաշական Իտալիան մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնեց զէպի Հռոմ կատարուած արշաւին տարեդարձը, որով կը լրանայ իշխանութեան 12րդ տարին: Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ տեղի ունեցաւ բացումը շարք մը հանրօգուտ շինութեանց, որ կատարուած են Հռոմի մէջ, նախընթաց տարուան ընթացքին: Պ. Մուսոլինի հանդիսավայրը գնաց փառաւոր ձի մը նստած, ուղեկցութեամբ 15,000 մարզիկներու որ եկած էին երկրին բոլոր մասերէն եւ բացումը կատարեց նոր պողոտայի մը: Բոլոր արարողութիւններէն վերջը բազմութիւնը խռնուեցաւ Վէնեսիէի պալատին առջեւ, ուր Մուսոլինի անձամբ պիտի բաժնէր հողի հաւատարմութեան մրցանակները: Ութնասուն գիւղացիներ, որոնց ընտանիքները միեւնոյն հողին կապուած են առնուազն մէկ դարէ ի վեր եւ կրցած են լաւագոյն ձեւով արժեցնել զայն, ստացան իրենց մրցանակները: Մուսոլինի այս առթիւ ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ գիւղացիները ամէնէն հաւատարիմներն, ամէնէն ամուրը, ամէնէն արի քաղաքացիներն են, եւ շնորհաւորեց 70 արժանաւորները, իբրեւ սատղնորդ, իբրեւ Ֆաշական եւ իբրեւ Իտալացի:

Գիւղացիներուն մեծ մասը կը պատկանին այնպիսի ընտանիքներու որոնք աւելի քան 300 տարի հաւատարմօրէն կապուած են հողին: Ոմանք հինգ, եօթը կամ ութ հարիւր տարիէ ի վեր կապուած են միեւնոյն դաշտին, իսկ երկու ընտանիքներ՝ աւելի քան երկու հազար տարիէ ի վեր: Անոնք որ հինգ հարիւր տարիէ աւելի տոհմական վկայական ունին, Մուսոլինիի կարգադրութեամբ ստացան 5000, 7000, 8000 եւ 10,000 լիրէթի յաւելուածական վարձատրութիւն:

Մրցանակաբաշխութենէն յետոյ, «Առաջնորդ»ը գիւղացիներուն խառնուելով, լսեց անոնց բաղձանքները:

⁂ Մէկ օր առաջ, շաբաթ, Մուսոլինի Ֆիօրենցա գնաց, ուր տեղի ունեցաւ Ֆաշականութեան համար մեռած 37 քաղաքացիներու դամբարանին բացումը: Ընդհանուր յուզման մէջ, դագաղները դամբարան փոխադրուեցան մէկ-մէկ: Փառաբանելով այս առաջին զոհերը, «Առաջնորդ»ը բացագանչեց.

— «Անոնց վկայութիւնը սրբազան է. անոնց ուսուցումը՝ տիրական. վա՜յ կասկածամիտներուն, յետամնացներուն, ժանկամիտներուն եւ մանաւանդ մոռացկոտներուն: Անոնք մեզմէ առաջ անցան, իբրեւ փառաւոր յառաջապահ փաղանգ, երէկուան սակաւամարտներուն մէջ, եւ մեզմէ առաջ պիտի անցնին վաղուան ճակատամարտներուն մէջ որ թերեւս աւելի դժուար պիտի ըլլան, բայց միշտ յաղթական. Սեւ շապիկաւորներ համայն Իտալիոյ, ո՞ւր են դասը»

— Մե՛րը, պատասխանեց ժողովուրդը մէկ բերան:

Կարգ մը թուրքերէն թերթեր փակուած

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ տասնական օր դադարման դատապարտուեցան կարգ մը Թուրքերէն թերթեր, որոնք սխալ տեղեկութիւններ հաղորդած էին Ազգ. ժողովի ատենապետութեանց մասին: Այս թերթերէն երկուքը մասնաւորապէս գրած էին թէ կառավարութիւնը կը պատրաստուի զալոնի դաշնագիրներ կնքել պալքանեան ուխտին յարած պետութեանց հետ:

Պոլսոյ վերջին թղթարերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որ ապահովաբար կապ ունին այս տնօրինութեանց հետ.—

ԱՆԳԱՐԱ, 24 (Ծ.) — Կառավարութիւնը երկու կարեւոր օրինագիծ ներկայացուց Խորհրդարանին: Այս օրինագիծները, որոնք պատճառներէն մէկն են խորհրդարանի բացառիկ գումարման, կը վերաբերին Պալքանեան ուխտով նախատեսուած երկու կարեւոր դաշնագրերու վաւերացման:

Այդ դաշնագրերը կնքուած են Թուրքիոյ եւ Եուկօ – Սլավիոյ, Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ: Թէեւ որոշապէս յայտնի չէ անոնց պարունակութիւնը, բայց կը կարծուի թէ անոնք շատ սերտ կապերով իրարու կը միացնեն երկու կողմերը: Երկու դաշնագրերը ստորագրուած էին անցեալ Յունիսին, բայց վաւերացումը յետաձգուած էր: Կը հաւատացուի թէ ներկայ արտաքին քաղաքական կացութիւնը անհրաժեշտ դարձուցած է անոնց վաւերացումը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑԱԾ Է ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

»»»· ·«««

Վերջին տասը հազարն ալ փոշիացած...

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամուսնութեան արարողութիւնը կատարելապէս ժամանակ բնոյթ մը ունէր։ Խօսքկապի գործողութիւնը կը կատարուէր տարէց եւ յարգելի երկու անձերու միջոցաւ։ Տղուն խնդրանքով անոնք աղջկան ծնողքին կ'երթային եւ բանակցութիւն կը կատարէին։ Եթէ տղուն խնդրանքն ընդունուէր, ամուսնութեան օրը կ'որոշէին եւ դրամական պայմաններու վրայ կը համաձայնէին։ Եթէ բարի լուր մը կարենային տանիլ տղուն, անիկա գումար մը կը նուիրէր եկեղեցիին։ Ամուսնութենէն երկու օր առաջ, նուէրներ կը ղրկէր խօսնալը խօսեցեալին․ վզնոց մը, զոյգ մը ձեռնոց, զոյգ մը գուլպայ, ժանեակներ, եւ ծաղիկ։ Կը ղրկէր նաեւ սանտր մը։ Խօսնալին բարեկամները կը տանէին այս նուէրները, ափսէի մը վրայ դրուած։ Խօսեցեալը, ընդունելով այս նուէրները, զանոնք բերողներուն հետ կը ղրկէր իրենները․ շալ մը, շապիկ մը, անձեռոց մը։ Հարսնիքէն նախորդ օրը փեսացուն իր տանը մէջ ճաշ մը կուտար իր բարեկամներուն, եւ սափրիչ մը կուգար անոր հաւնոյն ածիլել զանոնք ամէնքը։ Միեւնոյն ատեն խօսեցեալը նոյնպիսի ճաշ մը կուտար իր բարեկամուհիներուն, որոնք պսակ մը կը շինեն իրեն համար, աղամանդէ մատանիներով եւ մուրտի ծիլերով։ Ամուսնութեան ծէսը յաջորդ առտուն տեղի կ'ունենար։ Արարողութենէն առաջ, ծխական ժողովին անդամները քահանային հետ փեսին տունը կուգային։ Անոր վրայ օրհնուած ջուր սրսկելէ վերջ, քահանան փեսան ու անոր բարեկամները հարսին տունը կը տանէր։ Հոն ամէնքը կը շնորհաւորէին փեսան ու հարսը, որոնք կեցած էին սեմին վրայ, մինչ ամէնքը օրհնուած ջուր կը սրսկէին անոնց վրայ։ Ցետոյ ամոլը եւ իրենց բարեկամները եկեղեցի կ'երթային։ Երբ եկեղեցիէն դուրս ելլէին, սահնակ կը նստէին, ու նորէն օրհնուած ջուր կը սրսկէին անոնց վրայ, եւ նշաւաքար, կաղին ու չամիչ կը նետէին վրաներին։ Ամուսնացեալները տունը կ'ընդունէին իրենց ծնողքներէն, որոնք անոնց երջանկութիւն կը մաղթէին։ Ցետոյ ներկայ բոլոր երիտասարդներն ու երիտասարդուհիներն ալ կը շնորհաւորէին, մաղթելով որ անոնք ալ ամուսնանան շուտով։ Պարերը եւ ուրախութիւնները կը տեւէին մինչեւ յաջորդ առաւօտ ժամը 2ը, երբ ընթրիքը կը ճաշակուէր։ Սեղանը կը բաղկանար թանէ մը, զոր կոմղապուր կը կոչէն, եւ որուն մէջ ալիւրէ կարկանդակ ու միս կան։ Ցետոյ կը բերէին մեծ կարկանդակ մը, որ պօլվաբ կը կոչուի, այսինքն «Բախը»․ ապա կը բերէին ալաթուրքա եփուած բրինձը, որ կը կոչուի փիլաւ։ Ցետոյ կ'ուտէին միսով լեցուած կաղամբէ տերեւներ, որմէ վերջ անուշեղէններով կը վերջանար ճաշը։

Երեկոն կ'անցնէր պարերով եւ երգերով։ Մեր կին մը, որ «Հարսնիքին պատուաւոր» կը կոչուէր, կը հագուեցնէր հարսը, անոր մազերուն արդուզարդը կ'ընէր․ կը հագուեցնէր նաեւ միւս աղջիկները, անոնց ալ մաղթելով ամուսնութեան երջանկութիւնը։ Քանի մը օր ետքը, ամուսնացեալները փոխայցի կ'երթային իրենց ազգականներուն, եւ կ'ընդունէին անոնց ընծաներ եւ դրամական նուէրները։

Հայերը Քութիի մէջ հաստատուեցան ԺԸ. դարուն սկիզբը։ Անոնց ըզբաղումն էր տաւարաբուծութիւն, եւ խաղախորդ էին։ Ձիու վաճառականութիւն ալ կ'ընէին։ Կարպատեանց հովիտները եւ Պեսսարաբիոյ արօտավայրերը շատ յարմար էին տաւարաբուծութեան։ Քութեցի Հայերը սափեանի մորթ կը շինէին, եւ կենդանիներուն ճարպը կը ծախէին մոմագործներուն։ Արեւելեան ձիեր կը ծախէին ոչ միայն Լեհաստանի այլ նաեւ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ։ Անոնք վաճառականական ուղղակի յարաբերութեան մէջ էին նոյն իսկ Հունգարիոյ հետ, եւ յաճախ կ'այցելէին Սէքամինքրոս քաղաքը։ Կը պատմեն թէ Քութեցի Հայ մը Տոգաբուճայի մէջ զուարճալի պատահար մը ունեցած է։ Հոն գացած էր անիկա ծախելու համար իր ապրանքը, որ շատ յարգի էր հունգարացի վաճառականներու համար։ Բայց այս վերջինները սովորութիւն ունէին երկար սակարկելու։ Երբ մերժեց անիկա տալ իրենց ուզած վար գնով, լսեց որ անոնք հայերէն կը խօսէին իրենց իրենց մէջ։ Կ'ըսէին անոնք թէ ապրանքը ընտիր տեսակ է․ բայց պէտք է իրենց կարելին ընել առնելու աժան գնով ձեռք բերելու համար զայն։ Զեւացուց չըհասկնալ անոնց խօսքերը, եւ յաջողեցաւ լաւ գնով ծախել վաճառքը։ Ցետոյ «Հունգարացիներուն» մնաք բարեաւ բսաւ հայերէն լեզուով, խոստանալով ապագային եւս օգտակար ըլլալ իրենց։ Սուտ – հունգարացիները ապշեցան մնացին։

Ներկայիս Քութեցի Հայերուն հին հարստութիւններուն յիշատակը միայն կը մնայ։ Այսօր անոնք, չունին իրենց նախնիքներուն վաճառականական ոգիքը, բայց խաղաղ կեանք մը կ'ապրին իրենց պզտիկ քաղաքին մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լեհաստանի մէջ, այսօր, Հայոց հին բարգաւաճ գրութեան յիշատակը միայն կը մնայ, ինչպէս բսինք։ Նոյն բանը պէտք է ըսել հայկական մշակոյթի աւանդութիւններուն համար եւս։ Լեհ մշակոյթը այնպիսի մեծ ազդեցութիւն մը ունեցած է Հայոց վրայ, որ կարելի է ըսել թէ այս վերջինները իսկական Լեհեր դարձած են։ Լեհերը բնաւ ոտնձգութիւն բրած չեն Հայոց կեանքին կամ սովորոյթներուն վրայ, ասոր համար է որ անոնց բարքերուն մէկ մասը անեղծ են մնացած, ու Հայերը միշտ պահած են գիտակցութիւնը իրենց ծագումին։ Անոնք մաս կազմած են լեհ պատմութեան, ու այդ երկրին տնտեսական եւ մշակութային զարգացման համար անոնց բրած ճիգը անոր մէջ պիտի չջնջուի բնաւ։ Զարմանալի չէ որ կարգ մը գիտուններ ինքզինքնին նուիրած են Հայերուն ուսումնասիրութեանը եւ մեծ ջանքեր բրած են կորուստէ փրկելու համար հայկական հնութիւնները, որպէսզի ապագայ սերունդներ զրկուած չըլլան անոնցմէ։

Հայկական հնութեանց գնահատութիւնը վաղուց եղած էր, բայց զանոնք ջնջումէ պահելու համար մեծ բան մը եղած չէր դժբախտաբար մինչեւ վերջերս։ 1832ին էր որ Լվովի մէջ կազմակերպուեցաւ հայկական հնութեանց ցուցահանդէս մը․ ինչ որ ընդհանուր եւ ջերմ հետաքրքրութիւն արթնցուց դէպի այդ հնութիւնները, որոնց գոյութիւնը կարծես սկսեր էր մոռցուիլ։ Այդ ցուցահանդէսին շնորհիւ կարելի եղաւ ճանչնալ կամ վերյիշել Հայոց անցեալը Լեհաստանի մէջ, անոնց ծխական զգեստները, սկիհները, կրօնական եւ ոչ – կրօնական նկարները, անոնց հին նկարչութիւնները, եւ պատմական գրութիւնները, ինչպէս նաեւ Լեհաստանի մէջ շինուած չէնքերը։ Այս ցուցահանդէսին մաս կը կազմէին նմանապէս Հայոց վերաբերող լեհ գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ Հայոց լեհերէն գործերը.

Հնութեանց ամէնէն վաղնջականները Հայաստանէն բերուածներն էին․ միւսները, նորերը, Լեհաստան շինուածներն էին. Անոր համարձորանոց բնորոշապէս շատ կը տարբերին իրարմէ։ Հայ ոսկերիչները իրենց արուեստին մեծ մասը նուիրած են եկեղեցական զարդագործութեան։ Շինած են սկիհներ, խաչկալութիւններ, տուփեր, եւայլն, ինչպէս նաեւ ամէն տեսակ զրուագումի գործեր։ Հայոց հին հարստութիւններէն քիչ բան պահուած են։ Իրենց հարստութեան այդ համբաւին համար Հայերը պարտ էին ժողովուրդին բոլոր մնացեալ մասերէն աւելի մեծ տուրքեր վճարել։ Վտանգի ատեն, պատերազմի ժամանակ ամէնքն ալ անխտիր կը նուիրէին պետական գանձին։ Շատ անգամներ չեն քաշուած նոյնիսկ ձեռք երկարելու եկեղեցւոյ գանձին, քաղաքը թշնամիին նուաճումէն փրկելու համար։ Շուրջառներ եւ ծխական գիպակեղէններ պահուած են մինչեւ այսօր։ Պաշտամունքի միջոցին անոնք կը գործածէին թուրք, պարսիկ եւ հայկական դիպակներ։ Կրօնական եւ ոչ – կրօնական նկարչութեան մասնաւոր հաւաքում մը կազմուած է։ Անոր մէջ են Լվովի բոլոր հայ քահանաներուն եւ արքեպիսկոպոսներուն պատկերները Հայոց կաթոլիկ դառնալէն ի վեր, այսինքն շուրջ երեք հարիւր տարիներէ ի վեր։ Անոնց մէջ կան Բենեդիկտեան Քոյր Աբրայուհիներու պատկերներ ալ, ինչպէս նաեւ նշանաւոր հայ ընտանիքներու։ Կան նշանաւոր ձեռագիրներ եւ աւետարան մը, որ 1198 թուականը կը կրէ։ Սաղմոսներ, ժամագիրքեր եւ աւելի նոր աւետարաններ, ամէնքն ալ գեղեցիկ եւ մաքուր։ Անոնք յաճախ մագաղաթի վրայ են գրուած, եւ կամ տպագրութեան հին գործեր են։ Ձեռագիրները զեղագրուած են արուեստով եւ ճոխ զարդարանքով։ Անոնց մէջ շատ մանրանկարներ եւս կան, որոնց մէջ կը փայլին հին մեծ հայ վարպետներու տաղանդները։ Այս գիրքերէն եւ գրչագիրներէն կարեւոր մաս մը Հայաստանէն բերուած են, մնացեալը Լեհաստանի մէջ պատրաստուած են։

Լեհաստանի հայկական հնութեանց կարեւորագոյն հոյլը կը բաղկանայ վկայականներէ և վաւերագիրներէ, որոնց հնագոյնները 1367 թուականին կը պատկանին։

Անոնց մէջ կը գտնուին Լեհաստանի Հայոց օրէնքներու հաւաքումներ, Լվովի եւ Ստանիսլավովի հայկական իրաւաբանական վաւերագրեր, ծննդեան եւ մկրտութեան վկայականներ, ցանկեր, կտակներ, յուշագրութիւններ, եւայլն։ Այս վաւերագիրները պատմիչներուն ցոյց կուտան Լեհահայ ժողովուրդին կեանքը, եւ մեծ կարեւորութիւն մը ունին ամէն անոնց համար, որոնք կը փափաքին ճանչնալ անոր պատմութիւնը։

Լվովի ցուցահանդէսին մէջ հաւաքուած բոլոր հնութիւնները ցուցակագրուած եւ դասաւորուած են եւ պիտի մաս կազմեն Լվովի Հայկական Մուզէոնին, որ այժմ պատրաստուելու վրայ է։ Այդ մուզէոնը պիտի պահպանէ Լեհաստանի Հայոց հնութիւնները, եւ կորուստէ պիտի փրկէ զանոնք։ Անիկա պիտի կառուցուի տարնթեր Հայկական Մայր Եկեղեցիին։ Անոր մէջ պիտի տեսնենք յուշապատական կերպը եւ թոյլատու սագին, որով փարուած են Լեհերը անոնց հետ, եւ որուն համար իրենք եւս միշտ անձնուէր եւ հաւատարիմ եղած են այս երկրին։

ՓՐՈՆԻՍԼՈՎԱ ՔԷՕՐՓԻՒԼԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐԴԻ ՑԵՂԱՄԲՐՋՈՒՄԸ

»»»· ·«««

Քան կը հրատարակէ հետեւեալ թղթակցութիւնը Պոլսէն (26 հոկտ.)։—

Թուրքիա, ուզելով մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, չեզոքի ցոյց տուաւ դէպի արեւմուտք կամ Եւրոպա մերձեցման ձգտում մը, քաղաքականութիւն մը, որ, 1924ի յեղափոխութեան վաղորդայնին, ընդհակառակն, ուղղուած էր դէպի արեւելք, մոլեռանդ ասիականութեան ոգիով մը։ Եւ սակայն պարզ ռազմավարութիւն մըն էր այդ, թելադրուած այն պարագաներէն, որոնք կը հրամայէին համախմբել իր ուժերը եւ պաշտպանուիլ ներխուժող Եւրոպայի դէմ։ Արդէն Մուսթաֆա Քէմալ, որ չափազանց արեւմտականացած մտայնութիւն մը ունի, երբեք չդադրեցաւ իր երկիրը եւրոպական քաղաքակրթութեան պատշաճեցնելու փորձէն։ Եւ տակաւին այսօր, իր քաղաքական գործունէութիւնը կը յատկանշուի անով որ կ'աշխատի Եւրոպայի սահմանները յառաջացնել դէպի նահանջող Ասիան։

1924ին Մուսթաֆա Քէմալ, շնորհիւ Սաքարիոյ գծնդակ պատերազմին,— որ Մառնի իր յաղթանակը կը կազմէ, – Անատոլուն ազատագրելէ վերջ յունական բանակին ծանր տիրապետութենէն, եւ վերջապէս, շնորհիւ իր դիմադրութեան, ետ խլելէ վերջ Ատանան եւ Կիլիկիան Ֆրանսայի ձեռքէն, Անտալիան Իտալացիներուն ձեռքէն, Պոլսոյ մէջ եւս յաջողեցաւ վերջ դնել դաշնակիցներու գրաւման։

Դէպքերու յիշատակումը բաւական է հասկնալու համար թէ ինչ կրնար ըլլալ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը պատերազմէն անմիջապէս վերջ։ Պոլիս, որուն անունը միայն կը յաւերժացնէր Բիւզանդիոնի յիշատակը, եւ որ իր վրայ այժմ տնկած եւրոպական պետութեանց կողմէ դրուած մը կը սպառնար գերութեան մատնել Օսմանեան կայսրութիւնը, Պոլիս իր Թրքական անունով, Սթամպուլ, դատապարտուած էր սրբելու իր եղերական պատմութեան հետքը, մինչ, հեռու եւրոպական խուառորմին թնդանօթներու հասողութենէն, հեռու նաեւ էնթրիկներու, չատախօսութիւններու եւ դաւադրութիւններու կեդրոնէն,— ամբողջովին Բիւզանդիոնէն ժառանգ մնացած,— նոր մայրաքաղաքը պիտի բարձրանար Անատոլուի խորքը, մօտ 500 քիլոմեթր ներսերը, ամէջրդի սարահարթի մը վրայ, գրեթէ անապատին մէջ։ Այնտեղ պիտի բաբախէր այլեւս Թուրքիոյ սիրտը, երկրի մը մէջ մաքուր եւ առողջ, թէեւ անհրապոյր, առանց ծառի եւ ջուրի, պարագայ մը զոր կ'աշխատին դարմանել քաղաքաշինական մեծ ձեռնարկներով։

Հայրենասիրական մեծ խոյանքով մը, Պոլսոյ հրապոյրէն, քաղցրութենէն եւ աժան ճոխութենէն նախամեծար համարուեցաւ Էնկիւրին։

Ցեղափոխութեան առաջին քայլն եղաւ այդ։

Վաւերի յարատեւ յեղափոխութիւն մըն է այն, որ տեղի կ'ունենայ 15 տարիէ ի վեր Թուրքիոյ մէջ, մինչեւ որ յանգի մեծ ցնցումներու, որոնք, իրենց խորութեամբ, կը գերազանցեն ռուսական յեղափոխութեան մեծութիւնը, ինչպէս եւ Չինաստանի քաոսային կերպարանափոխութիւններ։

Շնորհիւ տակ Մուսթաֆա Քէմալի, իր գլխի հաւատարիմ ընկերոջ Ըսմէթի, արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտիի, որուն եւրոպական դերը գնահատուեցաւ Ժընեւի մէջ,— Թուրքիա կը հետեւի քաղաքականութեան մը, որ յայտնապէս խաղաղասիրական է,— այսինքն թէ խաղաղութիւնը սպառնական ցանկութիւն մը չէ Թուրքիոյ համար, ոչ ալ պարզ մտային վիճակ մը, այլ իրողութիւն մը, որուն համար այնքան աշխատուեցաւ, ինչպէս կը հաստատէ Աթէնքի դաշնագիրը, կնքուած 1934ին Ցուսաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ կողմէ, համաձայնութիւն մը, որ կը ներշնչէ արդի արեւելեան դաշնագրութիւնը, արդիւնք Ֆրանսական Նախաձեռնութեան։ Օսմանեան կայսրութեան համար թշնամի երկիրներ կը կազմէին այն նահանգները, զորս Թուրքիա կորսնցուցած է։ Արաբներն ու Թուրքերը հասարակաց ոչինչ ունէին, բացի կրօնքէն։

Գալով քրիստոնեաներուն, Հայերը եւ Ցոյները, արեւմտեան քինէիոյ Թուրքերէն բաժնուած, քաղաքական տեսակէտով սպառնալիք մը դարձած էին Օսմանեան կայսրութեան համար։ Այսօրուան Թուրքերը երբեք չեն ցաւիր, որ կորսնցուցած են իրենց երկրին այդ գաւառները։ Ոչ իսկ կը փափաքին, որ վերադառնան։

Կորսուած հողերու վրայ քաղաքական իրաւունքներէ Թուրքիոյ հրաժարումը ներկայիս կը շահագրգռէ մասնաւորապէս Ֆրանսան ոչ միայն Սուրիոյ հարցին մէջ, այլ եւ իր ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ, քանի որ Ֆրանսա այնպէս ընդունուած է թէ գլուխ կը գտնուի ներկայ գոյավիճակի պահպանել ուղղող պետութեանց։

Թուրքիոյ միաբարութիւնը (unification) թոյլ կուտայ իր կառավարութեան, որ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակէ Ցուսաստանի հետ, եւ այս, Բիւզանդիոնի անկումէն ասդին, անխափան դէպք մը կը կազմէ։ Թուրքիոյ տեսակէտները, տարբեր ձեւերու տակ եւ տարբեր պահանջներով, այլ նոյն ոգիով, նոյնն են Ռուսիոյ տեսակէտներուն հետ, եւ տեսակէտներու վախճանական նմանութեամբ կարելի է հաստատել այն մտերիմ մերձեցումը, որ ստեղծուած է Ռուսերուն եւ Թուրքերուն միջեւ։ Թուրքերը երբեք չէին դադրած զգալէ Ռուսերու ճնշումն ու սպառնալիքը նեղուցներու մասին, որոնք կ'իշխեն Սեւ Ծովուն վրայ։ Այդ նեղուցներով միայն Ռուսիա կրնար իջնել մինչեւ տաք և ազատ ծովը, Միջերկրական։ Այդ պահանջը շատ բուռն է եւ հրամայողական, սակայն ռուս քաղաքականութիւնը ըմբռնեց ունայնութիւնը այդ երազին, որ զինք կը հասցնէր Վոսփորի եւ Տարտանէլի վրայ։ Այդ նեղուցը, արդի ըսպառազինութեամբ, ոչ միայն իրապէս անառիկ է,— 1915ի արկածախնդրութիւնը հաստատեց ասիկա,— այլեւ օտար մրցակից պետութիւնները երբեք պիտի չհամաձայնէին ռուսական ցանկութիւններուն շուրջ։ Նեղուցները կարելի էր վստահիլ միայն Թուրքերուն, որոնց զինուորական ոյժը, յարգանքի արժանի, յարձակողական որ եւ է հանգամանք չունի։ Եւ նեղուցներու պահպանութիւնը յանձնուեցաւ Թուրքերուն։

Իբրեւ տրամաբանական շարունակութիւն այս բարեկամութեան, մենք կը տեսնենք որ Թուրքիա, հակառակ իր առեւտրական կրկնակի յարաբերութիւններուն Գերմանիոյ հետ, կը հեռանայ հիթլերականութենէն, որ վստահաբար կը հանդիսանար։ Թուրքիա հեռացաւ նաեւ, այլ պատճառներով, Իտալական Ֆաշականութենէն։

Այսուհանդերձ գէշ չէր սկսած հովուերգութիւնը Հռոմի հետ, երբ, դաշնակիցներու կողմէ Պոլսոյ գրաւման շրջանին, աւելի վերջը՝ Սեւրի խիստ դաշնագիրը Լօզանի նպաստաւոր դաշնագրին փոխակերպելու համար կատարուած դիւանագիտական երկար պայքարներու ընթացքին, Իտալիա թանկագին փաստաբան մը դարձած էր Թուրքերուն համար ամբողջ Եւրոպայի առջեւ։ Ու երբ Իտալիա տեղաւորուեցաւ ապագէն Հըռոդոսի մէջ, երախտագէտ Թուրքիոյ համար առիթ թուեցաւ ընդունելի իրողութիւն մը։ Սակայն այդ կղզիները, որոնք տնտեսական որ եւ է արժէք չեն ներկայացներ, բայց ռազմական 20 վայրկեան միայն հեռու կը մնան Անատոլուի ծովեզերքէն, շուտով Քոսը, Լերոսը օժտուեցան ինքնապաշտպանութեան ամրաշէն զինքերով եւ օդանաւի կայաններով, վերջապէս ամէն յարմարութիւններով, որոնք մտահոգութիւն կը պատճառեն դրացիին։

Այս միջոցներուն վրայ,— որոնք, կ'ըսեն թէ, կատարուած են Իտալիոյ ապահովելու համար արեւելեան Միջերկրականի մէջ իր նաւային պաշտպանութեան յառաջ խարիսխ մը, Սեւ ծովին բերանը եւ հարաւէն՝ Սուէզի ջրանցքին մուտքին դէմ,— աւելցաւ վերջերս, ինչպէս կը յիշուի, Մուսոլինիի սպառնալիքը, որ բախտագուշակի մը պէս ցոյց կուտար Արեւելքը իբրեւ դաշտ մը Իտալիոյ ծաւալումին համար։

Այս դուշակութիւնը, քիչ մը խմբագրական եւ լատինական ոգիով, տարբեր ձեւ առաւ, երբ թարգմանուեցաւ Թուրքերէնի։ Մեծ յուզում պատճառեց, որով կը բացատրուի այն խուճապ ճիգը, զոր Թուրքիա կը թափէ իր բանակին եւ իր ապառազինութեան համար։ Այդ է այժմու մեծ աշխատանքը։

Կաթնած սրունքի բանակի մը վրայ, որ լաւ կազմակերպուած է եւ լաւ ձեռքերու մէջ առնուած, յենլով ճկուն դիւանագիտութեան մը, Թուրքիա կը վերստանայ Եւրոպայի մէջ ազդեցութիւն մը, զոր ամբողջովին կորսնցուցած էր կորսնցնելով պատերազմը։ Դիմելով իր արտաքին երեւոյթէն, Թուրքիա ցոյց կուտայ խաղաղասիրական տպաւորութիւն մը որ հակադրութիւն մը կը կազմէ իր ներքին յեղափոխութեան մտաւորական ամբողջականութեան հետ։ Զափելու համար Կալիին կատարած բարեփոխութեանց տարողութիւնը, պէտք է յիշել որ Մուհամմէտէն ի վեր, 15 դարերէ ի վեր, խալամութիւնը կարելի է ըսել թէ բնաւ յեղաշրջուած չէր մտածելու, ապրելու եւ գործելու իր եղանակներուն մէջ։ Երեւակայեցէք մեր քրիստոնէութիւնը, Ցիսուսի օրերուն վիճակովը։ Ճիշդ է թէ խալամութիւնը իր գոյութեան ընթացքին մեծ յաջողութիւններ ունեցաւ,— իր արուեստները, իր գրականութիւնը, իր գիտութիւնը գերազանցեցին, փառքի օրերուն, արեւմտեան աշխարհի մտաւորական թշուառութիւնը։ Ցետոյ սակայն իջաւ խաւարը․ Այսուհետեւ երբեւիցէ չփոխակերպուեցաւ Քուրանով ձեւակերպուած իր հոգին։ Ուրեմն, Մուսթաֆա Քէմալի հայեցողութեամբ հարիւրաւոր տարիներու յապաղում մըն է, որ պէտք է շահիլ խլամ արեւելքը դնելու համար մեր քաղաքակրթութեան աստիճաններուն վրայ։ Մարդկութեան պատմութեան մէջ մեզի ծանօթ չէ նախընթաց մը այս խնդրին համեմատութեամբ։

Այդ խնդրին վրայ է որ կանգ առաւ իրապէս բացառիկ անհատականութիւնը որ Մուսթաֆա Քէմալն է։ Իր կատարած բարեփոխութիւններն իւրաքանչիւրը, մինակը, կը կազմէ ամբողջ յեղափոխութիւն մը։

(Մնացեալը յաջորդով)

Թրքական ներգաղթը դէպի Թրակիա

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ

Հոկտ. 21ին Քոսթանցայէն Պոլիս հասած հազարէ աւելի Թուրք գաղթականները Թրակիա ղրկուած են, այնտեղ տեղաւորելու համար։ Գաղթականները կը յայտնեն թէ Քոսթանցայի նաւահանգիստը տասը հազար գաղթականներ կը սպասեն, օր առաջ մայր հայրենիք դալու համար։

Սպասողները լուր ղրկած են թէ ցուրտերը չհասած պէտք է փոխադրուին, եւ խնդրած են որ մեծ շոգենաւ մը ղրկուի։

Գաղթականները շոգենաւին վարձքը իրենք վճարելու յօժարած են։

Կարլ Կաուցկիի 80ամեակը

Կ. Կաուցկի միջազգային է ոչ միայն համոզումով ու գործունէութեամբ, այլ եւ ծնունդով։ Հայրը Չեխ է, իսկ մայրը Գերմանուհի, [illegible] բուն հայրը Վիէննացի [illegible] էր, իսկ այս վերջինն [illegible] նացած էր Իտալուհիի մը հետ։

Կաուցկի, հազիւ աւարտած իր [illegible] սումը, 1880ին, երբ դեռ 25 տարեկան էր, սոցիալիստ եղաւ [illegible], եւ գնաց Ցիւրիխ, իր [illegible] նելով գերման բանուորական կուսակցութեան օրկանը՝ «Սոցիալ-Դեմոկրատ»ը [illegible] կողմէ կը հետապնդուէր։

Կաուցկի, Ցիւրիխի մէջ, [illegible] տարիքով ընկերոջ Էտուարտ Պերնշթայնի հետ [illegible] Պէրնշթայն դարձած մէկ [illegible] մէկ հոգի, կամ [illegible]

Իրենց այս եղբայրական բարեկամութիւնը, սակայն, աւելի վերջ [illegible]

[illegible]

Պէրնշթայն կոմմեակից էր յեղափոխականութեան ու բարեկարգութեան. [illegible]

— «Նպատակը ոչինչ է. շարժումը սակայն, ամէն բան»։

Կաուցկի հակառակ տեսակէտ էր [illegible] Եւ իր գրքին մէջ — «Պէրնշթայն եւ [illegible]» [illegible]

Այն ատենները, ան վարիչն էր [illegible] գաղափարական ընկերվարութեան։

Իրապէս, այդ ընկերվարականութեան շատ կողմնակիցներ կային [illegible] որոնց Կաուցկի «Մաքսիստ» ընկերվարական էր [illegible]

Բայց, ան, շարք մը գիրքերով [illegible] բանւորներ եւ յօդուածներով [illegible] եւ Թեզիներու մէջ, չափազանց [illegible] նորէն կը պաշտպանէր ընկերվարութեան եւ Մարքսիզմի մասին իր [illegible] կացողութիւնները։

Իր մէկ կենսագիրը կ'ըսէ թէ [illegible] գերման ժողովուրդներու՝ [illegible] նական եւ աւստրիական երկու [illegible] բունքներ կը գտնուէին անոր [illegible] ցութեան տակ իրենց [illegible] քաղաքական գործունէութեան մէջ։

Զափազանցած չենք ըլլար, [illegible] ըսելով որ Կ. Կաուցկի իր [illegible] ազդեցութիւնը ցոյց տուած է [illegible] բոլոր քաղաքակիրթ ազգերու [illegible] երեք է սերունդներուն վրայ։

Աշխարհահռչակ են իր գրքերը [illegible] «Էրֆուրտեան Ծրագիրը» [illegible] Մարքսի տնտեսական վարդապետութիւնը [illegible] որոնք թարգմանուած են գրեթէ [illegible] քաղաքակիրթ լեզուներու [illegible] նոյն է նաեւ իր կողմէ ամբողջ 35 [illegible] խմբագրուած «Տի Նոյէ Ցայթ» [illegible] ժամանակ) պարբերականը, [illegible] յօդուածները ամբողջովին [illegible] ճառեալ կ'երեւին զանազան [illegible] ներով գրքերու եւ պրակներու [illegible]

Իր միւս գրքերն են, — «Քրիստոնէութեան [illegible] կան յեղափոխութեան մէջ [illegible] գային պայքարը», «Քրիստոնէութեան [illegible] ծագումը», «Պոլշեւիզմը [illegible] փոխութիւնը եւ իր ծրագիրը» [illegible] մական մաքէրիալիզմը» եւն.

Համաշխարհային պատերազմէն [illegible] բայց մանաւանդ Գերմանիոյ [illegible]

…ը անցած յեղափոխութենէն վերջ, Կաուցկի փախեց իր յեղափոխական գործունէութիւնը. Ան, նոյն իսկ պետական փոխ-քարտուղարը եղաւ արտաքին նախարարութեան եւ նախագահ ընկերվարութեան յանձնաժողովին որ յանձնուած էր Գերմանիոյ մէջ յեղաշրջման համար կերպարանել ... պատրաստութեան։

Գերմանիոյ, ինչպէս նաեւ ամբողջ ընկերվարութեան համար ճակատագրական այդ օրերուն, Կաուցկի կողմնակից էր գերման յեղափոխութեան ... յաջողութիւններու «պաշտպանութեան» ընդդէմ «յառաջապահներու» ... ծայրայեղականներուն, որոնք ... ոյժերի, Թողարկումներու եւ ... միջոցաւ ամբողջական Գերմանիոյ եւ միւս պետութեանց ... համայնավարութիւնն ու ... ընկերութիւնը։

Այսպէսով, ան առնելութեան ատաղձ ... քաղաքականութեան, որ ... համայնավարութեան եւ բոլշեւիկութեան ... աւելցէն տարուած էր։ Ու դինքը ... «պատմական» որակեցին։

Իմաստակութեան արժանի է այն պարագան որ Կաուցկի կը մեղադրէին «դաւաճանութեան», եւ ոչ թէ «յարմարվողականութեան» կողմնակից ըլլալուն համար, բոլորովին թէ ան արդէն գերման բանուորութեան առաջնորդութեան համար իր մեծ ջանքերն ու յաջողութիւններ, այժմ կը յայտնէին անսասան բանուորութեան գիտակցութիւններուն վրայ, որոնք պատմական աւատական յեղաշրջման օրերուն այդ բանուորութեան «յարմարվողականութեան» փողոց ... ու զայն փճացուցին։ Գերմանիոյ այն «յարմարվողականները» լրման աւատական «պաշտպանողականներ»։ Անոնք սակայն, չեն կարող այլեւս Կաուցկիի վրայ այս ընկերվարական իմաստասիրութեան մէջ։

Ան 80ամեայ ալեհեր Կաուցկին, մէջ կեցած է իր տեսակէտներուն վրայ։ Ան կը ցաւի, սակայն, որ, իր ... Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ ստեղծուած պայմաններու չի կրնար գործել հոն, ինչպէս կը գործէր առաջ մը։

Կաուցկի ուժգնօրէն կը քննադատէ մինչեւ այժմ։ Եւ սակայն, ինչ կարելի չէ ժխտել առանց ընկերվարական վարիչ ... որ այն խօսքը թէ — «Կաուցկի բանական րած է իր գաղափարներին իր ժամանակի պրոլետարական ... ի նպաստ»։

Տ.

Նոր ձայն մը, տիէրով եւ կայթով

Նոր Հաց մը ծախուող պիտի համուի Գերմանիոյ մէջ, «քրամֆթպրոթ», (զօրացուցիչ) որ բոլորովին տարբեր պատրաստելի հաց մըն է (քրիկօ-պրոթ)։ Նոր հացին բաղադրութիւնն է ցորենի 97.5 ալիւր, եւ 2.5 ... լուծած, չորցուած եւ փոշիացած ... Գալուտական գիտութեան մը նոր ... նոր հացին առաւելութիւնները, Կրուլ թէ կաթնային ... աւելի պիտի զօրացնէ ... Միւս կողմէ, կաթի ... խառնելով նոր հացին, կառաւ ... կը յուսայ ... տնտեսութեան։

Գերմանիան այսօր է հանքային քարիւղով, թէեւ Հանովր քաղաքէն շրջակայքէն մինչեւ Համպուրկ, քարիւղ գտնուած է եւ գեռ տենդագին հորեր կը փորուին քարիւղահոս ակեր գտնելու համար, բայց այսօրուան արդիւնքը ցոյց կուտայ որ լաւագոյն պարագային տարեկան 250.000 թոնէն աւելի չպիտի կարելի ըլլայ հանել, Նիբնհակերի հորերու փայլուն թիւերը չեն փոխեր վերի լաւատես կարծիքը։ Այս քանակութիւնը կը կազմէ սակայն երկրի պէտքին միայն մէկ տասներորդը։ Միւս կողմէ օտար դրամի պակաս եւ աշխարհի մէջ բոլոր ... պայքարը գերմանական ճարտարարուեստական արտադրութիւններու հանդէպ կը ստիպեն Գերմանիան փնտռել միջոցներ, երկրին մէջ հեղուկ վառելանիւթ պատրաստելու քիմիայի օգնութեամբ։ Եւ իրօք ալ կարելի եղած է ածուխի վրայէն ջրածին անցնելով, շատ բարձր ճնշման տակ, ջերմութեան մէջ այնպիսի գործը առանց հեղուկ վառելանիւթ չընել, որ իրրեւ «լայնա-պէնզին» կամ «գերմանական պէնզին» կը ծախուի Գերմանիոյ մէջ։

Ածուխի այս կերպ հեղուկացման գլխաւոր գործարանը կը գտնուի Լոյնա քաղաքին մօտ, որ քիչ ատենէն ի վիճակի պիտի ըլլայ Գերմանիոյ համար անհրաժեշտ արուեստական պէնզինը ամբողջապէս պատրաստելու։ Անկէ զատ կան ուրիշ գործարաններ ալ որոնք Թուխ ածուխէ հիման վրայ կը պատրաստեն հեղուկ վառելանիւթ։

Բայց նկատի ունենալով բանակին մեքենայացումը եւ ինքնաշարժերու եւ չարժանիւներու յաւելում գործածութիւնը, գերման կառավարութիւնը հոկտ. 1ի օրէնքով մը պարտաւորիչ աշխատակցական ընկերութիւն մը կազմել տուած է որ 250 միլիոն մարք արժողութեամբ գործարաններ եւ աշխատանոցներ պիտի հաստատէ եւ Լոյնայի գործարանին նման հեղուկ վառելանիւթ պիտի պատրաստէ։ Այս կերպով Թուխ ածուխի ընկերութիւններու լճացած հսկայ դրամագլուխները չարժման մէջ պիտի դրուին անգործներու աշխատանք ճարելու եւ օտար դրամ խնայելով ինքնարար դառնալու համար։

Հիթլէրի խօսքը թէ «մենք կը վստահինք մեր քիմիագէտներուն եւ ճարտարագէտներուն կարողութեանց» կ'իրականանայ շուտով ամէն ասպարէզի մէջ։

Բժիշկագէտ Ֆ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՆԿԱԼԹԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

— o —

Հոկտ. 22ին Պոլսոյ իրաւական Դ. ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ Բանկալթիի նախորդ նիստին, քաղաքապետութեան փոխանորդը յայտնած էր թէ դատարանը քանի որ կը հաստատէ վճռաբեկին որոշման, ուրեմն կանխարգել միջոցը (թէպտիրի իհթիյաթի) բարձուի եւ գերեզմանատունը յանձնուի քաղաքականութեան։ Պատրիարքարանի փաստաբան Նէճաթի պէյ մանրամասն պատասխանած էր, եւ դատարանը որոշած էր, որ Նէճաթի պէյ իր դիտողութիւնները գրաւոր ընէ, մէկ օրինակը դատարանին եւ մէկ օրինակն ալ քաղաքապետութեան փոխանորդներուն յանձնելով, Նէճաթի պէյ նախընթաց օր ներկայացուցած ըլլալով իր դիտողութիւնները պարունակող այդ յուշագիրը, քաղաքապետութեան փոխանորդը երէկ յանձնած էր իր գրաւոր պատասխանը։ Պատրիարքարանի փոխանորդներն ալ երէկ թէ գրաւոր եւ թէ բերանացի իրենց պատասխանները տուին։

Նէճաթի պէյ նախ վերլուծեց վճռաբեկ ատեանին որոշումը, որուն մէջ, ըսաւ, կը յիշատակուի թէ բարոյական անձնաւորութեանց օրէնքին համաձայն, համայնքներու հոգեւոր պետերը որեւէ իրաւասութիւն չունին իրենց կրօնական եւ բարեգործական հաստատութեանց պատկանող բայց կալուած (աքար) չեղող հողերու վրայ։ Ուրեմն, ինչպէս որ դատարանն ալ ընդունած էր եւ վճռաբեկն ալ հաստատած է, բարոյական անձնաւորութեանց (էշհաս հիւքմիէ) օրէնքը ի զօրու է, մինչդեռ նախապէս կողմը անդամ էր թէ քաղաքային օրէնքը ջնջած է զայն։ Այս պարագան այլեւս քարիէի միւհքէմէ է, ըսաւ Նէճաթի պէյ (այսինքն որ եւ է խնդիր չի կրնար ըլլալ այս մասին)։

Երկրորդ, կ'ըսուի թէ հոգեւոր պետը իրաւասու չէ կալուած չեղող հողերուն վրայ։ Որով կը հաստատուի թէ կալուած եղողներուն իրաւասու է։ Արդ, խնդրոյ առարկայ գետինը կը պարունակէ իր մէջ կառոյցներ, արձանաններ, խաղարան եւ կաթնարանի պէս կառուցեալ շէնքեր, որոնց կալուած ըլլալը կը հաստատուի թէ՛ անոնց տուրքի ենթակայ ըլլալովը, թէ 329 տարուան պետական խորհուրդի մէկ մակագրութեամբը, նոյնպէս էվգաֆի մակագրութեամբը որ կը գտնուին թղթածրարին մէջ, իբրեւ կրօնական եւ բարեգործական կալուած։

Նէճաթի պէյ առաջարկեց ատեանին որ մասնագէտներէ բաղկացած մարմին մը կազմուի, գանելու համար խնդրոյ առարկայ գետնին մէջ գտնուող կալուածական եւ ոչ կալուածական մասերը։ Ինչպէս յայտնի է, ըսաւ, Պատրիարքի Օռնաց գերեզմանատան դատին մէջ, պետական խորհուրդին որոշումով, գերեզմանատան կալուածներուն վրայ Քաղաքապետութեան տնօրէնութիւնը ջնջուեցաւ։

Պալով ոչ-կալուածական մասին, ըսաւ Նէճաթի պէյ, քաղաքային օրէնքին 277 րդ յօդուածին 4րդ համարը կը տրամադրէ թէ՛ քանի որ բարոյական անձնաւորութեան մը իրաւական հանգամանքը կայ եւ զայն ներկայացնող անհատին իրաւասութիւնը չընդունուիր, այդ հաստատութին տրամադրութեան համաձայն, պէտք է որ հաշտարար դատարանին կողմէ փոխանորդ մը (քայյում) կարգուի, որպէսզի բառ այնմ այս գործերը վարէ, ու հետեւաբար այս կարգադրութեանց համար երեք ամիս պայմանաժամ տրուի։

Քաղաքապետութեան փոխանորդը պատասխանեց թէ վճռաբեկին որոշումը ամբողջութիւն մըն է, չի կրնար զատ զատ մասերու բաժնուիլ, եւ դատարանն ալ անոր հպատակելէ վերջ այլեւս պայմանաժամ տալու եւայլ կարգադրութիւններ չեն կրնար ըլլալ։ «Արդէն իմ պաշտպանածս պաշտօնատունն այս գործէն վնասուած է, եւ հարկաւ դուք ալ չէք ուզեր որ այս վնասը շարունակուի, ըսաւ, եւ արդէն դատաւորութեան օրէնքին ալ հակառակ է։ Հետեւաբար կ'առաջարկեմ ժամ առաջ վերցնել թէտպիրը — իհթիյաթին»։

Նէճաթի պէյ կրկին խօսք առնելով ըսաւ թէ քաղաքապետական փոխանորդին կը յիշեցնեմ որ խնդրոյ առարկայ գետնին կալուածական մասին համար բարոյական անձնաւորութեանց օրէնքը ի զօրու է։

Ատեանը որոշեց խնդիրը քննել եւ դատը յետաձգուեցաւ Նոյեմբ. 10ին

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Նիւ Եորքի Իշխ ընկերներու փրկութեան համար

«Հայրենիք»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

ՇԻԳԱԿՕ, Հոկտեմբեր 3. Այսօր ունեցանք փայլուն հրապարակային ժողով մը։ Խօսեցան տիկին Զաբէլ ..., Զ. Զաւրեան, Միրաքեան եւ շրջանիս գործիչ ընկեր Գասպար Իփէկեան։ Մեր իշխ բանտարկեալ ընկերներու փրկութեան գործին համար հանգանակուեցաւ 2,500 տոլար։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի

ՀՈՒԱՑԹԻՆՍՎԻԼ.— Ունեցանք հրապարակային մեծ ժողով. Խօսեցան ընկերներ Ռ. Դարբինեան եւ Զօր. Սեպուհ։ Հանգանակուեցաւ 1,350 տոլար։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի դեռ։

ՈՒՈՔԷՍԹԸՆ (Ալ.) — Մեր այսօրուան հրապարակային ժողովին Ուոքէրնի Հայերը նուիրեցին 1,006 տոլար՝ 9 անմեղներու փրկութեան համար։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի

ԿՈԼԺ (Քանատա).— Մեր փոքրաթիւ հայ գաղութին մէջ եւս եղաւ հանգանակութիւն։ Անմեղ 9 ընկերներու փրկութեան համար հանգանակուեցաւ 168 տոլար։

ԿՐԱՆԻԹ ՍԻԹԻ.— Տեղի ունեցաւ հրապարակային ժողով եւ հանգանակուեցաւ 800 տոլար։

ՍՊՐԻՆԿՖԻԼՏ.— Մեր իշխ ընկերներու փրկութեան համար հանգանակուեցաւ 800 տոլար։

ԻՍԹ Ս. ԼՈՒԻԶ.— Ունեցանք մեծ հրապարակային ժողով։ Հանգանակուեցաւ 700 տոլար։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի դեռ, եւ հաւանաբար բարձրանայ 1000ի։

ԼՕՍ ԱՆՃԸԼԸՍ (Քալիֆ).— Քաղաքիս Օտ Ֆէլօ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հրապարակային ժողով, 9 ընկերներու փրկութեան գործը շարունակելու համար հանգանակուեցաւ 840 տոլար։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի։

ՍԷԼԻՄ (Մէս.).— Սէլիմի փոքրաթիւ հայ գաղութը հանգանակեց 130 տոլար։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի.

ՈՒԷՍՏ ՓՈՒԼՄԸՆ.— Ունեցանք հրապարակային ժողով։ Հանգանակուեցաւ 225 տոլար։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի

ՐԷՑԻՆ, Հոկտ. 8.— Ունեցանք հրապարակային փայլուն ժողով։ Հանգանակութեան արդիւնքը եղաւ 459.38 տոլար։

ՔՆՈՇԱ, Հոկտ. 8.— Մեր այսօրուան հրապարակային ժողովին տեղի ունեցաւ հանգանակութիւն՝ 9 ընկերներու պաշտպանութեան գործին համար։ Արդիւնքը՝ 161 տոլար։

ՄԱՐՈՒՔ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ

Աթէնքի «Նոր Օր» ը կը բացատրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 հոկտեմբեր).

—«Ս. Գրիգորեանի սպանութեան դատավարութիւնը սեղանի վրայ բերաւ առաջնորդ Մազլըմեան եպիսկոպոսի արտաքսման խնդիրը։ Ամբաստանեալ կողմին գրգռութիւններուն վերջ տալու համար, պաշտպան փաստաբան մեր Տամասկինոս շանթահարիչ հարուած մը տուաւ, ներկայացնելով դատական ատեանին։

Հելլէն դատաւորներուն եւ հանրային կարծիքին համար նորութիւն եղող այս հաստատումը արձանագրուեցաւ հելլէն մամուլին մէջ, առանց մեկնութեան։

Նախարարական որոշումը ոչ մէկ կասկած չէր վերցներ։ Յստակ ու մեկին, երկրին բարձրագոյն իշխանութիւնները կը պահանջէին Յունաստանէն արտաքսել Կարապետ Մազլըմեանը, որուն համայնավար գործակալ ըլլալը պացուցուած է օտար փաստաթուղթերով։

Արտաքսման որոշման պատճէնը կը մնայ դատական թղթածրարին մէջ։ Հելլէն հանրային կարծիքին եւ թերթերուն համար կրնայ զարմանալի երեւալ թէ բարձրաստիճան եկեղեցական մը միթէ Չեկայի գործակալ կրնա՞յ ըլլալ։ Այս երկիրներուն տակ ամէն բան կը կատարուի։ Ինչպէս որ Մակեդոնիոյ գիւղերուն մէջ գործող համայնավար քահանաներ կան, որոնք գիտակցաբար կամ ոչ, գործիք դառնալով Չեկայի ձեռքին, անզարգացած շարքերներ կը հասցնեն իրենց հովուած համայնքին։

Անուրանալի իրողութիւն է որ Չեկան արտասահմանի մէջ կը գործածէ բազմաթիւ ռուս, հայ եւ ուքրանացի եկեղեցականներ, որոնք կամ կաշառուած անհատներ են եւ կամ արծաթասիրութենէ տարուած, կը մատնեն, պայքար ու վէճ կը ստեղծեն, եղբայրը եղբօր դէմ կը զինեն, եւ Կայսերական ճակատը տկարացնելու համար։

Ըստ Ագաբեկովի, այդ գործակալներէն մէկն է Կարապետ Մազլըմեանը, Չեկայի շրջանակներուն մէջ ծանօթ «թիւ 23» անունով։ Ագաբեկովի մերկացման պէտք չկար, Կարապետ Մազլըմեանի Չեկայի գործակալ ըլլալուն համոզուելու համար։ Ութ տարի առաջ, Հայաստանի կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահ Արտաշէս Կարինեան, Երեւանի մէջ, գաղթահայ անցուդարձերու մասին խօսելով, պաշտպանած էր Կարապետ Մազլըմեանը, իբր հաւատարիմ ծառայող խորհրդային քաղաքականութեան։

Այս մէկ փաստը բաւական է Կարապետ Մազլըմեանը ճանչնալու համար։ Այլեւս չենք խօսիր Տաճկաստանի հետ ունեցած գաղտնի գործակցութեան, իր տան մէջ գումարուած ժողովներու եւ համայնավարներու հետ պահած կապերու մասին։

Հոսպա այն յուդայագի՞րը, որ հելլէն մամուլին մէջ հրատարակուեցաւ փնտրելու համար Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու համար, եւ որուն խորհրդային ոգիութիւնը այնքան մեծ յուզում պատճառեց կառավարական շրջանակներուն։

Ո՞ր մէկը բաւենք եւ ո՞ր մէկն արձանագրենք։ Առանք մէկ քանի յայտնի փաստեր են. որոնք կը հաստատեն Կարապետ Մազլըմեանի Չեկայի գործակալ ըլլալը։

Մտածութի՞ւն կ'ընենք։ Այո՛, հրապարակաւ։ Թերթի էջերէն։ Ու պիտի շարունակենք հանրային անտարբերութիւն դարձած իրողութիւններն ու եզրակացութիւնները տարածել ժողովրդական զանգուածներու մէջ, որպէսզի չարիքը սահմանափակուի եւ վտանգը նուազ ազդեցիկ ըլլայ»։

Ամերիկայի Հայոց Երեսփոխանական Ժողովը

Հոկտ. 6 եւ 7ին Նիւ Եորքի Մայր եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ամերիկայի Հայոց Երեսփ. Ժողովը։

Ամերիկայի Հայոց 51 կազմակերպուած թեմերէն Երեսփ. Ժողովին մասնակցեցան 47 թեմեր 87 երեսփոխաններով։

Երեսփ. Ժողովի բոլոր նիստերը գոհացուցիչ եղան եւ երեսփոխաններէն շատ ունկնդիրներու հոծ բազմութիւն մը ակիզբէն մինչեւ վերջը հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ ժողովի աշխատանքներուն։

Երեսփ. Ժողովի օրակարգի գլխաւոր դրադումները եղան Սահմանադրութեան բարեփոխութիւնը, Առաջնորդական խնդիրը, Ամերիկահայ թեմի կրթական գործի կազմակերպութիւնը եւ ազգ. կեդր. վարչութեան ընտրութիւնը։

Երեսփ. Ժողովը փոփոխութեան ենթարկեց Սահմանադրութեան այն յօդուածները, որոնցմով գծուած էին Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի վարչական իրաւունքները Ամերիկահայ թեմի գործերու մէջ։

Հաստատելով կաթողիկոսի հոգեւոր նախութիւնը իբրեւ հոգեւոր պետ Հայոց Եկեղեցւոյ, Երեսփ. Ժողովը մերժեց էջմիածնին վարչական իրաւունքները ամբողջովին յաջորդ յաջորդ։

Երեսփ. Ժողովը առաջնորդի ընտրութիւնը յետաձգեց, յանձնարարելով Ազգ. Կեդր. Վարչութեան պատրաստել թեկնածուներու ցանկ մը մինչեւ յաջորդ Երեսփ. Ժողով։

Առաջնորդական տեղապահի պաշտօնին մէջ վերահաստատուեցաւ Տ. Նշան աւագ քհ. Փափազեան։

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան գործունէութիւնը խոր գոհունակութեան արժանացաւ Երեսփ. Ժողովի կողմէ միաձայնութեամբ քուէարկուած բանաձեւով մը։

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան միաձայնի գործարեալ անդամներու տեղը ընտրուեցան հոգեւորականներէն Ղեւոնդ վարդապետ Մարտուկեան եւ Տ. Մանիկեան քահանայ, իսկ աշխարհականներէն Տոքթ. Ս. Արզուման (վերընտրուած), Գ. Մ. Սամուէլ (վերընտրուած) եւ Գ. Հ. Արիկեան։

Յառաջիկայ տարուան համար Երեսփ. Ժողովը քուէարկեց 8000 տոլարի նախահաշիւ մը, որու 2500 տոլարը պիտի յատկացուի կրթական գործին։

Երեսփ. Ժողովը լրացուց իր աշխատանքները երկուշաբթի, Հոկտ. 8ին։

…Ր ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (32)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ—(ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Կէս օրին հասանք Քիւրտ Նորշէն, Ելի Հաղբէթի գիւղ։ Շէյխի հրամանով տեղաւորուեցանք, անոր երկու Թաքիաճները, առաւ իրիկուան տաք ապուր տուաւ գաղթականներուն։

Առաւօտուն Նորշէն ձմեռայ Նշանք կ'ուզէինք երթէ ոչ Պիթլիս, գոնէ Խանէր հասնիլ։ Երբ դարձանք Թաղհան հոլը սովորականէն աւելի ... կը փչէ, գետնի վրայի ձիւնը կը ծեփէ մարդու դէմքը եւ շնչառութիւնը կը դարձնէ։ Ձիւն ու վայնասուն ծայր առած էին։ Առաջ քալել անկարելի է։ Ով որ Պիթլիսի Թաղհանի եւ անոր մըրկաշունչ հովը տեսած է ան գիտէ, ձիւն մը ընելով ալ կը դառնանք եւ լեռան ստորոտը Թաղվէն անուանով հայ կիսաւեր գիւղը կը մտնենք։

Առաջ մտնողները ամուր տուներու մէջ տեղաւորուեցան, ուրիշներ կիսաքանդ եւ լերկ պատերու տակ մնացին.

Մեզմէ առաջ անցնող կարաւաններ քանդած եւ վառած էին տուներու սիւներու գերանները. շատ մը տուներ զրկուած էին սիւն ու գերանէ եւ տակաւին՝ իբրեւ տուներ կանգուն կը մնային։

Անոր համար որ հողը ստուած էր, նաւած կրակի նման իրար փակած։ Այսպիսի տան մը մէջ կը բնակին ութ անուրներ։ Անխոհեմաբար կը վառեն ութ տեղով կրակ, կրակի եւ անասուններու շնչած գոլորշիէն հողը կը հալի, կը թուլնայ, եւ մօտ յաւանալուն վար կուգայ, իր տակ թաղելով մարդ ու կենդանիներ։ Անկարելի եղաւ բան մը ազատել։

Մեր տան բնակները կապելէ յետոյ, Քեամիլ աղայի տան օգնութեան գացի։ Երբ անոնց տունն ալ ճամբու դրիր, անճարակեցի մեր տունը հասնիլ։ Ճամբուն վրայ եզ մը ինկած է, կին մը կը չարչարուի, անոր օգնութեան հասայ. երբ ոտքի հանեցինք, անոր բեռը ամրացուցի, յանկարծ քիւրտ կիներ վըխ փաթթուեցաւ. Հարեւոր մեռնիմ, Մարգար, դուն ո՞ւր ես, եւ ազատեցա՞ր։ Հայեացքս կը դարձնեմ եւ կը ճանչնամ, Խամէն է, սարսափ փոխուած քրտական է։ Կարճ ծանօթութիւն մը կուտայ իր մասին, ձայն անունով Քիւրտի մը քով կը մնար։ «Պատմելիք շատ բաներ ունիմ, թող մնայ յարմար առիթի մը»։ Եւ ես կ'աճապարեմ մերիններուն հասնիլ։

Խանէր հասանք. լեցուն էր։ Անցանք Պիթլիս։ Կէս օրէ վերջ մտանք քաղաք։ Կամուրջի մը տակ լեցուն դիակներ, առած էր ջուրը եւ մնացած էին սառի մէջ։

Ճամբան, մօտ 25 ուրուական դարձած Հայեր ոստիկաններու հետ օղակի մը մէջ կը քշուէին դէպի այդ կամուրջը։ Անոնց մէջ տեսայ մեր գիւղի Բրսօ Միսակը։ Կամուրջին վրայ հասած ատեն, համազարկ մը երկու կողմէն. ու խեղճերը ինկան անրեւի նման։ Անոնք որ վարը կամուրջի տակ չին կան, անոնց բաժին եղաւ սուինը. հրելով նետեցին կէս սառած ջուրի մէջ։

Քաղաք մտանք, ոստիկանները խիստ հսկողութիւն կը կատարեն Հայ չփախցնելու համար։ Մեզ հինգ տուն լեռան կողէն բարձրացնելով հայ եկեղեցիի մը մէջ տեղաւորեցին։ Թեթեւս վանք մըն էր. ունէր բաւական կոկիկ սենեակներ։

Եկեղեցիի գաւթին մէջ երկու դիակներ կան, կին մը, եւ մանկամարդ աղջիկ մը։ Զանոնք մէջտեղէն վերցնելու գործը ինծի ձգեցին.— «Քու ցեղակիցներդ են, տար սա շուանը անոնց ոտքին անցուր, քաշէ դուրս եւ սա գառիվայրէն գլտորէ գար վար»։ Մերժեցի այդպէս ընել։ Անոնց սառած դիակները կռնակս առնելով նետեցի եկեղեցիին եաեւ փոսի մը մէջ, ուր լեցուն դիակներ կային։

Անօթի կը մնանք, մէկ բեռ ալիւր ունէինք իբրեւ պաշար, ան ալ հաց չէին պատրաստեր, այլ տեսակ մը ապուր, որ իրենք փշրուք կ'անուանեն։

Առտուն բեռներով վար իջանք հրապարակ, էլը կը քաշուի, ոստիկանները կը հսկեն եւ մենք կ'ուղղուինք Սալնոձորի ուղղութեամբ։

Քաղաքէն դուրս ելանք, անդնդախոր ձորի մը մէջ ենք, Գիւղաստարէ. երկու կողմը անծայրածիր լեռներ։ Օդը մեղմ է ու ամպի բեծեր կ'երեւան։ Արեւը շատոնց կորսուած է։ Ճամբու կողքին եզ մը ինկած է, անոր գլուխը կտրած անցած են, անմիջապէս հասայ, ճուռ մը, կաշիով մէկտեղ կտրեցի եւ բերի պահեցի բեռան մը վրայ։ Առաջ անցնողներուն կրակներէն կը մխան։ Էլը դադար ըրաւ գիշերելու։ Մեր տունը ժայռի մը առջեւ դրինք, հասանքէն ազատեցանք։ Լող մը առած մտայ անտառ. խուրձ մը փայտ շուտով հասցուցի. կրակը նորոգեցի, նորէն ես, եւ այսպէս ամբողջ գիշերը անցընելու չափ կրակի փայտ պատրաստեցի։ Ցեխոյ անասուններուն համար ճարեցի ձիւնի մէջ եղած ուտելու ծայրեր (կոնտ), քանի մը խուրձ։ Յուրտ չեմ զգար, քանի որ կ'աշխատիմ։

Մեր կողքին դրուած է տուն մը, քովս եկաւ ու ականջէս կը փսփսայ.— Գիտե՞ս, ես ալ հայ կին մը ազատած եմ. Խամէ կը կոչուի։ «Լաւ ըրած ես», ըսի։— Ախ, եթէ գիտնայի, քանի մը կտրիճ երիտասարդներ հետս կ'առնէի, այսօր ես հանգիստ կ'ընէի, կ'ըսէ այդ Քիւրտը։ Բայց Խամէն չկայ, ո՞ւր է, կը հարցնեմ։ Ան ուրիշ խարներու հետ ձորակը մնաց, ուրիշները կռիւ կ'ուտեն, կ'երթամ բերելու։

Զայնոն կրակի վրայ ջուր տաքցուց, քանի մը ճանկ ալիւր մէջը խառնեց ու բաժնեց, իմ բաժինս թէյի նման խմեցի ու փորս տաքցաւ։

Ամէն մարդ իր քուրջը բացաւ ու մէջը մտաւ։ Ես ալ երկու եղնիրս միջեւ տեղ պատրաստեցի, կրակս առաւօտուն քուրայ կտրած է. Միսի կտորը կը քերթեմ, կը մանրեմ ու կը գնեմ կրակին մէջ եփելու։ Անդին Խամէն կրակին քով նստած հաց կը թխէ սաճի վրայ. կ'ուզեմ անոր քով երթալ, բայց քանի որ հաց կը պատրաստէ չեմ երթար. Անոր ալ աղաները քնացեր են։ Իր գործերը վերջացնելէ յետոյ քովս եկաւ։ Կրակս նորոգեցի, իրեն համար աղուոր տեղ մը տուի։ Նստելէ առաջ երեք հաց տուաւ, «պէտք էմ, անօթի ես» ըսելով։ Նստանք կրակին քով ու սկսանք մեր պատրաստած մսի ջուրը թէյի նման խմել, բնաւ ցուրտ չենք զգար։

(Շար.) ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Հաւանական է որ արտաքին յանձնաժողովը վաղը աւարտէ երկու օրինագիծերուն քննութիւնը եւ ընդհ. ժողովն ալ զանոնք քննէ իր վաղուան (այսօրուան) կամ Շաբաթ օրուան նիստին։ Հաւանական է նոյնպէս որ Վարչապետը այս առթիւ կարեւոր ճառ մը խօսի։

ԱՆԳԱՐԱ, 24 (Մ.)— Ընդհ. ժողովէն յետոյ գումարուեցաւ արտաքին յանձնաժողովը եւ լսեց Թ. Բիւշտիւ պէյի յայտարարութիւնները՝ Գալքանեան ուխտի գործադրութեան վերաբերեալ երկու օրինագիծերու մասին։ Յանձնաժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց տրուած բացատրութեանց եւ որոշեց ընդհ. ժողովի վաւերացումին ներկայացնել օրինագիծերը։

Ազգ. ժողովը, վաղը առտուան իր նիստին նկատի պիտի առնէ զանոնք։ Մանաւանդ հաւանական է որ ժողովը գանփակ նիստի մը մէջ լսէ կառավարութեան տալիք բացատրութիւնները։

Որոշուած է դաշնագիրերուն վաւերացուած բնագիրները փոխանակել այն ատեն, երբ Գալքանեան նախարարները Անգարա այցելեն.

Սեւամորթ մը կենդանի կ'այրուի

5000 ՀՈԳԻՆՈՑ ԽՈՒԺԱՆՈՎ ՄԸ

Ֆլորիտայի մէջ (Մ. Նահանգները) սպիտակամորթ եւ քաղաքակիրթ Ամերիկացիները ահռելի տանջանքներով մեռցուցին 23 տարեկան սեւամորթ մը, որ ամբաստանուած էր թէ սպիտակամորթ աղջիկ մը պղծած եւ սպաննած է։ Սեւամորթը, Գլօտ Նիլ, ձերբակալուած եւ բանտարկուած էր սահմանակից նահանգի մը բանտին մէջ, որպէսզի ամբոխին ձեռքը չանցնի։ Հոկտ. 26ին երեսուն ինքնաշարժներ հասան բանտին առջեւ, սպառազէն գաւաղիրներով, որոնք պահակները անկարողութեան դատապարտելէ յետոյ, ներս խուժեցին եւ խցիկէն հանեցին բանտարկեալը։ Զինքը յատուկ ինքնաշարժի մը մէջ նետուեցաւ եւ քշուեցաւ ուրախութեան ցոյցերով։ Որոշուած էր մեռցնել ճիշդ այնտեղ որ գտնուած էր աղջկան դիակը։ Այս առթիւ կոչեր ալ հրատարակած էին, որպէսզի ժողովուրդը գայ տեսնէ, իբրեւ թէ թատերական ներկայացում մը ըլլար։ Արդարեւ, բազմաթիւ կը պարպուէին, տեսնելու համար յաղթանակը։ Մինչ կառավարութեան զօրքը աչալո՛ւրջ կը հսկէր սահմանին վրայ, թշուառ սեւամորթը ահռելի չարչարանքներու ենթարկուեցաւ ամբողջ գիշեր մը, դանակներ, հրաշէկ երկաթներ եւ աքցաններ գործեցին անդադար, հինգ հազար հանդիսականներու առջեւ ... Մինչեւ Ուաշինկթըն դիմում կատարուած էր, օգնութիւն խնդրելով, բայց ընդհ. դատախազը պատասխանած էր թէ բան մը չի կրնար ընել։ Յաջորդ առտուն, սեւամորթը ողջ էր տակաւին։ Այս անգամ որոշեցին կախել, եւ հանդիսաւորապէս դաշտ փոխադրելով, ծառէ մը կախեցին ինչ որ մնացած էր մարմնէն։ Առնուազն 50 կրակի նշաններ կ'երեւային դիակին վրայ ...

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՀԻՆԳ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ

Հինգ պարսկական օդանաւեր Տիարպէքիր հասան հրամանատարութեամբ Ահմէտ Նախիջեւանի, որ վարիչն է զինուորական օդաղնացութեան։ Եկաող մեկնեցան Էնկիւրի, մասնակցելու համար Թուրքիոյ Հանրապետութեան 11րդ տարեդարձի հանդիսութեանց։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1935

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

1.— Ազգային քննական պատմութիւն, Բագրատունեաց Հարստութենէն մինչեւ Ռուբինեանց Հարստութիւն։

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ապատագրական պատմական դէպքերու եւ դէմքերու, առանց կուսակցական խտրութեան։

3.— Կրօնական տօներու լի մկատար յիշատակութիւն։

4.— Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը՝ եզերուած գոյգ եռագոյնով, միջտեղը «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՅԱՄԱՐՏԸ» (գծուած Հ. Ալեւանդի կողմէ)։

5.— Օրացոյցին ներքեւ Դաշնակցութեան Երդումը։

7.— Ձախ կողմը Միքայէլ Վարանդեան, Մ. Նալբանդեան եւ Թումանի մարտական խումբը։

7.— Աջ կողմը Հայր Աբրահամ, Գամառ Քաթիպա, Ռուբէն եւ Տէլիպապայի ֆէտայիներու խմբանկարը։

8.— Օրացոյցին մէջ զետեղուած են անցեալ տարուան կոչքին վրայի նկարները եւ ութը նոր նկարներ։

Հայրենակիցներ, չզրկուելու համար այս գեղեցիկ հրատարակութենէն դիմեցէք այժմէն Միութեան հասցէին՝

Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille

Գին՝ Մարսէյլի 5 ֆր.։ Գաղութներ 5.50։ Գայքաններ եւ Սուրիա 5։

Տպագրութիւն՝ ԽՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ։

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Նոյեմբեր 20ին պիտի սկսինք ծախել մեր նոր օրացոյցները «Վասպուրական» օրացոյցը։ Կազմուած է նոր բովանդակութեամբ (կենսագրական, աշխարհագրական, եւ այլն) բաժիններով։ Աղօտորդի համար դիմել՝

A. Mardirossianի, Poste Restante Colbert, Marseille։

Մարսէյլի Վասպ. Հայր. Միութեան Վարչութիւն

ՃՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ալֆորվիլի Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ վերամուտ, հաշուետուութիւն, ընթացիկ հարցեր։

Ժողովէն յետոյ ընթերցանութիւն եւ մոքերի փոխանակութիւն։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (14)

ՍՊԻՏԱԿ ԱՐԾԻՒԸ

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ — Գրեց՝ ՐՕԼԸՆՏ ՏԷՆԻԸԼ

Հ. Ա. երիտասարդի մը մասին չէր խօսած, այնպէս որ իր բարեկամին չբօղարկուած գրգռութիւնը թէ մարդասպանը չի կրնար երիտասարդ մը եղած ըլլալ՝ ապշեցուց զինքը։

— Բայց ձօն, ես կարծեմ չըսի թէ մարդասպանը երիտասարդ մըն է։

— Ը, բ... Թերեւս դուն չըսիր։ Ես մօքովս այդպէս կը կարծէի։ Ձեզ հասկնար թէ ներքին ինչ մտածում ունի մեր բարեկամ ձօնը, բսաւ ինքնիրեն Հ. Ա.։ Բան մը կայ մտքին մէջ, բայց այդ բանը ինծմէ պահելու համար չափազանց զգոյշ կը վարուի։

— Առաջին սպանուողը Հրեայ մըն էր. Սթալպէրկ անունով, որ իր գրասենեակին մէջ դաշունահարուած էր։ Երկրորդը հանգստեան կոչուած Աւստրալիացի մըն էր, Տէյվիս անունով, ասոր ալ կոկորդը կտրուած էր, Տէվընշիրի իր բնակարանին մէջ։ Երրորդը՝ երեք գիշերուան դէպքը, Հէնրի Մէյսըն, արժեթուղթի միջնորդ, սրտէն զարնուած։

Երեք մաքուր գործեր, է՞հ։

— Ես գեղեցիկ եւ մաքուր գործը չեմ գիտեր, սակայն ոստիկանական ըմբռնում է թերեւս, ես պիտի բսէի երեք հատ վատ եւ վայրագ սպանութիւն։

— Թերեւս իրաւունք ունիս, ձօն, խնդիրը այն է թէ ի՞նչ է պահուած այս ամէնուն ետեւ. ի՞նչու համար կը սպաննուին այս ծերուկները, հաւանօրէն միեւնոյն անձին կողմէ, եւ ինչո՞ւ անոնց կուրծքերուն վրայ այդ Սպիտակ Արծիւը կը փակցնէ։

— Ես պիտի բսեմ որ Արծիւը որպէս նշան գրուած է. բսաւ Սըր ձօն։

— Ի՞նչի նշան։

Սըր ձօն ուսերը թօթվեց։

— Ձե՞ս գիտեր։ Ես պատճառ մը գտայ, թերեւս իբրեւ նշան թէ անոր ետեւէն յաջորդ մը եւս պիտի մեռնի։

— Տէր Աստուած։ Ուրեմն Հ. Ա. կը կարծես թէ այս ահռելի սպանութիւնները դեռ պիտի շարունակուի՞ն։

— Զարմանամ։ Կ'ընդունիմ թէ առաջին երկու դէպքերուն իրարու հետ կապակցութիւն ունենալը չէինք գիտեր, բայց հիմակ գիտենք որ Հէնրի Մէյսըն զինուած կը պտտէր, եւ սրտին մէջ գաղտնի վախ մը ունէր թէ մահը որ եւ է անկիւն իրեն կը սպասէր, այս իրողութիւնն իր սպասուորէն իմացանք։ Հետեւաբար գրեթէ վստահաբար կրնանք բսել որ երբ Սթալպէրկի եւ Տէյվիսի սպանութիւնը իմացաւ, իրեն համար խնդիրը պարզուած եղաւ եւ գուշակեց թէ բաղանելու կարգը իրեն եկած է։ Հիմակ ես ինծի հարց կուտամ թէ չորրորդը ո՞վ պիտի ըլլայ արդեօք։ Եթէ յաջողիմ ի յայտ բերել թէ սպաննուած այս երեք անձերը իրարու հետ ի՞նչ տեսակ յարաբերութիւն ունէին՝ թերեւս կարենամ գտնել չորրորդ անձը եւ փրկել իր կեանքը։ Կը յուսամ որ կարգ մը հարցաքննութիւնները որոնց սկսած եմ, այս իրիկունէ առաջ իրենց արդիւնքը պիտի տան։

Սըր ձօն հանճոյքով պիտի ուզէր իմանալ թէ այդ մանաւոր հարցաքննութիւնները ինչ էին, բայց խորհեցաւ որ հարցնելը խելացութիւն չպիտի ըլլայ։

— Ի միջի այլոց ձօն, — խօսողը դարձեալ Հ. Ա.ն էր, — կ'ուզե՞ս սա թալիսմանը տեսնել... այսինքն Սպիտակ Արծիւը։

— Ի՞նչ. մօտդ կը գտնուի՞։

Ձայնին մէջ նորէն մտահոգութիւն։ Ի՞նչ կը նշանակեն այս ամէնը։

— Այո, երէկ գիշեր Հէնրի Մէյսընի կուրծքին վրայէն առնուածը քովս է։

— Կ'ուզեմ տեսնել, Հ. Ա.։

— Անհամբեր։

Հ. Ա. գրպանէն դուրս հանեց թղթիկի մը մէջ փաթթուած տարրկան եւ սեղանին վրայ, ընկերոջը առջեւ դրաւ.

Սըր ձօն ատրկան ձեռքին մէջ բռնած եւ թուղթը բացած միջոցին ձեռքերը սկսան դողդղալ։ Մտքովը խորհեցաւ որ այն Արծիւը զոր հիմակ պիտի տեսնէր՝ եթէ միեւնոյն նմանութիւնն ու միեւնոյն ձեւն ունենայ, այն միւսին զոր «Կլօրիա» զբօսանաւէն միասին բերած էր, այն ատեն փոքր կասկածով կամ նոյն իսկ անկասկած պիտի բսէր որ այդ Սթէֆըն Հայաթը կերպով մը այդ երեք մարդոց սպանութեան մասնակից էր։

Ներքնապէս մաղթեց որ երկու Արծիւները այնքան անման ըլլան իրարու, որ սիրտը հանդստանար, եւ առանց Ջարա Հայաթի վտանգ մը բերելու վախն ունենալու, իր ընկերոջը վրայ բացարձակ վստահութիւն ունենար։

Դժբախտաբար սակայն Սըր ձօն Տէվիտսընի միտքը չհանդարտեցաւ, հազիւ Արծիւին վրայ նայած՝ տեսաւ որ անիկա իր հետ բերածին յար եւ նմանն էր։

Այլեւս անկասկած էր որ Սթէֆըն Հայաթ, Սպիտակ Արծիւի սպանութեանց մասնակից էր։ Սակայն չէր կրնար հասկնալ թէ այսպէս երիտասարդ մը ինչո՞ւ սպաննէ երեք ծեր մարդեր։ Հ. Ա. այս երեք սպանութեանց մէջ կապակցութիւն մը կը նշմարէր, մեռնողին եւ մարդասպանին միջեւ, Սթէֆըն Հայաթը ինչպէ՞ս այդ կապը կրնար ըլլալ, քանի տարեկան երիտասարդ մը։ Ոչ, կապակցութիւն չի կրնար ըլլալ, եթէ մարդասպանը Սթէֆըն Հայաթն է, ուրեմն աղան խելագար մըն է, որ դիպուածով այսպիսի ոճիրներ կը գործէ։ Ե-թէ այսպէս է, ուրեմն պէտք է մէկ առաջ չըթայ զարնել եւ արգելափակել։ Աստուած իմ. իր յաջորդ [illegible] կրնայ նոյնիսկ իր քոյրը ըլլալ։ [illegible] ձօն այս միտքին առջեւ սարսափեցաւ։ Իր տեսած միջոցին Սթէֆըն Հայաթ գիտակցութիւնը կորսնցուցած էր, որ հասկնար թէ ինքը կամ ոչ, պէտք էր կրկին զինքը տեսնել եւ կարելի եղածին չափ [illegible]։ Այսօր իսկ Գրայթըն պէտք է երթայ «Կլօրիա» զբօսանաւուն մէջ եւ պէտք այնքան շուտ վերադարձը բացատրէ այն բանով որ իբր թէ հանգիստ էր եղած երիտասարդին առողջական վիճակով։

Մանրամասնին քննութիւն մը եւ բաց մը բառ Սթէֆընի հետ, եթէ կարենայ պիտի հասկնայ եւ իրողութիւնը պիտի իմանայ։ Բայց մինչեւ որ ինքը իրականութիւնը չիմանայ՝ Աջօթինա բարեկամին բան չպիտի բսէր իր բարեկամին բան չպիտի այդ խնդրի մասին։ Մտքին մէջ արդէն ծրագիր մը ունէր այլեւս ... անելի հաստատ ըզգաց։

— Կը թուի թէ փորրիկ Սպիտակ Արծիւս քեզ մագնիսացուց, ձօն

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 31 Octobre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2639

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՁՄՐԱՆ ՏԽՈՒՐ ԱՅՆ ԳԻՇԵՐ...,,

— oo —

Դեռ աշուն է, բայց որքա՜ն տխուր, եւ ցուրտ, ցո՛ւրտ։

Միշտ ամպ-արեւ ու յարափոփոխ, Փարիզի օդը արդէն վե-րարկու մը նետել տուեր է ունեւորին կռնակը։ Իսկ չունեւորը կը սրսփայ հագուստի եւ սնունդի պակասէն։

Թշուառութեան ո՞ր մէկ տեսարանը կը պակսի, այս փարթամ քաղաքին մէջ, ուր ժողովուրդին կէսը չի գիտեր թէ ի՛նչպէս ապրի միւս կէսը,— կամ ո՛ւր կը պառկի, գիշերը, երբ ուրիշներ գիշերներ կը լուսցնեն լուսացնցուղ սրահներու մէջ. գիշերներ գինով եւ կինով...

Դեռ աշուն է, բայց արդէն թշուառութեան ձայներ կը լսուին ամէն կողմէ։

Ուրեմն, կացութիւնը շատ աւելի պիտի ծանրանայ ձմեռը, երբ անձրեւն ու ցուրտը վերահասատեն իրենց չարաշուք տիրապետութիւնը։

Պիտի ծանրանայ առաւելապէս անոր համար որ, կը գտնուինք տնտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան ամէնէն սուր շրջանին մէջ։

Անցեալ շաբթու, պաշտօնական տեղեկագիրը կը յայտնէր թէ 6-7000 նպաստընկալ գործազուրկներ աւելցած են մէկ շաբաթէն միայն։

Իրադէկներ հարիւր հազար կը հաշուեն մէկ տարիէն միւսը յառաջ եկած յաւելումը։

Այս տեղեկութիւններէն շատ առաջ, աշխատանքի նախարարը ինք ազդարարեց թէ այս ձմեռ աւելի պիտի ծանրանայ գործազրկութեան տագնապը։

Եւ անապարեց գործադրել հանրօգուտ շինութեանց ծրագրին մէկ մասը, որպէսզի գործ ճարուի շատ մը բանուորներու։

Միւս կողմէ, ծրագիր կազմած է գործազրկութեան նպաստի ազգ. ստնուկ մը հաստատելու, քանի որ պետութիւնը կը դժուարանայ կրել ամբողջ բեռը։

Մինչ այս մինչ այն, ամէնէն տոկուն հաստատութիւններն ալ հազարաւոր բանուորներ կ'արձակեն ամիսներէ ի վեր, կամ ժամեր ու գիներ, նոյն իսկ օրեր կը կրճատեն։

Վերջին նորութիւնները կ'իմանանք այսօր իսկ,— բազմաթիւ արձակումներ՝ երկու-երեք խոշոր գործարաններէ։

Աւելորդ է յիշեցնել պատկերին լրացուցիչ մասը — նորանոր խստութիւններ եւ չկամութիւններ՝ օտարականներու հանդէպ, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական պատճառներով։

Դիտեցիք որ, արմատական – ընկերվարականներու համա-գումարն անգամ ազատ չմնաց օտարի հոտանքէն։ Այնտեղ լուրջ թելադրութիւններ եղան սահմանափակելու օտար բանուորները, ի պաշտպանութիւն Ֆրանսացի աշխատաւորութեան։

Բոլորս ալ գիտենք որ կառավարութիւնը արդէն սահմանափակած է օտարներու համեմատութիւնը, 10 առ հարիւրի օրէնքով։

Իրականին մէջ, տասնէն ալ պակաս է այդ իրաւունքը։ Եւ, եթէ չենք սխալիր, վերջին հանրօգուտ շինութեանց առթիւ, աշխատանքի նախարարութիւնը պատուիրած է հարիւրին հինգէն աւելի տեղ չտալ օտարազգիներու։

Վերջերս, ուրիշ անհամութիւններ ալ երեւան եկան, այս օրէնքին պատրուակով։

Աշխատանքի նախարարութեան քննիչները յանկարծ կոխելով այս կամ այն օտար գործարանը, տուգանքի կը դատապարտեն սեփականատէրը, եթէ չէ յարգած 10 առ հարիւրի օրէնքը։ Միեւնոյն ատեն պայման դնելով որ արձակեն օտար բանուորները, այլապէս կը կրկնապատկուի տուգանքը (հարիւր ֆրանք՝ իւրաքանչիւր օտար բանուորի համար)։

Այս խստութեան հետեւանքով, Փարիզի մէջ փնասուեցան քանի մը հայկական հաստատութիւններ (կօշիկ), թէեւ իրականին մէջ յանցանք չունէին, քանի որ Ֆրանսացի բանուոր չի ճարուիր կարի եւ ուրիշ մասնագիտութեանց համար։

Ինչպէս ամէն բանի մէջ, պետական պաշտօնեան — քննիչը — օրէնքի տառին կը նայի, մնացեալ բոլոր հոգերը ձգելով քեզի...

×

Ի՞նչ կ'ուզենք ըսել, տակէ տակ շարելով այս տխուր իրողութիւնները.—

1. Քիչ մը աւելի ուշադրութիւն, օրինական պարտականութեանց գործադրութեան համար։ Մոռնալ ոչնչական ձեւերը, որոնք աչքի չէին զարներ առաջ, երբ չէն էր երկիրը եւ բանուկ էին գործերը։ Քաղաքական մթնոլորտն ալ պղտոր ըլլալով, չեղը հաստով դերան կը դառնայ այսօր։

2. Աւելի եւ աւելի ամփոփուիլ այն բոլոր հաստատութեանց շուրջը, որ կրնան դեր կատարել, թերութիւններ կամ թշուառութիւններ դարմանելու համար։

Առաջին կէտը բացատրութեան չի կարօտիր։ Թէ գործատէրը եւ թէ բանուորը եթէ միայն իրենց փարձառութենէն օգտուին, շատ մը անակնկալներ կանխած կ'ըլլան։

Ինչ կը վերաբերի երկրորդ կէտին, կ'արժէ աւելի բաց խօսիլ։ Եւ առանձին։

Նախ, ժամանակն է, վերջապէս, որ գլուխ գլխի խորհրդակցութիւն մը կատարեն գաղթականներու զոյգ «օֆիս»ները եւ Տնտեսական Կեդրոնը, որոնք հազիւ իրարու բարեւ կուտան, հանդիսաւոր առիթներու մէջ։

Երկրորդ, անհրաժեշտ է աւելի ջերմ հետաքրքրութիւն հանդէպ այն մարմիններուն որ սատարներ են թշուառներու հոգատարութիւնը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

ԶՕՐԱՑՆԵԼ ԲԱՆԱԿԸ, ԶԻՆՈՒՈՐՈՎ ԵՒ ՌԱԶՄԱՄԹԵՐՔՈՎ

——·——

Առջի օր, պատերազմական նախարար մարաջախտ Փէթէն երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովին առջեւ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է աւելցնել բանակին պաշարը եւ ռազմանիւթը, հետեւաբար կառավարութիւնը նոր վարկեր պիտի պահանջէ յարմար առենին եւ իր պատասխանատուութեամբ։ Այս պահանջը կը զգացուի Գերմանիոյ վերազինման հետեւանքով։ Իրազեկներ կը հաւատան թէ նախարարը անհրաժեշտ համարած է նաեւ աւելցնել զինուորներու թիւը։ Այդ պարագային նորէն պիտի արծարծուի զինուորութեան շրջանը երկարաձգելու խնդիրը։ Պատերազմէն ի վեր, այդ ծառայութիւնը աստիճանաբար կրճատուելով, երեք տարիէն ի ջու 12 ամսուան։ Այժմ կը խորհուի կա՛մ երկարաձգել շրջանը, եւ կամ ամէն տարուան նորագիրները կանչել ժամանակէն առաջ։ Զինուորական շրջանակներու մէջ զգալի է ծառայութեան շրջանը աւելցնելու տրամադրութիւնը։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ԽՄՏՉԻՆ

ՃԱՓՈՆԻ ՆԱՒԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԷՆ

——·——

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆԵԼԻ ՑԱՆԳԱՌ

Ինչպէս յայտնի է, երկու շաբաթէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ, Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչներուն միջեւ նաւային ուժերու համեմատութեան մասին։ Բանակցութիւնները անելի մը յանգեցան առջի օր, եւ եթէ Ճափոն իր պահանջները չփոփոխէ, այլեւս յոյս չկայ որ նաւային խորհրդաժողով մը գումարուի յառաջիկայ տարի։ Ուրիշ խօսքով, զինարշաւը պիտի վերսկսի նաեւ ծովու վրայ։

Երկուշաբթի օր, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու պատուիրակները զատ-զատ լսեցին Ճափոնի առաջարկները եւ յետոյ իրար գտնելով, անընդունելի համարեցին զանոնք։ Թէեւ միացեալ ճակատ չէ կազմուած Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ, բայց երկու երկիրներն ալ համաձայն են հիմնական հարցերու մասին։

Ճափոն հաւասարութիւն կը պահանջէ թոն առ թոն, մինչդեռ հին պայմանագրով մը իր սակն է երեք, (Անգլիա եւ Ամերիկա՝ հինգական)։ Կ'ըսուի թէ Ճափոն յանձն կ'առնէ նոր մարտանաւ չկառուցանել հաւասար աստիճանի մը հասնելու համար, պայմանաւ որ տեսականօրէն ընդունուի այդ հաւասարութիւնը։ Բայց բանաւոր չի համարուիր այս պայմանը, որովհետեւ եթէ դաշնագրին մէջ արձանագրուի, անոր մաս կը կազմէ, այլապէս անարժէք է։

Անգլ. թերթերը կ'ըսեն թէ Ճափոնի բանագնացները գիտեն որ անկարելին կը պահանջեն, բայց ստիպուած են տեղի տալ իրենց երկրի հանրային կարծիքին եւ զինուորական դասուն ճնշման։ Ամէն պարագայի մէջ, առ այժմ խօսակցութիւնները չեն դադրած եւ չպիտի դադրին, մինչեւ որ համաձայնութեան բոլոր յոյսերը սպառին։

⁂ Վարչապետ Պ. Մաքտօնըլտ եւ փոխանորդը, Պ. Պոլտուին հացկերոյթի մը մէջ խօսելով, յայտարարեցին թէ Մեծն Բրիտանիա իր սպառազինութիւնը կրճատած է վտանգաւոր ըլլալու աստիճան։ «Մենք թոյլ տուինք որ մեր պաշտպանողական ուժը իջնէ, որպէսզի կարենանք աչք աչքի նայիլ ժողովուրդներու եւ ազգերու եւ մեծ քայլ մը առնել դէպի խաղաղութիւն»։

Կիներու քուէարկութեան խնդիրը

Երկուշաբթի օր մեծ միթինկ մը գումարուեցաւ Սալ Վակրամի մէջ, նախաձեռնութեամբ քուէպահանջ կիներու Միութեան եւ նախկին ռազմիկներու ընկերակցութեան։ Կը նախագահէր Փարիզի երեսփոխան Պ. Սքափինի, իր կողքին ունենալով Լա Թուշ-Ֆուքոյի դքսուհին, որ նախագահն է քուէպահանջ կիներու Միութեան։ Դքսուհին ջերմապէս պաշտպանեց կիներու ընտրական եւ օրէնսդրական իրաւունքները։ Ուրիշներ ալ խօսեցան նոյն իմաստով եւ յետոյ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը խնդրուի վարչապետ Պ. Տումէրկէ՝ ճանչնալ կիներու քաղաքական իրաւունքները եւ ապահովել անոնց մասնակցութիւնը 1935ի քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ։ Նոյնիմաստ բանաձեւեր ղրկուած են Մարսէյլէն, Լիոնէն, Պորտոյէն եւ ուրիշ 40-50 գլխաւոր քաղաքներէ։

Ֆրանքօ-խորհրդային բարեկամութիւնը

»»»··«««

Ճիշդ տասը տարի առաջ էր որ Ֆրանսա ճանչցաւ խորհրդային իշխանութիւնը։ Այս առթիւ, Մոսկուայի Ֆրանսական դեսպանը պաշտօնապէս այցելեց Պ. Լիթվինովի, շնորհաւորելու համար տասնամեակը։ Երկու դիւանագէտները գոհունակութեամբ հաստատեցին թէ Ֆրանքօ-խորհրդային յարաբերութիւնները մեծապէս բարւոքած են այդ օրէն ի վեր եւ փոխադարձ մաղթանքներ ըրին, ի սէր խաղաղութեան։ Խորհրդային մամուլն ալ խմբագրականներով պանծացուց երկու երկիրներուն մերձեցումը։ «Փրավտա», «Իզվեստիա» եւ ուրիշ թերթեր կը շեշտեն թէ կարելի է աւելի սերտացնել երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը, քանի որ երկուքն ալ խաղաղութեան ախոյեաններ են։ Միեւնոյն ատեն ցանկալի կը համարուի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ, ինչպէս եւ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մերձեցումը, աւելի ամրապնդելու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը։

Այս առթիւ ըսենք թէ՝ խորհրդային մամուլը ջերմապէս ցաւակցութիւն յայտնեց Պ. Պառթուի սպանութեան եւ Պ. Փուանքարէի մահուան առթիւ, անհրաժեշտ գտնելով նաեւ լուսաբանել Մարսէյլի մահափորձին բոլոր գաղտնիքները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՇՈՒՐՋԸ

ԻՏԱԼԻԱ Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԴԱՏԷ.— ԻՎԱՆ ՄԻԽԱՅԼՈՎ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ.— Ո՞Վ Է «ՇԻԿԱՀԵՐ ԳԵՂՈՒՀԻՆ».

Մարսէյլի մահափորձին շուրջ քննութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ, թէեւ բուն գործը անելի մը յանգած է, քանի որ երկու գլխաւոր ամբաստանեալները, Անթէ Փավէլիչ եւ Քվաթէրնիք չեն յանձնուած Իտալիոյ կողմէ։ Վերջին լուրերու համաձայն, իտալական կառավարութիւնը պիտի մերժէ յանձնել երկու կալանաւորները, միջազգային օրէնքներու հիման վրայ։ Իրազեկներ կը հաւատան թէ բուն պատճառը այն է որ Իտալիա կ'ուզէ ինք դատել երկու ամբաստանեալները, եւ հրապարակաւ։ Հոմ կ'ուզէ որ երկու խրուաթ հայրենասէր-դաւադիրները իտալական դատարանի առջեւ յայտնեն Ալեքսանդր Թագաւորին եւ Եուկոսլավիոյ դէմ սարքուած դաւադրութեան բուն պատճառները։ Այս կերպով կ'ուզեն ամբողջ աշխարհի առջեւ պարզել Եուկոսլավիոյ ներքին կացութեան գաղտնիքները։

⁂ Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Իվան Միխայլով, Մակեդոնական կազմակերպութեան հրամանատարը, որ Թուրքիա ապաստանած ըլլալով Գասթէմունի աքսորուած էր, ձերբակալուած է Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ պահանջին վրայ։ Առաջինը կը պահանջէ իրեն յանձնել փախստականը, ամբաստանելով թէ շարք մը սպանութիւններ կատարած կամ կատարել տուած է, իսկ երկրորդը զայն կ'ամբաստանէ իբրեւ կազմակերպիչը Մարսէյլի մահափորձին։

⁂ Պելկրատի թերթերը կը գրեն թէ այն շիկահեր գեղուհին որ ընկերացած էր ահաբեկիչներուն մինչեւ Մարսէյլ եւ որ կը փնտռուի մինչեւ հիմա, աղջիկն է խրուաթ յեղափոխական կոմիտէի հիմնադրին, Եոզէֆ Ֆրանքի, եւ քոյրը ահաբեկիչ Իւօ Ֆրանքի։ Անունն է Տօրա, 28-29 տարեկան։ Ամուսնացած է քանի մը անգամ եւ ազգականութեան կապեր ունի Քվաթէրնիքի հետ, որ բանտարկուած է Իտալիոյ մէջ։ Տօրա Ֆրանք Եուկոսլավիայէն հեռացած է 1919-20ին, նախ հաստատուած է Հունգարիա, բայց յաճախ ճամբորդած է Եուկոսլավիա եւ զանազան անցագիրներ կը գործածէ։ Ցայտնի չէ թէ ի՛նչ անունով ճամբորդած է վերջերս։ Զագրէպի ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ տասը տարիէ ի վեր տեւական կապեր ունի խրուաթ եւ մակեդոնական կազմակերպութեանց հետ եւ յաճախ իբրեւ գաղտնի սուրհանդակ ծառայած է։

Ավտոմոբիլի ճարտարարուեստին տագնապը

»»»··«««

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՃԱՄԲՈՒԻՆ

« *Փօփիւլէռ* » կը գրէ թէ Տըլաժ գործարանը հազարի չափ բանուորներ ճամբած է երկուշաբթի օր, անորոշ տեւողութեամբ։ Մանէսիուս գործարանն ալ (Լըվալուա) պիտի հանէ 1200 բանուորներ։ Տըլաժի վարչութիւնը յանձնարարած է արձակեալներուն՝ իրենց աշխատավարձը գալ առնել յառաջիկայ երկուշաբթի օր։ Կ'ըսուի թէ այս հաստատութիւնը որ եւ է շահ չէ ունեցած ինքնաշարժի ցուցահանդէսէն։

Մանէսիուս մէկ շաբաթ պայմանաժամ տուած է 1200 բանուորներու որոնք պիտի արձակուին նոյ. 6ին։

Գալով Սիթրօէնի, ընկերվարական օրկանը կ'ըսէ թէ բանուորները մէկ շաբաթական պիտի կորսնցնեն։ Նոր որոշման մը համաձայն, գործարանը փակ պիտի մնայ երկուշաբթի եւ շաբաթ օրերը։ Արդ, այսօր, չորեքշաբթի, պիտի գոցուի, իբրեւ փոխարինութիւն շաբաթ օրուան մը երբ բաց մնաց. պիտի փակուի նաեւ վաղը, հինգշաբթի եւ ուրբաթ (Մեռելոց)։ Ուրեմն, մէկ շաբաթ վճարում չպիտի ստանան բանուորները։ Միթինգով բանուորներու միութիւնը միթինկ մը սարքած է այսօր, բողոքելու համար այս կարգադրութեան դէմ։

Սալմսոնի գործարանին գործադուլը կը շարունակուի։ 1200 բանուորներ միացած են շարժումին։ Հաստատութիւնը ուզած էր փոխել աշխատանքի ժամերը, կէսօրուան դադարն ալ մէկուկէս ժամուան փոխարէն իջեցնելով 45 վայրկեանի, որպէսզի քանի մը հարիւր հազար ֆրանք խնայէ ելեկտրական լոյսէն։

⁂ Աշխատանքի նախարարը, Պ. Ա. Մառքէ, առջի օր Երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովին առջեւ պարզեց իր ծրագիրը, որուն համաձայն գործազրկութեան ազգ. սնտուկ մը պիտի հաստատուի։ Այս առթիւ, անգամ մը եւս հաստատեց թէ գործազուրկներու թիւը կ'աւելնայ 1930էն ի վեր եւ տեղեկութիւններ հաղորդեց իր ծրագրած միջոցներու մասին։ Վիճակագրութեանց ընթացքին, ընկերվարական երեսփոխան մը դիտել տուաւ.— Այս տարուան ընթացքին գործազուրկներու թիւը աւելցած է 100,000, իսկ սահմանուած վարկն է 473 միլիոն ֆրանք։ 280 միլիոնի յաւելուածական վարկ մը նախատեսուած է, բացը գոցելու համար։ 1935ի ելմտացոյցին մէջ նոյնքան գումար մը նախատեսելով, դուք նկատի չէք առներ իրականութիւնը եւ նոր բաց մը կը պատրաստէք։

Օտարականներու խնդիրը եւ Հայերը

Հայ Տնտեսական Կեդրոնի Վարչութիւնը զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ՝ Ֆրանսացի բարեկամներ Հայերու հետապնդման կամ արտաքսման վերաբերեալ ոստիկանական թղթածրարներուն մէջ մեծ զարմանքով տեսած են բազմաթիւ մասնութիւններ եւ զրպարտութիւններ։ Հաստատած են նաեւ որ յաճախ այդ զրպարտութեանց կցուած են կտրօններ եւ թարգմանութիւններ՝ հակառակորդ հայ թերթերէ։ Տնտեսական կեդրոնը միեւնոյն ատեն հաղորդելով թէ այս օրերս քանի մը հայ ընտանիքներ նոյն իսկ իրենց զաւակներով արտաքսուելու վտանգին ենթարկուած են, զգուշութեան հրաւէր կ'ուղղէ բոլոր հայրենակիցներուն եւ հայ թերթերուն։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՈՒՂԵՂՆԵՐՈՒ ԹՐԸՍԹ»Ը

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու, ինչպէս նաեւ աշխարհի մնացեալ մասերուն մէջ «Ուղեղներու Թրըսթ» անուան տակ ծանօթ են խումբ մը փրոֆէսէօրներ, զորս Րուզվէլթ մօտեցուցած է իրեն, եւ որոնք այդ երկրին պետական մեքենային զանազան ճիւղերու մէջ կ'աշխատին։

Այս խումբը բաւական մեծ ազդեցութիւն գործեց Րուզվէլթի տնտեսական քաղաքականութեան վրայ, եւ, այդ իսկ պատճառաւ, անոր տեսութիւնները կը գրաւեն ուշադրութիւնները բոլոր անոնց, որոնք հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Ամերիկայի նախագահին վերակազմութեան գործին։

«Ուղեղային Թրըսթ»ին մաս կը կազմեն զանազան ճիւղերու եւ ուղղութեանց ներկայացուցիչներ։ Բայց, հակառակ ատոր, այդ Թրըսթին կորիզը կազմուած է փրոֆէսէօր-տնտեսագէտներու խումբէ մը, զոր կը գլխաւորէ փրոֆ. Թըկուէլ։ Այս վերջինը, հետեւաբար, անոր վարիչը կը նկատուի։

Տնտեսագէտներու այս խումբը կը ներկայացնէ ամերիկեան տնտեսական մտածողութեան մասնաւոր մէկ ուղղութիւնը։ Ան կանգնած է «պետական միջամտութեան» տեսակէտին վրայ, եւ դէմ է «laisser faire»ի տեսութեան կամ դրութեան, որ, մինչեւ վերջերս, ամերիկեան տնտեսագէտներու տիրական ուղղութիւնն էր։

Վերոյիշեալ նոր ուղղութիւնը, որ, ինչպէս բունք, կ'առաջարկէ պետական միջամտութիւնը, երեւան եկաւ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, եւ ծանօթ դարձաւ յետպատերազմեան առաջին տագնապի շրջանին, երբ այդ խումբը ձեւաւորուեցաւ, եւ, աւելի վերջ, 1924ին, Թըկուէլի խմբագրութեամբ սկսաւ հրատարակել «Տնտեսութեան Թելերը»ը, զոր ըստ իրենց, հարկ է նկատել խմբակին յայտարարագիրը։

Անկէ յետոյ, սակայն, եկաւ «բարօրութիւն»ը, ինչ որ պատճառ դարձաւ վէրոյի վերածելու յիշեալ ուղղութիւնը։

Այդ բարօրութիւնը տեւեց միայն քանի մը տարի։ Հնգամեայ մը՝ շատ շատ։ 1929ը աշխարհը մատնեց աւելի խոր ու աւելի տեւական տագնապի մը, զոր «կը վայելենք» մինչեւ այսօր եւ որ բոլոր պետութիւններու մէջքը կը կոտրէ անողոք կերպով։ Այնպէս որ, գրեթէ ամէն տեղ սկսան կիրարկուիլ նոր կերպեր ու նոյնիսկ նոր դրութիւններ։ Իտալիան՝ «Քորփորատիւն»ը սկսաւ կիրարկել, օրինակ։ Շատեր լքեցին ոսկի դրամանիշը։ Անգլիա զարկաւ իր դրամին քիթին՝ գետին զարնելով նաեւ շատեր, որոնց կարգին եւ մեր Բարեգործականին Թրըսթը...։

Իսկ Ամերիկայի մէջ վերերեւցաւ վերոյիշեալ խմբակը։ Ու այս անգամ աւելի մեծ ուժով։ Ան իր շուրջ հաւաքեց տաղանդաւոր ու ազդեցիկ հրապարակագիրներ,— Սթիւըրթ Չէյզ, Ճօրճ Սաուլ եւայլն։

Այս տնտեսագէտներուն տեսութեան ելակէտը Թըկուէլի հետեւեալ մեկնաբանութիւնն է.— «Ամէն տնտեսական դրութեան գլխաւոր չափանիշը կը կայանայ այն ներգործութեան մէջ զոր այդ դրութիւնը կ'ընէ զայն կիրարկող ժողովուրդի կեանքի մակարդակին վրայ»։

Ահա այս տեսակէտէն կը դիտեն անոնք ամերիկեան դրամատիրութեան, ագարակատէրերուն, բանուորական դասակարգին եւ քաղքենի դասուն այսօրուան գոյավիճակները։ — «Մենք այլ եւս գիտենք թէ, կ'ըսէ Թըկուէլ, 1929ին, մեր բնակչութեան մէկ երրորդը կ'ապրէր թշուառութեան հաւասար մակարդակի մը վրայ։ Շուրջ 15 միլիոնի կը հասնի թիւը այն քաղաքացի եւ գիւղացի բնակչութեան որ այդ մակարդակին վրայ կ'ապրէր 1933ին, կամ աւելի քան կէս բնակչութիւնը ամբողջ Մ. Նահանգներուն։ Այդ 15 միլիոնէն 5–10 միլիոնը մեծ թշուառութեան մատնուած էր։ Ասիկա կը նշանակէ թէ քաղաքներու մէջ կը գտնուէին շուրջ տասը միլիոն թշուառ ընտանիքներ, որոնց 3–7 միլիոնը ապահովաբար արտակարգօրէն յետին վիճակի մէջ։ Այս թիւերը այն իրողութեամբ որ 1933ին շուրջ չորս միլիոն ընտանիքներ ապրեցան օգնութեանց շնորհիւ, զորս իրենց կը տրամադրէին զանազան բարեգործական կազմակերպութիւններ»։

Թըկուէլ կ'ըսէ թէ այդ թիւերուն ետեւ թաքնուած է մեծ վատթարացում մը առողջութեան կորուստի եւ վաղահաս ծերացումի ձեւին տակ։

Եւ, այս բոլորին կը հակադրէ Ամերիկայի հարուստները։ Բայց, անոնք բազմաթիւ չեն։ Այն Ամերիկացիները, որոնք իրենց ձեռքերուն մէջ ունին երկրին հարստութեան մեծ մասը,— ճարտարարուեստը, դրամատուները, երկաթուղիները եւն.,— ամենաշատը 40.000 ընտանիքէ թիւ մը կը կազմեն։ Նոյն իսկ, անոնց թիւը, փաստօրէն, աւելի քիչ է, որովհետեւ գրեթէ բոլոր հարստութիւնները կեդրոնացած են 13.000 ամերիկացի միլիոնատէրերու ձեռքը։ Թըկուէլ, իր գրքին մէջ կուտայ նաեւ Նիւ Եորքաբնակ 4000 միլիոնատէրերու պիւտճէն։ Անոնց կիներն ու տղաքը տարեկան 85 միլիոն տոլար կը ծախսեն միայն արդուզարդի համար։ Նոյն 4000 ընտանիքները սնունդի եւ ճաշարաններու կը վճարեն 32 միլիոն տոլար։ Թանկագին իրերու կամ գոհարեղէններու համար՝ 20 միլիոն, ինքնաշարժերու՝ 16 միլիոն, գեղեցկացման 8 միլիոն տոլար ...

Մարդ, կարդալով այս թիւերը, պիտի տարուէր խորհիլ թէ՝ Թըկուէլ բաւական մօտ է, իր մատնանշումներով, այն «ղեկավարներուն», զորս համայնավարները կը ներկայացնեն՝ ի խնդիր աշխարհի փրկութեան։

Ճիշդ չըլլար, սակայն, այդպիսի վերագրում մը։ Ան երբեք համամայն չէ Մարքսի հետեւորդներուն թէ՝ ամերիկեան ժողովուրդի չքաւորութեան պատճառները պէտք է փնտռել դրամատիրութեան արտադրական միջոցներու սեփականացումի չափին մէջ։ Ան կը խորհի թէ խնդրին էութիւնը կը կայանայ բաշխման մէջ։ Թէ՝ այս բոլորը արդիւնք են բարձր շահերուն, որովհետեւ, ըստ իրեն՝ «նախաձեռնութիւնը, որ կը տարուի յանուն շահու, օրավարձերը կը ջանայ այնպիսի չափի մը վերածել որ շահը աւելնայ, եւ ոչ թէ արտադրութիւն ու սպառումը հաւասարակշռելու կ'աշխատի»։ Մեկնելով, ուրեմն, անբաւարար սպառումի տեսութենէն, Թըկուէլ՝ տագնապը, անգործութիւնը, նախաձեռնութեան անգործունէութիւնը եւն. կը բացատրէ այդ հիմքով։ Եւ, կուգայ սա եզրակացութեան,— եթէ կացութիւնը արմատապէս չփոխուի, եթէ ժողովրդային զանգուածները չքաւորութենէ դուրս չբերուին, եթէ չբարձրացուի կենցաղը եւ եթէ չգործուի ի նպաստ «ամբողջ հասարակութեան», Ամերիկայի մէջ անխուսափելի է յեղափոխութիւնը։

— «Մենք գիտակցաբար ստեղծեցինք, կ'ըսէ ան, կացութիւն մը, ուր յեղափոխական ապստամբութիւնը կրնայ յաջողապէս յաջողիլ»։

Ցետոյ հարցը ամերիկեան շրջագիծէն փոխադրելով միջազգային գետնի վրայ, Թըկուէլ կը խորհի թէ դրամատիրական դրութիւնը պէտք է արագօրէն վերակառուցուի, եթէ կ'ուզէ իր սեփական փճացումը կանխել։ Անիկա, ատոր համար, կարճ ժամանակամիջոց մը ունի, ըստ Թըկուէլի։ «Եւ եթէ, այդ կարճ ժամանակաշրջանին մեր սեփական դրութեան բացայայտ թերութիւնները չբառնանք, մենք իրական վտանգներու պիտի ենթարկուինք։ Այդ վտանգներէն մին կ'արտայայտուի հապճեպ փոփոխումով մը դէպի ընկերվարական տնտեսութիւն, որ իր հետ պիտի բերէ արհեստաւորութիւն, ահաբեկում եւ հետապնդում, ինչ որ գոյութիւն ունի Ռուսիոյ մէջ՝ յեղափոխութեան յաջորդող երկար տարիներէ ի վեր։

«Եւ կամ, կը շարունակէ Թըկուէլ, երեւան պիտի գայ ուրիշ իրական վտանգ մը,— կարգ մը առեւտրական եւ զինուորական կռիւներ՝ ընդմէջ երկու համաշխարհային դրութեանց, որոնք հաւասարազօր են, բայց հիմնովին հակադիր։ Եւ ինչպէս որ մեր Միացեալ Նահանգներուն համար անկարելի էր կիսով գերի եւ կիսով անկախ գոյութիւն ունենալ, նոյնպէս ալ աշխարհի համար կրնայ անկարելի ըլլալ կիսով ընկերվարական եւ կիսով դրամատիրական տնտեսութիւն մը։

«Ու կան շատեր որ, կ'ենթակայացնեն ուղեղային Թրըսթի տեսարանը, կը հաւատան թէ ժամանակակից դրամատիրութիւնը 19րդ դարու իր ձեւերով՝ որպէս աւելի տկար դրութիւն մը երեւան պիտի գայ, քան այն դրութիւնը որ կը կիրարկուի Խորհ. Միութեան մէջ»։

Վ.

ՀՕԿԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի)

Վերջերս տեղի ունեցաւ Ամերիկայի Հօկի 8րդ համագումարը, որուն առթիւ նորընտիր Կեդր. Վարչութիւնը հրատարակած է «գաղութահայութեան» ուղղուած երկար «բաց նամակ» մը։

Այդ «բաց-նամակ»էն կը պարզուի, որ այսուհետեւ եւս Հօկը Պետական Կարմիր Խաչ կոչուած մարմնի հետ միասին պիտի շարունակէ իր համայնավարական աշխատանքները ամերիկահայ գաղութի մէջ եւ մասնաւորապէս ուժ պիտի տայ նոր սերունդի համայնավարական դաստիարակութեան «ընդարձակելով դպրոցական ցանցը»։

Համագումարը որոշած է նոյնպէս «մաքրել» Հայրենակցական միութիւնները հակախորհրդային տարրերէն եւ «համադրել» Հայրենակցականներու աշխատանքները «Միջհայրենակցական»ի մը ստեղծման միջոցով։

Ինքնին հասկնալի է, որ Հօկի համագումարը իր գլխաւոր զբաղումներէն մէկը բրած է «յարձակման թափով» պայքարը Դաշնակցութեան եւ «անոր գաղափարակից բոլոր հոսանքներու» դէմ։ Եւ ինչ որ տեսակ մը նորութիւն է, որոշած է ստեղծել «Երիտ-Հօկ» մը, այսինքն՝ երիտասարդներէ եւ պատանիներէ կազմուած համայնավար մասնաւոր միութիւն մը՝ հակազդելու համար Դաշնակցութեան Ցեղակրօն Ուխտերուն։

Եւ խորհիլ որ այս որոշումները կուտայ կազմակերպութեան մը համագումարը, որ ինքզինքը կոչուած կը նկատէ սատարել Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն եւ ներգաղթին։ Եւ խորհիլ, որ այդ կազմակերպութիւնը՝ իր անունով եւ թուղթի վրայ գրուած ծրագրով բացառապէս պարտաւոր է ըլլալ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ մը։

Ինչպէս կը տեսնուի, Հօկի 8րդ համագումարը իր նախորդներէն ալ աւելի մեծ չափով զբաղած է ոչ թէ Հայաստանի օգնութիւն ընելու գործով, այլ Խորհրդային կառավարութեան համար այս երկրի մէջ համայնավարական պայքար մղելու աշխատանքներով։

Աւելորդ է ըսել թէ՝ եթէ Հօկը իրապէս Հայաստանի շինարարութեան եւ ներգաղթին միայն նուիրուած մարմին մը ըլլար, քաղաքական կամ կուսակցական պայքարներ մղելու պէտք պիտի չունենար երբեք։ Ան ոչ թէ պիտի ձգտէր բաժնելու գաղութի հայութիւնը, այլ ընդհակառակն պիտի ջանար միացնել հայկական բոլոր հոսանքներն ու հոսանքները Հայաստանի օգնութեան գործին շուրջը։ Ան ոչ թէ պիտի աշխատէր պառակտում առաջ բերել Հայրենակցականներու մէջ իր «մաքրագործում»ի քանդիչ ասպարէզներով, այլ Հայաստանի օգնութեան գործին պիտի լծէր Հայրենակցականները իրենց բոլոր կազմով ու միջոցներով։

Դժբախտաբար, ինչպէս տարիներու գասն փորձը ցոյց է տուած, Հօկը պարզ դիմակ մըն է հետեւեալ երկու հիմնական նպատակներուն համար՝

ա) Հայաստանի օգնութեան գործի անունով շահագործել գաղթահայ զանգուածներու նիւթական եւ բարոյական միջոցները եւ

բ) Այդ անմեղ անունին ետեւ թաքնուած՝ աւելի ազատօրէն համայնավարական պրոպականտ մղել եւ դաւեր նիւթել օտար երկիրներու մէջ։

Հօկի վարիչները փոխանակ ըսելու թէ իրենք խորհրդային կառավարութեան գործակալներն են, որ հրապուրիչ չէր կրնար ըլլալ արտասահմանի հայ զանգուածներուն համար, կ'ըսեն թէ իրենք Հայաստանի շինարարութեան եւ ներգաղթին համար կ'աշխատին։ Փոխանակ իբրեւ համայնավարներ ուղղակի ու բացարձակ գործելու, որ կրնար իրենց համար անհաճելի հետեւանքներ ունենալ դրամատիրական երկիրներու մէջ, անոնք կը ծածկուին «անկուսակցական» եւ «բարեգործական» անմեղ դիմակի մը տակ եւ հրապարակ կուգան ու կը գործեն իբրեւ Հօկի, այսինքն՝ Հայաստանի օգնութեան համար միայն աշխատող անձեր։

Մարդիկ գիտակցաբար կը մոլորեցնեն հանրութիւնն ու տեղական իշխանութիւնները,— կը ներկայանան իբրեւ Հայաստանի օգնողներ, բայց իրականին մէջ կ'օգնեն միայն Խորհրդային կառավարութեան՝ համայնավարական պրոպականտ ընելու եւ դաւեր նիւթելու օտար երկիրներու մէջ։ Եւ հարկաւ չափազանց կը վրդովուին, երբ մենք իրենց դիմակը վար կ'առնենք։

Անցեալ տարի, Հօկի 7րդ համագումարէն յետոյ, համայնավարներէն խաբուած խումբ մը Հօկճիներ մէջտեղ հանեցին խիստ պերճախօս շրջաբերական մը, զոր իրենք ղրկած էին իրենց 36 մասնաճիւղերուն։

Ժամանակին մենք հրատարակեցինք այդ շրջաբերականը, որ զգայացունց մերկացումներ կ'ընէր։ Այժմ աւելորդ չենք նկատեր պզտիկ հատուած մը միայն բերելով՝ յիշեցնել մեր ընթերցողներուն Հօկի գործունէութեան քանի մը գաղտնի կէտերը՝ Հօկճիներու իսկ խօսքերով.—

«Հօկը կոչումն ունի — կ'ըսէր շրջաբերականը — Խ. Հայաստանին օժանդակելու շինարարական մարզին մէջ։ Այդպէ՞ս է սակայն։ Հօկի կեդրոնը հաշուապահական խաղերով տարիներէ ի վեր կը մոլորեցնէ ընկերները՝ Հօկի մուտքին մէջ արձանագրելով Վերաշինացներէն եւ Բարեգործականէն ստացած գումարները, որոնք կը տրուին Խ. Հայաստան փոխադրելու կամ մեքենաներ գնելու յանձնարարութեամբ։ Փաստ է սակայն, որ այդ գումարներուն կեդրոնը քարտուղարի, գործիչի եւ այլ ծախսերուն համար անցեալ տարի վատնած է աւելի քան 4.500 տոլար, հաշուի չառնելով պարբերական գրականութենէ (Խորհրդային Պետհրատի գրքերէ, պրոշիւրներէ եւ թերթերէ՝ «Հ») եկած գումարները, որով այդքան գումար պակաս ղրկուած է կամ այդքան արժէքաւոր մեքենաներ չեն գնուած ու չեն ղրկուած Հայաստան»։

Նոյն այդ շրջաբերականին մէջն էր որ ըսուած էր, թէ Ամերիկայի մէջ վերջին եօթը տարիներուն Խորհրդ. կառավարութենէն Հօկի ստացած գրքերու, պրոշիւրներու եւ թերթերու բերած 5000 — 6000 տոլարը ամբողջովին ծախսուած է այստեղ, Ամերիկայի մէջ, առանց մէկ սենթ իսկ հասցնելու Հայաստան։

Համայնավարներէն խաբուած եւ վերջէն ուշքի եկած Հօկի անդամներու բողոքագրին պարունակած մերկացումները հաստատեց վերջերս նաեւ Հնչակեան «Երիտասարդ Հայաստան»ը, որ անկասկած շատ մօտէն ծանօթ է Հօկի ներքին գործերուն։

×

Ինչպէս կը տեսնուի, Հօկը ոչ միայն Հայրենակցականներէն, Բարեգործականէն եւ միամիտ ժողովուրդէն ստացած գումարներուն մէկ կարեւոր մասը վատնած է ու կը վատնէ Ամերիկայի մէջ համայնավարական պրոպականտի եւ համայնավար գործիչներու վրայ, այլ եւ նոյն նպատակին կը ծառայեցնէ Խորհրդային կառավարութենէն անուղղակի կերպով ստացած նիւթական միջոցները։

Պարզ է, որ ոչ թէ Հայաստանի օգնելու մտահոգութիւնն է որ կը մղէ Հօկի վարիչները անկէ հեռու պահել բոլոր հակահամայնավար տարրերը, այլ աւելի ամեձարձակ կերպով համայնավարական պրոպականտ կարենալ ընելու հաշիւը։

Բարեբախտաբար, Հօկին դիմակը վար է առնուած արդէն, եւ անոր վարիչները ի զուր կը փորձեն նորէն խաբել հայ հասարակութիւնը։ Ով որ կոյր եւ խուլ չէ, գիտէ թէ Հօկը Հայաստանով նոյնքան կը հետաքրքրուի, որքան Չինաստանով եւ թէ Հօկի գլխաւոր գործը ոչ թէ Հայաստանին օգնելն է, այլ Խորհրդային կառավարութեան համար համայնավարական պրոպականտ ընելն ու դաւ նիւթելն է դրամատիրական երկիրներու մէջ։

Աւելորդ է ըսել, թէ այսպիսի ազգավնաս կազմակերպութենէ մը պէտք է երես դարձնեն բոլոր պարկեշտ, գիտակից եւ հայրենասէր Հայերը։

ԿԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ պիտի առնուին Փարիզի ոստիկանութեան մէջ, մասնաւոր համաձայնութեամբ մը որ չէ որոշուած տակաւին։

250,000 ՖՐԱՆՔ հաւաքուած ըլլալ գտաւ Մէջլիքացի դռնապանուհի մը, որ 94 տարեկան է եւ որ [illegible] էր 42 տարի ծառայելէ յետոյ։ Դատարանը հաստատեց թէ կինը գիշերը ուշ մնացողներուն առջեւ պանդոկին դուռը բանալով – գոցելով, [illegible] է։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐԴԻ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մուսթաֆա Քէմալի կատարած գլխաւոր բարեփոխութիւններէն մին եղաւ կրօնական իշխանութեան բաժանումը պետութենէն, եւ այս՝ երկրի մը մէջ, ուր մինչեւ հիմա կրօնքն ու պետութիւնը կը շփոթուէին իրարու հետ այն աստիճան, որ կեանքի ամէն գործունէութիւն կը թելադրուէր կրօնական կանոնադրութեամբ։

Կազին որոշեց որ տրուի Աստուծոյ ինչ որ կը վերաբերի Աստուծոյ, սահմանափակելով այդ իրաւունքը։ Արգիլեց բազմակնութիւնը, (խոստովանինք որ ապրուստի սղութիւնը արդէն բաւական ազդած էր), ազատագրեց կիները, որ արգելափակուած էին հարէմներու մէջ։

Դատական հարցերու մէջ, Քուրանի տեղ ընդունուեցաւ եւրոպական օրէնսգրքերու ամէնէն արդիականը, զուիցերիական օրինագիրքը։ Դատական հարցերէ վերջ, փոխուեցաւ գիրը, որ արդարեւ խափանն է բոլոր ուսումներուն, գործիքը վաճառականութեան եւ լծակը մտածման։ Աշխարհի վրայ ամէն կողմ կը գործածուի հռոմէական տառը, որ պարզ է, մատչելի բոլոր ուղեղներուն։ Կազին ընդունեց անոր գործածութիւնը։ Ցետոյ գլխարկի հարցը,— մինչեւ յեղափոխութիւն, Թուրքիոյ մէջ գլխարկ կրելը գրեթէ համարժէք էր նախատինքի կամ ծաղրի։ Եւ ծաղրանքի այդ առարկան այսօր դարձաւ օրինական։ Արգիլուած է կրել աւանդական ֆէսը, որովհետեւ պէտք է որ արտաքին նշաններով բան մը չզատորոշէ Թուրքը Եւրոպացիէն։

Թուրքիա, որ անդամատուեցաւ, նախ պալքանեան պատերազմին, յետոյ ընդհանուր պատերազմին, կորսնցնելով իր հողերուն երկու երրորդը, պէտք էր սկսէր դարմանել իր ազգային գրաւը։ Օտարականները դուրս տուին։ Կը կատարուի բնակչութեան փոխանակութիւն։ 1.500.000 Ցոյներ կը վերադառնան հայրենի երկիր մը, ուր ծնած չէին մեծ մասամբ, իսկ 400.000 Թուրքեր, Ցունաստանէն ելլելով, կը հաստատուին Թուրքիոյ մէջ։ Ժողովուրդներու փոխանակութիւնը, ստացուածքներու փոխանակութեան հետ, գործադրուեցաւ անգթութեամբ։ Սակայն անհրաժեշտ էր այդ, կ'ըսեն։ Թուրքիոյ մէջ միութիւնը իրագործուեցաւ նոր միստիքականութեան մը կնիքով,— թիւրքճիւլիւքեամբ։ Բաբախուն եւ յաճախ անողոք ազգայնականութիւն մըն է այդ, որ պաշտամունքի առարկայ դարձած է երիտասարդութեան համար։ Թուրք վաճառականութեան վիճակը եւ ելեւմտական կացութիւնը այնպէս է ինչպէս կրնայ ըլլալ աշխարհի ներկայ պայմաններուն մէջ, ոչ գէշ, ոչ լաւ բաղդատմամբ բազմաթիւ երկիրներու։ Այսուհանդերձ առեւտրական կշիռը նպաստաւոր է։ 1925ին ներածումներն էին 241 միլիոն, 1929ին բացը հասաւ 100 միլիոնի։ Ցաջորդ տարին, ձեռք առնուած արմատական միջոցները շրջեցին համեմատութիւնները։ Ի վերջոյ կարելի եղաւ հաւասարակշռել նիշացոյցը։ 1930ին նոր ճիգ մը եւս, խիստ սահմանափակում մը ենթարկելով ներածումները, կրճատելով եւ հասցնելով մինչեւ 74 միլիոն, մինչ արտածումները կը հասնէին 96 միլիոնի։ Այս թիւերը ցոյց կուտան թէ որքա՜ն միջակ առեւտրական գործառութիւն մը ունի Թուրքիա, որ փակելով իր սահմանագլուխները՝ պաշտպանելու համար իր ստեղծած ճարտարարուեստը եւ պահպանելու համար իր դրամին արժէքը, բնականաբար այսպէս կը զրկուի արտաքին շուկաներէն,— հարց մը որ համաշխարհային է։ Այս քաղաքականութեամբ, անհրաժեշտ է իրեն գտնել նոր միջոցներ իր պիւտճէին համար, որ 195 միլիոն ոսկի է, մօտ 2.200 միլիոն ֆրանք, պիւտճէ մը որ շատ փոքր է բաղդատմամբ Թուրքիոյ կարիքներուն։ Այս կացութիւնը բարդացաւ մանաւանդ երբ մեկնեցան երկրէն վաճառականութեան ամէնէն գործօն տարրերը,— Ցոյները եւ Հայերը, որոնք իրենց ձեռքին մէջ առած էին առեւտուրին բոլոր լարերը, ինչպէս եւ ամբողջ շահը։ Հիմա Թուրքերը ստիպուած են սորվիլ բոլոր արհեստները, մեծ ու պզտիկ, զորս կը գրաւէին օտարները, ինչպէս եւ առեւտուրի սկզբունքները։ Մէկ անգամէն եւ ինքնաբերաբար չէ որ կը ստացուի այդ վարժութիւնը, մանաւանդ երբ հարկ է փոխարինել վարպետները, Ցոյները, որոնք պատմութեան հնագոյն շրջանէն սկսեալ թրծուած են վաճառականական արուեստին մէջ։ Ատոր ապացոյցը կը տեսնուի արդէն Պոլսոյ մէջ։ 1913ին այս նաւահանգիստը կը մտնէին 17 միլիոն թոն տարողութեամբ նաւեր, 1919ին հազիւ 2 միլիոն։ Իր անզուգական դիրքին պատճառով, 1931էն ի վեր, 22—25 միլիոն։ Սակայն պէտք է գիտնալ թէ թիւերու այս արձանագրութեան մէջ, մեծ մասը կը վերաբերի նաւերուն, որոնք թրանզիթ կ'անցնին Սեւ ծովէն Միջերկրական եւ Միջերկրականէն Սեւ ծով։ Պոլսոյ նաւահանգիստը չունի այն կազմակերպութիւնը, որ անհրաժեշտ է իրեն, օգտուելու համար իր բնական առաւելութիւններէն։ 13 գրասենեակներ կան, ինքնավար եղբեմն իրարու հակառակ, որոնք կը վարեն նաւահանգիստը,— վարչութեան եղանակ մը որ միայն կը ծառայէ նաւերը հեռու պահելու այս նաւահանգիստէն։

Կարելի է ամէն բան ըսել Պոլսոյ մասին, աղուոր բաներ գրել կամ ըսել իր մինարէներուն, իր մզկիթներուն մասին։ Կարելի է սիրել Պոլիսը արուեստագէտներու նման, զատափնտել զայն՝ իբրեւ կայսրութեան մը հին մայրաքաղաքը որ կը կրէ [illegible] բիւզանդականներու լուծը։ Անիկա է եւ կը մնայ, ինչպէս Օ. Ռըքլիւ կ'անուանէր, «Քաղաքաւորական վայր» մը, որ երկու ծովերու, որոնց բանալին բռնած է իր ձեռքին մէջ։ Ամբողջապէս, Եւրոպան, Ռումանիա, Պուլկարիա, Ռուսիա, բնական աշխարհագրութեան տեսակէտով, կախում ունին Պոլիսէն։

Կառավարութիւնը չէր կրնար չհաշտուիլ Պոլիսով, որ երկրին պիւտճէին կուտայ իր եկամուտին երրորդը, Անգորա, որ նաւահանգիստին մէջ հիմնուի ազատ գօտի մը, ճիշդ ինչպէս Ցոյները ըրին Պիրէօսի մէջ։ Ուրիշ հասոյթ մըն ալ,— զոր կ'ակէ կազմակերպել,— զբօսաշրջիկներու պարագան է։ Տիպար առեւտուր մը, որովհետեւ այցելութեան առարկայ երկիրը կը շահի ոչինչ տալով փոխարէն, այլ միայն իր քաղաքները, իր արեւը, իր երկինքը, իր հին յիշատակարանները, որոնք կը մնան դարերէ ի վեր։ Դիւրացնելու համար զբօսաշրջիկներու հոսանքը, կը բաւէ, Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս այլուր, չյուսահատեցնել մարդիկը անցագրի բազմաթիւ ձեւակերպութիւններով, վիզայի, ոստիկանութեան, մաքսի վերաբերեալ դժուարութիւններով։ Այս հարցին մէջ, վարչութեան յամառութիւնը խոչընդոտիչ է, բայց միայն ու միայն թրքական չէ, այլ համաշխարհային։ Շնորհալի գոյնզգոյն մը, գաղտնապահ ոստիկան մը, մաքսի բարեմիտ պաշտօնեայ մը լաւագոյն փրոփականտը կրնան ընել զբօսաշրջիկներուն, որոնք յօժարութեամբ պիտի գային այցելութեան։

Պոլսոյ գեղեցկութիւններն ու հրապոյրները միայն ու միայն արուեստագիտական մտահոգութիւններով գրաւած Ֆրանսացիները չեն որ բերած են։ Ֆրանսացիները եկած եւ հաստատուած են աշխատելու համար։ Ֆրանսական գաղութը, այսօր շատ նուազած, բայց միշտ աշխատունակ, կը ներկայացնէ եւ կը պաշտպանէ կարեւոր շահեր, քանի որ 2.5 միլիար ֆրանք կը հաշուեն մեր շահարկումները Թուրքիոյ մէջ։

Այս մայրաքաղաքը հետզհետէ կը կորսնցնէ իր կարեւորութիւնը, գնելով մեր մեծ մենաշնորհներէն շատերը թէ եւ յաճախ երկար բանակցութիւններէ վերջ։ Շատ փափուկ է ընկերութիւններու լուծման այս հարցը, որ կը հետապնդուի տարիներէ ի վեր,— Օսմանեան Դրամատան կտրօնները, փարոսները, քարափները, նաւահանգիստները, երկաթուղիները, բոլորը գնեց կառավարութիւնը։

Տնտեսական հարցերու մէջ, նաւարկութեան գլուխն ալ կ'արժէ նշել չզգուշութեան առնել, որովհետեւ եթէ ընդունինք որ դրօշը կը հետեւի ապրանքին, աւելի ճիշդ է ըսել հակառակը։ Արդ, Թուրքիոյ եւ Սեւ ծովեան մէջ մենք կորսնցուցինք այնպիսի դիրքեր, զորս կրնայինք վերստանալ քիչ մը ճիգով։ Ժամանակին Պոլսոյ մէջ կը հաշուէինք 12 ֆրանսական նաւեր, որոնք ամէն ամիս կը շրջէին առեւտրական նպատակով, Ֆրանսայէն Սեւ ծով, Սուրիա եւ Ամերիկա։ Հիմա ունինք միայն երկու նաւեր։ Իտալիա ունի 30։ Գիտէք [illegible] նաւային հաւասարութիւն մը ունենալ Իտալիոյ հետ այստեղ, Իտալիոյ առեւտրական մեր նաւարկութիւնը

...պատակ մը չէ, այլ հեղինակու– ...թիւն: Սակայն 2—30 տարիներու– ...թիւնը մեծ է: Նախ պէտք է, որ Մէ– ...երկիր ընկերութիւնը, փոխանակ ա– ...մէջ անզամ նաւ զրկելու Պոլիս, ...կը իր սպասաւորութիւնը, ...ուղիղ տալ անշուշտ Փարէ ...ընկերութիւնը մինչեւ Սեւ ծով, ...ուղիղ առանց Թուրքիոյ յանձ– ...րոյները, որովհետեւ ամբողջ կէս ...այս Ֆրանսական ընկերութեան ...որ կը տիրապետէր այս ջուրերուն ...Բոլոր աս հարցերը կրնանք ամ– ...մէկ բառով.— Ֆրանսայի ազ– ...թիւնը: Միջնաւոր Արեւելքի ...ական է այդ ազդեցութիւնը, ...կը պայքարին դէմը: Ֆրանսա– ...մեծ ստար լեզուն է որ կը խօ– ...կը զարգացնէ Թուրքի– ...կողմէն, ընկերային ռահորս– ...վրայ վերէն վար, զեկավար ըն– ...մինչեւ չուկայի վաճառոր– ...կողմէ: Կառավարութիւնը մայ– ...լեզուն վերապահեց, վերջերս ...նախնական կրթութեան ա– ...4 զասարաններուն մէջ: Այս ...պայմանները ապագայի պէտք ...Ֆրանսերէնի զարգաց– ...վրայ, սակայն մեզի ՝ ուղղուած ...մը չէ այդ: Իտալացի– ...մեզմէ աւելի կը վնասուին այդ ...Անգլիացիները աւելի

...Արդրակցնելու համար, պէտք է ...արդիւնաւորութեան կ'անձ– ...Մուսթաֆա Քէմալով: Այս ...արտասովոր պատմութիւնը, ...սուլթաններու օրով, կը ...գաւերու անվերջ չարքով ...իր հայրենիքէն ծառա– ...Պէտք էր որ պատերազմը ...ասուելու դուրս հանե– ...համար այս ուժեղ անհատակա– ...որ ամանք, սիսալ կեր– ...կը զնեն արգի մեծ զինուոր– ...չարքին մէջ: Կազին ինք եւս կը ...այդ բաղդատութիւնը,— ար– ...զինուորները քաղաքականու– ...կէ էր որ հասած իշխանութեան ...պէտք է պատերազմի դաշտին ...որ աղատագրից իր երկիրը եւ ...փարձառութիւն ստացաւ բա– ...իշխանութեան: Իր ուժեղ ...մէջ առած, Թուրքեան ա– ...կարգապահութեան և աշ– ...Սուրիոյ մէջ մեզի դրացի ...կարեւոր կը համարինք կա– ...Որովհետեւ չմոռնանք, ...հետ, թէ չկայ աւելի վատ ...քան միջնորդի կռիւր: Երկու ...հաշակցութիւններ եւս կը ծա– ...նոր Թուրքիոյ քննութեան:

Առաջինը վերջ կը դնէ Արեւ– ...հարցին իր զասական ...մէջ, զոր մենք կը ճանչ– ...որով լեզուցին մեր միտ– ...պատմութեան զասագիր– ...ու Դիւղին գիրքերը: Վոս– ...«Հիւանդ մարդը» մեռած ...Երկրորդ եզրակացու– ...որ ուղղակի կը հաչա– ...Ֆրանսան, իբրեւ խլամ– ...վրայ գերիշխան պետու– ...— եթէ երբեք օր մը հա– ...պատմութեան վատանգ մը ծա– ...խլամ զանգուածներու ...մը կողմէ, տարած– ...Սումաթրայէն մինչեւ Ա– ...Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէ– ...պզզանշանը չի կրնար գալ ...Աւելի հաւանական է ...Պերլինէն կատարուի, այդ

ցնորական փորձը, որովհետեւ չկայ խլամ Թագաւոր մը, սուլթան մը կամ իշխան մը, որ կարենայ յաւակնիլ Պոլսոյ սուլթանութեան ժառանգորդու– թեամբ: Համիսլամութիւնը ուրեմն դրօշ չունի, ինչ որ բաւել չէ թէ կարելիութիւն չկայ այս կամ այն կողմէն պատերազմի պայթումի, եւ պէտք է որ մտածենք այդ մասին:

Քաղաքական նոյն ձգտումը, խաղաղութիւնը, նոյն մտահո– գութիւնը գոյավիճակի պահ– պանման մասին:

Մաղթելի է եւ կարելի Թուրք– եւֆրանսական գործակցութիւ– նը դիւանագիտական գետնի վրայ: Մեզմէ առաջ, Ֆրանսուա Ա. եւ սուլթան Սիւլէյման հաս– կցած էին այդ,— եւ այդ այն– պիսի դարու մը, երբ կրօնքը աւելի գերիշխան էր քան հաչը եւ կ'առաջնորդէր քաղաքակա– նութիւնը,— եւ դաշնակցած էին Ֆաչը Մահիկին:

ՌՈՊԷՐ ՌԷՆՕ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՆԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

օօօօ

Բառին ծանրութեան կամ անպատ– շաճութեան մասին վիճելէ առաջ. լսեցէք անոր «հանգամանքներն ու պարագաները», կամ «պարագանե– րուն հանգամանքները», ինչպէս կ'ը– սէր փաստաբան Վռամշապուհ Մա– նուկեան:

Հակադաշնակցական եւ մանաւանդ ռամկավար մամուլը տարիներէ իվեր հազար կտոր կ'ըլլայ, ապացուցանե– լու համար թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւ– նը գաղտնի դաշնագիր կնքած է կով– կասեան հարեւաններուն հետ, տա– պալելու համար խորհրդային իշխա– նութիւնը: (Գրամերէ):

Այս տարի, սուտ չմնաց որ չգր– րեն կամ չխրացնեն: Հազար հոքէ ջուր քաշեցին, եւ սակայն սուտը սուտ էր: Վրան – բաց, ապուշ եւ ազտո'տ գրպարտութիւն մը:

Վերջերս նորէն արծարծուեցաւ այս գարշելի «շանթած »ը, նոր դրամա– գլուխ ճարելով ռամկավարներուն, եւ «առեղծագործ աշխատանք »ի մղե– լով զանոնք:

Կովկասեան երեք հանրապետու– թիւններ՝ Վրաստան, Ադրբէջան եւ Տաղստան 1934 յուլիս 14ին ստորա– գրեցին ուխտ մը, որուն բնագիրը հրա– տարակուած էիրենց պաշտօնաթերթին մէջ (*Գրամեթէ, թիւ 92, յուլիս*):

Այս ուխտէն դուրս կը մնայ հայ– կական հանրապետութիւնը, որուն «տեղ մը վերապահուած է»:

Ուրեմն, ոչ Դաշնակցութիւնը, ոչ ալ հայկական որ եւ է խմբակցութիւն մաս կը կազմեն այդ ուխտին:

Զեն կրնար կազմել, ունենալով շատ հիմնական տեսակէտներ ու պայմաններ, որոնց վրայ վճռապէս կը պնդեն տասը տարիէ ի վեր:

Ռամկավարները եւ իրենց հետ կապուած յետին ապուշը գիտեն որ ի– րողութիւնը այս է սկիզբէն ի վեր:

Բայց ռամկավարը ե՞րբ կեն ճամ– բան մնացած է, երբ օրակարգը զա– ռանցել է կամ ազտ ցանել:

Եւ ահաւասիկ նոր գիւտ մը: Հեղի– նակը՝ «Պայքար» (9 հոկտ.).

« Հակա – Հայաստանեան խմբակը (Դաշնակցութիւն) եզրով մարմնով անձնատուր եղած է «կովկասեան ուխտ»ին եւ քայլ մը չի զատուիր ան– կէ, բայց կը զգուշանայ իր անունով եւ ճակատաբաց խոռնուիլ կարաւա– նին »:

Ինչո՞ւ: Կարդացէք եւ ծափահարե– ցէք.

— *« Ցայտնի է թէ « կովկասեան ուխտ »ը կազմող քաղաքական բախ– տախնդիրները ժամանակէ մը ի վեր Գերմանիոյ և Հիթլէրի փէշերէն կախ– ուած են»: Արդ... « Մեր բախտա– խնդիրներն ալ թէեւ Հիթլէրի վրայ կը հիմնեն եւ իրենց ներքին գործու– նէութեան մէջ խակ անոր գիտերն ու ձեւերը կը կապկեն, բայց չեն ուզեր առիթ հրապարակաւ յայտնել, որ– պէսզի անհանոյ եւ կասկածելի չդառ– նան Գերմանիոյ եւ Հիթլէրի հակա– ռակ պետութեանց, մանաւանդ Ֆրանսական իշխանութեանց, որոնց թոյլտուութեան պէտք ունին հայ գաղութներու մէջ իրենց գործը չարու– նակելու համար »:*

Երկրորդ եւ աւելի զօրաւոր պատ– ճառ մը.— Ֆրանքեւխորհրդային յա– րաբերութիւնները սերտացած ըլլա– լով, «Հ. Հ. պատուիրակութիւնը կը ջանայ ինքզինք անջատ ցոյց տալ կով– կասեան ուխտէն եւ զէթ երեւոյթները փրկել»,— Ֆրանսայի տհաճութիւն չպատճառելու համար »: (Իսկ եթէ ը– սենք թէ կովկասեան ուխտին հովա– նաւորներէն մէկն ալ... Ֆրանսան է):

Երրորդ եւ խոշորագոյն պատճառ մը.— Ռամկավարները եւ ուրիշներ ռոճի պիտի ելլէին, եթէ ստորագրուէր այդ «ուխտ»ը:

...Հիմա դուք վճռեցէք վերնագրին պատշաճութեան կամ անպատշաճու– թեան մասին:

ՎԱՀԷ

Ալպանիոյ եւ Յունաստանի վէճը

»»» · «««

Թիրանայի յունական գեսպանը բա– րեկամական դիտողութիւններ ըրաւ ալպանական կառավարութեան, դպ– րոցական բրաւունքի մասին ծագած դէպքերու առթիւ: Յունաստանի վար– չապետը այս առթիւ յայտարարեց թէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուր– դին քննութեան պիտի յանձնէ Ալպա– նիոյ յունական փոքրամասնութեան խնդիրը: Իսկ ալպանական կառավա– րութիւնը կը պնդէ թէ յունական փոքրամասնութիւնները բոլոր իրա– ւունքները կը վայելէ, իր մայրենի լեզուն կը սորվի իր դպրոցներուն մէջ, յունարէն կը կատարէ իր եկե– ղեցական արարողութիւնները, ներ– կայացուցիչներ ունի վարչութեան, երեսփ. ժողովին եւ քաղաքապետու– թեանց մէջ, մինչդեռ սամ. տիրապե– տութեան օրով ալպանական լեզուն արգիլուած էր: Ալպանական կառա– վարութիւնը առիպուած է խստու– թեամբ շարժիլ այն ուսուցիչներուն դէմ որոնք քարոզութիւններ կը կա– տարեն Ալպանիոյ ազգային միութեան դէմ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

«Դաշնակցութեան Օր»ը ՓՈՆԹԷԻ ՄԷՋ

— ● —

ՓՈՆԹԷ, Ավինեոն (24 հոկտ. (Ցա– ռաջ).— Հոկտեմբեր 21ին Քաֆէ տը Փիոնիէի ընդարձակ սրահին մէջ տօնուեցաւ Դաշնակցութեան Օրը: Ժամանակէն առաջ աթոռները գրաւ– ուած էին եւ չատեր ոտքի մնացին: « Մշակ Բանւոր »ի յանկայս ուխտն– գրութենէն վերջը ընկ. Փաշայեան հանդէսը բացուած յանուն Հ. Յ. Դ. Փոնթէի « Մուրատ » եւ «Անդրանիկ» խումբերուն եւ պարզեց հայ ազատա– գրական պայքարի ընթացքը, Դաշ– նակցութեան առեղծումէն մինչեւ Հայաստանի հանրապետութիւնը:

Մէջընդմէջ եղան արտասանութիւն– ներ եւ երգեր ընկերներու կողմէ: Օր. Մառի Խաչատուրեան երգեց Անհաղն– եանի « Սեւ խաւարը » որ յուզեց բո– լոր ժողովուրդը: Ցետոյ բեմ ելաւ օր– ուան բանախօսը ընկ. Ս. Միքայէլեան որ չեշտեց թէ Դաշնակցութիւնը միշտ եղած է հայ ժողովուրդին հետ եւ հա– կառակ զոհեր տուած է յանուն ա– զատագրութեան, յանգելով այսօր– ուան Հայաստանին: « Բայց ներկայ Հայաստանը մեր ժառանգութեան մէկ մասն է, չենք կրնար մոռնալ միւս մասը, որ կը գտնուի թշնամի Թուր– քին ձեռքը:

Հանդէսը փակուեցաւ «Հայ ապրինք եզրարգ »ով:

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկ.հա– մակրական ժողով մը: Մուրատ խում– բի վրայ աւելցան երկու նորընծաներ, որոնց երդման արարողութիւնը կա– տարեց ընկ. Ս. Միքայէլեան: Ժողովը վերջացաւ ուշ ատեն:

Լեւոն Օվիկեան

Գ. Նուպարի յիշատակին

●●●●

Կիրակի օր, 28 հոկտեմբեր, Փարի– զի Հայ Ուսանողական Միութեան անդամները ծաղկեպսակ մը դրին Պօղոս Նուպար փաշայի շիրիմին վր– րայ՝ Ամենայն Սրբոց Տօնին, ինչպէս եւ 1934 – 1935 զպրոցական տարեշր– ջանին վերամուտին առթիւ:

Միութեան ատենապետ Գ. Ա. Խ– թիւճեան այս առթիւ երախտագիտու– թեամբ յիշեց հանգուցեալ բարերարին զոհողութիւնը, որուն շնորհիւ չին– ուեցաւ « Հայ Ուսանողական Տունը», համալսարանական ոստանին մէջ, օ– տար պետական եւ անհատական հաս– տատութեանց կողքին:

Ուսանող

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԻ ՄԸ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

— օ —

Ֆրանսական կառավարութիւնը «Ժէօ տը Փոմ »ի թանգարանին հա– մար գնեց նկարիչ Ս. Խաչատրեանի մէկ նոր գործը, « Պարսիկ հարսն ու փեսան »:

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, նախապէս ուրիշ նկարներ ալ գնուած էին, պարսկական ործանկարներու ցուցահանդէսին առթիւ:

ՄԱՄՈՒԼ

«Բրեսանէր» Մոսկուան

— ● —

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խոր– հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 հոկտ.).

— *«Խորհրդային Հայաստա– նի սահմաններուն մէջ տեղա– ւորուած Քիւրտերու թիւը կը հասնի մօտ 25,000ի, չորս ան– գամ պակաս Թուրքերու թիւէն (շուրջ 100,000):*

Խորհրդահայ մամուլի ուչիմ ընթերցողը նկատած պիտի ըլ– լայ անշուշտ, որ համայնավար իշխանութիւնները արտակարգ գուրգուրանք ունին դէպի հի– նաւուրց ժողովուրդի մը այս ա– ւելի քան համեստ բեկորը. շատ աւելի, քան ունին դէպի թիւով չորս անգամ բազմամարդ Թր– քութիւնը: Ցամառ հետեւողա– կանութեամբ եւ նախածրագր– ուած ձեւով ահագին ճիգ կը սպառի Հայաստանի քրտու– թեան վրայ՝ անկէ ազգային զօ– րաւոր չաղախ մը պատրաստե– լու համար:

Ինչպէս յայտնի է, բազմա– թիւ փորձերէ վերջ, Երեւանը յաջողեցաւ ժողովուրդ մը, որ որ պատմութեան բովանդակ ընթացքին գիր երբեք ունեցած չէ, զայն զինել սեփական այ– բուբենով: Հմուտներէ բաղկա– ցած յանձնախումբ մը հանգա– մանօրէն ուսումնասիրեց այս հարցը եւ երկարատեւ ոգնու– թիւններէ վերջ կրցաւ լատինա– գիր յատուկ այբուբեն մը յար– մարցնել քրտական լեզուին:

Այս անդրանիկ քայլը յաջո– ղապէս գլուխ հանելէ վերջ, բացուեցաւ քրտական «մանկա– վարժական տեխնիկում» մը, քիւրտ մանկավարժներ պատ– րաստելու համար:

Զուգահեռաբար արտակարգ թափով զարկ տրուեցաւ քիւրտ ժողովուրդի ազգային մշակոյ– թի ուսումնասիրութեան եւ ձե– ւաւորումին. տպուեցան դասա– գիրքեր, հրատարակութեան տրուեցան զանազան պլմանախ– ներ. ժողովրդական բանահիւ– սութեան ընտիր կտորները ամ– փոփուեցան յատուկ ժողովա– ծուներու մէջ, եւ սահղծուեցաւ երիտասարդ քիւրտ գրիչներու յատուկ «սեկցիա» մը՝ Հայ Գը– րողներու Միութեան կից:

Քրտութիւնը իր առօրեայ մամուլէն զրկելու համար Երե– ւանի մէջ միաժամանակ սկսաւ լոյս տեսնել քրտական լեզուով յատուկ թերթ մը:

Իշխանութեանց յատուկ հրա– հանգով դիւրութիւններ ստեղ– ծուեցան քիւրտ ուսանողներու համար, Հայաստանի պետա– կան համալսարանի մէջ քրտա– կան լեզուով մայրենի մշակոյ– թը ուսումնասիրելու եւ զար– գացնելու համար:

Աւելորդ է յիշատակել, որ այս աշխատութեանց զուգահեռ կ'անի նաեւ քիւրտ ժողովուրդի « քաղաքական եւ տնտեսական զրականութիւնը ». հանրածա– նօթ «Կոմունիստական Մանի– ֆէսթ»ը (Մարքս–Էնգէլսի)են հետ լոյս ընծայուած է նաեւ հայ – քրտական բառարան մը:

Ներելի պիտի չըլլար ենթադ– րել, թէ այս ճիգը կը սպառի բացառաբար Հայաստանի սահ– մաններուն մէջ ամփոփուած բուռ մը քրտութեան համար. բոլոր պայմանները տակ ներե– լի չէ խորհիլ, թէ մանկավար– ժական տեխնիկում կը բացուի ժողովուրդի մը համար, որուն թիւը հազիւ 25.000 կը հասնի:

Նոյնքան աններելի պիտի ըլ– լար կարծել, թէ այս բոլոր աշ– խատութեանց վրայ սպառած դրամը կը հայթայթուի բացա– ռաբար Հայաստանի չքաւոր գանձատունէն:

Կ'ուզենք հոս հրապարակել երկու կարեւոր «գաղտնիք»ներ.

Առաջին՝ քրտութեան թիւը, ճիշդ է, Հայաստանի մէջ կը հասնի 25,000ի, սակայն Հա– յաստանէ դուրս կը հասնի նը– ուազագոյնը 3,000,000ի (Թուր– քիոյ, Իրանի եւ Իրաքի մէջ).

Երկրորդ՝ Ռուսաստանը աւե– լի քան չահագրգռուած է այս հին ու ասնատիպ ցեղի քաղա– քական ճակատագրով:

Հայաստանի մէջ քրտական ճակատի վրայ տարուած աշխա– տութեանց բանալին պէտք է ո– րոնել այս զոյգ «գաղտնիք»նե– րուն մէջ »:

Իտալիոյ եւկու վիթխարի զրահաւորները

Իտալական կառավարութիւնը օգ– տուելով Ուաշինկթընի նաւային պայ– մանագրով տրուած իրաւունքէն, ձեռ– նարկած է շինելու երկու վիթխարի զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 35,000 թոն տարողութեամբ եւ 16 մատնա– չափնոց թնդանօթներով: Երբ զրա– հաւորները լրանան, ոչ մէկ պետու– թեան զրահաւորները պիտի կրնան մրցիլ անոնց հետ: Անգլիական ամէ– նէն արդիական զրահաւորները «Հուտ», «Րոտնէյ» եւ «Նելսըն» ծրագրուած էին քանի տարի առաջ, 15 մատնա– չափնոց թնդանօթներով: « Տէօն – քէրք », Ֆրանսական վերջին զրահա– ւորը, որ չինուեցաւ 1932ին, ունի 26.500 թոն տարողութիւն եւ սպառա– զինուած է 13 մ. թնդանօթներով: Իսկ գերմանականը Տէօյչլանտ »ը միայն 10.000 թոն տարողութիւն ունի, հա– մաձայն Վերսայլի դաշնագրին: Լոն– տոնի նաւային պայմանագրով, Ճա– փոն, Մ. Նահանգները եւ Անգլիա չեն կրնար նոր զրահաւոր շինել 1936էն ա– ռաջ: Արդ, Իտալիոյ ձեռնարկը որոշ անհանգստութիւն պատճառած է Լոնտո– նի մէջ, մանաւանդ նկատի առ– նելով երկու նոր զրահաւորներուն տա– րողութիւնը, սպառազինումը եւ ա– րագութիւնը: Օրինակի բան մը չեն կրնար ըսել, բայց տպաւորութիւն– ները չէ նաեւ միւս մեծ պետութեանց մէջ:

ՄԵՐ ՀԵՏԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

(33)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»» · · «««

ԽԱՄԷԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Չորրդ օրը, եւ Ֆրանք Նորչէն տա– ...տունն էի. գիւղը պաշարուեցաւ ...Մուսաբէկի աչիրէթներով, տե– ...կան եւ Հըճանի խուժաններով ու ...անկանոն ոստիկաններով: ...պատերազմի դաշտի վերած– ...Հանդիպող տղամարդիկ ...ու տունը կը գնդակահարուէին: ...կիները ու պզտիկներ կը հաւա– ...ւէին եւ կը բանտարկուէին ա– ...ներու մէջ: Ես ալ ծուղակին են– ...Այն փողոցը ուր մենք կը քա– ...լեցուած էր ջարդուած դիակ– ...եւ մենք կոխկռտելով կ'անց– ...նէինք:

...ուր մենք բանտարկուած ...չունով լեցուեցաւ: Դուռը գո– ...օդը սկսաւ պակսիլ, շատեր ...քանի քանի պզտիկներ ...տակ մնացին: Ժողովուրդը հն– ...խոտի նման, իրարու վրայ ...«Ջո՜ւր, ջո՜ւր» կը պոռար:

Կէս օրուան ատենները, քանի չափ արիւնարբու խուժան մը ներս սպր– դեցաւ եւ դուռը գոցուեցաւ: Անոնք հարս կամ աղջիկ առեւանգող կամ իւ– րացնողներ չէին; այլ բռնաբարողներ, լլկողներ էին: Լաց, ճիչ, ողբ ու վայ– նասուն, կը մնար անլսելի: Անոնք կ'ընտրէին իրենց հաւնածները, ոչ թէ մէկ, այլ չորս, հինգ, կը մերկա– ցնէին այդ անօթի բազմութեան աչ– քին եւ իրարու անասուն, մէկէն ելլելով միւսին կ'իյնային, մինչեւ հոն ուր յագենար իրենց գազանային կիրքը: Այդպէս կը վարուէին եւ բոլորը: Տե– սայ որ խուժանի մէջէն մէկը կը հեգ– նէր իր ընկերները ու կ'ըսէր.

— Դուք բոլորդ ջահիլներու վրայ կը վազէք, իսկ պառաւներուն կարե– ւորութիւն չէք տար, չէ՞ որ անոնք ալ խեղճ են, անօթի են, մազերը ճերմակ ըլլալուն ի՞նչ կը նայիք, մի՞թէ ճեր– մակ ձին գարի չո՞ւտեր:

Եւ բազմութեան մէջէն քաշեց 70 տարեկանէ աւելի ծեր ու չորցած պա– ռաւ մը, ու անոր չորցած մարմնոյ վրայ կատարեց իր գազանութիւնը: Այս լլկումն ու բռնաբարումը կը կա– տարէին բոլորին աչքի առջեւ, առանց նոյնիսկ իրենք իրարմէ ամչնալու: Մրցումի ելած էին կը խորհիս լրբու– թեան թագը յափշտակելու:

Ամէնէն զարհուրելին այն եղաւ որ, հազիւ 10 – 12 տարեկան աղջիկ մը, դեռ արբունք չտեսած, ինկաւ գազա– նի մը ճանկ, սարսափի ճիչեր կ'ար– ձակէր, եւ չոռկալով հասած հար– ուածին, մարեցաւ եւ գազանը իր կիրքը յագեցուց անոր մարած մարմ– նին վրայ...

Այս քստմնելի տեսարանքի բո– պէին, ահա մայր մը, աղարտուքի եր– կունք կը քաշէ, կը լսուի երախային սուր ճիչը: Կը փաթթեն ու կը նետեն ախոռի ջրհորի մէջ:

Այս վիճակը շարունակուեցաւ մին– չեւ գիշեր: Խուժան խուժանի կը յա– ջորդէր, եւ դուռը բաց էր բոլորին առջեւ:

Գիշեր մոմերու լոյսով ներս կու– գային, սակայն սարսափելի տաքէն, ու օդի պակասէն մոմերը կը մարէին: Այս անգամ մութին մէջ իրենց հան– դիպած հարսն ու աղջիկը, ծերունի– ներէն զատելու համար, անոնց ծի– ծերը կը քննէին...

Միւս օր մօտ կէսօրուան, ոստի– կաններու ու խուժանի սեղմ օղակի մը մէջ հանեցին մեզ լոյս աշխ: Մեզ միացուցին ուրիշ կարաւանի մը, եւ Մեղրագետը անցնելով, քշեցին Քր– տագոմի ուղղութեամբ: Կարաւանէն զատուեցան ողջ մը երիտասարդ հարսներ եւ տասը քայլ անդին ջուրը նետուեցան խեղդուելու, դեռ ուրիշ նոր սարսափներ չտեսնելու համար, բայց նետուած տեղը ջուրը ցած ըլ– լալով, դուրս մնացին: Եւ ահա գն– դակներու տարափ մը: Զոհերը փըռ– ւեցան ջուրի վրայ, եւ ջուրը կարմրե– ցաւ:

Կը քալենք ոստիկանի ձիերու արա– գութեամբ, վա՜յ է անոր որ ետ կը մնայ, անոր բաժինը գնդակ մըն է: Մայր մը, հազիւ չորս տարեկան տղ– ղեկի մը ձեռքէն բռնած, երկու տա– րեկանը կռնակը կապած, եւ մէկ ալ մէկ տարեկանը գրկած, որչափ կա– րելի է կը ջանայ ձեռքէն բռնած տղուն հետ քալել, քալել ազատէ, բայց չէ՞ որ չորս տարեկան երախան չէկրնար քալել ձիուն հետ: Տղան ուժաթափ ինկաւ, իսկ մայրը գիտէ իր կակիծը, կը յամենայ պզտիկի ոտքի հետ, ա– հա կը հասնի ոստիկանը կը չաչէ խա– րազանը, կակիծի վրայ, կը փրթի ձեռքը պզտիկի ձեռքէն, ու պզտիկը կը մնայ ոստիկանի ձիուն ոտքերուն տակ: Ճեղքուեցաւ անոր փորը, եւ ա– ղիքները ձիուն ոտքին հետ դուրս ե– կան: Ճչաց վիրաւոր մայրը ու միւս երկու պզտիկներով տասը արշին բարձրութեամբ թաւալ մըննտեցինք– դինքը գետ: Ահա դուրս ելաւ, չկար գրկի պզտիկը, իսկ կռնակինը կը մը– նար իր տեղը, դուրս ելաւ երկրորդ անգամ, ալ չտեսանք:

Քրտագոմի եւ Ցօրկնոց գիւղի մէջ– տեղ բացուած ջուրի խորունկ փոսի մը մէջէն կ'անցնի կարաւանը: Փոսը ուռենիներով ծածկուած է: Ժողո– վուրդի ոտքերուն տակէն սահելով յաջողեցայ մտնել ուռենիներու մէջ: Ուրիշներ ալ այդպէս ըրած էին ինծ– մէ առաջ: Սակայն թումբին վրայ հս– կող ոստիկաններ կը զգան որ ուռենի– ներուն գլած ենք, եւ երբեցուած ենք, կարաւանը անցնելէ յետոյ խու– զարկեցին փոսը, երկու հոգի տեղն ու տեղ գնդակահարեցին, միւսներս ու– ռենիներու միջով հչալով վազեցինք կարաւանի ետեւէն: Հասաւ ոստիկանը եւ դէնքի կոթի հարուածով մը ծակեց գլուխս: Սկսաւ արեան հեղեղ մը, դէմքս եւ բոլոր մարմինս արեան մէջ մնաց:

Կարաւանը հասաւ Քրտագոմ, եկաւ Գասըմ բէկ, խուժանը ներս մտաւ, առին իրենց սիրած հարսն ու աղջիկը, եւ մնացածը քշեցին դէպի Խասգիւղ: Մկրագոմի առջեւ մտանք գետը, ըս– ձգեցին որ պապակած այն դժբախտ– ները իրենց ծարաւը զովացնէին: Շատ մը մայրեր, իրենց թրջած լաթերը կուտային իրենց պզտիկներու բերանը զովացնելու, թրջելու անոնց չորցած լեզուն: Անզգուշութեան հետեւան– քով, յաջողեցայ դէմքիս վրայ չոր– ցած արիւնը լուանալ, եւ գզջացի ը– բածիս, ալ ուշ էր:

Խասգիւղի առջեւ, Սլէման օնպա– շին զատեց գեղեցիկ հարսերն ու աղ– ջիկները, մօտ 100ի չափ: Ես ալ ինկայ անոնց մէջ:

Իսկ մնացածները լեցուցին երկու խոշոր մարագներու մէջ:

(Շար.) ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Գէորգ Ցնծալեան, Օր. Ալիս Գերցուհի Ցնծալեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկ. ԶԱՐՈՒՀԻ ՑՆԾԱԼԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂ

ԵՐՐՈՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14ԻՆ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Թիւ	Ֆրանք	Գումար ֆր.
1	2·500·000	2·500·000
5	1·000·000	5·000·000
5	500·000	2·500·000
100	100·000	10·000·000
100	50·000	5·000·000
200	25·000	5·000·000
1·000	10·000	10·000·000
10·000	1·000	10·000·000
100·000	100	10·000·000
Գումար 111·411 թիւ, որոնք կը շահին 60·000·000 ֆր.		

Ծախուած են բոլոր ամբողջական տոմսերը.

Տրամադրելի ունինք սահմանափակ թիւով տոմսերու մասեր՝ 1/2, 1/4, 1/10 *եւ* 1/20*ին*

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՄԻՆՉԵՒ 14 ՆՈՅԵՄԲԵՐ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9

Միեւնոյն անձին չենք կրնար ծախել աւելի քան 2/2 *կամ* 4/4 *կամ* 10/10 *եւ կամ* 20/20 *համեմատութեամբ:*

Ապսպրանքներ չենք ընդունիր Ետբեր - ռամպուրսման ձեւով (**Contre Remboursement**):

Հեռագրով ապսպրանքներու ժամանակ, նշանակել ճիշդ հասցէ:

Նամակներ գրել ֆրանսերէն կամ ռուսերէն:

A. GODOVANNIKOFF

30, Quai de Passy, Paris (16)

TÉL. JASMIN 01-50 **Métro: Passy**

Հեռագրական հասցէ.— **GODOVANNIKOFF, PARIS**

Վաղը Չորեքշաբթի, 1 Նոյ. (Toussaint) կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին

Salle GAVEAUի մէջ, 45, Rue la Bôetie

Métro: MIROMESNIL

Տեղի կ'ունենայ ***ԱՐԱՄ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի*** *Ղեկավարութեամբ*

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Կը մասնակցի Օր. *ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ* եւ 50 հոգինոց ՍԷՆՖՕՆԻՔ նուագախումբ

Յայտագիր. — Ա. մաս՝ Դասական Երաժշտութիւն (ՊԱԽ, ՇՈՒՊԷՐ եւ ՎԷՊԷՐ)

Բ. մաս՝ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի գործերը:

Իրր առաջին ունկնդրութիւն.— «Գեղջկական շարք» երեք բաժանումներով:

ա) *Արշալոյսէն մինչեւ կէս օր.*— բ) *Հովիւներ՝ լերան վրայ.*— գ) *Գեղջկական խրախճանք:*

ԳԻՆԵՐ՝ ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ 20, 15, 10, 8, 7 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

Հանդէսը կը վերջանայ ժամը 6·30ին: Նուագման պահուն սրահին դռները փակ կը մնան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ալֆորվիլի Հ. Կ. Խաչի ընդհ. *ժողովը այսօր չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ. վերամանայ հաշուետուութիւն, ընթացիկ հարցեր:*

Ժողովէն յետոյ ընթերցանութիւն եւ մարերի փոխանակութիւն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN